تەفسیری قورئانی بەرزو بەڕێز

بەرگی سێیەم

سوورەتی (النساء)

عەلی باپیر

تەفسیری قورئانی

بەرز و بەپێز

عەلی باپیر

بەرگی سێیەم

تەفسیری سوورەتی (النساء)

پێناسەی کتێب

ناوی کتێب : تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز.

نووسەر: عەلی باپیر.

نەخشەسازیی ناوەوە: عزالدین محمد عمر.

نۆرەو ساڵی چاپ: یەکەم ١٤٣٤ ك– ٢٠١٣ز.

تیراژ : ٢٠٠٠ دانە.

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی (٧)ی ساڵی (٢٠١٢)ی پێ دراوە

مافی لە چاپدانەوەی پارێزراوە بۆ نووسەر

پێشەکی ئەم تەفسیرە بەگشتی

الحَمْدُ للّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُه، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِه الله فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إلَهَ إلاّ اللّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾ آل عمـــران، ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾ ﴾ النـــساء، ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ﴿٧٠﴾ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ ﴾ الأحزاب.

أمَّا بَعْدُ: فإنَّ أَصْدَقَ الحَدِيث كَلامُ اللهِ وَخَيْرَ الهَدِي هدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُها، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَة، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَة، وَكُلَّ ضَلالَةٍ فِي النَّار(١).

خوێنەرە بەڕێزو خۆشەویستەكان!

هیچ گومانی تێدانیە - بۆ مرۆڤی بڕوادار - كە ئەو تەمەنەی لە خزمەت دوایین كتێبی خوا (قورئان)دا بەسەردەبرێ، جا بە هەر شێوەیەك لە شێوەكانی لە خزمەتدابووندا بێ؛ خوێندنەوە، تێفكرینو ڕامان، فێركردن، كارپێكردن ... هتد، بەباشترین جێگرتن جێگا دەگرێو خاوەنەكەی لە دنیاو دواڕۆژدا لێی بەهرەمەندە.

---

(١) ئەوە پێی دەگوترێ: (خطبة الحاجة) كە پێغەمبەر ﷺ هاوەڵانی بەڕێزی فێردەكرد پێش هەر قسەیەكی گرنگ بیڵێن، وەك وتاری جومعەو داخوازییكردن (خِطْبة)و .. هتد، وە ئەم وتارە هەركام لە: الترمذي: (١١٠٥)، والنسائي: (١١٠٤)، وابن ماجه: (١٨٩٢) وأحمد: (٣٧٢٠)، وطبراني: (٢٤١٤) هێناویانەو (مسلم)یش بەشێكی هێناوە.

منیش کە - وەك باسکردنی چاکەی خوا (التحدّث بنعمة اللّه) دەیخەمەڕوو- لەوەتی فامم کردۆتەوە، خوای بەبەزەییو بەخشەر چاکەی لەگەڵ کردووم‌و، بە فەرمایشتی بەرزو بێ وێنەی خۆیەوە سەرگەرمی کردووم‌و، بەر لە تەمەنی بیست ساڵیی‌یەوە هیدایەتی داوم، کە قورئانی بەرێزو پێز لەبەر بکەم‌و، سەرقاڵیی خوێندنەوەی تەفسیرەکانی قورئان‌و تێوەڕامانی ئایەتە پڕ بەرەکەتەکانی‌و، لێوردبوونەوەیان بم.

هەر بۆیەش تێکڕای کتێب‌و نامیلکەو وتارو دەرسەکانم، کەم‌و زۆر لەبەر ڕۆشنایی قورئان دابوون، کە دیارە هەر ئەمەش شتێکی سروشتییە؛ ئاخر ئایا ئیسلام بێجگە لە قورئان پاشان سوننەتی پێغەمبەر ﷺ، کە ئەویش هەر ڕوونکردنەوەی قورئان‌و چۆنیەتی جێبەجێکردن‌و کارپێکردنیەتی، شتێکی دیکەیە؟! بێگومان نەخێر.

ئنجا لەمێژ ساڵیش بوو کە براو خوشکانێکی دڵسۆزی نزیك‌و ئاشنام، داوایان لێدەکردم کە دەست بکەم بە دانانی تەفسیرو لێکدانەوەیەکی قورئان، هەتا لە ڕەمەزانی ساڵی (١٤٢٨)دا هاتە دڵمەوە، کە ناوی خوای لێبهێنم‌و دەست بەو کارە گەورەو گرنگە بکەم، بەڵکو وردە وردە بەپێی بوارو دەرفەت، هەرساڵە هەندێکی لێ ئەنجام بدەم، لەگەڵ سەرقاڵیی زۆرو جۆراو جۆریشدا، هەتا دەرفەتێکی وام بۆ دەڕەخسێ کە بتوانم خێرایی تێدا بکەم‌و خۆمی بۆ یەکلایی (متفرِّغ) بکەمەوە، خوا پشتیوان بێ تەواوی بکەم، ئەگەر تەمەن بەبەریەوە مابێ.

سەرچاوەی دانانی ئەم تەفسیرو لێکدانەوەیەشم وێڕای سەرنجدانی زۆربەی ئەو تەفسیرانەی کە باون‌و دەستم پێیان گەیشتوە، بریتیە لە وردبوونەوەو تێوەڕامانی خۆم لە خودی قورئان، چونکە بێگومان قورئان هەندێکی هەندێکی ڕوون دەکاتەوە: (القرآن يُفَسِّر بَعضُهُ بَعْضًا)، پاشان سوننەتی پێغەمبەری خوا ﷺ، چونکە پێغەمبەری خواش ڕوونکەرەوە (مُبَيِّن)ی قورئانە، وەك خوا ﷻ فەرموویەتی: ﴿... وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ النحل، واتە: وە زیکرمان بۆ لای تۆ ناردۆتە خوار تاکو ئەوەی بۆ خەڵکی نێرراوەتە خوار، بۆیان ڕوون بکەیەوە، وە بەڵکو خۆشیان بیربکەنەوە.

ئومێدیشم وایە - بە یارمەتی خوای بەخشەر ﷻ - شایستەیی ئەوەم هەبێ تەفسیرو لێکدانەوەیەکی وا بۆ قورئان پێشکەش بە مسوڵمانانی کوردستان بکەم، کە لە قورئان بوەشێتەوەو مایەی بەهرەو سوودی خوێنەران بێ، بە تایبەتیش کە زیاتر لە سی (٣٠) ساڵە لەگەڵ قورئانی بەرزو مەزنو تەفسیرەکانیو کتێبەکانی سوننەتدا خەریکمو دەیان کتێبو بەرهەمی جۆراوجۆرم لە زۆربەی بوارەکانی زانستەکانی شەریعەتدا پێشکەش کردوون.

شایانی باسیشە کە ئەو بیستو دوو مانگ زیندانیی کرانەم لەلایەن ئەمریکاوە - لە (٢٠٠٣/٧/١٠ تاکو: ٢٠٠٥/٤/٢٨) - دەرفەتێکی گەورەو گرنگ بوو، بۆ زیاتر پێدا قووڵبوونەوەی کتێبی خوا تبارك و تعالی، وە بۆ پەیدابوونی تێگەیشتنی تایبەت لە بارەی زۆرێك لە ئایەتەکانییەوە، ئەم ڕاستییەش لە کتێبی: (الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله تعالى)دا زۆر درەوشاوەتەوە[1]، بەڵام هەڵبەتە ناڵێمو هیچکەسیش بۆی نیە بڵێ: کە ئەم تەفسیرەی من تێروتەواوە، چونکە وێڕای سنووورداربوونی تواناو بڕستم لە بەرانبەر کتێبی لە هەموو ڕوویێکەوە ڕەها (مطلق)و بێسنوور (لا محدود)ی خوادا، نەشم ویستووە کە زۆر بەملاولادا بچمو بچمە نێو هەندێك وردەکارییەوە، کە یان من تێیدا پسپۆڕو شارەزا نیم، یان خوێنەر پێویستی پێی نیە، لە کاتێکدا دەیەوێ لە قورئان تێبگاتو بزانێ خوا (تبارك وتعالى) ڕاستەوخۆ چی پێ فەرمووە؟!

ئنجا هەر لێرەشەوە بە پێویستی دەزانم پڕ بە دڵ سوپاسی ئەو برا گەنجە ڕووح سووكو گورجو گۆڵو دڵسۆزە بکەم (حەزی نەکرد ناوی بهێنم)، کە هەڵسا بە نووسینەوەو هێنانە سەر کاغەزو، پاشان تایپکردنو دوایی پێداچوونەوەو هەڵەگیریی، سەرجەم ئەم زنجیرە دەرسە، کە لە ئەسڵدا لە شێوەی وتار (محاضرة)دا پێشکەش کراون، هەروەها هەڵسا بە (تخريج)ی سەرجەم دەقەکانی

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media Ameer Office

---

[1] ئەو کتێبە کە ئێستا بەرگی یەکەمی چاپ کراوەو ئەوانی دیکەشی لە ئامادەکران دان بۆ چاپ، سەرجەم هەشت بەرگو زیاتر لە چوار هەزار (٤٠٠٠) لاپەڕەیەو، هەوڵم داوە بە گشتی تێیدا باسی سەرجەم لایەنەکانی ئیسلام بکەمو، تاکە سەرچاوەشم قورئان بووە، وێڕای دەقەکانی سوننەت، کە لە هۆش (ذاكرة)دا بووون.

سوننەت، لە سەرچاوە متمانە پێکراوەکانەوەو، زەحمەتو ماندووبوونێکی زۆری بەم بەرگی یەکەمەوە - کە سەرجەم سوورەتی (البقرة) دەگرێتە خۆی – کێشاوە، خوا بە باشترین شێوە پاداشتی بداتەوەو، هەر صالّحو ساغو سەلامەتو سەربەرزبێ⁽¹⁾، لە خوای بەرزو بێهاوتاش داواکارم ئەو جۆرە گەنجو لاوانە لە کوڕان‌و کچان لەنێو گەلەکەماندا زۆر بکات.

شایانی باسیشە کە ئێمە لەم تەفسیرەماندا باسی بەش (جزء)ەکانی قورئان‌و دابەشکردنەکانی دیکەی وەك: - (حزب) - ناکەین، چونکە هەر سوورەتێك بۆخۆی شتێکی سەربەخۆیەو سەرجەم ئایەتەکانی وەك ئاڵقەکانی زنجیرێك پێکەوە پەیوەستن‌و، ئاشکراشە کە دابەشکرانی سەرجەم قورئان بۆ سی (٣٠) بەش (جزء) و شەست (٦٠) (حزب)، شتێکە لەلایەن زانایانەوە کراوە، بۆ ئاسانکاریی خوێندنی قورئان، دیارە ئێمە لە دابەشکردنی بەرگەکانی ئەم تەفسیرەشدا دیسان حیساب بۆ بەشەکان (أجزاء)ی ناکەین‌و بە گوێرەی سوورەتەکان بەرگەکانی دیاری دەکەین.

دوا قسەشم ئەوەیە کە:

ئەم تەفسیرە - وەك پێشتر گوتمان - لە ئەسڵدا بەشێوەی دەرس‌و وتار پێشکەش کراوە، بەلاّم دواتر خۆم دووجار بە وردیی پێیدا چوومەوەو بەپێی پێویست دەستکاریم کردوە، دیارە هەموو دەرسێکیش بەناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دەستی پێکردوە، بەلاّم ئێمە لە سەرەتای دەرسەکانەوە ئەوانەمان لابردوە، بۆ زۆر دووبارە نەبوونەوەو، ئەو (خطبة الحاجة)یەی لە سەرەتای ئەم پێشەکییەوە هاتوە، لەجیاتی سەرەتای سەرجەم دەرسەکانە.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

دووشەممە ٢٥ رجب ١٤٣٢
٢٠١١/٦/٢٧ هەولێر

---

[1] ئەو برا دڵسۆزە ئێستاش پاش سوورەتی (آل عمران) و (النِّساء)، سەرگەرمی سوورەتی (المائدة)یەو عەزمیشی جەزم کردوە، کە ئەگەر تەمەنمان بەردەوام بێ، هەتا کۆتایی ئەم تەفسیرە سەرگەرمی کارەکەی بێ.

پێشەكی ئەم بەرگە

الحَمد للّه رَبّ العَالمين وَصَلاته و سلامه و بركاته على عبده مُحَمَّد وآلِهِ السائرين على دربه .

خوێنەرانی بەڕێز !

سوپاس‌و ستایش بۆ خوای بەرزی مەزن، كە دوای هەرسێك سووڕەتی بەپێزی فاتیحەو بەقەڕەو ئالی عیمڕان، یارمەتیی داین سووڕەتی پڕ فەڕو بەرەكەتی نیسائیش تەفسیر بكەین.

شایانی باسیشە كە ئێمە لە تەفسیركردنی سووڕەتی (النساء)یش دا هەر لەسەر هەمان نەخشەو بەرنامەی كە لە سەرەتای ئەم تەفسیرەوە ڕامان گەیاندوە، بەردەوام بووین‌و هەوڵیشمان داوە لەم بەرگەدا لەو تێبینی و پێشنیارانەی خوێنەرانی سەنگین‌و شیرین كە لەسەر بەرگی یەكەم‌و دووەمی ئەم تەفسیرە، خستبوویانە ڕوو، بەهرەمەند بین‌و هیواداریشین خوێنەرە خۆشەویستەكان بەردەوام لە تێبینی‌و سەرنجەكانی خۆیان لە هەر ڕوویێكەوە بن، بێبەشمان نەكەن، چونكە فەرمایشتی بەرزو بەپێزی خوای بێوێنەو تاك، هەتا خزمەتی بكرێ هەر كەمەو، هەموو شتێكی باشی شایستەیە، ئەوەندەی لەتوانادا هەبێ‌و بلوێ.

هیواداریشم سەرجەم خوشك‌و برایانی مسوڵمانی بەهرەمەند لەم تەفسیرە، دوعامان بۆ بكەن بۆ هیدایەت‌و بەرچاو ڕوونیی زیاترو، بەردەوام بوونیش هەتا تەواوكردنی تەفسیركردنی تێكڕای سووڕەتە موبارەكەكانی قورئانی بەرزو بەپێز.

سبحانك اللّهم وبحمدك أشهد أن لا اله الاّ أنت أستغفرك وأتوب إليك

١٠ ی ڕەجەبی ١٤٣٤ ك
٢٠ ی مایسی ٢٠١٣ ز
هەولێر

چۆنیەتی و نەخشەی تەفسیرکردنی سوورەت و ئایەتەکان

ئەو نەخشەیەی کە من دامناوە بۆ تەفسیرکردنی قورئان، بۆ حەوت قۆناغ دابەش بووە، بەمجۆرە:

١- پێناسەکردنی سوورەتەکە یان ئەو کۆمەڵە ئایەتە، کە دەرسەکە پێکدێنن، بە کورتیی ڕوونی دەکەینەوە، کە لە چ بابەتێك دەدوێن و تەوەرەکانیان چین؟!

٢- نووسینو خستنەڕووی ئەو کۆمەڵە ئایەتە کە دەوێستریٚ لەو دەرسەدا بتوێژرێنەوە.

٣- مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان بەکورتیی و پوختیی.

٤- شیکردنەوەی ئەو وشانەی حەوجێی شیکردنەوەو ڕوونکردنەوەی زیاترن، و ساغکردنەوەی مانا بنەڕەتییەکەیان.

٥- باسکردنی هۆی هاتنە خوارەوە (سبب النزول)، ئەگەر هەبێ.

٦- مانای گشتی ئایەتەکان، واتە تەفسیرکردنو ڕوونکردنەوەی ئایەتەکان بەسەریەکەوەو بەگشتی.

٧- خستنە ڕووی مەسەلە گرنگەکان، واتە هەر مەسەلەیەك کە نەگونجابێ وەك پێویست تیشکی بخرێتە سەر، لەم قۆناغی حەوتەمەدا دەیتوێژینەوەو بۆی قەرەبوو دەکەینەوە، جا چ پەیوەندیی بە لایەنی فیکرو عەقیدەوە هەبێ، چ بە لایەنی حوکمو سیاسەتەوە، چ بەلایەنی سیرەو مێژووەوە، ... هتد.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

دەرسی یەکەم

تەفسیری سوورەتی (النساء)

پێناسەی سوورەتی (النساء)و بابەتەکانی

بەڕێزان !

خوا پشتیوان بێ لەسەر زنجیرە دەرسی (تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز)، بەردەوام دەبین، وە لەم دەرسەدا دەچینە خزمەت سوورەتێکی دیکەی قورئان کە سوورەتی (النساء)ە، ئنجا ئێمە لەم دەرسەماندا پێناسەی سوورەتی (النساء) دەکەین، وە ئاماژە دەکەین بە بابەتەکانی سوورەتی (النساء)و نێوەڕۆکەکەی، بەرلەوەی بچینە سەر درێژەی توێژینەوەی ئایەتەکان، بۆئەوەی بە شێوەیەکی گشتی بابەت و نێوەڕۆکەکەیمان لەبەرچاو بێ‌و سەرەتاش سەرنجی هەموو لایەك بۆ چوار خاڵان ڕادەکێشم وەك پێناسەی ئەم سوورەتە:

١/ سوورەتی (النساء) کە لە ڕیزبەندیی سوورەتەکانی قورئاندا، سوورەتی ژمارە چوارەمینە، سوورەتەکانی: (الفاتحة، البقرة، آل عمران، النساء)، بەڵام لە ڕووی قەبارەوە لە دوای سوورەتی (البقرة) گەورەترین سوورەتی قورئانە، هەرچەندە ژمارەی ئایەتەکانی (١٧٦) ئایەتە بە هەندێك ژماردن، وە بە ژماردنێکی دیکەیان (١٧٥)ە، وە بە یەکی دیکەیان (١٧٧)ە، بەڵام لە ڕووی قەبارەوە، لە دوای سوورەتی (البقرة) دێ، کە بەش (جُـزء)و نیوێکی قورئان دەگرێتە خۆی.

٢/ سوورەتی (النساء) لە مەدینە هاتۆتە خوار، واتە سوورەتێکی مەدینەیی یە، چونکە دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەگێڕێتەوە دەڵێ: ﴿وَمَا نَزَلَتْ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَالنِّسَاءِ، إِلاَّ وَأَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ﴾، (أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم:

F/AliBapir.1
youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

(٤٩٩٣)، واتە: سوورەتی (البقرة)و (النساء) دانەبەزین مەگەر لە حاڵەتێكدا كە من لە لای پێغەمبەر ﷺ بووم، واتە: ئەو كاتە پێغەمبەری خوا ﷺ هاوسەرگیریی لەگەڵ عائیشەدا كرد بوو، كە ئاشكراشە پێغەمبەری خوا ﷺ لە مەدینە هاوسەرگیریی لەگەڵ دایكمان عائیشەدا كردوە خوا لێی ڕازی بێ.

بەڵام ئەم سوورەتە ئەگەر سەرنجی نێوەڕۆكەكەی بدەین، وەك دوایی تەماشای دەكەین، بۆمان دەردەكەوێ كە لە هەموو قۆناغەكانی مەدینەدا هاتۆتە خوار، واتە: هەندێك لە ئایەتەكانی لە قۆناغی سەرەتای مەدینەو، هەندێكیان لە قۆناغی نێوەڕاستی، واتە: لە دەوروبەری پێش صولحی حودەیبییەو دوای صولحی حودەیبیە، وە هەندێكیان لە كاتی فەتحی مەككەو، ڕەنگە دوای فەتحی مەككەش هاتبنە خوار.

٣/ ئەم سوورەتە چوار (٤) جار ڕستەی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، واتە: (ئەی خەڵكینە!)ی تێدا دووبارە بۆتەوە، وە یەكەمین ئایەتی بە: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، دەست پێدەكات، وە نۆ (٩) جار ڕستەی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! لەم سوورەتە موبارەكەدا هاتوە، وە بۆ زانیارییتان ڕستەی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، تەنیا لە سوورەتە مەدەنیەكاندا هاتوەو لە سوورەتە مەككەیەكاندا: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، یان ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ ﴾، یاخود ﴿ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ ﴾، ناوونیشانی دواندن (خطاب) بووە.

٤/ دیارە ئەم سوورەتە زۆربەی ئایەتەكانی لە چوار چێوەی خێزان و پەیوەندییەكانی نێوان ژن و مێردو باری كەسێتیدا دەخولێنەوە، بەڵام وێڕای ئەوەش سوورەتێكی گشتگیرەو سەرجەم بوارەكانی: عەقیدەیی، فیكریی، كۆمەڵایەتیی، حوكمو سیاسەت و دەوڵەتداریی و، جەنگ و ئاشتیی و، پەیمان بەستن و ... هتد، دەگرێتە نێوخۆی.

ئێستاش وەك لە سەرەتاوەش گوتمان، سەرەنجێكی گشتی لە بابەتەكانی ئەم سوورەتە دەدەین، لەگەڵ ئاماژەكردن بە ئایەتەكان:

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

بابەتی یەکەم: کە لە ئایەتی ژمارە (١) لەم سوورەتەدا خراوەتەڕوو، خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ①﴾، ئەم ئایەتە دەستپێکی سوورەتی (النساء)ە، وە ئاماژەشە بە نێوەڕۆکی ئەم سوورەتە هەمووی، وەك چۆن هەر نووسەرێك کە کتێبێك دادەنێ، لە پێشەکییەکەیدا ئاماژە دەکات بە نێوەڕۆکی کتێبەکەی، خوای کاربەجێش لەم ئایەتە موبارەکەدا، ئاماژە دەکات بە کۆی ئەو باس‌و بابەتانەی کە سوورەتی (النساء) دەیانگرێتە خۆی، دەفەرموێ: ئەی خەڵکینە! پارێز لەو پەروەردگارەتان بکەن کە لە یەك نەفس ئێوەی دروست کردووە، هەر لەو نەفسەش هاوسەرەکەی هێناوەتە دی، (واتە: هەر لەو جۆرە نەفسە)، وە پیاوان‌و ئافرەتانێکی زۆری لێ بڵاوکردوونەتەوە، وە پارێز لەو خوایە بکەن، کە داوای پێ لە یەکدی دەکەن، وە پارێز لە خزمایەتیی بکەن، (واتە: پەیوەندییەکانی خزمایەتیی بپارێزن‌و مەیپچڕێنن)، بێگومان خوا بەسەرتانەوە چاودێرە.

کەواتە: یەکەمین بابەت بریتیە لە بانگکردنی مرۆڤایەتیی بۆ پارێزکاریی، لە پەروەردگاریان، وە بیرخستنەوەیان کە هەموویان لە یەك خێزانەوە هاتوون، لە یەك دایك‌و باوەوە، وە هەموو وەچەی خێزانێکن، وە ئامۆژگارییکردنیان بەوە کە پەیوەندییەکانی خزمایەتیان بپارێزن، کە پەیوەندیی خزمایەتیی بە پێی چەمکی ئەم ئایەتە، وێڕای خزمایەتیی نیزیك وەك: دایك‌و باب‌و ئەوانەی سەرووی وان، واتە: نەنك‌و باپیر، وە ئەوانەی خوار وان، واتە: خوشك‌و برا، وە ئەوانەی دیکە وەك: پوورو مام‌و خاڵ‌و ئەوانە، بەڵام وێڕای ئەوانە هەموو مرۆڤایەتییش دەگرێتەوەو وشەی (أرحام) هەمووی دەگرێتەوە، چونکە بەشەر هەموو دەبنەوە بە خوشك‌و براو، سەرجەم ئافرەت‌و پیاوان لە (ئادەم)و (حەووا)دا دەگەنەوە بە یەك‌و، پیاوان هەموویان پێکەوە بران‌و، ئافرەتانیش دەبنەوە بە خوشك‌و، نێرو مێش دەبنەوە بە براو خوشك.

بابەتی دووەم: کە لە ئایەتی (٢) دایە خوا ﷻ فەرمان دەکات بە مامەڵەی باش لەگەڵ هەتیواندا، وە خۆ دوورگرتن لە ستەم لێکردنیان، وە ماڵو سامان خواردنی ئەوان بە ناهەق، یاخود تێکەڵ کردنی ماڵو سامانی ئەوان لەگەڵ هی خۆی.

بابەتی سێیەم: کە لە ئایەتی (٣) دایە، خوای پەروەردگار باسی ڕەوا بوونی زیاتر لە هاوسەرێك دەکات، واتە: باسی چەند ژنیی دەکات، وەك دەفەرموێ: ﴿ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ﴾، دیارە بە مەرجی دادگەریی و ئەگەر کەسێك مەترسیی هەبێ کە ناتوانێ دادگەریی بکات، پێویستە بە یەکێك وازبێنێ.

بابەتی چوارەم: کە لە ئایەتی (٤)دا خراوەتەڕوو، خوای پەروەردگار باسی مارەیی دان بە هاوسەران دەکات، وەك: خەڵاتو دیارییەکی بێ بەرانبەر.

بابەتی پێنجەم: کە لە ئایەتەکانی (٥و ٦)دا خراوەتەڕوو، بریتیە لەوە کە کۆمەڵگای مسوڵمان، دەبێ ئەو ماڵو سامانە کە لەبەر دەستی دایە، تەسلیم بە کەسانی نەفامو ناشیو نەشارەزای نەکات، با هی خۆشیان بێ، هەتاکو فێریان دەکاتو ڕایان دێنێو سەریان لە قازانجو زەرەر دەردەچێ، وە دەتوانن ماڵو سامانی خۆیان سەرپەرشتیی بکەنو صەرافەتی بکەن.

بابەتی شەشەم: کە لە حەوتەمین ئایەتدا خوای زانا باسی دەکات، ئەوەیە کە پیاوانو ئافرەتان یەکسانن لە میرات گرتندا، دیارە ئەمە هەڵوەشاندنەوەی عادەتێکی نەفامانەی سەردەمی نەفامیی عەرەبەکانو غەیری عەرەبەکانیشی تێدایە، کە تەنیا میراتیان دەدا بە پیاوان، بەڵام خوای پەروەردگار پیاوانو ئافرەتان، نێرو مێی بە درشتو وردەوە بەشدارکردن لە میراتدا، وەك دەفەرموێ: ﴿ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنۡهُ أَوۡ كَثُرَۚ نَصِيبٗا مَّفۡرُوضٗا ﴾، کەواتە:

WWW.AlliBapir.net
F/AlliBapir
YouTube/AlliBapir
F/MediaAmeerOffice

میـرات بەشـێکی دیاری کـراوەو کـەس بـۆی نیـە دەسـتکاریی بکـات، هەرچـەندە ئێـستاش لەگەڵـدابێ لـە نێـو کـوردەواریی خۆمانـدا، وە ڕەنگـە لەگەڵـێ شـوێنی دیکەشـدا هـەبێ، زۆر جـاران ئافرەتـان بـە گـشتی لـە میـرات بـێبـەش دەکـەن، یاخود لە هەندێ جۆرە میـرات بە تایبەتی، وەك میـراتی زەویو خانوو وبەرە.

بابەتی حەوتـەم: کە ئەم سوورەتە موبـارەکە دەیگرێتـە خـۆیو لـە ئایەتەکـانی (٨ - ٩)دا هـاتوە، ئەوەیـە کـە لـە کـاتی ئامـادەبوونی خزمـانو منـداڵانی بـێ بـاب، واتە: هەتیوانو نەدارانـدا بۆ دابەشکردنی میـرات، پێویـستە هاوکـاریی بکـرێن، وە قسـەی باشیان لەگەڵدا بکـرێ، وە هەرکەسـێك لـەو کاتـەدا ئامادەبـێ پێویـستە قسـەی ڕێـكو پێـك بکـات، قـسەی وا بکـات کـە بـۆ میـراتگرەکان، ئەوانـەی کـە میـرات دەگرن لە مردووەکە، بەرژەوەندییو قازانج بـێ.

بابـەتی هەشـتەم: کـە لـە ئایـەتی ژمـارە دە (١٠)دا خراوەتـەڕوو، بریتیـە لـە: هەڕەشـەکردن لەو کەسانەی کە ماڵو سامانی هـەتیوان بـە ناهـەق دەخـۆن، وەك دەفـەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ١٠ ﴾، واتـە: بێگومـان ئەوانـەی مـاڵی هـەتیوان بـە ناهەقو بە ستەم دەخۆن، ئـاگر لـە ورگـی خۆیـان دەئـاخنن، وە دەشـخرێنە نێـو کڵپەی ئاگری دۆزەخەوە.

بابـەتی نۆیـەم: لـە ئایەتـەکانی: (١١ - ١٢)دا خـوای پـەروەردگار دەیخاتـەڕوو، کـە بریتیە لە بنچینەکانی دابەشکردنی میـراتو هەموو ئەوەی کە دوایی شەرعزانان لـە کتێبـی گـەورە گـەورەو قەبـەدا باسـیان کـردوە، واتـە: چـۆنیەتی میـرات دابەشکردن، لەبەر ڕۆشنایی ئەم دوو ئایەتەو ئایەتی (١٧٦)، واتە: ئایەتی کۆتـایی سـوورەتی (النـساء)دا باسـیان کـردوە، وێـڕای فەرموودەکـانی پێغەمبـەر ﷺ، وە ئیجتیهـادو کۆشـشی زانایـان بـەهۆی قیـاسو بەکارهێنـانی عـەقڵو بـەراوردکاریی یـەوە، وە خـوای کاربـەجێ ئـاوا دەسـت پێدەکـاتو دەفـەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ ﴾، واتـە: خـوا

دەربارەی منداڵەکانتان وەصیەتتان بۆ دەکات، ڕێنماییتان دەکات، بۆ نێرینە، هێندەی بەشی دوو مێینە، واتە: بۆ برا دوو ئەوەندەی خوشك، کە وەك دوایی باسی دەکەین مەرج نیە هەمیشە پیاو لە ژن زیاتر بەرێ، بەڵام خوشكو برا وەختێك پێکەوە میرات دەگرن، برا دوو ئەوەندەی خوشك میرات دەگرێ، کە ئەویش حیکمەتی گەورەی تێدایەو پاشان باسی دەکەین.

بابەتی دەیەم: کە لە ئایەتەکانی: (١٣ - ١٤)دا خراوەتە ڕوو، بریتیە لە هۆشدارییدان بە پابەندبوونی هەموو لایەك بە شەریعەتەوە، وە نەبەزاندنی سنوورەکانی خواو دیاریکردنی سزا بۆ کەسانێك کە سنوور دەبەزێنن، وە پاداشت بۆ کەسانێك کە پابەند دەبن.

بابەتی یازدەیەم: لە ئایەتی ژمارە (١٥ - ١٦)دا خراوەتەڕوو، کە بریتیە لە باسی سزادانی ئافرەتانی فاحیشەکەر لەگەڵ پیاوانی فاحیشەکەر، کە وەك دوایی باسی دەکەین، لێرەدا کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡ ﴾، زۆر لە توێژەرەوانی قورئان پێیان وایە کە مەبەست پێی زینایە، بەڵام وەك دوایی ڕوونی دەکەینەوە کە مەبەست پێی زینا نیە، بەڵکو مەبەست پێی (سُحاق)ە، واتە: خۆ لێکخشاندنی ئافرەتان، هەروەکو ئایەتەکەی دواییش کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَا ﴾، وە ئەو دووانەی لە پیاوەکان کە دەیکەین ئازاریان بدەن، ئەویش مەبەست پێی نێربازیی یە، سزای زیناش لە سوورەتی (النور)دا خراوەتە ڕوو.

بابەتی دوازدەیەم: کە لە ئایەتەکانی: (١٧ - ١٨)دا خراوەتەڕوو، بریتیە لە باسی تۆبەکردن، تۆبە لە کێ قبووڵ دەکرێ؟ وە بە چ مەرجێك؟ وە لە کێ قبووڵ ناکرێ؟ وە بۆچی؟ لەو دوو ئایەتە بەپێزەدا باسی تۆبەو گەڕانەوە بۆ لای خوا، کراوە.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

بابەتی سێزدەیەم: کە لە ئایەتەکانی: (١٩ ، ٢٠ ، ٢١)دا خراوەتەڕوو، بریتیە لە خۆپاراستنی پیاوان لە ستەم کردن لە ژنان، وە مامەڵەکردنی باش لەگەڵیاندا، وە چاوپۆشیکردن لێیان، وە لێ وەرنەگرتنەوەی مارەییەك کە پێیان دەدەن لە کاتی دەست لێبەردانیاندا، هەرچەندە مارەییەکی زۆریشیان پێدابن.

بابەتی چواردەیەم: لە ئایەتەکانی: (٢٢ ، ٢٣ ، ٢٤)دا خراوەتەڕوو، کە باسی ئافرەتانی قەدەغەو حەرام دەکات لە پیاوان، کێن ئەو ئافرەتانەی کە لە پیاو قەدەغەنو بۆی بە مەحرەم لە قەڵەم دەدرێن، وە دروست نیە هاوسەرگیرییان لەگەڵ بکات؟ کە پازدە جۆرە ئافرەتن خوای زانا لەم سێ ئایەتەدا خستوونیەڕوو.

بابەتی پازدەیەم: لە ئایەتی ژمارە (٢٥)دا خراوەتەڕوو، کە بریتیە لەوەی کەسێك توانای نەبوو ئافرەتانی ئازاد بێنێ، بۆی هەیە لە کەنیزەکان بێنێو کەنیزەکان مارە بکات مادام ئیمانداربن، ئەوەش دوایی باسی دەکەین کە کاتی خۆی کەنیزەك هەبوونو خوای پەروەردگار باسی ئەو واقیعەی ئەو کاتەی کردوە، بەڵام ئێستا ئافرەتان بە شێوەی کەنیزەك نین، هەرچەندە زۆر لە ئافرەتان مامەڵەی لە کەنیزەکیش خراپتریان لەگەڵ دەکرێ، ئەوەندەیە ناوی کەنیزەكو (جارية)یان لەسەر نیە، ئەگەرنا لە واقیعی ئێستادا مامەڵەی خراپتر لە کەنیزەکەکانی کاتی خۆیان لەگەڵدا دەکرێ.

بابەتی شازدەیەم: کە لە ئایەتەکانی: (٢٦و ٢٧و ٢٨)دا خراوەتەڕوو، بریتیە لە باسی حیکمەتی ئەو یاساو سنوورە شەرعییانەی کە لە پێشەوە باسی کردوون.

بابەتی حەڤدەیەم: خوای پەروەردگار لە ئایەتەکانی: (٢٩و ٣٠)دا، باسی نەخواردنیماڵو سامانی یەکدی دەکات، مەگەر بە شێوەی بازرگانییو بە شێوەیەك کە هەردوولا پێی ڕازی بن، وە باسی خۆکوشتن یان خەڵك کوشتن دەکات، وە باسی سزای ماڵی یەکدی خواردن بە ناهەقو خۆکوشتن، یان یەکدی کوشتن دەکات.

بابەتی هەژدەیەم: کە لە ئایەتی (٣١)دا باسی کردوە، بریتیە لە گوناهە گەورەکان، وە باسی ئەوە کە هەر کەسێك خۆ لە گوناهە گەورەکان بپارێزێ، لە گوناهە گچکەکان دەبوردرێ، وەك دەفەرموێ: ﴿ إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا (٣١) ﴾، واتە: ئەگەر خۆتان لەو گوناهە گەورانە بپارێزن کە لێتان قەدەغەکراون، بچووکەکانتان لێ دەسڕینەوە، وە دەتانخەینە شوێنێکی پڕ ڕێزو حورمەتەوە.

ئنجا ئەو گوناهانە چین، وە چەندن؟ ئەوە خوا پشتیوان بێ دوایی باسی دەکەین.

بابەتی نۆزدەیەم: بریتیە لە ڕاگەیاندنی حەقیقەتێکی زۆر گەورە بۆ پیاوانو بۆ ئافرەتان، کە لە ئایەتی (٣٢)دا خراوەتەڕوو، کە هەر کام لە ئافرەتانو پیاوان قەناعەت بکەن بەوەی کە خوا پێی داون، چ لەڕووی جەستەیی، چ لەڕووی ئەو ئەرکە شەرعییانەوە کە خوای دادگەرو کاربەجێ بۆی دیاریکردوون، وە ئەو مافە شەرعییانەی کە خوا بۆی دابین کردوون، وەك فەرموویەتی: ﴿ وَلَا تَتَمَنَّوۡاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٞ مِّمَّا ٱكۡتَسَبُواْۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٞ مِّمَّا ٱكۡتَسَبۡنَۚ وَسۡـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضۡلِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٗا (٣٢) ﴾، واتە: بە خۆزگە مەخوازن ئەوەی کە خوا داویەتی بەهەندێکتانو نەیداوە بەهەندێکتان، کە ئەم ئایەتە وەك دوایی باسی دەکەین حیکمەتێکی گەورەی تێدایە، ئێستا کە دەبینین زۆر لە ئافرەتان دەیکەنە ملبەملە لەگەڵ پیاوانو دەیانەوێ هەندێك مەیدان کە پیاوان دەتوانن ئەسپی خۆیانی تێدا بێننە مەیدانو تێدا تاودەن، ئافرەتان وەك حەسوودییو ئێرەیی پێ بردن دەیانەوێ مەیدانەکانی ئەوان داگیر بکەن، هەروەها پیاوان هەندێکیان لاسایی ئافرەتان دەکەنەوە، کە ئەوە هەمووی لادانە لەو فیطرەتەی کە خوا بەشەری لەسەر خولقاندوە، خوای پەروەردگار کۆمەڵێك تایبەتمەندیی بە پیاوان داونو

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

کۆمەڵێك تایبەتمەندییشی بە ئافرەتان داون، کە ئەو تایبەتمەندییانەی پیاوان لە پیاوان جوانن، وە ئەو تایبەتمەندییانەی ئافرەتان لە ئافرەتان جوانن، بۆیە هەر پیاوێك لاسایی ئافرەتان بکاتەوە، پێچەوانەی سروشتی خۆیەتی، وە هەر ئافرەتێك لاسایی پیاوان بکاتەوە، پێچەوانەی سروشتی خۆیەتی، وە لە ئەرکی فیطرییی‌و سروشتیی خۆی لادەدات، خوای کاربەجێ باسی ئەو حەقیقەتە دەکات کە دوایی بە درێژیی باسی دەکەین.

بابەتی بیستەم: لە ئایەتی (٣٣)دا خوای زاناو شارەزا باسی ئەوە دەکات کە میرات گرانی باب‌و دایك‌و خزمان دیاریکراون، وە ئەوانەش کە پەیمانیان پێدراوە لە میرات، یان لە ماڵ‌و سامان، پێویستە بەشیان بدرێ، وەك دوایی باسی دەکەین‌و لەوبارەوە ڕاجیایی توێژەرەوانی قورئانیش دەخەینەڕوو.

بابەتی بیست‌و یەکەم: لە ئایەتەکانی: (٣٤و ٣٥)دا، خوا باسی ئەرکەکانی ژن‌و مێردو چۆنیەتی بەڕێوەبردنی خێزان دەکات، وە لە کاتێکدا کێشەو گرفت لەنێوان ژن‌و مێردا ڕوودەدا، مادام خەتای ئافرەت بێ، پیاو پێویستە چۆن چارەسەری ئەو کێشەیە بکات؟ وە ئەگەر پێکەوە بۆیان چارەسەر نەبوو، چۆن خزمان‌و نیزیکانی هەردوولایان کێشەکە چارەسەر بکەن؟

بابەتی بیست‌و دووەم: لە ئایەتی (٣٦)دا، خوای بێ هاوتا فەرمان دەکات بە بەندایەتیی کردن بۆ خۆی، وەك دەفەرموێ: ﴿وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـٔٗاۖ﴾، پاشان فەرمان دەکات بەوەی کە هاوکاریی‌و چاکەکاریی لەگەڵ دە جۆرە کەسان بکرێ: ﴿وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَٰنٗا وَبِذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡجَارِ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡجَارِ ٱلۡجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلۡجَنۢبِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخۡتَالٗا فَخُورًا ٣٦﴾.

بابەتی بیست‌و سێیەم: لە ئایەتەکانی: (٣٧و ٣٨و ٣٩)دا خراوەتەڕوو، کە بریتیە لە هەڕەشەکردن لەوانەی کە ڕژدیی‌و چرووکیی دەنوێنن‌و، لەوەی کە

خوا پێی داون نابەخشن لە شوێنی خۆیدا، یاخود کە دەبەخشن ڕیابازیی دەکەنو ڕووپامایی بۆ خەڵك دەکەن.

بابەتی بیستو چوارەم: لە ئایەتی ژمارە (٤٠)دا خراوەتەڕوو، کە بریتیە لەو ڕاستییەی کە خوای دادگەر بەقەدەر تۆزقاڵێكو گەردیلەیەك، ستەم لە هیچ کەس ناکاتو کاتێك کە خراپە دەکات، تەنیا بەقەدەر خراپەکەی سزای دەدا، ئەگەر سزای بدات، وە بە پێچەوانەوە بۆ چاکە، یانی: ئەگەر کەسێك چاکە بکات، پاداشتی زۆر گەورەتر لە چاکەکەی خۆی دەداتەوە، وەك لە سوورەتی (الأنعام)یشدا دەفەرموێ: ﴿ مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشۡرُ أَمۡثَالِهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَا ﴾، واتە: هەر کەسێك چاکەیەك بکات دە بەرانبەر پاداشتی دەدرێتەوە، وە هەر کەسێك خراپەیەك بکات، تەنیا بە قەدەر خراپەکەی سزای دەدرێ، بەڵکو لە سوورەتی (البقرة)دا هاتوە کە خوای پەروەردگار بە حەوت سەد بەرانبەر پاداشت دەداتەوە، بەڵکو زیاتریش بە تایبەتی بۆ بەخشین.

بابەتی بیستو پێنجەم: خوای پەروەردگار لە ئایەتەکانی: (٤١و ٤٢)دا دەیخاتەڕوو، کە بریتیە لە ڕاگەیاندنی ئەو ڕاستییەی کە هەر ئۆممەتێك لە ڕۆژی دواییدا پێغەمبەرەکەی لەسەری دەبێتە چاودێرو شایەد، وە ئۆممەتی ئێمەش، ئۆممەتی (محمد المصطفى) پێغەمبەری خاتەم ﷺ بەسەریەوە دەبێتە چاودێرو بەڵگەو شایەد، چاکەی کردبێ، یان خراپەی کردبێ، پێغەمبەر ﷺ شایەدیی لەسەر ئۆممەتەکەی دەدا، واش پێدەچێ مەبەست ئەوەبێ کە شایەدیی لەسەر تاك تاکی ئەو ئۆممەتە بدات.

بابەتی بیستو شەشەم: لە ئایەتی (٤٣)دا خراوەتەڕوو، کە بریتیە لە باسی نوێژنەکردن بەسەرخۆشیی، بابای سەرخۆش بۆی نیە نوێژ بکات تا سەرخۆشییەکە بەری نەدا، وە باسی خۆشۆردن دەکات، وە کەسێك کە توانای خۆشۆردنی نەبوو، باسی تەیەمموم دەکات، کە دیارە لەکاتی خۆیدا بە وردیی باسی دەکەین.

بابەتی بیست و حەوتەم: له ئایەتەكانی: (٤٤) تاكو (٥٥) خوای پەروەردگار باسی ژمارەیەك لە هەڵەو كەموكوڕیی و تاوانی خاوەن كتێبەكان دەكات، واتە: جوولەكەكان و نەصرانیی یەكان، هەردووكیان پێكەوە هەرچەندە واپێدەچێ زیاتر مەبەست پێی جوولەكەكان بێ، بەڵام بەگشتی خوای پەروەردگار باسی كتێبدارەكان دەكات و دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ يَشۡتَرُونَ ٱلضَّلَٰلَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ ٱلسَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ ﴾، واتە: ئایا سەرنج نادەیە ئەوانەی بەشێك لە كتێبیان پێدراوە، كە هەم جوولەكەو هەم نەصڕانیی و بەڵكو غەیری ئەوانیش دەگرێتەوە، وە من پێموایە (خاوەن كتێبەكان) كە خوای پەنهانزان ئەم وشەیەی لە قورئاندا بەكارهێناوە، تەنیا مەبەست پێی جوولەكەو نەصڕانی یەكان نیە، بەڵكو هەر كەسێكی دی، هەر ئۆممەتێكی دی، هەر كۆمەڵێكی دی، كە خۆیان بە خاوەن كتێبی ئاسمانی بزانن، وشەی (أهلُ الكِتَاب) و (الَّذِينَ أُوتُوا الكِتَاب) هەموویان دەگرێتەوە، وە خوا ﷻ باسی كۆمەڵێك لە هەڵوێستی دزێوو زەق و ناشیرینیان دەكات، لە بەرانبەر پێغەمبەر ﷺ و لە بەرانبەر ئیمانداران و لە بەرانبەر ئیسلامدا، وە پاشان باسی ئەو سزاو جەزرەبەیەش دەكات، كە لە ڕۆژی دواییدا چاوەڕێیان دەكات.

بابەتی بیست و هەشتەم: لە ئایەتەكانی: (٥٦و ٥٧)دا خوا ﷻ باسی سزاو پاداشت و سەرەنجامی شوومی بێبڕوایان لەلایەك، وە سەرەنجامی خێری بڕواداران لەلایەكی دیكەدا دەكات لە دواڕۆژدا.

بابەتی بیست و نۆیەم: كە لە ئایەتەكانی: (٥٨و ٥٩)دا خراوەتەڕوو، خوای پەروەردگار ڕوو لە ئیمانداران دەكات و لەسەریان پێویست دەكات كە ئەمانەتی بەرپرسیارێتیی و حوكمڕانیی بەكەسانی شایستە بسپێرن، وەك دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ﴾، وە پاشان فەرمانیان پێ دەكات، - واتە: بە بەرپرسان و حوكمڕانان - كە دادگەریی بكەن، دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

حَكَمْتُم بَيْنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِٱلْعَدْلِ ﴾، واتە: ئەم ئایەتە لە یەك كاتدا هەم ئۆممەت دەدوێنێ، هەم حوكمڕانانیش دەدوێنێ، ئۆممەت دەدوێنێو دەفەرموێ: حوكمڕانیی و ئەركی بەرپرسیارێتیی بە كەسانێكی شایستە بسپێرن، كەسانێك كە ئەهل بن، شایستە بن حوكمڕانو بەرپرستان بن، دوایی حوكمڕانو بەرپرسەكانیش دەدوێنێو دەفەرموێ: ئەگەر حوكمتان كردو دادوەرییتان كرد لە نێوان خەڵكدا بە دادگەریی حوكمڕانیی و دادوەریی بكەن، وە پاشان خوا ﷻ باسی ئەوە دەكات كە پێویستە لە سنووری شەرع دا فەرمانبەریی حوكمڕانانو بەرپرسان بكرێ، وەك دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِى ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ ... ﴾، كە دیارە ئەم دوو ئایەتە موبارەكە بە بناغەی حوكمڕانیی دادەنرێن، وەك من لە كتێبی (ئیسلامو دەوڵەتداریی)دا كە كتێبەو بەڕێوەیە، وە بە زنجیرە وتار لە (كەناڵی ئاسمانی پەیام)دا پێشكەش كراون باسم كردوە، زۆر لە بنچینەكانی حوكمڕانیی، لەم دوو ئایەتەی ژمارە (٥٨)و (٥٩)ی سوورەتی (النساء) هەڵدەهێنجرێن.

بابەتی سێیەم: كە لە ئایەتەكانی: (٦٠) هەتا (٦٨)دا خراوەتەڕوو، كە خوا ﷻ ڕایدەگەیەنێ: قەدەغەیە ئیمانداران بۆ یەكلاییكردنەوەی كێشەكانیان پەنابەرنە بەر غەیری حوكمی شەرعیی، یان پەنابەرنە بەر كەسێك كە حوكم بە ئیسلام ناكاتو حوكم بە شەریعەت ناكات، كە خوای دادگەر ناوی لێ ناون طاغووت، وەك دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّـٰغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوٓاْ أَن يَكْفُرُواْ بِهِۦ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَـٰنُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَـٰلًۢا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ ﴾، واتە: ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی پێیان وایە ئیمانیان بە خوا هێناوەو بەوە كە بۆ تۆ نێردراوەو بەوە كە لە پێش تۆ ڕەوانە كراوە (كە كتێبەكانی خوان) كەچی دەیانەوێ دادوەریی خۆیان (واتە: چارەسەری كێشەی خۆیان) بەرن بۆ لای

E/AliBapir
Youtube/AliBapir7
F/MediaAmeerOffice

طاغووت (طاغووت: واتە کەسێك کە حوکم بە شەریعەت ناکات)، کەواتە: هەر لەبەرئەوەی کە ئیرادەی ئەوەیان هەبووەو ویستوویانە ئەوە بکەن، خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ئەوانە پێیان وایە ئیمانیان هێناوە، واتە: بە ئیماندار لە قەڵەم نادرێن‌و هەر بۆ خۆیان پێیان وایە ئیماندارن! واتە: هەر کەسێك بۆ یەکلایی کردنەوەی گرفت‌و کێشەکانی خۆی پەنا بەرێتە بەر غەیری شەریعەت، خوای پەروەردگار ناوی ئیمانی لێ دەسڕێتەوە.

بابەتی سی‌و یەکەم: کە سوورەتی (النساء) خستوویەتیە ڕوو، لە ئایەتەکانی: (٦٩)و (٧٠)دا خراوەتە ڕوو، کە بریتیە لە ڕاگەیاندنی ئەوەو ڕاستیە کە فەرمانبەریی خواو فەرمانبەریی پێغەمبەری ﷺ، واتە: (إطاعةُ اللّهِ وإطاعة الرَّسول) وا لە خاوەنەکەی دەکات واتە: هەر کەسێك فەرمانبەریی خوا بکات‌و فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکات، بە واتایەکی دی: پابەند بێ بە قورئانەوە، وە پابەند بێ بە سوننەتی پێغەمبەرەوە ﷺ ئا ئەوە هاوەڵایەتیی پێغەمبەران‌و صیددیقان‌و شەهیدان‌و صالحانی بۆ مسۆگەر دەکات، وەك دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقٗا ٦٩﴾، کە لێرەدا مەبەست ئەوەیە هەم لە دنیادا هاوەڵی ئەوانەو لە خزمەت پێغەمبەران دایەو لەسەر ڕێبازی ئەوانەو لە نێو کۆمەڵی ئەوان دایە، وە لەگەڵ صیددیقان‌و شەهیدان‌و صالحان دایە، وە لە دوارۆژیشدا لە نێو ئاپۆرای ئەواندایە، کە بەڕاستی ئەوە موژدەیەکی زۆر خۆشە! چونکە خوای بەرز کە دەفەرموێ: ﴿...فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم... ٦٩﴾، ئەوانە لەگەڵ خوا پێداوان دان، نەیفەرمووە لە دنیا یاخود لە قیامەت! کەواتە: لە دنیادا لەگەڵ ئەواندان، بە لەگەڵدا بوونی مەعنەویی‌و لەسەر ڕێبازی ئەوانن، لەگەڵ ئەواندان، وە لەدوارۆژیشدا لە بەهەشتە ڕازاوەو نەبڕاوەکانی خوادان لە خزمەت ئەواندان، خوای پەروەردگار لەو کەسانەمان بگێڕێ کە ئاوا دەکەن‌و خوای بەبەزەییش ئەوەیان بۆ دەکات !

بابەتی سیو دووەم: کە پانتاییەکی زۆری گرتۆتە خۆی لە سوورەتی (النساء) کە لە ئایەتی (٧١) تاکو (٨٣)، واتە: (١٣) ئایەتن، ئەو بابەتەش بریتیە لە فەرمان کردن بە جەنگو بەرەنگارییو بەرگریی کردن لە ئایینی خوای پەروەردگارو لە چەوساوان، وە پاشان خوای تاكوپاك هانی بڕواداران دەدا لەسەر جەنگو جیهادو خەبات کردن، وە سەرزەنشتی ئەو کەسانە دەکات کە سستییو تەنبەڵیی دەکەن، ئەوانەی کە دڵنەخۆشو بێ هێزن، وە ڕەخنە دەگرێ لە کۆمەڵێ قسەو هەڵسوکەوتو هەڵوێستی ترسنۆکانەو دڵنەخۆشانەو تەنبەڵانەیان، چونکە وەك دوایی باسی دەکەین توێژەرەوانی قورئان هەندێکیان دەڵێن: ئەم ئایەتانەی قورئان مەبەست پێیان کەسانێکن کە موونافیقن، هەندێکیش دەڵێن: نا، مەبەست پێیان کەسانێکن کە ئیماندارن، بەڵام ئیمانەکەیان بێ هێزە، یان سستییو تەنبەڵیی دەکەنو وەك پێویست ئامادەنین خەباتو جەنگو جیهاد بکەن لە پێناوی خوادا، لە کاتێکدا کە لەسەریان پێویست دەبێ.

بابەتی سیو سێیەم: لە ئایەتی ژمارە (٨٤)دا خراوەتەڕوو، کە خوا ﷻ فەرمان بە پێغەمبەر ﷺ دەکاتو دەفەرموێ: ﴿فَقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَۚ وَحَرِّضِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأۡسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ وَٱللَّهُ أَشَدُّ بَأۡسٗا وَأَشَدُّ تَنكِيلٗا ٨٤﴾، واتە: لە پێناوی خوادا بجەنگە تەنیا خۆتت لەسەرە، وە ئیماندارانیش هانبدە لەسەر جەنگ کردن، واتە: ئەگەر هەر خۆشت بی ئامادەیی دەربڕە، دیارە جەنگ بە تەنیا ناکرێ، بەڵام ئیمانداران هانبدەو بۆ خۆت پێشێ بڕۆ مەیدان، ئنجا ئەگەر دوایی خەڵك بە گوێی نەکردی، تۆ گوناهبار نیو ئەوان گوناهبارن، ﴿وَحَرِّضِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ...﴾، واتە: هانیان بدە، کە دیارە پێغەمبەری خوا ﷺ بە باشترین شێوە هەم هاوەڵانی بەڕێزیو هەم ئیماندارانی تا دنیا ماوە هانداوە، لەسەر جەنگو جیهاد، جگە لەوەی کە ئەو ئایەتانەی خوای باڵادەستی بۆ خوێندوونەتەوە، کە باسی جەنگو جیهاد دەکەن.

Youtube/AliBapir7
FB/MediaAmeerOffice

بابەتی سیو چوارەم: لە ئایەتی ژمارە (٨٥)دا خوای بەرزو مەزن ئەو ڕاستییە دەخاتە ڕوو، كە چ تكا كردنی چاك، چ تكا كردنی خراپ، واتە: چ شەفاعەت بكەی بۆ شتێكی باش، لە شوێنی خۆیدا، چ بۆ شتی خراپ، ئەوە ئینسان بەشو پشكی تێیدا هەیە، كە كەسێك تكایەك بكات بەهۆی ئەو تكا كردنەی ئەووە شتێكی باش بێتە دەست كەسێك، تێیدا بەشدارە، وە كەسێك تكاو ڕجایەكی خراپ بكاتو مەبەستێكی خراپ بێنێتە دی، بە هەمان شێوە لە گوناهەكەیدا بەشدارە: ﴿ مَّن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُۥ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقِيتًا ﴿٨٥﴾ ﴾.

بابەتی سیو پێنجەم: كە لە سوورەتی (النساء)دا لە ئایەتی (٨٦)دا خراوەتە ڕوو، بریتیە لەوە كە خوا فەرمان دەكات بە وەڵامدانەوەی سڵاو بە چاكتر لە خۆی، یان لانیكەم وەك خۆی، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا۟ بِأَحْسَنَ مِنْهَآ أَوْ رُدُّوهَآ ﴿٨٦﴾ ﴾، واتە: ئەگەر سڵاوتان لێكرا، بە سڵاوكردنێكی چاكتر لە خۆی، یان وەك خۆی وەڵامی بدەنەوە، هەندێك لە توێژەرەوان لەوبارەوە مشتومڕیان بووە - وەك دوایی باسی دەكەین - كە ئایا وەڵامدانەوەی سڵاوی نامسوڵمانانیش وەك هی مسوڵمانان فەرزە، یان نا؟! بەڵام لە ڕاستیدا ئایەتەكە زۆر ڕوونو ڕاشكاوە، چونكە بە (البناءُ للمجهول) فەرموویەتی: هەر كەسێك سڵاوی لێكردن، نەیفەرمووە مسوڵمانە، یان غەیرە مسوڵمانە، كەواتە: ئەوەی كە هەندێك لە شەرعزانان دەڵێن: دروست نیە سڵاو بكەی لە خەڵكی نامسوڵمان، یان ئەگەر سڵاویان كرد دروست نیە وەڵامیان بدەیەوە، ئەوە وانیە، وە دواییش باسی دەكەین كە هیچ فەرموودەیەكی ڕاست (صحیح) لەوبارەوە نیە كە پێغەمبەر ﷺ بفەرموێ: وەڵامی سڵاوی نامسوڵمان مەدەنەوە، یان تەنانەت دروست نیە سڵاویشیان لێبكەی!

بابەتی سیو شەشەم: لە ئایەتی (٨٧)دا خراوەتە ڕوو، كە بریتیە لە ڕاگەیاندنی ئەو ڕاستییە كە بێجگە لە خوا هیچ پەرستراو نین، واتە: هیچ پەرستراوی بە

هەق نین، ئەگەرنا دنیا پڕە لە پەرستراوی بە ناهەق، ئەوەتان لەبیرنەچێ کە دەفەرموێ: (لا إِلَهَ إلاَّ هُوَ) یان (لا إِلَهَ إلاَّ اللَّهَ)، واتە: پەرستراوی بەهەق، پەرستراوێك کە شایستەبێ بپەرسترێ، تەنیا خوا (اللَّهَ)یە، بەلام پەرستراوی بە ناهەق زۆرن، پەرستراوی بە ناهەق: بتو صەنەمەکان، چ لە دارو بەرد داتاشرابن، چ لە هەواو ئارەزووەکان، چ ئینسانو طاغوتەکان، چ مانگو خۆر، هەموو ئەو شتانەی کە دەپەرسترێن کە زۆرزۆرن، بەلام پەرستراوی بە هەق تەنیا یەکەو غەیری خوای بێ هاوتا، شایستەی پەرستران نیە، ﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ لَيَجۡمَعَنَّكُمۡ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ لَا رَيۡبَ فِيهِ ۗ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثٗا ⑧⑦﴾، خوا ﷻ دەیخاتە ڕوو تەنیا ئەو پەرستراوە، دەشیخاتە ڕوو کە لە ڕۆژی دواییدا هەمووومان کۆدەکاتەوە، وە دەفەرموێ: فەرمایشتی کێ لە هی خوا باشترە؟! واتە: خوا کە شتێکی فەرموو ڕێكو ڕاستەو خیلافی تێدانیە.

بابەتی سیو حەوتەم: لە ئایەتەکانی: (٨٨)و (٨٩)دا خوا ﷻ دەیخاتە ڕوو، ئەویش بریتیە لەوە کە خوای دادگەر سەرزەنشتی مسولمانان دەکات کە بۆچی لە مامەلەکردن لەگەل مونافیقو دەغەلەکاندا ڕاجیایی یان هەیە؟! پێویستە یەك قسەبن، یەك هەلوێست بن لە مامەلەکردن لەگەل مونافیقەکانو دلنەخۆشەکاندا، ﴿فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ﴾، بۆچی لە بەرانبەر مونافیقەکاندا بوونەتە دوو دەستەو ڕاجیایی تان هەیە، جا ئەوە کە خوا دەیفەرموێ، ئێستاش هەر وایە، ئەوانەی دووربینو واقیع بین بن، مونافیقەکان دەناسن، بەلام خەلکی فەقیرو سادەو سەرکێل نایاننناسنو پێیان هەلدەخەلەتێنو، سەرەنجام ئەوانەی کە وردبینو دووربینن وەك خۆیان دەیانناسنو مامەلەی وەك خۆیان لەگەلدا دەکەن، خەلکی دیکەش هەلدەخەلەتێو بە مسولمانو مرۆڤی باشیان لێ حالی دەبێ، وە سەرەنجام دەبنە دوو دەستە، بەلام خوا ﷻ لێرەدا سەرزەنشتی ئیمانداران دەکات، کە پێویستە چاوی خۆیان ورد بکەنەوەو وەك پێویست خەلك بناسن، مسولمانو کافرو دۆستو دوژمن بناسن، وە چاكو خراپ وەك خۆیان بناسن.

F/AliBapir.i
Youtube/AliBapir.i
F/MediaAmeerOffice

بابەتی سیو هەشتەم: کە لە ئایەتەکانی: (٩٠و ٩١)دا خراوەتەڕوو، بریتیە لە چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ هاوپەیمانانو بێ لایەنان، وە کەسانی فێڵبازو بێ بەڵێندا، ئیمانداران لە مامەڵەو هەڵسوکەوتیاندا لەگەڵ نامسوڵماناندا، جا نامسوڵمانان یان دەبنە کەسانێکی خاوەن پەیمانو پابەندن بە پەیمانیانەوە، یاخود کەسانێکی بێ لایەن (موحاید)ن، نە دۆستن نە دوژمن، نە پشتگیریی دەکەن نە دژایەتیی دەکەنو بێ لایەنن، یاخود خاوەن پەیمانن، بەڵام پابەند نینو لە هەر دەرفەتێك دەگەڕێن کە بیقۆزنەوەو زەڕبە لە مسوڵمانان بدەن، خوای شارەزا باسی چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ هەر کام لەو سێ جۆرە خەڵکە لە نا مسوڵمانان دەکات.

بابەتی سیو نۆیەم: لە ئایەتەکانی: (٩٢و ٩٣)دا خراوەتە ڕوو، کە بریتیە لە سزای قەتلی هەڵە، سزایەکەی چییە؟ واتە: کەسێك کەسێکی بە هەڵە لەدەست دەکوژرێ، پێویستە چی بکات؟ دەبێ خوێن بدا، وە دەبێ کەفارەت بدا، خوای بەخشەر باسی دەکات، وە هەروەها باسی سزای قەتلی بەئەنقەست (قتل العمد) دەکات، ئەویش تەنیا باسی سزا قیامەتییەکەی دەکاتو سزا دنیاییەکەی خوای پەروەردگار لە سوورەتی (البقرة)دا، وە لە چەند شوێنێکی دیکەشدا باسی کردوە، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَلَكُمْ فِي ٱلْقِصَاصِ حَيَوٰةٌ يَٰٓأُو۟لِي ٱلْأَلْبَٰبِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ ﴾البقرة، یان: ﴿ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ أَنَّ ٱلنَّفْسَ بِٱلنَّفْسِ ... ﴾ المائدة.

بابەتی چلەم: لە ئایەتی ژمارە (٩٤)دا خراوەتە ڕوو، کە بریتیە لە قەدەغەکردنی بڕواداران لە بیانووگرتن بە خەڵك، وەك دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُوا۟ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَنْ أَلْقَىٰٓ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ... ﴾، واتە: ئەی ئیماندارینە! ئەگەر بە ڕێ دا ڕۆیشتن، چاوی خۆتان وردبکەنەوەو کەسێك سڵاوی لێکردن هەر لەخۆوە بیانووی پێ

مەگرن‌و بڵێن: بڕواداران‌ی‌و بەڕاستی سڵاو ناکەی، یاخود ئەگەر کەسێك ئێوەی هێمن کردەوەو ئاشتی لەگەڵ ئێوە پێشاندا، مەڵێن: ڕاست ناکەی تۆ هەر دوژمنی‌و ناحەزی‌و بیانووی پێ بگرن! ئەوەش وەك دوایی باسی دەکەین بنچینەیەکی زۆر گەورەو گرنگی تێدایە بۆ ئیمانداران، کە لە ئاستی بەرزی ئیسلامی خۆیاندا بن، وە بە بیانوو نەبن لە خەڵك، وە تا یەقینیان پەیدا نەبێ، کە کەسێك دوژمنە، بە چاوی دوژمن تەماشای نەکەن، بەڵێ با وریایی خۆیان وەربگرن، بەڵام سەنگەر لە کەس نەگرن، لەسەر بناغەی بەرچاو ڕوونیی یەکی تەواونەبێ.

بابەتی چل‌و یەکەم: لە ئایەتەکانی: (٩٥و ٩٦) خراوەتە ڕوو، کە بریتیە لە هاندانی بڕواداران بۆ جەنگ‌و جیهاد، وە فیداکاریی لە پێناوی خواو دینی خوادا، وە پاشان باسی پاداشتی موجاهیدان، وە پلەو پایەی بەرزیان لە دوارۆژدا، دەکات،

بابەتی چل‌و دووەم: کە لە ئایەتەکانی: (٩٧و ٩٨ و٩٩)دا خراوەتە ڕوو، ئەوەیە کە خوا سەرزەنشتی ئەوانە دەکات کە ئامادەی کۆچکردن‌و جیهادکردن نین لە پێناوی خوادا، لە حاڵێکدا کە بۆشیان دەکرێ، بەڵام کەسانێك هەڵداوێری‌و جیایان دەکاتەوە کە دەستەڵاتیان نیەو بێ چارەو بێ دەرەتان‌و ناتوانن کۆچ بکەن‌و جیهاد بکەن، خوای بەخشندە ئەوانە جیادەکاتەوەو دەفەرموێ: ئومێد وایە ئەوانە خوا بەزەیی پێیاندابێ‌و لێیان خۆشبێ، هەرچەندە کۆچیان نەکردووە جەنگ‌و جیهادیشیان نەکردووە، لەژێر دەستی ئەهلی کوفردا ماونەتەوە، بە ناچاریی.

بابەتی چل‌و سێیەم: لە ئایەتی (١٠٠)دا خراوەتە ڕوو، کە بریتیە لە بەڵێن‌و موژدەی باشی دنیاو قیامەت دان، بە کۆچکەرانی ڕێگای خوا، کەسانێك کە لە ڕێگای خوادا کۆچ دەکەن، خوا هەم موژدەی دنیایان پێ دەدات، وە هەم موژدەی قیامەتیشیان پێ دەدات، موژدەی دنیا، واتە: وا مەزانن بە کۆچ کردن لە پێناوی خواداو بەجێهێشتنی ماڵ‌و حاڵ‌و نیشتیمان، لە برسان

دەمرن، وە موژدەی دوارۆژیشیان پێ دەدات، کە پاداشتی گەورەیان هەیە، هەر کەسێك لە ماڵی خۆی بە نیەتی کۆچکردن هەنگاو بنێو بێتەدەر، ئەوە پاداشتی لەسەر خوایەو خوای بە بەزەیی لێی دەبووڕێ.

بابەتی چڵو چوارەم: کە لە ئایەتەکانی: (١٠١و ١٠٢و ١٠٣و ١٠٤)دا، لەو چوار ئایەتەدا خراوەتەڕوو، بریتیە لە باسی نوێژ کورتکردنەوە، وە باسی نوێژی ترس، وە پاشان باسی پاراستنی نوێژەکان دەکات لەکاتی ئاسایی‌و هێمنیی دا، کە پێویستە لەکاتی ئاسایی‌و هێمنییدا، نوێژەکان وەك خۆیان جێبەجێ بکرێن، بەڵام لەکاتی سەفەرو ترس‌و لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمندا، ئەوە نوێژی ترس هەیەو، کورتکردنەوەی نوێژ هەیەو، کۆکردنەوە هەیە.

بابەتی چڵو پێنجەم: کە لەم سوورەتەدا خراوەتەڕوو، بابەتێکی زۆر گرنگەو لەسەر ڕووداوێك هاتوە کە لە ئایەتی: (١٠٥ تاکو ١١٣) واتە: (٩) ئایەتی بۆ تەرخان کراون، ڕووداوەکەش ئەوەیە کە موونافیقێك دزیی دەکات‌و دوایی دزییەکەش بەسەر جوولەکەیەکی بێ خەتا دا دێنێ، وە کەس‌و کاری موونافیقەکە دەچن بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ‌و ئەو شتەش کە دزراوە لە ماڵی جوولەکەکەدا دەدۆزرێتەوە، کە دیارە موونافیقەکە بە ماڵە جووەکە دەڵێ: ئەو ئەمانەتەم بۆ هەڵگرن، پێغەمبەریش ﷺ دیارە پەنهان (غیب) نازانێ‌و خەریك دەبێ کە جوولەکە بێ خەتایەکە حوکم بدات، بەڵام خوای دادگەرو بێ وێنە، لەسەرووی حەوت ئاسمانانەوە لەو کێشەیەدا تەدەخول دەکات‌و نۆ ئایەت بۆ دیفاع کردن لە جوولەکەیەکی بێ خەتا دەنێرێتە خوار، کە ئەوە وەك دوایی باسی دەکەین، شتێکی زۆر زۆر گەورەیەو عەدالەتی ئیسلام بە جوانترین شێوە تێیدا بەرجەستەیە، جا خوا ﷻ لەم ئایەتانەدا فەرمان بە پێغەمبەر ﷺ دەکات کە بە دادگەریی دادوەریی لە نێوانی خەڵکدا بکات، وە لە کاتی بە هەڵەداچووندا داوای لێ بوردن بکات، وە بگەڕێتەوە بۆ هەق، وە وریاشبێ خەڵکی فێڵبازو زمان لووس، هەڵینەخەڵەتێنن لەکاتی دادوەرییدا.

بابەتی چلو شەشەم: کە لە ئایەتەکانی: (١١٤و ١١٥) خراوەتەڕوو، خوا ﷻ باسی قەدەغەکردنی چپەچپ پێکەوە کردن، سرکە سرك دەکات، مەگەر بۆ کاری چاکە، بۆ وێنە: دوو نەفەر لەنێو کۆمەڵێکدا بە تەنیا جیابنەوە، ئەگەر بۆ کاری خێر بوو وەك: صوڵحو ئاشتەوایی، ئەوە قەیناکات، چپە چپیش بکەن، بەڵام ئەگەر بۆ ئەوە نەبێ، چپەچپ پێکەوە کردنو سەر پێکەوەنان خراپە، جا چ لەنێو خەڵکێکدا بن، چ بە جیا جیا، وە ئەو ڕاستییەش ڕادەگەیەنێ، کە لادان لە ڕێبازی پێغەمبەر ﷺ، وە لە ڕێبازی ئیمانداران، سەرەنجامێکی یەکجار شوومی هەیە، لە دنیاو دواڕۆژدا.

بابەتی چلو حەوتەم: خوا عزّ وجلّ لە ئایەتەکانی: (١١٦) تاکو (١٢١) دا خستوویەتە ڕوو، ئەویش باسی ئەوەیە کە خوا لە شیرك نابووری، دەگونجێ خوا هەموو گوناهێك ببووری، بێ ئەوەی کە خاوەنەکەشی تۆبەی لێ بکات، وە بە تۆبەکردنەوە، ئەوە مسۆگەر خوا لە هەموو گوناهێك دەبووری، بەڵام بە بێ تۆبەو گەڕانەوە، دەگونجێ خوا هەندێ کەس لە هەندێ گوناه ببەخشێ، بەڵام شیرك نا، وەك دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ﴾، واتە: خوا لەوە نابووری شیرکی بۆ پەیدا بکرێ، بەڵام غەیری ئەوە هەر کەسێك بیەوێ لێی دەبووری، بەبێ ئەوەی کە تۆبە بکات، بەڵام کە تۆبەی کرد، هەر کەسێك تۆبەی ڕاست بکات، هەموو گوناهێکی دەبوردرێ، بە کوفرو شیرکیشەوە، وە پاشان خوا ﷻ باسی هەندێك لە هەڵوێستو بیروبۆچوونی هەڵەو ئەفسانەیی موشریکەکان دەکات.

بابەتی چلو هەشتەم: لە ئایەتەکانی: (١٢٣و ١٢٤و ١٢٥)دا خراوەتە ڕوو، خوای پەروەردگار باسی ئیمانداران دەکات، وە ئەو ڕاستییە دەخاتەڕوو کە سەنگی مەحەك چ بۆ ئیمانداران و مسوڵمانان، چ بۆ خاوەن کتێبەکان، چ بۆ هەر کەسێك، بریتییە لە کردەوەی باش، ئەمما لاف لێدانو دروشمو شیعار بەرزکردنەوەی بۆشو، قسەی بۆشوخۆش هیچ نیە!! بەڵکو کردەوەو پابەندییو لەخۆدا بەرجەستەکردنی ئیمانو عەقیدە، ئا ئەوانە سەنگی مەحەکن.

بابـەتی چـل و نۆیــەم: کە لە ئایەتی (١٢٦)دا خراوەتە ڕوو، خوا ﷻ ئەوە دەخاتە ڕوو کە خاوەنی هەموو شتێکە، وە دەوری هەموو شتێکی داوە، وە دەسـتەڵاتی بەسـەر هەموو شتێك دا هەیـەو، هەرچی کـەونو کائیناتـە لـە ژێـر ڕکـێـفو قەڵەمڕەوی وی ﷻ دایە.

بابـەتی پەنجایـەم: لە ئایـەتی (١٢٧)دا خراوەتـەڕوو، کە باسی ئافرەتـان دەکات بـە گشـتی، وە باسی کچانو کوڕانی هەتیو دەکات بـە تایبـەتی، کە پێویسـتە مـسـولْمانان، واتـە: کۆمەڵـگاو دەوڵـەتی مـسـولْمانان، ئاگایـان لێیـان بـێ، وە مافەکانیان پێشـێل نەکەن، بەڵکو پشـتگیـریان بکەنو، سەرپەرشـتییان بکەن.

بابـەتی پەنجــاو یەکـەم: کە ئایەتەکـانی: (١٢٨و ١٢٩و ١٣٠) باسـیان کردوە، لـەو سـێ ئایەتەدا خوا ﷻ باسی چارەسـەرکردنی کێشـەی نێـوان ژنو مێـرد دەکات لە کاتێکدا کێشـەکە، لەلایەن مێردەوەیـە، ئـەوەی پێشـێ کاتێـك کێشـە لەلایـەنی ئافرەتـەوە بـوو باسـی کـرد، کـە پیـاو چـۆن چارەسـەری بکـات؟ بـەڵام ئـەدی ئەگـەر کێـشـەکە لەلایـەن پیاوەکـەوە بـوو، ژن چـۆن چارەسـەری بکـات؟ خـوای دادگەر باسی ئـەوە دەکات، وە باسـی ئـەوەش دەکات کە پێویسـتە پیاو، واتـە: مێرد ئەگەر زیاتر لە هاوسـەرێکی هەبوو لـە نێوانیانـدا دادگـەریی ڕەچاو بکات، وە بـە دادگەرانـە ڕەفتـار بکات، دیارە دادگەرییـەك کـە بـۆ ئینـسـان دەگونجـێو گونجـاوە، بــەڵام دادگەریـــی ڕەهـــا (مُطْلَـق)، دیـــارە کــە تــەنیا لای خــوای پـەروەردگارە، کـە دوایـی ئێمـە باسـی دەکـەین، چـونکە هەنـدێك لەوانـەی کـە دەیانـەوێ چـەند ژنیـی کـە خـوای پـەروەردگار ڕەوای کـردوە، قەدەغــە بکـەن، هـەوڵ دەدەن ئەم ئایەتەی سووڕەتی (النساء)، واتە: ئایـەتی ژمارە (١٢٦) لەگـەڵ ئایـەتی ژمـارە (٣)ی سـووڕەتی (النساء) تێـك بگیـرێنن، کـە لـەوێ خـوای زانـاو شــارەزا فەرموویــەتی: ئەگــەر ترســـتان هــەبوو دادگــەریی نەکــەن، بـا یــەك هاوســـەرتان هـــەبێ، لێـــرەش دەفـــەرموێ: ﴿ وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ ﴾، واتــە: نــاتوانن دادگــەریی لــە نێــوان ژنانــدا بکــەن، هەرچەندە سووریش بن، جا دەڵێن: کەواتە: مادام ناتوانی دادگەریی بکەی، هەر

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMediaAmeerOffice

یەك ژن بێنە! بەڵام لەڕاستیدا ئەو دادگەرییەی كە لەوێ بە مەرج گیراوە، غەیری ئەوەیە كە لێرە نەفی كراوە، ئەوەی لەوێ بە مەرج گیراوە، ئەوەیە كە بۆ ئینسان دەگونجێ، كە بریتیە لە: دادگەریی لە شەو لەلا مانەوەداو، لە جێگاو ڕێگاو، لە بەرگو پۆشاكو لە نانو نەفەقەدا، بەڵام ئەوەی كە لێرە نەفی كراوە، بریتیە لە مەیلی دڵ، یانی كامەیانت خۆشتر دەوێ؟ كە ئەوەش لە تواناى ئینساندا نیە، بۆیە ئینسان پێی پابەند (مُكَلَّف) نیە، وەك دوایی باسی دەكەین، هەروەها خوا ﷾ باسی ئەوەش دەكات، كە ئەگەر ئەو ژنو مێردە هەر پێكەوە نەسازان، دەتوانن لێك جیاببنەوە، وە خوای بەخشەر دەرووی خێر لە هەر كامێكیان دەكاتەوە.

بابەتی پەنجاو دووەم: لە ئایەتی ژمارە (١٣١) تاكو (١٣٤)دا خوا ﷾ چەند ڕاستییەك دەخاتەڕوو، لەوبارەوە كە خۆی خاوەنی هەموو شتێكە، وە بۆخۆی تواناداره بەسەر هەموو شتێكدا، وە ئاماژەش بەوە دەكات كە ئەی ئینسانەكان! ئەگەر ڕاست بڕۆن، خوا پاداشتی هەیە بۆتانو، ئەگەر لاش بدەن، خوا سزاو جەزرەبەی هەیە.

بابەتی پەنجاو سێیەم: لە ئایەتی ژمارە (١٣٥)دا خراوەتە ڕوو، كە خوای كاربەجێ فەرمان دەكات بە ئیمانداران كە پابەندی دادگەریی بنو شایەدیی هەق بدەن، وە خۆیان لە لادانو شوێن هەواو ئارەزوو كەوتن، بپارێزن.

بابەتی پەنجاو چوارەم: لە ئایەتەكانی: (١٣٦و ١٣٧)دا خراوەتە ڕوو، كە خوا ﷾ فەرمان دەكات بە ئیمانداران، كە ئیمان بێنن، وەك دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ... ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ئیمان بێنن بە خواو پێغەمبەری خوا... هتد، یانی، چی؟ یانی: ئیمانتان هێناوە بە پلەیەك، بەڵام هەوڵبدەن پلەی ئیمانەكەتان بەرزتر بكەنەوە، ئیمانێكتان هێناوە، بەڵام هەوڵبدەن ئیمانەكە قووڵتر بكەنەوە، ئیمان پلە پلەیە، وەك چۆن كوفریش پلە پلەیە، بەرەو خوار، بەهەمان شێوە

ئیمانیش پلە پلەیە بەرەو سەر، تۆ بە ئیمانێکی کەم ڕازی مەبەو هەوڵبدە ئیمانەکەت قووڵتر بکەیو کامڵتری بکەی، وە خوا ﷻ هەر لەو دوو ئایەتە موبارەکەدا باسی سزای بێ بڕوایانیش دەکات.

بابەتی پەنجاو پێنجەم: لە ئایەتی (١٣٨) تاکو (١٤٣) دەگرێتە خۆی، کە پانتاییەکی زۆرەو باسی مونافیقو دەغەڵەکان دەکات، وە چۆنیەتی مامەڵە لەگەڵ کردنیان، وە وریابوون لە فێڵو پیلانەکانیان، وە باسی هەندێك لە سیفەتەکانیان دەکات، ئەگەر سەرنجتان دابێ خوا ﷻ لە زۆر شوێندا لە قورئاندا باسی ئەوە دەکات کە چۆن مامەڵە لەگەڵ مونافیقەکاندا بکرێ، مامەڵەکردن لەگەڵ مونافیقو دوو ڕووو دەغەڵەکان، زۆر وریاییو وردەکاریی دەوێ، بۆ کافران ئەوە کافر ئاشکرایە یان جەنگت لەگەڵ دەکات، یان ئاشتییت لەگەڵ دەکات، بەڵام مونافیق ئەوەیە لە ماڵی خۆت دایەو خۆی بە دۆست پێشاندەدا، بەڵام گورگەو لە پێستی مەڕێ دا، مارەو هەر بەخۆت نازانی پێتەوە دەدات، جا لەم ئایەتانەدا خوای پەنهانزان بە درێژیی باسی مونافیقەکان دەکات، وە هەندێك لە سیفەتەکانیان باس دەکات.

بابەتی پەنجاو شەشەم: لە ئایەتی (١٤٤)دا خراوەتە ڕوو، کە بریتیە لە ئاگادارکردنەوەی بڕواداران لەوەی کە ئەگەر دۆستایەتیی کافران بکەن، بەڵگەی خوا لەسەر خۆیان پەیدادەکەن، هەر مسوڵمانێکە کافران بە دۆست بگرێو خۆشی بوێنو پشتیان بگرێو، پشتیان پێ ببەستێ، ئەوە بەڵگەی خوای لەسەر خۆی پەیداکردوە، واتە: خوا بەڵگەی لەسەری هەیە کە ئیماندارنیەو لایداوە، جا ئەگەر دۆستایەتییەکەی بە موتڵەقیی بێ، ئەوە بە موتڵەقیی لایداوەو، ئەگەر دۆستایەتییەکەی بەشێوەیەکی جوزئیی بێ، ئەوە بە شێوەیەکی جوزئیی لایداوەو گوناهبارە، وەك دوایی بە درێژیی باسی دەکەین.

بابەتی پەنجاو حەوتەم: لەم سوورەتەدا لە ئایەتەکانی ژمارە (١٤٥و ١٤٦)دا خراوەتە ڕوو، کە خوا باسی سزای سەختی مونافیقو دەغەڵەکان دەکات،

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

مەگەر ئەوانەی کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، بۆ باوەشی ئیسلام، وە مەرجی وەرگیرانی تۆبەکەشیان دەخاتە ڕوو، کە چوار مەرجی سەرەکیین.

بابەتی پەنجاو هەشتەم: لە ئایەتی (١٤٧)دا خراوەتە ڕوو، کە بریتیە لە خستنە ڕووی ئەو ڕاستییە کە خوا نایەوێ بەندەکانی سزا بدات، ئەگەر سوپاسگوزارو ئیماندار بن، خوا لە بەهانە نیە لە خەڵك، بەڵکو خوا لە بەهانەیە بۆ ئەوەی لێیان خۆشبێ، نەك لە بەهانەبێ بۆئەوەی سزایان بدات، کە بەڕاستی ئەم ئایەتە زۆر عاطیفەو هەستی ئینسان دەبزوێنێ خوا دەفەرموێ: ﴿ مَّا يَفۡعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمۡ إِن شَكَرۡتُمۡ وَءَامَنتُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾ ﴾، واتە: خوا چی داوە لە ئازاردانی ئێوە، ئەگەر ئێوە سوپاسگوزارو ئیماندار بن، واتە: خوا چ ئیشێکی بە ئێوە هەیە کە سزاتان بدات، بەڵام ئەگەر سپڵەو ناسوپاس و بێبڕوابن، ئەوە کردەوەکەی خۆتانە دێتەوە ڕێتان، ئەگەرنا خوا پێی خۆش نیە کەس سزا بدات.

بابەتی پەنجاو نۆیەم: کە لە ئایەتەکانی (١٤٨و ١٤٩)دا، خوا خستوویەتە ڕوو، باسی ئەوە دەکات کە حەز ناکات قسەی خراپ لە کەس ببیستێ، بەڵام کەسێك کە ستەمی لێکرابێ و مەزڵووم بێ، دروستە کە مەزڵوومیەتییەکەی خۆی بەیان بکات، دەفەرموێ: ﴿ لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلۡجَهۡرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ إِلَّا مَن ظُلِمَۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ ﴾، واتە: خوا حەز ناکات کەس قسەی خراپ بکات و دەنگی پێ هەڵبڕێ، بەڵام کەسێك کە ستەمی لێ کرابێ قەیناکات، مەزڵووم وەك پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: {فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالاً}، (أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٩٣٧٩)، والبُخَارِيُّ برقم: (٢٢٧١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٣١٧) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه وَصَحَّحَهُ الألباني)، واتە: بێگومان خاوەنی هەق مەجالی قسەی هەیە، باسی هەقی خۆی دەکات لە لای دادوەر یان هاوار دەکات، مەجالی هەیە.

بابـــەتی شەســـتەم: لـە ئایەتـەکانی: (١٥٠و ١٥١و ١٥٢)دا خراوەتە ڕوو، کـە خـوا بەراوردی نێوان خـاوەن کـتێبەکانو مـسـوڵمانان دەکـات، لە بـواری ئیمانیـان بە خـواو بە پێغەمبەراندا (علیهم الصلاة والسلام)، کە مـسوڵمانان ئیمان بـە هـەموویان دێنن، بە پێچـەوانەی خاوەن کتێبەکـانەوە.

بابـەتی شـەســـتو یەکـــەم: کـە لـە ئایـــەتی (١٥٣) تـاکو (١٦٢) واتـە: دە ئایـەت دەگرێتـە خـۆی، باسـی جوولەکـەکان دەکـات، وە باسـی هەنـدێك لـە هەڵوێسـتە خراپەکانیـان دەکـات بەگـشـتی، وە بـە تایبـەتی لـە بەرانبـەر عیـسا عليه السلام، وە دایکی (مەریەم)دا خوا لێی ڕازی بێ، وە باسی ئەوانەشیان دەکات کە چاکەکارن، باسی لاڕێو خراپەکانیان دەکـات، بـەڵام باسـی ڕاسـتو چاکەکانیـشیان دەکـاتو هەڵیان داوێرێ.

بابـەتی شـــەســـتو دووەم: لە ئایەتـەکانی (١٦٣) تاکو (١٦٦)دا، خوا باسـی ناردنی وەحـی خـۆی دەکـات بۆ موحەممـەد ﷺ کۆتـا پێغـەمبەر، وە بـۆ سـەرجەم پێغـەمبەرانی دیکـە، هـەر لـە نووحـەوە هـەتا دوایـی، وە باسـی حیکمـەتی نێـررانی پێغەمبـەرانیش دەکات.

بابـــەتی شەســـتو ســـێیەم: لـە ئایـــەتی ژمـــارە (١٦٧) تـا (١٦٩)دا، خـوا باسـی سـەرەنجامی شـوومیی کافران دەکات، لە دنیاو لە قیـامەتدا.

بابـــەتی شـەسـتو چـوارەم: لە ئایـەتی ژمارە (١٧٠)دا، خـوا سبحانه وتعالى باسی ئـەوە دەکات کـە بـانگی مرۆڤایـەتیی دەکـات کـە ئیمـان بێـنن بـە موحەممـەد ﷺ، کـە پێغەمبـەری کۆتـایی خوایـە، بۆ هـەموو لایـەك.

بابـــەتی شـەســـتو پێنجـــەم: لـە ئایـەتی ژمـارە (١٧١ تـاکو ١٧٣)دا، خـوا بانگـی نەصـرانی یەکان دەکاتو دەیاندوێنـێ، ئەوانەی کە خۆیان بـە شـوێنکـەوتووی عیسـا عليه السلام دەزانـن، وە سـەرزەنـشـتیان دەکـات لەسـەر ئـەوەی کە خـوا سبحانه وتعالى بـە سـێ پەرسـتراو دەزانـو بڕوایان بە سـێکوچکـە (ثـالوث)ی: بـاب، ڕۆڵـە، گیـانی پیـرۆز (الآب، الأبن، الـرُّوحُ القُـدس) هەیـەو، ئامۆژگارییان دەکـات کە ئیمـان

بە تەنیایی خوا، بێنن، وە ئیمان بەوە بێنن کە عیسا بەندەی خوایە، نەك کوڕی خوا، وە ئەوەشیان بۆ دەخاتە ڕوو، کە نەك عیسا ﷺ بگرە فریشتە زۆر لە خوا نزیکەکانیش، کەس خۆی لەوە بە گەورەتر نازانێ کە بەندایەتیی بۆ خوا بکاتو، لە بەرانبەر خوادا سەر نەوی بکات، وە پاشان خوا ئەوە دەخاتە ڕوو کە ئەوانەی لە بەرانبەر خوادا خۆ بە زل دەگرن، سزای سەختیان هەیە، وە ئیماندارانیش پاداشتی مەزنیان هەیە.

بابەتی شەستو شەشەم: کە لە ئایەتەکانی: (١٧٤و ١٧٥)دا خراوەتەڕوو، جارێکی دیکە بانگی مرۆڤایەتیی دەکات، کە ئیمان بێنن بە قورئان، دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُم بُرۡهَٰنٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ نُورٗا مُّبِينٗا ١٧٤ ﴾، ئەی خەڵکینە! بەڵگەیەکتان لە پەروەردگارتانەوە بۆ هاتوە، ئیمانی پێ بێنن کە قورئانە، وە پاشان مژدەی دنیاو دوارۆژیشیان پێدەدا.

بابەتی شەستو حەوتەمو کۆتایی: لە ئایەتی (١٧٦)ی کۆتاییدا، خوای پەروەردگار باسی چۆنیەتی میرات گرتنی بێ وەجاغ (كَلَالَة) دەکات، (كَلَالَة)، واتە: کەسێك کە نە ئەصلی هەبێ، نە فەرعی هەبێ، نە بابو دایكو داپیرو باپیری هەبن، نە کوڕو ڕۆڵەو نەوەی هەبن، ئایا چۆن میراتی لێ دەگیرێ؟ خوای پەروەردگار باسی ئەوە دەکات.

ئەمە نەخشەی بابەتەکانو نێوەرۆکی سوورەتی (النساء)ە، کە خوا پشتیوان بێ لە دەرسەکانی داهاتوودا بە وردیی و بە ڕوونی دێینە سەر تەفسیرکردنی سەرجەم ئەو ئایەتە موبارەکانە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

دەرسی دووەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەماندا ئایەتەکانی ژمارە (١) تاکو (١٠) لە سوورەتی (النساء)دا، تەفسیر دەکەین، واتە: دە (١٠) ئایەت، کە لەم دە ئایەتەدا خوای بەرزو مەزن سەرەتا بانگی مرۆڤایەتیی دەکاتو فەرمانیان پێدەکات کە پارێزکاریی لە پەروەردگاریان بکەن، چونکە خوا ئەو پەروەردگارەیانە کە لە یەك نەفس هەموویانی دروست کردوە، وە هاوسەرەکەیشی هەر لە خۆی دروست کردوە، کە دیارە مەبەست پێیان (ئادەم)و (حەووا)ن، کەواتە: مرۆڤایەتیی هەموویان وەچەی بابو دایکێکن، هەموویان لە خێزانێکەوە وەپاش کەوتوون، ئنجا فەرمانیان پێ دەکات کە پەیوەندیی خزمایەتییان بپارێزن، وە ئاگاداریان دەکاتەوە کە خوا بەسەریانەوە چاودێرە، پاشان فەرمانیان پێ دەکات، کە ئاگاداری ماڵو سامانی هەتیوان بن بەگشتی، وە بەتایبەتی کچانی هەتیوو بێ باب، وە پێیان ڕادەگەیەنێ کە ئەگەر ترسیان هەبوو ئەگەر لەگەڵ کچانی هەتیودا هاوسەرگیرییان کرد، دادگەر نەبن، با لە ئافرەتانی دیکە بێنن، دووان بێنن، سێیان بێنن، چواران بێنن، بۆیان هەیە بەمەرجێك کە لە خۆیان ڕا ببینن کە دادگەر دەبن لەگەڵ هاوسەرەکانیاندا، وە ئەگەر مەترسییان هەبوو کە ناتوانن دادگەریی بکەن، با بە یەکێك قەناعەت بکەن، هەروەها لە ئافرەتانی کەنیزەك بۆیان هەیە بێنن، ئنجا باسی مارەیی دان بە ژنان دەکات، کە وەك خەڵاتێك پێویستە مارەیی یان پێ بدرێ، دوایی باسی دەست پێوەگرتنی ماڵو سامانێك دەکات کە هی کەسانێکی نەفامە، کەسانێك کە ناشێن، نابێ سامانەکەیانیان تەسلیمیان بکرێ، وە فەرمانیان پێ دەکات کە ئەو کەسانەی نەفامو ناشێنو نەزانن، جا چ لەبەر کەمیی تەمەن، چ لەبەر هەر هۆیەك بێ، پێویستە ڕایانبێننو فێریان بکەن، ئنجا دوایی ئەگەر هەستیان کرد کە

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

شارەزاو چاوکراوەن، ئەوکاتە ماڵەکانیان تەسلیم بکەن، دوای ئەوەی کە شایەدیان لێدەگرن، ئنجا باسی یەکسانیی پیاوان‌و ئافرەتان دەکات، چ ورد بن، چ درشت بن، لە میرات گرتندا، ئنجا خوا ﷻ باسی ئەوە دەکات کە هەر کاتێك هەتیوان‌و خزمان‌و خەڵکی نەدار ئامادەی دابەشکردنی میرات بوون، پێویستە بەشیان لێی بدرێ، وە قسەی باشیان لەگەڵدا بکرێ‌و دڵیان خۆش بکرێ، وە پاشان لە کۆتاییدا ئەوە دەخاتە بەرچاوی وەصیەتکەر، یاخود ئامادەبووانی دابەشکردنی میرات، کە چییان بۆ منداڵی بەجێماوی خۆیان پێ باشە، ئەوەش بۆ منداڵی خەڵکی دیکە لەبەر چاوبگرن، وە هەڕەشەیەکی گەورە لەو کەسانە دەکات کە ماڵی هەتیوان بە ناهەق دەخۆن.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا (١) وَءَاتُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰٓ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَتَبَدَّلُواْ ٱلۡخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِۖ وَلَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَهُمۡ إِلَىٰٓ أَمۡوَٰلِكُمۡۚ إِنَّهُۥ كَانَ حُوبٗا كَبِيرٗا (٢) وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۖ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تَعۡدِلُواْ فَوَٰحِدَةً أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۚ ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُواْ (٣) وَءَاتُواْ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ نِحۡلَةٗۚ فَإِن طِبۡنَ لَكُمۡ عَن شَيۡءٖ مِّنۡهُ نَفۡسٗا فَكُلُوهُ هَنِيٓـٔٗا مَّرِيٓـٔٗا (٤) وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا وَٱرۡزُقُوهُمۡ فِيهَا وَٱكۡسُوهُمۡ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا (٥) وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ فَإِذَا دَفَعۡتُمۡ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ

F/AliBapir/Official
Youtube/AliBapir
F/Media.Ameer.Office

فَأَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِمۡۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا (٦) لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ
وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنۡهُ أَوۡ كَثُرَۚ نَصِيبًا
مَّفۡرُوضًا (٧) وَإِذَا حَضَرَ ٱلۡقِسۡمَةَ أُوْلُواْ ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينُ فَٱرۡزُقُوهُم
مِّنۡهُ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلًا مَّعۡرُوفًا (٨) وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةً
ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلًا سَدِيدًا (٩) إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ
أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارًاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرًا (١٠) ﴾

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((بە ناوی خوای بەبەزەیی بەخشندە، ئەی خەڵکینە! پارێز لەو پەروەردگارەتان بکەن کە لە یەك نەفس دروستی کردوون و هاوسەرەکەیشی هەر لە خۆی دروستکردوە، وە پیاوان و ئافرەتانێکی زۆری لەو دووانە (پەیداکردوەو) بڵاوکردۆتەوە، وە پارێز لەو خوایە بکەن کە داوای (شتی) پێ لە یەکدی دەکەن، وە لە پچڕاندنی پەیوەندییەکانی خزمایەتیی (خۆتان بپارێزن) ، بێگومان خوا بەسەرتانەوە چاودێرە (١) وەماڵ و سامانەکانی هەتیوان بدەن بە خۆیان و، پیس بە پاك مەگۆڕن (خراپی خۆتان بە چاکی ئەوان مەگۆڕن)، وە ماڵی ئەوان لەگەڵ هی خۆتان مەخۆن، بە ڕاستیی ئەوە گوناهێکی زلە (٢) وە ئەگەر مەترسیی ئەوەتان هەبوو کە ئەگەر ئافرەتانی هەتیو بە هاوسەر بگرن لەگەڵیان دادگەر نەبن، (واز لەوان بێنن) و لە ئافرەتانی حەڵاڵ وشیاو بۆتان دوو دووو سێ سێ و چوار چوار مارە بکەن، جا ئەگەر ترسان کە دادگەر نەبن (لەنێوانیان دا) ئەوە با هەر یەکێك (هاوسەر)تان بێ، یان ئەو (کەنیزەك)انەی کە خاوەنیانن، ئەوە

نیزیکترە لەوە کە لانەدەن (و تووشی ستەم نەبن) (٣) وە مارەیی یەکان، وەك دیارییەك بە ژنان بدەن، جا ئەگەر خۆیان بە پێخۆشبوونەوە شتێکیان لەو (مارەیی)ە پێدان، ئەوە بە حەڵاڵو زەڵاڵیی بیخۆن (٤) وە ئەو ماڵو سامانەتان کە خوا گێڕاویەتی بە مایەی ڕاوەستانتانو بەڕێوەچوونتان تەسلیمی نەفامو ناشێیەکانی مەکەن، بەڵام لەو ماڵو سامانەیاندا بژیوو پۆشاکیان بۆ دابین بکەنو، قسەی پەسندو باشیان لەگەڵ بکەن (تاکو وانەزانن لێتان زەوت کردوون) (٥) وە منداڵانی هەتیو تاقیبکەنەوە (و ڕایانبهێنن)، جا هەرکات باڵغ بوون، ئەگەر سەرڕاستییو شارەزاییتان تێیاندا هەست پێکرد، سامانەکانیان بدەنەوە، وە نەچن زێدەڕۆیی کەرانەو بە پەلەپەل پێش گەورەبوونیان بیخۆن! وە هەر کەسێك دەوڵەمەند بوو، با خۆی لێ بپارێزێو، ئەوەی هەژاریش بوو با بەشێوەیەکی پەسندو باش بخوات، وە هەرکات ماڵەکانتان وێدانەوە، شایەدیان لێبگرنو خواش بەسە بۆ لێپرسینەوە (٦) پیاوان بەشی خۆیان هەیە لەوەی کە بابو دایكو خزمان (بەمیرات) بەجێی دەهێڵنو، ئافرەتانیش بەشی خۆیانیان هەیە، چ کەم بێ چ زۆر، ئەوە بەشێکی پێویست کراوە (٧) وە هەرکات خزمانو هەتیوانو نەداران، ئامادەی دابەشکردن (ی میرات)ەکە بوون، ئەوە شتێکیان لەو میراتە بەش بدەنو قسەیەکی باشیشیان لەگەڵ بکەن (٨) وە با کەسانێك کە ئەگەر منداڵی (گچکەو) بێهێزیان لە پاش خۆیان بەجێهێشتبایە (خەمیان لێ دەخواردنو) مەترسییان لێیان دەبوو با (لە خوا) بترسنو قسەی ڕێکو ڕاست بکەن (کە زیانی منداڵانی هەتیوکەوتەی نەبێ) (٩) بێگومان ئەوانەی بە ستەم ماڵی هەتیوان دەخۆن، تەنیا ئاگر لە ورگی خۆیان دەئاخنن، وە لەمەودوا (لە دوا ڕۆژدا) لە کڵپەی ئاگردا دەبرژێنرێن (١٠))).

E/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

شـیکردنـەوەی هـەندێـك لە وشـــەکان

(**بَثَّ**): واتـە: بـڵاوی کـردەوە، (أَصْلُ البَـثِّ: التَفرِيـقُ وَإِثَـارَةُ الـشَيءِ كَبَـثِّ الـرِيحِ التُّـرَابُ)، وشــەی (بـَــثّْ) لــە بنەڕەتــدا، واتــە: بڵاوکردنــەوە، وە شـــتێك کــە بپرژێنی، وەك ئەوە کە با گـڵو خـۆڵ دەپرژێنیو بڵاوی دەکاتەوە.

(**تَسَآءَلُونَ**): لە بنــەڕەتدا (تَتَسَاءَلُونَ)یە، واتە: داوای شـتی پێ لە یەکدی دەکەن لـە نێـو خۆتانـداو (تَـسَاءَلْتُمْ) داوا لەیەکـدی دەکـەن، (تَـساءَلُوا: سَـأَلَ بَعْـضُهُمْ بَعْضَـا)، واتە: هەندێکیان پرسیار یاخود داوایان لە هەندێکیان کرد.

(**وَٱلْأَرْحَامَ**): (جَمْـعُ رَحِـم، رَحِـمُ الـمَرأَةِ، وَمِنْـهُ اسـتُعِيرَ الـرَّحِمُ لِلْقَرَابَـةِ، لِكَـوْنِهِمْ خَارِجِيـنَ مِـنْ رَحِـمٍ وَاحِـدَةٍ)، (أَرْحَـام) کـۆی (رَحِـم)ە، (رَحِـم) واتــە: منداڵـدان، منداڵـدانی ئـافرەت، وە ئـەم وشـەیە خوازراوەتـەوە بـۆ خزمایـەتیی، چـونکە خزمەکان هەموویان لە منداڵدانی ئافرەتێکەوە دێن، بۆیە ئەم ناوەی لێنراوە.

وە وشـــەی (أرْحَـام)، واتــە: خزمــان، وشـــەیەکە بـــەکاردەهێنرێ بـــۆ خزمایەتیـی، وە بۆ کـۆی خزمان.

(**رَقِيبًا**) واتـە: چـاودێر، (الرَّقيـبُ: الحَـافِظُ) واتـە: پـارێزەر، چـاودێر، کەسـێك کـە چاودێریی شتێك بکات دیارە دەیپارێزێ، ئـەویش لەچـی یـەوە هـاتوە؟ (وَذلِـكَ إِمَّا لِمُرَاعَـاتِهِ رَقَبَـةِ الـمَحفوظِ، وَإِمَّا لِرَفْعِهِ رَقَبَتَهُ) بۆچـی بـە پـارێزەر گـوتراوە (رَقِيـب)؟ دەڵـێ: لەبـەر ئـەوە کـە چـاودێریی گـەردنی ئـەو کەسـە دەکـات کـە دەیپارێزێ، یاخود بۆ خۆی ئەستۆ هەڵدێنیو مل هەڵدێنێ کە تەماشای بکات.

(**وَلَا تَتَبَدَّلُوا۟ ٱلْخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِ**): واتــە: هــی خــراپ بــە هــی چــاك مـەگــۆڕن، دەڵـێ: (الإِبْـدَالُ وَالتَّبْـدِيلُ وَالتَّبَـدُّلُ والإِسـتبدَالُ: جعـلُ شَـيءٍ مَكَـانَ آخَـر)، ئـەو چـوار وشەیە هـەموویان بە مانای ئەوەن کە شـتێك لە شـوێنی شتێك دابنێـی، (وَهُـوَ

أَعَمُّ مِنَ العِوَضِ الَّذِي هُوَ أنْ يَصِيرَ لَكَ الثاني بِإِعطَاءِ الأوَّل)، (عِوَض واتە: قەرەبووكردنەوە، ئەوەیە كە تۆ شتێك بدەیو شتێكی دیكە بێنیە جێی، بەڵام گۆڕین گشتی ترە لەوە.

(**حُوبًا**): (الحُوبُ: الإثْمُ، وَالْحَوْبُ المَصْدَرُ مِنْهُ)، (حُوبْ): واتە: گوناح، (حَوْب) چاوگی ئەوەیە، دەگوترێ: (حَابَ يَحُوبُ حُوبًا وَحَوْبًا)، واتە: (حُوب) ناوە، (حَوْب)یش چاوگە.

(**مَا طَابَ لَكُم**) واتە: ئەوەی كە پێتان خۆشەو حەزی لێ دەكەن، (الطَّيِّبِ: مَا تَسْتَلِذُّهُ الْحَوَاسُ ومَا تَسْتَلِذهُ النَّفْسُ، وَطَعَامُ طَيِّبٌ فِي الشَّرْعِ مَا كَانَ مُتَنَاوَلاً مِن حَيْثُ مايَجوزُ وَمِنَ الْمَكَانِ الذِي لايَجوز)، وشەی (طَيِّب) لە زمانی عەرەبیدا، وە لە بەكارهێنانی قورئاندا، واتە: شتێك كە هەستەوەرەكان چێژی لێ وەردەگرن، وە نەفس چێژی لێ وەردەگرێ، دەگوترێ: خواردنێكی (طَيِّب) واتە: ئەو خواردنەی كە ڕەوایە بەكاربهێنرێ، وە لەو شوێنەوە كە دروستە بەكاربهێنرێ، بەكاردەهێنرێ.

وشەی (طَيِّب) هەندێك لە توێژەرەوان دەڵێن، یانی: حەڵاڵ، بەڵام لەڕاستیدا وشەی (طَيِّب) ئەوەیە كە باسم كرد، واتە: ئەوەی كە ئینسان چێژی لێ وەردەگرێو بەسوودەو بە كەڵكەو خۆشەو بەتامە، جا ئەگەر دەنگ بێ، واتە: دەنگێكی خۆش، ئەگەر ڕەنگ بێ، واتە: ڕەنگێكی جوان، ئەگەر خواردن بێ خواردنێكی خۆش، ئەگەر ئافرەت بێ، واتە: ئافرەتێك كە دڵت پێی دادەچێ، ئەگەر پیاو بێ، واتە: پیاوێك كە ئافرەتەكە دڵی پێی دادەچێ، ئەگەر زەوی بێ واتە: زەوییەكی بەپێز.. هتد، كەواتە: وشەی (طَيِّب) بەمانای حەڵاڵ نیە، چونكە خوا دەفەرموێ: ﴿... وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ ... ﴿١٥٧﴾﴾ الأعراف، واتە: خوا (طَيِّبَات)یان بۆ حەڵاڵ دەكات، جا ئەگەر (طَيِّبَات) بەمانای حەڵاڵ بێ، واتە: حەڵاڵیان بۆ حەڵاڵ دەكات! ئەوەش (تَحصيل)ی (حاصل)ە، كەواتە: نا، بەڵكو (طَيِّب) یانی: شتی چاكو بەتامو بەسوود بەكەڵك.

جا لـێرەدا (مَـا طَـابَ لَکُم) واتـە: ئـەو ئافرەتانـەی کـە حـەزتان لێیانـەو کەیفتان پێیان دێ، وە دیارە کە هیچ کەس هاوسەرگیـریی لەگەڵ کـەس ناکات، ئەگەر کەیفی پێی نەیەتو حەزی لـێی نەبێ.

(مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ) لە زمانی عەرەبیدا (مَثْنَى)، واتە: (اثنَـتَينِ اثنَـتَينِ)، یـان (اثـنَينِ اثـنينِ) دوو دوو، (ثُـلاَث)، واتـە: (ثَلاَثـةً ثَلاَثـةً) سـێ سـێ، (رُبَـاع)، واتـە: (أَرْبَعَـةً أَرْبَعَـةً) چوار چوار، لێرەدا کە دەفـەرموێ: ﴿ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ﴾، واتە: دوو دوو بێـنن، سـێ سـێ بێـنن، چوار چوار بێـنن، واتـە: ئـەوەی کـە دەتوانـێ دووان بێنـی، یـەکی دیکـە دەتوانـێ سـێ یـان بێنـێ، هەیـە دەتوانـێ چـواران بێنـێ، نـەك کـۆی ئـەو دووو سـێو چـوارە، ئەوەنـا، واتـە: هـەمووتان دەتـوانن بەمـەرجی دادگـەریی، وە بەمـەرجی توانـا هـەبوون کـە هـاوسـەرگیـریی لەگـەڵ دوو ئافـرەتـدا بکـەن، وە هـاوسـەرگیـریی لەگـەڵ سـێ ئافـرەتدا بکەن، یاخـود لەگەڵ چـواردا بکـەن، دیـارە دوایـی زیاتر شی دەکەینـەوە.

(أَلَّا تَعُولُواْ): (العَـوْلُ: تَرْكُ النَّصَـفَةِ بِأَخْـذِ الزِيَادَةِ)، (عَـوْل): بریتیە لـەوە، کە واز لە نێوەڕاسـت بێنـیو بـەرەو زیـادە بچـی، کـە دەفـەرموێ: (أَلاّ تَعُولـُوا)، واتـە: بۆئـەوەی کە لانەدەنو زێدەڕۆیی نەکـەن.

(صَدُقَٰتِهِنَّ): (جَمْعُ صَدُقَةٍ، وَهِيَ الصِّدَاقُ والمَهْرُ)، (صَـدُقَات) کۆی (صَـدُقَة)یـە، کـە بـە مانـای مـارەیی دێ، کـە (صِداق)یـشی پـێ دەگـوترێ، (مَهْـر)یـشی پـێدەگوترێ، ئـەو مـاڵو پارەیـەی مێـرد دەیـدات بـە ئافرەتێـك کـە نیکاحی دەکاتو هاوسـەرگیـریی لەگەڵ دەکـات.

(نِحۡلَةٗ): (النُّحْـلَةُ والنِّحْلَـةُ: وَهُوَ عَطيَّةٌ عَلَى سَبيلِ التَّبَرُّعِ، وَهُوَ أَخَصُّ مِنَ الـهِبَةِ)، (نُحْلَة) و (نِحلَـة): بریتیە لە بەخشـینێك کە ئینسان بێ بەرانبەر بیبەخشـێ، وە تایبەتـترە لە بەخشین، واتـە: ئـەو مارەییەی کە پیاو دەیدات بـە ئافرەت، پێویسـتە بێ هیچ بەرانبـەرێك بیداتـێ، وەك خـەڵاتو دیارییەك.

(**هَنِيٓـٔٗا**): (الـهَنِيءُ: كُلُّ مَالاَ يَلْحَقُ فيهِ مَشَقَّةٌ، وَلاَ يَعْقُبُ وَخَامَةً...)، (هَنِيء) هـەر شـتێکە کـە ئینـسـان بـە خواردنیـەوە، یـاخود بەوەدەسـت هێنانیـەوە، زەحمەتی نەبێ، وە سـەرەنجامی خراپ نەبـێ.

(**مَّرِيٓـٔٗا**): (مَرَؤَ الطَّعَامُ وَأَمَرأَ: إِذَا طَابَ وَسَاغ و نـزل فـي الـحَلْق بسهُولَة)، (مَرُؤَ الطَعامُ) واتە: خواردنەکەی بەئاسانی لە گـەروو چووە خوار، من بـەوە لـێکم داوەتەوە (هَنِيئَاً مَرِيئَاً) واتـە: حـەڵاڵو زەڵاڵ.

(**ٱلسُّفَهَآءَ**): (سُفَهَاء) کۆی (سَفِيه)ە، (سَـفِيه) لە کوردیدا پێی دەڵێن: گێل، نەفام، نەشـارەزا، نەکامـڵ، لە زمانی عەرەبیش: (السَّفَهُ: خِفَّةٌ فِي البَدَنِ، وَاسْـتُعْمِلَ فـي خِفَّةِ الـنَّفْسِ لِنُقْصَانِ العَقْلِ)، وشـەی: (سَفَه) لـە ئەسـڵدا کەسێك کە بـەدەنی سـووك بـێ، بـەڵام دوایـی بەکـارهێنراوە بـۆ سـووکیی ڕووح، لـە حاڵێکدا کە مرۆڤ عەقڵەکەی کرچو کـاڵ بێو نەفـام بێ.

(**قِيَمٗا**): (أي جَعَلَهَا مِمَّا يُمسِككُم، وَالقِيَامُ وَالقِوَامُ: اسْمٌ لِمَا يَقُومُ بِهِ الشَيءُ: أي يَثْبُتُ كَالعِمَادِ وَالسِّنَادِ لِمَا يُعْمَدُ ويُسْنَدُ بِهِ)، (قِيَامَاً) واتـە: وای لـە مـاڵو سـامان کـردوە کـە بتـانگرێ، ڕاتـان بووەستێنێو پێی بـچەسـپـن، وەك وشەی: (عِمَادُ وسِنَاد) شـتێك کە پـاڵی وێـدەدرێو پشـتی وێـدەدرێ.

(**رُشۡدٗا**): (الرَّشَـدُ وَالرُّشْـدُ خِـلاَفُ الغَـيِّ، ويُـستَعَمَلُ اسـتِعْمَالان: يُقَـالُ: رَشَـدَ يَرْشُـدُ، ورَشِـدَ يَرْشَـدُ)، (رَشَـد و رُشْـد)، پێـچـەوانەی (غَـيّ)ە، وشـەی (غَـيّ)، واتــە: سـەرلێـشـێوانو ڕێ لێـتێکـچوون، کەواتــە: (رَشَـدْ و رُشْـد)، واتــە: سەرڕاسـتییو شـارەزاییو بەرچاوڕوونیـی.

(**وَبِدَارًا**): (أي: مُسَارَعَةً، يُقَالُ: بَدَرْتُ إِلَيْهِ بادَرْتُ، ويُقَـالُ: عَنِ الـخَطَأَ الَّذِي يَقَعُ عَن حِـدَّةٍ: بَـادِرَة)، وشـەی (بِـدارا)، واتـە: خێـرایی کـردن، دەگوترێ: (بَدَرْتُ إِلَـيْهِ بَادَرْتُ)، واتـە: دەستپێـشـخەرییم بـۆ کـرد، وە قـسەیەك بـە هەڵـە لـە

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

ئینسـان ڕوودەدا، یـاخود ڕەفتـارێك، پێـی دەگـوترێ: (بـادرة) کـە لـە ئـەنجامی تووڕەییدا ئینسـان قسـەیەکی لە دەم دەردەچێ، پێی دەگوترێ: (بادرة) چونکە بەپەلە قسـەکەی کردوە بۆی نەگەڕاوەتەوە.

(**فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡ**): واتە: با خۆی پـاك ڕابگرێ، کە لێـرەدا مەبەست پێی، واتـە: خـۆی دووربگرێ لە خواردنی ماڵی حـەڕام، (العِفَّةُ: حُصُولُ حَالَةٍ لِلنَّفْسِ تَمْتَنِعُ بِهَا عَنْ غَلَبَةِ الشَّـهْوَةِ)، (عِفَّـة) ئاوا پێناسـەکراوە: بریتیـە لـە حاڵەتێـك کە بـۆ نـەفس دروسـت دەبـێو ئینسان بـە هۆیـەوە بەسـەر ئارەزووی خـۆی زاڵ دەبـێو، لێنـاگەڕێ لە سـنووری عەقـڵو شـەرع بیباتە دەرێ.

(**نَصِيبٌ**): (الحَـظُّ المَنْـصُوبُ، أَيِ الْمُعَـيَّنُ)، (نَـصِيب) بریتیــە لــە بەشـێکی دیاریکــراو.

(**مَّفۡرُوضٗا**): واتـە: بـە پێویسـت دانـراو، (الفَرْضُ: قَطْعُ الشَيءِ الصَّلْبِ والتأثِير فِيهِ، وَمَفروضَاً أي: مَعْلُوماً)، (مَفروض)، واتە: شتێك کە دیاریکراوە، چونکە وشـەی (فَرَضَ) یانی (قَطَعَ) لـە زمانی عـەرەبی دا، شتێکی ڕەق کە بیبـڕیو کاری تێ بکـەی، وە (مَفروض) واتە: زانراو، دیاریکراو.

(**سَدِيدًا**): (الـسَّدادُ وَالـسَّدَدُ: الإِسـتِقَامَةُ، وَالـسِّدَادُ مايُـسَدُّ بِـهِ الثُّلْمَـةُ والثّغْـرُ) هەردوو وشەی (سَدَادُ)و (سَـدَد) لە زمانی عـەرەبی دا، واتـە: ڕاست ڕاوەستان، وە (سِدَاد) شتێکە کە کونێکی پـێ دەگیـرێ، کـەلێنێکی پـێ دەگیـرێ، یـاخود دەکرێتـە سـەر بۆ شتێك.

(**وَسَيَصۡلَوۡنَ**): واتە: دەخرێنە نێو ئـاگر، بـەڵام بـە شێوەیەك کـە بەهـەر چوار دەوریدا ئاگرەکە بیانگرێتـەوە، کـە لـە کوردیـدا پێـی دەگوترێ: بـرژان، (أَصْـلُ الـصَّلْي: الإِيقـادُ بِالنَّـارِ، وَصَـلَيْتُ الـشَّـاةَ: شَـوَيْتُهَا)، ئەسـڵی وشـەی (صَـلِي)، واتـە: ئـاگری بدەیـە بـەرێو بیـسـووتێنی، (وَصَـلَيْتُ الـشَاةَ) واتـە: مەڕەکـەم برژاند، پێی دەگوترێ (صَلِي).

(سَعِيرًا): (السَّعْرُ: إلتِهَابُ النَّار) کە ئاگر بڵێسەکەی بەرزدەبێتەوە، وە پێی دەگوترێ: (سَعير)، وە (سَعير)یش، واتە: بڵێسەی ئاگر (وقَدْ سَعَّرْتُهَا وَسَعَرْتُها، وأَسْعَرْتها) لە زمانی عەرەبی دا هەرسێکیان بە مانای ئاگرەکەم بڵێسە پێدا، دێ.

هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتەکان

١/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ڕستە قورئانییەی کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ ﴾: {عَن عُروَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ ﴾، فَقَالَتْ: يَا ابْنَ أُخْتِي! هَذِهِ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجْرِ وَلِيِّهَا تَشْرَكُهُ فِي مَالِهِ وَيُعْجِبُهُ مَالُهَا، وَجَمَالُهَا فَيُرِيدُ وَلِيُّهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا فَيُعْطِيَهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ، فَنُهُوا عَنْ أَنْ يَنْكِحُوهُنَّ، إِلاّ أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ وَيَبْلُغُوا لَهُنَّ أَعْلَى سُنَّتِهِنَّ فِي الصَّدَاقِ فَأُمِرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنْ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ، قَالَ: عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ: وَإِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ هَذِهِ الآيَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ ﴾، قَالَتْ: عَائِشَةُ: وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي آيَةٍ أُخْرَى: ﴿ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ ١٢٧ ﴾، رَغْبَةُ أَحَدِكُمْ عَنْ يَتِيمَتِهِ حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ وَالْجَمَالِ، قَالَتْ: فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوا عَنْ مَنْ رَغِبُوا فِي مَالِهِ وَجَمَالِهِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ إِلاّ بِالْقِسْطِ مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ إِذَا كُنَّ قَلِيلاَتِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٢٩٨) وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٧٤٤٤)، أَبُو داوُد بِرقم: (٢٠٦٨)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٣٣٤٦) وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٤٠٧٣)، غَيْرُهُم)، واتە: عوروەی کوڕی زوبێر کە (خوشکە زای عائیشەیە، دایکی عوروە ئەسمایە) لە پووری دەپرسێ (واتە: عائیشە) دەربارەی ئەم فەرموودەیەی خوا کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ ﴾، ئەویش دەڵێ: ئەی

خوشکەزام! ئەم ئایەتە دەربارەی کچێکی هەتیو کە لەژێر سایەی سەرپەرشتیارێکدا دەبێ، وە لەماڵو سامانی خۆیدا بەشداری دەکات، وە ئەو پیاوەش سەرسام دەبێ بە سەروەتو ماڵەکەی، وە بە جوانیەکەیو دەیەوێ بیهێنێو مارەی بکات، بێئەوەی بە شێوەیەکی دادگەرانە مارەییەکی وەك مارەیی ئافرەتانی دیکەی بداتێ، خوا نەهی لێکردن کە ئەو جۆرە ئافرەتانە بێنن، مەگەر مارەیی تەواویان بدەنێ، وە بەشێوەیەکی دادگەرانە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن، وە فەرمانیان پێکرا کە لە ئافرەتانی دیکە بێنن، ئەوانەی کە بەدڵیانن، وە هەروەها خەڵك پرسیاریان لە پێغەمبەر ﷺ کرد، دوای ئەم ئایەتە ئەوەی ناردە خوارێ کە دەفەرموێ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ ﴾، دەربارەی ئافرەتان پرسیارت لێ دەکەن، عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: خوا ئەم ئایەتەی دیکەی ناردە خوارێ کە دەفەرموێ: ﴿ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ ﴿١٢٧﴾ ﴾ النساء، واتە: ڕەغبەتتان لێ نیە کە بیانهێنن، ئەو سەرپەرشتەی کە بەخێوی کردوەو پێی دەشێ، ڕەغبەتی لێ نیە کە بیهێنێ، لەبەرئەوەی کە ماڵو سامانی نیەو جوان نیە، جا لێیان قەدەغەکرا ئەوەش کە ماڵو سامانی هەیەو جوانییەکەیان بە دڵە، قەدەغەکرا کە ئەوانیش بێنن، مەگەر مارەیی تەواویان بدەنێ، وە لەگەڵیاندا دادگەربن، لە سۆنگەی ئەوەوە کە لە کاتێکدا ماڵیان نیەو جوان نین، دڵیان بۆیان ناچێو نایانهێنن.

٢/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنۡهُ أَوۡ كَثُرَۚ نَصِيبٗا مَّفۡرُوضٗا ﴿٧﴾ ﴾: {عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَهْلُ الجَاهِلِيَةَ لاَ يُوَرِّثُونَ البَنَاتَ وَلاَ الصِّغَارَ حَتَّى يُدرِكُوا، فَمَاتَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ، يُقَالُ لَهُ: (أوس بن ثابت) وَتَرَكَ ابْنَتَيْنِ وَابنَاً صَغِيراً، فَجَاءَ ابنا عَمِّهِ وَهُمَا عَصَبَتُهُ إلى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخَذُوا مِيْرَاثه كُلّه فجاءت امْرَأَتْهُ إلى رَسُولِ اللّه ﷺ فَنَزَلَتِ الآية فَأَرْسَلَ إِلَيْهِما رَسُولُ اللَّه ﷺ فَقَال: ﴿لاَ تُحَرَّكَا مِن المِيرَاثِ شَيْئَاً فَإِنَّهُ

YouTube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

قَدَ أَنْزَلَ عَلَيَّ شَيء، احترتُ فيه، إن لِلْذَكَرِ وَالآنثَى نَصِيباً﴾ ثُمَّ نَزَلَ بَعْدَ ذَلِكَ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ ﴾، ثُمَّ نَزَلَ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ﴾، فَدَعى بِالمِيرَاث فَأعطى المَرأَةَ الثُّمُنَ، وقَسَمَ مَابَقِيَ لِلْذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأنثَيَيْنِ}⁽¹⁾ ، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: لەسەردەمی نەفامییدا خەڵك عادەتیان وابوو میراتیان نەدەدا بە کچان‌و بە منداڵان (واتە: کوڕبان، یان کچ بان) هەتاکو باڵغ دەبوون، ئنجا پیاوێك لە ئەنصارییەکان وەفاتی کرد، ناوی ئەوسی کوڕی سابیت بوو، وە دوو کچ‌و کوڕێکی لەدوا بوون، دوو کوڕە مامی هەبوون (واتە: دوو ئامۆزای هەبوون) کە عەصەبەی بوون، هاتن بۆ لای پێغەمبەر ﷺ میراتەکەیان هەموو برد، خێزانی پیاوە مردووەکە (واتە: خێزانی ئەوسی کوڕی سابیت) هات بۆ لای پێغەمبەر ﷺ داوای کرد، کە من دوو کچ‌و کوڕێکم لەو پیاوە هەن، هیچیش نەماوە هەموو میراتەکەی دوو ئامۆزایەکەی بردوویانە؟! خواش ئەم ئایەتەی ناردە خوار بۆ پێغەمبەر ﷺ ئەویش فەرمووی: میراتەکە دەستکاریی مەکەن، چونکە خوا شتێکی بۆ ناردوومە خوار دەربارەی شتێك، کە من نەمدەزانی حوکمەکەی چییە؟! خوا بەشی نێرو مێی داناوە (واتە: بەشی کوڕو کچی داناوە) گەورەبن یان گچکەبن، ئنجا دوای ئەوەش ئەم ئایەتەش هاتە خوار کە دەفەرموێ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ ﴾، دوایی ئەم ئایەتەی دیکە، کە دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ﴾، خوا دەربارەی منداڵەکان ئامۆژگارییتان دەکات، کە بۆ کوڕ دوو ئەوەندەی کچ هەیە، ئیدی پێغەمبەر ﷺ بانگی کرد میراتەکەیان هێناو دابەشی کرد، هەشت یەکی دا بە ئافرەتەکە، وە ئەوەی دیکەشی لەنێوانی کوڕەکەو دوو کچەکەدا دابەش کرد، وە دوو ئامۆزایەکەی کابرا، هیچ میراتیان نەبرد.

---

[1] لُباب النقول فِي أسباب النزول للسيوطي: ٢٥٧، ص: (٦٥)، و(فتح القدير) للشوكاني، ج: (١)، ص: (٥٥١).

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای بە بەزەیی‌و بەخشندە، سەرەتا دەفەرموێ: ﴿ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾، واتە: بەناوی خوای بەبەزەیی‌و بەخشندە، کە دیارە ئەم ڕستە موبارەکە لە پێش (١١٣) سووڕەت لە سووڕەتەکانی قورئاندا هاتوە، تەنیا لە پێش سووڕەتی (التوبة)دا نەهاتوە، بەڵام وەك قەرەبووکردنەوەی ئەوە، لە سووڕەتی (النمل)دا دوو ﴿ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ی تێدایە، ئەو نامەیەی کە سولەیمان بۆ مەلیکەی (سبأ)ی دەنێری ﴿ إِنَّهُۥ مِن سُلَيۡمَٰنَ وَإِنَّهُۥ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ٣٠ ﴾، کەواتە: (١١٤) ﴿ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾، لە قورئاندا دووبارە بۆتەوە، جا ئایا: بە ناوی خوای بەبەزەیی‌و بەخشندە، یانی چی؟ ئەم ڕستە موبارەك‌و بەبڕستە، سێ ڕاستیی گەورەو گرنگ دەگرێتە خۆی:

یەك: یانی ئەم کارەم دەست پێ دەکەم بە ناوی خوا.

دوو: ئەم کارە دەست پێ دەکەم بۆ ڕازیکردنی خواو، بۆ ئەوەی کە پێی لە خوا نزیك ببمەوە.

سێ: ئەم کارە دەست پێ دەکەم بە پشتیوانیی خوای باڵادەست، نەك بە شان‌و شەوکەتی خۆم.

ئنجا خوا ﷻ دەست پێ دەکات، دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ ﴾، خوا بانگی مرۆڤایەتیی دەکات، دەفەرموێ: ئەی خەڵکینە! پارێز لەو پەروەردگارەتان بکەن کە لە یەك نەفس ئێوەی هێناوەتە دی، وە هەر لە خۆیشی هاوسەرەکەی هێناوەتە دی، کە دیارە مەبەست لەو یەك

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

نەفسە، ئادەمە ، وە مەبەست لە هاوسەرەکەیشی (حەووا)یە، کە لێرەدا ناویان نەهاتوە، بەلام لە شوێنی دیکەدا خوای پەروەردگار ناوی ئادەمی هێناوە، بەلام ناوی حەووا لە قورئاندا نەهاتوە، پاشان دەفەرموێ: ﴿ وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ ﴾، وە لەو دووانە، لەو دوو نەفسە کە لە یەك جۆرن، پیاوان‌و ئافرەتانێکی زۆری بلاوکردۆتەوە، دیارە ئێمە دوایی باسی ئەوە دەکەین کە هەندێك لە توێژەرەوان گوتوویانە: حەووا لە پەراسووی کەلەکەی چەپی ئادەم دروست بووە، بەلام ئێمە ڕوونی دەکەینەوە لە مەسەلە گرنگەکاندا کە ئەوە شتێکی ڕاست نیە، وە ئەم ئایەتەش ئەوە ناگەیەنێ، ئەم ئایەتە هەر ئەوە دەگەیەنێ کە هاوسەری ئادەم لە هەمان نەفسی ئادەم، واتە: لە هەمان جۆرە نەفس دروستکراوە، چونکە (وخَلَقَ منها) ڕاناوی (مؤنث) دەگەڕێتەوە بۆ (نَفْس)ەکەو ئەویش دابەش (تَجْزِئَة) ناکرێ، واتە: ئەوان کە دەڵێن: لە بەدەنی ئادەم جیابۆتەوە، ئەگەر وابا دەبوو فەرمووبای: (وَخَلَقَ مِنْهُ)، چونکە بەدەنی ئادەم نێر (مذكّر)ە، بەلام نەفس مێ (مؤنث)ە[١]، بە هەر حاڵ دوایی باسی دەکەین.

﴿ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ ﴾، وە پارێز لە خوا بکەن، خوایەك کە داوای شتی پێ لە یەکدی دەکەن، (والأَرْحَام) یانی: (وَاتَّقُوا الأَرْحَام) ئەوە (عَطْف)ە بۆ سەر (تَقْوَى)، واتە: پارێز بکەن لە خزمایەتییەکان، پارێز بکەن لەو پەیوەندییانەی کە بە هۆی خزمایەتییەوە پێکتان دەگەیەنن، واتە: ئەو پەیوەندییانەی خزمایەتیی بپارێزن‌و مەیانپچڕێنن، چونکە پەیوەندیی خزمایەتیی پاراستن، شتێکی زۆر گەورەیە، وە پچڕاندنیشی گوناهێکی زۆر زلە، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴾، بێگومان خوا بەسەرتانەوە چاودێرە، کەواتە: بزانن چۆن مامەڵە لەگەڵ خوا دەکەن، وە چۆن مامەڵەش لەنێو خۆتاندا دەکەن، لە نێوان خۆتاندا وەك پەیوەندیی خزمایەتیی، هەموو ئەوانەی کە پێیان دەگوترێ:

---

[١] دیارە مەبەست (مذكّر)و (مؤنث)ی (مجازي)یە، نەك (حقيقي).

خزم، کە بە شێوەیەکی باو هەموو ئەوانەن کە ئەسڵو فەرعی ئینسانن، چ لە ڕێی پشتێوە ئینسان پێیان بگاتەوە، چ لە ڕێی بەرێوە، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿ ... فَجَعَلَهُۥ نَسَبًا وَصِهۡرًا ... ﴿٥٤﴾ ﴾ الفرقان، بەڵێ، خزمایەتیی دوو جۆرە، خزمایەتیی نەسەبیی هەیە، کە لە ڕێی پشتێ وە پێکدەگەنەوە، وە خزمایەتی بەرێ هەیە، کە لە ڕێی زاوزێو ژن هێنانو شووکردن (مُصَاهَرَة)ەوە پێك دەگەنەوە، بەڵام لەڕاستیدا ئەم وشەی: (الأَرْحَام)ە، لێرەدا خوا مەبەستێکی فراوانتری پێی هەیەو، باسی ئەوە دەکات کە هەموو مرۆڤایەتیی دەگەڕێتەوە بۆ خێزانێك، کەواتە: بەڵێ ئەوەی کە خزمی نزیکتە، خزمی نزیکتە، بەڵام هەموو ئینسانەکانی دیکەش دیسان لە (ئادەم)و (حەووا)دا لەگەڵ تۆ دەگەنەوە بە یەكو تێکەڵ دەبنەوە، کەواتە: دەبێ ڕەچاوی ئەو پەیوەندییە بکرێ، وە ڕەچاوی ئەوە بکرێ کە ئێمە هەموومان ڕۆڵەی بابو دایکێکین!

پاشان دەفەرموێ: ﴿ وَءَاتُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰٓ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَتَبَدَّلُواْ ٱلۡخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِ ﴾، وە ماڵو سامانی هەتیوەکان بدەن بە خۆیان، وە خراپ بە چاك مەگۆڕن، واتە: ماڵێکی خراپی خۆتان مەچن دایبنێن لە شوێنی ماڵی چاکی هەتیوەکەو، هی ئەو بۆ خۆتان بێنن، ئەگەر مەڕو بزنە، ئەگەر ئاژەڵە، ئەگەر پارەو سامانە، هەر شتێکی هەیە، مەچن چاکەکەی ئەوان بۆ خۆتان بێننو خراپەکەی خۆتان لە شوێنی هی ئەوان دابنێن، ﴿ وَلَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَهُمۡ إِلَىٰٓ أَمۡوَٰلِكُمۡۚ ﴾، وە ماڵی ئەوان لەگەڵ هی خۆتان مەخۆن، واتە: مادام بۆ خۆتان هەتانە مەچن ماڵی وانیش بێنن بیخۆنو هەمووی بپێچنەوە لەرفی لێ بدەن! ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ حُوبٗا كَبِيرٗا ﴾، بێگومان ئەوە گوناهێکی گەورەیە، ئەدی ئەگەر لەگەڵ ماڵی خۆیان نەیخۆنو بە تایبەت ماڵی ئەوان بخۆن، ئایا حەڵاڵە؟! نا، بەڵام لێرەدا مەبەست ئەوەیە مادام بۆخۆتان ماڵو سامانتان هەیە، هی وان لەگەڵ هی خۆتان مەخۆن، ئەگەرنا وەنەبێ کە خۆیان ماڵو سامانیان نەبێ، بۆیان دروست بێ ماڵی هەتیوەکان بخۆن، ئەوەش هەر دروست نیە، بەڵام ئەگەر ماڵی خۆیان هەبێو هی وانیش بخۆن، زۆر زەقترو

خراپترە، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ﴾، دیارە ئایەتەکانی قورئان وەك زۆر جار گوتوومانە: وەك ئاڵقەکانی زنجیر یەکدی دەبەستنەوە، لێرەدا بە موناسەبەتی ڕەچاوکردنی ماڵی هەتیوان‌و زیان نەگەیاندن بە ماڵەکەیان‌و سەرپەرشتی کردنیان، دێتە سەر باسی هاوسەرگیریی لەگەڵ کردنیان، دیارە، (یتامی) هەم کۆی (یتیمة)یەو هەم کۆی (یتیم)ە، (یتیمة) کچی بێ باوکەو (یتیم) واتە: کوڕی بێ باب، وە لە عەرەبی دا بۆ کچانی بێ باب (یتیمات)یش دەگوترێ، بەڵام (یتامی) بۆ هەردووکیانە.

جاری وایە کابرایەك چەند منداڵێکی هەتیو سەرپەرشتی دەکات، کوڕن، کچن، دیارە دروستە ئەگەر باڵغ بن، یەکێك لە کچەکان بێنێ، مادام مەحرەم نەبێ، جا دەفەرموێ: ئەگەر ترستان هەبوو کە دادگەر نەبن لەگەڵ کچانی هەتیودا، ئەگەر بە هاوسەر بیانگرن، ئەوە واز لەوان بێنن، ﴿ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ ﴾، وە ئافرەتانێك کە بە دڵتان‌و پێتان باشن‌و دڵتان پێیان دادەچێ، ئەوان بێنن، ﴿ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ﴾، دوو دوو، سێ سێ، چوار چوار بێنن، واتە: ئەوەی کە پێی خۆشە دوو ژنان بێنێ، دووان بێنێ، ئەوەی پێی خۆشە سێیان بێنێ، ئەوە پێی خۆشە چواران بێنێ بۆی هەیە، بەڵام ئەوەش ﴿ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً ﴾، بەمەرجێك کە لە خۆتاندا ڕا ببینن کە لە نێوانیاندا دادگەر دەبن، ئەو دادگەرییەی کە لە توانای ئینسان دا هەیە، کە بریتیە لە دادگەریی لە چیدا؟ شەرعزانان دەڵێن: (فـي السُّكْنى والكِسوَة، والنَّفَقَة، والْمَبِيت) ئەو چوارەن لە جێگەو ڕێگەیاندا، لە بەرگ‌و پۆشاکیاندا، لە نان‌و نەفەقەیانداو، لە شەو لەلا مانەوەیاندا، لەو چوار شتانەدا ئینسان دەتوانێ دادگەریی بکات، بەڵام لە چیدا ئینسان ناتوانێ دادگەریی بکات؟ لەوەدا کە کامیانی لە کامیان خۆشتر دەوێ،

Youtube/AliBapir
FB/AliBapir
FB/Media Ameer Office

ئەوە پێغەمبەریش ﷺ بۆخۆی فەرموویەتی کە ئەوەی لە تواناد نیە، وەك دوایی باسی دەکەین، کەواتە: ئەگەر ترستان هەبوو لەوە کە نەتوانن ئەو دادگەرییە بکەن کە دەگونجێ بکرێ، ئەوە با هەر یەك هاوسەرتان هەبێ، نەك دووان بێنن‌و دواییش تووشی ستەم بن، ﴿أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ﴾، یاخود ئەوانەی کە بەدەستی ڕاستتانەوەن، واتە: ئەو کەنیزەکانەی کە خاوەنیانن‌و بە دەستتانەوەن، دەتوانن لەوانیش بێنن، ﴿ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُوا۟﴾، ئەوە نزیکترە بۆ ئێوە لەوە کە لانەدەن‌و، تووشی ستەم‌و گوناح نەبن.

ئنجا بەو موناسەبەتەوە باسی مارەیی پێدانی ئافرەتان دەکات‌و دەفەرموێ: ﴿وَءَاتُوا۟ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ نِحْلَةً﴾، وە وەك خەڵات‌و دیارییەك مارەییەکان بدەن بە ژنەکان، واتە: وەك خەڵات‌و دیارییەکی بێ بەرانبەر، ئنجا جاری وا هەیە پیاوەکە ئاتاج دەبێ‌و ئافرەتەکەش مارەییەکی زۆری دراوەتێ، زێڕی بۆ کڕاوە، زەوی دراوەتێ، ماڵ‌و سامانێکی دراوەتێ، وەك مارەیی، پیاوەکەشی پێویستی پێیەتی، ئایا حەڵاڵە بۆی لێی وەربگرێ‌و بەکاری بهێنێ؟ دەفەرموێ: ﴿فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَىْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَّرِيٓـًٔا﴾، ئەگەر بە دڵخواستی خۆیان، بە دڵ پێ خۆشبوونی خۆیان، شتێکیان لەو مارەیی یە پێدان، جا کەمێکی بوو، یان هەمووی بوو، ئەوە بیخۆن وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێ: بیخۆن نۆشی گیانتان بێ، واتە: حەڵاڵ‌و زەلاڵە بۆتان، بەلام بە مەرجێك بە ڕوو دەربایسی‌و بە لە ڕوودامان نەبێت، واتە: بە دڵ پێخۆشبوونەوە بێت‌و، بۆ ئەوەش دەبێ ئەو پیاوە، ئەو مێردە زۆر بە سەلیقەو وردبین بێ، جاری وایە ئافرەتەکە شەرم دەکات بڵێ نەخێر، بەڵام پێشی ناخۆشە، ئەوە بێگومان بۆی حەڵاڵ نیەو دەبێ بزانێ‌و دڵنیابێ کە بە پێخۆشحاڵیی‌و بە پێخۆشبوونەوەیە.

ئنجا دیارە کە بە زۆری وایە هەتیوان کە سەرپەرشتی دەکرێن، منداڵن، گچکەن، نەفامن، ئەگەرنا وشەی (سُفَهَاء) هەر ئەوان ناگرێتەوەو خەڵکی

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

دیکەش دەگرێتەوە، جا بەو موناسەبەتەوە باسی ئەوە دەکاتو، دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا ﴾، وە ئەو ماڵەتان کە خوا گێڕاویەتی بە هۆی ڕاوەستانتانو بەڕێوەچوونی ژیانو گوزەرانتان، تەسلیمی نەفامەکانی مەکەن، (سُفَهاء) کۆی (سَفیه)ە، (سَفیه)، واتە: گێل، یان بە مانای نە کامڵ، واتە: جارێ عەقڵەکەی نەگەیشتووە کرچو کاڵە، یان بە مانای ناشیێ، یان بە مانای نەزان، بەو مانایانە هەمووی دێت، واتە: جاری وایە پیاوێك گەورەو بە تەمەنیشەو گچکە نیە، بەلام ناشیێو نەزانە ماڵەکەی خۆی بەمەلاولادا دەدا، ئەوە دەستەلاتی شەرعیی (حَجْرِ)ی دەخاتە سەر، وە تەصەڕڕوفی لە ماڵی خۆیدا لێ قەدەغە دەکات، جا جاری وایە ئەو ناشیێیە پیاوە، ئافرەتە، گەورەیە، گچکەیە، بەلام بەزۆری وایە کە بۆ مندالانە، ئەگەرنا جاری وا هەیە کابرا باڵغیشەو دەبێ تەصەڕڕوفو دەست وەردانە ماڵی خۆی لێ قەدەغە بکرێ، لەبەرئەوەی کە زیانی پێ دەگەیەنێ، واتە: لەبەر بەرژەوەندیی خۆی دەستی دەگیرێ، جا دەفەرموێ: ﴿ وَٱرۡزُقُوهُمۡ فِيهَا وَٱكۡسُوهُمۡ ﴾، دیارە لێرەدا ڕووی دواندن (خِطاب) لەگەڵ کۆمەڵگای مسوڵمانو دەوڵەتی مسوڵمانە، کە ئەوەش وردەکاریی هەیەو دەگونجێ دەستەیەك (هیئة)ی دیاریکراو و، دەزگایەکی دیاریکراو هەبێ، بۆ سەرپەرشتییکردنی ئەو هەتیوانەو سەرووەتو ماڵەکەیان بپارێزێ، جا دەفەرموێ: لەو ماڵو سامانەی خۆیاندا بژێویان پێ بدەنو پۆشاکیان بۆ دابین بکەن، نافەرموێ: ماڵەکەیان بۆ بکەنە بژێوو پۆشاك، بەڵکو دەفەرموێ: لە ماڵەکەیاندا واتە: بازرگانییان بۆ پێ بکەنو لە قازانجەکەی بژێوو پێداویستەکانیان بۆ دابین بکەن، ﴿ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ﴾، وە قسەیەکی پەسندو باشیان لەگەڵ دا بکەن، واتە: کە ماڵەکەیان لەلای ئێوەیە، با وانەزانن کە دەستتان بەسەرداگرتووەو لێتان داگیر کردوون، پێیان بڵێن: ڕۆڵە گیان ! ئەوە پارەکەت، ماڵەکەت، لەلای منە بۆت دەپارێزمو بۆت زۆر دەکەم، ئنجا (إن شاء الله) کە دوایی بۆخۆت گەورە دەبی، ماڵەکەت دەدەمەوە، ئەوە مەبەستێك،

Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

یاخود مەبەست ئەوەیە کە قسەی باشیان لەگەڵ بکەنو وردە وردە ڕایانبێننو شارەزایان بکەن، ئنجا جگە لە قسەی باش لەگەڵ کردن دێتە سەر لایەنی پڕاکتیکییو کردەییو دەفەرموێ: ﴿ وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ ﴾، وە هەتیوەکان، منداڵانی بێ باب جا کوڕن یان کچن، ڕابێننو پڕاوەیان پێ بکەنو مەشقیان پێ بکەن لەسەر ئەوە کە چۆن تەصەڕڕوف لە ماڵی خۆیاندا بکەن، بۆ وێنە: ئەو منداڵە ملیۆنێك یاخود چەند ملیۆنێکی هەیە، بچۆ جارێ کەمێك پارەی پێ بدەو پێشی بڵێ: وای لێ بکە، بزانە چی پێ دەکا؟ منداڵە هەتیوەکان ڕابێنن، ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ ﴾، هەتا کاتێك کە باڵغ بوون ﴿ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا ﴾، ئەگەر لەوان دا هەستتان پێ کرد، کامڵ بوونو سەرڕاست بوونو شارەزا بوون هەیە، ﴿ فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ ﴾، ماڵەکانیان تەسلیم بکەن، ﴿ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْ ﴾، نەچن ماڵەکەیان بخۆن، پەلە بکەن پێش ئەوەی باڵغ بنو، بە حوکمی شەرع ماڵەکەتان لێ وەربگرنەوە، تەخشانو پەخشانی بکەن، وە پەلە پەل بکەن پێش گەورە بوونیان ماڵەکانیان لێ بخۆن، ﴿ وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡ ﴾، هەر کەسێکیش هەبووو دەوڵەمەند بوو، با هەر توخنی ماڵی وان نەکەوێو هیچی لێ بەکارنەهێنێو خۆی پاك ڕابگرێ، ﴿ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ ﴾، هەر کەسێکیش هەژار بوو، با بەشێوەیەکی پەسندو بە چاك زانراو، لێی بەکاربێنێ، توێژەرەوانی قورئان لێرەدا دوو ڕایان هەن:

١ – هەندێکیان دەڵێن: لێی بەکاربێنێ، واتە: بە قەرز حیسابی بکاتو، دوایی بیداتەوە.

Youtube/AliBapir
F/Media.AliBapir.Office

٢- وە هەندێکیان دەڵێن: با لێی بەکاربێنێ بایی ئەوەندەی کە زەحمەت بە پەروەردەکردنیان و بەخێوکردن و سەرپەرشتییکردنیانەوە دەکێشێ، بایی ئەوەندە بۆی هەیە لە ماڵەکەیان بەهرەمەند ببێ، چونکە دەبینی بەهۆی سەرپەرشتیکردنی ئەو هەتیوانەوە کارو کەسابەتی بۆ ناکرێ، ئەوەش کاتی دەوێ، ڕەنجی دەوێ، زەحمەتی دەوێ، بۆیە بۆی هەیە کە لە بەرانبەر ئەوەدا، بە ئەندازەی ئەوە سوود لە ماڵو سامانیان وەربگرێ، کە ئەم ڕایەش بەهێزترە.

پاشان دەفەرموێ: ﴿فَإِذَا دَفَعۡتُمۡ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ فَأَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِمۡ﴾، وە هەر کاتێك ماڵو سامانەکانتان وێدانەوە، شایەدیان لێ بگرن، با دوو شایەد هەبن کە فلانکەس ئەوەندە ماڵەی هەبووەو بەو شێوەیە تەسلیمتان کردوونەوە، تاکو دوایی کێشەو بێشەی لێ پەیدانەبێو تەشقەڵەتان پێ نەکەن، ﴿وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبٗا﴾، وە خواش بەسە بۆ لێپرسینەوە، واتە:بێئەوەی شایەدیش هەبن، خوا ئاگای لێیە ماڵەکەی چەندەو چەند نیەو، چۆنتان تەصەڕڕوف تێداکردوەو، چیتان کردوە؟ دڵسۆز بوون، نادڵسۆز بوون؟ خوای پەروەردگار ئاگای لە هەمووی هەیە.

ئنجا دێتە سەر باسی مەسەلەیەکی دیکەی گرنگ، کە بریتیە لە هەڵوەشاندنەوەی عادەتێکی نەفامانە، ئەویش ئەوەبوو کە عەرەبەکان لە سەردەمی نەفامیی دا، بەڵکو ئێستاش زۆر لە کۆمەڵگا مسوڵمانەکان لە سەردەمی ئیسلامیش دا ئەو عادەتە نەفامانەیان هەر هەیە، کە بریتیە لە بێبەشکردنی ئافرەتان، یان منداڵ، جا چ کچ، چ کوڕ، لە میرات، بەڵکو جاری وایە کابرا گەورەشە بێ بەشی دەکەن، دەفەرموێ: ﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٞ مِّمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنۡهُ أَوۡ كَثُرَۚ نَصِيبٗا مَّفۡرُوضٗا﴾، بۆ پیاوان بەشێك هەیە لەوەی کە باب و دایك و خزمان بەجێی دێڵن، وەك میرات، وە بۆ ئافرەتانیش بەشێك هەیە لەوەی کە باب و دایك و

خزمان بەجێی دێڵن، کەم بێ، یاخود زۆر بێ، ﴿نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾، ئەوە ئەندازەیەكو بەشێكی پێویست كراوە، واتە: كەس بۆی نیە دەستكاریی بكات، لێرەدا بە كورتیی فەرموویەتیو تەفصیلەكەی لە هەردووك ئایەتی ژمارە (١١و ١٢) دایە، وە لە ئایەتی كۆتایی ئەم سوورەتە دایە، ئایەتی ژمارە (١٧٦) كە خوای پەروەردگار لەم سێ ئایەتەدا هەموو بنچینەكانی میراتی باس كردوون، بەڵام لێرەدا بە كورتی دەیفەرمویو لەوێدا تەفصیلو درێژەی دەداتێ.

ئنجا دێتە سەر بابەتێكی دیكەو دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا حَضَرَ ٱلۡقِسۡمَةَ أُوْلُواْ ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينُ فَٱرۡزُقُوهُم مِّنۡهُ﴾، كاتێك میرات دابەش دەكرێ، ئەوانەی كە شەرع بۆی دیاریكردوون، یەكیان نیوە دەبا، یەكی دیكە چواریەك دەبا، وە یەكی دی شەش یەك دەبا، ئەوی دی هەشت یەك دەبا، وەك شەرع دیاریكردوە، میراتەكە بەسەر خاوەنە شەرعییەكانی دا دەبەخشرێتەوە، بەڵام هەندێ خەڵكو خزمی دیكە هەن، كە بەپێی شەرع میراتیان ناكەوێ ئەوە یەك، وە منداڵی هەتیو هەیە دێ چاوی لەو ماڵەیەو دەبینێ میرات دابەش دەكرێ، وە خەڵكی هەژارو نەدار هەیە دێو ئاگای لێ دەبێ، بۆ ئەوانە چی بكرێ باشە؟ دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا حَضَرَ ٱلۡقِسۡمَةَ أُوْلُواْ ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينُ فَٱرۡزُقُوهُم مِّنۡهُ﴾، ئەگەر خزمانو هەتیوانو نەداران ئامادەی دابەشكردنی میرات بوون لەو میراتە بەشیان بدەن، ئەمە وەك توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: یەكێكە لەو یاسایانە كە كەم وایە لە نێو مسوڵماناندا ئیشی پێ كرابێو ئیشی پێ بكرێ، بەس ئەوەی كە میرات دەگرێ، میراتی دەدرێتێو خەڵكی دیكە بێ بەش دەكرێ، هەڵبەتە توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: لێرەدا مەبەست پێی ماڵو سامانێكی زۆرە، كە زۆر بێ، هەم بەشی خاوەن پشكو بەشەكانی ببێ كە بۆیان دیاریكراوە، وە دەشگونجێ كە كەمێكیش بدرێ بەوانی دیكە، لێرەش دەفەرموێ: ﴿فَٱرۡزُقُوهُم مِّنۡهُ﴾ كەمێك، ئەندازەیەك، یانی: كەمێكیان دەدرێتێ، ﴿وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا﴾، وە

قسەیەکی باشیشیان لەگەڵ دا بکەن، دڵیان بدرێتەوە دڵیان خۆش بکرێ، وە سەرو دیارییەکیان بدرێتێ.

ئنجا خوای بەخشندە دێتە سەر باسی مەسەلەیەکی دی، کە هەر پەیوەندیی بە میرات بەش کردنو بە هەتیوو منداڵانەوە هەیەو دەفەرموێ: ﴿ وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةٗ ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ﴾، با لە خوا بترسێن کەسانێك کە ئەگەر منداڵو وەچەیەکی بێهێزیان لەدوای خۆیان بەجێ هێشتبایە مەترسییان لێیان هەبوو کە زایەببن، با ئەوانە لە خوا بترسێن سەبارەت بە منداڵی خەڵك، واتە: با کەسانێك بیهێننە بەرچاوی خۆیان، کە وەك چۆن ئەگەر خۆیان زانیبایان وا خەریکن دەمرنو چەند منداڵێکی سەلکەو پێچکەو ورد لەدوای خۆیان بەجێ دێڵن، چەند بەتەنگیانەوەنو پەرۆشی منداڵەکانی خۆیانیانە، کاتێك کە ئامادەی میرات دابەشکردن دەبن، یاخود ئامادەی مردنی کەسێك دەبن کەوا خەریکە دەمرێو وەصیەت دەکات، با بەهەمان شێوە بە تەنگ منداڵانی ئەو کەسەشەوە بن کە خەریکە بمرێ، یاخود با بە تەنگ ئەو منداڵە هەتیوانەوەشەوە بن کە ئامادەی میرات دابەشکردن دەبن، وەك چۆن بە تەنگ منداڵانی خۆیانەوەن، ﴿ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ﴾، با پارێز لە خوا بکەنو قسەی باش بکەن، قسەیەك بکەن کە نیشانە بپێکێ، قسەی ڕێكو پێكو ڕاستو بەجێ بکەن کە لە بەرژەوەندیی ئەو منداڵە هەتیوانە دا بێ، وە لە بەرژەوەندیی هەموو لایەکدابێ، ئنجا خوای کاربەجێ لە کۆتایی دا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗا ﴾، بێگومان ئەوانەی کە ماڵی هەتیوان بە زوڵم دەخۆن، ئەوە ئاگرن لە سکی خۆیاندا دەخۆن، واتە: ئاگر لە سکی خۆیان دەئاخنن، ﴿ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴾، وە لەمەودواش واتە: لە دوارۆژیشدا لەنێو کڵپەی ئاگری دۆزەخ دا دەبرژێنرێن !

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM MediaAmeerOffice

دیاره لە زۆر شوێنی دیکەش خوای باڵادەست باسی خواردنی ماڵی هەتیوانی کردوه، کە خۆی لێ دووربگرن‌و گوناهێکی گەورەیە، وە کاتێك ئەم ئایەتە هاتۆتە خوار، ئەو مسوڵمانانەی کە هەتیویان لەژێر سەرپەرشتیی دا هەبوون‌و خواردنیان لەگەڵ خواردنی خۆیان بۆ ساز دەکردن‌و، نان‌و نەفەقەیان لەگەڵ هی خۆیان بۆ دەکردن، خواردن‌و خواردنەوەکەیان بۆ جیاکردنەوە، بۆئەوەی تووشی گوناح نەبن، دوایی تەماشایان کرد خواردنەکەیان جاری وابوو خەسار دەبوو، یان خواردنەوەکەیان خەسار دەبوو، ئنجا خوای بە بەزەیی ئەم ئایەتەی دیکەی سوورەتی (البقرة)ی ناردە خوار، کە دەفەرموێ: ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَٰنُكُمْ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ ٱلْمُفْسِدَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (٢٢٠) ﴾، واتە: دەربارەی هەتیوان پرسیارت لێ دەکەن (چۆن مامەڵەیان لەگەڵ دا بکەن؟) بڵێ: چاکەکردن بۆ وان باشەو چی بۆ وان چاکە وا بکەن، وە ئەگەر ماڵ‌و شتی خۆشتان لەگەڵ هی وان تێکەڵ بکەن براتانن، واتە: چۆن لەگەڵ برای خۆتان مامەڵە دەکەن، ئاوا لەگەڵ وان مامەڵە بکەن، ﴿ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ ٱلْمُفْسِدَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِ ﴾، خواش دەزانێ کێ خراپەکارە، کێ چاکەکارە، خوا لێی ون نابێ، نەك بچن ماڵەکەیان جیابکەنەوەو سەرەنجام ئەوان تووشی زەرەربن.

ئەمە مانای گشتی ئەم دە ئایەتە موبارەکە بوو.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: ئیمان سەرچاوەو بناغەی کردەوەی باشە، مسوڵمانەتیی لە دووبەشی سەرەکی پێکدێ: ئیمانو کردەوە، کردەوەی چاك، واتە: پابەندیی بەشەریعەتەوەو هەتا ئیمان نەبێ، کردەوەی باش نابێ، ئیمان وەك درەخت وایەو کردەوەی باش وەك میوەکەی وایە، وە ئیمان ئەگەر بناغە بێ، کردەوەی باش دیوارە، وە ئەگەر ئیمان سەرچاوە بێ، کردەوەی باش ئەو ئاوەیە کە لێیەوە هەڵدەقوڵێ⁽¹⁾، بۆیە خوا ﷻ لەم سوورەتە وە لە هەموو سوورەتەکانی دیکەشدا، مەگەر چۆن دەنا کاتێك بیەوێ کردەوەی باش، یاساکانی شەریعەت بە مسوڵمانان ڕابگەیەنێ، چۆنیان بانگ دەکات؟ بە: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، کە پێشتریش باسمان کرد، لەم سوورەتەدا (٩) جاران خوا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، واتە: ئەی ئەو کەسانەی ئیمانتان هێناوە! چونکە کەسێك ئیمانی نەهێنابێو ئیمانی بە خواو بە فریشتەکانیو بە کتێبەکانیو بە پێغەمبەرەکانیو بە ڕۆژی دوایی نەبێ، لێی چاوەڕوان ناکرێ ئەو سنوورانەی خوای پەروەردگارو ئەو شەریعەتەی خوای کاربەجێ بپارێزێو جێبەجێی بکات، لێرەشدا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا ﴾، ئەی خەڵکینە! پارێز لە پەروەردگارتان بکەن، ئەو پەروەردگارەی کە ئێوەی لە نەفسێك دروست کردوە، وە لە خۆیشی هاوسەرەکەی دروست کردوە، پارێزی لێ بکەن، واتە: پابەندبن بە شەریعەتەکەیەوە، ئەو شەریعەتەی کە لەو یاساو سنوورانە پێکدێ کە لەم سوورەتەدا بەشێکیان خراونە ڕوو.

مەسەلەی دووەم: بەپێی ئەم ئایەتە، ئادەم ﵇ بابی هەموو مرۆڤایەتیی یە، کە دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ ﴾، کە ئێوەی لە یەك نەفس دروست

---

[1] لە بەرگی یەکەمی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)دا بە درێژیی باسی پەیوەندیی نێوان ئیمانو کردەوەی باشمان کردوە، لەسەر ئاستی تاكو خێزانو کۆمەڵگا.

کردوە، ئەو نەفسە مەبەست پێی کێیە؟ بێگومان ئادەم ﷵ، بۆیە ئەوەی (شیخ محمد عبده)و (شیخ محمد رشید رضا) ڕەحمەتی خوایان لێ بێ، لەژێر کاریگەریی هەندێ قسەو باسی بەناو زانستییدا گوتوویانە، ڕاست نیەو لەگەڵ ڕواڵەتی قوڕئانیشدا تێك دەگیرێ ! ئەوان دەڵێن چی ؟ دەڵێن: هەندێك لە زانایان ئەوانەی کە لە بواری (ئەنثرۆپۆلۆجیا)دا پسپۆڕن، (واتە: لە زانیاری ڕەگەزەکانی بەشەر)دا، گوتوویانە: ئەوانەی ئەفریقیین ئادەمێکیان بووەو ئەوان لە بابێکەوە وەپاشکەوتوون، وە ئەوانەی هیند لە بابێکی دیکەوە، وە ئەوانەی لە ئاسیان بابی وان جیابووە، ئەوانی دی لە بابێکی دیکەوە وەپاشکەوتوون، جا شێخ (محمد عبده)و (محمد رشید رضا) گوتوویانە: هیچ دەقێك نیە لەسەر ئەوە کە بڵێ: بابی هەموو مرۆڤایەتیی ئادەمە، تاکو لەگەڵ ئەو بەرهەمەی زانستیدا نەگونجێ ! بەڵام لەڕاستیدا ئەو قسەیە حەقیقەتێکی زانستیی نیەو تەنیا قسەیەك بووەو، بەڕاستیش ئایەتەکانی قوڕئان ئەوە دەگەیەنن، هەروەها فەرمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺیش، کە ئادەم بابی هەموو مرۆڤایەتییە، ئنجا بۆ زانیارییتان هەندێك لە شیعەکان و هەندێك لە صوفییەکانیش دەڵێن: تەنیا یەك ئادەم نەبووە، بەڵکو سێ ئادەم هەبوون، بەڵکو هەندێك گوتوویانە: هەزار ئادەم زیاتر پێش ئادەمی ئێمە هەبوون، بەڵام هیچ بەڵگەیەکیان لەدەستدا نیە، بەڵکو ئەوە کە خوا دەفەرموێ: ﴿ مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ ﴾، واتە: هەموومان دەچینەوە سەر یەك نەفس، ئەویش ئادەمە، هەر ئەوە قسەی ڕاستو بەڵگەدارە، وە لە سوورەتی (الحجرات) ئایەتی (١٣)دا دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَـٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ ... ﴾، لە نێرو مێیەك، کە ئادەم و حەووان، وە پاشان خوا لە چەندان شوێن دا هەر دەفەرموێ: (يا بَني آدَم) ئەی وەچەی ئادەم ! کەواتە: هەرچی هەیە لە بەشەر هەمووی هەر وەچەی ئادەمە، وە پێغەمبەریش ﷺ فەرموویەتی: ﴿أَنْتُمْ بَنُو آدَمَ، وَآدَمُ مِنْ تُرَابٍ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (١٠٧٩١)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٥١١٦)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم:

Youtube/AliBapir
FB/Media Ameer Office

(٣٩٥٦) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁، وَحَسَّنَهُ الألباني، واتە: هەمووتان وەچەی ئادەمن، وە ئادەمیش لە گڵ دروست کراوە.

کەواتە: ئەو قسانە پێچەوانەی ڕواڵەتی قورئانن، وە پێچەوانەی فەرمایشتەکانی پێغەمبەرن ﷺ، وە ئێمە ناچاریش نین ئایەتەکانی قورئانو فەرمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺ تەئویل بکەین، مەگەر لەگەڵ حەقیقەتێکی سەلمێنراوی عیلمییدا تێك بگیرێن، ئەو مەسەلەیەش نەبۆتە حەقیقەتێکی عیلمییو، قسەیەك بووە کەسێك کردوویەتی، کە گوایە: ڕەش پێستەکان بابیان جیایەو، سپی پێستەکان بابیان جیایەو، زەرد پێستەکانو چیو چیو... هتد، هەر یەکەی دەچنەوە سەر بابو دایکێکی جیاواز، بەڵام لە ڕاستییدا بەپێی ئەوە کە دوایی زانایان لێیان کۆڵیوەتەوە، بەشەریەت هەمووی دەچێتەوە سەر یەك بابو دایك، وە لە یەك خێزانەوە هاتوون، وە هەر ئەوەش زیاتر لەگەڵ ڕووحی شەریعەتو ڕووحی دادگەرییو یەکسانی نێوان بەشەرەکاندا دەگونجێ.

مەسەلەی سێیەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا﴾، واتە: هەر لەو نەفسە هاوسەرەکەیشی دروست کرد، کە دیارە مەبەست لە نەفسەکە ئادەمە وەك پێشتر باسمان کرد، وە مەبەست لە هاوسەرەکەیشی (حەووا)یە صەلاتو سەلامی خوایان لەسەر بێ، جا هەندێك زانایان بەڵکو زۆربەیان ئەم ئایەتەیان بە بەڵگە هێناوەتەوە، لەسەر ئەوە کە حەووا لە ئادەم دروست بووە، وە هەندێك فەرمایشتی پێغەمبەر ﷺیان لەوبارەوە بە بەڵگە هێناونەوە، کە باسی ئەوە دەکەن ئافرەت لە پەراسوو دروست بووە، یان لە شێوەی پەراسوودا دروست بووە، بەڵام من پێم وایە کە ئەم ڕایە هەڵەیەو، ئەم ئایەتە ئەوەی لێ نافامرێتەوە کە حەووا لە ئادەم دروست بووە، بە چەند بەڵگەیەك:

یەکەم: ئایەتەکە دەفەرموێ: ﴿وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا﴾، کە ڕاناوی ﴿مِنۡهَا﴾، دەچێتەوە بۆ نەفس، دیارە نەفسیش (مُؤَنَّث)ە، (مُؤَنَّث المجازي)یە، لە زمانی عەرەبیدا، کەواتە: ئەگەر بڵێین: حەووا لە نەفسی ئادەم دروست

بووە، دەبێ بەشێك لە نەفسی ئادەم جیابووبێتەوەو (حەووا)ی لێ دروست بووبێ، بەڵام ئەوە ناگونجێ، چونکە ڕووحو نەفس بەش بەش ناکرێو ڕووح وەك جەستە نیە تاکو بەش بەش بکرێ، کەواتە: ئەگەر حەووا لە ئادەم دروست ببووایە، ئەم ئایەتە کاتێك ئەوەی دەگەیاند، ئەگەر فەرمووبای (خَلَقَ مِنْهُ زَوْجَهُ)، واتە: لە جەستەی ئادەم هاوسەرەکەی دروست کرد، بەڵام خوا فەرموویەتی: ﴿ وَخَلَقَ مِنۡهَا ﴾، وە ناشگونجێ نەفسو ڕووح پارچەی لێ ببێتەوە، کەواتە: مەبەست لەو ﴿ مِنۡهَا ﴾یە چییە؟ دەڵێین: مەبەست لێرەدا لەو (مِنَ)ە، (مِن)ی بەشکردن (تَبْعِيضِية)ی نیە، بەڵکو (مِن)ی ڕوونکردنەوە (بَيَانية)یە، واتە هەر لەو جۆرە نەفسە کە خوا ئادەمی لێ خوڵقاندوە، لەو جۆرە نەفسەش (حەووا)ی دروست کردو.

دووەم: پاشان ئەگەر ئەم ئایەتە ئەوە بگەیەنێ کە حەووا لە ئادەم جیابۆتەوە، دەبێ بە پێی ئایەتی ژمارە (٢١)ی سووڕەتی (الروم)، هەموو ژنەکانیش لە مێردەکانیان جیابووبنەوە، واتە: لە نەفسی ئەوان دروست بووبن، وەك خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنۡ خَلَقَ لَكُم مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ أَزۡوَٰجٗا لِّتَسۡكُنُوٓاْ إِلَيۡهَا وَجَعَلَ بَيۡنَكُم مَّوَدَّةٗ وَرَحۡمَةًۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴾، واتە: وە لە نیشانەکانو لە بەڵگەکانی پەروەردگارێتی خوا ئەوەیە کە لە خۆتان هاوسەرەکانتانی دروست کردوە، بۆ ئەوەی بە هۆیانەوە ئارامبگرن، وە خۆشەویستییو سۆزو بەزەیی لە نێوانتاندا داناوە، بێگومان لەوەدا نیشانە هەن بۆ کەسانێك کە بیر بکەنەوە.

کە دیارە هیچ کەسیش ناتوانێ بڵێ: هەرچی ژنە لە مێردەکەی جیابۆتەوە، بەو مانایەی کە لە نەفسی مێردەکەی جیاکراوەتەوە! کەواتە: مەبەست چییە؟ واتە: هەموو ژنەکان لەو جۆرە نەفسانە دروست بوون، کە مێردەکانیان لێیان دروست بوون، کە بریتین لە نەفسی بەشەریی، واتە:

www.AliBapir.net F/AliBapir/ Youtube/AliBapir F/Media/AmeerOffice

ئافرەتانیش وەك پیاوان خاوەنی نەفسێکن، کە نەفسی ئینسانیی پێ دەگوترێ، خاوەنی ئەو جۆرە نەفسەن بەبێ جیاوازیی‌و لە خاوەنی نەفسی بەشەریی بووندا یەکسانن لەگەڵ پیاوان.

سێیەم: ئنجا ئەو فەرمایشتانەی پێغەمبەر ﷺ کە لەوبارەوە بە بەڵگە هێنراونەوە بە بەڵگە ناشێن، وە ناگونجێ بە بەڵگەی ئەوە دابنرێن: بابزانین چۆنن ؟

فەرمایشتی یەکەم: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا، فَإِنَّهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ ضِلَعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلاهُ، فَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ، وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيَرًا﴾ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٥١٨٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٦٣٢) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ وَاللَّفْظُ لِلْبُخَارِيِّ)، واتە: ئامۆژگارییتان دەکەم، یان ئامۆژگاریی یەکدی بکەن دەربارەی ئافرەتان بە چاکە (واتە: بە چاکە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن) چونکە ئافرەت لە پەراسوو دروست بووە، وە خوارترین بەشی پەراسوو بەشی سەرەوەیەتی، جا ئەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیتەوە دەشکێ (پەراسوو ئەگەر ئینسان بیەوێ ڕاستی بکاتەوە دەشکێ) وە ئەگەر وازی لێ بێنی، هەر بە خواریی سوودی لێ دەبینرێ، بۆیە ئاگاتان لە ئافرەتان بێ، وە ئامۆژگارییتان دەکەم دەربارەی ئافرەتان چاکبن لەگەڵیان.

جا ئایا مەبەست لەم فەرمایشتەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەوەیە کە ئافرەت لە پەراسوو دروست بووە؟ نا، بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە ئافرەت لە شێوەی پەراسوودا دروست بووە، بەڵگەشمان ئەم فەرمایشتەی دیکەیە، کە ئەویش هەر بوخاریی‌و موسلیم هێناویانەو ئەمە دەقەکەیەتی:

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الْمَرْأَةُ كَالضِّلَعِ، إِنْ أَقَمْتَهَا كَسَرْتَهَا، وَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا، اسْتَمْتَعْتَ بِهَا

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FM/Media/Ameer.Office

وَفِيهَا عِوَجٌ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بـرقم: (٥١٨٤)، وَمُسْلِمٌ بـرقم: (٣٦٢٩)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئافرەت وەك پەراسوویە، ئەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیتەوە دەیشکێنی، {واتە: پیاو ئەگەر بیەوێ ئافرەت بێنێتە سەر سروشتی خۆی، دەبێ تەڵاقی بدات، چونکە لە ڕیوایەتی دیکەدا هاتوە دەفەرموێ: ﴿وَكَسْرُهَا طَلاقُهَا﴾ (أَخْرَجَهُ مُسْلِم بـرقم: (٣٦٣٠)، وابْنُ حِبَّانَ بـرقم: (٤١٧٩)، واتە: شکاندنی ئافرەت مەبەستی پێ تەڵاقدانیەتی}، ئەگەر لێیشی بگەڕێی بە لاریی لێی بەهرەمەند دەبی، واتە: خوا ئافرەتی لەسەر جۆرە سروشتێك سروشتاندوەو خوڵقاندوە، دەبێ پیاو لێیگەڕێ‌و نەیەوێ ئەو ئافرەتە وەك خۆی لێ بکات، ئافرەت ئافرەتەو پیاویش پیاوە، ئەگەر پیاوەکە بیەوێ ئافرەتەکە بێنێتە سەر سروشتی خۆی، بۆی ناکرێ‌و دەبێ دەستبەرداری ببێ، وەك چۆن پەراسوو ئەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیتەوە دەیشکێنی، ئنجا ئایا لێرەدا حیکمەتی ئەوە چییە کە پێغەمبەر ﷺ ئافرەتی بە بە پەراسوو چوواندوە؟

حیکمەتەکەی ئەوەیە کە پەراسوو، ئەگەر لار نەبێ، ئەرکی خۆی نابینێ، ئەو پەراسووانەی کە قەفەزەی سینگ پێکدەهێنن، چۆن قەفەزەی سینگیان بۆ پێکهێنراوە، کە دیارە قەفەزەی سینگ پارێزگاریی دەکات لە جەرگ‌و دڵ‌و سییەکان واتە: لە هەناوی ئینسان، دیارە بە هۆی لارییانەوە توانیویانە ئەو قەفەزە پێکبهێنن، ئافرەتیش بەهۆی ئەوەوە کە هەست‌و عاتیفەو ڕەحمی بەسەر بیرکردنەوەیدا زاڵە لە چاو پیاو، بەهۆی ئەو هەڵکەوتە سروشتییەی خۆیەوە، دەتوانێ ئەرکی دایکایەتیی ببینێ، ئەرکیماڵداریێتیی ببینێ، واتە: ئافرەت بەهۆی ئەو هەڵکەوتە سروشتییەی خۆیەوە، دەتوانێ ئەرکە سروشتییەکانی خۆی ئەنجام بدا، کەواتە: دەبێ پیاو لە ئافرەت بگەڕێ، ئافرەت ئافرەت بێ، بە پێی ئەو سروشتەی خۆی کە خوا لەسەری خوڵقاندوە، وە ئەگەر بیەوێ ڕاستی

بكات، وەك خۆی لێ بكات، ئەوە بۆی ناكرێ، وەك چۆن پەراسوو ئەگەر بتەوێ ڕاستی بكەیتەوە دەشكێ.

كەواتە: مەبەست لە فەرمایشتەكانی پێغەمبەر ﷺ ئەوەیە كە ئافرەت لە شێوەی پەراسوودا دروست كراوە، واتە: لە چاو پیاو لارە، چونكە پیاو زیاتر بە عەقڵ بیر دەكاتەوە، وە ئافرەت نالێین عەقڵی نیە! عەقڵی هەیە، بەڵام عاتیفەو سۆز بەسەر عەقڵیدا زاڵە، وەك چۆن پیاو عەقڵ بەسەر هەستو سۆزی دا زاڵە، زۆربەی پیاوان وان.

ئەدی مەسەلەی دروستبوونی (حەووا) لە پەراسووی چەپی ئادەم لە كوێوە هاتوە؟

ئەوە لەڕاستی دا لە تەورات وەرگیراوە، وەك لە (إصحاح)ی (٢) لە (سفر التكوين)دا(١) ئەم دەقە هاتوە، دەڵێ: (فَأَوْقَعَ الرَّبُّ الإِلَهُ آدَمَ فِي نَوْمٍ عَمِيقٍ ثُمَّ تَنَاوَلَ ضِلْعاً مِنْ أَضْلاَعِهِ وَسَدَّ مَكَانَهَا بِاللَّحْمِ، وَعَمِلَ مِنْ هَذِهِ الضِّلْعِ إِمْرَأَةً أَحْضَرَهَا إِلَى آدَمَ..)(٢)، واتە: خوا پەروەردگاری پەرستراو ئادەمی خەواند بە نوستنێكی قووڵ، دوایی یەكێك لە پەراسووەكانی دەرهێناو، شوێنەكەی بە گۆشت پڕ كردەوە، وە لەو پەراسووە ئافرەتێكی لێ دروست كرد، وە بۆ ئادەمی ئامادە كرد.

كەواتە: مەبەستی ئایەتەكە ئەوەیە كە حەووای هاوسەری ئادەم سەلامی خوایان لێ بێ لە هەمان جۆرە نەفس كە ئادەمی لێ دروست بووە، ئەویش لە هەمان جۆرە نەفس دروست بووە، وەك لە فەرمایشتێكی

---

(١) (إصحاح) وەك سوورەت وایە، لە تەوراتو ئینجیل دا، (سفر)یش بە مانای كتێب دێو (العهد القديم)، واتە: پەیمانی كۆن، كە بۆ مووساو كۆمەڵێك لە پێغەمبەرانی دیكە هاتوە، كە كۆمەڵێك كتێبە، وە (العهد الجديد)، واتە: (پەیمانی تازە) كە چوار ئینجیلەكانن لەگەڵ كۆمەڵێك كتێبی دیكەدا، كە بە حیساب بۆ عیساو ﵇ دوای عیسا ﵇ هاتوون، كە لە ڕاستییدا خوا ﷻ یەك ئینجیلی بۆ عیسا ﵇ ناردوە، بە هەرحاڵ ئێمە باسی واقیعەكەیان دەكەین.

(٢) التفسير التطبيقي للكتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، الإصحاح (٢)، آية: (٢١و٢٢و٢٣)، ص:(١١).

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

پێغەمبەردا ﷺ هـاتوە، كە فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ﴾ (أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٦٢٣٨)، وَأَبُودَاوُدَ برقم: (٢٣٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١١٣)، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، وَصَحَّحَهُ الآلباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٢٨٦٣))، واتە: بێگومان ئافرەتان لەتكی پیاوانن، وەك چۆن سێوێك دەكەیتە دوو بەشەوە، دوو لەتەوە، ئافرەتو پیاویش هەردووكیان خاوەنی یەك جۆرە نەفسن، وەك سێوێك كە لەتت كردبێ ئاوان.

مەسەلەی چوارەم: گرنگیی‌و گەورەیی صیلەی ڕەحم لەم ڕستە قورئانییە موبارەكە وەردەگیرێ، كە دەفەرموێ: ﴿ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَ ﴾، پارێز لەو خوایەتان بكەن كە شتی پێ لە یەكدی داوا دەكەن، وە پارێزیش لە پەیوەندییەكانی خزمایەتیی بكەن، یانی بیپارێزن‌و ئاگاتان لێی بێ‌و مەیپچڕێنن، دیارە وشەی: (الأرحَام) كۆی (رَحِم)، (رَحِم)یش بە مانای منداڵدانی ئافرەت دێ، وە وشەی (الأرحَام) بۆ هەردوو جۆری خزمایەتیی بەكاردەهێنرێ، چ خزمی بەرێ بن، چ خزمی پشتێ، وە ئیسلام زۆر گرنگیی بە پەیوەندییەكانی خزمایەتیی داوەو لەوبارەوە هەم ئایەتی قورئان زۆرن، وە هەم فەرمایشتی پێغەمبەر ﷺ بۆ وێنە:

خوا ﷻ لە ئایەتی ژمارەی (٢٢ - ٢٣)ی سوورەتی (محمد)دا دەفەرموێ: ﴿ فَهَلۡ عَسَيۡتُمۡ إِن تَوَلَّيۡتُمۡ أَن تُفۡسِدُواْ فِى ٱلۡأَرۡضِ وَتُقَطِّعُوٓاْ أَرۡحَامَكُمۡ ﴿٢٢﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فَأَصَمَّهُمۡ وَأَعۡمَىٰٓ أَبۡصَٰرَهُمۡ ﴿٢٣﴾ ﴾، (بەرانبەر بە كەسانێكی دڵنەخۆش، یاخود نامسوڵمان) دەفەرموێ: ئایا نیزیك نیە كە ئەگەر ئێوە پشتتان هەڵكرد، یاخود ئەگەر ئێوە دەستەڵاتتان كەوتە دەست، خراپە لە زەوییدا بكەن‌و پەیوەندییەكانی خزمایەتییتان بپچڕێنن؟! ئا ئەوانە كەسانێكن خوا نەفرەتی لێ كردوون، وە خوا كەڕی كردوون‌و چاوەكانی كوێر كردوون، كەواتە: كەسێك پەیوەندیی خزمایەتیی دەپچڕێنێ، خوا نەفرەتی لێ دەكات.

ئنجا هەر لەوبارەوە ئەم فەرمایشتەش هاتوە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: إنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الخلْقَ، حَتَّى إذَا فرَغَ مِنْهُم، قَامَتِ الرَّحِمُ، قَالَتْ: هَذَا مَقَامُ العَائِذِ بِكَ مِنَ القَطِيعَةِ، قَالَ: نَعَمْ، أَما تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ، وَأَقْطَعَ مَنْ قطعَكِ؟ قَالَتْ: بَلَى يَا رَبِّ! قَالَ: فَذَلكِ لَكِ﴾ (أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٨٣٤٩)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٨٣٠)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٦٤٦٥)، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الكُبرى) بِرقم: (١١٤٩٧)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٤٤١)، وَالحَاكِمُ بِرقم: (٣٠٠٥) وَقَالَ: صَحِيح الإِسْنَاد)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: دوای ئەوەی خوای بەرز دروستکراوەکانی دروستکرد، هەتا تەواوی کردن (رَحِم) هەڵسا (واتە: خزمایەتیی هەڵسا) گوتی: ئێرە کاتێکە کە پەنات پێ دەبردرێت لە پچڕاندن، پەنا دێنمە بەر تۆ لەوەی کە بپچڕێنرێم، خواش فەرمووی: بەڵێ، ئایا ڕازی نابی کە هەر کەسێك تۆ بگەیەنێ، منیش بیگەیەنم؟! (واتە: بیگەیەنم بەڕەحمەتی خۆم)، وە هەر کەسێك تۆ بپچڕێنێ، منیش بیپچڕێنم (واتە: بەزەیی خۆمی لێ دوور بخەمەوە)؟! خزمایەتیی گوتی: با، خواش فەرمووی: ئەوە بۆ تۆ بێ، واتە: هەر کەسێك پەیوەندی خزمایەتیی بگەیەنێ، خوا ڕەحمەتی خۆی پێ دەگەیەنێ، هەر کەسێك پەیوەندیی خزمایەتیی بپچڕێنێ، خوای بەرز بەزەیی لێ دادەبڕێنێ.

هەروەها لە فەرمایشتێکی دیکەدا هاتوە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿لآ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٦٧٧٨)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٥٦٣٨)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٦٤٦٧)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (١٦٩٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٩٠٩) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٥٤)، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ ﷺ)، واتە: هەر کەسێك پەیوەندیی خزمایەتیی بپچڕێنێ، ناچێتە بەهەشت، جا بۆ ئاگادارییتان، نزیکترین پەیوەندیی خزمایەتیی پەیوەندیی منداڵانە لەگەڵ دایك و باببیان، کچ و کوڕان لەگەڵ باب و دایکیان، وە هی دایك و بابە لەگەڵ منداڵەکانیان، ئنجا برا لەگەڵ

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/Media.Ameer.Office

بـرا، خوشـك‌و بـرا، خوشـك‌و خوشـك، ئنجـا دوایـی پـێ بـە پـێ، کەواتـە: خزمایەتیی تـەنیا ئـەوە نیـە کـە لـە دەرەوەی خێزان، بـەڵکو نزیکتـرین کـەس‌و خزم لە تـۆ کـێ یـە؟ بـاب‌و دایکە، وە بـە نـسبەت بـاب‌و دایکـەوە منداڵەکانیانـە، ئنجا دوایی خوشـك‌و برا، ئنجا دوایی مـام‌و خاڵ‌و ئامۆزاو خاڵـۆزاو ... هتد.

هەروەهـا لـەوبارەوە ئـەم فەرموودەیـەش هـەیە: ﴿عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ﵂، قَالَـتْ: قَـدِمَتْ عَلَـيَّ أُمِّـي، وَهِـيَ مُـشْرِكَـةٌ فِـي عَهْـدِ رَسُـولِ اللَّـهِ ﷺ، فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قُلْتُ: قَدِمَتْ عَلَيَّ أُمِّي وَهِيَ رَاغِبَةٌ: أَفَأَصِلُ أُمِّي؟ قَـالَ: (نَعَـمْ صِلِـي أُمَّـكِ)﴾ أَخْرَجَـهُ أَحْمَـدُ بـرقم: (٢٦٩٦٠)، وَالبُخَـارِيُّ بـرقم: (٢٦٩٦٠)، وَمُسْلِمٌ بـرقم: (٢٣٢٢)، واتـە: ئەسـمائی کچی ئەبووبـەکری صـیددیق خـوا لێیـان ڕازی بـێ [کـە خێزانـی زوبێـری کـوڕی عەووامـە، خوشـکی دایکمـان عائیشـەیە]، دەڵـێ: دایکم کە ئەو کـاتە هاوبەش بـۆ خوا دانـەر بـوو، هـات بـۆ لام (واتـە: چـووە بـۆ مەدینـە لـە سـەردەمی پێغەمبـەری خـوادا ﷺ) منـیش پرسـیارم لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد، گوتم: دایکم هاتوە بـۆ لام‌و پێـی خۆشـە لێـم نزیـك بێتـەوە، ئایـا منـیش پەیوەنـدیی لەگـەڵ دایکـم بـەردەوام بکـەم، (واتـە: ئەگـەر ئـەو دیاریی بـۆ هێنـام دیاریی بـدەمێ، ئەگـەر هـات بـۆ لام ڕێـزی بگـرم؟) پێغـەمبەر ﷺ فـەرمووی: بـەڵـێ پەیوەنـدیی کـچ‌و دایکایـەتیی لەگـەڵ دایکـت بەجێبێنـە، (با کـافریـش بـێ).

مەسـەلەی پێنجـەم: کە لـەم ئایەتـە موبارەکانـە وەردەگیـرێن، پێناسـەی (یـتیم)ە، (یـتیم) کە پێشتر باسمان کرد (یتامی) کۆی (یـتیم)، وە کۆی (یـتیمـة)یە، (یـتیم) واتە: کوڕی بێ باب؟ وە (یـتیمـة) واتە: کـچی بـێ بـاب، جا ئایا پێناسـەی (یـتیم) چییە؟ دیارە بە کوردی ئێمە دەڵێین: هـەتیو واتـە: بـێ بـاب، منـداڵێك کـە بـابی مردبـێ، ئنجا ئایا ئـەم وشـەیە لـە زمـانی عەرەبیـدا لـە چـییەوە هـاتوە؟ دەڵـێ (الیُـتْمُ: الإنفـراد) (یُـتْم)، واتـە: تاکبوونـەوە، هـەتا شـتێك کـە زۆر دەگمـەن بـێ، دەگوترێ: (یـتیمـةُ الدَّهـرِ)، واتە: ئەوە شتێکی تاکە لە ڕۆژگـاردا، وێنەی نـەبووە، لەبـەر ئـەوەی کـە منـداڵ بـابی دەمـرێ جا کـچ بـێ، یـان کـوڕ بـێ، وەك بڵـێی

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

جیادەبێتەوە، تاق دەبێتەوە، بێ باب دەمێنێتەوە، بۆیە ئەو ناوەی لێنراوە، ئنجا ئایا (یتیم) بە كێ دەگوترێ؟ بە منداڵی نە باڵغ دەگوترێ كچ بێ، یان كوڕ كە بابی مردبێ، چونكە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: {لَآيُتْمَ بَعْدَ احْتِلَامٍ} {أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٨٧٣) عن عَلِيّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﵁، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٣١٨٠)}، واتە: لە دوای باڵغ بوون هەتیوی نامێنێ، كوڕ بێ یان كچ، ئەگەر باڵغ بوو بە هەتیو لە قەڵەم نادرێ، بەڵام پێش ئەوە بە هەتیو لە قەڵەم دەدرێ، وە ئەو یاسایانەی كە خوای پەروەردگار باسی كردوون، دەربارەی چۆنیەتی مامەڵە كردن لەگەڵ هەتیودا دەیگرنەوە، بەڵام كە باڵغ بوو، ئەو كاتە بۆ خۆی خاوەنی ئیشی خۆیەتی، وە بەرپرسیارێتی دەكەوێتە ئەستۆی خۆیو بە هەتیو لە قەڵەم نادرێ.

مەسەلەی شەشەم: ئایا حیكمەتی ئەو تەعبیرەی ئەو ڕستە قورئانییە چییە كە دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَهُمۡ إِلَىٰٓ أَمۡوَٰلِكُمۡ ﴾، خوا دەفەرموێ: ماڵی هەتیوەكان لەگەڵ ماڵی خۆتاندا مەخۆن، بۆچی خوا نەیفەرمووە ماڵەكەیان مەخۆن؟ لە شوێنی دیكە فەرموویەتی هەر مەیخۆن، بەڵام لێرە دەفەرموێ: لەگەڵ ماڵی خۆتاندا ماڵی ئەوان مەخۆن، حیكمەتەكەی ئەوەیە: كە كەسێك ماڵی هەتیو بخوا لە حاڵێكدا كە هەبوویەو دەوڵەمەندە، زۆر لێی ناشیرنترەو لێی ناجوانترە، لەوەی كە ناچاربێو موحتاج بێ، هەڵبەتە: كەسێك ناچارو موحتاجیش بێ، ماڵی هەتیوی هەر پێ حەرامە، بەڵام لە ڕاستییدا ئەوەی كە دەوڵەمەندەو هەبوویە، زۆر لێی ناشیرنترە، چونكە ئەویدیكە ڕەنگە بڵێ: وەڵڵاهی ناچار بوومو نیەتم هێناوە لێی قەرز بكەم، یان دوایی دەیدەمەوە، بەڵام بابای دەوڵەمەند هەبوویەو پێویستی پێی نیە، بۆیە خوای پەروەردگار، كام حاڵەتەی كە زەقترەو ناشیرنترە لە خواردنی ماڵی هەتیودا، ئەو حاڵەتەی بەرجەستە كردوە.

مەسەلەی حەوتەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، ئەگەر مەترسییتان هەبوو لەوەی كە دادگەریی لەگەڵ

F/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FM/Media Ameer Office

كچانی هەتیودا بكەن، ئەگەر بە هاوسەریان بگرن، مەترسییتان هەبوو كە لەگەڵیان دادگەر نەبن، چ لە ڕووی مارەیی پێدانیانەوە، چ لە ڕووی هەڵسوكەوتی دیكەوە، ئەوە ئافرەتانی دیكە بێنن لەوانەی كە بە دڵتانن، (ربیعة) كە یەكێكە لە زانایان لەوبارەوە گوتوویەتی: {یقولُ تركُوهُنَّ إِنْ خِفْتُمْ فقدْ أَحْلَلْتُ لَكُمْ أَرْبَعَاً}[1] واتە: ڕەبیعە گوتوویەتی: (خوا) دەفەرمووێ: ئەگەر مەترسییتان هەبوو لەوەی كە لەگەڵیان دادگەربن، وازیان لێ بێنن‌و هاوسەرگیریی لەگەڵ ئەواندا مەكەن، ئەوە هەتا چواران لە ئافرەتی دیكەم بۆ حەڵاڵ كردوون‌و لەگەڵ ئەواندا هاوسەرگیریی بكەن.

__مەسەلەی هەشتەم:__ كە دەفەرمووێ: ﴿ فَانكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، ئافرەتانێك كە دڵتان دەیانگرێ، یاخود خۆشتان دەوێن‌و پێتان چاكن، مارەیان بكەن‌و بیانهێنن، زانایانی مەزهەبی ظاهریی گوتوویانە: بەپێی ئەم ڕستە قورئانییە كە دەفەرمووێ: ﴿ فَانكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، ئافرەتانێك مارە بكەن كە بە دڵتانن، دەڵێن، كەواتە: ژن هێنان لەسەر پیاو فەرزە، چونكە دەڵێن: (الأمْرُ لِلْوجُوبِ) صیغەی فەرمان لە قورئاندا كە هاتوە بۆ فەرز بوونە، مەگەر نیشانەیەك هەبێ لایبدا لەو فەرز بوونە، وە دەڵێن: لێرەدا مەبەست لە وشەی: (فَانْكِحُوا)، فەرمانە واتە: فەرزە لەسەر پیاوان هاوسەرگیریی بكەن.

بەڵام شافیعیی ڕەحمەتی خوای لێبێ دەڵێ: ئەوە ڕاست نیە، بە بەڵگەی ئەوە خوا ﷻ لە ئایەتی ژمارە (٢٥)ی سووڕەتی (النساء)دا دەفەرمووێ: ﴿ وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلًا أَن يَنكِحَ ٱلْمُحْصَنَٰتِ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم .... ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ ٱلْعَنَتَ مِنكُمْ ۚ وَأَن تَصْبِرُوا۟ خَيْرٌ لَّكُمْ ... ﴾، واتە: وە ئەگەر كەسێك لە ئێوە نەیتوانی لەگەڵ ئافرەتانی ئازاددا هاوسەرگیریی بكات، یا لە ئافرەتانی ئیمانداری كە كەنیزەكن، وە داوێن

---

[1] محاسن التأویل للقاسمي: ج: (٥)، ص: (١٨).

پاكـن، بهێنـێو لەگەڵ ئەوانـەدا هاوسـەرگیـریی بكـات، .... دوایـی دەفـەرموێ: ئەوەش بۆ كەسێكە لە ئێوە كە بترسـێ لـەوەی تووشـی گـوناح ببـێ، وە ئەگەر ئارام بگرن باشـترە بۆ ئێـوە.

جا شـافیعیی ڕەحمـەتی خـوای لـێ بـێ، دەڵـێ: كەواتـە كە دەفـەرموێ: ﴿ وَأَن تَصۡبِرُواْ خَيۡرٞ لَّكُمۡ ﴾، واتـە: وە ئەگـەر خـۆ ڕابگـرنو لـە كەنیزەكـان نەهێنـنو مادام توانای هاوسەرگیـرییتان نیە لەگەڵ ئافرەتانی ئازاددا، خۆ ڕاگرتنەكەتان باشـترە، واتە: ژن نەهێنـن باشـترە لـە كەنیزەكـان، دەڵـێ: نـەك فـەرز بەڵكـو ژن هێنـان سوننەتیش نیـە[1].

منیش ڕام وایە كە مەسـەلەی هاوسـەرگیـریی بـەپێی حاڵو شـەخصو مـەقام دەگۆڕێ ! هەیە ڕەنگە لە هەقی ئـەودا پێویسـت بـێ ژن بهێنـێ، هەشـە نـەخێر، بۆی سوننەتە، وە هەیـە ڕەنگـە بـۆی ڕەوابـێ، لەوانەیـە هەشـبێ بـۆی ناپەسـند بـێ، وە ڕەنگـە هەشـبێ لـێی قەدەغـەبێ، واتـە: پێـنج حوكمـەكان (الأَحْكَامُ الخَمْسَـةُ) بەسەر هاوسـەرگیـریدا جێبـەجێ دەبـن، بەم شـێوەیە:

١/ كەسـێك كـە ئەگـەر هاوسەرگیـریی نـەكات، بزانـێ تووشـی گونـاح دەبـێ، وە لـە تواناشی دا هەبێ هاوسەرگیـریی بكات، ئـەوە لەسـەری پێویسـتە هاوسەرگیـریی بكـات.

٢/ وە كەسێك كە بزانێ تووشـی گونـاح نابێ، لەوانـەیە بۆی سوننەت بـێ.

٣/ وە كەسێك كە ئەگەر هاوسەرگیـریی نـەكات، ڕەنگە كاری دیكەی باشتـر بكات، لەوانەیە بۆی ڕەوابـێ (مُبَـاح)، بۆیە هەندێ لە گەورە پیاوان وەك: (ابـن تیمیـة) و(نَوَوِي) (سَـیِّد قُطْب) و (نـۆرسیـی)و زۆری دیكـەش ڕەحمـەتی خوایان لـێ بـێ ژنیان هەر نەهێناوە، كە دیارە پێیان وا بـووە، ئـەو كارانـەی دیكەی كە پێوەیان خـەریكن، پاداشـتیان زیـاترە لـەوەی كـە هاوسەرگیـریی بكـەنو، ماڵو وەچـەی صاڵحیان لـێ بكەوێتەوە.

---

[1] التفسیر الكبیر، ج: (٩)، ص: (١٤٨).

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

٤/ وە کەسێك کە پێی وابێ باش ناتوانێ هەقی هاوسەرگیریی خێزانەکەی بدات، ڕەنگە بۆی ناپەسند بێ.

٥/ وە کەسێك کە بزانێ کە توانایماڵو منداڵ بەڕێوەبردنی نیە، یاخود تووشی زوڵمو ستەم دەبێت، یاخود لەبەر هەر نوقصانییەك کە لە بەدەنیدا هەیە، ناتوانێ هەقی خێزانەکەی بدات، ئەوە بۆی حەرامە، کەواتە: لەڕاستییدا مەسەلەی هاوسەرگیریی یەك حوکمی نیە، بەڵکو حوکمی جیاوازی هەن، بەپێی جیاوازیی حاڵەتەکان.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ﴾، زانایان هەندێکیان بە (ما حلَّ لَكُمْ) لێکیان داوەتەوە، ﴿مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ﴾، گوتوویانە: (مَا حلَّ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ) واتە: ئەو ئافرەتانەی کە بۆتان حەلاڵن، بەڵام ئێمە پێشتریش باسمان کرد کە وشەی (طيِّب) لە قورئاندا بە مانای حەلاڵ نیە، بەڵکو بە مانای پاكو چاكو بە سوودو بە تامو خۆشو پەسندە،، یان بە مانای شتێکە کە ئینسان دڵی بۆی دەچێت، بۆچی؟ چونکە ئەگەر وشەی: (طيِّبَات) لێرەدا بە مانای حەلاڵ لێك بدەینەوە، لە سوورەتی (الأعراف) لە ئایەتی (١٥٧)دا، کە خوا دەفەرموێ: ﴿...وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ ...﴾، واتە: خوا طەییباتیان بۆ حەلاڵ دەکات، ئەگەر طەییبات بە مانای حەلاڵ بێ، واتە: حەلاڵیان بۆ حەلاڵ دەکات!! دیارە خوای پەروەردگاریش شتی وا نافەرموێ، چونکە حەلاڵ هەر حەلاڵە، حەلاڵ پێویستی بە حەلاڵ کردن نیە، کەواتە: ﴿... وَيُحِلُّ لَهُمُ ٱلطَّيِّبَٰتِ ...﴿١٥٧﴾﴾ الأعراف، واتە: شتە بە تامو خۆشەکان، یان شتە بە سوودو چاکەکانیان بۆ حەلاڵ دەکات، هەروەك پیسو زیانبەخشەکانیان لێ قەدەغە دەکات، وەك دەفەرموێ: ﴿... وَيُحَرِّمُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡخَبَٰٓئِثَ ...﴿١٥٧﴾﴾ الأعراف ، (خَبَائِث)یش بە

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir7
FMedia/AmeerOffice

مانای حەرام نیە، (خَبَائِث) کۆی (خَبِيثَة)یە، واتە: ئەو شتانەی کە پیس‌و زیانبەخشن، وە ناگونجێ (خبیث)، بە مانای قەدەغە بێت، چونکە شتی قەدەغە قەدەغە ناکرێ، وە حەلاڵ حەلاڵ ناکرێ، بەڵکو شتی پاك‌و چاك حەلاڵ دەکرێ‌و، شتی پیس‌و زیانبەخش قەدەغە دەکرێ.

مەسەلەی دەیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿...مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ...﴾، ماناکەی واتە: دوو دووو سێ سێ‌و چوار چوار، هەندێك لەوانەی کە خۆیان لە گێلیی دەدەن، یان دەیانەوێ ئەوەی کە خوا قەدەغەی کردوە بۆ خۆیانی حەلاڵ بکەن، گوتوویانە: ﴿...مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ...﴾، واتە: (ثِنْتَين وَثَلاَثَاً وَأَرْبَعَاً) کە دیارە ئەو کاتە: دووو سێ‌و چوار دەکاتە نۆ، واتە: پیاو بۆی هەیە تا نۆ هاوسەر بێنێ‌و ئەوەی بۆ حەلاڵە، بەلاَم بێگومان ئەم جۆرە تێگەیشتنە هەڵەیە، بە چەند بەڵگەیەك:

١/ لە زمانی عەرەبیدا وەختێك بگوترێ: (جَاءَ القَوْمُ مَثْنَى)، واتە: ئەو کۆمەڵە خەڵکە دوو دوو هاتن، ئەگەر بگوترێ: (جَاءوا ثُلاَثَ)، واتە: سێ سێ، ئەگەر بگوترێ: (جَاءوا رُبَاعِ)، واتە: چوار چوار هاتن، وە ئەگەر بگوترێ: (جَاءَ القَوْمُ مَثْنَى وَثُلاَثَاً وَرُبَاعَاً)، واتە: ئەو خەڵکە هاتن، هەندێکیان دوو دوو پێکەوە، هەندێك سێ سێ، هەندێك چوار چوار، بۆیە خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ﴾، واتە: لە ئافرەتانێك کە بە دڵتانن بهێنن‌و بخوازن دوو دوو، ئەوەی کە پێی خۆشەو توانای هەیە تەنها دوو هاوسەر بگرێ، سێ سێ بۆ هەندێکتان، چوار چوار بۆ هەندێکتان، نەك یەکێکتان دووو سێ‌و چواران پێکەوە کۆبکاتەوە ! ئەم تەعبیرە ئەوە ناگەیەنێ.

٢/ وە لەوبارەشەوە هەم یەکدەنگیی زانایان هەیە، وێڕای ئەوە کە لە ئایەتەکەوە دەفامرێتەوە.

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

٣/ وە هەم دەقی سوننەتی پێغەمبەر ﷺیش، کە دەقی ڕوونو بێ پێچو پەنا هەن: جارێ دەربارەی ئایەتەکە (ابن کثیر) ڕەحمەتی خوای لێبێ دەڵێ: (لأن المقام مقام امتنان وإباحة، فلو كان يَجُوزُ الجَمْع بَيْنَ أَكْثَر مِن أَرْبَعٍ لِذِكره)(١)، واتە: لەبەرئەوەی لێرەدا مەقام مەقامی منەت لەسەرکردنو بۆ ڕەوا کردنە، ئەگەر دروست بووایە ئینسان لە چوار هاوسەر زیاتری هەبن، خوای پەروەردگار باسی دەکردن.

کەواتە: لای زۆرییەکەی چواری باسکردوون، لە مەقامێکدا کە مەقامی ئەوەیە کە خوا نیعمەتی خۆی دەخاتە ڕوو، بۆیە لە چوار زیاتر ڕەوا نیە، ئنجا لەوبارەشەوە فەرمایشت زۆرن:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنِ الْحَارِثِ بْنِ قَيْسِ بْنِ عَمِيرَةَ الأَسَدِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَسْلَمْتُ وَعِنْدِي ثَمَانُ نِسْوَةٍ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: {اخْتَرْ مِنْهُنَّ أَرْبَعًا}﴾، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٢٤١)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (١٩٥٢)، وَقَالَ الشَيخ الألباني: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ)، واتە: ئەو هاوەڵە بەڕێزە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: کە مسوڵمان بووم هەشت هاوسەرم هەبوون، بۆ پێغەمبەری خوام ﷺ باسکرد، ئەویش ﷺ فەرمووی: چواریان لێ هەڵبژێرە، واتە: چوارەکەیدی واز لێبێنەو بۆت حەڵاڵ نین.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ غَيْلَانَ بْنَ سَلَمَةَ الثَّقَفِيَّ أَسْلَمَ وَتَحْتَهُ عَشْرُ نِسْوَةٍ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: اخْتَرْ مِنْهُنَّ، وفي لَفظ {أَمْسِكْ مِنْهُنَّ أَرْبَعًا، وَفَارِقْ سَائِرَهُنَّ}﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (٤٦٠٩) تعليق شعيب الأرنؤوط: صحيح بطرقه وشواهده، وَالتِّرْمِذِيُّ برقم: (١١٢٨)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤١٥٦)، وَالْحَاكِمُ برقم: (٢٧٨٣)، وَالدَّارَقُطْنِيُّ، والشَّافعي، وَصَحَّحَهُ الألباني في (الإرواء) برقم: (١٨٨٣)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ:

---

١) المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير، ص: (٢٧٢).

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

غەیلانی کوڕی سەلەمەی سەقەفیی مسوڵمان بوو: دە (١٠) هاوسەری لەژێر نیکاح دابوون، پێغەمبەری خوا ﷺ پێی فەرموو: چواریان لێ هەڵبژێرە، وە لە ڕیوایەتێکدا دەڵێ: چواریان لێ بگرەوە، وە ئەوانیدیکەش واز لێ بهێنە. کەواتە: شتەکە زۆر ڕوونە و یەکدەنگیی زانایانیش لەسەر ئەوەیە کە لە چوار ژن زیاتر بۆ پیاو ڕەوا نیە، لە یەك کاتدا.

مەسەلەی یازدەیەم: دەربارەی چەند ژنیی (تعدد الزوجات) دیارە من هەم لە کتێبی: (ئافرەتو خێزان لە سایەی شەریعەتدا) وە هەم لە نامیلکەیەکی سەربەخۆدا بەناوی (سروشتو پایەکانی خێزانو مەسەلەی چەند ژنیی لە تەرازووی شەرعو عەقڵ دا) باسمکردوە، وە لێرەدا خولاسەیەکی ئەوەی کە لەو نامیلکەیەدا باسم کردوە، دەربارەی چەند ژنیی، لە چەند خاڵێکدا دەهێنمەوە:

مەسەلەی چەند ژنیی

خاڵی یەکەم: چەند ژنیی یاسایەکی شەرعیی ڕوونو بێ چەندو چوونە:

هەندیك كەس دیانەوێ بۆ مەسەلەی چەند ژنیی، ئایەتەکان وا تەفسیر بکەن، وە حاڵەتەکە وا وێنا بکەن، کە شتێکی قەدەغەیەو ڕێ پێنەدراوە لە شەریعەتدا، بەڵام لە ڕاستییدا مەسەلەی چەند ژنیی یاسایەکی ڕوونو بێ چەندو چوونە، جارێ ئەوان هەندێکیان دێنن، وەك بۆخۆتان گوێتان لێبووە لە پەرلەمانیشدا باسکراوە، ئایەتی ژمارەی (٣)ی سوورەتی (النساء) لەگەڵ ئایەتی ژمارە (١٢٩)دا تێك دەگیرێنن، ئایەتی ژمارە (٣)ی سوورەتی (النساء) دەفەرموێ: ﴿فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۖ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تَعۡدِلُواْ فَوَٰحِدَةً﴾، واتە: بێنن لەو ئافرەتانەی کە بەدڵتانن دوو دوو و سێ سێو چوار چوار، وە ئەگەر ترستان بوو کە دادگەریی نەکەن، با یەکێك بێ، وە

ئایەتی ژمارە (١٢٩)ی سوورەتی (النساء)یش دەفەرموێ: ﴿ وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ ... ﴾، واتە: وە ناتوانن لە نێوان ژنەكانتان دادگەریی بكەن، هەرچەندە بشتانەوێو زۆریش سووربن، جا دەڵێن: كەواتە خوا دەفەرموێ: ناتوانن دادگەریی بكەن! لە ئایەتی ژمارە (٣)شدا دەفەرموێ: ئەگەر دادگەرییتان نەكرد، با یەك بێ، كەواتە: هەر دەبێ یەك بێ!!

ئێمەش دەڵێین: لە ڕاستیدا ئەوە سەفسەطە كردنە، چونكە ئەو ئایەتەی كە دەفەرموێ: دەبێ دادگەریی بكەن، واتە: دادگەرییەك كە لە توانای ئینساندا هەیە، ئنجا ئایا ئەو دادگەریەی كە لە توانای ئینساندا هەیە، لە چی دایە؟ لە جێگەو ڕێگە بۆ دابینكردنیان دایە (بۆ ژنەكان)، وە لە بەرگو پۆشاكیان، وە لە شەو لە لێ مانەوەیان، وە لە نەفەقەو بژێو دابینكردنیاندا، ئەوانە لە توانای ئینسادا هەن، بەڵام ئەوەی كە لە ئایەتی ژمارە (١٢٩)دا دەفەرموێ: لە تواناتاندا نیە هەرچەند بشتانەوێ، واتە: دادگەریی موتڵەق كە بریتیە لە مەیلی دڵ، كە پیاو ئەو ژنانەی خۆی هەموو وەك یەك خۆشبووێن، ئەوە لە توانای ئینساندا نیە، چونكە مەیلی دڵ لە ژێر كۆنترۆڵی ئینساندا نیە، بەڵام ئەوە كە هەردووكیان وەك یەك نیشتەجێ بكەیو، بەرگو پۆشاكیان وەك یەك بۆ بكەیو، وەك یەك، شەو لەلایان بمێنیەوە، ئەوە لە توانای ئینساندا هەیەو دەگونجێ، كەواتە: ئەو دادگەرییەی كە پێویستە، ئەوەیە كە دەگونجێو، ئەوەی كە لە توانادا نیە، خوای بەرز فەرزی نەكردوە، چونكە هەر دوایی لە تەواوكەری (تكملة) ئایەتەكەدا دەفەرموێ: ﴿ فَلَا تَمِيلُواْ كُلَّ ٱلۡمَيۡلِ فَتَذَرُوهَا كَٱلۡمُعَلَّقَةِ ﴾، وا ڕەفتار لەگەڵ ئەو ئافرەتەدا مەكەن وەك هەڵواسراو بێ واتە: نە خاوەن هاوسەر بێو نەبێ هاوسەریش بێ! واتە: ئەگەر یەكیانتان زیاتر خۆشویست لەوانی دیكە، ئەوانی دیكەش مافەكانیان بۆ دابین بكەن، با بە دڵیش بەقەد ئەویدیكەتان خۆشنەوێن.

تویێژەرەوانی قورئان وایان لێکداوەتەوە، وەك (طَبَرِي)(١) دەڵێ: (لَنْ تُطِيقُوا، أَيُّهَا الرِّجَال، أَنْ تُسَوُّوا بَيْنَ نِسَائِكُمْ وَأَزْوَاجِكُمْ فِي حُبِّهِنَّ بِقُلُوبِكُمْ حَتَّى تَعْدِلُوا بَيْنَهُنَّ فِي ذَلِكَ)، واتە: ئەی پیاوینە! ئێوە ناتوانن یەکسانیی بکەن لە نێوان ژنەکانتانو هاوسەرەکانتاندا، کە هەموویانتان وەك یەك بە دڵ خۆشبوێ، تاکو لەو ڕووەوە لە نێوانیاندا دادگەربن، واتە: لە ڕووی خۆشویستنەوە ناتوانن دادگەربن.

وە (قُرطُبي)یش لە (الجامع لإحكام القُرآن)دا دەڵێ: (أَخْبَرَ تَعَالى بِنَفِي الإِستطَاعَةِ فِي العَدْلِ بَيْنَ النِّسَاءِ، وَذَلِكَ فِي مَيْلِ الطَّبْعِ بِالْمُحبَّةِ وَالجِمَاعِ وَالحَظِّ مِنَ القَلْبِ)(٢)، واتە: خوای بەرز هەواڵی داوە کە ئینسان ناتوانێ لە نێوانی ژنەکانیدا دادگەریی بکات (ئەوەش لە چی دا؟) لە دڵ بەلادا چوونو خۆشویستنو جووتبوونو لەو بەشەدا کە هەیانە لە دڵیدا، واتە: لەو ڕووەوە ناتوانن دادگەربن.

ئنجا ئێمە لەوبارەوە فەرمایشتی پێغەمبەرمان ﷺ هەیە، کە دایکمان عائیشە دەیگێڕێتەوە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَاءِ فَيَعْدِلُ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ هَذَا قَسْمِي فِيمَا أَمْلِكُ، فَلَا تَلُمْنِي فِيمَا تَمْلِكُ، وَلَا أَمْلِكُ﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد بِرقم: (٢١٣٤)، وَالتِّرمِذِيُّ (١١٤٠)، والنَّسَائيُّ برقم: (٣٩٤٣)، وَابْنُ مَاجَهْ (١٩٧١)، وَالدَّارَميُّ برقم: (٢١٢٧)، وَالْحَاكِمُ برقم: (٢٧٦١) تعليق شعيب الأرنؤوط: هَذَا إسناد رجاله ثقات رجال الشيخين، و ضَعَّفَهُ الألباني، ولكن الطرف الأول منهُ حَسَن)، واتە: دایکمان عائیشە خوای لێ ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ قەسمی لە نێوانی هاوسەرەکانیدا دەکرد، (واتە: دادگەریی لە نێوانیاندا دەکردو هەر کامێکیانی بەشی خۆی پێدەدا)، وە دادگەرییشی دەکرد، دوایی دەیفەرموو:

---

١) جامع البيان، ج: (٤)، ص: (٤٢٢)

٢) ج: (٣)، ص: (١٥٩١).

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

ئەی خوایە! ئەوە دابەشکردنی منە بەو شێوەیەی کە لە توانامدا هەیە، تۆ لۆمەم مەکە لەسەر شتێك کە تۆ دەتوانیو من ناتوانم!

خوا چی دەتوانێ؟ دڵی ئینسان بەولادا بەرێ، بەولادا بەرێ، بەڵام ئینسان ئەوە ناتوانێ، کە نەك لە نێوان هاوسەرەکانیدا، بگرە جاری وایە لە نێوان منداڵەکانیشیدا ناتوانێ یەکێکیانی لەوانی دیکە زیاتر خۆشتر نەوێ!

ئنجا بەڵگەیەکی دیکە لەسەر ئەوەی کە چەند ژنیی مەسەلەیەکی شەرعیی بێ چەندو چونە، ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەرە ﷺ: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا، وَلَا بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا﴾ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، أَخْرَجَهُ مَالِكٌ بِرقم: (١١٠٨)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٥١٠٩)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٤٢٢)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٣٢٨٨)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: دروست نیە ئافرەتو خوشکی بابی، یان ئافرەتو خوشکی دایکی بە یەکەوە لە ماڵێکدا کۆبکرێنەوە، (واتە: کەسێك کە ئافرەتێکی کردوە بە هاوسەری خۆی، دروست نیە پوورەکەیشی یانی خوشکی بابی، یان پلکەکەی، واتە: خوشکی دایکی لەگەڵدا کۆبکاتەوە)، دیارە ئەگەر ئەو ئافرەتەی واز لێ هێنا، دەتوانێ پووری مارە بکات، یان پلکی مارە بکات، کە لە عەرەبیدا (عَمَّة)، واتە: خوشکی باب، (خَالَة)، واتە: خوشکی دایك، بەڵام ئێمە لە کوردیدا دەڵێین: پوورو پلك، بەڵام ئەگەر بڵێین پوور بۆ خوشکی باب و، پلك بۆ خوشکی دایك، ئەوە باشترە.

کەواتە: ئەگەر چەند ژنیی (تعدد الزوجات) دروست نەبووایە، پێغەمبەر ﷺ نەیدەفەرموو: دروست نیە ئینسان ئافرەتێكو پووری، یان پلکی پێکەوە کۆبکاتەوە.

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

خـاڵـی دووەم:

بێجگە لە بەمەرج گرتنی دادگەریی، چەند ژنـیی هیچ مەرجێـکی دیکەی نیـە:

هەنـدیك دەیانـەوێ ڕەزامەنـدیی ئـافرەتی یەکـەم، بکەنـە مـەرج، یـان دەڵێن دەبـێ نـەخۆش بـێو، دەبـێ چـی بـێو ... هتـد، کـە لـە ڕاسـتییدا ئـەوە هیـچی ئایەتەکـە دەلالـەتی لەسـەر ناکـاتو، ئـەوەی کـە ئایەتەکـە دەیگـەیەنێ تەنیـا ئــەوەیە کــە دادگــەریی هــەبێ: ﴿فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۖ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تَعۡدِلُواْ فَوَٰحِدَةً ...﴾، ئەگـەر ترسـتان هـەبوو کـە دادگـەریی نەکەن بـا یـەك ژن بـێ، کەواتـە: تـەنیا مەسـەلەی دادگـەریی بـە مـەرج گیـراوە، دیارە دادگـەرییش وەك گـوتم: لـە هـەموو ئـەو ڕووانـەوە کـە لـە ژێـر کۆنتـڕۆڵی ئینسان دان، کەواتە: ئەو شتانەی دیکە کـە بـە مـەرج دەهێنرێنـەوە، بـۆ ئەوەیـە تەنگ هەڵبچنرێ بە مەسەلەی یاسای چـەند ژنیـیو، ئـەوە لەڕاسـتییدا لـە ژێـر زەختـی واقیـع دایـە، ئەگـەرنا نـە ئایەتەکـە دەیگەیـەنێو نـە فەرمایـشتەکانی پێغەمبەر ﷺ، پاشان نە ژیاننامـە (سیرة)و سوننەتی پێغـەمبەر ﷺو خەلیفـە ڕاشیدەکانو سـەلەفی صالحو پێـشەوایانیش، کـە هـەتا ئـەم ڕۆژگـارو سـەردەمەی ئێمـە، پیـاوان زیـاتر لـە هاوسـەرێکیان هێنـاوە، بـە مـەرجێك کـە توانیبێتیـان دادگــەرییان لــە نێوانــدا بەرقــەرار بکــەن، ئــەوەی نەشــیتوانیبێ ئەگــەر هێنابیــشیەتی بێگومــان لەســەری گوناهبــار بــووە، وەك لــەو فەرمایــشتەی پێغەمبەردا ﷺ هاتوە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ كَانَتْ لَهُ اِمْرَأَتَانِ، فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ مَائِلٌ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (١٠٠٩٢)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢١٣٣)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٣٩٤٢)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (١٩٦٩)، وَالدَّارِمِيُّ برقم: (٢١٢٦) وَصَحَّحَهُ الألباني في (الإرواء) برقم: (٢٠١٧)، واتـە: ئـەبو هـوڕەیرە خـوا لێـی ڕازی بـێ دەڵـێ: پێغەمبـەر ﷺ فەرموویـەتی: هـەر کەسـێك دوو هاوسـەری هـەبن، بـەلای یەکێکـیاندا مـەیل

بکات، (واتە: لەو شتانەدا کە نابێ مەیل بکات، نەك مەیلی دڵ) ئەوە لە ڕۆژی قیامەتی، بە لارییو بە خواریی دێ، بەڵام دیارە ئەمیش هەڵاوارد (إِستثناء)ی تێدایە، وەك لە تەفسیری ئایەتی (١٢٩)ی ئەم سوورەتەدا بە درێژیی باسی دەکەین.

خاڵی سێیەم: پاساوو حیکمەتەکانی چەند ژنیی چین؟

یانی بۆچی شەریعەت ڕێگای داوە بە چەند ژنیی؟! ئەگەر لە بیرتان بێ من کاتی خۆشی گوتوومە: وشەی (فرە ژنیی) کە عەلمانییەکان بەکاری دێنن، غەڵەتە، جا بۆ زانیارییتان زۆر وشە هەن، خەڵکی ئیسلامیی ئێمە بەکاریان دێنن، بێئەوەی کە بزانێ غەڵەتن: خەڵکێکی ئێمەش هەر دەڵێن: فرە ژنیی، بەڵام فرە ژنیی لە ئیسلامدا نیە، چەند ژنیی هەیە، فرە یانی زۆر، جا ئایا لە ئیسلامدا زۆر ژن بۆ پیاو حەڵاڵن بیانهێنێ. نەء، دوو، سێ، چوار، وە شتی کەم دەژمێردرێو دەگوترێ چەند، بەڵام شتێك کە زۆربێ دەگوترێ: زۆرە، فرەیە، فرە ژنیی لە غەیری ئیسلام دایە، بابای ناموسڵمان هەرچی ملی بگرێ بە حەڵاڵی خۆی دەزانێ، چونکە پابەند نیە بە شەریعەتەوە، بەڵام لە ئیسلامدا چەند ژنیی هەیە، لەنێو مسوڵمانانیدا چەند ژنیی هەیە، فرە ژنیی لە نێو ناموسوڵمانانیدا هەیە، لەو ئەورووپاو ڕۆژئاواو وڵاتانی کافرستان، ئەوە بۆ خۆتان دەزانن، پیاوی وا هەیە دەیان ژن تەجرەبە دەکات، وە ژنی وا هەیە دەیان پیاو تەجرەبە دەکات، ئەوە فرە ژنییو فرە مێردییە، ئەمما لە ئیسلامدا چەند ژنیی هەیە.

وشەیەکی دیکەش هەیە بە هەڵە بەکاری دێنن لە جیاتی (زینا)و (داوێن پیسیی) دەڵێن: لەشفرۆشیی، کە دیارە غەڵەتە، جارێ ئەوە زوڵمە لە ئافرەتەکە، چونکە ئەو وشەیە تەنیا ئافرەتەکە دەگرێتەوە، کە پارە وەردەگرێ لە بەرانبەر ئەوەدا کە زینای لەگەڵدا دەکرێ، ئەدی ئەو کابرایەی کە زینای لەگەڵ دەکات؟ هەروەها وشەی لەشکڕو لەشفرۆش، قسەی قەڵپ!! یان وشە

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

عەرەبییەکە بەکاربێنن بڵێن: زینا، یان وشە کوردییەکەو بڵێن: داوێن پیسی، ئیدی پیاوەکەش داوێن پیسەو ئافرەتەکەش داوێن پیسە، بۆچی بازرگانیی یە لەشکرو لەشفرۆش، بازاڕمان داناوە؟! پیاوان لەشی ئافرەتان بکڕن! تەعبیرێکی زۆر نارێکە، بەداخەوە ئیعلامی ئیسلامیی ئێمەش زۆر جار دەکەوێتە ئەو هەڵەوەو، ئەو زاراوەو وشانە بەکاردێنن کە مەدلول و مەفهوومی غەڵەتیان هەیە، چونکە ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە تەنیا ئافرەتێك کە پارە وەردەگرێ لە بەرانبەر ئەوەدا کە داوێن پیسیی لەگەڵدا دەکرێ، خراپە، بەڵام ئەگەر پارە وەرنەگرێ، مانای وایە لەشی خۆی نەفرۆشتووەو قەیناکات!!

هەروەها پیاوێك کە پارە دەدا خراپەو لەشکرە، ئەدی ئەگەر پارەی نەدابێ، قەیناکا، بەڵام نا، داوێن پیسیی بە پارە بێ یان بێ پارە بێ، بە بەرامبەر یان بێ بەرامبەر بێ، هەر خراپە، ئیدی ئێمە دەبێ زاراوە شەرعییەکە بەکار بێنین.

جا ئایا پاساوەکانی چەند ژنیی چین و بۆچی شەریعەت ڕێی پێداوە؟ لەبەر چەند هۆکارێك:

١/ ئافرەت زوو پێدەگات وە زووش لەبەر دەچێتەوە، ئافرەت لە پێش پیاودا بالغ دەبێ ،وە زووتریش لە ڕووی زاوزێ وە، وە لە ڕووی لایەنی (سێکسیی)یەوە پەکی دەکەوێ، یانی ئافرەت لە چل ساڵی بەرەو سەر، چل و پێنج، کە دەگاتە پەنجا منداڵی نابێ، بەڵام پیاو هەیە تا حەفتا بەڵکو تا نەوەد زیاتریش دەتوانێ منداڵی ببێ، کەواتە: فاصیلەیەکی سی چل ساڵەیان لە بەیندا هەیە.

٢/ پاشان ژمارەی ئافرەتان لە هی پیاوان زیاترە، بە هۆی جەنگ و شەڕو شۆڕەوە، وە بە هۆی ئەوەوە کە پیاوان کارو کەسابەت دەکەن دەچنە دەر، زیاتر (مُعَرَّض)ن بۆ ئەوەی لە بەین بچن، ژمارەی پیاوان هەمیشە لە کۆمەڵگاکانی بەشەرییدا کەمتر دەبێتەوە لەچاو ئافرەتان، کەواتە: ئەگەر هەر پیاوێك ئافرەتێك بێنێ، ژمارەیەك ئافرەت بێ هاوسەر دەمێننەوە.

٣/ ئافرەت دەکەوێتە حەیزەوە، وە دەکەوێتە زەیستانییەوە، هەموو مانگێ جارێك دەکەوێتە حەیزەوە، وە دەکەوێتە زەیستانییەوەو چەند ڕۆژێك لەو حاڵەتەدا دەبێ، بەڵکو زەیستانیی مانگ زیاتر دەخایەنێ.

٤/ کچانی قەیرەو بە تەمەن لە کۆمەڵگادا هەردەبن، وە ئافرەتانی بێوە ژن هەردەبن لە کۆمەڵگادا، باشە ئەدی ئەوان چارەنووسیان چییە؟ جا جێی سەرسوڕمان ئەوەیە خەڵك هەر باسی مافی ئافرەت دەکات، باسی مافی ئەو ئافرەتانە دەکات کە نایانەوێ ژنیان بەسەربێ، بەڵام باسی ئەو ئافرەتانە ناکات کە شوویان دەست ناکەوێو، گەنجێکیان دەست ناکەوێ بیانهێنێ، بەڵام بێگومان ئەوانیش مافیان هەیە، قەیرە کچەکانو بێوەژنەکانیش مافیان هەیە، ئەوانیش دەبێ هاوسەریان دەستبکەوێ، جا ئەگەر چەند ژنیی نەبێ چۆن گرفتیان چارەسەر دەبێ؟

٥/ جاری وایە ئافرەت نەزۆك دەبێ، پیاویش پێی خۆشە منداڵی هەبێ، یان دەبێ تەڵاقی بدات، یان دەبێ ژنێکی دیکە بێنێ، ڕەنگە یەکێك بڵێ: ئەدی ئەگەر خەتای پیاوەکە بوو؟ لەو حاڵەتەشدا شەریعەت ڕێگای داوە بەو ئافرەتە کە خۆی لەو پیاوە جیابکاتەوەو داوای هەڵوەشاندنەوەی هاوسەرگیریی (فسخ) بکاتو بڵێ: ئەو پیاوە منداڵی نابێ، بۆ خۆی مێرد بە پیاوێکی دیکە بکات کە منداڵی دەبێ، ئەو مافە کە پیاو بۆی هەیە ژنی دووەم بێنێ، ژنیش بۆی هەیە لەو هاوسەرە جیابێتەوە، هاوسەرێکی دیکە بگرێ.

٦/ ئافرەت هەیە تووشی نەخۆشیی دەبێو ئەو پیاوەش پێویستی بە تێرکردنی ئەو لایەنەی خۆی هەیە، جا یان دەبێ لە دەرەوەی ماڵ ئەو غەریزەیەی خۆی تێر بکات، یان دەبێ هاوسەرێکی دیکە بگرێ!

٧/ پاشان ئافرەت هەیە حەز دەکات ژنیی دووەم، سێیەم، چوارەمی پیاوێك بێ، نەك هاوسەری یەکەمی یەکێکی دیکە بێ، یانی (١/٢) یان (١/٣) یان (١/٤)ی پیاوێك تەرجیح دەدا بەسەر کۆی پیاوێکی دیکەدا، ئەوەی پێ چاکترە، ئەوەش مافی ئەو ئافرەتانەیە، نابێ ڕێگرییان لێ بکرێ مادام شەرعییە.

خاڵی چوارەم: **هەوێدارییی گرفتی هەن، بەڵام بەدیلەكانی كارەساتی هەن:**

ئایا ئەگەر ڕێگە نەدەین پیاوان زیاتر لە یەك هاوسەر بێنن، بەدیلەكەی چییە؟ بەدیلەكەی ئەوەیە ئەو ئافرەتانە یان خۆیان كپ بكەنەوە، یان دەبێ لە ڕێی ناشەرعییەوە ئەو غەریزەیەی خۆیان تێر بكەن، هەروەها بۆ پیاوانیش ئەگەر هەوێدارییی گرفتی هەن، بەڵام بەدیلی هەوێداریی كە زیناكردنە، كارەساتی لێ دەكەونەوە بۆ دنیاو دواڕۆژیی تاكو خێزانو كۆمەڵگا.

خاڵی پێنجەم: **بە هەڵە بەكارهێنانی هەق، نابێ هەقمان لەبەرچاو بخات!**

بۆ وێنە: هەیە لە هاوسەرێك زیاتری هەبووە دوایی بە شێوەیەك مامەڵەی كردوە كە لە شەرعدا نییە، وە زوڵمو ستەمی كردوە لەویدیكەیان، ئەو بەكارهێنانی هەقە بەو شێوە نارێكە نابێ، هەقمان لەبەرچاو بخات.

خاڵی شەشەم: **ئایا ڕاستە چەند ژنییو زینا وەك یەكن؟!**

زۆرجار عەلمانییەكان ئەوە دەڵێن! كە من خۆم جارێك گوێم لێ بوو، یان لە بڵاوكراوەیەك خوێندمەوە ئافرەتێك گوتبووی: من هیچ جیاوازییەك نابینم لە نێوان ئەوەدا كە پیاوێك چوار ژنی هەبن بە حەڵاڵیی، یاخود زینا لەگەڵ چوار ئافرەتاندا بكات! بەڵام لە ڕاستییدا ئەوە درۆیەكی زۆر گەورەیە، بۆچی؟ چونكە ئەگەر مسوڵمان بێ ئەو قسەیە ناكات، خوا دەفەرموێ: چەند ژنیی حەڵاڵەو زینا حەڕامە، كەواتە: حەڵاڵو حەرام وەك یەك نین، ئەوەی كە خوای كاربەجێ حەڵاڵی كردوە، لەگەڵ ئەوەی كە حەڕامی كردوە، وەك یەكیان دابنێی، مانای وایە كافر دەبێ.

بەڵام ئێمە لێرەدا وەڵامی ئەو كەسە دەدەینەوە بێ ئەوەی ئەوە لەبەرچاو بگرین كە مسوڵمانە، یانی بە عەقڵی خۆی دەیدوێنینو دەڵێین: پێنج جیاوازیی سەرەكی هەن لە نێوان چەند ژنییو ئەوەدا، كە پیاو یان ئافرەت بە حەڕامی غەریزەی جینسیی خۆی تێر بكات:

١/ پیاوێك كە زیاتر لە هاوسەرێكی هەیە، مەسرەفی ئەو هاوسەرانەی لەسەر فەرزە، مەسرەف كێشانیانی لەسەر فەرزە، بەڵام كەسێك كە لەگەڵ ئافرەتێكدا زینا دەكات، ئافرەتێك داوێن پیسی لەگەڵدا دەكری، بۆی نیە داوای مەسرەفەكەی بكات.

٢/ ژنی دووەم، یان سێیەم، یان چوارەم، سەربەرزە لەنێو خەڵكدا، كە ئەوە خاوەنی ماڵو مێردی خۆیەتی، بەڵام ئەو ئافرەتەی كە زینا دەكات ئایا سەری شۆڕ نیە؟ دەتوانێ بە خەڵكی بڵێ زینام كردوە؟ نەخێر، بەڵام ئەوەی كە هاوسەری دووەم، یان سێیەم، یان چوارەمی پیاوێكە، بەڵێ ماڵو مێردی خۆی هەیەو شانازیشی پێوە دەكاو پێی سەربەرزە، بەڵام ئایا ئافرەتی داوێن پیس سەربەرزە، بەو داوێن پیسییەی؟! بێگومان نەخێر.

٣/ ژنی دووەمو سێیەم، یان چوارەم، بابی منداڵەكانی دیارە، كوڕەكەی دەزانێ بابی كێیە، كچەكەی دەزانی بابی كێیە، بەڵام ئەوەی كە زینا دەكات، یان دەبێ منداڵەكەی لەبەر خۆی بچوێنێ، یان نەیێڵێ منداڵی ببێ، یان ئەگەر منداڵیشی بوو ئەوە بیژوو (زۆڵە)و بێ بابەو دەبێ فڕێیبداتو كەس خۆی لێ ناكاتە خاوەن.

٤/ خزمانی هاوسەری دووەمو سێیەمی، یان چوارەمی ئەو كەسە كە زیاتر لە ژنێكی هەیە لەگەڵ مێردەكەیدا تەبان، خزمایەتییان هەیە، برایەكانی، خزمەكانیی، برایەكانی دەبنە خاڵی منداڵەكانی، بەڵام ئایا كەسێك كە بزانن زینای لەگەڵ خوشكیان لەگەڵ كچیان دا كردوە، شانازیی دەكەن بەو كەسەوە كە زینای لەگەڵ خوشكیان، یان لەگەڵ كچیاندا كردوە؟! نەخێر، بەڵكو لەوێ خزمایەتییان هەیەو لێرە دوژمنایەتییان هەیە.

٥/ زینا نەخۆشییو دەردی زۆری لێ دەكەونەوە، سیلانو زوهریو ئیدزو ... هتد، بەڵام ئێستا زانست سەلماندوویەتی پیاوێك كە لەگەڵ زیاتر لە هاوسەرێكدا جووت دەبێ، هیچ گرفتێكی تەندروستی لێ پەیدانابێ.

مەسەلەی دوازدەیەم: کە لەم ئایەتە موبارەکە وەردەگیرێ، ئەوەیە کە مارەیی دانی پیاو بە ژنەکەی، نیشانەی ڕێزو خۆشەویستییە، وە نیشانەی پێویستیی پێ بوونیەتیو، وە نیشانەی ڕاستگۆ بوونیەتی لەگەڵیدا، بۆچی؟

خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَءَاتُواْ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ نِحۡلَةً ﴾، (صدقات) کۆی (صَدُقَة)یە (صَدُقَة)ش، واتە: مارەیی، کە بە (صداق)یش هاتووە بە (مَهر)یش هاتوە، ئنجا گوتراوە: (وسُمِّي الصِّدَاقُ صِدَاقًا، لأنهُ دليل صِدقهِ معها وَحُبِّهِ لَـهَا)، واتە: بۆیە مارەیی پێی دەگوترێ (صِداق) چونکە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ئەو پیاوە ڕاست دەکات لەگەڵ ئەو ژنەداو خۆشی دەوێو پێی خۆشە هاوسەرگیریی لەگەڵ بکات، کەواتە: مارەیی پێدانی پیاو بە ژن نیشانەی ڕێزو خۆشەویستییو، نیشانەی ڕاستکردنیەتی لەگەڵیدا، جا بۆ زانیارییتان لە ئەورووپاو ڕۆژئاوادا، وە لە زۆر لە وڵاتانی دیکەدا ئافرەتان پێویستییان بە پیاوان هەیەو پارەیان دەدەنێ بۆ ئەوەی بیانکەن بە هاوسەری خۆیان، واتە: ئافرەت پیاو دەکرِێ!! کەچی کۆڵکە عەلمانیی وامان هەیە ڕەخنە دەگرێ، لەوەی کە لە ئیسلامدا پیاو مارەیی دەدا بە ژن، دەڵێن: ئەوە مانای وایە ئەو ژنە دەکرِێو، ئەوە ژنە لە شکۆی (شأن)ی کەم دەبێتەوە!! بەڵام ئەوە نەفامیی یە، ئایا پیاوێك کە دیارییو خەڵات دەدات بە ئافرەتێك بۆ ئەوەی قبووڵی بکات بە هاوسەری خۆی، مانای وایە ڕێزی لێ گرتوە، یان بە سووك تەماشای کردوە؟ بە تەئکید ئەوە مانای وایە ڕێزی لێ گرتوەو خۆشەویستیی بۆ دەردەبڕێ، کە من مەمنوونی تۆمو من ڕەغبەتم بۆ تۆ هەیە، من داوات لێ دەکەمو ... هتد، وە ئەو مارەیی یە بریتی نیە لە کرِینو نرخێك نیە ئافرەتەکەی پێ بکرِێ، بەڵام بەداخەوە ئەوانەی کە مارەیی زۆر دەکەن کە لە ئەنجامی لادان لە شەریعەتدا، وایان لێ هاتووەو ئەوانە (واتە: ڕەخنەگران لە شەریعەت) ڕەنگە وایان تەصەووڕ کردبێ کە ئەگەر (٣٠٠ یان ٤٠٠) لیرە بێ، ئەوە دیارە قیمەتی ئافرەتەکەیە، بەڵام نەخێر لە شەریعەتدا وانیە، لە شەریعەتدا وەك لەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺدا هاتوە،

www.AliBapir.net YouTube/AliBapir FB/Media Ameer Office

فەرموویەتی: ﴿خَيْرُهُنَّ أَيْسَرُهُنَّ صَدَاقًا﴾ أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِي برقم: (١١١٠٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٠٣٤)، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ شعيب الأرنؤوط: إسنادُهُ ضَعِيفٌ)، واتە: باشترین ئافرەتان ئەوانەن کە مارەییان کەمبێ، جاری وا هەبووە پێغەمبەر ﷺ ئافرەتێکی مارە کردوە لە پیاوێك لەسەر ئەوەی چەند سوورەتێك قورئانی فێر بکات، یاخود ئەنگوستیلەیەکی ئاسنی کردوە بە مارەیی، کەواتە: مارەیی دیارییەکی ڕەمزییە، وە نیشانەی ئەوەیە ئەو پیاوە پێی خۆشە هاوسەرگیریی لەگەڵ ئەو ئافرەتەدا بکات، نەك نرخ و قیمەتێك بێ ئافرەتەکەی پێ بکڕێ(١)!!

مەسەلەی سێزدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمًا﴾، وە ماڵەکانتان تەسلیمی ئەو نەفامانە مەکەن، کە خوا ئەو ماڵ و سامانەی گێڕاوە بەهۆی ڕاوەستاننتان، ئایا مەبەست لەو (سُفَهَاء)ە کێیە؟ لەڕاستییدا مەبەست هەموو ئەوانەیە کە نازانن، وە ناشێن، وە ناتوانن وەك پێویست تەصەڕڕوف لە ماڵی خۆیاندا بکەن، وە ئەگەر ماڵەکەیان تەسلیم بکرێ، زیانی پێ دەگەیەنن و بەولا ولای دادەدەن، (طَبَرِي) لەوبارەوە دەڵێ: (وَالصَّوَابُ مِنَ القَوْلِ فِي تأوِيلِ ذَلِكَ عِنْدَنَا، أَنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ عَمَّ بِقَوْلِهِ: ﴿وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ﴾، فَلَمْ يُخَصِّص سَفِيهَاً دُونَ سَفِيه، فَغَيْرُ جَائِزٍ لأَحَدٍ أَن يؤْتَي سَفِيهَاً مَالَهُ، صَبِيّاً صَغِيْرَاً كَانَ أَوْ رَجُلاً كَبِيْرَاً، ذَكَرَاً كَانَ أَوْ أُنثى، و"السَّفِيْهُ" الَّذِي لا يَجُوزُ لِوَلِيِّهِ أَنْ يُؤْتِيهُ مَالَهُ، هُوَ المُسْتَحِقُّ الحَجْرَ بِتَضْيِيعِهِ مَالَهُ وَفَسَادِهِ وَإِفْسَادِهِ وَسُوءِ تَدْبِيْرِهِ ذَلِكَ)(٢)، واتە: قسەی ڕاست لای من لە تەفسیری ئەوەدا کە خوای بەرز دەفەرموێ: ﴿وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ

---

(١) لە کتێبی (ئافرەت و خێزان لە سایەی شەریعەت دا) بەدرێژی باسی ئەم مەسەلەیەمان کردوە، بڕوانە چاپی (٢٠١٢)ز.

(٢) جامع البيان، ج: (٤)، ص: (٢٥٧).

﴿ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا ﴾، ئەوەیە کە خوا بەگشتی فەرموویەتیو نەفامێکی جیانەکردۆتەوە لە نەفامێك، بۆیە دروست نیە کەسێك کە ماڵێکی لەژێر دەست دایە، (هەڵبەتە لێرەدا مەبەست پێی کۆمەڵگایە، یان دەوڵەتە، یان خزمانی ئەو کەسەن، کە ناتوانێ چاك تەصەڕڕوف لە ماڵی خۆیدا بکات)، جا ئەوە منداڵێکی گچکە بێ، یان پیاوێکی گەورە بێ، نێرینە بێ، یان مێینە بێ، دروست نیە ئەو ماڵەی تەسلیم بکرێ، هەرکەس شایستەی ئەوەبێ قەدەغە (حجر)ی بخرێتە سەر، واتە: دەستی بگیرێ لە تەصەڕڕوف لە ماڵی خۆیدا، لە سۆنگەی ئەوەوە کە ماڵو سامانی خۆی بە زایە دەداتو خراپەکاریی تێدا دەکاتو بە نەزانیی مامەڵەی تێدا دەکات.

مەسەلەی چواردەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا ﴾، ئەو ماڵو سامانەتان کە خوا گێڕاویەتی بەهۆی ڕاوەستانتان، تەماشا بکەن خوای زانا چەند تەعبیرێکی سەرسووڕهێنەر (عجیب) بەکاردێنێ: ئەو ماڵو سامانەی هۆی ڕاوەستانی ژیانو گوزەرانتانە، کەواتە: ئەوە ڕاست نیە کە هەندێك کەس وا دەزانێ ئیسلام بە چاوی سووك تەماشای دنیاو کەسابەتو سەروەتو سامان دەکات، چونکە خوای پەروەردگار ناوی لە سەروەتو سامان ناوە: بەخشش (فَضْل) وەك فەرموویەتی: ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ ... ⑩ ﴾الجمعة، ناوی لێناوە (خیر) وەك دەفەرموێ: ﴿ إِن تَرَكَ خَيۡرًا ... (180) ﴾البقرة، وە لێرەدا خوای بەرزو پاك بە مایەی ڕاوەستانی داناوە، ژیان بە چی ڕادەوەستێ؟ دیارە بە ماڵو سامانەوە ڕادەوەستێ، کەواتە: ماڵو سامان لە ڕوانگەی شەریعەتەوە ئیعتیبارو نرخێکی تایبەتی هەیە، بۆیە سەلەفی صالح گوتوویانە: (الـمَالُ سِلاَحُ الْمُؤْمِنِ)، واتە: ماڵو سامان چەکی ئینسانی ئیماندارە.

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

مەسەلەی پازدەیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَٱرۡزُقُوهُمۡ فِيهَا وَٱكۡسُوهُمۡ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ﴾، واتە: بژێویان دابین بكەنو پۆشاكیان دابین بكەن، لەو ماڵەدا كە لەبەردەستی ئێوە دایەو تەسلیمتان نەكردوە بەو ناشیۆو نەزانو نەفامانە، جا لەوبارەوە (القاسمي) دەڵێ: (أَي: اجعَلُوهَا مَكَانًا لِرِزقِهِم وَكِسوَتِهِم بِأَن تَتَّجِرُوا وَتَربَّحُوا حَتَّى تَكُونُ نَفقَاتُهُم مِنَ الأَربَاحِ لا مِن صُلْبِ الْمَالِ)⁽¹⁾، واتە: ئەو ماڵو سامانەی لەبن دەستی ئێوەدایەو سەرپەرشتیی دەكەن، بیكەن بە شوێنی ئەوە كە بژێویانی تێدا دابین بكەن، وە پۆشاكیانیان بۆ دابین بكەن، بەوە كە بازرگانیی پێ بكەنو سەوداو مامەڵەی پێ بكەن، كە ئەو نەفەقەیەی بۆ ئەوانی دەكەن لە قازانجەكەی بێ نەك لە عەینی ماڵەكەو، سەرەنجام ماڵەكەیان تەواوبێو هەمووی سەرف بێ.

مەسەلەی شازدەیەم: كە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ﴾، هەر دەربارەی منداڵانی بێ بابە، منداڵانی هەتیو، چ كوڕ بن، چ كچ، دەفەرموێ: وە ئەوانەی كە توانای عەقڵییو هۆشیی تەواویان نیە، كە وەك پێویست تەصەڕڕوف لە ماڵی خۆیاندا بكەن، قسەی باشو پەسندیان لەگەڵ بكەن، جا هەرچەندە ئەم ڕستەیە لە سیاقی باسی هەتیواندا هاتوە، بەڵام مەبەست لە وشەی (سفهاء): ﴿ وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا ﴾، وەك لە دەرسەكانی دیكەدا گوتمان، دەگونجێ ئەوانە منداڵ بن، وە دەشگونجێ هی گەورەبن، بەڵام توانای تەصەڕڕوفیان نەبێ لە ماڵی خۆیاندا، كەواتە: هەر كەسێك كە ناشیۆو نەشارەزا بێت، لەسەر كۆمەڵگای ئیسلامیی پێویستە دەستی بگرێ لە دەستوەردانە نێو ماڵو سامانی خۆیو تەصەڕڕوف پێكردنیو، پێویستە قەدەغە (مَنْع)ی بخاتە سەرێ، تاكو ڕادێو بەرچاوی ڕووناك دەبێتەوەو توانای ئەوەی دەبێ، كە بە شێوەیەكی ڕاستو دروست

---

[1] محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٣٧).

تەصەڕڕوف بکات، جا دەفەرموێ: ﴿ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ﴾، ئەوانەی کە ناشارەزاو ناشێنماڵەکەیان دەخەنە ژێر کۆنتڕۆڵی خۆتانەوە، قسەی باشیان لەگەڵ بکەن، دەگونجێ مەبەست ئەوە بێت، دڵیان بدەنەوە، دڵیان خۆش بکەن، بەوە کە پێیان بڵێن: ئەو ماڵەتان لای ئێمە پارێزراوە، خەمتان نەبێ لێتان داگیر ناکەین، وە دەشگونجێ مەبەست ئەوە بێ کە بە شێوەیەکی تیۆریی ڕایان بێننو فێریان بکەن، کە ئەگەر دوایی ماڵەکەیان تەسلیم کرا چۆن بازرگانیی پێ بکەنو مامەڵەی پێ بکەنو بەفیڕۆی نەدەن.

مەسەلەی حەڤدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ ﴾، واتە: وە منداڵانی هەتیو تاقی بکەنەوە، لێرەدا مەبەست ئەوەیە بە کردەوە ڕایان بێننو مەشقیان پێ بکەن، لەسەر چۆنیەتی کارو کەسابەت، چۆنیەتی تەصەڕڕوف کردن ماڵو سامانی خۆیاندا، ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ ﴾، هەتا کاتێك گەیشتنە حەددی پێگەیشتنو باڵغ بوون، ﴿ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ ﴾، ئەگەر تێتاندا هەست پێکردن، کە سەرڕاستو چاوکراوەنو شارەزان، دوای باڵغ بوون، چونکە هی وا هەیە دوای باڵغ بوونیش دیسان هەر بەکەڵکی ئەوە نایەت کە ماڵو سامانەکەی بکەوێتەوە ژێردەستی، بەڵام ئەگەر دوای باڵغ بوون تێتاندا هەست پێکردن هی ئەوەن کە ماڵو سامانەکەیان تەسلیم بکرێتەوە، ماڵو سامانەکەیان تەسلیم بکەنەوە.

لێرەدا پێویستە پرسیار بکرێ: ئایا بۆچی وشەی: هەتیوان (یتامی)ی بەکارهێناوە، خۆ ئێمە گوتمان: حەدیسی پێغەمبەری ﷺ لەسەرە کە فەرموویەتی: ﴿لَا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلَامٍ﴾ أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُدَ برقم: (٢٨٧٣) عن عَلِيّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضي الله عنه، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٣١٨٠)، واتە: لە دوای باڵغ بوون هەتیوی نامێنێ، ئەدی وشەی: (یتامی) بۆچی

بەکارهاتوە؟! دیارە بە ئیعتیباری ئەوەی کە کاتی خۆی بە هەتیو لە قەڵەم دراوە، ئەگەرنا دوای باڵغ بوون لە زاراوەی شەرعدا پێی ناگوترێ: هەتیو (یتیم)، بەڵێ بابی نیە، بەڵام پێی ناگوترێ: هەتیو (یتیم)، واتە: مامەڵەی هەتیوی لەگەڵ ناکرێ، بەڵام بە ئیعتیباری پێشێ کە بابی نەبووەو گچکە بووە، پێی گوتراوە (یتیم)و بەو ئیعتیبارە ئەو وشەیەی بۆ بەکاردێ.

کەواتە: لێرەدا کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ ﴾، لەگەڵ ئەوەی پێشێ، کە دەفەرموێ: ﴿ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ﴾، تەواوکەری یەکدین، هی پێشێ، واتە: بە شێوەیەکی تیۆریی‌و فێریان بکەن چۆن ماڵ‌و سامانی خۆیان بەکاربهێنن، ئەمەشیان واتە: بەشێوەیەکی کردەیی مەشقیان پێ بکەن، توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئەو منداڵە هەتیوە کە لەلای سەرپەرشتیارەکەیەتی، با پێشێ تۆزێك ماڵ‌و سامانی وێبدا لە ماڵەکەی، بزانێ داخۆ چی پێ دەکات؟ بڵێ: ها ڕۆڵە بچۆ شتی پێ بکڕەو شتی پێ بفرۆشە، ڕایبێنێ‌و مەشقی پێ بکات، بەرلەوەی کە ماڵەکەی هەموو تەسلیم بکاتەوە، دوای باڵغ بوون.

مەسەلەی هەژدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ ﴾، واتە: هەر کەسێك دەوڵەمەند بوو با خۆی پاك ڕابگرێ، بەو واتایە کە ئەو هەتیوانە، یان ئەو نەفام‌و نەشارەزایانە، کە ماڵەکەیان لە لایەتی، با هیچی لێ نەخوا، وە هەر کەسێك هەژار بوو بۆخۆی ئاتاج بوو، با بەشێوەیەکی پەسند لە ماڵەکەیان بخوا، لە بەرانبەر ئەو زەحمەت‌و ماندووبوونەدا، کە بە پاراستنی ماڵەکەیان‌و سەرپەرشتیکردنی ئەوانەوە دەیکێشێ.

توێژەرەوانی قورئان لێرەدا کێشەو مشتومڕی زۆریان بووە، کە ئایا مەبەست لە: ﴿ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ ﴾، چییە؟ ئایا مەبەست ئەوەیە کە

ئێمە تەفسیرمان کرد کە کابرای هەژار بۆی هەیەماڵی هەتیوێك، یان ماڵی سەفیهێك، واتە: بابایەکی نەشارەزاو ناکامڵ، ئایا بۆی هەیە ماڵەکەی بخوا؟ ئایا مەبەست ئەوەیە؟ یاخود مەبەست ئەوەیە کە وەك هەندێك تەفسیریان کردوە: با لە ماڵی خۆی بەشێوەیەکی پەسند بخوا بۆ ئەوەی پێویستی بە ماڵی ئەو کەسە نەبێ کە لەژێر سەرپەرشتیی دایە، (فَلیأَكُل بِالْمَعْرُوفِ مِنْ مَالِهِ نَفْسِهِ، وَلَيْسَ مِنْ مَالِ اليَتِيمِ أَوْ السَفِيه)، هەندێکیش گوتوویانە: ﴿ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ﴾، واتە: با لەسەر خۆی بە قەرز حیساب بکات، واتە: لە ماڵی هەتیوەکە بخوا، لە ماڵی ئەوەی لەژێر چاودێریی دایە لێی بەکاربێنێ، ئەگەر پێویستی پێیە، بەڵام با بەقەرز لەسەر خۆی حیساب بکات، ئەو مانایانەی هەموو هەیە، بەڵام ئەوەی بۆ من دەردەکەوێ، ماناکەی ئاوایە وەك لە ڕواڵەتی ئایەتەکەش دەردەکەوێ: بابای بێ نیازو دەوڵەمەند، پێویستە خۆی بپارێزێو بە هیچ شێوەیەك توخنی نەکەوێ، بەڵام ئەوەی کە هەژارەو ئاتاجەو هیچی دیکەی نیە، بە ئەندازەی زەحمەتو ماندووبوونی سەرپەرشتیکردنی ئەو منداڵەو ئەو ماڵە، کە دیارە دەبێ بەکاری بێنێو مامەڵەو بازرگانیی پێ بکات، بە پێی زەحمەتو ماندووبوونی خۆی، بۆی هەیە لێی بەهرەمەند بێ، هەڵبەتە ئەگەر بە قەرزیش لەسەر خۆی حیساب بکات ئەوە دووربینی زیاتری تێدایە، ئەگەرنا بەپێی ڕواڵەتی ئایەتەکە بۆی هەیە لێی بەکاربێنێو لێی بەهرەمەندبێ، ئنجا هەندێك لە توێژەرەوانی قورئان گوتوویانە: ئەو ڕستەیە کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ﴾، بە ڕستەی دوایی کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ... (١٠) ﴾، ئەو ڕستەی دوایی، ئەوەی پێشێی نەسخ کردۆتەوە، بەڵام لەڕاستیدا ئەوە وا نیە بۆچی؟ چونکە ئەوەی دوایی دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ظُلْمًا ﴾، ئەوانەی کە ماڵی هەتیوان بە زوڵم دەخۆن، ئەوەش دیارە قەدەغەیە، بەڵام ئەوەی دوایی

FM/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMediaAmeerOffice

خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێ: ﴿ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ﴾، هـەر کەسێك کە هەژارە با بە شێوەیەکی پەسند لێی بەکاربێنێ، ئاشکراشە ئەوەی کە بە شێوەیەکی پەسندو باوو سوود لە ماڵی ناوبراو دەبینێ، لە بەرانبەر زەحمەتێکدا کە پێیەوە دەکێشێ، زۆر جیاوازە لەوەی کە بە زوڵمو بەبێ بەرانبەر ماڵی هەتیوەکە دەخوا، کەواتە: ئەوەی کە بێ بەرانبەر ئەو ماڵە دەخوا، ئەوە زوڵمەو قەدەغەیە، بەڵام ئەوەی کە بە شێوەیەکی پەسندو لە بەرانبەر ماندووبوونو زەحمەتێکدا کە پێوەی دەکێشێ، بەکاری دێنێ، ئەوە شتێکی حەڵاڵە، بۆیە تێکناگیرێن تا بڵێین: ئەوەی دواییان ئەوەی پێشێی نەسخ کردۆتەوە، دیارە جاری دیکەش باسمان کردوە، کە من پێموایە هیچ ئایەتێك لە قورئاندا نیە نەسخ بووبێتەوەو، ئێمە لە دەرسەکانی ڕابردوودا باسمان کردوە، ئەمەش یەکێکە لەو شوێنانەی کە هەندێك لە توێژەرەوان گوتوویانە: ڕستەی دوایی ئەوەی پێشیی نەسخ کردۆتەوە، بەڵام نەسخ کاتێك دەبێ کە ئەو دوو ئایەتە قورئانییە، یاخود دوو ڕستە قورئانییە، تێك بگیرێنو بە هیچ شێوەیەك بەیەکەوە کۆنەبنەوە، بەڵام ئەگەر کەسێك هەژاربێو بەشێوەیەکی پەسند لە ماڵی هەتیوێك بەهرەمەندبێ، لە بەرانبەر زەحمەتو ماندووبوونێکدا کە دەیکێشێ، جیایە لەوەی کە بە زوڵم ماڵی هەتیو دەخوا، بۆیە تێکناگیرێن، وە لەوبارەشەوە ئەم دەقە هەیە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿ وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ﴾، قَالَتْ: إِنَّهَا نَزَلَتْ فِي وَالِي مَالِ الْيَتِيمِ، إِذَا كَانَ فَقِيرًا أَنَّهُ يَأْكُلُ مِنْهُ مَكَانَ قِيَامِهِ عَلَيْهِ بِالْمَعْرُوفِ﴾ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٤٥٧٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧٤٥١)، واتە: دایکمان عائیشە خوا لێ ڕازی بێ، دەربارەی ئەم ئایەتە قورئانییە کە خوای زاڵی پایەدار دەفەرموێ: ئەوەی دەوڵەمەندە با خۆی پاك ڕابگرێو توخنی ماڵی ئەو هەتیوە نەکەوێ کە سەرپەرشتیی دەکات، ئەوەش کە هەژارە بە شێوەیەکی پەسندو بەرانبەر بە زەحمەتەکەی خۆی

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

سوودی لێ ببینێ، دەڵێ: دەربارەی سەرپەرشتیکاری هەتیو هاتۆتە خوارێ، کە ئەگەر هەژار بوو بۆی هەیە لێی بخوا، لە بەرانبەر ئەوەدا کە سەرپەرشتی دەکاتوماڵەکەی بۆ بەڕێوە دەبات.

مەسەلەی نۆزدەیەم: ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾، وەك پێشتریش باسمان کرد عادەتێکی سەردەمی نەفامیی هەڵوەشاندۆتەوە، کە بریتی بووە لەوەی میراتیان نەداوە بە منداڵان، جا چ کوڕ بووبن، چ کچ بووبن، عەرەبەکان عادەتیان وابووە، وە ئێستاش لەنێو زۆر لە میللەتانی مسوڵماندا ئەو عادەتە نەفامییە هەر هەیە، کە قورئان هەزارو چوارسەدو سیو چوار ساڵ لەمەو پێش هەڵیوەشاندۆتەوە کەچی ئێستاش هەندێ لە مسوڵمانان میرات نادەن بە منداڵ، خوای دادگەر دەفەرموێ: ﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ﴾، بۆ پیاوان بەشێك هەیە لەوەی کە بابو دایكو خزمان لە ماڵو سامان پاش خۆیان بەجێ دەهێڵن، ﴿وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ﴾، هەروەها بۆ ئافرەتانیش بەشێك هەیە لەوەی کە بابو دایكو خزمان بەجێی دێڵن، ﴿مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ﴾، چ کەم بێ، چ زۆر بێ، ﴿نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾، ئەوەش بەشێکی دیاریکراوە، دیارە ئەوەی لێرەدا بە کورتیی باسکراوە، لە ئایەتەکانی: (١١و ١٢)دا خوای زاناو شارەزا درێژەی داوەتێ، وەك دوایی باسی دەکەین

مەسەلەی بیستەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا حَضَرَ ٱلْقِسْمَةَ أُو۟لُوا۟ ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينُ فَٱرْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا۟ لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا﴾، ئەگەر خزمانو هەتیوانو نەداران ئامادەی میرات دابەشکردن بوون بەشیان لێی بدەن، وە

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

لەوبارەوە ئەم دەقە هەیە: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي الآيَةِ قَالَ: هِيَ مُحْكَمَةٌ وَلَيْسَتْ بِمَنْسُوخَةٍ﴾، وَفِي لَفْظ {هِيَ قَائِمَة يُعْمَلُ بِهَا}، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٤٥٧٦)، واتە: عەبدوڵڵای كوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: ئەم ئایەتە موبارەكە موحكەمەو مەنسووخ نیە، لە بێژەیەكی دیكەدا: گوتوویەتی: ئەم ئایەتە لە شوێنی خۆیەتیو كاری پێ دەكرێ، بەڵام زۆربەی مسوڵمانان كار بەو ئایەتە ناكەنو كە میرات بەش دەكرێ، هەر كەسە بەشی خۆی دەباتو، خەڵكێك كە ئامادەی میرات دابەشكردنەكە دەبن، بەشیان نادەن، بەڵام بەپێی ئەم ئایەتە دەبێ سەرو دیارییو بەشێكی كەمیش بێ بیاندرێتی، وە قسەی خۆشیان لەگەڵ بكرێ، لەوبارەوە (القاسمي) لە (محاسن التأويل)دا گوتوویەتی: (وَرُوِيَ عَنْ جَمَاعَةٍ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ فِي هَذِهِ الآيَةِ: أَنَّهَا وَاجِبَةٌ عَلَى أَهْلِ الـمِيرَاثِ مَا طَابَتْ بِهِ أَنْفُسُهُمْ)⁽¹⁾، واتە: لە كۆمەڵێك لە هاوەڵانو شوێنكەوتووانی هاوەڵان خوا لێیان ڕازی بێ گێڕدراوەتەوە لەبارەی ئەم ئایەتەوە: كە ئەم ئایەتە پێویستە كاری پێ بكرێو خاوەن میراتەكان ئەوەندەی كە دڵیان لەبەر ببێتەوەو ئەوەندەی كە دڵیان بێ، نەك دروستە بەڵكو پێویستە بەشی ئەوانەی لێ بدەن كە ئامادەی میرات دابەشكردنەكە دەبن لە خزمانو هەتیوانو نەداران، دیارە توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئەمە یەكێكە لەو ئایەتانەی كە مسوڵمانان ئیهمالیان كردوونو كاریان پێ ناكەن، یانی زۆربەی مسوڵمانان، هەڵبەتە كەسانێك هەر هەن كە كار بە ئایەتەكان دەكەن، بەڵام ئەوە شتێكی باو نیەو، ڕەنگە هەندێ جاران هەر نامۆش بێ، باشە میرات ئەوە ئەهلی میرات دەیبەن، ئەدی ئەوانی دیكە، خزمو هەتیوو نەدار كە لە شەرعدا بەشیان بۆ دیاری نەكراوە بۆچی بیاندرێتی؟ قورئان دەفەرموێ: دەبێ ئەوانیش بیاندرێتی، بەڵام جاری وایە میراتەكە بەش ناكات، ئەوە ئەگەر قسەیەكی خۆشیشیان لەگەڵ بكەن هەر چاكە.

---

[1] ج: (٥)، ص: (٤٤).

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

مەسەلەی بیستو یەكەم: خوا ﷻ كە دەفەرموێ: ﴿ وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةٗ ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ﴾، ئایا مەبەست لە فەرمان پێكراوان لێرەدا كێیە؟!

هەندێك گوتوویانە: ئەوانەن كە سەرپەرشتیی دابەشكردنی میراتەكە دەكەن.

وە هەندێك گوتوویانە: مەبەست ئەو كەسانەیە كە سەردانی ئەو كەسە دەكەن كە لە گیانەڵا دایەو خەریكی مردنە.

وە هەندێك گوتوویانە: مەبەست پێی میراتگرەكانن.

وە هەندێك گوتوویانە: مەبەست پێی ئەو كەسەیە كە وەصیەتەكە دەكاتو خەریكە بمرێ.

بەڵام من دەڵێم: دەگونجێ هەر چوار جۆرە كەسەكان مەبەست بن: هەم ئەوانەی كە سەرپەرشتیی دابەشكردنی میرات دەكەنو، هەم ئەوانەی سەردانی ئەو نەخۆشە دەكەن كە خەریكە بمرێو لە دەوروبەرینیو، هەم میراتگرەكان، وە هەم ئەو كەسەش كە وەصیەت دەكات، لەسەر هەر چواریان پێویستە كە بترسێن، وەك چۆن كە ئەگەر خۆیان منداڵی بچووكیان لێ بەجێبمێنێ ترسیان لێیان هەیە كە زایەبنو، وەك چۆن بە تەنگ منداڵانی خۆیانەوەن، با بەهەمان شێوەش بە تەنگی منداڵانی خەڵكیشەوەبن، واتە: لە كاتی میرات دابەشكردنەكەدا با ڕەچاوی هەقو مافی ئەوانە بكەن كە میرات دەگرن، بەتایبەتی ئەگەر ئەوەی كە میراتی لێ دەگیرێ منداڵی وردی هەبن، منداڵی سەلكەو پێچكەی هەبن، یاخود مەبەست ئەوەیە كە لە كاتی دابەشكردنی میراتەكەدا ئەگەر لەوێ بوون؛ خزم بن، یان هەتیو بن، یاخود كەسانی نەدار بن، با وەك چۆن ئەوانە بە تەنگ منداڵانی خۆیانەوەن، وە مەترسییان لێیان هەیە كە بە وردییو بەبێ سەرپەرشتیار بەجێیان بێڵن، با بەتەنگ منداڵی خەڵكیشەوە بن، ئنجا ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ كە

ئینسان دەبێ وەك چۆن لە خەمماڵو منداڵی خۆیەتی، لە خەم ماڵو منداڵی خەڵكیش بێ، وەك لەو فەرمایشتەدا پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ﴿لآ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ﴾ أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (١٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤٥)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٥١٥)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٥٠١٦)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٦٦)، واتە: یەكێك لە ئێوە ئیمان ناهێنێ (واتە: ئیمانی كاملو تەواو) تاكو چی بۆ خۆی حەزی لێیەتی، بۆ برای مسوڵمانی، (یان خوشكی مسوڵمانیشی) حەزی لێ نەبێ، هەروەها بە پێچەوانەشەوە: چی بۆخۆی پێناخۆشە، پێویستە بۆ براو خوشكی مسوڵمانیشی پێی ناخۆشبێ.

مەسەلەی بیستو دووەمو كۆتایی: كە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا﴾، واتە: بێگومان ئەوانەی ماڵی هەتیوان بە ستەمو بە ناهەق دەخۆن، ئەوە ئاگر لە ورگی خۆیان دەئاخانن، وە لەمەودوا لەنێو كڵپەی ئاگردا دەبرژێنرێن. كاتی خۆی ئێمە لە تەفسیری ئایەتی ژمارە (٢٢٠)ی سوورەتی (البقرة)دا باسمان كردو، لەبارەی هۆی هاتنە خوارەوەكەیەوە ئەم دەقەمان هێنا: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَمَا نَزَلَت هَذِهِ الآيةُ اللّه عَزَّوَجَلَّ: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ⑩﴾ النساء، انْطَلَقَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ يَتِيمٌ فَعَزَلَ طَعَامَهُ مِنْ طَعَامِهِ، وشَرَابَهُ مِنْ شَرَابِهِ، فَجَعَلَ يَفْضُلُ الشَّيءُ مِنْ طَعَامِهِ وشَرَابِهِ فَيَحْبِسُ لَهُ، حَتَّى يأكُلَهُ أو يَفْسُدَ، واشتدّ ذَلِكَ عليهِم، فذكروا ذَلِكَ لِرَسُولَ اللّه فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: ﴿وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَٰمَىٰۖ قُلۡ إِصۡلَاحٞ لَّهُمۡ خَيۡرٞۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمۡ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ ...﴾، فَتَخْلَطُوا طَعَامُهَم بِطَعَامِكُم وشَرَابُهُم بِشَرَابِكُمْ﴾، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٨٧١)، وَالحَاكِمُ برقم: (٢٤٩٩)، وَحَسَّنَهُ الألباني في (سنن

أبي داود)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: کاتێك خوای زاڵی پایەدار ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ کە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا ...﴾، واتە: وە ئەوانەی ماڵی هەتیوان بە ستەم دەخۆن، ئەوە ئاگر لە زگی خۆیان دەئاخنن‌و دەخرێنە کڵپەی دۆزەخەوە، دوای ئەوەی ئەم ئایەتە هاتە خوار، کۆمەڵێك لەوانەی کە ماڵی هەتیوانیان لەلابوو، لە هاوەڵانی بەڕێز، خواردن‌و خواردنەوەکانیان جیاکردنەوە، (ئەگەر دۆشاو بوو، ئەگەر سرکە بوو، ئەگەر هەرچی بوو جیایان کردەوە) کابرا هەتیوێك، یان دوو هەتیو، یان سێ هەتیوی لە ماڵێدا بوون، خواردنێکی بۆ ساز دەکردن، دوایی کە خواردنەکەیان لێ زیاد دەبوو، بۆیان هەڵدەگرتن، وە جاری وابوو خواردنەکە خەسار دەبوو، دیارە ئەوەش زۆر بۆیان زەحمەت بوو، (مرۆڤ ئەگەر لە ماڵێکدا یەك خواردن ساز بکات بۆی ئاسانترە، نەك دوو ئاگران بکاتەوەو دوو چێشتان ساز بکات، ئەوە بەزەحمەت بوو بەلایەنەوە) بۆیە ئەوەیان بۆ پێغەمبەر ﷺ باسکردو (گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ! ئێمە دوای ئەوەی ئەم ئایەتانە هاتوونەتە خوارێ تووشی سەغڵەتی‌و زەحمەت بووین، ئایا چی بکەین‌و چۆن مامەڵە لەگەڵ هەتیواندا بکەین؟) خوای زاڵی پایەداریش ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ.

ئەگەر تەماشای قورئان بکەین، بە تایبەتی ئایەتەکانی ئەحکام، هەمووی چارەسەری گرفت‌و کێشەو وەڵامی پرسیارانە، دەفەرموێ: ﴿وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَٰمَىٰۖ قُلۡ إِصۡلَاحٞ لَّهُمۡ خَيۡرٞۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمۡ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ ...﴾، پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی هەتیوان، بڵێ: چی بۆ وان چاکسازییە ئەوە پەسەندە، واتە: چی بۆ وان بەرژەوەندییە، وایان بۆ بکەن لە ماڵ‌و سامانیاندا، چ شتێك لە ماڵەکانیان بۆ دەخەنە بازرگانییەوە، چییان بۆ دەکڕن، چۆن بۆ ئەوان چاکە، وابکەن ﴿وَإِن تُخَالِطُوهُمۡ﴾، وە ئەگەر ماڵەکەی خۆتان تێکەڵی هی وانکرد، وە خواردنتان لەگەڵ هی خۆتان بۆ سازکردن، یان لەگەڵ ماڵەکەی خۆتاندا

کەسابەتتان بۆ کردن، ﴿فَإِخْوَٰنُكُمْ﴾، ئەوە براتانن، وەك چۆن زوڵم لە برای خۆت ناکەی، زوڵم لەویش مەکە ﴿وَٱللَّهُ يَعْلَمُ ٱلْمُفْسِدَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِ﴾، وە خواش دەزانێ کێ چاکخوازەو، کێش خراپەکارە، فێڵ لە خوا ﷾ ناکرێ ﴿وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ﴾، وە خوا ئەگەر ویستبای سەغڵەتیی دەکردن، بەوە کە لەسەرتان پێویست بکات، بە جیا خواردنو خواردنەوەیان بۆ ساز بکەن.

ئنجا ئێمە لە مەسەلەی هەژدەیەمدا باسمانکرد، کە ئەو ئایەتەی دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ... ⑩﴾، لەگەڵ ئەو ڕستەی پێشوودا کە دەفەرموێ: ﴿وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ﴾، هیچ تێکگیرانێکیان لە نێواندا نیە، چونکە بێگومان (الأكْلُ ظُلْمًا)و (الأكل بالمَعْرُوف) لێك جیان، بە زوڵم ماڵی هەتیو بخۆی، لەگەڵ ئەوەی بە شێوەیەکی پەسند بیخۆی، لێك جیانو تێکناگیرێن، بۆیە مەسەلەی لابەر (ناسخ)و لابراو (منسوخ) لێرەدا لە ئارادا نیە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی سێیەم

پێناسـەی ئەم دەرسە

خوا پشتیوان بێ لەم دەرسەدا ئایەتەکانی (١١، ١٢، ١٣، ١٤) لە سوورەتی (النساء) تەفسیر دەکەین، کە ئەم چوار ئایەتە بابەتو نێوەرۆکەکەیان بەم شێوەیە:

لە هەردوو ئایەتی (١١، ١٢)دا خوای کاربەجێ باسی چەند بنەمایەکی گەورەو گرنگی میرات گرتن دەکات، کە لەگەڵ ئایەتی کۆتایی سوورەتی (النساء)دا، واتە: ئایەتی ژمارە (١٧٦)، وە لەگەڵ هەندێ لە فەرمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺ، بناغەی زانستی میراتیان لێ پێکدێتو بنەماکانی میراتیان تێدایە، وە زانایان هەرچی هەڵیان هێنجاوە دوایی لە لق و پۆپەکانی زانستی میرات، لەو سێ ئایەتو چەند فەرمایشتەی پێغەمبەردا ﷺ هەڵیان هێنجاوە.

وە لە ئایەتەکانی (١٣، ١٤)شدا خوای بەرزو مەزن باسی پاداشتی پابەندیی بە شەریعەتو پاراستنی سنوورەکانی خوا لە لایەك، وە سزای لادان لە شەریعەتو سنوورەکانی خوای پەروەردگار لەلایەکی دیکەوە، دەکات.

﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۚ فَإِن كُنَّ نِسَآءٗ
فَوۡقَ ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَۖ وَإِن كَانَتۡ وَٰحِدَةٗ فَلَهَا ٱلنِّصۡفُۚ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ
وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞۚ فَإِن لَّمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٞ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ
فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُۚ فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخۡوَةٞ فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُۚ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِي بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍۗ
ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ لَا تَدۡرُونَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ لَكُمۡ نَفۡعٗاۚ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَٰجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ ۚ
فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ ۚ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ
بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۚ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ
لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم ۚ مِّنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۗ
وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمْرَأَةٌ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا
ٱلسُّدُسُ ۚ فَإِن كَانُوٓا۟ أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِى ٱلثُّلُثِ ۚ مِنۢ بَعْدِ
وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ ۚ وَصِيَّةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾
تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن
تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ وَمَن يَعْصِ
ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ يُدْخِلْهُ نَارًا خَٰلِدًا فِيهَا وَلَهُۥ عَذَابٌ
مُّهِينٌ ﴿١٤﴾ ﴾

مانای وشــه بە وشــەی ئایەتەکــان

((خـوا لـەبارەی (میـراتگرتنی) منداڵەکانتانـەوە ڕاتـان دەسـپێرێ: نێرینـە وەك بەشـی دوو مێینـەی هەیـە، ئنجـا ئەگـەر دوو ئـافرەت زیـاتر بـوون، ئـەوە دوو سـێیەکیان هـەیە لـەوەی (مردووەکـە) بەجێیهێـشتوە، وە ئەگـەر یـەك (کـچ) بـوو ئـەوە نیـوەی هـەیە، وە بـابو دایکـی (مردووەکـە) هەرکامێکـیان شـەش یەکـیان هەیە لەوەی (مردووەکە بـە میـرات) بەجێیهێـشتوە، ئەگـەر منـداڵی هـەبێ، بـەڵام ئەگـەر منـداڵ (کـوڕو کـچ، یـان یـەکێکیان)ی نـەبوونو بـابو دایکـی (بـە تـەنیا) میـراتیان لێگـرت، ئـەوە دایکـی سـێیەکی هەیـە (بابیـشی ئـەوەی دەمێنێتـەوە)، وە

ئەگەر (مردووەکە) برای هەبوو (هی بابیی یان باب‌و دایکیی) ئەوە دایکی شەشیەکی هەیە، (ئەم میرات دابەشکردنە) دوای جێبەجێکردنی وەصیەتێك کە دەیکات، یان دانەوەی قەرزە، (میراتگرەکانتان) باب‌و دایکتان‌و ڕۆڵەکانتانن، نازانن کامیان سوودیان لێتان نیزیکترە، (ئەم میرات دابەشکردنە) لەلایەن خواوە پێویست کراوە، بێگومان خوا زانای کاربەجێیە (١١) وە بۆ ئێوە نیوەی ئەو (میرات)ە هەیە کە ژنەکانتان بەجێی دەهێڵن، ئەگەر منداڵیان (لە ئێوە یان مێردی دیکە) نەبێ، بەڵام ئەگەر منداڵیان هەبوو، چواریەکتان لەوەی بەجێیان هێشتوە، پێ دەبڕێ، پاش جێبەجێکردنی وەصیەتێك کە دەیکەن، یان دانەوەی قەرزەکەیان، وە بۆ ئەوان (ژنەکانتان) چواریەکی ئەو (میرات)ە هەیە، کە (لە دوای خۆتان) بەجێی دەهێڵن، مادام منداڵتان نەبێ (لەو ژنانە یان لە ژنی دیکە)، جا ئەگەر منداڵتان هەبوو، ئەوە هەشتیەکی ئەو (میرات)ەی بەجێی دەهێڵن، دەگرن، پاش جێبەجێکردنی وەصیەتێك کە کردووتانە، یان دانەوەی قەرزێك (کە لەسەرتانە)، وە ئەگەر پیاوێك یان ژنێك بێ‌ئەوەی باب‌و دایك‌و منداڵی هەبن، میراتی لێگیرا، وە برایەك یان خوشکێکی (دایکیی) هەبوو، ئەوە هەرکامێکیان شەشیەکی هەیە، بەڵام ئەگەر (براو خوشکەکان) لەوە زیاتر بوون، ئەوە لە سێیەکدا بەشدارن (بە یەکسانیی)، (ئەو میرات دابەشکردنەش) پاش جێبەجێکردنی وەصیەتێك کە (میرات لێگیراو) دەیکات، یان دانەوەی قەرزێکە (کە لەسەریەتی) بەڵام نابێ (وەصیەت یان قەرزەکە) زیانگەیەنەرانە بێ، ئەوە فەرمان‌و ڕاسپاردنە لەلایەن خواوە، وە خوا زانای هێدییە (١٢) ئەوانە سنوورەکانی خوان، جا هەر کەسێك فەرمانبەریی خواو پێغەمبەرەکەی بکات، دەیخاتە چەند باغێکەوە کە ڕووباریان بەژێردا دەڕۆن، تێیاندا هەمیشەیین، وە ئەوەش بردنەوەی مەزنە (١٣) وە هەر کەسێك سەرپێچیی خواو پێغەمبەرەکەی بکات‌و سنوورەکانی ببەزێنێ، دەیخاتە ئاگرێکەوە تێیدا هەمیشەیی دەبێ، وە سزاو ئازارێکی ڕیسواکەری هەیە (١٤)))

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**يُوصِيكُمُ**): واتە: ڕاتاندەسپێرێ، (الوَصِيَّةُ: التَّقَدُّمُ إِلى الغَيْرِ بِمَا يَعْمَلُ بِهِ مُقْتَرِناً بِوَعْظٍ: أَوْصَاهُ وَوَصَّاهُ)، (وَصِيَّةٌ) بریتیە لەوە کە تۆ شتێك بە کەسێك ڕابگەیەنی کە کاری پێبکات، بەڵام هاوکات لەگەڵ ئامۆژگاریی کردندا، قسەیەکی لەگەڵدا بکەی کە هەستی بجووڵێ، دەگوترێ: (أَوْصَاهُ وَوَصَّاهُ)، واتە: ڕایسپارد، لە کوردەواریی خۆماندا دەڵێن: وەصیەتی بۆ کرد.

(**حَظِّ**): (الْحَظُّ: النَّصِيْبُ الْمُقَدَّر)، وشەی (حَظ) بریتیە لە بەشێکی دیاریکراو، (حَظِظْتُ وَحُظِظْتُ فأَنَا مَحْظُوظٌ)، واتە: من بەشێکم پێبڕا، خاوەن بەشم.

(**كَلَٰلَةً**): (الكَلالَةُ: هِيَ إِسْمٌ لِمَا عَدا الوَلَدِ وَالوَالِدِ. مِنَ الوَرَثَةِ، أَوْ المَيْت لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلا وَالِد، فَهُوَ إِسْمٌ للميّت، وكِلا القَوْلَيْنِ صَحِيحٌ، إِنَّ الكَلالَةَ مَصْدَرٌ يَجْمَعُ الوَارِثَ وَالْمَوروثَ)، وشەی: (كَلالَة) ناوە بۆ جیا لە منداڵو باب و دایك، واتە: ئەوانەی کە میرات دەگرن، ئەگەر باب و دایك نەبنو منداڵ نەبن، واتە: کوڕو کچ نەبن، بران، خوشك بن، مام بن، خاڵ بن ... هتد، پێیان دەگوترێ: (كَلالَة)، یاخود (كَلالَة) ئەو مردووەیە کە میراتی لێ وەردەگیرێو نە ڕۆڵەی هەیەو نە باب و دایکی هەیە، واتە: نە فەرعی هەیە، نە ئەسڵی هەیە، ئەدی کێ میراتی لێدەگرێ؟ خوشكو براو مامو خاڵو ئەوانە، وە لە ڕاستییدا هەردووکیشیان ڕاستن، وشەی: (كَلالَة) هەم ئەو میراتگرانەن کە غەیری ڕۆڵەو دایكو بابن، هەم ئەو میرات لێگیراوەن، کە غەیری باب و دایكو ڕۆڵە میراتی لێ دەگرن.

(**مُضَآرٍّ**): (الذِي يَضُرُّ)، واتە: ئەو کەسەی کە زیان دەگەیەنێو زیانبەخشە.

(**حُدُودُ ٱللَّهِ**): (حُدود) كۆی (حَدّ)ە، (الحَدّ: هُوَ الحَاجِزُ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ الَّذِي يَمْنَعُ إختلاطَ أَحَدِهِمَا بِالآخَر)، واته: (حَدّ) بریتیه له هەر پەردەو سنوورێك له نێوان دوو شتدابێ كه ناهێڵێ ئەو دوو شته تێكەڵ بن، (حُدُودُ اللَّهِ)، واته: سنوورەكانی خوا، بۆچی ناو له قەدەغەكراوەكان نراوە (حُدُودُ اللَّهِ)؟ چونكه خوای پەروەردگار دەربارەی ڕیباو كڕینو فرۆشتن، فەرموویەتی: ﴿... وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ... ٢٧٥﴾ البقرة، واته: خوا كڕینو فرۆشتنی حەڵاڵ كردوە، وە ڕیبای حەڕام كردوە، واته: خەتێكی به نێواندا كێشاون، وە هەروەها زینا حەڕامه، بەڵام هاوسەرگیریی به شێوەی شەرعیی، حەڵاڵه، وە جاری واش هەیه كه زانایانی ئیسلام به سزا شەرعییەكانیان گوتوە: (حُدُود) ئەو سزا شەرعیيانەی كه دیاریكراون بۆ كەسێك كه گوناهێك دەكات، كه خوای دادگەر سزای بۆ داناوە، وەك: قەتڵو زیناو دزیو بوختان ... هتد، زانایانی شەرعزان بەوانەیان گوتوە: (حُدُود) چونكه ئەوانەش سنوورێكن ئینسان دەگێڕنەوە، لەوە كه تووشی ئەو قەدەغەیه ببێ.

(**ٱلْفَوْزُ**): (الفَوْزُ: الظَّفَرُ بِالْخَيْرِ مَعَ حُصُول السَّلاَمَةِ)، واته: (فَوْز) بریتیه لەوە كه ئینسان به ئاوات بگات لەگەڵ سەلامەتییدا، ئامانج بێنێته دی، وە سەلامەتیش بێ.

هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتەکان

١/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ ... ⑪ ﴾، لەوبارەوە دوو بەسەرهات گێڕدراونەوە:

أ) ﴿عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةُ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِابْنَتَيْهَا مِنْ سَعْدٍ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَاتَانِ ابْنَتَا سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ قُتِلَ أَبُوهُمَا مَعَكَ فِي أُحُدٍ شَهِيداً، وَإِنَّ عَمَّهُمَا أَخَذَ مَالَهُمَا فَلَمْ يَدَعْ لَهُمَا مَالاً، وَلا يُنْكَحَانِ إِلاَّ وَلَهُمَا مَالٌ، قَالَ: فَقَالَ: (يَقْضِي اللَّهُ فِي ذَلِكَ)، قَالَ: فَنَزَلَتْ آيةُ الْمِيرَاثِ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عَمِّهِمَا، فَقَالَ: (أَعْطِ ابْنَتَيْ سَعْدٍ الثُّلُثَيْنِ، وَأُمَّهُمَا الثُّمُنَ، وَمَا بَقِيَ فَهُوَ لَكَ)﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (١٤٨٤٠)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٨٩١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٠٩٢) قَالَ: حَدِيثٌ صَحِيحٌ وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٧٢٠)، وَحَسَّنَهُ الألباني في (الإرواء) برقم: (١٦٩١)، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵلا خوا لێیان ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: خێزانی سەعدی کوڕی ڕەبیع هاتە لای پێغەمبەری خوا ﷺ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! ئەم دوو کچە کچی سەعدی کوڕی ڕەبیعن، کە لەگەڵ تۆدا لە جەنگی ئوحود دا بە شەهیدیی کوژراو، مامی ئەو دوو کچانە هاتوە میراتەکەی هەموو بردوە، (لە سەردەمی نەفامییدا وابووە، منداڵو ئافرەت میراتی نەدەبرد)، هیچی بۆ جێنەهێشتوون، وە کەسیش نایانخوازێ ئەگەر ماڵیان نەبێ (یانی: ئەوکاتە عادەت وا بووە، کچێك کە هیچی نەبووبێ ڕووتو ڕەجاڵ بووبێ، خەڵك زۆر مەیلیان بەلایدا نەبووە)، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: خوا لەوبارەوە دادوەریی دەکات! خوا بڕیار دەدات بزانین داخۆ چی دەفەرموێ؟ ئیدی ئەم ئایەتە هاتە خوار کە دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ ... ﴾، خوا ڕاتان دەسپێرێو

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

ئامۆژگارییتان دەکات دەربارەی منداڵەکانتان کە چۆن میرات بگرن، ئنجا پێغەمبەر ﷺ ناردی بە دوای مامیانداو فەرمووی: دوو لەسەر سێی میراتەکە بدە بە هەردوو کچەکەی سەعد، هەشت یەکیش بدە بە دایکیان، ئەوەی مایەوەش بۆخۆت، (نەك هەموو میراتەکە بەری)!

ب) ﴿عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: عَادَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَنِي سَلَمَةَ مَاشِيَيْنِ، فَوَجَدَنِي النَّبِيُّ ﷺ لاَ أَعْقِلُ شَيْئًا، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ، ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ فَأَفَقْتُ، فَقُلْتُ: مَا تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَنَزَلَتْ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِىٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ... ﴾﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٥٧٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤١٢٢)، وغيرهُم)، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ و ئەبوبەکر بە پێیان سەردانی منیان کرد، نەخۆش بووم لە بەنی سەلەمە، (واتە: تیرەی بەنی سەلەمە لەنێو ئەواندا بووە)، لە هۆش خۆم چوو بووم، پێغەمبەر ﷺ بانگی کرد، ئاویان بۆ هێنا دەستنوێژێکی گرت لە ئاوی دەستنوێژ لێی پڕژاندمو هاتمەوە هۆش خۆم، پێمگوت: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! فەرمانم بە چی پێدەکەی؟ ماڵەکەم چی لێ بکەم؟ (دیارە ماڵی هەبووە) ئیدی خوا ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ کە دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِىٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ... ﴾، واتە: خوا ڕاتان دەسپێرێو ئامۆژگارییتان دەکات دەربارەی منداڵەکانتان، ئاوا بەو شێوەیە بەسەردا دابەش بکرێ.

هەڵبەتە دەشگونجێ هەردوو بەسەرهاتەکان هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتە موبارەکە بووبنو تێکگیرانیشیان لە نێواندا نیە.

٢/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوۡقَ ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ... ⑪ ﴾، وە ئەو ڕستەیەی دیکە کە دەربارەی ئافرەتان دەفەرموێ: ﴿ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكۡتُمۡ إِن لَّمۡ يَكُن لَّكُمۡ وَلَدٌۚ فَإِن

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم...⑫ ﴾، ئـەم بەسـەرهاتە هەیـە کە هۆی هاتنـە خوارەوەیان ڕوون دەکاتەوە:

{عَنِ السُّدّي: كَانَ أَهْلُ الجَاهِلِيَةِ لاَ يُوَرِّثُونَ الجَوَارِيَ وَلاَ الضُعَفَاءَ مِنَ الغِلْمَانِ، وَلاَ يَرِثُ الرَّجُلُ مِنْ وَلَدِهِ إلاَّ من أَطاق القِتَالَ، فَمَاتَ عَبْدُالرَّحْمَن أَخو حَسَّان الشاعِر، وَتَرك امرأةً يُقَالُ لَهَا أُمّ كَجَّة، وَتَرَكَ خَمْسَ جَوَارٍ، فَأَخَذَ الوَرَثَةُ مَالَهُ فَشَكَتْ ذَلِك أُمّ كَجَّة إِلَى النَّبِيّ ﷺ فَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الآية: ﴿ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوْقَ ٱثْنَتَيْنِ ﴾، ثُمَّ قَالَ فِي أُمّ كَجَّة: ﴿ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ ﴾}، أَخْرَجَهُ ابْنُ جَرِير، وابْنُ أَبِي حاتم، والشوكاني فِي فتح القدير[1]، واتە: سوددیی (کە یەکێکە لە زانایانی تابعین) دەڵێ: خەڵکی سەردەمی نەفامیی عادەتیان وابووە میراتیان نەدەدا بە کچان (الجَوَارِي: کۆی (جارية)یە، واتە: کچ)، وە میراتیشیان نەدەدا بە منداڵی گچکە (جا کچ بن، یان کوڕ) وە هیچ کام لە منداڵەکانی پیاو میراتیان لە بابیان نەدەگرت، مەگەر ئەوەی شەڕکەرو، جەنگاوەر بووایە، عەبدوڕڕەحمانی برای حەسسانی کوڕی سابیتی شاعیر مرد، خێزانێکی لە دوا بەجێما کە ناوی (أُمّ كَجَّة)ش بوو لەگەڵ پێنج کچ (پێنج کچیشی لە دوا بەجێمان)، میراتگرەکانی هاتن هەموو ماڵەکەیان بردو ژنو کچەکانیان بێبەش کرد، (أُمّ كَجَّة) چوو بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺو شەکوای حاڵی خۆی بۆ کرد، خواش ئەم ئایەتەی ناردە خوار ﴿ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوْقَ ٱثْنَتَيْنِ ﴾، واتە: ئەگەر ئەوانەی کە میرات لە بابیان دەگرن، ئافرەت بوونو دوو زیاتر بوون، ئەوە دوو لەسەر سێیان بۆ هەیە، وە دەربارەی (أُمّ كَجَّة)ی خێزانی عەبدوڕڕەحمان ئەم ئایەتەی ناردە خوار ﴿ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ ﴾، واتە: ژنەکانتان چوار یەکیان

---

[1] فتح القدير، ج: (١)، ص: (٥٥٩).

Youtube/AliBapir
FB/Media/AmeerOffice

هەیە لەوەی کە ئێوە بە میرات بە جێی دێڵن، دیارە کە کچەکان دوو لەسەر سێی میراتەکەیان بردووە، دایکیشیان چوار یەکی میراتەکەی بردوە.

بەڕێزان!

کاتێك باسی ئەو بەسەرهاتانە دەکەین، ئنجا بۆمان دەردەکەوێ کە ئەم قورئانە چۆن هاتۆتە خوار، بە تایبەتی ئایەتە مەدەنییەکان، هەر یەکەی کە هاتۆتە خوار، چارەسەری کێشەیەکی کردوەو بەرگریی لە ستەملێکراوێك کردوە، دەستی ستەمکارێکی گرتوە کە زوڵم نەکاتو هەقەکەی لێ وەربگرنەوە، ئەم ئایەتانە ئاوا کۆمەڵگای یەکەمی ئیسلامیی یان بنیاتناوە.

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای پەروەردگار ڕوو لە کۆمەڵگای مسوڵمانان دەکات، بە گشتی ڕوو لە مسوڵمانان دەکات، وە ڕوو لە کاربەدەستانی مسوڵمانان دەکات، ئەگەر حکومەت بن، ئەگەر سەرپەرشتیار بن، وە ڕوو لە دایكو بابەکان دەکات بە تایبەتتر، دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ﴾، خوا دەربارەی منداڵەکانتان ڕاتاندەسپێریو ئامۆژگارییتان دەکات، کە بەو شێوەیە میراتتان لێ بگرن، ﴿ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ ﴾، بۆ نێرینە وەك بەشی دوو مێینە هەیە، واتە: نێرینە دوو هێندەی بەشی مێینە، میرات دەگرێ، ئەوە دیارە وەك بنچنەیەکە، بەڵام لێرەدا مەبەست پێی کچو کوڕن، واتە: بابێك کە دەمرێ کوڕی هەن و کچی هەن، کوڕەکان دوو هێندەی کچەکان میرات دەبەن، بۆچی وایە؟ ئێمە دوایی باسی دەکەین کە حیکمەتی چییە؟ بەڵام هەر بە کورتیی دەڵێین: لەبەر ئەوەی کوڕەکە دوایی کە دەیەوێ هاوسەرگیریی بکات، دەبێ مارەیی بداو مەسرەف بکاتو ماڵو خێزان بەڕێوەبەرێ، بەڵام کچەکە هەتا لە ماڵی بابیەتی، مەسرەفی دەکێشرێ، بابی نەبوو، برای، مامی، پاشان کە شوو دەکات، بۆخۆی ئەوە هیچ کە مەسرەف ناکات، بەڵکو سەرەڕاش مارەیی دەدرێتێو مەسرەفیشی

دەكێشرێو، هیچ ئەركێكی ناكەوێتە سەر، لەبەرئەوە كوڕەكە زیاتر پێویستی بە ماڵو سامان هەیە.

ئنجا دەفەرموێ: ﴿ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوۡقَ ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ﴾، ئەگەر دوو ئافرەت زیاتر بوون، واتە: ئەگەر ئەوانەی كە میرات لە بابیان دەگرن دوو كچ زیاتر بوون، بۆچی نەیفەرمووە: (فَإِنْ كُنَّ بَنَاتٍ)؟ تاوەكو وا تەصەووڕ نەكرێ كە دەبێت حەتمەن كچ بنو لە ماڵی بابیان بن، بەڵكو با كچ بێو شووشی كردبێو لە ماڵی مێردی خۆیشی بێ، بەڵام كە بابی دەمرێ، یان دایكی دەمرێ، میراتی هەر لێ دەگرێ، ﴿ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوۡقَ ٱثۡنَتَيۡنِ ﴾، ئەگەر ئافرەت بوونو لە دوو زیاتر بوون، توێژەرەوانی قورئان هەموو دەڵێن: ئەگەر دووانو زیاتریش بوون ﴿ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ﴾، ئەوە دوو لەسەر سێی ئەو میراتەی كە بابیان یان دایكیان بەجێی دەهێڵێ، بۆ وان دەبێ، بەمەرجێك برایان لەگەڵدا نەبن، واتە: ئەگەر كچ بوونو هەر خوشك بوون، دووان یان زیاتر بوون، ئەوە دوو لەسەر سێی میراتی باب یان دایكیان دەبەن، ئەدی ئەگەر كەسێك مردو یەك كچی لێ بە جێما؟ ﴿ وَإِن كَانَتۡ وَٰحِدَةً فَلَهَا ٱلنِّصۡفُ ﴾، وە ئەگەر یەك كچ بوو، ئەوە ئەو كچە لەوكاتەدا نیوەی میراتەكە دەبا، مادام برای لەگەڵدا نەبن.

ئنجا دوای ئەوەی باسی میرات گرتنی منداڵانی كرد، دێتە سەر میراتگرتنی بابو دایكیان، بۆچی؟ چونكە ئەوەی كە گرنگترە خوای پەروەردگار پێشی دەخاتو منداڵ زیاتریان پێویست بە ماڵو سامان هەیە، بۆیە پێشی هی وان باس دەكات، منداڵ تازە دێتە نێو ژیانەوە، كچە دەیەوێ شوو بكات، كوڕە دەیەوێ ژن بێنێ، بەڵام بابو دایك تازە بەشی خۆیان ژیانیان كردوە، بۆیە هی وان دوا دەخات، دەفەرموێ: ﴿ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ ﴾، وە بابو دایكی كەسێك كە خەریكە بمرێ یاخود مردووە میرات بەجێ دێڵێ، بۆ هەركامێكیان یەك لەسەر شەشی میراتی كوڕەكەیان یاخود كچەكەیان

دەگرن لەوەی کە بەجێی دێڵێ ﴿ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٌ ﴾، ئەگەر ئەوە کە دەمرێ منداڵی هەبوو، باب‌و دایکی شەش یەك دەگرن، مادام منداڵی لەپاش بەجێمابوو، جا کوڕ بێ، یان کچ بێ، یەك بێ، یان زیاتر بێ.

ئەدی کەسێك کە دەمرێ‌و کەسی لە دوا بەجێ نامێنێ، نە کوڕ نە کچ، چۆن باب‌و دایکی میراتی لێ دەگرن؟ دەفەرموێ: ﴿ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٌ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ ﴾، ئەگەر منداڵی لەپاش بەجێنەمابوون، ئەوە لەو حاڵەتەدا دایکی سێ یەك دەگرێ، ئەدی بابی؟ بابیشی دوو سێیەك (٣/٢) دەگرێ، بۆچی؟ چونکە ﴿ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ﴾، نێرینە دوو بەرانبەری مێینە دەگرێ، ئەگەر دایکی یەك لەسەر سێی میراتی کوڕەکەی بگرێ، کە منداڵی نیەو تەنیا دایك‌و باب میراتی لێ دەگرن، مانای وایە بابەکە دوو هێندەی دایکەکە دەگرێ کە دوو لەسەر سێیە، ﴿ فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُ ﴾، وە ئەگەر ئەو کەسەی کە دەمرێ، برای هەبوون، واتە: سەرەڕای هەبوونی دایك‌و باب، براشی هەبوون، ئەو کاتە باب‌و دایکی هەرکامێکیان شەش یەك دەگرن‌و برایەکان هیچ ناگرن ئەوەش پێی دەگوترێ: (حَجْبُ النُّقْصان)، واتە: برایەکان میراتی لێ ناگرن‌و، هەر باب‌و دایکی میراتی لێ دەگرن، بەڵام برایەکان دەبنە هۆی ئەوەی کە میراتی دایکیان کەمبێتەوە، جا ئەوە دوایی باسی دەکەین، حیکمەتەکەی چییە؟ بەڵام ئێستا هەر دەڵێین: حیکمەتەکەی ئەوەیە کە مادام برای هەبن دیارە ئەو برایانە ئەرکی بەخێوکردنیان لەسەر بابیانە، لەبەرئەوە میراتی دایکیان لە سێیەکەوە دەگوازرێتەوە بۆ شەش یەك، بۆئەوەی زیادەکەی بچێتەوە بۆ لای بابیان، تاکو مەصرەفی ئەو برایانەی دیکەی پێ بکات ﴿ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ﴾، ئەوەش دوای جێبەجێ کردنی وەصیەتێکە کە ئەوەی خەریکە بمرێ، یان ئەوەی وەفاتی کردوە، کردوویەتی، ﴿ أَوْ دَيْنٍ ﴾، یاخود دانەوەی قەرزێك کە

لەسەریەتی، پێشی دەبێ قەرزەکەی بدرێتەوە، ئنجا وەصیەتەکەی جێبەجێ بکرێ، دوایی میراتەکە دابەش بکرێ لە چوار شوێنان ئەمە هاتوە، کە ئەمانەن: ﴿مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِي بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ ...(١١)﴾، ﴿مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِينَ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٖ...(١٢)﴾، ﴿مِّنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ تُوصُونَ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٖ ...(١٢)﴾، ﴿مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ غَيۡرَ مُضَآرّٖ ...(١٢)﴾، دەبێ قەرزەکە بدرێتەوەو وەصیەتەکە جێبەجێ بکرێ، ئنجا دوایی میراتەکە دابەش دەکرێ، پاشان دەفەرموێ: ﴿ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ لَا تَدۡرُونَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ لَكُمۡ نَفۡعٗا﴾، ئەوانەی میراتتان لێ دەگرن، بابو دایکی خۆتانو ڕۆڵەکانی خۆتانن، واتە: قەڵس مەبن کە خوای بەرز وای داناوە، چونکە جاری وایە کاسێك ڕقی لە بابیەتی، یان کەیفی بە دایکی نایەت، یان کوڕێکی خۆی خۆشناوێ، یان کچێکی خۆی خۆشناوێ، خوای کاربەجێ هەستو سۆزیان دەجووڵێنێو دەفەرموێ: بابو دایكو کچو کوڕو ڕۆڵەی خۆتانو خوا چۆنی دابەش کردوە، با بەو شێوەیە بێ ﴿لَا تَدۡرُونَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ لَكُمۡ نَفۡعٗا﴾، ئێوە نازانن کامیان قازانجی زیاترتان پێدەگەیەنێ، چ لە دنیا چ لە دوارۆژدا، ﴿فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِ﴾، ئەوەش پێویستی یەکە لەلایەن خواوە، واتە: پێوەی پابەندبن ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا﴾، خواش بێگومان زاڵی کاربەجێیە، خوا دەزانێ چۆنی دابەش دەکات، کاربەجێشە کێ چەندی دەداتێو کێش چەندی ناداتێ.

ئنجا دوای باسکردنی میراتگرتنی منداڵانو، پاشان هی بابو دایکان، واتە: هی منداڵان لە بابو دایکیان، ئنجا هی دایكو بابیان لە منداڵان، دێتە سەر میراتگرتنی مێرد لە ژنو، ژن لە مێرد، ﴿وَلَكُمۡ نِصۡفُ مَا تَرَكَ أَزۡوَٰجُكُمۡ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٞ﴾، وە ئێوە نیوەی ئەوەتان بۆ هەیە کە ژنەکانتان بەجێی دێڵن، مادام منداڵیان نەبێ، واتە: منداڵیان نەبێ لە خۆتان

یان لە مێردی دیکە، یانی نیوەی میراتی ژن بۆ مێردەکەیەتی بە مەرجێك ئەو ژنە مندالّی نەبێ، چ لە مێردەکەی کە میراتی لێ دەگرێ، چ لە مێردێکی دیکەی، بەلاّم ئەگەر مندالّی هەبوون، کوڕ بن یان کچ، کەم بن یان زۆر، ﴿ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ ﴾، وە ئەگەر ئەو ژنانەی کە میراتیان لێ دەگرن مندالّیان هەبوون، ئەوە ئێوە چواریەکی ئەو مالّەی کە بەجێی دێلّن، بە میراتی دەگرن ﴿ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ﴾، ئەو میرات دابەشکردنەش دوای جێبەجێ کردنی وەصیەتێك کە ڕایان سپاردوە، وە دوای قەرزێك کە کەوتۆتە سەریان و دەبێ بدرێتەوە، جێبەجێ دەکرێ، ئەوە میراتگرتنی مێرد لە ژن، ئەدی میراتگرتنی ژن لە مێرد؟ دەفەرموێ: ﴿ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ ﴾، وە هاوسەرەکانتان چواریەکیان بۆ هەیە لەوەی کە ئێوە بەجێی دێلّن بە میرات، واتە: یەك لەسەر چواری مالّەکەتان بە میرات دەگرن ﴿ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ ﴾، ئەگەر مندالّتان نەبوو، واتە: ئەو پیاوە ئەگەر مندالّی نەبوو، کوڕی نەبوو، کچی نەبوو، نە لەو ژنەی کە میراتی لێ دەگرێ، یاخود لە ژنانی دیکە، یەك بێ، دوو بن، چەند بن، ئەوە چواریەکی میراتەکەیان دەگرن، ﴿ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم ﴾، وە ئەگەر مندالّتان هەبوون، ئەوە ژنەکانتان هەشت یەك لەوەی کە بەجێتان هێشتوە، بە میرات دەگرن ﴿ مِّنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ﴾، دوای جێبەجێکردنی وەصیەتێك کە کردووتانەو دەیکەن، وە دوای قەرزێك کە لەسەرتانەو دەبێ بدرێتەوە، ئنجا میراتەکە بەو شێوەیە ئەو هەشت یەکەی لێ بدرێ بە ژنەکە ئەگەر پیاوەکە مندالّی هەبوو، ئەگەرنا چواریەك، وە دوایی ئەوانی دیکەش کە میراتی لێ دەگرن هەر کەسە بەپێی خۆی.

ئنجا دێتە سەر جۆری چوارەمی میرات گران، پێشێ باسی مندالاّنی کرد، ئنجا باسی باب و دایکانی کرد، دوایی باسی ژن و مێردانی کرد، ئنجا باسی

F/AliBapir.1
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

خوشك‌و برایان دەكات، بەپێی ڕیزبەندییەك كە دیارە ئەوەی لە پێشترە گرنگی زیاتری پێدراوە، ﴿ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمۡرَأَةٌ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوۡ أُخۡتٌ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ ﴾، وە ئەگەر پیاوێك یان ئافرەتێك بە شێوەی بێ وەچاغ (كَلاَلَة) میراتی لێدەگیرا، جا ئایا (كَلاَلَة)[1] كێیە؟ (كَلاَلَة) بریتیە لە كەسێك كە: باب‌و دایكی نەبن منداڵیشی نەبن‌و، باب‌و دایكی نەبێ واتە: ئەسڵی نەبێ، منداڵیشی نەبێ، واتە: فەرعی نەبێ، ئنجا ئایا ئەگەر ئەسڵ‌و فەرعی نەبوو، كێ میراتی لێ دەگرێ؟ خوشك‌و برا، ﴿ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوۡ أُخۡتٌ ﴾، ئەگەر برایەكی هەبوو، یان خوشكێكی هەبوو ﴿ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ ﴾، هەركامێكیان شەش یەك دەگرێ، كە لێرەدا مەبەست خوشك‌و برای دایكیین، بەڵام لە ئایەتی كۆتایی سووڕەتی (النساء)دا باس دەكات كە ئەگەر یەك خوشكی هەبوو، نیوەی میراتەكە دەبا‌و ئەگەر برا بوو، ئەوە هەموو میراتی خوشكەكەی دەبا، لەوێشدا مەبەست خوشك‌و برای باب‌و دایكیین، ئەدی ئەگەر كۆمەڵێك خوشك و برا بوون؟ دەفەرمووێ: ﴿ فَإِن كَانُوٓاْ أَكۡثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمۡ شُرَكَآءُ فِي ٱلثُّلُثِ ﴾، كەسێك دەمرێ كۆمەڵێك خوشك‌و برای دایكیی هەن‌و، باب‌و دایكی نین میراتی لێ بگرن‌و منداڵیشی نین، ئەوە یەك لەسەر سێی ماڵەكەی بەسەر خوشك‌و براكانیدا دابەش دەكرێ ﴿ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ غَيۡرَ مُضَآرٍّ ﴾، دوای جێبەجێكردنی وەصیەتێك كە ڕاسپێردراوە، وە درانەوەی قەرزێك كە كەوتۆتە سەری، بەڵام دەبێ هەم وەصیەتەكە بە شێوەیەكی زیانگەیەنەرانە نەبێ‌و، هەم قەرزەكەش بە شێوەیەكی زیانگەیەنەرانە نەبێ، جا ئەوە دوایی باسی دەكەین كە چۆن چۆنی مرۆڤ وەصیەت بكات، زیان دەگەیەنێ بە میراتگرەكانی؟ یاخود چۆن دەبێ كە قەرزێكی لەسەر بێ‌و ببێتە هۆی ئەوە كە زیانیان پێ بگەیەنێ؟!

---

[1] پێموایە وشەی؛ (بێوەجاغ) بۆ (كَلاَلَة) مانایەكی پڕ بە پێستە.

F/AliBapir
Youtube/AliBapir7
FMedia/AliAmeerOffice

چونكە ئەگەر وابێ ئەو وەصیەتەو ئەو قەرزە، نیشانەی پرسیاریان دەكەوێتە سەر، كە دوایی بە وردیی باسیان دەكەین.

پاشان دەفەرموێ: ﴿ وَصِيَّةً مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، ئا ئەوە ڕاسپاردنێكە لە خواوە، پێشی فەرمووی: ﴿ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، ئەوە فەرزێكە لەلایەن خواوە، لێرەش دەفەرموێ: ﴿ وَصِيَّةً مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، دوایی ڕوونی دەكەینەوە لەبەرچییە؟ ﴿ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴾، وە خوا زانای هێدیی‌و مەندە، ئنجا خوا سبحانە و تعالی لە كۆتایی باسی میراتدا دەفەرموێ: ﴿ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ﴾، ئا ئەوانە سنوورەكانی خوان، ئەو میرات دابەشكردنە، فلان ئەوەندە بەریێ‌و فلان ئەوەندەو فلان ئەوەندە، ئەوە سنوورەكانی خوان، یاساكانی خوان، ﴿ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ﴾، وە هەر كەسێك فەرمانبەریی خواو پێغەمبەرەكەی بكات، خوا دەیخاتە چەند باغێكەوە ڕووباریان بە ژێردا دەڕۆن، بە هەمیشەیی تێیاندا دەمێننەوە، ئەوە بۆ هەر كەسێك كە پابەندبێ بە شەریعەتی خواوە، واتە: پابەندبێ بە سنوورەكانی خواوەو بیانپارێزێ‌و نەیانبەزێنێ ﴿ وَذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴾، وە ئەوەش بردنەوەی مەزنە، بردنەوەی مەزن‌و سەركەوتنی مەزن‌و بە ئامانج گەیشتنی مەزن، ئەوەیە كە خوا لە بەندەی خۆی خۆشبێ‌و بیخاتە بەهەشتەوە، لە بەرانبەر چیشدا ئەوەی بۆ دەكات؟ لە بەرانبەری ئەوەدا كە گوێڕایەڵەو فەرمانبەرە بۆ خواو بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ، وە پابەندە بە شەریعەتی خواوە.

ئەدی بە پێچەوانەوە ﴿ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ يُدْخِلْهُ نَارًا خَٰلِدًا فِيهَا وَلَهُۥ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٤﴾ ﴾، بەڵام كەسێك سەرپێچیی بكات لە خواو پێغەمبەری خوا ﷺ ﴿ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ ﴾، وە

سنوورەکانی ببەزێنی، سنوورەکانی کێ؟ هی خوا، چونکە پێغەمبەریش ﷺ مولزەم کراوە بە سنوورەکانی خواوە، سنوورەکان لە خواوە دیاری دەکرێن، وە ئەوەی کە پێغەمبەریش ﷺ لە سوننەتی خۆیدا فەرموویەتی، هەر بە وەحی خوایە، کەواتە: ئەوەی کە سەرپێچیی بکات لە خواو لە پێغەمبەری خوا ﷺو سنوورەکانی خوا ببەزێنیو لێیان تێپەڕێنی، ﴿يُدۡخِلۡهُ نَارًا خَٰلِدٗا فِيهَا﴾، بە تەئکید ئەوە دەیخاتە نێو ئاگرێکەوە بە هەمیشەیی تێیدا دەمێنێتەوە، ﴿وَلَهُۥ عَذَابٞ مُّهِينٞ﴾، وە ئازارێکی ڕیسواکەری بۆ هەیە، ئازارەکە بۆ جەستەیەتیو ڕیسواکردنەکە بۆ ڕووحیەتی، چونکە ئینسان لە ڕووح و جەستە پێکدێ، جەستەکەی ئەوە دیارە بە ئازار ئەشکەنجە دەدرێ، ئەدی ڕووحەکەی؟ ڕووحەکە بەو ئیهانەو سووکایەتیی پێکردنە کە لە دۆزەخدا هەیە، چونکە وشەی: ﴿مُّهِينٞ﴾، واتە: ڕیسواکەر، زەبوونکەر، وە شەرمەزارکەر.

خوا ﷾ وەك دەبینین زۆر بە گەورەیی‌و بە گرنگیی لە دوای ئەوەی کە باسی میراتی کرد، باسی ئەوە دەکات کە ئەوانە سنوورەکانی خوان، ئەوەی پابەندبێ بە سنوورەکانی خواوە، دەیخاتە بەهەشتو ئەوەی لە سنوورەکانی خوا لابداتو بیانبەزێنێ، دەیخاتە دۆزەخ، ئەمەش ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ئەم مەسەلەی میرات دابەشکردنە، بەو شێوەیەی کە شەریعەت فەرموویەتی، شتێکی زۆر گەورەو گرنگە، بۆیە هەموو ئەو پەرلەمان و ڕژێمانەی کە دەستکاریی دابەشکردنی میرات دەکەنو، پێیانوایە ئەوان لە خوای زانا باشتر دەزانن، لە ڕاستییدا سەهوویان کرد، سەهووی زۆر گەورەشیان کرد، جا دیارە هەر کەسێك مسوڵمان بێ، پابەندە بە یاساکانی خواوەو پابەندە بە سنوورەکانی خواوە، جا چ لە بواری باری کەسێتییو میرات دابەشکردن دابێ، چ لە هەر بوارێکی دیکە دابێ، هەر کەسێك خۆی بە مسوڵمان بزانێ، دەوڵەت بێ، پەرلەمان بێ، شەخص بێ، حیزب بێ، ناتوانێ قسە بکات دەربارەی یەکێك لەو یاسایانەی خوای پەروەردگار کە بە ڕوونی فەرمووونی، بە تایبەتی مەسەلەی میرات دابەشکردن، وە هەر شتێکی دیکەی کە دەقی قورئانو سوننەتی ڕوونی

بێ چەندو چوونی لەسەرە، ناتوانێ خۆی بە مسولْمان بزانێو قسە لەوبارەوە بکات، خوای پەروەردگار هەموو لایەکمان لەو کەسانە بگێڕێ کە پابەندن بە شەریعەتی خواو بە سنوورەکانی خواوەو، بە دڵو قەناعەتەوە بۆ خوا ملکەچن.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: ئایەتەکانی (١١، ١٢) وەك پێشتر باسمان کرد هەروەها ئایەتی کۆتایی سوورەتی (النساء)، ئایەتی (١٧٦)، زانایانی ئیسلام هەموو بنەما گرنگەکانی میراتیان لێ هەڵێنجاون، لەگەڵ هەندێك لە فەرمایشتەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ، ئنجا بۆ ئاگاداریی هەموو لایەك زانیاریی میرات دابەشکردن (علم تقسيم الميراث)، یەکێکە لە زانیارییە گرنگەکانی شەریعەتو هەر لە دێر زەمانەوە هەم هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەری خوا ﷺ، هەم زانایانی دوای ئەوان، گرنگییەکی زۆریان بە زانیاریی میرات داوە، کە وەك گوتمان لەو سێ ئایەتە موبارەکەی سوورەتی (النساء)دا، بنەماکانی ئەم زانیارییە باسکراون لەگەڵ هەندێك لە فەرمایشتەکانی پێغەمبەردا ﷺ بە تایبەتی ئەم فەرمایشتە: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اقْسِمُوا الْمَالَ بَيْنَ أَهْلِ الْفَرَائِضِ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ فَمَا أَبْقَتِ الْفَرَائِضُ: فَلأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ﴾ (أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٨٦٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٦١٥)، وَأَبُودَاوُدَ برقم: (٢٨٩٨)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٧٤٠)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ماڵ لە نێوان خاوەن بەشەکاندا دابەش بکەن، بە پێی کتێبی خوا (واتە: میرات دابەش بکەن لە نێوان ئەوانەدا کە خوا بەشی بۆ دیاری کردوون، جا دوو لەسەر سێیە، نیوەیە، شەش یەکە، هەشت یەکە)، وە ئەوەی مایەوە بۆ یەکەمین پیاوێکی نێرینە لە خزمانی مردووە، واتە: کێ لە هەموو کەس لێی نزیکتربێ کە پێیان دەگوترێ: (عَصَبَة) چ میراتی گرتبێ، چ میراتی

نەگرتبێ، گرنگ ئەوەیە ئەوەی کە دەمێنێتەوە لە خاوەن بەشەکان (ذووا الفروض) بۆ خزمانی پشتی ئەو مردووە دەچێ، کێ نزیکتربێ.

هەڵبەتە زانیاریی دابەشکردنی میرات وەك گوتم: بە شێوەیەکی گشتی بنەماکانی لەم سێ ئایەتە موبارەکەو لەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ دایە، بەڵام وردەکاریی‌و لق‌و پۆپی زۆری تێدا هەیە، وە هەندێکیش لە زانایان، لە هەندێك لە مەسەلەکانی میراتدا ڕاجیایی یان هەیەو، ئێمە دەرفەتمان نیە بچینە نێو ئەو وردەکارییەوە، بەڵام هەر ویستمان ئاماژەیەکی پێ بدەین، وە لە هەندێك لە شوێنەواراندا هاتوە یەکەمین زانیاریی کە ئۆممەتی پێغەمبەر ﷺ فەرامۆشی دەکات‌و لە بیری دەچێتەوە، بریتیە لە زانیاریی میرات، بەڵام تەماشای سەنەدی شوێنەوارو فەرموودەکانم کرد، زۆر بەهێزم نەبینین بۆیە نەمهێنان.

مەسەلەی دووەم: ئەگەر تەماشای ئەو سێ ئایەتە بکەین، وەك گوتم بنەماکانی زانیاریی میراتیان گرتۆتە خۆیان، واتە: ئایەتەکانی (١١، ١٢) وە ئایەتی (١٧٦) لە سوورەتی (النساء)دا، ئەم ڕیزبەندیی یە دەبینین، واتە: ڕیزبەندییەکی مەنتیقیی دەبینین: لە ئایەتی ژمارە (١١)دا باسی میراتگرتنی منداڵان (چ کچ، چ کوڕ)و بابو دایك کراوە، کە بێگومان منداڵەکانی هەر کەسێك، وە پاشان دایك‌و بابی، نزیکترین کەسی مردوون، وە لە ئایەتی ژمارە (١٢) خوای پەروەردگار باسی میراتگرتنی مێرد لە ژن، وە ژن لە مێرد، وە پاشان میراتگرتنی خوشك‌و برای دایکیی کە دوایی باسی دەکەین، باسی ئەوانە کراوە، وە لە ئایەتی ژمارە (١٧٦)دا خوا سبحانه وتعالى باسی میراتگرتنی خوشك‌و برای بابیی، یاخود بابیی‌و دایکیی کردوە، کەواتە: بە ڕیزبەندییەکی مەنتیقیی، کێ نزیکترە خوای کاربەجێ پێشێ باسی میراتگرتنی ئەوی کردوە، بەمجۆرە: منداڵەکان، پاشان بابو دایك، ئنجا دوایی مێرد لە ژن‌و ژن لە مێرد، دوایی خوشك‌و برای دایکیی، پاشان خوشك‌و برای بابیی‌و بابو دایکیی.

مەسەلەی سێیەم: کە خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ ﴾، خوا ڕاتان دەسپێرێ دەربارەی منداڵەکانتان و ئامۆژگارییتان دەکات، ئایا دوێندراو لەم ئایەتەدا کێیە؟ خوای پەروەردگار کێی دواندوە؟ توێژەرەوانی قورئان وەك عادەتی خۆیان هەر یەکەی لایەکیان گرتوە:

یەکێك دەڵێ: دوێندراو لێرەدا دایك و بابن.

یەکێکی دیکە دەڵێ: نەخێر، دوێندراو مسوڵمانانن بە گشتی.

یەکێکی دیکە دەڵێ: دوێندراو دەوڵەتی ئیسلامیی یەو بەرپرسانن ... هتد.

بەڵام ئێمە دەڵێین: دوێندراو (مخاطب) ئەوەی کە خوا دواندنەکەی ئاڕاستە کردوە کە دەفەرموێ: خوا دەربارەی منداڵەکانتان ئامۆژگارییتان دەکات و ڕاتاندەسپێرێ، کە بەو شێوەیە میراتیان پێ بدەن، دوێندراو (مخاطب) لە یەك کاتدا هەم باب و دایکن، بە نسبەت منداڵەکانەوە، هەروەها منداڵ و ڕۆڵەن، بە نسبەت دایك و بابیانەوە، وە پاشان کۆمەڵگایە، وە دوایی بەرپرسان و حوکمڕانانی کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیین، واتە: هەموو ئەوانە مولزەمن بەوەی بەو شێوەیە کە خوا فەرموویەتی، میرات دابەش بکرێ، دابەشی بکەن، واتە: کاتێك کە دەوڵەت کەمتەرخەم دەبێ و کۆمەڵگا کەمتەرخەم دەبێ، مانای وانیە کە بەرپرسیارێتی لەسەر باب و دایکەکان لاچووە، یان لەسەر خێزانەکان لاچووە، کە بەو شێوەیەی شەرع گوتوویەتی میرات دابەش بکەن، بەڵکو هەموویان هەر مولزەمن.

مەسەلەی چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ ﴾، ئەم ڕستەیە ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە خوا ﷻ سەبارەت بە مرۆڤەکان لە باب و دایکیان لەگەڵیان بە بەزەیی ترە، بۆچی؟ چونکە خوا ﷻ

دەفەرموێ: ئەی باب‌و دایکەکان! خوا دەربارەی منداڵەکانتان ئامۆژگارییتان دەکات ئاوا بکەن لەگەڵیان، واتە: خوا ﷾ سەبارەت بە مرۆڤەکان لە باب‌و دایکیان زیاتر لەگەڵیان بە ڕەحم‌و بەزەیی یە، نەوەك باب‌و دایکیان عەقڵیان پێ نەشکێ‌و نەزانن چۆن وەصیەت بکەن، یاخود نەزانن کە چۆن میراتێك کە لێیان بەجێ دەمێنێ، بەسەریاندا دابەش بکرێ، خوای کاربەجێ لە جیاتی ئەوان ئەو میراتەی دابەش کردوە، کەواتە: لە باب‌و دایکەکان بە بەزەیی ترە سەبارەت بە کوڕو کچەکانی ئەوان، لەوبارەشەوە ئەم فەرموودەیە هەیە: ﴿عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﵁، أَنَّهُ قَالَ: قُدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِسَبيٍ، فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ تَبْتَغِي، إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وَأَرْضَعَتْهُ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَتَرَوْنَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ؟ قُلْنَا: لاَ وَاللَّهِ وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لاَ تَطْرَحَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اللَّهُ أَرْحَمُ بِعَبْدِهِ مِنْ هَذِهِ الْمَرْأَةِ بِوَلَدِهَا﴾ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٥٩٩٩)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٦٩١٢)، واتە: عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە کە ڕۆژێك دیلی جەنگی هێنران بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ (سَبْيٍ: بە ئافرەت‌و منداڵ دەگوترێ کە لە جەنگدا بە دیل دەگیرێن) ئافرەتێك لەنێو دیلەکاندا دەگەڕا لە منداڵەکەی خۆی کە لێی دابڕا بوو، کاتێك کە منداڵێکی دۆزیەوە لەنێو دیلەکاندا (دیارە منداڵی خۆی بووە) یەکسەر بە زگی خۆیەوە نووساندو باوەشی لێداو یەکسەر مەمکی بۆ دەرهێناو شیری دایە (دەبێ شیرە خۆرە بووبێ) دەڵێ: لەوکاتەدا پێغەمبەری خوا ﷺ پێی فەرموون: پێتان وایە ئەم ئافرەتە ئەم منداڵەی خۆی فڕێ دەداتە نێو ئاگر؟ ئێمەش گوتمان: نەوەڵڵا، مادام بتوانێ فڕێی نەدا، فڕێی نادا، (واتە: مەگەر زۆری لێ بکرێ)، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بە تەئکید خوا بەرانبەر بە بەندەکەی لەو ئافرەتە بەرانبەر بە ڕۆڵەکەی بە بەزەیی ترە. کەواتە: بەندە هەرچ بڕ ڕوو لە خوابێ‌و بۆ خوا صوڵحاوبێ، خوا هێندەی خۆشدەوێ نایخاتە نێو ئاگر.

مەسەلەی پێنجەم: ئایا بەكارهێنانی وشەی: (ذَكَر) و (أُنْثَى) كە دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِىٓ أَوْلَـٰدِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ﴾، حیكمەتی چییە كە خوا نەیفەرمووە: (لِلرّجُلِ مِثْلُ حَظِّ المرأتَيْنِ) یان (للرّجال مثلي حَظِّ النِّسَاءِ)؟

لێرەدا كە هەردووك وشەی: (ذَكَر) و (أُنْثَى)ی بەكارهێناوە، حیكمەتەكەی ئەوەیە ئەگەر فەرمووبای پیاوو ئافرەت، یاخود پیاوان‌و ئافرەتان، ئەو كاتە وای لێ وەردەگیرا كە تەنیا ئینسانانی باڵغ میرات دەگرن، جا چ نێربن، چ مێ بن، بەڵام كە دەفەرموێ: ﴿ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ﴾، بۆ نێرینە هێندەی بەشی دوو مێینە هەیە، واتە: ئەو نێرینەیە چ پیاوبێ چ منداڵ بێ، وە مێینەكەش بە هەمان شێوە، چ ئافرەت بێ، وە چ كچێكی منداڵ بێ، تاكو وەك پێشتر باسمان كرد، ئەو عادەتەی سەردەمی نەفامیی عەرەبەكان‌و غەیری عەرەبەكانیش هەڵبوەشێتەوە، كە میراتیان نەدەدا بە منداڵ، چ كوڕ بووایە، چ كچ بووایە، بەڵكو زۆرجار میراتیان نەدەدا بە ئافرەتانیش.

مەسەلەی شەشەم: كە دەفەرموێ: ﴿ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ﴾، بۆ نێرینە ئەندازەی بەشی دوو مێینە هەیە، كە پێشتر باسمان كرد، لێرەدا مەبەست لە (ذَكَر) واتە: كوڕ، وە مەبەست لە (الأُنثَيَيْن)، واتە: دوو كچ، جا ئایا بۆچی خوای پەروەردگار بۆ كوڕ دوو بەرانبەری كچ میراتی داناوە؟ حیكمەتەكەی ئەوەیە زۆر ئاشكرایە كە لە شەریعەتی ئیسلامیی دا، وە لە كۆمەڵگای ئیسلامیی دا، بگرە لە هەر كۆمەڵگایەكدا كە فیطرەتیان تێكنەچووبێ‌و بەپێی فیطرەت‌و سروشتی ساغیی ئینسان بەڕێوەبچن، پیاو دەستپێشخەرە بۆ ئافرەت، كە هاوسەرگیریی لەگەڵدا دەكات، وە مارەیی پێدەدا، وە پاشان مەسرەف‌و نەفەقەو پۆشاك‌و شوێن دابینكردن لەسەر پیاوە، كە هی خۆیشی‌و هی خێزانەكەیشی‌و منداڵەكانیشی دابین بكات، لەبەر ئەوە كوڕ زیاتر پێویستی بەو پارەیە هەیە، لەو میراتەی بابی یاخود

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

دایکی، بۆیە خوای دادگەر دوو هێندەی خوشکەکانی داناوە بۆ برایەکان، چونکە ئافرەت وەختێك شوو دەکات، مارەیی پێ دەدرێ‌و پارە سەرف ناکات، وە وەختێك کە دەچێتە ماڵ‌و مێردی مەسرەفی دەکێشرێ‌و مەسرەف ناکات، وە کاتێك لە ماڵی بابیەتی یان لە ماڵی برایەتی، یان لە ماڵی مامیەتی، هەر چۆن بێ، ئافرەت هیچ کاتێك شەریعەت مەسرەف کێشانی خۆیشی نەخستۆتە ئەستۆی، چ جای هی غەیری خۆی! بەڵام پیاو مەسرەفی خۆیشی، وە هی ماڵ‌و عائیلەشی بە ئەستۆوەیە، لەبەر ئەوە شتێکی زۆر دادگەرانەیە کە خوای کاربەجێ دوو هێندەی داوە بە برایەکان لە بەرانبەر خوشکەکاندا، ئنجا هەر ئەو حیکمەتەشە کە باب‌و دایك وەختێك کە هەر خۆیان میرات بگرن لە کوڕەکەیان، یان لە کچەکەیان‌و منداڵیان لەگەڵدا نەبن، هەرکامێکیان شەش یەك دەگرن، وەك یەك: ﴿ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ ﴾، وە باب‌و دایکی کەسێك کە مردوە، بۆ هەر کامێکیان یەك لەسەر شەشی میراتی کوڕەکەیان یاخود کچەکەیان میرات دەگرن لەوەی کە بەجێی دێڵێ ﴿ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞ ﴾، ئەگەر ئەوە کە دەمرێ منداڵی هەبوو، باب‌و دایکی شەش یەك دەگرن، جا منداڵەکە کوڕ بێ، یان کچ بێ، یەك بێ، یان زیاتر بێ، بەڵام ئەگەر منداڵی نەبن، ئەو کاتە دایکی کەمتر دەگرێ، دەفەرموێ: ﴿ فَإِن لَّمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٞ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ ﴾، ئەگەر منداڵی نەبن، دایکی سێیەك دەگرێ، ئەدی بابی چەندی لێ دەگرێ؟ ئەوەی کە دەمێنێتەوە بۆ بابیەتی، واتە: بابی دوو لەسەر سێی دەگرێ، چونکە برایەکان بۆ خۆیان میرات ناگرن، بەڵام میراتی دایکیان کەم دەکەنەوە، وە هی بابیان زیاد دەکەن، دیارە ئەویش لەبەر ئەوەیە کە ئەگەر وابێ، ئەوکاتە بابیان مەسرەفی زیاتری دەچێ‌و پێویستی بە ئیمکانیەتی زیاتر دەبێ بۆ ئەوەی مەسرەفی برایەکانی بکێشێ، واتە: برایەکانی بابای مردوو، کە بابیان‌و بابی کوڕە مردووەکە، مەسرەفیان دەکێشێ.

YouTube/AliBapir
FM/AliBapir
Media/AliBapirOffice

مەسەلەی حەوتەم: لە چوار شوێنان لە ئایەتەکانی (١١، ١٢)دا خوای پەروەردگار باسی ئەوەی کردوە پێش ئەوەی میرات دابەش بکرێ، دەبێ وەصیەت جێبەجێ بکرێو ئەو قەرزەش کە ئەو مردووە لەسەریەتی بدرێتەوە، دیارە لە هەر چوار شوێنەکە وەصیەت پێش قەرز خراوە، کە پێشتر ڕیزمان کردوونو دواییش دەیانهێنین، وەك دەفەرموێ: ﴿ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِي بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ ﴾، دوای وەصیەتێك کە ڕاسپێردراوە، جێبەجێ دەکرێ، وە پاشان قەرزێك کە کەوتۆتە سەری، دەدرێتەوە، بەڵام زانایان لەسەر ئەوە یەك دەنگنو ڕێککەوتوون کە لە کاتێکدا بویسترێ وەصیەتەکە جێبەجێ بکرێو قەرزەکە بدرێتەوە، دەبێ قەرز پێش بخرێ، واتە: دەبێ کەسێك کە دەمرێ پێشێ قەرزەکانی بدەنەوە لە میراتەکەی، ئنجا ئەگەر وەصیەتی کردبێ، وەصیەتەکەش جێبەجێ بکرێ، پاشان میراتەکەی دابەش بکرێ، ئەوە زانایان هەموو لەسەری یەك دەنگن، وەك: شەوکانی لە (فتح القدیر) هێناویەتی⁽¹⁾، ئنجا ئایا حیکمەتی ئەوە چییە کە قەرزدانەوەکە پێش جێبەجێکردنی وەصیەت دەخرێ؟ ئەدی بۆچی خوای کاربەجێ وەصیەتی پێش قەرز خستوەو دەفەرموێ: ﴿ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِي بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ ﴾، یان دەفەرموێ: ﴿ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِينَ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٖ... ⑫ ﴾، یان ﴿ مِّنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ تُوصُونَ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٖ ... ⑫ ﴾، یان دەفەرموێ: ﴿ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ ﴾؟! زانایان چەند شتێکیان باسکردوە:

یەکەم: دەڵێن: لەبەر ئەوەی حاڵەتی وەصیەت کردن زیاترە لە قەرزدانەوە، واتە: بە زۆریی وایە خەڵك وەصیەت دەکات، بەڵام مەرج نیە هەموویان قەرزداربن، بەڵام مەگەر چۆن دەنا هەر کەسێك کە دەمرێ وەصیەت دەکات.

---

[1] ج: (١)، ص: (٥٥٦).

F/AliBapir.ir
Youtube/AliBapir.ir
F/Media/AmeerOffice

دووەم: دەڵێن: وەصیەت بەشی هەژارو نەدارو ئەوانەیە، بەڵام قەرز هی خاوەن قەرزە، بۆیە خوای پەروەردگار هەقی هەژارو نەدارەکانی پێشخستوە.

سێیەم: دەڵێن: لەبەر ئەوەی کە وەصیەت لە قەرز زیاتر شێوەی میرات دەکات، چونکە وەصیەت هیچ شتێکی لە بەرانبەردا نیە، بەڵام قەرز دیارە شتێکی لە بەرانبەردایەو کاتی خۆی ئەو کەسە قەرزدار بووە.

چوارەم: دەڵێن: لەبەر ئەوەی کە ئەو کەسەی میراتی لێ دەگیرێ، بۆخۆی هۆکاری وەصیەتەکەیە، بەڵام قەرزەکە خۆی هۆکاری نیە، بۆیە وەصیەتەکە خوای زانا پێشی خستوە، نەوەکو ئیهمال بکرێ، واتە: قەرزەکە هەر دەبێ بدرێتەوە، بەڵام بۆ ئەوەی کەمتەرخەمیی نەکرێ لە جێبەجێکردنی وەصیەتەکەدا، خوای پەنهانزان لە باسکردندا پێشی خستوە، ئەگەرنا لە جێبەجێکردندا قەرزەکە لە پێشەوە دەبێ.

پێنجەم: هەندێکیش گوتوویانە: لەبەر ئەوەی کە قەرزدانەوە کە گرنگترە، وە بۆ ئەوەش کە وەصیەتیش گرنگیی پێ بدرێ‌و کەمتەرخەمیی تێدانەکرێ.

مەسەلەی هەشتەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾، دیارە پێشێ باسی میراتگرتنی منداڵەکان دەکات، دوایی باسی باب‌و دایکیان دەکات، جا دوایی دەفەرموێ: ﴿ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ﴾، نازانن کامیان سوودی نزیکترە بۆ ئێوە، ئەم ڕستە قورئانییە مەبەستی ئەوەیە کە ئێمە متمانەمان هەبێ بە شەریعەتی خوای پەروەردگار، وە عاطیفەو سۆزی خۆمان بەکارنەهێنین، کەسێك ڕقی لە برایەکەیەتی، یان ڕقی لە منداڵەکەیەتی، یاخود حەساسیەتی بە خزمێکی هەیە، ئەوانە نەهێنێتە پێش‌و خوای کاربەجێ میراتی چۆن داناوە، بەو شێوەیە جێبەجێ

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir7
FMediaAmeerOffice

بکرێ، وە خواش دەزانێ کێ بۆ کێ چاکترە، دەبینی تۆ هەستیارییت لەگەڵ کەسێك، لەگەڵ منداڵێکت، لەگەڵ خزمێکی نیزیکت هەیە، بەڵام لەوانەیە لە دوای خۆت ئەو زیاتر بە کەڵکت بێو سوودی بۆت هەبێ، یاخود مرۆڤ کوڕێك یان کچێکی هەبێ، دووعای خێری بۆ بکات، خێرو صەدەقەی بۆ بکات، بە هەرحاڵ خوای دادگەر دەفەرموێ: خوا دەزانێ کامیان سوودیان نزیکترە بۆ ئێوە، واتە: ئێوە لەبەر عاطیفەی خۆتانو لەبەر میزاجی خۆتان دەستکاریی ئەو بەشانەی میرات مەکەنو خوا چۆنی داناوە ئاوا جێبەجێی بکەن.

مەسەلەی نۆیەم: خوای پەروەردگار لە کۆتایی ئایەتی دوازدەیەمدا باسی کەلالە دەکات، ئایا مەبەست لە کەلالە کێیە؟ کە بە کوردی دەتوانین بڵێین: بێ وەجاغ، وەجاغ کوێر، بێ کەس، یاخود بێ ئەسڵو بێ فەرع واتە: بابو دایکی نەبێو ڕۆڵەی نەبێ، زانایان لەوبارەوە کەوتوونە ڕاجیاییەوە: زۆربەیان دەڵێن: کەلالە ئەو کەسەیە کە لەلایەن خوشكو براو خزمانیەوە میراتی لێ دەگیرێ، بەڵام نە بابو دایکی هەیە میراتی لێ بگرن، نە کوڕو نە کچیشی هەیە، واتە: نە ئەسڵی هەیەو نە فەرعی هەیە.

وە (ابن كثير) دەڵێ: ئەمە ڕای هەر حەوت فەقیهەکانەو ڕای چوار پێشەوایەکانەو ڕای زۆربەی زانایانی پێشینو پاشینە، بەڵکو زۆرێك لە زانایان گوتوویانە: یەك دەنگیی زانایانی لەسەرە، ئنجا ئایا بۆچی ئەو کەسەی ڕۆڵەو دایكو بابی نین، میراتی لێ بگرن، ناوی لێنراوە کەلالە؟! دوو ڕا هەن:

ڕای یەکەم: هەندێکیان دەڵێن: لەبەر ئەوە کە: (الكَلَاَلَة: مَصْدَر من تكلَّله النَّسَبُ أي أحاط به، وَسُمِّيَ الإكليلُ لإِحاطته بالرأسِ مِنْ جَوَانِبِهِ)، (إكليل) واتە: تاج، ئەوەی کە لەسەر سەر دادەنرێ، چونکە دەوری سەر دەدا، ئنجا لەبەر ئەوەی خزمان دەوری ئەو کەسە دەدەن کە لەسەرەوە

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

ئەسڵی نیە، باب‌و دایکی نیەو ڕۆڵەشی لە خوارەوە نیە، بەڵکو خزمەکان لە دەورینی‌و میراتی لێ دەگرن، بۆیە ئەو ناوەی لێنراوە، یان دەڵێن: (إنَّ الكَلاَلَةَ مَأخُوذَةُ مِنَ الكَلال وَهُوَ الإِعْيَاءُ فَكَأَنَّهُ يصيرُ المِيرَاث إِلى الوَارِثِ عَن بُعْدٍ وإِعياءٍ)، واتە: (كَلاَلَة) لە (كلال)ەوە هاتوە، واتە: ماندوویێتی، واتە: وەك بڵێی میراتەکە لە دوورەوە گەیشتۆتە دەستی ئەو خزمانەو دوای ماندوو بوون، چونکە ئەگەر هاتباو باب‌و دایك‌و ڕۆڵەو منداڵی هەبووایە، ئەوان میراتیان نەدەگرت.

__ڕای دووەم__: هەندێکی دیکە دەڵێن: مەبەست لە کەلالە بریتیە لە خودی میراتگرەکە، مادام دایك‌و باب‌و ڕۆڵەی مردووەکە نەبن‌و براو خوشکی بن، یان خزمی دیکەی بن، پێیان دەگوترێ: (الكَلاَلَة)، لەوبارەشەوە ئەم دەقە (طَبَري) هێناویەتی بە ژمارە: (٨٦٦٨) لە (جامع البیان)ی خۆیدا دەڵێ: {مَرِضَ سَعْدٌ رضي الله عنه بِمَكَّةَ مَرَضاً شَدِيداً، قَالَ: فَأَتَاهُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَعُودُهُ، فقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لِي مَالٌ كَثِيرٌ، وَلَيْسَ لِي وَارِثٌ إِلاَّ كَلاَلَة، فَأُوصِي بِمَالِي كُلِّهِ؟ قَالَ: «لاَ»}، واتە: سەعدی کوڕی ئەبی وەققاص خوا لێی ڕازی بێ لە مەککە نەخۆشییەکی زۆر توندی گرت، (دیارە لە خۆی ترساوە کە بمرێ) پێغەمبەری خوا ﷺ سەردانی کرد، گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! ماڵێکی زۆرم هەیە، وە هیچ میراتگرێکیشم نیە، جگە لە کەلالە (واتە: براو خوشك) ئایا ماڵەکەم هەمووی بکەم بە وەصیەت؟ فەرمووی: نەخێر، (هەمووی مەکە بە وەصیەت، چونکە وەصیەت دەبێ لە یەك لەسەر سێی ماڵدابێ ئەوەی دیکە بۆ میراتگرانە).

هەروەها لەوبارەوە ئەو فەرمایشتەش هەیە: ﴿عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ وَأَنَا مَرِيضٌ، فَتَوَضَّأَ، فَصَبَّ عَلَيَّ فَعَقَلْتُ، فَقُلْتُ: لا يَرِثُنِي إِلاَّ كَلاَلَةٌ فَكَيْفَ الْمِيرَاثُ؟ فَنَزَلَتْ آيَةُ الْفَرَائِضِ﴾ أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (١٩٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤١٢٤)، واتە: جابیری کوڕی

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir7 F/MediaAmeerOffice

عەبدوڵلا خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ هات بۆ لام من نەخۆش بووم (دیارە لە هۆش خۆی چووە)، دەستنوێژی گرت، وە لە ئاوی دەستنوێژەکەی لێ پرژاندم، منیش هاتمەوە هۆش خۆم، گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! تەنیا کەلالە میراتم لێ دەگرێ، ئایا چی لە میراتەکە بکەم (کەلالە: واتە براو خوشك، یاخود خزمانی دیکە، کە نە باب‌و دایك‌و نە منداڵ‌و ڕۆڵەن)، ئیدی خوا عزّ وجل (آيَةُ الْفَرَائِضِ)ی ناردە خوار، بۆ چۆنیەتی میرات لێ گیران.

ئنجا (طَبَري) لە (جامع البيان) دا هێناویەتی دەڵێ: (وَالصَّوَابُ مِنَ القَوْلِ فِي ذَلِكَ عِنْدِي مَا قَالَه هَؤلاَء، وَهُوَ أن "الكَلاَلَة" الَّذِينَ يرِثُونَ الْمَيْتَ، من عَدا وَلَدِهِ وَوَالِدِهِ، وَذَلِكَ لِصحَّة الخَبَر الَّذِي ذَكَرْنَاهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ)[1]، (طَبَري) ئەم ڕایە بەهێز دەکاو هەڵیدەبژێرێ، واتە: قسەی ڕاست لەوبارەوە لە لای من ئەوەیە کە ئەوانە گوتوویانە: کەلالە بریتیە لەو کەسانەی کە میرات لە مردوو دەگرن، وە نە باب‌و دایکنی‌و نە ڕۆڵەشینی، واتە: برانی، خوشکنی، خزمانی دیکەنی، چونکە ئەو هەواڵەی لە جابیری کوڕی عەبدوڵلا گێڕدراوەتەوە، هەواڵێکی ڕاستە (واتە: فەرموودەیەکی ڕاستە).

ڕای سێیەم: کە من ڕای سێیەمم پێ ڕاستە، ئەویش ئەوەیە کە (کەلالە) هەر کام لە میرات لێگیراوان‌و میراتگرەکانە، میرات لێگیراوان مادام باب‌و دایك میراتیان لێ نەگرن، وە ڕۆڵە واتە: کوڕو کچ میراتیان لێ نەگرن، پێیان دەگوترێ کەلالە، میراتگرەکانیش مادام باب‌و دایك نەبن‌و کوڕو کچ نەبن هی مردووەکە، واتە: براو خوشك بن یان خزمانی دیکەبن، ئەوانیش پێیان دەگوترێ کەلالە، وە لەڕاستیدا ئەم ڕایە هەموو ڕایەکانی دیکەش کۆدەکاتەوە، ئەوەش کە (طَبَري)

---

[1] ج: (٣)، ص: (٢٩٩).

گوتوویەتی: لەبەرئەوەی فەرموودەکەی جابیر ڕاستە، بەڵێ فەرموودەکەی جابیر ڕاستە، بەڵام ئەوە ڕێ لەوە ناگرێ کە وەك چۆن میراتگرەکان کەلالەیان پێ دەگوترێ، میرات لێگیراوەکانیش ئەوەیان پێبگوترێ.

وە (ابن زید) کە یەکێکە لە زانایانی تابیعین لەوبارەوە دەڵێ: (الكَلاَلَةُ: كُلُّ مَنْ لاَ يرثهُ وَالِدٌ وَلاَ وَلَد، وَكُلُّ مَنْ لاَ وَلَدَ لَهُ وَلاَ وَالِدَ، فَهُوَ يُورَثُ كَلاَلَةَ)(١)، واتە: ئەو مردووەی کە نە کوڕو نە کچی هەیە، وە نە باب و نە دایکی هەیە، وە ئەو کەسەش کە میرات دەگرێ، هەموویان کەلالەن، ئەویان میرات دەگرێو پێشی دەگوترێ: کەلالە، ئەویدیکەش میراتی لێدەگرێ پێشی دەگوترێ: کەلالە.

مەسەلەی دەیەم: کە خوای پەروەردگار لە کۆتایی ئایەتی ژمارە: (١٢)دا دەفەرموێ: ﴿ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمۡرَأَةٌ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوۡ أُخۡتٌ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ ﴾، ئەگەر کەسێك بە شێوەی کەلالە میراتی لێ دەگیرا، وە برای هەبوو یان خوشکی هەبوو، بۆ هەر کامێکیان شەش یەك هەیە، هەموو زانایان لەسەر ئەوە یەکدەنگن کە لێرەدا مەبەست لەو براو خوشکە، براو خوشکی دایکیین (الأَخ وَالأخت لأُم)، واتە: براو خوشکێکن کە لە دایکدا لەگەڵ مردووەکە پێکدەگەنەوە، سەعدی کوڕی ئەبی وەققاص دەڵێ: زۆرجار کە قورئانی دەخوێند دەیگوت: (وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ مِنَ الأُمِّ) بۆ ئەوەی ڕوون بێتەوە، نەوەك ویستبێتی وشەیەك لە قورئان زیاد بکات، ئنجا ئەدی باشە براو خوشکانێك کە میرات دەگرن لە مردوو، بەڵام هی بابیین، یانی هی دایك و بابیین، ئایا لە کوێ باسکراون؟! ئەوە لە ئایەتی کۆتایی سووڕەتی (النساء)، واتە: لە ئایەتی ژمارە (١٧٦)دا خوای پەروەردگار باسی چۆنیەتی میراتگرتنی ئەوانی کردوە، کە میراتگرتنی ئەوان جیایە لە میراتگرتنی براو خوشکی دایکیی، کە تەنیا یەك لەسەر شەش (٦/١) دەگرن،

---

١) جامع البيان، ج: (٣)، ص: (٢٩٨).

وە ئەگەر زۆر بوون لە یەك لەسەر سێ (٣/١)دا بەشدار دەبن بە یەکسانیی، بەڵام ئەگەر براو خوشکی بابیی، یان باب‌و دایکیی (الأخ والأخت لأب أو لأبٍ وأمٍ) بن، ئەوە ڕێژەی میراتگرتنەکەیان جیایە کە دەفەرموێ: ﴿يَسۡتَفۡتُونَكَ قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِي ٱلۡكَلَٰلَةِۚ إِنِ ٱمۡرُؤٌاْ هَلَكَ لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٌ وَلَهُۥٓ أُخۡتٌ فَلَهَا نِصۡفُ مَا تَرَكَۚ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهَا وَلَدٌۚ فَإِن كَانَتَا ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَۚ وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةً رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۗ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ أَن تَضِلُّواْۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ ١٧٦﴾ النساء، تەماشا دەکەین لەوێ خوشك نیوەی میراتی براکەی دەبا، وە برا هەموو میراتی خوشکەکەی دەبا، مادام کەسی دیکەیان لەگەڵدا نەبێ، وە ئەگەر دوو ئافرەت یان زیاتر بوون، ئەوە دوو لەسەر سێی میرات دەبەن، وە ئەگەر براو خوشك بوون، ئەوە هەموویان بە یەکسانیی دووبەش بۆ نێرینەو بەشێك بۆ مێینە میرات دەگرن⁽¹⁾.

مەسەلەی یازدەیەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ غَيۡرَ مُضَآرّٖ﴾، دوای جێبەجێکردنی وەصیەتێك ئەو میراتە دابەش دەکرێ کە وەصیەتی پێکراوە، وە دوای دانەوەی قەرزێك، بەڵام ﴿غَيۡرَ مُضَآرّٖ﴾، بەبێ زیانگەیاندن، ئایا مەبەست لەوەدا چییە؟ لەڕاستیدا ئەم وشەیە کە دەفەرموێ: ﴿غَيۡرَ مُضَآرّٖ﴾، کە تەنیا لێرەدا هاتووە لە سێ شوێنەکەی دیکەدا نەهاتوە، وە هەر شتێك لە قورئاندا لە شوێنێکدا هات، بۆ شوێنەکانی دیکەش دەچێتەوە، مادام وەکو یەك بن، جا لە سێ شوێنەکانی دیکەدا هەر دەفەرموێ: ﴿مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِي بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ﴾، بەڵام لێرەدا

---

[1] الجامع لاحكام القرآن، ج:(٥)، ص:(٦٧)، هەروەها جامع البيان، ج:(٤)، ص:(٣٠٠)، وە تەفسیری (الرازي، ج:(٩)، ص:(١٩٣).

دەفەرموێ: ﴿ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ غَيۡرَ مُضَآرّٖۚ ﴾، لێرەدا کە جاری چوارەمین و کۆتایی یە خوای کاربەجێ باسی وەصیەت و قەرز دەکات و وشەی: ﴿ غَيۡرَ مُضَآرّٖۚ ﴾یان دەخاتە سەرو دەیکاتە (قید)یان، واتە: ئەو وەصیەتە کە دەکرێ و دەبێ جێبەجێ بکرێ و قەرزەکە، کە دەبێ بدرێتەوە، پێش دابەشکردنی میراتەکە، دەبێ هەم وەصیەتەکە و هەم قەرزەکە بە شێوەیەکی زیانگەیەنەرانە، نەبن بە میراتگرەکان، (الشوکاني) لە (فتح القدیر)دا دەڵێ: (﴿ غَيۡرَ مُضَآرّٖۚ ﴾: رَاجِعٌ إِلَى الوَصِيَّةِ وَالدَّيْنِ المَذْكُورَيْنِ، فَهُوَ قَيْدٌ لَهُمَا فَمَا صَدَرَ مِن الإِقْرَارَاتِ بِالدُّيُون، أَوِ الوَصَايَا المنهي عَنْهَا لَهُ، أَوِ الَّتِي لاَ مَقْصِدَ لِصَاحِبِهَا إِلاَّ المُضَارَةَ لِوَرَثَتِهِ فَهُوَ بَاطِلٌ مَرْدُودٌ لاَ يُنَفَّذُ مِنْهُ شَيءُ لاَ الثُلُث وَلاَ دُونَه)⁽¹⁾، واتە: وشەی ﴿ غَيۡرَ مُضَآرّٖۚ ﴾، هەم دەچێتەوە بۆ وەصیەتەکە، وە هەم بۆ قەرزەکەش، کەسێك خەریکی مردنییە وەصیەت دەکا، نابێ وەصیەتێکی وا بکات کە زیان بگەیەنێ بە میراتگرانی، (بۆ ئەوەی میراتەکە بۆ میراتگرەکان نەچێ، بێنێ بیکاتە وەصیەت، وە ئەگەر وەصیەتێکی وای کرد ئەوە بۆی جێبەجێ ناکرێ)، هەروەها قەرزەکەشی نابێ بە شێوەیەکی وابێ کە زیان بگەیەنێ بە میراتگرەکانی، بۆ وێنە: مرۆڤ لە خۆڕا قەرزی کەسێك بخاتە سەر خۆی، جوابی بۆ بنێرێ بڵێ: وا من دەڵێم دە ملیۆنی فلان کەسم لەسەرە، بۆ ئەوەی میراتەکە بۆ میراتگرەکان نەچێ، هەموو ئەو حاڵەتانە کە دەرکەوت قەرزەکە ڕاست نیە، بەڵکو مەبەستی پێ زیانگەیاندن بووە بە میراتگرەکانی، وە وەصیەتەکەش بە هەمان شێوە، هیچیان جێبەجێ ناکرێن.

ئیمام (فخر الدین الرازي) لە تەفسیرەکەی خۆیدا (التفسیر الکبیر) بەرگی (٩) لاپەڕە (١٩٤) چەند حاڵەتێکی چۆنیەتی ئەو وەصیەت و قەرزە

---

[1] ج: (١)، ص: (٥٥٨).

زیانگەیەنەرانە ڕوون دەکـاتەوە[١]:

١/ (أَنْ يُوصِـي بـأَكْثَر مِـنَ الثُّلُـث)، واتـە: ئەگـەر وەصـیەتەکە لـە یـەك لەسـەر سـێی ماڵەکـەی زیـاتر بـێ، بـۆ زانیارییتـان کەسـێك کـە وەصـیەت دەکـات، دروسـت نیـە لـە یـەك لەسـەر سـێی ماڵەکەی زیاتر وەصـیەت بکات، واتـە: تەنیا لە یەك لەسەر سێی میراتەکەیدا بۆ هەیـە وەصـیەت بکـاتو زیـاتری بۆ جێبـەجێ ناکـرێ.

٢/ (أَنْ يُقِـرّ بِكُـلِّ مَالـَهِ أَوْ بِبَعْـضِهِ لأَجْنَبِي)، واتـە: بڵـێ هـەموو ماڵەکـەم، یـان هەندێـکی هـی بێگـانەیەکە لـەلای منـە، یـان بڵـێ: ئـەوە مـن زینـدووم ماڵەکـەم بەخشیوە بە فـلان کەس، جا هـەمووی بـێ یان هەنـدێکی، ئـەویش دیسـان لـەم حاڵەتـەدا ئەو وەصـیەتە جێبـەجێ نـابێ.

٣/ (أَنْ يُقِـرّ عَلَـى نَفْسِـهِ بِـدَيْنٍ لاَ حَقِيْقَـةَ لَـهُ دَفْعًا لِلْمِيرَاث عَنِ الوَرَثَة)، واتـە: دان بـە قەرزێـك دابنـێ کـە حەقیقـەتی نـەبێ، وەکو باسـکرد بڵـێ: دە ملیـۆنی فـلان کەسـم لەسـەرە، ڕاسـتیش نـەبێ بـەس بـۆ ئـەوەی ماڵەکـە بـۆ میـراتگرەکانی نەچێ.

٤/ (أَنْ يُقِـرّ بـأَنَّ الـدَّيْنَ الَّـذِي كَـانَ لَـهُ عَلَـى غَيْـرِهِ قَـد اسْـتَوْفَاهُ ووَصَـلَ إِلَيْـهِ)، واتـە: قـەرزێکی لەسـەر کەسـێك بـێ، دانـی پێدابنـێ، کـە وەریگـرتۆتـەوە، ڕاسـتیش نـەکاتو قەرزەکـەی لـێ وەرنەگرتبێتـەوە، چـونکە ئەگـەر بڵـێ: قەرزەکەم لـێ وەرنەگرتۆتـەوە، قەرزەکە دێـنێ تێکـەڵ بـە میـراتەکە دەکـرێ، ئەوکاتە میـراتگرەکـان قازانج دەکەن.

٥/ (أَنْ يَبِيْعَ شَـيْئًا بِثَمَنٍ بَخْسٍ، أَوْ يَشْـتَرِي شَيْئًا بِثَمَنٍ غَالٍ، كُلُّ ذَلِكَ لِغَرَضِ أَنْ لا يَصِلِ الـمَالُ إِلَى الوَرَثَة)، واتە: شتێك بفرۆشێ بـە نرخێکـی هـەرزان، بـۆ وێنـە: زەوییەکـی هـەیەو لە سەرەمەرگدایە یان دەزانـێ دەمرێ، بیفرۆشێ یـان بـە نیـوە قیمـەتی بدات، یـان بـە سێیەکی قیمەتەکەی خـۆی بدا، یاخود بـە

---

[١] ج: (٩)، ص: (١٩٤).

پێچەوانەوە، شتێك بکڕێ بە نرخێکی زۆر، بە چەند قات بیکڕێ، هەر بۆ ئەوەی ئەو پارەیەی کە دەبێتە میرات، کەم ببێتەوە، ئەوەش دەکەوێتە ئەو قاڵبەوە.

٦/ (أَنْ يُوصِي بِالثُلُثِ لاَ لِوَجْهِ اللَّه لَكِن لِغَرَض تَنْقِيص حقُوقِ الوَرَثَةَ)، واتە: وەصیەتەکە هەر لە سێیەکی ماڵدا بکات، بەڵام مەبەستی ئەوە نەبێ کە ڕەزامەندیی خوای پێ بەدەست بهێنێ، بەڵکو بەس مەبەستی ئەوە بێ کە زیان لە میراتگرەکان بدات، لە هەموو ئەو حاڵەتانەدا نە قەرزەکە بەو شێوەیە جێی خۆی دەگرێو نە وەصیەتەکەش جێی خۆی دەگرێ، بۆچی؟ چونکە خوا فەرموویەتی: ﴿ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ غَيۡرَ مُضَآرّٖ ﴾، کەواتە: ئەگەر وەصیەتەکە زیانگەیەنەرانە بوو، وە قەرزەکە زیانگەیەنەرانە بوو، جێبەجێ ناکرێن، بۆ ئەوەی کە میراتگرەکان زەرەر نەکەن.

مەسەلەی دوازدەیەم: خوای زاناو شارەزا کە لە کۆتایی ئایەتی (١١)دا دەفەرموێ: ﴿ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، وە لە کۆتایی ئایەتی (١٢)شدا دەفەرموێ: ﴿ وَصِيَّةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٞ ﴾، بۆچی ئاوایە؟ لە کۆتایی میراتگرتنی منداڵو دایكو باباندا دەفەرموێ: ﴿ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، بەڵام لە کۆتایی میراتگرتنی ژنو مێرد لە یەکدی، یاخود براو خوشکی دایکی لە مردوودا دەفەرموێ: ﴿ وَصِيَّةٗ مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، کە ﴿ فَرِيضَةٗ ﴾، واتە: پێویست، ﴿ وَصِيَّةٗ ﴾، واتە: ڕاسپاردن، من پێم وایە کە یەکێك لە حیکمەتەکانی ئەوەیە کە ئێمە بزانین ئەو میرات دابەشکردنە، هەم شتێکە خوا فەرزی کردوە، وە هەم شتێکە کە خوا ئامۆژگاریی ئێمەی پێکردووە ئێمەی پێ ڕاسپاردوە، واتە: هەم

(فریضة)یەو هەم (وصیة)، ئنجا لە هی پێشیدا دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾، بێگومان خوا زانایەو کاربەجێیە، واتە: زانایەو دەزانێ چۆنی دابەش کردووەو کاربەجێیە، دەزانێ هەر کەس چەندی دەداتێ، بۆیە ئێوە تێیدا لە گوماندا مەبن، وە لەویدیکەدا دەفەرموێ: ﴿وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴾، خوا زانایەو هێدیی و ئارامە، ئەگەر کەسێك هەڵەیەك بکات زوو نایگرێ، بەڵام مانای وانیە کە سزای نادات لە دنیادا، بەڵکو ڕەنگە دوای بخات، بەڵام لە ڕۆژی دواییدا سزای دەدات، کەواتە: ئەگەر لاتاندا لە مەسەلەی میرات دابەشکردنداو خوا یەکسەر سزای نەدان، پێتان وانەبێ کە بەخشراون، بەڵکو خوا هێدیی (حلیم)ەو پەلە ناکات لە دواڕۆژدا تۆڵەتان لێ دەکاتەوە.

ئیمام (فخر الدین الرازي) لە {التفسیر الکبیر}(١)، دەڵێ: حیکمەتەکەی ئەوەیە: کە ئایەتی یازدە باسی میراتی منداڵو بابو دایك دەکات، وە ئایەتی دوازدەش باسی میراتی ژنو مێردو کەلالە دەکات، وە ئەوەی بابو دایكو منداڵیش گرنگترە، بۆیە خوای پەروەردگار وایفەرمووە.

مەسەلەی سێزدەیەم: کە خوای بێ وێنە دەفەرموێ: ﴿ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ﴾، هەروەها دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ يُدْخِلْهُ نَارًا خَٰلِدًا فِيهَا ﴾، ئەمە - وەك پێشتریش باسمان کرد - ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە پابەندیی بە یاساکانی شەریعەتەوە بە گشتیو بە تایبەت یاساکانی ئەم سوورەتە، پابەندیی پێیانەوە، مایەی چوونە بەهەشتە، وە لادان لێیان، مایەی تووڕەبوونی خوای دادگەرو سزاو جەزرەبەو چوونە

---

١) ج: (٩)، ص: (١٩٦).

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice
AliBapir7

دۆزەخە، وە لەڕاستیدا هەرچی کە خوا ﷻ فەرموویەتی، بۆ مرۆڤی ئیماندار مایەی خێرو خۆشیی دنیاو قیامەتیەتی ئەگەر بیکات، وە ئەوەی کە فەرموویەتی نەیکەن، لێی دووربن، خۆ لێ دوورگرتنی خێری دنیاو قیامەتی تێدایە، وە بە پێچەوانەشەوە، کەسێك شتێك کە خوا فەرزی کردوە بیچووێنێ، یاخود شتێك کە قەدەغەی کردوە، لێی نزیك بکەوێ، ئەوە بە تەئکید زەرەر دەکات، چونکە خوای کاربەجێ هیچ شتێکی پێویست نەکردوە کە خێرو بەرژەوەندیی دنیاو دوارۆژی تاكو خێزانو کۆمەڵی تێدانەبێو، هیچ شتێکی قەدەغە نەکردوە کە زەرو زیانی دنیاو دوارۆژی هەموو لایەکی تێدانەبێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی چوارەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەدا ئایەتەکانی ژمارە: (١٥، ١٦، ١٧، ١٨) لە سوورەتی (النساء) تەفسیر دەکەین، لەم چوار ئایەتەدا خوا ﷻ سەرەتا باسی چۆنیەتی سزادانی ئافرەتانی فاحیشەکار دەکات، کە دوایی باسی دەکەین مەبەست لە ئافرەتانی فاحیشەکار چییە؟ وە سزا دانەکەیان بریتیە لە حەپس کردنیان لە ماڵەکاندا، مادام بە چوار شایەدی پیاو لەسەریان ئیسپات بووبێ کە ئەو فاحیشەیان ئەنجامداوە، ئنجا لە ئایەتی شازدەدا باسی سزای ئەو دوو پیاوانە دەکات کە فاحیشە دەکەن، کە بریتیە لەوەی ئازار بدرێن تاکو تۆبە دەکەنو چاکەکاریی دەکەنە پیشە، دوایی لە ئایەتی حەڤدەیەمو هەژدەیەمدا خوای لێبوردە باسی تۆبەکردنمان بۆ دەکات کە ئایا خوا تۆبە لە کێ وەردەگرێ؟ وە چ تۆبەیەك قبوولە؟ وە تۆبە لە کێ وەرناگیرێ؟ وە کەسێك کە تۆبەی لێ وەرنەگیرێ، سزاکەی چۆنە؟

﴿وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةً مِّنكُمۡۖ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمۡسِكُوهُنَّ فِي ٱلۡبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلۡمَوۡتُ أَوۡ يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلٗا ١٥ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَاۖ فَإِن تَابَا وَأَصۡلَحَا فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابٗا رَّحِيمًا ١٦ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ١٧ وَلَيۡسَتِ ٱلتَّوۡبَةُ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ إِنِّي تُبۡتُ ٱلۡـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمۡ كُفَّارٌۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا ١٨﴾.

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeer.Office

مانای وشــە بە وشـەی ئایەتەکـان

((وە ئەو ئافرەتانەتان کە فاحیشە دەکەن، چوار شایەدانیان لـە خۆتـان لەسـەر بگرن، جا ئەگەر شـایەدییاندا، ئەوە ئەو ئافرەتانە لە ماڵاندا حـەپس بکـەن، هەتـا مـەرگ کۆتاییـان پـێ دێنـێ، یـان خـوا ڕێیـەکیان بـۆ پەیـدادەکات ﴿١٥﴾ وە ئـەو دوو پیاوەتـان کـە ئـەو کـار (نێربـازیی)ە دەکـەن، ئازاریـان بـدەن، جـا ئەگـەر گەڕانـەوەو چاکەیان کرد وازیـان لـێ بێنن، بێگومان خوا زۆر تۆبە وەرگری بە بەزەیی یە ﴿١٦﴾ مسۆگەر تۆبە لێوەرگیـرانی ئەوانە لەسەر خوایە، کـە بـە نـەفامیی خراپـە دەکـەن‌و پاشـان زوو دەگەڕێنـەوە، ئـا ئەوانـە خـوا گەڕانـەوەیان لێـوەردەگرێ، وە خـوا زانـای کاربەجێیـە ﴿١٧﴾ بەڵام تۆبە (وەرگیـران) بۆ ئەوانـە نیـە کە لەسـەر کردنـی خراپـە بـەردەوام دەبـن، هـەتا کاتێـك کـە یـەکیان مـەرگی دەگاتـە سـەر دەڵـێ: مـن ئێـستا دەگەڕێمـەوە، هـەروەها بـۆ ئەوانـەش (تۆبـە وەرناگیـرێ) کـە بـە کـافریی دەمـرن، ئەوانە سزایەکی بە ئێشـمان بۆ داناون ﴿١٨﴾)).

شـــیکـردنـەوەی هـەندێـك لە وشـــەکان

(ٱلْفَـٰحِشَةَ): ﴿ وَٱلَّـٰتِى يَأْتِينَ ٱلْفَـٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمْ ﴾، واتـــــە: ئـــــەو ئافرەتانەتـــان کـــە فاحیـــشە ئـــەنجام دەدەن، وشـــەی (الفُحْـشُ وَالفَحْـشَاءُ وَالفَاحِشَةُ: مَا عَظُمَ قُبْحُهُ مِنَ الأَفْعَالِ وَالأَقْوَالِ) واتـە: هـەر سـێ وشـەی: (فُحْشُ، فَحْشَـاءُ، فَاحِشَـةُ) هـەر قـسەو کردەوەیەکـە کـە زۆر دزێـوو نـاقۆڵاو ناشـیـرین بـێ، کـە دیارە وشـەی: (فَاحِشَة) لـە قورئـانـدا هـەم بـە مانـای زینـاش هـاتوە، هـەم بـە مانـای نێربـازییش هـاتوە، وە بـە مانـای چرووکـیی‌و ڕژدییـش هـاتوە، بە مانای بڵاوکردنەوەی قسەی خراپیش هـاتوە.

(**فَأَمۡسِكُوهُنَّ**): (إمْسَاكُ الشَّيءِ إلتَعَلُّقُ بِهِ وَحِفْظُهُ: إحْبسوهُنَّ، مَسَكَ الشَّيء عَلَى نَفْسِهِ حَبَسَهُ)، (إمْسَاكُ الشَّيءِ) ئەوەیە كە شتێك بگرىو بیپارێزى، كەواتە: مەبەست ئەوەیە كە ئەو ئافرەتانە لە ماڵدا بەند بكەنو مەهێڵن بچنە دەر.

(**ٱلتَّوۡبَةُ**): (التَّوْبُ: الرّجوعُ)، واتە: گەڕانەوە، (تَابَ يَتوبُ تَوْباً)، واتە: (رَجَعَ يَرْجِعُ رجُوعَاً)، كەواتە: (التَّائِبُ) یانى: (الرّاجِعُ إلى اللَّه) واتە: گەڕانەوە بۆ لاى خوا، (التوبة والتوب: تَرْكُ الذنْبِ عَلَى أَجْمَلِ الوُجُوهِ، والتَّائِبُ يُقَالُ لِبَاذِلِ التَّوْبَةِ وَلِقَابِلِ التَّوْبَةِ، فَالعَبْدُ تَائِبٌ إلى اللَّهِ، وَاللَّهُ تَائِبٌ عَلَى عَبْدِهِ)، وشەى: (توبة) یان (توب) بریتیە لەوە كە واز لە گوناح بهێنرێ بە جوانترین شێوە، وە (تائب) هەم بەو كەسە دەگوترێ كە دەگەڕێتەوە لە گوناح كردن، وە هەم بەو كەسەش دەگوترێ كە گەڕانەوەكە قبوولْ دەكات، بەندە تۆبە دەكاو خواش كە (تائب)ە، یان (توّاب)ە، تۆبە قبوولْ دەكات، كە (توّاب) دەگونجێ بۆ كەسێك بێ كە زۆر تۆبە دەكات، وە دەگونجێ بۆ كەسێك بێ كە زۆر تۆبە قبوولْ دەكا.

(**بِجَهَٰلَةٖ**): واتە: نەزانیى، نەفامیى، (راغب الأصفهاني) دەڵێ: (الجَهْلُ عَلَى ثَلاَثَةِ أَضْرُبٍ:

الأول: وَهُوَ خُلُوّ النَّفْسِ مِنَ العِلْمِ، هَذَا هُوَ الأَصْلُ.

الثاني: إعتِقَادُ الشَّيءِ بِخِلاَفِ مَا هُوَ عَلَيْهِ.

الثالث: فِعْلُ الشَّيءِ بِخَلاَفِ مَا حَقُّهُ أَنْ يُفْعَلَ، سَوَاءٌ اعْتَقَدَ فِيهِ إعتِقَادَاً صَحِيْحَاً أَوْ فَاسِدَاً، كَمَنْ يَترُكُ الصَّلاَةَ مُتَعَمِّدَاً).

واتە: وشەى: (جَهْل) نەزانیى یان نەفامیى، سێ شێوەو جۆرى هەیە:

یەكەم: بریتیە لەوە كە ئینسان شتێك نەزانێ، مێشكو دڵى خاڵى بێ لە زانیاریى دەربارەى ئەو شتە، كە ئەوە ئەسڵى جەهلو نەفامیى بەو مانایە دێ.

دووەم: بریتیە لەوە كە ئینسان پێی وابێ شتێك بە جۆرێكە، بەڵام وانەبێت، واتە: لە ناسینو زانیاریی لەبارەی شتەكەوە بەهەڵەدا بچێ.

سێیەم: بریتیە لەوە كە ئینسان شتێك بكات كە هەقی وانەبێ بكرێ، جا یەكسانە بیروباوەڕی دەربارەی ئەو شتە ڕاستبێ یان هەڵەبێ، وەك: كەسێك كە نوێژ ناكات، كە دیارە ئەوەی كە نوێژ ناكا پێی دەگوترێ (جاهل) بۆچی؟ چونكە شتێكی چواندوە كە نەدەبوو بچووێندرێ، یان بۆ وێنە: كەسێك كە قەتڵ دەكات، پێی دەگوترێ (جاهل)، چونكە شتێكی كردوە، كە نەدەبوو بكرێ.

مانای گشتی ئایەتەكان

دیارە ئایەتەكانی قورئان وەك ئاڵقەكانی زنجیر یەكدی دەبەستنەوە، بەڵام جاری وایە بۆنەو چۆنیەتی پێكەوە پەیوەستبوونی ئایەتەكان بۆ ئێمە زۆر ڕوون نیەو، پێویستی بە لێوەردبوونەوەی زیاتر دەكات، بەهەر حاڵ خوا ﷻ لەم سوورەتەدا بە زۆری باسی خێزانو كۆمەڵگا دەكاتو باسی پەیوەندییەكانی ژنو مێردو خزمانو پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكان دەكات.

دوای ئەوەی باسی میراتی كرد، ئنجا دێتە سەر باسی ئەوە كە ئافرەتانێك كە تووشی هەڵەو تاوان دەبنو، دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡ﴾، دیارە ئێمە دوایی لە مەسەلە گرنگەكاندا زۆر بە تێرو تەسەلی باسی ئەم بابەتە دەكەینو ئەو مەسەلەیە كێشەو مشتومڕێكی زۆری لە نێوان زانایانو توێژەرەوانی قورئاندا لەسەرە، بەڵام لێرەدا هەر بە كورتی دەڵێین: خوا دەفەرموێ: ئەو ئافرەتانەتان كە فاحیشە ئەنجام دەدەن، چوار شایەدانیان لە خۆتان لێ بگرن، جا ئەگەر شایەدییان لەسەردان، لە ماڵەكاندا بەندیان بكەن هەتاكو مردن كۆتاییان پێدێنێ، یاخود خوا ڕێیەكیان بۆ دەبینێتەوە، جا ئایا ئەو ئافرەتانە كێین؟ ئەوەی من بۆم دەركەوتوەو دیارە هەندێك لە توێژەرەوانی قورئانیش ڕایان وایە:

مەبەست لەو ئافرەتانە ئەوانەن کە خۆلێکخشاندن ئەنجام دەدەن، بە عەرەبی پێی دەڵێن: (سُحاق)، واتە: خۆ لێکخشاندن، وەك چۆن دوو پیاو کە بەیەکەوە جووت بن، نێربازیی پێ دەگوترێ، هی ئافرەتانیش (سُحاق) یاخود (مساحقة)ی پێ دەگوترێ، واتە: ئەو ئافرەتانەی کە لەگەڵ یەکدی جووت دەبن‌و خۆیان لە یەکدی تێر دەکەن، لێرەدا مەبەست لەو جۆرە ئافرەتانەیە، هەڵبەتە دوایی بە تێرو تەسەلی باسی ئەوە دەکەین کە ئێمە بۆچی وا دەڵێین؟ بەڵام لێرەدا دەڵێین: خوا ﷻ هەر باسی ئەو ئافرەتانە دەکات، وە تەنیا باسی سزای وانیش دەکات، ئنجا ئەگەر مەبەست پێی زینا بووایە، وەك زۆربەی توێژەرەوانی قورئان دەڵێن، دەبووایە باسی سزای پیاوەکانیش بکات، بەڵام ئەو جۆرە فاحیشەیە کە ئافرەتان لەنێوان خۆیاندا دەیکەن، هەر بە ئافرەتان ئەنجام دەدرێ، بۆیە هەر باسی سزای ئافرەتان دەکات‌و باسی سزای پیاوەکان ناکات، کە لە بەرانبەریان دابن، هەر باسی ئافرەتەکانەو هەر باسی سزای ئەوانیشە، چونکە زینا بە پیاوو ئافرەت دەکرێ، بەڵام ئەو جۆرە تاوانە کە تەنیا لە نێوان ئافرەتاندا ئەنجام دەدرێ، تەنیا لە نێوان خۆیاندا دەکرێ، هەروەك چۆن نێربازیی (لواطة) لەنێوان پیاواندا ئەنجام دەدرێ‌و، پێویستی بە تەرەفێکی دیکەی بەرانبەر نیە، وەکو مێینە، ئنجا ئایەتی دوایی باسی گوناهێکی دیکە دەکات کە لە نێوان پیاواندا دەکرێ، ئەوەی پێشێ لە نێوان ئافرەتاندا دەکرا، وە ئەمەیان لە نێوان پیاواندا دەکرێ، دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَـٰنِهَا مِنكُمۡ ﴾، وە ئەو دوو پیاوەتان کە ئەو کردەوە خراپە ئەنجام دەدەن، جا ئایا ئەو کردەوە خراپە چییە؟ دیارە فاحیشەیە، چونکە ڕاناوی (ها) لە وشەی: ﴿ يَأۡتِيَـٰنِهَا ﴾دا بۆ وشەی (فاحشة) دەگەڕێتەوە، کە لە ئایەتەکەی پێشوودا هاتوە: ﴿ وَٱلَّـٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَـٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ ... ﴾، (فاحشة) لە قورئاندا خوای پەروەردگار بۆ نێربازییشی بەکارهێناوە، وەك لەسەر زمانی پێغەمبەر لووط ﵇ دەفەرموێ: ﴿ ... إِنَّكُمۡ لَتَأۡتُونَ ٱلۡفَـٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنۡ أَحَدٖ مِّنَ ٱلۡعَـٰلَمِينَ ٢٨ ﴾ العنکبوت،

واتە: (لووط ﷺ بە قەومەکەی دەڵێ:) ئایا فاحیشەیەك ئەنجام دەدەن کە لە پێش ئێوەدا هیچ کەس لە جیهانییان نەیکردوە، کە نێرینە سواری نێرینە ببێ !

کەواتە: وشەی (فاحشة) کە لێرەدا ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَـٰنِهَا ﴾، ئەو ڕاناوە دەچێتەوە بۆ وشەی (فاحشة) کە لە ئایەتی پێشێدا هاتوە، کە ئەوەی پێشێ بریتیە لەوەی کە لە نێوان ئافرەتاندا ئەنجام دەدرێ، بەڵام ئەمەی دوایی ئەوەیە کە لە نێوان پیاواندا ئەنجام دەدرێ، هەردووکیشیان فاحیشەن، دیارە پێشتر پێناسەی (فاحشة)مان کردو گوتمان بریتیە لە: هەر قسەیەكو هەر کردەوەیەك کە زۆر ناشیرینو ناقۆڵابێ، جا لەوە ناشیرینو ناقووڵاتر نیە کە ئافرەتان پێکەوە ڕابوێرن، وە پیاوان پێکەوە ڕابوێرن، هەروەك چۆن زیناش هەر فاحیشەیە، کە نێرو مێیەك بەبێ حاڵەتی هاوسەرگیرییو بەبێ حاڵەتی شەرعیی بگەنە یەکدی، ئەویش هەر فاحیشەیە، جا خوا دەفەرموێ: ئەو دوو پیاوەتان کە ئەو کردەوەیە خراپە دەکەن ﴿ فَـَٔاذُوهُمَا ﴾، واتە: ئازاریان بدەن، سزایان بدەن، جا ئایا چۆنیان ئازارو سزا بدەین؟ خوای دادگەر بە گشتی فەرموویەتیو دوایی زیاتر ڕوونی دەکەینەوە.

ئنجا دەفەرموێ: ﴿ فَإِن تَابَا وَأَصۡلَحَا فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآ ﴾، جا ئەگەر گەڕانەوەو چاکەیان کرد، واتە: ئەگەر تا ئێستا موبتەلاو گیرۆدە بوون بەو کردەوە خراپەوە، بەڵام دوای ئەوەی کە ئازارتان دانو سزاتان دان، بەو شێوەیە کە حوکمڕانو دەستەڵاتداری شەرعیی بە چاکی دەزانێ سزای دانو گەیشتنە ئەو قەناعەتەی کە ئەوانە گەڕاونەوەو، وازیان لەوە هێناوەو لەمەودوا چاکە دەکەن لە جیاتی خراپە، ﴿ فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآ ﴾، وازیان لێبێنن، لێیانگەڕێن، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابٗا رَّحِيمًا ﴾، بێگومان خوا زۆر تۆبە قبووڵکەرە، وە زۆریش بە بەزەیی یە ؟

ئنجا بەو موناسەبەیەوە کە باسی تۆبەی ئەوانەی کرد لەو کردەوە خراپە، وە پێشتریش باسی ئەوەی کرد کە ئافرەتەکان لە ماڵدا بەند بکەن، مادام گیرۆدەبن بەو نەخۆشییەوە تاکو دەمرن، یاخود خوا ڕێیەکیان بۆ دەبینێتەوە، جا ئایا ڕێیەکە چییە؟ ڕێیەکە ئەوەیە کە واز لەو کردەوە خراپە بێنن، وە بێنە سەر ئەو قەناعەتەی کە بۆخۆیان شوو بکەن، واتە: نەك ئافرەت لەگەڵ ئافرەت بەڵکو لەمەو دوا شوو بکەن بە شێوەیەکی شەرعیی، مەبەست پێی ئەوەیە، یاخود چاك بن‌و ئەو فیکرەو ئەو عادەتە خراپەیان نەمێنێ‌و، خوای بە بەزەیی ڕێیەکی باشیان بخاتە بەردەم، یاخود دەروویەکی خێریان لێ بکاتەوە، وە لەو کردەوە خراپانە دەربازبن، جا بەو بۆنەوە خوا ﷻ باسی تۆبە دەکات‌و دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ﴾، بێگومان وەرگرتنی تۆبە لەسەر خوایە، بەڵام تەنیا بۆ کەسانێك کە خراپە دەکەن بە نەزانیی‌و نەفامیی ﴿ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ ﴾، دوایی بە زوویی تۆبە دەکەن‌و دەگەڕێنەوە، ﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، ئا ئەوانە خوا دەگەڕێتەوە سەریان، یاخود تۆبەیان لێ وەردەگرێ، بێگومان خوا زانای کاربەجێیە، توێژەرەوان زۆریان باسکردوە، کە ئایا یانی چی کە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ ﴾، تۆبە لەسەر خوایە، وەرگرتنی تۆبە لەسەر خوا پێویستە بۆ کەسانێك کە بە نەزانیی‌و بە نەفامیی گوناح دەکەن، دوایی زوو دەگەڕێنەوە، ئایا خوا شتی لەسەر پێویست دەبێ؟! دواتر ئێمە بە درێژیی باسی دەکەین، بەڵام لێرەدا هەر بە کورتی دەڵێم: خوای بە بەزەیی ئەگەر خۆی شتێك لەسەر خۆی پێویست بکات، مانای وانیە کە ئێمە لەسەرمان پێویست کردوە، وەك لە شوێنی دیکەش دەفەرموێ: ﴿ وَكَانَ حَقًّا عَلَيۡنَا نَصۡرُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ٤٧ ﴾الروم، واتە: هەقە لەسەرمان ئێمە ئیمانداران سەردەخەین، یان دەفەرموێ: ﴿ حَقًّا عَلَيۡنَا نُنجِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ١٠٣ ﴾یونس، واتە: هەقە لەسەرمان ئێمە ئیمانداران دەرباز دەکەین، واتە: خوا بۆخۆی شتێکی لەسەر خۆی پێویست کردوە، لە ڕووی کەرەم‌و

بەخششی خۆیەوە، خۆی پێوە مولزەم کردوە، نەك ئێمە مولزەمی بکەین! هەتاکو ئەوە بگەیەنێ کە خوای بەرزو مەزن پلەیەکی خوارتری دەبێ‌و ئەو کەسەی کە شتەکەی لەسەر پێویست دەکات، پلەیەکی بەرزتری هەبێ، خوا ئەگەر بۆخۆی شت لەسەر خۆی پێویست بکات، ئەو واتایە بەدەستەوە نادات، چونکە کاتێك کەسێك شتێك لەسەر کەسێکی دیکە پێویست دەکات، مانای وایە کە پێویستکەرەکە بەرزترە لە پێویست لەسەر کراوەکە، ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ﴾، زانایان دەڵێن: مەرج نیە هەر گوناهێك بە نەزانیی‌و نەفامیی بکرێ، ئەوجار پێی بگوترێ: ﴿ بِجَهَٰلَةٖ ﴾، بەڵکو (كُلُّ مَنْ عَصَى اللّه فَهُوَ جَاهِلٌ)، واتە: هەر کەسێك سەرپێچیی لە فەرمانی خوا بکات، ئەوە جاهیلە، کەواتە: تۆبە تەنیا بۆ ئەو کەسە نیە کە بە نەزانیی گوناحێك بکات، ئنجا تۆبەی لێ بکاو خواش لێی قبووڵ بکا بەڵکو هەر کەسێك گوناهێك بکات مانای وایە بە جاهیلانەو نەفامانە کردوویەتی، چونکە هەقی خوای وەك پێویست دەرك نەکردوە، ئەگەرنا نەدەبوو لە فەرمانی خوا دەرچووبایە، وە کە دەفەرموێ: ﴿ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ ﴾، ئایا ئەوە مەبەست پێی چییە؟ واتە: مرۆڤ دەستبەجێ کە گوناهی کرد، پەشێمان ببێتەوە، هەڵبەتە وا باشترە، بەڵام مەرج نیە خوا تۆبە لەو کەسانە وەربگرێ کە گوناهیان کرد، یەکسەر بەدوایدا پەشێمان ببنەوە، بەڵکو جاری وایە ساڵێك دوو ساڵی پێدەچێ، کەواتە: ﴿ مِن قَرِيبٖ ﴾، واتە: پێش مردن، یاخود پێش ئەوەی دڵنیابێ کە دەمرێ، یەکێك دەکەوێتە حاڵەتی مردنێ‌و دەزانێ تازە دەمرێ‌و دەستی لە هەموو پچکان براوە، ئنجا دێ دەگەڕێتەوە، ئەوە هیچ نیە، بەڵام هەتا بەتەمای ژیان بێ‌و لەنێو ژیاندابێ، جارێ چاوەڕێی مردنێکی زوو نەبێ، بگەڕێتەوە، خوا تۆبەی لێوەردەگرێ، ئنجا خوا دەفەرموێ: ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، بێگومان خوا زانای کاربەجێیە، نەیفەرمووە: ﴿ ... وَكَانَ ٱللَّهُ

غَفُورًا رَّحِيمًا (٥) ﴾الأحزاب، بۆچی؟ چونکە لێرەدا باسی تۆبە وەرگرتنە، یەکێك بۆی هەیە پرسیار بکاو بڵێ: باشە خوا بۆ تۆبە لەو کەسانە وەردەگرێ؟ بۆ لەسەر خۆی پێویست کردوە، تۆبەیان لێ وەربگرێ؟ وەڵامەکەی: خوا زانایەو دەزانێ ئەو کەسانە شایستەی ئەوەن کە خوا تۆبەیان لێوەربگرێ، ئەدی چۆنە خوای بەرز ئاوا مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات؟ ئاخر خوای پەروەردگار کاربەجێیە لەبەر ئەوە کە خوا عیلمو حیکمەتی بێسنووری هەیە، بۆیە ئەو یاسایەی بەم شێوە دارشتوەو بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ گوناهبارانێکدا دەکات کە بەڕاستییو ساغیی دەگەڕێنەوە بۆ لای خوا.

ئنجا دێتە سەر باسی جۆری دووەمی گوناهبارانو دەفەرموێ: ﴿ وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ﴾، وە تۆبە وەرگرتن لەسەر خوا بۆ کەسانێك نیە، واتە: لەسەر خۆی پێویست نەکردوە کە تۆبە لە کەسانێك وەربگرێ کە ﴿ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ﴾، کە خراپەکان دەکەنو بەردەوام دەبن لەسەری بەبێ پساندنەوە ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ ﴾، هەتا کەی لەسەر گوناهان بەردەوام دەبن؟ وشەی: (حَتَّىٰٓ) لە زمانی عەرەبیدا بۆ گەیشتن بە ئامانج (بلوغ الغاية) بەکاردێ، واتە: بەردەوام دەبن، بەردەوام دەبن، هەتا یەکێکیان مردنی دەگاتە سەریو دەکەوێتە حاڵی خۆی، واتە: دەزانێ تازە دەمرێ، لەو حاڵەتەدا دەڵێ چی؟ ﴿ قَالَ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٔـٰنَ ﴾، گوتی: ئێستا پەشێمان دەبمەوەو دەگەڕێمەوە، ئەوانە تۆبە وەرگرتنیان بۆ نیە ئەوە یەك، جۆرێکی دیکەشمان هەیە کە تۆبەیان لێ وەرناگیرێ ﴿ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ﴾، وە ئەوانەش کە بە کافریی دەمرن، تۆبەیان لێ وەرناگیرێ، کەواتە: دوو جۆرە کەس تۆبەیان لێ وەرناگیرێ: ئەوانەی کە لەسەر گوناهان بەردەوام دەبن، تا دەگەنە حاڵەتی سەرەمەرگ، کە تازە ئومێدیان بە ژیان نامێنێ، بۆ وێنە: تووشی نەخۆشییەك دەبێ پزیشك پێی دەڵێ: تازە تۆ مانگێکی دیکە

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

دەمری، یان تۆ نەخۆشیی شێرپەنجە (سرطان)تە، یان بریندار دەبێو دەزانێ دەكەوێتە حاڵەتی خۆی، یان حوكمی ئیعدامی بۆ دەرچووە، یان دەزانێ تازە دەرباز نابێ، یان بە هەرحاڵ بە هەر شێوەیەك لە شێوەكان دڵنیابێ هەر دەمرێ لەو كاتەدا دەگەڕێتەوە، ئەوە بێسوودە، بۆچی؟ چونكە تازە تەمای ژیانی نەماوە، بە چ مەعلوومە ئەگەر تەمای ژیانی مابووایە، هەر گوناهی نەدەكردن؟! بۆیە لێی وەرناگیرێ، هەروەها كەسێكیش كە بە كافریی دەمرێ ﴿أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا﴾، ئا ئەوانە ئازارێكو سزایەكی بە ئێشمان بۆ داناون، لە جیاتی تۆبە وەرگرتن خوا سزای بە ئێشی بۆ داناون، دیارە ئێمە لە مەسەلە گرنگەكاندا ئەم ئایەتانە زیاتر شی دەكەینەوە بە تێرو تەسەلی قسەیان لەبارەوە دەكەین.

چەند مەسەلەیەكی گرنگ

مەسەلەی یەكەم: كە توێژەرەوانی قورئان مشتومڕێكی زۆریان بووە دەربارەی تەفسیری ئەم دوو ئایەتە موبارەكە، كە خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

﴿وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡۖ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمۡسِكُوهُنَّ فِي ٱلۡبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلۡمَوۡتُ أَوۡ يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلٗا﴾، واتە: وە ئەو ئافرەتانەتان كە فاحیشە دەكەن چوار شایەدانیان لە خۆتان لەسەر بگرن، جا ئەگەر شایەدییاندا، ئەوە ئەو ئافرەتانە لە ماڵاندا حەپس بكەن، هەتا مەرگ كۆتاییان پێ دێنێ، یان خوا ڕێیەكیان بۆ پەیدادەكات.

ئەوی دیكە كە دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَاۖ فَإِن تَابَا وَأَصۡلَحَا فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابٗا رَّحِيمًا﴾، واتە: وە ئەو دوو پیاوەتان كە فاحیشە ئەنجام دەدەن، ئازاریان بدەن، جا ئەگەر گەڕانەوەو

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AliBapirOffice

چاکەیان کرد، وازیان لێ بێنن، بێگومان خوا زۆر تۆبە وەرگری بە بەزەیی یە.

تویژەرەوانی قورئان مشتومڕییان لەوبارەوە بەم شێوەیەیە:

یەک/ زۆربەیان دەڵێن: ئایەتی یەکەم کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ ﴾، یانی: ئەو ئافرەتانەتان کە فاحیشە دەکەن، داوێنپیسی دەکەن، چوار شایەدییان لە پیاوەکانتان لێ بگرن، جا ئەگەر شایەدییان لەسەریاندا، حەپسیان بکەن لە ماڵەکانیاندا هەتاکو دەمرن، یاخود تا خوا ڕێیەکی دیکەیان بۆ دەدۆزێتەوە، واتە: ڕێیەکی دیکە بۆ سزادانیان، دەڵێن: ئەم ئایەتە کاتێك هاتۆتە خوار کە ئایەتی ژمارە (٢)ی سوورەتی (النور) کە باسی سزای زیناکەر دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖ ... ﴿٢﴾ ﴾، واتە: ئافرەتی زیناکەرو پیاوی زیناکەر هەر یەکی سەد قامچیان لێ بدەن، دەڵێن: ئەوکاتە ئەم ئایەتەی سوورەتی (النور) نەهاتبووە خوار، بۆیە خوا سبحانەو تعالی بەوە ئافرەتانی زیناکەری سزا داون.

وە دەڵێن: ئایەتی دووەمیش کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَاۖ فَإِن تَابَا وَأَصۡلَحَا فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابٗا رَّحِيمًا ﴾، واتە: وە ئەو دووانەشتان کە فاحیشە ئەنجام دەدەن، دەڵێن: مەبەست پێی کچو کوڕی زیناکەرن، کە ئەوان سزاکەیان ئەوە بوو ئازار بدرێنو سەرزەنشت بکرێنو قسەیان پێ بگوترێو لێیان بدرێ، جا ئەگەر تۆبەیان کردو چاکسازییان کرد، وازیان لێ بهێنرێو لێیان بگەڕێن.

ئنجا ئێمە پێش ئەوەی بێینە سەر ڕایەکەی دیکە، کە من ڕایەکەی دیکەم پێ ڕاستە، دەپرسین: ئایا لابەر (ناسخ)ی ئەو ئایەتە چییە؟ واتە: چ شتێك ئەو ئایەتەی (النساء)ی نەسخ کردۆتەوە، یانی: حوکمەکەی نەهێشۆتەوە، ئەگەرنا ئایەتەکە هەر هەیە؟!

دیارە پێشتر باسمکردوە کە قەناعەتم وایە، هیچ ئایەتێك لە قورئاندا

نیە نەسخ كرابێتەوە، بەو واتایەی كە حوكمەكەی لابرابێ، بەڵێ ئایەتێك بەگشتیی (عام) هاتووە خوای پەروەردگار بە ئایەتێكی دیكە ماناكەی تایبەت (تخصیص) كردوە، وە ئایەتێك بە ڕەهایی (مُطلق)ی هاتووە ئایەتێكی دیكە ماناكەی بەنددار (مقیَّد) كردووە بەستۆتەوە بە هەندێ موفرەدەیەوە، وە ئایەت هەیە بە كورتی (مجمل)ی هاتووە ئایەتی دیكە درێژەو تەفصیلی داوەتێ، وە پلەپلەیی (تدرّج) هەیە وەك پێشتر باسمان كردوە.

بەڵام من پێم وایە هیچ ئایەتێك لە قورئاندا نەسخ نەكراوەتەوە، ئنجا بە هەرحاڵ لەسەر ڕای ئەوانەی كە دەڵێن: ئەم حوكمە كە لە ئایەتی ژمارە (١٥)ی سووڕەتی (النساء)دا هاتوە، نەسخ كراوەتەوە، دەپرسین ئایا لابەر (ناسخ)ەكەی چییە؟

لەوبارەوە، دوو ڕا هەن:

ڕای یەكەم: دەڵێن: (ناسخ)ەكەی ئەم فەرموودەی پێغەمبەرە ﷺ: ﴿عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: خُذُوا عَنِّي، خُذُوا عَنِّي، قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلاً، الثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ، وَالْبِكْرُ بِالْبِكْرِ، الثَّيِّبُ جَلْدُ مِائَةٍ ثُمَّ رَجْمٌ بِالْحِجَارَةِ وَالْبِكْرُ جَلْدُ مِائَةٍ وَنَفْيُ سَنَةٍ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٢٧١٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤٣٩٠)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٤١٥)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٤٣٤)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٥٥٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٤٢٥))، واتە: عوبادەی كوڕی صامیت خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: لێم وەربگرن، لێم وەربگرن، خوا ڕێی بۆ دۆزینەوە، {ئایەتەكە دەفەرموێ: ﴿أَوۡ يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلٗا﴾، واتە: ڕێی سزادانی بۆ دۆزینەوە}، كوڕو كچ وەك یەك سزا بدرێن، وە پیاوی هاوسەردارو ئافرەتی هاوسەرداریش وەك یەك سزا بدرێن، كچو كوڕ یەكی سەد قامچییان لێ بدرێ و نەفی بكرێن، وە پیاوو ئافرەتی هاوسەرداریش یەكی سەد قامچییان لێ بدرێ و بەردبارانیش بكرێن.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

دەڵێن: ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ ئەو حوکمەی کە لە ئایەتی پێشوودا هاتوە کە دەفەرموێ: ئەو ئافرەتانەی کە زینا دەکەن حەپسیان بکەن لە ماڵێدا، نەسخی کردۆتەوە.

ئنجا دوایی دەڵێن: پاشان ئەم فەرموودەیەش بە ئایەتی: ﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجْلِدُوا۟ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِا۟ئَةَ جَلْدَةٍ ... ﴿٢﴾ ﴾النور، نەسخ کراوەتەوە، بۆچی؟

چونکە وەك دوایی کە باسی دەکەین، سزای ئافرەتێك کە هاوسەرداربێ‌و پیاوێك کە هاوسەرداربێ‌و داوێن پیسی بکات، بریتیە لە بەردباران کردن (رجم) لەسەر ڕای زۆربەی هەرە زۆری زانایان، نەك وێڕای ئەوە سەد قامچیشی لێ بدرێ، چونکە کە بەردبارانی بکەی، سەد قامچیی ناوێ، هەرچەندە لە فەرمایشتەکەدا باسی سەد قامچیی دەکا، بەڵام دەڵێن: ئایەتەکە ئەو سەد قامچییەی لەو حەدیسەدا نەسخ کردۆتەوە!

ئنجا دیارە ئیمام شافیعیی ڕەحمەتی خوای لێ بێ ڕای وایە کە هیچ کاتێك سوننەت قورئان نەسخ ناکاتەوە، وە دەڵێ: قورئانیش سوننەت نەسخ ناکاتەوە، بەڵام زانایانی دیکە دەڵێن: بەڵێ، قورئان سوننەت نەسخ دەکاتەوە، بەڵام زۆربەی هەرە زۆری زانایان دەڵێن: سوننەت قورئان نەسخ ناکاتەوە، کەواتە: ئەم ئیشکالە لێرەدا هەیەو، ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ ناگونجێ حوکمی ئایەتێکی قورئان لابەرێ‌و نەسخی بکاتەوە.

ڕای دووەم: دەڵێن: ئەم ئایەتە بە ئایەتی ژمارە (٢)ی سوورەتی (النور) کە ئایەتی (جلد)یشی پێ دەڵێن، نەسخ کراوەتەوە، ئایەتەکە دەفەرموێ: ﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجْلِدُوا۟ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِا۟ئَةَ جَلْدَةٍ... ﴿٢﴾ ﴾النور، بەڵام (أبو سليمان الخطابي) کە زانایەکی گەورەی بواری فەرموودەناسیی یە لە (معالم السنن)دا وەك (التفسير الكبير) ، لێی وەرگرتوە⁽¹⁾، دەڵێ:

---

١) ج: (٩)، ص: (٢٠٣).

FMAliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

لەڕاستیدا نە ئایەتەكە نەسخ كراوەتەوەو، نە فەرمووودەكەش، دەڵێ، (لَمْ يحصل النسخ في هذهِ الآية ولا في هذا الحَديث البتة، وَذَلِكَ لأَن قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَأَمْسِكُوهُنَّ فِى ٱلْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا﴾، يَدل عَلَى أن امساكهُنَّ في البُيوتِ ممدود إلى غاية أن يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبيلاً وَذَلِكَ السَبيل كَانَ مُجْمَلاً، فلما قالَ ﷺ: (خُذُوا عَنِّي: الثَّيْب تُرْجَم والبِكْرُ تُجْلَدُ وَتُنْفَى) صار هذا الحَدِيث بياناً لتلك الآيَة لا ناسِخَا لَها وَصَارَ أَيضَاً مُخَصِّصَا لِعمُومِ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِى فَٱجْلِدُوا۟ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِا۟ئَةَ جَلْدَةٍ ... ②﴾النور، وَمِن المَعْلُومِ أن جَعَلَ هَذَا الحَدِيث بياناً لاحدَى الآيتَينِ وَمُخَصِّصَاً للآية الأخرى، أولى من الحكم بوقُوع النَّسخ مِرَاراً)، واتە: نەسخ نە لە ئایەتەكەداو نە لە فەرموودەكە ڕووی نەداوە، چونكە خوا كە دەفەرموێ: ﴿فَأَمْسِكُوهُنَّ فِى ٱلْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا﴾، ئەم ئایەتە دەلالەت لەسەر ئەوە دەكات كە بەندكردنی ئافرەتان لەماڵەكاندا، درێژ دەكرێتەوە تا ئەو كاتەی كە خوا ڕێیەكیان بۆ دەدۆزێتەوە، واتە: ڕێیەكی دیكە بۆ سزادانیان، غەیری حەپسكردن، ئەو ڕێیەش كە بە كورتی باسكراوە، ئنجا كاتێك پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿خُذُوا عَنِّي الثَّيْب تُرْجَم والبِكْر تُجْلَدُ وَتُنْفَى﴾، واتە: لێمەوەربگرن پیاوو ئافرەتی هاوسەردار بەردباران دەكرێن، وە كوڕو كچی بێ هاوسەریش قامچییان لێدەدرێ‌و نەفی دەكرێن، كەواتە: ئەم فەرموودەیە بۆتە ڕوونكەرەوەی ئەو ئایەتە نەك ببێتە نەسخكەرەوەی، وە هەروەها ئەم فەرموودەیە بۆتە تایبەت (تخصیص)كەری مانا گشتییەكەی فەرمایشتی خوا، كە دەفەرموێ: ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِى فَٱجْلِدُوا۟ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِا۟ئَةَ جَلْدَةٍ ... ②﴾النور، واتە: هەموو ئافرەت‌و پیاوێكی زیناكەر یەكی سەد قامچییان لێبدەن، ئەو حەدیسە ماناكەی تایبەت

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AliBapirOffice

کردوە، بە کوڕو کچەکەوە، ئەدی پیاوو ژن، واتە: پیاوانو ئافرەتانی هاوسەردار؟! ئەوە سزاکەیان بریتیە لە بەردبارانکردن، ئنجا دەڵێ: دیارە ئەگەر بڵێین: فەرمایشتەکەش مانای ئایەتەکەی پێشێی ڕوون کردۆتەوەو ئایەتی پێشێی لە گشتییەوە تایبەت کردوە، باشترە لەوەی کە بڵێین: چەند جارێك نەسخ ڕوویداوە، ئەوە بە نسبەت ڕای هەرە زۆری زانایان، کە ئەگەر تەماشا هەموو تەفسیرەکان بکەی ئاوا ئەو دوو ئایەتە تەفسیر دەکەن، دەڵێن: ئایەتی یەکەمیان کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ ﴾، مەبەست پێی ئافرەتانێکە کە داوێنپیسییان کردوە، وە ئایەتی دووەمیان کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ ﴾، مەبەست پێی کوڕو کچێکن کە زینایان کردوە، بەڵام وەك باسمان کرد زانایان کەوتونەتە ڕاجیایی یەوە لەوەدا کە ئەگەر نەسخ بوونە، ئایا (ناسخ)ەکەیان چییە؟ لەوبارەوە ڕای (أبو سليمانی الخطابي)شمان هێنا.

دوو/ ڕایەکی دیکە هەیە کە دیارە من ئەو ڕایەم پێ ڕاستترە، وە چوار بەڵگەشم لەسەر هێناونەوە، ئەویش ڕای بەشێك لە زانایانە کە یەکیان (أبو مسلم الأصفهاني)یە، کە یەکێکە لە زانایانی بەرجەستەی تەفسیر، ئەویش ڕایەکەی لە (مجاهد)ەوە، هێناوە کە دیارە (مجاهد)یش شاگردو قوتابی عەبدوڵلای کوڕی عەبباس بووە، وە (مجاهد) کە لە نێو زانایانی شوێنکەوتووان (تابعين)دا لە هەمووان شارەزاتر بووە بە قورئان، یاخود بەلای کەمەوە زۆر شارەزا بووە لە قورئان، (أبو مسلم الأصفهاني) دەڵێ: مەبەست لە ئایەتی یەکەم کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ ﴾، ئافرەتانێکن کە عادەتێکی خراپ ئەنجام دەدەن کە بریتیە لە خۆلێکخشاندنو بە عەرەبی (سُحاق)ی پێ دەڵێن، وە ئەو جۆرە ئافرەتانە (مساحِقات)یان پێ دەڵێن، واتە: ئەندامی زاوزێی خۆیان لێکدەخشێنن، بۆ ئەوەی کە ئارەزووی خۆیان تێر بکەن، ئەوە یەك.

وە مەبەستیش لە ئایەتی دووەم کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ ﴾، ئەو دوو پیاوانەن کە نێربازیی (لِوَاطَة) پێکەوە دەکەن، دیارە (إمام فخرالدين الرازي) لە تەفسیرەکەی خۆی (التفسير الكبير)[1] ئەم ڕایە دێنێو لە قسەکانیەوە دیارە تەئکیدو پەسندی دەکات، هەروەها (محمد رشيد رضا) بەهەمان شێوە لە تەفسیرەکەی خۆی (تفسير القُرآن الحكيم)دا[2] ئەویش ئەو ڕایەی (أبو مسلم الأصفهاني) دێنێ، منیش ئەو ڕایەم پێ پەسندە، لەبەر چوار بەڵگان:

بەڵگەی یەکەم: بە پێی ئەم جۆرە تەفسیرە، ئەگەر بڵێین: مەبەست لە ئایەتی یەکەم ئافرەتانێکە کە خۆلێکخشاندن (مُساحقة) ئەنجام دەدەن، وە ئایەتی دووەمیش مەبەست پێی پیاوانێکە کە نێربازیی (لواطة) دەکەن، ئەوە ئێمە سێ ئایەتمان لە قورئاندا دەبن، کە هەرکامێکیان باسی یەکێ لە گوناهە جینسییەکان دەکات، دیارە گوناهو تاوانی جینسییش بەگشتی سێ جۆرن:

١/ یان پیاوو ئافرەت پێکەوە جووت دەبن بە حەرامیی، کە ئەوە زینایە.

٢/ یان پیاو لەگەڵ پیاو جووت دەبێ، کە ئەوە نێربازیی (لِوَاطَة)یە.

٣/ یان ئافرەت لەگەڵ ئافرەت، کە خۆلێکخشاندن (مُساحقة) ئەنجام دەدەن.

ئنجا بە پێی ئەوەبێ، ئایەتی ژمارە (١٥)ی سوورەتی (النساء) تەنیا باسی ئافرەتان دەکات، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ ﴾، دیارە ڕواڵەتی ئایەتەکەش ئاشکرایە کە هەر باسی ئافرەتەکان دەکات، ئەوە یەك.

---

[1] ج: (٩)، ص: (١٩٩).

[2] ج: (٤)، ص: (٤٣٦- ٤٣٩).

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

وە ئایەتی ژمارە (١٦)ی سوورەتی (النساء) كە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَـٰنِهَا مِنكُمۡ ﴾، دیارە ئەویش هەر بە صیغەی نێرینە (مذكر) دەیهێنێ‌و، بەس باسی پیاوان دەكات، ئەوە دوو.

وە ئایەتی ژمارە (٢)ی سوورەتی (النور)یش كە باسی داوێن پیسیی دەكات، كە لە نێوان پیاوو ئافرەتدا دەبێ‌و بە شێوەیەكی ناشەرعیی لەگەڵ یەكدی جووت دەبن، واتە: ئەگەر بەو تەفسیرەبێ، هەركامێك لەو سێ گوناهە جینسییە، سزای خۆی بۆ دیاری كراوە:

١) ئافرەتانێك كە ئەو كارە خراپە پێكەوە دەكەن لە ماڵەكانیاندا حەپس دەكرێن.

٢) وە پیاوانێك كە ئەو كارە خراپە پێكەوە دەكەن، سزا دەدرێن‌و ئازار دەدرێن‌و، چۆنیەتی سزادان‌و ئازاردانەكەش دەگەڕێتەوە بۆ دەستەڵاتی شەرعیی، كە وەك دوایی باسی دەكەین، هەندێك لە زانایان ڕایان وایە، كە دەستەڵاتی شەرعیی بۆی هەیە سزای تەمبێ كردن (تعزير)ی بگەیەنێتە ڕادەی كوشتن.

٣) وە سزای داوێن پیسیی‌و زیناش لە ئایەتی ژمارە (٢)ی سوورەتی (النور)دا دیاریكراوە، كە بریتیە لە سەد قامچیی‌و، وە لەسەر ڕای زۆربەی زانایانیش پیاوو ئافرەتی زیناكەر، واتە: پیاوی هاوسەردارو ئافرەتی هاوسەرداریش سزای داوێن پیسییەكەیان بریتیە لە بەردبارانكردن، كە ئەوە لە كاتی خۆیدا باسی دەكەین، چونكە لەوبارەوە جۆرێك لە ڕاجیایی لەنێو زانایاندا هەیە، كە ئایا ئەو حوكمە (حوكمی بەردبارانكردن) نەسخ كراوەتەوە، یان هەر هەیە؟

بەڵگەی دووەم: بەپێی ئەم تەفسیرەبێ كە بڵێین: ئایەتی یەكەم بۆ ئەو جۆرە ئافرەتانەیە، وە ئایەتی دووەم بۆ ئەو جۆرە نێرینانەیە، وە ئایەتی ژمارە (٢)ی سوورەتی (النور) بۆ ئەوانی دیكەیە، ئەوە باسی نەسخ نایەتە گۆڕێ، یاخود هیچ پێویست ناكات بڵێین: ئایەتی ژمارە (١٥)ی

سووڕەتی (النساء) بە فەرمایشتەکە، یاخود بە ئایەتی ژمارە (٢)ی سووڕەتی (النور) نەسخ بۆتەوە.

وە بە تەئکیدیش ئایەتەکانی خوای پەروەردگار بەپێی توانا (حدّ الإمكان) دەبێ نەسخیان لێ دووربخەینەوە، یانی: لابردنی حوکمەکەیان، چونکە مەعقووڵ نیە خوای کاربەجێ ئایەتەکەی هێشتبێتەوەو حوکمەکەی لابردبێ! بیخوێنینەوە، بەڵام کاری پێنەکەین! نەخێر مادام بگونجێ کاریان پێ بکەین‌و تێکنەگیرێن، ئەبو جەعفەری تەبەریی‌و هەموو زانایانی دیکەش دەڵێن: ئەگەر زۆر ناچار نەبین‌و دوو ئایەت لە هەموو ڕووێکەوە زۆر تێکنەگیرێن، نابێ بڵێین: ئەوەیان ناسیخەو ئەوەیان مەنسووخە.

بەڵگەی سێیەم: ئەگەر بەو جۆرەی کە هەڵمانبژارد، هەردوو ئایەتی ژمارە (١٥)و (١٦) تەفسیر نەکەین، چەند ئیشکالێکمان بۆ دروست دەبن، کە وەڵامیان زۆر زەحمەتە؟!

١- وشەی (اللاَّتي) کە کۆی (الَّتي)یە، کە دیارە (الَّتي)یش بۆ ئافرەتێك بەکاردێ، بەڵام (اللاَّتي) بۆ کۆمەڵێك ئافرەت بەکاردێ، بۆیە خوای پەروەردگار کە دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ﴾، مانای وایە هەر باسی ئافرەتانە، چونکە ڕاناوێکی بەکارهێناوە کە تەنیا بۆ ئافرەتان بەکاردێ، کەواتە مەبەست لە (فاحشة) خۆلێکخشاندنی ئافرەتانە، چونکە ئەگەر بڵێین: مەبەست پێی زینا کردنە، زینا تەنیا لە نێوان نێرو مێدا دەبێ، بەڵام نێربازیی تەنیا لە نێوان نێراندا دەبێ، وە خۆلێکخشاندن (سُحاق) تەنیا لە نێوان مێیاندا دەبێ، بەڵام بۆ زیناکردن دەبێ نێرو مێ هەر هەبن، کەواتە: ئەگەر بڵێین: مەبەست لە ﴿وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن

نِّسَآئِكُمْ ﴾، زیناکردنی کۆمەڵە ژنێکە، ئەدی ئەو پیاوانەی زینایان لەگەڵدا کردوون کێن؟ پاشان ئەگەر ئافرەتەکان بەند بکرێن لەسەر ئەو زینایە، ئەدی بۆچی پیاوەکان باسی سزاکەیان نەکراوە؟! لە کاتێکدا کە لە شەریعەتدا هەرگیز شتی وانیەو خوای دادگەر لە کاتێکدا کە نێرو مێیەك پێکەوە گوناهێك بکەن، باسی سزای مێینەکە بکاو باسی سزای نێرینەکە نەکات، شتی وا لە شەریعەتدا نیە، ئەوە ئیشکالێك!

٢- ئیشکالێکی دیکە ئەوەیە کە وشەی: (اللَّذان)ی لە زمانی عەرەبیدا واتە: دوو نێرینە، بەلاٚم بەپێی ئەوەی کە زۆربەی زانایان هەڵیانبژاردوە دەبێ بڵێین: ئەوە مەبەست پێی کورو کچی زیناکەرن، کە ئەو کاتە دەگوترێ: (تَغْلِيبُ الذَّكر على الأُنثى) لە زمانی عەرەبیدا وەختێك پیاوێكو ئافرەتێك، نێرو مێیەك شتێك بکەن دروستە ڕاناوی نێرینەیان بۆ بەکاربهێنین، وەك زاڵکردنی نێرەکە بەسەر مێیەکەدا، بەلاٚم دیارە ئەگەر ناچار نەبین نابێ پەنا ببرڕێتە بەر ئەو بنچینەیەو لێرەشدا (اللذان)ی واتە: ئەو دوو نێرینەیە کە ئەو کردەوە خراپەیە دەکەن، کە ئەویش بەپێی ئەو تەفسیرە بێ کە ئێمە هەڵمانبژارد، کە (أبو مسلم الأصفهاني)و (مجاهد) گوتوویانە، هیچ پێویستییمان بەو تەئویلە نابێت، کەواتە: ئەویش هەر مەبەست پێی ئەوەیە، کە لە نێوان دوو نێرینەدا ڕوودەدات. ئنجا ئەوەش کە هەندێك لە زانایان گوتوویانە: مەبەست لە ئایەتی: ﴿ وَٱلَّتِي يَأْتِينَ ٱلْفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمْ ﴾، ژنانی هاوسەرداره، وە مەبەست لە ئایەتی: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأْتِيَٰنِهَا مِنكُمْ ﴾، کچو کوڕی بێ هاوسەرن، لەڕاستییدا هیچ بەڵگەیەکی لەسەر نیە، بەڵکو دەڵێین: ئەوە هەر قسەیەکە بۆ خۆ دەربازکردن لەو ئیشکالانە، کە بەو جۆرە خۆدەربازکردنە لە جیاتی چارەسەری ئیشکالەکەو لاچوونی، ئیشکالی دیکەش پەیدا دەبێ،

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

کەواتە: مەبەست لە: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ ﴾، دوو نێرینەی نێربازییکەرە، بکەرو پێکراو (فاعل)و (مفعول)!

٣- ئنجا ئەگەر لەو دوو سزایە وردبینەوە کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡۖ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمۡسِكُوهُنَّ فِي ٱلۡبُيُوتِ ﴾، ئەویدیکەش کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَاۖ ﴾، ئەگەر لێیان وردبینەوە وە بە پێی ڕای زۆربەی زانایان لێکیان بدەینەوە کە ئەوەی یەکەمیان بۆ پیاوانو ئافرەتانی هاوسەردارە، وە ئەوەی دیکە بۆ هی بێ هاوسەرە، ئەوە دیسان تووشی چەند ئیشکالێك دەبین کە لێی دەربازبوونیان مەحاڵە:

أ/ دەڵێین: ئەگەر لە ئایەتی ژمارە (١٥)دا مەبەست لە وشەی: (فاحشة) زینا بێ، باشە ئەو چوار پیاوە کە زیناکردنی ئەو ژنانە دەبینن، خۆ زیناکردنی پیاوەکانیش لەگەڵیاندا دەبینن، کەواتە: وەك چۆن شایەدیی دەدەن کە ئەو ئافرەتانە زینایان کردوە، شایەدییش دەدەن کە پیاوەکانیش زینایان کردوە، کەواتە: چۆن شایەدییان لەسەر ئافرەتەکان داوەو سزاش دەدرێن، کەچی شایەدییان لەسەر پیاوەکانیش داوە، بەڵام سزا نادرێن ؟!

ب/ پاشان دەپرسین: ئایا دەگونجێو عەقڵیی سەلیم ڕێ دەدات، شەریعەت فەرمان بکات: پیاوێك ژنە داوێنپیسەکەی خۆی لە ماڵێدا بهێڵێتەوەو، خزمەتی بکاو نانو نەفەقەی بداتێ، هەرچەندە بەندیش بێ؟! بە تەئکید ئەوە زۆر دوورە لە ڕووحی شەریعەتو لە غیرەتێکەوە کە شەریعەت لە مسوڵمانانی دەوێ، کابرا بزانێ خێزانی زینا دەکاو بێ لە ماڵی حەپسی بکات!! شتی وا نیە، وە خوای پاكو تاك سزای وای نەناردۆتە خوار.

ج/ پاشان دەڵێین: ئەگەر مەبەست لە وشەی ﴿ وَٱلَّذَانِ ﴾، کورو کچی زیناکەربن، وە سزای کوڕەکە ئازاردان بێ، کە جاری وا هەیە ئەو ئازاردانە دەگاتە ڕاددەی کوشتن، دەڵێین: لێرەدا مانای وایە سزای کچێك کە زینای کردوە، یان کوڕێك کە زینای کردوە، گەورەتر دەبێ لە ژنێکی هاوسەردار، یان پیاوێکی هاوسەردار، کە زینا دەکەن، بۆچی؟

چونکە ژنەکە هەر حەپس دەکرێ، بەڵام کچەکە ڕەنگە بکوژرێ بە سزای تەمبێ کردن (تعزیر)، کە ڕەنگە ئەو سزایە بگەیەنرێتە ئەوپەڕیو پێی بکوژرێ، دیارە ئەوەش شتێکی پێچەوانەیە، چونکە دەبێ ئەوەی کە هاوسەردارە، ئەگەر داوێن پیسیی بکات، سزایەکەی توندتر بێ لەوەی کە بێ هاوسەرە.

بەڵگەی چوارەم: بەڵگەیەکی دیکەش لەوبارەوە ئەوەیە کە ئەگەر لە هەردوو سزایەکان وردبینەوە لە ڕووی عەقڵیو لە ڕووی ڕووحیو لە ڕووی شەریعەتو واقیعیشەوە، زۆرباش لەگەڵ تاوانی خۆلێکخشاندنی ژنان (سُحاق)، وە نێربازیی (اللِواطة) پیاواندا گونجاون، وە هیچ کام لەو ئیشکالانەیان نایانە سەر، کە پێشتر دەهاتە سەریان:

یەکەم: سزای بەندکردن لە ماڵەکانیاندا (الإمساك في البیوت):

ئەو سزایە بۆ ئافرەتانێك کە دووچاری ئەو عادەتە خراپە بوونە، سزایەکی پڕ بە پێستو گونجاوە، چونکە ئافرەتێك کە ئەو کارە خراپە دەکات، دیارە حەز بە چارەی پیاو ناکاتو نایەوێ وەچەی ببێ، بۆیە جێی خۆیەتی لە ماڵەکەیدا تەنیا بێو تێکەڵی ئافرەتانی دیکە نەبێ، هەتا واز لەو عادەتە خراپە دێنێو، دەگەڕێتەوە سەر فیطرەتی ساغیی خۆی، یان بەو حاڵەوە دەمرێ، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴾، کە دیارە ڕستەی: ﴿ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴾، لەگەڵ گەڕانەوەو وازهێنانیان لەو عادەتە خراپەدا دەگونجێ، چونکە کەسێك واز

لە گوناحو خراپە بێنێ، خوا دەرووی خێری لێ کردۆتەوە، بەڵام سزای قامچیی لێدان (جلد) یان بەردباران کردن (الرّجم) بۆ ئەو ژنانە دەروو لێکرانەوە نیە، بگرە بەردبارانکردن خراپترین جۆری کوشتنە!

دووەم: سزای ئازاردان (فَأَذُوهُمَا):

ئەمیش بۆ ئەو نێرینانە (ذکور) کە دووچاریی نەخۆشیی نێربازیی دەبن، سزایەکی گونجاوو پڕ بە پێستە، چونکە خوا دەفەرموێ: ئازاریان بدەن، سزایان بدەن، ئیدی ئەو سزادانە بەگشتی فەرموویەتیو، بەپێی حاڵەتە جیاجیاکانی کەسەکان، جۆراو جۆر دەبێو دەگۆڕێ، چونکە جاری وایە دوو کوڕەکە تازە دەگەنێو هەرزەکارن، بە سەرزەنشتکردنێكو دوو زللە وازدێنن، وە جاری وایە تەمەنیان زیاترەو دەبێ سزاکەیان توندتربێ، یاخود جاری وایە وا لێیان بۆتە عادەتێکی خراپ کە بەکەڵکی نێو کۆمەڵگا نەماونو، پێویستە وا سزا بدرێن کە سزاکەیان مەرگ بێ، ئاشکراشە کە وشەی: ﴿فَـَٔاذُوهُمَا﴾، هەموویان دەگرێتەوە.

شایانی باسیشە زانایان دوو ڕەخنەیان ئاڕاستەی ئەو ڕایە کردوون کە ئێمە هەڵمانبژاردوە، بە پێویستی دەزانم بیانخەمەڕووو وەڵامیان بدەینەوە:

ڕەخنەی یەکەم: دەڵێن: هیچ کام لە زانایانی لەوە پێش وشەی (فاحِشة)یان بە خۆلێکخشاندنی ئافرەتان تەفسیر نەکردوە، بەڵکو هەر بە زینایان تەفسیر کردوە!

ڕەخنەی دووەم: دەڵێن: هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ لەسەر سزادانی تاوانی نێربازیی ڕاجیایی یان بووەو ئەگەر ئەو ئایەتە دەربارەی ئەوە بووایە ڕاجیاییان نەدەبوو!

کە دەگونجێ ئاوا وەڵام بدرێنەوە:

یەکەم: ڕاست نیە وشەی (فاحِشة) کە لە ئایەتی ژمارە (١٥)دا هاتوە، بە خۆلێکخشاندن (مُساحقة) مانا نەکرابێ، بە بەڵگەی ئەوە کە (مجاهد) کە

YouTube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

یەکێکە لە کەڵە زانایان، ئاوا مانای کردوە، وە پاشان هەموو زانایەك بۆی هەیە قورئان تەفسیر بکات، لە چوارچێوەی ڕێزمانو واتاکانی زمانی عەرەبیدا، مادام ئەو وشەیە ئەو واتایە بگەیەنێ، وشەی: (فاحِشة)ش وەك پێشتریش گوتمان: لە زمانی عەرەبیدا واتە: هەر کردەوەیەكو هەر قسەیەك کە زۆر ناقۆڵاو ناشیرینو خراپو دزێوبێ، کەواتە (فاحِشة) زیناش دەگەیەنێو، شتی دیکەش دەگەیەنێ، وەك خۆلێکخشاندنی مێینانو نێربازیی نێرینان.

دووەم: وە بە نسبەت ڕاجیایی هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺیشەوە، بەڵێ ڕاجیاییان هەبووە دەربارەی سزای نێربازیی (لِواطة)، بەڵام ڕاجیاییەکەیان لەوبارەوە بووە کە سزایەکی دیاریکراویان بۆ دانەناوە، نەك لەسەر ئەوە کە سزا نەدرێ، هەموویان گوتوویانە: دەبێ سزا بدرێ، بەڵام ئایا سزایەکەی چی بێ؟ لەوەدا ڕاجیاییان هەبووە، دیارە ئەوەش لەگەڵ ئەوە تێکناگیرێ کە ئایەتەکە بەو شێوەیە تەفسیر بکرێ، چونکە ئایەتەکە بواری ڕاجیایی تێدا هەیەو کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَا ﴾:

یەکێك گوتوویەتی: واتە: توند سزا بدرێن.

وە یەکێك گوتوویەتی: واتە: کەم سزا بدرێن.

... هتد، واتە: چەمکی ئایەتەکە چەند مانایەك هەڵدەگرێ، بۆیە هاوەڵانی بەڕێزیش خوا لێیان ڕازی بێ لەبارەیەوە کەوتوونەتە ڕاجیاییەوە.

ئێستاش پاش ئەوەی ئێمە باسی چۆنیەتی ڕاجیایی توێژەرەوانی قورئانمان کرد دەربارەی ئایەتەکانی ژمارە (١٥و ١٦)ی سوورەتی (النساء)، وە بەگشتی دوو ڕامان هێنان، کە زۆربەی توێژەرەوانی قورئان بە جۆرێك تەفسیریان کردوون، هەندێکیشیان بە جۆرێکی دیکە تەفسیریان کردوون، کە دیارە من جۆری دووەمم پێ پەسندە.

کۆتا قسەم لەبارەی تەفسیری ئەو دوو ئایەتە موبارەکەوە

لە چەند خاڵێکدا قسەو بیروڕای خۆم دەخەمە ڕوو:

خاڵی یەکەم: وشەی فاحیشە لە زمانی عەرەبیدا، وە لە بەکارهێنانی قورئانیشدا واتە: هەر قسەو کردارێکی ناشیرین و ناقۆڵاو دزێوو خراپ، کە ئەوە زیناش دەگرێتەوەو، نێربازییش دەگرێتەوەو، خۆلێکخشاندنی ئافرەتانیش دەگرێتەوەو، چرووکیی (بخل)یش دەگرێتەوەو، جنێودانیش دەگرێتەوە، بەڵێ، وشەی: (فُحْش، فَحْشَاء، فَاحِشَة) بریتیە لە هەر قسەو کردەوەیەك کە زۆر دزێوو ناقۆڵاو ناشیرین بێ، ئنجا ئەگەر تەماشای ئایەتەکانی قورئان بکەین، کە بێگومان قورئان هەندێکی هەندێکی تەفسیر دەکات، دەبینین وشەی: (فَاحِشَة) بە چەند واتایەك هاتووەو بەس یەك واتای نیە، ئنجا ئایا بۆچی من لێرەدا ئەوە ڕوون دەکەمەوە؟ لەبەر ئەوەی ڕەخنەیەك کە زۆربەی توێژەرەوانی قورئان دەیگرن لە ڕای دووەم، کە دەڵێ مەبەست لەو ئافرەتانە ئافرەتانی زیناکەر نەبووەو ئافرەتانی خۆلێکخشێنەرە، بەهێزترین ڕەخنەیان ئەوەیە کە دەڵێن: وشەی: فاحیشە لە قورئاندا بەس بە مانای زینا هاتووە، بە مانای خۆ لێکخشاندنی ئافرەتان نەهاتووە، وە بە مانای نێربازیی (لِواطَة) نەهاتووە، بەلاّم ئەگەر ئێمە تەماشای قورئان بکەین، دەبینین وانیە، بۆ وێنە:

أ- لە ئایەتی ژمارە (١٩)ی سوورەتی (النور)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ ٱلْفَٰحِشَةُ فِى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ ﴾، واتە: بێگومان ئەوانەی کە حەز دەکەن فاحیشە لەنێو ئەوانەدا بلاّوبێتەوە کە ئیمانیان هێناوە، ئازارێکی بە ئێشیان هەیە لە دنیاو دواڕۆژدا، وە خوا دەزانێ و ئێوە نازانن.

E/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

ئنجا ئایا مەبەست لە وشەی فاحیشە لێرەدا چییە؟ ئەگەر تەماشای سیاقی ئایەتەکان بکەین، دەزانین کە فاحیشە لێرەدا واتە: بوختانکردن، بۆچی؟ چونکە لە سیاقی ئەو ئایەتانەدا هاتوە کە دەربارەی بوختانکردن بە دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ هاتوونە خوار، کەواتە: لێرەدا مەبەست لە: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ ٱلْفَٰحِشَةُ ﴾، واتە: ئەوانەی حەز دەکەن فاحیشە بڵاوبێتەوە، یانی قسەی خراپ، بوختانکردن، غەیبەتکردن، تۆمەت هەڵبەستن بۆ خەڵك، کەواتە: وشەی: فاحیشە بە مانای تۆمەتو بوختانو قسەو قاڵی خراپ دێ.

ب- وە لە ئایەتەکانی ژمارە (٢٨و ٢٩)ی سوورەتی (العنكبوت)دا، خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ ... ﴿٢٩﴾ ﴾، واتە: وە لووط کاتێك بە گەلەکەی خۆی گوت: ئێوە فاحیشەیەك ئەنجام دەدەن، کە لە پێش ئێوەدا هیچ کەس لە جیهانییان ئەو فاحیشەیەی نەکردوە، ئێوە دەچنە لای پیاوان...

کەواتە: ئەگەر نێرینە سواری نێرینەبێ، پێی دەگوترێ: فاحیشە، یانی کە لە ئایەتی ژمارە: (١٦)دا دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأْتِيَٰنِهَا مِنكُمْ فَـَٔاذُوهُمَا ﴾، (يأتيانها) ڕاناوەکەی دەچێتەوە بۆ وشەی: (فاحشة)، لە ئایەتی ژمارە (١٥)ش وەك چۆن فاحیشەی نێوان ئافرەتان خۆلێکخشاندنە، فاحیشەی نێوان پیاوانیش بریتیە لە لەگەڵ یەکدی جووت بوونیان، هەروەك چۆن فاحیشەی نێوان پیاوانو ئافرەتانیش بریتیە لە زیناو داوێن پیسیی یان.

ج- هەروەها لە ئایەتی ژمارە (٢٨)ی سوورەتی (البقرة)دا وشەی: (فحشاء) بە واتای ڕژدیی‌و چرووکیی هاتوە، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

FM/AliBapir
YouTube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

﴿ ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ ﴾، واتە: شەیتان دەتانترسێنێ لە هەژاریی، وە فەرمانتان پێدەكات بە فەحشاء، (واتە: چرووكیی‌و دەستگرتنەوە)، وە خوا بەڵێنی لێبوردنتان پێدەدات، بەڵێنی بەخشینتان پێدەدات، وە خوا فراوانی زانایە، كە دیارە لێرەدا وشەی (فحشاء) واتە: چرووكیی‌و ڕژدیی.

د- ئنجا لە ئایەتی ژمارە (١٩)ی سوورەتی (النساء)دا، خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُوا۟ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا ۖ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا۟ بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ... ﴿١٩﴾ ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! بۆتان حەڵاڵ نیە بە تۆبزیی ئافرەتان بە میرات بگرن، (نەك میراتیان لێ بگرن، كە دوایی باسی دەكەین بە میراتگرتنی ئافرەتان چۆن بووە؟)، وە بۆتان نیە تەنگیان پێ هەڵبچنن ڕێگای هاوسەرگیرییان لێ بگرن، (دوای ئەوەی وازیان لێ دێنن، یاخود هەر لە سەرەتاوە كە هاوسەرگیریی بكەن)، بۆ ئەوەی بەشێك لەوماڵەی كە پێتان داون (لە مارەیی) لێیان وەربگرنەوە، مەگەر ئەو ئافرەتانەتان فاحیشەیەكی ئاشكرا بكەن، كە لێرەدا مەبەست لە فاحیشەی ئاشكرا لەسەر ڕای زۆربەی توێژەرەوانی قورئان یانی: یاخیبوون (نشوز)ی ژن لە مێردەكەی، وە سەرپێچیی‌و شەڕەجنێو دەمبەدەمەی لەگەڵ مێردەكەیدا، ئەو كاتە مێرد بۆی هەیە بڵێ: با داڕنین (خُلْع) بكەین، واتە: مارەیی یەكەم بدەوەو دەستت لێهەڵدەگرم.

وەك دیتمان: وشەی (فاحشة، فحشاء) لە قورئاندا بە چەند واتایەكی جۆراوجۆر هاتوە.

خاڵی دووەم: لەڕاستییدا هۆی ڕاجیایی هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ، وە زانایانی دوای ئەوانیش، لە بارەی حوکمو سزای نێربازیی یەوە، خودی چەمكو واتای فراوانی ڕستەی: ﴿ فَئَاذُوهُمَا ﴾یە، کە لە ئایەتی ژمارە (١٦)دا هاتوە، نەك پێچەوانەکەی، واتە: بۆیە کەوتوونە ڕاجیایی یەوە، چونکە ئەو ڕستەیە چەمكو واتایەکەی فراوانەو زۆر مانایان هەڵدەگرێ نەك لەبەرئەوەی کە ئەو ئایەتە لەوبارەوە نەهاتوە، بەڵکو لەبەرئەوەی ئەو ئایەتە لەوبارەوە هاتووەو مانایەکەشی فراوانە، بۆیە کەوتوونە ڕاجیایی یەوە، چونکە باسی سزایەکەی کردوە، بەڵام بۆ وێنە: دەربارەی سزای دزیی دەفەرموێ: دەستیان ببڕنو، بۆ زیناکردن دەفەرموێ: سەد قامچییان لێبدەنو، بۆ بوختانکردن دەفەرموێ: هەشتا قامچییان لێبدەن، بەڵام لێرەدا دەفەرموێ: ئازاریان بدەن، چۆن ئازاریان بدەین؟ چەمكو واتاکەی فراوانە:

یەکێك دەڵێ واتە: سەرو زللەیان لێبدەن، یەکێکی دیکە دەڵێ واتە: دارکارییان بکەن، ئەویدیکە دەڵێ: واتە: قامچیی یان لێبدەن، ئەویدیکە دەڵێ: واتە: لەسەر شاخێکڕا هەڵیاندەنە خوارێ، ئەو ڕایانەو هی دیکەش هەموویان هەن، کە دیارە دیاریکردنی چۆنیەتی ئەو ئازاردانە دەگەڕێتەوە بۆ دەستەڵاتی شەرعییو بۆ حومکڕانی شەرعیی، بۆچی؟ چونکە وەك گوتم: ئەوانیش (یانی بکەرو پێکراوەکان دیسان جیاجیان: یەکێك هەرزەکارێکەو یەکەم جارە دەیکات، یەکێك گێلو نەفامە، یەکێك هەڵخەڵەتێنراوە، یەکێك لێی بۆتە عادەت ... هتد، بۆیە دیاریکردنی سزادانەکە دەگەڕێتەوە بۆ تەقدیری دەستەڵاتی شەرعیی.

خاڵی سێیەم: من زۆر گەڕام لە هەموو تەفسیرەکاندا، هیچ کام لەم دوو ئایەتە هۆی هاتنە خوارەوەکانیان باس نەکراوە، جا ئایا ئەمە چی دەگەیەنێ؟ ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە لە کۆمەڵگای پێغەمبەردا ﷺ ئەو کۆمەڵگایەی کە یەکەمجار ئەم ئایەتانەی تێدا هاتوونە خوارێ، بە ئیسپات

نە ئەو عادەتە خراپانەی ئافرەتان (خۆ لێکخشاندن) هەبووە کە بچەسپێ بێ بە بەڵگەی شەرعیی، وە نە ئەو عادەتە خراپەی دیکەش هەبووە، کە لەنێو پیاواندا دەکرێ (نێربازیی)، واتە: ئایەتەکان هۆی هاتنە خوارەوەیان نیەو بە بۆنەیەکەوە نەهاتوونە خوار ڕووداوێك ڕووی نەداوە، تاکو هاوەڵان باسی بکەن، چونکە هەندێك لە توێژەرەوان دەڵێن: ئەدی بۆچی هاوەڵانی بەڕێز باسیان نەکردوەو ئەو دوو ئایەتەیان ئاوا تەفسیر نەکردوون؟ هۆیەکەی ئەوەیە کە ئەم دوو ئایەتە بە هۆی دوو ڕووداوەوە نەهاتوونە خوار، واتە: هۆی هاتنە خواریان نیە، بەڵکو دوو حوکمی شەرعیین، خوا ناردوونیە خوارێ بۆ هەموو بەشەریەت، خۆ ئەم قورئانە تەنیا بۆ هاوەڵانی بەڕێز نەهاتۆتە خوارێ، هەتاکو هەمووی پەیوەندیی بەوانەوە هەبێ، بەڵێ ئەم دوو ئایەتە لەسەردەمی ئەواندا جێبەجێ نەکراون، چونکە ئافرەتانی وانەبوون ئەو کردەوەیە بکەن، وە پیاوانی وا نەبوون کە لەوکاتەدا ئەو کارە بکەنو لەسەریان ئیسپات بێ بە بەڵگەی شەرعیی، هەتاکو حوکمی ئایەتەکانیان بەسەردا بچەسپێنن، کەواتە: هاوەڵانی بەڕێز خوا لێیان ڕازی بێ کە باسی تەفسیرکردنی ئەو دوو ئایەتەیان نەکردوە بەو شێوەیەی کە ئێمە تەفسیریان دەکەین، مانای وانیە کە ئەم دوو ئایەتە ئەم مەبەستە ناگەیەنن، بەڵکو مەسەلەکە ئەوەیە کە لەو کاتەدا ڕووداوی ئاوا ڕووی نەداوە، تاکو هاوەڵان بەپێی ئەو ڕووداوانە ئایەتەکان تەفسیر بکەن، وە بەسەر ئەو کەسانەشیاندا بچەسپێنن کە ئەو ڕووداوانەیان لێ ڕوویداون.

ئنجا ئەوەی کە ناچارمان دەکات بڵێین: مەبەست لە وشەی: (فاحِشَة) لە ئایەتی ژمارە (١٥)دا، بریتیە لە خۆلێکخشاندنی ئافرەتان، ئەوەیە کە خوا ﷻ تەنیا باسی ئافرەتان دەکات، دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّـٰتِي﴾، شتێکیش تەنیا لەنێو ئافرەتان دابێ، لە ڕووی ئینحیرافی جینسییەوە، هەر ئەو ڕەفتارەیە، وە ئەوەی کە وامان لێ دەکات بڵێین: ڕاناوی (ها)ی سەر

(يأتيانها) مەبەست پێی نێربازیی یە، ئەوەیە کە ئەوەی لە نێوان دوو پیاواندا، دوو نێریناندا ڕوودەدات لە ڕووی ئینحیرافی جینسیی یەوە، بریتیە لە نێربازیی، بۆیە ناچارین ئاوا تەفسیریان بکەین.

ئنجا ئێمە لە کۆتایی ئەو لێکۆڵینەوەماندا دەربارەی تەفسیری ئەم دوو ئایەتە موبارەکە، پێویستە وەڵامی دوو پرسیاران بدەینەوە:

پرسیاری یەکەم:

ئایا چی لەو فەرموودەیەی عوبادەی کوڕی صامیت بکەین کە پێشتر هێنامان: ﴿عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «خُذُوا عَنِّي، خُذُوا عَنِّي، قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلاً، الثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ، وَالْبِكْرُ بِالْبِكْرِ، الثَّيِّبُ جَلْدُ مِائَةٍ ثُمَّ رَجْمٌ بِالْحِجَارَةِ، وَالْبِكْرُ جَلْدُ مِائَةٍ وَنَفْيُ سَنَةٍ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (٢٢٧١٨)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤٣٩٠)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٤٤١٥)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٤٣٤) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٥٥٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٤٢٥)، واتە: عوبادەی کوڕی صامیت خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: لێم وەربگرن، لێم وەربگرن، خوا ڕێی بۆ دۆزینەوە، (ئایەتەکە دەفەرموێ: ﴿حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا﴾، واتە: ڕێی سزادانی بۆ دۆزینەوە)، کوڕو کچ وەك یەك سزا بدرێن، وە پیاوی هاوسەردارو ئافرەتی هاوسەرداریش وەك یەك سزا بدرێن، کچو کوڕ یەکی سەد قامچییان لێ بدرێ‌و نەفی بکرێن، وە پیاوو ئافرەتی هاوسەرداریش سەد قامچییان لێ بدرێ‌و بەردبارانیش بکرێن؟! دەڵێین: ئەم فەرموودەیە ئەگەر لە ڕووی سەنەدیشەوە کێشەی نەبێ، لە ڕووی (متن)ەوە دوو سێ ئیشکالی تێدا هەن، بۆ کەسێك کە وردبێتەوە، چونکە هەرچی کە گوترا: ئەوە فەرمایشتی پێغەمبەرە ﷺ، هیچ کام لە زانایان نەهاتوون یەکسەر حوکمی لێ هەڵهێنجن، بەڵکو تەماشایان کردوە: ئایا ئەو حەدیسە لەگەڵ

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

حەدیسێکی دی، یان لەگەڵ ئایەتێکی قورئاندا، یان ئەو حەدیسە لەگەڵ واقیعدا تێکناگیریٚ؟! بۆیە دەبیٚ لە ڕووی سەنەدو مەتنەوە لێی وردبینەوە:

یەکەم: لە ڕووی سەنەدەوە، هەرچەندە ئەم حەدیسە لە ڕووی سەنەدەوە لە جۆری (آحاد)ەو ئەویش واتە: (حدیث الآحاد) لەسەر ڕای زۆربەی هەرە زۆری زانایان قورئانی پیٚ نەسخ نابێتەوە، (حدیث الآحاد)یش ئەوەیە کە یەك هاوەڵ لە پێغەمبەری ﷺ بیستبیٚ، کە لێرەدا عوبادەی کوڕی صامیت بیستوویەتی، بەڵام بێگومان ژمارەیەکی نەژمێردراو لە هاوەڵان قورئانیان لە پێغەمبەر ﷺ بیستووەو (متواتر)ەو حوکمەکەی یەقینییە، بەڵام (حدیث)ی (آحاد) حوکمەکەی (ظنّي)یەو گومانت هەیە کە وابیٚ، ئاشکراشە کە گومان (ظنّ) دڵنیایی (یقین)ی پیٚ هەڵناوەشێتەوە.

دووەم: لە ڕووی مەتنەوە: فەرموودەی ناوبراو لە ڕووی نێوەڕۆك (متن)یشیەوە چەند گرفتو ئیشکالێکی هەن:

١/ ڕستەی: ﴿ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴾، خوا دەفەرمویٚ: ئافرەتانێك کە ئاوا دەکەن، حەپسیان بکەن تاکو دەمرن، یاخود تاکو خوا ڕێگایەکیان بۆ دەبینێتەوە، ئەم مانایە لەگەڵ حەدیسەکەدا ناگونجیٚ، بۆچی؟ چونکە ئایەتەکە دەفەرمویٚ: خوا ڕێیەکیان بۆ دەبینێتەوە، بەڵام حەدیسەکە سزایان بۆ دیاریی دەکات ! دیارە سزا دیاریکردنیش کە ئافرەتەکان بەردباران بکرێن، ئەوە ڕیٚ بۆ دۆزینەوەیان نیە، ئایەتەکە ئەوە دەگەیەنیٚ کە خوای پەروەردگار چارەسەرێکیان بۆ دەدۆزێتەوە، کە ئەوە لەگەڵ تەفسیرەکەی ئێمەدا دەگونجیٚ، کە بریتیە لەچی؟ بریتیە لەوە ئەو ئافرەتانە حەپس بکرێن تاکو قەناعەتیان دیٚو واز لەو کردەوە خراپە دێنن‌و، دەگەڕێنەوە بۆ سەر سروشتی ساغیی خۆیان کە بە شێوەیەکی شەرعیی هاوسەرگیریی بکەن‌و غەریزەی خۆیان تێر بکەن.

٢/سزای پیاوو ژنی هاوسەرداری زیناکەر وەك: لە سوننەتی کردەیی پێغەمبەری خوادا ﷺ هاتوە، تەنیا بەردباران کردن (رجم)ە، بەلاّم لێرەدا باسی (جلد)یش دەکات، واتە: باسی ئەوە دەکا دەبێ سەد قامچیشی لێ بدرێ، ئەوەش ئیشکالێکە، پێغەمبەر ﷺ بە نسبەت (مَاعِزُ بْنُ مَالِك)و بە نسبەت (الْغَامِدِيَّةِ) کە پیاوو ئافرەتێك بوون زینایان کردبوو، بەردبارانی کردن، ئەوە چەسپاوە لە سوننەتی پێغەمبەردا⁽¹⁾ ﷺ، بەلاّم ئەم حەدیسە دەفەرموێ: وێڕای بەردبارانکردن دەبێ پێشی یەکی سەد قامچیشیان لێ بدەی، دیارە ئەوەش پێچەوانەی سوننەتی پێغەمبەرە ﷺ، کەواتە: هەقی خۆمانە لەو حەدیسە بکەوینە گومانەوە کە ناگونجێ ئەوە فەرمایشتی پێغەمبەر ﷺ بێ، چونکە لەگەلّ کردەوەی پێغەمبەردا ﷺ تێکدەگیرێ، ئنجا تۆ مادام هەر بەردبارانی بکەی، سەد قامچی بۆ لێ دەدەی؟! خوای دادگەر دوو سزای بۆ تاوانێك دانەناوە.

٣/مادام پێغەمبەر ﷺ بە ناوی خواوە فەرموویەتی: ﴿خُذُوا عَنِّي، خُذُوا عَنِّي، قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلاً﴾، لێم وەربگرن، لێم وەربگرن، خوا ڕێی بۆ دۆزینەوە، باشە ئەوە خوای پەروەردگار ڕێی دۆزییەوە بۆ کوڕو کچی زیناکەر، کە یەکی سەد قامچییان لێ بدەن، وەك خوای بەرزو مەزن دەفەرموێ: ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖ ... ②﴾ النور، واتە: هەموو ئافرەتو پیاوێکی زیناکەر یەکی سەد قامچییان لێ بدەن، کە زۆر لە توێژەرەوان دەلّێن: مەبەست پێی کوڕو کچن، واتە: پیاوو ئافرەتێك کە هاوسەردار نەبووبن، هەر چەندە من ڕایەکی دیکەم هەیە لەوبارەوە، بەلاّم بە هەرحالّ ئەوە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: خوا ڕێی بۆ دۆزینەوە، باشە ئەوە داماننا،

---

١) بڕوانە: صحيح مسلم: (٤٤٠٣/ ١٦٩٤ و (٤٤٠٦/١٦٩٥).

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

خوا ڕێی بۆ کوڕو کچان دۆزیەوە، ئەدی کوا ڕێی پیاوو ئافرەتی هاوسەردار؟ ئەوان حوکمیان لە قورئاندا نیە !

ئنجا ئەگەر وێڕای ئەو ئیشکالانەش فەرموودەکە هەر بە هی پێغەمبەری خوا ﷺ بزانین، دەڵێین: پێغەمبەری خوا ﷺ تەنیا هەواڵی بە دیاریکردنی سزای زیناکەرانی کوڕو کچو ژنو پیاو داوە، هیچ باسی نەسخ کردنەوەو تێکگیرانی نێوان ئەو دوو ئایەتەو ئایەتی ژمارە (٢)ی سووڕەتی (النور)ی نەکردوە، کەواتە: ئەو دوو ئایەتە هەر لەجێی خۆیانو، مەسەلەی نەسخ لە گۆڕێ دانیە، وە ئێمەش پێویست ناکات هیچ باس نەسخو تێکگیران بکەین، هەر دەڵێین: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئەوە خوای پەروەردگار سزای بۆ دیاری کردوون، ئەگەر پێشێ فەرموبێتی: حەپسیان بکەن، ئێستا سزای دیکەی بۆ دیاری کردوون، ئەوەیان بۆ قۆناغێك بوو، ئەوەیدیکەش بۆ قۆناغێکی دیکەو هیچ باسی تێکگیرانی نەکردوە، تاکو ناچاربین باسی نەسخ بکەین.

پرسیاری دووەم:

ئەگەر سزای نێربازیی (لواطة) بریتی بێ لە ئازاردان، کە دەفەرموێ: ﴿فَـَٔاذُوهُمَا﴾، ئەدی چی لەو فەرموودانە دەکەین کە باسی کوشتنی بکەرو پێکراو (فاعل)و (مفعول) دەکەن، واتە: هەرکاتێك دوو نێرینە نێربازییان لەگەڵ یەکدا کرد، دەبێ هەردووکیان بکوژرێن؟

بۆ وێنە: یەکێك لەو فەرموودانە ئەوەیە: ﴿عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ اَلنَّبِيَّ ﷺ قَالَ: وَمَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ، فَاقْتُلُوا اَلْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٧٣٢)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٤٦٢)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٤٥٦)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٥٦١)، وَالحَاكِمُ برقم: (٨٠٤٧) وَقَالَ: صَحِيحُ الإسناد، وَالدَّارَقُطني برقم: (٧٦٥) قال الشيخ الألباني: حَسَنٌ صَحِيحٌ) واتە: عەبدوڵلای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: هەر کەسێکتان بینی کردەوەی گەلی لووطیان ئەنجام دەدا، ئەوە بکەرو پێکراو (ئەوە سواری ئەوەی دیکە دەبێ، وە ئەوەی دیکەش کە یەکێك سواری بووە) بکوژن، وە حەدیسی دیکەش هەن لەوبارەوە، جا ئایا چۆن وەڵامی ئەم فەرموودانە بدەینەوە؟!

لە وەڵامدا دەڵێین: بێگومان کەوتنە ڕاجیایی زانایان لەبارەی چۆنیەتی سزادانی ئەنجامدەرانی ئەو تاوانەوە (واتە: نێربازیی)، هۆیەکەی ئەوەیە کە ئەو فەرموودانەی لەوبارەوە هاتوون، لە ڕووی نێوەڕۆك (متن)ەوە ڕۆشنن، بەڵام لە ڕووی سەنەدیانەوە هی ئەوە نین کە پشتیان پێ ببەسترێو مەسەلەکە یەکلایی بکەنەوە، ئەگەرنا زانایان بۆچی دەکەوتنە ڕاجیایی؟! زانایان بەمجۆرە ڕاجیاییان هەیە لەوبارەوە:

١) شیعەی زەیدیی‌و شیعەی ئیمامیی: دەڵێن: ئەوانەی نێربازیی دەکەن بکەرو پێکراو (فاعل)و (مفعول) هاوسەرداربن یاخود هاوسەردارنەبن، هەردووکیان دەبێ بکوژرێن، وەك لە (المنتزع المختار، ج: (٤)، ص: (٣٣٦)، وە (الخلاف)، للطوسي، ج: (٢)، ص: (٤٤٤)دا هاتوە.

٢) بەڵام حەنەفییەکان دەڵێن: ئەوانەی نێربازیی دەکەن (فاعل)و (مفعول) پێویستە ئازار بدرێن، بەڵام نەگاتە ڕاددەی کوشتن، چ هاوسەرداربن، چ بێ هاوسەربن، وەك لە {حاشیة ابن عابدین، ج: (٣)، ص: (١٥٣) وە (تبیین الحقائق: ج: (٣)، ص: (١٦٤)}دا هاتوە.

٣) وە شافیعیی لە یەکێك لە دوو ڕایەکانیداو هەندێك لە مالیکییەکانیش: دەڵێن: ئەنجامدەرانی ئەو کارە حوکمی زیناکەریان هەیە، ئەگەر پیاوی بە ژن‌وماڵ بن دەبێ بکوژرێن، ئەگەر کوڕ بن ئەوە پێویستە سەد قامچییان لێبدرێ، وەك زیناکەر، وەك لە (المهذب) (للشیرازي، ج: (٢)، ص: (٢٨٦)، وە (الْمُغني) لابن قدامة، ج: (٨)، ص: (١٨٧)دا هاتوە.

F/AliBapir
Youtube/AliBapir2
F/MediaAmerOffice

وەك دەبینین: شەرعزانان کەوتوونەتە ڕاجیاییەوە، هەڵبەتە هۆی ڕاجیاییەکەیان ئەوەیە کە فەرمایشتەکان نەگەیونە پلەی یەکلایی کردنەوە، لە ڕووی سەنەدەوە، وە وشە قورئانییەکەش کە دەفەرموێ: ﴿ فَئَاذُوهُمَا ﴾، ئەوانەی ئەو کارە دەکەن ئازاریان بدەن، ماناکەی گشتییە، بۆیە هەندێکیان ئەوپەڕیان گرتوە، هەندێکیشیان ئەملایان گرتوە، هەندێکیان لای زۆریان گرتوە، هەندێکیان لای کەمیان گرتوە، لێرەدا کە دەفەرموێ: ﴿ فَئَاذُوهُمَا ﴾، بە زاراوەی زانایان سزای پرینگاندنەوە (عقوبة التعزیر) دەگەیەنێ، ئنجا ئایا (تعزیر)و (حدّ) جیاوازییان چییە؟

(حدّ) ئەوەیە: دیاری کراوبێ، بۆ وێنە: سەد قامچیی، هەشتا قامچیی، دەست بڕین، بەردباران، کوشتنەوە، ددانی دەرهێناوە، ددانی دەردێنێ، چاوی کوێر کردوە، چاوی کوێر دەکرێ ... هتد، (حدّ) دیاری کراوە.

بەڵام (تعزیر) دیاری نەکراوە، لێرە کە دەفەرموێ: ئازاریان بدەن، دەگونجێ سەرزەنشت کردن بێ، کە لای کەمی تەمبێکردن (تعزیر) بریتیە لە سەرزەنشت کردن، وە لای زۆرییەکەشی بریتیە لە کوشتن لەسەر ڕای زۆربەی زانایان، ئەویش کاتێك دەسەڵاتی شەرعیی زانی ئەو کەسە ناپرینگێتەوە، هیچ سزایەکی شەرعیی دیاری کراوی بۆ دانەنراوە، بۆ وێنە: نێربازیی، دەسەڵاتی شەرعیی بۆی هەیە بیگەیەنێتە ڕاددەی کوشتن، بۆیە هاوەڵانیش خوا لێیان ڕازی بێ ڕاجیاییان هەبووە:

یەکێکیان گوتوویەتی: با بابای نێربازییکەرو نێربازیی لەگەڵ کراو لەسەر شاخێك بەربدرێتەوە.

یەکێکی دیکە گوتوویەتی: با بسووتێندرێن.

یەکێکی دیکەش گوتوویەتی: با بە شمشێر بکوژرێن.

وە هی وا هەبووە گوتوویەتی: با حەپس بکرێن.

وە هەبووە گوتوویەتی: با لێیان بدرێ.

Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

وه هەبووه گوتوویەتی: بایەکی سەد قامچییان لێ بدرێ، ... هتد. ئەوه مەسەلەی یەکەم کە لەو دوو ئایەتەی ژمارە (١٥و ١٦)ی سوورەتی (النساء)، وەرمانگرت.

مەسەلەی دووەم: لەم ڕستە قورئانییە وەردەگیرێ، کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡۖ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمۡسِكُوهُنَّ فِي ٱلۡبُيُوتِ ﴾، ئەمە چی لێ وەردەگیرێ؟ ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە حەپس کردنی ئافرەتان لە مالێ دا سزای خراپەکاریی یە، لەبەر ئەوەی فاحیشەیەکیان کردوە، یان لەبەر ئەوەی کردەوەیەکی خراپ دەکەن، دەبێ لە ماڵێدا حەپس بکرێن، کەواتە: هیچ کەسێك بۆی نییە خێزانی، خوشکی، دایکی، کچی، لە ماڵێدا حەپس بکات، بۆچی؟ چونکە خوای پەروەردگار حەپسکردنی ئافرەتانی لە ماڵێدا بە سزای کردەوەی خراپیان داناوە، بەڵام هەر لە خۆوە حەپسی بکات و نەهێڵێ بچێ بۆ وەرگرتنی زانیاریی شەرعیی، یان نەهێڵێ بچێ بۆ جومعەو جەماعەت، نەهێڵێ بچێ بۆ بازاڕ بۆ ئیشوکاری خۆی، هەڵبەتە بە ئەخلاقی شەرعییەوە، بە ئەدەبو بە پۆشاکی شەرعییەوە، ئەوە لەڕاستییدا پێچەوانەی بڕیاری شەریعەتە، وە حەپسکردنی ئافرەتان لە ماڵێدا لەسەر فاحیشەو خراپەیەکە کە دەیکەن، نەك بەبێ خراپە، هیچ کەسێك بۆی نیە ئافرەتێك کە لەژێر چاودێریی دایەو، حوکمی بەسەریدا دەڕوا: کچییەتی، یان خوشکییەتی، یان دایکییەتی، یان خێزانییەتی، بۆی نییە بەو جۆرە ئەو ئافرەتە سزا بدات، چونکە ئەو سزایە هی ئەوانەیە کە خراپەکیان لێ واقیع بووبێ.

مەسەلەی سێیەم: کە لە ئایەتی ژمارە (١٧) وەرمانگرتوە کە دەفەرموێ:

﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ

F/AliBapir1
YouTube/AliBapir1
FM/Media.AmeerOffice

﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾، بێگومان تۆبە قبووڵ کردن لەسەر خوا، خوا لەسەر خۆی پێویست کردوە تۆبە قبووڵ بکات لەو کەسانەی کە بە نەزانیی، بە نەفامیی خراپە دەکەن، دوایی لە نیزیکەوە دەگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئا ئەوانە خوا گەڕانەوەیان لێ قبووڵ دەکات، وە خوا زانای کاربەجێیە.

لێرەدا پێویست دەکات ئێمە کورتە باسێك دەربارەی گەڕانەوە بۆ لای خوا بکەین، چونکە گەڕانەوە بۆ لای خوا، لە قورئاندا زۆر هاتوە، لە زۆر لە ئایەتەکاندا خوای لێبوردە باسی گەڕانەوە بۆ لای خوای کردوە، ئنجا ئێمە لێرەدا بۆیە ئەم باسە دەنووسین، تاکو هەرجارێك باسی گەڕانەوە بۆ لای خوا هاتەوە پێش، لەم تەفسیرەدا بگەڕێیەوە ئێرە:

کورتە باسێك لە بارەی گەڕانەوە (توبة)وە[1] :

یەکەم: پێناسەی (توبة):

تۆبە یانی چی؟ کە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٍ ﴾، واتە: بێگومان وەرگرتنی تۆبە لەسەر خوایە، وشەی: (توبة) وشەیەکی عەرەبییە، دەڵێ: (تَابَ، يَتُوبُ تَوباً) واتە: (رَجَعَ، يَرْجِعُ، رجُوعَاً)، (عَادَ، يَعُودُ، عَوْدَةً)، (توبة) واتە: گەڕانەوە، جا گەڕانەوە بۆ لای کێ؟ گەڕانەوە بۆ لای خوا، گەڕانەوە لە (کوفر)ەوە بۆ (ئیمان)، لە (شیرك)ەوە بۆ (توحید)، لە (معصیة)وە بۆ (طاعة)، لە دوورکەوتنەوە لە خواوە، بۆ نزیك کەوتنەوە لە خوا، تا ئێستا سەرەڕۆیی کردوە، لەمەو دوا بگەڕێتەوە بۆ لای خوا ﷻ، جا خوای بە بەزەیی تەعبیرێکی چەند خۆش و جوانی

---

[1] سوپاس بۆ خوا کتێبێکی تایبەتمان لەبارەی (گەڕانەوە بۆ لای خوا) وە نووسیوە، بە ناوونیشانی (گەڕانەوە بۆ لای خوا) کە هەتا ئێستا پێنج جار چاپ کراوەتەوەو لەو کتێبەدا بە درێژیی باسی بابەتی تۆبە کراوە.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

بەکارهێناوە، کاتێك مرۆڤ واز لە گوناهان دێنیٚو دەچێتەوە بۆ خزمەت خوا، تا ئێستا لێی دوورکەوتۆتەوە، سەرەڕۆو یاخی بووە، ئێستا دەگەڕێتەوە بۆ باوەشی پڕ سۆزو میهرەبانی خوا بە بەزەیی، لە (لسان العرب)(١)دا، وە فەرهەنگەکانی زمان هەموویان دەڵێن: (أَصْلُ تَابَ: عَادَ إِلى اللّٰهِ وَرَجَعَ وَأَنَابَ، وَتَابَ اللّٰهُ عَلَى فُلاَنٍ أَي: عَادَ إِلَيْهِ بِالْمَغْفِرَةِ)، لە بنچینەدا (تاب)، واتە: گەڕایەوە بۆ لای خوا، ئەدی جاری وایە خوای بە بەزەیی وشەی: (تاب)ی بۆ بەکاردیٚ، وەك دەفەرمویٚ: ﴿ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾ ﴾ البقرة، واتە: بێگومان ئەو (خوا) تۆبە وەرگری بە بەزەیی یە، ئەگەر ئێمە دەگەڕێینەوە بۆ لای خوا، خواش (تواب)ەو (تائب الذنب)ە، جا ئایا ئەوە یانی چی؟ تۆبە ئەگەر بەندە بیکات دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا، بەلاٚم (توبة) ئەگەر خوای بیٚوێنەی پیٚ وەسف بکریٚ، واتە: تۆبەو گەڕانەوەکە قبوولٚ دەکاتو وەریدەگریٚ، کەواتە: (تائب) یان (توّاب) بە نسبەت خوا، واتە: وەرگری تۆبەو وەرگری گەڕانەوە.

پوختەی پێناسەی گەڕانەوە (توبة): (بریتیە لە دڵتەنگ بوونو پەشێمان بوونەوە لە هەڵەو گوناهەکان لەبەر خوا، وە دەست لیٚ هەڵگرتنیانو بڕیاردانو عەزم جەزمکردن لەسەر نەگەڕانەوە سەریانو، هەوڵدان بۆ پڕکردنەوەو قەرەبووکردنەوەی کەلێنی ڕابردوو، هەموو ئەمانەش بە هاندەری لە خوا ترسانو شەرم لێکردنیو لە خۆڕازی کردنیو دڵنیابوون لە زەرەرو زیانی گوناهو سەرپێچییەکانو، سوودو قازانجی طاعەتو چاکەکان)(٢).

دووەم: حوکمی (توبة):

ئایا تۆبە چ حوکمێکی هەیە، سوننەتە، واجبە، موباحە؟! وەلاٚم: گەڕانەوە بۆ لای خوا پێویستیەکی تایبەتییە واتە: (فرض العين)، وە پێویستە

---

١) ج: (١)، ص: (٢٣٣).

٢) بڕوانە: مفردات ألفاظ القرآن، ص: (٢٠٣).

گەڕانــەوە بۆ لای خوا گشتگیـر بێت، یانی: نابێـت لـە گوناهێـك تۆبە بکـەیو لە یەکی دیکـە تۆبە نەکەی، هەڵبەتـە زانایان ڕاجیـاییان هەیە لەسـەر ئـەوە کە کەسـێك موبتـەلا بووبێ بە چوار پێـنج گوناهـەوەو تۆبـە لـە یـەکیان بکاتو لەوانی دیکە جارێ تۆبـە نەکا، ئایا لێی وەردەگیـرێ، یان نـا، تـاکو تۆبـە لەوانـی دیکەش دەکـات ؟

هەندێکیان دەڵـێن: مرۆڤـ دەبـێ تۆبـە لـە هـەموو گوناهـەکان بکات، یـانی بـە پیـاوانەو بە ساغیی بگەڕێتــەوە بۆ لای خواو تــەواو.

هەندێکیش دەڵـێن: نا، دەگونجـێ بـە پلە پلــەیی تۆبـە بکــات، یانی: جـارێ واز لـە بەشـێکیان بێنـیو ئـەوانی دیکـە بـشکات، ئـەوەی تۆبـەی لـێکـردوە لێـی وەردەگیـرێ، بەڵام دەبــێ دڵی وابــێ دوایـی تۆبــە لە هەموویــان بکات، منـیش ڕای دووەمیـانم پـێ لە ڕەحمەتی خـوای پەروەردگـار نزیکتـرە.

ئنجا ئایــا بەڵـگەمان چییە لەسەر ئـەوە کـە تۆبـە پێویـستییەکی تایبـەت (فرض العين)ە، لەسەر هەرکەسـێك کـە گونـاهی هـەبووەو پێویـستە بـۆ هـەموو گوناهانیش بـێ، وە پێویـستە بـەردەوامو نەپـساوەش بـێ، وە پێویـستە زوو بـە زوو و دەسـتـبەجێش بێـت ؟! واتـــە:

١- گشـتگیـر بـێ بۆ هـەموو گوناهــان.

٢- وە زوو بە زوو و دەسـتبـەجێ بــێ.

ئەگـەر تەماشـای ئەم دەقـانە بکەین ئەو شـتانەمان بۆ دەردەکـەون:

١/ خـوای لێبــوردە دەفەرمــوێ: ﴿... وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٣١﴾﴾ النـور، واتـە: (ئـەی ئیمانداریـنـە!) تێکـرا بـۆ لای خـوا بگـەڕێنەوە، بـۆ ئـەوەی سـەرفراز بـن، کەواتـە: فـەڕزە مـسوڵمان بگــەڕێتەوە لای خــوا، هەڵبەتــە زۆر کــەس وا دەزانــێ تۆبـــە هــەر ئەوەیـــە کــە دەبــێ گوناهــت کــردبن، وەك قـەتــڵو زینـاو دزیــیو ... هتـد، ئـەوجار بگـەڕێیـەوە، بـەڵام وەك مـن لـە کــتێبی (گەڕانـەوە بـۆ لای خـوا)دا باسـم کـردوە، وانیــە،

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

چونکە دەگونجێ ئینسان لە طاعەتێکی نزمەوە بۆ طاعەتێکی بەرزتر بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، ئەوەتا پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) هێندە گەڕاونەوە بۆ لای خوا، لە کاتێکدا کە هیچ گوناهیان نەکردوون، بەڵام ئەو ئەندازە طاعەتو چاکەیە کە کردوویانە، پێیان نزم بووە لە قەدەر خوا بەرزتریان کردۆتەوە، کەواتە: گەڕانەوە بۆ لای خوا مەرج نیە بەس لە گوناهانەوە بێ بۆ چاکە، جاری وایە لە چاکەیەکەوە بۆ چاکەیەکی زیاتر، یان لە طاعەتێکەوە بۆ طاعەتێکی باشترە.

٢/ ئنجا لە سوورەتی (المائدة) خوای بەخشەر دەفەرموێ: ﴿ فَمَن تَابَ مِنۢ بَعۡدِ ظُلۡمِهِۦ وَأَصۡلَحَ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَتُوبُ عَلَيۡهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿٣٩﴾ ﴾، واتە: جا هەرکەسێك لە دوای ستەمو خراپەیەك کە دەیکات بگەڕێتەوەو چاکە بکات، ئەوە بێگومان خوا دەگەڕێتەوە سەری، بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە.

٣/ پێغەمبەری خواش ﷺ لە فەرمایشتێکدا فەرموویەتی: ﴿عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ، خَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٣٠٧٢)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٤٩٩) وَقَالَ: حديثٌ غَرِيبٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٥١)، وَالدَّارَمِيُّ برقم: (٢٧٢٧)، وَالحاكِمُ برقم: (٧٦١٧) وَقَالَ: صحيح الإسناد، وَحَسَّنَهُ الألباني في (المشكاة) برقم: (٢٣٤١)، واتە: ئەنەس خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: هەموو ئادەمیزادەکان هەڵەکارن، باشترین هەڵەکارانیش ئەوانەن کە زۆر بۆ لای خوا دەگەڕێنەوە، کەواتە: هەموو ئینسانێك پێویستی بە گەڕانەوە بۆ لای خوای پەروەردگار هەیە.

٤/ وە دەربارەی دەستو برکردن زوو بەزوویی کردن لە گەڕانەوە بۆ لای خوا لە ئایەتی ژمارە (١٣٣)ی سوورەتی (آل عمران)دا خوای لێبوردە دەفەرموێ: ﴿ وَسَارِعُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ ...﴿١٣٣﴾ ﴾، واتە: خێرایی بکەن بەرەو

لێبوردنێك لە پەروەردگارتانەوە، كەواتە: ئینسان دەبێ دەستو برد بكاتو دەست بجووڵێنێ لە تۆبەكردنو گەڕانەوە بۆ لای خوای پەروەردگاردا.

سێیەم: چۆنیەتی تۆبەكردن:

كەسێك بیەوێ بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، دەبێ چۆن تۆبە بكات؟ پێشتریش ئاماژەم پێدا من كتێبێكم هەیە بە ناوی (گەڕانەوە بۆ لای خوا)، كە تێیدا بە درێژیی باسی چۆنیەتی تۆبەكردنم كردوە، هەروەها لە كتێبی: (ڕێگای صاڵح بوونو بەرەو چوون)یشدا[1]، دیسان لە باسێكی تایبەتدا، باسی چۆنیەتی گەڕانەوە بۆ لای خوام كردوە، بەڵام لێرەدا لەوبارەوە هەر بە كورتی دەڵێم:

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمایشتێكی هەیە لەوبارەوە كە دەفەرموێ: ﴿مَا مِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذَنْباً، ثُمَّ يَقُومُ فَيَتَطَهَّرُ، ثُمَّ يُصَلِّي، ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِلاَّ غَفَرَ لَهُ﴾ رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ بِرقم: (٤٠٦)، وَقَالَ: حَدِيثٌ صَحِيح، وَابْنُ ماجَه بِرقم: (١٣٩٥)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٦٢٣)، وَحسَّنَهُ الألْبانِي فِي (المشكاة) بِرقم: (١٣٢٤)، عَنْ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه، وفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُد: ﴿فيتطهر فَيُحسِنُ الطُّهور، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكعَتَينِ فيَستَغفرُ الله ...﴾، پێغەمبەری خوا ﷺ لێرەدا وشەی: (رَجُل) دێنێ، دیارە كۆڕەكە كۆڕی پیاوان بووە، ئەگەرنا دیارە كە تۆبەكردن بۆ پیاوانو ئافرەتانە، دەفەرموێ: هیچ پیاوێك نیە كە گوناهێك بكات (دیارە زیاتر لە گوناهێكیش بە هەمان شێوەیە) هەڵسێ خۆی بشوات {(فَيَتَطَهَّرُ): بە خۆ شۆردن لێكدەدرێتەوە، بەڵام دەشگونجێ بە دەستنوێژیش لێكبدرێتەوە}، دوایی دوو ڕكات نوێژ بكات، پاشان داوای لێبوردن لە خوا بكات لەو گوناهەی مسۆگەر خوا لێی خۆش دەبێ.

---

[1] ئەو كتێبەش هەتا ئێستا پێنج جاران چاپ كراوەتەوەو بۆ زمانی عەرەبیش وەرگێڕدراوەو چاپ كراوە لەلایەن (دار الحكمة)وە.

كەواتـە: چۆنیـەتی تۆبـەكردن ئەوەیـە، كـە ئینسـان هەركاتێـك ویسـتی تۆبـە بكات، خۆی بـشوات كـە باشـتـر وایـەو ئەگـەر بـۆی نـەگونجا دەسنوێژێك بگـرێ، وە دوو ڕكات نوێـژ بكات، وەك لـە هەنـدێك فـەرموودەی دیكـەدا هاتوە، كە لە ڕكاتی یەكەم پاش سـوورەتی (فاتحة) سـوورەتی (كافرون) بخوێنـێ، وە لە ڕكاتی دووەمیشدا پاش سوورەتی (فاتحة) سوورەتی (الإخلاص) بخوێنێ، خۆ ئەگەر ئایەتی دیكەش بخوێنـێ هـەر دەبـێ، وە پاشان بە دڵ لە خـوا بپـاڕێتەوە، ئەوە بكـات بـە دەسـتپێكی گەڕانـەوەو تۆبەكـەی بـۆ لای خـوای پەروەردگـار، ئەوە چۆنیەتی تۆبەكـردنو گەڕانـەوە بۆ لای خوا ئاوایـە، هەڵبەتە دەشگونجـێ ئینسـان بەبێ خۆ شۆردنو دەستنوێژگرتنو نوێژكردنیش، هەر یەكسەر لەبەر خـوای بـە بـەزەیی بپاڕێتـەوەو تۆبـە بكـات، بـەڵام ئـەو جـۆرە تۆبـەكردنـە، بنـاغەیی ترە بۆ كەسێك كە دەرفەتو مەجالـی هـەبێ.

چـوارەم: تۆبـەی ڕاسـتو سـاغ (التـوبـة النصـوح) چییە؟

خـوا ﷻ لـە ئایـەتی ژمـارە (٨)ی سـوورەتی (التحـریم)دا دەفـەرموێ: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا ...﴿٨﴾﴾، واتـە: ئـەی ئەوانـەی ئیمانتـان هێنـاوە! بگەڕێنـەوە بـۆ لای خـوا بـە گەڕانەوەیـەكی سـاغ، (نـصوح) واتـە: ڕاسـت، سـاغ، بـێ خلّتە، چونكە لە زمانی عـەرەبی دا دەگوترێ: (نَصَحَ الثَّوبُ) واتـە: پۆشـاكـەكـەی چڵـكی پێـوە نـەما، (ناصح) یـانی بـێ خلّـتە، سـاغ(١)، وە پێغەمبـەران (علیهم الصَّلاة والسَّلام) كـە بـە گەلەكـانی خۆیانیـان گوتـوە:

﴿... وَأَنَا۠ لَكُمۡ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾﴾ الأعـراف، واتـە: وە مـن بـۆ ئێـوە دڵسـۆزو بێغەشـم، بەبـێ خڵـتەو بـە ساغیی لەگەڵـتاندا مامەڵە دەكـەمو، قـسەتان بـۆ دەكـەمو ئامۆژگارییتـان دەكەم.

ئنجـا تۆبـەی ڕاسـتو سـاغیش ئەوەیـە كـە مرۆڤ لـە قـووڵایی دڵو دەروونیـەوە بـەرەو خـوا پەشـێمان بێتـەوەو، لەگـەڵی ئاشت بێتـەوە، بـە عـەزمو

---

١) مفردات ألفاظ القرآن، ص: (٨٠٨).

ئیرادەیەکی پۆڵایینەوە، دەستبەجێ دەست لە گوناهو سەرپێچیی هەڵگرێو قۆڵی چاکەکارییو طاعەتی لێ هەڵبکات، هەموو ئەوانەش بە هاندەری شەرمو شکۆو ترسو سام لە خواو، بە مەبەستی بەخشرانیو خۆشویسترانیو خوا لێ ڕازی بوونیو بە دیدار شادبوونی بن.

پێنجەم: مەرجەکانی تۆبە؟

دیارە تۆبە چەند مەرجێکی هەن کە دەبێ مەرجەکانی تێدا بێنەجێ ئەوجار تۆبەیەکی ڕاستو ساغەو، ئەوجار تۆبەکە وەردەگیرێ، کە من لێرەدا یازدە مەرجم هێناون:

١) پەشیمانبوونەوە: پێغەمبەری خوا ﷺ لەوبارەوە لە فەرمایشتێکدا دەفەرموێ: ﴿النَّدَمُ تَوْبَةٌ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٤٢٥٢)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٥٢)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦١٢)، وَالحَاكِمُ برقم: (٧٦١٢)، وَالبَيْهَقِيُّ في (شعب الإيمان) برقم: (٧٠٢٩) عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح الجامع) برقم: (٦٨٠٢)، واتە: پەشیمانبوونەوە تۆبەیە، تۆبەو گەڕانەوە بۆ لای خوا بریتیە لە پەشیمان بوونەوە، بەڵام لەچی؟ لەو گوناحو تاوانانەی کە ئینسان کردوونی، ئەگەر لە دڵەوە پەشیمان نەبێتەوە، هەزار جار بە زمانو قسە بڵێ: داوای لێبوردن لە خوا دەکەم (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ)! بایی پوولێکە، دەبێ لە دڵەوە پەشیمان بێتەوە.

٢) ئەو گەڕانەوەیە بۆ لای خوا تەنیا مەبەستت پێی ڕازیکردنی خوا بێ: واتە: تێیدا (مُخْلِص)بیو خۆت ساغو یەکلاکردبێتەوە، نەك هەر بۆ تۆبەکردن، بەڵکو بۆ هەموو خواپەرستییو بەندایەتییەك، خوا سبحانه وتعالى دەفەرموێ: ﴿فَمَن كَانَ يَرْجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾﴾ الكهف، واتە: هەر کەسێك بە تەمای دیداری پەروەردگاری بێ لە دواڕۆژدا، با کردەوەی باش بکات، وە هیچ هاوبەشێك پەیدا نەکات بۆ

بەندایەتیی پەروەردگاری، واتە: ئەو عیبادەتەی کە دەیکات، غەیری خوای تێدا بەشدار ناکات، تۆبەش عیبادەتە، گەڕانەوە بۆ لای خوا عیبادەتە، بەڵکو گەورەترین عیبادەتەو بەبێ ئەو عیبادەتە، ئینسان عیبادەتی دیکەی بۆ ناکرێ، ئینسان تا نەگەڕێتەوە بۆ لای خوا ناتوانێ خوا بپەرستێ، دەبێ پێشێ بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، ئەوە سەرەتایەتیو بناغەی عیبادەت بریتییە لە گەڕانەوە بۆ لای خوا، کەواتە: مەرجی دووەمی تۆبە بریتیە لە ئیخلاصو ساغیی، نەك بۆ ئەوەی بێ پێی بڵێن: فلان کەس گەڕاوەتەوەو تۆبەی کردووەو مرۆڤی چاکە! ئەوە هیچ نیە.

٣) دەست هەڵگرتن لە گوناحو سەرپێچیو هەڵە: ئەوەش دیارە ئەگەر خراپەو گوناه دەستی لێ هەڵنەگری، مانای وایە لێشی پەشێمان نەبوویەوە، ئەوەش شتێکی ئاشکراو بەڵگە نەویستە، کە هەر بۆخۆی تۆبە پێشتر باسمانکرد (التوبة: الرُّجُوعُ والعَودَة) تۆبە، واتە: گەڕانەوە، تا ئێستا شوێن گوناه کەوتووی، ئنجا دەگەڕێیتەوە بۆ طاعەت، مانای وایە ئەگەر بە کردەوە دەستیان لێ هەڵنەگری، نەگەڕاویەوە، بۆیە من زۆرجار گوتوومە کەسێك کە بە کردەوە واز لە گوناهان ناهێنێو بە زمان دەڵێ: داوای لێبوردن لە خوا دەکەمو دەگەڕێمەوە بۆ لای خوا، وەك: ئەوە وایە کە گاڵتە بە تۆبە بکات، دەبێ تۆبە لەو تۆبەیە بکات، چونکە بە کردەوە دەستت هەر لە گوناهان دابێو بە قسەش بڵێی: گەڕاومەوە، مانای وایە ئەوە هیچ گوناهەکانت هەر هەن، بەڵکو گوناهێکی دیکەشت خستنە پاڵ، کە ئەویش بریتیە لە درۆکردن، کە دەڵێی: گەڕامەوەو نەشگەڕاویەوە! دەڵێی: خوایە ! داوای لێبوردنم هەیە، ڕاستیش ناکەیو هەر لەسەر گوناهەکەت بەردەوامی !

٤) دان بە گوناح داهێنان: مەرجی چوارەمی تۆبەو گەڕانەوە بۆ لای خوا، ئەوەیە دان بە گوناهەکەتدا بێنی، پێغەمبەری خوا ﷺ لە فەرمایشتێکدا فەرموویەتی: ﴿فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ، ثُمَّ تَابَ، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FMedia/AliAmeerOffice

أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٤٦٩٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٩٥١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣١٨٠)، وَالنَّسَائِيُّ في (الكُبرى) برقم: (٨٩٣١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٢١٢) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، واتە: بێگومان بەندە ئەگەر دانی بە گوناح داهێنا، وە پاشان گەڕایەوەو تۆبەی کرد، خوا دەگەڕێتەوە سەری، گوتمان: گەڕانەوەی بەندە ئەوەیە واز لە گوناهان بێنێ، گەڕانەوەی خواش بۆ لای بەندە، ئەوەیە کە ئەو گەڕانەوەیەی لێ وەربگرێ، بەندە تۆبە دەکاتو خواش تۆبەی لێ وەردەگرێو بەزەیی پێدادێتەوەو، قبووڵی دەفەرموێو باوەشی بەزەییو سۆزی خۆی بۆ دەکاتەوە.

٥) ئیرادەی پتەوو دڵ دامەزران لەسەر نەگەڕانەوە بۆ گوناح: دەبێ بابای تۆبەکار ئیرادەیەکی مەحکەمی هەبێ، وە دڵیشی دامەزراوبێ، کە جارێکی دیکە نەگەڕێتەوە سەر گوناهان، نەك بڵێ: با جارێ تۆبەیەکی بکەم، دوایی لە دەرفەتێکی دیکەدا گوناهێکی دیکە دەکەم، ئنجا دەگەڕێمەوە، ئەوە هیچ نیە، هەر لە ڕێیەوە ئەو تۆبە قبووڵ نابێ، بۆچی؟ چونکە نەیویستوە بە ئیرادەیەکی پتەوەوە بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، بەڵکو گوتوویەتی: دەگەڕێمەوەو لەوانەیە مەبەستێکی هەبێ، دوایی دەست بە گوناهان دەکاتو دیسان دەگەڕێتەوە، خوا ﷻ لەوبارەوە دەربارەی بابمان ئادەم عليه السلام دەفەرموێ: ﴿ وَلَقَدۡ عَهِدۡنَآ إِلَىٰٓ ءَادَمَ مِن قَبۡلُ فَنَسِيَ وَلَمۡ نَجِدۡ لَهُۥ عَزۡمٗا ١١٥ ﴾ طه، واتە: ئێمە پێشتر بە ئادەممان ڕاگەیاند، (ڕامانسپارد لە درەختە قەدەغەکراوەکە نەخوا) لە بیری چوو، وە عەزممان پێوە نەبینی، هەر کەسێك عەزمی نەبێ، تووشی گوناهان دەبێ، وە ئەگەر ئینسان تۆبەش بکات، بەڵام عەزمی لەگەڵ نەبێ، تۆبەکە دەشکێنێ، لێرەدا خوا باسی ئادەم عليه السلام دەکاتو دەفەرموێ: عەزممان پێوە نەبینی، بۆیە تووشی ئەو هەڵەیە بوو، بەڵام دیارە دوایی خوای پەروەردگار گەڕانەوەکەی لێ قبووڵ کردووەو ئەوەشی قەرەبوو کردۆتەوە.

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

٦) چاکەکاریی‌و قەرەبووکردنەوەی ڕابردوو: ئینسان کە واز لە هەڵەو سەرپێچییەکان دێنێ نابێ، هەر بەوە ئیکتفا بکات، بەڵکو دەبێ هەوڵبدا ئەو خراپانەی لە ڕابردوودا کردوونی قەرەبوویان بکاتەوەو لە جیاتی هەر خراپەیەك چاکەیەك بکات، خوا ﷻ لە ئایەتی ژمارە (٥٤)ی سوورەتی (الأنعام)دا باسی ئیمانداران دەکات‌و دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا جَآءَكَ ٱلَّذِينَ يُؤۡمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا فَقُلۡ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡۖ كَتَبَ رَبُّكُمۡ عَلَىٰ نَفۡسِهِ ٱلرَّحۡمَةَۖ أَنَّهُۥ مَنۡ عَمِلَ مِنكُمۡ سُوٓءَۢا بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ تَابَ مِنۢ بَعۡدِهِۦ وَأَصۡلَحَ فَأَنَّهُۥ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٥٤﴾ ﴾، لێرەدا مەبەستم ئەم ڕستەیە: ﴿مَنۡ عَمِلَ مِنكُمۡ سُوٓءَۢا بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ تَابَ مِنۢ بَعۡدِهِۦ وَأَصۡلَحَ ﴾، واتە: هەر کەسێك لە ئێوە گوناهێك بە نەزانیی‌و نەفامیی بکات (کە دوایی باسی دەکەین نەزانیی‌و نەفامیی یانی چی؟) دوایی بگەڕێتەوەو چاکە بکات، بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەییە، بۆ کێ؟ بۆ کەسێك کە وازدێنێ لە گوناهان، وە چاکەش دەکات، ئەگەر هەر واز لە گوناهان بێنێ، بەڵام چاکە نەکات، مانای وایە تۆبەکە تۆبەیەکی تەواونیە.

٧) گێڕانەوەی مافی خاوەن مافان‌و قەرەبووکردنەوەیان: ئەگەر هەقی خوا ﷻ بێ، ئەوە هەر شتێك شایستەی گێڕانەوەبێ، دەیگێڕیەوە، بەڵام ئەگەر قابیلی گێڕانەوە نەبوو، داوای لێبووردن دەکەی‌و دەگەڕێیەوە بۆ لای خوا، بەڵام ئەگەر هەقی دروستکراوەکان بوو، هەقی خەڵکی بوو دەبێ هەقەکانیان بۆ بگێڕیەوە، بەڵگەمان لەسەر ئەوە چییە؟ بەڵگەمان ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەری خوایە ﷺ: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ ثَمَّ دِينَارٌ، وَلاَ دِرْهَمٌ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْخَذَ لأَخِيهِ مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَتْ مِنْ سَيِّئَاتِ أَخِيهِ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ﴾، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٦٥٣٤)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٤١٩)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی

بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: هەرکەسێك ستەمی برایەکی لە لایەتی، (هەڵبەتە پێشتریش گوتم دیارە کۆڕەکە کۆڕی پیاوان بووە، ئەگەرنا ئەگەر ستەمی خوشکێکی مسوڵمانیشی لەلابێ، بە هەمان شێوە خوشکێك ستەمی ئافرەتێکی لەلابێ، واتە: قسەیەکی پێگوتوە،ماڵێکی لەلایە، لێیداوە، هەقێکی ماددیی یان مەعنەویی) ئەوە با گەردنی خۆی پێ ئازاد بکات، با هەقەکەی بۆ بگێڕێتەوە، چونکە لەوێ (واتە: لە قیامەتێ) نە دینار (واتە: زێڕ کە دراوی ڕۆمەکان بووە)و نە درەم (واتە: زیو، کە ئەوکاتە دراوی فارسەکان بووە)ی لێ نیە، تا پارەیان بدەیەوە، بەڵکو برایەکەی کە هەقێکی لەلایەتی (لە دنیایەدا هەقەکەی نەداوەتەوە) لە چاکەکانی وی دەدرێ بە برایەکەی کە خاوەن هەقە، وە ئەگەر چاکەشی نەبوون لە گوناهەکانی وەردەگیرێ، (واتە: لە گوناهی ئەو کەسەی کە هەقەکەی کەوتۆتە سەرو ئەویش گوناهی هەن)، لە گوناهەکانی وی فڕێ دەدرێتەوە سەر کابرای کە هەقەکە قەرزارە، وە بە گوناهەوە دەخرێتە دۆزەخەوە (خوا پەنامان بدات).

٨) ڕاست ڕاوەستاویی وە بەملاولادا لانەدان: دوای تۆبەو گەڕانەوە، ئینسان دەبێ ڕێك ڕابوەستێو لانەدات بەملاولادا، وەك خوا دەفەرموێ:

﴿ فَٱسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا۟ ۚ إِنَّهُۥ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾ ﴿١١٢﴾ هود، واتە: (ئەی پێغەمبەر ﷺ) خۆتو ئەوانەی لەگەڵ تۆدا تۆبەیان کردوە، ڕێك ڕاوەستە (ئینسان دوای تۆبەکردن دەبێ ئیستیقامەتی هەبێ، ڕاست ڕاوەستاوبێو دامەزراوبێ، نەك دوای تۆبەو پێش تۆبە وەك یەك بێ، ئەگەر وابێ هیچی نەکردوە)، وە لامەدەنو سەرکێشیی مەکەن، بێگومان خوا بینەری کردەوەکانتانە !

٩) دەرخستنو ئاشکراکردنی تۆبە لەو گوناهانەی کە بە ئاشکرا کردوونی: ئینسان هەندێك گوناح هەیە لە نێوان خۆیو خوای پەروەردگاردا کردوونی، دەبێ تۆبەی پەنهانیان لێ بکات، بەڵام هەندێك گوناح هەن،

F/AliBapir.net
youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

کە بە ئاشکرا کردووتن، پێویستە تۆبەیەکی ئاشکراشیان لێ بکەی، بۆئەوەی هەم خەڵکیش بزانن کە تۆ لاپەڕەیەکی سپیو تازەت هەڵداوەتەوە، وە هەم جاری وایە بەهۆی ئەم گوناهەی تۆوە کە بەئاشکرا کردووتە خەڵکێك لە خشتە چووەو ئەویش تووشی گوناح بووە، بۆیە پێویستە تۆبەو گەڕانەوەکە بەئاشکرا بێ، بۆئەوەی ئەو کەسانەش کە بە هۆی گوناهەکەی تۆوە تووشی هەڵەبوون، ئەوانیش بگەڕێنەوە، بەڵگەمان چییە؟ بەڵگەمان ئایەتەکانی ژمارە: (١٥٩و ١٦٠)ی سوورەتی (البقرة)یە کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡتُمُونَ مَآ أَنزَلۡنَا مِنَ ٱلۡبَيِّنَٰتِ وَٱلۡهُدَىٰ مِنۢ بَعۡدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِي ٱلۡكِتَٰبِ أُوْلَٰٓئِكَ يَلۡعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلۡعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصۡلَحُواْ وَبَيَّنُواْ فَأُوْلَٰٓئِكَ أَتُوبُ عَلَيۡهِمۡ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ ﴾، واتە: بێگومان ئەوانەی کە ئەو بەڵگە ڕوونانەو ڕێنمایی یە دەشارنەوە، دوای ئەوەی لە کتێبدا بۆ خەڵکیمان خستۆتەڕوو، ئەوانە خوا نەفرینیان لێ دەکاتو سەرجەم نەفرینکەرانیش نەفرینیان لێدەکەن. جگە لەوانەی دەگەڕێنەوەو چاکسازیی دەکەنو ئەوەی شاردوویانەتەوە ڕایدەگەیەنن، ئا ئەوانە لێیان خۆش دەبم، وە من زۆر تۆبە وەرگرێکی بەخشندەم.

کەواتە: کەسێك بەئاشکرا فیکرەیەکی تەبەننیی کردوە، بۆ وێنە: تا ئێستا عەلمانیی بووە، مارکسیی بووە، لیبراڵیی بووە، کۆمۆنیست بووە... هتد، هەر فیکرەیەك لەو فیکرانەی کە پێچەوانەی ئیسلامنو لەگەڵ ئیسلام تێکدەگیرێن، تەبەننیی کردووەو بانگەشەو پڕوپاگەندەی بۆ کردوە، لەمەودوا کە دەیەوێ بگەڕێتەوە، نابێ هەروابچێ لەماڵێ سەری خۆی کزبکاو دوو ڕکات نوێژ بکاتو بڵێ: وەڵڵا گەڕاومەوە ! پێی عەیب بێ باسی کوفری پێشێی بکات، پێی عەیب بێ باسی گومڕایی پێشێی بکات، بەڵکو دەبێ (حَيَّ عَلَى الصَّلاَةِ) باسی بکات

بڵێ: بەڕاستی من تا دوێنێ هەڵە بووم، كە بێگومان زانایانی ئیسلام ئاوا بوون، هەم زانایانی هاوچەرخ بۆ وێنە: پیاوێكی وەك: (د. مصطفى محمود) كە كاتی خۆی كابرایەكی ماددیی بووە، پاشان مسوڵمان بووە، هەروەها (خالد محمد خالد) كە كەسێك بووە بڕوای بە ئیسلام نەبووە، وەك بەرنامەی ژیان، بەڵام دوایی گەڕاوەتەوەو باسی حوكمو دەوڵەتی ئیسلامیی كردوە، كەچی پێشێ گوتوویەتی: ئیسلام دەوڵەتو سیاسەتو حوكمڕانیی تێدانیە ! دوایی كە گەڕاوەتەوە، كتێبی داناوە بە پێچەوانەی ئەوەوە، هەروەها زانایانی پێشووش ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێ بێ هەر ئاوا بوون، بەڵێ ئینسان دەبێ غیرەتو جورئەتی ئەوەی هەبێ، چۆن پێشێ جورئەتی گوناحكردنی هەبووە، دەبێ ئێستا جورئەتی تۆبەكردنێكی مەردانەشی هەبێ، وە ئەو باطڵو هەڵەیەی كە لەسەری بووە، بۆ خەڵكی ڕوون بكاتەوە، تاكو كەسانێك كە بە هۆی ئەوەوە هەڵخەڵەتاون لە ڕابردوودا، لەمەودوا بە هۆی ئەوەوە هیدایەت وەربگرن.

١٠) دەبێ تۆبەكردن پێش حاڵەتی كەوتنە مەرگەوە بێ، واتە: پێش سەرەمەرگ: بەڵام مرۆڤ بگاتە گیانەڵا، ئنجا بگەڕێتەوە، ئەوە هیچ نیە، وەك هەر لەو ئایەتانەدا كە ئێستا خەریكی توێژینەوەیانین، خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ ﴾، وەك دوایی باسی دەكەین ﴿ مِن قَرِيبٖ ﴾، پێش گیانەڵا، ﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ ﴾، ئا ئەوانە خوا تۆبەیان لێ وەردەگری، بەڵام كەسێك كە نیشانەی مردنێ لە خۆیدا دەبینێ، تازە دەستی لە هەموو پچكان بڕاوەو نائومێد بووە لە ژیان، ئەوە ئەو گەڕانەوەیە هیچ هونەر نیە ! بۆیە دەفەرموێ: ﴿ وَلَيۡسَتِ ٱلتَّوۡبَةُ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ

www.AliBapir.net FB/AliBapir7 Youtube/AliBapir7 FMedia/AmeerOffice

إِنِّي تُبْتُ ٱلْـَٰٔنَ ﴾، تۆبە بۆ ئەو کەسانە نیە کە لەسەر کردەوەی خراپ بەردەوام دەبن، هەتا یەکیان مردنی دەگاتە سەری دەڵێ: من ئێستا دەگەڕێمەوە، ئەو کاتە بایی پولێکە ! وەك خوای زاناو شارەزا دەربارەی فیرعەونیش دەفەرموێ: ﴿ وَجَٰوَزْنَا بِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُۥ بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدْرَكَهُ ٱلْغَرَقُ قَالَ ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِىٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓا۟ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَٱلْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ ءَايَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ عَنْ ءَايَٰتِنَا لَغَٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾ ﴾، واتە: وە وەچەی ئیسرائیلمان دەرباز کردن لە دەریا، فیرعەونو سەربازەکانیشی بە دەستدرێژیی‌و بە ڕاکردن شوێنیان کەوتن، هەتا کاتێك کە فیرعەون ژێر ئاوکەوتو خەریکی خنکانێ بوو، گوتی: ئیمانم هێنا کە تەنیا ئەو پەرستراوە هەیە کە وەچەی ئیسرائیل ئیمانیان پێهێناوە، وە من لە مسوڵمانانم یاخود لە گەردن بۆ خوا کەچانم، (خوا دەفەرموێ:) ئێستا دەگەڕێیەوە ؟! پێشتریش سەرپێچییت دەکرد (هەتا تین‌و توانات هەبوو، هەتا دەرفەتی ژیانت لەبەردەم دابوو، هەر خەریکی گوناهان بووی، ئێستا کە ڕووحت گەیشتۆتە گەروێ دەگەڕێیەوە ؟! بایی پوولێکە) ئەمڕۆ بەس بەدەنت دەرباز دەکەین، (ئەویش بۆچی؟) بۆئەوەی بۆ ئەوانەی دوای خۆت ببیە پەند، وە بێگومان زۆربەی خەڵکی بەرانبەر بە بەڵگە ڕوون‌و ئاشکرایەکانی ئێمە بێئاگان.

ئێستا (خۆفۆ) فیرعەونی مووسا عليه السلام لە مۆزەخانەی میصر درێژکراوەو بەڵێنی خوای پەروەردگار هاتۆتە دی، کە ئەوە یەکێکە لە موعجیزەکانی قورئان، ئەوەی خوا فەرموویەتی هاتۆتەدی بەدەنەکەی دەرباز بووە، بەڵام ڕووحەکەی لە دۆزەخ دایە.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

١١) دەبێ تۆبە پێش هەڵهاتنی خۆر لە ڕۆژئاوە بێ: لەوبارەوە ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ هەیە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٢٧٠٣)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٢٩)، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الكُبرى)، برقم: (١١١٧٩)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: هەر کەسێك پێش ئەوەی خۆر لە ڕۆژئاواوە هەڵبێتەوە بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، خوا تۆبەی قبووڵ دەکات.

ئەو کاتە بۆچی تۆبەی قبووڵ نابێ؟ چونکە ئەو کاتە هەموو کەس دەزانێ خوا هەرچی فەرمووە هەمووی ڕاست بووە، کەواتە: ئیمان هێنان ئازایەتیی نامێنێ، ئیمان هێنان ئەو کاتە دەبێتە ناچاریی‌و ئیختیاری تێدا نامێنێ، ئنجا ئایا بۆچی تۆبە لە سەرەمەرگدا قبووڵ نابێ؟ چونکە لە سەرەمەرگدا ئەوەی ئەهلی عەزاب بێ، دۆزەخ دەبینێ‌و پێشانی دەدەن، تازە ئیمان هێنانی چی ! هەموو شتێك بە چاوی خۆی دەبینێ، ئیمان هێنان ئەوەیە کە تۆ شتێك نەبینی ئیمانی پێ بێنی، بەڵام کە بینی، ئیدی تەواو، بۆ وێنە: ئێستا نابێ من بڵێم: ئیمانم بە ئێوە هەیە کە ئێوە دانیشتوون، بۆچی ؟ چونکە بە چاوی سەر دەتانبینم، ئیمان دەبێ بە شتێك بێ کە غەیب‌و نادیاربێ، بەڵام وەختێك کە دۆزەخت دەخەنە پێش چاوو فریشتەکان دەبینی، یان مرۆڤ قیامەت دەبینێ‌و خۆر لە ڕۆژئاواوە هەڵدێتەوە، تازە ئەوە قیامەتی بینی، تازە ئەو ئیمان هێنانە، هیچ هونەرو ئازایەتیی تێدانیە، بۆیە ئەو تۆبەیە قبووڵ نابێ.

شەشەم: هۆکارەکانی سەرو بەرگرتنی تۆبە:

تۆبە چۆن سەردەگرێ‌و بەردەگرێ‌و خاوەنەکەی لێی بەهەرەمەند دەبێ؟ بێگومان چەند هۆکارێکی هەن، دیارە کە من هەشت هۆکارم هێناون‌و بە

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/Media/AmeerOffice

کورتیی باسیان دەکەم:

١- هەوڵدان بۆ هەرچی زیاتر نیزیکبوونەوەو دامەزرانی ئیمان: ئینسان دوای ئەوەی تۆبە دەکات نابێ بەو شلو پلیەی پێشێ لە خۆی بگەڕێ، بەڵکو دەبێ هەوڵبدات لەمەودوا ئیمانێکی کامڵو قووڵو دامەزراوی هەبێ، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿ فَفِرُّوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۖ إِنِّي لَكُم مِّنۡهُ نَذِيرٞ مُّبِينٞ ۝٥٠ ﴾الذاريات، واتە: بەرەو خوا ڕابکەن، من لەوەوە بۆ ئێوە وریاکەرەوەیەکی ئاشکرام، بۆیە دەبێ لەمەودوا چاکە بکاتو، ئەوەی ڕابردووش قەرەبوو بکاتەوە.

٢- دوورە پەرێزیی لە هاوەڵی خراپو دوورکەوتنەوە لە شوێنی تێدا گوناهبار بوون: ئەوەش بەڕاستیی هۆکارێکی زۆر گرنگە، وەك خوا ﷻ باس دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ وَيَوۡمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيۡهِ يَقُولُ يَٰلَيۡتَنِي ٱتَّخَذۡتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلٗا ۝٢٧ يَٰوَيۡلَتَىٰ لَيۡتَنِي لَمۡ أَتَّخِذۡ فُلَانًا خَلِيلٗا ۝٢٨ لَّقَدۡ أَضَلَّنِي عَنِ ٱلذِّكۡرِ بَعۡدَ إِذۡ جَآءَنِيۗ وَكَانَ ٱلشَّيۡطَٰنُ لِلۡإِنسَٰنِ خَذُولٗا ۝٢٩ ﴾الفرقان، واتە: وە ئەو ڕۆژە کە ستەمکار هەردوو دەستی خۆی دەگەزێ (لە کوردەواریی خۆماندا دەڵێن: پەنجەی خۆی گەزی، بەڵام لێرە دەفەرموێ: هەردوو دەستی خۆی دەگەزێ، هێندە پەشیمانە) دەڵێ: خۆزگە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ ڕێگەم دابایەبەر، وە خۆزگەو بریا فلان کەسم نەگرتبا بەدەستی خۆم (فلان کەس کێیە؟ ئەو کەسەیە کە گومڕای کردوە) چونکە لە یادی خوا، (یاخود لە بەرنامەی خوا، یاخود لە کتێبی خوا)، لایدام دوای ئەوەی کە (لە لای پەروەردگارمەوە) بۆم هاتبوو، وە شەیتان زۆر فریودەری مرۆڤەو لە تەنگانەدا پشتی بەردەدا.

پەشێمان دەبێتەوە، بەڵام دیارە پەشێمانیی هیچ نیە، بۆیە دوای گەڕانەوە بۆ لای خوا، دەبێ ئینسان وریابێ ئەو شوێنەی کە گوناهی تێدا دەکرێ، وە ئەو کەسانەی کە هۆکار بوون بۆ سەرلێتێکدانی، دەبێ دوورە پەرێزییان لێ بکرێ، لەمەودوا ڕەفیقو هاوەڵو دۆستی صالح پەیدا بکات.

YouTube/AliBapir
FM/MediaMeerOffice

٣- لە شەیتان وریا بوون: دەبێ کەسی تۆبەکار زۆر وریابێ لە شەیتان، چونکە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۚ إِنَّمَا يَدْعُوا۟ حِزْبَهُۥ لِيَكُونُوا۟ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٦﴾ ﴾ فاطر، واتە: بێگومان شەیتان دوژمنە بۆ ئێوە، ئێوەش بە دوژمنی خۆتانی بگرن، ئەو حیزبەکەی خۆی (کۆمەڵی خۆی) بانگ دەکات بیانکاتە هاوەڵ (یان خاوەن)ی کڵپەی (ئاگری دۆزەخ، کەواتە: ئینسان دەبێ لە فێڵی شەیتان وریابێ.

٤- لە خۆ پرسینەوە: بێگومان بەردەوام لە خۆ پرسینەوە زۆر گرنگە بۆ سەروبەرگرتنی تۆبە، با تەماشای پێغەمبەر یوسف ﷵ بکەین کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَآ أُبَرِّئُ نَفْسِىٓ ۚ إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّىٓ ۚ إِنَّ رَبِّى غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٣﴾ ﴾ یوسف ، واتە: من نەفسی خۆم تەبریە ناکەم، بێگومان نەفس زۆر فەرمان بە خراپە دەکات، مەگەر ئەوەی پەروەردگارم بەزەیی پێیدا بێتەوە، بێگومان پەروەردگار لێبوردەی بە بەزەیی یە.

٥- بەردەوامبوون لەسەر پەشێمانیی و داوای لێبوردن لە خوا کردن: دەبێ ئینسان بەردەوام بێ لە پەشێمانبوونەوەو داوای لێبوردن لە خوا کردن، (الندم والإستغفار) بەردەوام بێ، چونکە خوای پەروەردگار لە ئایەتی ژمارە: (٣٣)ی سووڕەتی (الأنفال)دا دەفەرموێ: ﴿ ... وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ ﴾، واتە: ئەوان ئەگەر داوای لێبوردن لە خوا بکەن، خوا سزایان نادات، واتە: مرۆڤ بەردەوام دوای تۆبەکردن، دەبێ لەسەر پەشێمانبوونەوەو داوای لێبوردن لە خواکردن بەردەوام بێ، پێغەمبەری خوا ﷺ جاری وا بووە لە مەجلیسێکدا حەفتا جار، یاخود سەد جار فەرموویەتی: (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) داوای لێبوردن لە خوا دەکەم، وەك لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿وَاللَّهِ إِنِّي لأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨٤٧٤)، وَالبُخَارِيُّ

برقم: (٥٩٤٨)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٩٢٥) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، واتە: بە خوا من لە ڕۆژێکدا حەفتا جار پتر داوای لێبوردن لە خوا دەکەم، هەروەها فەرموویەتی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ، تُوبُوا إِلى اللهِ واسْتَغْفِرُوهُ، فإِنِّي أتُوبُ في اليَومِ مئةَ مَرَّةٍ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٦٧٩٩) عَنِ الأَغَرِّ بنِ يسار المزنِيِّ)، واتە: ئەی خەڵکینە ! بگەڕێنەوە بۆ لای خواو داوای لێبوردنی لێ بکەن، چونکە من لە ڕۆژێکدا سەد جار تۆبە دەکەم.

٦- سەرگەرمبوون بە کردەوەی باشو زیکرو پاڕانەوە: خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ثُمَّ ٱهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾ ﴾ طـه، واتە: من لێبوردەم بۆ کەسێك کە دەگەڕێتەوەو ئیمان دێنیو کردەوەی باش دەکات، دوایی ڕێی ڕاستیش دەگرێ، کەواتە: دەبێ ئینسان بەردەوام لە کردەوەی چاكو زیکرو لێپاڕانەوەی خوای پەروەردگاردا بێ.

٧- گەشبینییو، ئومێدو هیوای پتەو بە ڕەحمەتو بەخشندەیی خوا بوون: ئینسان دەبێ هەرگیز نائومێد نەبێ، ئەگەر تووشی هەڵەیەکیش بۆوەو جارێك تۆبەی شکاند، نەچێ نائومێد بێو بڵێ: تازە تەواو ! تازە فەوتام ! نەء، بەڵکو هەمیشە ئومێدی بە ڕەحمەتو بەزەیی خوای پەروەردگاربێو هەوڵبدات تۆبە نەشکێنێ، هەوڵبدات تووشی هەڵە نەبێ، بەڵام ئەگەر تووشی بۆوەو خلیسکا، یەکسەر هەڵسێتەوە سەر پێ، دەڵێ: (ئەگەر نەکەوتن ئازایەتیی بێ، هەڵسانەوەی دوای کەوتن ئازایەتیی ترە)، خوای بەخشەریش لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿ قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ ﴾، واتە: بڵێ: ئەی ئەو بەندانەم کە بەرانبەر بە خۆتان زێدەڕۆییتان کردوە، (چونکە گوناهەکانی ئێمە زیانیان بۆ خۆمان هەیەو بۆ خوا زیانیان نیە)، نائومێد مەبن لە بەزەیی خوا، بێگومان خوا لە هەموو گوناهەکان دەبووری.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

٨- نەبەزین‌و کول نەبوون کۆڵنەدان بەهۆی دووبارە لادان‌و خلیسکانەوە: پێغەمبەری خوا ﷺ ئەم فەرمایشتەی لەوبارەوە فەرمووە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا، لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ، وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ، يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨٠٦٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٧٤٩)، وَالبَيْهَقِيُّ في (شعب الإيمان) برقم: (٧١٠٢)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: سوێند بەوەی کە گیانی منی بەدەستە، ئەگەر گوناهتان نەکردبانایە، خوا ئێوەی لادەبردو کەسانێکی دێنا گوناهیان دەکرد، داوای لێبوردنیان لە خوا دەکرد، خواش لێیان خۆش دەبوو، کەواتە: خوا پێی خۆشە لە بەندەکانی ببووری، وە با ئینسان بە هۆی هەڵەو گوناهەوە نائومێد نەبێ‌و کول نەبێ‌و دەست لە کراسی دەرنەهێنێ، ئەوانە گرنگترین هۆکارەکانی سەروبەرگرتنی تۆبە بوون.

حەوتەم: تۆبە لە چی‌و چی دەکرێ؟!

لەڕاستییدا ئینسان دەبێ هەرچی گوناهە بە وردو درشتەوە تۆبەیان لێ بکات، وە دەستیان لێ هەڵبگرێ، بەڵام ئەوەندە هەیە خوای بەرزو مەزن موژدەی پێداوین، کە ئەگەر خۆمان لە گوناهە گەورەکان بپارێزین، یان تۆبە لە گوناهە گەورەکان بکەین، بە تەئکید گوناهە گچکەکان خوا بۆ خۆی دەیانبووری، وەك دەفەرموێ: ﴿ إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ٣١ ﴾النساء، واتە: ئەگەر خۆ لە گوناهە گەورەکان بپارێزن، خراپەکانتان (واتە: بچووکەکانتان) لێ دەسڕینەوە، وە دەتانخەینە شوێنێکی پڕ ڕێزو حورمەتەوە.

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ لەم فەرمایشتەیدا موژدەیەکی زۆر خۆشی پێداوین: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ، مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُا، إِذَا

F/AliBapir.1
YouTube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ﴾، أَخْرَجَهُ أحْمَد برقم: (٩١٨٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٣٣)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢١٤)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: پێنج نوێژە فەرزەکان، جومعە تاکو جومعە، ڕەمەزان تاکو ڕەمەزان، نێوانی خۆیان دەسڕنەوە، ئەگەر ئینسان خۆی لە گوناهە گەورەکان دووربگرێ.

کەواتە: دەبێ لە هەموو گوناهێك تۆبە بکەین، بەڵام ئەگەر لە گوناهە گەورەکان خۆمان دوور بگرینو تۆبەیان لێ بکەین، گچکەکان ڕاستەوخۆ خوای بەرز لێمان دەسڕێتەوە، گوناهە گەورەکانیش باشترین پێناسە لە لایەن زانایانەوە کە بۆیان کراوە ئەم پێناسەیە: گوناهە زلەکان ئەو گوناهانەن کە لە دەقێکی قورئان یان سوننەتدا باسکرابێ کە گوناهی گەورەن، یاخود سزای دنیایی یان لەسەربێ، یاخود هەڕەشەو سزای قیامەتیی، ئەوانە گوناهی گەورەن ئەوەی کە وانەبێ وەك: ڕوانینی حەرام (النظر) ئەوە بە گوناهێکی گچکە لە قەڵەم دەدرێ، شایانی باسیشە ئەم پێناسەیە زۆربەی هەرە زۆری زانایان لەسەری یەك دەنگن.

مەسەلەی چوارەم: ئایا مەبەست لە ڕستەی: ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ﴾، چییە؟ چونکە ڕواڵەتی ئەم ڕستەیە کە دەفەرمووێ: ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ ﴾، بێگومان تۆبە لەسەر خوا پێویستە، (واتە: وەرگرتنی تۆبە لەسەر خوا پێویستە) بۆ کەسانێك کە بە نەزانییو نەفامیی خراپە دەکەن، دوایی لە نزیکەوە دەگەڕێنەوە، ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە خوا شتێکی لەسەر پێویست بێ !! جا دیارە توێژەرەوانی قورئان لێرەدا مشتومڕێکی زۆریان کردووە دەربارەی ئەم ڕستە قورئانییە، لەبەرچی؟ لەبەر ئەوەی ناگونجێ شتێك لەسەر خوا پێویست بکرێ، چونکە پێویستبوونی شتێك لەسەر کەسێك مانای وایە کە ئەو لایەنەی شتەکەی لەسەر پێویست کردوە، بەرزترە لەو لایەنەی کە شتەکەی لەسەر پێویست کراوە، خوای

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AliBapirOffice

پەروەردگاریش ئەوە دیارە کە خوایە، هەرچی هەیە هەمووی دروستکراوی خۆیەتی، هەڵبەتە (معتزلة) ڕایان وایە کە بەڵێ خوا ﷾ شتی لەسەر پێویستە بە حوکمی دادگەریی و پەروەردگارێتی خۆی، بەڵام زانایانی دیکە ئەم وشەیان بەکارنەهێناوە، ئەدی ئەوەیان چۆن لێکداوەتەوە ؟ دەڵێن: لێرەدا بەڵێ خوای تاك و پاك وایفەرمووە، بەڵام مەبەست پێی ئەوەنیە، بەڵام لەڕاستییدا ئەوەی کە من بۆم دەرکەوتوە، دوای ئەوەی سەرنجی ئایەتەکانی قورئانم داوە، کە دیارە قورئان هەندێکی هەندێکی تەفسیر دەکات، پێموایە ڕای ڕاست ئەوەیە کە خوای دادگەر ڕایگەیاندوە کە هەندێك شتی لەسەر خۆی بەرانبەر بە بەندەکانی پێویست کردوە، بەڵێ هیچ کەسێك نیە کە هیچ هەقێك لەسەر خوا پێویست بکات، خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾﴾ الأنبیاء، واتە: خوا لێی ناپرسرێتەوە، لەوەی کە دەیکات، بەڵام ئەوان لێیان دەپرسرێتەوە، بۆچی؟ چونکە خوا ﷾ خاوەن و بەدیهێنەری هەموو شتێکە، پاشان خوا هیچ شتێکی بێجێ ناکات، چونکە خوا کاربەجێیەو شتی بێجێ ناکات، هەتاکو مەجالی کەسێك هەبێ ڕەخنەی لێ بگرێ، ئەدی لێرەدا یانی چی کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: خوا تۆبەی لەسەر پێویستە ؟ کە تەماشای قورئان دەکەین دەبینین خوا ﷾ بۆخۆی - نەك ئێمە لەسەری پێویست بکەین - چەند شتێکی لەسەر خۆی پێویست کردوە، بەرانبەر بە بەندەکانی، با تەماشا بکەین:

١/ لە ئایەتی ژمارە (٤٧)ی سوورەتی (الروم)دا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿... وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾﴾، واتە: هەقە لەسەرمان سەرخستنی ئیمانداران، کەواتە: خوا ﷾ لەسەر خۆی کردوە بە هەق.

٢/ وە لە ئایەتی ژمارە (١٠٣)ی سوورەتی (یونس)دا دەفەرموێ: ﴿... كَذَٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾﴾، واتە: ئاوا بەو شێوەیە لەسەرمان پێویستە ئیمانداران دەرباز بکەین.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

٣/ وە لە ئایەتی ژمارە (٤و ٥و ٦)ی سوورەتی (الـروم)دا دەفەرموێ: ﴿... وَيَوۡمَئِذٖ يَفۡرَحُ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٤ بِنَصۡرِ ٱللَّهِۚ يَنصُرُ مَن يَشَآءُۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ٥ وَعۡدَ ٱللَّهِۖ لَا يُخۡلِفُ ٱللَّهُ وَعۡدَهُۥ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ٦﴾، واتـە: ئـەو ڕۆژە ئیمانـداران بـە هاوکاریی‌و یارمـەتی‌و سەرخـستنی خـوا، دڵخۆش دەبـن، خـوا هەرکەسێکی بیـەوێ سـەری دەخات، خوا زاڵی بە بـەزەیی یـە، ئـەوە بەڵـێنی خوایــە، خـوا وا ناکـات بەڵـێنی جێبــەجێ نـەبێ‌و بـە زایـەی نـادات، بـەڵام زۆربـەی خەڵکی نازانــن.

جا ئایا چۆنیەتی دەرچوون لـەو ئـیشکالە چۆنە ؟ ئەوەیـە کـە خـوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى هـیچ کەسێك هیچ شتێکی لەسـەر پێویـست ناکـات، بـەڵام خـوای بـە بـەزەیی بۆخـۆی بۆی هەیـە شـت لەسەر خـۆی پێویست بکات، ئنجا کـە لەسـەر خـۆیشی پێویـست دەکـات، بـەو واتایـەیە کـە خـوا ئـەوەنـدە بـە بـەزەیی‌و بەخـشندەو گـەورەو بـە لوتفـە لەگەڵ بەندەکانیدا، بۆیە بـە بەنـدەکانی دەفـەرموێ: ئـەوە بکـەن منـیش لەسەر خۆم پێویست کردوە ئەوەتان بۆ بکەم، ئنجا لە حەدیسی پێغەمبەریش ﷺدا هــاتوە کـە لــە کاتێکــدا لەگــەڵ (مُعَــاذُ)دا ســواری گوێدرێــژێك دەبــێ دەفــەرموێ: ﴿يَا مُعَـاذُ أَتَـدْرِي مَـا حَـقُّ اللَّـهِ عَلَـى الْعِبَـادِ؟ قَـالَ: اللَّـهُ وَرَسُـولُهُ أَعْلَـمُ، قَـالَ: أَنْ يُعْبَدَ اللَّهُ وَلا يُشْـرَك بِـهِ شَـيءٌ، قَـالَ: أَتَـدْرِي مَـا حَقُّهُـمْ عَلَيْـهِ إِذَا فَعَلُـوا ذَلِـكَ؟ فَقَـالَ: اللَّـهُ وَرَسُـولُهُ أَعْلَـمُ، قَـالَ: أَنْ لا يُعَـذِّبَهُمْ﴾، أَخْرَجَـهُ أَحْمَـد بـرقم: (٨٠٦٨)، وَمُـسْلِمُ بـرقم: (٢٧٤٩)، عَـنْ مُعَــاذِ بْـنِ جَبَـلٍ رضي الله عنه، واتــە: ئــەی موعــاذ ! ئایــا دەزانــی هــەقی خـوا لەسـەر بەندەکـەی چـییە؟ گـوتی: خـواو پێغەمبــەری خــوا ﷺ زانــاترن، فــەرمووی: ئەوەیــە کــە خــوا بپەرسـتێ هــیچ هاوەڵێکی بۆ دانەنێ، فەرمووی: ئایا دەزانی هەقی بەندەکان لەسەر خوا چییــە ئەگـەر ئـەوەیان کـرد (واتـە خوایـان پەرســتو هـیچ هاوەڵێکـیان بـۆ دانەنــا)؟ گـوتی: خــواو پێغەمبــەری خـوا ﷺ زانــاترن، فەرمــووی: ئەوەیــە کــە ســزایان نــەدات.

کەواتە: دروستە ئەم وشەیە بەکاربهێنرێ، بەڵام بەو واتایە کە خوا بۆخۆی ئەوەی لەسەر خۆی کردوە بە هەق، نەك ئێمە لەسەرمان پێویست کردبێ، ئەو کاتە ئەو ئیشکالە کە باسکرا نامێنێ، وە ئەوەش دادگەریی‌و فەزڵ‌و چاکەو لوتف‌و گەورەیی‌و بەزەیی‌و بەخشندەیی‌و کەرەمی بێسنووری خوای پەروەردگار زیاتر دەردەخات.

مەسەلەی پێنجەم: ئایا مەبەست لە: ﴿لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ﴾، چییە؟

ئەوانەی کە خراپە دەکەن بە نەزانیی یان بە نەفامیی، لەوبارەوە زانایان سێ ڕایان هەن:

١) هەندێکیان گوتوویانە: مەبەست ئەوەیە بابای گوناهکار نازانێ گوناهەو دەیکات.

٢) وە هەندێکیان گوتوویانە: مەبەست ئەوەیە بابای گوناهکار دەزانێ گوناهە، بەڵام نازانێ سزایەکەی لەلای خوا چەندە؟.

٣) وە هەندێکیان گوتوویانە: بابای گوناهکار دەزانێ گوناهەو دەشزانێ سزایەکەی لەلای خوا چەندە، بەڵام هەواو ئارەزوو بەسەریدا زاڵ دەبێ‌و، زانایانە گوناهەکە دەکات، بەڵام خۆی دەباتە سەر حاڵەتی بابایەکی نەزان‌و نەفام.

ئنجا ئایا کامە ڕایە ڕاستە لەم سێ ڕایەی زانایان؟ لەڕاستییدا ڕای سێیەم ڕاستە، بۆچی؟ چونکە ئەگەر وا نەبووایە دەبوو گوتبامان: خوا تەنیا تۆبە لەوانە قبووڵ دەکات کە گوناهێك دەکەن‌و نازانن کە گوناهە، ئەوە ئەگەر بەپێی ڕایەی یەکەم بێ، یاخود دەزانن کە گوناهە، بەڵام نازانن سزایەکەی چەندە لەلای خوا، دەبوو ئەویش تۆبەی لێ قبووڵ نەکرێ، بەڵام نەخێر، بەپێی ڕای سێیەم، کە ئەوە زیاتر لە ڕەحمەتی خواوە نزیکە، ئەوەیە کە بابای گوناهکار دەزانێ گوناهەو دەشزانێ سزایەکەی چەندە، بەڵام تاقەتی بە نەفسی خۆی ناشکێ‌و ئارەزووو نەفس‌و شەیتان بەسەریدا زاڵ دەبن‌و هەڵەکە دەکات، ئەو جۆرە کەسانەش خوای

بە بەزەیی تۆبەیان لێ قبووڵ دەكات، ئنجا ئایا بەڵگەمان لەسەر ئەوە چییە؟ بەڵگەمان ئەوەیە: كە لە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەری خوا ﷺ خوا لێیان ڕازی بێ گێڕدراوەتەوە كە گوتوویانە: (كُلُّ مَنْ عَصَى اللّـهَ فَهُوَ جَاهِلٌ)، واتە: هەركەسێك سەرپێچیی لە خوا بكات، ئەوە جاهیلە، نەفامە، (ابن جرير) لە (ابن زيد)ەوە بە ژمارە: (٨٧٣٦) ئەم دەقەی هێناوە: (قَالَ قَتَادَةَ: أَجْمَعَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى أَنَّ كُلَّ مَعْصِيَةٍ فَهِيَ بِجَهَالَةٍ عَمْدَاً، كَانَتْ أَوْ جَهْلاً، وَقَالَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ، وَقَتَادَةَ، وَالضُّحَاك، وَمُجَاهِد وَالسُّدِّي)، واتە: هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەری خوا ﷺ یەكدەنگن كە هەر گوناهێك كرابێ، ئەوە هەر بە نەزانیی‌و نەفامیی كراوە، (واتە: خاوەنەكەی زانیبێتی گوناهە، یان نەیزانیبێ، ئەوە هەر سیفەتی (بجهالة) دەیگرێتەوە) ئەوە ئیبنو عەبباس‌و قەتادەو ضەححاك‌و مجاهیدو سوددیی، هەموویان وایان گوتووەو لەسەر ئەوە یەكدەنگن.

ئنجا من بۆچی ئەم ڕایەم هەڵبژارد؟ چونكە من هەمیشە ئەگەر بمەوێ بزانم وشەیەك‌و ڕستەیەكی قورئان مانای چۆنە؟ تەماشای ئایەتەكانی دیكە دەكەم، وە بەڕاستی شتێك كە قورئان تەفسیر بكات، پێش هەموو شتێك قورئان خۆیەتی، (القُرآنُ يُفَسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضَاً)، ئنجا با تەماشا بكەین، من چەند بەڵگەیەكم لەوبارەوە هێناوەتەوە:

١- لە سوورەتی (یوسف)دا خوای زاناو شارەزا لەو سیاقەدا كە باسی ئەوە دەكات، دوای ئەوەی مەلیكی میصر ئەو ئافرەتانە كۆدەكاتەوە كە داوا لە یوسف دەكەن كە زینا بكات، لەسەر زمانی یوسف عليه السلام دەفەرموێ: ﴿ قَالَ رَبِّ ٱلسِّجۡنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدۡعُونَنِيٓ إِلَيۡهِۖ وَإِلَّا تَصۡرِفۡ عَنِّي كَيۡدَهُنَّ أَصۡبُ إِلَيۡهِنَّ وَأَكُن مِّنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ ٣٣ ﴾، واتە: پەروەردگارم ! زیندان‌و بەندكردنم لەلا خۆشەویستترە لەوەی ئەوان منی بۆ بانگ دەكەن، وە ئەگەر تۆ فێڵی ئەوانم لێ لانەدەی، ئەوە من مەیلم بەلایاندا دەچێ، وە لە نەفامان دەبم،

(دەفەرموێ: لە نەفامان دەبم، لە کاتێکدا کە دەشزانێ زیناکردن لەگەڵ ئەو ئافرەتانەدا حەرامە)، کەواتە: ﴿ وَأَكُن مِّنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ ﴾، یانی ڕەفتارێك دەکەم وەکو هی نەفامانە، یانی وانەبێ نەزانێ، دەزانێ کەواتە: مەرج نیە، هەرکەسێك گوناهی کرد، نەزانێ، ئەوجار بە نەزان لە قەڵەم بدرێ.

٢- هەر لە سووڕەتی (یوسف) ئایەتی ژمارە (٨٩)دا، خوا ﷾ دەفەرموێ: یوسف بە براکانی فەرموو: ﴿ قَالَ هَلۡ عَلِمۡتُم مَّا فَعَلۡتُم بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذۡ أَنتُمۡ جَٰهِلُونَ ٨٩ ﴾ بەبیری هێنانەوە سەرزەنشتی کردن: ئایا لە بیرتانە چیتان بە یوسفو براکەی کرد، کاتێك کە ئێوە نەفام بوون، کەواتە: ئەوەی کە برایەکانی یوسف بە یوسفو بنیامینی برایان کرد، کە ئەوان لە دایکێکی دیکە بوون، لەو ڕەفتارەیاندا نەفامانە ڕەفتاریان کرد، نەك نەیانزانیبێ کە خراپە.

٣- لە ئایەتی ژمارە (٤٦)ی سووڕەتی (هود)دا خوای دادگەر دوای ئەوەی نووح ﵇ بۆ کوڕەکەی دەپاڕێتەوە، کە خوایە کوڕەکەم دیارنیەو بەڵێنیشت پێداوم نزیکانو خزمانی من دەرباز بکەی ! خوا دەفەرموێ: ﴿ قَالَ يَٰنُوحُ إِنَّهُۥ لَيۡسَ مِنۡ أَهۡلِكَۖ إِنَّهُۥ عَمَلٌ غَيۡرُ صَٰلِحٖۖ فَلَا تَسۡـَٔلۡنِ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۖ إِنِّيٓ أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ ٤٦ ﴾، واتە: ئەی نووح ! ئەو لە ئەهلی تۆ نیە، ئەو کردەوەی باشی نیە، یان کردەوەی باش نەبووە، (واتە: حەقیقەتی ئینسان بریتیە لە کردەوە)، شتێکم لێ داوا مەکە کە زانیارییت دەربارەی نیە، وە من ئامۆژگارییت دەکەم کە لە نەفامان بیت ! جا ئایا نەفام کێیە، ئەوەیە کە شتێك بڵێ ڕێی تێنەچێ، نەك شتێك نەزانێ، بەڵکو تەکلیفێك بکاتو داوایەك بکات کە جێی خۆی نەبێ.

٤- لە ئایەتی ژمارە (٦٨)ی سووڕەتی (البقرة)دا خوا دەربارەی مووسا ﵇و گەلەکەی دەفەرموێ: ﴿ وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِۦٓ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تَذۡبَحُواْ

بَقَرَةً قَالُوٓاْ أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا قَالَ أَعُوذُ بِٱللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٦٧﴾﴾، واتە: کاتێك مووسا بە گەلەکەی خۆی گوت: خوا فەرمانتان پێدەکات مانگایەك سەرببڕن (بۆ ئەوەی بکوژی کابرای کوژراو ئاشکرا ببێ) گوتیان: ئایا گاڵتەمان پێدەکەی ؟! گوتی: پەنا بە خوا دەگرم کە من لە نەفامان بم.

کەواتە: گاڵتە بە خەڵك کردن نەفامییە، دیارە دەشزانێ کە گوناهە، کەواتە: لە هیچ کام لەم ئایەتانەدا وشەی: (جهل) بەمانای نەزانیی بەکارنەهاتوە، بەڵکو بەمانای کردەوەیەکی هەڵە بەکارهاتوە، کەواتە: ئەوەی (إمام فخرالدين الرازي) لە تەفسیری خۆی (مفاتيح الغيب)دا، گوتوویەتی: هەرکەسێك بە نەزانیی گوناه بکات، دوایی تۆبە بکات، خوا لەسەرە خۆی پێویستی کردوە کە تۆبەی لێ وەربگرێ، بەڵام ئەوەی بە ئانقەست بیکات، خوا لەسەر خۆی پێویست نەکردوە تۆبەی لێ قبووڵ بکات[1].

ئێمە دەڵێین: ئەوە وانیەو خراپەیەك کە بە نەزانیی بیکات، یان بە ئانقەست بیکات، هەر نەفامانە ڕەفتاریی کردوە، بۆیە خوا ﷻ کەرەمو بەخشەکەی هەموان دەگرێتەوەو، تۆبە لە هەموان وەردەگرێ، وە وەك لە ئایەتەکاندا باسمان کرد، وشەی: (جهل) لە قورئاندا، بە مانای نەزانیی بەکارهاتوە، بەڵام بە مانای هەر کردەوەو ڕەفتارێکی هەڵەش بەکارهاتوە.

مەسەلەی شەشەم: ئایا مەبەست لە ڕستەی: ﴿ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ﴾، چییە؟! کە خوا دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا ٱلتَّوْبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ﴾، واتە: بێگومان تۆبە لەسەر خوا بۆ ئەو کەسانە پێویستە، کە نەفامانە گوناهان دەکەن دوایی لە نزیکەوە دەگەڕێنەوە، ئەوانە خوا تۆبەیان لێ قبووڵ دەکات، لەوبارەشەوە دیسان

---

[1] التفسير الكبير، ج: (١٠)، ص: (٤).

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

زانایان مشتومڕی زۆریان بووە:

١/ هەندێکیان گوتوویانە: ﴿مِن قَرِيبٍ﴾، واتە: کە گوناهی کرد، یەکسەر تۆبە بکاتو پەشێمان ببێتەوە.

٢/ وە هەندێکیان گوتوویانە: ﴿مِن قَرِيبٍ﴾، واتە: ماوەیەك بۆ وێنە: ساڵێك پێش مردنی، بێ.

٣/ وە هەندێکیان گوتوویانە: ﴿مِن قَرِيبٍ﴾، واتە: نەکەوێتە نەخۆشیی مردنێ (مرض الموت).

بەڵام من دەڵێم: پێغەمبەر ﷺ ئەوەی ڕوون کردۆتەوە، پاشانیش بەڕاستی لە لێبوردنو بەزەیی‌و بەخششی بێ سنووری خوا وا چاوەڕوان دەکرێ، کە خوا سبحانه وتعالى ئەوەی نەکردبێتە مەرج کە مرۆڤ یەکسەر پەشێمان بێتەوە، چونکە جاری وایە دە ساڵان لەسەر گوناح بەردەوام دەبێ، یان سی (٣٠) ساڵ گوناهان دەکات، دوایی دەگەڕێتەوە، ئایا دەبێ خوا لێی خۆشنەبێ، چونکە درەنگ تۆبەی کردوە ؟! نەخێر، کەواتە: ئەو ڕایە ڕاستە کە ﴿مِن قَرِيبٍ﴾، واتە: پێش ئەوەی کە لەگەڵ مەرگدا ڕووبەڕوو بێتەوە، کاتێك کە هەر لە ژیاندایە، پێش ئەوەی نائومێدبێ لە ژیان، واتە: پێش ئەوەی بگاتە سەرەمەرگ، یان پێش ئەوەی کە دڵنیابێ دەمرێ، لەوکاتەدا ئەوە هەمووی پێی دەگوترێ: ﴿مِن قَرِيبٍ﴾، چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغَرْغِرْ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٤٠٨)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٥٣٧)، وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٥٣)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٢٨)، وَالحَاكِمُ برقم: (٧٦٥٩) وَقَالَ: صَحِيحُ الإسناد عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، وَحَسَّنَهُ الألباني)، واتە: بێگومان خوا گەڕانەوەی بەندە وەردەگرێ، مادام ڕووحی نەگەیبێتە گەرووی، (غَرْغَرة) چییە؟ گەروو کە شتێکی دەخرێتێ، دەگوترێ غەرغەرەی پێ دەکات، ئنجا ئایا ڕووح چۆن دەکێشرێ؟ ڕووح سەرەتا لە نووکی پێ وە دێ (لە هەموو شوێنە دوورەکانی

بەدەنەوە ڕووح دەهێنرێ) ئاگاتان لێ بووە کە کەسێك دەکەوێتە حاڵەتی مردن، پێشێ لاقی سارد دەبن، ئنجا دەستی سارد دەبن، دوایی وردە وردە دەگاتە سینگی، یانی ڕووح دەگاتە سینگی، پاشان کە دەگاتە گەرووی، غەڵبەغەڵبێکی لێ دێ، ئنجا کە دەگاتە گەرووی، مانای وایە تازە لەو کاتەدا تۆبە قبووڵ نابێ.

(طبري)یش ڕەحمەتی خوای لێ بێ کە پێشەوای توێژەرەوانی قورئانە، لەوبارەوە هەر ئەم ڕایەی هەیە، کە ئێمەش هەڵمانبژاردوە وەك گوتوویەتی: (وَأَوْلَى الأَقْوَالِ فِي ذَلِك بِالصَّوَابِ، قَوْلُ مَنْ قَالَ: تَأوِيلُهُ: ثُمَّ يَتُوبُونَ قَبْلَ مَمَاتِهِم، فِي الْحَالِ الَّتِي يَفْهَمُونَ فِيهَا أَمْرَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَنَهيَهُ، وَقَبْلَ أَن يُغْلِبُوا عَلَى أَنْفُسِهِم وعقُولِهِم، وَقَبْلَ حَالِ اشْتِغَالِهِم بِكَرِبِ الحَشْرجَةِ وَغَمِّ الغَرْغَرَةِ...)[1]، واتە: لە پێشترین قسە لە ڕاستییەوە لەوبارەوە، قسەی ئەو کەسەیە کە دەڵێ: ﴿يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ﴾، واتە: دەگەڕێنەوە پێش مردنیان، وە لە حاڵێکدا بن کە فەرمانی خوا تێدەگەن و، وە لە نەهی خوا حاڵی دەبن، وە پێش ئەوەی کۆنتڕۆڵی خۆیان لە دەست بچێ و عەقڵیان لەلای خۆیان نەمێنێ، وە پێش ئەوەی بکەونە حاڵەتی گیانەلاو ڕووحدان و حاڵەتی غەرغەرە.

مەسەلەی حەوتەم: کە لەم چوار ئایەتە موبارەکە وەردەگیرێ، واتە: ئایەتەکانی (١٥و ١٦و ١٧و ١٨) ئەوەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ﴾، ئا ئەوانە خوا تۆبەیان لێ قبووڵ دەکات، دوو شتی لێ وەردەگیرێن:

یەکەم: بۆیە خوا ﷻ لێرەو لە چەند شوێنێکی دیکەش لە قورئاندا گفتو بەڵێنی خۆی بە لێبوردن و تۆبە وەرگرتن دووپات دەکاتەوە، چونکە بابای گوناهبار، پیاوە، ئافرەتە هەرکەسێکی هەیە، کە دەیەوێ بگەڕێتەوە،

---

[1] جامع البيان، ج: (٤)، ص: (٣١٦).

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

زۆری مەبەستە بزانێ ئایا: خوا لێی خۆش دەبێ؟! زۆری پێ خۆشە دڵنیابێ، ئایا دەبێ خوا لێی خۆش بێ؟! ئەگەر بزانێ خوا لێی خۆشنابێ، دیارە کە زۆر دڵ نارەحەت دەبێ، وە ئەگەر بزانێ خوا لێی خۆش دەبێ، فەرەحنایی دێو دڵی خۆشدەبێو ئارام دەگرێ، جا خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ ﴾، واتە: تۆبەی ئەوانە لەسەر خوا پێویستە، خوا لەسەر خۆی پێویستی کردوە، کەواتە: مانای وایە ئەوە تەئکیدی کردۆتەوە، بۆ دڵنیابوونی گوناهباران کە دڵنیابن خوا تۆبەکەیان لێ وەردەگرێ.

دووەم: وە ئەم ڕستە قورئانییە ئەوەشی لێ وەردەگیرێ کە هەر ئەوانە خوا تۆبەیان لێ وەردەگرێ کە دەگەڕێنەوە بۆ لای خوا ﷻ وە دان بە هەڵەی خۆیان دا دێنن، وە پێش ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ مردنیشدا تۆبە دەکەن، وە ئەوەی وانەبێ، ئەوە وەك لە ئایەتەکەی دواییدا باسی دەکات، ئەو جۆرە کەسانە تۆبەیان لێ وەرناگیرێ، کەواتە: تۆبە تەنیا لەوانە وەردەگیرێ، ﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ ﴾، ئەوە زانایان پێی دەڵێن: کورت هەڵێنان (حصر)، هەر ئەوانە خوا تۆبەیان لێ وەردەگرێ.

مەسەلەی هەشتەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَلَيۡسَتِ ٱلتَّوۡبَةُ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ إِنِّي تُبۡتُ ٱلۡـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمۡ كُفَّارٌۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا ﴾، واتە: وە تۆبە وەرگرتن لەسەر خوا پێویست نیەو خوا تۆبەی کەسانێك وەرناگرێ کە کردەوە خراپەکان دەکەن {هی پێشی فەرمووی: ﴿ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ﴾، ئەمەیان دەفەرموێ: ﴿ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ﴾،} بە کۆ هێناویەتی واتە: لەسەر خراپەکان بەردەوام دەبن، هەتا یەکێکیان مردنی دەگاتە سەرێ، ئنجا دەڵێ:

من ئێستا دەگەڕێمەوە، ئێستا وەختیەتی، تەمای بە ژیان نەماوە، تازە نە گوناح، نە چاکە، نە خراپە، هیچی لە دەست نایەت، ئنجا دەگەڕێتەوە لای خوا، ئەوانە تۆبەیان لێ وەرناگیرێ، هەرچەندە ئیمانداریشن، ﴿ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمۡ كُفَّارٌ ﴾، وە ئەوانەش کە بە کافریی دەمرن، تۆبەیان لێ وەرناگیرێ، ئەو کەسەی کە ئیماندارەو لەسەر گوناح بەردەوامە تاکو سەرەمەرگ، تۆبەی لێ وەرناگیرێ، وە ئەو کەسەش کە بێ ئیمانە، ئەوە هەر تۆبەی لێ وەرناگیرێ، چونکە تۆبەی مرۆڤی بێ ئیمان ئەوەیە کە ئیمان بێنێ، وە لە سەرەمەرگیشدا ئیمان هێنان، ئیعتیباری پێ ناکرێ، کەواتە: خوای پەروەردگار دوو کەسی هەڵاواردوون لەوەی کە تۆبەیان لێ قبووڵ بکات:

١) ئیماندارانێك كە لەسەر گوناح بەردەوام دەبن، هەتا مەرگیان دەگاتە سەر.

٢) کافرانێك كە لەسەر کوفر دەمرنو لە سەرەمەرگدا دەیانەوێ ئیمان بێنن! لە سەرەمەرگدا فیرعەونیش ئیمانی هێناوە، وەك خوا لەبارەی فیرعەونەوە دەفەرموێ: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدۡرَكَهُ ٱلۡغَرَقُ قَالَ ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِيٓ ءَامَنَتۡ بِهِۦ بَنُوٓاْ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٩٠﴾ ءَآلۡـَٰٔنَ ...﴿٩١﴾ ﴾، واتە: کاتێك کە خنکانی گەیشتێ گوتی: ئیمانم هێناوە کە هیچ پەرستراونین، جگە لەوەی کە وەچەی ئیسرائیل ئیمانیان پێ هێنا، وە من لە بۆ خوا ملکەچانم، بەڵام خوای دادگەر بە ئینکاریی و نکووڵیی لێکردنەوە فەرمووی: ﴿ ءَآلۡـَٰٔنَ ﴾، واتە: ئایا ئێستا؟!، یانی: ئێستا هیچ نیەو بەکەڵك نایەت، ئێستاش با تەماشا بکەین داخۆ ئەوانەی خوا تۆبەیان لێ وەردەگرێ، وە ئەوانەی لێیان وەرناگیرێ، ئەگەر بەراوردیان بکەین چۆنیان دەبینین:

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

تۆبـــە وەرگـیـراوان:

١/ دەفـەرموێ: ﴿يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ﴾، واتـە: خراپـە دەكـەن، كـە ئەگـەر يـەك خراپـەش بكـەن دەيگرێتـەوە، كەواتـە: دەگونجـێ تەنیـا گوناهێـك یـان چەنـد گوناهێكی كەمیـان هەبن.

٢/ دەفـەرموێ: ﴿بِجَهَٰلَةٍ﴾، واتـە: هەركەسـێك گونـاحو هەڵـە بكـات، هـەر نەزانـەو نەفامـە، بـەڵام جاری وایـە نازانـێ كـە گوناهـە، یـان جاری وایـە لـە سـزایەكەی بێئـاگایە، ئـەوانیش هـەر دەگرێتـەوە، ئنجـا خۆیـشی پـێ شـەرمەزارە كـە ئـەو گونـاهەی كـردووە، لـەلای كـەس باسـی ناكـاتو خـوا خوایـەتی كـەس پێـی نـەزانـێ.

٣/ دەفەرمـوێ: ﴿يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ﴾، واتـە: بـە نزیكـی دەگەڕێنـەوە، یانی: پێـش مردنیـان، بەڵام ئـەوەش دەگرێتـەوە كـە گـەڕانـەوەیـان بـۆ لای خـوا بـە زوویی یەو زۆری پێنـاچێو زۆرناخـایـەنـێ.

تۆبـە وەرنـەگـیـراوان:

١/ دەفـەرموێ: ﴿يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ﴾، واتـە: خراپـەكان دەكـەنو زۆر خراپـە دەكـەن.

٢/ نـەزانو بێئاگـا نیـەو زۆر چاك دەزانـێ گونـاهەو بـە ئانقەسـت دەیكاتو بەڵكو ڕەنگـە شانازییشـی پێـوە بكـات، نەتانـبینیوە: هەیـە، قـەتڵ دەكات، زینـا دەكات، دزیـی دەكات، شـەڕاب دەخواتـەوە، دوایـی دەڵـێ: دوێنـێ وامان كـردو، پێـرێ وا چـووینو، شـانازیی پێـوە دەكـات، لێـرەش یەكـسـەر فەرموویـەتی: ﴿يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ﴾،و قەیـدی ﴿بِجَهَٰلَةٍ﴾ی لەسـەرنیە.

F/AliBapir
Youtube/AliiBapir1
F/MediaAmeerOffice

٣/ دەفەرموێ: ﴿يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ﴾، وشەی: (حَـتَّى) لە زمانی عەرەبیدا بۆ (بلوغ الغاية)یە، واتە: لەسەر گوناهان بەردەوام دەبن، هەتا مردنیان دەگاتە سەرێ، ئنجا ئەو کاتە دەڵێ چی؟ دەڵێ: ﴿إِنِّي تُبۡتُ ٱلۡـَٰٔنَ﴾، من ئێستا دەگەڕێمەوە، ئنجا جێی سەرنج ئەوەیە کە خوای کاربەجێ ئەو گوناهبارانەی بەراورد پێکردوون، لەگەڵ ئەوانەدا کە بە کافریی دەمرن، کەواتە: حاڵیان هێندە خراپە، خوا لەگەڵ ئەوانەدا کە بە کافریی دەمرن خستوونیە تەرازووەوە، لەو ڕووەوە کە خوا تۆبەیان لێ قبووڵ ناکات، ئەگەرنا لەو ڕووەوە کە دوایی دەرباز دەبن ئەگەر ئیماندار بن، ئەوە لە کافران جیادەبنەوە.

ئنجا شایانی باسە ئەو ئایەتەی ژمارەی (١٨)ی سووڕەتی (النِّساء) ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە قسەی (خَوارِج)و (مُعتَزِلَة) هەڵەیە، کە دەڵێن: خاوەن گوناهە گەورەکان کافرن، یان خاوەن گوناهە گەورەکان نە ئیماندارن و نە کافرن!

گوناهیش بۆ زانیارییتان ئەوەنیە بەس بە باری سەلبییەکەی دابێ: حەڕام بخوا، غەیبەت بکات، درۆ بکات، قەتڵ بکات، زینا بکات! بەڵکو ئەگەر نوێژ بچووێنێ، ڕۆژوو بچووێنێ، زەکات بچووێنێ، دڵی خەڵك ئازار بدات، یان مافی خەڵك نەدا، مافی دایك و باب نەدا، صیلەی ڕەحم جێبەجێ نەکات، ئەوانەش هەر هەمووی گوناهن و، گوناهکردن تەنیا بارە سەلبییەکە نیە.

چونکە گوناح دوو جۆرە: یان چوواندنی فەڕزەکانە، یان شکاندنی قەدەغەکانە، وەك پێشتریش باسمان کرد، وە بە زۆریی وایە ئەگەر ئینسان گوناهی جۆری یەکەم نەکات، کە چواندنی فەڕزەکانە، تووشی جۆری دووەمی گوناهیش نابێ، کە شکاندنی قەدەغەکانە، بۆ وێنە: کەسێك نوێژ بکات، گوناه ناکات، چونکە خوا دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِۗ ٤٥﴾العنكبوت، وە کەسێك بەڕۆژووبێ، تەقوای پەیدادەبێ، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا

ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ البقرة، وە کەسێك بەڕاستیی ئەهلی زیکربێ، شەیتان زەفەری پێ نابات، کەواتە: بە هۆی جۆری یەکەمی گوناهەکانەوە، کە چواندنی فەڕزەکانە، ئینسان تووشی جۆری دووەمی گوناهەکانیش دەبێ، کە قەدەغەکانن، جا (خَوَارِج) دەڵێن: هەر کەسێك گوناهێکی گەورە بکات بە ئیماندار لەقەڵەم نادرێ، وە (مُعتَزِلَة) دەڵێن: هەر کەسێك گوناهێکی گەورە بکات ناڵێین: کافر بووە، بەس ئیمانداریش نەماوە، دەڵێن: لە (الْمَنْزِلَةُ بَيْنَ الْمَنْزِلَتَيْنِ) دایەو لەنێو قەدێدا هەڵواسراوە، نە کافرەو نە مسوڵمانە!! مەبەستیشیان پێ مونافیقیش نەبووە، بەڵکو گوتوویانە: سیفەتی ئیمانی پێوە نەماوەو نەشبۆتە کافر، چونکە ئەسڵی ئیعتیقادەکەی هەیە، کە دیارە ئەوە شتێکی سەیرە !

ئنجا ئەم ئایەتە موبارەکە قسەی هەردووکیان هەڵدەوەشێنێتەوە، بۆچی؟ چونکە خوا ﷻ دەفەرموێ: خوا تۆبە لەو ئیماندارانە قبووڵ ناکات کە گوناهان دەکەن، هەتا یەکیان کە مەرگی گەیشتە سەرێ دەڵێ: ئێستا تۆبەم کرد، بەڵام دوایی کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمۡ كُفَّارٌۚ ﴾، وە خوا تۆبەش لەوانە قبووڵ ناکات، کە بە کافریی دەمرن، ئەدی ئەوانە چۆن دەمرن؟ بەڵێ گوناهبارنو تۆبەیان نەکردوە، بەڵام بە ئیمانەوە دەمرن، چونکە ئیمانیان هەیەو خوا لەگەڵ کافراندا بەراوردی کردوون، وە ئەگەر کافر بوونایە دەیفەرموو کافریشن، بەڵام نا، کافرەکانی جیاکردوونەوە، ئەوانەی بە کافریی دەمرن، خوای پەروەردگار بە جیا باسی کردوون، هەروەك هەندێك لە زانایانی هاوچەرخ یەکێك لەوانە کاك (ناصری سبحانی)یە ڕەحمەتی خوای لێبێ، دەڵێ: لە قیامەتێ خەڵك دەبێتە دوو بەش، یان بۆ بەهەشت، یان بۆ دۆزەخ، ئەوەنیە هەندێك بچنە دۆزەخ بسووتێنرێنو دوایی پاکببنەوەو بچنە بەهەشت، ئەم ئایەتە ئەوە دەگەیەنێ کە ئەم قسەیەش هەڵەیە، ئنجا هەندێکیان ئەو ئایەتە قورئانییەیان بە بەڵگە هێناوەتەوە کە دەفەرموێ: ﴿ ... فَرِيقٞ فِي ٱلۡجَنَّةِ وَفَرِيقٞ فِي

ٱلسَّعِيرِ (٧) ﴾الشورى، واتە: کۆمەڵێك لە بەهەشتداو کۆمەڵێك لەنێو دۆزەخ دان، ئێمە دەڵێین: ئەم ئایەتە ئەوە ناگەیەنێ، چونکە ئەم ئایەتە دەرەنجام (مُحَصِّلَة)ی کۆتایی ڕادەگەیەنێ کە لە ئاکامدا ئینسانەکان‌و جندەکان دەبنە دوو بەش، بەشێك لە بەهەشتێ‌و بەشێك لە دۆزەخ دەبن، ئەوە لە کۆتایی دایە، بەڵام ئەم ئایەتە ئەوە ناگەیەنێ ئیمانداراني گوناهبار کە تۆبەیان نەکردوە تۆبەیەك کە خوا لێی قبووڵ کردبن، بە ئەندازەی گوناهەکانیان نەسووتێنرێن.

ئنجا خوای زاڵی پایەدار ڕایگەیاندوە، دەفەرموێ: ﴿أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا﴾، واتە: ئەوانەی کە بە گوناهباریی دەمرن‌و ئیماندارن، وە ئەوانەش کە بە کافریی دەمرن، سزایەکی بە ئێشمان بۆ داناون، کەواتە: بێجگە لە کافران، گوناهبارانیش سزا دەدرێن لە دۆزەخدا، ئنجا بێجگە لەم ئایەتە، ئایەتی دیکەشمان لەوبارەوە هەن، بۆ وێنە لە ئایەتی (٣٢)ی سووڕەتی (فاطر)دا خوا دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ أَوۡرَثۡنَا ٱلۡكِتَٰبَ ٱلَّذِينَ ٱصۡطَفَيۡنَا مِنۡ عِبَادِنَاۖ فَمِنۡهُمۡ ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ وَمِنۡهُم مُّقۡتَصِدٞ وَمِنۡهُمۡ سَابِقُۢ بِٱلۡخَيۡرَٰتِ .... (٣٢)﴾، واتە: دوایی کتێبی خۆماندا بەو بەندانەی کە هەڵمانبژاردوون (لەنێو خەڵکیدا هەڵمانبژاردوون بۆ ئیمانداریێتی) هەیانە ستەمی لەخۆی کردوەو، هەیانە میانڕەوە، یاخود میانجییە (نە زۆر پێشکەوتوەو نە زۆریش دواکەوتوە)، هەشیانە لە چاکەکاندا پێشکەوتوە، کەواتە: خوای زاناو شارەزا ئیمانداران پۆلێن دەکات بۆ سێ بەش:

﴿ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ﴾، ﴿مُّقۡتَصِدٞ﴾، ﴿سَابِقُۢ بِٱلۡخَيۡرَٰتِ﴾، ئنجا ئەگەر ﴿مُّقۡتَصِدٞ﴾، (أصحاب اليمين) بن، ﴿سَابِقُۢ بِٱلۡخَيۡرَٰتِ﴾، (سابقون)بن، یاخود (مقربون)بن، ئایا ﴿ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ﴾، کێن؟ بێگومان ئەوانەن کە گوناهبارن‌و بەقەدەر گوناهەکەیان سزا دەدرێن، دوایی دەرباز دەبن، وە لەوبارەشەوە فەرمایشتی پێغەمبەری خوا ﷺ زۆرن، کە ناگونجێ ئەم فەرمایشتانەی پێغەمبەری خوا ﷺ نادیدە بگیرێن، بۆ وێنە: ئەم فەرمایشتە بە بەڵگە

Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

دێنینەوە: ﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنِّي لأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْهَا، وَآخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولاً الْجَنَّةَ، رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ حَبْوًا، فَيَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: لَهُ اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ...﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (٣٥٩٥)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٦٢٠٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٨٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٥٩٥)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٣٣٩) . (٨٣٤٥)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: من دەزانم کێ دوایین کەس لە ئاگری دۆزەخ دێتە دەرێ، وە کێ دوایین کەس دەچێتە بەهەشت (کەسێك کە کۆتا کەس بێ لە دۆزەخ بێتە دەرێ، وە کەسێك دواى ئەوەی لە دۆزەخ دێتە دەر بچێتە بەهەشت، ماناى وایە دیارە ئیمانی هەبووە، بەڵام گوناهبار بووە) پیاوێکە بە گاگۆڵکە دێتە دەر لە دۆزەخ، خوا تبارك وتعالى پێی دەفەرموێ: بڕۆ بچۆ بەهەشتی...

جا لە درێژەی فەرمایشتەکەدا دەفەرموێ: سێ جاران دەچێ بۆ سەران سوێو دەروازەی بەهەشت، تەماشا دەکات زۆر قەڵەباڵغە، دەگەڕێتەوەو دەڵێ: خوایە! جێگام نابێتەوە زۆر قەڵەباڵغە، دوایی خوای بەخشەر شوێنێکی دەداتێ، کە وەك خوا ﷻ باسی دەکات بەهەشت پانایيەکەی بە قەدەر ئاسمانەکانو زەوييە، کەواتە: بە دەقی سوننەتی پێغەمبەری خوا ﷺ، نەك هەر ئەم دەقە، بەڵکو لە زۆر حەدیسی دیکەشدا هاتوە، کە ئیماندارانی گوناهبار دەسووتێندرێن لە دۆزەخدا، بەڵام دوایی خوای بە بەزەیی دەربازیان دەکات، مادام ئەسڵی ئیمانەکەیان هەبێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی پێنجەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان تەفسیرکردنی هەرسێ ئایەتی: (١٩، ٢٠، ٢١) لە سوورەتی (النساء)، دەگرێتە خۆی، لەم سێ ئایەتە موبارەکەدا خوای بەرزو مەزن بۆ یەکەم جار لە سوورەتی (النساء)دا بە نازناوی ئیمان ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ﴾، مسوڵمانان بەگشتی و بەتایبەتی پیاوان دەدوێنێ، وە لەبارەی چۆنیەتی هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ ئافرەتاندا چەند ڕێوشوێنێکیان بۆ دادەنێ، وە لێیان قەدەغە دەکات کە بە میراتیان بگرن، نەك میراتیان لێ بگرن، بەڵکو بە میراتیان بگرن، وەك عادەتی سەردەمی نەفامیی وابووە، وە پاشان لێیان قەدەغە دەکات کە پیاوان تەنگ بە ژنەکانیان هەڵبچنن و نارەحەتیان بکەن بۆ ئەوەی ناچاریان بکەن داوای جیابوونەوە بکەن و دەستبەرداریی مارەییەکەیان ببن، وە فەرمان بە پیاوان دەکات کە بە شێوەیەکی باش لەگەڵ هاوسەرەکانیان، لەگەڵ ژنەکانیاندا مامەڵە بکەن، وە ئەگەر لەسەر سیفەتێکی خراپ ڕقیشیان لێیان بوو با، چاکەکانی دیکەشیان بێننە بەرچاوی خۆیان، وە پاشان خوا ﷻ فەرمان بە پیاوان دەکات کە لە کاتی دەست هەڵگرتنیان لە ژنەکانیاندا، هیچ لە مارەییەکەیان لێ وەرنەگرنەوە، هەرچەندە مارەیی زۆریشیان پێدابن، مادام پیاوان دەستپێشخەریی جیابوونەوەبن، وە دوایی خوا ﷻ لێ وەرگرتنەوەی مارەییەکانیان بە شتێکی زۆر سەیرو بێ مانا دادەنێ، دوای ئەوەی لەسەر بنەمای گرێبەستێك بۆ یەکدی حەڵاڵ بوون و چوونە لای یەکدی.

F/AliBapir.1
Youtube/AliBapir.1
F/Media/AmeerOffice

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهٗاۖ وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ لِتَذۡهَبُواْ
بِبَعۡضِ مَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ فَإِن
كَرِهۡتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكۡرَهُواْ شَيۡـٔٗا وَيَجۡعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيۡرٗا كَثِيرٗا ﴿١٩﴾ وَإِنۡ أَرَدتُّمُ
ٱسۡتِبۡدَالَ زَوۡجٖ مَّكَانَ زَوۡجٖ وَءَاتَيۡتُمۡ إِحۡدَىٰهُنَّ قِنطَارٗا فَلَا تَأۡخُذُواْ مِنۡهُ شَيۡـًٔاۚ
أَتَأۡخُذُونَهُۥ بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ﴿٢٠﴾ وَكَيۡفَ تَأۡخُذُونَهُۥ وَقَدۡ أَفۡضَىٰ بَعۡضُكُمۡ إِلَىٰ
بَعۡضٖ وَأَخَذۡنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ﴿٢١﴾ ﴾

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! بۆتان ڕەوانیە کە ئافرەتان بە میرات بگرن، وە ڕێی (هاوسەرگیریی)یان لێ مەگرن تاکو بەشێك لەوماڵەی پێتان داون، بۆخۆتان ببەن، مەگەر ڕەفتارێکی دزێوی ئاشکرا ئەنجام بدەن {و یاخی (ناشز)ببن}، وە بە شێوەی پەسند هەڵسوکەوتیان لەگەڵ بکەن، جا ئەگەر (لەسەر شتێك) حەزتان لە چارەیان نەکرد، (زوو دەستبەرداریان مەبن) نزیکە کە حەزتان لە شتێك نەبێ‌و خواش سوودێکی زۆری تێبخات ﴿١٩﴾ وە ئەگەر ویستتان هاوسەرێك بێننە جێی هاوسەرێك‌و مارەیی یەکی زۆریشتان بەیەکیان دابوو، هیچی لێ وەرمەگرنەوە، جا چۆن لەسەر بناغەی بوختان‌و گوناهێکی ئاشکرا وەریدەگرنەوە (ئەو بەشە مارەیی یە)؟! ﴿٢٠﴾ وە چۆن چۆنی وەریدەگرنەوە لە حاڵێکدا کە چوونەتە لای یەکدی (وە ئەو هاوسەرانەتان کە دەتانەوێ لێیان جیاببنەوە) پێشتر پەیمانێکی پتەویان لێتان وەرگرتبوو (وگرێبەستی هاوسەرگیرییتان پێکەوە گرێدابوو)﴿٢١﴾)).

شیكردنەوەی هەندێك لە وشەكان

(كَرۡهٗاۖ): واتە: ڕق لێبوونەوە، حەز پێنەكردن (قِيلَ الكَرْهُ والكُرْهُ وَاحِدٌ و قيل: الكُرْهُ: الْمَشَقَّةُ الّتِي تَنَالُ الإِنْسَانَ مِنْ خَارِجٍ فِيمَا يُحْمَلُ عَلَيْهِ بِإِكْرَاهٍ والكُرْهُ: ما يَنالُهُ من ذاتِهِ وهو يَعافُهُ)، لە زمانی عەرەبیدا دوو وشە هەن: (كَرْه) و (كُرْه) هەندێك لە زانایان گوتوویانە: هەردووكیان بە یەك مانا دێن، واتە: ڕق لێبوونەوەو حەز پێنەكردن، وە هەندێكیش گوتوویانە: (كَرْه) بۆ شتێكە كە ئینسان لە دەروونی خۆیدا حەزی پێنەكات، بەڵام (كُرْه) شتێكە كە لە دەرەوەی خۆی لەسەری بار كرابێو لەسەری پێویست كرابێ بەزۆر، وە ئەویش حەزی پێنەكات.

(وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ): واتە: ڕێیان لێ مەگرن، (العضلُ: المنعُ)، لە چییەوە هاتوە؟ دەڵێ: (العَضَلَة: كُلُّ لَحْمٍ صَلْبٍ فِي عَصَبٍ..)، (عَضَلَة) هەر گۆشتێكی پتەوە لەنێو دەماردا، كە بە كوردیی ماسوولكەی پێ دەڵێین، (وَتَجُوِّزُ بِهِ فِي كُلِّ مَنْعٍ شَدِيدٍ..)، واتە: وشەی: (عَضْل) دوایی بەكارهێنراوە بۆ هەر ڕێ لێگرتنێكی توند، وە دەگوترێ: (عَضَّلَتِ الدَجَاجَةُ بِبَيضِهَا، والمرأةُ بِوَلَدِهَا: إِذَا تَعَسَّرَ خُرُوجُهُمَا تَشْبِيهاً بِهَا) مریشك جاری وایە هێلكەی بۆ ناكرێ، یان بە زەحمەت بۆی دەكرێ، یاخود ئافرەت جاری وایە منداڵی بەزەحمەت لێ جیادەبێتەوە، وشەی: (عَضْل)یان بۆ بەكاردێ.

(بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ): وشەی: فاحیشە، واتە: هەر قسەو كردارێكی ناقۆڵاو ناشیرینو دزێو، وە فاحیشە جاری وایە بە مانای زینا دێ، بە مانای نێربازیی دێ، بە مانای ڕژدییو چرووكیی دێ، بە مانای قسەی خراپ دێ، (الفُحْشُ وَالفَحْشَاءُ وَالفَاحِشَةُ: مَا عَظُمَ قُبْحُهُ مِنَ الأَفْعَالِ وَالأَقْوَالِ)

واتە: هەر سێ وشەی: (فُحْش، فَحْشَاءُ، فَاحِشَةُ) هەر قسەو کردەوەیەکە کە زۆر دزێوو ناقۆلاو ناشیرین بێ، بەلاَم لێرە کە سیفەتی (مُبَيِّنة)ی لەگەلّ بەکارهاتوە: ﴿ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ ﴾، مانایەکی جیاوازی هەیە، (وهِيَ هُنَا: شَكَاسَةُ الخُلُق وَإِيذَاءُ الزَوج وَأَهْلِهِ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ هِيَ الزّنا، ولَكِن الزّنا فَاحِشَةٌ وَاضِحَةٌ وَلاَتَحتَاجُ أن تقيَّد بِمُبيِّنَّة!!) لێرەدا وشەی: (فَاحِشَةُ مُبيِّنَّة) بە مانای بەدڕەوشتیی، زمان شڕیی، یاخیی بوون، بە مانای ئەوە کە ئەو ئافرەتە لەگەلّ مێردەکەی هەلّنەکات دەمەوەر بێ و ئەوانە، هەندێکیان گوتوویانە: (فَاحِشَةُ مُبيِّنَّة) لێرەدا بەمانای زینایە، بەلاَم وانیە دوایی زیاتر ڕوونی دەکەمەوە، چونکە زینا بۆ خۆی فاحیشەیەکی ئاشکرایە، پێویست ناکات وشەی: (مُبيِّنة)ی بخرێتە سەرێ، (مُبيِّنَة)ش یانی ئاشکراکەر، یاخود ئاشکرا (مُبيَّنَة)، وە بە هەردوو قیرائەتەکان هاتوە.

(وَعَاشِرُوهُنَّ): مامەلّەیان لەگەلّ بکەن، ئەوەش لە چییەوە هاتوە ؟ (العَشِيرة: أَهْلُ الرَّجُلِ الّذِينَ يَتَكثَّرُ بِهِمْ ..)، (عَشِيرة) ئەو خزمە نزیکانەن کە پیاو بەوانەوە زۆر دەبێ، پشتیان پێ دەبەستێ (وَعَاشَرتُهُ: صِرْتُ لَهُ كَعَشَرَةٍ فِي المُظَاهَرَة) واتە: بۆی وەك ژمارە دە (١٠)م لێهات لە پتگشیرییکردندا، (وَالعَشِيرُ: المَعَاشِرُ قَرِيبَاً كَانَ أوْ مُعارِفَاً)، (عَشِير) واتە: کەسێك کە هاودەمی ئینسانە، جا وەك خزمایەتیی، یان لە ڕووی باوو عادەت و نەرێتەوە، لەگەلّی تێکەلّ بێ.

(بِٱلۡمَعۡرُوفِ): (المَعْرُوف: اسْمٌ لِكُلِّ فِعْلٍ يُعْرَفُ بِالشَّرْعِ وَالعَقْلِ حُسْنُهُ، وَعَكسُهُ المُنْكَرُ)، (مَعْرُوف) ناوە بۆ هەر شتێك کە لە ڕێی شەرعەوە، یان لە ڕێی عەقلّەوە باشیەکەی بزانرێ، وە پێچەوانەکەی (مُنْكَر)ە، (المُنْكَر: مَاعَرَفَ العَقْلُ أوِ الشَّرعُ قُبْحَهُ)، (مُنْكَر) هەر شتێکە شەرع یان عەقلّ بزانێ کە ناپەسندو خراپە، کەواتە: (مَعْرُوف)، واتە: شتی پەسند

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

کراوە، کە ئەوە خوای کاربەجێ حەواڵەی عەقڵو باوی خەڵکی دەکاتەوە، هەڵبەتە زۆرجار شەرعییش چاکیی چاکەکان دەردەخات، بەلاّم هەندێك جار بە عەقڵ دەزانرێ.

(قِنطَارًا): واتە: ماڵێکی زۆر کە ئەندازەکەی دیارنەبێ، هەندێك گوتوویانە: پڕی پێستێك، هەندێك گوتوویانە: هەزار، هەندێك گوتوویانە: چەند هەزار، بەلاّم لە ڕاستییدا: (القَنْطَرَةُ: مِنَ المَالِ مَا فِيهِ عبُورُ الحيَاةِ تَشْبِيهَاً بِالقَنْطرَةِ، وَذَلِكَ غَيْرُ مَحْدُودِ القَدْرِ فِي نَفْسِهِ)، (القَنْطَرَةَ مِنَ المَالِ) واتە: ماڵو سامانێکی زۆر کە چوێنراوە بە پرد، وەك چۆن ئینسان لەسەر پرد دەپەڕێتەوە، ماڵو سامان زۆریش ئینسان پێی دەگوزەرێنیو پێی لە ژیان دەپەڕێتەوە، ئەویش ئەوەیە کە لەبەر زۆریی ئەندازەکەی دیاری نەکراوە.

(بُهْتَنًا): لە کوردەواریی خۆماندا دەگوترێ: بوختان، تۆمەتی داوێن پیسیی، کە ئەوە لە زمانی عەرەبیدا (قَذْف)ی پێ دەڵێن: (قَذْف) واتە: بوختانی داوێن پیسیی، بەلاّم وشەی: (بُهْتَان)، (قَذْف)یش دەگرێتەوە، بەلاّم کە لە قورئاندا بەکاردێ، مەبەستی پێ غەیری (قَذْف)ە، واتە: غەیری تۆمەتی داوێن پیسیی، (بُهْتَان) واتە: تۆمەت هەڵبەستن بۆ خەڵك، تاوانبارکردنیان بە ناهەق، (راغب الأصفهاني) گوتوویەتی: (بُهْتَان: أَي كَذِبُ يُبْهِتُ سَامِعَهُ لِفَظَاعَتِهِ، وَقِيلَ كُلُّ فِعْلٍ مُسْتَبْشَعٍ)، واتە: (بُهْتَان) درۆیەکە، هەر کەس بیبیستێ هێندە درۆیەکی خراپە، پێی سەرسام دەبێ، هەندێکیش گوتوویانە: هەر کردەوەیەکی ناشیرین، پێی دەگوترێ (بُهْتَان).

(أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ): واتە: هەندێکتان چوونە لای هەندێکتان، کە مەبەست لێرەدا جووتبوونی ژنو مێردو سەرجێیی پێکەوە کردنیانە، هەندێکیش گوتوویانە: مەبەست پێی خەڵوەت پێکەوە کردنیانە، با

لەگەڵیشی جووت نەبووبێ، ئەویش لەوە هاتوە: (الفَضَاءُ: الـمَكَانُ الوَاسِعُ، وَمِنْـهُ: أَفْضَى بِيَدِهِ إلـى كَـذَا، وَأَفْضَـى إِلى امرَأَتِـهِ: خَـلاَ بِهَـا)، (فَـضَـاء) واتـــە: دەشـــتێکی فـــراوان، شـــوێنێکی فـــراوان، وە دەگوتـــرێ: (أَفْـضَـى إِلـى امرَأَتِـهِ: خَـلاَ بِهَـا) واتـــە: لەگـــەڵی چـــووە شـــوێنێکی چـــۆڵ، یـــاخود لەگـــەڵ هاوسـەرەکەی جووت بوو، ئەو مانـایەش دەگـەیەنێ.

(مِّيثَٰقًا غَلِيظًا): (المِيثَـاقُ: عَقْـدٌ مُؤَكَّـدٌ بِـيَمِينٍ وَعَهْـدٍ)، (مِيثَـاق) واتـــە: هـــەر پەیمانێکـە کـە تەئکیدی لەسـەر کرابێتـەوە بـە سوێند لەسـەر خـواردنو بـە بەڵێنـدانو دەست لەنێو دەسـتی یەکدی نـان، (الغِلْظَةُ: ضِدُّ الرِّقَّةِ، وَأَصْلُهُ أن يُـسْتَعْمَلَ فِـي الأَجْـسَامِ لَكِـنَ قَـدْ يُـسْتَعَارُ لِلْمَعَـانِي كَـالْكَبِيرُ وَالكَـثِيرِ)، وشـەی: (غِلْظَةُ) پێچـەوانەی (رقّة)یـە، (رقّة) واتـە: نـەرمو ناسـکیی یاخـود تەنکیی، بـەڵام (غِلْظَةُ)، واتە: ئەسـتووریی و قەبـەیی لە ئەسڵیشـدا بۆ شـتی مـاددیی بـەکاردەهێنرێ، بـەڵام بـۆ شـتی مەعنـەوییش دەخوازرێتـەوە وەك: وشـــەی: گـەورە (کـبیر)و زۆر (کـثیـر) کـە ئـەویش لـە ئەسـڵدا بـۆ شـتی ماددیـی بەکاردێ، بـەڵام دوایـی خوازراوەتـەوە بۆ شـتی مەعنـەویی.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

هـۆی هاتنـە خـوارەوەی ئایـەتـەکان

هۆی هـاتنە خوارەوەی ئـەم ئایەتـە کـە دەفـەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا ...⑲ ﴾، لەوبـارەوە دوو ڕیوایـەت هـەن:

أ/ ﴿عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُواْ بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ ...⑲ ﴾، قَالَ: كَانُوا إِذَا مَاتَ الرَّجُلُ كَانَ أَوْلِيَاؤُهُ أَحَقَّ بِامْرَأَتِهِ، إِنْ شَاءَ بَعْضُهُمْ تَزَوَّجَهَا، وَإِنْ شَاءُوا زَوَّجُوهَا، وَإِنْ شَاءُوا لَمْ يُزَوِّجُوهَا، فَهُمْ أَحَقُّ بِهَا مِنْ أَهْلِهَا فَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ فِي ذَلِكَ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٥٧٩) وأَبُو دَاوُد بِرقم: (٢٠٨٩)، واتـە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: عەرەبەکان لە سەردەمی نەفامییدا عادەتیان وابووە، ئەگەر پیاوێك مردبایە خزمەکانی پیاوەکە خاوەن مافتر بوون بە ئافرەتەکە لە خۆی، وە لە خزمانی ئافرەتەکەش، (واتە: بابو براو ئەوانە)، ئەگەر هەرکامێك لە خزمەکانی پیاوەکەی دڵی خواستبای یەکسەر مارەی دەکردەوە، یاخود دەیاندا بە هەرکەسێك کە ویستبایان پێی بدەن، وە ئەگەر ویستباشیان دەیانهێشتەوە، وەك چۆن کەلوپەل بە میرات دەگیرێ، ئەو ئافرەتەشیان بە میرات دەگرت.

مادام پیاوەکەی مردوە، ئافرەتەکە دەبوو بە هی خزمانی پیاوەکەی، ئەوان شایستەتر بوون پێی لە کەسوکاری، ئیدی ئەم ئایەتە هاتە خوارێ.

ب/ ﴿ وَقَالَ الزُّهْرِيُّ وَأَبُو مُجلِز: كَانَ مِنْ عَادَتِهِم إِذَا مَاتَ الرَّجُلُ يُلْقِي ابْنُهُ مِنْ غَيْرِهَا أَو أَقْرَبُ عَصَبَتِهِ ثَوْبَهُ عَلَى الْمَرأَةِ فَيَصِيرُ أَحَقَّ بِهَا مِنْ نَفْسِهَا وَمِنْ أَوْلِيَائِهَا، فَإِنْ شَاءَ تَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ صِدَاقٍ إِلاَّ الصِدّاق الَّذِي أَصْدَقَها الْمَيْتُ، وَإِنْ شَاءَ زَوَّجَهَا مِنْ غَيْرِهِ وَأَخَذَ صِدَاقَهَا وَلَمْ يُعْطِهَا شَيْئًا، وَإِنْ شَاءَ عَضلَهَا لِتَفْتَدِي مِنْهُ بِمَا وَرَثته مِنَ الْمَيْت أَوْ تَمُوتَ فَيَرِثُهَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهًا ...﴿١٩﴾ ﴾[1]، واتە: زوهریی‌و ئەبو موجلیز دەڵێن: عەرەبەکان لە سەردەمی نەفامییدا عادەتیان وابوو، ئەگەر پیاوێك مردبایە، کوڕی ئەو پیاوە لە غەیری ئەو ژنە کە دەکرێتە میرات (یانی: پیاوێك کە دوو خێزانی هەبوون، سێ یان چوار خێزانی هەبوون کوڕێکی لە یەکێك لە ژنەکانی دیکەی) یاخود خزمێکی پشتی پیاوەکە، دەچوو پۆشاکێکی دەخستە سەر ئەو ئافرەتە (وەك بڵێی ئەوە نیشانەیەك بوو، بۆ وێنە: کراسێك، یان عەمامەیەك، یان قوماشێکی دەخستە سەر، وەك چۆن لە کوردەوایی خۆماندا دەڵێن: ئەوە بۆ خۆی گرێداو، کردی بە هی خۆی)، ئەوە ئەو کوڕە بە ئۆتۆماتیکی پێی شایستەتر دەبوو لە خۆیشیی‌و لە کەسوکاریشی (واتە: لە خزمەکانی ئافرەتەکە) جا ئەگەر ویستبای مارەی دەکردەوە، بەبێ مارەیی (واتە: دەیهێنا بەبێ مارەیی)، وە جگە لەو میراتەی کە لە مردووەکە پێی بڕاوە، هەر ئەوە ئیدی شتی دیکەی نەدەدایە، وە ئەگەر ویستبای مارەی دەکرد لە یەکێکی دیکە، غەیری خۆی، وە مارەییەکەشی لێ دەستاند، (دوای ئەوەی کابرای دیکەی مارەیی دەدایە، مارەییەکەی لە ئافرەتەکە دەستاند)وە هیچیشی نەدەدایە، وە ئەگەر ویستباشی ڕێی لێ دەگرت لەوەی شوو بکاتەوە، بۆ ئەوەی هەرچی لە مردووەکە بە میراتی گرتوە، دەستبەرداریی بێ، ئنجا ڕێی دەدا مێرد بکاتەوە، یاخود ڕێی لێ دەگرت مێرد بکاتەوە، تا دەمردو دوایی میراتی لێ دەگرت، ئیدی خوای دادگەر ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ.

بەڵێ ئا ئەوەیە هەڵساندنەوەی کەسایەتی ئافرەتو، بەرگرییکردن لە مافی ئافرەتانو، لابردنی ئەو هەموو عادەتو نەرێتە خراپانەی کە تەنگیان بە ئافرەت هەڵچنیوە، لە سەردەمی نەفامییدا، لە شەریعەتی دادگەرانەی خوادا بێئەوەی هیچکەس داوای ئەو مافانە بکات!

---

[1] الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٨١).

مانای گشتی ئایەتەكان

خوا ﷻ هەر لە درێژەی باسی ئافرەتانو پیاوانو خێزانو باری كۆمەڵایەتییدا كە بابەتی سەرەكییو سووڕگەی سەرەكیی ئەم سووڕەتە موبارەكەیە، ڕوو لە ئیماندارران دەكات بە نازناوی ئیمانو بانگیان دەكاتو دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُوا۟ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! بۆتان حەڵاڵ نیە كە بەزۆر ئافرەتان بە میرات بگرن، نەك میراتیان لێ بگرن، بەڵكو ئەوان وەك كەلوپەلێك دابنێنو ببن بە موڵكی ئێوە، ﴿ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا۟ بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ ﴾، وە هەروەها بۆشتان نیە ڕێیان لێ بگرن، دوای ئەوەی كە دەستبەرداریان دەبنو وازیان لێدێنن، تەڵاقیان دەدەن، ڕێیان لێبگرن لەوەی كە شوو بكەنەوە، بۆئەوەی بەشێك لەو ماڵو سامانەی كە ئەو كابرایەی دەیەوێ بیهێنێ، پێی دەدا، لێی بستێنن، ئەوە واتایەكی، یاخود: ﴿ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا۟ بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ ﴾، واتە: تەنگ بە ژنەكانی خۆتان هەڵمەچننو ناڕەحەتیان مەكەن، كە ناچاریان بكەن بۆخۆیان داوای جیابوونەوە بكەن، بۆئەوەی دەستبەرداریی مارەییەكەیان بن، كە ئەم مانایەیان زیاتر لەگەڵ سیاقی ئایەتەكان دەگونجێ، بەڵام ئەوەی دیكەش هەندێك لە توێژەرەوان گوتوویانە، ﴿ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَـٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ﴾، تەنیا لە یەك حاڵدا بۆتان هەیە مارەییەكە لەو ئافرەتە وەربگرنەوە، ئەویش ئەوەیە كە ئەو ژنە ڕەوشتێكی ناقۆڵاو ڕەفتارێكی ناشیرینی ئاشكرای لێ ڕووبدات، كە مەبەست پێی نەگونجانیەتی لەگەڵ مێردەكەیدا: قسە بە مێردەكەی بڵێ، قسە بە كەسوكاری مێردەكەی بڵێ، دەنگە دەنگو هەرای لەگەڵدا بكات، بە ناهەق یەخەی بگرێ، واتە: پیاوەكە ژنەكەی خۆی بوێ، بەڵام ژنەكە ناڕەحەتی بكاو مێردەكەی نەوێ، لەو حاڵەتەدا پیاو بۆی هەیە بڵێ: ئافرەت مادام لەگەڵم ناگونجێیو ناڕەحەتی دەكەیو ڕازی نی لەگەڵ مندا

ژیان بەردەوام بکەی، باشە بێنە مارەییەکەم بدەوەو خوات لەگەڵ بێ، لەو حاڵەتەدا بۆی هەیە ﴿ وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ﴾، وە بە شێوەیەکی چاك مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن، کەواتە: لێرەدا خوا ﷻ فەرمان بە پیاوان دەکات کە بە شێوەیەکی باش لەگەڵ هاوسەرانیاندا مامەڵە بکەن⁽¹⁾.

خوا دەفەرموێ: بە شێوەیەکی پەسندو بە چاك زانراو پێویستە مامەڵە لەگەڵ هاوسەرەکانتاندا بکەن، ﴿ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴾، وە ئەگەر ڕقتان لێیان بۆوە، جاری وایە کابرا خێزانەکەی خۆی لەسەر سیفەتێك دەبوغزێنێ، سیفەتێك، دوو سیفەت، سێ سیفەت، یان سیفەتی خراپی زیاتری تێدان، دەفەرموێ: ئەگەر لەسەر شتێك ڕقتان لێیان هەڵساو حەزتان پێیان نەکرد، زوو دەستبەرداریان مەبن، یاخود هەر تەماشای هەڵەو کەمو کورتیی و خاڵە لاوازەکانیان مەکەن، ﴿ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴾، زۆر نزیکە ڕقتان لە شتێك بێتەوە، کەیفتان بە شتێك نەیەو حەزی لێنەکەن، بەڵام خوا بەرژەوەندیی و سوودێکی زۆری تێدا دانابێ، وەك دوایی باسی دەکەین، پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ﴿إِنْ كَرِهَ

---

[1] وشەی: (مَعْرُوف) باسمان کرد، (الـمَعْرُوف: اسْمٌ لِكُلِّ فِعْلٍ يُعْرَفُ بِالشَّرْعِ وَالعَقْلِ حُسْنُهُ)، (مَعْرُوف) ناوە بۆ هەر شتێك کە لە ڕێی شەرعەوە یان لە ڕێی عەقڵەوە باشییەکەی بزانرێ، بۆیە وشەی: (مَعْرُوف) لە قورئاندا زۆر هاتوە، هەموو جارێ دەفەرموێ: (بالـمَعْرُوف) بە شێوەیەکی پەسند، بە شێوەیەکی بە چاك زانراو، وشەی: (عُرف) لە کوردەواریی خۆمان دەڵێن: باو، باوی ئەم وڵاتە وایە، (عُرف) و (عادة) لەمەوە هاتوە، واتە: ئەو شتەی کە خەڵك لەنێو خۆیاندا بە چاکی دەزانن، بۆیە زانایانی (أصول الفقه) دەڵێن: یەکێك لە سەرچاوەکانی یاسادانان بریتیە لە باوی خەڵك، عادەتی خەڵك، هەڵبەتە عورفو باوی پەسندی خەڵك ئەوەیە کە پێچەوانەی دەقێکی شەرعیی نەبێ، بەڵام بۆ وێنە: خەڵك ڕەش بەڵەك دەکات، ڕەش بەڵەك پێچەوانەی دەقی شەرعیی یە، کە ئافرەتو پیاو نابێ تێکەڵ بنو، نابێ دەستیان بە دەستی یەك بکەوێو، نابێ بە ئارەزووەوە تەماشای یەکدی بکەنو ئەوانە، ئەگەرنا عورفو عادەتو باوی خەڵك مادام باشبێو پێچەوانەی دەقێکی شەرعیی نەبێ، ئیعتیباری پێ دەکرێ، وە شەریعەت زۆرجار هەندێك شت حەواڵەی عورفو عادەتی خەڵك دەکاتەوە،

Youtube/AliBapir
FB/Media Ameer Office

مِنْهَا خُلُقًا، رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨٣٤٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٤٦٩) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، واتە: ئەگەر ڕقی لە سیفەتێکی خراپی بێتەوە، سیفەتێکی باشیشی هەر هەیە، تەماشای سیفەتە خراپەکانی نەکاتو تەماشای سیفەتە باشەکانیشی بکات، چونکە ئەو چۆن کە تەماشای هاوسەرەکەی دەکات، سیفەتی خراپی تێدا دەبینێ، هاوسەرەکەشی سیفەتی خراپ لەودا هەر دەبینێ، کەواتە: دەبێ چاوپۆشیی لە یەکدی بکەن.

ئنجا خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى باسی مەسەلەیەکی دیکە دەکات، پێشێ باسی ئەوە دەکات کە پیاوان حەزیان بە ژنەکانیان نەکرد، نابێ تەنگیان پێ هەڵبچنن، وە نابێ مێرد لەبەرئەوەی کە ژنەکەی سیفەتێکی خراپی تێدا هەیە، دەستبەرداری ببێ، بەڵکو دەبێ تەماشای چاکەکانیشی بکات، ئنجا دێتە سەر ئەو حاڵەتەی کە دەستبەرداری بێ، دەفەرموێ: ﴿وَإِنْ أَرَدتُّمُ ٱسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ﴾، وە ئەگەر ویستتان هاوسەرێك بە هاوسەرێك بگۆڕن، واتە: یەکێکتان هاوسەرێك تەڵاق بدات کە لەگەڵی ناگونجێو نارەحەتی دەکاو شەڕی پێ دەفرۆشێ، ئەگەر دەستبەرداری بوو ویستی ژنێکی دیکە بێنێ، ﴿وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا﴾، وە یەکێکیشیان، واتە: ئەوەیان کە دەستبەرداری بوونو تەڵاقتان داوە (قنطار)ێك ماڵتان پێدابوو، جا مارەیی بوو، دیاریی بوو، کە زۆربەی توێژەرەوان دەڵێن: لێرەدا مەبەست مارەیی یە، (قنطار)یش واتە: ماڵێکی زۆر، هەندێك دەڵێن: پڕی پێستێك، جا پێستی گایە، پێستی مەڕو بزنە، ... هتد، هەندێك دەڵێن: نا، بەڵکو مەبەست پێی ماڵێکی زۆرە، کە ئەم ڕایەشیان زیاتر ڕاستترە، ئەگەر مارەییەکی زۆریشتان دابوو بەو ئافرەتەی دەستبەرداری بوون ﴿فَلَا تَأْخُذُوا۟ مِنْهُ شَيْـًٔا﴾، هیچی لێ وەرمەگرنەوە، مادام ئێوە بە ئافرەتەکە ڕازی نین، هیچی لێ وەرمەگرنەوە، ئەدی ئەگەر ئافرەتەکە بە پیاوەکە ڕازی نەبوو؟ ئەوە باسمان کرد کە دەفەرموێ: ﴿إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَـٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ﴾، ئەگەر ئافرەتەکە بە پیاوەکە ڕازی نەبوو، هەموو ڕۆژێ شەڕە هەرای لەگەڵ

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

دەکرد، پیاوەکە بۆی هەیە بڵێ: باشە ئافرەت مادام هەر پێم ڕازی نی، هەموو ڕۆژێ بۆ دەنگە دەنگو هەرا بکەین؟ مارەییەکەم بدەوەو خوات لەگەڵو خوا حافیز، بەڵام ئەگەر پیاوەکە بە ئافرەتەکە ڕازی نەبوو، دروست نیە هیچی لێ وەربگرێتەوە ﴿أَتَأۡخُذُونَهُۥ بُهۡتَـٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا﴾، ئایا لێی وەردەگرنەوە لە حاڵێکدا تۆمەتی بۆ دەکەن، وە گوناهێکی ئاشکرای لەگەڵدا دەکەن؟! تۆمەتەکە چییە؟ تۆمەتەکە ئەوەیە کە وەختێك پیاو مارەیی لە ئافرەتەکە وەربگرێتەوە، مانای وایە ئافرەتەکە کەموکورتییەکی هەیەو ئەو ئافرەتە خۆی داوای کردوە جیابێتەوە، یان ئەو ئافرەتە نەگونجاو بووە، واتە: هەر خودی مارەیی لێ وەرگرتنەوەکەی تۆمەت بۆ هەڵبەستنیەتی، وە ئەوەش گوناهێکی ئاشکرایە، ئنجا دوایی خوای پەروەردگار بە سەرسوورمانەوە دەفەرموێ: ﴿وَكَيۡفَ تَأۡخُذُونَهُۥ﴾، چۆن دەبێ مارەییەکەیان لێ وەربگرنەوە ﴿وَقَدۡ أَفۡضَىٰ بَعۡضُكُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٖ﴾، لە حاڵێکدا کە چوون بۆ لای یەکدی ؟! لەگەڵ یەکدی جووت بوون، ژنو مێرد بوون پێکەوە، ﴿وَأَخَذۡنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا﴾، وە ئەوانیش پەیمانێکی پتەویان لە ئێوە وەرگرتوە، کە بریتیە لە گرێبەستی هاوسەرگیریی‌و لەسەر بناغەی پەیمانێکی پتەوو بۆ یەکدی حەڵاڵ بوون، ئەدی نابێ ئەو پەیمانە بێننەوە بیر خۆتان، وە نابێ ئەوە بێننەوە بیر خۆتان، کە ڕۆژێك لە ڕۆژان ئێوە ژنو مێرد بوونو پێکەوە ڕاتانبواردوەو، ژیانی ژنو مێردایەتییتان بەیەکەوە بەسەر بردوە، ئەدی کوا وەفا، کوا جوامێریی ؟! نا مادام تۆ ئەو ژنەت ناوێ بە لەباری دەستبەرداری بەو مارەییەکەشی بدەیەو ئەگەر ماڵی دیکەشت داوەتێ، هیچی لێ وەرمەگرەوە، جوامێریی‌و غیرەت‌و پیاوەتی‌و وەفا، ئەوە دەخوازێ، بەو شێوەیە خوای پەروەردگار ڕێنمایی ئیمانداران دەکات کە ئاوا لەگەڵ ئافرەتاندا بەگشتی وە لەگەڵ ژنەکانیاندا بە تایبەتی مامەڵە بکەن، وە ئەگەر دەستبەرداریشیان بوون هیچیان لێ وەرنەگرنەوە، نە مارەیی‌و نە دیاریی‌و هاوکاریی دیکەش کە پێیان داون.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! بۆتان حەڵاڵ نیە کە بە زۆر ئافرەتان بە میرات بگرن، وەك: لە هۆی هاتنە خوارەوەکەیدا، باسمان کرد، عادەتێکی سەردەمی نەفامیی عەرەبەکان بوو، کە ئافرەت وەختێك مێردی دەمرد، وەك: چۆن کەلوپەل بە میرات دەگیرێ ئەو ئافرەتە ئاوا بە میرات دەگیرا، لە لایەنی خزمانی مێردەکەیەوە، وەك شمەك مامەڵەی لەگەڵدا دەکرا !! جا ئەگەر ویستبایان مارەیان دەکردەوە، یاخود دەیاندا بە کەسێکی دیکە، یاخود ڕێیان نەدەدا شوویکاتەوە، تا ئەو مارەیی یەی کە پێی دەدرا، یاخود ئەو میراتەی کە پێی دەدرا، دەیدا بە خزمەکان، ئیدی خوای دادگەر ئەوەی قەدەغە کردو ڕایگەیاند کە ئافرەت بۆخۆی خاوەنی خۆیەتی، وە هیچ کەس بۆی نیە وەك کەلوپەل‌و شمەك مامەڵەی لەگەڵدا بکات‌و بە میراتی بکرێ، کەواتە: ڕووی دواندن (خِطاب) لێرەدا لە مسوڵمانانە بەگشتی لە کۆمەڵگای مسوڵمان‌و لە دەوڵەتی مسوڵماندا، واتە: ئەگەر مسوڵمانان دەوڵەتیشیان نەبێ، وەك کۆمەڵگای مسوڵمان مولزەمن بەوەی کە ئەم فەرمانەی خوای پەروەردگار جێبەجێ بکەن‌و، ڕێگە نەدەن کە زوڵم لە ئافرەتان بکرێ، بەتایبەتی ئافرەتێك کە دەبێتە بێوەژن‌و مێردی دەمرێ.

مەسەلەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ لِتَذۡهَبُواْ بِبَعۡضِ مَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ ﴾، لێرەدا ڕووی دواندن لە پیاوانە، ئەو پیاوانەی کە تەنگ بە ژنەکانیان هەڵدەچنن، وە ناچاریان دەکەن کە خۆیان داوای جیابوونەوە بکەن‌و پیاوەکە دەیەوێ ئافرەتەکە بە دەمی خۆی بڵێ: من جیادەبمەوە، دیارە ئەوکاتە دەبێ مارەییەکەی بداتەوە، بەڵام ئەگەر پیاوەکە

وا بڵێ ئافرەتەکە بڵێ: بە تۆ ڕازیم ئەوکاتە مارەییەکەی دەکەویتەوە، کابرا دێنێ چی دەکات؟ دێنێ ئافرەتەکە جاڕز دەکات، تەنگی پێ هەڵدەچنێ، ناڕەحەتی دەکات، بۆئەوەی ئەو ئافرەتە بە ناچاریی بڵێ: باشە جیادەبمەوە، تاکو کە وایگوت، مارەییەکەی لێوەربگرێتەوە، ئنجا خوای کاربەجێ ئەوەی لێ قەدەغە کردوون.

ئەدی ئەگەر پیاوێك وایکرد، ئەوە:

یەکەم: لێی حەڕامە ئەو مارەییە وەربگرێتەوە.

دووەم: ئەگەر ئافرەتەکە سکاڵا بکات، ئەوە دەستەڵات (دادگا)ی شەرعیی بۆی هەیە ئەو پیاوە بێبەش بکات لەوە، وە پێی بڵێ: دەبێ بە جوانیی مامەڵەی لەگەڵدا بکەی، ئەگەر لێشی جیادەبیەوە، ئەو مارەییەکەی هی خۆیەتی، واتە: وە نەبێ ئەوە حەوالەی ویژدان و ئینصافی پیاوەکە کرابێتەوە، بەڵکو مادام خوای پەروەردگار دواندن (خِطاب) لەگەڵ کۆمەڵگای ئیسلامییدا دەکات، کەواتە: چ وەك دەوڵەت، چ وەك هەر دامودەزگایەکی کۆمەڵایەتیی کە بۆ ئەو کارە دادەنرێ، چ وەك کۆمەڵگا، مولزەمن کە نەهێڵن، ئەو جۆرە زوڵم و ستەمانە بکەونە سەر ئافرەتان، لەلایەن پیاوانێکەوە کە لە هاوسەرانی خۆیان ڕازی نین، وە دەیانەوێ دەستبەرداریان بن، بەڵام بەهانەیان پێ دەگرن، تاکو ژنەکە تەنازول بکات لە مارەییەکەی.

لەوبارەوە عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس ئەم دەقەی لێ گێڕدراوەتەوە وەك: (طبري) لە (جامع البیان)دا، بە ژمارە: (٨٨٨٤) هێناویەتی: (عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﵁ قَوْلُهُ: ﴿وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ﴾، يَقُولُ: لاَ تَقْهَرُوهُنَّ: ﴿لِتَذۡهَبُواْ بِبَعۡضِ مَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ﴾، يَعْنِي، الرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْمَرأَةُ وَهُوَ كَارِهٌ لِصُحْبَتِهَا وَلَهَا عَلَيْهِ مَهْرٌ، فَيُضِرُّ بِهَا لِتَفْتَدِي)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: ﴿وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ﴾، واتە: ستەمیان لێ مەکەن، بۆئەوەی هەندێك

لەو پارەیەو لەو مارەییەی کە پێتان داون، لێیان بستێننەوە، بۆ وێنە: کابرا ژنێکی هەیە، حەز بە چارەی ناکاتو پێی خۆش نیە ژیانی هاوسەرێتی لەگەڵدا بەردەوام بکات، وە ئافرەتەکەش مارەییەکی زۆری لەسەر پیاوەکەیەو ئەگەر دەستبەرداری بێو وازی لێ بێنێ، دەبێ مارەییەکەی بداتێ، ئیدی پیاوەکە هەڵدەستێ زیانی پێدەگەیەنێو، نارەحەتی دەکاتو، تەنگی پێ هەڵدەچنێ، بۆئەوەی ئافرەتەکە بڵێ مارەییەکەت دەدەمەوەو وازم لێبێنە !

مەسەلەی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ ﴾، جارێ ئەم وشەی: (مُّبَيِّنَةٖ) بە دوو شێوە خوێنراوەتەوە: (مُبَيِّنَة) واتە: ڕوونکەرەوە، وە (مُبَيَّنَة) واتە: ڕوونکراوە، ئاشکرا، دەفەرموێ: مەگەر ئەو ژنانە ڕەفتارێکی ناشیرینو ناقۆڵای ئاشکراکەر، یاخود ئاشکرابوویان لێ بپشکوێتەوە، ئەگەرنا بۆتان نیە مارەیی یەکەیان لێ وەربگرنەوە، دیارە لێرەدا زانایان دەربارەی ئەو وشەی: ﴿ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ ﴾، کە مەبەست پێی چییە؟ ڕاجیایی یان هەیەو بەگشتی سێ ڕایان هەن:

١/ هەندێکیان دەڵێن: مەبەست لە (فَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) یان (مُبَيَّنَة) داوێن پیسیو زینایە.

٢/ هەندێکی دی کە (طبري)یان لەنێو دایە، دەڵێن: مەبەست لە (فَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) بریتیە لە هەر ڕەوشتو ڕەفتارێکی ناشیرین کە زیناو غەیری زیناش وەك: دەمەوەرییو قسەپێگوتنو دەنگە دەنگو پرتەو بۆڵەو زمان درێژییش دەگرێتەوە.

٣/ وە هەندێکیان دەڵێن: (الفَاحِشَةَ الْمُبَيِّنَة: النُّشوزُ وَالعِصْيانِ، وَبَذَاء اللِّسَانِ، وَغَيْرُ ذَلِكَ)، واتە: (الفَاحِشَةَ الْمُبَيِّنَة) یانی: یاخیی بوونی ژن لە مێردیو، سەرپێچییکردنیو، زمان شڕیی، وە لەگەڵیدا ڕەوشتو ڕەفتاری ناڕێك بێ.

دیارە من مانای سێیەمم بە دڵە، بۆچی؟ ڕوونی دەکەمەوە: لەبەرئەوە کە خوا ﷻ قورئانی ناردوە، نەك وشەیەكی زیادی تێدا نیە، بگرە پیتێكی زیادیشی تێدا نیە، واتە: یەك پیت لە قورئاندا نیە لە خۆڕاهاتبێ، حەتمەن مانایەكی لەژێردایە، بۆچی؟ چونكە خوا دەفەرموێ: ﴿ الٓر كِتَٰبٌ أُحۡكِمَتۡ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتۡ مِن لَّدُنۡ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ①﴾ هود، واتە: ئەلیف، لام، ڕا، ئەم قورئانە كتێبێكە ئایەتەكانی قایم كراون، مەحكەم كراون، واتە: هیچ درزو كەلێنێك و نارێكیی و ناتەواوییان تێدا نیە، قسەیەكیش نارێكیی و ناتەواویی تێدا نەبێ، ناگونجێ وشەیەكی زیادیشی تێدابێ، وشەیەك كە مانایەكی زیادە بەدەستەوە نەدا، بەڵكو نابێ پیتێكی زیادیشی تێدابێ، ئنجا وشەی: فاحیشە لە قورئاندا بە مانای زینا هاتوە، هەڵبەتە بە مانای دیكەش هاتوە، وەك پێشتر بەدرێژیی خستمانەڕوو، بەڵام بەمانای زیناش هاتوە وەك: لە ئایەتی ژمارە (٢٥)ی سوورەتی (النساء)دا دەفەرموێ: ﴿ فَإِذَآ أُحۡصِنَّ فَإِنۡ أَتَيۡنَ بِفَٰحِشَةٍ فَعَلَيۡهِنَّ نِصۡفُ مَا عَلَى ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ مِنَ ٱلۡعَذَابِ... ㉕﴾، واتە: ئەو كەنیزەكانەی كە مارەیان دەكەن، ئەگەر ئیحصانیان هەبوو (واتە: شوویان كرد، چونكە ئافرەت كە شووی كرد، وەك ئەوە وایە كە بچێتە نێو قەڵاوە، چونكە خۆی دەپارێزێ لە داوێن پیسی، مێردی خۆی هەیە)، هەركات فاحیشەیەكیان ئەنجامدا، نیوەی ئەوەی لەسەر ئافرەتانی ئازادە سزایان دەكەوێتە سەر، لەسەر ئەو فاحیشەیەی دەیكەن.

ئنجا ئایا ئەو سزایەی لەسەر كەسی ئازادە چەندە؟ سەد قامچیی، وەك: خوای كاربەجێ لە ئایەتی ژمارە (٢)ی سوورەتی (النور)دا، دەفەرموێ: ﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖ... ﴾، واتە: ئافرەتی زیناكەرو پیاوی زیناكەر هەر یەكی سەد قامچییان لێ بدەن، كەواتە: كەنیزەكێك ئەگەر زینای كرد، سزای چەندە؟ ئەوە هەموو زانایان لەسەر ئەوە یەكدەنگن كە پەنجا قەمچییە، كە نیوەی سزای ئافرەتانی ئازادە، كەواتە:

لێرەدا وشەی: (فاحشة) یانی: چی؟ یانی: زینا، ئەدی بۆچی خوا ﷻ لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ﴾، ئەگەر ئەو ئافرەتانە فاحیشەیەکی ئاشکرایان کرد، لێرەدا ناگونجێ بڵێین: فاحیشەی ئاشکراکەر، یان ئاشکراکراو (مُبَيِّنَة)و (مُبَيَّنَة)یش هەر بەمانای زینایە، بەڵکو مادام لێرەدا ئەم وشەی: (مُبَيِّنَة)ی بۆ زیادکراوە، واتە: ئەو ئافرەتە سەرەخەربێ، نەگونجاوبێ، دەمەوەبەربێ، زمان شڕبێ، لەگەڵ مێردەکەی نەگونجێو باری بەلادا لاربێ، جا بۆ زانیارییتان نەك هەر لێرە لە دوو شوێنی دیکەش لە قورئاندا بەلای کەمەوە، وشەی: (فَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) هاتووە هەر بەو واتایەش دێ، واتە: نەگونجانی ژن لەگەڵ مێردیدا، بۆ وێنە لە ئایەتی ژمارە (٣٠، ٣١)ی سووڕەتی (الأحزاب)دا بەو مانایە هاتوە، کە من زۆرجار هەندێك تەفسیر دەخوێنمەوە ئەم وشەیە کە بۆ هاوسەرانی بەڕێزی پێغەمبەری خوا ﷺ بەکارهێنراوە، وە هەندێکیان ئەم (فَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) بە زینا بەکاردێنن، زۆر پێی قەڵس دەبم، زۆر دەمارم پێی دەگیرێ، خوا دەفەرموێ: ﴿ يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَٰعَفْ لَهَا ٱلْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتَعْمَلْ صَٰلِحًا نُّؤْتِهَآ أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ ﴾النور، واتە: ئەی هاوسەرانی پێغەمبەر ﷺ! هەر کامێك لە ئێوە فاحیشەیەکی ئاشکرای لێ ڕووبدات (واتە: سیفەتێکی ناشیرینی ئاشکرای لێ ڕووبدات) سزای بۆ دوو قات دەکرێتەوە، وە ئەوەش لەلای خوا ئاسانە، وە هەرکامێك لە ئێوە ملکەچ بێ بۆ خواو بۆ پێغەمبەری خوا، وە کردەوەی باش بکات، دووجار پاداشتی دەدەینەوە، وە ڕزقو بژێوییەکی پڕ ڕێزو حورمەتمان بۆ داناوە.

لێرەدا (فَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) یانی چی؟ یانی نەگونجان، بەپێی سیاقی ئایەتەکە دیارەو بەپێی بەراوردکردنی لەگەڵ ﴿ وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ﴾، وە هەرکامێکتان ملکەچ بێ بۆ خواو پێغەمبەرەکەی، جا ئایا پێچەوانەی

ملکەچیی بۆ مێرد چییە؟ هەڵنەکردنە، لەگەڵ مێرد، پاشان هۆی هاتنە خوارەوەکەشی ئەوەبوو کە ئەو هاوسەرانەی پێغەمبەر ﷺ ڕێککەوتن‌و داوایان کرد لە پێغەمبەری خوا ﷺ گوتیان: دەبێ نەفەقەمان بۆ زیاد بکەی، مەسرەفمان بۆ زیاد بکەی، لە ڕووی ماددییەوە، پێغەمبەر ﷺیش لە توانای دانەبوو، یان نەیدەویست ژیانی بەو شێوەبێ، خوای پەروەردگار بەو بۆنەوە ئەم ئایەتەی ناردە خوار، کەواتە: مەسەلەکە نەگونجانیان بووە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺو هیچ پەیوەندیی نیە بە داوێن پیسییەوە، حاشا ئەوە لە هیچ ئافرەتێکی ئیماندار ناوەشێتەوە، چ جای لە هاوسەرانی بەڕێزی پێغەمبەری خوا ﷺ !!

هەروەها لە ئایەتی ژمارە (١)ی سوورەتی (الطلاق)دا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحۡصُواْ ٱلۡعِدَّةَۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ رَبَّكُمۡۖ لَا تُخۡرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخۡرُجۡنَ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ ...﴾، واتە: ئەی پێغەمبەر ﷺ ئەگەر ژنانتان تەڵاقدا، لە سەرەتای عیددەیانەوە تەڵاقیان بدەن (بۆئەوەی کە دوایی عیددەکەی لێ درێژ نەبێتەوە) وە ماوەی عیددەکەش بژمێرن، وە پارێز لە پەروەردگارتان بکەن، وە لەماڵەکانیان وەدەریان مەنێن‌و با نەچنە دەرێ، مەگەر لە حاڵێکدا شتێکی ناقۆڵای ئاشکرایان لێ ڕووبدات، کە بریتیە لە چی؟ بریتیە لەوەی کە لەگەڵ مێردەکەیدا دەنگە دەنگێ بکات، شەڕە قسە بکات، یان لەگەڵ خزمەکانیدا، ئەو کاتە، مێردەکەی بۆی هەیە بڵێ: لە ماڵ دا مەبە، ئنجا لەڕاستییدا وشەی: (فَاحِشَةَ) ئەگەر بە مانای زینابێ، بێگومان زینا هەر بۆخۆی شتێکی ئاشکرایەو پێویست ناکات ئەو قەیدەی بۆ زیاد بکرێ.

هەڵبەتە ئەگەر سەرنجی ئایەتەکە بدرێ ئەوەی گوتمان زۆر ڕوونە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: بۆتان حەڵاڵ نیە مارەیی لە ئافرەتان وەربگرنەوە،

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir7
FB/Media.Ameer.Office

مەگەر فاحیشەیەکی ئاشکرایان لێ ڕوودات، جا ئەگەر بڵێین: مەبەست زینایە، ئایا غیرەتی چ پیاوێك قبووڵ دەکا ئافرەتەکەی داوێن پیسیی بکاو پێی بڵێ: دەی باشە مادام زینا دەکەی دەبێ مارەییەکەم بدەیەوە ! بێگومان ئەوە شتێکی نەگونجاوە، بەلاَم دەگونجێ مێرد بڵێ: مادام لەگەڵم ناگونجێیی‌و قرەقرێ دەکەی‌و پرتەو بۆڵەم لەسەر دەکەی‌و پێکەوە ناگونجێین، مارەییەکەم بدەوەو خوا حافیزت بێ، ئەوەیان لەگەڵ ڕووحی ئیسلام‌و لەگەڵ غیرەتی پیاوو جوامێرییدا دەگونجێ، مەبەستم ئەوەیە تەماشا بکەن زۆرجار هەندێك ئایەتی قورئان بە جۆرێك تەفسیر کراوە، کە بەڕاستیی لەگەڵ ڕووحی شەریعەت‌و لەگەڵ عەقڵی سەلیم‌و لەگەڵ قورئاندا ناگونجێ، بۆیەش تەنیا فەرمایشتی خواو فەرمایشتی پێغەمبەری خوا ﷺ بێ هەڵەنە.

مەسەلەی چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ﴾، وە بە چاکیی مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن، وشەی: (معاشرة) یانی: (معاملة)، واتە: تێکەڵیی‌و هەڵسوکەوت پێکەوە کردن[1] (بالمعروف) واتە: بە شێوەیەکی پەسند، لەوبارەوە پێغەمبەری خوا ﷺ چەند فەرمایشتێکی هەن:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الْمَرْأَةُ كَالضِّلَعِ، إِنْ أَقَمْتَهَا كَسَرْتَهَا، وَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا، اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَفِيهَا عِوَجٌ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٨٨٩)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٩)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئافرەت وەك پەراسوویە، ئەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیتەوە دەیشکێنی، ئەگەر لێشی گەڕێی بە خواریی دەمێنێتەوەو تۆش سوودی لێ دەبینیی‌و لەگەڵی دەگوزەرێنی.

---

[1] مفردات ألفاظ القرآن، ص: (٥٦٧).

ئەمە یانی چی؟ خوا ﷻ ئافرەتی لە چاو پیاو وا دروست کردوە، کە عاطیفەو سۆز بەسەریدا زاڵەو وەك پیاو بیرناکاتەوە، وە ئەو جۆرە بیرکردنەوەیەکی دیکەی هەیە، پێکهاتەی دەروونییو جەستەیی جیایەو بە شێوەیەکی دیکە بیر دەکاتەوە، ئەو زوو هەڵدەچێ، ئێستا قسەیەك دەکات، دوایی قسەیەکی دیکە دەکات، ئێستا قسەیەك دەکات دوای لەبیری دەچێتەوەو ... هتد، وەك پیاو نیە، ئەگەر پیاو بیەوێ ئافرەت بێنێتە سەر سروشتی خۆیو وەك خۆی لێ بکات، دەبێ بیشکێنێ، کە لە حەدیسی دیکەدا هاتوە دەفەرموێ: ﴿وَكَسْرُهَا طَلَاقُهَا﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِم بِرقم: (٦١)، واتە: شکاندنی ئافرەت تەڵاقدانیەتی، پەراسوو ئەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیەوە دەشکێ، ئەدی ئەگەر لێی بگەڕێی ئەوە هەر بە خواریی دەمێنێتەوە.

ئنجا لێرەدا پێغەمبەری خوا ﷺ وێچواندن (تشبیه)ێکی زۆر جوانی کردوە، چونکە پەراسوو بە هۆی لارییەکەیەوە قەفەزی سینگ دروست دەکات، ئەدی ئەگەر ڕاستەوڕاست بێ، ئەوە قەفەزی سینگ پێ دروست نابێ، بۆیە بە هۆی لاریەکەیەوە بۆتە قەفەزێكو صندوقێك بۆ جەرگو سیپەلاكو دڵو هەموو ئەو ئەندامانەی کە زۆر گرنگن لە جەستەدا، وە قەفەزی سینگ دەیانپارێزێ بەهۆی لارییەکەیەوە، ئافرەتیش بە هۆی لارییەکەیەوە دەتوانێ منداڵ بەخێو بکاو، دەتوانێ ماڵدارێتیی بکات، ئەگەر ئەو هەستو سۆزەی نەبێ، ئەویش وەك پیاو بیر بکاتەوە، کە بێگومان هیچ پیاوێك تەبیعەتی ناهێنێ منداڵی خۆی بشوات، کە خۆی پیس دەکات، وە زۆر شتی دیکە، بەڵام کە تەماشای دەکەی ئافرەت بە عیشقو دڵسۆزییو بەوپەڕی خۆشەویستییەوە دەیکاتو بێزیشی لێ ناکات، خوای کاربەجێ وای خوڵقاندوە، کەواتە: ئافرەت کۆمەڵێك تایبەتمەندیی هەنو جیان لە هی پیاو، بۆیە پیاو نابێ بڵێ ژنەکەم دەبێ وەك من بیر بکاتەوە، ئەگەر وەك خۆی لێ

بکات بۆی ناکرێو دەبێ بیشکێنێ، شکاندنەکەشی بریتیە لەوەی کە دەستی لێ هەڵبگرێ.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ، لَنْ تَسْتَقِيمَ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ، فَإِنِ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا اسْتَمْتَعْتَ وَبِهَا عِوَجٌ، وَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهَا كَسَرْتَهَا، وَكَسْرُهَا طَلَاقُهَا﴾ (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (١٤٦٨)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئافرەت لە پەراسوو دروست بووە (واتە: لە شێوەی پەراسوو دروست بووە، نەك لە پەراسوو دروست بووبێ، وەك پێشتر باسمان کرد) لەسەر یەك ڕێ بۆت ڕاناوەستێ (وەك تۆ بیر بکاتەوە)، ئەگەر بتەوێ بە لاریی سوودی لێ دەبینیو لەگەڵیدا دەگوزەرێنی، بەڵام ئەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیەوە دەیشکێنیو شکاندنەکەشیی تەڵاقدانیەتی.

یانی: دەبێ تەقدیری حاڵەتەکەو تایبەتمەندییەکەی خۆی بکەی، ئەو ئافرەتەو تۆ پیاوی، هەروەها ئافرەتەکەش نابێ چاوی لەوەبێ پیاوەکە وەك خۆی بێ، ئەویش وەك ئەو عاطیفیی بێو، وە بە هەمان شێوە پیاوەکەش نابێ چاوی لەوەبێ کە ئافرەتەکە وەك خۆی لێ بکات، خوای پەروەردگار پێکهاتەیەکی تایبەتی داوە بە ئافرەت، وە پێکهاتەیەکی تایبەتی داوە بە پیاو، خاڵی هاوبەشیان هەیە، وە خاڵی جیاوازیشیان هەیە، بۆیە ئافرەت کۆمەڵە ئەرکێکی تایبەتی بۆ دانراون، کە لەگەڵ پێکهاتەی جەستەییو دەروونییو عەقڵییدا دەگونجێن، پیاویش کۆمەڵە ئەرکێکی بۆ دیاری کراون، لە شەریعەتدا ئەگەر ژیانو گوزەران بەپێی شەریعەت بێ، بەڵام ئەگەر وەك کابرا دەڵێ: (مندالّبازاڕیی) بێ، ژن ئیشی پیاو بکاو پیاویش ئیشی ژن بکا، وە ژن مل بە ملەی پیاو بکاو بڵێ دەبێ ژن سالاریی بێو پیاویش بڵێ: دەبێ پیاو سالاریی بێ، ئەوە بەو شێوەیە ژیان تێکدەچێ، بەڵام ئێمە شەرع سالارییمان هەیە،

شەرع دەڵێ: ئەی پیاو! دەبێ ئاوا بکەی ! ئافرەت! تۆش لەسەرت پێویستە ئاوا بکەی ! ئیدی نە پیاو بەسەر ئافرەتدا زاڵەو، نە ئافرەتیش بەسەر پیاودا زاڵە، خوای پەروەردگار ئەرکی هەرکامێکیانی بەپێی سروشتی داناوە.

فەرمایشتی سێیەم: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا﴾، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٥١٨٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٤٦٨) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، واتە: ئامۆژگارییتان دەکەم، یان ئامۆژگاریی یەکدی بکەن دەربارەی ئافرەتان بە چاکە. جا ئایا لەگەڵ ئافرەتاندا باش بن، یانی چی؟ یانی: ئەگەر کەموکورپیی و هەڵەیەکی هەبوو چاوپۆشیی لێ بکەن.

فەرمایشتی چوارەم: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُم لِنِسَائِكُمْ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٠١١٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١١٦٢) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤١٧٦)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، وَقَالَ شعيب الأرنؤوط: صَحِيح، وَهَذَا إِسنَادُ حَسَنٌ، واتە: ئیمان تەواوترینی ئیمانداران ڕەوشت جوانترینیانە، وە باشترینتان باشترینتانن بۆ ژنەکانتان.

کێ لەلای خوا باشترین کەسە؟ ئەو کەسەی کە لەگەڵ ماڵو خێزانییدا باشە، هەڵبەتە لە چوارچێوەو سنووری شەرعدا، باشبوون ئەوە نیە ئەو ئافرەتە ئەگەر بە ڕێی ناشەرعییدا بەرێ، بڵێ هەر دەبێ لەگەڵی باشبم‌و هەر بە دوای دابڕوا، نا لە سنووری شەرعدا لەگەڵی باشبە، ئەرکی خۆتی بەرانبەر جێبەجێ بکەو مافەکانی بۆ دابین بکە، بەو شێوەیەی کە شەرع گوتوویەتی، وە چاوپۆشیی بکە لە هەڵەو کەموکورپیەکانی.

مەسەلەی پێنجەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُوا۟ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴾، ئەگەر ڕقتان لێیان هەڵسا، زۆر نزیکە

ڕقتان لە شتێك هەڵبستێ، بەڵام خوا سوودو قازانجی زۆریشی تێبخات، لەوبارەوە ئەم فەرمایشتە هەیە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لاَ يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً، إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا، رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨٣٤٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٤٦٩)، واتە: (لايفرك) یانی: (لايبغض)، واتە: با هیچ پیاوێکی ئیماندار هیچ ئافرەتێکی ئیماندار نەبوغزێنی، (دیارە لە بەرانبەریشدا دیسان ئافرەتی ئیمانداریش نابێ پیاوی ئیماندار ببوغزێنێ، واتە: ژنو پیاو نابێ یەکدی ببوغزێنن) ئەگەر ڕقی لە سیفەتێکی خراپی بوو ئەوە سیفەتێکی دیکەی باشی هەر هەیە، کە لەبەر سیفەتە باشەکەی خۆشی بوێو چاوپۆشییش لە سیفەتە خراپەکەی بکات، عەرەب دەڵێن: (مِنْ فَضَائِلِ الرِّجَالِ أَنْ تعدَّ مَعَايِبُهُم)، واتە: فەزیڵەتە بۆ پیاوان عەیبەکانیان بژمێردرێن، دیارە بۆ ئافرەتانیش بە هەمان شێوە، ئەگەر عەیبەکانی بژمێردرێن، یەك، دوو، سێ، چوار، ئەوە فەزیڵەتەو مانای وایە چاکەشی زۆرەو چاکەکانیشی دەبێ ببینرێن.

مەسەلەی شەشەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَإِنۡ أَرَدتُّمُ ٱسۡتِبۡدَالَ زَوۡجٖ مَّكَانَ زَوۡجٖ وَءَاتَيۡتُمۡ إِحۡدَىٰهُنَّ قِنطَارٗا فَلَا تَأۡخُذُواْ مِنۡهُ شَيۡـًٔا﴾، ئەم ئایەتە لێی وەردەگیرێ کە دروستە مارەیی زۆر بدرێ بە ئافرەتو ئەو مارەییەی دەدرێ بە ئافرەت هەرچەندە زۆربێ دروستە، هەروەها هەرچەندە کەمیش بێ هەر دروستەو، لەبارەی کەمیی مارەییشەوە ئەم فەرموودەیە هەیە: ﴿عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ جُلُوسًا، فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ تَعْرِضُ نَفْسَهَا عَلَيْهِ، فَخَفَّضَ فِيهَا الْبَصَرَ وَرَفَعَهُ، فَلَمْ يُرِدْهَا، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ: زَوِّجْنِيهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: أَعِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ ؟ قَالَ: مَا عِنْدِي مِنْ شَيْءٍ، قَالَ: وَلاَ خَاتَمٌ مِنْ حَدِيدٍ، قَالَ: وَلاَ خَاتَمٌ، وَلَكِنْ أَشُقُّ بُرْدَتِي هَذِهِ فَأُعْطِيهَا النِّصْفَ وَآخُذُ النِّصْفَ، قَالَ: لاَ، هَلْ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْءٌ ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: اذْهَبْ فَقَدْ زَوَّجْتُكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِي

برقم: (٤٨٣٩)، واتە: ئافرەتێك هات بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ گوتی: من خۆم پێشکەشی پێغەمبەری خوا ﷺ دەکەم، ماوەیەکی باش ڕاوەستا دوای ئەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ تەماشای کردو لێی بێدەنگ بوو، پیاوێك گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! ئەگەر پێویستت پێی نیە لەمنی مارە بکە، (من ئامادەم بیهێنم)، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: هیچت هەیە (کە وەك مارەیی بیدەیە)؟! گوتی: نەء، هیچم نیە، فەرمووی تەنانەت ئەنگوستیلەیەکی ئاسنیش؟ گوتی: ئەنگوستیلەیەکیش، بەڵام ئەم پۆشاکەمی لەگەڵ لەت دەکەم، نیوەی بۆ وی‌و نیوەشی بۆخۆم، فەرمووی: نەء، قورئانت هیچ لەبەر نیە؟ گوتی: با، (فلان سوورەت‌و فلان سوورەت چەند سوورەتێکی باسکردن)، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەوە لێم مارە کردی، کە ئەو سوورەتانەی فێر بکەی.

کەواتە: کرێی فێرکردنی سوورەتەکانی کرد بە مارەیی ئەو ئافرەتە، ئەوە بەنسبەت کەمیی مارەیی یەوە.

وە بەنسبەت زۆریی مارەیی، ئەم بەسەرهاتە هەیە: ئەبوو یەعەللا لە مەسرووقەوە دەگێڕێتەوە، دەڵێ: ڕۆژێك عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ چووە سەر مینبەری پێغەمبەر ﷺ گوتی: {أَيُّهَا النَّاس! مَا إِكْثَارُكُمْ فِي صُدُقِ النِّسَاءِ؟ وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ والصَّدُقاتُ فِيمَا بَيْنَهُمْ أَرْبَعمِائَةِ دِرْهَم، فَمَا دُونَ ذَلِكَ، وَلَوْ كَانَ الإِكْثَار فِي ذَلِكَ تَقْوَىً أَوْ كَرَامَةً لَمْ تَسْبقُوهُم إِلَيْهَا، فَلا أَعْرِفَنَّ مَا زَادَ رَجُلٌ فِي صِدَاقِ امْرَأَةٍ عَلَى أَرْبَعْمِائَةِ دِرْهَمٍ، قَالَ: ثُمَّ نَزَلَ، فَاعْتَرَضَتْهُ اِمْرَأَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ، فَقَالَتْ: لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! نَهَيْتَ النَّاسَ أَنْ يَزِيدُوا النِّسَاء عَلَى أَرْبَعمِائَةِ دِرْهَمٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَقَالَتْ: أَمَا سَمِعْتَ مَا أَنْزَلَ اللَّه فِي الْقُرْآن؟ قَالَ: وَأَيُّ ذَلِكَ؟ فَقَالَتْ: أَمَا سَمِعْتَ اللَّه يَقُولُ: ﴿ ... وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا ... ﴾، الآية؟ قَالَ: فَقَالَ: اللَّهُمَّ غَفْرَاً، كُلُّ النَّاسِ أَفْقَهُ مِنْ عُمَرَ، ثُمَّ رجعَ فَرَكِبَ الْمِنْبَر، فَقَالَ: أَيُّهَا

النَّاس إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ أَنْ تَزِيدُوا النِّسَاء صَدُقَاتهنَّ عَلَى أَرْبَعمِائَةِ دِرْهَمٍ، فَمَنْ شَاءَ أَنْ يُعْطِي مِنْ مَاله مَا أَحَبَّ}، (ذَكَرَهُ ابْنُ كثير في تَفسيره، وَقَالَ: إسنادهُ جَيد قَوِيّ، وذكره السيوطي في الدر المنثور، وقال: أخرجه سعيد بن منصور، وأبو يعلى، بسند جيد)⁽¹⁾، واتە: (فەرماندەی ئیمانداران عومەر خوا لێی ڕازی بێ گلەیی کرد) گوتی: ئەی خەڵکینە ! بۆچی مارەیی ئافرەتانتان زۆر کردوە؟ پێغەمبەر ﷺو هاوەڵانی (لای زۆریی) چوار سەد درەمیان مارەیی بوو، (بۆ ژنان) یان کەمتر بوو، وە ئەگەر مارەیی زۆر تەقوا بووایە بۆ لای خواو ڕێزو حورمەت بووایە بۆ لای خوا، ئێوە پێش هاوەڵان نەدەکەوتنەوە، (واتە: وامەکەن) دوایی گوتی: دەبێ بزانم داخۆ هەر پیاوێك مارەیی ئافرەت لە چوار سەد درەم زیاتر بکات (واتە: بۆئەوەی سزای بدەم) دوایی لە مینبەر هاتە خوارێ، ئافرەتێك لە قورەیش چووە پێشی، گوتی: ئەی گەورەی ئیمانداران! خەڵکت قەدەغە کرد کە مارەیی ئافرەتان لە چوار سەد درەم زیاتر بدەن، گوتی: بەڵێ، گوتی: ئەدی گوێت لێنەبووە خوا ﷻ چی ناردۆتە خوار لە قورئان؟! گوتی: کامە؟ گوتی: ئەدی ئەوەنیە خوا فەرموویەتی:

﴿...وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا ...﴾، واتە: ئەگەر قینتارێکتان مارەیی دابوو بە یەکێك لە ژنەکان (کەواتە: دروستە). عومەری کوڕی خەتتاب گوتی: خوایە داوای لێبوردنم هەیە، هەموو کەس لە عومەر شارەزاترە (ئەوە (تَوَاضع)ی عومەر بوو)! دوایی گەڕایەوەو چووە سەر مینبەرو گوتی: خەڵکینە! من قەدەغەم کردبوون کە مارەیی ئافرەتان لە چوار سەد درەم زیاتریان پێبدەن، بەڵام ئێستا هەر کەسێك زیاتر دەدا با بیدات، واتە: من وەك بۆچوونێکی خۆم ئەوەم پێگوتوون، نەك دروست نەبێو ڕەوانەبێ، دیارە شتێك خوای بەرز ڕەوای کردبێ، کەس بۆی نیە قەدەغەی بکات، بەڵام بە تەئکید مارەیی کەم باشترە، چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی:

---

[1] المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير، ص: (٢٨٣).

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

﴿خَيْرُهُنَّ أَيْسَرُهُنَّ صَدَاقًا﴾، أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِي برقم: (١١١٠٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٠٣٤)، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ شعيب الأرنؤوط: إسنادُهُ ضَعِيفٌ، واتە: باشترین ئافرەت ئەوانەن کە مارەییان کەم بێ، کەواتە: باشترین مارەیی ئەوەیە کە کەمتربێ، یاخود ئاسانتربێ، یانی: کەسێك بچێ بە قەرز مارەییەکی زۆر بدات بە هاوسەری، ئەوە کەی ئاسانییە؟ ئەگەرنا کابرا کە دەوڵەمەندبێ قەیدێناکا با بچێ زۆری بداتێ، بەڵام مارەیی بە لای کەمییدا بێت باشترە، چونکە مارەیی بریتی نیە لە نرخی ئافرەت، هەتا ئەگەر مارەییەکەی زیاتر بێ، بگوترێ: بە زیاتر فرۆشراوە، مارەیی دیاریی‌و خەڵاتێکە ئەو پیاوە دەیدا بەو ئافرەتە، بۆئەوەی بۆی بسەلمێنێ کە ئارەزووی لێیەتی وە پێی خۆشە هاوسەرگیریی لەگەڵدا بکات‌و لەگەڵیدا ڕاست دەکات، بۆیەش ناوی لێناوە (صَداق)، چونکە هەر بەڵگەیەکەو نیشانەیەکە، بۆیە دروستە ئەنگوستیلەیەکیش بێ، دروستە شتێکی کەمیش بێ، وە دروستە شتێکی زۆریش بێ.

مەسەلەی حەوتەم: هەندێك لە زانایان گوتوویانە: ئەم ئایەتە نەسخی ئایەتی ژمارە (٢٢٩)ی سوورەتی (البقرة)ی کردۆتەوە، کە خوای پەروەردگار دەفەرمووێ: ﴿...فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا ٱفْتَدَتْ بِهِۦ...﴾، واتە: ئەگەر ترسان ئەو ئافرەت‌و پیاوە سنوورەکانی خوا جێبەجێ نەکەن، ژنەکە گوناهی ناگاتێ ئەگەر خۆی بکڕێتەوە، واتە: خۆی دەرباز بکات، جا دەڵێن: ئەو ئایەتەی کە دەفەرمووێ: هەرچەندە مارەیی زۆرتان پێدابن، لێیان وەرمەگرنەوە، ئەم ئایەتەی سوورەتی بەقەرەی نەسخ کردوە، بەڵام لەڕاستییدا وانییە، چونکە ئایەتەکەی سوورەتی (البقرة) دەفەرمووێ: ﴿... وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُوا۟ مِمَّآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا إِلَّآ أَن يَخَافَآ أَلَّا يُقِيمَا

حُدُودَ ٱللَّهِ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ ...﴿٢٢٩﴾﴾، واتە: بۆتان حەڵاڵ نیە ئەو مارەییەی کە داوتانە بە ئافرەتان ئەگەر ترسی ئەوەتان هەبێ کە سنوورەکانی خوا بەرپا نەکەنو، مەترسی ئەوەتان هەبێ کە وەك شەرع دەڵێ پێکەوە بەڕێوە نەچن، هیچیان لێوەرنەگرنەوە، واتە: ئایەتەکەی سوورەتی (البقرة) کاتێکە کە ژنەکە پیاوەکەی نەوێ، وە ئامادەش بێ بۆئەوەی لێی دەرباز بێ، مارەییەکەی بداتەوە، بۆیە خوا دەفەرموێ: ﴿...فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا ٱفْتَدَتْ بِهِۦ...﴿٢٢٩﴾﴾، واتە: گوناهیان ناگاتێ لەوەدا کە ئافرەتەکە خۆی بکڕێتەوە، واتە: خۆی دەرباز بکات، بەڵام ئایەتەکەی سوورەتی (النساء) کە دەفەرموێ: ﴿...وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا۟ مِنْهُ شَيْـًٔا ...﴾، واتە: ئەگەر قینتارێکتان مارەیی دابوو بە یەکێکیان، ئەوە بۆتان نیە هیچیان لێوەربگرنەوە، ئەوە بۆ ئەو کاتەیە کە مێردەکە ژنەکەی نەوێ، چونکە ئەگەر مێرد ژنەکەی نەوێ، نابێ مارەیی لێوەربگرێتەوە، بەڵام ئەگەر ژن مێردەکەی نەوێ، دەڵێ: ها ئەوە مارەییەکەت دەدەمەوەو تۆم ناوێو خۆی لێ دەرباز دەکات.

کەواتە: ئەوەی سوورەتی (النساء) بۆ حاڵەتێکە کە پیاوەکە دەستپێشخەربێ بۆ جیابوونەوە، بەڵام ئەوەی سووڕەتی (البقرة) بۆ حاڵەتێکە کە ژنەکە دەسپێشخەربێ، بۆ جیابوونەوە، بەڵگەشمان لەسەر ئەمە ئەوەیە کە دەفەرموێ: ﴿...وَإِنْ أَرَدتُّمُ ٱسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ ...﴾، ئەگەر ویستتان ژنێك بە ژنێك بگۆڕنەوە، واتە: ژنێك تەڵاق بدەنو یەکێکی دیکە بێنن، ژنەکەی کە تەڵاقی دەدەی (قنطار)ێکیشت دابێتێ مادام تۆ دەتەوێ دەستبەرداری بی، هیچی لێوەرمەگرەوە، بەڵام ئەوەی سووڕەتی (البقرة) کاتێکە کە ژنەکە دەیەوێ مێردەکەی لەخۆی دارنێ.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

مەسەلەی هەشتەم: خوای بەرزو مەزن کە دەفەرموێ: ﴿... أَتَأۡخُذُونَهُۥ بُهۡتَـٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ...﴾، کە لێرەدا مەبەست پێی وەرگرتنەوەی پیاوە بۆ مارەییەك کە داویەتی بە ژنێك، کە دەیەوێ دەستبەرداریی بێ، واتە: دەستپێشخەری جیابوونەوەکە پیاوەکەیە، لەو حاڵەتەدا، وەك پێشتر باسکرا، خوای پەروەردگار قەدەغەی کردوە، ئەگەر مارەییەکی زۆریشی دابێ بەو ژنە، مادام ئێستا دەیەوێ لێی جیابێتەوە، قەدەغەی کردوە کە هیچی لێوەربگرێتەوە، جا لێرەدا دەفەرموێ: ﴿...أَتَأۡخُذُونَهُۥ بُهۡتَـٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ...﴾، ئایا دەتانەوێ مارەییەکەی لێوەربگرنەوە هەمووی یان بەشێکی، لە حاڵێکدا کە بوهتانی پێ دەکەن، وە گوناهێکی ئاشکرا دەکەن؟! لێرەدا مەبەست ئەوەیە کاتێك پیاو مارەییەکە لە ژنەکە وەردەگرێتەوە، هەمووی یان هەندێکی، کە شەرع تەنیا لە کاتێکدا ڕێگە دەدا کە ئەو ئافرەتە، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿... إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ ...﴾، ئەو ژنە ڕەوشتو ڕەفتارێکی ناقۆڵا لەگەڵ مێردەکەی ئەنجام بدات، کە زۆر ڕوونو ئاشکرابێو نکووڵیی لێ نەکرێ، کە ئەویش مەبەست پێی ئەوەیە لەگەڵیدا زمان شڕبێ، یاخیبێ، بە پرتەو بۆڵە بێ، لە حاڵێکی وادا کە ئەو ژنە بەو شێوەیە تەصەرروف لەگەڵ مێردەکەیدا بکات، مانای وایە ئەو ئافرەتە بە پیاوەکەی ڕازی نیەو دەیەوێ لێی جیابێتەوە بۆیە پیاوەکە بۆی هەیە بڵێ مارەییەکەم بدەوەو دەستبەردارت دەبم، بەڵام لە حاڵێکدا کە ژنەکە وانەبێ، وە پیاوەکە بۆخۆی دەستپێشخەری جیابوونەوەبێ، وە ژنەکە عەیبی نەبێ، یاخود عەیبێکی وای نەبێ کە لەسەری تەڵاقی بدا، ئەوە مانای وایە ئەو ژنە تۆمەتبار دەکاتو بوهتانی پێ دەکات، چونکە (بهتان)، واتە: تۆمەتبارکردن بە غەیری داوێن پیسیی، چونکە بوختانی داوێن پیسیی پێی دەگوترێ: (قذف)، بەڵام بوهتان واتە:

تۆمەتێکی بۆ هەڵدەبەستی، یاخود هەڵەیەکی پاڵ دەداتەلا کە ئەو هەڵەیەی تێدا نیە ﴿ ... وَإِثْمًا مُّبِينًا ... ﴾، وە گوناهێکی ئاشکراشە، لێرەدا دیارە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە خوا ﷿ زۆری پێناخۆشە پیاوێك ژنەکەی خۆی نەوێ، وە ژنەکەی خەتای نەبێ، بەڵام پیاوەکە بیەوێ تەڵاقی بداو دەستبەرداری بێ، وە بیەوێ ژنێکی دیکە بێنێ، زۆری پێناخۆشە مارەییەکەی لێوەربگرێتەوە، وە ئەو مارەیی وەرگرتنەوەی ناوناوە بوهتان، لەبەرئەوەی ئەو ئافرەتە کە مارەییەکەی لێوەردەگیرێتەوە، وادێتە بەرچاو باری بەلادا لارەو خەتای کردوە، لە حاڵێکیشدا کە خەتای نەکردوە، کەواتە: بوهتانی پێکردوە، وە گوناهێکی ئاشکراشە، لەبەرئەوەی کە بێ سووچو هۆ دەستبەرداری دەبێ، وە سەرباری ئەوەش ستەمی لێدەکاو مارەییەکەشی لێوەردەگرێتەوە، کە دیارە شەریعەت ڕێگای نادات، وە هەرکەسێك ئەوە بکات مانای وایە بوهتانی کردوەو گوناهێکی ئاشکراشی ئەنجامداوە.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ ... وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُۥ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ... ﴾، واتە: جا چۆن لێی وەردەگرنەوە، لە حاڵێکدا کە هەندێکتان چوونەتە لای هەندێکتان، ژن و مێرد کە پێکەوە دەبن، یان لەگەڵ یەك جووت دەبن، مەبەست پێی ئەوەیە ﴿ ... وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ... ﴾، وە ئەو ژنانە پەیمانێکی پتەویشیان لە ئێوە وەرگرتوە، لێرەدا ﷿ دوو پاساو دێنێتەوە بۆ لێوەرنەگرتنەوەی پیاو بۆ مارەییەك، کە داویەتی بە ژنێك، کە بۆخۆی دەیەوێ وازی لێ بێنێ، نەك ژنەکە داوا بکات، کە ئەگەر ژنەکە داوا بکات ئەوە پێشتر باسمان کردوە، دارنین (خُلع)ی پێ دەگوترێ، وە ئەوکاتە پیاوەکە هیچ لۆمەی ناکرێ، کە مارەییەکەی هەمووی، یان هەندێکی لێوەربگرێتەوە، چونکە ژنەکە دەستپێشخەرەو مێردەکەی لەخۆی دادەڕنێ، بەڵام ئەگەر وانەبێ خوا ﷿ دوو پاساوی هێناوەتەوە بۆ لێوەرنەگرتنەوەی مارەیی:

١) دەفەرموێ: ﴿ ...وَقَدۡ أَفۡضَىٰ بَعۡضُكُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٍ ... ﴾، واتە: هەندێکتان چوونە لای هەندێکتان، مادام پێکەوە لە ژووری بوون، لەسەر ڕای هەندێك لە زانایان، واتە: پێکەوە خەڵوەتتان کردوە، یاخود پێکەوە جووتبوون، لەسەر ڕای زۆربەیان، کە ئەو ڕایەیان ڕاستترە، بەڵام خوای پەروەردگار هیچ کاتێك جووتبوونی ژنو مێردی بە زەقی باس نەکردوە بەڵکو وشەی: (ملامسة)ی بۆ بەکارهێناوە، وەك دەفەرموێ: ﴿ ... لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ ... ⁦(٦)⁩ ﴾المائدة، یان لێرە کە دەفەرموێ: ﴿ ...وَقَدۡ أَفۡضَىٰ بَعۡضُكُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٍ ... ﴾، ئاوا بەو تەعبیرانە خوای پەروەردگار باسی کردوە، کە ئەوە کنارە (كِناية)یە، بۆ ئەوەی ئێمەش فێربین ئەو حاڵەتە جینسییە، بە شێوازێکی وا تەعبیری لێ بکەین، کە زەقو ئاشکرا نەبێ.

٢) دەفەرموێ: ﴿ ...وَأَخَذۡنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ... ﴾، وە ئەو ژنانە پەیمانێکی پتەویان لە ئێوە وەرگرتوە، دیارە ژن لەسەر بناغەی گرێبەست و پەیمانێکی پتەو بۆ پیاو حەڵاڵ دەبێ و دەبێتە هاوسەری، جا خوای پەروەردگار ناوی لەو گرێبەستە ناوە ﴿ ...مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ... ﴾، واتە: پەیمانێکی ئەستوورو پتەوو مەحکەم، وە پێغەمبەر ﷺ لە فەرمایشتێکیدا ئەوەمان بۆ ڕووندەکاتەوەو دەفەرموێ: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ، وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٢٩٤١)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (١٩٠٥)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٠٧٤) عَن جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، واتە: دەربارەی ژنان پارێز لە خوا بکەن، چونکە ئێوە ئەوانتان وەرگرتوە وەك ئەمانەتو سپاردەی خوا، وە داوێنیانتان بۆ خۆتان حەڵاڵ کردوە، بە وشەی خوا، واتە: بەو

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

وشانەی وەك: (إنكاح و تزويج) واتە: مارەكردنو جووت كردن، كە دیارە ئەو وشانە لە قورئاندا هاتوونو وشەی خوان.

ئنجا لێرەدا دەڵێین: بەڕاستی جێی سەرسوڕمانە كە دوای ئەوەی كابرا خێزانەكەی خۆی ناویو، دەیەوێ وازی لێ بێنێو، ژنێكی دیكە بێنێ، وە لە حاڵێكدا كە پێشتریش چۆتە لای، وە دوای گرێبەستێكی مەحكەم، ئنجا مارەییەكەشی لێوەربگرێتەوە !! لێرەدا دەپرسین: ئایا كردەوەیەك خوا ﷻ بەپێ سەیربوونەوە باسی بكات، وە بە بوهتانو تۆمەت هەڵبەستن ناوی بێنێ، وە بە گوناهێكی ئاشكرا ناوی بێنێ، وە پاشان بفەرموێ: پێچەوانەی پێكەوە بوونو پێكەوە جووتبوونتانە، وە پێچەوانەی ئەو گرێبەستەیە كە پێكەوە بەستووتانە، ئایا ئەگەر كەسێك ئیمانی هەبێ ناپرینگێتەوە لە كردەوەیەكی ئاوا كە بریتیە لە وەرگرتنەوەی مارەیی لەو ژنە ؟! بە تەئكید با، ئنجا بەڕاستی ئەمە ئەوەشی لێوەردەگیرێ كە خوا ﷻ دەیەوێ پیاوانی ئیماندار زۆر ئەهلی وەفابن، جوامێربن، وە خوا بە ناجوامێریو بە بێوەفایی بەرانبەر بە ژن دیارە زۆر قەڵسە، وەك لەو تەعبیرانەدا كە بەكاری هێناون، زۆر بە زەقی دەبینرێ، خوا هەموو لایەكمان لە ناجوامێرییو بێ وەفاییو هەموو خووخدەیەكی خراپ بپارێزێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی شەشەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان تەفسیرکردنی هەر سێ ئایەتی: (٢٢، ٢٣، ٢٤) لە سوورەتی (النساء)، دەگرێتە خۆی، لەم سێ ئایەتە موبارەکەدا، خوا ﷻ باسی پازدە جۆرە ئافرەت دەکات کە لە پیاو قەدەغەن هاوسەرگیریان لەگەڵ بکات، ئەوانیش:

یەکەم: باوەژن (واتە: خێزانی باب کە ئینسان لێی نەبووبێ).

دووەم: دایک.

سێیەم: کچ.

چوارەم: خوشک.

پێنجەم: پوور (واتە: خوشکی باب).

شەشەم: پلك (واتە: خوشکی دایك).

حەوتەم: کچی برا.

هەشتەم: کچی خوشك.

نۆیەم: دایکی شیرپێدەر (واتە: دایکێك کە شیری پێداوی).

دەیەم: خوشکی شیری.

یازدەیەم: خەسوو (واتە: دایکی هاوسەرت).

دوازدەیەم: کچی ژنێکی گوازراوە، کە لە لای پیاوەکەی بەخێو کراوە (واتە: پیاوێك هاوسەرێکی هەیە ئەو هاوسەرەی کچێکی هەیە لە پیاوێکی دیکە،

بەڵام لەلای ئەو مێردەی بەخێو دەكرێ، مادام چووبێتە لای ئەو ئافرەتە كە دایكی كچەكەیە، بەڵام ئەگەر نەچووبێتە لای، لێی قەدەغە نیە).

سێزدەیەم: هاوسەری كوڕ (واتە: بووك).

چواردەیەم: كۆكردنەوەی دوو خوشك لە یەك كاتدا.

پازدەیەم: ئافرەتی هاوسەردار (واتە: ژنێك كە مێردی هەبێ).

﴿وَلَا تَنكِحُوا۟ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۚ
إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَٰتُكُمْ
وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَٰتُكُمْ وَعَمَّٰتُكُمْ وَخَٰلَٰتُكُمْ وَبَنَاتُ ٱلْأَخِ وَبَنَاتُ ٱلْأُخْتِ
وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِىٓ أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ وَأُمَّهَٰتُ
نِسَآئِكُمْ وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِى فِى حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّٰتِى دَخَلْتُم
بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا۟ دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَٰٓئِلُ
أَبْنَآئِكُمُ ٱلَّذِينَ مِنْ أَصْلَٰبِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا۟ بَيْنَ ٱلْأُخْتَيْنِ إِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ
إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۖ كِتَٰبَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمْ أَن
تَبْتَغُوا۟ بِأَمْوَٰلِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ ۚ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ
فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَٰضَيْتُم بِهِۦ مِنۢ
بَعْدِ ٱلْفَرِيضَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((وە ئەو ژنانەی بابتان مارەیان کردبوون، مارە مەکەن، جگە لەوەی ڕابردوە (ئەوە لەسەری گوناهبارنین، بەڵام پێویستە دەستیان لێ هەڵگرن)، بێگومان هێنانی باوە ژن شتێکی ناشیرینو بوغزێنراوەو خراپترین ڕێوشوێنە ﴿٢٢﴾ لێتان قەدەغەکراوە هاوسەرگیریی لەگەڵ دایکانتانو، کچانتانو خوشکانتانو، پوورانتان (خوشکی باب)و، پلکانتان (خوشکی دایك)و، کچانی براو، کچانی خوشكو، ئەو دایکانەتان کە شیریان داونێو، خوشکە شیرییەکانتانو، دایکانی ژنەکانتانو، کچانێکی پەروەردەکراو لە ماڵتاندا، لەو ژنانەتان کە چوونەتە لایان (لەگەڵیان جووتبوون)، بەڵام ئەگەر نەچووبنە لایان گوناهتان ناگاتێ (کە بیانهێنن)، وە هاوسەرانی ئەو کوڕانەتان کە لە پشتانن، وە کە دوو خوشك لە یەك کاتدا پێکەوە کۆبکەنەوە، مەگەر ئەوەی ڕابردوە (ئەوە لەسەری گوناهبارنین، بەڵام پێویستە دەست لە یەکیان هەڵگرن) بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە ﴿٢٣﴾ وە ئافرەتانی پاكو پارێزراو (یان هاوسەردار) جگە لەوانەی (وەك کەنیزەك) خاوەنیانن، (ئەوە) خوا بۆی نووسیونو لەسەری پێویست کردوون، وە جگە لەوانەی باسکران، بۆتان حەڵاڵ کراوە، کە بە ماڵو سامانەکانتان بیانخوازن، لە حاڵێکدا کە خۆتان دەپارێزنو داوێن پیسیی ناکەن، جا هەر کامێکیان کە (وەك هاوسەر) لێیان بەهرەمەند دەبن، ئەوە پێویستە پاداشت (مارەیی)یەکانیان بدەنێ، وە ئەوەی کە زیاد لە پێویستکراویش خۆتان لەسەری پێکهاتن، گوناهتان ناگاتێ، بێگومان خوا زانای کاربەجێیە ﴿٢٤﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**وَمَقْتًا**): واتە: (المَقْتُ: البُغْضُ الشَّدِيدُ لِمَنْ تَرَاهُ تُعَاطِي القَبِيحَ)، (مَقْتُ) بریتیە لە ڕق لێهەڵسانێکی زۆر بەرانبەر بە کەسێك کە شتێکی ناشیرین دەکات.

(**أَرْضَعْنَكُمْ**): واتە: شیریان پێداون، ئافرەت کە دایکی منداڵێك نیەو شیری پێدەدا دەگوترێ: (مُرضِع) واتە: ئەو ئافرەتەی کە شیر دەدا بە منداڵی غەیری خۆی. (رَضَعَ المَولُودُ يَرْضِعُ، وأَرْضَعتْهُ).

(**وَرَبَآئِبُكُمُ**): (رَبَائِب) کۆی (رَبِيبَة)و (رَبِيب)یە، (الوَلَدُ الَّذِي رَبِّي جَمْعُهُ: رَبَائِب) ئەویش بەو منداڵە دەگوترێ جا کوڕبێ یان کچ، کە هی پیاوەکە خۆی نیەو لە مێردێکی دیکەیە، بەڵام لە ماڵی ئەودا بەخێو دەکرێ، واتە: کە پیاوێك ژنێك مارە دەکات وە منداڵی هەن، منداڵەکانی پێیان دەگوترێ (رَبَائِب)، (الرَّابُ والرَّابَّةُ: أَحَدُ الزَّوْجَيْنِ إِذَا تَوَلَّى تَرْبِيَةَ الوَلَدِ مِنْ زَوْجٍ كَانَ قَبْلَهُ) دیارە بە پیاوەکە دەگوترێ: (رَابّ) بە ئافرەتەکەش دەگوترێ: (رَابَّة) یاخود بە هەردووکیان دەگوترێ: (رَابّ و رَابّة)، چونکە ئەو منداڵە بەخێو دەکەنو سەرپەرشتیی دەکەن.

(**حُجُورِكُم**): (حَجْر) کۆیەکەی (حُجُور)ە، دەگوترێ: (فِي حَجْرِ فُلَانٍ أَي: فِي مَنْعٍ مِنْهُ عَنِ التَصَرُّفِ فِي مَالِهِ وَكَثِيرٍ مِنْ أَحْوَالِهِ، وَحِجْرُ القَمِيصِ، أَيَضَاً اسْمٌ لِمَا يُجْعَلُ فِيهِ الشَّيءُ فَيُمْنَعُ)، (حِجْر) واتە: کۆش، (حَجْر) واتە: مەنع، بۆچی کەسێك کە منداڵێك سەرپەرشتیی دەکات دەڵێین: لە حەجری ئەو دایە؟ چونکە ئاگای لێ دەبێو ناهێڵێ بەملاولادا بڕوا، ناهێڵێ هەڵسوکەوتی ناشیرینو ناشایست بکات، وە پەروەردەی دەکاتو بەخێوی دەکات.

(**وَحَلَٰٓئِلُ**): ﴿ وَحَلَٰٓئِلُ أَبۡنَآئِكُمُ ﴾، واتە: بووکی کوڕەکانتان، هاوسەری کوڕەکانتان، (حَلاَئِل) کۆی (حَلِیل)ە، یاخود کۆی (حَلِیلَة)یە، (حَلِیل و حَلِیلَة)، واتە: ئافرەتێك کە بۆ پیاو حەڵاڵە، واتە: (الزوجة) بە (حَلاَئِل) کۆدەکرێتەوە.

(**أَصۡلَٰبِكُمۡ**): (أَصْلاَب) کۆی (صُلْب) یان (صَلْب)، (صُلْب)و (صَلْب)، واتە: پشت، بەڵام (صُلْب) واتە: شتی ڕەق و پتەو، بۆیەش بە پشت گوتراوە (صَلْب)، (صُلْب) لە (الصَّلاَبة)ەوە هاتوە، چونکە ئینسان پشتی ڕەقە، (أَبناءِكُمُ الذين مِن أَصْلاَبِكُم) واتە: ئەو کوڕانەتان کە لە پشتی خۆتانن.

(**وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ**): واتە: پارێزراوان، کۆی (مُحْصَنَة)یە، دەشگونجێ بە (مُحْصِنَات)یش بێ، واتە: خۆپارێزان، (مُحْصِنَات)، واتە: ئافرەتانێك خۆ دەپارێزن، لە شتی ناشەرعیی و داوێن پیسیی، (مُحْصَنَات)، واتە: ئافرەتانێك کە پارێزراون، لە چییەوە هاتوە؟ لە (حِصْن)ەوە، (حِصْن) واتە: قەڵا، چونکە کەسێك کە دەچێتە نێو قەڵاوە دەپارێزرێ، کۆیەکەی (حصُون)ە، بەمانای (قلعة) دێ، جا وشەی: (مُحْصَنَات)، یان (مُحْصِنَات) دەگونجێ بەمانای ئافرەتانی هاوسەرداربێ، واتە: (مزوجات)، یان (متزوجات)، وە دەگونجێ بە مانای ئافرەتانی پاك بێت (العفیفات)، وە دەشگونجێ بەمانای ئافرەتانی ئازاد (حرائر)بێ، وە دەشگونجێ هەر بەمانای ئافرەتی مسوڵمان بێ، لەبەرئەوەی کە ئینسان بە هۆی ئیسلامەتییەوە لە گوناح دەپارێزرێ.

(**مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ**): واتە: ئەوانەی کە بەدەستی ڕاستتانەوەن (مَمْلُوك) واتە: کۆیلە، (الْمَمْلُوكُ: الرَّقِيقُ مِن الإِمتلاَكِ)، واتە: لەبەرئەوەی ئەو کەسە خاوەنی ئەو کۆیلەیە دەتوانێ بیفرۆشێ، وە کڕیویەتی، بۆیە (مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم) واتە: ئەوانەی کە لەبەردەستتانن، ئنجا هەردووك ڕەگەزەکە هەم جینسی نێر، هەم جینسی مێ دەگرێتەوە.

(**مُسَٰفِحِينَ**): واتە: ئەوانەی کە ئاوی خۆیان بە حەرامیی دەڕێژن، واتە: زیناکەران، لە (سفح)ەوە هاتوە، (سَفَحَ الدَّمُ ونَحوه: سفُوحاً وسَفَحاناً: انصَبَّ وسَفَحَ الدَّمَ: سَفَكَهُ فَهُوَ سافح وَسَفَّاح وسَفوحٌ، سافحها مسافحة وسِفاحاً: أقام معها من غير زواج) ئەگەر بگوترێ: خوێنەکە ڕژا، یان ئاوەکە ڕژا، هەروەها دەگوترێ: (سَفَحَ) واتە: ئاوەکەی ڕشت بێهوودە، (سَفَحَ الدَّمَ: سَفَكَهُ) یانی: خوێنەکەی ڕشت، ئنجا بۆچی کەسێك کە زینا دەکات پێی گوتراوە (مُسافِح)؟ لەبەرئەوەی کە ئەو ئاوو تۆیەی دەڕێژێ لە حەلاڵی خۆیدا نایڕێژێ، وە بە بێهوودە دەچێ، یاخود منداڵی زۆڵی لێ دروست دەبێ.

(**فَمَا ٱسۡتَمۡتَعۡتُم بِهِۦ**): واتە: ئەوەی کە سوودتان لێ وەرگرتو لەزەتتان لێ وەرگرتو خۆشییتان لێ وەرگرت.

(**أُجُورَهُنَّ**): (أُجُور) کۆی (أَجْر)ە، (أَجْر)یش لێرەدا بە مانای مارەیی دێ، کە مارەییش پاداشتێکەو دیارییو خەلاتێکە پیاو بە ژنی دەدا.

هـۆی هـاتنـە خـوارەوەی ئایەتەکـان

١) هـۆی هاتنــە خـوارەوەی ئـەم دوو ئایــەتە کـە دەفــەرموێ: ﴿ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ ۚ ﴿٢٢﴾ ...وَأَن تَجۡمَعُواْ بَيۡنَ ٱلۡأُخۡتَيۡنِ إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾ ﴾.

﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ أَهْلُ الجَاهِلِيَةِ يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ، إلا امْرَأَةَ الأَبِ وَالجَمْعِ بَيْنَ الأُخْتَيْنِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ... وَأَن تَجۡمَعُواْ بَيۡنَ ﴾﴾[1]، واتـە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: لە سەردەمی نەفامییدا، خەڵکی سەردەمی نەفامیی هەرچی خوا قەدەغەی کردوە لە ئافرەتان (وەك: دایكو کچو خوشكو ... هتد)، ئەوانیش هەموو ئەوانەیان بە قەدەغە دەزانی، جگە لە دووان: خێزانی باب (واتە: هاوسەری بابیان) لەگەڵ کۆکردنەوەی دوو خوشکان، بۆیە خوا ئەو دووانەی بە تایبەت هێناون و بۆ هەردووکیان فەرموویەتی: ﴿ إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ ﴾، ئەوەی کە لە ڕابردوودا کردووتانەو نەتانزانیوە، کە خوای بەرز قەدەغەی کردوە، لەسەری گوناهبار نەبوون، یانی نەك ئێستا بیانهێڵنەوە! ئێستا دەستیان لێ بەردەن، بەڵام بۆ کاتی خۆی گوناهبار نەبوون.

٢) هۆی هاتنـە خـوارەوەی ئەم ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ ... ﴿٢٤﴾ ﴾.

Youtube/AliBapir
FM/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

---

[1] جامع البیـان: برقم: (٨٨٣٥)، ج: (٤)، ص: (٣٣٢).

﴿عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ بَعَثَ جَيْشًا إِلَى أَوْطَاسٍ، فَلَقُوا عَدُوًّا، فَقَاتَلُوهُمْ فَظَهَرُوا عَلَيْهِمْ وَأَصَابُوا لَهُمْ سَبَايَا، فَكَأَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَحَرَّجُوا مِنْ غِشْيَانِهِنَّ مِنْ أَجْلِ أَزْوَاجِهِنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ فِي ذَلِكَ: ﴿وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ...﴿٢٤﴾﴾، أَيْ فَهُنَّ لَكُمْ حَلَالٌ إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (١١٨١٤)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٣٥٩٣)، وَأَبُودَاوُدَ بِرقم: (٢١٥٧)، والتِّرمِذِيُّ بِرقم: (١١٣٢)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٣٣٣٣)، واتە: ئەبو سەعیدی خودریی خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ لە ڕۆژی حونەیندا سوپایەکی نارد بۆ ئەوطاس (ناوچەیەك بووە)، لەوێ تووشی دوژمن بوون و لەگەڵیان بە شەڕ هاتن و بەسەریاندا زاڵ بوون، وە ئافرەت و منداڵەکانیان لێ بە دیل گرتن، ئنجا وەك بڵێی هەندێك لە هاوەڵانی پێغەمبەری خوا ﷺ بە گوناهیان زانی ئەو ئافرەتانە بکەنە کەنیزەك و بچنە لایان، لەبەرئەوەی هاوسەردار بوون لە پیاوە کافرو موشریکەکان، (کە ئەو کاتە یاسایەکی گشتی بووە لە دنیادا ئافرەتی بە دیل گیراو کراوە بە کەنیزەك، وەك دوایی باسێکی سەربەخۆی لەبارەوە دەکەین) ئیدی لەوبارەوە خوا ﷻ ئەم ئایەتەی نارده خوار ﴿وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ...﴿٢٤﴾﴾، واتە: وە لێتان قەدەغەیە کە ئافرەتانی هاوسەردار، جگە لەوانەی کە دەبن بە کەنیزەکتان، (یانی: لە شەڕ بە دیل دەگیرێن و دەبن بە کەنیزەکتان)، ئەوانە بۆتان حەڵاڵن هەرکاتێ عیددەیان بەسەرچوو (وە خۆیان شۆردو پاکبوونەوە) ئەوکاتە بۆتان هەیە لەگەڵیاندا جووتبن، وەك کەنیزەك.

مانای گشتی ئایەتەکان

خوا ﷾ دوای ئەوەی لە ئایەتەکانی پێشیدا باسی چەند مەسەلەیەکی کرد، دەربارەی چۆنیەتی مامەڵە کردن لەگەڵ ئافرەتان، بە تایبەتی مێرد لەگەڵ ژنیدا، وە پاشان ئەگەر پیاو ویستی لە ژنەکەی جیابێتەوە، بۆی نیە مارەییەکەی لێ وەربگرێتەوە، وە خوای پەروەردگار بە شێوەیەکی زۆر سەیرو جێگای سەرسوڕمان باسی کرد کە پیاوێك مارەیی لە ژنێکی وەربگرێتەوە، کە بۆخۆی دەیەوێ دەستبەرداری بێ، دوای ئەوە خوا ﷾ بۆمان باسی ئەو ئافرەتانە دەکات کە لە حەڵاڵنین پیاو هاوسەرگیرییان لەگەڵ بکات، کە دیارە خوای زاناو شارەزا بەگشتی پازدە (١٥) جۆرە ئافرەت لێرەدا باس دەکات، واتە: پازدە جۆر وەك: ئەسڵ، هەڵبەتە لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ یشدا هی دیکە هاتوون، کە دوایی باسیان دەکەین، هەروەها هەر ئەم پازدە جۆرەش هەندێك جۆری دیکەش دەگەیەنن، کە وەك خۆیانن، بۆ وێنە: کە دایك قەدەغەیە، نەنکیش قەدەغەیە، وە هەروەها دایکی نەنکیش قەدەغەیە، بەو شێوەیەو ... هتد.

خوای زاناو شارەزا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾، وە ئافرەتانێك مارە مەکەن کە بابتان مارەیان کردوون، مەگەر ئەوەی کاتێ بووەو تێپەڕیوە، ئەگەر کاتی خۆی شتێکی واتان کردوە، ئەوە هەڵە بووەو گوناح بووە، بەڵام ئێوە لەسەرتان نەنووسراوە، چونکە خوا قەدەغەی نەکردوە لێتانو پێتان نەزانیوە، نەك وا لێکبدرێتەوە کەسێك کاتی خۆی ژنی بابی مارە کردبێتەوە، ئێستا بۆی هەبێ دەستی پێوەبگرێ، بەڵام بەنسبەت ئەو کاتی کە ڕابردوە، گوناهتان نەگەیوەتێ، چونکە نەتانزانیوە قەدەغەیە.

هەندێك لە توێژەروان ئەمەیان وا لێکداوەتەوە، ﴿ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، دەڵێن، واتە: وەك چۆن بابتان ژنیان دەهێنا، ئێوە

FM.AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FM.Media.AmeerOffice

وەك بابتـان مەهێنـن، کـە زۆرجـار هـی حـەڕامو قەدەغەشـیان دەهێنـان، وە (طبـري) ئـەو مانایـەی زیـاتر پـێ پەسـندە، بـەڵام زۆربـەی توێـژەرەوان دەڵـێن: ﴿ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، واتـه: (ولاتنكحـوا منكوحات آباءكم)، واتە: ئەو ئافرەتانەی کە بابتان کـاتی خـۆی هێنـاویانن، جـا چ چووبنـە لایانو لەگەڵیان جووتبووبن، چ هەر مارەیان کردبنو دەستیان لـێ بەردابـن، تـازە بوونـە دایـكو حـەڵاڵ نیـە بـۆ کـوڕ ئـەو ئافرەتـە بێنـێ، ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ سَبِيلًا ﴾، بێگومـان ئـەوە هـەم شـتێکی زۆر دزێـوو ناقۆڵایـە، هـەم جێـگەی تـووڕەییو قەڵـسبوونی خـوای باڵادەسـتە، وە هـەم عـادەتو ڕێوشوێنێکی زۆر خراپیشە.

ئەمـە جـۆری یەکـەم لـەو ئافرەتانـەی کـە دروسـت نیـە پیـاو بیـانهینـێ، ئنجـا خوای کاربەجـێ دێتـە سـەر جۆرەکانی دیکـەو دەفـەرموێ: ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَٰتُكُمْ ﴾، لێتـان قەدەغـە کـراوە، (واتـە: بـۆ هاوسـەرگیـریی لەگـەڵ کـردن) دایکانتـان، ﴿ وَبَنَاتُكُمْ ﴾، وە کـچانتـان، ﴿ وَأَخَوَٰتُكُمْ ﴾، وە خوشـکانتان، چ خوشکی بابیـی، چ بابو دایکیی بـێ، چ خوشـکی دایکیـی بـێ، ﴿ وَعَمَّٰتُكُمْ ﴾، واتـە: خوشکی بابتـان، کە من وشـەی (پـوور)م بـۆ بـەکارهێناوە، ﴿ وَخَٰلَٰتُكُمْ ﴾، واتـە: خوشـکی دایکتـان، کـە مـن بـۆ ئەویـش وشـەی: (پلـك) بەکاردێنـم، تـاکو لێـك جیابکرێنـەوە، کە گـوترا: (پـوور) واتـە: خوشـکی بـاب، وە (پلـك)، واتـە: خوشکی دایـك، ﴿ وَبَنَاتُ ٱلْأَخِ ﴾، وە کـچانی بـرا، بـرازا، ﴿ وَبَنَاتُ ٱلْأُخْتِ ﴾، وە کـچانی خوشـك، خوشکەزا.

دوای ئـەوەی ئـەو حـەوتـەی پێـشێ باسـکردن کـە ئـەوە لـە ڕووی نەسـەبو پـشتەوە دەگەنـەوە بـە مرۆڤ، ئنجـا دێتـە سـەر باسـی ئەوانـەی کـە بـە هـۆی شیـرییەوە قەدەغـەن، یـان بـە هـۆی هەنـدێ هۆکـاری دیکـەوە، دەفـەرموێ:

﴿وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِيٓ أَرۡضَعۡنَكُمۡ﴾، وە ئەو دایکانەتان کە شیریان پێداون، هەر ئافرەتێك شیری بە مرۆڤ دابێ، کە:

هەندێك لە زانایان دەڵێن: یەکجار شیری پێدابێ، دەبێتە کوڕی شیریی و دەبێتە مەحرەمی، واتە: خۆیشیی و کچەکەیشیی و خوشکەکەیشیی و ئەوانە هەموو دەبن بە مەحرەمی ئەو کوڕە کە شیری لێ خواردوە، وە ئەگەر کچیش بێ دەبێتە مەحرەم لەگەڵ کوڕەکانیداو، پێیان ناشێ.

هەندێکیش دەڵێن: دەبێ سێ جار شیری پێدابێ.

وە هەندێك دەڵێن: دەبێ پێنج جار شیری پێدابێ، ئنجا دەبێتە کوڕی یان کچی شیریی. ﴿وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ﴾، وە خوشکانتان لە شیر پێدانەدا، واتە: ئافرەتێك کە شیری بە تۆ داوە، چەند کچی هەن هەموویان دەبن بە خوشکی تۆ، مانای وایە لێت قەدەغەن، وە ئەگەر کوڕی هەبن، دەبن بە برای ئەو منداڵە، کە ئەگەر کچ بێ و شیری خواردبێ، کوڕەکانی دەبن بە برای شیری، ﴿وَأُمَّهَٰتُ نِسَآئِكُمۡ﴾، وە دایکی ژنەکانتان، واتە: خەسوو، ﴿وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّٰتِي دَخَلۡتُم بِهِنَّ﴾، وە کچانێکی پەروەردەکراو لە باوەشی ئێوەدا، واتە: لە ماڵی ئێوەدا لەو ژنانەتان کە چوونە لایان، واتە: لەگەڵیان جووتبوون، ئەدی ئەگەر کەسێك ئافرەتێکی مارە کردبێ، بەڵام نەچووبێتە لای و دوایی دەستی لێ هەڵبگرێ، ئایا کچەکەی لێ قەدەغە دەبێ؟ نەخێر، چونکە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿فَإِن لَّمۡ تَكُونُواْ دَخَلۡتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ﴾، واتە: ئەگەر نەچووبنە لای ئەو ژنانەی کە هێناوتانن، کچەکانیانتان لێ قەدەغە نابن، تەنیا بەوەندەی کە مارەی کردوە، دوایی پێکەوە نەگونجاون و دەستی لێ هەڵگرتوە پێش ئەوەی بیگوازێتەوە، ئەو کاتە کچەکەی لێ قەدەغە نابێ، بەڵام زۆربەی توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئینسان هەر کە کچی ئافرەتێکی مارە کرد،

با نەشچووبێتە لای، دایکی لێ قەدەغە دەبێ، لەبەرئەوەی پێویستە حورمەتی دایك زیاتر بگیرێ، کەواتە: ئەگەر کچێکت بەس مارە کردو دوایی دەستت لێ هەڵگرت، تازە دایکەکەیت لێ قەدەغەیە، ﴿ وَحَلَٰٓئِلُ أَبۡنَآئِكُمُ ٱلَّذِينَ مِنۡ أَصۡلَٰبِكُمۡ ﴾، وە هاوسەری ئەو کوڕانەتان کە لە پشتی خۆتانن، ئەو جۆرە ئافرەتانە لە کوردەواریی خۆماندا پێی دەڵێن: بووك، واتە: هاوسەری کوڕ، ﴿ وَأَن تَجۡمَعُواْ بَيۡنَ ٱلۡأُخۡتَيۡنِ إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ ﴾، وە لێتان قەدەغە کراوە لە یەك کاتدا دوو خوشکان پێکەوە کۆبکەنەوە، واتە: دوو ئافرەت کە خوشکی یەکدین دروست نیە، هەردووکیان لە یەك کاتدا هاوسەری پیاوێك بن، بەڵام ئەگەر یەکیان وەفاتی کرد، یان یەکیان تەڵاق درا، دروستە ئەویدیکە بێنی، ﴿ إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ ﴾، مەگەر ئەوەی تێپەڕیوە، کاتی خۆی ئەگەر شتێکی واتان کردبێ، گوناهتان نەگەیوەتێ، بەڵام کەسێك مسوڵمان بووبێ‌و ئەوکات دوو خوشکی لە ژێر نیکاح دا بووبن، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: یەکێکیان دەست لێ هەڵگرەو یەکیان بهێڵەوە، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾، (بەنسبەت ڕابردووەوە) بێگومان خوا لێبووردەی بە بەزەیی یە، وە لێتان دەبووری، چونکە ئەوکاتە نەتانزانیوە کە لێتان قەدەغەیە.

ئنجا دێتە سەر جۆری پازدەیەمی ئەو ئافرەتانەی کە لە ئینسان قەدەغەن هاوسەرگیرییان لەگەڵ بکات، کێن؟ دەفەرموێ: ﴿ وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، ئافرەتانێکی هاوسەردار، ئافرەتانێك کە پارێزراون بە هۆی هاوسەریانەوە، واتە: ژنێك کە ماڵ‌و مێردی هەیە، قەدەغەیە تۆ بچی هاوسەرگیریی لەگەڵدا بکەی، تاکو لە ژێر نیکاحی ئەو پیاوەدابێ ﴿ إِلَّا مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ ﴾، جگە لەوانەی بەدەستی ڕاستتانەوە دەبن، واتە: ئێوە دەبنە خاوەنیان کە مەبەست پێی کەنیزەکە، ﴿ كِتَٰبَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ ﴾، ئا ئەوە پێویستبوونی خوایە بەسەر ئێوە،

خوا لەسەری فەرز کردوون، بەم شێوەیە ئەوانەتان لێ قەدەغەیە، ﴿ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمْ ﴾، وە جگە لەوانەتان بۆ حەڵاڵ کراوە، یانی خوا ﷻ ئەوانەی قەدەغەن سەرژمێریی کردوون، هەتاکو غەیری ئەوانەی سەرژمێرکراون حەڵاڵ بن، هەر ئافرەتێك دایك نەبێو، کچ نەبێو، خوشك نەبێو، پوور نەبێو، پلك نەبێو، وە ئافرەتی هاوسەردار نەبێو ... هتد، ئەوە مانای وایە حەڵاڵە، ﴿ أَن تَبْتَغُوا۟ بِأَمْوَٰلِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ ﴾، کە بە ماڵو سامانەکەی خۆتان هەوڵبدەن، ئەو ئافرەتانە بێنن، مارەییان پێ بدەن، مەسرەفیان بکەن، بە مەرجێك خۆپارێزەر بن، وە ئاوی خۆتان لە حەرامدا مەڕێژن، واتە: زیناکەر مەبن، ﴿ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ﴾، هەرکامێك لەو ئافرەتانەی کە بە شێوەیەکی حەڵاڵ هێناتانن، وە لەزەتتان لێ وەرگرتن‌و پێکەوە سەرجێی یەکدیتان کرد، وە لێیان بەهرەمەندبوون، پاداشتەکانیان بدەنێ، واتە: مارەییەکانیان بدەنێ، لە بەرانبەر ئەوەدا کە ئەوان ڕازی بوون هاوسەرگیریی لەگەڵ ئێوەدا بکەن، ﴿ فَرِيضَةً ﴾، ئەو مارەیی پێدانە لەسەرتان پێویستە ﴿ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَٰضَيْتُم بِهِۦ مِنۢ بَعْدِ ٱلْفَرِيضَةِ ﴾، وە گوناهیشتان ناگاتێ لە دوای ئەوە کە فەرز کراوە، ئەگەر بۆخۆتان پێکبێن، یانی چی؟ بۆ وێنە: پیاوەکە نۆزدە مسقاڵ زێڕ مارەیی داوەتە ئەو ئافرەتە، بەڵام دوایی توانای زیاتری هەیە دەڵێ: ئافرەت ها ئەوە بیست مسقاڵی دیکە، یان پەنجا مسقاڵی دیکەشت دەدەمێ، یاخود پیاوەکە ئاتاجەو نەدارە سەری تێوەستاوەو دەیەوێ خانوو بکات، یان قەرزدارە، بەهەر حاڵ پێویستی بە پارەکە هەیە، ئافرەتەکە دەڵێ: جا من چۆن زێڕ بەخۆمەوە بخەمو تۆش موحتاج بی، یان قەرزاربی، یاخود خانوومان نەبێ ! ئەوە من زێڕەکەی خۆم بۆ تۆ دەفرۆشم، یان بە دیاریی دەتدەمێ، یان بە قەرز دەتدەمێ، ئەگەر هەتبوو بمدەوە، هەرچی بۆخۆیان لە بەینی خۆیاندا لەسەری پێکبێن، چ پیاوەکە زیادی بکات، چ ئافرەتەکە ماڵی خۆی بدا بەو، یاخود مارەییەکەی بداتێ، یان ماڵی

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/Ameer/Office

دیکەی هەبێ بیداتێ، ئەوە هیچ گوناهیان ناگاتێ، ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾، بێگومان خوا زانای کاربەجێیە، واتە: خوا زانایەو ئەو یاسا شەرعییانەی دایناون، هەموویان لە شوێنی خۆیاندان، وە کاربەجێشە شتی بێجێ ناکات، وە خوای پەروەردگار هیچی لێ قەدەغە نەکردوون کە زیانی نەبێ، وە هیچ شتێکیشی لێ قەدەغە نەکردوون کە سوودی هەبێ.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: ئەم رستە قورئانییەی کە دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَنكِحُوا۟ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ...﴾، ئافرەتانێک کە بابتان مارەیان کردوون مارەیان مەکەن، ئەمە عادەتێکی سەردەمی نەفامیی عەرەبەکان بووە، کە ڕەنگە لە نێو میللەتانی دیکەشدا وابووبێ و، پێیان شتێکی ئاسایی بووبێ کوڕ هاوسەری بابی خۆی مارە بکاتەوە، چ ئەگەر تەڵاقی دابووایە، چ ئەگەر بابی وەفاتی کردبووایە، هاوسەری بابی خۆی مارە دەکردەوە، واتە: ئەو ئافرەتەی کە لێی نەبووە، بە کوردیی بە خێزانی باب دەگوترێ: باوەژن، خوای پەروەردگار ئەوەی قەدەغە کرد، چونکە ئەوە هاوسەری بابیەتی، وە ئەو منداڵانەی بابی کە دوایی لەو ئافرەتە دەبن، دەبنە خوشک و برای، مانای وایە خۆیشی دایکیەتی، جا دایکی دووەمە، دایکی سێیەمە، لەوبارەوەش چەند فەرمایشتێك گێڕدراونەتەوە:

یەکەم: ﴿عَنْ أَبِي أمَامَةَ بْن سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ قَالَ: لَمَّا تُوفِي أَبُو قَيْسِ بنِ الأَسْلَتْ أَرَادَ ابْنُهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَتَهُ، وَقَدْ كَانَ لَهُمْ ذَلِكَ فِي الجَاهِلِيَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿... لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُوا۟ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا ...﴾، رَوَاهُ النَّسَائِيُّ في (الكبرى) برقم: (١١٠٩٥)، وَابْنُ جَرِير، وَابْنُ أَبِي حَاتِم)، واتە: ئەبو ئومامە خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: کاتێك ئەبو قەیسی کوڕی ئەسلەت

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

(یەکێك بووە لە هاوەڵانی بەڕێز خوا لە هەموویان ڕازی بێ) وەفاتی کرد، کوڕەکەی ویستی خێزانەکەی مارە بکاتەوە، (کە لە سەردەمی نەفامییدا ئەوەیان بۆ هەبوو) خوا ئەم ئایەتەی ناردە خوار: ﴿لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهٗا﴾، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بۆتان حەڵاڵ نیە کە بە زۆر ئافرەتان بە میرات بگرن (کە پێشتر باسی ئەوەمان کرد).

دووەم: ﴿وَأَخْرَجَ النَّسَائِي، وَابْنُ جَرِير، وَابْنُ أَبِي حَاتِم، وَالطَّبَرَانِيُّ وَالبَيْهَقِيُّ فِي سُنَنِهِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿... وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ...﴾، أَنَّهَا نَزَلَتْ لَمَّا أَرَادَ ابْنُ أَبُو قَيْسِ بْنِ الأَسْلَتْ أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَةَ أَبِيهِ بَعْدَ مَوْتِهِ﴾⁽¹⁾، واتە: نەسائیی‌و ئیبن‌و جەریرو ئیبن‌و ئەبی حاتیم‌و تەبەڕانیی‌و بەیهەقیی لە سونەنەکەی خۆیدا دەیگێڕنەوە کە ئەو ئایەتەی دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ...﴾، لەوبارەوە هاتە خوارێ کە ئەبو قەیسی بەنی ئەسلەت کاتێك بابی مرد، ویستی هاوسەرەکەی بابی مارە بکاتەوە، خواش ئەم ئایەتەی ناردە خوار، کە بۆتان نیە هاوسەرەکەی بابتان مارە بکەنەوە.

سێیەم: ﴿عَنِ الْبَرَاءِ رضي الله عنه، قَالَ لَقِيتُ خَالِي وَمَعَهُ الرَّايَةُ، فَقُلْتُ: أَيْنَ تُرِيدُ؟ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى رَجُل تَزَوَّجَ امْرَأَةَ أَبِيهِ مِنْ بَعْدِهِ أَنْ أَضْرِبَ عُنُقَهُ أَوْ أَقْتُلَهُ وَآخُذَ مَالَهُ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٨٥٨٠)، وأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٤٥٧)، والنَّسائيُّ برقم: (٣٣٣١)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٦٠٧)، وَالحَاكِم برقم: (٢٧٧٦)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤١١٢)، والدَّارقُطني برقم: (٣٣٧)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (الإرواء) برقم: (٢٣٥١)، واتە: بەڕاء خوا لێی ڕازی بێ (یەکێکە لە هاوەڵان) دەڵێ: گەیشتمە خاڵم‌و ئاڵایەکی پێ بوو، گوتم: بۆ کوێ دەچی؟ گوتی: پێغەمبەری خوا ﷺ منی ناردوە بۆ لای

---

[1] فتح القدير للشوكاني، ج: (١)، ص: (٥٦٩)

پیاوێك كە ژنی بابی مارە كردۆتەوە دوای خـۆی، فەرمانی پێکـردم کـە بـچم لـە گـەردنی بـدەم، وە ماڵەکەشـی لـێ بـستێنم، (هەرچـی مـاڵی کـە هەیـەتی دەستی بەسـەردا بگرم، وەك سـزایەك لەسـەر ئـەو گوناهـەی کـە کردوویـەتی، کە دیـارە دوای ئەوەی زانیویـەتی خوا قەدەغەی کردوە، ئەوەی کـردوە).

مەسـەلەی دووەم: خـوا ﷻ کـە دەفـەرموێ: ﴿ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾، واتـە: ئەگـەر کەسـێك پـێش هـاتنە خـوارەوەی ئـەم ئایـەتانە ژنـی بـابی مارە کردبێتـەوە، یـاخود دوو خوشـکی بەیەکـەوە کۆکردبنـەوە، گونـاهی نەگـەیوەتێ کـاتی خـۆی، چـونکە نەیزانیـوە قەدەغەیـە، نـەك مەبەسـت ئـەوە بـێ مـادام نـەیزانیوە، ئێسـتاش بۆی هـەبێ ئەم ئافرەتە بهێڵێتەوە، یان ئەو دوو خوشکانە بەیەکـەوە بهێڵێتـەوە، مەبەسـت پێـی ئەوەنیـە بـۆ زانیارییتـان، لەوبـارەوەش ئـەم دەقە هەیـە: {رَوَى هِشَامُ بْنِ عَبْدِاللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الحَسَنِ أَنَّهُ قَالَ: كَانَ أَهْلُ الجَاهِلِيَّةِ يَعْرِفُونَ هَذِهِ الـمُحَرَّمَاتِ كُلَّهَا الَّتِي ذُكِرت فِي هَذِهِ الآيَـةِ إِلاَّ اثْنَتَينِ؛ إِحدَاهُمَا نِكَاح امرأَةِ الأَبِ، وَالثَّانِيَة، الجَمْعُ بَيْنَ الأُخْتَيْنِ؛ أَلا تَرَى أَنَّهُ قَـالَ: ﴿ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾، ﴿ وَأَن تَجْمَعُواْ بَيْنَ ٱلْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾، وَلَمْ يَذكُر فِي سَائِرِ الـمُحَرَّمَاتِ: ﴿ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾}[1]، واتـە: موحەممـەدی کـوڕی حەسـەن (کـە قوتـابی ئـەبو حەنیفەیـە ڕەحمـەتی خوایـان لـێ بـێ) دەگێڕێتـەوەو دەڵـێ: خەڵکی سەردەمی نـەفامیی هـەموویان ئـەو قەدەغـەکراوانەیان دەزانـی کە لـەم ئایەتـەدا هـاتوون، (واتـە: هێنـانی خوشـكو دایـكو پـوورو ... هتـد)، جگـە لـە دووان، یەکـەم: مـارەکردنی هاوسـەری بـاب، دووەم: پێکـەوە کۆکردنـەوەی دوو خوشـك، بۆیـە خـوا لـە دوای ئـەوە کـە دەفـەرموێ: ﴿ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، دەفەرموێ: ﴿ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾، جگە لـەوەی

---

[1] الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (١٠٢).

YouTube/AliBapir
FM Media Ameer Office

ڕابردوو کە کاتی خۆی کردووتانە، هەروەها بەنسبەت کۆکردنەوەی دوو خوشکیش دەفەرموێ: ﴿وَأَن تَجۡمَعُواْ بَيۡنَ ٱلۡأُخۡتَيۡنِ إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ﴾، واتە: لە ڕابردوودا ئەوەتان کردوە، گوناهتان نەگەیوەتێ، بەڵام بۆ ئەوانی دیکە نەیفەرمووە: ﴿إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَ﴾، چونکە شتی وایاننەکردوە، کەس نەبووە کە دایکی خۆی بێنێ، خوشکی خۆی بێنێ، پووری خۆی بێنێو، پلکی خۆی بێنێ، ... هتد، شتی وا هەرگیز نەبووە لەنێو عەرەباندا، بەڵام بە دڵنیایی لەنێو میللەتانی دیکەدا هەبووە، بۆ وێنە: لەنێو مەجووسدا ئەوە هەبووە، بەڵام خوای کاربەجێو زاناو شارەزا ئەم قورئانو ئیسلامەی تەنیا بۆ عەرەبان نەناردوە، تاکو بگوترێ: نەدەبووایە خوا باسی ئەوانەی کردبایە، چونکە بۆخۆشیان دەیانزانی ئەوانە قەدەغەن! نا ئەم قورئانە بۆ هەموو بەشەر هاتوە تا دنیا کۆتایی دێ، کە ئەو کاتە مەجووسییەکان جاری وابووە کچی خۆیانو خوشکی خۆیان هێناوە.

مەسەلەی سێیەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةٗ وَمَقۡتٗا وَسَآءَ سَبِيلًا﴾، خوا مارەکردنەوەی هاوسەری بابی، بە سێ شت ناوزەد کردوە: (فَاحِشَة)، (مَقْتاً)، (سَآءَ سَبِيلا)، بۆچی؟ (إمام فخرالدين الرازي) شیکردنەوە (تحليل)ێکی جوانی بۆ دەکات، دەڵێ:

١- ئەوە کە ئینسان خێزانی بابی خۆی مارەبکاتەوە، لە ڕووی عەقڵییەوە پێچەوانەی عەقڵە، چونکە بابت منداڵی لەو ئافرەتە دەبێو منداڵەکان خوشكو براتن، با تۆشی لێ نەبووبێ، چۆن دوایی تۆ دەچی مارەی دەکەیەوە؟ ئەوە دیارە لەڕووی عەقڵو فیطرەتەوە شتێکی ناقۆڵاو خراپە، واتە: (فَاحِشَة)یە، چونکە (الفُحْشُ وَالفَحْشَاءُ وَالفَاحِشَةُ مَا عَظُمَ قُبْحُهُ مِنَ الأَفْعَالِ وَالأَقْوَالِ)، واتە: هەر سێ وشەی: (فُحْشُ، فَحْشَاءُ، فَاحِشَةُ) هەر قسەو کردەوەیەکە کە زۆر ناقۆڵاو ناشیرین بێ لە ڕووی

عەقڵەوە.

٢- لە ڕووی شەرعییەوە بە (مَقْت) لەقەڵەم دەدرێ، واتە: بوغزێنراو، چونکە خوا ڕقی لێیەتی،

٣- لە ڕووی باو (عرف)یشەوە بە ڕێوڕەسمێکی خراپ (سآء سبيلاً) لەقەڵەم دەدرێ، واتە: پێچەوانەی باو (عرف)و عادەتی چاکی خەڵکە.

مەسەلەی چوارەم: ئەوەیە کە خوا ﷻ لە قورئاندا هەمیشە شتە قەدەغەکان سەرژمێر دەکات دوایی دەفەرموێ: غەیری ئەوانەی سەرژمێرم کردوون، بۆتان حەڵاڵن، لە زۆر شتدا وا دەفەرموێ، بۆ وێنە: لە سووڕەتی (البقرة)دا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَيۡتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحۡمَ ٱلۡخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيۡرِ ٱللَّهِ ...﴿١٧٣﴾ ﴾، واتە: بێگومان لێتان قەدەغەکراوە: مرداروەوە بوو، خوێن، گۆشتی بەراز، وە ئەوەی کە بۆ غەیری خوا سەربڕابێ، واتە: ناوی غەیری خوای لێ هاتبێ، یانی: لە گۆشت تەنیا ئەو چوارەتان لێ قەدەغەکراون، غەیری ئەوانە بۆتان ڕەوان، وەك پێشتر لە تەفسیری سووڕەتی (البقرة)دا باسمان کرد، مەگەر ئەوەی لە سوننەتی پێغەمبەری خوادا ﷺ هاتبێ، بەڵێ خوای پەروەردگار لەبەرئەوەی قەدەغەکان سنووردارن، ئەوان سەرژمێریان دەکاتو دوایی دەفەرموێ: غەیری ئەوانەی کە باسمکردن ئەوانی دیکە هەموو حەڵاڵن، بۆچی؟ چونکە زانایانی (أصول الفقه) بنچینەیەکیان داناوە، دەڵێ: (الأصْلُ فِي الأشيَاءِ الإِبَاحَةِ) واتە: بناغە لە شتەکاندا بریتیە لە ڕەوایی، هەموو شتێك ڕەوایە جگە لەوەی بە دەقێکی شەرعیی قەدەغەکرابێ، کە دەقی شەرعییش بەس شتێك قەدەغە دەکات کە زیانی هەبێ، ئنجا ئایا بەڵگەمان چییە لەسەر ئەوەی ئەسڵ لە هەموو شتێکدا ڕەوایی یە؟ چونکە خوا ﷻ لە چەندان شوێندا دەفەرموێ: هەرچی هەیە بۆ ئێوەم دروست کردوە، بۆ وێنە: ﴿ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ لَكُم مَّا فِى ٱلۡأَرۡضِ

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

جَمِيعًا ... (٢٩) ﴾ البقـرة، واتـه: خـوا هەرچـی لـەزەوی دایـه بـۆ ئێـوەی دروسـت کردوە، ﴿ وَٱلۡأَرۡضَ وَضَعَهَا لِلۡأَنَامِ (١٠) ﴾ الرّحمن، واتـه: خـوا زەوی دانـاوه بـۆ خـەڵـك، وه دەفـەرمـوێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَأَسۡبَغَ عَلَيۡكُمۡ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةً وَبَاطِنَةً ... (٢٠) ﴾ لقمان، واته: ئایا نـابینن کـه خوا ئەوەی له ئاسمانەکانو زەوی دایه بۆی دەستەمۆ کردوون، وه نیعمەتـەکانی خۆی به ئاشکراو به پەنهانـەوه بەسـەر ئێوەدا ڕشـتوون، کەواتـه: ئـەم ئایەتانـه ئەوەیان لـێ وەردەگیـرێ کـه هـەرچی هەیـه حەڵاڵـه، مەگـەر ئـەوەی بـه دەقێـکی شـەرعیی دیـاری کـرابـێ، کـه قەدەغـەیه، بـەڵام دەربـارەی قەدەغەکـان خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێ: ﴿ قُلۡ تَعَالَوۡاْ أَتۡلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمۡ عَلَيۡكُمۡ ... (١٥١) ﴾ الأنعـام، واتـه: بڵـێ: وەرن بـا ئـەوەی کـه پەروەردگـارتان لـێی قەدەغـه کـردوون، بەسـەرتاندا بخوێنمـەوه، دوایـی خـوای زانـاو شـارەزا قەدەغـەکراوەکان بـاس دەکـات، مانـای وایـه غـەیری ئەوانـەی دەخوێنـرێنەوه، حەڵاڵـن، وه لـه سـوورەتی (الـمائدة) دەفـەرموێ: ﴿ حُرِّمَتۡ عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَيۡتَةُ وَٱلدَّمُ وَلَحۡمُ ٱلۡخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيۡرِ ٱللَّهِ بِهِۦ وَٱلۡمُنۡخَنِقَةُ وَٱلۡمَوۡقُوذَةُ وَٱلۡمُتَرَدِّيَةُ وَٱلنَّطِيحَةُ وَمَآ أَكَلَ ٱلسَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيۡتُمۡ وَمَا ذُبِحَ عَلَى ٱلنُّصُبِ وَأَن تَسۡتَقۡسِمُواْ بِٱلۡأَزۡلَٰمِ ... (٣) ﴾، کـه ئەوانـەش هـەموویان دەچنەوه نێـو ئـەو چـوارانه، بـەڵام چـەند جۆرێـك لـه مرداره‌وه بـوو بـاس دەکات، ئـەوەی لـه شاخ کەوتبێتـه خـوار، ئـەوەی بـه لێـدان کوژرابـێ، ئەوەی خنکێنرابـێ، وه ئـەوەی دڕنده خواردبێتـیو ... هتـد، لێرەشـدا خـوا ﷻ وەك پێـشـتر باسـمان کـرد، پـازده جـۆره ئـافرەت بـاس دەکـاتو دەفەرموێ: ئەوانەتان لـێ قەدەغـەن، دوایـی دەفـەرموێ: ﴿ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمۡ ﴾، جگـه لەوانـەتان بـۆ حەڵاڵـه، دیـاره ئەمـەش ئـەوه دەگـەیەنـێ کـه

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

ئێمە پێویستە لەخۆڕا شت قەدەغە نەکەین، چونکە خوای میهرەبان زۆری پێناخۆشە خەڵك لەخۆڕا شت قەدەغە بکات، بۆیە لە سوورەتی (المائدة) ئایەتی (٨٧)دا دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُحَرِّمُوا۟ طَيِّبَـٰتِ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ئەو شتە بە سوودو خۆشانەی خوا بۆی حەڵاڵ کردوون، قەدەغەیان مەکەن، وە سنوور شکێنیی مەکەن، بێگومان خوا سنوور شکێنانی خۆشناوێن، ئنجا بۆ زانیارییتان خوا زۆری پێناخۆشە بە ناوی دینەوە بڵێی فلانە شت قەدەغەیە، واشنەبێ، بۆیە پێشەوایانی ئێمە ئەگەر شتێك دڵیان لێ نەبووبێتو بە خراپیان زانیبێت، یەکسەر نەیانگوتوە: فلان شتە حەڕامە، بەڵکو گوتوویانە: (أكْرَهُ ذَلِكَ) من ئەوەم پێ چاك نیە، (ئیمام مالیك) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، زۆر بە کەمیی گوتوویەتی: ئەوە حەڕامە، بەس گوتوویەتی: من ئەوەم پێناخۆشە، حەزی لێ ناکەم، بەس نەیگوتوە حەڕامە، بۆچی؟ چونکە خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ ٱلْكَذِبَ هَـٰذَا حَلَـٰلٌ وَهَـٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ ﴾النحل، واتە: (ئەی موشریکەکان) وە بەوە کە زمانتان بە درۆ وەسفی دەکات لەخۆڕا مەڵێن: ئەمە حەڵاڵەو ئەمە حەڕامە، مەبەستم ئەوەیە خوا ﷻ زۆری پێ ناخۆشە بە ناوی دینەوە شت لە خەڵك قەدەغە بکرێ، چونکە سەرەنجام خەڵك تەنگی پێ هەڵدەچنرێو دەکەوێتە سەغڵەتییەوە، کە ئەوەش پێچەوانەی ئەوەیە کە خوای بە بەزەیی ویستوویەتی، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ ...﴿١٨٥﴾ ﴾البقرة، واتە: خوا ئاسانیی بۆ ئێوە دەوێو زەحمەتی بۆتان ناوێ، هەروەها خوای بەخشندە لە دیندا شتێکی دانەناوە ئێمە سەغڵەت بکات،

وەك دەفەرموێ: ﴿مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ ...﴿٦﴾﴾ المائدة، واتە: وە خوا نایەوێ تووشی سەغڵەتییو نارەحەتیتان بکات لە دیندارییدا، بەڵام ئەگەرهاتو بەبێ زانیارییو شارەزایی هەر لەخۆڕا بگوترێ: ئەوە قەدەغەیە، ئەوەش قەدەغەیە ... هتد، وە دەوری خەڵکت بە قەدەغەکراوەکان تەنی، ئنجا ئەگەر ئەو قەدەغەکردنەش بە پێی بەڵگەی شەرعیی نەبێ، پێچەوانەی سروشتو فیطرەتو عەقڵی خەڵکی دەبێ، بۆیە سەرەنجام خەڵك ئەو قەدەغانە هەموو دەشکێنێ، چونکە ئەوە لەگەڵ واقیعی ژیانیاندا ناگونجێ.

مەسەلەی پێنجەم: دەربارەی ئافرەتانی قەدەغەکراو کە لەو ئایەتانەدا پازدە جۆرن، پێشتریش باسمان کرد، بەڵام سەرژمێریان دەکەینەوە، چونکە هەندێکیان هی دیکەشیان پێ دەزانرێن:

١/ باوە ژن، ژنی باب (زوجة الأب).

٢/ دایك ﴿أُمَّهَـٰتُكُمْ﴾ کە دایکی دایك (نەنك)یش دەگرێتەوە، بەڵکو هەتا سەری دەڕوا هەمووی دەگرێتەوە.

٣/ کچ ﴿وَبَنَاتُكُمْ﴾، کە کچی کچو کچی کوڕیش دەگرێتەوە، واتە: نەوەش دەگرێتەوە.

٤/ خوشك ﴿وَأَخَوَٰتُكُمْ﴾، جا ئەو خوشکە خوشکی بابیی بێ، یاخود خوشکی دایکی بێ، یاخود لە بابیو دایکی بێ.

٥/ پوور ﴿وَعَمَّـٰتُكُمْ﴾، واتە: خوشکی باب.

٦/ پلك ﴿وَخَـٰلَـٰتُكُمْ﴾، واتە: خوشکی دایك.

٧/ کچی برا ﴿وَبَنَاتُ ٱلْأَخِ﴾، برازا، کچە برازاو .. هتد.

٨/ کچی خوشك ﴿وَبَنَاتُ ٱلْأُخْتِ﴾، خوشکەزا، خوشکەزازاو .. هتد.

٩/ دایکی شیریی ﴿وَأُمَّهَـٰتُكُمُ ٱلَّـٰتِيٓ أَرۡضَعۡنَكُمۡ﴾، ئەویش دیارە تەفصیلاتێکی هەیە، ئایا بەیەکجار دەبێتە دایکی شیریی، یان سێ جار، یان پێنج جار ؟ وە ئایا ئەو سێ جارو پێنج جارە دەبێ بە تێریی لێ بخوا، یان چۆنە ؟ دوایی باسی دەکەین.

١٠/ خوشکی شیریی ﴿وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَـٰعَةِ﴾.

١١/ خەسوو ﴿وَأُمَّهَـٰتُ نِسَآئِكُمۡ﴾، دایکی ژن.

١٢/ کچی پەروەردەکراوی ژنێك کە مێردی چوویێتە لای ﴿وَرَبَـٰٓئِبُكُمُ ٱلَّـٰتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّـٰتِي دَخَلۡتُم بِهِنَّ﴾، باسمان کرد کە کەسێك ئافرەتێکی خواستوە، وە چۆتە لاشی، کچەکەی لێ قەدەغە دەبێ، بەڵام ئەگەر هەر مارەی بکاو نەچێتە لای، ئەوکاتە کچەکەی لێ قەدەغە نابێ.

١٣/ هاوسەری کوڕێك کە لە پشتی خۆی بێ، ﴿وَحَلَـٰٓئِلُ أَبۡنَآئِكُمُ ٱلَّذِينَ مِنۡ أَصۡلَـٰبِكُمۡ﴾، واتە: کوڕێك کە لە پشتی خۆتە، بۆچی خوا ئەو قەیدەی خستۆتە سەرێ ؟ چونکە ئەوان جاری وابوو کوڕی خەڵکی دیکەیان دەکردە کوڕی خۆیان، پێغەمبەری خوا ﷺ پێش ئەوەی ببێ بە پێغەمبەر، زەیدی کردبووە کوڕی خۆیو (مُتَبنَّی)ی پێغەمبەری خوا ﷺ بوو، واتە: بە کوڕکراو بوو، کە دیارە هاوسەری کوڕێك کە بەکوڕ کراوە، قەدەغە نیە.

١٤/ کۆکردنەوەی دوو خوشك لە یەك کاتدا ﴿وَأَن تَجۡمَعُواْ بَيۡنَ ٱلۡأُخۡتَيۡنِ﴾.

١٥/ ژنی هاوسەردار ﴿وَٱلۡمُحۡصَنَـٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَـٰنُكُمۡ﴾، ئافرەتێك کە مێردی هەبێ، دیارە کە نابێ هەتا لە ژێر نیکاحی مێردەکەی دابێ، حەڵاڵ نیە مارە بکرێ.

مەسەلەی شەشەم: پێویستە لێرەدا چەند شتێك بزانین:

١) پێغەمبەری خوا ﷺ وێڕای ئەو جۆرە ئافرەتانەی باسکران، نەهی کردوە کە (عمة)و (خالة)، واتە: خوشکی باب‌و خوشکی دایکی ئافرەتێك کە هێناوتە، کە لەگەڵی کۆبکرێتەوە، ئەگەر خێزانەکەت تەڵاقدا دروستە پوورەکەی بێنی خوشکی بابی، یان خوشکی دایکی، بەڵام هەتا ئەوت هەبێ، دروست نیە، بەپێی ئەم فەرمایشتە:﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لاَ يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا، وَلاَ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٥١٠٩)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٣٤٢٥)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٣٢٨٨)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: نابێ ئافرەت بەسەر خوشکی بابی، یان بەسەر خوشکی دایکی بهێنرێ.

٢) هەرچی بە نەسەب قەدەغەبێ، بە شیریش قەدەغەیە، واتە: کەسێك کە شیر لە ئافرەتێك دەخوا، ئافرەتەکە دەبێتە دایکی‌و کچەکانی دەبنە خوشکی، کوڕەکانی دەبنە برای، دایکی ئافرەتەکە دەبێتە نەنکی، وە هەروەها.

٣) زۆربەی زانایان دەڵێن: هەرکەسێك کچێکی مارە کرد، تەنیا بە مارەکردنی دایکی لێ قەدەغە دەبێ، بەڵام ئەگەر دایکی مارەکرد تەنیا کاتێك کچەکەی لێ قەدەغە دەبێ کە بچێتە لای دایکی، واتە: ئافرەتێکت مارە کردوە هەتا نەچیە لای، کچەکەیت لێ قەدەغە نیە، بەڵام کە کچەکەیت مارەکرد، با نەچیە لایشی، دایکەکەیت لێ قەدەغە دەبێ(١).

مەسەلەی حەوتەم: خوا سبحانه وتعالى کە دەفەرموێ: ﴿وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِي فِي حُجُورِكُم﴾، ئەو کچانەی کە لە باوەشتان دان، واتە: لەژێر سەرپەرشتیی

---

١) محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٩٠).

ئێوەدا پەروەردە بوون، زانایان دەڵێن: لێرەدا مەبەست ئەوەنیە کە حەتمەن دەبێ ئەو کچە لەماڵی وی پەروەردە بووبێ، ئەوجار بگوترێ (ربِیبة) بەڵکو بە زۆری وابووە کەسێك بێوەژنێکی مارە کردۆتەوە، منداڵەکانیشی لەگەڵ هێناوە بۆ ماڵی خۆیان، ئەگەرنا ئەگەر لە شوێنێکی دیکەش پەروەردە بووبێ، ئەو کچە هەر پێی دەگوترێ: (ربِیبة)، وە ئەگەر زۆربن پێیان دەگوترێ: (ربائب) چ کوڕبن، چ کچ بن(١).

مەسەلەی هەشتەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ﴾، ئەم (و)وە، زانایان دەڵێن: (و)ی (عَطْف)ە، واتە: ئەمەش دەخاتە پاڵ ئەوانی پێشێ، ئەوانی پێشێ چواردە جۆرە ئافرەت بوون کە خوای پەروەردگار باسی کردوون، کە قەدەغەن لە پیاوان هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، چ بە شێوەی هەمیشەیی وەك دایك و پوور و ئەوانە...هتد، چ بە شێوەی کاتیی، وەك کۆکردنەوەی دوو خوشك، ئنجا: ﴿وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ﴾، جۆری پازدەمینە و ئەویش لەو ئافرەتانەیە کە قەدەغەن، جا لێرەدا (مُحْصَنَات) لە هەموو قورئاندا دوو قیرائەتی هەیە، دەگونجێ بخوێنرێتەوە (مُحْصَنَات) کە لەم حاڵەتەدا وەك (إسم مفعول) دەبێ، واتە: پارێزراوان، یاخود بە هاوسەرگیراوان، ئافرەتانێك کە بە هاوسەرگیراون، شوویان کردوە، یان بە مانای ئافرەتانی ئازاد دێ، یان بە مانای ئافرەتانی مسوڵمان.

وە خوێنراویشتەوە (مُحْصِنَات)، واتە: ئەوانەی کە خۆیان دەپارێزن، جا بە هۆی ئیمان و ئیسلامەوەبێ، بە هۆی شووکردنەوە بێ، بەهۆی ئەوە بێ کە عیففەت لە خۆیاندا دێننەدی، یان بە هۆی ئازادیانەوە بێ، واتە: ئەم وشەیە هەم بە (مُحْصَنَات) و هەم بە (مُحْصِنَات) خوێنراوەتەوە، تەنها

---

١) محاسن التأویل، ج: (٥)، ص: (٩١).

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

لێرەدا نەبێ، هەموو زانایان لەسەر ئەوە یەکدەنگن کە دەبێ بخوێنرێتەوە، (والمُحْصَنَات) بۆچی؟ چونکە لێرەدا بە مانای ئافرەتانێکی خاوەن مێردە، واتە: ئافرەتانی خاوەن مێردتان لێ قەدەغەیە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، ئەوە دیارە کە شتێکی ئاشکرایە، ئەگەرنا لە ئەسڵ دا خۆی ئەم وشەیە بە هەردوو قیرائەتی (مُحْصَنَات)و (مُحْصِنَات) دەخوێنرێتەوە، ئنجا بە مانای ئافرەتانێك كە بە هاوسەرگیراون (مُتَزَوِّجَات) دێ، وە بە مانای ئافرەتانێکی پاكو پاکداوێن (عَفِيفَات) دێ، وە بە مانای ئافرەتانی ئازاد (حَرَائِر) دێ، وە بە مانای ئافرەتانی مسوڵمان (مُسْلِمَات)یش دێ.

ئنجا ئەگەر بە هاوسەرداران (مُتَزَوِّجَات) لێکبدرێتەوە، ئەوە وشەی: ﴿مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ﴾، ماناکەی ئاوای لێدێتەوە: ئەو ئافرەتانەی ئێوە بوون بە خاوەنیانو ئەوان بوونە کەنیزەکتان، کە لێرەدا مەبەست پێی ئەو ژنانەیە کە هاوسەرەکانیان کافرنو لە شەڕی مسوڵماناندا بە دیل دەگیرێنو دەکرێن بە کەنیزەك، کە کاتی خۆی بنچینەیەکی گشتی بووە، وەك دوایی لە دەرسێکی تایبەتدا باسی کۆیلە دەکەین.

وە ئەگەر بە داوێنپاکان (عَفِيفَات)، یان بە ئازادان (حَرَائِر)، یان بە مسوڵمانان (مُسْلِمَات) لێکبدرێتەوە، ئەو کاتە دەڵێین: مەبەست لە وشەی: ﴿مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ﴾، واتە: ئێوە بوون بە خاوەنیانو مێردیان، بە هۆی گرێبەستی هاوسەرێتی یەوە.

واتە: ئافرەتانی: پاك، ئازاد، مسوڵمان، لە ئێوە قەدەغەن جگە لەوانەی کە بە هۆی گرێبەستی هاوسەرگیرییەوەو، دەبنە مێردیان و خاوەنیان.

مەسەلەی نۆیەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمْ﴾، واتە: لە پشت ئەوانەوە هەموو ئافرەتانتان بۆ حەڵاڵ کراون کە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، شەرعزانان لەسەر ئەوە یەك دەنگن کە ئەمە چەند

حاڵەتێکی لێ هەڵداوێردرێن، چونکە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: جگە لەوانە ئافرەتانی دیکەتان بۆ حەڵاڵن کە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، بەڵام لەبەرئەوەی دەقی دیکەمان هەن، چەند جۆرێك هەڵاواردن لەم حوکمەدا دەبن:

١/ کەسێك کە چوار هاوسەری هەبن، پێنجەمی بۆ حەڵاڵ نیە، لە ئەسڵدا بۆی حەڵاڵە، بەڵام لەبەرئەوەی چواری هەن، ئەوەی پێنجەمی بۆ حەڵاڵ نیە، هەرچەندە لەو پازدەیەش نیە کە خوای کاربەجێ قەدەغەی کردوون.

٢/ ئافرەتێك کە لە عیددە دابێ، هەتا عیددەی تەواو نەبێ، کەس بۆی نیە داخوازیی بکاو مارەی بکات.

٣/ ئافرەتی (مُلاعِنَة) کە لە سوورەتی (النور)دا خوای بەرزو مەزن باسی کردوە، ئەویش ئەوەیە کاتێك پیاو هاوسەری خۆی تۆمەتبار دەکات بەوەی کە داوێن پیسیی کردوە، ژنەکەش تۆمەتەکە ڕەت دەکاتەوە، وە پیاوەکەش شایەدی نیە، شەریعەت (مُلاعَنَة)ی داناوە، واتە: نەفرین لە یەکدی بکەن، هەرکامێکیان نەفرین لە خۆی بکاتو بڵێ، ئەگەر درۆ بکەم، نەفرینم لێ بێ، ئنجا دوای ئەوەی ژنو مێرد نەفرینیان بەیەکەوە کرد، لێك جیادەبنەوە، وە تا کۆتایی لە یەکدی قەدەغە دەبنو، جارێکی دی دروست نیە پێکەوە هاوسەرگیریی بکەن.

٤/ هەروەها کۆکردنەوەی ئافرەت لەگەڵ خوشکیدا لە یەك کاتدا، وە کۆکردنەوەی ئافرەت لەگەڵ خوشکی بابیدا (پوور)، یان لەگەڵ خوشکی دایکی (پلك)، ئەویش دیسان دروست نیە.

٥/ هەروەها بۆ کەسێك کە توانای هێنانی ئافرەتی ئازادی هەبێ، لەسەر ڕای زۆربەی زانایان ئافرەتی کەنیزەکی بۆ نیە، کە دیارە ئەوە بۆ کاتی خۆی بووە، ئێستا کەنیزەك نەماون، کە وەك گوتم دوایی زیاتر ئەوە مەسەلەیە ڕوون دەکەینەوە.

مەسەلەی دەیەم: خوای پەروەردگار کە دەفەرموێ: ﴿ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ﴾، واتە: ئەوانەی کە لێیان بەهرەمەند بوون، ئەوە ئافرەتانەی لەزەتتان لێ وەرگرتوون، واتە: سەرجێییتانکردن، پاداشتەکانیان بدەنەوە، پێویستە لەسەرتان، پاداشت واتە: مارەیی، ئەوە ڕاستە مانای ئەم ڕستە قورئانییەیە، بەڵام توێژەرەوانی قورئان بۆتە مشتومڕیان کە ئایا ئەم ئایەتە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە نیکاحی موتعەی حەڵاڵ کردبێ، بەڵام دوایی پێغەمبەری خوا ﷺ لە سوننەتدا ڕایگەیاندبێ کە هەڵوەشێنراوەتەوە؟ وە ئایا ئەم ئایەتە باسی نیکاحی موتعە دەکات؟ وە ئایا نەسخکەرەوەی ئەو حوکمە چییە؟ ئایا سوننەتی پێغەمبەرە ﷺ، یاخود ئایەتێکی دیکەیە؟!

لێکۆڵینەوەیەك لەبارەی نیکاحی کاتیی (النكاح المؤقت)ەوە:

وەك پێشتر گوتمان: مانای ڕواڵەتی ئایەتەکە هیچ پەیوەندیی بە نیکاحی (موتعە)وە نیە، چونکە ئایەتەکە دەفەرموێ: ﴿ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ﴾، ئەو ئافرەتانەی کە لێیان بەهرەمەند بوون، واتە: چوونە لایانو لەگەڵیان جووتبوون، ئەوە پێویستە لەسەرتان دیارییو پاداشتەکانیان بدەنێ، (أُجُور) کۆی (أَجْر)ە، (أَجْر) لێرەدا مەبەست پێی مارەییو دیارییو خەڵاتێکە لەلایەن پیاوەوە دەدرێ بە ئافرەت، شایانی باسیشە کە زاناو توێژەرەوانی قورئان لەبارەی ماناو چەمکی ئەم ڕستە قورئانییەوە، بەگشتی دوو ڕایان هەن:

ڕای یەکەم: مەبەست پێی هاوسەرگیریی ئاساییو بەردەوامە: وەك (الشوكاني) لەوبارەوە گوتوویەتی: {قَالَ الحَسَن وَمُجَاهِد وَغيرهُمَا: الْمَعنَى: فَمَا انتَفَعْتُمْ وَتَلَذذتُم بالجِمَاعِ مِنَ النِّسَاءِ بِالنِّكَاحِ الشَّرعِيّ

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

﴿ فَئَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ﴾، أَي مُهُورهُنَّ}⁽١⁾، واتە: حەسەنی بەسرایی و موجاهیدو غەیری ئەوان دەڵێن: واتە: ئەو ئافرەتانەی کە لێیان بەهرەمەند دەبن و لەزەتتان لێوەرگرتوون بە سەرجێی لەگەڵکردنیان، دوای ئەوەی بە نیکاحی شەرعیی بوونە هاوسەرتان، ئەوە مارەییەکانیان بدەنێ، ئەمە ڕایەك، کە من ئەم ڕایەم پێ پەسندەو دوایی خۆشم بەڵگەی لەسەر دێنمەوە.

ڕای دووەم: مەبەست پێی هاوسەرگیریی کاتیی یە، کە بە (نیکاحی موتعە) ناسراوە: وەك (الشوکاني) گوتوویەتی: {وَقَالَ الجُمهُور: إِنَّ المُرَادَ بِهَذِهِ الآيَةَ نِكَاحُ المُتْعَةِ الَّذِي كَانَ فِي صَدْرِ الإِسْلَامِ وَيؤَيِّدُ ذَلِكَ قِرَاءَةُ أَبَي بْنِ كَعْبٍ، وَابْنُ عَبَّاسٍ، وَسَعِيد بْنِ جُبَيرٍ فَمَا اسْتَمْتَعْتُم بِهِ مِنْهُنَّ إِلَى أَجَلٍ مُسَمَّى ﴿ فَئَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ﴾}⁽٢⁾، واتە: وە زۆربەی توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: مەبەست لەم ئایەتە نیکاحی موتعەیە (واتە: هاوسەرگیریی کاتیی) کە لە سەرەتای هاتنی ئیسلام (واتە: لە سەرەتای دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلام لە مەدینەدا) ئەو جۆرە هاوسەرگیرییە هەبووە، وە ئەوەی پشتگیریی ئەم ڕایەش دەکات، کە ئەو ڕستە قورئانییە ئەوە دەگەیەنێ، ئەوەیە کە هەر کام لە ئوبەی کوڕی کەعب و عەبدوڵلای کوڕی عەبباس و سەعیدی کوڕی جوبەیر خوا لێیان ڕازی بێ، ئەم ڕستە قورئانییەیان خوێندۆتەوەو وشەیەکیان بۆ زیادکردوە {فَمَا اسْتَمْتَعْتُم بِهِ مِنْهُنَّ إِلَى أَجَلٍ مُسَمَّى}، هەر کامێك لەو ئافرەتانە لەززەتێکتان لێ وەرگرتن بۆ کاتێکی دیاریکراو مارەییەکانیان پێ بدەن، هەڵبەتە قیرائەتی ئەو سێ زانایانە مانای وانیە ئەوە بەشێکە لە قورئان، بەڵکو ئەوە تەفسیری خۆیان بووە، ڕەگەڵ ئایەتەکەیان خستوە، ئەگەرنا ئەگەر

---

١) فتح القدير للشوكاني، ج: (٥)، ص: (٥٧٧).

٢) سەرچاوەی پێشوو، هەمان بەرگو لاپەڕە.

ئایەتێکی موتەواتیر بووایە بە بەشێك لە قورئان دادەنرا، کە بە دڵنیاییش وانیە، بەڵکو ئەوە هەر جۆرە لێکدانەوەیەکی خۆیان بووە بۆ ئایەتەکە.

ئنجا ئێمە دەڵێین: ئەگەر گریمان واشبێ، یانی هاوسەرگیریی کاتیی (الزواج المؤقت) لە سەرەتای دەوڵەتی ئیسلامییدا ڕەواش بووبێ، کە دیارە هەر بووە، وەك دوایی باسی دەکەین، بەڵام هیچ وشەیەك لەو ئایەتەدا نیە کە ناچارمان بکات بڵێین: ئەو ئایەتە ئەوە دەگەیەنێ، بەڵێ کاتی خۆی ئەم جۆرە هاوسەرگیرییە هەبووە، بەڵام نەك بە هۆی ئەم ئایەتەوە، ئەم ئایەتە هیچ پەیوەندیی بەوەوە نیە، بەڵکو پێغەمبەر ﷺ بە سوننەتی خۆی بۆی ڕەوا کردوون، وەك چۆن ڕووکردنە (بیت المقدس) لە هیچ ئایەتێکدا نیە، خوا نەیفەرمووە: ڕوو لە (بیت المقدس) بکەن، بەڵام خوای پەروەردگار بە پێغەمبەری ﷺ ڕاگەیاندوە ڕوو لە (بیت المقدس) بکە، دوایی ئایەت هەیە دەفەرموێ: ڕوو وەرسووڕێنە بەرەو کەعبە، بەڵام هیچ ئایەتێك نیە بفەرموێ: ڕوو بکە (بیت المقدس)، ئەوە هەر بە سوننەتی پێغەمبەردا ﷺ بووە، ئەمەش بە هەمان شێوە، نیکاحی موتعە تەنیا لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ ڕەواکراوە، بەڵام ئەم ڕستەیەی قورئان ئەوەی لێ وەرناگیرێ‌و، هیچ وشەیەکی تێدا نیە ناچارمان بکات بڵێین: مەبەستی ئەوەیە.

ئنجا هەر چۆن بێت دەپرسین: ئایا نەسخکەرەوە (ناسخ)ی ئەم جۆرە نیکاحە چییە، چ شتێك ئەم جۆرە هاوسەرگیرییەی نەسخ کردۆتەوەو حوکمەکەی نەهێشتوە؟

کە دیارە نەسخکرانەوەی نیکاحی کاتیی (النکاح المؤقت)کە بە نیکاحی ڕابواردن (نکاح المتعة) ناسراوە، هەموو زانایان لەسەری یەك دەنگن، بێجگە لە شیعە، زانایانی شیعە دەڵێن: نەخێر، ئەو جۆرە هاوسەرگیرییە ئێستاش هەیە، ئەگەرنا زانایانی ئۆممەت هەموو دەڵێن: بەڵێ ئەوە بووەو کاتی خۆی بە شێوەیەکی کاتیی بۆ کاتێکی دیاریکراو بووەو لە ماوەیەکی دیاریکراوی دەوڵەتی ئیسلامییدا بووە، بەڵام دوایی هەڵوەشێندراوەتەوە، جا

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

ئایا هەڵوەشێنەرەوە (ناسخ)ی ئەو حوکمە چییە؟ (الشوكاني) لەوبارەوە گوتوویەتی: {وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْر : نَسَخَتْهَا آياتُ المِيرَاثِ إذِ المُتْعَةُ لا مِيرَاثَ فِيْهَا، وَقَالَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَالقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ: تَحْرِيْمُهَا وَنَسْخَهَا فِي القُرْآن وَذَلِكَ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ وَٱلَّذِينَ هُمۡ لِفُرُوجِهِمۡ حَٰفِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزۡوَٰجِهِمۡ أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُمۡ فَإِنَّهُمۡ غَيۡرُ مَلُومِينَ ۝٦ ﴾، المؤمنون، والمعارج آية (٢٩، ٣٠)، وَلَيْسَتِ المَنْكُوحَةُ بِالمُتْعَةِ مِنْ أَزَواجِهِم وَلاَ مِمَّا مَلَكَت أَيْمَانهُم فَإِنَّ مِنْ شَأن الزَوْجَةِ أن تَرِثَ وَتُورِثَ وَلَيْسَتِ المُسْتَمْتَعُ بِهَا كَذَلِكَ}⁽¹⁾، واتە: سەعیدی کوڕی جوبەیر دەڵێ: ئەوەی حوکمی ئەو جۆرە هاوسەرگیرییەی هەڵوەشاندۆتەوە، ئایەتی میراتە، چونکە نیکاحی موتعە میراتی تێدانیە (واتە: پیاوێك بە نیکاحی موتعە ئافرەتێك مارە بکات، نە پیاوەکە میرات لە ژنەکە دەگرێو نە ژنەکە میرات لە پیاوەکە دەگرێ، کەواتە: کە ئایەتی میرات هاتۆتە خوارێ، وە باسی میرات لە یەکدی گرتنی ژنو مێردانی کردوە، مانای وایە ئەوانەی کە میرات لە یەك نەگرن ژنو مێرد نین) کەواتە: ئەو نیکاحە هەڵوەشاوەتەوە، عائیشەش خوا لێی ڕازی بێ، وە قاسمی کوڕی موحەممەد (کوڕی ئەبو بەکری صیددیق، واتە: نەوەی ئەبو بەکری صیددیق خوا لێیان ڕازی بێ، کە دەکاتە برازای عائیشە) هەردووکیان دەڵێن: قەدەغەکردنی ئەو جۆرە نیکاحە، وە هەڵوەشاندنەوەی هەر لە قورئاندایە، ئەویش ئەوەیە کە خوا دەفەرموێ ﴿ وَٱلَّذِينَ هُمۡ لِفُرُوجِهِمۡ حَٰفِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزۡوَٰجِهِمۡ أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُمۡ فَإِنَّهُمۡ غَيۡرُ مَلُومِينَ ۝٦ ﴾، المؤمنون، والمعارج آية (٢٩، ٣٠)، واتە: ئەوانەی کە پارێزەری داوێنی خۆیانن، جگە لە بەرانبەر هاوسەرانیان، یاخود ئەو کەنیزەکانەی کە خاوەنیانن، لەوەدا لۆمەیان ناکرێ، جا دەڵێن: مەنکووحە بە (موتعە)، واتە: ئافرەتێك کە بە موتعە دەهێنرێ، لە هاوسەرانیان نیە، هەروەها لە کەنیزەکانیشیان نیەو بە

---

١) هەمان سەرچاوەو بەرگو لاپەڕە.

YouTube/AliBapir
F/Media/AliBapirOffice

هاوسەر لەقەڵەم نادرێ، چونکە ژن میرات دەگرێو میراتی لێ دەگیرێ، بەڵام ئافرەتێك کە بە موتعە دەهێنرێ، نە میرات دەگرێو نە میراتی لێ دەگیرێ، وە دیارە کەنیزەکیش نیە.

ئنجا شایانی باسە لەبارەی نیکاحی (موتعە)وە، لەنێو زانایانی ئیسلامدا لە کۆنداو ئێستاش، مشتومڕی زۆر هەیە، وەك باسمانکرد هەموو زانایان لەسەر ئەوەن کە بەڵێ ئەم جۆرە نیکاحە بووە، بەڵام دوایی هەڵوەشێنراوەتەوە، جگە لە زانایانی شیعە (شیعەی دوازدە ئیمامیی) کە دەڵێن: ئێستاش ئەم جۆرە نیکاحە هەر ڕەوایە. دیارە لەسەر ئەوەش کە ئەو جۆرە نیکاحە هەڵوەشێنراوەتەوە، فەرمایشتی ڕاست (صحیح)ی پێغەمبەرمان زۆرن، بۆ وێنە:

فەرموودەی یەکەم: ﴿عَنْ عَلِيّ ﷛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ، وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ يَوْمَ خَيْبَرَ﴾، أَخْرَجَهُ مَالِك برقم: (١١٢٩)، وَأَحْمَد برقم: (٥٩٢)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥١١٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٤٢٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١١٢١)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤٣٣٤)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤١٤٣) واتە: عەلی خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ نیکاحی موتعەی قەدەغەکرد، هەروەها گۆشتی کەری ماڵی (گوێدرێژ)ی قەدەغەکرد لە ڕۆژی خەیبەردا، (واتە: لە جەنگی خەیبەردا).

فەرموودەی دووەم: ﴿عَنْ سَبرَةَ بْن مَعْبَدٍ الجُهَنِيّ ﷛ عَن النَّبي ﷺ، أنَّهُ قَالَ يَوْمَ فَتح مَكّة: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إنِّي قَدْ كُنْتُ أَذِنْتُ لَكُمْ فِي الإِسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ، وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ ذٰلِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيءٌ فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهُ، وَلاَ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٥٣٨٧)، مُسْلِمٌ برقم: (٣٤٠٨)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (١٩٦٢)، واتە: سەبرەی کوری مەعبەدی جوهەنیی خوا لێی ڕازی بێ، دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ لە ڕۆژی ئازادکردنی مەککەدا فەرموویەتی: ئەی خەڵکینە! من مۆڵەتم دابوو کە بە شێوەی کاتیی بەهرە لە ئافرەتان وەربگرن، (واتە:

www.AliBapir.net FM/AliBapir Youtube/AliBapir Media Ameer Office

مارەیان بکەن بە شێوەی کاتیی)، بەڵام خوا ئەوەی قەدەغە کردوە تا ڕۆژی دوایی، بۆیە هەر کەسێك لە ئێوە یەکێك لەو ئافرەتانەی لەلایە، با دەستبەرداری بێ، وە ئەوەی کە پێتان داون وەکو مارەیی، بۆ مارەکردنێکی کاتیی، لێیان وەرمەگرنەوە.

ئنجا ئایا بەڵگە لەسەر ئەوەی کە هەتا ئاوا نەسخ نەبۆتەوە ئەو جۆرە نیکاحە ڕەوا بووە چییە؟ بەڵگە لەوبارەوەش زۆرن، بۆ وێنە ئەم فەرموودەیە دێنینەوە:

فەرموودەی سێیەم: ﴿عَبْدَ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ﷺ يَقُولُ: كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، لَيْسَ لَنَا نِسَاءٌ، فَقُلْنَا: أَلاَ نَسْتَخْصِي؟ فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ، ثُمَّ رَخَّصَ لَنَا أَنْ نَنْكِحَ الْمَرْأَةَ بِالثَّوْبِ إِلَى أَجَلٍ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٣٦٥٠)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٤٦١٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٣٩٦)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤١٤١)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: ئێمە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ بۆ جەنگ دەچووین (جەنگمان دەکرد لەگەڵ کافران و موشریکانێك کە چاویان لە دەستدرێژیی بوو) وە ژنمان نەبوو (واتە: ژنمان پێنەبوون لەو جەنگانەدا، جاری وابووە چەند مانگێکیان پێچووە) بە پێغەمبەری خوا ﷺمان گوت: ئایا خۆمان نەخەسێنین؟ (دیارە ئارەزووی جینسییان هەبووە، بۆ ئەوەی یەکجاریی ئارەزووی خۆیان ببڕن)، پێغەمبەر ﷺ نەهی لێکردین، دوایی مۆڵەتی داین کە ئافرەت بێنین بە پۆشاکێك کە پێی دەدەین، بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، (یان بە ئەندازەیەك پارە یان بە کەلوپەلێك)، کەواتە: کاتی خۆی ئەو جۆرە نیکاحە حەڵاڵ بووە.

هەروەها (ابْنُ العَرَبِي) لە کتێبی (أحكَامُ القرآن)دا، کە (قُرطُبي)یش هەمان دەقی هێناوە لە (جامع لأحكَام)دا، دەڵێ: (وَأَمَّا مُتْعَةُ النِّسَاءِ فَهِيَ مِنْ غَرَائِبِ الشَّرِيعَةِ؛ لِأَنَّهَا أُبِيحَتْ فِي صَدْرِ الإِسْلامِ، ثُمَّ حُرِّمَتْ يَوْمَ خَيْبَرَ،

ثُمَّ أُبِيحَتْ فِي غَزْوَةِ أَوْطَاسٍ، ثُمَّ حُرِّمَتْ بَعْدَ ذَلِكَ، وَاسْتَقَرَّ الأَمْرُ عَلَى التَّحْرِيمِ)(١)، واتە: هێنانی ئافرەت بە شێوەی کاتیی لە شتە سەیرەکانی شەریعەتە، چونکە: لە سەرەتای ئیسلامدا ڕەوا کرا، پاشان لە جەنگی خەیبەردا قەدەغە کرا، دوایی لە جەنگی (ئەوطاس)دا ڕەوا کرایەوە، بەڵام دوایی ئەوە بە یەکجاریی قەدەغە کرا (واتە: لە فەتحی مەککەدا) وە حوکمەکەی لەسەر قەدەغە بوون ڕاوەستا.

ڕای خۆم لەبارەی نیکاحی موتعەوە:

ڕای خۆم دەربارەی هاوسەرگیریی کاتیی (النِّكَاحُ الـمُؤَقت) کە (نِكَاحُ الـمُتْعَةِ)یشی پێ دەڵێن، لە چەند خاڵێکدا دەخەمەڕوو:

یەکەم: ئایەتەکە هیچ پەیوەندیی بە نیکاحی (موتعە)وە نیە، وە هیچ وشەیەکیشی تێدانیە - وەك پێشتر گوتم - کە ئێمە ناچار بکات بڵێین: مەبەست پێی ئەوەیە، وە سیاقی ئایەتەکانیش ئەوە ناگەیەنێ، ئەگەر سەرنجی ئایەتەکە بدەین زۆر جوان ئەوە دیارە، بابزانین چۆن؟ خوای کاربەجێ دوای ئەوەی ئافرەتانی قەدەغە کە هاوسەرگیرییان لەگەڵ بکرێ کە پازدە جۆرن، خستنیە ڕوو، دەفەرموێ: ﴿وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمْ﴾، جیا لەو ئافرەتانەی کە بۆتان باسکران، بۆتان حەڵاڵن، ﴿أَن تَبْتَغُواْ بِأَمْوَٰلِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ﴾، بەماڵو سامانی خۆتان هەوڵبدەن ئافرەتان بخوازن، خۆتان بپارێزن لە زیناو، داوێن پیسیی مەکەن، ﴿فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً﴾، جا هەرکام لەو ئافرەتانەی کە هێناوتانن و هاوسەرگیرییتان لەگەڵ کردوون، لەگەڵتان ڕابواردن و لەزەتتان لێ وەرگرتن، ئەوە مارەییەکانیان پێ بدەن لەسەرتان پێویستە، کەواتە: هیچ

---

١) أحكام القرآن، ج: (١)، ص: (٤٩٩)، الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (١٣).

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmerOffice

پەیوەندیی نیە بە نیکاحی (موتعە)وەوە، بەڵام واپێدەچێ هەندێك لە توێژەرەوانی قورئان، دوای ئەوەی وشەی (نكاح المُتعة) چۆتە سەر زاران، وە پاشان پارەدان بە ئافرەتێك کە بە شێوەی کاتیی مارەکراوە ئەوەش کەوتۆتە سەر زاران، کە وشەی: (أجر)ی بۆ بەکارهێنراوە، ئەمە وایکردوە کە هەندێك لە توێژەرەوان پێیان وابێ کە مادام لە ڕستە قورئانییەکەدا وشەی: ﴿ فَمَا ٱسْتَمْتَعْتُم بِهِۦ مِنْهُنَّ ﴾، هاتووە، وشەی: ﴿ أُجُورَهُنَّ ﴾، هاتوە، کەواتە: مەبەست پێی نیکاحی موتعەیە، بەڵام لەڕاستییدا ئەم بۆچوونە ڕاست نیە، لەبەرئەوەی وشەی: (تَمَتُّعْ)و (اسْتِمْتَاع) لە قورئاندا مانایەکی گشتی هەیە، بۆ وێنە: لە سوورەتی (الأنعام) ئایەتی ژمارە (١٢٨)دا خوای پەروەردگار کە بانگی مرۆڤو جند دەکات، دوایی ئەوانیش دەڵێن: ﴿ رَبَّنَا ٱسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ ... ﴿١٢٨﴾ ﴾الأنعام، واتە: پەروەردگارمان! هەندێکمان بەهرەمان لە هەندێکمان وەرگرتوە، واتە: هەندێکمان سوودمان لە هەندێکمان وەرگرتوە.

وە خوای پەروەردگار لە سوورەتی (الأحقاف) لە ئایەتی (٢٠)دا باسی کافرەکان دەکات لە قیامەتدا کە پێیان دەفەرموێ: ﴿ ... أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَٰتِكُمْ فِى حَيَاتِكُمُ ٱلدُّنْيَا وَٱسْتَمْتَعْتُم بِهَا ... ﴾، واتە: خۆشییەکانی خۆتان لە دنیادا تێپەڕاند، وە لەزەتتان لە خۆشییەکانتان وەرگرت، لە رزقو ڕۆزییە خۆشەکان.

هەروەها خوا ﷻ لە سوورەتی (التوبة) ئایەتی (٦٩)دا دەفەرموێ: ﴿ ... فَٱسْتَمْتَعُوا۟ بِخَلَٰقِهِمْ فَٱسْتَمْتَعْتُم بِخَلَٰقِكُمْ كَمَا ٱسْتَمْتَعَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُم بِخَلَٰقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَٱلَّذِى خَاضُوٓا۟ ... ﴿٦٩﴾ ﴾التوبة، واتە: ئەوانی پێش ئێوە لەززەتیان لە بەشی دنیای خۆیان وەرگرت، ئێوەش

F/M/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

لەززەتتان لە بەشی دنیای خۆتان وەرگرت، وەك چۆن ئەوان بەهرەمەند بوون لە خۆشییەکانی ژیانی دنیا.

بە نسبەت (أجُور)یش کە بە مانای (مهُور) دێ، لە سوورەتی (المائدة) ئایەتی (٥)دا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿أُحِلَّ لَكُمُ ٱلطَّيِّبَٰتُۖ وَطَعَامُ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ حِلّٞ لَّكُمۡ وَطَعَامُكُمۡ حِلّٞ لَّهُمۡۖ وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِكُمۡ إِذَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ...﴾، لێرەدا (أجُورَهُنَّ)، واتە: (مهُورَهُنَّ)، کەواتە: بەس ئەو ئایەتەی کە باسی (اسْتمْتَاع)ی تێدا کراوە، مارەیی ئافرەتانی بە (أجْر)و (أجُور) نەهێناوە، بەڵکو لە ئایەتی (٥)ی سوورەتی (المائدة)دا کە باسی هێنانی ئافرەتانی ئیماندارو ئافرەتانی ئەهلی کیتاب دەکاتو بە نیکاحی هەمیشەیی (دائمی)یش، لەوێشدا بۆ مارەییەکەیان وشەی: (أجُور)ی بەکارهێناوە.

دووەم: دەڵێین: نکووڵیی لەوە ناکەین کە کاتی خۆی پێغەمبەری خوا ﷺ ڕێی بە نیکاحی موتعە داوە، چونکە ئەوە لە چەندان دەقی ڕاست (صحيح)دا هاتوە، کە پێشتر ئاماژەمان بە هەندێکیان دا، وە ئەوە نابێ نکووڵیی لێ بکرێ، کە لە سەرەتای دەوڵەتی ئیسلامیی‌و کۆمەڵگای ئیسلامییدا، پێغەمبەری خوا ﷺ وەك شتێکی کاتیی مۆڵەتی بەو جۆرە هاوسەرگیرییە داوە.

سێیەم: بەڵام دیسان نکووڵییش لەوە ناکرێ کە پێغەمبەری خوا ﷺ لە ساڵی ئازادکردنی مەککەدا قەدەغەی کردوە بە یەکجاریی، کە پێشتر فەرموودەکەمان هێنا.

ئنجا ئەگەر یەکێکیش بڵێ: جا خۆ فەرموودەکەی (عەلی) خوا لێی ڕازی بێ کە دەڵێ: ﴿أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ، وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ يَوْمَ خَيْبَرَ﴾، أَخْرَجَهُ مَالِك برقم: (١١٢٩)، وَأَحْمَد برقم: (٥٩٢)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥١١٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٤٢٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم:

(١١٢١)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤٣٣٤)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤١٤٣)، واته: پێغەمبەر ﷺ نیکاحی موتعەی قەدەغەکرد، هەروەها گۆشتی کەری ماڵی (گوێدرێژ)ی قەدەغەکرد لە ڕۆژی خەیبەردا، (واتە: لە جەنگی خەیبەردا)، لەگەڵ فەرموودەکەی (سَبْرَةَ بْن مَعْبَد الْجُهَنِيّ) تێکدەگیرێ کە دەڵێ: هاوسەرگیریی کاتیی لە جەنگی ئەوطاسدا کە دوای ئازادکردنی مەککە بووە، پێغەمبەر ﷺ قەدەغەی کرد، ئەویان دەڵێ لە ساڵی حەوتەمدا بووەو لە جەنگی خەیبەردا قەدەغەی کردوە، ئەویدیکەش دەڵێ: لە جەنگی ئەوطاسدا، واتە: دوای ئازادکردنی مەککە کە ساڵی هەشتەم بووە، ئێمە دەڵێین: زانایان دوو وەڵامیان داونەوە بۆ چارەسەری ئەو ئیشکالە:

١/ نیکاحی موتعە هەم ڕۆژی خەیبەریش قەدەغە کراوە، وە پاشان مۆڵەتی پێدراوەتەوە، وە هەم دوای ئازادکردنی مەککەش یەکجاریی قەدەغە کراوە.

٢/ ڕۆژی خەیبەر پێغەمبەر ﷺ تەنیا گۆشتی کەری ماڵیی قەدەغە کردوە، (بۆیە دەڵێین: کەری ماڵیی، چونکە کەری کێوی ئەوانەی کە بەڵەکن، ئێستاش و ئەوکاتیش هەر حەڵاڵ بووە، بەڵام دیارە خەڵك گۆشتی کەریان بەکارهێناوەو ئەویش قەدەغەی کردوە)، بەڵام (عەلی) خوا لێی ڕازی بێ، کە باسی قەدەغە بوونی خواردنی ئەو جۆرە کەرەی کردوە، هاوکات لەگەڵ ئەوە، کە خۆی قسەکەی کردوە لە کۆڕێکدا بووە، کە باسی قەدەغە کردنی نیکاحی موتعەشی کردوە، هەرچەندە ساڵێك دوای ئەوەش بووە کە قەدەغە کراوە.

چوارەم: هەروەها نکوولّییش لەوە ناکرێ کە هەندێك لە هاوەڵان خوا لێیان ڕازی بێ لە بارەی قەدەغە نەکرانی نیکاحی (موتعە)وە ڕاجیایی یان هەبووە، ئەوە دیارە کە زۆربەیان گوتوویانە: قەدەغە کراوە، بەڵام هەندێکیش هەبوون کە پێیان وابووە قەدەغە نەکراوە، یەکێك لەوانە

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir1 F/MediaAmeerOffice

عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس بووە خوا لێیان ڕازی بێ، کە لێی گێڕدراوەتەوە گوتوویەتی: (أنـا أَبَحْتُهـا لِلْمُـضْطَرِ كَالـمَيتَةِ والـدَّم)[1]، واتـە: مـن ڕێگەمداوە بە نیکاحی موتعە بۆ کەسێك کە ناچاربێ، وەك چۆن کەسێك کە زۆر برسیی بێو لێی بقەومێو هیچی دەست نەکەوێ، لەوکاتەدا، بۆی هەیە بە ئەندازەی ئەوە کە نەمرێ لە مردارەوە بووو لە خوێن بخوا، بە هەمان شێوە کەسێکیش کە زۆر ناچار دەبێ، من بۆ ئەوە فەتوام داوە.

بەڵام دوایی کەسانێك ڕاو فەتواکەی ئەویان بە خراپ قۆستۆتەوە، بۆیە لەو فەتوایەی خۆی پەشێمان بۆتەوە، وەك (القاسمي) خاوەنی (محاسن التأویل)[2]، لێی گێڕاوەتەوە، وە زۆربەی سەرچاوەکانیش هێناویانە.

پێنجەم: بەڵام ئەوە کە دەگوترێ: نیکاحی موتعە شتێکی ڕەوا بووە، هەتا عومەر خوا لێی ڕازی بێ قەدەغەی کردوە، ڕاست نییە، هەرچەندە ئەو قسەیەش لە (صحيح مسلم)یشدا هاتوە، جا زۆرجار شیعە بە هەندێك دەق کە لە سەرچاوەکانی ئێمەدا هاتوون، موناقەشە دەکەن لەگەڵ ئەهلی سوننەتدا، لەبەرئەوەی ئەهلی سوننەت نەهاتوون لەبەر دەمارگیریی چ قسەیەك لەگەڵ بیروڕاو تێگەیشتنی خۆیاندا نەگونجێ نەیهێنن، هەموو شتێکیان هێناوە، بەس تەماشای کتێبەکانی وان بکەن، تەنیا ئەوەی کە پشتگیریی مەزهەبەکەی خۆیان دەکات هێشتوویانەتەوە، ئەویدیکەیان نەهێناوە، بەڵام زانایانی ئەهلی سوننەت هەرچی هاتوە لەوبارەوە هێناویانە، جا ئیدی موافیقی هەق بێ، یان موافیقی هەق نەبێ، لەگەڵ ڕای زۆربەی هەرە زۆری مسوڵمانان کە (ئەهلی سوننەت)یان پێ دەگوترێ، بگونجێ، یان نەگونجێ، هێناویانە، وەك ئەمانەتی زانستیی، جا لە (صحيح مسلم)دا ئەم دەقە هاتوە: ﴿عَن جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه يَقُولُ: كُنَّا نَسْتَمْتِعُ بِالْقَبْضَةِ مِنَ التَّمْرِ وَالدَّقِيقِ الأَيَّامَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَبِي

---

[1] محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (١٠٢).

[2] ج: (٥)، ص: (١٠٢).

بَكْرٍ، حَتَّى نَهَى عَنْهُ عُمَرُ فِي شَأْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٣٤٨٢)، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵلا خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: ئێمە بە چەند مستە خورمایەكو بە چەند مستە ئاردێك (واتە: بە ئەندازەیەك خۆراك) ئافرەتمان مارە دەكرد، بۆ ماوەی چەند ڕۆژێك لە سەردەمی پێغەمبەری خوا ﷺو لە سەردەمی ئەبوبەكریشدا، هەتا عومەر خوا لێی ڕازی بێ قەدەغەی كرد، دەربارەی عەمری كوڕی حورەیث، (كە دیارە ئەوە كابرایەك بووە ئەو جۆرە هاوسەرگیرییەی كردوە، عومەری كوڕی خەتتابیش خوا لێی ڕازی بێ ڕایگەیاندوە كە قەدەغەیە).

بەڵام دەڵێین: لە ڕاستییدا ئەم قسەیە ڕاست نیە، واتە: ڕاست نیە كە نیكاحی موتعە حەلاڵ بووبێتو عومەر خوا لێی ڕازی بێ قەدەغەی كردبێ، چونكە عومەر خوا لێی ڕازی بێ، زۆر لەوە مسوڵمانترو عاقڵترو عالمترو بەتەقواتر بووە، كە شتێك خواو پێغەمبەری خوا ﷺ حەلاڵی بكەن، ئەو بچێ قەدەغەی بكات، شتی وانیە، حەلاڵی موحەممەد ﷺ حەلاڵە تا قیامەت، حەرامی موحەممەد ﷺ حەرامە تا قیامەت، هەر كەسێك ئیمانی هەبێ، دەستكاریی ئەو حەلاڵو حەرامانە ناكات، كەواتە: ئەوە ڕاست نیە عومەر خوا لێی ڕازی بێ وای كردبێ، هەرچەندە شیعە زۆر خۆیان بەو دەقەوە مشەوەش كردوەو، بۆ تانە دان لە عومەر خوا لێی ڕازی بێ دەڵێن: تەماشا بكەن عومەری كوڕی خەتتاب شتێك كە حەلاڵ بووە قەدەغەی كردوە، كە گوایە دەستكاریی شەریعەتی كردوە، حەلاڵی حەرام كردوە، وە من پێمـوایە شیعە زیاتر لە ڕقی عومەر خوا لێی ڕازی بێ، هێندە شیرنایەتییان بە نیكاحی موتعەدا چووە، لەبەرئەوەی ئەو ڕایگەیاندوە قەدەغەیە، كە بە داخەوە ئەوان مەسەلەی عاطیفەو دەمارگیریی زۆر كاریگەریی لەسەریان هەیە، بەڵام ئێمە دەڵێین: لەڕاستییدا ئەوەی كە عومەر خوا لێی ڕازی بێ كردوویەتی، تەنیا بریتیی بووە لە ڕاگەیاندنی ئەو حوكمەی كە پێشتر پێغەمبەری خوا ﷺ

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

ڕایگەیاندوەو، هەندێك لە مسوڵمانان لێی بێئاگا بوون، فەرماندەی ئیمانداران عومەریش گوتوویەتی: ئەوە قەدەغەیەو حەرامە، وە لەڕاستییدا ڕاوییەکان هەندێك جار دەقێك چ کە لە پێغەمبەرەوەی ﷺ دێنن، یان لە ئەبو بەکر، یان عومەر، یان عوسمان، یان عەلییەوەی دێنن، یان لە هەر کام لە هاوەڵانەوەی خوا لێیان ڕازی بێ، دێنن، ناچن ئەوەی گوتوویەتی هەمووی بێنن، بەڵکو کورتی دەکەنەوە، یان وشەو تەعبیرێکی لێ دەگۆڕن، ئەگەرنا بە تەئکید وەك لە شوێنی دیکەدا هاتوە عومەر خوا لێی ڕازی بێ گوتوویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ قەدەغەی کردوە، لەبەرئەوەی ئەو قەدەغەی کردوە، من لەمەو دوا هەرکەسێك بە شێوەی نیکاحی موتعە هاوسەرگیریی بکات، سزای دەدەمو بەردبارانی دەکەم، یانی: حوکمی زیناکەری بەسەردا دەچەسپێنم، جا عومەر خوا لێی ڕازی بێ هەر قەدەغەکردنەکەی پێغەمبەری خوای ﷺ ڕاگەیاندوە، نەك بڵێ: ئەوە لەلایەن خۆمەوە قەدەغەی دەکەم ! وەك پێشتر فەرموودەکانمان هێنا، کە یەکێکیان لە عەلی کوڕی ئەبو تالیبەوە بوو خوا لێی ڕازی بێ، ئەویدیکەش لەلایەن سەبرەی کوڕی مەعبەدی جوهەنییەوە خوا لێی ڕازی بێ، ئنجا ئایا زانایان چۆن وەڵامی ئەوەیان داوەتەوە:

١) دەڵێن: دیارە جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان ڕازی بێ، ئەو قەدەغەکردنەی پێنەگەیشتوە.

٢) یان ئەوەتا قسەکەی جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان ڕازی بێ ڕاست نیە، واتە: ئەو قسەیە قسەی ئەو نیەو ئەو لە سەنەدی ئەو فەرموودەیەدا نیە، هەرچەندە لە (صحيح مسلم)یشدا هاتوە، چونکە (صحيح مسلم) خۆ قورئان نیە، وە هەروەها (صحيح البخاري)یش قورئان نیە، ڕەنگە ڕاوییەك شتێکی لێ هەڵە بووبێ، یاخود شتێکی لەبیر چووبێتەوە، ئەوەی کە ئێمە دڵنیابین هەرچی تێیدایە هەمووی هەر ڕاستە لە سەدا سەد (١٠٠٪) تەنیا قورئانە، بەڵام ئەوانی دیکە بە ئەندازەی

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

ئەوە کە دەستی ئینسانی دەچێتێ، زەین و عەقڵی بەشەر کاری تێدا دەکات، ڕێی هەڵەو ڕاستیشی دەچێتێ، هەرچەندە لە دوای قورئان ڕاستترین کتێب کە فەرموودەکانی پێغەمبەر ﷺ، وە دەقەکانی شەریعەتیان کۆکردۆتەوە، بریتین لە (صحيح البخاري)و (صحيح مسلم)، بەڵام زانایان تێبینییشیان هەیە لەسەر هەندێك لەو فەرمایشتانەش کە لەوانیش دایە، کە یەکێکیان ئەمەیە، جا دەڵێین: جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان ڕازی بێ یان ئەو قسەیەی هەر نەکردوە، یاخود ئەگەر کردبێشیتی، دیارە قەدەغەکرانەکەی پێنەگەیشتوە، ڕەنگە لەو کاتەدا لەوێ نەبووبێ، یان لەبیری چووبێتەوە، بە هەرحاڵ بەشەر بەشەرە، تەنیا خوا بێ هەڵەو بێ هاوتا ئەوەی کە دەیفەرموێ: هەمووی هەر وایە، بەڵام بەشەر هەڵەو کەموکووڕیی ڕووی تێدەکات، پێغەمبەرانیش (عليهم الصلاة والسلام) خوا لە گوناه پاراستوونی، وە بە پاراستنی خوا پارێزراون، ئەگەرنا ئەوانیش جاری وایە تووشی هەڵەی سەهوو و لەبیرچوونەوە بوون، پێغەمبەر ﷺ جاری وابووە، شتێکی کردوە بە هەڵە کردوویەتی، بۆ وێنە: لە (صحيح البخاري)دا هاتوە، کە جارێك پێغەمبەر ﷺ نوێژی عەصری کرد، دوو ڕکاتی کردو سەلامی دایەوە، هاوەڵان بێدەنگ بوون، یەکێك ناوی (ذُو الْيَدَيْن) بوو (دیارە دەستی مەیلەو درێژ بوون)، گوتی: (يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقُصِرَتِ الصَّلاَةُ، أَمْ نَسِيتَ؟) واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ ئایا نوێژ کورت بۆتەوە (لە چوار ڕکات بۆتە دوو ڕکات) یاخود لەبیرت چۆتەوە؟ فەرمووی: (مَا قَصُرَتِ الصَّلاَةُ وَلاَ نَسِيتُ)، واتە: نە کورت بۆتەوەو نە لەبیریشم چۆتەوە (چوار ڕکاتم کردوە)، ڕووی لە هاوەڵان کردو فەرمووی: (أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ؟ فَقَالُوا: نَعَمْ، يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَتَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا بَقِيَ مِنَ الصَّلاَةِ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ بَعْدَ التَّسْلِيمِ)، واتە: ئایا (ذُو الْيَدَيْن) ڕاست دەکات؟ گوتیان بەڵێ، ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ، ئیدی پێغەمبەری خوا

ﷺ ئەوەی لە نوێژەکەی مابوو تەواوی کرد (واتە: دوو ڕکاتی دیکەی کردن) پاشان دوو سەجدەی بردن، لە کاتێکدا کە دانیشتبوو دوای سەلامدانەوە لە نوێژ {واتە: سەجدەی هەڵەکردن (سجدَةَ السَّهو)}، ئنجا بەشەر بەشەرە، چ جای هاوەڵان ئەوەتا پێغەمبەرانیش (علیهم الصَّلاة والسلام) وابوون.

شایانی باسیشە هەر لەبەرئەوەشە کە لەم مەسەلەیەدا ڕاجیایی هەیە، هەرچەندە ڕاجیاییەکی بێهێزە، چونکە وەختێك عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ، وەك لە (صحیح مسلم)دا هاتوە، گوتوویەتی: {فَلَنْ أُوتَى بِرَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً إِلَى أَجَلٍ إِلاَّ رَجَمْتُهُ بِالحِجَارَةِ}، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرقم: (٢٩٣٩) عَن جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، واتە: هیچ پیاوێك بۆ لام نایەت، ئافرەتێکی بە شێوەی کاتیی مارەکردبێ‌و هێنابێتی، مەگەر بەردبارانی دەکەم.

باشە عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ کە خەلیفەی مسوڵمانانە، ئاوا بڵێ، لەنێو ئەو هەموو هاوەڵانەدا کە عوسمان‌و عەلی‌و هەموو ئەوانیدکەش لەوێ بوون، ئەگەر ئەو شتە شتێکی حەڵاڵ بێ، ئایا ناڵێن: باشە عومەری کوڕی خەتتاب ! ڕاستە تۆ خەلیفەی پێغەمبەری ﷺ، بەڵام شتێك کە پێغەمبەری خوا ﷺ حەڵاڵی کردبێ، چۆن قەدەغەی دەکەی؟ وە دوایی چۆن کابرای لەسەر دەکوژی؟! دیارە بە تەئکید هەموو زانیوویانە کە ئەو شتە قەدەغەکراوە و هەرچەندە ڕەوا بووە، بەڵام نەسخ بۆتەوە، بۆیە دەڵێین: بە تەئکید قسەی جابیری کوڕی عەبدوڵڵا، یان هەر قسەی ئەو نیەو ئەو ئەو قسەیەی نەکردوە، بەڵکو ڕاوییەك بە لەبیرچوون بێ، یان بە مەبەست بێ، بەهەرحاڵ بە دەمیەوە کردوە، یاخود ئەو ئاگای لێ نەبووە، کە ئەو شتە قەدەغە کراوە، جا بۆیە زانایان دەربارەی ئەوە کە ئایا ئەگەر کەسێك ئافرەتێك بە شێوەی نیکاحی موتعە بێنێ، حوکمی زیناکەری بەسەردا دەچەسپێ یان نا ؟! ڕاجیایی یان هەیە:

١- هەندێکیان گوتوویانە: بەڵێ، وە ئەو دەقەی کە لە عومەری کوڕی (خەتتاب)ەوە خوا لێی ڕازی بێ هێناویانە، کردوویانە بە بەڵگەو دەڵێن: دیارە ئەوە نەسخ کراوەتەوەو قەدەغەیە، مانای وایە وەك زینای لەگەڵ بکات وایە، بۆیە هەمان حوکمی زیناکەری بەسەردا دەچەسپێ.

٢- هەندێکیش گوتوویانە: نەخێر، مادام کاتی خۆی حەڵاڵ بووەو دوایش هەندێك لە هاوەڵان ڕاجیایی یان هەبووە، بەلای کەمەوە شوبهەی تێدایە، لەبەرئەوە تەنیا (تعزیر) دەکرێ، دەبێ تەمبێ بکرێو سزاش بدرێ، بەڵام وەك زیناکەر مامەڵەی لەگەڵدا ناکرێ، بۆ وێنە: ئەگەر گەنج بوو سەد قامچی لێ بدرێ.

مەسەلەی یازدەیەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿... فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ...﴾، پاداشتەکانیان، یان کرێیەکانیان، یان خەڵاتەکانیان بدەنێ بەو ئافرەتانەی کە مارەیان دەکەن، لەسەرتان پێویستە، جێی سەرنج لێرەدا ئەوەیە کە خوای کاربەجێ مارەیی (مَهْر)ی ئافرەتانی بە چوار وشان باسکردوە، بەڵام لە قورئاندا وشەی (مَهْر) نەهاتوە:

١- وشەی (صَدُقات) کە کۆی (صَدُقة)یە.

٢- وشەی (أجُور)، کە کۆی (أجر)ە.

٣- وشەی (فَرِيضَة).

٤- وە وشەی (نِحْلَة).

ئنجا (صَدُقات) کە کۆی (صَدُقة)یە، لە مانادا وەك (صَدَاق)ە، چونکە کەسێك هاوسەرگیریی لەگەڵ ئافرەتێکدا دەکاتو ئەندازەیەك لە ماڵی خۆی پێدەدات، مانای وایە ڕاست دەکات ئارەزووی لێیە هاوسەرگیریی لەگەڵدا بکاتو خۆشی دەوێو پێی ڕازییە، بۆیە ناوی لێنراوە (صَدُقة) یان (صَدَاق)، وە نیشانەی ڕاستگۆییو ڕاستییەتی لەگەڵیدا دایە.

وە (أجُور) کۆی (أجْر)ە، واتە: پاداشت، چونکە وشەی (أجْر) لە کوردەواریی خۆماندا، یان لە زمانی عەرەبیدا، واتە: کرێ، بەڵام لە بەکارهێنانی قورئاندا، واتە: پاداشت لە بەرانبەر ئەوەدا کە ئەو ئافرەتە ڕازی دەبێ شوو بەو پیاوە بکات، ئەو پیاوە دیاریی دەداتێو خەڵاتی دەکاتو پاداشتی دەداتێ.

وە وشەی (نِحْلَة)ش کە بەکارهاتوە، واتە: دیارییو خەڵاتێکی بێ بەرانبەر، وە وشەی (فَرِیضَة)ش، واتە: شتێك کە ئەرکە لەسەر شانتو دەبێ ئەنجامی بدەی، ئەوانەش هەموویان ئەوە دەگەیەنن کە بەڕاستیی ئەو مارەییەی کە لەلایەن پیاوەوە دەدرێ بە ئافرەت، ڕێزلێگرتنی پیاوەکەیە بۆ ئافرەتەکەو، دەربڕینی خۆشەویستییەتیو ڕێزو حورمەتییەتی بۆی، وە دەربڕینی ڕاستگۆییەتی لەگەڵیدا، بۆیە وەك جارێکی دیکەش باسمان کرد، کە هەندێك لە عەلمانییەکان ڕەخنە دەگرن لە مارەیی، کە لە ئیسلامدا پیاو مارەیی دەدات بە ئافرەت دەڵێن: ئەوە مانای وایە ئەو ئافرەتە دەکڕێ، زۆر بە هەڵەداچوونو، ئەوانەی کە بێ ئینصافیی دەکەنو لادەدەن، وە مارەیی زۆر دەکەن، - هەرچەندە دروستیش بێ-، سەد لیرە، دوو سەد لیرە، سێ سەد لیرە، پێنج سەد لیرە، ئەوە لەڕاستییدا ئەو ڕەفتارە وای لێوەردەگیرێ کە وەك بڵێ بیانەوێ ئەو ئافرەتە بەو پیاوە بفرۆشن، ئەگەرنا سەد لیرەو چەند سەد لیرە، وەك مارەیی لە ئیسلامدا نەبووە، لە ئیسلامدا ئەنگوستیلەیەکیش دەگونجێ بکرێتە مارەیی، بەڵکو چەند سووڕەتە قورئانێکیش پیاوەکە فێری ئافرەتەکەی بکات دەگونجێ، مارەیی بێ، وە دەگونجێ لەسەر موصحەفێك ئافرەت مارە بکرێ، مانای وایە مارەیی شتێکی ڕەمزییەو، تەنیا ئەوە دەگەیەنێ کە ئەو پیاوە ڕەغبەتو ئارەزووی هەیە بۆ ئەو ئافرەتە کە ژیانی هاوسەریی لەگەڵ پێکبێنێو، بیکاتە هاوسەری ژیانی خۆی، وە لەگەڵیدا ڕاست دەکات، ئەوەتا دیاریی پێدەدات، وە بۆ زانیارییتان لە وڵاتانی ڕۆژئاوا زۆرجار ئافرەت بەدوای پیاودا دەڕواتو

دیاریی‌و خەڵاتیشی دەداتێ، هەر ئەوەندە كە بیهێنێ، كە لەڕاستییدا ئەوە پێچەوانەی فیطرەتە، چونكە ئافرەت بە سروشت حەز دەكات داواكراو و خۆشویستراو بێ، وە پیاو حەز دەكات‌و سروشتی وایە كە دەستپێشخەر بێ، بەڵام ئافرەت پێی خۆشە دەستپێشخەریی بۆ لا بكرێ، بۆیە ئەوەی لە ڕۆژئاوادا هەیە، پێچەوانەی فیطرەتە، بەڵام ناشڵێین: نابێ، چونكە دایكمان خەدیجە خوا لێی ڕازی بێ، چەند گەورە بووە، پێغەمبەری خوا ﷺ لە وەسفیدا دەفەرموێ: (سیدة النساء)! بەڵام ئەو دەستپێشخەریی كردوە بۆ ئەوەی كە هاوسەرگیریی لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ دا بكات، كەواتە: شتێكی ڕەوایە، بەڵام ئێمە باسی حاڵەتی گشتی دەكەین، دیارە هەموو ئافرەتان خەدیجە نین‌و هەموو پیاویش موحەممەد ﷺ نین، پیاوی وا هەیە ئەگەر ئافرەتەكە دەستپێشخەریی بكات، ڕەنگە دوایی ناجوامێربێ‌و بڵێ: خۆ تۆ مەجبووری من بوویی‌و ... هتد، بۆیە شەریعەت وایداناوە پیاو زیاتر دەستپێشخەربێ، ئەگەرنا ئەگەر ئافرەتەكەش دەستپێشخەربێ، وە پیاوەكە شایستەبێ، ئەوە هیچ ئیشكالی تێدانیە، پێغەمبەر ﷺ و خەدیجەش خوا لێی ڕازی بێ لەو بوارەدا سەرمەشق بوو ون.

مەسەلەی دوازدەیەم: كە خوای كاربەجێ دەفەرموێ: ﴿...وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ فِيمَا تَرَٰضَيۡتُم بِهِۦ مِنۢ بَعۡدِ ٱلۡفَرِيضَةِ ...﴾، وە گوناهتان ناگاتێ ئەوەی كە لە نێوان خۆتاندا لەسەری پێكهاتن، لە دوای ئەوەی كە دیاریكراوە، لە دوای ئەوە كە وەك پێویستیی دانراوە، گوناهتان ناگاتێ لەسەر هەر شتێك پێكبێن، زانایان چەند مانایەكیان بۆ داناوە.

١) ئەو پیاوە ئەو ئافرەتەی مارە كردوە بە ئەندازەیەك مارەیی، دوایی زیادەشی دەداتێ.

٢) یاخود ئافرەتەكە مارەییەكەی وەرگرتوە، بەڵام دوایی دەڵێ ئەوە نیوەت لێ خۆشبووم.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia Ameer Office

٣) یاخود پێشەکی (مقدمة)ییەکەی داوەتیٌو دواخراو (مؤخّرة)ەکەی ماوە، دەڵێ: ئەوە گەردنم ئازاد کردی.

واتە: هەرچۆن بێ: پیاوەکە مارەیی بۆ ئافرەتەکە زیاد بکاتو زیادەی بداتێ، یاخود ئافرەتەکە لێی کەم بکاتەوە، یاخود گەردنی ئازاد بکات، هەمووی هەر ڕەوایەو خوای پەروەردگار دەفەرموێ: دەستتان نەگیراوە، نە دەستی پیاوەکە گیراوە، نە دەستی ئافرەتەکە، کە چاکە لەگەڵ یەکدیدا بکەن، گرنگ ئەوەیە لەسەر بناغەی لێکتێگەیشتن (تفاهم)و بە تەبایىو ڕەزامەندیی نێوانیان بێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی حەوتەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان چوار ئایەت دەگرێتە خۆی لە ئایەتی (٢٥ تا ٢٨)، لەم چوار ئایەتەدا سەرەتا خوای کاربەجێ باسی هاوسەرگیریی لەگەڵ کەنیزەکاندا دەکات بۆ کەسانێك کە توانایی ماددییان نیە، کە هاوسەرگیریی لەگەڵ ئافرەتانی ئازاد بکەن، کە دیارە ئەو کاتە ئەمان مەسرەفی زیاتریان ویستوە، پاشان خوا ﷻ ڕایدەگەیەنێ کە دەیەوێ ڕاستییەکانمان بۆ بخاتە ڕوو، وە یاساکانی خۆیمان پێشان بدات کە بەسەر گەلانی پێشووماندا جێبەجێ بوون، وە بۆمان ڕوون دەکاتەوە کە خوا دەیەوێ لێمان ببوورێ، وە پاشان دووپاتی دەکاتەوە کە حەز دەکاتو دەیەوێ تۆبەمان لێ وەربگرێ، وە ڕایدەگەیەنێ کە ئەوانەی شوێن ئارەزووان دەکەون، دەیانەوێ خراپ لامان بدەن، پاشان ڕایدەگەیەنێ کە حەزدەکاتو دەیەوێ باری سەرشانمان سووك بکات، چونکە مرۆڤ بێهێز خوڵقێنراوە، بەتایبەتی لە بەرانبەر غەریزەی جینسییدا.

﴿ وَمَن لَّمۡ يَسۡتَطِعۡ مِنكُمۡ طَوۡلًا أَن يَنكِحَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ فَمِن مَّا
مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُم مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۚ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۚ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ
فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذۡنِ أَهۡلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ مُحۡصَنَٰتٍ غَيۡرَ مُسَٰفِحَٰتٖ وَلَا
مُتَّخِذَٰتِ أَخۡدَانٖۚ فَإِذَآ أُحۡصِنَّ فَإِنۡ أَتَيۡنَ بِفَٰحِشَةٖ فَعَلَيۡهِنَّ نِصۡفُ مَا عَلَى ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ
مِنَ ٱلۡعَذَابِۚ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَشِيَ ٱلۡعَنَتَ مِنكُمۡۚ وَأَن تَصۡبِرُواْ خَيۡرٞ لَّكُمۡۗ وَٱللَّهُ غَفُورٞ
رَّحِيمٞ ٢٥ يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمۡ وَيَهۡدِيَكُمۡ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ وَيَتُوبَ

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

عَلَيۡكُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٢٦﴾ وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡكُمۡ وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُواْ مَيۡلًا عَظِيمٗا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمۡۚ وَخُلِقَ ٱلۡإِنسَٰنُ
ضَعِيفٗا ﴿٢٨﴾ ﴾.

مانای وشــه بە وشــەی ئایەتەکـان

((وە هـەر کامێکـتان لـە ڕووی دارایـی یـەوە نەیتـوانی ئافرەتـانی ئـازادی بـڕوادار بێنـێ، بـۆی هەیـە لەوانـەی بـە دەسـتتانەوەن (و خاوەنیـانن) لـە کچە بڕوادارەکانتـان (بخـوازێ)، (ئیمـان سـەنگی مەحـەکی مرۆڤەکانـەو) خـواش بـە ئیمانتـان زانـاترە، هەنـدێکتان لـە هەندێکـتانن (و هـەمووتان بـە ئـازادو کۆیلـەوە وەچـەی بـابو دایکێکـن)، دەجا بـە مۆڵـەتی خاوەنەکـانیان مارەیـان بکـەن‌و، مـارەیی یەکانیـشیان بـە شـێوەیەکی پەسـندو بـاو پێبـدەن، بـەڵام بـا لـە خراپـە پارێـزراو (و داوێـن پـاك) بـن‌و نـە بـە ئاشـکرا زینـا بکـەن‌و نـە پەنهـانییش دۆسـتتدار بن، ئنجا هـەرکات (بە هۆی هاوسـەرگیریی یەوە) لە خراپـە پارێـزراو بوون، ئەگەر زینایان کرد، ئـەوە نیـوەی ئـەو سزایەی کە لەسەر ئافرەتانی ئازادە لەسـەریانە (کـە پەنجـا قەمچییـە) ئـەوەش بـۆ کەسـێکە لـە ئێـوە کە مەترسیی گونـاهـ (و تێشکان لـە بەرانبـەر ئـارەزوودا)ی هـەبێ، وە ئەگـەر خۆشـتان مـەرزەم بکـەن، (وە کەنیزەکان نەهێنـن) بۆتان چاکتـرە، وە خـوا لێبـوردەی بـە بـەزەیی یـە ﴿٢٥﴾ خـوا دەیـەوێ (ڕاسـتییەکان) بۆتان ڕوون بکاتەوە، وە ڕێنماییـتان بکات بـەرەو ڕێوشوێن‌و ئەزموونی ئەوانەی پێش خۆتان (و ئەو یاسایانەی خوا کە بەسەریاندا چەسـپیون)، وە (دەیەوێ‌و حەز دەکات) لێتـان خۆشـبێ، وە خـوا زانـای کاربەجێیـە ﴿٢٦﴾ وە خوا دەیەوێ لێتان خۆشبێ، بەڵام ئەوانەی دوای ئـارەزووان دەکـەون، حـەز دەکەن بە لادانێکی مەزن لابدەن ﴿٢٧﴾ خوا حەز دەکات لەسـەرتان سـووك بکات، وە مرۆڤ (لە بەرانبـەر ئارەزووەکـاندا) بێهێـز دروسـتکراوە ﴿٢٨﴾)).

F/AliBapir.Office
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**طَوْلًا**): واتە: (غِنَاً)، دەوڵەمەندیی لە ڕووی داراییەوە (والطَّوْلُ خُصَّ بِهِ الفَضْلُ والمَنُّ)، طَولاً: كِنَايةٌ عَمَّا يُصْرَفُ إلى المَهْرِ والنَّفَقَةِ)، (طَول) واتە: چاکەو منەتکردن، وە لێرەدا وشەی (طَول) کینایەیە لەوەی کە صەرف دەکرێ بۆ مارەیی‌و بۆ مەسرەفی ژن هێنان‌و ژن‌و ماڵ بەڕێوەبردن.

(**فَتَيَٰتِكُمُ**): (جَمع فَتَاة)، (فَتَاةَ: الشَابَّةَ الأُنثى)، واتە: مێینەیەکی گەنج، (وَيُكَنَّى بِهِ عَن الأمَة، وَيُكنَّى بالفَتَى عَنِ المَمْلُوك، (وَقَالَ لِفتيانِهِ اجْعَلوا بَضَاعتهم)، وشەی (فَتَاة) کینایەیە بۆ کەنیزەك، جا ئەگەر پیرەژنیش بێ هەر پێی دەگوترێ (فَتَاة)، وە (فَتَى) یانی: کوڕی گەنج، بەڵام کینایەیە بۆ کۆیلە، واتە: نێرینە (عَبْد) ئەگەر بە تەمەنیش بێ، ئەوەش دیارە وەك دوایی باسی دەکەین بۆ ڕێزگرتن‌و پاراستنی هەست‌و نەستیان، خوای پەروەردگارو پێغەمبەر ﷺیش ئەو وشانەیان بەکارهێناوە لەجیاتی (جَارِية) یان (أمَة) یاخود (عَبْد).

(**أَخْدَانٍ**): (جَمْعُ خِدْن وخَدِين) کەسێکە بە پەنهانیی داوێن پیسیی بکات، جا ئافرەت بێ، یان پیاو بێ، (أي: المصاحِب، وَأَكْثَرُ ذَلِكَ يُسْتَعْمَلُ فِيمَنْ يُصَاحَبُ بِشَهْوَةٍ)، کەواتە: وشەی (خِدْن)و (خَدِين) بۆ پیاویش‌و بۆ ئافرەتیش بەکاردەهێنرێ، دەڵێ: (أي: المصاحِب) کە بەمانای هاوەڵە، بە زۆریی بۆ ئەوە بەکاردەهێنرێن، کە بە ئارەزووەوە هاوەڵایەتیی بکرێ.

(**ٱلْعَنَتَ**): واتە: مەشەقەت‌و ناڕەحەتیی (المعَانَتَةُ كالمُعَانَدَةِ لَكِنَ المُعَانَتَةُ أَبْلَغُ، لأَنَّهَا معانَدَةٌ فِيها خَوْفٌ وَهَلاَك، وَلِهَذَا يُقَالُ: عَنِتَ فُلاَنٌ، إِذَا وَقَعَ فِي أَمْرٍ يُخَافُ مِنْهُ التَّلَفُ، يَعْنَتُ عَنَتَاً)، (عَنَت) واتە: ناڕەحەتیی،

وە (مَعَانَتَة)، وەك (مُعَانَدَة) وایە، بەڵام (مَعَانَتَة) مانای زیاتری هەیە، چونکە (مَعَانَتَة) ئەوەیە کە مەترسیی بە هیلاکچوونی تێدابێ، دەگوترێ (عَنِتَ، يَعْنَتُ) واتە: کەوتە نارەحەتییەوە، کاتێك مرۆڤ بکەوێتە نارەحەتییەکەوەو لەخۆی بترسێ.

(**سُنَنَ**): (السُّنن) کۆی (سُنَّة)یە، واتە: طەریقەت، بە مانای یاساو ڕێبازێك دێ کە لە پێشدا گیراوەتەبەر، خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿... سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ ...﴾، واتە: ئەو یاسایانەی من کە مامەڵەم پێ لەگەڵ پێشووەکانی ئێوەدا کردوون، بوونەتە ڕێبازێكو ڕاستە شەقامێك، بۆیە زانایان وشەی (سُنةَ)یان بە طەریقەت لێکداوەتەوەو گوتوویانە: (سُنَّةَ النَّبِيِّ: أي طَرِيقَتُهُ) ڕێبازی پێغەمبەر ﷺ.

(**ٱلشَّهَوَٰتِ**): (أَصْلُ الشَّهْوَةِ: نُزُوعُ النَّفْسِ إِلَى مَا تُرِيدُهُ)، (شَهْوَة) ئەوەیە کە نەفس بەرەو لای بچێ، هەر شتێك نەفس بیخوازێ، پێی دەگوترێ شەهوەت، جا (راغب الأصفهاني) دەڵێ: شەهوەت دوو جۆرە، شەهوەتی ڕاست (صَادِقة) هەیە، ئەویش ئەوەیە کە بەبێ ئەوە بەدەن تووشی نارەحەتیی دەبێ، وەك: خواردنو خواردنەوەو ئارەزووی جینسیی، واتە: ئەوەی جەستە پێویستی پێیەتیو پەکی لەسەری دەکەوێ.

وە شەهوەتی درۆ (كَاذِبة) هەیە کە مرۆڤ هەر پێی خۆشە بخواو بخواتەوە هەرچەندە مایەی قەڵەوبوونو پەیدابوونی گەدەو گیپاڵیشی بێ، واتە: پێویستی پێی نیە.

(**مَيۡلًا**): (المَيْلُ: العُدُولُ عَنِ الوَسَطِ إِلَى أَحَدِ الجَانِبَيْنِ؛ وَيُسْتَعْمَلُ في الجَوْرِ كَثِيراً)، (مَيْل) واتە: ئەوەیە کە لە نێوەڕاستەوە بە لایەکیاندا لابدات، بە لای ڕاست یان بە لای چەپدا، وە بە زۆریی بە مانای ستەم بەکاردێ.

مانای گشتی ئایەتەکان

خوا ﷻ پاش ئەوەی باسی ئافرەتانێکی کرد کە قەدەغەن هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکرێ، وە دوایی باسی کرد کە غەیری ئەوان ڕەوایە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکرێو مارەییان پێبدرێ، مادام بە ڕەزامەندیی هەردوولایان بێ، هەر لەسەر ئەو بابەتە دەڕواتو دەفەرموێ: ﴿ وَمَن لَّمۡ يَسۡتَطِعۡ مِنكُمۡ طَوۡلًا أَن يَنكِحَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُم مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ ﴾، وە هەر کامێك لە ئێوە لە ڕووی دارایی یەوە نەیتوانی ئافرەتانی ئیمانداری ئازاد بێنێ (لەبەرئەوەی ئەوان مارەییان زیاتر بووەو پارەیان زیاتر تێچووە) با لەوانەی کە بەدەستتانەوەن لە کچە ئیماندارەکانتان، لە کەنیزەکەکان، بێنێ، ﴿ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُم ﴾، وە خواش بە ئیمانتان زاناترە، واتە: ئەوەی لەلای خوا سەنگی مەحەکە ئیمانە، ئنجا مادام ئەو کەنیزەکە ئیماندارە، شایستەی ئەوەیە کە هاوسەرگیریی لەگەڵدا بکەن، هەرچەندە ئازادیش نەبێ، ﴿ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖ ﴾، لە ڕووی ڕەچەڵەکیشەوە هەندێکتان لە هەندێکتانن، ئازادو کۆیلە هەمووی دەچنەوە سەر ئادەمو حەووا، کەواتە: فەخرو شانازیی بەسەر یەکدییدا مەکەن، ﴿ فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذۡنِ أَهۡلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ ﴾، بە مۆڵەتی خاوەنەکانیان بیانهێنن، وە مارەیی یەکانیان پێبدەن بە شێوەیەکی پەسندو چاك، ﴿ مُحۡصَنَٰتٍ غَيۡرَ مُسَٰفِحَٰتٖ ﴾، بەڵام با ئافرەتانی خۆ پاك ڕاگیرو پاك داوێن بن، وە زیناکەر نەبن بە ئاشکرا، ﴿ وَلَا مُتَّخِذَٰتِ أَخۡدَانٖ ﴾، وە بە پەنهانییش دۆستیان نەبێ، دیارە ئەو کاتە عادەت وابووەو کەنیزەکەکان هەیانبووە بەئاشکرا زینایان کردوە، خاوەن کۆیلەی وا هەبووە بەکرێی داونو بەئاشکرا زینای پێکردوون، یەکێك لەوانە (عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەییەی کوڕی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

سەلول)(١) بووە، وە هەبووە بە پەنهانیی دۆستیان هەبووە، جا خوای پاكو تاك دەفەرمویٚ لەو کەنیزەکانە بێنن، کە نە بەئاشکرا، نە بەپەنهانیی داوێن پیسیی ناکەن، ﴿ فَإِذَآ أُحۡصِنَّ ﴾، وە هەر کاتێك ئەو ئافرەتانە هاوسەردار بوون، واتە: ئەو کەنیزەکانە شوویان کرد، ﴿ فَإِنۡ أَتَيۡنَ بِفَٰحِشَةٖ ﴾، ئەگەر زینایان کرد، ﴿ فَعَلَيۡهِنَّ نِصۡفُ مَا عَلَى ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ مِنَ ٱلۡعَذَابِۚ ﴾، ئەوە نیوەی ئەوە کە لەسەر ئافرەتانی ئازادە، سزایان لەسەرە، کە مەبەست پێی سەد قامچییەکەیە، کە نیوەکەی دەبێتە پەنجا قامچیی، ﴿ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَشِيَ ٱلۡعَنَتَ مِنكُمۡۚ ﴾، ئەوەش بۆ کەسێك لە ئێوە کە مەترسیی ئەوەی هەبێ تووشی نارەحەتیی بێ، بە هۆی ژن نەهێنانەوەو توانای ژن هێنانی ئافرەتانی ئازادیشی نەبێ، ئەو مۆڵەتە بۆ ئەو کەسەیە، ﴿ وَأَن تَصۡبِرُواْ خَيۡرٞ لَّكُمۡۗ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴾، وە ئەگەر خۆتان ڕابگرن باشترە بۆ ئێوە، وە خوا لێبووردەی بە بەزەیی یە، پاشان خوای بەخشندە دەفەرمویٚ: ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمۡ ﴾، خوا دەیەوێ بۆتان ڕوون بکاتەوە، ڕاستییەکانتان بۆ ڕوون بکاتەوە، ﴿ وَيَهۡدِيَكُمۡ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ ﴾، هەم حەڵاڵو حەرامی ئێستای شەریعەتتان بۆ ڕوون دەکاتەوە، وەهەم یاساکانی خوێ دەربارەی گەلانی پێشووی پێش ئێوەشتان بۆ ڕوون دەکاتەوە، ﴿ وَيَتُوبَ عَلَيۡكُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴾، وە خوا دەیەوێ لێتان ببووریٚ، وە خوا زانای کاربەجێیە، ﴿ وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡكُمۡ ﴾، خوا دەیەوێ لێتان ببووریٚو بگەڕێتەوە سەرتان بە وەرگرتنی پەشیمانییو گەڕانەوەتان. ﴿ وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُواْ مَيۡلًا عَظِيمٗا ﴾، بەڵام ئەوانەی بە دوای ئارەزوو دەکەون، دەیانەوێ بە لادانێکی زۆر مەزنو بێڕەزا لابدەن، ﴿ يُرِيدُ

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

---

١) قسە ڕۆیشتووی مونافیقەکانی مەدینە، دیارە ئێستاش هەر مونافیقو دەغەڵەکان خەریکی ئەو پیشەیەنو تۆڕ (شبکة)ی جۆراوجۆری بێناموسییو داوێن پیسیی دروست دەکەن !

ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْۚ وَخُلِقَ ٱلْإِنسَٰنُ ضَعِيفًا ﴾، خوا دەیەوێ لەسەرتان سووك بكات، دەیەوێ باری شانتان سووك بكاتو بۆیەش مۆڵەتتان دەدات، وە ئینسانیش بە بێهێزیی خوڵقێنراوە، بەتایبەت لە بەرانبەر ئارەزووەكانیدا، بۆیە خوای زاناو شارەزا هەم لێبوردەیە، ئەگەر مرۆڤ بیەوێ تۆبە بكاو بگەڕێتەوە، وە هەم جارجاریش مۆڵەتتان دەدا كاتێك كە دەكەونە حاڵەتە نائاسایی یەكانەوەو مۆڵەتتان دەدات بۆ كردنی هەندێك شت كە لە حاڵەتی ئاساییدا ناڕەوان، تاكو لەسەرتان سووك بكات.

چەند مەسەلەیەكی گرنگ

مەسەلەی یەكەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلًا أَن يَنكِحَ ٱلْمُحْصَنَٰتِ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم ﴾، واتە: هەر كەسێك لە ئێوە لە ڕووی داراییەوە نەیتوانی ئافرەتانی ئیمانداری ئازاد بە هاوسەر بگرێ، با لەوانەی كە ئێوە خاوەنیانن، (واتە: كەنیزەكەكان) لە كچە ئیماندارەكانتان بێنێ، ئنجا ئایا هۆكاری ئەوە چی بووە كە خوای كاربەجێ بۆ كەسێك كە توانای خواستنو هێنانی ئافرەتانی ئازادی هەبێ، ڕێگەی نەداوە كەنیزەك بێنێ؟ دیارە هۆكارەكەی ئەوە بووە كە ئافرەتانی كەنیزەك ئەو كاتە بەپێی حاڵەتی كۆمەڵایەتیی كە ئەوكاتە كەنیزەكەكانو كۆیلە بەگشتی تێیدا ژیاون، بەهەرەمەند نەبوون لە جەوێكی وا كە باش تێیدا پەروەردە بكرێن، بە شێوەیەكی وا كە لە دواییدا ببن بە دایكێكی باش بۆ ئەو منداڵانە كە لێیان پەیدادەبن، پاشان بۆیە خوا ﷻ وەك مۆڵەتێك مۆڵەتی داوە بە كەسانێك كە توانای خواستنی ئافرەتی ئازادیان نیە، چونكە ئەو كاتە دیارە هێنانی ئافرەتی كەنیزەك هەم مارەیی كەمتر بووە، هەم مەسرەفی كەمتر بووە، هەم شێوەی ئیدارەدانو بەڕێوەبردنی ئافرەتێكی كۆیلە، قورسایی دارایی كەمتری خستۆتە سەر شانی ئەو كەسەی كە دەبێتە هاوسەری، هۆكارەكەی ئەوە بووە.

مەسەلەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ مِّن فَتَيَـٰتِكُمُ ٱلْمُؤْمِنَـٰتِ ﴾، نەیفەرمووە: (مِنْ إمَائِكُمُ المُؤْمِنَاتِ)، (أَمَة) واتە: کۆیلەی مێینە، وە (عَبْد) واتە: کۆیلەی نێرینە، خوا ﷻ لە قورئاندا کاتێك کە باسی کەنیزەکان دەکات دەفەرموێ: ﴿ مِّن فَتَيَـٰتِكُمُ ﴾، کە کۆی (فتاة)ە، وە (فتاة) لە ئەسڵدا بە کچی شوونە کردوو دەگوترێ، کەواتە: (فتاة) واتە: کچ، بەڵام لە زاراوی بەکارهێنانی قورئانو سوننەتی پێغەمبەریش ﷺدا بە مانای (کەنیزەك)ە، وە (فتاة) کۆیەکەی (فتیات) و (فتی) کۆیەکەی (فتیان)ە، جا ئایا بۆچی ئەم دوو وشەیە بەکارهێنراون، بۆ پیاوو ئافرەتی کۆیلە؟ لەڕاستییدا تەنیا وەك ڕێزو حورمەت لێنان، وەك لەوبارەوە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي وَأَمَتِي، وَلكِنْ لِيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨١٨٢)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٥٥٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٨٣٥)، وَأَبُودَاوُدَ برقم: (٤٩٧٥)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، واتە: با یەکێك لە ئێوە نەڵێ: بەندە نێرینەکەم، وە بەندە مێینەکەم، بەڵکو با، بڵێ: گەنجەکەم، وە کچەکەم، بۆئەوەی وشەی (عَبْد)و وشەی (أمة) بەکارنەهێنرێن، چونکە پیاوان هەموویان تەنیا بەندەی خوانو، وە ئافرەتانیش هەموویان تەنیا بەندەی مێینەی خوای پەروەردگارن، واتە: ئەو وشەیەی کە بۆ لای خوای پەروەردگار بەکاردەهێنرێو ئینسانی پێ پاڵ دەدرێتە خوای بێوێنە بە سیفەتی بەندایەتیی، با بۆ جگە لە خوای بەرزو مەزن بەکارنەهێنرێ، ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿ مِّن فَتَيَـٰتِكُمُ ٱلْمُؤْمِنَـٰتِ ﴾، واتە: لە کەنیزەکە ئیماندارەکانتان، ئایا ئافرەتی کەنیزەك کە ئیماندار نەبووبێ، حوکمی چۆن بووە؟ ئایا دروست بووە بیهێنێ؟ یان دروست نەبووە؟ دەڵێین: مادام ئایەتەکە دەفەرموێ: ﴿ مِّن فَتَيَـٰتِكُمُ ٱلْمُؤْمِنَـٰتِ ﴾، کە دیارە ئەوە بۆ هاوسەرگیریی یە، بەڵام وەك لایەنی دیکە کە بۆیان هەبێ بچنە لایانو لەگەڵیان جووت بن، وەك سیفەتی کەنیزەك با ئیمانداریش نەبووبن، بۆیان ڕەوا بووە،

www.AlBadir.net
Youtube/AlBadir
F/MediaAmeerOffice

بەڵام وەك هاوسەرگیریی كە بە ڕەسمیی وەك هاوسەری خۆی بیهێنێ، كە دیارە ئەو كاتە هەقی هاوسەرایەتیی دەبێ، ئەوە زۆربەی زانایان ڕایان وایە كە ئەگەر ئیماندار نەبوون، دروست نەبووە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بكرێ، بەڵام هەندێكیان دەڵێن: با ئیمانداریش نەبوون دروست بووە، (ئەبو حەنیفە) ڕەحمەتی خوای لێ بێ لە ئایەتی (٥)ی سووڕەتی (المائدة) كە دەفەرمویێ: ﴿وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِكُمۡ ۝٥﴾، واتە: بۆتان حەلاڵ كراوە ئافرەتانی پاك لەوانەی كە پێش ئێوە كتێبیان پێدراوە (واتە: جوولەكەو نەصرانییو غەیری ئەوانیش)، دەكاتە بەڵگەی ڕەوایی هاوسەرگیرییكردن لەگەڵ ئافرەتانی كافری كۆیلەدا، (ئەبو حەنیفە) دەڵێ: مادام دروست بێ كە ئافرەتانی ئازادی خاوەن كتێبەكان، بە هاوسەر بگیرێن، كەواتە: وەختێك كە دەبن بە كۆیلەش هەر دروستە، بەلام واپێدەچێ ڕای زۆربەی زانایان بەهێزتر بێ، چونكە بەڵگەی تایبەتی پێش بەڵگەی گشتی دەخرێ‌و، ئەوەی (ئەبو حەنیفە)ش بەڵگەیەكی گشتییە، كە ئافرەتانی خاوەن كتێبەكان دروستە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بكرێ، بەڵام ئەوەیان كە دەفەرمویێ: كەنیزەكێك كە ئیمانی هەبێ بیهێنن، كەواتە: كەسێك ئیمانی نەبێ دروست نیە بكرێ بە هاوسەر، ئەمە بەڵگەیەكی تایبەتەو پێش ئەو بەڵگە گشتییەی (ئەبو حەنیفە) دەخرێ، ڕەحمەتی خوا لە هەموویان بێ.

مەسەلەی سێیەم: كە دەفەرمویێ: ﴿وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۚ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖ﴾، هەر لە باسی ئەوەدا كە ئینسانی ئیماندار كە توانای نەبوو ئافرەتی ئازاد بێنێ، بۆی هەیە هاوسەرگیریی لەگەڵ ئافرەتی كەنیزەكدا بكات، دوایی دەفەرمویێ: وە خوا بە ئیمانتان زاناترە، هەندێكتان لە هەندێكتانن، واتە: لێرەدا ئیمان بە مەرج گیراوە بۆ ئەو ئافرەتە كە هاوسەرگیریی لەگەڵدا دەكرێ، دیارە حیكمەتی ﴿وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۚ﴾یش ئەوەیە كە ئینسان

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

بـۆی نیە زۆر لـە ئیمانەکـەی بکۆڵـێتـەوە، مادام بەڕواڵەت خـۆی بـە ئیمانـدار پێـشاندەدات کـە ئیمـانـدارەو حوکـم بـە ڕواڵـەت دەکـرێ، وەك زانـایان وەك بنچینـەکـی شـەرعی گوتوویانـە: (نَحْنُ نَحْكُمُ بِالظَّاهِرِ وَاللَّهُ يَتَوَلَّى السَّرَائِرِ)، واتـە: ئێمـە حـوکم بـە ڕواڵـەت دەکـەین‌و نهـێنییەکان حـەواڵەی خـوا دەکـەین، ئەوە یەك، واتایەکی دیکەشی ئەوەیە کە خـوای پەنهـانزان بـە ئیمانتـان زانـاترە، دەبینی ئەو ئافرەتە کەنیزەکە لە مێـردە ئازادەکـەی بـە ئیمانتـرە لـەلای خـوای پەنهـانزان، وە خۆشـەویـستترە لـەلای خـوای بـە بـەزەیی، کەواتـە: ئیمـان بـە شێوەی ڕاستەقینە بـەس خـوا دەیزانـێ، چونکـە خەڵـك ڕواڵەت دەبینـێ، بـەڵام خوا نێو دڵـی ئینسـانەکان دەزانـێ، وە لەلای خوای دادگەریش سـەنگی مەحـەك ئیمانـە، کەواتـە: ئەگـەر توانـای خواسـتنی ئـافرەتی ئازادتـان نـەبوو، مەسڵەمێنەوە لە هێنانی ئافرەتـی کـەنیزەك، هـەر لەبەرئـەوەی کە کەنیزەکە، چونکە سـەنگی مەحـەك ئیمانـەو خـواش بـە ئیمـان کـە لـە دڵـی بەندەکـانیـدا هەیـە، زانـاترە، ئـەوەش کـە دەفـەرموێ: ﴿ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ ﴾، هەندێکـتان لـە هەندێکـتانن، واتـە: لـە ڕووی ڕەچـەڵەك‌و نەسـەبیـشەوە، دیـسان هـەمووتـان دەچـنـەوە سـەر یـەك دایـك‌و باب، کەواتـە: ئـەوەش مەکەنـە پـەرچ‌و ئاسـتەنگ لەبەردەمی خۆتانـدا، چونکە لەڕاسـتییدا ئەوە شـتێکی کاتییـە، کە ئـەو ئینـسانە دەبێتـە کۆیلـەو ئەویدیکـە بۆتـە ئـازاد، حاڵـەتێکی سـیاسیی‌و کۆمەڵایـەتیی نەخوازراو ئەوەی پەیداکردوە، کە دیارە کاتێـك کـە ئیـسلام هاتوە، ئـەو حاڵەتـە هـەبووە، وەك لـە دەرسێکی سـەربەخۆدا خـوا پـشتیوان بـێ باسـی مەسـەلەی کۆیلـە دەکـەین، داخـۆ لـە ئیـسلامـدا چۆنـە؟ وە ئیـسلام چـۆن چارەسـەری کـردوە؟ کەواتـە: ئـەوە بـە شـێوەیەکـی کاتیـی‌و لەبـەر هـەندێ بـارودۆخی نەخـوازراوو نەویسـتـراو، هەندێك لە پیاوەکان بوون بـە کۆیلـە، وە ئافرەتەکـان بوون بـە کـەنیزەك، لەبەرئـەوە زۆر تەماشـای ئـەوە مەکـەن، چـونکە لـە ئەسڵدا هەمووتان مرۆڤن‌و دەچنەوە سەر یەك بـابو دایـك‌و، هەمووتـان وەچـەی یـەك خێـزانن.

مەسەلەی چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذۡنِ أَهۡلِهِنَّ ﴾، بە مۆڵەتی کەسوکاریان بیانخوازن، مارەیان بکەن، ئەوەش زانایان لەسەری یەك دەنگن کە ئەو ئافرەتە کەنیزەکە خاوەنەکەی هەر کەسێك بووبێ، دەبووایە ئەو کەسەی ویستوویەتی بیهێنێ، بچێ لێی بخوازێ، ئنجا لێی مارە بکرێ، وە بێ ئاگاداریی ئەو دروست نەبووە کە لەگەڵ ئافرەتە کەنیزەکەکە ڕێك بکەوێو مارەی بکات، وەك چۆن لە حاڵەتی ئاساییدا کە خەڵك ئافرەت دێنێ، دیارە دەبێ سەرپەرشتیار (ولي) ئاگادار بێو ئامادەبێ لە کاتی مارەکردنیدا، بە هەمان شێوەش سەرپەرشتیاری ئەو کەنیزەکانەش دەبووایە ئاگاداربن، ئنجا نەك هەر بۆ کەنیزەك، بەڵکو بۆ کۆیلەش، واتە: نێرینەی ئەو کۆیلانەش، کە ئەگەر هاوسەرگیرییان کردبووایە، دەبووایە بە ئاگاداریی خاوەنەکانیان بێ، واتە: ئەو کەسەی کە گەورەو خاوەنیانە، پێغەمبەری خوا ﷺ لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿إِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ بِغَيْرِ إِذْنِ سَيِّدِهِ كَانَ عَاهِرًا﴾، أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَهْ برقم: (١٩٥٩) قال البوصيري: هَذَا إسناد حَسَن، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أخرجه الحاكم برقم: (٢٧٨٧) عَن جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وقال: صحيح الإسناد، ووافقه الذهبي، وَحَسَّنَهُ الألباني في (الإرواء) برقم: (١٩٣٣)، واتە: هەر کاتێك کۆیلەیەك بێ مۆڵەتی گەورەکەی (خاوەنەکەی) هاوسەرگیریی بکات، ئەوە بە داوێنپیس لەقەڵەم دەدرێ، ئەوە بە نسبەت پیاویانەوە، ئنجا بەنسبەت کەنیزەکیشەوە، ئەوە ئایەتی لەسەرە کە دەبێ بە مۆڵەتی خاوەنەکەی بێ، هەڵبەتە ئەوە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە هەروا دەبێ، چونکە خۆ ئەو کەسەی کە خاوەنی ئەو کەنیزەکەیەو لەماڵی ئەو دایە، بێگومان ناگونجێ کە ئەو کەنیزەکە بچێ بەبێ مۆڵەتی خاوەنەکەی شوو بکات، چونکە خاوەنەکەی دەتوانێ بیفرۆشێ، کە دیارە ئەو کاتە وابووە، هەروەها پیاوەکەش بە هەمان شێوە بۆی نەبووە هاوسەرگیریی بکات، بێ ئاگاداریی ئەو کەسەی کە خاوەنیەتی.

مەسەلەی پێنجەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ ﴾، مارەییەکانیان پێ بدەن بە شێوەیەکی پەسند، زۆربەی زانایان ڕایان وایە مارەیی ئەو کەنیزەکانە کە مارە دەکرێن، دەبێ بدرێتە دەست خاوەنەکانیان، واتە: ئەو کەسەی کە خاوەنیەتی، بەڵام من پێم وایە لەبەرئەوەی کە ئایەتەکە بە ڕاشکاویی دەفەرموێ: ﴿ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ﴾، (أجورهُنَّ)، ڕاناوەکە دەچێتەوە سەر ئافرەتەکان کە مارە دەکرێن، وە پێموایە ئەو قسانەی دیکە بەڵگەیەکی وایان لەسەر نیە، دەڵێم بەڵکو پێویستە مارەییەکە تەسلیمی خودی کەنیزەکەکە بکرێ، جا دیارە کە ئێستا ئێمە قسە دەکەین، کۆیلە نەماون، بەڵام لەوبارەوە توێژەرەوانی قورئان زۆر مشتومڕیان بووە، چونکە لە سەردەمی ئەواندا کۆیلە هەبوون، بۆیە زۆر بە گرنگیی پێدانەوە باسی ئەو بابەتەیان کردوە، وە هەندێکیان ئەوە ئایەتەیان بە بەڵگە هێناوەتەوە، کە لە سووڕەتی (النحل)دا هاتوە:

﴿ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا عَبۡدًا مَّمۡلُوكًا لَّا يَقۡدِرُ عَلَىٰ شَيۡءٖ ... ﴿٧٥﴾ ﴾، واتە: خوا وێنەی هێناوەتەوە بە بەندەیەك کە خاوەنداره، (واتە: کەسێك خاوەنیەتی) توانای بەسەر هیچ شتێکدا نیە، گوتوویانە مادام خوای زاناو توانا وا دەفەرموێ:

﴿ لَّا يَقۡدِرُ عَلَىٰ شَيۡءٖ ﴾، توانای بەسەر هیچ شتێکدا نیە، کەواتە: ئافرەتێکی کەنیزەك کە مارە دەکرێ، نابێ مارەییەکەی بدرێتێ، بەڵام لەڕاستییدا ئەوە قسەیەکی گشتییە، بەڵێ دەگونجێ کۆیلە توانای بەسەر هیچ شتێکدا نەبێ، بەڵام مادام دەقی لەسەرە کە مارەیی کەنیزەك تەسلیمی خۆی بکرێ، ئەو دەقە گشتییە بەو دەقە تایبەتە تایبەت (تخصیص) دەکرێ.

مەسەلەی شەشەم: کە دەفەرموێ: ﴿ مُحۡصَنَٰتٍ غَيۡرَ مُسَٰفِحَٰتٖ وَلَا مُتَّخِذَٰتِ أَخۡدَانٖ ﴾، واتە: ئەو کەنیزەکانەی کە مارەیان دەکەن با پاك داوێن بن، وە بە ئاشکرا داوێن پیسیی نەکەن، وە بە پەنهانییش دۆستیان نەبن و داوێن

پیسیی نەکەن، دیارە ئەو کاتەو ئێستاش داوێن پیسیی دوو جۆری هەیە: بە ئاشکرا بووە، وەك چۆن ئێستاش وەك بلێی نیمچە ئاشکرایە، وەك دەگوترێ: لە فلان شار چەند شوێنی داوێن پیسیی ئاشکرای لێیە، وە حاڵەتی دووەمیش بە پەنهانیی، کە ئەو ژنانەی بە پەنهانیی زینایان لەگەڵ کراوە، پێیان گوتوون: (أخدَان) کە کۆی (خِدْن) و (خَدِین)ە، واتە: (صَاحبة) یان (صدیقة)، جا خوای تاكو پاك دەفەرموێ: ئەو کەنیزەکانە چ حاڵەتی داوێن پیسیی ئاشکرایان هەبێ، چ حاڵەتی داوێن پیسیی پەنهانییان هەبێ، مەیانهێنن، دەبێ پاك بن.

مەسەلەی حەوتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِذَآ أُحۡصِنَّ ﴾، واتە: هەر کاتێك کە بوون بە (مُحْصَنة) یان ﴿ فَإِذَآ أُحۡصِنَّ ﴾، واتە: خۆیان کرد بە (مُحْصِنَة) کە پێشتر باسمان کرد (مُحْصَنَة)، واتە: پارێزراو، وە (مُحْصِنَة)، واتە: خۆپارێز، ئنجا بە چوار شتان ئافرەت پێی دەگوترێ: (مُحْصَنَة) یان (مُحْصِنَة):

١- بە ئافرەتی مسوڵمان دەگوترێ، چونکە ئیمانو ئیسلام دەیپارێزێ لە داوێن پیسیی.
٢- وە بە ئافرەتێك کە هاوسەردار بێو شووی کردبێ، چونکە هاوسەریش وا دەکات ئەو ئافرەتە بۆ تێرکردنی لایەنی جیسنیی خۆی پێویستی بە داوێن پیسیی نەبێ، ئەگەر ڕەسەنو شەریف بێ.
٣- وە ئافرەتێك کە پاك (عَفیفة) بێ، واتە: پاکڕاگیراو یان خۆ پاکڕاگربێ.
٤- وە ئافرەتێك ئازاد (حُرَّة) بێو کۆیلە نەبێ، کەواتە: وشەی: (مُحْصِنَة) چوار واتای هەن، بە کورتی: مسوڵمان، هاوسەردار، خۆپاك ڕاگر، ئازاد.

مەسەلەی هەشتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِذَآ أُحۡصِنَّ فَإِنۡ أَتَيۡنَ بِفَٰحِشَةٖ فَعَلَيۡهِنَّ نِصۡفُ مَا عَلَى ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ مِنَ ٱلۡعَذَابِ ﴾، هەر کاتێك شوویان کرد بە هۆی

شووکردنەکەوە پارێزراو بوون، وە دوایش فاحیشەیەکیان ئەنجامدا، (واتە: داوێن پیسییان ئەنجامدا) ئەوە نیوەی ئەوەی کە لەسەر ئافرەتانی ئازادە لە سزا لەسەریانە، ئافرەتانی ئازاد سزایان چەند لەسەرە؟ خوای پەروەردگار لە سوورەتی (النور)دا باسی کردوە دەفەرموێ: ﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖ ... ﴿٢﴾ ﴾، واتە: ئافرەتی داوێن پیس و پیاوی داوێن پیس، یەکی سەد قامچییان لێ بدەن، کەواتە: سزای ئافرەتێکی کەنیزەك کە زینای کردبێ، نیوەی ئەوەیە کە دەکاتە پەنجا قامچیی، ئنجا ئەم ئایەتە لێی وەردەگیرێ کە لەڕاستییدا سزای زیناکاران بەس سەد قامچییە، ئەدی مەسەلەی بەردبارانکردن؟! ئەوە ئەو زانایانەی کە ڕایانوایە دەڵێن: بەڵێ پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو سزایەشی بەکارهێناوە، بەڵام ئەو سزایە لە قورئاندا باس نەکراوە، وە کە خوا دەفەرموێ: ﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖ ... ﴿٢﴾ ﴾النور، چونکە ﴿ ٱلزَّانِيَةُ ﴾، لەگەڵ ﴿ وَٱلزَّانِي ﴾، هەردووکیان (أل)ی تەعریفیان لەسەرە، واتە: هەر ئافرەتێك کە زینا دەکات، وە هەر پیاوێك کە زینا دەکات، یەکی سەد قامچییان لێبدەن، کاتێك کە ئەم ئایەتەی سوورەتی (النور) هاتۆتە خوار، ئەوەی کە پێغەمبەر ﷺ بە سوننەتی خۆی کردوویەتی، کە بریتی بووە لە بەردبارانکردنی ئافرەتێك کە هاوسەردار بووبێ و زینای کردبێ، وە بەردبارانکردنی پیاوێك کە هاوسەری هەبێ و زینای کردبێ، ئەوەی نەسخ کردۆتەوە، هەڵبەتە بەڵگەکەشی بە بڕوای من بەهێزە، وە زانایان لەوبارەوە ڕاجیاییان هەیە، بەڵام من لێرەدا هەر ویستم ئاماژەی پێبدەم، ئەگەرنا خوا پشتیوان بێ و ئەگەر خوا تەمەن بدات، لە کاتی تەفسیرکردنی سوورەتی (النور)دا بە درێژیی باسی ئەو مەسەلەیە دەکەین، گرنگ ئەوەیە کە خوا ﷻ ڕایگەیاندوە سزای ئافرەتی کەنیزەکی زیناکەر

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

کە هاوسەردار بێ، بریتیە لە پەنجا قامچیی، ئەویش لەبەر چی؟ لەبەر ئەوە بووە کە ئەوان زیاتر بە حوکمی بارودۆخی کۆمەڵایەتیی حەصانەو پارێزراوییان کەمتر بووە، وە زیاتر دەرفەتی ئەوە هەبووە کە تووشی خراپە ببن، وە لە ڕووی پەروەردەیی یەوە کەموکوڕیی یان زیاتر بووە، بۆیە خوای بەخشەر سزایەکەشی بۆ سووکتر کردوون.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ ٱلْعَنَتَ مِنكُمْ ﴾، ئا ئەو مۆڵەتە (کە دروستە پیاوێك توانای نەبێ ئافرەتی ئازاد بێنێ، ئافرەتی کەنیزەك بە هاوسەر بگرێ)، بۆ کەسێکە لە ئێوە کە بترسێ بکەوێتە مەشەققەتەوە، واتە: بە هۆی ئەوەوە کە ئارەزووی جینسیی هەڵیدەپێچێ، بکەوێتە مەشەققەتەوەو خۆی بۆ مەرزەم نەکرێ، یاخود بترسێ کە تووشی گوناح ببێ، وە وشەی: (عَنَتْ) پێشتریش باسمان کرد دەڵێ: (العَنَت: كَسْرُ العَظْمِ بَعْدَ الجَبْرِ) واتە: ئێسقانێك کە پێشتر شکابێ دوایی هەڵبەسترابێتەوە، دوایی شکابێتەوە، دیارە ئەو کاتە ئازاری زیاترە، لێرەدا خوا ﷻ دەفەرموێ بۆ کەسێك کە مەترسیی ئەوەی هەبێ، بۆی هەیە ئەو مۆڵەتە کار پێ بکات، هەڵبەتە ئەوەش ڕاجیایی تێدایە لەنێو زانایاندا:

هەندێکیان گوتوویانە: نەخێر، ئەوەی کە مەترسییشی نەبێ، بۆی هەیە ئەوە بکات، بەڵام خوای پەروەردگار لێرەدا حاڵەتی زۆربەی لەبەرچاو گرتووە، چونکە زۆربەی خەڵك ئەگەر هاوسەرگیریی نەکرد لەگەڵ ئافرەتانی ئازاددا، تووشی مەشەققەت دەبێ بە هۆی خۆ کۆنترۆڵکردنەوە، یاخود تووشی گوناحو هەڵە دەبێ، بۆیە خوای کاربەجێ وایفەرمووە.

کەواتە: لەم ڕستەو ڕستەکانی دیکەی پێشێ، وەردەگیرێ کە بە هاوسەر گرتنی ئافرەتانی کەنیزەك، چوار مەرجی هەن:

١/ ئەو پیاوە دەبێ توانای هێنانی ئافرەتی ئازادی نەبێ، لەڕووی دارایییەوە.

٢/ ئەو ئافرەتە کەنیزەکە، دەبێ ئەهلی ئیمان بێ.

٣/ دەبێ ئەو کەنیزەکە، داوێن پاك بێ.

٤/ ئەو پیاوە دەبێ مەترسیی ئەوەی هەبێ، کە خۆی پێ ڕانەگیرێو تووشی گوناح ببێ، یان زۆر نارەحەت ببێ.

مەسەلەی دەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَشِيَ ٱلۡعَنَتَ مِنكُمۡۚ وَأَن تَصۡبِرُواْ خَيۡرٞ لَّكُمۡ﴾، وە ئەگەر خۆڕابگرن چاکترە بۆتان، لەبەر چی؟ واتە: ئەوەی توانای هێنانی ئافرەتی ئازادی نیە، ئەگەر کەنیزەکیش نەهێنێ بە مەرجێك خۆڕابگرێ، قازانجی زیاترەو باشترە، لێرەدا مەبەستی پێ چییە؟ دیارە مەبەستی ئەوە نیە کە لە ڕووی ئینسانییو ئیمانییەوە ئافرەتی ئازاد لە کەنیزەك باشترە، چونکە خوا پێشێ مەدحی ئەو ئافرەتە کەنیزەکانەی کردو فەرمووی: ﴿وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۚ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖ﴾، کەواتە: لێرەدا مەبەست پێی لایەنێکی دیکەیە، ئەویش وەك توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: مەبەست پێی لایەنی منداڵەکانیەتی، واتە: پیاوێك کە ئافرەتێکی کەنیزەك دێنێ، دیارە کاتی خۆی وابووە، ئافرەتی کەنیزەکیان کە هێناوە ئەو ئافرەتە کەنیزەکە باش پەروەردە نەکراوە، ڕەنگە بە هەندێ عادەتی خراپەوە ڕاهاتبێ، پاشان ئەو ئافرەتە کەنیزەکە بێکەس بووە، چونکە بابو مامو براو خەڵکی دیار نەبووە، بەڵکو لە شوێنێکی دیکەڕا هاتووە فرۆشراوە، کەواتە: ئەو کاتە کە منداڵەکان لە دایك دەبن، نازانن خاڵیان کێیە؟ نەنکیان کێیە؟ پووریان کێیە؟ وە هەموو یان زۆربەی خزمەکانی دایکیان ناناسن!! ئنجا لە ڕووی پەروەردەشەوە کە بە دڵنیایی ئەو باوەشی ئافرەتو کۆشی دایکە کە منداڵی تێدا پەروەردە دەکرێ، زۆر کاریگەریی هەیە لەسەر ئەو منداڵە کەواتە: لەو ڕووەوە خوای کاربەجێ فەرموویەتی وا باشترە خۆڕابگرنو، ئەگەر زۆر ناچارو نارەحەت نەبن، ئافرەتانی کەنیزەك نەهێنن، ئەگەرنا مەبەست ئەوە نیە کە لە ڕووی ئینسانییەوەو لە ڕووی ئیمانییەوەو لە ڕووی پارێزکارییەوە، نوقصانیان بداتە پاڵ، نا، بەڵکو لەو ڕووانەوەیە کە ئاماژەمان پێکردن.

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

مەسەلەی یازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُوا۟ مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ ۚ وَخُلِقَ ٱلْإِنسَٰنُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾ ﴾، لێرەدا کە خوا ﷻ بە ئێمەی ڕادەگەیەنێ: خوا ئەوەی دەوێ، خوا ئەوەی دەوێ، سێ جاران، بە دڵنیایی دیارە ئەو شتەی کە خوا دەیەوێ، وە ئیرادەی خۆی پێشانی ئێمە دەدات، ئەوە شتێکی زۆر گرنگە، هەڵبەتە لێرەدا ئەوەی پێویستە بیزانین ئەوەیە کە مەبەست لە: ویستی خوا (إرادة اللّه) لێرەدا ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ ﴾، یان ﴿ وَٱللَّهُ يُرِيدُ ﴾، واتە: ئیرادەی شەرعیی خوا، نەك ئیرادەی قەدەریی (تکويني) چونکە ئیرادەی خوای پایەدار دوو جۆرە:

١) **ئیرادەی تەکوینیی:** بریتیە لەوەی کە خوا ویستوویەتی ئێمە دروست بکات، بوون دروست بکات، ئیرادەی تەکوینی خوا هیچ شتێکی لێ هەڵناوێردرێ، وەك: ئاسمان وایە، وەك چۆن هەموو شتێك لە ژێر سێبەری ئاسمان دایە، هیچ شتێکیش بێ ئیرادەی خوا نابێو ناکرێ، ئەوە ئیرادەی تەکوینیی پێ دەڵێن، وە ئیرادەی قەدەریی (الإرادة القدرية)یشی پێ دەڵێن، ئیرادەیەکە قەدەری خوایە.

٢) **ئیرادەی شەرعیی:** کە ئیرادەی ئەمریشی پێ دەڵێن، وە لێرەدا ئەوەیان مەبەستە، واتە: کە لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ ﴾، واتە: خوای زانا دەیەوێ کە لە شەریعەتەکەی خۆیدا بۆتان ڕوون بکاتەوە، یان کە دەفەرموێ: ﴿وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ ﴾، خوا دەیەوێ لێتان ببوورێ، ئەوە لێرەدا ئیرادە شەرعییەتەکەیەتی، واتە: خوای بە بەزەیی بە شەرعیی خۆی واتان لێ دەکات کە شتێکی وا بکەن لێتان ببوورێ،

www.AliBapir.net F/AliBapir1 Youtube/AliBapir1 F/Media/AmeerOffice

یان کە دەفەرموێ: ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ ﴾، دیسان مەبەست ئیرادە شەرعییەکەیەتی، واتە: خوا بە ئیرادەی شەرعیی خۆی دەیەوێ ئەو حوکمانەتان لەسەر سووك بکات، بۆچی ناچارین وا بلێین؟ چونکە ئەگەر ئیرادەی تەکوینی بێ، هەرچی خوا ویستوویەتی دەبێ، کەواتە: خوا کە دەفەرموێ: خوا دەیەوێ بۆتان ڕوون بکاتەوە، ئەوە دیارە کە خوای بێوێنە بە شەریعەتەکەی بۆی ڕوونکردووینەوە، بەڵام ئایا هەموو کەس ڕوونکردنەوەی خوا وەردەگرێ؟ یان کە دەفەرموێ: خوا دەیەوێ لێتان ببوورێ، ئایا خوا لە هەموو کەس دەبوورێ؟! یان کە دەفەرموێ: خوا دەیەوێ لەسەرتان سووك بکات، ئایا خوا لەسەر هەموو کەس سووك دەکات؟! ئایا هەموو کەس ئەرکە شەرعییەکانی لەسەر شان سووکە؟! نەخێر، کەواتە: لێرەدا مەبەست پێی ئیرادەی شەرعییە، جا لێرەدا خوا ﷻ چوار شتی خستوونەڕوو، کە دەیەوێ بۆمان بکات:

یەکەم: ڕوونکردنەوە: ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ ﴾، دیارە لە دەقی ئایەتەکاندا دەرینەخستوە کە دەیەوێ چیمان بۆ ڕوون بکاتەوە ! بەڵام بەپێی سیاقەکە بۆمان دەردەکەوێ کە حەڵاڵو حەڕامە، کەواتە: خوا دەیەوێ یاساکانی شەرع، حەڵاڵو حەڕامتان بۆ ڕوون بکاتەوە، وە بێگومان لە شەریعەتی خۆیدا بۆی ڕوون کردووینەوە.

دووەم: ڕێنماییکردن بۆ یاساکانی پێشووان: ﴿ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ ﴾، ئەمە ویستراوی دووەمە، کە خوا ﷻ ویستوویەتی چیمان بۆ بکات ؟ دەفەرموێ: وە خوا دەیەوێ کە یاساکانی ئەوانەی پێش ئێوە، بۆ ئێوە ڕوون بکاتەوە، واتە: یاساکانی خوا کە لە ژیانی میللەتانی پێش ئێوەدا هاتوونە دی، بۆتان ڕوون بکاتەوە، ئنجا بە کردەوەش خوای زاناو شارەزا، ئەو یاسایانەی کە بەسەر میللەتانی پێشوودا هاتوونە دیو چەسپاون، بۆی ڕوون کردووینەوە.

سێیەم: لێخۆشبوون: ﴿وَيَتُوبَ عَلَيۡكُمۡ﴾، ﴿وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡكُمۡ﴾، وە خوا دەیەوێ لێتان ببووری، ئەوەش وایەو ڕاستە، چونکە خوای بە بەزەیی بە شەریعەتی خۆی داوای لێکردووین، وەك دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا ٨﴾التحريم، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! بگەڕێنەوە بۆ لای خواو تۆبە بکەن، بە گەڕانەوەیەکی ساغ، کەواتە: خوا بۆخۆی بە شەرع داوای لێکردووین بگەڕێینەوە بۆ لای، بۆئەوەی لێمان ببووری، ﴿وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡكُمۡ﴾، ئەم مەسەلەیەی دووجار دووبارە کردۆتەوە، لەبەرئەوەی خوا بە ئیرادە تەشریعییەکەی زۆری مەبەستەو دەیەوێ لێمان خۆشبێو بمانبووری.

چوارەم: لەسەر سووککردن: ﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمۡ﴾، خوا دەیەوێ لەسەرتان سووك بکات، واتە: یاسا شەرعییەکانتان لەسەر سووك بکات، لە شتێکدا کە دەزانێ ئەوەتان بۆتان ناکرێ، مۆڵەتی داون، یاخود ئەو فەرزە دوادەخەن، یان کورتی دەکەنەوە، ئێستا نایکەن دوایی دەیکەن، وەك نەگرتنی ڕۆژووی ڕەمەزان، لە کاتی سەفەرو لە کاتی نەخۆشییدا، کە ئینسان بۆ هەیە دوای بخات، ئنجا دیارە ئەو چوار ویستراوە شەرعییە، هەر چواریان شتی گەورەو گرنگن، بۆیە خوای پەروەردگار ئاوا بە گرنگیی پێدانەوە باسی کردوون.

مەسەلەی دوازدەیەمو کۆتایی: کە دەفەرموێ: ﴿وَخُلِقَ ٱلۡإِنسَٰنُ ضَعِيفٗا﴾، مرۆڤ بێهێز دروست کراوە، لە چ ڕوویەکەوە؟ بەپێی سیاقی ئایەتەکان، وە زۆربەی توێژەرەوانی قورئانیش دەڵێن: واتە: لە بەرانبەر ئارەزووەکاندا، بەتایبەتی لە بەرانبەر غەریزەی جینسییدا مرۆڤ بێهێزە، زانایان باسیان کردوە کە زاڵترینو بەهێزترین غەریزە لە ئینساندا، بریتیە لە غەریزەی

جینسیی، کە زۆر بەهێزەو ئینسان تووشی هەڵەو پەڵە دەکات، ئەگەر خۆی کۆنترۆڵ نەکاتو لەخۆی وریا نەبێ، کەواتە: ئەو بێهێزییەی ئینسان لەو ڕووەوەیە، هەڵبەتە لە ڕووەکانی دیکەشەوە ئینسان بە بەراورد لەگەڵ زۆر لە دروستکراوەکانی خوادا بێهێزە، بەڵام زۆرجار مرۆڤ لەخۆی بایی دەبێو لە بێهێزیی خۆی بێئاگا دەبێ، وەك دەڵێن: تاکو سەری بە بەردی ئەلحەدێ دەکەوێ، وە تووشی نسکۆیەكو نەخۆشییەك دێ، ئەوجار تەماشا دەکات: مێشوولەیەك، میکرۆبێك، ڤایرۆسێك، کە نابیندرێ، لە پەلوپۆی دەخات، پێشێش شان ڕادەوەشێنێ، بە کەشخەو فیزەوە دەڕوا، پێی وایە دەتوانێ عەرز بدڕێ!! وەك خوای بێهاوەڵ دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَحًاۖ إِنَّكَ لَن تَخۡرِقَ ٱلۡأَرۡضَ وَلَن تَبۡلُغَ ٱلۡجِبَالَ طُولٗا ۝٣٧﴾ الإسراء، واتە: ئەی ئینسان ! بە فیزو کەشخەوە بە زەویدا مەڕۆ، چونکە مسۆگەر تۆ ناتوانی زەوی بدڕی، وە ناشتوانی بەقەد شاخەکان بەرزبی، بەڵام ئینسان زۆرجاران لە ئەنجامی لە خوا بێئاگا بوون لەخۆی بێئاگا دەبێ، وە هەست بە بێهێزییەکانی خۆی ناکاتو خۆی زۆر پێ بەهێزە، بەڵام خوای هێدیی‌و ئارام وەك حەقیقەتێك دەیخاتە بەرچاوی ئینسان، کە بێهێز خوڵقێنراوە، وە خوای بە بەزەیی ڕەچاوی ئەو بێهێزییەی ئینسان دەکاتو، ئاگای لێیەتی لەقەدەر ئەو بێهێزییەی مۆڵەتی دەداو حوکمە شەرعییەکانی لەسەر سووك دەکات، لە کاتێکدا کە پێویستی پێی دەبێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

www.AliBapir.net F/AliBapir YouTube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

دەرسی هەشتەم

لێکۆڵینەوەیەك لەبارەی کۆیلەو کەنیزەکەوە

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان تەرخان کردوە بۆ لێکۆڵینەوەیەك دەربارەی کۆیلەو کەنیزەك (العبد والجارية) دیارە من لە چوار خاڵی سەرەکییدا باسی کۆیلەو کەنیزەك دەکەم، کە لە ڕووانگەی ئیسلامەوە: ئەو دیاردەو حاڵەتە چۆن هەڵدەسەنگێندرێ؟ وە چۆن بووە؟ وە ئیسلام هەڵوێستی لە بەرانبەریدا چی بووە؟ وە ئایەتەکانی قورئانو فەرمایشتەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن تەماشای ئەو مەسەلەیان کردوە ؟! لە چوار خاڵدا دەیخەینە ڕوو:

خاڵی یەکەم: ئیسلام چۆن تەماشای کۆیلایەتیی دەکا؟!

هەر کەسێك شارەزای ئیسلام بێ، وە شارەزای دەقەکانی قورئانو ئایەتەکانی سوننەتی پێغەمبەری خوا ﷺ بێ، ناهەقی نیە سەری سووڕبمێنێ لە مەسەلەی کۆیلایەتی (الرّق)، واتە: کە مرۆڤێك ببێ بە موڵکی کەسێکی دیکە، وە ئەو کەسەی کە دەبێتە خاوەنی بۆی هەبێ بیفرۆشێ، بۆی هەبێ بەکاری بێنێ لە ئیشوکاردا، وەك چۆن بۆی هەیە کەلوپەلی دیکە بفرۆشێو مامەڵەی پێ بکات، وە ئەو ئینسانە خاوەنی خۆی نەبێ، کە لە کوێ بێ؟ لە کوێ نەبێ؟ وەچی بکاتو چۆن بکات؟ خاوەنی خۆی نەبێ، هەر کەسێك شارەزای ئایەتەکانی قورئانو سوننەتی پێغەمبەر ﷺ بێ، هەقی خۆیەتی کە سەری سووڕبمێنێ!! کە شتێکی وا لە ئیسلامدا هەبێ، بەتایبەتیش کە تەماشای ئەم ئایەتو فەرمایشتانە دەکات:

١/ خـوای پەروەردگـار لـە سـوورەتی (الحجـرات)دا دەفـەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ⑬ ﴾، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێمە ئێوەمان لە نێرو مێیـەك دروسـت كردوە، دوایـی گـێڕاومانن بـە چـەند گـەل‌و تیـرەیەك تاكـو یەكـدی بناسـن، بەڕێزترینتـان لـەلای خـوا پارێزكارترینتـانە، بێگومـان خـوا زانـای شـارەزەیـە.

كەواتـە: هـەموو خـەڵك بـە كۆیلـەو ئـازادەوە كـە كـاتی خـۆی كۆیلـە بـوون، دەچـنەوە سـەر بـاب‌و دایكـێك، وە بەڕێزترینیـشیان لای خـوای پەروەردگـار ئەوەیـە كـە پارێزكـارتـر بـێ.

٢/ ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ① ﴾ النسـاء، واتـە: ئـەی خەڵكینـە ! پـارێز لـەو پەروەردگـارەتان بكـەن كـە لـە یـەك نەفـس هـەمووتانی دروسـت كـردوە، هـەر لـەو جـۆرە نەفـسـەش هاوسـەرەكەیـشـی هێنـاوەتە دی، {كـە (ئـادەم‌و حـەووا)ن، سـەلامی خوایـان لـێ بـێ}، وە لەوانـەوە پیـاوان‌و ئافرەتـانێكـی زۆری بـڵاوكـردوونـەوە...

كەواتـە: هـەموو پیـاوان‌و ئافرەتـان بـە هـەموو جۆرەكـانییەوە، لـەو دوو نەفسـەوە هـاتوون.

٣/ ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ وَٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ㉑ ﴾ البـقـرة، واتە: ئەی خەڵكینە! ئەو پەروەردگارەتان بپەرسـتن كـە ئێوەو ئەوانـەی پێـش ئێوەشـی دروسـت كـردوە، بۆئـەوەی پارێـزی لـێ بكـەن، واتـە: هەمووتـان بـێ جیـاوازیی بـەس عیبـادەتی خوا بكـەن، بۆئـەوەی ببـن بە ئەهلـی تەقـوا.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

٤/ وە پاشان کاتێك دەبینیٚ کە پێغەمبەر ﷺ ڕوو لە کۆمەڵگای خۆی دەکات بەرەو کەعبە ڕادەوەستیٚو دەفەرمویٚ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ، وَفَخْرَهَا بِالآبَاءِ، مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ، وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ، وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ، وَآدَمُ مِنْ تُرَابٍ، لَيَدَعَنَّ رِجَالٌ فَخْرَهُمْ بِأَقْوَامٍ، إِنَّمَا هُمْ فَحْمٌ مِنْ فَحْمِ جَهَنَّمَ، أَوْ لَيَكُونُنَّ أَهْوَنَ عَلَى اللَّهِ مِنْ الْجِعْلانِ الَّتِي تَدْفَعُ بِأَنْفِهَا النَّتِنَ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٠٧٩١) تَعليق شُعيب الأرنؤوط: إسنادُهُ حَسَن، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥١١٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٩٥٦) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه وَحَسَّنَهُ الألباني في (سلسلة الصحيحة) برقم: (٢٧٠٠)، واتە: بێگومان خوا خۆ هەڵکێشانی سەردەمی نەفامیو شانازییکردن بە بابو باپیرانی لە ئێوەدا لابردوە، (واتە: بۆتان نیە وابکەن) خەڵك دوو کەسن: ئیماندارێکی پارێزکار، خراپەکارێکی حاڵ خراپ، (یان ژیان تاڵ) ئێوە ڕۆڵەی ئادەمن، ئادەمیش لە گڵە، با پیاوانێك شانازییکردن بە کەسانێکەوە واز لێبێنن کە بوون بە ڕەژووو خەڵوز لە دۆزەخدا، ئەگەرنا لەلای خوا لەو قالۆنچەیە کەمتر دەبن، کە بە لووتی خۆی ڕیخو پیسایی دەکاتە تۆپو پاڵی پێوە دەنیٚ، (واتە: خوای دادگەر وەك ئەو قالۆنچەیە بە بێڕێزیی⁽¹⁾ تەماشایان دەکات، ئەگەر شانازی بە بابو باپیرانیانەوە بکەن بە ناهەق).

٥/ وە لە حەجی ماڵئاوایی (حَجَّةُ الوَدَاع)دا کە زیاتر لە سەد هەزار حاجی لە هاوەڵان لە خزمەتی دابوون، فەرموویەتی: ﴿أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ، كُلُّكُم من آدَم، وَآدَمُ مِنْ تُرَابٍ، وَلَيْسَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى عَجَمِيٍّ فَضْلٌ إِلاَّ بِالتَّقْوَى، أَلاَ هَلْ بَلَّغْتُ؟ اللَّهُمَّ فاشْهَد، قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ﴾، خطبة حجة الوداع، مجموعة الوثائق السياسية للعهد النبويّة والخلافة الراشدة، محمد حميدالله برقم: (٢)، واتە: ئەی خەڵکینە ! بێگومان پەروەردگارتان یەکێکە، وە بێگومان بابیشتان یەکێکە،

---

١) واتە: ئەو قالۆنچەیە لەلای ئێوە چەندە بێڕێزو بیٚ بایەخە، ئەو جۆرە کەسانەش لەلای خوای دادگەر، ئاوان.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media.Ameer.Office

وە هـەمووتان لـە ئـادەمن‌و ئادەمیـش لـە گڵـە، بابـای عـەرەب پلـەی نیـە بەسەر بابای غەیرە عەرەبدا، مەگەر پارێـزکارتربێ، ئایا پێـم ڕاگـەیاندن ؟! ئەی خوایـە ! شـایەد بە، گوتیـان: بەڵـێ، فـەرمووی: بـا ئـەوەی کـە ئامـادەیە، بـەو کەسـەش ڕابگـەیەنـێ کە لێرە نیـە.

کەواتـە: ئـەو ئایەتـانەو ئـەو فەرمایـشتانەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ زۆر ڕوون‌و ڕاشکاون، کە خواو پێغـەمبەری خوا ﷺ وە دینـی خـوا، بـە یـەك چاو تەماشـای هـەموو مرۆڤەکـان دەکات‌و هیـچ جیـاوازیی یان نیـە.

کەچـی لەولاشـەوە لە کتێبـە شـەرعییەکاندا دەبیسـترێ باسی کۆیلـەو سـەید دەکـرێ، وە خوای پەروەردگاریش لـە ئایەتەکـانی قورئانـدا ئامـاژەی پێکـردوە، وە هەروەها پێغەمبـەری خواش ﷺ لە فەرمایشتەکانیدا باسی کـردوە، بۆیـە مرۆڤـ هـەقی خۆیـەتی کـە سـەریـسووربمێنـێ، کـە ئایـا ئـەم مەسـەلەیە چۆنـە؟! مـادام خـوای دادگـەر بـە یـەك چاو تەماشـای هـەموویان دەکات، ئـەدی بۆچـی لـە قورئانـدا، وە لـە سـوننەتی پێغەمبـەردا ﷺ باسـی کۆیلـەو سـەید کـردوە ؟!! دیـارە ئـەم مەسـەلەیە لەلایـەن کەسـانێکەوە کـە شـارەزای مێـژوونین، یاخـود بـە غـەرەزن بەرانبـەر ئیـسلام، زۆرجـار دەورووژێنـرێ بۆ شـکاندنی ئیسـلام، یان بۆ ناشـیرینـکردن‌و لەبەرچـاو بێزراندنی ئیـسلام، تا بڵێن: بزانن ئیسـلام چی تێدایە !! وە ئیـسلام باسـی چی کـردوە !! بـەڵام با تەماشـای خاڵی دووەم بکـەین، ئنجـا ئـەو سـەرسووڕمانە لادەچێ‌و، پاشـان بـە خاڵەکـانی سـێیەم‌و چـوارەمیش سـەرسـووڕمانەکەمان هـیچ شـوێنەواری نامێنـێ.

خـاڵی دووەم: ئـایا دیـاردەی سـەیدو کـۆیلایەتیـی لە کـاتی هاتنـی ئیـسـلامدا چـۆن بـووە؟!

کاتێك کە ئیسـلام هـاتوە، ئەو دیـاردەیە کە خـەڵـك دابـەشبـێ بۆ دوو جۆر: ئـازادو کۆیلـە، ئازادەکـان خـاوەنی کۆیلـەکانن، کۆیلـەکان دەکـڕن‌و دەفرۆشـن‌و مامەڵەیـان پـێ دەکـەن، وەك ئـاژەڵ‌و کەلوپـەل، کاتێـك کـە ئیـسلام هـاتوە

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

بارودۆخی خەڵكی دنیا بەو شێوەیە بووەو، ژمارەی كۆیلە لە ژمارەی ئازادەكان زۆر زیاتر بووە، وە (ئەفلاتوون) لە كۆمارەكەی خۆیدا[1]، باس دەكات كە كاتی خۆی جۆرێك لە سیستەمی دیموٚكڕاسیی هەبووە، باس دەكات كە كۆیلە بۆیان نەبووە لە هەڵبژاردندا، دەنگ بدەن، هەروەها ئافرەتیش بۆیان نەبووە، ئنجا كۆیلەكان چەند بەرانبەری ئازادەكان بوونو جاری وا هەبووە، یەك كەسی ئازاد هەشت نۆ نەفەری كۆیلەی هەبووە، كەسی وا هەبووە سەد كۆیلەی هەبووە، كەسی وا هەبووە هەزار كۆیلەی هەبووە، وە كۆیلەكان زۆر زۆر زیاتر بوون لە ئازادەكان، كاتێك كە ئیسلام هاتوە دنیا ئاوا بووە، كەواتە: ئیسلام ئەو دیاردەیەی دروست نەكردوە، بەڵكو كە ئیسلام هاتوەو ئایەتەكانی خوای پەروەردگار دابەزیون، واقیعیی بەشەر بەو شێوەیە بووە.

ئنجا ئایا ئەو ڕێیانەی كە خەڵكی لێیانەوە كراون بە كۆیلە، چەندو چۆن بوون؟ من تەماشای چەند سەرچاوەیەكی مێژووییم كردوە، بە لای كەمەوە یازدە ڕێ هەبوون كە خەڵك لێیانەوە كراون بە كۆیلە، كە بەكورتیی ئامارەیان پێدەكەین:

١- دیلیی جەنگ: كە ئەو جۆرە دیلە یەكسەر كراوە بە كۆیلە.

٢- ڕفێنراویی: باند هەبوون، باندی مافیا، ئەو كاتە جەردەو ڕێگر بەسەر تیرەكانیاندا دەداو، بەسەر گەلێكیاندا دەداو، هەرچی كەوتۆتە بەردەستیان لە ژنو پیاوو منداڵ، هێناویانەو كردوویانە بە كۆیلە.

٣- قەرزدار: كەسێك قەرزی لەسەر كەسێك هەبووە، قەرزداریش نەیتوانیوە قەرزەكەی بداتەوە لەكاتی خۆیدا، بابای خاوەن قەرز، قەرزدارەكەی كردوە بە كۆیلە، ئەو كاتی سیستەم وابووە.

٤- دزیو چەند تاوانێكی دیكە: كەسێك دزیی لە كەسێك كردبێ، لە زۆر دەوڵەتاندا سزاكەی ئەوە بووە كە ببێتە كۆیلەی ئەو كەسەی كە دزیی

---

[1] كە بە كۆماری ئەفلاطوون (جمهورية أفلاطون) ناسراوە.

لێکردوە، وەك لە سوورەتی (یوسف)دا خوای پەنهانزان دەفەرموێ:

﴿قَالُواْ جَزَٰٓؤُهُۥ مَن وُجِدَ فِي رَحۡلِهِۦ فَهُوَ جَزَٰٓؤُهُۥۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ٧٥﴾،

برایەکانی یوسف گوتیان: سزای ئەو کەسەی کە دزیی کردبێ، ئەو شتەکەی لە بارەکەیدا بدۆزرێتەوە، سزایەکەی ئەوەیە کە ببێتە کۆیلە، ئاوا سزای ستەمکاران دەدەین.

٥- ڕاکردن لە جەنگ: هەر کەسێك لە جەنگ ڕای کردبێ، کردوویانە بە کۆیلە.

٦- ئینتیما بۆ گەلێکی تایبەت: جاری وابووە گەلێك دەستەلاتی هەبووە، بۆ نموونە: دەوڵەتێك دەستەلاتی هەبووە بەسەر فلانە گەلدا، گوتوویانە: ئەو گەلە هەمووی بە کۆیلە لەقەڵەم دەدرێ، لەبەرئەوەی بەسەریاندا زاڵن، وە خستوویاننە ژێر ڕکێفی خۆیانەوە.

٧- هەژاریی: لە ئەنجامی هەژارییدا کەسی وا هەبووە خۆی فرۆشتوە، هەبووە خێزان و منداڵەکانی فرۆشتوون و بوون بە کۆیلە.

٨- ڕاکردنی ژن لە مێردی: ژنێك لە مێردەکەی خۆی ڕایکردبێ، بە حوکمی یاوی زۆر لە دەوڵەتان، بووە بە کۆیلەی مێردەکەی.

٩- ڕاکردنی منداڵی بە ڕۆڵەکراو (مُتبنَّي): کەسێك کەسێکی کردوە بە منداڵی خۆی، ئەگەر ڕای کردبێ، دوایی کردوویەتی بە کۆیلە.

١٠- منداڵی کۆیلە بوون: واتە: ئەو ئافرەت و پیاوانەی کە بۆخۆیان کۆیلە بوون، منداڵەکانیشیان بە کۆیلە دانراون.

١١- دەستبەرداربوونی هۆزێك بۆ کەسێکی تاوانبارو تەسلیمکردنی بەو هۆزەی کە تاوانەکەی بەرانبەر کردوون، ئەوانیش یان دەیانکوشت، یان دەیانکردە کۆیلە.

ئەوانە یازدە ڕێ بوون، بۆ بوونی خەڵك بە کۆیلە، وەك: لە کتێبی (قصة الحضارة)ی (ویل دیورانت)، ترجمة: د. زكي نجيب محمود، ص:

(٤٦٩)، و کتێبی: (الرق ماضِيهُ وحاضرهُ) للأستاذ عبدالسلام الترمانيتي، ص: (٣٨)دا هاتوە.

خاڵی سێیەم: ئیسلام چۆن دیاردەی کۆیلایەتیی چارەسەرو بنبڕ کرد ؟

ئنجا با بزانین ئیسلام کە ئەو واقیعەی بینی، چی کرد؟ ئیسلام دینێکی واقیعییە، کە هاتوە شتێکی وا دەبینیێ، دیارە ناگونجێ وازی لێ بێنێ، وە ناشگونجێ ئیسلام بە نووکە قەڵەمێك ئەوە هەڵبوەشێنێتەوە، جا ئەوە ئیسلام لەلای خۆشیەوە گوتیشی: دەبێ هەڵبوەشێتەوە، بەڵام ئایا هەڵدەوەشێتەوە؟ بێگومان نەخێر، چونکە مەسەلەی هەبوونی کۆیلەو سەید، پەیوەندیی هەبووە بە سیستەمی سیاسیی، سیستەمی ئابووریی، سیستەمی کۆمەڵایەتیی، وە کلتوورێکی ڕیشەدارو قووڵبووەوەی لەنێو میللەتاندا هەبووە، لەبەرئەوە بە نووکە قەڵەمێك لاناچێ، وە بەتایبەتیش کە ئیسلام قەوارەیەکی سیاسیی تازە پێگرتوو و تازە پێگەیشتوو بووە، کە زۆر دەوڵەتان هەر دانیان پێدا نەهێناوە! بۆ وێنە: کاتێك سوپای ئیسلام چووە جەنگی کردوە لەگەڵ دەوڵەتی فارسدا، گوتوویانە: ئێمە تا ئێستا خێرمان پێ دەکردن !! ئێوەی عەرەبی فەقیرو نەدارو بێدەستەڵات، ئەگەر برسیتانە وەرن با هەندێك پارەو شتتان بدەینێو بڕۆنەوە، هەروەها ڕۆم هەر گاڵتەیان پێکردوون، جا بێگومان دەوڵەتێكو قەوارەیەکی تازەی ساوای ئاوا، ناتوانێ بڕیارێکی وا بدات، ئەگەر بیشیدا دیارە لێی وەرناگیرێ.

پاشان کەسێك بە ژیانی کۆیلایەتییەوە ڕاهاتبێ، بە سەبرێكو دوو فووان فێری ئازادیی نابێتەوە، واتە: ئەگەر گوتیان: ئەی کۆیلەکان ئێوە ئازادن، ڕەنگە زۆر لە کۆیلەکان دوایی چوو بانایەوە لای خاوەنەکانیانو گوتبایان: ئاخر نازانین کەسابەت بکەین، نازانین خۆمان بژێنین، نازانین بەڕێوە بچین!! لەبەرئەوە ئیسلام هەڵساوە بە شێوەیەکی پلەپلەیی ئەو دیاردەیەی چارەسەر کردوە، ئەویش بە دوو قۆناغ:

قۆناغی یەکەم: ئیسلام هاتوە هەموو ئەو سەرچاوانەی کە کۆیلەیان لێوە دێ، وشکی کردوون، چەند حەکیمانەیە !! سەرچاوەکانی هەموو وشك کردوون، با تەماشا بکەین:

١/ چارەسەری دیلی جەنگ: دیارە لە سەرەتاوە دەوڵەتی ئیسلامیی مامەڵەی هاووێنە (بالمِثْل)ی کردوە، مامەڵەی وەك خۆی لەگەڵ دوژمناندا کردوەو دیلەکانی جەنگی کردوون بە کۆیلە، بۆچی؟ چونکە ئەگەر واینەکردبایە، تۆ هی ئەو دەگری دوایی بەریدەدەی، ئەویش هی تۆ بکات بە کۆیلە، مانای وایە خەڵك زیاتر هاندەدرێ لەسەر ئەوە کە شەڕ لەگەڵ سوپای ئیسلامدا بکات، دەڵێن بڕۆن ئەگەر نەکوژران خۆ دوایی هەر بەرتان دەدەن، چونکە ئەوان کەس ناکەن بە کۆیلەو کەس ناکەن بە دیل، لەبەر ئەوە ئیسلام ناچار بووە وەك خۆیان مامەڵەیان لەگەڵدا بکات، بەڵام ئایا دوا بڕیاری شەریعەت دەربارەی دیلەکانی جەنگ چییە؟ لە ئایەتی ژمارە (٤) لە سوورەتی (محمد)دا وەڵامی ئەم پرسیارە دراوەتەوە، بەڵام بێگومان ئەو قسەیەی من دەیڵێم مەرج نیە هی هەموو زانایان بێ، ئێستاش هەندێك زانا هەن، لە مێژوودا دەژینو بە جۆرێکی دیکە بیر دەکەنەوە، بەڵام من لە ڕووی قورئانو سوننەتەوە قسە دەکەم، نەك لە ڕووی فیقهەوە، کە زانایان هەڵیان هێنجاوە بەپێی ئەو بارودۆخەی بۆ خۆیان تێیدا بوونو، ئەو واقیعە سیاسییو کۆمەڵایەتییەی کە خۆیان تێیدا ژیاون، کە بێگومان زۆربەیان لەژێر زەختو فشاری واقیعە سیاسییو کۆمەڵایەتییەکەی خۆیاندا تەماشای قورئانو سوننەتیان کردوە، بەڵام ئەگەر ئێمە تەماشا بکەین یەك ئایەت لە قورئاندا نیە بڵێ: خەڵك بکەن بە کۆیلە، وە تاکە ئایەتێك دەربارەی مامەڵەکردن لەگەڵ دیلەکانی جەنگدا هاتبێ، ئایەتی ژمارە (٤)ە، لە سوورەتی (محمد)، کە دەفەرموێ:

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرۡبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثۡخَنتُمُوهُمۡ فَشُدُّواْ ٱلۡوَثَاقَ فَإِمَّا
مَنَّۢا بَعۡدُ وَإِمَّا فِدَآءً حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلۡحَرۡبُ أَوۡزَارَهَاۚ ذَٰلِكَ وَلَوۡ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنۡهُمۡ وَلَٰكِن

﴿ لِّيَبْلُوَاْ بَعْضَكُم بِبَعْضٍۗ وَٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ۝٤ ﴾،

واتە: جا هەرکات بەوانەی بێبڕوان گەیشتن لە جەنگدا، لە گەردنیان بدەن، هەتا ئەگەر شڕتان کردنو، لە پەلوپۆتان خستن، ئنجا بیانکەنە دیل، {باشە ئەوە کردیانن بەدیل، دوایی چییان لێبکەن؟} دەفەرموێ:

﴿ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً ﴾، ئەو دیلانەش دوایی یان بە خۆڕایی بەریان بدەن، یان بە قەرەبوویەك بەریان بدەن، نەیفەرمووە بیانکەنە کۆیلە، لە قورئاندا هیچ دەقێك نیە کە بفەرموێ: دیلی جەنگ بکرێتە کۆیلە، کە گەورەترینو فراوانترین ڕێگەو دەروازەیەك کە خەڵکی لێوە کراوە، بە کۆیلە، دیلی جەنگ بووە، بەڵێ ئیسلام قەدەغەی کرد کە دیلی جەنگ بکرێ بە کۆیلە، بەڵام ئەگەر ئێستا یەکێك تەماشای کتێبە فیقهییەکان بکات، دەبینێ، دەڵێ: حوکمڕانی مسوڵمان سەرپشکە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ دیلی کافراندا، لەنێوان چوار شتاندا:

أ) بیانکوژێ. ب) بیانکاتە کۆیلە.

ج) بە خۆڕایی بەریانبدات. د) بە قەرەبوو ئازادیان بکات.

کە لەڕاستییدا ئەوە قسەی زانایانە، بەڵام ئایەت دەفەرموێ: یان بەخۆڕایی بەریانبدەن، یان بەرانبەری قەرەبوویەك، بەڵام باسی کردنە کۆیلەو کوشتنی تێدانییە، کەواتە: ئیسلام لێرەوە ڕێیەکی گەورەی گرت، لە بەکۆیلەکردنی مرۆڤەکانو دەتوانین بڵێین، شاڕێگەی بەکۆیلەکردنی بەست!

٢/ چارەسەری قەرزداریی: کاتی خۆی ئەگەر کەسێك قەرزی لەسەر بووبێ بۆی نەدرابێتەوە لە کاتی خۆیدا، کەسی خاوەن قەرز بۆی هەبووە بیکاتە کۆیلە، کە خوای پەروەردگار ئەویشی قەدەغە کردوە دەفەرموێ:

﴿ وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍۚ وَأَن تَصَدَّقُواْ خَيْرٌ لَّكُمْۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٢٨٠ ﴾البقـرة، واتە: وە ئەگەر بابای قەرزدار تەنگ دەست

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

بوو، چاوەڕێی بكەن تاكو ئاسانییەكی بۆ دێتە پێش، وە ئەگەر خێریشی پێ بكەن‌و هەر بیبەخشن لە قەرزەكە، باشترە، ئەگەر بزانن (ئەوە چەند خێرە دەیبەخشن، یان چاوەڕێی دەكەن)، كەواتە: نابێ بابای قەرزدار بكرێتە كۆیلە، وەك پێش ئیسلام باوبووە.

٣/ چارەسەری دیاردەی ڕفاندن (إختطاف): ئایا ئەوە چۆنە كۆتایی پێهاتوە؟ خوای كاربەجێ لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا جَزَٰٓؤُاْ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسۡعَوۡنَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓاْ أَوۡ يُصَلَّبُوٓاْ أَوۡ تُقَطَّعَ أَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم مِّنۡ خِلَٰفٍ أَوۡ يُنفَوۡاْ مِنَ ٱلۡأَرۡضِۚ ذَٰلِكَ لَهُمۡ خِزۡيٞ فِي ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ٣٣﴾المائدة، (خوای پەروەردگار سزای زۆر سەختی داناوە، بۆ ئەوانەی كە ڕێگریی دەكەن‌و خەڵك دەڕفێنن‌و شت لە خەڵك دەستێنن)، دەفەرموێ: بێگومان سزای ئەوانەی دژایەتیی خواو پێغەمبەری خوا دەكەن، وە لە زەویدا خراپە بڵاودەكەنەوە، ئەوەیە كە بكوژرێن، یان هەڵبواسرێن، یاخود دەستی ڕاست‌و چەپیان ببڕدرێ، یاخود دەربكرێن ...، دیارە بەپێی جۆری تاوانەكەیان كە ئەنجامیان داوە.

٤/ چارەسەری حاڵەتی بە كۆیلەكردن، بە هۆی تاوانكردن: پێش ئیسلام ئەگەر كەسێك دزیی كردبا، یان خراپەیەكی كردبا، وەك پێشتر باسمان كرد، دەیانكردە كۆیلە، بەڵام ئیسلام هات هەر تاوانەی سزای خۆی بۆ دانا، بۆ وێنە، زیناكەر سەد قامچیی لێ دەدرێ، دز دەستی دەبڕدرێ، بكوژ (قاتل) واتە: ئەو كەسەی كەسێك بكوژێ دەكوژرێتەوە، كەسێك بوختانی داوێن پیسیی كرد، هەشتا قامچیی لێ دەدرێ ... هتد، ئنجا هەر لەبەرئەوەی مرۆڤ فڵانە گوناهەی كردوە، بكرێتە كۆیلە، ئەوە شتێكی بێجێیە.

٥/ بەنسبەت ئافرەتیشەوە ئەوە دیارە كە خوای پەروەردگار وایداناوە، كە ئەگەر ئافرەتێك بە مێردی ڕازی نەبێ، دەتوانی داڕنین (خُلْع) بكات

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

لەگەڵ مێردەکەیدا، وە هەروەها پیاو ئەگەر بە ژنی خۆی ڕازی نەبوو، ئەوە بۆی هەیە تەڵاقی بدات، نەك بێن یەكدی بكەنە كۆیلە !! نەخێر شتی وانیە.

٦/ منداڵی کۆیلەکان: ئەویش ئیسلام چارەسەرێکی بۆ داناوە، ئەوەیش ئەوەیە کە هەر کاتێك پیاو ئافرەتێکی کەنیزەکی هێنا، منداڵەکانی کە پەیدادەبن ئۆتۆماتیکیو ڕاستەوخۆ ئازادن، ئافرەتی کەنیزەکیش کاتێك کە پیاوێکی ئازاد دەیهێنیو پاشان دەمرێ، منداڵەکانی ئەویش ڕاستەوخۆ ئازادن.

٧/ هەروەها ئیسلام سەرجەم ڕێیەکانی دیکەی بە کۆیلەکردنیشی وشککردن، وەك بوونە کۆیلە بە هۆی ئینتیما بۆ گەلو هۆزێکی تایبەتو، هەژارییو، بە کوڕی خۆکردن (التبنِّي)و ... هتد.

قۆناغی دووەم: ئیسلام هات بۆ نەهێشتنو ئازادکردنی ئەو کۆیلانەی کە ئەو کاتە هەبوون، دە (١٠) ڕێگەی دانان، واتە: دە دەروازەی کردنەوە، بۆ لێوە ئازادبوونی ئەو کۆیلانە:

١) (كَفَّارَةُ القَتَل الخَطَأ)، واتە: ئەگەر کەسێك بەهەڵە یەکێك بکوژێ، کەفارەتەکەی ئەوەیە کۆیلەیەك ئازاد بکات، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٍ أَن يَقۡتُلَ مُؤۡمِنًا إِلَّا خَطَـٔٗاۚ وَمَن قَتَلَ مُؤۡمِنًا خَطَـٔٗا فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ وَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ ...﴿٩٢﴾﴾ النساء، واتە: وە هیچ ئیمانداریێك بۆی نیە ئیمانداریێکی دیکە بکوژێ، مەگەر بەهەڵە، وە هەرکاتێك کەسێك ئیمانداریێك یەکێکی بەهەڵە کوشت، ئەوە پێویستە کۆیلەیەکی ئیماندار ئازاد بکات، وە خوێن (دیة)ێك، تەسلیمی کەسوکاری بکات...

٢) (كفَّارة الحنث في اليمين): واتە: کەفارەتی سوێندێك کە دەخرێ، وەك خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغۡوِ فِيٓ أَيۡمَٰنِكُمۡ وَلَٰكِن

يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ ٱلْأَيْمَٰنَ ۖ فَكَفَّٰرَتُهُۥٓ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَٰكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٍ ۚ ذَٰلِكَ كَفَّٰرَةُ أَيْمَٰنِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ ۚ وَٱحْفَظُوٓا۟ أَيْمَٰنَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾ ﴾المائدة، واتە: خوا لێتان ناگرێ لەسەر سوێندی سەرزارەکیی کە بەسەر زارتان دادێ، مادام دڵتان لەسەر نەچەسپاندوە، بەڵکو ئەوەی کە دڵتانی لەسەر دەچەسپێنن، لەسەر ئەوە لێتان دەپرسێتەوە، کەفارەتەکەی بریتیە لە خواردن دان بە دە نەدار لە خواردنێکی میانجیی لەوەی کە دەیدەن بە ماڵو منداڵی خۆتان، یاخود پۆشاکیان، یاخود ئازادکردنی کۆیلەیەك.

٣) (كَفَّارةُ الظِّهَار): واتە: کەسێك خێزانی بچووێنێ بە دایکی، کە ئەوە کاتی خۆی عادەتێك بووە لە نێو عەرەبەکاندا هەبووە، پیاو بۆ ئەوەی خێزانەکەی لەخۆی قەدەغە بکات گوتوویەتی: (أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمّي) واتە: تۆ وەك پشتی دایکم وای! یان گوتوویەتی: تۆ وەك دایکم وای، ئەوە کەفارەتەکەی دیسان بریتیە لە ئازادکردنی کۆیلەیەك، وەك خوای بەرز فەرموویەتی: ﴿ وَٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا۟ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ...﴿٣﴾﴾المجادلة، واتە: ئەوانەی کە زیهار (ظِهار) لە ژنەکانیان دەکەن، دوایی دەیانەوێ بگەڕێنەوە بۆ لای خێزانەکانیان، دەبێ کۆیلەیەك ئازاد بکەن، پێش ئەوەی دەستیان بگاتەوە یەك، (ئەگەرنا لێیان قەدەغە بوون).

٤) (كَفَّارَةُ الجِمَاعِ فِي رَمَضَان): ئەگەر کەسێك لە ڕۆژانی مانگی ڕەمەزاندا بچێتە لای خێزانیو لەگەڵی جووتبێ، ئەویش پێویستە لەسەری کە کۆیلەیەك ئازاد بکات، وەك لەم فەرمایشتەی پێغەمبەردا ﷺ هاتوە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلاً وَقَعَ بِامْرَأَتِهِ فِي رَمَضَانَ، فَاسْتَفْتَى رَسُولَ

اللّٰهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً؟ قَالَ: لاَ. قَالَ: وَهَلْ تَسْتَطِيعُ صِيَامَ شَهْرَيْنِ؟ قَالَ: لاَ، قَالَ: فَأَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (١٩٣٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٦٥٣)، وأبُوداوُد برقم: (٢٣٩٠)، والتِّرمِذيُّ برقم: (٧٢٤)، واتە: ئەبو هورِیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پیاوێك لە ڕەمەزاندا چوو بۆ لای خێزانی (لەگەڵی جووتبوو بوو)، لەوبارەوە پرسیاری لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: کۆیلەیەکت هەیە ؟ گوتی: نەخێر، فەرمووی: دەتوانی دوو مانگ لەسەر یەك بە ڕۆژووبی ؟ گوتی: نەخێر، فەرمووی: دە خواردن بدە بە شەست نەدار.

٥) هەشتیەکی (١/٨ زەکات): ئیسلام زەکاتی دانا بۆ ئازادکردنی کۆیلان، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْعَٰمِلِينَ عَلَيْهَا وَٱلْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَٱلْغَٰرِمِينَ وَفِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾﴾ التوبة، واتە: یەکێك لەو هەشت کەسانەی کە دەبێ زەکاتیان پێ بدرێ، وە هەشتیەکی (١/٨) زەکاتیان بۆ سەرف بکرێ، بریتیە لە ئازادکردنی کۆیلان، ئەو کۆیلانە پێویستە پارە بدرێ بە خاوەنەکانیانو ئازاد بکرێن.

٦) (المكَاتبة): موکاتەبەکردنی خاوەن کۆیلە لەگەڵیدا: خوای بەبەزەیی دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ يَبْتَغُونَ ٱلْكِتَٰبَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَءَاتُوهُم مِّن مَّالِ ٱللَّهِ ٱلَّذِىٓ ءَاتَىٰكُمْ ... ﴿٣٣﴾﴾ النور، واتە: ئەو کۆیلانەی کە مامەڵەتان لەگەڵدا دەکەن ئەندازەیەك ماڵیان بدەنێو خۆیان بکڕنەوە، ئەگەر خێرتان پێوە بینین، موکاتەبەیان لەگەڵ بکەن، وە لەو ماڵەی کە خوا پێی داون هاوکاریشیان بکەن.

مەبەست لە (المكَاتبة) ئەوەیە: کە کۆیلەکە لەگەڵ خاوەنەکەی ڕێككەوتوە کە ئەندازەیەك پارە بداتە خاوەنەکەیو ئەویش ئازادی بکات،

ئەویش پێی دەڵێ: بچۆ بۆخۆت کەسابەت بکە، جا خوا دەفەرموێ: دەبێ هاوکارییشیان بکەن، بۆ خۆ کڕینەوەو ئازادبوونیان.

٧) هاندانی خەڵك بۆ ئازادکردنی کۆیلەکان: لەوبارەوەش خوای پەروەردگار لە سوورەتی (البلد)دا فەرموویەتی: ﴿ فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ⑪ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ⑫ فَكُّ رَقَبَةٍ ⑬ ﴾، واتە: ئەو کەسەی دەرووی سەختی نەبڕیوە، دەزانی دەرووی سەخت چییە ؟! ئازادکردنی کۆیلەیەکە!

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً، أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنَ النَّارِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٩٤٣١)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٥١٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٧٧٤)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٥٤١) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيب، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٣٠٨) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ)، واتە: هەر کەسێك کۆیلەیەکی ئیماندار ئازاد بکات، خوا بە هەر ئەندامێکی ئەندامێکی ئەو کەسە لە ئاگر دەپارێزێ، هەڵبەتە نەك هەر ئیماندار، ئەگەر کۆیلەیەك کافریش بێ بە هەمان شێوە، وەك بوخاریی هێناویەتی: ﴿عَنْ هِشَامٍ أَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ ﷺ أَعْتَقَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِائَةَ رَقَبَةٍ، وَحَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ، فَلَمَّا أَسْلَمَ حَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ وَأَعْتَقَ مِائَةَ رَقَبَةٍ، قَالَ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَصْنَعُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ كُنْتُ أَتَحَنَّثُ بِهَا، يَعْنِي أَتَبَرَّرُ بِهَا قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ لَكَ مِنْ خَيْرٍ﴾، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٣٢٠)، واتە: حەکیمی کوڕی حیزام لە سەردەمی نەفامییدا سەد کۆیلەی ئازاد کردبوو، وە سەد حوشتریشی دابوو بە کەسانێك کە وڵاخی سواریان نەبوو، کاتێك کە مسوڵمانیش بوو سەد کۆیلەی ئازاد کرد، وە سەد وڵاخیدا بە کەسانێك کە وڵاخی سوارییان نەبوو، (وەك: بڵێی سەد سەیارە بدا بە کەسانێك، دیارە دەوڵەمەند بووە)، پرسیاری لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد، گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ! لە سەردەمی نەفامییدا ئەو شتانەم دەکرد، مەبەستم ئەوە بوو پێی لە خوا نزیك

www.AMBadir.net
F/AMBadir
Youtube/AMBadir1
F/MediaAmeerOffice

ببمەوە، چۆنە؟ پێغەمبەری خوا فەرمووی: مسوڵمان بووی دوای ئەوەی کە خێرو چاکەت کردوە.

کە دیارە ئەو حەدیسە بوخاریی هێناویەتی، لەژێر ناوونیشانی: (باب عتق المشرك)دا کەواتە: ئەوانە موشریك بوون، کە حەکیمی کوڕی حیزام ئازادی کردوون لە سەردەمی نەفامییدا، پێغەمبەری خواش ﷺ بۆی بە خێرو چاکە ناوزەد کردوە.

٨) (التدبیر): تەدبیر یانی چی؟ یاسایەك هەبووە وەك لە {المعجم الوسیط، ص: (٢٦٩)}دا هاتوە، دەڵێ: (دبّر العَبْدَ: علَّقَ عتقه بِمَوْته) خاوەنی ئەو کەنیزەکە یان ئەو کۆیلەیە گوتوویەتی: هەر کاتێك من وەفاتم کرد، ئەوە تۆم ئازاد کردی، ئیدی هەر کاتێك کە وەفاتی کردوە ڕاستەوخۆ ئەو کەسە ئازاد بووە، ئەوە تەدبیریان پێ گوتوە.

٩) بە زار داهاتنی ئازادکردنی کۆیلە: هەر کەسێك بە زاری داهاتبێ و گوتبێتی من فلان کۆیلەی خۆم ئازاد کردوە، یان فلان کەنیزەکی خۆم ئازاد کردوە، بە ئازاد لەقەڵەم دراوە، وەك لەو فەرمایشتەی پێغەمبەری خوادا ﷺ هاتوە: ﴿ثَلاثَةٌ مَنْ قَالَهُنَّ لاعِبًا أو غير لاعبٍ فَهُنَّ جَائِزَاتٍ عَلَيْهِ: الطَّلاَقُ والنِّكَاحُ، والْعِتَاقُ﴾، أَخْرَجَهُ ابْنُ المُنذر، وابنُ أبي حَاتِم عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ﵁، وأَخْرَجَهُ الدارقطني عَن عَلِيّ ﵁)، واتە: سێ شت هەر کەسێك بە گەمەو یاریی بیانڵێ، یان بە جیددیی بیانڵێ لەسەری تێدەپەڕێنرێن و بەسەریدا جێبەجێ دەکرێن: تەڵاق و، نیکاح کردن و، ئازادکردن.

١٠) ئازاردانی کۆیلە مایەی ئازاد بوونیەتی: هەر کەسێك کۆیلەکەی ئازار دابێ، بە ناهەق ستەمی لێ کردبێ، کەفارەتەکەی ئەوە بووە کە دەبێ ئازادی بکات، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿مَنْ ضَرَبَ غُلاَمًا لَهُ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ أَوْ لَطَمَهُ فَإِنَّ كَفَّارَتَهُ أَنْ يُعْتِقَهُ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِم برقم: (٤٢٧٥) عَن ابْنُ عُمَرَ ﵁، واتە: هەر کەسێك سزایەکی کۆیلەکەی خۆی

بدات، كە لەسەری پێویست نەبێ، یان زللەیەكی لێ بدات، كەفارەتەكەی ئەوەیە كە ئازادی بكات.

كەواتە: ئیسلام پێشێ رێیەكانی بوونە كۆیلەی گرتوون، دواییش چەند رێیەكی كردۆتەوە بۆ دەربازبوونی ئەو كۆیلانەی كە هەن.

خاڵی چوارەم: مامەڵەكردن لەگەڵ كۆیلەدا:

ئەوەی لێرەدا ماوەتەوە كە بە كورتیی باسی دەكەین، ئەوەیە: ئایا ئیسلام چۆن مامەڵەی لەگەڵ ئەو كۆیلانەدا كردوە كە بوو ون؟ سەرەتا دەڵێین: پێغەمبەری خوا ﷺ پێش هەموو شتێك مسوڵمانانی فێر كردوە، كە نەڵێن ئەوە كۆیلەی منە، یان ئەوە كەنیزەكی منە !! وەك پێشتر ئاماژەمان پێدا، فەرموویەتی: ﴿لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي وَأَمَتِي، وَلكِنْ لِيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨١٨٢)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٥٥٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٨٣٥)، وَأَبُودَاوُدَ برقم: (٤٩٧٥)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، واتە: با یەكێك لە ئێوە نەڵێ: بەندەكەمو كەنیزەكەكەم (بەندە نێرینەكەم، یان بەندە مێینەكەم) بەڵكو با بڵێ: كوڕە گەنجەكەم، كچە گەنجەكەم.

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ لە فەرمایشتێكی دیكەدا فەرموویەتی: ﴿إِخْوَانُكُمْ خَوَلُكُمْ جَعَلَهُمْ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ، فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ، وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ، وَلا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢١٤٤٧)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٣٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤٢٨٩)، وَأَبُودَاوُدَ برقم: (٥١٥٧)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٩٤٥) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٦٩٠)، واتە: ئەوانە براتانن لە دەستتان دان، خوا خستوونیە بەردەستی ئێوە (واتە: بەبێ ئەوەی خوا پێی خۆشبێ وەزعەكە خستوونیەتە بەردەستی ئێوە) هەر كەسێك برایەكەی لەبەردەستی دابوو (هەروەها بەنسبەت كەنیزەك: خوشكی) با بۆخۆی لە چ خواردنێك دەخوا، لەوە بیداتێ، وە چ بەرگێك لەبەر دەكات لەو پۆشاكەش بۆ ئەو بكڕێ،

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

وە ئیشێكیان پێ مەسپێرن كە لە توانایاندا نیە، وە هەر ئیشێكیشتان پێ سپاردن، هاوكارییان بكەن !!

بەڵێ ئیسلام داناوە ئاوا مامەڵە لەگەڵ كۆیلەدا بكرێ، ئنجا لێرەدا پرسیارێك دێتە پێشێ: ئەدی بۆچی لەنێو مسوڵماناندا دیاریدەی كۆیلایەتیی هەر بەردەوام بووە؟ هەتاكو (جارنامەی جیهانی مافی مرۆڤ) ڕاگەیەندرا، كە لە ماددەی یەك دا دەڵێ: (هەموو خەڵك بە ئازادیی لە دایك دەبن، یەكسانن لە ڕێزو مافەكاندا، وە هەموویان خاوەنی عەقڵو ویژدانن، وە پێویستە بە ڕووحی برایەتیی لەگەڵ یەكدیدا مامەڵە بكەن).

دەڵێین: لەڕاستییدا پێش جارنامەی جیهانی مافی مرۆڤ، كە دیارە دوای جەنگی جیهانی دووەم ڕاگەیەندرا، ئیسلام بە (١٤٠٠) ساڵ پێش ئەوە ڕایگەیاند بوو، بەڵام گرفت ئەوە بوو كە مسوڵمانان لە ئاستی ئیسلامەكەی خۆیاندا نەبوون، پاشان لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺدا كۆیلەكان زۆر كەم بوو بوون، بەڵام دوای ئەوە بوو كە حوكمڕانو دەستەڵاتدارەكان بەڕاستی وەك پێویست پابەند نەبوون بە بڕیارەكانی قوڕئانەوە، بەتایبەت بەنسبەت دیلی جەنگیی یەوە، وە بەنسبەت ئەوانی دیكەشەوە بەگشتی، هەرچەندە بە تەئكید مامەڵەی ئیسلام لەو كاتیشدا زۆر جیاواز بووە لە مامەڵەی غەیری مسوڵمانان، بەڵام گرفت ئەوە بووە مسوڵمانان لە ئاستی بەرزی ئیسلامدا نەبوون، ئەگەرنا هەر كەسێك تەماشای دەقەكانی قوڕئانو سوننەت بكات، وەك گوتم: هەقی خۆیەتی سەری سووڕبمێنێ كە چۆن كۆیلایەتیی لەنێو مسوڵماناندا هەبووە ؟! كە لەڕاستیدا ئیسلام دەستی لە پەیداكردنیدا نەبووە، بەڵام ئیسلام دەستی لە بنەبڕكردنو كۆتایی پێ هێنانیدا هەبووەو، پێش هەموو كەس و لایەنو بەرنامەیەك كەوتۆتەوە لەوبارەوە⁽¹⁾.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

---

١) بۆ نووسینی ئەم باسە بۆ هەندێك لە بڕگەكانی سوودم لە نامیلكەی (مسْتَنْقَعَ العبيد والجواري وتجفيفه في القرآن)ی دكتۆر مصطفى الزلمي، وەرگرتووە.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FB/Media/AmeerOffice

دەرسی نۆیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان حەوت ئایەت دەگرێتە خۆی لە سوورِەتی (النساء)، ئایەتەکانی (٢٩ تا ٣٥)، لەم حەوت ئایەتەدا خوای زاناو توانا سەرەتا بۆ جاری دووەم لەم سوورِەتەدا بە نازناوی ئیمان ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! مسوڵمانان دەدوێنێ، وە پێیان ڕادەگەیەنێ کە قەدەغەیە ماڵی یەکدی بە ناهەق بخۆن، وە یەکدی بکوژن، یان خۆیان بکوژن، وە سزای سەخت دەکاتە هەڕەشە بۆ هەر کەسێك کە ئەو دوو کارە ئەنجام بدات، واتە: چ ماڵی خەڵك بە ناهەق بخوا، چ قەتڵی بە ناهەق بکات، چ خۆی، چ غەیری خۆی، وە پاشان موژدەیان پێ دەدات، کە ئەگەر خۆیان لە گوناهە گەورەکان بپارێزن، وردە گوناهەکانیان لێ دەسڕێتەوە، وە ئامۆژگاریی هەر کام لە پیاوانو ئافرەتان دەکات، کە بە بەشی خۆیان ڕازی بن، وە لە بەخششی خوا داوا بکەن، وە حەسوودیی بە یەکدی نەبەن، وە دوایی ڕایدەگەیەنێ کە خاوەن بەشو نزیکانی دیاری کردوون، بۆ ئەوەی کە بابو دایكو خزمان بەجێی دەهێڵن، واتە: وەك میراتگرتن، وە فەرمانیشیان پێ دەکات کە پابەندی بەڵێنو پەیمانی خۆیان بن، پاشان باسی چۆنیەتی پێکەوە مامەڵەکردنی ژنو مێرد دەکات، کە مێرد سەرپەرشتیاری خێزانە، وە دەیخاتە ڕوو کە لە کاتی هەبوونی گیروگرفتدا، هەبوونی گیروگرفتێك کە هۆکارەکەی ئافرەت بێ، پێویستە پیاو چۆن ئەو گرفتە چارەسەر بکات ؟ سێ قۆناغی داناون، وە پاشان ئەگەر خۆیان کێشەو گرفتەکەیان پێ چارەسەر نەکرا، خوای پەروەردگار بۆی دیاری کردوون، کە دەبێ دادوەرێك لە کەسوکارو خزمانی ئافرەتەکە دادوەرێك لە هی پیاوەکە، بەیەکەوە دابنیشن بۆ چارەسەرکردنی گرفتەکەیان.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media AmeerOffice

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَكُم بَيۡنَكُم بِٱلۡبَٰطِلِ إِلَّآ أَن تَكُونَ
تِجَٰرَةً عَن تَرَاضٖ مِّنكُمۡۚ وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمٗا ٢٩ وَمَن
يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ عُدۡوَٰنٗا وَظُلۡمٗا فَسَوۡفَ نُصۡلِيهِ نَارٗاۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا
٣٠ إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم
مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ٣١ وَلَا تَتَمَنَّوۡاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٞ
مِّمَّا ٱكۡتَسَبُواْۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٞ مِّمَّا ٱكۡتَسَبۡنَۚ وَسۡـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضۡلِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ
كَانَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٗا ٣٢ وَلِكُلّٖ جَعَلۡنَا مَوَٰلِيَ مِمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ
وَٱلۡأَقۡرَبُونَۚ وَٱلَّذِينَ عَقَدَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ فَـَٔاتُوهُمۡ نَصِيبَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ
كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدًا ٣٣ ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ
عَلَىٰ بَعۡضٖ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡۚ فَٱلصَّٰلِحَٰتُ قَٰنِتَٰتٌ حَٰفِظَٰتٞ لِّلۡغَيۡبِ
بِمَا حَفِظَ ٱللَّهُۚ وَٱلَّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ
وَٱضۡرِبُوهُنَّۖ فَإِنۡ أَطَعۡنَكُمۡ فَلَا تَبۡغُواْ عَلَيۡهِنَّ سَبِيلًاۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيّٗا كَبِيرٗا
٣٤ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ شِقَاقَ بَيۡنِهِمَا فَٱبۡعَثُواْ حَكَمٗا مِّنۡ أَهۡلِهِۦ وَحَكَمٗا مِّنۡ أَهۡلِهَآ إِن
يُرِيدَآ إِصۡلَٰحٗا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيۡنَهُمَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرٗا ٣٥ ﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! ماڵو سامانەکانتان لەنێو خۆتاندا بە شێوازی ناڕەوا مەخۆن، مەگەر ئەو مامەڵەیە بازرگانییەك بێ بە پێخۆشبوونی خۆتان، وە خۆتان مەکوژن بێگومان خوا لەگەڵتان بە بەزەیی یە (٢٩) وە هەر کەسێك ئەو کارە (ماڵ بە ناهەق خواردنو خۆ یان خەڵك کوشتن) بکات بە دەستدرێژیی‌و ستەمەوە، ئەوە دەیخەینە ئاگرێك (ی تایبەت)ەوە، وە ئەوەش بۆ خوا ئاسانە (٣٠) ئەگەر خۆتان لە گوناهە زلەکان بپارێزن، خراپە (بچووکە)کانتان لێ دەسڕینەوەو، دەتانخەینە نێو جێگاو ڕێگایەکی زۆر خۆش‌و پڕ ڕێزو حورمەتەوە (٣١) وە ئەوەی خوا هەندێکتانی پێ بەسەر هەندێکتان هەڵبژاردوە (ئەی پیاوان‌و ئافرەتان) بە خۆزگە مەخوازن، پیاوان پشك‌و بەشیان لەوەدا هەیە کە وەدەستیان هێناوەو، ئافرەتانیش پشك‌و بەشیان هەیە لەوەدا کە وەدەستیان هێناوە، وە لە بەخششی خوا داوا بکەن، بێگومان خوا بە هەموو شتێك زانایە (٣٢) وە بۆ هەر شتێك لەوەی کە باب‌و دایك‌و خزمان بە میرات بەجێی دەهێڵن میراتگرانێکمان داناون، وە ئەوانەی کە پەیمانتان لەگەڵ بەستوون، بەشی خۆیانیان پێبدەن، بێگومان خوا بەسەر هەموو شتێکەوە چاودێرە (٣٣) پیاوان مشوورخۆری ژنانن، لە سۆنگەی ئەوەوە کە خوا هەندێکیانی (لە هەندێك ڕووەوە) بەسەر هەندێکیاندا هەڵبژاردوە، وە بەهۆی ئەوەوە کە پیاوان لە ماڵی خۆیانیاندا خەرج کردوە (بۆ مارەیی‌و مەسرەفی ماڵ‌و خێزان)، ئنجا ژنانی باش (ئەوانەن کە) گوێڕایەڵن (بۆ خوا عزّ وجل، وە بۆ مێردیشیان لە سنووری شەرعدا) وە پارێزەری نهێنیین (یان پارێزەری سومعەو منداڵ‌و ماڵ‌و سامانی مێردیانن لە کاتێکدا کە لە ماڵ نین)، وە ئەو (ژن)انەی کە مەترسیی یاخیی بوونیانتان هەیە، ئامۆژگاریی یان بکەن‌و (ئەگەر سوودی نەبوو

واز لەسەر جێگایان بێنن، (ئنجا ئەگەر ئەوەش هەر سوودی نەبوو) لێیان بدەن، جا ئەگەر فەرمانبەرییان کردن، ئەوە بۆیان لە بیانوو مەگەڕێن، بێگومان خوا بەرزی گەورەیە(٣٤) وە ئەگەر لە (تەشەنەکردنی) ناکۆکیی نێوانیان ترسان، ئەوە دادوەرێك لە خزمانی پیاوەکەو دادوەرێك لە خزمانی ژنەکە ڕەوان بکەن، ئەگەر مەبەستیان چاکسازییو پێکهاتنەوەبێ، خوا ڕێکیان دەخات (و تەبایی یان دەخاتە نێوان) بێگومان خوا زانای شارەزایە(٣٥)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(تِجَـٰرَةً): بە کوردی دەڵێین: بازرگانیی، (التَّصَرُّفِ فِي رَأس الْمَالِ طَلَبًا للرِّبح)، (تِجَارَةً) بریتیە لە بەکارهێنانی دەستمایە بە مەبەستی قازانج، دەگوترێ: (تَجَر يَتْجُرُ فَهُوَ تَاجِرُ، وتَجْرٌ) کە (تَاجِرُوتَجْرٌ) هەردووکی بەکاردەهێنرێ بۆ بازرگان.

(تَرَاضٍ): (التَّرَاضي: أَي إِظهَارُ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ الرِّضَا بصَاحِبهِ)، (تَرَاضِي) واتە: لێك ڕازی بوون، هەرکامێکیان لەو دوو تەرەفە، یان لەو چەند تەرەفە کە بەیەکەوەن، ڕایدەگەیەنن کە لە یەکدی ڕازین.

(مُّدْخَلًا): (المُدْخَل من أدْخَلَ يُدْخِلُ، والمَدْخَلُ من دَخَلَ يَدْخُلُ..) هەردوو قیرائەتەکانی هاتووە، (مُدْخَلاً كَرِيْمَا)و (مَدْخَلاً كَرِيْمَا)، ئەگەر (مُدْخَل)بێ لە (أدْخَلَ يُدْخِلُ)ەوە هاتوە، واتە: خستیە نێو بەهەشتەوە، دەیخاتە نێو بەهەشتەوە، وە ئەگەر لە (مَدْخَل)یشەوەبێ، لە (دَخَلَ يَدْخُلُ)ەوە هاتوە، واتە: چووە نێو، دەچێتە نێو.

(كَرِيمًا): (كَرِيْم) واتە: بەخشندە، بەڕێز، بەڵام لە قورئاندا کە بەکارهاتوە: (كُلُّ شَيءٍ شَرُفَ فـي بابـهِ فإِنَّهُ يُوصَفُ بالكَرَمِ، زَوْجٌ كَرِيْم، مَقَامٌ كَرِيْم)،

هەر شتێك لە بواری خۆیدا باشبێ بە (كَرَم) وەسف دەكرێ، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوۡجٖ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾﴾لقمان، واتە: لە هەر جووتێكی بەرهەمدار، یان (مقام كَريْم) واتە: پێگەیەكی بەرێزو حورمەت.

(وَلَا تَتَمَنَّوۡاْ): بە خۆزگە مەخوازن، بە ئاوات مەخوازن، (التَمَنِّي تَقْدِيرُ شَيءٍ فِي النَّفْس وَتَصْوِيرِهِ فِيهَا)، (تَمَنِّي) بریتیە لەوە كە ئینسان شتێك لە دڵی خۆیدا مەزەندە بكات، وە وێنای بكات، بە خەیاڵو ئاواتو خۆزگە.

(مَوَٰلِيَ): (الوَلّي والمَوْلَى: كُلُّ واحِدٍ مِنْهُمَا يُقَالُ فِي مَعنَى الفَاعِل، وفِي مَعنَى الْمَفعُول، وَأَصْلُ مَعنَاهُ القربُ والتولي)، وشەی: (مَوَالِي) كە كۆی (مَوْلَى)یە، ئەگەر بە مانای (إسم فاعِل)بێ، واتە: سەرپەرشتیكەر، وە ئەگەر بە مانای (إسم مَفعول)بێ، واتە: سەرپەرشتیكراو، لە ئەسڵیشدا وشەی (وَلّي ومَوْلى) لە نزیكیی‌و بە دوای یەكدی داهاتن دێ، دوو شت بە دوای یەكدا بێنن، پێی دەگوترێ: (توالي) وە (وَلِيَ)، (يلي) واتە: بە دوای داهات، بە دوایدا دێ.

(أَيۡمَٰنُكُمۡ): وشەی: (أَيْمَان) كۆی (يَمين)ە، لە قورئاندا بە دوو حاڵەت هاتوە، (جَمْعُ يَمِينٍ وَهُوَ اليَدُ اليُمنى، وَقَدْ يَكُونُ جَمْعُ يَمِينٍ بمَعنى الحَلِفِ) دەگونجێ بە مانای دەستی ڕاست بێ، واتە: دەستە ڕاستەكانتان، جاری واش هەیە بە مانای سوێند دێ، (واحفَظُوا أيْمانُكُمْ) سوێندەكانتان بپارێزن، سوێند مەخۆن، وە ئەگەر خواردتان، سوێند لە خۆتان مەخەن.

(قَوَّٰمُونَ): كۆی (قَوّام)ە، (قَوّام) واتە: زۆر سەرپەرشتیارو زۆر چاودێرییكەر، كە (صِيغَةَ المُبَالَغَة)ی (قَائِم)ە، واتە: سەرپەرشتیارو چاودێرو مشوورخۆر، ئنجا دەڵێ: (وَقِيَامُ للشَيء، هُوَ مُرَاعَاة للشَيء والحِفْظ لَهُ)، وە كە دەگوترێ بەو كارە هەڵسا، واتە: چاودێریی كردو ئاگای لێبووو پاراستی.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

(قَٰنِتَٰتٌ): کۆی (قانِتة)یە، (القُنوتُ: لُزُومُ الطَّاعَةِ مَعَ الخُضُوعِ) (قنوت) ئەوەیە کە کەسێك بە قسەی یەکێك بکاو فەرمانبەریی بکاتو بۆی ملکەچ بێ.

(نُشُوزَهُنَّ): واتە: یاخیی بوونیان، (النَّشَزِ: الْمُرْتَفَعُ مِنْ الأَرْضِ، وَنُشُوزُ الـمَرْأَةِ: بُغْضُهَا لِزَوْجِهَا وَرَفْعُ نَفْسَهِا عَنْ طَاعَتِهِ، وَعَيْنِهَا عَنْهُ إلى غَيْرِهِ)، ئەسڵی وشەی: (نَشَز) واتە: تەپۆلکە، شوێنێك کە بەرز دەبێتەوە لە ئاستی زەوی، وە (نُشُوز)ی ئافرەت کە لە کوردەواریی خۆمان دەڵێن: ئەو ئافرەتە ناشیزەیە، یانی: یاخیی بوونو بە قسە نەکردنو سەرەخەرییکردن، ئەوە لەچی ڕا هاتوە ؟ دەڵێ بریتیە لەوە کە ئەو ژنە پیاوەکەی خۆی خۆشنەوێ، یاخود خۆی بە بەرز بگرێ لە بەرانبەریدا، یاخود بە قسەی نەکات، یان چاوی لە کەسێکی دیکەبێ، ئەوە هەمووی پێی دەگوترێ (نُشُوز).

(وَٱهۡجُرُوهُنَّ): کۆچیان لێ بکەن، دووریان لێ بگرن، (هَجْر)، واتە: دووریی گرتنو کۆچکردنو گواستنەوە، ﴿وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ﴾، واتە: جێیان لێ بگوازنەوە، لەسەر جێیەکانیان مەخەون، دەڵێ: (الهَجْرُ والهِجْرَانُ: مُفَارَقَةُ الإنسانِ غَيْرَهُ ﴿وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ﴾، كِنَايَةٌ عَنْ عَدَمِ قُرْبِهِنّ)، هەردوو وشەی: (هَجْرُ وَهِجْرَان) بریتیە لەوە کە ئینسان خۆی لە غەیری خۆی دوور بگرێ، بەڵام لێرە کە دەفەرموێ: ﴿وَٱهۡجُرُوهُنَّ ﴾، مەبەست پێی ئەوەیە کە نزیکیان مەکەونەوە، واتە: لەگەڵیان جووت مەبن، یان لەگەڵیان مەخەون، ئەویش هەر دەگرێتەوە.

(ٱلۡمَضَاجِعِ): کۆی (مَضْجَع)ە، (مَضْجَع) ئەو شوێنەیە کە ئینسان لێی دەخەوێ، دەگوترێ: (ضَجَعَ، ضَجْعَاً، ضُجوعَاً، وَضَعَ جَنْبَهُ عَلَى الأرض، والمَضْجَعُ: مَوضِعُ الضجُوعِ) ئەگەر مرۆڤ بخەوێ بە عەرەبی دەڵێن: (ضَجَعَ)، واتە: تەنیشتی لەسەر عەرزی دانا، کەلەکەی خستە سەر زەوی.

(شِقَاقَ): نـــاكۆكیی‌و دەمـــەقاڵێ، (شَـاقَّة: خالَفَـهُ وعَـاداه، والـشِّقَاق: المُخَالَفَـةُ وَكَونُكَ فـي شِـقٍّ غَيْـرِ شِقِّ صَاحِبِكَ)، (شَـاقَّة) واتـە: سـەرپێـچیی كـرد، یـاخود دژایـەتیی كـردو دوژمنـایەتیی كـرد، (شِـقَاق)یـش، واتـە: ناكۆكـیی، ئـەویش ئەوەیە كە تۆ لەلایەك بی ئەویدیكە لەلایەكی دیكەبێ، (شِقّ) واتە: لا.

(یُوَفِّق): كە دەفەرموێ: ﴿ يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ ﴾، واتە: ڕێكیان دەخات، پێكیان دێنـێ، (الوفـقُ: الـمطابَقةُ بَـيْنَ الـشَيْئَيْنِ)، (وفـق) ئەوەیـە كـە دوو شـت پێكـەوە گونجاوبن، ڕێك بن (وَوَافَقْتُ الأمْرَ: صَادَفْتُهُ، والإتّفَاقُ: مُطَابَقَةُ فِعْلِ الإنسان القَـدَرَ)، (وَافَقْـتُ الأمْـرَ)، واتـە: كارەكـەم لـێ هەڵكـەوت، بـە دەسـتم كـەوت، (إتّفَاق)یش ئەوەیە كە ئینسانی لەگەڵ قـەدەردا بگونجـێ، ئیتیفاق بـە مانـای ڕێككەوتن دێ، وەك زاراوەیەكی عورفیـی.

هـۆی هـاتنـە خـوارەوەی ئایەتەكـان

هۆی هاتنە خـوارەوەی ئـەو ئایەتـە كـە دەفـەرموێ: ﴿ وَلَا تَتَمَنَّوۡاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٞ مِّمَّا ٱكۡتَسَبُواْۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٞ مِّمَّا ٱكۡتَسَبۡنَۚ وَسۡـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضۡلِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٗا ﴿٣٢﴾ ﴾، لەوبـــارەوە دوو گێـڕڕانەوە هـەن:

أ/ {عَـنْ أُمّ سَـلَمَةَ رَضِـيَ اللَّـهُ عَنْهَـا أَنَّهَـا قَالَـتْ: يَغْزُو الرِّجَـالُ وَلا تَغْـزُو النِّسـاءُ، وَإِنَّمَا لَنَا نِصْفُ الْمِيرَاثِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَلَا تَتَمَنَّوۡاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ ﴾}، أَخْرَجَـهُ التِّرمِـذِيُّ بـرقم: (٣٠٢٢)، وابْـنُ جَريـر، وَصَحَّحَهُ الألباني فـي (صحيح سنن الترمذي)، واتـە: ئومو سـەلەمە خـوا لێـی ڕازی بێ (كە دایكی ئیماندارانەو هاوسـەری پێغەمبـەرە ﷺ) دەگێڕێتـەوە دەڵـێ، گـوتم: (لەبەرخۆیـەوە گوتوویـەتی، یـاخود لـە كۆڕێكـدا) پیـاوان جیهاد

دەکەنو دەچن بۆ جەنگ، بەڵام ئافرەتان ناچن بۆ جەنگ (واتە: لەسەریان فەرز نیە، وەك بڵێی ئەوە ئیمتیازێکە) وە ئێمە نیوەی میراتمان هەیە بەگشتی، ئیدی خوا ﷻ ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ: ﴿وَلَا تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ﴾، کە دوایی زیاتر ڕوونی دەکەینەوە.

ب/ {وَقَالَ قَتَادَة والسُدِيّ: كَانَ أهل الجَاهِلِيةِ لا يُورّثون النِّساءَ ولا الصبيانَ؛ فَلَمَّا ورِّثوا وَجعل للذَكَرِ مِثْلُ حَظ الأنثَيَيْنِ تَمَنت النِّساءُ أن لَو جُعِل أنصباؤهن كأنصباء الرجال. وَقال الرجال: إنَّا لَنَرجُو أن نُفضَّل عَلَى النِّساء بِحَسَنَاتِنَا فِي الآخِرَة كمَا فُضِّلنا عَلَيْهِنّ فِي المِيرَاث؛ فَنَزَلَتْ: ﴿وَلَا تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ﴾}، (الجامع لأحكام القُرآن)⁽¹⁾، وبلفظ قريب منهُ (جامع البيان) للطَّبري برقم: (٧٣٢٩) و (٧٣٢٦)، واتە: قەتادەو سوددیی دەڵێن: خەڵكی سەردەمی نەفامیی میراتیان نەدەدا نە بە ئافرەتان، نە بە منداڵان، جا کاتێك میراتیان بۆ دانرا، بۆ نێرینە دوو ئەوەندەی مێینە دانرا، ئافرەتان بە خۆزگەیان خواست میراتی ئەوانیش بە ئەندازەی میراتی پیاوان بووایە، وە پیاوانیش گوتیان: ئومێدمان وایە کە لە دواڕۆژدا پاداشتمان بە چاکەکانمان دوو قاتی ئافرەتان بێ، وەك چۆن لە دنیادا دوو قاتی ئەوان میراتمان هەیە، خواش ئەم ڕستە قورئانییەی ناردە خوارێ، کە دوایی زیاتر ڕوونی دەکەینەوە مەبەستەکەی چۆنە؟

---

[1] ج: (٥)، ص: (١٤٠)

مانای گشتی ئایەتەكان

خوای بەرزو مەزن دوای ئەوەی كە لە ئایەتەكانی ڕابردوودا باسی كۆمەڵێك یاسای كرد، دەربارەی ژنهێنانو هاوسەرگیریی، وە دەربارەی چۆنیەتی مامەڵەكردنی ئافرەتانو پیاوان، بە تایبەتی ژنو مێرد بەیەكەوە، ئنجا خوا ﷻ بۆ جاری دووەم (هەڵبەتە لەم سوورەتەدا) ڕوو لە مسوڵمانان دەكات، وە بە نازناوی ئیمان دەیاندوێنێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، كە بۆ زانیارییتان وەختێك خوا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! هەرچەندە ﴿ ٱلَّذِينَ ﴾، (إسم موصول)ە و بۆ نێرینان بەكاردەهێنرێ، بەڵام زانایانی (أصول الفقة) هەموو لەسەر ئەوە یەك دەنگن، كە ئەو صیغەیە، كاتێك كە خوای پەروەردگار بەكاری دەهێنێ، پیاوو ئافرەت دەگرێتەوە، جا لێرەدا دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ﴿ لَا تَأْكُلُوٓاْ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ ﴾، لە نێو خۆتاندا ماڵی خۆتان بە ناهەق مەخۆن، بە شێوازی ناهەق مەیخۆن، شێوازی ناهەق چۆنە؟ دزیی یە، غەصبە، ڕیبایە، فێڵە، زۆر جۆری هەیە، جگە لەوەی كە شەرع دیاریكردوە، كە بازرگانییو كڕینو فرۆشتنی بە لێك ڕازی بوونە، كە سەنگی مەحەكی مامەڵەی دروست، چ بازرگانیی بێ، چ غەیری بازرگانی بێ، ئەوەیە كە هەردوو لایان لێك ڕازی بن، وە پێچەوانەی دەقێكی شەرعییش نەبێ، جاری وایە سوود دەرو سوود خۆر ڕازین، بەڵام مادام پێچەوانەی دەقێكی شەرعییە، ئەوە بە تەئكید دروست نیە، بەڵام ئەگەر پێچەوانەی دەقێكی شەرعیی نەبێ، وە هەردوو لایەنیش لێك ڕازی بوون، ئەوە دروستەو شتێكی ڕەوایە، بۆیە دەفەرموێ: ﴿ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ﴾، مەگەر ئەو مامەڵەیەیەی كە بەیەكەوە دەیكەن بازرگانییەك بێ بە ڕازیبوونی نێوان خۆتان، ئەگەر بە ڕازیبوون بوو، وە مادام پێچەوانەی

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

دەقێکی شەرعییش نەبێ، ئەوە دروستە، ئنجا دوای ئەوە شتێکی دیکەیان لێ قەدەغە دەکات‌و دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمْ﴾، وە خۆتان مەکوژن، واتە: هیچ کامێکتان خۆی نەکوژێ، کە پێی دەگوترێ، خۆ کوژیی (إنتحار)، یاخود یەکدی مەکوژن، چونکە هەر کامێکتان نەفسی ئەوی دیکە وەك نەفسی خۆی وایە، نەفسی خۆیشی وەك هی ئەو وایە، ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾، بێگومان خوا لەگەڵتان بە بەزەیی یە، لێرەدا جێی سەرسووڕمانە، کە خوای بە بەزەیی دوای ئەوەی باسی ئەوە دەکات کە ماڵی یەکدی بە ناهەق مەخۆن، ئنجا دەفەرموێ: یەکدی مەکوژن ! بۆیە زانایان گوتوویانە: ماڵی خەڵك بە ناهەق خواردن، هاوتای خەڵك کوشتنە، چونکە هی وا هەیە ئەگەر بە ناهەق ماڵەکەی بخوێ، دوایی تووشی هەژاریی‌و نەداریی‌و قەرزاریی دەبێ، یاخود لە خەفەتان خۆی دەکوژێ، ئنجا پەندی عەرەبیشە دەڵێ: (قَطعُ الأعناقِ وَلَيْسَ قَطْعُ الأرزَاق) واتە: ملی خەڵکی هەڵبڕی نەك ڕزقیان ببڕی، ڕزق بڕین‌و نان بڕین، وەك ئەستۆ هەڵبڕینی خەڵك وایە، ﴿وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَٰنًا وَظُلْمًا﴾، وە هەر کەسێکیش وا بکات، واتە: ماڵی یەکی دیکە بە ناهەق بخوات، یاخود کەسێك بە ناهەق بکوژێ، یان خۆی بکوژێ، چونکە خۆ کوشتن هەمیشە ناهەقە، بە دەستدرێژییکردن‌و بە ستەمەوە ﴿فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا﴾، ئەوە لەمەودوا دەیخەینە نێو ئاگرێکەوە، واتە: ئاگرێکی تایبەت کە ئەو ئاگرە تایبەتە حەفتا هێندەی ئاگری دنیا گەرمە، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی، یەکێك لە هاوەڵان گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! هەر ئەو ئاگرەی دنیا بەس نەبوو؟ فەرمووی: سوێند بەو کەسەی کە گیانی منی بە دەستە حەفتا هێندە گەرمە[١]،

وە دەشگونجێ مەبەستی لەو حەفتا هێندە هەر حاڵیکردنی ئەوان بووبێ، یاخود لەنێو عەرەباندا باو بووە شتێك کە ویستبیان زۆر زێدەڕۆیی تێدا بکەن گوتویانە: حەفتا هێندە، ئەگەرنا پلەی گەرمیی ئاگری دۆزەخ ڕەنگە لە

---

[١] دوایی لە مەسەلە گرنگەکاندا دەقی فەرموودەکە دێنین.

Youtube/AliBapir
FM/Media/Office

حەفتا هێندەش زیاتر گەرم بێ ﴿ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴾، وە سزادانی کەسێك کە ماڵی خەڵك بە ناهەق دەخوا، یاخود خەڵك بە ناهەق دەکوژێ، بەو ئاگرە لەلای خوا شتێکی ئاسانە، ئنجا خوای پەروەردگار دوای ئەو دوو هەڕەشەیە، واتە: هەڕەشە لەم دوو گوناهە گەورەیە کە ماڵی خەڵك بە ناهەق خواردنو خوێنی خەڵك بە ناهەق ڕشتنە، یاخود خۆ کوشتنە، موژدەیەکی خۆش بە ئیمانداران دەدات، دەفەرموێ: ﴿ إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ ﴾، ئەگەر خۆ دوور بگرن لەو گوناهە گەورانەی کە لێتان قەدەغە کراون، خراپەکانتان لێ دەسڕینەوە، خراپەکان لێرەدا واتە: گوناهە گچکەکانن، مادام (سیئات) بەراوردی پێکراوە لەگەڵ (کبائر)دا، کەواتە: ئەگەر (کبائر) گوناهە گەورەکانن، دیارە (سیئات)یش گوناهە گچکەکانن، کە دوایی زیاتر ڕوونی دەکەینەوە، هەڵبەتە پێشتریش قسەمان لێ کردوە، کە گوناهە گەورەکان چین؟ چۆنن؟ وە گوناهە گچکەکانیش چین؟ وە چۆنن؟ کە بە کورتیی دەتوانین بڵێین: گوناهە گەورەکان ئەو گوناهانەن کە سزای دنیایی یان لەسەربێ، یان هەڕەشەی قیامەتیی، وە ئەوەی کە وانەبێ ئەوە گوناهی گچکەیە، بۆ نموونە: خوای بەخشەر دەفەرموێ: ﴿ قُل لِّلۡمُؤۡمِنِينَ يَغُضُّواْ مِنۡ أَبۡصَٰرِهِمۡ وَيَحۡفَظُواْ فُرُوجَهُمۡ (٣٠) ﴾النور، واتە: (ئەی موحەممەد ﷺ!) بە پیاوانی ئیماندار بڵێ: لە سەرنجدانو تێڕوانینی چاویان بگرنەوە، بەڵام هیچ هەڕەشەی لەسەر نیە، بەڵام دوایی کە باسی داوێنی خۆ پاراستن دەکات، پێچەوانەکەی هەڕەشەی لەسەرە کە زینایە، کەواتە: دیارە ڕوانین (نظر) گوناهی گچکەیە، بە یەکدەنگیی هەموو زانایان ﴿ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ﴾، وە دەتانخەینە جێگەیەکی پڕ ڕێزو حورمەتەوە، جێگایەك کە ڕێزی تێدایە، یاخود جێگایەك کە لەززەتو خۆشیی تێدایەو نازو نیعمەتی تێدایە، ئنجا خوای بێ وێنە شتێکی دیکە لە موسڵمانان قەدەغە دەکاتو هۆشدارییان دەداتێو دەفەرموێ:

﴿ وَلَا تَتَمَنَّوۡاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ ﴾، وە شتێك كە خوای كاربەجێ هەندێكتانی پێ هەڵبژاردوە بەسەر هەندێكتاندا، بە ئاواتی مەخوازن، هەڵبەتە لێرەدا بەگشتی فەرموویەتی، بەڵام دوایی كە دەفەرموێ: ﴿ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكۡتَسَبُواْۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكۡتَسَبۡنَ ﴾، بۆ پیاوان بەشێك هەیە لەوەی كە بە دەستی دێنن، ئافرەتانیش، پشكو بەشی خۆیانیان هەیە، بەرهەمی خۆیانیان هەیەو لەوەی كە بە دەستی دێنن، بەرهەمی خۆیانیان هەیە، لێرەدا بۆمان دەردەكەوێ كە مەبەستی پێ پیاوانو ئافرەتانە، واتە: با پیاوانو ئافرەتان چاو نەبڕنە ئیمتیازەكانی یەكدی، چاو نەبڕنە ئەوەی كە خوای كاربەجێ هێندێ شتی داوە بە پیاوو نەیداوە بە ئافرەت، یان داویەتی بە ئافرەتو نەیداوە بە پیاو، با ئێرەییو حەسوودیی بە یەكدی نەبەن، زیاتر ئەوە دەگەیەنێ، كە ئافرەت ئێرەیی بە پیاوو پیاویش ئێرەیی بە ئافرەت نەبات، هەرچەندە بە گشتیش ئەوە دەگەیەنێ ئینسان حەسوودیی بە خەڵك نەبا، چ پیاوبێ، چ ئافرەت بێ، ئەگەر دەبینی كەسێك خوا نیعمەتێكی پێداوە، ئێرەیی پێ مەبە، تۆش لە بەخششی خوا داوا بكە، تۆش ئەو نیعمەتەی كە خوا پێی داوی هەوڵبدە بەكاری بێنیو بەهرەی لێوەربگری، بەڵام بۆ وێنە: كە تۆ نەبووی بە دەوڵەمەند، یان نەبووی بە حوكمڕان، نەبووی بە زانا، یاخود ئافرەتێك بە قەدئەویدیكە جوان نیە، یان بە ڕەچەڵەكو نەسەب نیە، ... هتد، نابێ حەسوودیی پێبەری، بەڵكو دەبێ هەوڵبدەی لە فەزڵو بەخششی خوای بەخشەر داوا بكەی، ئەوە باشترە لەوەی چاو ببڕنە بەشو بەرهەمی یەكدی، ﴿ وَسۡـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضۡلِهِۦٓ ﴾، وە لە بەخششی خوا داوا بكەن، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمًا ﴾، بێگومان خوا بە هەموو شتێك زانایە، واتە: بە هەموو شتێك زانایەو دەزانێ هەركەسەچیو چەندی دەداتێ، وەك پیرەمێردی شاعیر دەڵێ:

كاكە خوا كاری نابەجێ ناكا   تا كێو نەبینێ بەفری تێ ناكا

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

هەڵبەتە ئەوە لەو شتانەدا کە خوای بەخشندە داونی بە خەڵك، بەڵام ئەو شتانەی کە خەڵك بە زوڵم دەستی بەسەردا دەگرن‌و یەکدی لێ بێبەش دەکەن، ئەوە وەك دوایی باسی لێوە دەکەین، ئەوە ئیمتیازی ناشەرعیی پێ دەڵێن‌و دەبێ ئەوانە لابچن، وە خوای دادگەر فەرمانی نەکردوە بە خەڵکی کە لە بەرانبەر ئەو ئیمتیازە ناشەرعییانەدا بێدەنگ بن، بەڵکو مەبەست ئیمتیازی فیطرییە، یەکێك لە یەکێك جوان‌و قۆزترە، یەکێك لە یەکێك بە نەسەب‌و ڕەچەڵك ترە، یەکێك لە یەکێك عاقڵترە، یەکێك لە یەکێك زاناترە، یەکێك توانای جەستەیی زیاترەو، بەهێزترە، ئەوانە نەبن بە شوێنی حەسوودیی‌و ئێرەیی بە یەکدی بردن، چونکە سوودی نیە، دوایی دەفەرموێ: ﴿ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ ﴾، واتە: بۆ هەر شتێك کە باب‌و دایك‌و خزمان بەجێی دێڵن میراتگرمان دیاری کردوون، ﴿ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ ﴾، ئەوانەش کە پەیمانتان لەگەڵ بەستوون بەشی خۆیان پێ بدەن، کە ئەمە پێویستیی بە ڕوونکردنەوەی زیاتر هەیەو دوایی باسی دەکەین، ﴿ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴾، بێگومان خوا لەسەر هەموو شتێك چاودێرە، وە ئاگای لە هەموو شتێك هەیە.

ئنجا دێتە سەر باسی چۆنیەتی هەڵسوکەوتی ژن‌و مێرد لەماڵێدا، وە مامەڵە پێکەوە کردنیان‌و دەفەرموێ: ﴿ الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ ﴾، پیاوان سەرپەرشتیارن بەسەر ئافرەتانەوە، مشوورگێڕن بەسەریانەوە، سەرافەتیان دەکەن‌و بەسەریان ڕادەگەن‌و مشووریان دەخۆن، واتە: لە چوارچێوەی خێزاندا ﴿ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ﴾، ئەوەش کە پیاو سەرپەرشتیارە بەسەر ژنەوە لە ماڵێدا، بە گۆترە نیە ! خوای کاربەجێ دوو هۆکاری بۆ دێنێتەوە:

Youtube/AliBapir
F/MediaAmerOffice

هۆكاری یەكەم: دەفەرموێ: ﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ ﴾، لەبەرئەوە كە خوا هەندێكی لە پیاوانو ئافرەتان بەسەر هەندێكیاندا هەڵبژاردوە، واتە: هەندێك ئیمتیازی داوە بە پیاو لە ئافرەتدا نیە، هەندێ ئیمتیازیشی داوە بە ئافرەت لە پیاودا نیە، ئەو سیفەتانەی لە پیاودا هەن، وا لە پیاو دەكەن شایستەی ئەوەبێ سەرپەرشتیار بێ، مشوورخۆر بێ بۆ ئافرەتان، وەك ئافرەتیش لە ڕووی دیكەوە ئیمتیازو تایبەتمەندیی خۆی هەیە.

هۆكاری دووەم: دەفەرموێ: ﴿ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ ﴾، وە لەبەر ئەوە كە پیاوان لە ماڵی خۆیاندا دەبەخشن، مارەیی دەدەن بە ئافرەت، خەرجیی و نەفەقەی ئافرەت دەكێشن، كەواتە: مادام مەسرەف دەكەن، پێویستە سەرپەرشتیی بكەن.

ئنجا خوای زاناو شارەزا لێرەدا پێناسەی ئافرەتانی باشمان بۆ دەكات، دەفەرموێ: ﴿ فَٱلصَّٰلِحَٰتُ قَٰنِتَٰتٌ ﴾، ئافرەتانی باش ئەوانەن كە ملكەچن، (واتە: ملكەچن بۆ خوای پەروەردگار، وە بۆ مێردی خۆشیان لە سنووری شەرعدا، یان لەبەر خوا ملكەچن بۆ مێردیان، ئەوە ئەگەر لە ماڵێ بن)، ﴿ حَٰفِظَٰتٌ لِّلۡغَيۡبِ ﴾، وە ئەگەر مێردەكانیان لە ماڵیش نین، دەیانپارێزنو پارێزەرن بۆ سومعەی مێردیان، بۆ نامووسی خۆیانو بۆ منداڵەكان، بۆ هەرچی كە لەژێر سەرپەرشتییاندایە، دەیپارێزن. ﴿ بِمَا حَفِظَ ٱللَّهُ ﴾، بە هۆی ئەوەوە كە خوا هەقی وانی پاراستوە، ئەوانیش ئەو شتانە دەپارێزن.

ئنجا دێتە سەر باسی چۆنیەتی چارەسەری پیاو بۆ یاخییبونو سەرپێچیی ژنەكەی: ﴿ وَٱلَّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ وَٱضۡرِبُوهُنَّ ﴾، وە ئەی پیاوینە ! ئەو ئافرەتانەی كە مەترسییتان هەیە لێتان یاخیی بنو بە قسەتان نەكەن، سەرەتا ئامۆژگارییان بكەن، ئنجا ئەگەر سوودی

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

هەبوو باشە، بەڵام ئەگەر ئەوە سوودی نەبوو، ئنجا وازیان لێ بێنن و سەرجێییان مەکەن، لەگەڵیان مەخەون، پێشێ عەقڵیان بدوێنن، دوایی سۆز (عَطف)یان بدوێنن، ئەگەر ئەوەش سوودی نەبوو، ئەوجار بە زمانی جەستە قسەیان لەگەڵ بکەن، ئەزیەتیان بدەن، هەڵبەتە دوایی باسی دەکەین کە لێدانەکە دەبێ چۆن بێ؟ لێدانێکی سووك، بایی ئەوەندە کە ئەو ئافرەتە بزانێ ئەو پیاوە دەتوانێ لێی بپرسێتەوەو سزای بدات ﴿فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا۟ عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ﴾، جا ئەگەر بە قسەیان کردن و گوێڕایەڵییان کردن، لێیان لە بەهانە مەبن، لێیان بۆ بیانوو مەگەڕێن، ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴾، واتە: ئەگەر ئێوە بە ژنەکانتان دەوێرن، خوا زۆر بەرزەو زۆریش گەورەیە، دەستەڵاتی بەسەر هەموو لایەکتاندا هەیە، لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا ﴾، وە ئەی کۆمەڵگای! ئەی خەڵکینە! ئەی دەوروبەرو خزمان! ئەگەر ترسان لەوە کە ناکۆکییەکەی نێوانیان تەشەنە بکات و بۆخۆشیان پێیان چارەسەر نەکرا، ﴿فَٱبْعَثُوا۟ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ ﴾، ئەوە دادوەرێك لە خزمانی پیاوەکەو دادوەرێك لە خزمانی ئافرەتەکە بنێرن، با پێکەوە قسە بکەن و تەگبیرێکی لێ بکەن، بە جیاش لەگەڵ پیاوەکەو بە جیا لەگەڵ ئافرەتەکە دابنیشن، ﴿إِن يُرِيدَآ إِصْلَـٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ ﴾، جا ئەگەر ژن و مێردەکە مەبەستیان پێکهاتن بێ، یاخود دوو دادوەرەکە، ئەوە خوا ڕێکیان دەخاتەوە ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴾، بێگومان خوا زانایە بە هەموو شتەکان، وە شارەزایە بە هەموو کەسەکان.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ماڵو سامانی خۆتان لە نێوان خۆتاندا بە ناهەق مەخۆن، توێژەرەوانی قورئان، وە شەرعزانان گوتوویانە: ئەم ڕستە قورئانییە کە دیارە لە سوورەتی (البقرة)شدا هەر هاتوە ﴿ وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ وَتُدْلُوا۟ بِهَآ إِلَى ٱلْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا۟ فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ بِٱلْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ ﴾، دەڵێن: ئەمە بناغەی قەدەغەکردنی هەموو ئەو مامەڵەو سەودایانەیە کە شەریعەت قەدەغەی کردوون، وە بە ناڕەوای داناون، جا زانایان دەڵێن: کە دەفەرموێ: ماڵی خۆتان لە بەینی خۆتاندا بە باتڵو بە ناحەق مەخۆن، ئەوە سوود (ڕبا) دەگرێتەوە، قومار دەگرێتەوە، بەرتیل (ڕیشوە) دەگرێتەوە، داگیرکردن (غَصْب) دەگرێتەوە، دزیی دەگرێتەوە، ناپاکییکردن لە ئەمانەت (خیانة) دەگرێتەوە، سوێندی بە درۆ خواردن لەسەر ماڵێك کە هی خۆی نیە دەگرێتەوە، هەقێکی لەلابێتو نکووڵیی لێ بکات دەیگرێتەوە، وە شایەدییدانی بە درۆ دەگرێتەوە، بۆ هەموو ئەمانەش دیارە ئایەتی تایبەتی خوای پەروەردگار هەیە:

١- دەربارەی (ڕبا) خوای بالادەست دەفەرموێ: ﴿ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰا۟ ﴿٢٧٥﴾ ﴾.

٢- دەربارەی قومار خوای پەنهانزان دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ وَٱلْأَنصَابُ وَٱلْأَزْلَـٰمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ فَٱجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ ﴾ المائدة.

٣- لەبارەی بەرتیل (رشوة)ەوە ئایەتەکەی سوورەتی بەقەرە هەیە کە دەفەرموێ: ﴿وَتُدۡلُواْ بِهَآ إِلَى ٱلۡحُكَّامِ لِتَأۡكُلُواْ فَرِيقٗا مِّنۡ أَمۡوَٰلِ ٱلنَّاسِ بِٱلۡإِثۡمِ وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ١٨٨﴾،ماڵی خۆتان بە ناهەق مەخۆن، کە بیبەن بۆ لای دادوەرەکان تاکو ماڵی خەڵکی بە ناهەق بخۆن، واتە: بەرتیل بدەن بە قازییەکانو ماڵی خەڵکی بە ناهەق بخۆن.

٤- لەسەر زەوتکردن (غَصب)یش ئەم فەرمایشتە دێنینەوە کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: «مَنْ اِقْتَطَعَ شِبْرًا مِنْ اَلأَرْضِ ظُلْمًا طَوَّقَهُ اَللَّهُ إِيَّاهُ يَوْمَ اَلْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ»، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٣١٩٨)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤١٠٨)، وَاللَّفْظُ لِمُسْلِم)، واتە: هەر کەسێك بستێك لە زەوی خەڵکی دابڕێ (هەقی خەڵك بیٚو دەستی بەسەر دابگری)، خوا ڕۆژی قیامەتێ بە حەوت تەبەقەی زەمیندا دەیباتە خوارێ.

٥- ئنجا دەربارەی دزیی خوا دەفەرموێ: ﴿وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقۡطَعُوٓاْ أَيۡدِيَهُمَا جَزَآءَۢ بِمَا كَسَبَا نَكَٰلٗا مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ٣٨﴾ المائدة.

٦- وە دەربارەی خیانەت خوای پاكو تاك دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمۡ وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٢٧﴾ الأنفال.

٧، ٨، ٩- وە لەبارەی هەر کام لە: أ- سوێندی بەدرۆ، ب- هەقو مافێکی لەلا بێتو دانی پێدانەهێنێ، ج- شایەدیی بەدرۆ، هەموویان، ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ دەیگەیەنن، کە دەفەرموێ: «مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ إلاَّ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ، وَأَوْجَبَ لَهُ النَّارَ»، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٣٥١)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٣٢٤)، وَالنَّسائِيُّ برقم: (٥٤٣٤)، وَالطَّبَرَانِيُّ فِي (الأوسط) برقم: (٧١٩٤)، واتە: هەر کەسێك هەقی ئینسانێکی مسوڵمان بە سوێند بۆخۆی دابڕێ، (واتە: سوێندی بە درۆ) ئەوە خوا بەهەشتی لێ قەدەغە کردوە، وە دۆزەخیشی بۆ پێویست کردوە.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AliBapirOffice

جا لێرەدا جێی سەرنج ئەوەیە کە خوای کاربەجێ ماڵو سامانەکانی پاڵداوەتە لای خۆیان، دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَـٰطِلِ ﴾، نافەرموێ: ماڵی یەکدی مەخۆن، یان ماڵی تەرەفی بەرانبەرتان مەخۆن، دەفەرموێ: ماڵی خۆتان بە ناهەق مەخۆن، لەبەرچی؟ چونکە ئەگەر مسوڵمان بەیەکەوە ڕاست بن، دەبێ هەرکامێکتان ماڵی ئەویدیکەش بە هی خۆی بزانێ، وە هی خۆیشی بە هی ئەو بزانێ، کەواتە: تۆ کە ماڵی برایەکی مسوڵمانت، خوشکێکی مسوڵمانت بە ناهەق دەخۆی، وەك ئەوەیە کە ماڵی خۆتت خواردبێ بە ناهەق، خیانەتێك لە کەسێك دەکەی، وەك لە خۆتت کردبێ وایە، پاشان زیاندان لە ماڵو سامانی مسوڵمانان، دیارە بە زەرەری هەموو لایەکیان تەواو دەبێ، بۆیە خوا ﷻ ماڵو سامانەکەی پاڵ داوەتە لای هەموویان.

کەواتە: ئەم ڕستە قورئانییە وەکو گوتم ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە هەموو شێوەکانی تەصەڕروفکردن لە ماڵو ساماندا کە دەقێکی شەرعیی قەدەغەی کردبێ، وەك دزیی، غەصب، قومار، ڕیبا، وە سوێندی درۆی لەسەر بخۆی، ئەوانە هەموویان قەدەغەن، وە هەموویان ئەم ڕستەیە دەیانگرێتەوە: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَـٰطِلِ ﴾، چونکە هەموویان ناهەقن، بەڵام ئەوەی دەقی لەسەر نەبێ، وەك زانایان دەڵێن بناغە لەسەر هەڵسوکەوتەکاندا، لە مامەڵەکاندا لە بازرگانیی‌و سەودایەکاندا، بریتیە لە ڕەوایی، مەگەر دەقێکی شەرعیی شتێکی قەدەغە کردبێ.

مەسەلەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَـٰرَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ﴾، مەگەر ئەو مامەڵەیەی کە بەیەکەوە دەیکەن، بازرگانییەك بێ بە ڕەزامەندیی هەردوولا، پێوەری مامەڵەی شەرعیی ئەوەیە کە ڕەزامەندیی هەردوولای لەسەر بێ، بەڵام لایەك ڕازیبێ‌و لایەك ناڕازی بێ، ئەوە دیارە ناشەرعییە ﴿ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَـٰرَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ﴾، ﴿ تِجَـٰرَةً ﴾،

F/AliBapir.1
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

چییە؟ (التجارَةُ: البَیْعُ والشِّراء) بریتیە لە فرۆشتنو کڕین، تەڕەفێك کڕیارەو تەڕەفێك فرۆشیارە، ﴿ عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ﴾، یانی چی ؟ واتە: هەردوولا ڕازیبن، بۆیەش فەرموویەتی: ﴿ عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ ﴾، چونکە ئەوە لەسەر کێشی (مُفَاعَلَة)یە، کە لە زمانی عەرەبیدا کێشی (مُفَاعَلَة)ە بۆ هاوبەشیی دوو تەڕەف، یاخود زیاترە، وە لەوبارەوە پێغەمبەر ﷺ کە بازرگانییو مامەڵە دەبێ هەردوو تەرەف لێی ڕازی بن، فەرموویەتی: «عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، أَوْ يَقُولُ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ اخْتَرْ»، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٥٤١٨)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢١١٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٢٤٥) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحيح، وَالنَّسائِيُّ برقم: (٤٤٦٩)، واتە: ئیبنو عومەر خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: دوو کڕیارو فرۆشیارەکە (بَيِّعان: واتە: ئەو دووانەی شت بە یەکدی دەفرۆشنو دەکڕن)، سەرپشکن لە هەڵوەشاندنەوەی سەودایەکەیاندا، هەتا لە یەك جیادەبنەوە، کە لێك جیابوونەوە، تازە دەرفەتی هەڵوەشاندنەوەیان نیە مەگەر یەکێکیان بەوی دیکە بڵێ: تۆ بۆت هەیە پەشیمان ببیەوە، هەرکاتێك پەشیمان بوویەوە شتەکەم بۆ بێنەوە، ئەوە دروستەو، دەگونجێ فرۆشیار وا بە کڕیار بڵێ، بۆ وێنە: فرۆشیار دەڵێ: ئەو خانوەت پێ دەفرۆشم، هەر کاتێك پەشیمان بوویەوە پارەکەم بۆ بێنەوەو خانوەکە هی خۆمە، یان دەشگونجێ کڕیار بڵێ: من ئەو شتەم لێ کڕی، بەڵام هەر کاتێك پەشیمان بوویەوە، شتەکەت دەدەمەوەو پارەکەم بدەوە، دەگونجێ یەکێکیان، وە دەشگونجێ هەردووکیان بڵێن، هەردووکمان یەکدی سەر پشك دەکەین، بەڵام ئەگەر یەکدییان سەرپشك نەکرد، لەو مەجلیسەدا کە مامەڵەکەی تێدا کراوە، وە لە یەکدی جیابوونەوە، تازە مەجالی پەشیمان بوونەوەیان نیە، ئەوە بنچینەی شەرعیی وا دانراوە، دیارە شەرعزانانو زانایان لەسەر ئەو شتانە مشتومڕو تەفاصیلیان زۆرە، بەڵام وەك بنچینە ئاوایە، کە سەوداو مامەڵە هەتا لەو مەجلیسە دابێ، هەر کامێکیان بۆی هەیە پەشیمان بێتەوەو

ئەگەر جیابوونەوە، بەبێ ئەوەی کە یەکدییان سەرپشك کردبێ، مافی پەشیمان بوونەوەیان بە یەکدی دابێ، تازە مەجالی تێدا نیە، کەواتە: هەموو شێوەکانی مامەڵەو بازرگانیی کە دەقێکی شەرعیی قەدەغەکەریان لەسەرە، قەدەغەن، بەڵام ئەوەی کە دەقێکی شەرعیی لەسەر نەبێ و شەریعەت قەدەغەی نەکردبێ، لە ئەسڵدا ڕەوایە، مادام ڕەزامەندیی هەردوولای لەسەر بێ.

مەسەلەی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمْ...﴾، خوا ﷻ دێتە سەر باسی بابەتێکی دیکە کە بریتیە لە کوشتن، پێشێ باسی ماڵی یەکدی بە ناهەق خواردن بوو، ئنجا دێتە باسی یەکدی کوشتن، جا زانایان دەڵێن: جێی سەرنجە خوای کاربەجێ ماڵی خەڵك بە ناهەق خواردن، لەگەڵ خەڵك کوشتنی پێکەوە باسکردوون ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَكُم بَيۡنَكُم بِٱلۡبَٰطِلِ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً عَن تَرَاضٖ مِّنكُمۡۚ وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ﴾، ماڵی یەکدی بە ناهەق مەخۆن، مەگەر بازرگانییەك بێ کە بە ڕەزامەندیی هەردوولا بێ، وە خۆتان مەکوژن، پێشێ بە نسبەت ماڵەکەوە فەرمووی: ماڵی خۆتان بە ناهەق مەخۆن، کە ڕوونمان کردەوە بۆچی ماڵەکەی پاڵداوەتە لای خۆیان؟ چونکە کە ماڵی براو خوشکێکی مسوڵمانت دەخۆی بە ناهەق، وەکو ئەوەیە خیانەتت لە خۆت کردبێ، ئەدی لێرە کە دەفەرموێ: خۆتان مەکوژن ؟ زانایان سێ مانایان لێداوەتەوەو، گوتوویانە: ئەم ڕستە قورئانییە ﴿وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ﴾، سێ واتایان هەڵدەگرێ:

١/ خۆکوشتن، کەسێك خۆی بکوژێ (الإنتحار).

٢/ خەڵك کوشتن، (قتل الغیر) وەختێ تۆ برایەك خوشکێکی مسوڵمانیشت دەکوژی، لەبەرئەوەی مسوڵمانان وەك یەك جەستەوان، وەك ئەوەیە خۆتت کوشتبێ.

٣/ خۆخستنە حاڵەتێکەوە کە سەرت تێیدا بەفەتارەت بچێ، (تعريض النفس للهلاك)، هەمووشیان دەقیان لەسەرە:

جۆری یەکەم: بەنسبەت خۆ کوشتنەوە، پێغەمبەر ﷺ لە فەرمایشتێکدا دەفەرموێ: ﴿إِنَّ رَجُلاً مِمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَخَذَتهُ قَرحةٌ فِي يَدِهِ فَقَطَعَها فأَراق دَمها حَتَّى مَاتَ، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: بَادَرَنِي ابْنُ آدمَ بِنَفْسِهِ فَقَتَلها بيَدِهِ، فَقَد حَرَّمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (١٢٩٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٠٣)، واتە: لە پێش ئێوەدا، (یانی: ئۆممەتانی پێش ئێوە) پیاوێك هەبوو برینێك لە دەستی پەیدابوو، ئەویش هەستا دەستەکەی خۆی بڕی، وە خوێنی لێ هات هەتا مرد، خوای بەرزیش فەرمووی: ئەو ئادەمیزادە پەلەی کرد پێش ئەوەی من (بە شێوەی ئاسایی) بیمرێنم، بۆخۆی ویستی خۆی بکوژێ، بۆیە ئەوە بەهەشتم لێ قەدەغە کرد، کەواتە: خۆ کوشتن گوناهێکی زۆر گەورەیەو دەبێتە هۆی ئەوە کە ئینسان بەهەشتی لێ قەدەغە بکرێ.

ئنجا هەر لەوبارەوە ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺیش هەیە، کە دەفەرموێ: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فيها أَبَدًا، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِها فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧٤٤١)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥٧٧٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٩٧)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٠٤٤) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح، وَالنَّسائِيُّ برقم: (١٩٦٥)، (سێ حاڵەتی خۆ کوشتنی ڕوونکردوونەوە لەم فەرمایشتەدا)، واتە: هەر کەسێك لە چیایەك خۆی هەڵدێرێو خۆی بکوژێ، ئەوە لە ئاگری دۆزەخدایە، لەوێشدا هەڵدەدێردرێ لەنێو دۆزەخداو بە هەمیشەیی تێیدا دەمێنێتەوە، وە هەر کەسێك ژەهر بخوا لە دۆزەخدا ژەهرەکەی لە دەست دایە، هەردەیخواتو لە دۆزەخدا دەمێنێتەوە بە ژەهر خواردنەوە بە هەمیشەیی، وە هەر

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

کەسێك بە ئاسنەواڵەیەك خۆی بکوژێ (بە چەقۆ، بە خەنجەر، بە تفەنگ) ئەوە ئەو ئاسنەی کە خۆی پێ کوشتوە، لە دۆزەخدا هەر لە ورگی خۆی دەدات، لە ورگی خۆی دەوەشێنێ‌و خۆی پێ دەکوژێ‌و بە هەمیشەیی لە دۆزەخدا دەمێنێتەوە.

لەڕاستیدا ئەم فەرموودەیە بۆ هەر کەسێك ئیمانی هەبێت زۆر ترسناکە، دیارە بۆخۆتان دەبینن بەداخەوە لە کۆمەڵگای ئێمەدا خۆکوشتن زۆرە، بەتایبەتی خۆسووتاندنی ئافرەتان‌و خۆهەڵواسین‌و... هتد یان، وە ڕەنگە خەڵکی دیکەش هەبێ بە دەرزیی‌و بە حەبو بە زەهر خۆی بکوژێت‌و ئاشکراش نەبێ، هۆکارەکەیشی بە پلەی یەکەم بێهێزیی ئیمان‌و لە خوا دوورکەوتنەوەو شوێن ئارەزوو کەوتنە.

جۆری دووەم: خەڵك کوشتن، کە دیارە خوای دادگەر خەڵك کوشتنی قەدەغە کردوە، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ... ﴿٣٣﴾ ﴾ الإسراء، وە لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ ﴾، کەواتە: کە تۆ براو خوشکێکی مسوڵمانت دەکوژی، وەك خۆتت کوشتبێ وایە، پێغەمبەریش ﷺ لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْمُؤْمِنُونَ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ إِنِ اشْتَكَى رَأْسُهُ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالْحُمَّى وَالسَّهَرِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (١٨٤٥٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٥٣١)، واتە: نوعمانی کوڕی بەشیر خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ئیمانداران هەموویان وەکو یەك پیاو (نەفس) وان، ئەگەر ئەندامێکی ئازارێکی پێگەیشت هەموو ئەندامەکانی دیکەی بەتا لێهاتن‌و بە شەونخوونیی بەشداریی دەکەن.

ئینسان ددانی بێشێ، چاوی بێشێ، گوێی بێشێ، ئەندامێکی بچووکی بێشێ، هەموو ئەندامەکانی دیکەی ئیسراحەتیان لێ هەڵدەگیرێ، ئیماندارانیش ئاوان، کەواتە: لێرەدا کە دەفەرموێ: خۆتان مەکوژن، واتە:

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/Media/AliAmeerOffice

بەانبەرەکەت مەکوژە، چونکە بەرانبەرەکەشت وەك خۆت وایە، وە ئیمانداران پێویستە وەك یەك هەست بە ئازاری یەکدی بکەن.

جۆری سێیەم: بە نسبەت مانای سێیەمی ئەم ڕستە قورئانییە، بریتیە لەوەی کە ئینسان خۆی بخاتە حاڵەتێکەوە، یەکسەر خۆی نەکوژێ، بەڵام خۆی بخاتە حاڵەتێکەوە، کە ببێ بە هۆی لە بەینچوونی، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَأَنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾﴾ البقرة، واتە: بە دەستی خۆتان خۆ مەفەوتێنن‌و خۆ مەخەنە هیلاکەتەوە، دیارە کاتی خۆی لە تەفسیری سووڕەتی (البقرة)دا باسی ئەوەمان کردوە، کە خۆ خستنە هیلاکەت‌و خۆ فەوتاندن قەدەغەیە، مەگەر لە حاڵەتێکدا کە ئینسان لە بەرانبەر دوژمندا وەستابێ لە جەنگدا، وە مسوڵمانێکی ئازاو بوێر، لەخۆی ڕاببینێ بچێتە نێو ڕیزی دوژمنەوە، وە زەبرێکی باشیان لێبدا، ئەگەر قەناعەتیشی وابێ کە دوایی ناگەڕێتەوەو دەیکوژن، بەڵام مادام پێی وابێ زەبرێکی باشیان لێ دەداو چاویان دەشکێنێ، زانایان هەموو، یاخود زۆربەیان ئەوە بە ڕەوا دەزانن، بەڵکو بە جیهادێکی گەورەشی دەزانن.

هەروەها هەر لەوبارەوە زانایانی ئیسلام بەشێکیان یان زۆربەیان، نموونەیەکی دیکە دێننەوەو دەڵێن: ئەگەر مسوڵمانێك بکەوێتە دەستی کافرانەوە، وە نهێنیی مسوڵمانانی لەلابێ، دروستە خۆی بکوژێ، بۆئەوەی نهێنییەکان نەدرکێنێ‌و مسوڵمانان تووشی زەرەرو زیان نەبن.

بەڵام لە غەیری ئەو حاڵەتە هەڵاوێردراوانەدا، ئینسان بۆی نیە خۆی بخاتە حاڵەتێکەوە، کە بزانێ ئەنجامەکەی فەوتان‌و لەبەینچوونە.

مەسەلەی چوارەم: کە خوا دەفەرموێ: ﴿وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَٰنًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا﴾، هەر کەسێك ئەوە بکات بە دەستدرێژیی‌و بە ستەم، ئەوە دەیخەینە ئاگرەوە، ئەم ڕستە قورئانییە بەڕاستیی موژدەیەکی خۆشی

تێدایە، چونکە دیارە لێرەدا مەبەست پێی خۆکوشتنو خەڵك کوشتنەکەیە، نەك ماڵی یەکدی خواردن بە ناهەق، کە هەمیشە هەر دەستدرێژییەو زوڵمە، بەڵام دەگونجێ خۆکوشتنو خەڵك کوشتن بە دەستدرێژییو بە زوڵم نەبێ، خەڵك کوشتن، ئەگەر یەکێك بێ بتکوژێ، تۆش بۆت هەیە بەرگریی لەخۆت بکەی، مانای وایە (عُدۡوَٰنٗا وَظُلۡمٗا) نیە، خۆکوشتن: مرۆڤ جاری وایە تفەنگی لەدەست دەردەچێ، یان لە شوێنێك دەکەوێتە خوارێ، یاخود دەچێتە شوێنێك نازانێ کە پێی لەبەین دەچێ، دەرمانێ دەخوا نازانێ ژەهرە، ئەوە لەو حاڵەتانەدا بە دەستدرێژییو بە ستەم نیە، یان شتێکی لە دەست دەردەچێ، یان شتێك دەکات بە نیەتی دیکەو دوایی پێی دەفەوتێ، یان نیەتی نیە کەسێك بکوژێو دەیەوێ بیترسێنێ، دوایی دەیکوژێ، یان ئەوانەی کە یاریی کاراتەو کۆنفۆ دەکەنو ڕاهێنانو مەشق دەکەنو بەو هۆیەوە دەفەوتێن، یان خەڵکیان بە دەست دەچێ، ئەوە هیچی (عُدۡوَٰنٗا وَظُلۡمٗا) نیە، بۆیە هەندێك لە زانایان فەتوایان داوە کە مادام بە ئانقەست نەبێ، جاری وایە هەندێك جۆرە تەدریبو مەشق هەندێك خەسارەتو زیانی لێ دەکەوێتەوە، ئەو حاڵەتانە هەموویان هەڵداوێردرێن لەو حوکمە.

هەروەها ئەو حاڵەتانەی کە لە دەستدرێژییو لە ستەم هەڵداوێردرێن، کوشتنی بە هەڵەیە، وەك کەسێك بە هەڵە خۆی بکوژێ، یان یەکێك بە هەڵە بکوژێ، یان لەبیرێ بچێو بە نەزانیی تفەنگ لە شتێ بگرێو بە دوژمنی بزانێ، دوایی بزانێ کە دوژمن نیە، یاخود وابزانێ نێچیرێکەو دوایی کەسێك دەربچێ، هەروەها بە زۆر لێکران، بەڵام بە زۆر لێکران مرۆڤ بۆی نیە غەیر بکوژێ، بەڵام هەندێك لە زانایان دەڵێن بەنسبەت خۆیەوە ڕەنگە ڕێی تێبچێ، ئەگەر دوژمنانی پێی بڵێن: باشە ئاوا بتکوژین، یان ئاوا؟ خۆت دەکوژی، یان ئێمە ئاوا بە شێوەی تەعزیبدان بتکوژین؟ هەندێك لە زانایان هەرچەندە دەڵێن: واباشترە کە ئەوە نەکات، با ئەوان

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

چۆنی دەكوژن، بیكوژن، پاداشتی لەلای خوا زیاترە، بەڵام هەندێك دەڵێن: مۆڵەتەو مرۆڤ بۆی هەیە، بۆ وێنە: ئەگەر بڵێن: فیشەكێك بە مێشكی خۆتەوە دەنێی، یاخود ئێمە پارچە پارچەت لێ بكەینەوەو یان بتسووتێنین ؟ دەڵێن: لەو حاڵەتەدا دروستە خۆی بكوژێ، مادام یەقینی هەبێ هەر دەیكوژن، لەجیاتی ئەوەی بە ئەشكەنجەو بە تەعزیبەوە بیكوژن، یان چەند ڕۆژان بمێنێتەوە، بەڵام بێگومان نە زۆر لێكران (إكراه) ئینسان بۆی نیە غەیر بەو بیانووە بكوژێ، بڵێ: ناچارمو زۆرم لێكراوە ئەگەر پێیان گوت: فلان كەس دەكوژی یان بتكوژین؟ دەبێ بڵێ: بمكوژن، بۆی نیە خەڵكی دیكە بكوژێ، بەڵام بە نسبەت گوناهەكانی دیكەوە، تۆزێك بواری تێدا هەیە، بۆ وێنە: شەڕاب بخواتەوە، یان قومار بكات، ئەو شتانە تۆزێك بواریان تێدا هەیە، بەڵام بەنسبەت كوشتنی كەسی دیكەوە، هیچ بواری تێدانیە، هەتا هەندێك دەڵێن: بە نسبەت زیناشەوە، كە كابرا ناچار بكرێ، تۆزێك بواری تێدا هەیە، بەڵام زۆریان دەڵێن: ئەمیش بواری تێدانیە، بە هەرحاڵ ئەوە مشتومڕی لەسەرە، بەڵام بە نسبەت ئەووەوە، كە بڵێن دەی فلان كەس دەكوژی، یان بتكوژین ؟ بۆی نیە ئەو بكوژێ، بۆئەوەی خۆی ڕزگار بكات، با بیكوژن، كە ئەگەر بیكوژن شەهیدە، بەڵام ئەگەر ئەو كەسێك بكوژێ، قاتیلەو تاوانی قەتڵی دێتە سەری.

مەسەلەی پێنجەم: كە دەفەرموێ: ﴿ إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ﴾، ئەگەر خۆتان لە گوناهە گەورەكان بپارێزن خراپەكانتان لێ دەسڕینەوە، وە دەشتانخەینە شوێنێكی پڕ ڕێزو حورمەتەوە، لێرەدا ئێمە لە چوار بڕگەدا باسی ئەم ئایەتە، ئەم ڕستە قورئانییە دەكەین، هەرچەندە لە ڕابردووشدا هەر لەوبارەوە باسمان كردوە:

بڕگەی یەكەم: لەم ڕستە قورئانییە وەردەگیرێ، كە گوناهەكان یەكسانو یەكجۆر نین، چونكە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ

عَنۡهُ ﴾، ئەگەر خۆتان دووربگرن لەو گوناهە گەورانەی كە لێتان قەدەغە كراون⁽¹⁾، ﴿ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ ﴾، خراپەكانتان لێ دەسڕینەوە، دیارە لێرەدا بۆمان دەردەكەوێ كە خراپەكان {(سَيِّئات) كۆی (سَيئة)یە، واتە: خراپە} جیایە لە (كَبائِر)، بۆیە زانایان دەڵێن: گوناهەكان یەكسان نین، بەڵكو گوناهی گەورە هەیەو گوناهی گچكەش هەیە، لە سوورەتی (النجم)دا خوا دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ يَجۡتَنِبُونَ كَبَـٰٓئِرَ ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَۚ ...﴿٣٢﴾ ﴾، ئەوانەی خۆ لە گوناهە زلەكانو فاحیشەكان دەپارێزن جگە لە (اللَّمَم)، (اللَّمَم) چییە؟ واتە: گوناهی بچووك یان ئەوەی كە ئینسان دەیكاتو لەسەری بەردەوام نابێ وە هەندێكیان گوتوویانە: ئەو گوناهەیە كە ئینسانە جارێك لەدەستی دەقەومێ: (عبدالرحمن بن ناصر السعدي) دەڵێ: (اللَّمَمُ: وَهِيَ الذُّنُوبُ الصِّغَار، الَّتِي لا يُصِرُّ صَاحِبُهَا عَلَيْهَا، أَو الَّتِي يُلِمُّ بِهَا العَبْدُ، المَرَة بَعْدَ المَرَة، عَلَى وَجْهِ النَّدْرَةِ وَالقِلَّةِ)⁽²⁾، واتە: (اللّمَمُ) ئەو گوناهە گچكانەن كە خاوەنەكەیان لەسەریان بەردەوام نابێ، یاخود ئەو گوناهانەن كە جار لەدوای جار كەسێك بە شێوەی دەگمەن، وە زۆر بە كەمیی تووشی گوناهێك دێ، دیارە لە پێناسەی ئەم زانایەوە دەردەكەوێ كە ئەگەر گەورەش بێ، بەڵام جارێك گوناهێكی لەدەست دەقەومێ، ئەوە بە (اللَّمَمُ) لەقەڵەم دەدرێ.

بەڵام من پێم وانیەو گوناهی گەورە با یەكجاریش بێ، با دوو جاریش بێ، با بەدەگمەنیش بێ، هەر گەورەیەو بە (اللَّمَمُ) لەقەڵەم نادرێ.

بڕگەی دووەم: خوا دەفەرموێ بە خۆپاراستن لە گوناهە گەورەكان گچكەكان لادەچن، ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ لەوبارەوە هەیە: ﴿عَنْ

---

(1) (كَبائِر) كۆی (كبيرة)یە، واتە: گوناهی گەورە.

(2) تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان، ص: (٨٢١).

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ، مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُمَا، إِذَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٩١٨٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٣٣)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢١٤)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: پێنج نوێژە فەڕزەکانو، جومعە تاکو جومعەو، ڕەمەزان تاکو ڕەمەزان، نێوانی خۆیان دەسڕنەوە، ئەگەر ئینسان خۆی لە گوناهە گەورەکان دووربگرێ، واتە: لە نێوانی نیوەڕۆو عەسرداو، لە نێوانی عەسرو شێوانداو، لە نێوانی شێوانو خەوتنانداو، لە نێوانی خەوتنانو بەیانی، وە هەروەها لە هەینی تا هەینیو، لە ڕەمەزان تا ڕەمەزان، یانی: هەم نوێژە فەڕزەکان، هەم نوێژەکانی جومعە، هەم مانگە ڕەمەزانەکان، نێوانی خۆیان لە گوناهە وردەکان دەسڕنەوەو خاوەنەکەیان پاك دەکەنەوە، بە مەرجێك ئەو کەسە خۆی لە گوناهە گەورەکان پاراستبێ، کەواتە: لێرەدا بۆمان دەردەکەوێ کە هەم لەڕووی قورئانو هەم لەڕووی سوننەتەوە، گوناح گەورەیان هەیەو گچکەشیان هەیە.

بڕگەی سێیەم: گوناهە گەورەکان چیو چین؟ چۆنن؟ وە چەندن؟ با پێشێ تەماشای چەند فەرمایشتێکی پێغەمبەر ﷺ بکەین:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٢٧٦٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٥٨)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٨٧٤)، وَالنَّسائِيُّ برقم: (٣٦٧١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٥٦١)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: خۆتان لە حەوت گوناهە فەوتێنەرەکان بپارێزن، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ، ئەو حەوت فەوتێنەرانە چین ؟ فەرمووی:

هاوبەش بۆ خوا دانان، کوشتنی نەفسێك کە خوا قەدەغەی کردوە، مەگەر بە هەقی خۆی (بە هەقی خۆی چییە؟ ئەوەیە کە نەفەری لێ کوشتبی، بۆت هەیە وەکو تۆڵە بیکوژیەوە، وە ئەگەر یەکێك بێتە سەرتو بیەوێ بتکوژێ بۆت هەیە بەرگریی لەخۆت بکەی) جادوو، خواردنی سوودو ڕیبا، خواردنی ماڵی هەتیو، {واتە: بە ناهەقو بە زوڵم نەك دەچێ دەعوەتی دەکەن، یان دەچێ بۆئەوەی دوو قسەی خۆشیشیان بۆ بکاتو دەستیان بەسەر دابێنێو چایەکیان لە ماڵ بخواتەوە ئەوە جیایە، چونکە ئایەتەکە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا ...⑩﴾ النساء، ئەوانەی کە ماڵی هەتیوان بە زوڵم دەخۆن، ئەدی ئەگەر بە زوڵم نەبێ، دەچی چایەکیان لەماڵ دەخۆیەوەو دەستێکیان بەسەردا دێنیو ڕەنگە دیارییەکیشیان بدەیە، ئەوە جیایە، چونکە هەندێك لە مامۆستایان لەوەدا بەهەڵەدا چوونو گوتوویانە: سێبەری خانووەکەشیان قەدەغەیە، ئاویش لە ماڵیان بخۆیەوە قەدەغەیە، جا مانای وایە دەبێ ئەو ماڵە هەتیوە کەسێ بەلایاندا نەچێ! نەء، ئەوە ڕاست نیە ئایەتەکە دەفەرموێ: بە زوڵم، وە لێرەشدا مەبەست پێی ماڵی هەتیوان خواردن بە دەستدرێژیی‌و ستەمە، بەو شێوەی کە بتەوێ زیانیان لێ بدەی، ئەمما بتەوێ دڵیان خۆشبکەی‌و دوو قسەی خێریان بۆ بکەی‌و ئامۆژگارییەکیان بکەی، ئەوە نەك گوناح نیە، بەڵکو زۆریش خێرە}، ئنجا پشت لە دوژمن کردن لە کاتی هێرش هێنانی دوژمناندا (ئەوەش یەکێکە لە حەوت گوناحە فەوتێنەرەکان)، وە تۆمەتی داوێن پیسیی کردن بۆ ئافرەتانی پاکیی بێ ئاگای ئیماندار.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنْ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ ﵁ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ، قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ، فَقَالَ: أَلَا وقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

الزُّورِ، فَمَازَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ﴾، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٢٦٥٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٥٥٩)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٨٧٤)، والتِّرمِذي برقم: (١٢٠٧)، وَالنَّسائِيُّ برقم: (٣٦٧١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٥٦١)، واتە: ئەبی بەکرە لە باییەوە خوا لێیان ڕازی بێ هێناویەتی، دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەر ﷺ پاڵی دابۆوە فەرمووی: هەواڵتان پێ بدەم بە گەورەترینی گوناهە گەورەکان ؟ گوتمان: با، {ئەی پێغەمبەر ﷺ}، هەواڵمان پێ بدە، فەرمووی: هاوبەش بۆ خوا دانان، وە ئێشاندنی دڵی دایك‌و باب[1]، لەوکاتەدا پاڵی دابۆوە دوایی دانیشت (وەك بڵێی شتێکی گرنگ بفەرموێ) فەرمووی: ئاگاداربن، وە قسەی درۆو شایەدییدانی بە درۆ، قسەی درۆو شایەدییدانی بە درۆ، هەر دووبارەی دەکردەوە، (حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ) هەتا گوتمان: بریا چی دیکە دووبارەی نەکردبایەوەو بێ دەنگ بووبایە، واتە: ئەوەندە خۆی ئەزیەت نەدابایە، پێغەمبەر ﷺ شتێك کە زۆر مەبەستی بووبێ چەند جارێك دووبارەی کردۆتەوە.

یەکێك بۆی هەیە بڵێ: باشە خۆ هاوبەش بۆ خوا دانان، پێغەمبەر ﷺ بە یەکەمی گوناهە زۆر گەورەکانی داناوە، هێشاندنی دڵی دایك‌و بابیشی بە دووەم داناوە، ئەدی بۆچی قسەی درۆو شایەدیی دانی بە درۆی خستۆتە سێیەم‌و زۆریش دووبارەی کردۆتەوە؟ بە بۆ چوونی من حیکمەتەکەی ئەوەیە کە زۆربەی خەڵك دەزانێ هاوبەش بۆ خوا دانان گوناهە، وە هێشاندنی دڵی دایك‌و باب گوناهێکی گەورەیە، بەڵام ڕەنگە هەموویان نەزانن کە قسەی درۆو شایەدییدانی بە درۆ، گوناهێکە لە

---

[1] (العُقُوقُ: من عقَّ: شَقَّ ثَوبَهُ، وَعَقَّ الولدُ أباهُ: عصاه وترك الإحسان إليه فهو (عاق) والجمع: عققة) {(المصباح المنير للفيومى، ص: (٢١٨)}، کەواتە: (عُقُوقُ الوالدين)، واتە: سەرپێچیی لێکردنیان‌و ئازاردانیان، وشەی (عُقُوقُ)یش لە (عقَّ)ەوە هاتوە، واتە: دڕی‌و لەتی کرد.

ڕێزی ئەوانە، بۆیە چەند جارێك دووبارەی کردۆتەوە، وە لە حاڵەتی پاڵدانەوەشی خۆی گۆڕیوە بۆ حاڵەتی دانیشتن، بۆ ئەوەی بیسەرەکان زیاتر بزانن ئەوە پێغەمبەر ﷺ شتێکی گرنگ دەفەرموێ.

فەرمایشتی سێیەم: ﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: سأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ قَالَ: أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ، قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّ ذَلِكَ لَعَظِيمٌ، قَالَ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ، قَالَ: ثُمَّ أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَك مَخَافَةَ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ، قَالَ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ، قَالَ: ثُمَّ أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٤١٣١)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٤٤٧٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٥٣)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٣١٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣١٨٢) وَالنَّسائِيُّ برقم: (٤٠١٣)، واتە: عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود خوا لێی ڕازی بێ (کە یەکێکە لە چوار عەبدوڵلایەکان: عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود، عەبدوڵلای کوڕی زوبێر، عەبدوڵلای کوڕی عەبباس، عەبدوڵلای کوڕی عەمری کوڕی عاص، هەر چواریان زانا بوونو هەموو قورئانیان لەبەربووە) عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود دەڵێ: ڕۆژێك پرسیارم لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد، چ گوناهێك لە هەمووان گەورەترە؟ فەرمووی: ئەوە کە هاوبەش بۆ خوا دابنێی کە تۆشی دروست کردوە، (هاوبەشی بۆ دابنێی لە بەدیهێنەرایەتییو پەروەردگاریەتییدا، کە ئەوە زۆر دەگمەنە، یان لە پەرستراوێتییدا کە ئەوە زۆر باوە، یان لە ناوو سیفاتەکانیدا، یان لە هەر شتێك لە تایبەتمەندییەکانیدا)، گوتم: بێگومان ئەوە شتێکی مەزنە، ئەدی دوای ئەوە ؟ فەرمووی: ئەوە کە منداڵەکەی خۆت بکوژی لە ترسی ئەوەی کە نانت لەگەڵ بخوا، (وەختی خۆی ئەوە لەنێو عەرەبەکاندا هەبووە، منداڵی خۆیان کوشتوە بە تایبەتی کچ، زیندە بەچاڵیان کردوە)، گوتم: ئەدی دوای ئەوە؟ فەرمووی: کە زینا بکەی لەگەڵ خێزانی دراوسێیەکەتدا، عەبدوڵلا دەڵێ: وە خوا ئەم ئایەتەی ناردە خوار، وەك بەڕاست دانان بۆ قسەی

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir
FB/Media/AmeerOffice

پێغەمبەر ﷺ، ئەو ئایەتەی سوورەتی (الفرقان) کە دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾﴾، واتە: ئەوانەی کە جگە لە خوا لە هیچ پەرستراوی دیکە ناپاڕێنەوە، وە ئەو نەفسەی کە خوا قەدەغەی کردوە بە هەقی خۆی نەبێ نایکوژن، وە زیناش ناکەن...

ئنجا یەکێك بۆی هەیە بڵێ: گوناهە گەورەکان چەندن؟ وە پێناسەشیان چییە؟ دیارە ئێمە لە ڕابردووشدا باسی ئەوەمان کردوەو لەڕاستییدا ژمارەی گوناهە گەورەکان پێغەمبەر ﷺ نەیفەرموە بەس حەوتن، فەرموویەتی: خۆتان لە حەوت گوناهە گەورە فەوتێنەرەکان بپارێزن، وە لە فەرمایشتەکەی دیکەدا سێی باسکردوون، هەروەها لەوەی دیکەشیاندا سێی باسکردوون، بەڵام لەڕاستییدا شەریعەت دیاری نەکردوە، کە ئایا ژمارەیان چەندە؟ وە من لە کتێبی (گەڕانەوە بۆ لای خوا)دا، زۆر بە تەفصیلْ باسی ئەوەم کردوە کە گوناهە گەورەکان چیو چین؟ وە چەند جۆرن؟ وە چەندن؟ جا دیارە زانایان لەسەر ژمارەیان ڕێك نەکەوتوون، بەڵام لەسەر پێناسەکەی زۆربەیان ڕێك کەوتوون، یەك پێناسەی گشتی دەڵێن: گوناهی گەورە، هەر گوناهێکە سزایەکی دنیایی لەسەر بێ، یاخود هەڕەشەیەکی قیامەتیی، هەر گوناهێك سزای دنیایی لەسەر بێ، وەك: قەتلْ، زینا دزیی، شەڕاب خۆریی، یاخود سزاو هەڕەشەی قیامەتی لەسەر بێ، وەك: غەیبەت، درۆ، پەیمان شکاندن، گاڵتە بە خەڵك کردن، جاسووسیی بەسەر یەکدییەوە کردن، کە ئەوانە سزای دنیاییان لەسەر نییە، بەڵام هەڕەشەی قیامەتییان لەسەرە، هەر گوناهێك سزای دنیایی لەسەربێ، یان هەڕەشەی قیامەتیی، ئەوە گوناهی گەورەیە، ئەم پێناسەیە زۆربەی زانایان لەسەری ڕێککەوتون، ئنجا ئایا ئەم پێناسەیان لەچی وەرگرتوە ؟ لەڕاستییدا لە کۆی ئایەتەکانی

Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

قورئـانو فەرمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺ، وە لە قسەی هاوەڵانیش، بۆ وێنە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ گوتوویەتی: ﴿الكَبِيرَةُ: كُلُّ ذَنْبٍ خَتَمَهُ اللَّهُ بِنَارٍ، أَوْ غَضَبٍ، أَوْ لَعْنَةٍ، أَوْ عَذَابٍ﴾(١)دا واتە: گوناهی گەورە هەر گوناهێکە کە خوا ﷻ باسی کردوە، باسی ئاگری لەگەڵ کردبێ، یان باسی تووڕەیی خۆی، یان لەعنەت، یان باسی عەزابو سزای لەگەڵ کردبێ.

بڕگەی چوارەم: ئەم بڕگەیە زۆر گرنگە، ئەویش ئەوەیە کە زۆربەی خەڵکی وا دەزانن کە گوناح تەنیا بریتییە لە شکاندنی قەدەغەکان!! دەڵێن: سوودخۆریی گوناهە، زینا گوناهە، قەتل گوناهە، ئنجا درۆکردن گوناهە، بوختان بۆ خەڵك کردن گوناهە، ڕێگریی گوناهە ... هتد، بەڵام پێمـوایە زۆربەی خەڵکی نازانن، کە گوناهی گەورە بەرلەوەی شکاندنی قەدەغەکان بێ، چوواندنی فەرزەکانە! وەك من لە کتێبی (گەڕانەوە بۆ لای خوا)دا بە تەفصیلْ باسم کردوە، ئەوەش مەسەلەیەکی زۆر زۆر گرنگە، بۆچی؟ چونکە لەڕاستییدا کە فەرمانی خوا بچووێنی گەورەترە لەوەی کە قەدەغەکەی بشکێنی، چونکە فەرمان چوواندن سەردەکێشێ بۆ قەدەغەی خوا شکاندنیش، پاشان ئێمە تەماشا دەکەین دوو کەس لە ئاسمان گوناهیان کرد: ئادەم ﷺ، وە ئیبلیس لەعنەتی خوای لێ بێ، ئادەم قەدەغەی خوای شکاند ئیبلیسیش فەرمانی خوای چوواند، ئەوەی ئادەم ئەهوەنتر بوو، ئادەم قەدەغەی خوای شکاندو دوایی دانی بە هەڵەی خۆیداهێنا، بەڵام ئیبلیس فەرمانی خوای چوواندو دوایی فەرمانی خوا چوواندنەکەشی زۆر قەدەغە شکاندنی بەدوادا هاتن، گوتی: جارێ لە سەرەتاوە گوناهەکەی خۆی پاساودایەوەو، گوتی: بۆیە سوجدەم بۆ ئادەم نەبردوە بە فەرمانی تۆ چونکە من لەوی چاکترم نابێ هی چاکتر سوجدە بەرێ بۆ کەسێکی دی، مانای گوناهەکەی خۆی کە فەرمان چوواندن بوو

---

١) فتح القدير للشوكاني: ج: (١)، ص: (٥٨٧).

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

پاساودایەوەو بە گوناهێکی گەورەتر وەك عەرەب دەڵێن: (العُذرُ أَقْبَح مِنَ الذَنْبِ)، ئنجا کوردیش دەڵێن عوزر لە قەباحەتی خراپترە! دوایی گوتی: بمهێڵەوە بۆ ئەوەی تووشی گوناهیان بکەمو هەموویان گومڕا بکەم، کەواتە: بەڕاستیی دەبێ زۆر وریابینو بزانین کە فەرمانی خوا چوواندن، چوواندنی فەڕزەکان، گەورەترە لە شکاندنی قەدەغەکان، چونکە چوواندنی فەڕزەکان زەمینە ساز دەکات بۆ شکاندنی قەدەغەکانیش، بەڵگەمان چییە؟ خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِۗ وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ ﴾العنكبوت، واتە: نوێژ خاوەنەکەی قەدەغە دەکات لە هەرچی لە قسەو کردەوەی ناقۆڵاو ناشیرینو وتارو کرداری خراپ، کەواتە: ئەگەر ئینسان نوێژکەری باش بێو فەرمانی خوا نەچووێنێ، کە فەرموویەتی: نوێژ بکەن، ئەوە قەدەغەکانی خواش ناشکێنێ، وە لەڕاستییدا ئەگەر تەماشای گوناهباران بکەین، دەبینین بە زۆریی کێن؟ ئەوانەن کە لە مەیدانی طاعەتدا نایانبینی، ئەوانەن کە لە ماڵی خوادا نایانبینی، ئەوانەن کە فەڕزەکانی خوا جێبەجێ ناکەن، ئەوانەن کە بەزۆریی قەدەغەکانی خوا دەشکێنن.

مەسەلەی شەشەم: خوای پەروەردگار ڕوو لە پیاوانو ئافرەتان دەکات، واتە: ڕوو لە مرۆڤەکان دەکات بە نێرو مێ وە، بەڵام دیارە دواندن لەگەڵ ئەهلی ئیمانە، دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبُواْۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبْنَ ﴾، وە ئەوەی کە خوای کاربەجێ هەندێکتانی پێ بەسەر هەندێکتاندا هەڵبژاردوە، یاخود کردوویەتی بە ئیمتیازو پلە بۆ هەندێکتان بەسەر هەندێکتانەوە، بە ئاواتی مەخوازن، دیارە ئەم ڕستە قورئانییە دەگونجێ دوو جۆرە واتای لێ بدرێنەوە:

یەکەمیان: ئەوەیە کە خوا ﷻ لێرەدا ئامۆژگاریی ئیمانداران دەکات، کە لە نێوان خۆیاندا، خۆیان لە حەسوودیی‌و ئێرەیی بە یەکدی بردن بپارێزن، واتە: چاکەیەك کە هەرکامێکیان لە بەرانبەرەکەیدا، لەوانی دیکەدا هەستی پێ دەکات، نیعمەتێك، چاکەیەك، جا چ پەیوەندیی بە شتێکی زاتییەوە هەبێ، وەك: هێزو توانا، جوانیی‌و قەدو قیافەو عەقڵ‌و زانیاریی، چ پەیوەندیی بە شتێکی دەرەکییەوە هەبێ، وەك: خزم‌و عەشیرەت‌و ماڵ‌و سامان‌و ... هتد، ئەو چاکەو نیعمەتانەی یەکدی بە ئاوات نەخوازن، دیارە مەبەست لێرەدا ئەوەیە کە حەسوودیی بە یەکدی نەبەن، یاخود هەوڵ نەدەن بۆ چاکەو نیعمەتی یەکدی، خوای پەروەردگار نیعمەتەکانی خۆی دابەشکردوە، هەندێ کەس لە شتێکدا زیاتری پێداوە لەوەی دیکە، ئەو نیعمەتە کە فەزڵ‌و ئیمتیازی هەندێکتان بەسەر هەندێکتاندا، بە ئاواتی مەخوازن، واتە: لێرەدا خوای زاڵی پایەدار حەسوودیی‌و ئێرەیی بە یەکدی بردن، قەدەغە دەکات لە ئەهلی ئیمان، ئەدی کاتێك کەسێك شتێکی باش لە بەرانبەرەکانی دەبینێ، نیعمەتێك شك دەبات‌و وەك هی ئەو بە ئاوات دەخوازێ ؟ دوایی باسی دەکەین کە حوکمی ئەوە چییە؟

دووەمیان: واتایەکی دیکەش لەم ڕستە قورئانییە وەردەگیرێ، کە ئەویش زیاتر لەگەڵ سیاقی ئایەتەکاندا دەگونجێ، ئەویش ئەوەیە کە خوا ﷻ لێرەدا ئامۆژگاریی پیاوان‌و ئافرەتان دەکات، کە چاو نەبڕنە چاکەکانی یەکدی، چاو نەبڕنە تایبەتمەندییەکانی یەکدی، وە خۆزگەیان پێ نەخوازن، خوای بەدیهێنەر پیاوی بە نێر دروست کردوە، ئافرەتیش بە مێ، ئنجا نێرایەتیی پیاو کۆمەڵێك سیفەتی سروشتیی لە پیاودا پەیداکردوون، کە ئەرکێك دەکەوێتە سەر شانی پیاو، ئەو سیفەتانە دەیخوازن، وە ئەرکێکیش کە دەکەوێتە سەر شانی ژن ئەو سیفەتانەی کە لە ئافرەت دان دەیخوازن، ئەرکی سەر شانی پیاو لە ڕوانگەی شەریعەتەوە چییە؟ پیاو دەبێ ماڵ‌و منداڵ بەخێو بکات ﴿وَعَلَى ٱلۡمَوۡلُودِ لَهُۥ رِزۡقُهُنَّ وَكِسۡوَتُهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ ﴿٢٣٣﴾﴾ البقرة،

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

واتە: ئەوەی کە دەبێتە بابی منداڵەکان، دەبێ بژیوی ئافرەتو منداڵەکان دابین بکاتو پۆشاکیان بۆ دابین بکات، بەڵکو دەبێ جێگاو ڕێگایان بۆ دابین بکات، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ ⑥﴾ الطلاق، واتە: هاوسەرەکانتان لەو شوێنەدا کە خۆتان لێی نیشتەجێن، بەپێی توانای خۆتان نیشتەجێیان بکەن، کەواتە: جێگاو ڕێگای تێدا نیشتەجێبوونی ئافرەتیش لەسەر پیاوە، هەروەها پیاوان ئەرکی جەنگو جیهادو بەرگریی کردن لە وڵاتو لە کۆمەڵگایان لە ئەستۆدایە، وە کۆمەڵێك ئەرکی دیکە شەریعەت تایبەتی کردوون بە پیاوانەوەو ئەو سیفەتانە دەخوازن کە لە پیاواندا هەن(١).

هەروەها ئافرەتیش کۆمەڵێك ئەرکی سروشتیی لەسەر شانن، ئەرکی دایکایەتیی لەسەر پێویستەو هەر بە سروشت، ئافرەت نەبێ ناتوانی ببێتە دایك، بۆیە خوای زاناو شارەزا فەرموویەتی: ﴿وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ (٢٣٣)﴾ البقرة، واتە: دایکان منداڵی خۆیان دوو ساڵی ڕەبەق شیر پێدەدەن، دیارە تەنیا ئافرەت توانای شیر پێدانو بەخێوکردنی منداڵو توانای دایکایەتیی هەیە، هەروەها لە چوارچێوەی ماڵێدا دیسان ئیشوکارەکان دابەش دەبن، ئەرکی دەرەوەی ماڵ عایدی پیاوە، وە ئەرکی نێوەوەی ماڵ عایدی ئافرەتە، خوا ﷻ کاربەجێیە، ئەو ئەرکانەی کە دەکەونە سەر شانی پیاو پێویستییان بە کۆمەڵێك سیفەت هەیە، خوا ئەو سیفەتانەی لە پیاودا خوڵقاندوون، وەك: زبریی، بەهێزیی عەقڵ، بەهێزیی جەستەیی، بەهێزیی ئیرادە، کۆمەڵێك سیفەت کە ئەو ئەرکانەی پیاو لەسەر شانیی پەکیان لەسەر ئەو سیفەتانە کەوتوە، ئافرەتیش کۆمەڵێك سیفەت کە ئەرکە سروشتییەکانی پێویستیان پێیان هەیە، خوای پەروەردگار تێیدا خوڵقاندوون، وەك: نەرمو ناسکیی،

---

١) لە کتێبی (ئافرەت و خێزان لە سایەی شەریعەت)دا بە درێژیی باسی ئەو بابەتە کراوە، بڕوانە بەرگی دووەم: بەشی پێنجەم.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

عەطفو سۆز، بەزەیی، هەستی ناسك، دەنگی ناسك، كۆمەڵێك سیفەت كە ئەركی دایكایەتیی‌و منداڵ بەخێوكردن‌و كابانێتی پەكیان لەسەریان كەوتوە، كەواتە: لێرەدا خوا ﷻ ئامۆژگاریی پیاوان‌و ئافرەتان دەكات‌و دەفەرموێ: ئەو سیفەتانەی كە بە سروشت خوای پەروەردگار پێكهاتەی جەستەیی‌و نەفسیی هەركامێكتانی لەسەر داناون، لەبەرئەوەی كە ئەركە سروشتییەكانتان ئەو سیفەتانە دەخوازن، هەوڵ مەدەن خۆزگە بەو سیفەتانە بخوازن، جا ئینسان كە خۆزگەی بە شتێكیش خواست، هەوڵ دەدات لاسایی بكاتەوە، بۆیە لە فەرموودەی پێغەمبەردا ﷺ هاتوە كە فەرموویەتی: ﴿لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنْ الرِّجَالِ بِالنِّساءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنْ النِّساءِ بِالرِّجَالِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٣١٥١)، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَقَالَ شعيب الأرنؤوط: إسنادُهُ صَحيح عَلَى شَرْط الْبُخَارِي، واتە: خوا نەفرینی كردوە لە ئافرەتانێك كە خۆ بە پیاوان دەچوێنن، وە لە پیاوانێك كە خۆ بە ئافرەتان دەچوێنن‌و لاساییان دەكەنەوە، بۆچی؟ چونكە پیاو پیاوەو ئافرەتیش ئافرەتە، خوای كاربەجێ هەركامێكیانی بە كۆمەڵێك تایبەتمەندییەوە خولقاندوە، كە ئەركە سروشتییەكانیان ئەو تایبەتمەندییانە دەخوازن، لێرەدا بۆمان دەردەكەوێ كە ئەو بیرۆكەیەی لەم ڕۆژگارەی ئێمەدا هەیە، كە وشەی (جەندەر) كۆی دەكاتەوە، كە بریتیە لە نەهێشتنی جیاوازییە سروشتییەكانی نێوان پیاوان‌و ئافرەتان، بۆمان دەردەكەوێ كە ئەوە بەڕاستیی لادانێكە لە فیطرەت‌و سروشتێك كە خوا خەڵكی لەسەر خولقاندوە، وە شتێكی بێ هوودەو بێ سوودیشە، ئافرەت بەوە كە لاسایی پیاو دەكاتەوە، نابێتە پیاو، پیاویش بەوە كە لاسایی ئافرەت دەكاتەوە، نابێ بە ئافرەت، بەڵكو هەركامێكیان بەو شێوەیەیە كە خوای كاربەجێ لەسەری خولقاندوە، وە لەڕاستیدا ژیانیش پێویستی بە هەردووكیان هەیەو ئافرەت‌و پیاو تەواوكەری یەكدین، وەك لەم فەرموودەیەدا هاتوە كە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا النِّساءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٦٢٣٨)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١١٣)،

عَنْ عَائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَأَخْرَجَهُ أَيضاً أَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٣٦)، وَالدّارمي برقم: (٧٦٤) عَن أنَس ﷺ، وَصَحَّحَهُ الألباني، واتە: بێگومان ئافرەتان نیوەو لەتکی پیاوانن، ئافرەتو پیاو هەردووکیان دەتوانن ببنە بابو دایك، وە وەچەی بەشەر درێژە پێ بدەن لەسەر زەوی، ئەوە نە بە پیاو بە تەنیا دەکرێو نە بە ئافرەت، هەروەهاماڵیش پێویستیی بە بابیش هەیەو پێویستیی بە دایکیش هەیە، پێویستیی بە پیاویش هەیە، پێویستیی بە ئافرەتیش هەیە، ژیان بۆخۆی وایە، کەواتە: خوای پەروەردگار چۆنی داناوە، پێویستە وابێ، وە ئەگەر تەماشای رێژەی پیاوانو ئافرەتان بکەین، دیسان تەماشا دەکەین خوای کاربەجێ وای داناوە کە رێژەی ئافرەتانو پیاوان تا رادەك لێك نزیکە، جاری وا هەیە پیاو زیاتر دەبێ، یانی ساڵێك کور، ساڵێك کچ، بەڵام بە هەرحاڵ موعەددەلو کۆی گشتی وەك یەکە، یان بەلایەنی کەمی لێك نزیکە، بۆیە ئەوەی کە ئێستا لەم رۆژگارەی ئێمەدا هەیە، کە وەك گوتم: لەژێر ناوونیشانی (جێندەر)دا کۆدەبێتەوە، کە هەوڵدانە بۆ نەهێشتنی جیاوازییەکانی نێوان نێرو مێ، جیاوازییەکانی نێوان پیاوانو ئافرەتان، کە دیارە بە زۆریش ئەوە لەلای ئافرەتانەوەیە کە هەست بە ناتەواویی دەکەن، وە بەراستیی ئەوانەش کە ئەو فەلسەفەیەی بەرگرییکردن لە مێیان تەبەننیی کردووە، هەوڵدەدەن ئافرەت چاو لە پیاو بکاتو، مل بە ملە لەگەڵ پیاو بکاتو بچێتە مەیدانی چالاکییەکانی پیاوەوە، دیارە ئەوانە مێینە بوونو ئافرەت بوون بە کەموکورتییو عەیب دەزانن، بەڵام شەریعەت مێینەبوونی ئافرەت بە کەموکورتییو عەیبە نازانێ، وە هیچ ئایەتێکمان نیەو هیچ فەرموودەیەکی پێغەمبەرمان ﷺ نیە کە مێینە بوون، ئافرەت بوون بە کەموکورتییو ناتەواوی لە قەڵەم بدات(١)، بەڵام دیارە ئەوانەی کە ئەو رێڕەوو فەلسەفەیە تەبەننیی دەکەن، مێینەبوونو ئافرەت

---

١) لە کتێبی (ئافرەت و خێزان...)دا بە باسی ئەو مەسەلەیە کراوە، بڕوانە بەرگی یەکەم: بەشی سێیەم.

بوون بە كەموكورتیی‌و عەیب دەزانن، بۆیە دەیانەوێ ئافرەت بچێتە مەیدانی چالاكییەكانی پیاوەوە، وە لە مەیدانی بنەڕەتی خۆی بچێتە دەرێ، كە دایكایەتییەو كابانەتییە، چونكە پێیان وایە ئەوە نوقصانییە، یانی: نوقصانییە كە ئافرەت دایك بێ‌و كابان بێ‌و منداڵ بەخێو بكات ! بەڵام شەریعەت بە نوقصانیی نازانێ، بەڵكو شەریعەت ئەو ئەركە سروشتییەی كە بۆ ئافرەتی دیاری كردوە، وە ئەو ئەركە سروشتییەی كە بۆ پیاوی دیاری كردوە، هەركامێكیان بە تەواوكەری یەكدی دەزانێ، جا دیارە لە ڕۆژگاری پێغەمبەر ﷺ یشدا جۆرێك لەو هەستە هەبووە، واتە: ئەو هەستە كە پیاوان هەوڵبدەن لە ئیمتیازەكاندا ئیمتیازیان لە هی ئافرەتان زیاتر بێ، یاخود ئافرەتان هەوڵبدەن ئیمتیازیان لەو بوارانەی كە هی پیاوانە، وەك ئەوان هەبێ، لەوبارەوە چەند شتێك هەیە، با سەرنجی ئەم دوو دەقە بدەین:

١) ﴿عَن جَابرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إذ أقبلت امرأةٌ حتى قامت عند رسول اللَّه ﷺ، ثُمَّ قَالَتْ: يا رسول اللَّه ﷺ ! أنا وافدة النساء إليك، إنَّ اللَّهَ رَبّ الرجال وربّ النساء ، وآدم أب الرجال وأب النساء ، وحواء أم الرجال وأم النساء ، وأنت بعثك رسولاً إلى النساء والرجال، ثُمَّ الرجال إذا خرجوا في سبيل اللَّه وَقُتِلُوا فَهُمْ أحياء عند ربهم فرحين، وَنَحن نَحبس عليهم ونَخدمهم فهل لنا من الأجر شَيء؟ فقال رسول اللَّه: (اقرئي النساء السلام وقولي لهنّ : (إنّ طاعة الزوج واعترافاً لَحِقه يعدلُ ذلك، وقليل منكنّ يفعلهُ)﴾، أَخْرَجَهُ الطَّبَري في (جامع البيان): (٣١٥١)، (٧٣٢١) والطبراني في الكبير برقم: (٦٠٩)، واتە: جابیری كوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان ڕازی بێ، دەگێڕێتەوە دەڵێ: ئێمە لە لای پێغەمبەری خوا ﷺ بووین، ئافرەتێك هات، هەتا هاتە خزمەت پێغەمبەرو بە پێوە ڕاوەستا، گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! من نوێنەری ئافرەتانم بۆ لای تۆ، خوای پایە

بەرزو مەزن پەروەردگاری پیاوانو ئافرەتانە، ئادەم بابی پیاوانو ئافرەتانە، حەووا دایکی پیاوانو ئافرەتانە، وە تۆش وەك پێغەمبەر ڕەوانەکراوی بۆ پیاوانو ئافرەتان، کەچی پیاوان کاتێك لە ڕێی خوادا جەنگ دەکەن، ئەگەر بکوژرێن ئەوە لە لای خوا زیندوونو لای پەروەردگاریان دڵخۆشن، وە ئێمەش لەماڵەوە بە ئەرکی ماڵو حاڵی ئەوانەوە حەپسین، (واتە: دەمێنینەوەو ناچین بۆ جەنگو جیهاد، وە خزمەتیان دەکەین) ئایا ئێمە پاداشتمان هەیە، (یانی: پاداشتی ئەو جەنگو جیهادە) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: سڵاوی من بگەیەنە بە ئافرەتان، وە پێشیان بڵێ: فەرمانبەرییکردنی مێرد، وە دانپێداهێنانی هەقەکەی (واتە: جێبەجێکردنی هەقەکەی) بەرانبەری هەموو ئەوەیە، (یانی: ئەوان دەچن بۆ جەنگو شەهید دەبن پاداشتیان هەیە، ئێوەش ئەگەر ماڵدارێتیی باش بکەن، ئەرکە سروشتییەکانی سەرشانی خۆتان جێبەجێ بکەن، ئێوەش لەنێو ماڵو حاڵی خۆتان بە قەدەر پیاوان پاداشتتان هەیە)، هەرچەندە کەمیشتان وەك پێویست بەو ئەرکە هەڵدەستن.

٢) هەر لەوبارەوە ئەم دەقەش هەیە: ﴿وَقَال قتَادَةُ والسُّدِّيُّ: لَمَا نَزَلَ قَوْلِهِ تَعَالى: ﴿لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ١١﴾ فَقَالَ الرِّجالُ: إنَّا لَنَرجُو أن يُفَضِّلَنا اللَّه عَلَى النِّساءِ بِحَسَنَاتِنَا في الآخرة، كَمَا فَضَّلَنَا عَلَيْهِنَّ بالمِيرات، فَيَكُونُ أَجرُنا مِثلِي أجرِ النِّساءِ، وَقَالَ النِّساءِ إنَّا لَنَرْجُو أَن يَكُونَ الوِزرُ عَلَيْنَا نِصْفَ مَا عَلَى الرِّجَالِ، كَمَا لَنَا فِي الْمِيْرَاثِ النّصف مِن نصيبهم، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَتَمَنَّوْا۟ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبُوا۟ ۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبْنَ ۚ وَسْـَٔلُوا۟ ٱللَّهَ مِن فَضْلِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ٣٢﴾﴾، أَخْرَجَهُ الطَّبَرِيُّ في (جامع البيان): (٧٣٢٦) عن السدي، و (٧٣٢٩) عن قتادة:

وقال السيوطي في الدر المنثور(١)، وَأَخْرَجَهُ عَبْدُالرَّزاق وَالبَزَّارُ وَالطَّبَرَانِي عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ(٢)، واتە: قەتادەو سوددیی دەڵێن: کاتێك خوای بەرز ئەم ڕستە قورئانییەی ناردە خوار: ﴿لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ⑪﴾، بۆ نێرینە دوو بەرانبەری بەشی مێینە هەیە، پیاوان گوتیان: ئێمە ئومێدمان وایە خوا لە ڕۆژی دواییدا بە چاکەکانمان بەسەر ئافرەتاندا هەڵمانبژێرێ، وەك چۆن لە میراتدا بەسەریاندا هەڵیبژاردووین و زیادەی داوینێ، وە دوو بەرانبەری ئەوان پاداشتمان هەبێ، ئافرەتانیش گوتیان: ئێمەش ئومێدمان وایە کە گوناهی ئێمە نیوەی گوناهی پیاوان بێ، وەك چۆن میراتەکەشمان بە قەد نیوەی وانە، خواش لەوبارەوە ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ، (کە نەخێر نە پاداشتی پیاوان دوو بە قەدەر هی ئافرەتانە، نە گوناهی ئافرەتانیش نیو هێندەی پیاوانە، بەڵکو هەر کەس بە قەدەر خۆی پاداشتی هەیەو بە قەدەر خۆی سزای هەیە)، وەك دەفەرموێ: ﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبُوا۟ۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا ٱكْتَسَبْنَ﴾، واتە: لە میرات و لە سزا بۆ پیاوان و ئافرەتان، هەر کەسە بەقەدەر خۆی بەشی خۆی هەیە، لێرەدا ئەوەی کە گرنگە ئێمە بیزانین، ئەوەیە کە ئەوەی شەریعەت دەیەوێ، بریتیە لەوەی کە هەر کام لە پیاوو ئافرەت بەو بەشەی خوا پێی داون ڕازی بن، وە ناگونجێ دەستکاریی بکرێ، خوای کاربەجێ ئافرەتی بە مێینە خوڵقاندوە، پیاویش بە نێرینە خوڵقاندوە، نە مێیینایەتیی ئافرەت نوقصانییەو، نە نێرینایەتیی پیاو فەزیلەت و ئیمتیازە بەسەر ئافرەتدا، بەڵکو ئافرەت کە مێینەیە ئەگەر لە پیاوەکە بە تەقواتر بێ، ئەوە لە سەرووی ئەوەوەیە لە بەهەشت، وە بە پێشی دەکەوێتەوە، وە ئەگەر کەم تەقواتریش بێ لێی دوادەکەوێت، بۆچی؟ چونکە خوای دادگەر دەفەرموێ:

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

---

[١] ج: (٢)، ص: (٥١٦).

[٢] التفسير الطَّبَرَاني، ج: (٢)، ص: (٢٢٨).

﴿إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ١٣﴾الحجرات، واته: بەرێزترینتان لای خوا پارێزکارترینتانە، کەواتە: نێر بوونو مێ بوون، فەزیلەت یان نوقصانییو ناتەواویی نین، بەڵکو تەواوکارییین، یانی: ئیسلامو شەریعەت دەیەوێ پەیوەندیی نێوان پیاوانو ئافرەتان پەیوەندیی تەواوکاریی بێ، نەك دژایەتییو بەگژ یەکدا کردن، وەك ئێستا هەندێ لە عەلمانییەکان دەیکەن، وەك پێشتر ئاماژەم پێدا، لەژێر ناوونیشانی: (جێندەر)دا، بەڵکو لەسەر ئاستی دنیا ئێستا دەبیسترێ کە ئافرەت ئینکاریی لە مێیینایەتییو دایکایەتیی خۆی بکات، بەڵکو جاری وایە ئافرەت هاندەدرێ کە خۆی بکات بە پیاو، لە ڕێگەی نەشتەرگەریی (عملیات) کردنەوە، هەرچەندە دیارە لە بەرانبەریشدا هەندێ پیاویش هەن، کە دەیانەوێ خۆیان بکەن بە ئافرەت، بەڵام شەریعەت نەفرینی کردوە لەو ئافرەتانەی کە خۆ وەك پیاوان لێ دەکەن، بۆچی؟ چونکە دیارە ئافرەتبوونیان پێ ناتەواوییە، لە حاڵێکدا کە خوای پەروەردگار بە نوقصانیی دانانێ، هەروەها نەفرینی کردوە، لەو پیاوانەش کە چاو لە ئافرەتان دەکەنو دەیانەوێ خۆیان بکەن بە ئافرەت، بۆچی؟ چونکە ئەوانیش دیارە پیاوبوونی خۆیان پێ نوقصانییە، لە حاڵێکدا کە خوا بۆخۆی کاربەجێیە، دەزانێ کە ئەم ژیانەی بەشەر پێویستیی بە پیاوانیشو بە ئافرەتانیش هەیە، پێویستیی بە نێرو مێ هەیە، ئاخر ئەگەر ئەو ئافرەتو پیاوە، لەسەر بناغەیەکی شەرعیی پێك نەگەنو، وەچەیان لێ نەکەوێتەوە، وەچەی ئینسان بنەبڕ دەبێ، ئنجا ئەگەر بێتو ئافرەتان هەموویان خۆ بکەنە پیاوو، پیاویش هەموویان خۆ بکەنە ئافرەت، شتێکی زۆر سەیر دەبێ!! وە ئەوە هەڵگەڕانەوەیە لە فیطرەتو سروشتێك کە خوا خەڵکی لەسەر خوڵقاندوە، ئەدی بەدیلی ئەوە چییە؟ بەدیل ئەوەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿وَسۡـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضۡلِهِۦٓ﴾، واتە: وە لە بەخششی خوا داوا بکەن، ئافرەت ! تۆ ئەوە تازە ئافرەتیو خوا وای

F/AliBapir7
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

خولْقاندووی، بەلاّم هەولْبدە ئەو ئافرەتایەتیی‌و دایکایەتییەی خۆت بە شێوەیەك جێبەجێ بکەی، کە بە پێش زۆر لە پیاوان بکەویەوە، پیاو ! تۆش تازە پیاوی‌و خوا وای خولْقاندووی، بەدەست خۆت نیە، بەلاّم هەولْبدە بە شێوەیەك ئەرکی پیاوەتیی‌و باوکایەتیی خۆت جێبەجێ بکەی، کە پێی لە خوا نزیك ببیەوەو، وە بە پێش خەڵکی بکەویەوە، ئەوە شتی ڕەواو ڕاستە، نەك مل بە ملە لەگەڵ یەکدیدا کردن‌و بەگژ یەکدیدا چوون، بڵێن: دەبێ ژن سالاریی بێ، نەخێر دەبێ پیاو سالاریی بێ!

شەریعەتی ئیسلام دەڵێ: نە ژن سالاریی، نە پیاو سالاریی، بەڵکو شەرع سالاریی، شەریعەتی خوا چی داناوە بۆ ئافرەتان‌و پیاوان، پێویستە پێوەی پابەندبن.

مەسەلەی حەوتەم: بەلاّم پێویستە بزانرێ کە ئەگەر چەمکی ئەم ئایەتە بە گشتی وەربگیرێ‌و تایبەت نەکرێ بە ژنان‌و پیاوانەوە، ئەوە وا هەست دەکرێ، لە نێوان مرۆڤەکاندا جیاوازیی هەیە، بۆیە پێویستە وریای چەند تێبینییەك بین:

١/ خوای پەروەردگار کە دەفەرموێ: ﴿مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ ﴾ (٣٢) النساء، دیارە ئەوە دەگونجێ مەبەست پێی پیاوان‌و ئافرەتان بێ، کە کۆمەڵێك سیفەت لە پیاودا هەن، لە ئافرەتدا نین‌و، کۆمەڵێك سیفەت لە ئافرەتدا هەن لە پیاودا نین، بەلاّم دەشگونجێ مەبەست پێی ئەوەبێ کە خوای بەخشەر هەندێ لە خەڵکی توانای عەقڵیی زیاتری پێدابن‌و، هەندێکیان توانای جەستەیی زیاتری دابنێ‌و، هەندێکیان توانای عاطیفیی زیاتری دابنێ‌و، هەندێکیان توانای خەیاڵ‌و ئەندێشەی زیاتری پێداون، وە هەندێکیان توانای ڕووحیی زیاتری دابنێ، وە هەندێکیان لە ڕووی داراییەوە، دەوڵەمەندتر دەبن، یان لە ڕووی کۆمەلاّیەتییەوە پایەی کۆمەلاّیەتییان زیاتر دەبێ... هتد، یانی ئەگەر تەماشای خەڵك بکەین ڕاستە جیاوازیی هەیە لە سیفەتەکانیاندا، بەلاّم ئایا بۆچی وایە؟ خوای کاربەجێ وەلاّمی ئەو

پرسـیارەی داوەتـەوە، دەفـەرموێ: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَكُمۡ خَلَٰٓئِفَ ٱلۡأَرۡضِ وَرَفَعَ بَعۡضَكُمۡ فَوۡقَ بَعۡضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَبۡلُوَكُمۡ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ ٱلۡعِقَابِ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمُۢ ﴿١٦٥﴾﴾الأنعام، واتە: خوا ئێوەی کردوە بە جێنشین لەسەر زەوی (پیاوو ئافرەت هەموویان جێنشینی خوان، واتـە: خوا دەستی ئەو ئینسانانەی ئاوەڵا کردوە لەسەر زەوی کە تەصەڕڕوف بکەن لە جیاتی خوا، بەڵام ئاسمانەکان خوای پایەدار بۆخۆی ڕاستەوخۆ لە ڕێی فریشتەکانەوە ئیدارەیان دەکات)، جا دەفـەرموێ: ﴿وَرَفَعَ بَعۡضَكُمۡ فَوۡقَ بَعۡضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَبۡلُوَكُمۡ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمۡ﴾، واتە: هەندێکتانی بەسەر هەندێکتاندا بە چەند پلـەیەك بـەرز کردۆتـەوە، بۆچی؟ دەفـەرموێ: ﴿لِّيَبۡلُوَكُمۡ فِى مَآ ءَاتَىٰكُمۡ﴾، واتـە: تاکو لـەوەدا کە پێی داون تاقیتان بکاتەوە، ئەوەی توانای عەقڵیی زیاترە، دەچێتە پێگەی بڕیار دانەوە، ئەوەی توانای عیلمیی زیاترە، دەبێتە ئەهلی عیلم، ئەوەی توانای جەستەیی زیاترە لە بواری خۆیدا دەور دەبینێ، ئـەوەی توانـای دەروونیـی زیاترە، یـان ئازایـەتیی زیـاترە، هەیـە سـەنگی کەسایەتی زیاترە، هەیە بۆ جەنگو شەڕو شۆڕ ئازاترە، هەیە لە ڕووی عیلمیو فیکرییەوە داهێنان دەکات، هەروەها هەیە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە خـۆش خوڵقتـرو زمـان شیرینتـرو ڕووگەشتـرە، هـەر کەسـە خـوای پەروەردگار شتێکی پێداوە، وەك لە فەرموودەیەکی پێغەمبەردا ﷺ هاتوە کە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ اللَّه تَعَالَى قَسَّمَ بَيْنَكُمْ أَخْلاَقَكُمْ، كَمَا قَسَّمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي (الأدب المفرد) برقم: (٢٧٥)، وَالطَّبَرَانِيُّ في (الكبير) برقم: (٨٩٩٠)، قَالَ الْهَيْثمي: رجاله رجال الصحيح، وَقَالَ الشَيخ الألباني: صَحيح موقوف في حكم المرفوع)، واتە: بێگومان خوای بەرز ڕەوشتو ئەخلاقی بەسەردا دابەش کردوون، هەروەك چۆن ڕزقو ڕۆزیی بەسەردا دابەشکردوون.

YouTube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

کەسی وا هەیە هەر بە تەبیعەت لەسەر خۆو نەرمو نیانە، هەیە تۆزێك چیکڵدانەی بچووکە زوو تووڕە دەبێ، هەیە هەر بە سروشت ئازایەو، هەیە پێچەوانەی ئەوەیە، هەیە بە سروشت تۆزێك دەست قووچاوە، کەسی واش هەیە زۆر سەخییە، کەواتە: جیاوازیی لە سیفەتەکاندا هەیە، بەڵام ئەو جیاوازییە بۆچییە؟ بۆ یەکدی تەواوکردنە، ئەگەر خەڵك هەمووی لە ڕووی عەقڵییو، لە ڕووی عیلمییەوە، وەك یەك بووایە، کەس گوێی بۆ کەس نەدەگرت، کەس بە قسەی کەسی نەدەکرد، ئەگەر خەڵك هەمووی لە ڕووی ئازایەتییەوە وەك یەك بووایە، دەبووایە هەموویان بووبانە سەرباز، هەروەها لە ڕووی کەسابەتەوە دەبووایە هەموو بووبوونایە بازرگان، بەڵام نا، خوای بێوێنە تواناو هێزەکانی جیاجیا خوڵقاندوون، بۆئەوەی کە بە هەموویان هەموو ئیشەکانی ژیانی دنیا پێکەوە ئەنجام بدەن، وەك لە سووڕەتی (الزخرف)دا دەفەرموێ: ﴿... لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا... ﴿٣٢﴾﴾، واتە: بۆئەوەی هەندێکیان هەندێکیان بەکاربێنن، خەڵك حوکمڕانەکان بەکاردێنێ، دەبێ خزمەتی خەڵك بکەن، حوکمڕانەکان خەڵك بەکاردێنن، ئەهلی سیاسەت ئەویدیکە بەکاردێنێ، ئەوانی دیکە ئەهلی سیاسەت بەکاردێنن، هەموویان یەکدی بەکاردێننو خزمەتی یەکدی دەکەن.

٢/ خەڵك بە ئەندازەی ئەو نیعمەتانەی کە پێیان دراون، لێپرسینەوەیان لەگەڵدا دەکرێ: کەسێك خوای بەخشەر عەقڵێکی بەهێزی پێداوە، بە قەدەر عەقڵەکەی لێی دەپرسرێتەوە، وە کەسێك توانایەکی جەستەیی زیاتری پێدراوە، لەقەدەر توانا جەستەییەکەی لێی دەپرسرێتەوە، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾﴾ التکاثر، واتە: دوایی لەو ڕۆژەدا لە نیعمەتەکان لێتان دەپرسێتەوە، زیاتری پێدابێ زیاتر، کەمتری پێدابێ کەمتر، ئەوەش دادگەریی خوای بەرزو مەزن

دەردەخات، بەڵام ئەدی ئەو جیاوازییانەی کە پەیدا دەبن، نەك لە ڕووی ئەوەوە کە خوای بێ وێنە خەڵکی وا خوڵقاندوە، بەڵکو بەهۆی بارودۆخی سیاسیی‌و کۆمەڵایەتیی‌و ئابووریی ناشەرعییەوە پەیدادەبن، یەکێك دێ بەهۆی ئەوەوە کە دەستەڵاتی هەیە، خەڵك دەخاتە ژێر ڕکێفی خۆی‌و دەیانکاتە ژێردەستەو خزمەتکار، یانی: بە چاوی خزمەتکار تەماشایان دەکات، ئەویدیکە لە ڕێی کەسابەتی ناشەرعییەوە پارەو سامانێکی زۆر پەزمەندە دەکاو دوایی خەڵکی پێ دەچەوسێنێتەوە، ئەویدیکە دێنێت لە ڕێی فێڵبازییەوە، خەڵك هەڵدەخەڵەتێنێ، ئایا ئەوانە چین؟ بێگومان ئەوانە شەریعەت داینەناون‌و ڕازیش نیە بە مانەوەیان، وەك لە تێبینی سێیەمدا باسی دەکەین.

٣/ ئەو ئیمتیازو پلە ناشەرعییانەی کە لە ڕێی ناشەرعییەوە بەکارهاتوون ئیسلام دانیان پێداناهێنێ، دەڵێ دەبێ لابچن، بۆچی؟ چونکە دەرهاوێشتەی بارودۆخێکی ناعەدالەتن‌و دەرهاوێشتەی بارودۆخێکی ناسروشتیی‌و نائاساییین، بۆیە ئیسلام دان بەو پلەو ئیمتیازانەدا ناهێنێ، کە لە ئەنجامی بارودۆخێکی سیاسیی، ئابووریی، کۆمەڵایەتیی پڕ زوڵم‌و ستەم‌و چینایەتیی‌و قڕوپڕیی دا پەیدادەبن، بەڵام ئەوانەی دیکە کە شتی فیطریی‌و سروشتیین، جیاوازن، ئیسلام دان بەو جیاوازییانەدا دێنێ، ئەویش بۆئەوەی لە ڕووی تەواوکاریی‌و، لە ڕووی ئەوەوە کە هەر کاروبارێکی سەر زەوی ئەنجامدەرێکی هەبێ‌و، کەسێك هەبێ کە ئەنجامی بدات، بەپێی تواناو بەپێی ئەو سیفەتانەی کە خوای بەرزو پاك پێی بەخشیون.

مەسەلەی هەشتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَلِكُلٍّ جَعَلۡنَا مَوَٰلِيَ مِمَّا تَرَكَ ٱلۡوَٰلِدَانِ وَٱلۡأَقۡرَبُونَ ﴾، بۆ هەر کامێك میراتگرانێکمان داناون، لەوە کە باب‌و دایك‌و خزمان بەجێی دێڵن.

ئەم ڕستە قورئانییە سێ واتای هەن:

یەكەم: (لكل من الرجال والنساء جعلنا موالي عصبة يرثونه مِما تركه والداه وأقرباؤه من ميراثهم)، واتە: بۆ هەركامێك لە پیاوانو ئافرەتان خزمانێكی پشتو نزیكمان داناون، كە میراتی لێ دەگرن، لەوە كە دوایی خۆی بەجێی دێڵێ وەك میرات، كێ بەجێی دێڵێ؟ ئەوە كە دایكو بابو خزمانی بەجێی دێڵن، بۆ هەركامێكیان میراتگرانێكمان داناون.

دووەم: (ولكل جعلنا موالي أي ورثة من الذين تركهم، ثم فسرهم فقال: الوالدان والأقربون)، واتە: بۆ هەر كامێك میراتگرانێكمان داناون، بۆئەوەی كە بەجێی دێڵێ وەك میرات، ئەو میراتگرانە كێنە؟ بابو دایكو خزمان.

سێیەم: (لكل شيء مِما ترك الوالدان والأقربون جعلنا موالي - ورثة - وجعلنا هنا لايتعدى إلى مفعولين بل هو بِمعنى: خلقنا)، واتە: بۆ هەر شتێك كە بابو دایكو خزمان بەجێی دێڵن، میراتگرانێكمان داناون.

مەسەلەی نۆیەم: كە دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ عَقَدَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ فَـَٔاتُوهُمۡ نَصِيبَهُمۡ﴾، ئەوانەی كە پەیمانتان لەگەڵ داون، بەشی خۆیان پێ بدەن، هەندێك لە زانایان گوتوویانە: ئەم ئایەتە بە ئایەتی (٧٥)ی سوورەتی (الأنفال) نەسخ كراوەتەوە، كە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَأُوْلُواْ ٱلۡأَرۡحَامِ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلَىٰ بِبَعۡضٖ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ...﴿٧٥﴾﴾، واتە: وە خزمان هەندێكیان لە هەندێكیان نزیكترن، لە كتێبی خوادا، واتە: هەندێكیان لە هەندێكیان میرات دەگرن، جا ئەوە رای (قتادة) وایە، بەڵام (مجاهد) دەڵێ وا نیەو ئەم ئایەتە نەسخ نەبۆتەوە، بەڵكو مەبەست لەم ڕستەیەی ئێرەدا كە دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ عَقَدَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ فَـَٔاتُوهُمۡ نَصِيبَهُمۡ﴾، وەك (طبري) گوتوویەتی: ئەوەیە: (أراد بقوله: ﴿فَـَٔاتُوهُمۡ نَصِيبَهُمۡ﴾: النَّصْرُ والعَقْلُ وَالرِّفَادَةَ دُونَ المِيرَاث)، (جامع البيان برقم: ٧٣٥٤)، مەبەستی لە

﴿ فَـَٔاتُوهُمۡ نَصِيبَهُمۡ ﴾ یارمەتیدانو خوێندانو هاوکاریی کردنە، نەك میرات. وە (طبراني)یش لە تەفسیرەکەی خۆیدا دەڵێ: (وَلَيْسَ مَعْنَى قَول ابْنِ عَبَّاسٍ أنَّ هَذِهِ الآيةَ مَنْسُوخَةٌ نُسِخَ حُكْمُهَا مِنَ الأصْل، وَلَكِن مَعَنْاهُ: تَقديم ذَوي الأرحَامِ عَلَى أَهْلِ العَقْدِ وَهُوَ كَحدوث ابْن لِمَن لَهُ أَخٌ لايَخرج الأخ من أن يكون أهلاً للميراث إلاّ أن يكون الأبن أولى منهُ، كذلك أولي الأرحام أولى من الحليف، فإذا لَمْ يَكُن للميت رحِمٌ ولاعصبة فالميراث للحليف، ولهذا قال أصحابنا: فَمَن أسلم على يدي رَجُلٍ وَوَالاه – عاقده - ثُمَّ مَاتَ ولا وَارِثَ لَهُ غيره، أنَّ ميراثه لهُ وَلِهَذَا قَالوا: أن مَنْ أوصى بجَميع مَالِهِ ولا وَارِثَ لَهُ، صَحّت الوَصِيَّة)[1]، تەبەڕانیی ئەم ئایەتە لەگەڵ ئایەتی (٧٥)ی سوورەتی (الأنفال)دا دەگونجێنێو دەڵێ: ئیبنو عەبباس کە دەڵێ: نەسخ بۆتەوە، مەبەستی ئەوە نیە حوکمەکەی لە ئەسڵدا نەسخ بۆتەوە، بەڵکو مەبەستی ئەوەیە کە خزمان لە میراتگرتندا پێش ئەو کەسانە دەخرێن کە پەیمانیان پێدراوە، (لە سەردەمی نەفامییدا عادەتیان وابووە یەکێك پەیمانی بە یەکێك دەدا، دەیگوت: من پەیمانت پێدەدەم، ئەگەر مردم تۆ میراتگرمی، وە ئەگەر تۆ مردی من میراتگرتم، ئەو پەیمانەیان لەنێواندا دەبوو)، دەڵێ: ئەوەش وەك ئەوە وایە کەسێك برایەکی هەبێ، بەڵام دوایی کوڕێکی پەیدابێ، دیارە ئەگەر کوڕەکەی پەیدا نەبووایە برایەکەی میراتی لێ دەگرت، بەڵام کە کوڕ هەبوو، برا میرات ناگرێ، چونکە کوڕ برا بێ بەش (حَجْب) دەکات، دەڵێ: لێرەدا برایەکە لەوە نەچۆتە دەرێ کە میراتگربێ، بەڵام ئەوەندە هەیە هەتا کوڕ هەبێ، برا میرات ناگرێ، کەواتە: خزمان پێش هاوپەیمانەکان دەخرێن لە میراتگرتندا، بەڵام ئەگەر بابای مردوو خزمی نەبوو، وە خزمی پشتێی نەبوو میراتی لێ بگرێ، ئەوە میراتەکەی بۆ ئەو کەسەیە کە پەیمانی لەگەڵ بەستوە، بۆیە هاوەڵانی ئێمە (واتە: حەنەفیی مەزهەبەکان) گوتوویانە: هەر کەسێك لەسەر دەستی کەسێك مسوڵمان بوو، وە پەیمانی

---

[1] التفسير الكبير، ج: (٢)، ص: (٢٣٠).

لەگەڵدا بەستبوو، ئەگەر بابای کە پەیمانی لەگەڵدا بەستوە، مرد، وە کەسیش نەبوو میراتی لێ بگرێ لە خزمانی، میراتەکەی دەبێتە هی ئەو کەسەی کە پەیمانی لەگەڵدا بەستوە، هەروەها کەسێك هیچ خزمێکی نەبێ، بۆی هەیە ماڵەکەی خۆی هەموو بکا بە وەصیەت، لەبەرئەوەی کە میراتگری نین.

مەسەلەی دەیەم: کە خوای بێهاوەڵ دەفەرموێ: ﴿ ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ ﴾، واتە: پیاوان سەرپەرشتیارن بەسەر ژنانەوە، پاشان حیکمەتەکەی بە دوو شت دەخاتە ڕوو، کە ئێمە دوایی باسی دەکەین، بەلاّم لێرەدا هەڵوەستەیەك دەکەین لە بەرانبەر ئەم ڕستە قورئانییەدا: ﴿ ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ ﴾، واتە: پیاوان سەرپەرشتیارن بەسەر ژنانەوە[1]، لێرەدا مەبەست لەو ئایەتە قورئانییە موبارەکە ئەوەیە کە پیاو لە ماڵێدا سەرپەرشتیارە بەسەر ژنو منداڵەوە، بەسەر خێزانەوە، واتە: هەرچەندە لێرەدا خوای زاڵی پایەدار بەگشتی فەرموویەتی، بەلاّم بەپێی سیاقی ئایەتەکان هەست دەکەین کە مەبەست پێی خێزانە، لە خێزاندا قسەی کۆتایی بەدەستی پیاوە، چونکە دەبێ سەرپەرشتیی ماڵو خێزان بکاو بەڕێیانەوە بەرێ، هەڵبەتە لێرەدا مەبەست ئەوەنیە کە پیاو کوێخا بێ بەسەر ماڵو خێزانەوە، بەو واتایەی کە کەس لە قسەی دەرنەچێ، هەق بڵێ، ناهەق بڵێ، چاك بکات، خراپ بکات ... نا ! بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە دەبێ لەسەر بناغەی ڕاوێژو بە تەبایی ئەو خێزانە ئیدارە بکرێ، بەلاّم قسەی کۆتاییو بڕیاری کۆتایی بە دەستی پیاوە، لەبەرچی؟ ئەوە لە مەسەلەی یازدەیەمدا ڕوونی دەکەینەوە.

---

[1] وشەی (قَوَّامُونَ) کۆی (قَوَام)ە، (قَوّام) واتە: زۆر سەرپەرشتییکار، زۆر مشوورخۆر، ئەویش ئەوەیە کە شتێك باش بەسەری ڕابگەیو (قَوّام) (صیغة مبالغة)ی (قائم)ە، (قائم)یش، واتە: کەسێك بەسەر شتێك ڕابگاو سەرپەرشتیی بکات، (قِوامة) واتە: سەرپەرشتیکردن، دەڵێ: (القِوامَةُ: القِيَامُ عَلَى الشَّيءِ بِمَا يُصلِحُهُ)، واتە: (قِوَامَة) بریتیە لە سەرپەرشتییکردنێك بە شێوەیەك کە ئەو شتە چاك بکرێو ڕێکبخرێو ئیدارە بکرێ.

مەسەلەی یازدەیەم: کە خوای بەخشەر دەفەرموێ: ﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ ﴾، سەرەتا دەڵێم: بۆ زانیارییتان کەمتر وایە خوا ﷻ حوکمێکی شەریعەت بفەرموێ، مەگەر حیکمەتەکەیشی لەگەڵدا دەفەرموێ، بۆ وێنە: باسی کۆمەڵێك خواردن دەکاتو دەفەرموێ، ئەوانە مەخۆن دوایی حیکمەتەکەی ڕوون دەکاتەوە، لێرەشدا دەفەرموێ: ﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ ﴾، واتە: بۆیە دەبێ پیاو سەرپەرشتیاری ژنو ماڵ بێ، لە سۆنگەی ئەوەوە کە خوا هەندێك لە پیاوانو ئافرەتانی بەسەر هەندێکیاندا هەڵبژاردوە، واتە: زێدەیی پێداون، هەندێ سیفەتی بە هەندێکیان داوە لەوی دیکەدا نیە، ﴿ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ ﴾، وە لەبەرئەوەش کە پیاوان لە ماڵی خۆیان سەرف دەکەن: پیاو مارەیی دەدات بە ئافرەت، لە دەرێ کەسابەت دەکات، ڕزق دێنێتەوەو ماڵو منداڵی پێی دەژیێنێ، مادام وایە جێی خۆیەتی کە هەر پیاویش ماڵو خێزان بەڕێوەبەرێ، ئنجا خوا ﷻ دوو هۆکاری باس کردوون:

یەکەم: ﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ ﴾.

دووەم: ﴿ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ ﴾.

ڕستەی: ﴿ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ ﴾، ئەوە دیارە، مەبەست پێی ماڵو سامان خەرجکردنی پیاوە، چونکە بە صیغەی (مُذَکّر) هێناویەتی: لەبەرئەوەی کە پیاوان دەبەخشن لە ماڵی خۆیان، لەو ماڵەی کە پەیدای دەکەن بە ئارەقەی نێوچاوانو بە ڕەنجی شان، بۆ ژنو ماڵەکەیان خەرجی دەکەن، کەواتە: پێویستە خۆشیان سەراڤەتییو سەرپەرشتیی ماڵو خێزان بکەن، کێ ڕزقو ڕۆزییەکە پەیدا دەکات، زەحمەتی پێوە دەکێشێ، عەقڵ وادەخوازێ ئەویش خەرجی بکاتو سەرفی بکات، وە ئەمرو نەهی لە ماڵێدا بەدەست وی بێ، ئەوە دیارە کە هی دووەمیان مەبەست پێی پیاوە، بەڵام

هـی یەکەمیـان کـە دەفـەرموێ: ﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ ﴾، بەهـۆی ئـەوەوە کـە خـوا ﷻ هەندێکیـانی بەسـەر هەندێکیـاندا هەڵبـژاردوە، ئەوە یانی چی؟ هەرچی تەفسیری چنگم کەوتوەو تەماشام کردوە هـەمووی هەر دەڵێ: لەبەرئەوە خوا پیاوانی بەسـەر ئافرەتانـدا بـەرز کردۆتـەوە، زیـادەی داونـیو هـەڵیبژاردوون، بـەڵام لەڕاسـتییدا من ئـەو واتـایە بە ڕاسـت نـازانم، بۆچی؟ نەك لەبەرئەوەی بـمەوێ کە بە ناهـەق بەرگـریی لـە ئافرەتان بکـەم، بەڵـکو لەبەرئـەوەی ئایەتەکـە دەفـەرموێ: ﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ ﴾، نافـەرموێ: (بِمَـا فَـضَّلَ اللّـهُ الرِّجَـال عَلَـى النِّـساء) خـۆ ئەگـەر مەبەست ئەوە بووایە، کە هەر پیاو ئیمتیازو زێدەیی هەیـە بەسـەر ئافرەتـدا، دەیفـەرموو: (بِمَـا فَـضَّلَ اللّـهُ الرِّجَـال عَلَـى النِّـساء)، بـەڵام لێـرەدا وای نەفـەرمووە، بەڵـکو فەرموویـەتی: ﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ ﴾، واتـە: لەبەرئـەوە کە خوا هەندێکـتانی بەسـەر هەندێکـتاندا هەڵبـژاردوە، یـانی چـی؟ پیـاو لـە ڕووی جەسـتەییەوە لـە ئافـرەت بەهێـزترە، پیـاو لـە ڕووی عەقڵو هۆشـەوە لە ئافرەت بەهێـزترە، ئـەوە ئینکـاریی نـاکرێ، فەیلەسووفمان نیـە لـە مێـژووی بەشـەردا ئـافرەت بووبـێ، فەیلەسـووفەکان هـەموو پیـاون، سـەرۆکی دەوڵەتـانو بیـرمەندەکان، مەگـەر چـۆنو بەدەگمـەن، ئەگـەرنا هـەموویان پیـاون، پـاڵەوانو سـەرکردەو فەرماندەکـان هـەموو پیـاون، مەگـەر بەدەگمـەن ئافرەتێـك هەڵـکەوتبێت، ئەگـەرنا هـەموویان پیـاون، هەروەهـا لـە یارییە وەرزشییەکانی وەك: مولاکەمەو جۆدۆو کاراتەو کۆنفۆو بەرزکردنـەوەی کێشی قورسدا ... هتـد، کەواتـە: کۆمەڵێـك بـوار هـەن کە پیـاوان تێیـاندا لە ئافرەتـان بـە توانـاترن، لـە ڕووی عەقڵـیی، لـە ڕووی جەسـتەیی، لـە ڕووی ئـازایەتیـیو هێـزی نـەفس، بـەڵام ئایـا هەر پیاوان زێـدەییو ئیمتیـازیان هەیـە بەسـەر ئافرەتاندا؟ ئەدی ئافرەتانیش هەندێ شتیان نیە کە پیاوان نەیانبـێ؟! بـا، ئـافرەتیش جەسـتەی نـەرمو ناسکتـرە لـە هـی پیـاو، دیارە پیـاو زبـرە،

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAliBapirOffice

هەروەها دەنگی پیاو گڕە، بەڵام دەنگی ئافرەت نەرمو ناسکە، دەنگێکی مۆسیقایی ناسكو بە سۆزی هەیە، وە ئافرەت عەطفو سۆزی لە پیاو زیاترە، پاشان زانایانی دەروونناس باسی کۆمەڵێك شتی وردی دیکەش دەکەن دەڵێن: ئافرەت کۆمەڵێك سیفەتی هەیە کە لە پیاودا نیە، بۆ وێنە: ئافرەت هێزی پەیپێبردنی ڕاستەوخۆ (حَدْس)ی زۆرە، زوو فیکری بۆ شت دەچێ، بێ پێشەکییەکان (مقدمات) بە پێچەوانەی پیاوەوە، پیاو زیاتر تەفکیرێکی مەنتیقیی هەیە، پلە بە پلە لە پێشەکییەکانەوە بەرەو پێش دەچێ، بەڵام ئافرەت ڕاستەوخۆ لە نیشانە دەدات، کەواتە: لێرەدا ئایەتەکە کە دەفەرموێ:

﴿ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ ﴾، لەبەرئەوەی خوا هەندێك سیفەتی داوە بە پیاوان لە ئافرەتاندا نین، وە هەندێ سیفەتیشی داون بە ئافرەتان، کە لە پیاواندا نین، وە ئەو سیفەتانەی لە پیاواندا هەن، پیاوان شایستە (مُؤهَّل) دەکەن، کە سەرپەرشتیی و سەرپەرشتیی ماڵو خێزان بکەن، وە ئەو سیفەتانەش کە لە ئافرەتاندا هەن، وای لێدەکەن، کە ئافرەتیش بتوانێ دەوری دایکایەتییو کابانێتییو ماڵدارێتیی ... هتد، ببینێ، واتە: ئافرەت لە هەندێ بواردا پێش پیاو دەکەوێتەوە، پیاویش لە هەندێك بواردا پێش ئافرەت دەکەوێتەوە.

کەواتە: وەك پێشتریش باسمان کرد، ئافرەتانی عاقڵ ئەوانەن، کە ئەو سیفەتانەی خوای پەروەردگار پێی بەخشیون بەهێزیان بکەنو بەکاریان بێنن، تاکو لە بواری خۆیاندا ئافرەتی چاك بن، وە پیاوانی باشیش ئەوانەن، هەوڵبدەن ئەو سیفەتانەی کە خوا پێی داون، بەکاریان بێنن تاکو ببنە پیاوی باش، ئنجا ئەگەر ئافرەت هەوڵبدا پیاوی باش بێ، یان پیاو هەوڵبدا ئافرەتی باش بێ، ئەوە هەردووکیان فەشەل دێنن، چونکە ئافرەت دەتوانێ ئافرەتی باش بێ، خوای کاربەجێ وا دەفەرموێ: ﴿ وَسۡـَٔلُواْ ٱللَّهَ مِن فَضۡلِهِۦٓ ﴾، واتە: لە بەخششی خوا داوا بکەن، سیفەتەکانی خۆتان کە

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/Media AmeerOffice

خوای بەخشەر پێی داون، لە خۆتاندا بەكاربێنن، وە تەواویان بكەن، دەبێ ئافرەت هەوڵبدا ئافرەتی باش بێ، وە پیاو هەوڵبدا پیاوی باش بێ، وە هەردووكیشیان تەواوكەری یەكدی بن، بەپێی ئەم ڕستە قورئانییە، كەواتە: هۆكارو پاساوی ئەوە كە پیاو دەبێ سەرپەرشتیاری ماڵو خێزان بێ، هەندێكی پەیوەندیی بە سیفەتە فیطرییەكانی پیاوانو ئافرەتانەوە هەیە، ئەویش ئەوەیە كە پیاو زیاتر توانای ئیدارەو بەڕێوەبردنی هەیە، وە هەندێكی پەیوەندیی بە سیفەتەوە هەیە كە وەدەستیان هێناوە، ئەویش ئەوەیە كە پیاو كەسابەت دەكات، ڕزقو بژیو پەیدا دەكات، وە هەر ئەوەش شتێكی مەنتیقییە، وە لەڕاستییدا ئافرەت هەمیشە وا هەست بە بەختەوەریی دەكات كە لە پەنای پیاوێكدا بێت، وە پیاوێك سەرپەرشتیی بكاتو بەرگریی لێ بكاتو ئاگای لێی بێو مشووری لێ بخواتو خۆشی بوێو ڕێزی بگرێ، هەروەك پیاویش حەز دەكات، لە پەنای ئافرەتێك دابێو ئافرەتێك لە پەنای دابێ، كە ڕێزی لێ بگرێو قەدری بگرێو بەقسەی بكات، بۆیە شەریعەت وای داناوە.

ئنجا دوای ئەوە خوای پەروەردگار باسی ئەركی پیاوان دەكات كە بریتییە لە سەرپەرشتیكردنی ماڵو خێزان، لەبەرئەوەی كە هەم توانای زاتییان زیاترە، وە هەم ماڵو سامانیش پەیدا دەكەن، وە لە ماڵو سامانی خۆیان خەرج دەكەن، دیارە هیچ مەعقوولێش نیە پیاو ماڵ پەیدا بكاو، ئافرەتیش لە ماڵێدا بەڕێوەبەرو سەرپەرشتیار بێ، ئاخر ئەو كەسەی كە پشتی بەو بژیووەوە هێشاوەو ئارەقی لەپێناودا ڕشتوە، ئەو باشتر دەزانێ چۆن صەرف بكرێ، هەڵبەتە لێرەدا مەبەستیشی ئەوەنیە، كە پیاو ڕاوێژ بە ئافرەت نەكات، بەڵكو دەبێ لەسەر بناغەی ڕاوێژ بێ، چونكە خوای پەروەردگار كە باسی پیاوو ئافرەت دەكات لە كاتێكدا كە لێك جیادەبنەوە، دوایی شیردەرو دایەن بۆ منداڵەكەیان دەگرن، دەفەرموێ: ﴿فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ...(٢٣٣)﴾ البقرة، كەواتە: دەبێ بۆ شیردەرو دایەنگرتن بۆ منداڵ، دایكو

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

باب هەردووکیان پێکەوە ڕاوێژ بکەنو ڕازی بن، هەرچەندە لێکیش جیابوونەتەوە، بەڵام منداڵێك کە هی هەردووکیانە، ئەگەر بیانەوێ دایەنی بۆ بگرن، شیردەری بۆ بگرن، پێویستە ڕای هەردووکیانی لەسەربێو، بە ڕاوێژی هەردووکیان بێ، کەواتە: باقی کاروبارەکانی دیکەی ماڵو خێزانیش ئەو کاتەی کە پێکەوە دەبن، لە پێشترن کە بە ڕاوێژ بن، واتە: ئەگەر کاتێك کە ژنو مێرد لێك جیادەبنەوە، لەسەریان پێویست بێ، بە ڕەزامەندیی هەردووکیانو بە ڕاوێژی هەردووکیان، شیردەرو دایەن بۆ منداڵەکەیان بگرن، ئەدی کاتێك کە پێکەوەنو حەلاَلی یەکدین، دیارە زیاتر لەسەریان پێویستە کە پێکەوە ڕاوێژ بکەن، بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری ماڵو خێزان.

مەسەلەی دوازدەیەم: خوای بێ وێنە باسی ئافرەتانی باش دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ فَٱلصَّـٰلِحَـٰتُ قَـٰنِتَـٰتٌ حَـٰفِظَـٰتٌ لِّلۡغَيۡبِ بِمَا حَفِظَ ٱللَّهُ ﴾، ئافرەتانی باش ئەوانەن کە:

یەکەم: ﴿ قَـٰنِتَـٰتٌ ﴾ ملکەچن، گوێڕایەڵن بۆ قسەی مێردیان.

دووەم: ﴿ حَـٰفِظَـٰتٌ لِّلۡغَيۡبِ ﴾ وە لە کاتێکدا کە مێردەکەیان لە ماڵێ نیە، پارێزەرن، پارێزەرن بۆچی؟ بۆ سومعەی خۆیانو مێردیان، بۆ منداڵەکانیان، بۆ ماڵی مێردیان، ئەوە واتایەکی، واتایەکی دیکەی ئەوەیە کە نهێنییەکانی مێردەکانیان دەپارێزن، بەڵام مانای یەکەمیان بەهێزترەو ئەم مانایەی دووەمیشیان دەگرێتە خۆی.

کەواتە: خوا ﷻ دوو سیفەتی بنەڕەتیی بۆ ئافرەتانی باش داناون، ژنانی باش کێن؟ ئەوانەن کە ئەم دوو سیفەتەیان تێدایە: یەکەم: ﴿ قَـٰنِتَـٰتٌ ﴾: گوێڕایەڵن، گوێڕایەڵن بۆ کێ؟ بۆ مێردی خۆیان، چونکە ئەگەر ژن بەقسەی مێردی نەکات، شیرازەی خێزان تێکدەچێ، ژنو مێرد دەبێ یەکێکیان بەقسەی ئەویدیکە بکات، یانی کاتێك مەسەلەیەك دەگاتە ئەوەی بڕیاری

کۆتایی لەسەر بدرێ، دەبێ یەکێکیان قسەی کۆتایی بەدەست بێ، ئەگەرنا مێردیش دەبێ بەقسەی ژن بکات لە شتێکدا کە ڕەوایە، وە شتێك کە ناڕەواو ناشەرعیی بێ، نابێ ژنیش بەقسەی مێردی بکات، چونکە لە فەرموودەیەکدا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿لاَ طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الخَالق﴾، رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٢٠٦٧٢)، وَالحَاكِمُ برقم: (٥٨٧٠)، وَقَالَ: صَحيح الإسناد، وَالطَّبَراني برقم: (٣٦٧)، عَنْ عِمران والحكم بن عمرٍو الغفاري رضي الله عنه، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (١٧٩)، واتە: گوێڕایەڵییکردنی دروستکراو ناکرێ لە شتێکدا کە سەرپێچیی بە دیهێنەربێ، بەڵام لێرەدا مەبەست ئەوەیە کە دەبێ کەسێك قسەی کۆتایی بەدەست بێ، بڕیاری کۆتایی بەدەست بێ، جا ئایا دەبێ ئەو کەسە کێ بێ، بڕیار بەدەست پیاوبێ، یان بەدەست ژن ؟ شەرع دەفەرموێ: بەدەست مێردە، ئەویش لەبەر ئەو هۆکارانەی کە پێشتر باسمان کردن.

ئنجا سیفەتی دووەمی بنەڕەتیی بۆ ئافرەتانی باش دیاری دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ حَٰفِظَٰتٞ لِّلۡغَيۡبِ ﴾: کاتێك کە پیاوەکانیان لە ماڵ نین پارێزەرن، پارێزەرن بۆ ماڵو مێردیان، بۆ سومعەیان، بۆ خۆیان، بۆ منداڵەکانیان، بۆ نهێنییەکانی ماڵ و مێردیان، هەمووی دەگرێتەوە، کەواتە: گوێڕایەڵیی و ڕێز، لە کاتێکدا کە مێرد لە ماڵێیە، وە پاراستنی خۆیو سومعەو ماڵو سامانی مێردیو منداڵەکانی، لە کاتێکدا لە ماڵێ نیە، ئەم دووانە باشترین دوو سیفەتی ئافرەتی صاڵحن، لە ڕوانگەی شەریعەتەوە، ئەدی کە دەفەرموێ:

﴿ بِمَا حَفِظَ ٱللَّهُ ﴾، ئەوە یانی چی؟ واتە: مادام خوا مافەکانی ژنی پاراستوەو لەسەر پیاوی فەڕز کردوە، کە دەبێ چاك مامەڵەی لەگەڵدا بکات، هەروەها لەسەری فەڕز کردوە، کە دەبێ مارەیی پێ بدات، وە لەسەری فەڕز کردوە کە دەبێ بژیوی بۆ پەیدا بکاتو نانو نەفەقەی بکێشێ، وە دەبێ جێگەو ڕێگەی بۆ دابین بکات، وە دەبێ بیپارێزێو ئاگای لێ بێو... هتد، لە بەرانبەر ئەوەدا ئافرەتیش لەسەری پێویستە مادام خوا ئاوا مافەکانی پاراستوە،

ئەویش پارێزەری مافەکانیماڵو مێردی خۆی بێو، ئەرکی سەرشانی خۆی بەرانبەر بە ماڵو مێردی خۆی جێبەجێ بکات، لەوبارەوە ئەم فەرمایشتە هەیە: ﴿عَن أبي هُرَيرة ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: خَيْرُ النِّساءِ امرَأَةٌ إذَا نَظَرْتَ إلَيْهَا سَرَّتكَ، وإذَا أمَرْتَهَا أطاعتكَ، وإذَا غِبْتَ عَنْهَا حَفِظَتكَ فِي نَفْسِهَا وَمَالِكَ﴾، أَخْرَجَهُ الطَّبري في (جامع البيان) برقم: (٧٣٩١)، وأَحْمَد برقم: (٧٤١٥)، وَالحَاكِمُ برقم: (٢٦٨٢)، وَقَالَ: صَحيح عَلَى شَرْط مُسْلِم ولَم يخرجاه، وَالطَّبَراني في (الأوسط)، تەماشا بکەن، چەند پێناسەیەکی جوانو کورتو پوخت دەکات بۆ ئافرەتی باش !! واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: باشترین ئافرەت ئەو ئافرەتەیە، ئەگەر تەماشات کرد پێی دڵخۆشبی، (کەنگێ مێرد بە ژنی خۆی دڵخۆش دەبێ ؟ کاتێك تەماشای دەکات دەستی بەخۆیدا هێنابێو، خۆی بۆ جوانو بۆنخۆش کردبێو، لەگەڵی مۆن مرچ نەبێو لەگەڵی ڕووخۆشو قسە خۆشبێ)، وە کە فەرمانت پێکرد، بەقسەت بکات، وە ئەگەر لە ماڵ نەبووی و لەلای نەبووی بتپارێزێ، ماڵەکەت بپارێزێ (بە هەدەری نەداو بڵێ لێرە نیە، بە ملاولایدا بدات، تەخشانو پەخشانی بکات، بێهوودە صەرفی بکات)، وە نەفسی خۆیشی بپارێزێ، شتێك نەکات کە گوناهبار بێو سومعەو ئابڕووی خۆیو مێردەکەی لەکەدار بکات.

مەسەلەی سێزدەیەم: خوای پەنهانزان باسی ئاوەمان بۆ دەکات، کە ژنو مێرد لە حاڵەتی ئاساییدا دەبێ وابن، پیاو دەبێ وابێ، ئافرەتیش دەبێ وابێ، ئەدی ئەگەر کێشەو مشتومڕیان کەوتە نێوان، دەبێ چۆن چارەسەری بکەن؟ لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ وَٱضۡرِبُوهُنَّۖ فَإِنۡ أَطَعۡنَكُمۡ فَلَا تَبۡغُواْ عَلَيۡهِنَّ سَبِيلًاۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيّٗا كَبِيرٗا ﴾، لێرەدا خوای بە بەزەیی ڕێوشوێنمان بۆ دیاری دەکات، لە کاتێکدا کە ئافرەت سەرپێچیی دەکات لە مێردەکەی، وە

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

خەتاباریشە، نەك خەتای پیاوەکە بێت، ئافرەتەکە فەقیر بێ‌و لە تاو ئازاری خۆی قسەیەك بکات، یاخود لە کاردانەوەدا یاخییبوونێك بکات، لەبەرئەوەی کە مێردەکەی نارەحەتی کردوە، ئەوە نا، شەریعەت دان بەو مافەدا نانێ، بەڵکو لە حاڵی وادا، ئافرەتەکە بۆی هەیە سکاڵا بکات‌و داوای جیابوونەوە بکات، وەك لە ئایەتەکانی سوورەتی (البقرة)دا خوای زاناو توانا بە ڕوون‌و ڕاشکاویی فەرموویەتی: ﴿... فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَا فِيمَا ٱفۡتَدَتۡ بِهِۦ... ﴿٢٢٩﴾﴾، واتە: ئەی کۆمەڵگەی مسوڵمان! ئەگەر مەترسییتان هەبوو ئافرەت‌و پیاو سنوورەکانی خوا نەپارێزن، (بەڵام خەتا هی پیاو بوو)، گوناهیان ناگاتێ ئەگەر ئافرەتەکە خۆی بکڕێتەوەو خۆی دەرباز بکات، کە پێی دەگوترێ: (خُلْع) واتە: لەخۆداڕنین، ئافرەت بۆی هەیە مێردەکەی لەخۆی دابڕنێ، وە ئەگەر گریمان شتێکیشی بەدەستەوە نەبێ‌و هەر بڵێ بەو مێردە ڕازی نیم، شەریعەت هەر ڕێگەی داوە، لەسەر ڕای زۆربەی زانایان، وەك پێشتر باسمان کردوە[1].

بەڵام لە کاتێکدا کە خەتا هی ئافرەتەکەیە خوای دادگەر دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ وَٱضۡرِبُوهُنَّۖ فَإِنۡ أَطَعۡنَكُمۡ فَلَا تَبۡغُواْ عَلَيۡهِنَّ سَبِيلًاۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيّٗا كَبِيرٗا﴾، واتە: وە ئەو ژنانەی کە مەترسییتان لێیان هەیە یاخیی بن، بەڵام هەندێك لە زانایان ئاوایان تەفسیر کردوە، ئەو ئافرەتانەی کە دەزانن لێتان یاخیی بوون، یانی لێرەدا کە دەفەرموێ: ﴿تَخَافُونَ﴾، واتە: دەزانن (تعلمون)، ئنجا دەفەرموێ: ﴿فَعِظُوهُنَّ﴾، واتە: ئامۆژگارییان بکەن، ئامۆژگاریی بکە، بڵێ: ئافرەت ئاخر بەقسەم بکە، وا مەکە، بەبێ ئاگاداریی من مەچۆ دەرێ،

---

[1] ١) لێکۆڵینەوەی تێروتەسەل لەوبارەوە لە بەشی حەوتەمی کتێبی: (ئافرەت‌و خێزان لە سایەی شەریعەتدا) لە تەوەرەی دووەم: (داڕنینی ژن بۆ مێردی)دا کراوە.

یان وا مەڕۆ، وا ڕەفتار مەکە، ئەوە شتێکی خراپو ناشەرعییە، یان کە دێمەوە ماڵ، پاروە نانێکم بۆ ساز بکە، یان ئەو ئیشەت بۆ نەکرد؟ بۆچی ئەو منداڵە خزمەت ناکەی؟ دیارە ئەوەی لە توانایدا هەیە، پیاو با ئامۆژگاریی ژنەکەی بکاتو ئەرکەکانی خۆی بخاتەوە بیر، بەشێوەیەکی وا کە کاریگەریی لەسەر عەقڵو عاطیفەشی هەبێ، ئنجا دوای ئەوەی قۆناغی یەکەم، کە بریتییە لە ئامۆژگارییکردن، سوودی نەبوو، لە قۆناغی دووەمدا خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿ وَٱهْجُرُوهُنَّ فِي ٱلْمَضَاجِعِ ﴾، واتە: وە وازیان لێ بێنن لە شوێنی خەوتن، یانی: لەگەڵیان جووت مەبن، ئەوە واتایەکیەتی، یاخود هەر لەگەڵی مەخەوە! واتە: لەگەڵی مەخەوە لەسەر شوێنی خۆی، ئەگەرنا هەر لە ژوورەکەیدا بێ.

ئنجا ئەگەر ئەوەش سوودی نەبوو، قۆناغی سێیەم دێ کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱضْرِبُوهُنَّ ﴾، واتە: لێیان بدەن، کە ئەم مەسەلەیە لەم ڕۆژگارەدا زۆر قسەی لەسەر دەکەن: جا چۆن پیاو شەریعەت ڕێگەی پێداوە لە ژنی بدات؟! جا ئەوە چۆن دەبێ دنیا کاولبوونە!! بە هەرحاڵ ئێستا باسی دەکەین، خوای کاربەجێ بۆ چارەسەرکردنی یاخیی بوونی ژن لەلایەن مێردەوە، واتە: کاتێك ژنەکەی لێی یاخیی بووە، یانی مافەکانی پیاوەکەی جێبەجێ ناکات، سەرپێچیی لێ دەکات لە شتی شەرعییدا، وە ناهەقیەتیو باریشی بەلادا لارە، لەوکاتەدا شەریعەت بۆی داناوە سێ قۆناغی لەگەڵ بەکاربێنێ، بۆ چارەسەر:

١/ ئامۆژگارییکردن، بۆچی ئامۆژگاریی بکات؟ چونکە پێشی دەبێ عەقڵی بدوێنێ، ئەگەر سوودی هەبوو ئەوە باشە.

٢/ ئەگەر قۆناغی یەکەم سوودی نەبوو، ئەوجار با پیاو عاطیفەی ژن بدوێنێ، ئافرەت زۆرجار بە مێینایەتیی (أنوثة) خۆی شانازیی دەکات، وادەزانێ بەبێ وی ئەو پیاوە ناژی، لەبەرئەوە ئیستیغلالی پیاوەکەی دەکات، دەڵێ: پێویستیی بە من هەیە! بۆیە ئەگەر ئامۆژگاریی سوودی نەبوو، با ئەوجار

جێی لێ جیابکاتەوە تا بۆی دەربخات، کە ئەوەندە لێی تووڕە بووە، ئەو لایەنی ژنو مێردایەتییەش کاریگەریی لەسەری نیەو بۆی ناچارنیە، لێی تووڕەیە، دڵی بەلایدا ناچێ، دڵی بۆی ناپشکوێ.

٣/ ئنجا ئەگەر ئەو قۆناغەش هەر سوودی نەبوو، واتە: دوای ئەوە بە زمانی عەقڵ دەیدوێنێ، تێناگات، بە زمانی عاطیفە دەیدوێنی، تێناگات، ئەوجار ماوەتەوە چی؟ ئەوجار ماوەتەوە ئەوە کە بە زمانی جەستە بیدوێنێ، وە بۆی هەیە کە لێی بدات، هەڵبەتە لە مەسەلەی لێدانی ئافرەتدا لەلایەن پیاوەوە، پێویستە ئەو چەند حەقیقەتە بزانین:

یەك: ئەو ڕیزبەندییە کە شەریعەت دایناوە: ﴿فَعِظُوهُنَّ وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ وَٱضۡرِبُوهُنَّۖ﴾، پێویستە ڕیزبەندییەکە ڕەچاو بکرێ، واتە: هەتا ئامۆژگاریی نەکا، بۆی نیە شوێنی خەوتنی لێ جیابکاتەوە، وە هەتا جێی لێ جیانەکاتەوە، دوای ئەوەی کە ئامۆژگاریی سوودی نەبوو، بۆی نیە کە لێی بدات، بەڕیز هەر سێکیان جێبەجێ بکات.

دوو: ئەم شێوازی چارەسەرە، شەریعەت بۆ کەسێك ڕێی داوە، کە خەتای ژنەکەی بێ، لەبیرتان نەچێ! باشە، ئەدی ئەگەر خەتای پیاوەکە بووە؟ لەو کاتەدا ئەو پیاوە ئەوانەی بۆ نیە، وە ئەگەر وا بکات ئەوە زوڵم لە ئافرەتەکە دەکات، وە لەو حاڵەتەشدا ئافرەت بۆی هەیە داوای جیابوونەوەی لێ بکاتو سکاڵای لەسەر تۆمار بکات.

سێ: لێدانی ژن کە دوا چارەسەرە، وەك عەرەب دەڵێن: (وآخر الدَّوَاءِ الكيُّ)، واتە: دوا چارەسەر سووتاندنە، وە نەبێ شتێکی باشو پەسندبێ، یانی شەریعەت لێدانەکەشی پێ باش نیە، بە بەڵگەی چی؟ بە بەڵگەی ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەری خوا ﷺ: ﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَيَضْرِبُ أَحَدُكُمُ امْرَأَتَهُ، كَمَا يَضْرِبُ الْعَبْدَ، ثُمَّ يُجَامِعُهَا فِى آخِرِ الْيَوْمِ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم:

(٥٢٠٤)، وَمُسْلِم بـرقم: (٧١٢٠)، واتــە: عەبـدوڵڵای کوڕی زەمعە خـوا لـێـی ڕازی بـێ دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا ﷺ فەرموویـەتی: ئایـا یەکێکتـان لـە خێزانەکـەی دەدا وەك چۆن لـە کۆیلـەیەك دەداو، دوایـی ئێـوارەش لەگـەڵی جووت دەبـێ ! (واتە: شتێکی نەگونجاوە).

هەروەها لە فەرموودەیەکی دیکـەدا پێغەمبـەری خوا ﷺ فەرموویـەتی: ﴿لَقَدْ طَافَ اللَّيْلَةَ بِآلِ مُحَمَّدٍ ﷺ سَبْعُونَ إمْرَأَةً، كُلُّهُنَّ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ، لَيْسَ أُولَئِكَ بِخِيَارِكُمْ﴾، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ بـرقم: (٢١٤٦)، وَالنَّسائِيُّ فـي (الكبرى) بـرقم: (٩١٦٧)، وَابْنُ مَاجَهْ بـرقم: (١٩٨٥)، وَابْنُ حِبَّان بـرقم: (٤١٨٩)، وَالحَاكِمُ بـرقم:(٢٧٦٥)، وَقَالَ: صَحِيح الإسْنَاد، وَالبَيْهَقِي برقم: (١٤٥٥٢)، وَصَحَّحَهُ لألباني في (صحيح أبي داود) بـرقم: (١٨٦٣)، واتـە: دوێنـێ شـەو حەفتا ئافرەت هاتن بـۆ مـاڵی ئێـمـە، هـەموویان سـکاڵایان هـەبوو کـە مێردەکـانیان لێیـانداون، ئەزیەتیـان داون، ئەوانـە پیاوە باشـەکانتان نین، واتە: پیـاوی باش لـە هاوسـەری خـۆی نـادا، کەواتـە: وە نـەبێ ئـەو لێدانـە شـتێکی پەسـند بـێ، بـەڵام بـۆ کـاتی ناچارییە، وەك چـۆن دەڵـێن دەربـارەی تـەڵاق گـوتراوە: (أَبْغَضُ الْحَلاَلِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى، الطَّلاَقُ)، واتە: بوغزێنـراوترین حـەڵاڵ لـەلای خـوا تـەڵاقـە، جیابوونـەوەی ژنو مێردە، بـەس کە ناچـاریی بـوو، بـە دیلـەکـەی خراپتـربوو، ئـەو کاتـە شـەریعەت خەڵك عاسـێ ناکات.

چوار: لێدانەکەش نـابێ ئازار گەیـەنەربێو نـابێ زۆر تونـدبێ، نابـێ پێـستی بریـندار بکاتو بیرووشێنێ، ئنجا نابـێ لـە دەموچاوی بـدرێ، پێغەمبـەری خـوا ﷺ لـە هـەموو فەرموودەکـاندا دەفـەرموێ: ﴿ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِم بـرقم: (٢٩٤١)، وَأَبُو دَاوُدَ بـرقم: (١٩٠٥)، وَابْنُ مَاجَهْ بـرقم: (٣٠٧٤)، واتــە: لێدانێکـی بـێ ئـازار، لێـدانی تونـد نـەبێ، {مُبَرِّحٍ}، واتـە: وانـەبێ برینـداری بکـات، ڕەشو شـینی بکـات، بۆچـی؟ چـونکە لێدانەکـە حیکمەتەکـەی ئەوەیـە کـە ئـەو ئافرەتـە بزانـێ تـۆ دەسـتەڵاتت بەسـەریدا

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

هەیە، بزانێ کە تۆ لێی تووڕەی‌و لێی پەستی، لەسەر ئەو یاخیبوونەی، لەسەر ئەو کەمتەرخەمییەی، لە فەرمایشتی پێغەمبەردا ﷺ هاتوە، فەرموویەتی: ﴿أضرِبُوا النِّساء إذَا عَصينكُمْ في مَعْرُوف ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ﴾، أَخْرَجَهُ الطَّبَرِي، وأورَدَهُ القُرطُبي في تفسيره[1]، واتە: لە ژنەکانتان بدەن، ئەگەر سەرپێچییان لێکردن لە شتی باش‌و پەسندا، بەلاّم لێدانێکی وانا کە بریندارکەرو توندبێ، دەڵێ: (المُبَرِّحٍ: الشدَّةُ والعَذَابُ الشَدِيد والأذى)، (مُبَرِّحٍ)، واتە: سزای توند یاخود ئازار، یان شتێك کە زۆر ئەزیەتی بدا، هەڵبەتە عەلمانییەکان لەسەر ئەو مەسەلەیە زۆر قسە دەکەن، بەلاّم بێگومان هەر ئەوەی کە خوای کاربەجێ دایناوە، ڕێك‌و ڕاستە، وە هەر ئەوە لەگەڵ فیطرەتی پیاوان‌و ئافرەتانیشدا دەگونجێ، ئنجا کە دەشڵێین: شەریعەت ڕێگەی داوە، مەرج نیە بۆ هەموو کەس بێ، بۆ نموونە: پێغەمبەری خوا ﷺ بۆ خۆی هەرگیز لە هیچ خێزانێکی خۆی نەداوە، وە شەریعەت وە نەبێ بە شتێکی پەسندی بزانێ، بەلاّم نە هەموو ئافرەتێك ئافرەتە ڕەسەنەکان‌و هاوسەرانی پێغەمبەرن ﷺ، کە پێویستییان بە لێدان نەکات، وە نە هەموو کەسیش صەبرو تەحەمولی پێغەمبەری ﷺ هەیە، دیارە شەریعەتیش بۆ هەموو کەس هاتوە، بۆ هەموو جۆرە پیاوێك‌و بۆ هەموو جۆرە ئافرەتێك هاتوە، ئەگەرنا وە نەبێ شتێکی پەسندو خوازراو بێ لە شەریعەتدا کە پیاو لە خێزانی خۆی بدات !! بەلاّم کاتێ کە ناچاربوو، شەرع ڕێگای داوە، ئەویش بەو مەرجانەوە کە باسمان کرد.

مەسەلەی چواردەیەم: کە خوای بە بەزەیی دەفەرموێ: ﴿ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا۟ عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴾، ئەگەر بە قسەیان کردن‌و گوێڕایەڵتان بوون، بەهانەیان پێ مەگرن، واتە: لێیان لە بیانوو

---

[1] الجامع لأحكام القرآن، ج: (٥)، ص: (١٤٩).

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmerOffice

مەبن، هەرچۆنبێ هەر بتانەوێ ئەزیەتیان بدەن، بێگومان خوا بەرزی گەورەیە، واتە: ئەی پیاوینە! بە باڵادەستیی و هێزی خۆتانەوە مەنازن، ستەم لە ئافرەتان بکەن، لەبەرئەوەی کە پێیان دەوێرن و لەڕووی جەستییەوە لەوان بەهێزترن، چونکە خوا لە ئێوە بەهێزترەو لە ئێوەش گەورەترە، دیارە بەهێزیی و گەورەیی خوا دوو سیفەتی خوای بێ وێنەن، کە بۆ خوا شایستەن، نەك وەك هی دروستکراوەکان، چونکە دیارە خوا فەرموویەتی: ﴿... لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ... ⑪﴾ الشورى، واتە: هیچ شتێك وەك وی (خوا) نیە، نە لە زاتی دا، نە لە سیفەتی دا.

مەسەلەی پازدەیەم: کە خوای بێ هاوتا دەفەرموێ: ﴿ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ شِقَاقَ بَيۡنِهِمَا فَٱبۡعَثُواْ حَكَمٗا مِّنۡ أَهۡلِهِۦ وَحَكَمٗا مِّنۡ أَهۡلِهَآ إِن يُرِيدَآ إِصۡلَٰحٗا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيۡنَهُمَآ ﴾، وە ئەگەر مەترسیی تەشەنەی ناکۆکیی نێوان ژن و مێردتان هەبوو، ئەوە دوو دادوەر لە خزمانی پیاوەکەو لە خزمانی ئافرەتەکە (دوو دادوەر با پێکەوە ڕاوێژ بکەن، وە قسەی بە جیا لەگەڵ پیاوەکەو، بە جیا لەگەڵ ژنەکەدا بکەن) بۆ پێکهێنانەوەی ئەو ژن و مێردە، ﴿إِن يُرِيدَآ إِصۡلَٰحٗا ﴾، ئەگەر مەبەستیان پێکهێنانەوەبێ و چاکسازییان بوێ، خوا پێکیان دێنێتەوە، واتە: ئەگەر دوو دادوەرەکە پێکەوە چاکسازییان بوێ، ژن و مێرد پێکدێننەوە، یاخود ئەگەر ژن و مێردەکە چاکسازییان بوێ، دادوەرەکان پێك دەگەن، یاخود ئەگەر دادوەرەکان لە حاڵێکدا کە مەبەستیان پێکهاتن بێ خوای بە بەزەیی ژن و مێردەکە ڕێك دەخاتەوە، لێرەدا دوێندراو کێیە؟ هەم دەسەڵاتی شەرعییە، هەم کۆمەڵگایە، هەم خزمانی ژن و مێردەکەن، ئنجا شەرعزانان لەوبارەوە کە ئایا صەلاحیەتی دوو دادوەرەکە چەندەو، تا چ ڕادەیەك دەستیان کراوەیە، بۆ بڕیاردان؟ دەربارەی ئەو ژن و مێردە؟ دوو ڕایان هەن:

FM/AliBapir
youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

١) هەنـدێك دەڵـێن: تـەنیا صـەلاحیەتی ئـەوەیان هەیـە، کـە پێکیـان بێننـەوەو صـەلاحیـەتی ئەوەیان نیە کە لێکیـان بتـرازێنـن.

٢) هەندێکیشـیان دەڵـێـن: صـەلاحیـەتی لێـك ترازاندنیشـیان هەیە.

منـیش پێمـوایە ڕای دووەمیـان ڕاستتـرە، بەتایبـەتی دوای ئـەوەی کـە لەلایـەنی ژنو مێردەکـەوە تـەخویل دەکـرێن، ئەگـەر هەردووکیـان گوتیـان: بەڵـێ هـەموو صەلاحیەتێکـتان هەیـە، چ بڕیارێـك دەدەن، بـە مـەرجێك دوو دادوەرەکـەش دادگـەربنو سـەرڕاسـت بـن، وە دڵسـۆزی هەردوولاشـیان بـن، ئەو کاتە هەر بڕیارێك بدەن، دیارە پابەندکەر دەبـێ بۆ ئەو ژنو مێـردە.

لـە کۆتاییـدا خـوا دەفـەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾، بێگـومان خـوا زانـای شارەزایە، زانا بە هـەموو حاڵو شـتێك، وە شارەزا بە هـەموو کەسێك.

کەواتـە: ئـەی مـسوڵمانینە ! بـڕواو بـاوەڕی تـەواویان بـە یاسـاو بڕیارەکانی ئایینو شـەریعەتەکەی هـەبێو، بەتەواویی تەسلیمیان بنو پێیـانەوە پابـەندبن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی دەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان حەوت ئایەت دەگرێتە خۆی لە سوورەتی (النساء)، ئایەتەكانی (٣٦) تاكو (٤٢)، لەم حەوت ئایەتەدا خوای بەرزو مەزن سەرەتا فەرمان بە ئیمانداران دەكات كە تەنیا خوا بپەرستن‌و هیچ شتێك نەكەنە هاوبەشی، دوایی یەكسەر دوا بەدوای فەرمانكردن بە بەندایەتییكردن بۆخۆی، بەبێ هاوبەش بۆدانان، فەرمان دەكات بە چاكەكردن لەگەڵ دە (١٠) جۆرە كەسدا، كە ئەوانیش پێش هەموویان باب‌و دایكن، ئنجا دوایی هەتیوان‌و نەداران ... تا كۆتایی، پاشان خوا ﷾ ڕایدەگەیەنێ كە بابای بەفیزو خۆهەڵكێشی خۆشناوێ، وە هەروەها ئەوانەی كە بۆخۆشیان چرووكن، وە فەرمان بە خەڵكیش دەكەن بە ڕژدیی‌و چرووكیی، وە ئەوانەی كە چاكەو بەخششی خوا دەشارنەوە، وە ئەوانەی كە بە ڕیا نەبێ ماڵی خۆیان نابەخشن، وە ئیمانیان بە خواو بە ڕۆژی دوایی نیە، ئەو جۆرە كەسانە شەیتان لێیان نزیكەو هاودەم‌و هاوڕازیانە، واتە: هەموو ئەوانە خوای پەروەردگار خۆشی ناوێن، پاشان خوا ﷾ خەڵكی هاندەدا بۆ ئیمان هێنان بە خواو بە ڕۆژی دوایی، وە بۆ بەخشین، وە ڕایدەگەیەنێ كە خوای دادگەر لە سزادا تۆزقاڵێك‌و بە ئەندازەی گەردێك ستەم لە كەس ناكات، وە لە پاداشتدانەوەدا بە چەند قات پاداشت دەداتەوە، لە كۆتاییدا خوا ﷾، دیمەنێك لە دیمەنە ڕاچڵەكێنەرەكانی ڕۆژی قیامەت دێنێتە بەرچاوی پێغەمبەری خوا ﷺ، ئەویش ئەوەیە كە خوا لە ڕۆژی دواییدا وێڕای پێغەمبەرانی دیكە، پێغەمبەری خاتەمیش دێنێ، بۆ شایەدییدان بەسەر ئۆممەتەكەیەوە، هەروەك پێغەمبەرانی دیكەش دێن‌و چاودێر دەبن، بەسەر ئۆممەتەكانیانەوە، وە لەوكاتەدا

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

هیچ کەسێك هیچ شتێك لە خوا پەنهان ناکات، وە کەسانی بێبڕوا و سەرپێچییکەران لە فەرمانی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) توانای شاردنەوەی هیچ شتێکیان نابێ، وە بە ئاواتیش دەخوازن کە خاك بان و لەگەڵ خاکدا یەکسان کرابان.

﴿وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـٔٗاۖ وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَٰنٗا وَبِذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ
وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡجَارِ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡجَارِ ٱلۡجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ
بِٱلۡجَنۢبِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ
مُخۡتَالٗا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ ٱلَّذِينَ يَبۡخَلُونَ وَيَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبُخۡلِ وَيَكۡتُمُونَ
مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۗ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ
يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۗ وَمَن
يَكُنِ ٱلشَّيۡطَٰنُ لَهُۥ قَرِينٗا فَسَآءَ قَرِينٗا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيۡهِمۡ لَوۡ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ
ٱلۡأٓخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِهِمۡ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ
مِثۡقَالَ ذَرَّةٖۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةٗ يُضَٰعِفۡهَا وَيُؤۡتِ مِن لَّدُنۡهُ أَجۡرًا عَظِيمٗا
﴿٤٠﴾ فَكَيۡفَ إِذَا جِئۡنَا مِن كُلِّ أُمَّةِۭ بِشَهِيدٖ وَجِئۡنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدٗا
﴿٤١﴾ يَوۡمَئِذٖ يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَعَصَوُاْ ٱلرَّسُولَ لَوۡ تُسَوَّىٰ بِهِمُ ٱلۡأَرۡضُ وَلَا يَكۡتُمُونَ
ٱللَّهَ حَدِيثٗا ﴿٤٢﴾﴾.

F/AliBapir.net
F/MediaAmeerOffice

مانای وشـه بە وشـەی ئایەتەکـان

((وە خوا بپەرستنو هیچ شتێك مەكەنە هاوبەشی، وە چاكە بكەن لەگەڵ بابو دایكو خزمانو هەتیوانو نەدارانو دراوسێی نزیكو دراوسێی دوورو هاوەڵی هاودەمو ڕێبوارو ئەوانەی خاوەنیانن (كۆیلەكانتان)، بێگومان خوا كەسێكی خۆشناوێ كە خۆ پێ زۆرو شانازیی بەخۆكەربێ (٣٦) ئەوانەی ڕژدیی دەكەنو فەرمان بە خەڵكیش دەكەن بە ڕژدیی، وە ئەو بەخششو چاكەیەی خوا پێی داون دەیشارنەوە، وە ئازارێكی ڕیسواكەرمان بۆ كافران ئامادە كردوە (٣٧) وە ئەوانەی سامانەكانیان بۆ ڕووپامایی خەڵك دەبەخشنو، بڕوایان بە خواو بە ڕۆژی دوایی نیە، وە هەر كەسێكیش شەیتان هاوڕازی بێ، ئەوە خراپترین هاوڕازە (٣٨) وە ئایا چی دەبوو ئەگەر بڕوایان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هێنابایەو، لەو ڕۆزییەی خوا پێی داون بەخشیبایان؟ وە خواش پێیان زانایە(٣٩) بێگومان خوا بە قورسایی گەردێك (لە سزاداندا) ستەم ناكات، بەڵام ئەگەر چاكە بێ (پاداشتی) چەند بەرانبەری دەداتەوەو لەلایەن خۆیەوە پاداشتێكی مەزن (بە چاكەكاران) دەبەخشێ (٤٠) جا ئایا (ئەوانە) حاڵیان چۆن دەبێ، لە كاتێكدا كە لە هەر كۆمەڵێك شایەدێك دێنین (كە شایەدییان لەسەر بدات) وە تۆشمان بە شایەد هێنا بۆ سەر ئەوانە ؟! (٤١) لەو ڕۆژەدا ئەوانەی بێبڕوانو سەرپێچیی یان لە پێغەمبەر كردوە، حەز دەكەن لەگەڵ خاكدا یەكسانو تەخت بكرێن، وە هیچ قسەیەكیش لە خوا ناشارنەوە (و هەموو نهێنییەكانیان دەخرێنەڕوو) (٤٢))).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(وَٱلۡجَارِ ٱلۡجُنُبِ): (أي البَعِيد) واتە: دراوسێی دوور، لە چی ڕا هاتوە؟ (وجُنِبَ فُلانٌ، أُبْعِدَ عَنِ الخَيْرِ، وَجَنَبْتُهُ: أبْعَدْتهُ)، (جُنِبَ) واتە: (أبْعِدَ) دوورخرایەوە لە چاکە، (جَنَبْتُهُ: أبْعَدْتهُ) واتە: دوورم خستەوە.

(وَٱلصَّاحِبِ بِٱلۡجَنۢبِ): (أي القَرِيب) واتە: هاوەڵێك، برادەرێك کە زۆر نزیك بێ لە ئینسانەوە، (وَقِيلَ: كِنَايَةٌ عَنِ المَرْأةِ، وَقِيلَ: عَنِ الرّفِيقِ فِي السَّفَرِ)، هەندێك گوتوویانە: (الصَّاحِبِ بالجَنْبِ) کینایەیە بۆ ژن، کە زۆر لە مێردەوە نزیکە، وە هەندێکیش گوتوویانە: مەبەست پێی ڕەفیقو برادەری سەفەرێیە.

(مُخۡتَالٗا): (الخُيلاءُ: التكبُّرُ عَن تخيّلِ فَضِيلَةٍ تَرَاءَت لِلإنْسَانِ مِن نَفْسهِ)، (خُيلاءُ) بریتیە لە خۆ بەزلگرتنێك لە ئەنجامی ئەوەدا کە ئینسان سیفەتێکی باش لە خۆیدا ببینێ بە خەیاڵو لە حەقیقەتیشدا وانیە.

(فَخُورًا): (الفَخْر) واتە: شانازی، (فَخُور) واتە: زۆر شانازییکەر، (فَاخِر) کەسێکە کە شانازی بە خۆیەوە دەکات، (الفَخْرُ: المُبَاهَاةُ فِي الأشياءِ الخَارِجَةِ عَنِ الإنْسَانِ كَالمَالِ والجَاهِ: فَاخِرٌ وَفَخُورٌ)، (فَخْر) بریتیە لەوە کە ئینسان شانازیی بە خۆیەوە بکات، بە شتێك کە بە دەر لەخۆیەتی، وەك: شانازیی بە ماڵو سامانەوە بکات، یاخود بە جاهوو پێگەی کۆمەڵایەتیی، یان سیاسییەوە بکات.

(رِئَآءَ ٱلنَّاسِ): (رِئَاءَ النَّاس: أي مراءاةً وَتَشَبُّعاً) واتە: ڕووپامایی و ڕوودەربایسیی بۆ خەڵك، شتێك پێشانی خەڵك دەدات، کە لەڕاستیدا لە خودی خۆیدا نەیبێ، وەك ئەوە کە کەسێك خۆی بە بەخشندە پێشان

بدات، بەڵام چرووك بێ، کەسێك خۆی بە ئازا پیشان بدات، بەڵام ترسنۆك بێ، کەسێك خۆی بە زانا پیشان بدات، بەڵام نەزان بێ، ئەوە پێی دەگوترێ: (رِئاءَ النّاس).

(**قَرِينًا**): (فُلانٌ قَرْنُ فُلانٍ في الوِلادَةِ، وَقرينُهُ وَقِرْنُهُ في الجَلادَةِ وفي القُوَّةِ وفي غَيْرِهَا)، (قَرِين) واتە: بەرانبەر، نزیك، هاودەم، دەگوترێ: فلاّن كەس قەرِنی فلاّن كەسە لە لەدایكبووندا، واتە: پێكەوە لەدایكبوون، (وَقِرْنُهُ في الجَلادَةِ وفي القُوَّةِ) وە هاوتای فلاّن كەسە لە ئازایەتییدا یاخود لە هێزو توانادا، كەواتە: (قَرِين) كەسێكە كە زۆر لە ئینسانەوە نزیكەو هەمیشە لە تەنیشتیەتی، هاودەمیەتی.

(**مِثْقَالَ ذَرَّةٍ**): (مِثقَال) لەسەر كێشی (مِفْعَال)ە، دەڵێ: (ما يُوزَنُ بِهِ الأشياءُ) ئەو شتەیە كە شتی پێ دەكێشرێ، (الذرّ: النَّسْلُ وصِغارُ النَّملِ ما يُرى في شُعاعِ الشَّمْسِ)، (ذَرَّة) بە مێرووی بچووك دەگوترێ، وە بەو گەردیلانەی كاتێك كە تیشكی خۆر لە پەنجەرەوە دێتە ژوورێ، دەبینرێن وە بە نەسلو وەچەش دەگوترێ.

(**شَهِيدًا**): (مَن يُؤَدِّي الشَّهَادَة، جَمْعُهُ: شُهَدَاء وأشْهَاد)، شەهید كەسێكە كە شایەدیی دەدا، بە (شُهَدَاء وأشْهَاد) كۆ دەكرێتەوە.

(**تُسَوَّىٰ**): (سوَّى الشَّيءَ: قَوَّمَهُ وَعَدَّلَهُ وَجَعَلَهُ سَوِيّاً) شتێك رێكبخەیو تەختی بكەی دەگوترێ: (سوَّاهُ) ﴿لَوۡ تُسَوَّىٰ بِهِمُ ٱلۡأَرۡضُ وَلَا يَكۡتُمُونَ ٱللَّهَ حَدِيثٗا﴾، واتە: حەز دەكەن لەگەڵ زەوی، لەگەڵ خاكدا یەكسان بكرێنو تەخت بكرێن، واتە: ببنەوە بە خاك.

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای بەرزو مەزن لە میانەی خستنە ڕووی حەڵاڵو حەڕام، وە ئەمرو نەهییەکانی خۆی، وە لە میانەی خستنە ڕووی کۆمەڵێك یاسای شەرعیی گەورەو گرنگدا لە بواری خێزانو لە بواری کۆمەڵایەتییدا، ئنجا ڕوو دەکاتە ئیمانداران، دەشگونجێ ڕووی لە مرۆڤایەتیی بێ بەگشتی، بەڵام زیاتر واپێدەچێ ڕووی لە ئیمانداران بێ، چونکە ئەم شێوازە دواندنانەو فەرمان پێکردنانە، زیاتر بۆ ئینسانی ئیماندارو بۆ مسوڵمان شایستەیە، بە هەر حاڵ خوا ﷻ فەرمان دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـًٔا ﴾، وە خوا بپەرستنو هیچ شتێکی مەکەنە هاوبەش، لە شوێنی دیکە دەفەرموێ: ﴿ ... وَلَا يُشۡرِكۡ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدَۢا ﴿١١٠﴾ ﴾الكهف، واتە: لە پەرستنی پەروەردگاریدا هیچ ناکاتە هاوبەش، بەڵام لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـًٔا ﴾، چونکە ئەو شتەی کە ئینسان دەیکاتە هاوبەش بۆ خوا، مەرج نیە تەنیا ئینسان بێ، یان جند، یان فریشتە بێ، بەڵکو دەبینی شتێکە لە شتەکان، وەك دوایی باسی دەکەین، جا ئایا شیرك یانی چی؟ یانی: تۆ بە شێوەیەك مامەڵە لەگەڵ شتێکدا بکەی، کە تەنیا بۆ خوا شایستەیە، ئنجا ئەو جۆرە مامەڵەیە لە خۆشویستندا بێ، لە لێترساندا بێ، لە مل بۆ کەچکردندا بێ، لەبەر گەورەگرتندا بێ، لە پێشکەشکردنی دروشمەکانی خواپەرستییدا بێ، لە لێوەرگرتنی بەرنامەی ژیاندابێ، لە هەر شتێك لەو شتانەدا، یاخود لە هەموو ئەو شتانەدابێ، کە بۆ خوا نەبێ دروست نین، ئەگەر مامەڵەت کرد لەگەڵ غەیری خوادا، وەك لەگەڵ خوادا دەیکەی، جا ئەو شتە ژیان لەبەر بێ، ڕووح لەبەر بێ، یاخود بێ ژیان بێ، یاخود شتێك بێ، کەلوپەل بێ، دار بێ، بەرد بێ، ئەستێرە بێ، مانگ بێ، خۆر بێ، ئەوە تۆ ئەو شتەت کردۆتە هاوبەشی خوا، خوا دەفەرموێ: وە خوا بپەرستنو هیچ شتێك مەکەنە هاوبەشی ﴿ وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَٰنٗا ﴾، ئنجا پاش فەرمانکردن بە

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

بەندایەتییکردن بۆ خوا بە پەرستنی خوا بە ساغییو بە خوا بە یەکگرتنەوە، بێئەوەی کە شیركو هاوبەشدانانی تێکەڵ بکرێ، فەرمان دەکات بە چاکەکردن لەگەڵ (دە) جۆرە کەسدا: یەکەمو دووەم بابو دایك، دەفەرموێ: ﴿وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا﴾، وە چاکە بکەن لەگەڵ بابو دایك، ﴿وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ﴾، وە لەگەڵ خزمان، ﴿وَٱلْيَتَٰمَىٰ﴾، وە لەگەڵ هەتیوان، ﴿وَٱلْمَسَٰكِينِ﴾، وە لەگەڵ نەداران و خەڵکی ئاتاجو ناچار ﴿وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ﴾، وە لەگەڵ دراوسێی نزیك، ﴿وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ﴾، وە لەگەڵ دراوسێی دوور، ﴿وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ﴾، برادەرو هاوەڵێك کە هەمیشە لە تەنیشتتەو لێت نزیکە، ﴿وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ﴾، کوڕی ڕێگا، کە مەبەست پێی ڕێبوارە ﴿وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ﴾، وە ئەوانەی بەدەستانەوەن، واتە: کۆیلەو کەنیزەکەکانتان.

کەواتە: خوا ﷻ بەندایەتییکردن بۆخۆی لەگەڵ خزمەتکردنو چاکەکردن لەگەڵ بەندەکانی، وەك دوو تای تەرازوویەك داناوە: خوا پەرستییو خەڵك دۆستیی، هەڵبەتە ئەو ڕیزبەندییەش کە سەرەتا بابو دایك پێش خراون، دوایی خزمان، ئنجا بابو دایکیش جاری وایە دەچنەوە نێو چەمكو واتای خزمان، بەڵام لە هەموو کەسو لە هەموو خزمان نزیکتر کێیە؟ بابو دایکن، ئنجا دوایی خزمان، ئنجا برایە خوشکە مامو خاڵە، پوورو پلکە... تا کۆتایی هەمووی دەگرێتەوە، ئنجا دوایی دێتە سەر باسی هەتیوان، پاشان ئاتاجو نەدارو، ئنجا دوایی دراوسێی نزیكو دراوسێی دوورو، ئنجا ڕەفیقو برادەرێك کە هەمیشە لە ئینسانەوە نزیکە، ئنجا ڕێبوارو، دوایی کۆیلەو کەنیزەك، کە کاتی خۆی بوون، وە لە کۆتاییدا خوا دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾، بێگومان خوا کەسێکی خۆشناوێ کە خۆ بە زلگرییو شانازییکەربێ، ﴿مُخْتَالًا﴾، لە (خُيلاء)ەوە هاتوە، کە بریتیە لە کەسێك کە لە دەروونی خۆیدا

خۆی پێ زۆربێ، ﴿ فَخُورًا ﴾، ئەوەیە كە لە دەرەوەی خۆیدا شانازیی بكات بە شتێكەوە كە لە دەرەوەی خۆیەتی، بەڵام (خُیلاء) وەك گوتم ئەوەیە كە لە دەروونی خۆیدا شتێك لە خۆیدا شك بەرێ، خەیاڵی وابێ كە فلان شتەی هەبێ، واشنەبێ! خوای پەروەردگار ئەو جۆرە كەسانەی خۆشناوێن، لێرەشدا بۆیە خوا ﷻ باسی (مُخْتَال) و (فَخُور) دەكات، واتە: ئەوانەی كە لە دەروونی خۆیاندا خۆیان پێ زۆرە، وە خۆ هەڵدەكێشن بەسەر خەڵكیدا، چونكە لەڕاستییدا ئەو جۆرە كەسانە، هەم ڕێیان لە خوا پەرستیی ناكەوێ، هەم ڕێشیان لە چاكەكاریی و خزمەتكردنی خەڵك ناكەوێ، ئینسانی خۆ بەزلگر كەم وایە بەندایەتیی بۆ خوا بكات، هەروەها كەم وایە خزمەتی خەڵكیش بكاتو چاكەیان لەگەڵ بكات، ئنجا خوا ﷻ ئەوانەی كە خۆشی ناوێن، كە خۆ بەزلگرنو شانازییكەرن، بە چەند سیفەتێكی دیكەی خراپیش پێناسەیان دەكات، واتە: چەند ئاوەڵناو وەسفی دیكەی خراپیشیان لێ هەڵدەدات، دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ يَبۡخَلُونَ وَيَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبُخۡلِ ﴾، ئەوانەی ڕژدیی دەكەن، وە فەرمان بە خەڵكی بە ڕژدیی دەكەن، دەڵێن: ڕەزیل كەسێكە بۆخۆی چرووكەو پێی خۆشە خەڵكیش چرووك بێ، بۆخۆی ڕژدەو پێی خۆشە خەڵكیش ڕژد بێ، كەسی وا هەیە نابەخشێو ئەگەر خەڵكیش ببەخشێ پێی ناخۆشە، ئەگەر كەسێك سەخیی بێ، بەخشندە بێ، دڵ فراوان بێ، پێی دەڵێ: ماڵی خۆت بۆ دەبەخشی؟ دوایی هەژار دەبی، نەدار دەبی، ماڵی سپی بۆ ڕۆژی ڕەش هەڵبگرە، خەڵك چ منەتی پێیە!! ئا بەو جۆرە قسانە خەڵك لە چاكەكاریی سارد دەكەنەوە، ﴿ وَيَكۡتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ ﴾، وە ئەو چاكەو بەخششەی كە خوا پێی داون، پەنهانی دەكەن، یانی چی؟ یانی ئەو كەسە خوا پێیداوە، ئیدی كە خوا پێیداوە، بە حەڵاڵ پێیداوە، بە حەرام پێیداوە، گرنگ ئەوەیە دەوڵەمەندەو سەروەتمەندەو دەستەڵاتی دارایی هەیە، بەڵام دەیشارێتەوە، جا لەوبارەوە ئەم فەرمایشتە هەیە: ﴿عَنْ عمرو بن شعیب عن أبیه عن جده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ أَنَّ رَسُولَ

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

اَللَّهِ ﷺ: إِنَّ اَللَّهَ يُحِبُّ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَيْهِ﴾، أَخْرَجَهُ التِّرمِذِي برقم: (٢٨١٩)، قال الشيخ الألباني: حَسَنٌ صَحِيحٌ)، واته: عەمری کوڕی شوعەیب لە بابی ئەویش لە باپیرییەوە خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: بێگومان خوا حەز دەکات ئەگەر نیعمەتێکی بە بەندەی خۆی بەخشی، شوێنەواری ئەو چاکەو نیعمەتەی خۆی بەسەریەوە ببینێ، ئەوە پێغەمبەری خوا ﷺ دەربارەی کابرایەك فەرمووی کە هاتە خزمەتی بە قژێکی ئاڵۆزو چڵکنو بەرگێکی شڕەوە، پێغەمبەری خوا ﷺ پێی فەرموو: ماڵو سامانت نیە؟ گوتی: با، فەرمووی: چ جۆرە ماڵو سامانێك؟ گوتی: لە هەموو جۆرێکم هەیە، حوشترم هەن، مەڕو بزنم هەن، ڕەشەوڵاخم هەن، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: خوا ئەگەر چاکەی لەگەڵ بەندەی خۆیدا کرد، (واتە: سەروەتو سامانی پێدا) پێی خۆشە پێوەی دیاربێ، مادام هەژار نیی، با پێتەوە دیاربێ، مادام دەوڵەمەندی، بۆچی خۆت بە هەژار پێشاندەدەی؟! ئەگەر هەژارو نەدار بی، بە هەرحاڵ، بەڵام کە دەوڵەمەندی خۆت بە هەژارو نەدارو سواڵکەرانە بێنیە بەرچاو، خوا زۆری پێناخۆشە، مانای وایە تۆ نیعمەتی خوات شاردۆتەوە لە خۆتدا، ﴿وَيَكْتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ﴾، ئەمە واتایەکی، واتایەکی دیکەی ئەوەیە کە ئەو چاکەو بەخششو نیعمەتەی کە خوا پێی داون، لە جیاتی ئەوەی بڵاوی بکەنەوە لەنێو بەندەکانیدا، دەیشارنەوەو پەنهانی دەکەن، واتە: تەنیا بۆ خۆیانی خەرج دەکەن، یاخود جاری وایە بۆخۆشیانی خەرج ناکەن، ئنجا دەشگونجێ (فَضْل) لێرەدا تەنیا ماڵو سامان نەبێ، هەرچەندە بەپێی سیاق ماڵو سامان دەگرێتەوەو وشەی: (فَضْل)یش لە قورئاندا بە مانای ماڵو سامان هاتوە: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُواْ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ ...⑩﴾الجمعة، واتە: ئەگەر نوێژی جومعە کرا، بە زەویدا بڕۆن لە بەخششی خوا داوا بکەن، واتە: کەسابەت بکەنو بەخششی خوا بەدەست خۆتان بێنن، کە ماڵو سامانە، بەڵام (فَضْل) وێڕای ماڵو سامان بە

چاکەو نیعمەتی دیکەش دەگوترێ، خوا نیعمەتی زانستو زانیاریی داوە بە کەسێك، دەبێ ئەو زانستو زانیارییە بڵاو بکاتەوە، نیعمەتی عەقڵی پێداوە، پێویستە لە تەگبیرکردن بۆ چاککردنی حاڵی خەڵك بەکاری بێنێ، هەر کام لە نیعمەتەکانی خوا کە پێی داون، پێویستە ئەو نیعمەتە لە ڕەزامەندیی خوادا بەکاربێنێ، نەك بیشارێتەوەو لە خۆیدا حەپسی بکات، ﴿وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا﴾، وە بۆ بێبڕوایان ئازارێکی ڕیسواکەرمان داناوە، ئەمە ئەوە لێی وەردەگیرێ، کە ئەو سیفەتانە شایستەی ئینسانی کافرن، واتە: ئەی ئیماندارینە! خۆتان لەو سیفەتانە بپارێزن، کە لەڕاستییدا ئەو سیفەتانە شایستەی ئینسانی مسوڵمانو خەڵکی ئیماندارنین، شایستەی خەڵکی کافرو بێبڕوان، وە بێبڕوایانیش خوا ئازارو سزایەکی ڕیسواکەری بۆ داناون، مادام ئەوان بە کەم تەماشای خەڵکی دەکەن، خۆ بەسەر خەڵکیدا هەڵدەکێشن، خۆ بەزل دەگرن، ئەوەی خۆی بەزلگرت، یانی: خەڵکی بە گچکە تەماشا دەکات، هەر کەسێك شانازیی بەسەر خەڵکدا کرد، مانای وایە خۆی پێ لە خەڵکی زیادەو خۆی پێ لەوان زۆرترە، خوای دادگەریش بەپێی تاوانی خۆی سزای دەدا، سزایەکی ڕیسواکەری دەدا، واتە: سزایەکی دەدا لە ڕووی جەستییەوە، کە دیارە ئەوە ئێشی پێ دەگەیەنێ، وە لە لایەنی ڕووحییو مەعنەوییشەوە، هەست بە ڕیسواییو زەبوونییو شەرمەزاری دەکات، ئنجا دیسان هەر لەسەر پێناسەکردنی ئەو جۆرە کەسانە بەردەوام دەبێ، دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ﴾، وە ئەوانی کە ماڵو سامانەکانی خۆیان دەبەخشن بۆ ڕیابازیی لەبەرچاوی خەڵك، تەنیا بۆ ڕووپامایی دەیبەخشن، بۆ وێنە: لە مەجلیسێك دا کە خەڵکی لێ دانیشتوون دەڵێ: وەرە فلان کەس ئەوە زەکاتە، یان وەرە ئەو شتە بۆخۆت بەرە، لەبەرچاوی خەڵك بۆئەوەی خەڵك ببینێ ﴿وَلَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ﴾، بەڵام بڕوایان بە خواو بە ڕۆژی دوایی نییە، مەگەر چۆن دەنا ئەوەی ڕیابازیی کردو ڕووپامایی بۆ

خەڵکی کرد، یان ئیمانی هەرنیە بە خواو بە ڕۆژی دوایی، یان ئیمانەکەی زۆر بێهێزە، چونکە ئەگەر تۆ ئیمانت بە خوا هەبێ، مانای وایە هەر شتێك بۆ خوا نەبێ نایکەی، وە پاشان کە قەناعەتی تەواوت وایە کە خوا شتەکە دەبینێ کە دەیبەخشی، وە فریشتەکان دەیبینن‌و تۆماری دەکەن، پەکت لەسەر ئەوە نەکەوتوە کە سەرنجی خەڵکی بە لای خۆتدا ڕابکێشی! خەڵکی چی؟! نەدەتوانن پاداشتت بدەنەوە، نەدەتوانن بتبەنە بەهەشتێ، نەدەتوانن بتخەنە دۆزەخ، کەسانێك بەهەشت‌و دۆزەخیان بە دەست نەبێ‌و، دەوڵەمەندیی‌و، هەژارییان بەدەست نەبێ، ساغیی‌و نەخۆشییان بە دەست نەبێ، پێویست ناکات هیچ شتێك بۆ وان بکەی، بۆیە خوا ﷻ زۆر ڕقی لەو کەسانەیە کە بۆ بەرچاوی خەڵك، بۆ ڕوو دەربایی‌و ڕووپامایی شت دەکەن، ﴿ وَمَن يَكُنِ ٱلشَّيۡطَٰنُ لَهُۥ قَرِينٗا فَسَآءَ قَرِينٗا ﴾، وە هەرکەسێکیش شەیتان هاوجووتی بێ‌و نزیکی بی، هاودەم‌و هاوڕازی بێ، ئەوە شەیتان خراپترین هاودەم‌و هاوڕازە، کە لەگەڵ ئینساندا نزیك بێ‌و ببێتە هاودەم‌و هاوڕاز، واتە: ئەو جۆرە کەسانە کە ئەو سیفەتە خراپانەیان تێدا هەن، لە ئەنجامی نزیکیی‌و هاوەڵایەتیی شەیتانەوە ئەو سیفەتانەیان تێدا پەیدابوون، لەمەوە بۆمان دەردەکەوێ، کە هەمیشە سیفەتی خراپ ڕیشەکەی دەچێتەوە بۆ شەیتان، بۆ وەسوەسەو دنەدانی شەیتان، هەروەك سیفەتی باش، دەچێتەوە بۆ ئیمان‌و بۆ ئیلهامی فریشتەکان، وە بۆ ئەو عەقیدەیەی کە لە دڵی ئینساندا جێگیر دەبێ، وە ئەو پەیوەندییەی لەگەڵ خوای پەروەردگاردا دروست دەبێ، کە بەندایەتیی یە.

ئنجا خوا ﷻ، ئەو جۆرە کەسانە هان دەدا بۆ ئیمان هێنان بە خواو بە ڕۆژی دوایی، وە هانیشیان دەدا، کە ئەوەی خوا پێی داون ببەخشن، دەفەرموێ: ﴿ وَمَاذَا عَلَيۡهِمۡ لَوۡ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُۚ ﴾، وە چیان لێدێ ئەگەر ئیمان بە خوا بێنن‌و بە ڕۆژی دوایی بێنن، وە لەوەش کە خوا پێی داون ببەخشن، واتە: چییان لێدێ؟ ئایا ئیمان هێنان هیچ زەرەرێك

لە ئینسان دەدا؟ ئایا بەخشندەییو سەخاوەت هیچ زیانێکی بۆ ئینسان هەیە؟ واتە: ئەوانە بۆچی لە ئیمان دەسڵەمنەوە، بۆچی لە کەرەمو سەخاوەت دەسڵەمنەوە؟ جا ئەوەش بەڕاستیی زۆر جێی سەرنجە کە خوای پەروەردگار ئیمان بە خواو بە ڕۆژی دوایی، لەگەڵ سەخاوەتو کەرەمو بەخشندەییدا پێکەوە باس کردوون، مانای وایە هەر کەسێك ئیمانی هەبوو بە خواو بە ڕۆژی دوایی، سەخییو بەخشندەش دەبێ لە قەدەر ئیمانەکەی، بۆیە ئەگەر دەوڵەمەندێکی نوێژکەری چرووکتان بینی، نەڵێن: ئەوە چۆن وایە؟! چونکە ئەو نوێژکەرە دەوڵەمەندە جۆرێك لە ئیمانی هەیە، بەڵام ئیمانەکەی کزو لاوازە، ئیمانی باش سیفەتی باش لە ئینساندا پەیدا دەکات، بە تایبەتی کەرەمو سەخاوەتو بەخشندەیی، ئنجا جێی سەرنج ئەوەیە کە لە ئایەتەکەی پێشێدا دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ﴾، وە ئەوانەی سامانەکانیان بۆ ڕیابازیی دەبەخشن، بەڵام لێرەدا دەفەرموێ: ﴿وَأَنفَقُوا۟ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ﴾، چونکە کەسێك ئیمانی هەبێ ڕزقەکەی لە خوا دەزانێ، بەڵام ئەوەی ئیمانی بە خوا نەبێ، بە هی خۆی دەزانێ، قارِوون چی دەگوت؟ دەیگوت: ﴿قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِىٓ ...٧٨﴾ القصص، واتە: ئەو سەروەتو سامانەم بە هۆی زانیاریی خۆمەوە پەیدا کردوە، بەڵام ئیماندار چی دەڵێ؟ وەك سولەیمان فەرمووی: ﴿... هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِىٓ ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ... ٤٠﴾ النمل، واتە: ئەوە بەخششی پەروەردگارمە، تاقیم دەکاتەوە، بزانێ سوپاسگوزار دەبم، یاخود سپڵە دەبم، بۆیە خوای پایەدار دەفەرموێ: چی دەبوو ئەگەر ئیمانیان بە خواو ڕۆژی دوایی هێنابا، وە لەوەی کە خوا پێیداون وەك بژیو بەخشیبایان؟ ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا﴾، واتە: وە خواش پێیان زانایە، با وا نەزانن کە ئەگەر بەخشییان زایە دەبێتو کەس نایبینێو کەس پاداشتی

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

ناداتەوە، خوا بە هەموو شتێك زانایە، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ ﴾، خوا بە قەدەر قورسایی گەردێك ستەم ناكات، واپێدەچێ مەبەست لێرەدا پێی سزادان بێ، واتە: وەختێك خوا ﷻ سزای خەڵك دەدا لەسەر خراپەكانیان، بە قەدەر قورسایی گەردێك ستەمیان لێناكات،، بەڵكو سزای پڕ بە پێستیان دەدا، خوا سزای دادگەرانە دەدا، بەڵام پاداشت دەداتەوە، بەشێوەیەكی بەخشندانەو چاكەكارانە، ﴿ وَإِن تَكُ حَسَنَةٗ يُضَٰعِفۡهَا ﴾، بەڵام ئەگەر ئەو كردەوەیە چاكە بێ، چەند قات پاداشتی دەداتەوە، ﴿ وَيُؤۡتِ مِن لَّدُنۡهُ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴾، وە لەلایەن خۆیەوە پاداشتێكی مەزن دەداتەوە، بە هەركەسێك كە چاكە بكات، لەسەر خراپە وەك خۆی، بەڵام بۆ چاكە چەند بەرانبەرە، وەك دەفەرموێ: ﴿ مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشۡرُ أَمۡثَالِهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَا وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ١٦٠ ﴾الأنعام، واتە: هەر كەسێك چاكە بكات بە دە بەرانبەر پاداشت دەدرێتەوە، (بەڵكو تا حەوت سەد بەرانبەریش دەڕوا)، وە هەر كەسێك خراپەیەك بكات بەس بە قەدەر خراپەكەی سزا دەدرێتەوە.

ئنجا لە كۆتاییدا خوای پەروەردگار بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿ فَكَيۡفَ إِذَا جِئۡنَا مِن كُلِّ أُمَّةِۭ بِشَهِيدٖ وَجِئۡنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدٗا ﴾، خوا ﷻ لە كۆتایی ئەو ڕوونكردنەوەو ئەو یاساو حوكمە شەرعییانەدا، سەرنجی پێغەمبەر ﷺ وە لە پشت پێغەمبەریش سەرنجی ئۆممەتەكەی، ڕادەكێشێ بۆ دیمەنێكی زۆر ڕاچڵەكێنەر، لە دیمەنەكانی ڕۆژی قیامەت، دەفەرموێ: چی دەبێ؟ واتە: شتێكی زۆر سەیرو سەرسووڕهێنەر دەبێ، كاتێك لە هەر كۆمەڵێك چاودێرێكیان بێنین، شایەدێكیان بێنین بەسەریانەوە، كە ئەو شایەدە كێیە؟ پێغەمبەرەكەیانە یاخود شوێنكەوتووانی پێغەمبەرانن‌و، میراتگرانی پێغەمبەرانن، هەر كەسە لە

قەدەر خۆی دەبێتە شایەدو چاودێر ﴿ وَجِئۡنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدٗا ﴾، وە تۆشمان هێنا وەك شایەد بەسەر ئەوانەوە، واتە: بەسەر ئۆممەتەكەتەوە، ﴿ يَوۡمَئِذٖ يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَعَصَوُاْ ٱلرَّسُولَ ﴾، لەو ڕۆژەدا ئەوانەی بێبڕوا بوونو سەرپێچییان لە پێغەمبەر ﷺ كردوە، حەز دەكەن، حەز لە چی دەكەن؟ ﴿لَوۡ تُسَوَّىٰ بِهِمُ ٱلۡأَرۡضُ ﴾، كە لەگەڵ خاكدا یەكسان بكرێن، ﴿وَلَا يَكۡتُمُونَ ٱللَّهَ حَدِيثٗا ﴾، وە هیچ قسەیەك لە خوا ناشارنەوە، وە توانای شاردنەوەیان نیە، هەرچی هەیە هەموو نهێنییەكان دەكەونە گوڕ، خوای پەروەردگار لەو ڕۆژەدا لەگەڵ هەموومان بە كەرەمو بە بەزەیی و بە لوتف بێ.

چەند مەسەلەیەكی گرنگ

مەسەلەی یەكەم: كە خوای تاكو بێوێنە دەفەرمووێ: ﴿وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـٔٗا ...﴾، وە بەندایەتیی بۆ خوا بكەن، یاخود خوا بپەرستن، وە هیچ شتێك مەكەنە هاوبەشی.

وشەی: (عِبَادَة) یانی چی؟ هەرچەندە من لە كتێبی: (خوا پەرستیی ئیسلامیی) بەرگی (١)، وە لە كتێبی: (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی) بەرگی (٣)دا، بە ناوونیشانی: (خوا بە یەكگرتن لە ناوو سیفەتەكانو لە پەرستراوێتییدا) بە تەفصیل باسی چەمكو واتای عیبادەتم كردوە، بەڵام لێرەدا بە كورتیی سێ پێناسەم هێناون، یەكێكیان لە (لِسَانُ العَرَب)ەوە، كە هی (إبْنُ المَنْظُور)ە، یەكێكی دیكەیان لە (مُفْرَدَات الألفَاظ القُرآن) كە هی (رَاغِب الأصْفَهَانِي)یە، ئەویدیكەش لە (إبْنُ تَيْمِيَة)ەوە ڕەحمەتی خوا لە هەموویان بێ:

١/ (إبْنُ المَنْظُور) دەڵێ: (العِبَادَةُ هِيَ الْتَذَلُّلِ والخُضُوعُ والطَّاعَة والدَّيْنُونة، وَمِنْهُ طَرِيقٌ مُعَبَّدٌ، إذَا كَانَ مُذَلَّلاً بِكَثْرَةِ الوَطءِ، وَبَعِيرٌ مُعَبَّد إذَا ذللّه القَطِرَان)[1].

واتە: (عِبَادَة) بریتیە لە زەبوونییو ملکەچییو فەرمانبەریی و گوێڕایەڵیی، وە لەوەوە هاتوە دەگوترێ: ڕێیەکی موعەببەدو حوشترێکی موعەببەدە، واتە: ڕێیەك کە زۆری خەڵك پێدا ڕۆیبێو گرێی تێدا نەمابێو تەخت بووبێ، وە حوشتری موعەببەد کاتێك حوشتر کە نەخۆشیی خروو دەیگرێ، ئەگەر قەترانی لێبدەی خرووەکەی دەشکێو بۆخۆی دادەمرکێ، کەواتە: وشەی عیبادەت یانی: ئەوە کە ئینسان لە بەرانبەر خوادا دابمرکێو هێمن بێو ملکەچبێ بۆ خواو لامو جیمیی نەبێ، لە بەرانبەر هەر شتێکدا کە خوا دەفەرموێ.

٢/ (رَاغِب الأصْفَهَانِي) دەڵێ: (العبوديّة: إظْهَارُ التَّذلُّل، والعِبَادَة أبْلَغُ مِنْهَا، لِأَنَّهَا غَايَةِ التَّذلُّلِ، ولاَ يَسْتَحِقُّهَا إلاَّ مَنْ لَهُ غَايَةُ الإفْضَال، وَهُوَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ﴾ الإسراء)، واتە: (عُبوديّة) بریتیە لە دەرخستنی ملکەچیی، بەڵام (عِبَادَة) مانای زیاتری تێدایە، چونکە بریتیە لەوپەڕی ملکەچییو گەردنکەچیی، وە شایستەی ئەوپەڕی ملکەچییش نیە، مەگەر کەسێك خاوەنی ئەوپەڕی چاکەو بەخشش بێ، ئەویش خوای بەرزە، بۆیە خوا دەفەرموێ: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ﴾ الإسراء، واتە: پەروەردگارت فەرمانی کردوەو بڕیاری داوە، کە جگە لەو نەپەرستن، چونکە پەرستن واتە: ئەوپەڕی ملکەچیی.

٣/ (إبْنُ تَيْمِيَة) دەڵێ: (الْعِبَادَةُ: هِيَ اسْمٌ جَامِعٌ لِكُلِّ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَيَرْضَاهُ: مِنْ الْأَقْوَالِ، وَالْأَعْمَالِ الْبَاطِنَةِ وَالظَّاهِرَةِ ذَلِكَ كَمَالُ الخُضُوعِ مَعَ

---

[1] لِسَانُ العَرَب، ج: (١٠)، ص: (١٠).

كَمَال الـمُحِبَّة، وَكَمَال الخَشْيَةِ وَالتَعْظِيم)، واتە: (عِبَادَة) ناوێكی كۆكەرەوەیە بۆ هەموو ئەو شتانەی كە خوا خۆشی دەوێن، وە لە لای پەسندن، لە قسەو، لە كردەوە، ڕواڵەتو پەنهانەكان، هەروەها وێڕای ئەوەش لەگەڵ ئەوپەڕی ملكەچییو ئەوپەڕی خۆشەویستیی لەگەڵ تەواوی لێترسانو بە گەورەگرتن دا بۆ خوا ﷻ.

مەسەلەی دووەم: كە خوای بێ هاوەڵ دەفەرموێ: ﴿وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـًٔا ﴾، هیچ شتێك مەكەنە هاوبەش بۆ خوا ﷻ، ئایا شیرك یانی: چی؟

باسێك لەبارەی هاوبەش بۆ خوا دانان (الشرك بالله)ەوە

(شِرك) یانی: هاوبەش بۆ خوا پەیدا كردن، كە (إشراك)یشی بۆ بەكاردێ، واتە: شتێك لە شتێكدا بكەیە هاوبەش، بۆچی دەگوترێ شەریك؟ چونكە هاوبەشە لەگەڵ ئەویدیكەدا، (شِرك) پێچەوانەی (تَوحِید)ە، (شِرك) واتە: هاوبەشدانان، (تَوحِید) واتە: خوا بەیەكگرتن، (تَوحِید) واتە: تەنیا خواپەرستن، (شِرك) واتە: پەرستنی شتێكی دیكە لەگەڵ خوادا ﷻ، ئنجا (شِرك) بەگشتی سێ بەشە:

یەكەم: (الشِّرْكُ باللَّهِ فِي الخالقية والرَّبوبية والمالكية والولاية... ألخ)، هاوبەشدانان بۆ خوا لە بەدیهێنەرایەتییو پەروەردگارێتییو خاوەندارێتیو ... هتددا.

دووەم: (الشِّرْكُ باللَّهِ في أسمائهِ وصِفاته)، هاوبەشدانان بۆ خوا لە ناوو لە سیفەتەكانیدا.

سێیەم: (الشِّرْكُ باللَّهِ في الألوهية)، هاوبەشدانان بۆ خوا لە پەرستراوێتییدا.

شیـرکـی گــەورەو بەڵـگـەکـانی و جۆرەکـانی

بەڵـگەی هـەر سـێك لـەو جـۆرە شـیـرکانەش کـە هەرسێکیـشیان شـیـرکی گـەورەن، ئەم ئایـەتانەی سـوورەتی (الـشـعراء)ن، کـە دەفەرمـوێ: ﴿ قَالُواْ وَهُمۡ فِيهَا يَخۡتَصِمُونَ ٩٦ تَٱللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٍ ٩٧ إِذۡ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٩٨ وَمَآ أَضَلَّنَآ إِلَّا ٱلۡمُجۡرِمُونَ ٩٩ ﴾، واتە: (دۆزەخییەکان) لە کاتێکدا کـە خـەریکی دەمەقاڵـێ بـوون لـە دۆزەخـدا گوتیـان: سـوێند بـە خـوا ئێمـە لـە گومڕاییەکـی ئاشـکرادا بـووین، کاتێـك ئێوەمـان یەکـسـان دەکـرد لەگـەڵ پەروەردگـاری جیهانییەکـاندا، ئێـوە واتـە: کـێ؟ واتـە: پەرسـتـراوەکانیان، کەواتـە: شـیـرکی گـەورە چییـە؟ ئەوەیە کە تۆ غـەیری خوا لەگـەڵ خوادا یەکسـان بکـەی، جـا چ لـە پەروەردگـاریتیی‌و خـاوەنـداریتیی‌و بەدیهێنەریتییـدا، چ لـە نـاوو سیفەتەکانیـدا، چ لـە بەندایـەتیی بـۆ کـردن‌و پەرسـتنیدا، واتـە: لـە بـواری پەرسـتـراویتییـدا.

ئنجا هاوبەش بۆ خـوا دانـان لە بواری پەرسـتـراندا، ئـەوە لەڕاسـتییدا بەشی گـەورەی شـیـرك پێکدێنـێ، وە هـەرچی کێـشـەو مـشـتومڕی پێغەمبـەران (علیهم الصلاة والسلام) بووە لەگەڵ ناحەزانیانـدا، لێرەدا بووە، واتـە: لەسـەر جۆری سێیەمی شـیـرك بووە، لەسـەر هـاوبەش بـۆ خـوا دانـان لـە پەرسـتـراندا، ئەگـەرنا هاوبـەش بـۆ خـوا دانـان لـە بەدیهـێنەرایەتیی‌و پەروەردگاریتییـدا، هـەموویـان دانیـان پێـدا هێنـاوە، بـە بەڵـگەی ئـەوە کـە خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێ: ﴿ وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَهُمۡ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۖ ... ٨٧ ﴾الزخـرف، واتـە: ئەگـەر لێیـان بپرسـی کـێ دروسـتی کـردن؟ دەڵـێن: خـوا ﷻ، وە لـە شـوێنێکـی دیکـەدا دەفـەرموێ: ﴿ وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡعَلِيمُ ٩ ﴾الزخـرف، واتـە: ئەگـەر لێیـان بپرسـی: کـێ

ئاسمانەکانو زەوی دروست کردوون؟ دەڵێن: (خوای ﷻ) زاڵی زانا، بەڵام کێشە لەسەر چی بووە؟ لەسەر ئەوەبووە کە: ئایا ئەو خوایە کە تەنیا ئەو بەدیهێنەرە، وە تەنیا ئەو پەروەردگارە، وە تەنیا ئەو خاوەنە، ئایا دەبێ هەر ئەو بپەرسترێ، یاخود هاوبەشی بۆ دابنرێ؟ واتە: وێڕای ئەوەی کە دەپەرسترێ، یاخود لە جیاتی ئەو خەڵکی دیکە، یاخود شتی دیکە بپەرسترێ؟ کێشە لێرەدا بووەو پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) گوتوویانە: دەبێ تەنیا خوا بپەرسترێو هەموو جۆرەکانی پەرستن دەبێ تەنیا بۆ خوای بێ وێنە بن، کە جۆرەکانی پەرستنیش بەگشتی دوو جۆرن: جۆری یەکەم: لە بواری یاسادانان (في مجال التشريع). جۆری دووەم: لە بواری دروشمەکاندا (في مجال الشعائر)، لە بواری یاسادانانندا خوا دەفەرموێ: ﴿أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَـٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُ...﴿٢١﴾﴾ الشورى، واتە: ئایا چەند هاوبەشێکیان هەن کە بەرنامەیەکیان بۆ داناون لە ئایینندا کە خوا مۆڵەتی نەداوە؟ کەواتە: هەر کەسێك بەرنامە بۆ خەڵك دابنێ، حەڵاڵو حەرامیان بۆ دابنێ، بە جۆرێك کە خوا مۆڵەتی نەدابێ، ئەوە مانای وایە ئەو کەسەی کە بەرنامەی بۆ دادەنێ، کردوویەتی بە هاوبەش بۆ خوا، ئەدی هاوبەش بۆ خوا دانان لە بواری دروشمەکاندا؟ لەوبارەشەوە خوای بێوێنە دەفەرموێ: ﴿ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمۡ شَعَـٰٓئِرَ ٱللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقۡوَى ٱلۡقُلُوبِ ﴿٣٢﴾﴾ الحج، واتە: ئاوا بەو شێوەیە وە هەر کەسێك دروشمەکانی خوا بە گەورە بگرێ، ئەوە بە گەورە گرتنی دروشمەکانی خوا لە تەقوایەکە کە لە دڵدایە، واتە: تەقوای ڕاستەقینەیە، کەواتە دروشمەکان هەموویان هی خوان، ﴿وَمَن يُعَظِّمۡ شَعَـٰٓئِرَ ٱللَّهِ﴾، دروشمەکان دەبێ هەر بۆ خوابن، دروشمەکان چین؟ نوێژ دروشمە، بەڵکو گەورەترین دروشم نوێژە، چونکە ئەویش کۆمەڵێك دروشمی تێدایە، وەك: سەجدە بردن، ڕکووع بردن،

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmerOffice

دووعا کردن، قورئان خوێندن، ئەوانەش هەموویان دروشمن، هەموویان نیشانەی بەندایەتیی کردنن بۆ خوا، هەروەها ڕۆژووگرتن دروشمە، زەکات دروشمە، حەجو عومرە دروشمن، ئنجا قوربانی سەربڕین، نەزرکردن، سوێند خواردن، ئەوانە هەموویان نیشانەو دروشمی بەندایەتییکردنی مرۆڤن بۆ خوا، کەواتە: دروشمەکان هەموو هی خوان‌و نابێ بەشی غەیری خوایان پێوەبێ، ئنجا خوا دەفەرموێ: ﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥ ۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾الأنعام، واته: بڵێ: بێگومان من نوێژم، قوربانیی سەربڕینم، ژیانم، مردنم بۆ خوای پەروەردگاری جیهانییەکانە، هیچ هاوبەشی نین، وە من بەوە فەرمانم پێکراوە، (کە هەموو شتێکم بۆ خوا بێ، ژیانم‌و مردنم بۆ خوا بێ، وە نوێژو قوربانی سەربڕین‌و عیبادەت‌و هەموو شتێکم بۆ خوا بێ)، وە من یەکەمینی مسوڵمانانم، هەروەها خوای پەروەردگار لە سوورەتی (النور) ئایەتی (٥٥)دا دوای ئەوەی بەڵێن‌و موژدەی ئەوە بە ئیمانداران دەدات کە بیانکاتە جێنشین لەسەر زەوی، دەفەرموێ: ﴿ ... يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْـًٔا ... ﴿٥٥﴾ ﴾النور، (ئەوە مەرجی خوایە)، ﴿ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ كَمَا ٱسْتَخْلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ ٱلَّذِى ٱرْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا ۚ وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٥٥﴾ ﴾النور، واته: خوا ئەو بەڵێنانەتان پێدەدا، ئەو موژدانەتان پێدەدا بە مەرج، موژدەکان چین؟ دەفەرموێ: خوا بەڵێنی داوە بەوانەتان کە ئیمانیان هێناوەو کردوە باشەکان ئەنجام دەدەن، کە بیانکاتە جێنشین لەسەر زەوی (واتە: دەستەڵاتیان بداتێ، بیانکاتە حوکمڕان)، وەك چۆن ئەوانی پێش ئێوەشی کرد

بووە حوكمڕان، وە ئەو بەرنامەیەی كە بۆی پەسند كردوون، كە ئیسلامە بۆتان بچەسپێنی، وە دوای ئەوەی ترسیان لەسەر بووە (لە دوژمن دەترسێن بیانگرن، بیانكوژن، نانیان ببڕن، دەریان بكەن، ناڕەحەتیان بكەن)، ئەو ترسەیان بۆ دەگۆڕێ بۆ هێمنییو ئاسایش، (بەڵام ئەو بەڵێنانە بە چ مەرجێك؟) تەنیا بەندایەتیی بۆ من دەكەن، هیچ شتێك ناكەنە هاوبەشم.

ئنجا پێویستە بزانین كە دوو جۆرە هاوبەشدانان هەن، هاوبەشدانانی گەورەو، هاوبەش دانانی گچكە، پێشتر باسی هاوبەش دانانی گەورەمان كرد، كە بریتیە لە هاوبەش بۆ خوا دانان لە بواری یاسادانان، یان لە بواری دروشمەكاندا، هەركەسێك یاسایەك لە غەیری خوا وەربگرێو پێچەوانەی شەریعەتی خوابێ، ئەوە شیركی گەورەی كردوە، بۆ وێنە: مەسەلەی دابەشكردنی میرات، مەسەلەی چەند ژنیی كە لەم ڕۆژگارو سەردەمەدا، لەلایەنی خەڵكێكی خۆ بە دیندار زانەوە، نیشانەی پرسیاریان خراوەتە سەر، هەركەسێك دژی ئەو یاسایانەی خوا بێ، مانای وایە شیركی گەورەی كردوە، بە دەقی ئایەت وەك دەفەرموێ: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنۢ بِهِ ٱللَّهُ ...(٢١)﴾ الشورى، واتە: ئایا چەند هاوبەشێكیان هەن كە بەرنامەیەكیان لە ئایین بۆ داناون، كە خوا مۆڵەتی نەداوە؟!

بەڵێ ناگونجێ خۆت بە مسوڵمان بزانیو یاسای خواش ڕەت بكەیەوە، چونكە خوا فەرموویەتی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا (٣٦)﴾ الأحزاب، واتە: هیچ پیاوێكی ئیمانداروئافرەتێكی ئیماندار، بۆیان نیە دوای ئەوەی خواو پێغەمبەری خوا بڕیارێك دەدەن، خۆیان سەرپشك بكەن (لە گوێڕایەڵ بوونو نەبوون دا) وە هەر كەسێك سەرپێچیی فەرمانی خواو پێغەمبەری خوا بكات، ئەوە زۆر بە ئاشكرایی گومڕابووەو، سەری لێشێواوە.

کەواتە: جۆری یەکەمی شیرکی گەورە بریتیە لە لادان لە بواری یاساکانی ژیاندا (شرائع الحیاة)، وە جۆری دووەمی شیرکی گەورە بریتیە لە لادان لە دروشمەکانی دین (شعائر الدین)دا، کەسێك سەجدە بۆ غەیری خوا بەرێ، ڕکووع بۆ غەیری خوا بەرێ، سوێند بە غەیری خوا بخوات، غەیری خوای وەك خوا خۆشبوێ، غەیری خوای وەك خوا لەلا گەورەبێ، وەك بۆ خوا ملکەچە، ئاوا بۆ غەیری خواش ملکەچ بێ، وەك چۆن پشت بە خوا دەبەستێ، ئاوا پشت بە غەیری خوا ببەستێ، قوربانیی بۆ غەیری خوا سەرببڕێ، نوێژ بۆ غەیری خوا بکات... هتد، هەموو ئەوانە شیرکی گەورەن، هەڵبەتە مەسەلەی سوێند خواردن نەبێ، کە مەگەر نیەتی وابێ کە ئەو شتەی سوێندی پێ دەخوا، وەك خوایە، ئەگەرنا سوێند بە غەیری خوا خواردن شیرکی گچکەیە، بەڵام ئەگەر نیەتەکەی وابێ‌و پێی وەك خوا بێ، یان پێی لە خواش گەورەتربێ !! ئەوەش هەر شیرکی گەورەیە، جا شیرکی گەورە ئەو دوو جۆرەیە، شیرکی گچکەشمان هەیە، کە ئەویش دوو جۆرە:

شیرکی گچکەو جۆرەکانی

جۆری یەکەمی شیرکی بچووك: بریتیە لە هەندێ قسەو هەڵسوکەوت کە لەسەر زمان‌و ئەندامەکان دەردەکەون، وە بۆنی ئەوەیان لێدێ کە غەیری خوا وەك خوا تەماشا دەکرێ، وەك چی؟ بۆ وێنە ئەم حەدیسە دێنینەوە: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ: فَحَدَّثَهُ بِبَعْضِ الْكَلامِ، فَقَالَ: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشِئْتَ، فَقَالَ: أجَعَلْتَنِي للَّهِ عِدْلاً، قُلْ: مَا شَاءَ اللَّهُ﴾، أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِي برقم: (١٣٠٠٥)، وَالبُخَارِيُّ في (الأدب المفرد) برقم: (٧٨٣)، وَصَحَّحَهُ الألباني، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: پیاوێك هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ هەندێ قسەی بۆ کرد، پاشان گوتی: مەگەر خوا بیەوێ‌و تۆ بتەوێ، فەرمووی: ئایا منت کردە هاوتای خوا؟! بڵێ: مەگەر خوا بیەوێ بە تەنیا.

ڕەفتارێکی دیکە کە شیرکی گـچکەیە، بریتیـە لە سوێندخواردن بە غەیری خوا، بۆیە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٠٧٢)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٥٣٥) وَقَالَ: حَسَنٌ، وَالحَاكِمُ برقم: (٤٥) وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَيْخَين، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٢٥١)، وَأَبُو عَوَانَة برقم: (٥٩٦٧)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٣٥٨) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَصَحَّحَهُ الألباني، واتە: هەر کەسێك سوێند بە غەیری خوا بخوات، ئەوە کوفری کردوە، یاخود شیرکی کردوە، واتە: کوفرو شیرکی گچکە، بەڵام بە مەرجێك نیەتەکەی وانەبێ، واتە: ئەو شتەی پێ وەك خوا نەبێ، یان پێی لە خوا گەورەتر نەبێ، چونکە دەڵێن: هەبووە گوتوویانە، سوێند بە خوا بخۆ، یەکسەر سوێندی خواردوە، سوێند بە قورئان بخۆ یەکسەر سوێندی خواردوە، گوتوویانە: سوێند بە سەری شێخ بخۆ، گوتوویەتی: چۆن دەبێ؟! مانای وایە سەری شێخی پێ لە خواو لە قورئان گەورەتر بووە!! ئەوە شیرکی گەورەیە، یاخود هەیە کەسێکی زۆر خۆشدەوێ، دەڵێ سوێند بە سەری فلان کەسی ناخۆم، بە درۆ، بەڵام سوێند بە خوا دەخوات، مانای وایە ئەوی پێ لە خوا گەورەترە، ئەوە شیرکی گەورەیە، دەنا لە ئەسڵدا سوێند بە غەیری خوا خواردن، شیرکی بچووکە.

هەروەها یەکێکی دیکە لەو ڕەفتارانەی کە شیرکی گچکەن ئەوەیە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٨٨٠٣) تعليق شعيب الأرنؤوط: حَسَنٌ لِغَيْرِهِ، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٠٧٢) وَقَالَ الشيخ الألباني: حَدِيثٌ حَسَنٌ، واتە: هەر کەسێك شتێك هەڵبواسێ حەواڵەی ئەو دەکرێ، کە دیارە ئەوە جۆرێکە لە شیرك، کەسی وا هەیە ناڵی کەر هەڵدەواسێ بۆئەوەی لە چاوو زاری خەڵك بەدووربێ، گشتەکو دەزوو هەڵدەواسێ بەدەستییەوە، ئەوانە هەموویان هەڵەو ئەفسانەن، وە ئەوەش جۆرێکە لە شیرك، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ لە فەرموودەیەکی دیکەدا فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

شِـرْكٌ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد بـرقم: (٣٦١٥)، وأبـو داود بـرقم: (٣٨٨٣)، وَابْـنُ مَـاجَهْ برقم: (٣٥٣٠)، وَالحَـاكِمُ برقم: (٨٢٩٠)، وَقَـال: صَحِيح الإِسنَاد عَلَى شَرْطِ الشَيْخَينِ، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٠٩٠)، وَأَبُو يَعلَى برقم: (٥٢٠٨) عَنْ عَبْدِ اللّهِ، وَصَحَّحَهُ الألبـاني، ﴿(رُقى) كۆی (رقيـة)يە، واتـە: دووعـاو نوشـتەیەك كە شـەرعیی نەبـێ، یانی: لە قورئـانو سـوننەت وەرنەگیرابێ، وەك ئـەوەی كە جادووگەرو نوشتەچییەكان دەیكەن، هەندێك هێڵو نەخش، یان هـەندێك نـاوی تێـدایە كـە نـازانرێ نـاوی شـەیاتانن، نـاوی چیـن؟، كەواتـە: (رقـی) ئەوەیـە كـە بنووسـرێ، وە (تَمـائم) كـۆی (تَميمـة)یـە، ئـەویش ئەوەیـە كـە هەڵبواسـرێ، وە (تِوَلَـةَ) ئەوەیە كە ژن لەلای مێرد خۆشـەویست بێ، وە مێـرد لـەلای ژن خۆشـەویسـت بێ، یاخـود ئافرەتێـك لـەلای پیاوێـك، یـان پیـاوێك لەلای ئافرەتێك خۆشـەویسـت بكەن، پێغەمبەری خوا ﷺ ئەوانـەی هـەموو بـە شیـرك دانـاوە، بۆچـی؟ چونكە بـە زۆریـی ئـەو شـتانە كـە دەكرێن بـە هـاوكاریـیو پـشـت بەسـتن بـە شـەیتانەكانە، نـاوی شـەیتانیان تێـدا دەنووسرێ، یاخـود هەنـدێ ژمـارەو ڕەمزو هێمـایان تێـدا دەنووسـرێ، كە دیـارە مەبەسـتی ناشـەرعییو خراپیـان گرتۆتـە خۆیـان، ئەمـە جـۆری یەكـەمی شیـركی بچـووك.

جـۆری دووەمی شـیركی بچـووك: بریتیـە لـە ڕیابازیی، پێشـتریش باسـمان كـرد، وەك خـوای پەروەردگـار دەفـەرموێ: ﴿... فَمَن كَانَ يَرۡجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلۡيَعۡمَلۡ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَلَا يُشۡرِكۡ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدَۢا ۝١١٠﴾الكهـف، واتـە: هـەر كەسێك بە ئومێدی دیداری پەروەردگاری خۆیـەتی، بـا كـردەوەی بـاش بكاتو لە پەرستنی پەروەردگاریدا هیچ كەس نەكاتە هاوبەش، واتـە: كردەوەیـەكی چاك كە بۆ خـوا دەیكـات، با بەشی كەسی تێنـەخات، كە ئـەوە ڕیـایە، ئنجا لەوبـارەوە ئـەم فەرمایـشتە هەیـە: ﴿عَـنْ مَحْمُـودِ بْـنِ لَبِيـدٍ رضي الله عنه قَـالَ: قَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ ﷺ: إِنَّ أَخْـوَفَ مَـا أَخَـافُ عَلَـيْكُمْ الـشِّرْكُ الأَصْـغَرُ! قَـالُوا يَـا

رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشِّرْكُ الأَصْغَرُ؟! قَالَ: الرِّيَاءُ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٣٦٨٦)، والطَّبراني والبَغَوي في (شرح السُنَّة)، وَقَالَ: شُعيب الأرنؤوط: إسنادُهُ صَحِيح، واتە: مەحموودی کوڕی لەبید دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: شتێك کە زۆر مەترسییم لێی هەیە بەرانبەرتان، شیرکی بچووکە، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! شیرکی بچووك چییە؟ فەرمووی: ڕیابازییە، ئەوەیە شتێك بکەی بەشی غەیری خوای تێبخەی، بۆ وێنە: کەسێکی نوێژکەر کە نوێژ دەکات دوای دەبینێ خەڵك وا تەماشای دەکەن، ڕکووعەکەی چاك دەکات، یان قورئانەکەی چاکتر دەخوێنێ، یان خشووعەکەی زیاتر دەکات، بۆ سەرنج ڕاکێشانی خەڵك، ئەوە بایی ئەوەندە کە سەرنجی خەڵکی پێ ڕادەکێشێ بەو عیبادەتە تووشی ڕیا بووە، کە ئەوەش جۆرێکە لە شیرك، هەڵبەتە دەربارەی شیرکیش خوای پەروەردگار لەم فەرمایشتە قودسییەدا فەرموویەتی: ﴿أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، فَمَنْ عَمِلَ لِيْ عَمَلاً أَشْرَكَ فِيْهِ غَيْرِيْ، فَأَنَا مِنْهُ بَرِيْءٌ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِم برقم: (٧٤٠٠)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٠٢) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، واتە: من دەوڵەمەندترینی دەوڵەمەندانم، لە هاوبەشێتییدا، هەر کەسێك کردەوەیەك بکات بەشی غەیری منی تێبخات، ئەوە من بەریم لەوو بەشەکەی خۆشم دەدەم بەو، واتە: خوای تاك و پاك ڕازی نابێ عیبادەتێکی بۆ بکرێ، بەشی غەیری وی تێبخرێ، هەر کردەوەیەك شیرك و ڕیای تێکەڵ بوو، ئەوە خوای پایەدار نایەوێ.

پێغەمبەری خوا ﷺ هەر لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ تَعِسَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ، تَعِسَ عَبْدُ الْقَطِيفَةِ، تَعِسَ عَبْدُ الْخَمِيصَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٣٤٨) وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤١٣٥)، وَابْنُ حِبَّان برقم: (٣٢١٨) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، واتە: بەدبەختە، یاخود بێ مورادە، ئەو کەسەی دەبێتە بەندەی دینار (واتە: زێڕ)، وە بێ مورادە ئەوکەسەی دەبێتە بەندەی درەم (واتە: زیو)، وە بێ

موراده ئەو کەسەی دەبێتە بەندەی قەتیفە، وە بێ موراده ئەو کەسەی دەبێتە بەندەی خەمیسە (کە دوو جۆرە قوماشی بەقیمەت بوون)، ئەگەر پێی بدرێ ڕازییە، ئەگەر پێشی نەدرێ تووڕە دەبێ، کەواتە: دەگونجێ ئینسان ببێتە کۆیلەو بەندەی ئەو کەلوپەل‌و شمەکانەش، لەکاتێکدا کە ئەوانەی هێندە لەلا گرنگ دەبن، وەك چۆن خوای لەلا گرنگە، ئاوا بەو شێوەیە، هەڵبەتە دەگونجێ لە ئەسڵدا ئەوانە شیرکی بچووك بن، بەڵام هێندە تۆخ بێتەوە ببێتە شیرکی گەورەش، ئەگەر کەسێك پارەی لە خوا خۆشتر بوێ، مانای وایە شیرکی گەورەی کردوە، قوماش‌و پۆشاك‌و کەلوپەلێکی لە خوا خۆشتر بوێ، یان وەك خوا خۆشی بوێ، یان وەك خوای لەلا گەورەبێ، یان مەبەستی بێ، مانای وایە ئەوە شیرکی گەورەیە.

مەسەلەی سێیەم: کە خوای بەخشندە دەفەرموێ: ﴿ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ﴾، لێرەدا خوا دە جۆرە کەسی باسکردوون، کە دەبێ چاکەیان لەگەڵدا بکرێ: باب، دایك، خزم، هەتیو، نەدار، دراوسێی نزیك، دراوسێی دوور، هاوەڵی هاودەم (واتە: برادەرێکی نزیك)، ڕێبوار، کۆیلە، مەبەست لە چاکەکردن لەگەڵ ئەوانەدا چییە؟! واتە: چاکە لەگەڵ هەموو ئەوانەدا بکەن، یانی لە ڕووی مەعنەوییەوە ڕێزیان بگرن، بە بەزەیی بن لەگەڵیان، بەتایبەتی باب‌و دایك کە دەبێ لە هەموو کەس زیاتر ڕێزیان بگیرێ، دڵیان ڕابگیرێ، وە لە ڕووی ماددییشەوە هاوکاریی بکرێن، هەڵبەتە هاوکارییکردنی باب‌و دایك، ئەگەر نەتوانن خۆیان بژێنن، فەرزە لەسەر منداڵ‌و ڕۆڵە، بەڵام هی ئەوانی دیکە جاری وایە فەرزە، ئەگەر خزم بێ، یاخود کەس نەبێ جگە لەو کەسە هاوکاریی بکات، وەك: هەتیوو هەژارو ڕێبوار، جاری واشە سوننەتە، بەڵام هی باب‌و دایك هەموو کات فەرزە، مادام نەتوانن خۆیان بژێنن، ئنجا پێویستە ئەووەش

بزانرێ کە وشەی (إحسان) لە قورئاندا، مەرج نیە هەمیشە مەبەست پێی چاکەکردنی خۆبەخشانە (تطوع و ندب)بێ، بەڵکو جاری وایە مەبەست پێی فەرزە، وەك خوای پەروەردگار لە سوورەتی (الإسراء) فەرموویەتی: ﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا ...(٢٣) ﴾، واتە: پەروەردگارت فەرمانی کردوە کە تەنیا ئەو بپەرستن، وە لەگەڵ بابو دایك چاکەکاریی بکەن، ئەو چاکەکارییە فەرزە، چونکە لە دوای خواپەرستییەوە دێ، بەڵێ مەرج نیە هەمیشە چاکەکردن چ لەگەڵ بابو دایك، چ لەگەڵ خزمان، چ لەگەڵ هەتیو، چ لەگەڵ لێقەوماو، چ لەگەڵ ڕێبوارو میوانو ... هتددا، هەر سوننەت بێ، بەڵکو جاری وایە فەرزە.

مەسەلەی چوارەم: کە خوای بەخشندە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ ﴾، وە دراوسێی نزیكو دراوسێی دوور، دەگونجێ مەبەست لە: ﴿ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ ﴾، دراوسێی خزم بێ، دراوسێیەو خزمیشە، ئەوە لە پێشترە لە دراوسێیەك کە خزمت نیە، دیارە ﴿ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ ﴾یش ئەو کاتە دەبێتە دراوسێی بێگانە، کە خزم نیە، دراوسێیەکت هەیە خزمە، پێشی دەبێ چاکە لەگەڵ ئەو بکەی، وە دراوسێیەکت هەیە خزم نیە، ئەوە لە قۆناغێکی دیکەدا دێ، دەشگونجێ مەبەست لە: ﴿ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ ﴾، واتە: دراوسێیەك کە نزیکترە، لەماڵتەوە نزیکترە، وە: ﴿ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ ﴾، واتە: دراوسێیەك کە ماڵەکەی دوورترە، ئەوەی کە نزیکترە هەقی زیاترە لەوەی کە دوورترە، هەردووکی دیارە دەگرێتەوە، لە فەرمایشتەکانی پێغەمبەردا ﷺ زۆر باسی چاکە لەگەڵ دراوسێو، ڕێزگرتنی دراوسێو، دڵڕاگرتنیو هاوکارییکردنی دراوسێ کراوە، بۆ وێنە:

١- یەکێک لەو فەرمایشتانە ئەمەیە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّهُ عَنْهَا، تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٢٥٥٨٠)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٦٠١٤)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٦٦٢٧)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٥١٥١)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (١٩٤٢) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (٣٦٧٣)، واتە: عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بوو دەیفەرموو: بەردەوام جیبریل ئامۆژگاریی دەکردمو ئەوەندە ڕایسپاردم دەربارەی دراوسێ، هەتا گومانم وابوو دراوسێ میرات لە دراوسێ دەگرێ.

٢- ئنجا پێغەمبەر ﷺ لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿خَيْرُ الأَصْحَابِ عِنْدَ اللَّهِ: خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ، وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ: خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٦٥٦٦)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (١٩٤٤) وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥١٨)، وَالحَاكِمُ برقم: (١٦٢٠) وَقَالَ: صَحِيح عَلَى شَرْطِ الشَيْخَيْنِ، وَالبُخَارِيُّ فِي (الأدب المفرد) برقم: (١١٥)، وَابْنُ خُزَيْمَةَ برقم: (٢٥٣٩)، عَنْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ العَاصِي رِضِيَ اللَّهُ عَنهُم، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (١٠٣)، واتە: باشترین هاوەڵ لەلای خوا ئەوەیە کە لەگەڵ هاوەڵەکانی باشبێ، وە باشترین دراوسێ ئەوەیە کە لەگەڵ دراوسێکانی باشبێ.

٣- هەروەها هەر لەوبارەوە ئەم فەرمایشتەش هەیە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أن النَّبِيّ ﷺ، قَالَ: وَاللَّهِ لا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لا يُؤْمِنُ ! قِيلَ: مَنْ يَا رَسُول اللَّه؟ قَالَ: الَّذِي لا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ!﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٧٢٠٦)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٦٠١٦)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بە خوا ئیماندار نیە، بە خوا ئیماندار نیە، بە خوا ئیماندار نیە، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ! کێ؟ فەرمووی: کەسێك کە دراوسێیەکەی لە شەڕو خراپەی دڵنیا نەبێ، جا

بە هەر شێوەیەك لە شێوەکان زیانی پێدەگەیەنێ‌و جاڕسی دەکاو تووشی زەرەو زیانی دەکات، ئەو کەسە ئیماندار نیە، واتە: ئیمانداری تەواو نیە.

٤- ئنجا کۆتایی مافی دراوسێیەتی بەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ دێنین: ﴿لَيْسَ بِمُؤْمِنٍ مَنْ لَمْ يَأمَنْ جَارُهُ بِوَائِقَهُ، وَأيُمَا رَجُلٍ أغْلَقَ بَابُهُ دُونَ جَارِهِ مَخَافَةً عَلَى أهْلِهِ، وَمَالِهِ فَلَيْسَ ذَلِكَ بِمُؤمِنٍ، قَالُوا: يَا رَسُول اللَّهِ مَا حَقّ الجَارِ؟ قَالَ: إذا دعاك أجبتَهُ، وَإذَا أصَابَتهُ فَاقَةٌ عُدْتَ عَلَيْهِ، وَإن استقرضكَ أقرضْتَهُ، وَإن أصَابَهُ خَيْرٌ هَنَّيْتَهُ، وَإن مرض عدتهُ، وَإن أصَابَتهُ مُصِيْبَةً عَزَّيتهُ، وإن مَاتَ شَهدْتَ جِنَازَتُهُ، وَلا تَسْتَطيل عَلَيْهِ بِالبُنَاء لِتحجِبَ عَنْهُ الرِّيح إلاّ بإذنِهِ، وَلا تُؤذِيهِ بِقُتَارِ قَدْرِك إلاّ أنْ تَغرِفَ لَهُ مِنْهَا، وإن اشْتَرَيْتَ فَاكِهَةً فَأهَدِ لَهُ فَإنْ لَمْ تَفْعَل فأدخلها سِرًا، وَلا يُخْرِجْ وَلَدُك مِنْهَا شَيْئًا فَيُغيظُ وَلَدَهُ بِهِ﴾، أَخْرَجَهُ الحَاكِمُ بِرقم: (٧٠٢٣)، واتە: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ئەو کەسە بڕوادار نیە کە دراوسێیەکەی لە زەرەرو زیانی دڵنیا نەبێ، کە تووشی زیانی نەکات، وە هەر پیاوێك دەرگاکەی خۆی داخست بۆئەوەی لە دراوسێیەکەی تووشی زەرەرو زیان نەبێ، ئەوە مانای وایە لە دراوسێیەکەی ئەمین نەبووە، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! مافی دراوسێ چییە لەسەر دراوسێ؟ فەرمووی: ئەگەر بانگی کردی وەڵامی بدەیەوە، (یاخود ئەگەر بانگهێشتی کردی بچی)، وە ئەگەر هەژاریی‌و نەدارییەك ڕووی تێکرد هاوکاریی بکەی، وە ئەگەر داوای قەرزی لێکردی، قەرزی پێبدەی، وە ئەگەر چاکەیەکی تووش بوو موناسەبەتێکی خۆشی هەبوو پیرۆزبایی لێ بکەی، وە ئەگەر نەخۆش بوو سەردانی بکەی، وە ئەگەر بەڵایەکی تووش بوو دڵی بدەیەوەو سەرەخۆشیی لێ بکەی، وە ئەگەر مرد لەگەڵ جەنازەکەیدا بچی، وە خانووەکەت بەرز نەکەیەوە بە شێوەیەك کە ڕێی باو تیشکی خۆری لێ بگری، مەگەر بە مۆڵەتی خۆی، وە بە بۆنی مەنجەڵ‌و قابلەمەکەت ئازاری نادەی، مەگەر بۆی هەڵبهێنجی‌و بەشی بدەی لەو خواردنە، وە ئەگەر میوەت کڕی لەو میوەیە بەشی بدە، ئەگەر بەشت نەدا بە پەنهانیی بیبەوە ماڵ، بۆئەوەی چاوی لێ نەبێ،

وە با منداڵەكەت ئەو میوەیە نەباتە دەرێ، تاكو منداڵی دراوسێیەكەت پێی تووڕە بێ، (كاتێك بابی ناتوانێ ئەو میوەیە بكڕێ).

ئەم فەرمایشتە بەڕاستیی فەرمایشتێكی زۆر كۆكەرەوەیە، بۆ زۆر لە مافەكانی دراوسێ لەسەر دراوسێ.

مەسەلەی پێنجەم: كە خوای زاڵو مەزن دەفەرموێ: ﴿وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ﴾ دیارە لە ڕیزی ئەوانەدا كە دەفەرموێ: دەبێ چاكەیان لەگەڵدا بكرێ، یەكێكیان بریتیە لە: ﴿وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ﴾، (صاحِب) بە مانای هاوەڵ، برادەر دێ، (جَنْب) واتە: تەنیشت، نزیك، بۆیە توێژەرەوانی قورئان چەند ڕایەكیان هەن لەوبارەوە:

١) هەندێكیان گوتوویانە: ﴿وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ﴾، واتە: دۆستو هاوەڵێكی زۆر نزیك.

٢) وە هەندێكیان گوتوویانە: مەبەست پێی هاوسەرە، واتە: ژن بۆ مێرد، مێرد بۆ ژن، چونكە هەمیشە لە تەنیشتو نزیك یەكدین.

٣) هەندێكیش گوتوویانە: واتە: هاوەڵی سەفەرێ.

٤) هەندێكیشیان گوتوویانە: واتە: دراوسێ، كە ماڵیان بە ماڵێ وەیەو پێكەوەن.

بەڵام من پێم وایە زیاتر ڕای یەكەمیان بگرێتەوە واتە: برادەری نزیك، هاوەڵی نزیك، كەواتە: یەكێك لەو دە جۆر كەسانەی كە خوای پەروەردگار لەم ئایەتەدا فەرمانی پێكردوە هاوكاریی بكرێنو چاكەیان لەگەڵ بكرێ، بریتیە لە دۆستو برادەر كە هەمیشە لەگەڵ ئینسانەو لە تەنیشت ئینسانە.

مەسەلەی شەشەم: كە دەفەرموێ: ﴿وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ﴾، واتە: كوڕی ڕێگا، كە مەبەست پێی ڕێبوارە، كەسێك كە ڕێبوارە بە سەفەر دەچێ، جا ئایا مەبەست هەر ڕێبوارێكە؟ یاخود مەبەست پێی كەسێكە كە ڕێبوارە، بەڵام

لە ڕێ پەکی کەوتوە، وە کەسی نزیکیشی نیە، کە هاوکاریی لێ وەربگرێ، یاخود کەسێکە دەیەوێ بچێ بۆ سەفەر، بەڵام پێداویستییەکانی سەفەری بۆ دابین ناکرێن، وە دەشگونجێ مەبەست پێی کەسێك بێ کە میوانت دەبێ، جا دەگونجێ ڕێبوار بێ، وە دەشگونجێ ڕێبواریش نەبێ، گرنگ ئەوەیە میوانی تۆیە، هەموو ئەوانە دەگرێتەوە.

مەسەلەی حەوتەم: کە خوای باڵادەست دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخۡتَالٗا فَخُورًا ﴾، بێگومان خوا کەسێکی خۆشناوێ کە خۆی پێ زۆربێ، وە شانازیی بەخۆکەر بێ، (مختال) کە ئەو کەسەیە لە خودی خۆیدا پێی وابێ کۆمەڵێك سیفەتی باشی هەن، یان شتێکی هەیە، کەچی نەشیبێ، وە لە خودی خۆیدا خۆی پێ زۆر بێ، بە هۆی نیعمەتێکەوە کە لە خودی خۆیدا هەستی پێدەکات، (فخور)یش ئەو کەسەیە کە شانازیی بەسەر خەڵکدا بکات بە هۆی ماڵو سامانێکەوە کە هەیەتی، یاخود خزمو کەسێك کە هەیەتی بە هۆی نیعمەتێکی بەدەر لە خۆی، کەواتە: خوای دادگەر خاوەنی ئەو دوو سیفەتەی خۆشناوێ، چ کەسێك کە لە خودی خۆیدا هەست بە نیعمەتێکی خوا بکات، جا هەیبێ یان نەیبێ، بە هۆی ئەوەوە تەکەببورو خۆ بەزلگریی لێ پەیدابێ، وە چ کەسێك بە هۆی نیعمەتێکی دەرەوەی خۆیەوە شانازیی بەسەر خەڵکدا بکاتو فیزو کەشخەیان بەسەردا بکات.

مەسەلەی هەشتەم: کە خوای بەخشەر دەفەرموێ: ﴿وَيَكۡتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ﴾، ئەوانەی کە ڕژدییو چرووکیی دەکەن، وە ئەو چاکەو بەخششەی کە خوا پێی داون، دەیشارنەوە، وەك پێشتریش باسمان کرد، دەگونجێ مەبەست پێی ئەوەبێ کە ئەو سەروەتو سامانو دارایییەی کە خوا پێی داون خەرجی ناکەن، نە بۆ خۆیان، نە بۆ خەڵك، بەڵکو دەیشارنەوە، وە خۆیان وا پێشان دەدەن کە هەژارو نەدارن، لە حاڵێکدا کە

واش نین، یاخود مەبەست ئەوەیە کە ئەو چاکەو نیعمەتە تەنیا لە خودی خۆیاندا حەپس دەکەن، وە بۆ خەڵکی دیکە خەرجی ناکەنو هاوکاریی کەس ناکەن، وە دەشگونجێ مەبەست پێی هەر کەسێك بێ نیعمەتێك کە خوا پێی داوە، نیعمەتەکەی خوا لە ڕەزامەندیی خوادا بۆ خزمەتی خەڵك بەکارنەهێنێ، واتە: لێرەدا کە دەفەرموێ: ﴿ مِن فَضۡلِهِۦ ﴾، مەرج نیە هەر سەروەتو سامان بێ، بۆ وێنە: کەسێك زانیاریی هەیە بڵاوی ناکاتەوە، یاخود عەقڵو سەلیقەی هەیە بەکاری ناهێنێ، کەسێك ڕاوێژی پێدەکات سوودی پێ ناگەیەنێت بە عەقڵی خۆی، یاخود جاهو پێگەیەکی کۆمەڵایەتییو سیاسیی هەیە، کە دەگونجێ فەرمان بە چاکەو ڕێگریی لە خراپە بکات، وە دەگونجێ پشتگیریی زوڵم لێکراو بکات، بەڵام نایکات، هەر نیعمەتێك خوا بە ئینسانی داو شاردیەوە، وە لە ڕەزامەندیی خوادا بەکاری نەهێنا، دەیگرێتەوە، کە دیارە خوای بێ نیاز ئەو جۆرە کەسانەی خۆشناوێ، پێچەوانەی ئەوەی خۆشدەوێ، کە چییە؟ ئەوەیە نیعمەتەکانی خواو فەزڵو بەخششو چاکەی خوا، کە پێی داوە لە خۆیدا دەریخات، وە بۆ خەڵکیش بەکاربێنێ.

مەسەلەی نۆیەم: کە خوای زاناو شارەزا دەفەرموێ: ﴿ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ﴾، وە بۆ بێبڕوایان ئازارێکی ڕیسواکەرمان داناوە، ئەمە یانی چی؟ سزاو جەزرەبەی خوای تۆڵەستێن دوو جۆرە: جۆرێکی بۆ جەستەیە، جۆرێکیشی بۆ ڕووحە، ئێستا کەسێك یەکێك ئەشکەنجە دەدا، دەگونجێ جەستەی ئەشکەنجە بدات، وە دەشگونجێ ڕووحی ئەشکەنجە بدات، بە چی؟ بەوەی کە قسەی ناخۆشی پێ بڵێ، سەرزەنشتی بکات، سووکایەتی پێ بکات، وە دەشگونجێ هەم جەستەو هەم ڕووحی، جەستەی بە ئازارو ئەشکەنجەی ماددی سزا بدات، وە ڕووحیشی بە ئازاری مەعنەویی، خوا ﷻ لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ﴾، دیارە سزای خوا لە دۆزەخدا بۆ بێبڕوایانو ستەمکارانو خراپەکاران جەستەو ڕووحیان

دەگرێتەوە، واتە: هەم ئازارو سزایەکی ڕواڵەتیی یە، هەم ڕووحیی و مەعنەوییشە، بەڵام لێرەدا بۆیە تەنیا ئاماژە بە مەعنەوییەکە دەکات، کە دەفەرموێ: ئازارێکی ڕیسواکەرو شەرمەزارکەرە، لەبەرئەوەی ئەوان خۆیان پێ زۆر بووەو خۆیان بەسەر خەڵکدا هەڵکێشاوە، فیزو کەشخەو دەماریان نواندوە بەسەر خەڵکدا، خوای باڵادەست بە پێچەوانەی ئەو عادەتە خراپەو، ئەو سیفەتو ئاکارە خراپەیانەوە، مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات، کە ئەوان خۆیان بە زۆر داناوەو خۆیان پێ زۆر بووە، تەکەببورو فیزو کەشخەیان بەسەر خەڵکدا کردوە، خوای دادگەر بچووکیان دەکاتەوەو بەو سزایەی کە دەیاندا ڕیسواو شەرمەزاریان دەکات.

مەسەلەی دەیەم: کە خوای بەخشندە دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ﴾، ئەوانەی کە ماڵو سامانەکانیان بۆ ڕیابازیی و ڕووپامایی خەڵك دەبەخشن، وە بڕوایان بە خواو بە ڕۆژی دوایی نیە، پێشتریش باسمان کرد بە زۆریی وایە، ئینسان کە ئیمانی هەبوو بە خواو بە ڕۆژی دوایی، ڕیاباز نابێ ڕووپامایی بۆ خەڵك ناکات، بۆچی؟ چونکە دەزانێ خوا ئەو کردەوەیەی کە دەیکات، جا ماڵ بەخشینە، زانیاری بڵاوکردنەوەیە، هەر کارێکی چاك کە دەیکات، خوا دەیبینێ و فریشتەکانی خوا تۆماری دەکەن، وە پاداشتی لەسەر دەدرێتەوە، بۆیە پێویستی بەوە نیە کە سەرنجی خەڵك بۆ لای خۆی ڕابکێشێ بەو کردەوە باشەی خۆی، بەڵام بە زۆریی وایە کە ئینسان ئیمانی نەبوو، یان ئیمانەکەی بێهێز بوو، بە ئەندازەی بێهێزیی ئیمانەکەی، کە کردەوەی چاك دەکات، حەز دەکات خەڵك بیبینێ بۆ ڕوودەربایسیی و ڕووپامایی و پێشاندانی خەڵك، وە لە کاتێکدا خەڵك نەیبینێ، سستە لە کردەوەی چاکداو، کاتێك کە خەڵك دەیبینێ گورج و گۆڵە، چونکە زیاتر مەبەستی ئەوەیە کە خەڵك بیبینێ.

بەڵێ ئەم ڕستە قورئانییە ئەوەی لێوەردەگیرێ، کە ئینسان بە ئەندازەی ئەوەی کە ئیمانی کز دەبێو بێهێز دەبێ، سیفەتی ڕیابازیی تێدا پەیدادەبێ، وە بە ئەندازەی ئەوەی کە ئیمانێکی مەحکەمی دەبێ، منەتی بەوەنیە، داخۆ خەڵك دەیبینێ، یان نا، هەڵبەتە ئەگەر خەڵك دیتی، ئەوە دیتی، ئەگەر نەیاندیت مەبەستی نیە، بگرە جاری وایە بە ئانقەست کردەوە باشەکانی خۆی دەشارێتەوە، تاکو خەڵك نەیبینێ، بۆچی؟ بۆئەوەی ڕیای تێکەڵ نەبێ، هەڵبەتە لێرەشدا زانایان زۆر قسەیان کردوە، زانایانی تەزکیەی نەفس، کە ئایا وا باشە ئینسان کردەوە باشەکانی خۆی بشارێتەوە، ئەوانەی کە فەرز نین؟ بۆ وێنە: زەکات فەرزە دەبێ بیدەی، نوێژی فەرز هەر دەبێ بە کۆمەڵ بیکەی لە نێو خەڵکدا، ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان، حەجو ئەو شتانەی دیکە کە فەرزن، ئەوە دیارە دەبێ ئەوانە بە ئاشکرا بکرێن، بەڵام ئەوانەی کە فەرز نین، ئایا وا باشە بە پەنهانیی بکرێن، یان بە ئاشکرا بکرێن؟ هەندێك دەڵێن: ئەگەر ئەو کەسە لە خۆی بترسێ کە تووشی ڕیاو ڕووپامایی دەبێ، واباشە پەنهانیان بکات، هەندێکیش دەڵێن: دووربینیی (إحتیاط) ئەوەیە کە ئەگەر لە خۆشی نەترسێ، بە ئاشکرا نەیانکات، هەندێکی دیکەش دەڵێن: نەخێر مادام لە خۆی نەترسێ، واباشە کردەوە باشە سوننەتەکانی بە ئاشکرا بکات، مادام بێمنەتە، وە لە خۆی ناترسێ کە تووشی ڕیابێ، بۆچی واباشە بە ئاشکرا بێ؟! بۆئەوەی خەڵك چاوی لێ بکات، ئەوکاتە خێرو پاداشتی چاولێکردنی خەڵکی دەگاتێ.

نیشانەی ئەوەش کە ئایا ئینسان ئەو کردەوەیەی بۆ خوایە، یان بەشی غەیری خوای تێدایە؟ ئەوەیە کە کاتێك خەڵك چاوی لێ نیە، لەگەڵ ئەوەدا کە کاتێك خەڵك چاوی لێیە، وەك یەك بیانکات، بەڵکو ئەگەر خەڵك چاوی لێ نەبێ، هەوڵبدات چاکتریشی بکات، ئەوە مانای وایە، ئەوکاتە کاتێك کە لەبەرچاوی خەڵکیش کردەوەیەکی باش ئەنجام دەدات، مەبەستی پێ ڕیاو بینینی خەڵك نیەو مەبەستی ئەوەنیە کە خۆی بنوێنێ

E/AliBapir.net
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

لەبەرچاوی خەڵك، بەڵكو كردەوەی باشی خۆی دەكات، ئیدی بەلایەوە گرنگ نیە داخۆ خەڵك دەیبینێ، یاخود نایبینێ، ئەوەش بە تەئكید بەپێی شەخصەكانو بەپێی حاڵەتەكان دەگۆڕێ، لە شوێنێكداو لە كاتێكدا بۆ كەسێك كە ئیمانێكی بەهێزی هەبێو، خەڵك وەك سەرمەشقو پێشەنگ تەماشای بكەن، وا باشە سوننەتەكانیشی خەڵك بیانبینێ، بۆئەوەی خەڵك لێی فێربێو چاوی لێ بكەن، بەڵام بۆ كەسێك كە لە خۆی بترسێ، بە تەئكید دووربینیی وایە كە بیانشارێتەوە.

جا لەبارەی كردەوەیەكەوە كە كردەوەی باشەو پێویستە بۆ خوا بكرێ، بەڵام كەسێك كە دەیكاتو بەشی غەیری خوای تێكەڵ دەكات، ئەم فەرموودەیە هەیە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلاً أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي، تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٧٤٠٠)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٠٢)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بوو، دەیفەرموو: خوای پایە بەرزو مەزن دەفەرموێ: من بێنیازترینو دەوڵەمەنترینی هاوبەشەكانم لە هاوبەشداریەتی، هەر كەسێك كردەوەیەك بكات بەشی غەیری منی تێكەڵ بكات، ئەوە من خۆیو شەریكەكەی (ئەو كەسە كردوویەتی بە هاوبەش)، وازی لێ دێنم، (واتە: بەشەكەی خۆشم دەدەم بەو).

بۆیە ئینسان دەبێ زۆر وریابێ كە كردەوەی باش، جا نوێژو ڕۆژووە، ماڵ بەخشینە، بەڵكو قسەی هەقە، بانگەوازكردنی خەڵكە بۆ لای خوا، سیلەی ڕەحمە، هەر چی كردەوەی باش هەیە، واباشە بەڵكو پێویستە لە خۆی وریابێو بە هیچ شێوەیەك مەبەستی پێی سەرنج ڕاكێشانی خەڵك نەبێ، ئەگەرنا لەسەر ڕای زۆربەی زانایان ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەری خوا ﷺی لەسەر جێبەجێ دەبێ، ئەگەر تۆزقاڵێك شیرك تێكەڵ بە كردەوەكەی ببێ، خوای پەروەردگار نایەوێو قبووڵی ناكات، هەندێكیش

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

دەڵێن: ئەگەر ئەو بەشە کە ڕیای تێکەڵ بووە، کەمتربێ لەو بەشەی کە بۆ خوایە، ئەوە ئەو بەشەی کە بۆ غەیری خوایە، خوای بەرز قبووڵی ناکاتو ئەوەیدیکەی وەردەگرێ، وە ئەگەر وەك یەك بن، ئەوکاتە کردەوە کە ساقیت دەبێ، وە ئەگەر ئەو بەشەی کە بۆ غەیری خوایە زیاتر بوو لەوەی کە بۆ خوایە، ئەوە ئەوکاتە دیارە کە قبووڵ ناکرێ.

مەسەلەی یازدەیەم: کە خوای دەرووکەرەوە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَكُنِ ٱلشَّيۡطَٰنُ لَهُۥ قَرِينٗا فَسَآءَ قَرِينٗا ﴾، هەر کەسێك شەیتان ببێتە هاوەڵی ئەوە خراپترین هاوەڵی پەیدا کردوە، (قرین) کەسێکە کە هەمیشە لەگەڵ کەسێك بێو لێی نزیك بێ، لەگەڵی جووتبێ، لە تەنیشتیەوە بڕوا، چونکە وەك لە مانا زمانەوانییەکەی باسمان کردوە، لە (قَرْن)ەوە هاتوە، واتە: سەدە، جا ئایا بۆچی ئەو ماوە پێی دەگوترێ: (قَرْن)(١)؟

چونکە ئەو خەڵکە کە لەو ماوە زەمەنییەدا دەبن، هەموویان پێکەوەن، وە دەگوترێ: (فلان قَرْن فلان) واتە: کەسێکە لەگەڵ کەسێکدا زۆر دەگەڕێ، یاخود بە ئەندازەی ئەو بەهێزە، یاخود وەك ئەو زیرەکە.

وە ئەم ڕستە قورئانییە لێی وەردەگیرێ، کە کردەوە خراپەکان سەرچاوەکەیان دەگەڕێتەوە بۆ شەیتان، هەروەکو چۆن کردەوە باشەکان سەرچاوەکەیان خوای بەخشندەیە، هەموو فەزڵو چاکەیەك دەگەڕێتەوە، بۆ خوا، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَمَا بِكُم مِّن نِّعۡمَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فَإِلَيۡهِ تَجۡـَٔرُونَ ٥٣ ﴾النحل، واتە: هەرچی چاکەو نیعمەتە لە ئێوەدا لە خواوەیە، ئەدی خراپەکان؟ خراپەکان لە شەیتانەوەن، دیارە شەیتانیش بە هۆی نەفسی خۆمانەوە زیانمان لێ دەدا، کەواتە: ئینسان ئەگەر نەفسەکەی تەزکیە کراو بێ، پاكو چاك بێ، وە ئەهلی تەقوابێ، شەیتان ناتوانێ لە ڕێی

---

١) قَرْن: سەدە، بریتیە لە ماوەی (١٠٠) ساڵ، یان (٧٠) ساڵ.

ئەو نەفسەوە زەفەری پێ بەرێ، هانی بدات بۆ کاری خراپ، بەڵکو لە ڕێی نەفسێکی پاك‌و چاکەوە ئیلهامی خوایی دێ، فریشتەکان دەبن بە هاودەم‌و هاوڕازی ئینسان، وە خەیاڵ‌و بیرو بۆچوون‌و خولیای باش دەخەنە دڵی ئینسانەوە، وە بە پێچەوانەوە ئەگەر نەفس پاك‌و چاك نەبوو وە تەقوای تێدا نەبوو، ئەوە شەیتان ئەو نەفسە دەکات بە هێلانەی خۆی، وە لە ڕێی ئەو نەفسەوە، خوتخوتەو دنەدانی خراپ دەخاتە دەروونی ئینسانەوە، وەك خوای پەنهانزان دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ ٱلرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُۥ شَيْطَٰنًا فَهُوَ لَهُۥ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ ﴾ الزخرف، واتە: هەر کەسێك لە بەرانبەر یادی (یان لە بەرانبەر کتێبی خوای) خاوەن بەزەییدا، کوێر بێ، ئەوە شەیتانێکی بۆ ئامادە دەکەین، کە دەبێتە برادەرو نزیکی، وە شەیتانەکان هاوەڵەکانی خۆیان لە ڕێ لادەدەن، کەچی ئەوانیش وادەزانن ڕێگای ڕاستیان گرتووە.

ئنجا بەڵگەمان چییە لەسەرئەوە کە خووو ڕەفتاری خراپ، کردەوەی خراپ، سەرچاوەکەی شەیتانە، بەتایبەتی لەبارەی ڕژدیی‌و چرووکیی‌و، ماڵ نەبەخشین‌و دەست نووقاندنەوە؟، خوای بێنیاز دەفەرموێ: ﴿ ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾ ﴾ البقرة، ئەم ئایەتە قورئانییە زۆر بە ڕوونیی‌و ڕاشکاویی ئەوەی پێشێ گوتمان دەیگەیەنێ‌و دەفەرموێ: شەیتان هەڕەشەی هەژارییتان لێ دەکات، وە فەرمانتان بە ڕژدیی‌و چرووکیی پێدەکات، خواش بەڵێن‌و موژدەی لێبوردنتان پێدەدا، وە بەڵێن‌و موژدەی چاکەو بەخششی خۆیتان پێدەدا، کەواتە: کەسێك کە دەبەخشێ، ئەوە خوای پەروەردگار دڵی بەرەو بەخشین وەرچەرخاندووەو هانداوە، لەڕێی فریشتەکانەوە، وە کەسێك کە چرووکیی دەکات، وە لە هەژاریی‌و نەداریی

دەترسیٚو دەست دەنووقێنیٚ،ماڵەکەی سەرف ناکات لە ڕێی خێرو چاکەدا، نە بۆخۆی، نە بۆ ئەوانەی کە نەفەقەیانی لەسەرە، نە بۆ خەڵك، ئەوە دیارە بەهۆی وەسوەسەو دنەدانی شەیتانەوە، ئەو ڕژدیی‌و چرووکییەی تێدا هاتۆتە دی.

مەسەلەی دوازدەیەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرمویٚ: ﴿ وَمَاذَا عَلَيۡهِمۡ لَوۡ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ ﴾، مانای ڕواڵەتیی ئەم ڕستە قورئانییە ئاوایە، دەفەرمویٚ: چی دەبوو ئەگەر ئیمانیان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هێناباو، لەوەی کە خوا پێی داون، بەخشیبایان؟! واتە: پێچەوانەی ئەوە سەیرە: ئەوە کە ئینسان ئیمان نەهێنیٚ، بە خواو بە ڕۆژی دوایی، وە ماڵی خۆی لە پێناوی خوادا نەبەخشیٚ، بەوانەی کە شایستەن پێیان ببەخشریٚ!! ئەم ئایەتە قورئانییە سیٚ ڕاستی گرنگی لیٚ وەردەگیرێن:

یەکەم: کافربوون سەرچاوەی ڕژدیی‌و چرووکیی یە، بێبڕوایی (کُفر) لەگەڵ ڕژدیی (بُخل) لێك نزیکن، بەڵیٚ بێبڕوایی بە خوا، لەگەڵ چرووکیی‌و ڕژدیی‌و نەبەخشین بە خەڵکی، لێك نزیکن، بۆیە خوای زاناو شارەزاش لە قورئاندا زۆرجار تەقواو ئیحسانی پێکەوە باسکردوون، دەفەرمویٚ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَواْ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحۡسِنُونَ ﴿١٢٨﴾ ﴾النحل، واتە: بێگومان خوا لەگەڵ ئەوانە دایە پارێز لە خوا دەکەن، وە چاکە دەکەن‌و لەگەڵ خەڵکی خوادا چاکەکارن، تەقواو ئیحسان زۆر پێکەوە دێن، دیارە کوفرو چرووکیی‌و ڕژدیش پێکەوە تێکهەڵکێشن، ئینسان ئەگەر ئیمانی بە خوا نەبوو، چ شتێك پاڵی پێوە دەنیٚ ببەخشیٚ؟ کە ئیمانی بە دوارۆژ نەبوو چاوەڕێی ئەوەی نەکرد، خوا پاداشتی بداتەوە، هاندەری نابیٚ، وە کاتێك کە ئینسان ئیمانی نەبوو بە خواو بە ڕۆژی دوایی، ڕەحم‌و بەزەییشی بەرانبەر بە خەڵکی خوا نابیٚ، وە چاوەڕوانیشی نابیٚ کە خوا پاداشتی بداتەوە، تاکو هانی بدات بۆ بەخشین.

دووەم: ئەم ئایەتە قورئانییە ئەوەشی لێ وەردەگیرێ کە کافر بوونو چرووکییو ڕژدیی، دوو شتی زۆر بێ ماناو نامەنتیقیین، ئاخر ئینسان بۆ دەبێ کافربێ، کە خوا خاوەنیەتی، بەدیهێنەریەتی !! ئایا تۆ خۆت خۆت دروست کردوە؟ نەخێر، ئەدی کێی دیکە تۆی هێناوەتە دی، بێجگە لە خوای بەدیهێنەر؟ وە خوای بەدیهێنەر بۆخۆی دەفەرموێ: ﴿ أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ﴿٣٥﴾ ﴾ الطور، واتە: ئایا بەبێ بەدیهێنەر پەیداکراون؟ یاخود خۆیان خۆیان پەیدا کردوە؟ واتە: دوو ئەگەر هەن، هەردووکیان پێچەوانەی بەڵگەنەویستەکانی عەقڵن، ئینسان خۆی خۆی پەیدا نەکردوە، بەبێ پەیداکەریش پەیدانەبووە، چونکە هیچ شوێنەوارێك بەبێ کەسێك کە ئەو شوێنەوارەی بەجێهێشتبێ، نیە، ئەوە یاسای هۆکاریی (قانون السببيَّة) وادەڵێ، هەموو پەیدابوویەك پەیداکەرێکی هەیە، هەموو شوێنەوارێك شوێنەوار جێهێڵەرێکی هەیە، ئەوە شتێکی مەنتیقییە(١)، وە پاشان چرووکییو ڕژدییش وەختێك خوا ئەوەی بە تۆی داوە، ئەو ماڵە لە دەستی تۆدا سپاردەیە، بۆ دەبێ نەیگەیەنی بە خاوەنەکانی خۆی؟ چونکە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ...﴿٥٨﴾ ﴾ النساء، واتە: خوا فەرمانتان پێدەکات سپاردەکان بگەیەننە خاوەنی خۆیان، جا ئەو سپاردەیە سپاردنی بەرپرسیارێتی بێ بەرانبەر خەڵکی، ماڵو سامان بێ، کە ئەویش ئەمانەتە لەدەستی ئینساندا، دەبێ بیدا بە کەسانێك کە پێویستییان پێیەتی.

سێیەم: هەروەها ئەم ئایەتە ئەوەشی لێوەردەگیرێ کە ئینسان دەتوانێ بڕوابێنێو بەخشەریش بێ، کەواتە: ئەوانەی کە دەڵێن: ئینسان دوای ئەوەی کە کافرە بووە، تازە ناتوانێ ئیمان بێنێ، یان ئەو کەسەی کە

---

(١) لە کتێبی (خواناسیی، ئایین، ئیمان)و بەرگی دووەمی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)دا بەدرێژیی باسی ئەو بابەتەمان کردوە.

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir
FB/Media/AmeerOffice

چرووكو ڕژدە، یان سیفەتێکی خراپی هەیە ناتوانێ بیگۆڕێ، وانیە، چونکە خوای کاربەجێ گلەیی دەکات دەفەرموێ: ﴿... وَمَاذَا عَلَيۡهِمۡ لَوۡ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُ ...﴾، واتە: چی دەبوو ئەگەر ئیمانیان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هێناباو، لەوەی کە خوا پێی داون بەخشیبایان ؟! کەواتە: دیارە دەتوانن بۆیە خوا گلەییان لێ دەکات، چونکە بۆ زانیارییتان کاتی خۆی کەسانێك بوون گوتوویانە: خوای زاڵو مەزن ئەوەی کە بە کافریی خوڵقاندوویەتی، ئەوە هەر کافرە، وە ئەوەی کە بە ئیماندار خوڵقاندوویەتی هەر ئیماندارە، نە کافر دەتوانێ ئیمان بێنێ، وە نە ئیماندار دەتوانێ کافربێ ! بەتایبەتی ئەوانەی کە ویستوویانە ئیرادەو ویستی خوای پەروەردگار بکەنە بەڵگە لەسەر ئەوە کە ناتوانن ئیمان بێنن، وەك دەفەرموێ: ﴿سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ لَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشۡرَكۡنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمۡنَا مِن شَيۡءٖ... (١٤٨)﴾الأنعام، واتە: ئەوانەی کە هاوبەش بۆ خوا دانەرن دەڵێن: ئەگەر خوا ویستبای نە ئێمەو نە بابو باپیرانمان هاوبەشمان بۆ خوا دانەدەنا، وە هیچ شتێکیشمان قەدەغە نەدەکرد لەو شتانەی کە خوا پێی ناخۆشە قەدەغەیان بکەین، واتە: خوای بەرز ئەوەی پێکردووین !! بەڵام ئەم ئایەتە ئەو جۆرە فیکرانە بە درۆ دەخاتەوە، کە نەخێر، وانیە، وە لەڕاستییدا خوای دادگەر بۆیە بە کافران دەفەرموێ: ئیمان بێننو پێغەمبەرانی بۆ ڕەوانە کردوون، تاکو خەڵك بانگ بکەن بۆ ئیمانو ئیمان بێنن، چونکە ئینسان دەتوانێ ئیمان بێنێ، وە بۆیە گلەیی لە خەڵك دەکات، کە چرووکییو ڕژدیی دەکەنو دەفەرموێ: ماڵ ببەخشن، دیارە ئینسان لە توانای دایە چرووكو ڕژد نەبێ، سەخییو بەخشندەبێ.

مەسەلەی سێزدەیەم: کە خوای میهرەبان دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ مِثۡقَالَ

E/AliBapir
Youtube/AliBapir7
F/MediaAmeerOffice

ذَرَّةٍ ﴾، واتە: بێگومان خوا بە قەدەر گرانایی زەڕڕەیەك ستەم ناکات، (ذرّة) یانی چی؟ لە ئەسڵی زمانی عەرەبیدا دەڵێ: (نَملةٌ حميراءُ صَغيرة)، واتە: مێروولەیەکی سووری بچووکە، مێرووی سووری گچکە کە لە وڵاتی ئێمەشدا هەیە، کە زۆر وردە، ئەوە پێی گوتراوە: (ذرّة)، هەروەها بەو تیشکەی خۆر دەگوترێ (ذرّة) کە لە پەنجەرەیەکەوە دێتە ژوورێ، شتی ورد ورد دێتە بەرچاو، کە ئەگەر بە هۆی تیشکە خۆرەکەوە نەبێ کە تیشکی خۆر لێی دەداو عەکسی دەکاتەوە، نابینرێ، کە پێی دەگوترێ: (هَبآء) ئەوەی کە زۆر وردە بەوەش گوتراوە (ذرّة)، ئێستا بەچی دەگوترێ: (ذرّة)؟ مادده لە کۆمەڵێك (مۆلکوڵ) پێکدێ، بە عەرەبی (جُزَئ)و بە کوردی (گەرد) وە هەر گەردێك لە کۆمەڵە گەریلەیەك پێکدێ، گەردیلەش لە سێ بەشی سەرەکی پێکدێ، ئەلیکترۆنو پرۆتۆنو نیوترۆن، کە بە تەئکید ئەوەی خوا فەرموویەتی، ئەوەش دەگرێتەوە، ئەوانی دیکەش دەگرێتەوە، واتە: خوای بەدیهێنەر چ شتێك لەلای ئێوە زۆر بچووكو وردە، بە قەدەر ئەوەندەش ستەم ناکات لە کاتی سزاداندا.

مەسەلەی چواردەیەم: کە خوای باڵادەست دەفەرموێ: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴾، چی دەبێ ؟ واتە: شتێکی زۆر جێی سەرسوورمان دەبێو زۆر جێی سەرجو تەماشا دەبێ، کاتێك کە لە هەر کۆمەڵێك چاودێرو شایەدێك دێنین بەسەریانەوە، وە تۆشمان هێنا وەك شایەد بەسەر ئەوانەوە، ئەوانە کێن؟ ئۆممەتی پێغەمبەرن ﷺ، وە ﴿ كُلِّ أُمَّةٍ ﴾یش، کێنە؟ ئۆممەتانی پێش ئۆممەتی ئێمەن، واتە: خوای بەرزو مەزن پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) دێنێ بۆئەوەی چاودێرو شایەدبن بەسەر ئۆممەتەکانیانەوە، پێغەمبەری کۆتایی (موحەممەد)یش دێنێ چاودێرو شایەد بێ بەسەر ئۆممەتی خۆیەوە، وەك لە

E/AliBapir
Youtube/AliBapirA
F/Media/AmeerOffice

سووورەتی (النحل) ئایەتی (٨٩)دا دەفەرموێ: ﴿ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ …(٨٩) ﴾، واتە: ئەو ڕۆژە کە لە هەر ئۆممەتێك شایەدێك، چاودێرێك دێنین لە خۆیان، وە تۆشمان هێنا شایەدو چاودێربی بەسەر ئەوانەوە، هەروەها پێغەمبەر عیسا سەلامی خوای لەسەربێ، لە سوورەتی (المائدة) لە ئایەتی (١١٧)دا لە قیامەتدا بە خوای بەرز دەفەرموێ:

﴿ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (١١٧) ﴾، واتە: من بەسەریانەوە چاودێر بووم، تاکو لە نێویاندا بووم، بەڵام دوای ئەوەی کە منت مراند، لەو کاتەوە تۆ بەسەریانەوە چاودێری، من ئاگادار نەبووم دوایی چییان کردوە.

دەربارەی ئەم ئایەتە موبارەکە، ئەم فەرموودەیە گێڕدراوەتەوە: ﴿ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسعُودٍ رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اقْرَأْ عَلَيَّ سُورَةَ النِّسَاءِ». قَالَ قُلْتُ: أَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ؟ قَالَ: إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي، قَالَ: فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ حَتَّى إِذَا انْتَهَيْتُ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾، الآيَةَ حَسْبُكَ الآنَ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا عَيْنَاهُ تَهْمِلَانِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (٢٥٥٨٠)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٥٨٢)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤٧٢٣)، واتە: عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەری خوا ﷺ پێی فەرمووم: قورئانم بەسەردا بخوێنە، دەڵێ: گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا ! ﷺ من بەسە تۆدا بخوێنم کە بەسەر تۆدا دابەزێنراوە؟! فەرمووی: بەڵێ، حەز

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/Media/AliBapirOffice

دەکەم گوێم لـێ بێ لە غەیری خۆمـەوە، دەڵـێ: سووڕەتی (النساء)م بەسـەردا خوێنـد، تا گەیـشتمە ئـەو ئایــەتە کـە دەفــەرموێ: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴾، دەڵـێ: فـەرمووی: ئێـستا بەسـە، ئنجـا تەماشام کـرد فرمێـسك لـە چاوەکـانیدا دەهاتـە خوارێ، چونکـە پێغـەمبـەری خـوا ﷺ ئـەم دیمەنــەی قیــامەت کـە خــوای بـەرز هـەواڵی پێـداوە زانیویەتی ئەوە دێتە جێ، وە هەموو ئیمانداریێکیش دەبێ بڕوای وابــێ، سـەدا سـەد کە ئەو مەشـهەدو دیمـەنـە دێتـە دی.

مەســەلەی پازدەیــەم: کـە خـوای بــێ هاوتــا دەفــەرموێ: ﴿ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَعَصَوُا۟ ٱلرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ ٱلْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ ٱللَّهَ حَدِيثًا ﴾، ئـــەو ڕۆژە کە پێغـەمبەران دەهێنـرین بەسـەر ئۆممەتەکانیـانەوە چاودێرو بەڵـگەو شـایەدن، دەفەرمـوێ: ئەوانــەی بێبــڕوان سـەرپێـچییان لـە پێغەمبـەر کـردوە، خۆزگــە دەخــوازن لەگـەڵ خاکـدا یەکـسان بکـرێن، وە هـیچ شـتێك لـە خـوا ناشــارنەوە، ئـەم ئایــەتە وەك ئـەو ئایەتــەی ژمـارە (٤٠)ی ســوورەتی (النبــأ) وایــە، کـە دەفـەرموێ: ﴿ ... يَوْمَ يَنظُرُ ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًۢا ⁽٤٠⁾ ﴾، واتـە: ئـەو ڕۆژەی کـە هـەر کەسـە تەماشا دەکات دەستەکانی چییان پێشخستوەو، چییـان ئەنجـامداوە، وە ئینـسانی بێبـڕوا دەڵـێ: خۆزگـە گڵ بوومـایە، جا هەندێـك لـە زانـایان دەڵـێن: کـە کافرەکـان دەبیـنن دڕنـدەو ژیـانداران ئەوانـیش حیـسابو کتابیـان لەگـەڵـدا دەکـرێ، بـــەڵام دوایـــی دەبنــەوە بــە خـــاك، ئەویـــش دەڵــێ: خۆزگــە منــیش ئـاوا وەك ئــەو ئـاژەڵو ژیانـدارانە بوومایەو ئینسان نەبوومـایە، بۆئـەوەی منـیش لەگەڵ ئەوانـدا بـوو بوومایە بـە خـــاك، بۆئـەوەی ئێـستا تووشـی ســزا نەبوومــایە، یـەکێك لێـرەدا بـۆی هەیـە بپرسـێ: ئایـا چـۆن لێـرەدا خـوا دەفـەرموێ: کـافران هـیچ لـە خـوا

ناشارنەوە، کەچی لە شوێنی دیکە دەفەرموێ: ﴿ ثُمَّ لَمۡ تَكُن فِتۡنَتُهُمۡ إِلَّآ أَن قَالُواْ وَٱللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشۡرِكِينَ ﴿٢٣﴾ ﴾الأنعام، لە وەڵامدا دەڵێین: لە شوێنی دیکەدا باس دەکات کە کافران نکووڵیی دەکەن لەوەی کە کردوویانە، ئێمە دەڵێین: لە حاڵێکدا هیچ ناشارنەوە کە ئەندامەکانی جەستەیان لەسەریان دەبنە بەڵگەو شایەد، بەلاَم لە حاڵێکی دیکەدا ئەوەندەی بۆیان بکرێ دەیشارنەوەو نکووڵیی لێ دەکەن، کە پێیان وایە بە شاردنەوەی دەربازیان دەبێ، بەلاَم دوای ئەوەی کە ئەندامەکانی خۆیان لەسەریان دەبن بە بەڵگەو شایەدو خوای پەروەردگار بە دیکۆمێنتیی هەموو شتێکیان دەخاتەوە بەرچاوو، دەزانن شاردنەوەو نکووڵیی کردن سوودی نیە، ئەو کاتە هیچ شتێك لە خوا ناشارنەوە، دانیش بە هەموو شتێکدا دێنن، کەواتە: ئایەتەکان پێکەوە تێکناگیرێن، بەڵکو ئایەتێك مەبەست پێی حالەتێکە، وە ئایەتێکی دیکە مەبەست پێی حالەتێکی دیکەیە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmerOffice

دەرسی یازدەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە یەك (١) ئایەت لە سوورەتی (النساء) پێكدێ، كە ئایەتی ژمارە: (٤٣)یە، خوای زاناو شارەزا بۆ جاری سێیەم لەم سوورەتەدا بە نازناوی ئیمان بانگی مسوڵمانان دەكاتو دەیاندوێنێ، وە فەرمانیان پێدەكات كە بەسەر خۆشیی توخنی نوێژ نەكەون، هەتا بەریان دەداو دەزانن چی دەڵێن، هەروەها لێیان قەدەغە دەكات، كە بە لەش پیسیی نوێژ بكەن، یاخود بچنە مزگەوت، كە شوێنی نوێژ كردنە، مەگەر بەرێوەو لە ڕێگادابن، كە ئەوكاتە بۆیان هەیە خۆنەشۆن، بەڵام دەبێ تەیەمموم بكەن، یاخود ئەگەر بە مزگەوتێكدا تێپەڕبن بەڵام تێیدا نەمێننەوە، بۆیان هەیە، پاشان پێیان دەفەرموێ: ئەگەر نەخۆش بوون، یاخود لە سەرفەر بوون، یاخود تارەتتان گرتبوو، یان لەگەڵ ژنەكانتاندا جووتبوو بوون، وە ئاوتان چنگ نەكەوت بە ڕووی پاكی خاكو زەوی تەیەمموم بكەن، دەست بەڕووو بە هەردوو دەستیاندا بێنن، وە پاشان ڕایدەگەیەنێ كە خوا لێبوردەی بەخشندەیە.

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقْرَبُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمْ سُكَـٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا۟ مَا تَقُولُونَ
وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا۟ ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَآءَ
أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ ٱلْغَآئِطِ أَوْ لَـٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا۟ مَآءً فَتَيَمَّمُوا۟ صَعِيدًا طَيِّبًا
فَٱمْسَحُوا۟ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ ﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! بە سەرخۆشیی توخنی نوێژ مەکەون هەتا (بەرتان دەداو) دەزانن چی دەڵێن، هەروەها بە لەش پیسییش (نوێژ مەکەن) هەتا خۆتان دەشۆرن، مەگەر بە رێگا بڕینەوە بن، وە ئەگەر نەخۆشبوون، یان لە سەفەرێ بوون، یان تارەتتان گرت، یان دەستتان گەیاندە ژنان (چوونە لایان)، وە ئاوتان چنگ نەکەوت، ڕووی خاکێکی پاك بکەنە ئامانج (تەیەمموم بکەن)و دەست بەڕوو و دەستتاندا بێنن، بێگومان خوا لێبوردەی بەخشندەیە ﴿٤٣﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**سُكَرَىٰ**): کۆی (سَکْرَانَ)ە، (سَکْرَانَ) واتە: سەرخۆش، جا سەرخۆشیی یانی چی؟ (السُّكْرُ: حَالَةٌ تَعْرِضُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَعَقْلِهِ)، واتە: (سُكْر) حاڵەتێکە کە ئینسان عەقڵو هۆشی لای خۆی نەمێنی، عەقڵی ئیش ناکات.

(**جُنُبًا**): (جَنُبَ وأَجْنَبَ واجْتَنَبَ وَتَجَنَّبَ: أصَابَتهُ الْجَنَابَةُ لِكَوْنِهَا سَبَبَاً لِتَجَنُّبِ الصَّلاَةِ)، وشەی: (جُنُبْ) واتە: لەش پیسیی، یانی: بێدەستنوێژیی گەورە، لە زاراوی شەرعیدا دەڵێن: (الحَدَثُ الأصْغَر، وَالحَدَثُ الأكْبَر) واتە: بێ دەستنوێژیی گچکەو بێ دەستنوێژیی گەورە، کە بێدەستنوێژیی گچکە ئەوەیە کە ئینسان هەر دەستنوێژی نەبێ، بێ دەستنوێژیی گەورەش ئەوەیە کە ئینسان لەشی پیس بێ، واتە: خۆشۆردنی لەسەربێ، جا لە زمانی عەرەبیدا (جُنُبَ) واتە: لەشی پیس بوو، وە هەروەها (أَجْنَبَ وَاجْتَنَبَ وَتَجَنَّبَ) واتە: لەشی پیس بوو، واتە: خۆشۆردنی لەسەر پێویست دەبێو لە نوێژ دووردەکەوێتەوە، بۆیە پێی دەگوترێ (جُنُب).

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

(**ٱلْغَآئِطِ**): (الغَـائِطُ: الـمَكَانُ الـمُنْخَفِض مِـنَ الأَرْضِ، وَجَمْعُـهُ أغْـوَاط وَغِيطَـان، كِنَايَـةٌ عَـنِ البِـرازِ)، وشـەی: (غَـائِط) لـە ئەسـڵدا بـە مانـای شـوێنی نـزم دێ لەسـەر زەوی، کـە بـە (أغْـوَاط وَغِيطَـان) کۆدەکرێتـەوە، بـەڵام کینایەیـە بـۆ پاشـەرۆکی ئینسـان، بۆچـی؟ چونکە ئەوکاتـە کـە تارەتیـان گرتـوە، بـە زۆریـی وابـووە، چـوونە شـوێنی نـەدیوو شـوێنی نـزم، بۆئـەوەی لـە چـاوی خـەڵك دیـارنەبن، جا ئەگـەر سـەرنجی قورئـان بدەین دەبیـنین خـوای پـەروەردگار هەرگیـز وشـەیەك بەکارناهێنـێ کە زەق بـێ، بۆ وێنـە: لە جیـاتی جووتبـوون (جِمَاع) وشـەی: (الرَّفَث)ی بەکارهێنـاوە، ﴿ أُحِلَّ لَكُمۡ لَيۡلَةَ ٱلصِّيَامِ ٱلرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَآئِكُمۡۚ ...۝١٨٧ ﴾، وە وشـەی: ﴿ ... لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ ... ۝٦ ﴾ الـمائدة، ی بەکارهێنـاوە، واتـە: دەسـتتان گەیانـدە خێزانـەکانتان، وە وشـەی (أَفْضَى)ی بەکارهێنـاوە: ﴿ ... وَقَدۡ أَفۡضَىٰ بَعۡضُكُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٍ ... ۝٢١ ﴾ النسـاء، واتـە: هەندێکـتان چـوونە لای هەندێکـتان، وە وشـەی: ﴿ تُبَٰشِرُوهُنَّ ﴾ی بەکارهێنـاوە، واتـە: پێسـتتان بـە پێسـتیان بکەوێ، کـە هـەموویان تەعبیـرو وشـەی زۆر بـە ئـەدەبو زۆر بـە نەزاکـەتن، بۆئـەوەی ئـەو کـارە جینسـییەی نێوان ژنو پیاو بەڕاشکاویی باسی نەکرێ، بۆیە عەبدوڵـڵای کوڕی عەببـاس کـە دەفەرموێ: (إنَّ اللَّـهَ كَرِيْمٌ يُكَـنِّي) واتـە: خـوا سبحانه و تعالـی کـەریمو بـەڕێزە، بۆیـە بـە کینایـەو بـە ڕەمـزو هێما باسـی هەنـدێك شـت دەکـات، کـە ناشـیرینە بە زەقیی بـاس بکـرێ، بە گوێرەی عورفو باوی خـەڵك، کەواتـە: ئێمەش دەبێ هەروابینو تەعبیری بەڕێزو وشـەی بـە نەزاکەت بەکاربێـنین، بۆ ئەو شتانەی کە ناشـیرینە بە زەقـیی باس بکـرێن.

ئێسـتا لـە عـورفی زمـانی عەرەبیـدا (غَـائِط) واتـە: پیسـایی، بـەڵام لەڕاسـتییدا وشـەی: (غَـائِط) لە ئەسـڵی زمـانی عەرەبیـدا بـەمانای شـوێنی نـزم دێ، ئەو شـوێنەی خـەڵك چوون لەوێ دەستیان بە ئاو گەیـاندوە.

(لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ): (اللَّمْسُ إدْرَاكٌ بِظَاهِرِ البَشْرَةِ، كالمَسِّ ويُكَنَّى بِهِ وبالملامَسة عَنِ الجِمَاعِ) وشەی: (لَمْس) ئەوەیە كە بە پێستی دەست لە شتێك بدەی، (مَسُّ ولَمْس) یەك واتایان هەیە، واتە: دەست لە شتێك دان، بەڵام كینایەو (لەبەر ڕاهاوێشتن)ن، لە كوردەواریی خۆماندا دەڵێن: لەبەری ڕاهاوێشت، یان (كنارە)ی پێ دەڵێن، واتە: وشەیەكی بەكارهێنا كە ڕاست ئەو واتایە ناگەیەنێ، بەڵام لە پەنا ڕا بۆی دەچێ، جا ئەوانە هەموویان بۆچی بەكارهاتوون؟ بۆ پێكەوە جووتبوونی (جِمَاعِ)ی ژن‌و مێرد، كەواتە: ﴿... لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ ... ⑥﴾، واتە: لەگەڵ ژنەكانتان جووتبوون، هەندێكیشیان (لامَسْتُم)- كە دیارە بە (لَمَسْتُم)یش خوێندراوەتەوە - وایان لێكداوەتەوە واتە: دەستتان لێیاندا، دەستتان بە دەستی یەكدی كەوت، بەڵام ئەم واتایە ڕاست نیە، وەك دوایی باسی دەكەین لە مەسەلە گرنگەكاندا.

(فَتَيَمَّمُواْ): لە زمانی عەرەبیدا دەگوترێ: (يَمَّمْتُ كَذَا وَتَيَمَّمْتُهُ: قَصَدْتُهُ)، واتە: ئەو شتەم كردە ئامانج، (ثُمَّ صَارَ عُرْفاً مَعْنَىً لِلْمَسْحِ بِالتُّرَابِ وَنَحْوِهِ) دوایی بەپێی باوی خەڵك تەیەمموم كراوە بە واتا، بۆئەوە كە ئینسان دەستی بە گڵ دابێنێت‌و دەموچاوو هەردووك دەستی خۆی پێ بسڕێ‌و، پێی مەسح بكات، واتە: وەك عورف‌و باو وای لێهاتوە، ئەگەرنا لە ئەسڵدا كە خوا دەفەرموێ: ﴿فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا ﴿٤٣﴾﴾، مانایەكەی وانیە، بۆیەش من گوتوومە: ڕووی خاكێكی پاك بكەنە ئامانج، ئەوە ڕاست مانای ئایەتەكەیە، بەڵام لەنێو كەوانەدا گوتوومە (واتە: تەیەمموم بكەن)، بۆیە تەماشا دەكەی زۆرجار خەڵك واتا ئەسڵییە قورئانییەكەی لەبیرچۆتەوەو واتایەكی دیكەیان بۆ بەكارهێناوە، بە پێی عورف‌و باوی خەڵك، بۆ وێنە: وشەی: (دُبُر) لە قورئاندا واتە: پشت، ئیدی دوایی خەڵك واتایەكی دیكەی بۆ لێكداوەتەوە بە هۆی عورف‌و باوەوە، ڕەنگە یەكێك بڵێ: باشە خوا لە

F/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FM/Media/AliBapirOffice

قورئاندا چۆن دەفەرموێ: ﴿...فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ ﴿١٥﴾﴾الأنفال، كە (دُبُر) لە زمانی عەرەبی باودا، ئێستا بە پاشی ئینسان دەگوترێ، كە پاشەڕۆكی لێ دێتەدەر، لەوانەیە كەسێك پێی سەیربێ ! بڵێ: چۆن لە قورئاندا ئەم وشەیە بەكارهاتوە، بەڵام نا، خۆی وشەی: (دُبُر) یانی پشتەوەی ئینسان، نەك ئەندامێكی تایبەت.

(صَعِيدًا): (الصَّعِيدُ: وَجْهُ الأَرْضِ، وأَصْلُ الصُّعُودِ: الذَهَابُ فِي المَكَانِ العَالِي..) (صَعِيد)، واتە: ڕووی زەوی، ڕووی خاك (صُعُود) واتە: بەرزبوونەوە، ئنجا بۆچی بە ڕووی خاك دەگوترێ: (صَعِيد) چونكە بەرزبۆتەوە لە ئاستی زەوی.

هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتەكان

١) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتە موبارەكەی كە دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَـٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ...﴿٤٣﴾﴾، كە پێشتر ماناكەیمان گوت، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! نزیكی نوێژ مەكەون، لە حاڵێكدا كە ئێوە سەرخۆشن، هەتاكو دەزانن چی دەڵێن، واتە: تاكو سەرخۆشیی بەرتان دەدا، دەربارەی هۆی هاتنە خوارەوەكەی چەند بەسەرهاتێك گێڕدراونەوە، كە ئەمەیان لە ڕووی سەنەدەوە لە هەموویان ڕاستترە: ﴿عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؓ قَالَ: صَنَعَ لَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ طَعَامًا، فَدَعَانَا وَسَقَانَا مِنَ الخَمْرِ، فَأَخَذَتِ الْخَمْرُ مِنَّا وَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَقَدَّمُونِي فَقَرَأْتُ: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ، وَنَحْنُ نَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ﴾ قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَـٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ...﴿٤٣﴾﴾﴾، أَخْرَجَهُ أَبُو

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

دَاوُدَ برقم: (٣٦٧١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٠٢٦)، وَالحَاكِمُ برقم: (٧٢٢٢)، واته: عەلی کوڕی ئەبی طالیب خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەوف خواردنێکی بۆ ساز کردین، (واتە: دەعوەتی کردین، بانگی کردین)و شەڕابیشی داینێ (ئەو کاتە شەڕاب قەدەغە نەکرابوو) مەی مەستی کردینو عەقڵی لابردین، (کە مرۆڤ سەرخۆش بوو عەقڵی ئیش ناکات)، وە نوێژیش ئامادە بوو، منیان پێش خست، ئەو ئایەتانەم خوێندەوە ((سووڕەتی والکافرون))ی خوێندوەو (دوایی ئەوەندەشی گوتوە) ئەوەی ئێوە دەیپەرستن ئێمەش دەیپەرستین ئەی کافرەکان، (دیارە ئەوەش کوفرە) ئیدی خوای بەرز ئەم ئایەتەی ناردە خوار، کە دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! بە سەرخۆشیی نوێژێ مەکەن، هەتاکو دەزانن چی دەڵێن.

ئنجا دیارە شیعە زۆر قەڵسن بە ڕیوایەتکردنی ئەم فەرموودەیەو دەڵێن: ئەمە ڕاست نیە، چونکە عەلی کوڕی ئەبی طالیب خوا لێی ڕازی بێ، پێش قەدەغەکرانی شەڕابیش شەڕابی نەخواردۆتەوە، بەڵام بەڕاستی ئەو قسانە هیچ نین، هاوەڵانی بەڕێز خوا لێیان ڕازی بێ، پێش ئەوەی خوای پەروەردگار شتێکیان لێ قەدەغە بکات، ئەگەر کردبێتیان زۆر ئاسایی بووەو وەك باقی شتەکانی دیکە وابووە، لەبەرئەوە هیچ نوقسانیی نیە، نە بۆ عەلیو نە بۆ عەبدوڕڕەحمانو نە بۆ ئەگەر ئەبو بەکر و عومەریش بووبن، هەر کەسێك بووبێ، شتێك کە خوا قەدەغەی نەکردبێ، کردبێتیان، لەبەرئەوە هیچ هەستیاریی ناوێ، شتێك مادام بە ڕێیەکی ڕاستدا پێمان گەیشتبێ، دەبێ وەریبگرین.

٢) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿... وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ۝٤٣﴾، دەربارەی هۆی هاتنە خواری ئەم ئایەتە کە پێی دەگوترێ: ئایەتی

تەیەمموم، یەکەم ئایەتێك کە دابەزیوە دەربارەی (تەیەمموم) ئەمەیە، وە لە سوورەتی (المائدة)شدا باسی تەیەمموم هەیە، بەلاَم ئەوەی سوورەتی (المائدة) دوای ئەمەیە، ئەمەیان یەکەم ئایەتێك بووە، چونکە ئەمە بەدیلی خۆشۆردنی تێدایە، دیارە خۆشۆردن (واتە: لابردنی لەش پیسیی گەورە)یش لە پێش دەستنوێژ گرتندایە، کە لابردنی لەش پیسیی گچکەیە، ئنجا لەوێشدا باسی تەیەمموم دەکات، (ئایەتی ژمارە: ٦) کە دەبێتە بەدیل بۆ دەستنوێژ، وە بۆ خۆشۆردنیش، بەلاَم لێرەدا باسی تەیەمموم دەکات، وەك بەدیل بە پلەی یەکەم بۆ بێ دەستنوێژیی گەورە، وە لەوبارەوە ئەم فەرموودەیە هەیە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ، - أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ- انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي، فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْتِمَاسِهِ، وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ، فَأَتَى النَّاسُ أَبَا بَكْرٍ، فَقَالُوا: أَلا تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ، أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبِالنَّاسِ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ، وَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِي، قَدْ نَامَ، فَقَالَ: حَبَسْتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسَ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ، قَالَتْ: فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ، وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، وَجَعَلَ يَطْعَنُ بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي، فَلا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحَرُّكِ إِلا مَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى فَخِذِي، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى آيَةَ التَّيَمُّمِ، فَتَيَمَّمُوا، فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْحُضَيْرِ، وَهُوَ أَحَدُ النُّقَبَاءِ: مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ؟ قَالَتْ عَائِشَةُ: فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ، فَوَجَدْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٣٣٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٨١٤)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٣٠٩)، واتە: دایکمان عائیشە خێزانی پێغەمبەر ﷺ خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: ئێمە لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ بۆ هەندێك لە سەفەرەکانی ڕۆیشتین، هەتاکو لە شوێنێك بووین بە ناوی (بەیداء) یاخود (ذات الجیش) (کە ناوی شوێنێکە)، ملوانکەیەك کە لە گەردنم دابوو پڕژا

(کە لە ڕیوایەتی دیکەدا هاتوە دەڵێ: هی ئەسمائی خوشکی بوو بە ئەمانەت وەریگرتوە) پێغەمبەر ﷺ کاروانەکەی ڕاگرت، بۆئەوەی کە ئەو گۆبەرۆکە (ملوانکەیە) بچن بیدۆزنەوە، (دیارە بەقیمەت بووە، یاخود بە ئەمانەت بووە، هی خۆی نەبووە) وە خەڵکیش لەگەڵی ڕاوەستان، وە لەسەر ئاو نەبوون، شوێنێك نەبوو ئاوی لێبێ، وە ئاویشیان پێ نەبوو، خەڵك چوونە لای ئەبو بەکر (خوا لێی ڕازی بێ، بابی عائیشە) گوتیان: تەماشا ناکەی عائیشە چی کرد؟ پێغەمبەری خوای لێرە ڕاگرتوە، خەڵکیشی لێرە ڕاگرتوە ئاویشیان پێ نیەو لەسەر ئاویش نین؟ (واتە: لەسەر ئاوو کانیو سەرچاوەی ڕووبارێك نین، وە ئاویشیان پێ نیە لە کوندەو مەشکەو ئەوانەدا هەڵیانگرتبێ بۆ خواردنەوەو دەست نوێژو ئەوانە)، (عائیشە خوا لێی ڕازی بێ) دەڵێ: ئەبو بەکر خوا لێی ڕازی بێ زۆر سەرزەنشتی کردم، وە ئەوەی گوت کە خوا ویستی (دیارە قسەی پێگوتوە وەکو بابو کچ)، وە بە دەستی لە کەلەکەی دەدام، لە کەلەکەیەوە دەژنیم، (دیارە نوقرچکەی لێدەداو لێی توورە بووە) هیچ شتێ ڕێی لێ نەدەگرتم بجووڵێم، ئەوە نەبێ کە پێغەمبەر ﷺ سەری لەسەر ڕانم بوو، (دیارە پێغەمبەر ئەو کاتە خەوتوەو ماندوو بووە) پێغەمبەری خوا ﷺ خەوت هەتا بەیانی بۆوە، وە ئاویشمان پێنەبوو، وە ئاویشی لێ نەبوو، ئیدی خوا ئایەتی تەیەممومی ناردە خوار، وە خەڵك تەیەممومی کرد {ئەوەی کە لەش پیسیی لەسەر بوو، ئەوەی کە بۆ دەستنوێژ، لە جیاتی دەستنوێژ (تەیەمموم)یان کرد} ئوسەیدی کوڕی حوضەیر {کە یەکێکە لە هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺو خەڵکی مەدینە بووەو لە پشتیوانەکان بووەو یەکێك بووە لەو دوازدە کەسەی کە پێغەمبەر ﷺ لە بەیعەی دووەمی عەقەبەدا، کردنی بە سەرپەرشتیار بەسەر ئەوانەی دیکەوە کە (٧٣) کەس بوون، (٧١)ی پیاوو، دوو ئافرەت، وە (١٢)ی نەقیبی تێدا هەڵبژاردن، یەکێك لەو نەقیبانە ئوسەیدی کوڕی حوضەیر بوو دەڵێ} : ئەو گوتی: ئەوە یەکەمین خێرو بەرەکەتو بەرهەمی ئێوە نیە، ئەی بنەماڵەی ئەبو بەکر! (واتە: بە هۆی ئێوەوە کە تۆ ئەو ملوانکەیەت لێ ون بووە، ئێمەش ئاومان پێ نەبووە، خوای

پەروەردگار مۆڵەتی داین، کە لەمەودوا لە هەر شوێنێکی دیکە ئاومان نەبوو تەیەمموم بکەین، ئەوە بەهۆی ئەو شتەی تۆوە بوو، ئەوە بەرەکەتی ئێوە بوو ئەی بنەماڵەی ئەبو بەکر) عائیشە دەڵێ: دوایی ئەو حوشترەی کە من لەسەری بووم، (واتە: کەژاوەکەی ئەوی لەسەر بووە) هەڵمانستاند، تەماشامانکرد ملوانکەکەش هەر لەبن حوشترەکەیە، (دیارە کە لێی کەوتووە، کەوتۆتە بن حوشترەکەیەوە).

مانای گشتی ئایەتەکان

خوا ﷾ بۆ جاری سێیەم لێرەدا مسوڵمانان دەدوێنێ بە نازناوی ئیمان، دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! دیارە وەك عەبدوڵلای کوڕی عەبباس خوا لێی ڕازی بێ، گوتوویەتی، وە هی دیکەش لە زانایانی پێشوو گوتوویانە: هەرکاتێك گوێت لێبوو خوا ﷾ فەرمووی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! گوێ قوڵاغ بەو، باش گوێ بگرە ! چونکە دڵنیابە خوا ﷾ شتێکی چاکە پێت دەفەرموێ: بیکە، یاخود شتێکی خراپە بێت دەفەرموێ مەیکە، وە ئەگەر سەرنج بدەن لە هەموو ئەو شوێنانەدا کە خوا بە ناوونیشانو نازناوی ئیمان، ئیمانداران دەدوێنێ مەگەر چۆن، دەنا یاساکانی شەریعەتیان پێ دەڵێ، یان دەفەرموێ: ئەو شتە حەڵاڵە، یان فەرزە بیکەن، یان دەفەرموێ: ئەو شتە قەدەغەیەو خۆتانی لێ بەدوور بگرن، هەمووی وایە، ئنجا ڕستەی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ﴾، وەك پێشتریش باسمان کرد، تەنیا لە سوورەتە مەدەنییەکاندا هاتوە، چونکە لە مەدینەدا قەوارەی سیاسی بۆ مسوڵمانان دروست بوو، کۆمەڵگایان بۆ دروست بوو، دەوڵەتیان بۆ دروست بوو، وە شایستەی ئەوە بوون کە یاساکانی شەریعەتیان پێ بسپێررێ، تاکو جێبەجێیان بکەن، لە هەموو بوارەکانی ژیانو گوزەرانیاندا، لێرەشدا خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ لَا تَقۡرَبُواْ

ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ ﴾، ئـەی ئەوانـەی بڕواتـان هێنـاوە ! تـوخنی نوێـژێ مەکـەون لـە حاڵێکـدا کـە سەرخۆشـن، واتـە: بـە سـەرخۆشـیی نوێـژێ مەکـەن ﴿ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ﴾، نوێـژێ مەکەن بـە سـەرخۆشـیی تـاکو بـەرتان دەدا، وە دەزانن چی دەڵـێن، بۆچـی؟ چونکـە نوێـژ ڕازو نیـازە لەگـەڵ خوادا، گفتوگـۆیە لەگـەڵ خوادا، تۆ دەبێ بزانی دەڵـێی چی! بـەڵام مـرۆڤ سـەرخۆش بـێ، نەزانـێ بڵـێ چی، یان وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەکەیدا باسمان کرد دەبینین ئایەتەکان بە هەڵـە دەخوێنـێ، یـان دەبینـی کـوفری بـە دەمـدا دێ، ئـەوە مانـای وایـە لەسـەری قـەرزدار دەبێتـەوە، هەڵبەتـە وەك دوایی لـە مەسـەلە گرنگـەکـاندا باسـی دەکـەین، زانـایان لەوە هـەڵیانهـێنجاوە کە نـەك هـەر لە حاڵەتی سـەرخۆشـییدا، بەڵـکو لـەو حاڵەتەنەی دیکەشدا، کە ئینسـان لە حاڵەتێکی نائاسایی دایە، وەك ئەوە کە نـانـی لەپێش دانراوەو زۆری برسـییە، یـان ئـاوی لـە پێشـەو زۆری تینـوە، یـاخود زۆری خەو دێ، یاخود زۆر سـەغڵەتو تەنگاوە، یاخود جۆرە دیمەنێکـی لەبەرچـاوە کـە زۆر سـەرنجی ڕادەکێشـی، هەموو حەدیسـەکان دوایی دێنـین دەڵێن: لـە هـەموو ئـەو حاڵەتانەدا یان حەرامە نوێژ بکـەی، یاخود بە لای کەمەوە شتێکی ناپەسندە، دیـارە ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ ئەندازەی سـەرقاڵ بوونو، ئاگا لـەخۆ نـەمانتو، ئەنـدازەی ئـەوە کـە تـۆ بیـرو هۆشـت لـە شـوێنی خـۆی نەمێنـێ، تـاکو تەفـاعول لەگـەڵ نوێژەکـەتدا بکـەی، چونکـە نوێـژ ئینسـان ئەگـەر بیـری لـێ بکاتـەوە، بـە (اللَّـهُ أَكْبَر) دەست پێدەکات، بە (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ) کۆتـایی پێـدێ، ئەوە یانی چی؟ کە دەڵێ: (اللَّهُ أَكْبَر) واتە: خوا لـە هـەموو شـتێك گـەورەترە، بـە هەموو مانای گـەورەیی کە بۆ خوا شایستەیە، یـانی: من ئەوە لەگەڵ خوا دەسـتم بە وتووێژ کرد، دەستم بەو عیبادەت و طاعـەتە کـرد کـە نوێـژە، کـە گـەورەترین جۆری عیبادەتە، تەواو دەسـتم لـە هـەموو شـتێك بـەردا، ئـەو (اللَّـهُ أَكْبَر)ە، پێـی دەگـوترێ: (اللَّـهُ أَكْبَـر)ی (تَحْرِيْم) واتـە: دوای ئـەوە، تـۆ هـەموو شـتێکت لـێ قەدەغەیـە: قسـەکردن، خـواردن، خواردنـەوە، هـەموو شـتەکانی دیکـە، کـە لـە حاڵەتی ئاسـاییـدا بـۆت حەڵاڵـن، دوای دابەسـتنی نوێـژ هـەموویانت لـێ قەدەغـە

دەبـن، پـاش دوعـای (إستفتاح) سـوورەتی فاتیحـە دەخوێنـی، دوایـی سـوورەتێکی دیکە یان چەند ئایەتێك ، ئنجا دەچیـە ڕکووع و هەڵدەستیەوەو، دەچیە سـەجدەو تەحییات دەخوێنـیو، دوایـی لـە کۆتـایی نوێژەکـەتـدا سـەلام دەدەیـەوە، جا ئـەوە یـانی چـی؟ یـانی: تـۆ لـە سـەفەرێك گەڕاویـەوە، بۆیـە گـوتراوە: (الـصَّلاةُ مِعْـرَاجُ الْمُؤمِنِ) واتە: نوێژ پەیژەی ئینسانی ئیمانداره پێیدا سـەر دەکەوێ بـۆ لای خـوا، ڕاسـتە نوێـژ وەك (مِعْـرَاج)ێـك وایـە، وەك چـۆن پێغـەمبەر ﷺ کـە شـەوڕۆو بەرزبوونەوەی پێکرا، بەرز بۆوەو بەرز بۆوە تا سڵاوی لە خوای پەروەردگار کـردو، دوایی لە خزمـەتی خـوادا، خـوای بەرز پێـنج نوێـژە فـەڕزەکانی لەسـەر پێویـست کردنو گفتوگـۆی لەگـەڵ کـرا، دوایـی گەڕایـەوە، نوێـژیش میعـراجێکی بـچووکە، تۆش بە (اللَّهُ أَكْبَر) دەست پێدەکەی، دوایی بەچی کۆتایی پێدێنـی؟ (التَّحيَّات للَّهِ) سڵاو لە خوای پەروەردگار دەکەی، دوای ڕکووعو سەجدەو ڕازو نیـاز، ئنجا لـە خزمـەت خـوادا دادەنیـشیو دەڵـێی: (التَّحيَاتُ الْمُبَارَكَاتُ وَالصَّلوَاتُ وَالطيِّبَاتُ للَّهِ) هـەموو ئـەو وشانەی کە بۆ سڵاو بەکاردەهێنرێن، بەرەکـەتن، پاکـن، چـاکن، بۆ خوا، واتـە: تـۆ سـڵاو لـە خـوای پـەروەردگار دەکـەی لە خزمەتیدا دادەنیـشی، دوایـی سـڵاو لەسـەر پێغەمبـەر ﷺ دەکـەیو شـایەتمان دێنـیو سـەڵەوات لـە پێغـەمبەر ﷺ دەدەیو دووعـا دەکـەی، ئنجا دوایی سـەلام دەدەیـەوە، کەواتـە: ئـەو شـتانەی کـە وادەکـەن هـۆشو زەیـن لەجێـی خۆیـدا نەبـێ، دەبـێ لابـچن، ئنجا ئینسان بـچێتـە نێـو نوێـژەوە، پاشان دەفـەرموێ: ﴿ وَلَا جُنُبًا ﴾، واتـە: هەروەهـا توخنـی نوێژ مەکەون، ئەگـەر لـەش پـیس بـوون، ئەگـەر سـەرخۆش بـوون نوێـژێ مەکـەن، هـەتا هۆشـتان دێتـەوە سـەرخۆ، هەروەهـا ئەگـەر لـەش پیـسیش بـوون، دیسـان نوێژ مەکەن ﴿ إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ﴾، مەگـەر ڕێگـە ببـڕنو لـە بڕینـی ڕێگـەدابن، هـەتا خۆتان وەشۆن، واتە: ئەگـەر لە بڕینـی ڕێگا دابـنو ڕێبـوار بـوون، بۆتـان هەیـە بەبـێ ئـەوەی خۆتـان بـشۆن، نوێـژێ بکـەن، بـەڵام دەبـێ تەیەمموم بکـەن، جا تەیەممومەکە لە جیـاتی دەسـتنوێژ بـێ، یاخود لـە جیـاتی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

خۆشۆردن بێ، واتە: چ بۆ لابردنی لەش پیسیی گەورە بێ، چ بۆ لابردنی لەش پیسیی گچکە، کە بێدەستنوێژییە.

هەندێك لە توێژەروانیش ئەم ڕستەیان: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغۡتَسِلُواْ ﴾، ئاوا لێکداوەتەوە، واتە: وە بە لەش پیسیی نەچنە مزگەوت مەگەر پێیدا ڕەت بن، هەتا خۆتان دەشۆن، واتە: ﴿ عَابِرِي سَبِيلٍ ﴾، واتە: مەگەر ڕێبواربن و مزگەوتەکە دوو دەرگای هەبن، بە دەرگایەکیاندا بڕۆی و لەویدیکە بچیە دەرێ، لەو حاڵەتەدا بۆت هەیە، بە مزگەوتدا تێپەڕی بە لەش پیسیی !

بەڵام وەك دوایی لە مەسەلە گرنگەکاندا باسی دەکەین، ئەم واتایەم زۆر پێ بەهێز نیەو ئەویدیکە بەهێزترە، کە بە سەرخۆشیی نوێژێ مەکەن و بە لەش پیسیی نوێژێ مەکەن، هەتاکو خۆتان دەشۆرن، مەگەر ڕێبواربن، ئەگەر ڕێبواربن قەیدێ ناکات، جارێ خۆتان نەشۆن و تەیەممووم بکەن، دوایی کە بۆتان دەگونجێ خۆتان بشۆن، چونکە خۆشۆردن لە سەفەرێ زەحمەتە، بە تایبەت کاتی خۆی، وە ئێستاش زۆرجاران هەروایە، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا ﴾، خوا ﷻ چوار حاڵەتان باس دەکات، دەفەرموێ:

١/ ئەگەر ئێوە نەخۆش بوون.

٢/ یان لە سەفەر بوون.

٣/ یان یەکێکتان لە تارەتگرتن دەهاتەوە، واتە: تارەتی گرتبوو.

٤/ یاخود چووبوونە لای ژنەکانتان، واتە: لەگەڵیان جووتبووبوون.

هەرچەندە ڕایەکیش هەیە دەڵێ: (لامَسْتُم) بە مانای دەستتان لێدان دێ، دیارە بە: (لَمَسْتُم)یش خوێندراوە، ئنجا ئەگەر (لَمَسْتُم) بێ، یان (لامَسْتُم)

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

بێ هەردووکیان، زۆربەی توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: واتە: (جَامَعْتُم) لەگەڵیان جووتبوون، بەڵام ئیمام شافیعیی ڕەحمەتی خوای لێ بێ، وە هەندێکی دیکە لە زانایان دەڵێن: لێرەدا مەبەست پێی دەست لێدانە، کە لە ڕاستییدا مانا لێکدانەوەکەی ئەوان بەهێز نیە، وەك دوایی باسی دەکەین، وە فەرمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺ دەریدەخەن کە پێغەمبەر ﷺ دەستیشی لە خێزانی داوە، یان خێزانی دەستی لێداوە، بەڵکو جاری وا بووە خێزانیشی ماچ کردوە، وە چووە نوێژیشی کردوە، بێئەوەی دەستنوێژی هەڵگرتبێتەوە، مانای وایە لێرەدا ناگونجێ مەبەست ئەوە بێ، کە ئەگەر دەستتان لە خێزانەکانتاندا، ئاویشتان دەستنەکەوت لەجیاتی ئاو بچن تەیەمموم بکەن، بۆچی؟ چونکە بە دەست لێدانی ئافرەت دەستنوێژ ناشکێ، تاکو لەجیاتی ئاو کە نەبوو، بچی تەیەمموم بکەی، بەڵکو مەبەست پێی جووتبوون و سەرجێیکردنە، جا دەفەرموێ: ئەگەر یەکێك لەو چوار حاڵەتەتان هەبوون: یان نەخۆش بوون و لەبەر نەخۆشیی نەتانتوانی ئاو بەکاربێنن، جاری وایە نەخۆشیی برینە، یاخود نەخۆشییەکەی وایە ئەگەر ئاو بەکاربێنێ، نەخۆشییەکەی خراپتر دەبێ، یان پێی دەمرێ، ئەوکاتە نابێ ئاو بەکاربینێ بەڵکو دەبێ لەجیاتی ئاو تەیەمموم بکات، ﴿أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ﴾، واتە: لە سەفەرێ بوون و ئاوتان دەست نەکەوت، یاخود ئاو هەبوو، بەڵام بۆتان نەدەکرا کە خۆ بشۆرن، جاری وایە ئاویش هەیە، بەڵام لەنێو بەفرو سەرمایەکە، یاخود لە شوێنێکە، کە ئەگەر خۆی بشوات ڕەق دەبێتەوەو دەمرێ! وەك باسی دەکەین، عەمری کوڕی عاص خوا لێی ڕازی بێ، ڕووداوێکی وای لێ ڕووداوە، ئاویش هەبووە، لەش پیسیی بەسەر هاتوەو خۆی نەشۆردوەو تەیەممومی کردوە، ئنجا بە تەیەممومیش ئیمامەتیی بۆ هاوەڵان کردوە، وە دواییش پێغەمبەر ﷺ پێکەنیوەو ڕەخنەی لێ نەگرتوە، کەواتە: لە سەفەر بوون مانای وا نیە ئاو نەبێ، چونکە جاری وایە ئاویش هەیە، بەڵام لەبەرئەوەی لە سەفەری و لە حاڵەتێکی نائاسایی دای، ناتوانی خۆت بشۆی، ئنجا دەفەرموێ:

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

﴿أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ﴾، یان یەكێكان لە شوێنی نزم (تارەتگرتن) هاتەوە، جا لە سەفەری بێ، یان لە ماڵێ بێ، یان لە هەر شوێنێك بێ، بەڵام ئاونیەو دەستناكەوێ، ﴿أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ﴾، یاخود لەگەڵ ژنەكانتان جووتبوون، ﴿فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ﴾، ئاوتان دەستنەكەوت، بۆ هەموو ئەو چوار حاڵەتانە، ئەگەر ئاوتان چنگ نەكەوێ ﴿فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا﴾، یانی: (فَاقْصَدُوا صَعِيداً طَيِّبَاً) واتە: ڕووی خاك كە پاك بێ، بیكەنە ئامانج، (تەیەممومیش وەك زاراوەیەك ئەوەیە كە دەست لە زەوی بدەی، وە بە دەم‌و چاوتی دابێنی، وە بە هەردوو دەستتی دا بێنی، واتە: تەیەمموم بكەن بە ڕووی زەوی، یاخود لەسەر ڕای هەندێك لە زانایان بە خۆڵی زەوی، ﴿فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُمۡ﴾، وە دەست بێنن بە ڕووتاندا، وە بە هەردوو دەستتاندا، ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا﴾، بێگومان خوا لێبووردەی بەخشندەیە، واتە: لە ئەنجامی لێبوردەیی‌و بەزەیی خۆیدا مۆڵەتی داون كە ئەگەر ئاوتان چنگ نەكەوت، لە جیاتی ئەوە بە گڵ لەش پیسیی گەورەو لەش پیسیی گچكە، بێ دەستنوێژیی گەورەو بێ دەستنوێژیی گچكە لەسەر خۆتان لابەرن، بۆئەوەی هەمیشەو لە هەموو حاڵاندا نوێژەكانتان هەر بكەن، وە گەورەترین جۆری بەندایەتیی بۆ خوا كە نوێژە هەر ئەنجام بدەن.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! نزیکی نوێژ مەکەون، لە کاتێکدا کە ئێوە سەرخۆشن، تاکو دەزانن چی دەڵێن، هەندێك گوتوویانە: ئەم ئایەتە نەسخ بۆتەوە بە ئایەتی ژمارە: (٩٠)ی سوورەتی (المائدة) کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٩٠﴾ ﴾، کە ئێمە پێشتر گوتوومانە: هیچ ئایەتێك لە قورئاندا نیە مەنسووخ بێ، بەو واتا باوەی کە هەیە، واتە: حوکمەکەی لاچووبێ‌و کاری پێنەکرێ، بەڵکو زانایان وشەی نەسخیان بە چەمك‌و واتایەکی دی بەکارهێناوە، واتە: حوکمێك گشتی بووە، دوایی تایبەت کراوە، حوکمێك بە ڕەهایی هاتوە، دوایی بەنددار (مقيَّد) کراوە، حوکمێك ڕوون نەبووە، دوایی زیاتر ڕوونکراوەتەوە، بەڵام بەو واتایەی کە حوکمێك لە قورئاندا هەبێ، ئێستا کاری پێنەکرێ‌و ئایەتێکی دیکە حوکمەکەی گۆڕی بێ، شتی وانیە، ئەدی ئەو دوو ئایەتە چۆن پێکەوە دەگونجێنین: ئەو ئایەتەی سوورەتی (المائدة) لەگەڵ ئەو ئایەتەی سوورەتی (النساء)؟ دەڵێین: ئێمە کاتی خۆی لەکاتی تەفسیرکردنی سوورەتی (البقرة)دا، ئەو ئایەتەی کە دەفەرموێ: ﴿ يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِۖ قُلۡ فِيهِمَآ إِثۡمٞ كَبِيرٞ وَمَنَٰفِعُ ... ﴿٢١٩﴾ ﴾البقرة، واتە: پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی شەڕاب‌و قومار، بفەرموو: گوناهێکی گەورەیان تێدایە، هەندێك سوودیش بۆ خەڵك، لەوێ باسمان کرد کە لەڕاستییدا لەبارەی قەدەغەکرانی شەڕابەوە چوار ئایەت هەن :

/١ یەكەمیان لە سوورەتی (النحل) دایە، كە دەفەرموێ: ﴿وَمِن ثَمَرَٰتِ ٱلنَّخِيلِ وَٱلۡأَعۡنَٰبِ تَتَّخِذُونَ مِنۡهُ سَكَرٗا وَرِزۡقًا حَسَنًاۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ٦٧﴾، واتە: لە بەروبوومی خورماو ترێ ماددەی سەرخۆشكەر دروست دەكەن، لەگەڵ ڕزقێكی باش (واتە: دۆشاو مێوژو باسووق)، كە مادام ئەوانە ڕزقی باش بن، دیارە ماددەی سەرخۆشكەر ڕزقی خراپە، كە ئەمە یەكەم ئایەتە ئاماژەی قەدەغەبوونی شەڕابی تێدایە.

/٢ ئنجا ئایەتی ژمارە (٢١٩)ی سوورەتی (البقرة).

/٣ دوایی ئایەتی (٤٣)ی (النساء).

/٤ ئنجا لە كۆتاییدا ئایەتی (٩٠)ی (المائدة)، هەر هەموویان دەربارەی شەڕابو قومارن، بەڵام حوكمی كۆتایی قەدەغەبوونی شەڕاب خواردنەوە، لە ئایەتی ژمارە (١٩٠، ١٩١)ی سوورەتی (المائدة)دا هاتوە، بەڵام وە نەبێ ئایەتەكانی دیكەی نەسخ كردبێتەوە، لەبەرچی؟ چونكە لە ئایەتی سوورەتی (النحل)دا خوای پەروەردگار هەواڵ دەداو دەفەرموێ: ﴿وَمِن ثَمَرَٰتِ ٱلنَّخِيلِ وَٱلۡأَعۡنَٰبِ تَتَّخِذُونَ مِنۡهُ سَكَرٗا وَرِزۡقًا حَسَنًاۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ٦٧﴾النحل، واتە: لە بەروبوومی خورماو ترێ ماددەی سەرخۆشكەر دروست دەكەن، لەگەڵ كە شەڕابو مەی ڕزقێكی باش، ئەوە لێرەدا خوای زاناو شارەزا تەنیا هەواڵی داوە، وە هەرواشە خەڵك هەیە شەڕابی لێ دروست دەكات، یانی ئەوەنیە خوای زانا بفەرموێ: شتێكی باشە، بەڵكو ئاماژەیەكە بەوەی ڕزقێكی باش نیە، چونكە دەفەرموێ: شەڕابی لێ دروست دەكەن، لەگەڵ ڕزقێكی باش، مانای وایە شەڕاب ڕزقێكی باش نیە، ئەوە ئاماژەیە، بەڵام دیارە ڕوون نیە، تا بڵێی قەدەغەیە، ئنجا ئەوەی سوورەتی (البقرة) كە دەفەرموێ: ﴿يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِۖ قُلۡ

﴿ فِيهِمَآ إِثۡمٞ كَبِيرٞ وَمَنَٰفِعُ ...﴿٢١٩﴾ ﴾، واتە: پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی شەڕاب و قومار، بفەرموو: گوناهێکی گەورەیان تێدایە، هەندێك سوودیش بۆ خەڵك.

لێرەشدا دیسان بەس دەفەرموێ: گوناهێکی گەورەی تێدایەو هەندێك سوودیش بۆ خەڵکی، واتە: خەڵك بازرگانییان پێدەکات، کڕین و فرۆشتنیان پێدەکاتو، هەندێك سوودی ماددیان پێدەگات، ئەوەش دیسان هەواڵدانێکە، ئنجا ئەوەی سوورەتی (النساء) کە دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ﴿٤٣﴾ ﴾، واتە: ئەی ئیمانداریندە ! توخنی نوێژ مەکەون بە سەرخۆشیی، تاکو دەزانن چی دەڵێن، ئنجا وەنەبێ کە سوورەتی (المائدة) هاتۆتە خوارێ، دوای ئەوە بە سەرخۆشیی نوێژکردن دروست بێ !! نوێژ بە سەرخۆشیی هەر دروست نیە، کەواتە: هەر لە شوێنی خۆیەتی، بەڵام ئایەتەکەی سوورەتی (المائدة)، شتێکی زیادەی تێدایە، لە هەموو ئەوانەی پێشێ، وە ئەوانیش هەر لە شوێنی خۆیانن، بەڵام ئەوەی سوورەتی (المائدة) شتێکی زیادەی تێدایە کە دەفەرموێ: مەی مەخۆنەوەو لێی دووربکەونەوە، نەك هەر نوێژ بە سەرخۆشیی مەکەن، بەڵکو لە غەیری کاتی نوێژیشدا مەیخۆنەوەو بە یەکجاریی دەستی لێ هەڵبگرن، ئنجا ئەو فەرمایشتەی کە پێشتریش هێناومانە لە تەفسیری سوورەتی (البقرة)دا، ئەوەی گوتمان ڕوون دەکاتەوە: ﴿عَنْ عُمَرَ ﵁ لَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمِ الخَمْرِ، قَالَ: اللَّهُمَّ بَيِّنْ لَنَا فِي الخَمْرِ بياناً شافياً، فَنَزَلَت هذهِ الآيةُ التي في البقَرة: ﴿ يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِۖ قُلۡ فِيهِمَآ إِثۡمٞ كَبِيرٞ ... ﴾ البقرة، فَدُعِيَ عُمَر فقُرِئَت عَلَيهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ بَيِّن لَنَا فِي الخمْرِ بياناً شَافِياً، فَنَزَلَت الآيةُ التي في النِسَاءِ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ...

﴿٤٣﴾ النساء، فَكَان مُنَادِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إذَا أقَامَ الصَّلاَةَ نَادى: أن لاَيَقرَبَنَّ الصَّلاَةَ سَكرانٌ، فَدُعِي عُمَر فَقُرِئَت عَلَيهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ بَيِّن لَنَا فِي الخَمْرِ بيَاناً شَافِياً، فَنَزَلَتْ الآيَة التي فِي المائِدَة: فَدُعِي عُمَرُ فَقُرِئَت عَلَيهِ فَلَمّا بَلَغَ إلى ﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ فِي ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِ وَيَصُدَّكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِ فَهَلۡ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴿٩١﴾ ﴾ المائدة ، قَالَ عُمَر: إنتَهَينا إنتَهَينا﴾، أَخْرَجَهُ أَحمَد برقم: (٣٧٨)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٦٧٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٠٤٩)، وَالنَّسَائيُّ برقم: (٥٥٤٠)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح سُنَن الترمذي) برقم: (٥٣٢٥)، واته: لە عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ گێڕدراوەتەوە کە گوتوویەتی: ئەی خوایە دەربارەی شەڕاب خواردنەوە ڕوونکردنەوەکی باشمان بۆ بنێرە خوار (ئایا بیخۆینەوە یان نەیخۆینەوە؟ پێش قەدەغەبوونی) ئیدی ئەم ئایەتەی سوورەتی (البقرة) هاتە خوار کە دەفەرموێ: ﴿ يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِۖ قُلۡ فِيهِمَآ إِثۡمٞ كَبِيرٞ .... ﴾، عومەر بانگکراو ئایەتەکەی بۆ خوێندرایەوە (بەڵام تەواو دڵی پێیدانەکەوت) گوتی: ئەی خوایە! دەربارەی شەڕاب خواردنەوە ڕوونکردنەوەکی باشمان بدەیە (ئایا بیخۆینەوە یان نەیخۆینەوە؟)، {چونکە ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿فِيهِمَآ إِثۡمٞ كَبِيرٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ ﴾، نەیفەرمووە مەیخۆنەوە}، ئنجا ئەو ئایەتەی دیکەی سوورەتی (النساء) هاتە خوارێ، کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ... ﴿٤٣﴾ ﴾، ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! توخنی نوێژێ مەکەون بە سەرخۆشیی (واتە: هەتا سەرخۆشن نوێژێ مەکەن)، ئنجا دوای هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتەی سوورەتی (النساء) بانگدەری پێغەمبەر ﷺ کە بانگی دەداو قامەتی دەکرد، دەیفەرموو: ئەوەی سەرخۆشە با جارێ نەیەتە نوێژ، (واتە: سەرخۆشەکانیش بۆیان هەبوو

نوێژێ بکەن، بەڵام دەیفەرموو: با نەیەن بۆ نوێژێ، یانی بابای سەرخۆش لە ماڵی خۆی نوێژێ بکاتو نەیەت بۆ مزگەوت، یان با بە سەرخۆشیی نوێژێ نەکات، تاکو سەرخۆشیی بەریدەدات)، ئنجا عومەر دووبارە بانگکرا خوا لێی ڕازی بێ، وە ئەو ئایەتەی (النساء)یشی بەسەر خوێندرایەوە، دووبارە عومەر گوتی: ئەی خوایە! دەربارەی شەراب خواردنەوە ڕوونکردنەوەکی باشمان بدەیە، {واتە: کە پێویستییمان بەوە نەکات بڵێین: دەبێ شەراب حەرام بێ یان حەڵاڵ؟} ئیدی ئەو ئایەتە کە لە سوورەتی (المائدة) دایە، هاتە خوار، کە دەفەرمویٚ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٩٠ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ وَيَصُدَّكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِ فَهَلۡ أَنتُم مُّنتَهُونَ ٩١ ﴾، سەرەتا دەفەرمویٚ: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بێگومان مەیو قومارو بتەکانو زەلەمەکان پیسن لە کردەوەی شەیتانن، وازیان لێبێنن، دوایی دەفەرمویٚ: ئایا واز ناهێننو دەستبەرداری شەراب نابن؟! ئنجا کە بەسەریدا خوێندرایەوە، عومەر گوتی: (إِنْتَهَيْنَا إِنْتَهَيْنَا) وازمان هێنا، وازمان هێنا، مادام خوا فەرمووی: پیسەو لە کردەوەی شەیتانە، ئایا هەر واز ناهێنن؟!

کەواتە: ئەوانی دیکە ئاماژەیان تێدا بووە، بەڵام ئەوەیان بە ڕوونو ڕاشکاوییە، کەواتە هیچ تێکگیرانێك لە نێوانی ئایەتەکەی سوورەتی (المائدة)و ئایەتەکەی سوورەتی (النساء)و ئەوەی (المائدة)دا نیە، تا بڵێین: ئەوەی (المائدة) ئەوەی (النساء)ی نەسخ کردۆتەوە! بەڵکو ئەوەی (المائدة) مانایەکی زیاتری تێدایە لەوەی (النساء)، لە (النساء)دا دەڵێ: بە سەرخۆشیی نوێژێ مەکەن، بەڵام ئەوەی (المائدة) دەڵێ: هەر مەیخۆنەوە، وە نەبێ دوای ئەوەی ئایەتەکەی (المائدة) هاتۆتە خوار، ئێستا دروست بێ

F/AliBapir.l
Youtube/AliBapir1
F/Media.Ameer.Office

بە سەرخۆشیی نوێژێ بکەی !! ئەو هەر لە شوێنی خۆیەتی، هەروەها ئایەتەکانی (النحل)و (البقرة)ش.

مەسەلەی دووەم: کە خوا ﷾ دەفەرمویٚ: ﴿ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ﴾، نوێژ مەکەن هەتا دەزانن دەڵێن چی؟ بۆچی خوا دەفەرمویٚ: نابێ بە سەرخۆشیی نوێژ بکەن؟ چونکە نوێژ ڕازونیازو وتوێژو گفتوگۆیە لەگەڵ خوا ﷾، وە بەندایەتییە بۆ خوا، قسە لەگەڵ خوا کردنە، فەرمایشتی خوا دەخوێنیتەوە، بۆیە دەبێ بزانی دەڵێی چی؟ وە ڕستەی: هەتا دەزانن دەڵێن چی؟ لێی وەردەگیرێ کە هەر شتێکی دیکەش ببێتە مایەی ئەوە کە فیکرو زەینی ئینسان بەملاو لادا بەرێ، یاخود ئینسان وا لێبکات ئاگای لە نوێژەکەی نەمێنێ، دیسان ئەوەش دەبێ خۆی لێی بپارێزێ، چەند فەرموودەیەکی پێغەمبەریش ﷺ ئەوە دەگەیەنن:

یەکەم: دەربارەی نوێژ نەکردن بە خەواڵوویی: «عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّ النَّبِيّ ﷺ قَالَ: إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَرْقُدْ، حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَعَلَّهُ يَذْهَبُ يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبَّ نَفْسَهُ»، أَخْرَجَهُ مَالِك برقم: (٢٥٧)، أَحَمْد برقم: (٢٤٣٣٢)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢١٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٨٣٨)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (١٣١٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٥٥) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٢٥٨٣)، واتە: عائیشە خێزانی پێغەمبەر ﷺ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر یەکێکتان وەنەوزی هاتێ، یان خەواڵوو بوو، (زۆری خەو دەهات) با بخەوێ تاکو خەوەکەی لادەچێ، (وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێ: سەرخەوێك بشکێنێ) چونکە نازانێ دەبینی بە حیساب داوای لێبوردن لە خوا دەکات، کەچی قسە بەخۆی دەڵێ، یان: دەبینی لە جیاتی ئەوەی دووعا بکات، دووعا لەخۆی دەکات، یان: دەبینی وشەیەکی هەڵەی بە زاردا دێ کە بۆخۆی خراپە، کەواتە: بە خەواڵوویی

یـان بـه زۆر خــەو هـاتوویی نوێـژ کـردن دروسـت نیـە، مەگــەر وەختــی نوێژەکــە وابــێ کە ئەگـەر لـەو کاتـەدا نـەیکات نوێژەکـە بـچێ، وەك: کـاتی بەیـانی، یـان هـەر کاتێکـی دیکـە، بـۆ وێنـە: بـۆ نوێـژی بەیـانی درەنـگ خەبــەری بۆتــەوەو ئەگـەر نـەیکات نوێژەکـەی دەچـێ، ئـەوە جیایـە لەبـەر ناچـاریی، ئەگـەرنا بـە خـەواڵوویی نوێـژکردن نابـێ، وە بەتایبـەتی نوێـژی سـوننەتو شــەونوێژ، ئەوانـە بـا بـە ئیـسراحەت بیانکـات، بۆئـەوەی بـە چالاکیـیو گورجوگۆڵیـیو بـێداریی نوێژەکە بکات.

دووەم: هەروەهـا لـە کـاتی خـواردنـدا کاتێـك برسـیـەتیو، نـانـیش دانـراوە، لەوبارەشـەوە ئەم فەرمایشـتـە هـەیە: ﴿عَنْ أَنَسِ بْنِ مَـالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّـبِيِّ ﷺ، قَـالَ: إِذَا حَـضَرَ الْعَـشَاءُ، وَأُقِيمَـتِ الـصَّلاَةُ فَـابْدَءُوا بِالْعَـشَاءِ﴾، أَخْرَجَـهُ أَحَمْـد بـرقم: (١٢٠٩٧)، وَالبُخَـارِيُّ بـرقم: (٦٧١)، وَمُـسْلِمٌ بـرقم: (١٢٤١)، وَالتِّرمِـذِيُّ بـرقم: (٣٥٣)، وَالنَّـسَائِيُّ بـرقم: (٨٥٣)، وَالـدَّارَمِـيُّ بـرقم: (١٢٥٣)، وَالطَّبَرَانـي فـي (الأوسـط) بـرقم: (٥٩٦)، واتـە: ئەنەسـی کـوڕی مالـیك خـوا لـێی ڕازی بـێ، دەڵـێ: پێغـەمبـەر ﷺ فەرموویـەتی: ئەگـەر نـان خـواردنی ئێـوارە ئامـادە کرابـوو، وە نوێـژیش قامـەتی بـۆ کـرابوو، یاخــود نوێـژیش ئامـادە بـوو، (نوێژەکـەش وەختـی هـاتبوو) پێـشێ خـواردنەکـەی ئێوارەتـان بخـۆن، ئنجـا دوایـی نوێـژێ بکـەن⁽¹⁾.

سێیـەم: هەروەهـا کـاتێك کـە ئینـسان تەنگـاوە، سـەغڵـەتە، جا چ تەنگـاویی بچـووك بـێ، چ تەنگـاویی گەورە بـێ، دیـسان لـەو حاڵەتانەشـدا نوێـژ کـردن دروسـت نیـە، یـان بـەلای کەمـەوە ناپەسـندە، ئـەوەش دەگەڕێتـەوە بـۆ ئەندازەی سـەغڵەتیـیو تەنگاوییەکە، لەوبارەشـەوە ئەم فـەرموودەیە هـەیـە: ﴿عَنْ عَائِشَـةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُـولُ: لا صَـلاةَ بِحَـضْرَةِ طَعَـامٍ، وَلا هُـوَ يُدَافِعُـهُ الأَخْبَثَـانِ﴾، أَخْرَجَـهُ أَحْمَـد بـرقم: (٢٤٢١٢)

---

(١) العشـاء: نانخواردنی ئێوارەیە.

مُسْلِمٌ برقم: (١٢٤٦)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٨٩) عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بوو، دەیفەرموو: لە کاتێکدا کە خواردن ئامادە کراوە، نابێ نوێژ بکرێ، هەروەها لە کاتێکدا کە دوو شتە پیسەکان سەغڵەتی دەکەن (واتە: پیسایی‌و میز) لەو کاتەشدا نابێ بچێ بە پەلەپەل نوێژێ بکاو لە کۆڵ خۆی بکاتەوە، بەڵکو دەبێ بزانێ چی دەڵێ، وە چۆن نوێژەکەی دەکات، دەبێ بە ڕێ‌و جێ بێ، نەك هەر ئەوەندە بەڵکو ئەگەر هەر شتێك سەرنجی ڕابکێشێ، پێویستە یان بەلای کەمەوە پەسندە، خۆی لێ بپارێزێ، وەك لەم فەرموودەیەدا دەردەکەوێ.

چوارەم: لابردنی هەرشتیك کە سەرنج ڕادەکێشێ لە نوێژدا: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَنَّ النَّبِيّ ﷺ صَلَّى فِي خَمِيصَةٍ لَهَا أَعْلَامٌ وَقَالَ: شَغَلَتْنِي أَعْلَامُ هَذِهِ فَاذْهَبُوا بِهَا إِلَى أَبِي جَهْمٍ وَائْتُونِي بِأَنْبِجَانِيَّةٍ﴾، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٧٥٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٢٣٨)، وأَبُو دَاوُدَ برقم: (٩١٤)، والنَّسائِيُّ برقم: (٧٧٠)، عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ نوێژی کرد لە پۆشاکێکدا (خەمیصە دیارە جۆرە پۆشاکێك بووە ڕەنگاو ڕەنگ بووە، بەقیمەت بووە، هەندێك وێنەو دیمەن‌و خەتی تێدا بوون)، دوایی کە سلاوی نوێژەکەی دایەوە (یان ڕەنگە نوێژەکەی بڕیبێ) فەرمووی: وێنەو دیمەنی ئەم بەرگە، سەرقاڵی کردم، سەرنجی ڕاکێشام، ئەم پۆشاکە بەرن بۆ ئەبو جەهم (کە یەکێك بووە لە هاوەڵان) وە ئەنبەجانییەکم بۆ بێنن، لە ڕیوایەتێکی دیکەدا هاتوە: (بِأَنْبَجَانِيَّتِه) واتە: ئەنبەجانییەکەی ئەبو جەهمم بۆ بێنن، دیارە ئەنبەجانیی بەرگێکی سادە بووە، جا چ هی وی بۆ بێنن، چ هی دیکەی بۆ بێنن.

ئێستا ڕەنگە یەکێك بپرسێ: باشە ئەگەر پێغەمبەری خوا ﷺ دڵەی ڕۆیشتبێ بە هۆی بەرگی ڕەنگاو ڕەنگەوە، ئەدی دەبێ ئەبو جەهم چی لێ هاتبێ؟ لێرەدا مەبەست ئەوە نەبووە کە ئەبو جەهم

بچێ ئەو بەرگە لەبەر بكات، لەوانەیە ئەبو جەهم بچێ بیفرۆشێ، بە كابرایەكی جوولەكەی دەفرۆشی، بە نامسولْمانێكی دەفرۆشی، ئەوە لەلایەك، لەلایەكی دیكەوە پێغەمبەری خوا ﷺ شتی بچووكیشی بۆخۆی بە گەورە حیساب كردوە، هەر تۆزێ دالْغەی ڕۆیبێ، بە شتێكی گەورەی داناوە بۆخۆی، بەلاْم بۆ خەلْكی دیكە دیارە، وەنەبێ ئەو شتە بچووكانە هێندە گەورەیان لەسەر حیساب بكرێن، وەك لە شوێنەوار (أثر)ێكدا هاتوە: (حَسَنَاتُ الأَبرَارِ سَيِّئَاتُ المُقَرَّبِينَ) واتە: ئەوەی بۆ چاكان باشە، بۆ زۆر لە خوا نزیكان خراپە، یانی بۆ مسولْمانێكی سادە كە پێنج فەرزە نوێژەكان بكاو ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان بگرێو حەج بكاتو، خۆی لە گوناهە گەورەكان بپارێزێ، باشە، بەلاْم بۆ كەسێك بیەوێ سەرمەشقی خەلْكی بێو، بیەوێ زۆر لە خوا نزیك بێ، دیارە بەوەندە بەس (إِكتِفَاء) ناكرێ، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ دەربارەی عەبدولْلای كوری عومەر خوا لێیان ڕازی بێ، فەرموویەتی: ﴿نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٣٣٠)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (١١٥٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٣٢٠)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٩١٩)، واتە: عەبدولْلا پیاوێكی زۆر باش بوو، ئەگەر لە شەوێ دا شەونوێژی كردبایە.

مەسەلەی سێیەم: كە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا﴾، (سبيل) واتە: ڕێگا، (عابر) واتە: ڕێبوار، (عابر السبيل) ڕێبوار، واتە: وە بە لەش پیسیی توخنی نوێژ مەكەون، مەگەر ڕێبواربن، مەگەر لە ڕێگا بریندا بن، یانی: كە لەشتان پیس بوو، وە لە سەفەر بوون، نوێژ مەكەن هەتا خۆتان دەشۆن، وە ئەگەر دەرفەتی خۆ شۆردن نەبوو، دیارە دەبێ تەیەمموم بكرێ، ئنجا وەك لە ڕستەكانی دواییدا هاتوە، وشەی: (جُنُب) (مُؤَنَّثُ) و (مُثَنَّى) و (جَمْع)ی تێدا یەكسانن‌و بۆ هەموویان بەكاردێ، دەگوترێ: (إمرَاءَةٌ جُنُب، وَرَجُلٌ جُنب، وَإمرَأتَانِ جنب، وَرَجُلانِ جُنب، ونساءٌ

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

جنب، ورجالٌ جُنُب) بۆچی؟ (راغب) گوتوویەتی: (لأنَّهُ على وَزْنِ المَصْدَر، كالبُعْد والقُرْب)، واتە: چونكە لەسەر كێشی چاوگە، وەك دووریی و نزیكیی، كەواتە: كە دەفەرموێ: ﴿ وَلَا جُنُبًا ﴾، واتە: نزیكی نوێژ مەكەونەوە بە لەش پیسیی هەتاكو خۆتان دەشۆن، مەگەر ڕێبواربن، واتە: كە ڕێبوار بوون، ئەو كاتە بۆتان هەیە تەیەمموم بكەن لە جیاتی خۆ شۆردن، ئەوە واتایەكی، هەروەها توێژەرەوانی قورئان واتایەكی دیكەشیان هێناوە، واتە: نوێژ مەكەن بەسەر خۆشیی، هەروەها نیزیكی شوێنی نوێژ مەكەون، كە مزگەوتە، مەگەر كە بە ڕێڕەوویی بە نێو مزگەوتەكەدا بڕۆن، هەتا خۆتان دەشۆن، هەندێكیان وایان لێكداوەتەوە كە لێرەدا مەبەست لەوە كە دەفەرموێ: توخنی نوێژ مەكەون بە لەش پیسیی، واتە: توخنی شوێنی نوێژ مەكەون كە مزگەوتە، مەگەر پێیدا تێپەڕبن، واتە: مزگەوتێك دوو دەرگای هەیە، لە دەرگایەكیانەوە دەڕۆی لە دەرگایەكی دیكە دەچیە دەرێ، ئەوە قەیناكات، بەڵام دروست نیە بە لەش پیسیی لە مزگەوتدا بمێنیەوە، زانایان هەموویان لەسەر ئەوە یەك دەنگن، كەواتە: لەوبارەوە دوو ڕا هەن:

١/ هەندێكیان دەڵێن: مەبەست لە: ﴿ عَابِرِي سَبِيلٍ ﴾، واتە: ڕەتبوون بە مزگەوتدا.

٢/ هەندێكی دیكەش دەڵێن: ﴿ عَابِرِي سَبِيلٍ ﴾، واتە: ڕێبوار، كە ڕێبواری لەسەرت نیە خۆت بشۆی، دەتوانی تەیەمموم بكەی، مادام ئاوت دەستنەكەوێ، بەڵكو لەسەر ڕای زۆربەی ئەگەر ئاویشت دەستبكەوێ، بەڵام لەبەر سەرما نەتوانی بەكاری بێنی، وەك دوایی باسی دەكەین، یان هەندێكیان دەڵێن: لەبەرئەوەی كە مەترسیی دوژمنت هەیە، یان لەبەرئەوەی لە هاوەڵانت دادەبڕێی، یان بەجێ دەمێنی هەتا خۆت دەشۆی، لە هەموو ئەو حاڵانەدا بۆت هەیە تەیەمموم بكەی.

بەڵام ئەوەی كە من بە بەهێزتری دەزانم لەو دوو ڕایانە: ڕای یەكەمە،

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir7
FM/MediaAmeerOffice

واتە: بە سەرخۆشیی، وە بە لەش پیسییش نوێژ مەکەن، ئنجا ئەگەر یەکێك بڵێ: ئەدی باشە خوا کە دەفەرموێ: ﴿لَـٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ﴾، ئەویش هەر بە واتای لەش پیسیی نیە؟ کە ئێمە ئاوای لێکدەدەینەوە: (أو جَامَعْتُمُ النِّساء) واتە: یان ئەگەر لەگەڵ ژنانتاندا جووتبوون، دەڵێین: با، بەڵام لێرەدا (جُنُب) مەبەست پێی حاڵەتی ڕەحەتبوون (إحْتلاَم)ە لە خەودا، کەسێك کە ئیحتیلامی دەبێ، پێی دەگوترێ: (جُنُب)، ئەوی دیکەش ﴿لَـٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ﴾، واتە: ئەوەیە کە لە حاڵی بێدارییدا دەچێ لەگەڵ هاوسەری خۆیدا جووت دەبێ.

مەسەلەی چوارەم: زانایان دەربارەی ئەوە کە ئایا چ شتێك پێویستکەری خۆ شۆردن (مُوجِب الغُسل)ە، واتە: چ شتێك وادەکات کە غوسل لەسەر ئینسان واجب بێ، لە کاتێکدا کە ئینسان لەگەڵ خێزانیدا مامەڵەیەك دەکات، وەك مامەڵەی ژن و مێردایەتیی؟ ئایا بەس بە بەریەککەوتنی ئەندامی زاوزێیان (إلتقَاءُ الختانين) دەبێتە هۆی ئەوەی کە پیاوو خێزانەکەی خۆشۆردنیان لەسەر پێویست بێ، یان دەبێ ئاوهاتنەوە (إنزالُ المَنيِ)ش ببێ؟! فەرموودە دەربارەی هەردووکیان هەن:

یەکەم: ڕای یەکەم دەڵێ ژنو مێرد مادام لەگەڵ یەکدی جووتبوون، ئەگەر ئاویشیان نەیەتەوە، لەبەر هەر هۆیەك بێ، هەر غوسڵیان لەسەر پێویست دەبێ، لەوبارەوە ئەم دوو حەدیسە هەن:

أ/ ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعَبِهَا الأَرْبَعِ، وَإِذَا مَسَّ الْخِتَانُ الْخِتَانَ، فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ﴾، رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٧٨٣)، واتە: لە عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر پیاو لەنێو چوار پەلی ئافرەتەکەیدا، خێزانەکەیدا دانیشتو ئەندامی زاوزێیان بەریەك کەوت ئەوە خۆشۆردنیان لەسەر پێویستە.

ب/ ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اَللَّهِ ﷺ إِذَا قَعَدَ بَيْنَ شُعَبِهَا اَلأَرْبَعِ، ثُمَّ جَهَدَهَا، فَقَدْ وَجَبَ اَلْغُسْلُ﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، رَوَاهُ البُخَارِيُّ برقم: (٢٩١)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧٨١) وَالنَّسَائِيُّ برقم: (١٩١)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٦١٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (١١٧٨)، زَادَ مُسْلِمٌ: وَإِنْ لَمْ يُنْزِلْ)، واتە: لە ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر پیاو لەنێو چوار پەلی ژنەکەیدا دانیشتو ئەندامی زاوزێیان چوونە نێو یەك، ئەوە خۆشۆردنیان لەسەر پێویستە، موسلیم ئەمەشی زیاد کردوە دەڵێ: ئەگەر پیاو ئاویشی نەهاتبێ.

دووەم: ڕایەکەی دیکە دەڵێ: بەبێ ئاوهاتنەوە خۆشۆردن پێویست نابێ، لەوبارەوەش ئەم دوو فەرمایشتە هەن:

أ) ﴿عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﵁ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٧٧٣)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢١٧)، واتە: ئەبو سەعیدی خودریی خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: خۆ شۆردنو بەکارهێنانی ئاو، بەهۆی ئاوەوەیە، واتە: بەهۆی ئاو هاتنەوەیەوەو ئەگەر پیاو ئاوی نەیەتەوە، با لەگەڵ خێزانیشی جووتبێ، ئەوە خۆشۆردنی لەسەر پێویست نیە.

ب- ﴿عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ﵁، أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِذَا جَامَعَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ فَلَمْ يُنْزِلْ؟ قَالَ: يَغْسِلُ مَا مَسَّ الْمَرْأَةَ مِنْهُ ثُمَّ يَتَوَضَّأُ وَيُصَلِّي﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (٢١١٢٥)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٩٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧٧٦)، وابْنُ حِبَّان برقم: (١١٦٩)، واتە: ئوبەی کوڕی کەعب گوتوویەتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! ئەگەر پیاو لەگەڵ خێزانی خۆیدا جووت بوو، بەڵام ئاوی نەهاتەوە، چی بکات؟ فەرمووی: ئەو ئەندامەی کە بەر ئافرەتەکە کەوتوە، (واتە: ئەندامی زاوزێی) دەشواتەوەو دوایی دەستنوێژ دەشۆرێو نوێژی خۆی دەکات.

هەڵبەتە زۆربەی زۆری زانایان نزیك بە یەك دەنگیی ڕای یەكەمیان تەبەننیی كردوە، كە تەنیا بەوەی ئەندامی زاوزێی پیاو و ژن بچنە نێو یەك، با ئاویشیان نەیەتەوە خۆشۆردنیان لەسەر پێویست دەبێ، وە گوتوویانە: ئەوەی دیكە كە حەدیسەكە دەلالەتی لەسەر دەكا، نەسخ بۆتەوە، بەڵام بوخاریی ڕەحمەتی خوای لێ بێ ڕایەكی دیكەی هەیە، دەڵێ: هەردووكیان هەر هەن، بەڵام پێغەمبەر ﷺ كە فەرموویەتی تەنیا بەوەی كە ئەندامی زاوزێیان دەچنە نێو یەكو بەریەك دەكەون، خۆشۆردنیان لەسەر فەرز دەبێ، ئەوە بۆ ئیحتیاتەو ئەوی دیكەش فەرزە، واتە: یەكەمیان دووربینییەو فەرز نیە، بەڵام ئەوی دیكەیان فەرزە، عەبدوڵڵای كوڕی عەبباسیش خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ دەڵێ: (إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ) ئەوە مەبەست پێی حاڵەتی ئیحتیلامە، واتە: ئەگەر كەسێك لە خەودا پێی وابوو جیماعی كردوە، دەبێ تەماشای خۆی بكات، ئەگەر لەشی تەڕ نەبوو، ئاوی نەهاتبوو، خۆشۆردنی لەسەر پێویست نیە، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ مەبەستی پێ ئەو حاڵەتەیە.

پێشموایە كە ڕایەكەی بوخاریی كە دەڵێ: مەبەست پێی ئەوەیە سوننەتو پەسەند وایە، ئەگەر ئاویشیان نەیەتەوە ژنو مێرد هەر خۆ بشۆن باشە، بەڵام لەسەریان فەرز نابێ، ئەو ڕایە واپێدەچێ لە هەموویان باشتربێ.

دیارە ڕایەكەی عەبدوڵڵای كوڕی عەبباسیش كە بەو شێوەیەی گوتمان، ئەو حەدیسەی دیكەی تەئویل كردوە، ڕایەكی پەسندو باشە.

هەندێك لە تەفسیرەكان لێرەدا قسەیەكی خۆشیان لە (عبداللّه بن رَواحة) خوا لێی ڕازی بێ گێڕاوەتەوە، منیش دەیگێڕمەوە:

شەوێكیان (عبداللّه) لە تەنیشت ژنەكەی خۆی دەخەوێ، شەو دەچێ لەگەڵ كەنیزەكەكەیدا جووت دەبێ، كاتێك هاوسەری پێی دەزانێ خەریك دەبێ بیكاتە هەرا، ئەویش نكووڵیی لەوە دەكات كە چووبێتە لای كەنیزەكەكەی و بە ژنەكە دەڵێ: بۆ خۆت دەزانی، دروست نیە بە لەش پیسیی قورئان

بخوێندرێ! بەڵام گوێت لێم بێ، ئیدی ئەم شیعرانەی بۆ دەڵێ:

وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ
إِذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعُ
أَرَانَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا
بِهِ مُوقِنَاتٌ أَنَّ مَا قَالَ وَاقِعُ
يَبِيتُ يُجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ
إِذَا اسْتَثْقَلَتْ بِالْمُشْرِكِينَ الْمَضَاجِعُ

دیارە هاوسەریشی وادەزانێ قورئانەو دەڵێ: تەواو قەناعەتم هات، پاشان (عبداللَّه) ئەم ڕووداوە بۆ پێغەمبەر ﷺ دەگێڕێتەوەو ئەویش پێدەکەنێ[1].

مەسەلەی پێنجەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿حَتَّىٰ تَغْتَسِلُواْ﴾، تاکو خۆتان دەشۆن، واتە: بە لەش پیسی نوێژی مەکەن، تاکو خۆتان دەشۆن، ئەگەر لە ماڵ بوونو لە سەفەر نەبوون، وە بەکارهێنانی ئاوتان بۆ گونجاو بووە، دیارە دەربارەی خۆشۆردن دەبێ قسە لەسەر سێ مەسەلان بکەین، کە زانایان کەموزۆر تێیاندا کەوتوونەتە ڕاجیایی یەوە:

یەکەم: دەست بە جەستە داهێنان لە کاتی خۆشۆردندا کە پێی دەگوترێ: (الدلك)، یاخود (إمرارُ اليَدِ عَلَى الْجَسَدِ)، ئایا ئەوە فەرزە، یان هەر سوننەتە؟

ڕای یەکەم: مالیكو هەندێك لە زانایان گوتوویانە: بەڵێ بەبێ دەست بە جەستە داهێنان، خۆشۆردن نایەتە دی.

---

[1] الجامع لأحكان القرآن، ج: (٥)، ص: (١٨٣).

ڕای دووەم: بەڵام زۆربەی زانایان ڕایان وایە کە بە تەنیا بە ئاو بەخۆداکردن خۆشۆردن دێتە دی، وەك (القرطبي)[1] هەردوو ڕایەکانی هێناون، واشپێدەچێ ڕای زۆربەی زانایان ڕاست بێ، بەپێی ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەری خوا ﷺ: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اَللَّهِ ﷺ إِذَا اِغْتَسَلَ مِنْ اَلْجَنَابَةِ يَبْدَأُ فَيَغْسِلُ يَدَيْهِ، ثُمَّ يُفْرِغُ بِآمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ، فَيَغْسِلُ فَرْجَهُ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ، ثُمَّ يَأْخُذُ اَلْمَاءَ، فَيُدْخِلُ أَصَابِعَهُ فِي أُصُولِ اَلشَّعْرِ، حَتَّى إِذَا رَأَى أَنْ قَدِ اسْتَبْرَأَ حَفَنَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حَفَنَاتٍ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٢٨٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧١٦) وَاللَّفْظُ لِمُسْلِمٍ، واتە: دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ کە خۆی دەشۆرد بۆ لەش پیسی لەخۆ دەرکردن (لەش پیسیی گەورە)، دەستی پێدەکرد سەرەتا هەردوو دەستی خۆی دەشۆرد، دوایی بە دەستی ڕاستی ئاوی بە دەستی چەپیدا دەکردو ئەندامی زاوزێی خۆی دەشۆرد (واتە: داوێنی خۆی دەشۆرد) دوایی دەستنوێژی دەگرت، وەك چۆن دەستنوێژ بۆ نوێژ دەگرێ، ئنجا دەستی دەبردە نێو ئاوو ئاوی وەردەگرت، وە دەستی دەخستە نێو مووەکانی، وە ئاوی بەسەر خۆی دادەکردو سەری خۆی هەڵدەگوشی، هەتا کاتێك کە دەیزانی سەری تەڕ بووە، ئنجا سێ مستی بە سەری خۆی دادەکردن وە دوایی بەسەر هەموو جەستەی خۆیدا دەکرد، وە لە کۆتاییدا هەردوو پێیەکانی دەشۆرد، مانای وایە لەش پیسییشی دەرکردووەو دەستنوێژیشی گرتوە، وەك دەبینن: باسی دەست بە خۆداهێنانی نەکردووە.

بەڵام من پێم وایە جاری وایە ئەگەر ئینسان دەست بە جەستەی خۆدا نەهێنێ‌و دڵنیا نەبێ کە تەڕبووە، بەتایبەتی ئەو کاتانەی کە سەرمایەو پێستی ئینسان گرژ دەبێ، پێموایە ئەو کاتە بەلای کەمەوە دووربینیی

---

[1] هەمان سەرچاوە، ج: (٥)، ص: (١٨٣- ١٨٤).

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

(إحتياط)و پەسند وایە کە دەست بەخۆیدا بێنێ، ئەگەر فەرزیش نەبێ.

دووەم: نیەت هێنان: ئایا نیەت هێنان فەرزە یان نا؟

زۆربەی هەرە زۆری زانایان: (مالك وشافعي وأحمد وإسحاق وأبو ثور) ڕایان وایە: کە بۆ هەرکام لە خۆشۆردن و دەستنوێژو تەیەمموم نیەت پێویستە، هەڵبەتە نیەت هێنانیش بە دڵە، بەڵام (أبو حَنيفَة)و هاوەڵانی دەڵێن: نیەت هێنان فەرز نیە، بەڵام وایێدەچێ ڕای زۆرینە ڕاست بێ، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ...﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (١)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤٩٠٤)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٢٢٠١)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (١٦٤٧) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٧٥)، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (٤٢٢٧) عَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ رضي الله عنه، واتە: کردەوەکان بەپێی نیەتن، یانی کردەوە باشەکان نیەتیان لێ بهێنرێ ئنجا دادەمەزرێن، بەڵام بە تەئکید بێژتن (تَلَفُّظ)ی نیەت نەك فەرز نیە، بەڵکو سوننەتیش نیە، پێغەمبەری خوا ﷺ قەت نەیفەرمووە: نیەتم هەیە نوێژ دەکەم، نیەتم هەیە ڕۆژوو دەگرم، نیەتم هەیە دەستنوێژ دەگرم، یان خۆم دەشۆم... هتد، بەڵکو نیەت ئەوەیە کە لە دڵدایە، چونکە نیەت یانی: نیازو مەبەستی نێو دڵ.

سێیەم: ئەندازەی ئاوی خۆ پێ شۆردن:

ئەو ئەندازە ئاوە کە بەکاردەهێنرێ، پێویستە چەند بێ؟ زانایان لەسەر ئەوە یەکدەنگن هەتا ئاو کەمتر بێ باشترەو لە سوننەتەوە نیزیکترە، واتە: زێدەڕۆیی نەکرێ، چ بۆ دەستنوێژ گرتن، چ بۆ خۆشۆردن، وەك لە دەقی سوننەتیشدا هاتوە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَغْتَسِلُ مِنْ إِنَاءٍ هُوَ الْفَرَقُ مِنَ الْجَنَابَةِ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرقم: (٧٥٢)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٢٣٨)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (١٢٠١)، واتە:

دایكمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ بە ئاوی قاپێك خۆی دەشۆری[1] كە فەرەقی پێ دەڵێن) لەش پیسیی پێ لەخۆی دەردەكرد.

ئنجا هەر لەوبارەوە ئەم دەقەش هەیە: ﴿عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ رَسُولُ اَللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٢٠١)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧٣٥)، ئەنەسی كوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ بە مستێك ئاو دەستنوێژی دەگرتو، صاعێك هەتاكو پێنج مست (صاع چوار مستە) خۆی پێ دەشۆرد.

كەسی وا هەیە بە تانكییەكیش لەوانەیە دڵی لەخۆی پاك نەبێتەوە، كە لەڕاستییدا ئەوە وەسوەسەو خوتخوتەی شەیتانە، هەتا ئینسان بە ئەندازەیەك ئاوی كەمتر دەستنوێژی بۆ بگیرێو غوسڵی بۆ دەربكرێ، ئەوە لە سوننەتەوە نزیكترە.

مەسەلەی شەشەم: كە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُمۡ﴾، واتە: وە ئەگەر ئێوە نەخۆش بوون، یان لە سەفەر بوون، یان یەكێكتان تارەتی گرتبووو، لە تارەت گرتن هاتبۆوە، یاخود لەگەڵ ژنەكانتاندا جوتبووبوون، وە ئاوتان چنگ نەكەوت، ڕووی خاكێكی پاك بكەنە ئامانج، واتە: ڕووبكەنە ڕووی خاك، ﴿فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُمۡ﴾، وە دەست بەو خاكەدا بێننو پاشان بە دەموچاوو هەردوو دەستی خۆتانی دابێنن، ئەم ڕستە قورئانییە ئەوەی لێ وەردەگیرێ

---

[1] (فَرَق) دەفرێكە سێ (صاع دەگرێ)، هەر (صاع)یێكیش چوار مست (مدّ)ە، كەواتە: فەرەق دوازدە (١٢) مست ئاوە.

www.AliBapir.net FB/AliBapir Youtube/AliBapir1 FMedia/AmeerOffice

کە چوار جۆرە کەس بۆیان هەیە لە جیاتی ئاو تەیەمموم بکەن، چ بۆ دەستنوێژ کە پێی دەگوترێ: (پاکیی گچکە)، چ بۆ خۆشۆردن لە لەش پیسیی، کە پێی دەگوترێ: (پاکیی گەورە)، وە بێ دەستنوێژیی پێی دەگوترێ: (لەش پیسیی گچکە)، وە بە جەنابەتیش دەگوترێ: (لەش پیسیی گەورە)، بۆ هەردووکیان چوار جۆرە کەس بۆیان هەیە لە جیاتی ئاو تەیەمموم بکەن، وە دوایی باسی دەکەین کە تەیەمموم بە چی دەکرێ؟ چونکە واباوە کە تەیەمموم تەنیا بە خۆڵ دەکرێ، بەڵام ئەوە ڕاست نیە، وەك باسی دەکەین، بەڵێ ئەوە ڕایەکە لە لای هەندێك لە زانایان، بەڵام ڕای بەهێزتر هەیە، کە ئێمە دوایی ڕوونی دەکەینەوە، جا ئەو چوار جۆرە کەسە کێن؟

١/ نەخۆش، ﴿وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ﴾.

٢/ ڕێبوار، کەسێك کە بە سەفەر دەچێ، ﴿أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ﴾.

٣/ کەسێك کە تارەتی گرتوە، خۆی پاککردۆتەوە لە میزو پیسایی، ﴿أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ﴾.

٤/ کەسێك کە لەگەڵ هاوسەری جووتبووە، ﴿أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ﴾.

یەکەم: نەخۆش، ﴿وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ﴾:

سەرەتا با باسی نەخۆش بکەین، زانایان لەسەر ئەوە پێکهاتوون کە ئەو نەخۆشییەی مۆڵەتە ئینسان خۆی نەشوا لە جیاتی خۆشۆردن چ بۆ دەستنوێژ، چ بۆ لابردنی لەش پیسیی گەورە، تەیەمموم بکات، نەخۆشییەکە کە خاوەنەکەی مەترسیی مەرگ، یان مەترسی زیادبوونی نەخۆشییەکەی هەبێ، یانی: بریندارە، یان نەخۆشییەکی پێستی هەیە، یاخود نەخۆشییەکی هەیە کە ئەگەر بێتو خۆی بشوات دەمرێ، یاخود نەخۆشییەکەی زیاتر لێ خراپ دەبێ، لەو حاڵەتانەدا ئەو جۆرە نەخۆشە بۆی هەیە تەیەمموم بکات، ئەگەرنا مادام هیچ گرفتی نەبن لە بەکارهێنانی ئاودا، نە بۆ دەستنوێژ، نە بۆ خۆشۆردن، نابێ پەنا بەرێتە

بەر تەیەممومم، وەك كوردەواریی خۆمان دەڵێن: (هەتا ئاو هەبێ تەیەمموم بەتاڵە)، مەبەستم ئەوەیە هەموو نەخۆشێك بۆی نیە تەیەمموم بكا، بەڵگەمان لەوبارەوە ئەم دوو فەرموودەیەیە:

١/ ﴿عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: احْتَلَمْتُ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ فِي غَزْوَةِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ فَأَشْفَقْتُ إِنِ اغْتَسَلْتُ أَنْ أَهْلِكَ فَتَيَمَّمْتُ ثُمَّ صَلَّيْتُ بِأَصْحَابِي الصُّبْحَ، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا عَمْرُو صَلَّيْتَ بِأَصْحَابِكَ وَأَنْتَ جُنُبٌ؟! فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي مَنَعَنِي مِنَ الاِغْتِسَالِ، وَقُلْتُ إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمٗا ٢٩﴾ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (١٧٨٤٥)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٣٣٤)، وَالحَاكِمُ بِرقم: (٦٢٩)، واتە عەمڕی كوڕی عاص خوا لێی ڕازی بێ (دیارە فەرماندەی سەریەیەك بووە، سەرییەش بەشێكە لە سوپایەك) دەڵێ: شەوێكی زۆر سارد لە جەنگی (ذات السّلاسل) ئیحتیلامم بوو (لە كوردەواریی خۆمان دا دەڵێن: شەیتانیی بوو، ئیحتیلام واتە: لە خەودا ڕەحەتبوون)، منیش ترسام كە ئەگەر بێتو خۆم بشۆم بفەوتێم، بمرم، بۆیە تەیەممومم كرد، وە نوێژی بەیانییشم بەو تەیەممومە بە هاوەڵەكانم كرد، (كە دیارە ئەو فەرماندەو بەرپرسیان بووە) ئنجا بۆ پێغەمبەری خوام ﷺ گێڕایەوە ئەویش فەرمووی: ئەی عەمڕ! ئایا نوێژت بە هاوەڵەكانت كرد كە لە كاتێكدا لەش پیس بووی؟! (واتە: خۆت نەشۆرد بوو) منیش هەواڵم پێدا كە چ شتێك ڕێی لێ گرتم كە خۆم بشۆم، وە گوتم: من گوێم لێ بووە كە خوا دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمٗا ٢٩﴾ النساء، واتە: خۆتان مەكوژن خوا لەگەڵتان بە بەزەییە، (منیش ترسام كە ئەگەر خۆم بشۆم خۆم بفەوتێنم)، پێغەمبەری خوا ﷺ پێكەنیو هیچی نەفەرموو.

دیاره پێكەنینەكەی نیشانەی ئەوەیە پەسەندی كردووەو ڕازی بووە، ئەگەرنا دەیفەرموو: نەخێر، جارێكی دیكە ئەوە مەكەو هەڵەت كردوە نوێژەكەشت دەبێ بگێڕیەوە.

٢/ ﴿عَنْ جَابِرٍ ﵁ قَالَ: خَرَجْنَا فِي سَفَرٍ، فَأَصَابَ رَجُلاً مِنَّا حَجَرٌ فَشَجَّهُ فِي رَأْسِهِ ثُمَّ احْتَلَمَ، فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ فَقَالَ: هَلْ تَجِدُونَ لِي رُخْصَةً فِي التَّيَمُّمِ؟ فَقَالُوا: مَا نَجِدُ لَكَ رُخْصَةً وَأَنْتَ تَقْدِرُ عَلَى الْمَاءِ فَاغْتَسَلَ فَمَاتَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أُخْبِرَ بِذَلِكَ فَقَالَ: قَتَلُوهُ قَتَلَهُمُ اللَّهُ أَلاَّ سَأَلُوا إِذْ لَمْ يَعْلَمُوا، فَإِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ يَتَيَمَّمَ وَيَعْصِرَ﴾، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٣٣٦)، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (٥٧٢)، وَالدَّارَمِيُّ بِرقم: (٧٥٢)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (١٣١٤)، وَابْنُ خُزَيْمَةَ بِرقم: (٢٧٣) وَحَسَّنَهُ الألباني، واتە: جابیری كوڕی عەبدوڵلا خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: ئێمە بۆ سەفەرێك چووینە دەر، پیاوێك لە ئێمە بەردێك بە سەری كەوت (ئایا بە بن شاخێكدا ڕۆیشتوە، كەسێك لە شوێنێكی نادیارەوە بەردێكی هاویشتوە، یان لە جەنگدا بووە، گرنگ ئەوەیە بەردێك بەر سەری كەوت) سەری شكا (دیارە واپێدەچێ برینەكەشی قووڵ بووبێ) دوایی ئیحتیلامیشی بوو، ئنجا پرسیاری لە هاوەڵەكانی كرد: ئایا مۆڵەتتان بۆ من پێ شك دێ، تەیەمموم بكەم لە جیاتی خۆ شۆردن؟ ئەوانیش گوتیان: پێمان شك نایەت مۆڵەت بۆ تۆ هەبێ، مادام دەتوانی ئاو بەكاربێنی، ئەویش خۆی شۆردو لە ئەنجامی خۆشۆردنەكەیدا مرد، كاتێك گەڕانەوە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ هەواڵی پێدرا بەو ڕووداوە، پێغەمبەر ﷺیش فەرمووی: كوشتیان خوا بیانكوژێ، بۆچی ئەگەر نەیاندەزانی پرسیاریان نەدەكرد، چارەسەری نەزانین پرسیاركردنە، (واتە: بە نەزانیی وەڵامیان داوەتەوەو گوتوویانە نەخێر مۆڵەتت نیە، كە فەرمووشیەتی: (قَتَلَهُمُ اللَّهُ) واتە: خوا تۆڵەیان لێبستێنێو سزایان بدا، كە دیارە ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ كە

YouTube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

کەسێك بە نەزانیی شتێ بکات، باجەکەی دەداتو تووشی سزا دەبێ لەسەری، ئەوە نیە هەر بڵێن: نەیزانی، جا نەیزانی دەبێ بپرسێ، مادام دەرفەتی هەبێ بپرسێ، یاخود شتێك کە نازانێ بڵێ نازانم، ڕەنگە ئەگەر گوتبایان نازانین، کابرا بۆخۆی ئیجتیهادێکی دەکرد وەکو (عەمرِی کوڕی عاص)، بەڵام کە گوتوویانە: نەخێر مەجالی تێدا نیە، چووە خۆی شۆردوەو دوایی وەفاتی پێکردوە، کەواتە: لەمەوە بۆمان دەردەکەوێ کە نەخۆش بۆی هەیە تەیەمموم بکات لە جیاتی ئەوەی دەستنوێژ بە ئاو هەڵبگرێو بە ئاو خۆی بشوا، کە مەترسیی جیددیی هەیە لە خۆی کە بمرێ، یاخود نەخۆشییەکەی زیاتر تەشەنە بکات.

دووەم: ڕێبوار، کەسێك کە بە سەفەر دەچێ، ﴿ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ ﴾:

زۆربەی زانایان ڕایان وایە کە بابای ڕێبوار سەفەرەکەی کورت بێ، یان درێژ بۆی هەیە تەیەمموم بکات، چونکە خوا دەفەرموێ: ﴿ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ ﴾، ئەگەر لە سەفەر بوون، وەك (القرطبي) هێناویەتی(١) زۆربەی زانایان ڕایان وایە کە خوا سەفەری بە موتڵەقیی باسکردوەو نەیفەرمووە: کورت بێ، درێژبێ، چۆن بێ، بەڵام هەندێك لە زانایان دەڵێن: دەبێ سەفەرەکەی وابێ بتوانێ نوێژی تێدا کورت بکرێتەوە، ئەمیش بە هەشتاو سێ کیلۆمەتر تۆزێك کەمتر یان زیاتر دادەنێن، بەڵام لەڕاستییدا هەر دانانی هەشتا کیلۆمەتر کەمتر یان زیاتر بۆ ماوەی سەفەر تاکو بتوانرێ نوێژی تێدا کورت بکرێتەوە، ئەوە بۆخۆی بەڵگەیەکی وای لەسەر نیە، چونکە لە (صحیح مسلم)دا هاتوە، کە ئەگەر پێغەمبەری خوا ﷺ سێ میل یاخود سێ فەسخ دوورکەوتبایەوە، نوێژی کورتدەکردەوە، کەواتە: ئەو ڕایە بەهێز نیە، بەڵکو ئەو ڕایە بەهێزە کە هەموو جۆرە سەفەرێك دەگونجێ ئینسان تەیەممومی تێدا بکات، وە هەموو جۆرە سەفەرێکیش دەگونجێ ئینسان

---

١) الجامع لأحكام القُرآن: ج: (٥)، ص: (١٩١).

نوێژی تێدا كورت بكاتەوە، وە لە ئایەتەكانی دواییدا باسی دەكەین، كە نوێژ كورتكردنەوەكەی چۆنو لە چ سەفەرێكدا دەكرێو، وە بەڵگەشمان لەسەر ئەوە چییە؟

سێیەم: تارەت گرتن، خۆی پاككردۆتەوە لە میزو پیسایی، ﴿أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ﴾:

سێیەم كەس لەوانەی كە بۆیان هەیە تەیەمموم بكەن، لە جیاتی دەستنوێژو لە جیاتی خۆشۆردنیش، كەسێكە كە تارەتی گرتوە، واتە: خۆی پاككردۆتەوە لە میزو لە پیسایی، كە دیارە هەر شتێك لە پێشو پاشی ئینسان بێتە دەرەوە، چ میزو پیسایی، چ با، ئەوە دەستنوێژی پێ دەشكێ، هەروەها بە نوستنو خەویش دەستنوێژ دەشكێ، بە بەڵگەی ئەم فەرمایشتە: ﴿عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ... فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدَ برقم: (٨٨٧)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٠٣)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٧٧)، وَحَسَّنَهُ الأَلباني، واتە: عەلی كوڕی ئەبی طالیب خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: هەر كەسێك خەوت با دەستنوێژ بگرێتەوە، واتە: دەستنوێژی نەماوە، ئەگەر بە دەستنوێژەوە خەوتبووی، خەوت لێكەوت، تازە دەستنوێژت نەماوە دەبێ دەستنوێژ بگری، هەڵبەتە زانایان لەوبارەوە تۆزێك ڕاجیاییان هەیە: كە ئەگەر بە دانیشتنەوە بخەوێ، ئەوە حوكمەكەی جیایە، بەڵام بە هەر حاڵ مادام پێغەمبەری خوا ﷺ وا دەفەرموێ، ڕواڵەتی حەدیسەكە وادەگەیەنێ، هەموو جۆرە خەوێك دەستنوێژ دەشكێنێ، هەڵبەتە ئەوانی دیكەش هەندێك بەڵگە دەهێننەوە، یەكێك لەوانە ئەم دەقەیە: ﴿ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ - عَلَى عَهْدِهِ - يَنْتَظِرُونَ الْعِشَاءَ حَتَّى تَخْفِقَ رُؤُوسُهُمْ، ثُمَّ يُصَلُّونَ وَلا يَتَوَضَّؤُونَ﴾، رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٨٦١)، أَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٠٠)، وَالدَّارَقُطْنِي برقم: (٥٧) وَقَالَ الدار قُطْنِي:

صَحِيحٌ، وَصَحَّحَهُ الألباني في (إرواء الغليل) برقم: (١١٤)، واتە: ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: هاوەڵانی پێغەمبەری خوا ﷺ لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ چاوەڕێی نوێژی عیشایان دەکرد، هەتا سەریان، خوار دەبۆوە (یانی خەویان لێکەوتوە) پاشان نوێژیان دەکرد، بێ ئەوەی دەستنوێژیش هەڵبگرنەوە.

کەواتە: ئەو جۆرە خەوتنەی کە ئینسان خۆی لە زەوی چەسپاندبێ، بەو حاڵەتەی خەوتن دەستنوێژ ناشکێ، ئنجا دیارە مادام هاوەڵان وابوون، ئەوەش بەڵگەکی بەهێزە.

چوارەم: کەسێك کە لەگەڵ هاوسەری جووتبووە، ﴿أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ﴾:

چوارەم کەس لەوانەی کە لە جیاتی بەکارهێنانی ئاو بۆ دەستنوێژو خۆشۆردن دەتوانن تەیەمموم بکەن، کەسێکە کە جیماعی کردبێ لەگەڵ هاوسەری، یاخود ئیحتیلامی بووبێ، ئنجا ئاویشی دەستنەکەوێ، یان نەگونجێ ئاوەکە بەکاربێنێ، ئەویش بۆی هەیە تەیەمموم بکات، جا چ جیماعی کردبێ، چ ئیحتیلامی بووبێ.

ئنجا کە خوا دەفەرموێ: ﴿أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُمۡ﴾، ئەمە لێی وەردەگیرێ کە کەسێك تارەتی گرتبێ واتە: دەستنوێژی نەبێ، وە یاخود کەسێك جیماعی کردبێ، یاخود ئیحتیلامی بووبێ، مادام ئاویان چنگ نەکەوت، بۆیان هەیە لە جیاتی دەستنوێژ گرتن بە ئاو، وە لە جیاتی خۆشۆردن بە ئاو، تەیەمموم بکەن، واتە: خوای پەروەردگار بەگشتی ئەوەی باسکردوە، ئیدی ئەوە پێویست ناکات بگوترێ: لە سەفەرێ بێ، هەر خودی جیماع کردنو ئیحتیلام بوون، بۆخۆی ئەگەر ئاو چنگ نەکەوت، یان نەگونجا بەکاری بێنێ، لە ماڵێ بێ، یان لە هەر شوێنێك بێ، پاساوی ئەوەیە کە تەیەمموم بکرێ لە جیاتی بەکارهێنانی ئاو، هەروەها لەوبارەوە لە

FM/AliBapir
youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

سوننەتیشدا ئەم دەقە هەیە: ﴿عن جُهَيْمِ بْنِ الْحرثِ بْنِ الصِّمَّةِ الأَنْصَارِيِّ، فَقَالَ أَبُو الْجُهَيْمِ: أَقْبَلَ النَبِيُّ ﷺ مِنْ نَحْوِ بِئْرِ جَمَلٍ، فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ، حَتَّى أَقْبَلَ عَلَى الْجِدَارِ، فَمَسَحَ بِوَجْهِهِ وَيَدَيْهِ، ثُمَّ رَدَّ عَلَيْهِ السَّلاَمَ﴾، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٣٣٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٨٢٠)، (وَأَخْرَجَ الدَّارَقُطْنِي عَنْ ابْنُ عُمَرَ برقم: (٧)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٢٩)، وَالطَّبَرَانِي في (الأوسط) برقم: (٧٧٨٤) قال الشيخ الألباني: ضعيف): (ثُمَّ رَدَّ عَلَى الرَّجُلِ السَّلاَمَ وَقَالَ: إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ السَّلاَمَ إِلاَّ أَنِّى لَمْ أَكُنْ عَلَى طُهْرٍ) واتە: جوهەیمی كوڕی حارسی كوڕی صیممەی ئەنصاڕیی خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ لە لای بیری جەمەلەوە دەهات، پیاوێك پێی گەیشت سڵاوی لێكرد، پێغەمبەری خوا ﷺ وەڵامی سڵاوەكەی نەدایەوە، هەتا چووە لای دیوارو دەستی بە دیوارەكە داهێناو، دەستی بە دەموچاوی داهێناو، دەستی بە دەستی داهێنا، (واتە: تەیەمومی كرد)، ئنجا دوایی وەڵامی سەلامەكەی دایەوە، (الدارقُطني) ئەمەشی بۆ زیاد كردوە، لە عەبدوڵڵای كوڕی عومەرەوە خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: وەڵامی سڵاوی كابرای دایەوە، وە دواییش فەرمووی: هیچ شتێك ڕێی لێنەگرتم وەڵامی سڵاوەكەت بدەمەوە، ئەوە نەبێ كە لەشم پاك نەبوو، جا ئایا لەشی پاك نەبووە، واتە: دەستنوێژی نەبووەو لەش پیسیی بچووكی هەبووە، یاخود ڕەنگە لەش پیسیی گەورەی لەسەر بووبێ، بە ڕواڵەت ئەوەی دووەمیان بەهێزترە، چونكە بێ دەستنوێژیی گچكە ڕێ ناگرێ لە وەڵامدانەوەی سەلام، دیارە پێغەمبەری خوا ﷺ لە ئێمە زیاتر وەرعی كردووەو خۆی پاراستوە، ئەگەرنا نەمزانیوە، زانایان بڵێن: ئەگەر ئینسان لەشی پیس بوو دروست نیە وەڵامی سەلام بداتەوە، یاخود دروست نیە سەلام بكات، بەڵام دیارە پێغەمبەر ﷺ خۆی لە شتی بچووكیش پاراستوە، كە بۆ ئێمە هیچی تێدانیە، بەڵام ئەو دیارە پلەو پێگەكەی لەلای خوای پەروەردگار هێندە بەرز بووە، دەبوایە لەو شتە

بچووکانەش خۆی بپارێزی.

ئنجا ئەمە ئەوەش دەگەیەنێ کە پێغەمبەر ﷺ لەنێو شارو ئاوەدانی بووە، بەڵام تەیەمومیشی کردوە لە جیاتی خۆشۆردن، کەواتە: مەرج نیە کە ئینسان لە سەفەرێ بێ، ئەوجار تەیەمموم بکات، بەڵکو ئەگەر لەش پیسیی لەسەر بوو، مادام دەستی بە ئاو ڕانەگەیی، کابرا سڵاوی کردوە، پێغەمبەر ﷺ تا دەچێ خۆ دەشواو دێتەوە، کابرا تێپەڕیوە ! بەڵام یەکسەر تەیەممومی کردوە، بۆئەوەی جارێ وەڵامی سەلامەکەی بداتەوە، ئنجا دوایی حەتمەن چووە خۆی شۆردوەو لەش پیسییەکەی لابردوە.

مەسەلەی حەوتەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ ﴾، (لامَستُم)و (لَمَسْتُم) هەردووکیان خوێنراونەوە، کە یەکەمیان خوێندنەوەی (نافع وابن كثيرو أبي عمرو ابن عامرو عاصم و أبي جعفرو يَعقوب)ە، وە دووەمیان: هی (حَمزة والكسائي وخَلَف)ە.

دەربارەی ئەم ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: (لامَستُم النساء) و (لَمَسْتُم النساء) ئەگەر دەستتان لە ئافرەتاندا، دەستتان گەیاندنێ، زانایان لەوبارەوە کە ئایا (لامَستُم) یان (لَمَسْتُم) بە مانای دەستلێدان دێ، یان بەمانای لەگەڵ جووتبوون (جماع) دێ؟! ڕاجیایی یان هەیە:

دیارە وشەی (لَمْس) وەك: (راغب الأصفهاني) دەڵێ: (اللَّمْس: إِدراك بظاهِرِ البَشَرة كالمَسِّ) ئەوەیە ڕواڵەتی پێست بە شتێك بکەوێ، وە (مَسٌّ و لَمْس) لە مانادا یەکن، واتە: دەست پێداهێنان، دەست پێکەوتن، ئەوە ڕاستە، بەڵام (وَيُكَنَّى بهِ وبالملامَسة عَنِ الجِمَاعِ) بەڵام: (مَسّ) و (لَمْس) و (مُلامسة) بە کینایە بەکاردەهێنرێن بۆ جیماع، لە کوردەواریی خۆمان دا دەڵێن: کنارە، یاخود دەبەر ڕاهاوێشتن، یاخود هێماو ئاماژە بۆکردن، یانی: شتێك بە ڕوونیی نەیڵێی، بۆ وێنە: دەگونجێ بگوترێ: ڕەنگە فلان کەس دەستی گەیاندبێتە خێزانی، یانی لەگەڵی جووتبووبێ، بەڵام جوان نیە

بگوترێ: لەگەڵی جووتبووە، کە کوردەواریی خۆشمان ئەو تەعبیرانە زۆر بەکاردێنن، جا زۆربەی توێژەرەوان دەڵێن: (لامَستُم) و (لَمَسْتُم) بەمانای جووتبوونە، بەڵام بە کینایەو هێما، بەڵگەی ڕاستیی ئەو ڕایەش ئەوەیە کە ئەگەر تەماشا قورئان بکەین، خوای پەروەردگار وشەی (مَس)ی بەکارهێناوە بەمانای جووتبوون، بۆ وێنە:

١) لە سوورەتی (البقرة) ئایەتی (٢٣٧)دا دەفەرموێ: ﴿وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ ...(٢٣٧)﴾، واتە: ئەگەر ئافرەتانتان تەڵاقدا پێش ئەوەی دەستیان بگەیەننێ، هەموو زانایان دەڵێن: واتە: پێش ئەوەی لەگەڵیان جووتبن، نەك پێش ئەوە دەستیان لێ بدەن.

٢) هەروەها لە سوورەتی (الأحزاب) ئایەتی (٤٩)دا دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَكَحْتُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا ...(٤٩)﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ئەگەر ئافرەتانی ئیماندارتان مارەکردن، دوایی تەڵاقتان دان پێش ئەوەی دەستیان بگەیەننێ (پێش ئەوەی لەگەڵیان جووتبن) ئەوە لەسەریان پێویست نیە کە عیددە بشۆن، کە دیارە مەبەست پێی ئەوەنیە دەستیان لێدابن، بەڵکو یانی: لەگەڵیان جووتبووبن.

٣) هەروەها لە سوورەتی (المجادلة) ئایەتی (٣)دا دەفەرموێ: ﴿... فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ...(٣)﴾، واتە: ئەگەر پیاوێك بە ژنەکەی خۆی گوت: (أنتِ عَليَّ كَظَهرِ أُمّي) واتە: تۆ بۆ من وەك پشتی دایکم وای، ئەوە لێی قەدەغە دەبێ و دەبێ کۆیلەیەك ئازاد بکات پێش ئەوەی دەستیان بگاتەوە یەك، ئەمە یانی چی؟ یانی: پێش ئەوەی لەگەڵ یەکدا جووتبن.

کەواتە: لێرەشدا (لامَستُم) و (لَمَسْتُم) یانی: جووتبوون، (أبو جَعْفر

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

الطَّبَرِي)یش گوتوویەتی: (وَأَوْلَى القَوْلَيْنِ فِي ذَلِكَ بِالصَّوَابِ، قَوْلُ مَنْ قَالَ: عنى اللَّه بقوله: ﴿ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ ﴾، الجِمَاع دُونَ غَيْرِه مِن معاني اللَّمْس، لِصِحَّةِ الخَبَرِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَنَّهُ قَبَّلَ بَعضَ نِسَائِهِ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأ)(١)، واتە: ڕاستترینی دوو قسەکان، یاخود نزیکترینیان لە ڕاستییەوە لەم دوو قسانە، قسەی کەسێکە کە دەڵێ: خوا کە دەفەرموێ: ﴿ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ ﴾، مەبەستی جیماعە، نەك ماناکانی دیکەی (اللَّمْس)، چونکە بە هەواڵی ڕاست لە پێغەمبەرەوە ﷺ پێمانگەیشتوە کە هەندێ لە خێزانەکانی ماچ کردووە دوایی نوێژی کردووەو دەستنوێژی نەگرتۆتەوە، کەواتە: دەستنوێژ بە دەستلێدان ناشکێ‌و، ئەگەر خوای پەروەردگار لێرەدا مەبەستی لە: (لامَستُم) یان (لَمَستُم) دەستلێدان بووایە، ئەوە لەگەڵ کردەوەی پێغەمبەردا ﷺ تێکدەگیرا.

شایانی باسیشە ئەگەر (لامَستُم) یان (لَمَستُم) بە مانای جیماع بێ، مانای وایە بەڵگە نیە لەسەر ئەوە کە بە دەستلێدانی پیاو لە ئافرەتی دیکە دەستنوێژ دەشکێ، هەڵبەتە بەڵگەش لەوبارەوە زۆرن کە بەوە دەستنوێژ ناشکێ، چەند فەرمایشتێك لەوبارەوە دێنینەوە:

١/ ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً مِنَ الْفِرَاشِ فَالْتَمَسْتُهُ فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ وَهُوَ فِي الـمَسْجِدِ وَهُمَا مَنْصُوبَتَانِ وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرقم: (١٠٩٠)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٨٧٩)، والنسائيُّ برقم: (١٦٩)، واتە: عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: شەوێك پێغەمبەری خوام ﷺ لەسەر جێگەی خۆی نەبینی، لێیگەڕام دەستم بە بنی پێی کەوت کە چووبووە سەجدە لە مزگەوت، پێیەکانی

---

١) جامع البيان في التأويل القرآن، ج: (٥)، ص: (١٢٣).

چەقاندبوو لە سەجدەدا دەیفەرموو: ئەی خوایە! پەنا دەگرم بە ڕازی بوونت لە تووڕە بوونت، وە بە سەلامەتییت لە سزات، وە پەنا بە تۆ دەگرم لە تۆ، من ناتوانم ستایشی تۆ بکەم، وەك خۆت ستایشی خۆت کردوە.

مانای وایە دایکمان عائیشە لە نوێژدا دەستی لە بنی پێی پێغەمبەری خوا ﷺ داوە، جا ئەگەر دەستنوێژی شکابایە دەیفەرموو: دەستنوێژت شکاندمو نوێژەکەی بەتاڵ دەبوو.

٢/ ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيُصَلِّي، وَإِنِّي لَمُعْتَرِضَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ اعْتِرَاضَ الْجَنَازَةِ حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ مَسَّنِي بِرِجْلِهِ﴾، أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ برقم: (١٦٦)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح أبي داود) برقم: (٧٠٧)، واتە: عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژی دەکرد من لە پێش دەمیدا وەك جەنازە ڕاکشابووم (دیارە ژوورەکەیان گچکە بووە) ئەگەر ویستبای نوێژی وەتر بکات، لاقێکی دەگەیاندمێ بۆئەوەی کە لاقم بکێشمەوە، (دیارە پێی لە پێی داوە).

٣/ ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقَبِّلُ بَعْضَ أَزْوَاجِهِ، ثُمَّ يُصَلِّي وَلَا يَتَوَضَّأُ﴾، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد برقم: (٦٨)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (١٧٠)، وَصَحَّحَهُ الألباني، واتە: عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ هەندێ لە هاوسەرەکانی ماچ دەکرد، دوایی نوێژی دەکردو دەستنوێژی نەدەگرتەوە.

کەواتە: ئەوانە هەموو بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە دەستنوێژ بەوە ناشکێ، وە مەبەست لە ئایەتەکە دەستلێدان نیە، بەڵکو مەبەست جووتبوونە، ئنجا ڕاجیایی زانایانیش بە کورتی ئاوایە:

شافیعیی: ڕەحمەتی خوای لێ بێ، دەڵێ: ئەگەر پیاو دەستی بە جەستەی ئافرەت بکەوێ (واتە: پێست بە پێست)، دەستنوێژی دەشکێ، دەستی پێ بکەوێ، یان هەر ئەندامێکی دیکەی بێ.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

ئـەوزاعیـی: ڕەحمەتی خوای لـێ بـێ دەڵـێ: تـەنیا بە دەست (دەستی ڕووتو پێستی ڕووت) دەستنوێژ دەشكێ، بەڵام بە ئەندامەكانی دیكە دەستنوێژ ناشكێ.

مالیكو ئەحمەدی كوڕی حەنبەلو لەیثی كوڕی سەعد: ڕەحمەتی خوایان لـێ بـێ دەڵێن: ئەگەر بە ئارەزووەوە بـێ دەستنوێژی دەشكێ، چ پیاو دەستی بە ژنەكەی بكەوێ، چ ژن بە پیاوەكەی، بەڵام ئەگەر بە ئارەزووەوە نەبێ ناشكێ.

ئەبو حەنیفەو ئەبو یوسف: ڕەحمەتی خوایان لـێ بـێ دەڵێن: ئەگەر بە شێوەیەكی وا بێ كە زەوقی پێی هەڵسێ، یانی بە خۆیەوە بگوشێو زۆر ماچی بكات، ئەوە دەستنوێژی دەشكێ، ئەگەرنا ناشكێ.

موحەممەدی كوڕی حەسەنی شەیبانیی: ڕەحمەتی خوای لـێ بـێ دەڵێ: دەستنوێژ بە هیچ شێوەیەك ناشكێ، ئەوە ڕای عەبدوڵڵای كوڕی عەبباسو حەسەنی بەصرییشە⁽¹⁾، دیارە هەر چۆنبێ ئەم ڕاجیاییانەو ئەم وردە مەسەلانە، نابێ بیانكەینە پاساوی دەمەقاڵێو بگرەو بەردە، چونكە ئەوە زانایان هەر كەسەو قسەی خۆی كردوەو ڕای خۆی هێناوە.

بەڵام بەڕاستی ڕای بەهێزتر ئەوەیە، كە دەستنوێژی پیاو بەوە ناشكێ دەستی بە ئافرەت بكەوێ، بەڵكو بە بۆچوونی من ئەگەر بە ئارەزووەوەش بێ، چونكە پێغەمبەری خوا ﷺ كە خێزانی ماچكردوە بێگومان بە ئارەزووەوە ماچی كردوە، وە بەپێی حەدیسەكانی دیكەش كە عائیشە دەستی لێداوە، وە ئەویش دەستی لە عائیشە داوە، مانای وایە دەستنوێژ بەو شتانە ناشكێ، بەڵام بێگومان ئەگەر ئارەزووەكە ببێتە هۆی مەذیی هاتن، ئەوە دیارە دەستنوێژ دەشكێ، بەهۆی مەذیی هاتنەوەكەوە، نەك دەستلێدانەكە.

---

(١) التفسير الكبير للطَّبَراني، ج: (٢)، ص: (٢٤٢).

مەسەلەی هەشتەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ ﴾، وە ئەگەر ئاوتان وەچنگ نەکەوت کە پێشتر دەفەرموێ: ﴿ وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ ﴾، ئەگەر نەخۆش بوون، یان لە سەفەر بوون، یان تارەتتان گرتبوو، یان لەگەڵ هاوسەرانتاندا جوتبوو بوون، وە ئاوتان چنگ نەکەوت دوایی دەفەرموێ: ﴿ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا ﴾، ئەوە ڕووبکەنە ڕووی پاکی خاك، بۆئەوەی کە تەیەمومی پێبکەن، جا هەندێك لە زانایان بۆ لێکدانەوەی ئەم ڕستەیە یاخود چۆنیەتی جێبەجێ کردنی ئەم فەرمانەی خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ئەگەر ئاوتان چنگ نەکەوت، زۆر مەرجی قورسیان داناون، بۆ وێنە: ئەگەر یەکێك لە سەفەر بوو لە شوێنێکی چۆڵ، دەبێ ماوەیەکی باش میلێك یان زیاتر بڕوا بەلای ڕاستدا، بەلای چەپدا، وە بڕوا بەرەو پێشەوە، وە بۆ لای دواوە بڕواو بە چواردەوری خۆیدا دەبێ بپشکنێ، وە بگاتە دڵنیایی تەواو کە ئاو نیە، ئەوجار بۆی هەیە تەیەمموم بکات ! بەڵام ئەوەی کە لە ڕواڵەتی ئایەتەکە وەردەگیرێ، وە زۆربەی زانایانیش ئەوە ڕایانە، بە مەرجگرتنی گەڕانو سووڕانی زۆر، بەڵگەیەکی وای لەسەر نیە، چونکە بەس دەفەرموێ: ﴿ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ ﴾، جا ئەگەر ئاوتان چنگ نەکەوت، ئیدی باسی نەکردوە کە زۆر بگەڕێی، تۆ کە لە شوێنێکی دڵنیای ئەو شوێنە ئاوی لێ نیە، پێویست ناکات خۆت ماندوو بکەی، ئەوەی کە گرنگە ئەوەیە تۆ بزانی لەو شوێنە ئاو نیە، یان ئاوی لێیە، بەڵام ناتوانی بەکاریبێنی، بۆ وێنە ئاوی لێیە، بەڵام لە بیرێکی قووڵ دایەو بۆت دەرنایە، یاخود ئاوی لێیە، بەڵام شوێنەکە مەترسیی لێیە، یاخود بابایەکی نەخۆشەو ناتوانێ ئاو بەکاربێنێ، یاخود ئاوی لێیە، بەڵام بە نرخێکە بۆی ناکڕێ، لە هەموو ئەو حاڵانەدا بۆت هەیە تەیەمموم بکەی، ئیدی کە شەرعزانان مەرجی قورسیان داناوە، لەڕاستییدا زیاتر وەك دووربینیی (إحتیاط) گوتوویانە، بەڵام دەقی ئایەتەکە دەلالەتی

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

لەسەر ناکات، گرنگ ئەوەیە ئەو کەسە بگاتە قەناعەت، ئەوە بۆی هەیە تەیەمموم بکات، ئنجا چ لە سەفەربێ، وەك پێشتریش باسمان کرد، یاخود چ نیشتەجێ بێ، جاری وایە کەسێك نیشتەجێیە، بەلاّم ئاوی دەستناکەوێ، یان ئاوی دەست دەکەوێ، بەلاّم خۆشۆردنی لەش پیسیی لەسەرەو هەتا دەچێ ئاو دێنێ خۆی بشوا، نوێژەکەی دەچێ، لەوکاتەدا بۆی هەیە تەیەمموم بکات بۆ خۆشۆردنەکەی، وە دەستنوێژ دەگرێ‌و نوێژەکەی دەکات، یان ئەگەر نەخۆشە، ئەوە دیسان دیارە پێویستی بە سەفەر نیەو دەتوانێ ئاو بەکاربێنێ.

مەسەلەی نۆیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَٱمْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ﴾، ڕووبکەنە ڕووی زەوی لە حالّێکدا کە پاكو خاوێن بێ، وە دەستی پێدا بێنن‌و دەست بە دەموچاوو هەردوو دەستتاندا بێنن.

ئەم ڕستەیە باسی تەیەمموم دەکات، واتە: چۆنیەتی تەیەمموم کردن، جا ئایا تەیەمموم چییە؟ وە بە چی دەکرێ؟ ئێمە لە سێ خالّدا باسی ئەو مەسەلەیە دەکەین:

باسێك لەبارەی تەیەممومەوە

یەکەم: تەیەمموم چییە ؟

وشەی: (تەیەمموم) کە لە ئایەتەکەدا هاتوە کە دەفەرموێ: ﴿فَتَيَمَّمُواْ﴾، یانی: (فَاقصدوا)، واتە: بیکەنە ئامانج، ڕووی تێبکەن، لە زمانی عەرەبیدا دەلّێ: (تَيَمَّمْتُ الشيءَ: قَصَدتُهُ)، واتە: ئەو شتەم کردە ئامانج، ئەوە ئەسلّی ماناکەیەتی لە زماندا، بەلاّم لە زاراوی شەرعدا دەلّێ: (التَيَمُّمُ: مَسْحُ الوَجه واليدين بالصَّعِيد أو بالتُّرَاب) واتە: دەست بەڕووی زەویی دابێنی، یاخود دەست بە خۆلّدا بێنی‌و بە دەموچاوتیدا بێنی، وە بە هەردوو دەستتی دابێنی، ئەوە مانای تەیەممومە.

دووەم: چۆنیەتی تەیەمموم ؟

هەرچەندە لە بارەی چۆنیەتی تەیەممومکردنەوە زانایان ڕاجیایی یان هەیە: هەندێکیان دەڵێن: پێویستە دوو جار دەست بە زەوییدا بدات.

هەندێکیشیان دەڵێن: بەس یەکجار (ضَرْبَةً وَاحِدَةً)و دەموچاوو هەردوو دەستی پێ مەسح بکات. ئنجا لە مەسەلەی دەست بە زەوی دادان دا، کە جارێك بێت، یان دوو جار؟! زانایان ڕاجیاییان هەیە.

هەروەها لەو ڕووەشەوە کە ئایا هەتا کوێ بێ‌و، کوێ‌و کوێ مەسح بکات؟ دیسان ڕاجیایی هەیە:

بەنسبەت دەموچاوەوە، ئەوە هەر ڕوو (وَجْهِ)یە کە لە نێوچەوانەوە تاکو چەنەگەیە، لەم گوێیە تا ئەو گوێیە، ئەوە سنووری دەموچاوە.

بەڵام بەنسبەت دەستەوە، سێ ڕایان هەن:

١) هەندێکیان دەڵێن: دەبێ هەتا بن هەنگڵ (إبط)بێ، کە کۆیەکەی (آباط)ە.

٢- هەندێکیان دەڵێن: دەبێ هەتا ئانیشکان (مَرافق) بێ، کە (مِرْفَق)ە، واتە: ئانیشك.

٣- هەندێکیش دەڵێن: دەبێ هەتا مەچەك (رَسْغ)بێ، یانی: هەتا هەردوو لەپە دەست تاکو بازنەی دەست.

بەڵام ئەوە کە ڕای زۆربەیانە، وە بەڵگەی بەهێزتری لەسەرە، ئەوەیە کە بەنسبەت مەسحکردنەوە، یەکجار دەست بە زەوییدا دەدات، وە بۆ هەردووکیشی واتە: هەم بۆ دەموچاوو، هەم بۆ دەستیش، وەك لەم دەقەدا هاتوە: ﴿ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى عَنْ أَبِيهِ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ: إِنِّي أَجْنَبْتُ فَلَمْ أَجِدِ الْمَاءَ، فَقَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ: أَمَا تَذْكُرُ أَنَّا كُنَّا فِي سَفَرٍ فَأَجْنَبْتُ أَنَا وَأَنْتَ، فَأَمَّا أَنْتَ فَلَمْ تُصَلِّ، وَأَمَّا أَنَا فَتَمَعَّكْتُ فَصَلَّيْتُ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ

النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ هَكَذَا، فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ بِكَفَّيْهِ الأَرْضَ فَنَفَخَ فِيهِمَا، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ﴾، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٣٣٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٨١٨)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٢٣)، وَالتِّرمِذيُّ برقم: (١٤٤)، وَالنسائيُّ برقم: (٣١٣)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٥٦٩))، واتە: پیاوێك هات بۆلای عومەری كوڕی خەتتاب (كە دیارە ئەو كاتە حوكمڕانی مسولْمانان بووە خوا لێی ڕازی بێ) گوتی: من لەشم پیس بوو ئاویشم دەست نەكەوتوە، (یانی ئەگەر لەشم پیس بوو ئاوم دەست نەكەوت چی بكەم، دیارە ئاوا پرسیاری كردوە) عەمماری كوڕی یاسر (دیارە لە مەجلیسەكەدا بووە خوا لێیان ڕازی بێ) عومەری كوڕی خەتتابی گوت: ئایا بەبیرت نایەت جارێك منو تۆ لە سەفەر بووین، هەردووكمان لەشمان پیس بوو، تۆ نوێژت نەكرد (واتە: لەبەرئەوەی ئاوت دەست نەكەوت، دەستنوێژی پێ بگری) بەلام من هاتم خۆم لە خۆڵی وەرگەوزاند، نوێژەكەم كرد (یانی: وایزانیوە كە تەیەمموم دەبێ هەموو جەستەی خۆی بە خۆڵ، بكاتو خۆی لە خۆڵی وەرداوە) كە گەڕاینەوە بۆ پێغەمبەرم ﷺ گێڕاوە، ئەویش فەرمووی: ئەوەندەت بەس بوو كە ئاوا بكەی، پێغەمبەری خوا ﷺ دەستی بە زەوی داداو فووی لێكردو بە دەموچاوو دەستی داهێنا.

كەواتە: ئەم دەقە لەوبارەوە هەیە كە تەنیا یەكجار دەست بە زەوی دادانو دەست بە زەوییدا هێنان، وە دوایی دەست بە دەموچاوو هەردوو دەستدا هێنان، بەڵگەی بەهێزترە، بەلام ئەگەر دووجاریش وا بكات نالێین: شتێكی ناشەرعیی كردوە، ئنجا ئەمە ئەوەشی لێ وەردەگیرێ كە لەڕاستیدا هەتاكو هەردوو لەپە دەست شوێنی تەیەممومە، نەك تا ئانیشك، چ جای بن هەنگلێش، واتە: بەڵگەی ئەمە بەهێزترە، هەڵبەتە زانایانی دیكەش هەن گوتوویانە: هەتا ئانیشك، وە هەشە دەڵێ: هەتا بن هەنگڵ، بەلام ئەوەی گوتمان بەڵگەی بەهێزترە، ئەوە بەنسبەت تەیەمموم چۆن دەكرێو، وە ئەندامەكانی تەیەمموم چیو چیو تا كوێن ؟

سێیەم: تەیەمموم بە چی دەكرێ ؟

ئایەتەكە دەفەرموێ: ﴿ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا ﴾، ڕووبكەنە صەعیدێكی پاك، (تَيَمَّموا) واتە: ڕووی تێبكەن‌و بیكەنە ئامانج، (صعید) واتە: ڕووی زەوی، (طیب) واتە: پاك، وە (صعید)، (فعیل بِمَعْنَى الفَاعِلِ، أَي صَاعد)، واتە: (صعید) لەسەر كێشی (فعیل)ە، بەڵام بە مانای (فاعل)ە، واتە: (صاعد) یانی: بەرزبووەوە، بۆچی بە ڕووی زەوی دەگوترێ: (صعید)؟ چونكە بەرزبۆتەوە لە ئاستی زەوی، (زَجَّاج) كە یەكێكە لە شارەزایانی زمانی عەرەبی دەڵێ: (الصعيد: وَجْهُ الأرض تُرَاباً كَانَ أو غَيْره لا أعْلَمُ اخْتِلافاً بَيْنَ أَهْلَ اللُّغَة في ذَلِكَ)⁽١⁾ واتە: {(صعید) بریتیە لە ڕووی زەوی، هەرچی لەسەر ڕووی زەوییە پێی دەگوترێ: گڵ، خۆڵ، یان غەیری ئەویش (وەك: لم، چەو، بەفر، گیاوگۆڵ)، نەمزانیوە كە لەوبارەوە شارەزایانی زمان ڕاجیایی یان هەبێ}، وە لە (المصباح المنیر)دا كە ئەویش كتێبێكی زمانە، دەڵێ: (الصعيد في كَلامِ العَرَبِ يُطلَقُ عَلى وجُوه: عَلَى التُّرابِ الَّذِي عَلَى وَجْهِ الأرْضِ، وَعَلَى وَجْهِ الأَرْضِ، وَعَلَى الطريق)⁽٢⁾ واتە: (صعید) لە زمانی عەرەبیدا بۆ چەند شتێك بەكاردێ: بۆ گڵ بەكاردەهێنرێ كە لەسەر ڕووی زەوییە، وە بۆ ڕووی زەوی بەكاردەهێنرێ بەگشتی، وە بۆ ڕێگاش بەكاردەهێنرێ.

وە لە (لسان العرب)دا دەڵێ: (الصعيدُ: التُّرَابُ أَو وَجْهُ الأَرْضِ)⁽٣⁾، (صعید) واتە: گڵ، یان ڕووی خاك، ڕووی زەوی.

ئنجا دیارە دەربارەی مانای وشەی (صعید)، وە ئەو (صعید)ەی كە تەیەمموی پێ دەكرێ، كە خوای پەروەردگار فەرموویەتی: بیكەنە ئامانج، زانایان لەوبارەوە بەگشتی دوو بەشن:

---

١) المصباح المنیر، للفیومي، ص: (١٧٧).

٢) المصباح المنیر، للفیومي، ص: (١٧٧).

٣) ج: (٧)، ص: (٣٤٤).

١/ بەشێکیان دەڵێن: (صعید) تەنیا گڵە، خۆڵە، بەڵکو دەڵێن: هەموو خۆڵێکیش نا، خۆڵێك کە تۆزی لێ هەڵبستێ، وە لەوبارەوە ئەم فەرموودەیە بە بەڵگە دێننەوە: ﴿عَنْ حُذَيْفَةَ ﵁، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: فُضِّلْنَا عَلَى النَّاسِ بِثَلاَثٍ: جُعِلَتْ صُفُوفُنَا كَصُفُوفِ الْمَلاَئِكَةِ، وَجُعِلَتْ لَنَا الأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدًا، وَجُعِلَتْ تُرْبَتُهَا لَنَا طَهُورًا إِذَا لَمْ نَجِدِ الْمَاءَ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (١١٦٥)، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الكُبرى) برقم: (٨٠٢٢)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (١٦٩٧)، وَالدَّارَقُطْنِي برقم: (٦٨)، واتە: حوزەیفە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: بە سێ شتان بەسەر خەڵکدا (واتە: ئۆممەتانی دیکە) هەڵبژێردراوین: (دیارە لە شوێنی دیکە زیاتر دەفەرموێ، بەڵام لێرەدا سێ شت باس دەکات) یەکەم: ڕیزەکانمان وەك ڕیزی فریشتەکان لێکراون، بە ڕیز دەوەستین (دیارە ئۆممەتانی پێش ئێمە بۆ طاعەت بە ڕیز نەوەستاون، هەر یەکە بە تەنیا بۆخۆی طاعەتی کردوە، وە ئێستاش نابینرێ جگە لە ئۆممەتی ئیسلام ئاوا بە ڕیز بووەستن، بەتایبەتی بۆ نوێژ) دووەم: وە زەوییمان هەموو بۆ کراوە بە مزگەوت، (واتە: بۆمان هەیە لە هەر شوێنێك نوێژ بکەین، چونکە ئۆممەتانی پێشوو تەنیا لە شوێنی تایبەتیداو، لە پەرستگاکاندا بۆیان هەبووە خواپەرستیی بکەن) سێیەم: وە گڵی زەوییمان بۆ کراوە بە پاککەرەوە، ئەگەر ئاومان دەست نەکەوت (واتە: هەم لە جیاتی دەستنوێژ بەکاریبێنین، وە هەم لە جیاتی خۆشۆردن).

کەواتە: ئەمە بەڵگەی ئەوانەیە کە دەڵێن: (صعید) تەنیا گڵە، خۆڵە.

٢/ بەشیکیشیان دەڵێن: هەموو ڕووی زەوی بە (صعید) دادەنرێ، وە تەیەممومیشی پێ دەکرێ، جا خۆڵ بێ، لم و زیخ بێ، بەردبێ، گەچ بێ، بەفربێ، گیا بێ، هتد...، بۆچی؟ چونکە مادام هەمووی لەسەر ڕووی زەوییە، هەموو پێی دەگوترێ: (صعید)، بەڵگەشیان ئەم فەرمایشتەی

پێغەمبەری خوایە ﷺ: ﴿عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيّ ﷺ قَالَ: أُعْطِيتُ خَمْساً: لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِن الأَنْبِياءِ قَبْلِي: نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ، وَجُعِلَتْ لِي الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، فَأَيُّمَا رَجُلٌ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلاةُ فَلْيُصَلِّ، وَأُحِلّتْ لِي الْغَنائِم، وَلَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍ قَبْلِي، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٣٣٥)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (١١٦٣)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٤٣٢)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٦٣٩٨)، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵلا خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: پێنج شتم پێدراون لە پێش مندا نەدراون بە کەس: (یەکەم): بۆ ماوەی مانگە ڕێیەك بەهۆی ترس خرانە دڵی دوژمنمەوە، بەسەر دوژمنمدا سەرکەوتووم، (دووەم): وە سەر زەویم هەموو بۆ کراوە بە مزگەوتو بە پاککەرەوەش (لە هەر کوێیەك ئینسانی مسوڵمان نوێژ بکات دروستە) جا هەر پیاوێك لە ئۆممەتی من نوێژی گەیشتێ، یان کاتی نوێژی لێدا هات، با نوێژ بکات، (سێیەم): وە دەستکەوتەکانی جەنگم بۆ حەڵاڵکراونو لە پێش مندا حەڵاڵ نەبوون، (چوارەم): وە شەفاعەتم پێدراوە (پێغەمبەری خوا ﷺ لە ڕۆژی دواییدا پێش هەموو پێغەمبەران شەفاعەتو تکا دەکات) (پێنجەم): وە پێغەمبەرانی پێش من بۆ گەلێکی تایبەت دەنێردران، بەڵام من بۆ تێکرای خەڵکی ڕەوانە کراوم.

منیش ڕام وایە کە بەڕاستیی ئەگەر ئەو لێکدانەوەی دووەم نەبێ، کە هەموو ڕووی زەوی پێی دەگوترێ: (صعید)، ئەوە زۆرجار خەڵك پەکی دەکەوێ، کە هەم شارەزایانی زمانیش وادەڵێن، وە هەم فەرموودەکەی پێغەمبەریش ﷺ ئەوە دەگەیەنێ، بەڵێ لە فەرموودەی دیکەدا هەیە باسی خۆڵو گڵ (تراب) دەکات، لەبەرئەوەی گڵو خۆڵ لە زۆر شوێنی زەوی هەیە، بەڵام ئەگەر بەپێی ڕای دووەم نەبێ، یانی: (صعید) بە هەموو ڕووی زەوی لێکنەدەینەوە، مسوڵمانان لە زۆر شوێنان پەکیان دەکەوێ! بۆ وێنە: پێغەمبەری

خوا ﷺو هاوەڵانی لە جەنگی (تەبووك)دا مانگە ڕێیەك لە حیجاز، لە مەدینەوە چوون بەرەو شام کە هەمووی بیابانە، هەمووی لمە، گڵ لە کوێ بێنن ؟! دەبێ چۆن نوێژیان کردبێ ؟! بە تەئکید دەستیان بە لم داهێناوە، یان کەسێك لە چیاو چۆڵێکە بەفر دەبارێ هەمووی هەر بەفرە، گڵ لە کوێ بێنن تەیەممومی پێ بکات؟! کە من بۆخۆم چەندجاران وام بەسەرهاتوە، کاتی خۆی کە پێشمەرگە بووینو لە چیاو چۆڵ بووین، چونکە ئەگەر بەفرەکەش لابەری، جاری وا هەیە مەترێکیش ئاوی بەفرەکە بە زەوییدا چۆتە خوارێو هەمووی هەر قوڕە ! وە جاری وایە شوێنەکە هەمووی بەردو چەوو زیخە، یان جاری وایە بەهارە هەمووی گیاو گوڵە، بۆیە بەپێی ڕای دووەم بێ دەست بەسەر ڕووی زەوی دا دێنی جا گیایە، لمە، بەردە، زیخە، گڵە... هتد، هەرچی هەیە، دەستی پێدادێنی، بەتایبەتی لە زستاندا کە هەمووی دەبێتە قوڕ، هەر دەستی پێدا بێنە، هەڵبەتە نەك بەو شێوەیەش کە قوڕ لە دەموچاوی خۆی هەڵسوێ ! هەر دەستی پێدا بێنێ، بایی ئەوەندە کە مەسحی بکا، چونکە هەندێ کەس وادەزانێ کە دەست بە خۆڵ داهێنان، ئەوەیە کە خۆڵەکە هەڵگرێو دوایی بە دەموچاوی خۆیدا بکات ! نا، وەك حەدیسەکە فەرمووی: (فَنَفَخَ فِيهِمَا) دەستی بە زەویدادا، دوایی فووی لێکرد، بۆئەوەی خۆڵی پێوە نەمێنێ، ئنجا دەستی بە دەموچاوی داهێنا، کەواتە: ئەوە زیاتر شتێکی پەرستش (تعبُّدي)یەو وەك ڕەمزو هێمایەکە کە تۆ ئاوت دەستنەکەوێ، دەست بە ڕووی زەوی دادێنیو بە دەموچاوتی دا دێنیو بە دەستەکانت دا دێنی، وە ئەو طاعەتو عیبادەتەی خۆت ئەنجام دەدەی.

مەسەلەی نۆیەم: ئایا تەیەمموم بۆ هەموو نوێژێ پێویستە، یان ئایا بە تەیەممومێك نوێژی فەرزو سوننەت دەکرێ؟ وەك چۆن بە دەستنوێژێك دەتوانرێ چەند نوێژێك بکرێ؟ لەم مەسەلەیەشدا ڕاجیایی هەیە لە نێوان زانایاندا، بەڵام بەڕاستیی من کە زۆر تەماشای ئەم مەسەلەیەم کردوە، وەك لە کتێبی (خواپەرستی ئیسلامیی)یش لە بەرگی یەکەمدا بە تەفصیل باسم کردوە، پێموایەو بە سەرنجدانی ڕواڵەتی ئایەتەکە، وە سەرنجدانی

فەرموودەكانی پێغەمبەری خواش ﷺ بۆمان دەردەكەوێ، كە مادام خوای كاربەجێ تەیەممومی كردوە بە بەدیل بۆ دەستنوێژ (وضُوء)و بۆ خۆشۆردن (غُسْل) لە كاتی نەبوونی ئاو، یان نەگونجانی بەكارهێنانی ئاودا، كەواتە: دیارە ئەو تەیەممومە هەمان حوكمی ئەو دەستنوێژەو ئەو خۆشۆردنەشی هەیە، واتە: چی بە دەستنوێژەكە دەكرێ، بە تەیەممومەكەش دەكرێ، وە چی بە خۆشۆردن دەكرێ بە تەیەممومەكەش دەكرێ، لەوبارەشەوە با تەماشای ئەم فەرموودەیە بكەین، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿إِنَّ الصَّعِيدَ الطَّيِّبَ طَهُورُ الْمُسْلِمِ، وَإِنْ لَمْ يَجِدْ الْمَاءَ عَشْرَ سِنِينَ، فَإِذَا وَجَدَ الْمَاءَ فَلْيُمِسَّهُ بَشَرَتَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٢١٤٠٨)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (١٢٤) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (١٣١٣)، وَالحاكم برقم: (٦٢٧) وَقَالَ: صَحِيحٌ، وفي رواية لأبي داود وَصَحَّحَهُ الألباني عَنْ أبي ذَرٍ: (الصَّعِيدُ الطَّيِّبُ وَضُوءُ الْمُسْلِمِ)، واتە: ڕووی پاكی زەوی پاككەرەوەیە بۆ مسوڵمان، ئەگەر بۆ ماوەی دە (١٠) ساڵانیش ئاوی چنگ نەكەوێ، ئاوی چنگ كەوتو توانی بەكاریبێنێ، با ئەوجار ئاو بە بەدەنی خۆیدا بێنێ، (واتە: خۆی پێ بشوات، یاخود دەستنوێژی پێ بگرێ). ئنجا ئەگەر سەرنج بدەین فەرموودەكە وشەی: (الطَّيِّب)ی بەكارهێناوە، هەروەها خوای پەروەردگاریش هەر وشەی: (الطَّيِّب)ی بەكارهێناوە، واتە: ئەگەر شوێنێك پیس بێ، یان شتی پیسی لێبێو تۆ دەستی پێدابێنی، ئەوە بەكەڵك نایەت، بەڵكو دەبێ شوێنێكی پاك بێ، بەڵێ ڕووی پاكی زەوی پاككەرەوەی مسوڵمانە، ئەگەر بۆ ماوەی دە ساڵانیش ئاوی چنگ نەكەوێ، بۆ وێنە: كابرا سجن دەكرێ، وە من بەخۆم كە لە زیندانی ئەمریكییەكاندا بووم، هەر ئاوی خواردنەوەشیان بە زەحمەت دەداینێ، ئاوی گەرمیان دەداینێ، ئنجا ئاو لە كوێ بێنین بۆ دەستنوێژ؟ یان یەكێك ئەگەر لەشی پیس بووایە، هەر دەبوو دەست بە دیوارەكاندا بێنێ، دەست بە خۆڵەكەدا بێنێ، شەریعەت پەكی خەڵكی ناخات، مرۆڤ جاری وایە لە زیندانی تاكییدا

FB/AliBapir2
Youtube/AliBapir2
FM/Media/AmeerOffice

بەندی دەکەنو ماوەی چەند سالان ناهێڵن خۆی بشۆری، ناهێڵن دەستی بگاتە ئاوی، ئەوە چی دەکات؟ حەدیسەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ جێبەجێ دەکات، ئەگەر ماوەی دە سالانیش ئاوی چنگ نەکەوی، بۆی هەیە تەیەممووم بکات، هەم لەجیاتی خۆشۆردنو هەم دەستنوێژیش.

فەرموودەیەکی دیکە کە (أبو داود) لە ئەبو زەڕەوە خوا لێی ڕازی بێ هێناویەتی، وە (الألباني)یش بە (صحیح)ی داناوە، دەڵێ: {الصَّعِيدَ الطَّيِّبَ وضُوءُ الْمُسْلِمِ}، واتە: ڕووی پاکی زەوی دەستنوێژی ئینسانی ئیماندارە، واتە: هەر لەگەڵ دەستنوێژدا هیچ جیاوازییەکی نیە.

ئنجا ئایا بەڵگەمان لەسەر ئەوە چییە کە بە دەستنوێژێك زیاتر لە فەڕزێك دەکرێ ؟ پێغەمبەری خوا ﷺ وەك لە (صحیح مسلم)دا هاتوە، لە ساڵی ئازادکردنی مەککەدا هەر پێنج فەڕزە نوێژەکانی بە یەك دەستنوێژ کردن، ﴿عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيّ ﷺ صَلَّى الصَّلَوَاتِ يَوْمَ الْفَتْحِ بِوُضُوءٍ وَاحِدٍ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: لَقَدْ صَنَعْتَ الْيَوْمَ شَيْئًا لَمْ تَكُنْ تَصْنَعُهُ، قَالَ: عَمْدًا صَنَعْتُهُ يَا عُمَرُ﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرقم: (٦٤٠)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (١٧٢)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (٦١) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (١٣٣)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (١٧٠٨)، واتە: سولەیمانی کوڕی بوڕەیدە لە بابی دەگێڕێتەوە خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ لە ڕۆژی ئازادکردنی مەککەدا هەموو نوێژەکانی بە یەك دەستنوێژ کردن، (لە نوێژی بەیانی ڕا تا خەوتنان)، وە مەسحیشی لەسەر خوفەکانی کرد، (واتە: لەسەر گۆرەوی چەرم، هەڵبەتە لەسەر گۆرەوی دیکەش مەسح هەر دروستە)، جا عومەر خوا لێی ڕازی بێ لەوبارەوە پێی گوت: ئەمڕۆ شتێکت کرد کە پێشتر نەتکردوە، (دیارە پێغەمبەری خوا ﷺ عادەتی وابووە، بۆ هەموو نوێژەکان دەستنوێژی تازە کردۆتەوە، ئەگەر دەستنوێژیشی هەبووبێ، هەر دەستنوێژی تازە کردۆتەوە، بۆیە عومەر خوا لێی ڕازی بێ، تێبینیی کردوە ئەو ڕۆژە هەموو فەڕزەکانی بە یەك دەستنوێژ کردوە، جا

تەماشا بکەن پێغەمبەری خوا ﷺ لەگەڵ ئێمە چەند بە ڕەحمو میهرەبان بووە!)، ئەویش فەرمووی: (عَمْدًا صَنَعْتُهُ يَا عُمَرُ) ئەوە بەئانقەست وامکرد ئەی عومەر! ئانقەستەکە بۆچی؟ بۆئەوەی ئەگەر کەسێك کە دەرفەرتی نابێ دەستنوێژ تازە بکاتەوەو ئاوی چنگ ناکەوێ، بزانێ کە هیچ ئیشکالێکی تێدانیە، دەتوانێ دوو نوێژان بکات بە دەستنوێژێك، یان سێ فەرز، یان پێنج فەرزان بکات، کە هەر ئەوەندەش دەکرێ، چونکە خۆ کەس ناچێ دوو ڕۆژان بە یەك دەستنوێژ نوێژان بکات، ئەگەر هەر پێنج فەرزەکان بە دەستنوێژێکی بکات دروستە، ئنجا مادام تەیەمومیش بەدیلی ئاوە، چی بەو ئاوە دەکرێ، دەستنوێژی پێ دەگیرێ، غوسلی پێ دەکرێ، چەند فەرزی پێ دەکرێ، مانای وایە تەیەمومەکەش هەروایەو وەك دەستنوێژەکەیە.

شایانی باسیشە کە لە ئایەتی ژمارە (٦)ی سوورەتی (المائدة)شدا ئەم بابەتە باسکراوە، کە إن شاء اللّٰە لەوێ زیاتر شتی لەبارەوە دەڵێم(١).

لە کۆتایی ئەم توێژینەوەدا دەڵێم: ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە بزانرێ شەریعەت هەمیشە لای ئاسانیی گرتوە، خوای بە بەزەیی هەر لەو ئایەتەی سوورەتی (المائدة)دا کە باسی دەستنوێژو خۆشۆردنو تەیەمموم دەکات لە کۆتایی ئایەتەکەدا دەفەرموێ: ﴿مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيَجۡعَلَ عَلَيۡكُم مِّنۡ حَرَجٖ﴾، واتە: خوا نایەوێ بە هیچ جۆرێك سەغڵەتتان بکات، ئەمەش دەقی ئایەتەکەیە کە دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى ٱلۡمَرَافِقِ وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ وَأَرۡجُلَكُمۡ

---

(١) سوپاس بۆ خوا لەوێ توێژینەوەیەکی چڕوپڕترو تێروتەسەلترم لەبارەی دەستنوێژو خۆشۆردنو تەیەممومو مەسح لەسەر گۆرەویی‌و خوفف کردوەو، هەرچی لێرە نەگوتراوە، لەوێ قەرەبوو کراوەتەوە، چونکە ئەوێ شوێنی تەرخانکراوی باسی دەستنوێژو خۆشۆردنو تەیەمومە، وەك دوایین حوکمی شەریعەتو (المائدة)ش دوایین سوورەتی قورئانە کە دابەزیوە.

إِلَى ٱلۡكَعۡبَيۡنِۚ وَإِن كُنتُمۡ جُنُبٗا فَٱطَّهَّرُواْۚ وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُم مِّنۡهُۚ مَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيَجۡعَلَ عَلَيۡكُم مِّنۡ حَرَجٖ ﴿٦﴾.

کەواتە: بەڕاستیی شەرعزانانو، مامۆستایان پێویستە زۆر لەوە وریابن، هی وا هەیە تەیەممومەکەش هێندە لە خەڵك قورس دەکات، هەر یەکجاریی عاسێیان دەکات! نەخێر، وەك باسمان کرد: پێغەمبەری خوا ﷺ هەردوو دەستی بە دیواردا هێناوەو تەیەممومی پێکردوە، یاخود هەرشتێك کە تۆزو خۆڵیشی نەبێ، هەر ڕووی زەوی بێ، مادام پاکبێ دەستی پێدابێنی، ئەوە تەیەممومە، ئنجا لەڕاستییدا بەو شێوەیەی کە شەریعەت دەفەرموێ: خەڵك عاسێ نابێ، وە خەڵك طاعەتو عیبادەتی بۆ ئاسان دەبێ، بەڵام زۆرجار ئێمە خۆمان وەك بەشەر لە ئەنجامی تێنەگەیشتنمان لە دەقەکانی شەریعەت دێنین شتەکە ئاڵۆزو قورسو بە زەحمەت دەکەین، ئەگەرنا وەك خوای بە بەزەیی فەرموویەتی: ﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلۡيُسۡرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلۡعُسۡرَ ﴿١٨٥﴾﴾ البقرة، واتە: خوا ئاسانیی بۆتان دەوێو زەحمەتی بۆتان ناوێ، وە دیاریشە ئەوەی لە قورئانو سوننەت دا هەیە زەحمەتی تێدانیە، بەڵام دوایی کە هەندێك لە زانایانو مامۆستایان لەبەر دووربینیی (إحتیاط)و زۆر هەڵکۆڵین، دێنن شتەکە زۆر قورسو ئاڵۆز دەکەن، ئەوە خۆمان وە زەحمەتمان خستوە، ئەگەرنا لە ئەسڵدا دین ئاسانەو لەگەڵ فیطرەتی ئینساندا دەگونجێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی دوازدەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەدا، چواردە (١٤) ئایەت لە سوورەتی (النساء) تەفسیر دەکەین، ئەم چواردە ئایەتە، جگە لە دوو ئایەتی کۆتایی واتە: ئایەتی (٥٦ و ٥٧)، ئەوانی دیکە هەموویان واتە: (١٢) ئایەت، تەرخان کراون، بۆ خستنەڕووی کۆمەڵێك بیروڕاو هەڵوێستو ڕەفتاریی چەوتو هەڵەی خاوەن کتێبەکان، واتە: جوولەکەو نەصرانییەکانو ئەوانی دیکەش، بەڵام بەتایبەت جوولەکەکان، لە چییدا؟ لەوەدا کە بە دوای گومڕایی کەوتوون، وە هەوڵ دەدەن بۆ گومڕاکردنی مسوڵمانان، وە تەعبیرو وشەکان دەگۆڕن، یاخود یاساکانی خوا دەگۆڕن، وە قسەو تەعبیری ناشایستە بەکاردێنن، وە خۆ پەسندنو درۆ هەڵدەبەستن بە ناوی خواوە، وە ئیمان دێنن بە بتو صەنەمو طاغووتو پشتگیریی بێبڕوایان دەکەن لەسەر ئیمانداران، وە ئێرەییو حەسوودیی دەبەن بە پێغەمبەری خوا ﷺو بە ئیمانداران، وە لەمیانەی ئەوەدا خوای پەروەردگار کەموکوڕییەکانیان دەخاتەڕوو، ئامۆژگارییشیان دەکات، کە ئیمان بەو کتێبەی خوا بێنن، کە دایبەزاندوە، کە ئەو کتێبەی وانیش بە ڕاست دەزانێ، وەك ئەسڵەکەی، وە هەڕەشەشیان لێدەکات کە ئەگەر ئیمان نەهێنن، شایستەی سزای سەختی خوای دادگەرن لە دنیاو لە دوارۆژدا، هەروەها لەومیانەدا خوای پەروەردگار خستوویەتە ڕوو کە لە تاوانی شیرك نابوورێ بە هیچ جۆرێك، بەڵام جگە لە شیرك ئەگەر بیەوێ دەگونجێ لە هەر گوناهێکی دیکە ببوورێ، بەبێ ئەوەی کە خاوەنەکەی تۆبەی لێ بکات، دیارە ئەگەر تۆبەی لێبکات، هەموو گوناهێك دەبەخشرێ، بە شیركو کوفریشەوە، وە لە دوو ئایەتی کۆتاییدا، خوای پایەدار باسی سزای بێبڕوایان دەکات، ئەوانەی کە بێبڕوان بە ئایەتەکانی خوا، وە پاشان باسی پاداشتی ئیمانداران دەکات، ئەوانەی کردەوەی باش ئەنجام دەدەن.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ يَشۡتَرُونَ ٱلضَّلَٰلَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ
ٱلسَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِأَعۡدَآئِكُمۡۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيّٗا وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرٗا ﴿٤٥﴾ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْ
يُحَرِّفُونَ ٱلۡكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ وَيَقُولُونَ سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ وَرَٰعِنَا لَيَّۢا
بِأَلۡسِنَتِهِمۡ وَطَعۡنٗا فِي ٱلدِّينِۚ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ قَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا وَٱسۡمَعۡ وَٱنظُرۡنَا لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ
وَأَقۡوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفۡرِهِمۡ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿٤٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ
ءَامِنُواْ بِمَا نَزَّلۡنَا مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبۡلِ أَن نَّطۡمِسَ وُجُوهٗا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدۡبَارِهَآ أَوۡ
نَلۡعَنَهُمۡ كَمَا لَعَنَّآ أَصۡحَٰبَ ٱلسَّبۡتِۚ وَكَانَ أَمۡرُ ٱللَّهِ مَفۡعُولًا ﴿٤٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ
وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ أَلَمۡ تَرَ إِلَى
ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمۚ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَآءُ وَلَا يُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ ٱنظُرۡ كَيۡفَ يَفۡتَرُونَ
عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ إِثۡمٗا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ
يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡجِبۡتِ وَٱلطَّٰغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ هَٰٓؤُلَآءِ أَهۡدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
سَبِيلًا ﴿٥١﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُۖ وَمَن يَلۡعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾ أَمۡ لَهُمۡ نَصِيبٞ
مِّنَ ٱلۡمُلۡكِ فَإِذٗا لَّا يُؤۡتُونَ ٱلنَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمۡ يَحۡسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن
فَضۡلِهِۦۖ فَقَدۡ ءَاتَيۡنَآ ءَالَ إِبۡرَٰهِيمَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَءَاتَيۡنَٰهُم مُّلۡكًا عَظِيمٗا ﴿٥٤﴾ فَمِنۡهُم مَّنۡ
ءَامَنَ بِهِۦ وَمِنۡهُم مَّن صَدَّ عَنۡهُۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِنَا سَوۡفَ
نُصۡلِيهِمۡ نَارٗا كُلَّمَا نَضِجَتۡ جُلُودُهُم بَدَّلۡنَٰهُمۡ جُلُودًا غَيۡرَهَا لِيَذُوقُواْ ٱلۡعَذَابَۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ
عَزِيزًا حَكِيمٗا ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا
ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّهُمۡ فِيهَآ أَزۡوَٰجٞ مُّطَهَّرَةٞۖ وَنُدۡخِلُهُمۡ ظِلّٗا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ ﴾.

مانای وشــــە بە وشـەی ئایەتەکـان

((ئایا سـەرنجی ئەوانـە نـادەی کـە پـشکێك لـە کتێـب (ی خـوا)یـان پێـدراوە، گـومڕایی دەکـرِنو دەیانـەوێ ئێـوەش ڕێ ون بکـەن (٤٤) وە خـوا (لـە خۆتـان) بـە دوژمنـەکانتان زانـاترەو خـواش بەسـە سەرپەرشـتو یاریـدەدەر(تـان) بـێ (٤٥) لـە جوولەکـەکان کەسـانێك هـەن کـە وشـەکان لـە شـوێنی خۆیـان لادەدەن، وە دەڵـێن: بیـستمانو سـەرپێـچییمان کـرد، وە ببیـستە پـێ بیـستـراو نـەبی، وە چاودێرییمان بکە، بە زمان بادانەوەو بـە تانـە لـە ئـایین دانـەوە (ئـەو قـسانە دەکـەن)، وە ئەگـەر گوتبایان: بیستمانو فەرمانبـەرین، وە ببیـستـەو چاوەڕوانییمان بکـە، ئـەوە بۆیـان باشـتـرو ڕاسـتتـر بـوو، بـەڵام خـوا بـە هـۆی بێبـڕوایی یەکەیانـەوە نـەفرینی لێکردوون، بۆیە کەمێك نەبێ بڕوا ناهێنن (٤٦) ئەی ئەوانـەی کتێبـتـان پێـدراوە! بڕوا بەو (کتێب)ە بێنن کە ئەو (کتێب)ەی بە ئێوەشـە بە ڕاسـتی دەزانـێ، (وەك ئەسـڵەکەی)، بـەر لـەوەی هەنـدێك ڕووان (دەمو چـاوان) لـە شـوێنی خۆیـان بسڕینەوەو بیانگێڕینـەوە بۆ پشـتەوەیان، یـان (بـەر لـەوەی) وەك چۆن هاوەڵانی شـەممەمان نەفرین کـرد، نـەفرینیان لـێ بکـەین، وە ئـەوەی خـوا فـەرمانی پێکـرد، دێتـە دی (٤٧) بـێگومان خـوا لـەوە نـابووری هاوبەشـی بـۆ دابنـرێ، بـەڵام جگـە لـەوە هـەر کەسـێك بیـەوێ لـێی دەبووری، وە هـەر کەسـێك هاوبـەش بـۆ خـوا دابنـێ، گونـاهێکی مەزنـی هەڵبەسـتوە (٤٨) ئایا سـەرنجی ئەوانـە نـادەی کـە (بـە قـسـە) خۆیـان پـاكو چـاك دەکـەن! بـەڵکو خـوا ئـەو کەسـەی بیـەوێ پـاكو چـاکی دەکـات، وە هێنـدەی دەزووی سـەر نێوکـە خورمـا ستـەمیان لێنـاکرێ (٤٩) سـەرنج بـدە ! چـۆن درۆ بـە نـاوی خـواوە هەڵدەبەسـتن، گونـاهیش لـەوە ئاشـکراتر نـابێ (٥٠) ئایا سەرنجی ئـەوانەت نـەداوە کـە بەشـێك لـە کتێـب (ی خـوا)یـان پێـدراوە، بڕوا بە بـتو طاغووت دێنـنو، بەوانەی بێبـڕوان دەڵێن: ئەوانە ڕێیـان ڕاسـتتـرە،

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

لەوانەی ئیمانیان هێناوە! ئەوانە کەسانێکن خوا نەفرینی لێکردوون، هەر کەسێکیش خوا نەفرینی لێبکات، هیچ یارمەتیدەرێکت بۆی چنگ ناکەوێ (٥١) یان ئایا (ئەوانە) پشکیان لە حوکمڕانییو دەستەڵاتدا هەیە؟ ئەگەر هەیانبێ هێندەی درزو کەلێنی سەر نێووکە خورما (لەو حوکمڕانییە) بەشی خەڵکی نادەن ! (٥٢) یان ئایا ئێرەیی بە خەڵك دەبەن، لەسەر ئەو بەخششەی خۆی کە پێی داون! دەجا بێگومان (پێشتریش) کتێبو حیکمەتمان بە ئیبراهیمو نزیکانی دابوو، وە دەستەڵاتێکی مەزنمان پێبەخشیبوون (٥٤) جا هەیانبوو بڕوای پێ هێناو، هەشیان بوو خەڵکی لێ پرینگاندەوە (و دوور خستەوە)، لە دۆزەخیش بڵێسەدارتر نیە! (بۆ سزادانی ئەو جۆرە کەسانە) (٥٥) بێگومان ئەوانەی بێبڕوا بوون بە ئایەتەکانمان، لەمەودوا لە ئاگرێکدا دەیانبرژێنین، هەر کە پێستەکانیان برژاو داماڵرا، پێستی دیکەیان بە بەردا دەکەین، تاکو (زیاتر) ئازار بچێژن، بەڕاستیی خوا زاڵی کاربەجێیە (٥٦) وە ئەوانەی بڕوایان هێناوەو کردەوە باشەکان ئەنجام دەدەن، لەمەودوا دەیانخەینە چەند باخێکەوە کە ڕووبارایان بە ژێردا دەڕۆن، بۆ هەتا هەتایە تێیاندا بە هەمیشەیی دەمێننەوە، لەوێدا هاوسەرانێکی چاكو پاككراوەیان هەن، وە دەیانخەینە بن سێبەرێکی خۆشو بەردەوام (٥٧)) .

شیكردنەوەی هەندێك لە وشەكان

(**نَصِيبًا**): (النَّصِيبُ: الْحَظُّ المَنْصُوب، أي: المُعَيَّن)، (نَصِيب) واتە: بەشێكی دیاریكراو كە دانراوەو تەرخان كراوە، یاخود شتێكە دیاری كرابێ.

(**يُحَرِّفُونَ**): واتە: لادەدەن، دەگۆڕن، (تَحْرِيفُ الشَّيءِ إمَالَتُهُ كَتَحْرِيفِ القَلَمِ، وَتَحْرِيف الكَلاَمِ، أَنْ تَجْعَلَهُ عَلَى حَرْفٍ مِنَ الإحْتِمَالِ يُمْكِنُ حَمْلُهُ عَلَى الوَجْهَيْنِ) تەحریفی هەر شتێك بریتیە لە لادانی، بادانی، وەك: قەڵەم چۆن كە دەیسووڕێنی، وە مەبەست لە گۆڕینی قسە ئەوەیە، كە قسەكە بە جۆرێك بكەی دوو واتایان بگرێتەوە، ئەملاش بگرێتەوە، ئەو لایش بگرێتەوە، (وەك قسەیەكی خۆش بۆتان دەگێڕمەوە: جارێك برایەكی ئێمە گیرا بوو لەلای یەكێك لەو حیزبانە، جا دیارە زۆر ڕقیان هەڵساندبوو گوتبووی: وەڵڵاهی سوێند دەخۆم نیوەتان كافرن! جا دوایی كە ئازاد كرا، منیش گوتم: هەڵبەتە نەدەبووایە ئەو فەتوایە بدەی، بەڵام قسەكەت زۆر بە لێزانیی كردوە، گوتی: چۆن؟! گوتم: دوایی ئەگەر هەر كەسێك لەو حیزبانە ملی گرتبایو گوتبای: من حوكمم چۆنە؟ دەتگوت: تۆ لە نیوەكەی دی، بەڵام ئەگەر گوتبات هەموو كافرن، هیچ مەجالت نەدەما) بە هەرحاڵ تەحریف بریتیە لە گۆڕینو لادان واتە: قسەیەك بە جۆرێك بكەی، كە دوو واتایان بگەیەنێ، كە لێرەدا مەبەست پێی ئەو شێوە هەڵسوكەوتەی جوولەكەكانە، كە دوایی باسی دەكەین.

(**ٱلْكَلِمَ**): كۆی (كَلِمَة)یە، (كَلِمَة) واتە: وشە، (كَلِمْ)، واتە: وشەكان، كە دەگونجێ مەبەست لە (كَلِم) لێرەدا وشەكانی خوابێ، وە دەشگونجێ مەبەست پێی ئەو قسەو تەعبیرانەی خۆیان بێ، كە بەكاریان دەهێنا بۆ قسە كردن لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ.

(**غَيْرَ مُسْمَعٍ**): (إِسْمَعْ) واتە: ببیستە، (غَيْرَ مُسْمَعٍ) واتە: نا پێ بیستێنراوبی، نەبیستی، جا ئەوەش دوو ئیحتیمالی هەن: دەگونجێ مەبەست پێی ئەوەبێ: گوێت لێبێ، شتی خراپ قەت نەبیستی، یاخود گوێت لێبێ، شتی باش قەت نەبیستی، ئەوە بە هەردوو لایەکاندا مانای هەیە.

(**وَرَاعِنَا**): لە زمانی عەرەبیدا دەڵێ: (رَاعاهُ، يُرَاعِيهِ، رَعِنَا) واتە: چاودێری کرد، چاودێریی دەکا، چاودێرییمان بکە، ڕەچاومان بکە، ئاگات لێمان بێ، بەڵام ئەوان مانایەکی خراپیان پێ مەبەست بوو، دەڵێ: (رَعِنَ الرَّجُلُ يَرْعَنُ رَعَنَاً، فَهُوَ رَعِنٌ، وَأَرْعَنٌ، وامرأَةٌ رَعْنَاءُ)، (رَعِنَ الرَّجُلُ) واتە: پیاوەکە گێلە، یان کەودەنە، یان کەم هۆشە، (أَرْعَن) واتە: گێلو نەفام، وە بە ئافرەت دەگوترێ: (رَعْنَاء)، واتە: ئافرەتێکی گێل، بەڵام (رَاعِنَا) واتە: چاودێرییمان بکە، ڕەچاومان بکەو بمانپارێزە.

(**لَيًّا**): (لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِم) واتە: زمانیان پێ بادەدا، زمانیان پێ دەسووڕاند، (اللَّيُّ: فَتْلُ الْحَبْلِ، لَوَيْتُهُ أَلويهِ لياً، وَلَوى يَدَهُ وَلَوى رَأسَهُ وَبِرَأسِهِ: أَمَالَهُ، وَلَوى لِسَانَهُ بِكَذَا: كِنَايَةً عَنِ الكَذِب)، (لَيٌّ) واتە: دەزوویەك، پەتێك گرێ بدەی، یاخود دوو لای بێنیەوە، (لَوَيْتُهُ أَلويهِ لياً) واتە: دوو لام کردەوە، یاخود بامدا، وە دەگوترێ: (وَلَوى يَدَهُ وَلَوى رَأسَهُ وَبِرَأسِهِ: أَمَالَهُ) دەستی سووڕاند، وە سەری خوار کردەوەو سەری سووڕاند، وە لە زمانی عەرەبیدا دەڵێ: (وَلَوى لِسَانَهُ بِكَذَا) ئەوە کینایەیە لە درۆ، واتە: درۆی کرد.

(**وَطَعْنًا**): واتە: تانەدان، لە کوردەواریی خۆماندا دەڵێین: تانەی لێدا، تانە لە چ ڕا هاتوە ؟ (الطَّعْنُ: الضَّرْبُ بِالرُّمْحِ وَبِالقَرْنِ، وَاسْتُعِيرَ لِلْوَقِيعَةِ)، (طَعْن) بریتیە لە لێدانی شتێك بە ڕم و بە قۆچ، وە دوایی خوازراوەتەوە بۆ جنێودان بە خەڵك، کەسێك جنێو بە کەسێك بدات، زەمی بکات، غەیبەتی بکات، پێی دەگوترێ: (طَعَنَهُ) یان (طعَنَ فيهِ).

(**نَّطۡمِسَ**): بیسڕینەوە، (الطَّمْسُ: إِزَالَةُ الأَثَرِ بِالْمَحْوِ)، (طَمْس) ئەوەیە شتێك شوێنەواری نەهێڵی، خوا هەڕەشەیان لێدەکات، دەفەرموێ: بترسێن لەوەی کە دەموچاوتان بسڕینەوە، (عَلَى أدبَارِهَا) واتە: لێرە بیسڕینەوە بیخەینە پشتەوە، یان دەموچاوتان وەرسووڕێنین.

(**ٱفۡتَرَىٰٓ**): واتە: هەڵیبەست، درۆیەك کە هەڵببەسترێ، (الفَرْيُ: قَطْعُ الجِلْدِ لِلخَرْزِ والإِصْلاحِ، وَاسْتُعْمِلَ الإفتراء فِي القُرآن فِي الْكَذِبِ، وَالشِّرْكِ، وَالظُّلْم)، (إفْتَرَى) لە (فَرْي)ەوە هاتوە، (فَرْي) واتە: (قَطْع) بڕینی چەرمێك، پێستێك، بۆئەوەی پینەی پێ لە شتێك بدات، وە (إفْتَرَاء) بەکارهێنراوە بۆ درۆو هاوبەش بۆ خوا دانانو ستەم، وە کە دەگوترێ: (إفْتَرَاهُ) واتە: درۆی کرد، یاخود زوڵمی کرد، یان شیرکی کرد.

(**يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم**): واتە: خۆیان بە ئینسانی چاك دادەنێن، یاخود ستایشی خۆیان دەکەن، خۆیان پەسند دەکەن، (التَزْكِيَةُ: تنَمْيةُ النَّفْسِ بِالخَيْرَات وَالبَرَكَات، وَ التَزْكِيَةُ بِالفعلِ مَحْمُودٌ وَبِالقَوْل مَذمُمٌ)، (تَزكِيَة) بریتیە لەوە کە نەفسی خۆت گەشە پێبدەی بە سیفەتە چاکەکان، وە بە کردەوە بە پێزەکان، وە (تَزكيّة) ئەگەر بە کردەوە بیکەی باشە، بەڵام ئەگەر بە قسە خۆت چاك بکەی، خراپە.

(**فَتِيلًا**): (فَتِيل) شتێکە وەك چڵك کە بە دوو سەرە پەنجەت دەیپڕوێنی، (فَتَلْتُ الْحَبْلَ فَتْلاً، وَالفَتِيلُ: المَفْتُولُ وَسُمِّيَ مَا يَكُونُ فِي شَقِّ النَّوَاةِ فَتِيلاً، لِكَونِهِ عَلَى هَيْئَتِهِ)، (فَتِيل) شتێکی زۆر تەنکە بەسەر نێوکی خورماوەیە، (لەسەر نێوکەکەی توێکڵێکی زۆر تەنك هەیە پێی دەگوترێ: فەتیل).

(**بِٱلۡجِبۡتِ**): (الجِبْتُ والجِبْسُ: الفَسْلُ الَّذِي لا خَيْرَ فِيهِ، وَكُلُّ مَا عُبِد مِنْ دُونِ اللَّهِ جِبْت، والسّاحر والكاهن جبْت)، (جِبْت) هەر شتێکە کە خێری پێوە

نەبێ، شتێکی بێ کەڵك، وە لێرەدا کە بەکارهێنراوە بۆ هەر پەرستراوێك لە جیاتی خوا، یان لەگەڵ خوا بپەرسترێ، دەگوترێ: (جِبْت)، هەروەها بە فاڵچییو جادووگەرو کاهینیش دەگوترێ: (جِبْت).

(**وَٱلطَّٰغُوتِ**): (طاغوت) واتە: کەسێك کە یاخیی بووەو لە سنوور دەرچووە، (الطغیان: تَجَاوزُ الحَدِّ فِي العِصيَانِ، والطَّاغوت: كُلُّ مُتَعَبَّد وَمَعبُود مِنْ دونِ اللّهِ)، (طغیان) واتە: سنوور بەزاندن لە سەرپێچییدا، کەسێك هێندە سەرپێچیی بکات تێبپەڕێنێ لە هەموو سنوورێك، وە (طاغوت)یش هەر کەسێکە کە دەپەرسترێ، وە هەر پەرستراوێکە لە جیاتی خوا، بەڵام وەك دوایی باسی دەکەین، من پێم وایە (طاغوت) زیاتر بۆ ئەو کەسانە بەکاردێ کە خاوەن دەستەڵاتن، وە خەڵك ناچار دەکەن بە قسەیان بکەن، وە لە جیاتی خوا حەڵاڵو حەرام بۆ خەڵك دیاری دەکەن، واتە: وشەی (طاغوت) بۆ بتو صەنەم بەکارنایەت، بەڵکو بۆ خاوەن ئیرادە بەکاردێ، دوایی ڕوونی دەکەمەوە لەبەر چی وادەڵێم؟!

(**نَقِيرًا**): (النُّقْرَة: وَقبَةٌ في ظَهْرِ النَّواةِ، وَيُضْرَبُ بِهِ الْمَثلُ فِي الشَّيءِ الطَّفِيف)، (نُقْرة) بەو درزە دەگوترێ کە لەسەر پشتی نێوکە خورمایە، وە بە وێنە دەهێنرێتەوە بۆ شتی بچووكو کەم.

(**يَحۡسُدُونَ**): (يَحْسُدُونَ النَّاس) واتە: ئێرەیی بە خەڵك دەبەن، لە کوردەواریی خۆماندا حەسوودییش بەکاردێنن، دەڵێن: حەسوودیی پێ برد، ئێرەیی پێ برد، حەسەد چییە؟ (الحَسَدُ: تَمَنِّي زَوَالِ نِعْمَةٍ مِن مُسْتَحَقٍ لَهَا، وَرُبَّمَا كَانَ مَعَ ذَلِكَ سَعيٌ فِي إزَالَتِهَا)، (حَسَد) بریتییە لەوەی کە کەسێك نیعمەتێکی هەیە، وە شایستەی ئەو نیعمەتەشە، تۆ خۆزگە بخوازی ئەو نیعمەتەی نەمێنێ، وە جاری وایە لەگەڵ خۆزگە خواستندا هەوڵدانیش هەیە بۆ لابردنی ئەو نیعمەتە لەو کەسە، (بۆ وێنە: کەسێك کە خەڵك خۆشی دەوێ، حورمەتو ڕێزێکی هەیە لەنێو خەڵك، یەکێکی دیکە حەز

ناکات ئەو حورمەتو ڕێزەی هەبێ، لەگەڵ ئەوەشدا کە شایستەیەتی، ئنجا وێڕای پێخۆشبوونی ئەوە کە ئەو نیعمەتەی لێ لابچێ، هەوڵیش دەدات، یانی: زەمی دەکات، دەیەوێ بیشکێنێ لەنێو خەڵکدا، تۆمەتو بوختانی بۆ هەڵدەبەستێ، ئەوە حەسەدە، ئەوەش کە گوتوویەتی: (كُلُ العَدَاوات قَدْ تُرجىَ إزَالتُهَا إلاَّ عَدَاوَة مَنْ عَادَاكَ مِنْ حَسَدٍ) واتە: هەموو دوژمنایەتییەك دەگونجێ کۆتایی پێ بێ، جگە لە دوژمنایەتیی ئەو کەسەی کە لەبەر حەسوودیی دژایەتیت دەکات، ڕاست دەکات، ئەوە هیچ چارەی نیە، چونکە گوتراوە: (لا عِلاج لِلْحَسَدِ! إمَّا مَوتُ الحَاسِدِ أو المَحْسودِ)، واتە: حەسوودیی هیچ چارەسەری نیە، یان ئەوەتا دەبێ بابای حەسوود بمرێو لە کوڵ بێتەوە، یان دەبێ بابای کە حەسوودیی پێ دەبرێ، وەفات بفەرموێ.

(مُلْكًا): (الـمُلْكُ: هُوَ التَّصرّفُ بِالأَمْرِوَالنَّهِيُّ في الجمهورِ، وَذَلِكَ يَخْتَصُّ بِسيَاسَةِ النَّاطِقِين، وَلِهَذَا يُقَالُ: مَلِكُ النَّاسِ، وَلا يُقَالُ: مَلِكُ الأَشَياء)، لە زمانی عەرەبیدا (مَلِك)مان هەیە، (مَالِك)مان هەیە، (مَالِك) واتە: خاوەن، (مَلِك) واتە: پادشاو حوکمڕان، دەڵێ: موڵك کە هی مەلیکە بریتیە لە دەستوەردانە فەرمانو نەهی، یاخود فەرمانکردنو نەهیکردن لەگەڵ خەڵکدا، ئەوەش تایبەتە بە سەرپەرشتییکردنی خەڵكو مرۆڤەکانەوە، بۆیە دەگوترێ: (مَلِكُ النَّاسِ) بەڵام ناگوترێ: (مَلِكُ الأَشَياء)، پاشای شتەکان، بەڵکو دەگوترێ: (مَالِكُ الأَشَياء) خاوەنی شتەکان، وە دەگوترێ پادشای خەڵکی، چونکە پاشاو مەلیكو حوکمڕان، ئەو کەسەیە کە تەصەڕروف لە خەڵکدا دەکاتو حوکمیان بەسەردا دەکات، جا بە هەق بێ، یان بە ناهەق.

(نُصْلِيهِمْ): واتە: دەیانبرژێنین، لە تەفسیرەکاندا دەڵێ: (نُدخِلهُم) بەڵام لە ڕاستیدا وشەی (صَلْي) جیایە لە (إدخال)، (أَصْلُ الصَّلي إيقادُ النار، وَصَلَيْتُ

الشَّاةَ، شَوَيْتُهَا وَهِيَ مَصْلِيةٌ)، وشەی (صَلْي) لە ئەسڵی زمانی عەرەبیدا بریتیە لەوەی كە دەوری شتێك بدەی بە ئاگر، بەڵام سووتاندن هەر لەلایەكیشیەوە بێ، پێی دەگوترێ سووتان، بەڵام (مَصْلِيٍّ) ئەوەیە كە لە هەر چوار لاوە بە ئاگر دەورە دەدرێو دەبرژێنرێ، وەك: ماسی یان مریشك جاری وایە وای لێدەكەن، لە هەر چوار لاوە ئاگری بۆ دەچێ، كاتێك لە فرنو تەندووردا دادەنرێ.

(**نَضِجَتۡ**): (نَضِجَت جُلُدهُم) واتە: پێستەكەیان كوڵی، داماڵرا، هەمووی برژا (نَضَجَ اللَّحمُ إِذَا أَدَرَك شَيُّهُ) گۆشتەكە كوڵاو تەواو بوو، پێی دەگوترێ: (نَضَج).

(**ظَلِيلًا**): (ظِلاً ظَلِيلاً)، (ظِلّ) واتە: سێبەر، (ظَلِيلاً) موبالەغەیە لەو سێبەرەدا، واتە: سێبەرێكی بەردەوام، یاخود سێبەرێكی زۆر نزیك، (ظِلٌ ظَلِيلٌ: فَائِضٌ، وَهُوَ كِنَايَةٌ عَن غَضَارةِ العَيْشِ) كینایەیە لە ژیانێكی پڕخۆشو ئیسراحەت.

هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتەكان

١/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتەی كە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ يَشۡتَرُونَ ٱلضَّلَٰلَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ ٱلسَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ ﴾. ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاس رَضِيَ اللهُ عَنهُ قَالَ: رَكِبَ كَعْبُ بن الأَشْرَفِ في تسعينَ رَاكِبَاً مِنَ اليَهود فيهِم: حُيَيُّ بن أَخْطَبَ وَجَدِيٌّ بن أَخْطَبَ وَمَالِكِ بْنِ الصَّيْفِ وغيرهم إلى أهلِ مَكَّةَ لِيُحَالَفُوهُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم، وَينقضوا العَهد الذي كان بينهم وبينه قبل أجَلهِ، فَقَالَ أبو سُفيان: يا أَهلَ الكتاب! أَنشِدكم باللَّهِ أيّهُم أقربُ للهدى نَحْنُ أم مُحَمَّد وأصحابهِ. فأنا نُعَمِّر مَسجِد اللَّهِ، وَنَسْقِي الْحَجِيج، وَنَحجبُ الكعبة ونَصِلُ الرَّحِمَ ، وَمُحَمَّدٌ قَطَعَ أَرْحامَنا، وَاتَّبَعَهُ سُرَّاقُ حَجِيجِ

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

بنـو غِـفَارٍ، فَـنَحْنُ أَهْدَى أَم هُـمْ؟ فَقَالَـت: اليَّهُـود: أَنْـتُمْ أَهْـدَى مِـنْهُم سَـبِيلاً، فَأنْزَلَ اللَّـهُ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا ... ﴿٤٤﴾ ﴾ أَخْرَجَـهُ الطَّبَـرِيُّ بـرقم: (٧٧٣٣) والتفسـير الكـبير للطبرانـي(١)، و لُبــاب النقـول فـي أسـباب النـزول للسيوطي: (٢٩٣، ٢٩٤)، واته: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خـۆیو بـابی ڕازی بـێ، دەڵـێ: کەعـبی کـوڕی ئەشـرەف سـەرۆکی جوولەکەکـانی خەیبــەر لەگەڵ نـەوەد سوار لە جوولەکەکان دا، کە حوییەی کوڕی ئەختەبو جەدیی کوڕی ئەختـەبو مالیکی کوڕی صەیف، وە غەیری وانیشیانی تێدابوون، چـوون بۆ لای خەڵکی مەککـە، بۆئەوەی پەیمانیان لەگەڵ ببەستن و پـەیمانی نێوانیـان لەگـەڵ پێغەمبـەر ﷺ پـێش ئـەوەی کاتەکـەی بەسـەر بـچـێ، هەڵیوەشـێننەوە، ئەبو سوفیان لـێی پرسـین: ئـەی کۆمـەڵی خـاوەن کتێبـان! خواتـان بـە گـژدا دەکەم، (بە ناوی خواوە داواتان لێدەکەم) ئێمـە لـە هیدایەتـەوە نـزیکتـرین یـان موحەممەدو هاوەڵانی؟ ئێمە ماڵی خـوا (واتە: مزگەوتی خوا، کەعبـە) ئـاوەدان دەکەینـەوەو، ئـاو دەدەین بە حاجیان، پەردە بۆ کەعبـە دەکەین، وە پەیوەنـدیی خزمایـەتی دەگەیـەنین، کەچی موحەممەد پەیوەندیـی خزمایـەتیی پـچڕاندوە (مەبەستی ئەوە بووە کە مـسوڵمانان وازیـان لـە دایـكو بابیان هێنـاوە کە کافر بـوون، ئـەوەی بـە پـچڕاندنی پەیوەنـدیی خزامایـەتیـی دانـاوە!) وە حەجـاجە خراپـەکانی بـەنیی غیففـار شـوێنی کەوتـوون، (واتـە: خـەڵکی خـراپ شـوێنی کـەوتوون) ئایـا ئێمـە ڕێـی ڕاسـتتــرمان گرتـوە، یاخـود ئـەوان؟ جوولەکەکـان گوتیـان: بەڵکو ئێوە لەسـەر ڕێـی ڕاسـتن، وە ڕێـی ئێـوە ڕاستتـرە، ئیـدی خـوا ئەم ئایەتەی نـاردە خوار ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا ... ﴿٤٤﴾ ﴾.

٢/ هـۆی هـاتنە خـوارەوەی ئـەو ئایــەتەی کـە دەفـەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَـٰبَ ءَامِنُواْ بِمَا نَزَّلۡنَا مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبۡلِ أَن نَّطۡمِسَ وُجُوهٗا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدۡبَارِهَآ أَوۡ نَلۡعَنَهُمۡ كَمَا لَعَنَّآ أَصۡحَـٰبَ ٱلسَّبۡتِۚ وَكَانَ أَمۡرُ ٱللَّهِ مَفۡعُولًا ﴿٤٧﴾ ﴾. عَنِ ابْنِ

---

(١) ج: (٢)، ص: (٢٤٨)،

Youtube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

عَبَّاسٍ رضي الله عنه كَلَّمَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رُؤَسَاءَ مِن أحْبَارِ يَهُود مِنْهُمْ عَبْدُاللَّهِ بْنِ صُوريا، وَكَعْبِ بْنِ أسد فَقَالَ لَهُمْ: يَا مَعْشَرِ يَهُود اتَّقُوا اللَّهَ وَأسْلِمُوا فَوَاللَّهِ إنَّكُمْ لَتَعْلَمُونَ أنَّ الَّذِي جِئْتُكُمْ بِهِ الحَقُّ، فَقَالوا: مَا نعرِفُ ذَلِكَ يَا مُحَمَّد. وَجَحَدُوا مَا عَرَفُوا؛ فَأَنزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِم: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَـٰبَ ءَامِنُواْ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم ﴾، أَخْرَجَهُ ابنُ إسْحَاق وابْنُ جَرِير وبْنُ المُنذِر وَابْنُ أَبِي حَاتِم، وَالبَيْهَقِيُّ[1]، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ قسەی کرد لەگەڵ کۆمەڵێك لە سەرانی جوولەکە، کە لە نێویاندا عەبدوڵڵای کوڕی صوریا، وە کەعبی کوڕی ئەسەد هەبوون، پێی فەرموون: ئەی کۆمەڵی جوولەکەکان! پارێز لە خوا بکەنو مسوڵمان بن، سوێند بە خوا دەزانن کە ئەوەی من بۆم هێناون، هەقە، وە لە کتێبەکانیشتاندا نیشانەکانی من هەن، ئەوانیش گوتیان: ئەی موحەممەد! شتی وانیەو نایزانین، ئێمە ئەو زانیارییەمان نیە، بەو بۆنەیەوە خوا ئەو ئایەتەی ناردە خوار.

٣/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتەی کە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا (٤٩) ﴾.. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَتِ اليَهُودُ يُقدِّمُونَ صِبيانَهُم يُصلّون بِهِم وَيُقَرِّبُونَ قُربانِهم يَزْعُمُونَ أَنّهم لا خَطَايَا لَهُم وَلا ذُنُوب، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم... (٤٩) ﴾، أَخْرَجَهُ الطَّبَرِيُّ بِرقم: (٩٧٤٣) عَنْ عِكْرِمَة، و بِرقم: (٩٧٤٥) عَن مُجَاهِد وأَبِي مَالِك، وَأَبِي حَاتِم عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، ولُباب النقول في أسباب النزول، للسيوطي: (٢٩١، ٢٩٢)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ، (کە ئامۆزای پێغەمبەرە ﷺ)، دەڵێ: جوولەکەکان عادەتیان وابوو منداڵی (نابالّغی) خۆیان پێشنوێژییان پێ دەکردن، وە ئەگەر

---

[1] فتح القدير للشوكاني، ج: (١)، ص: (٦١١)

E/AliBapir
Youtube/AliBapir.TV
F/Media/AliBapirOffice

قوربانییەکیشیان هەبووایە، بەوانیان سەردەبڕی، دەیانگوت: ئەو منداڵانەمان گوناهیان نیەو هەڵەیان نیە، مادام ئەوانە قوربانییەکانمان بۆ سەرببڕن‌و پێشنوێژییمان بۆ بکەن، کەواتە: ئێمەش بێ گوناهین‌و بێ خەتاین! ئیدی خوا ئەم ئایەتەی نارده خوار، کە دەفەرموێ: سەرنجی ئەوانە نادەی کە مەدحی خۆیان دەکەن‌و، هێندە خۆیان پێ بێ گوناح‌و بێ خەتایە!

هەڵبەتە لە شوێنی دیکەشدا هاتوە کە جوولەکەو نەصرانییەکان زۆر مەدحی خۆیان کردوە، بۆ وێنە: ﴿وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ ...﴿١٨﴾﴾ المائدة، واتە: جوولەکەو نەصرانییەکان گوتیان: ئێمە ڕۆڵەی خواین‌و خۆشەویستی خواین، دیارە ئاوا مەدحی خۆیان کردوەو ستایشی خۆیانیان کردوەو خوای زاناو شارەزاش ئەو ئایەتەی ناردۆتە خوار کە ئەوە شتێکی خراپە، ئینسان بۆخۆی بە قسە مەدحی خۆی بکات.

مانای گشتی ئایەتەکان

سەرەتا دەڵێم: ئەم چوارده ئایەتە واتە: ئایەتی (٤٤ تاکو ٥٥)، هەڵبەتە دوو ئایەتی دواییش، واتە: ئایەتەکانی (٥٦ و ٥٧) هەر لەنێو ئەم دەرسەماندان، بەڵام ئەم دوازدە ئایەتەی سەرەتا، وەك پێشتریش باسمان کرد، دەربارەی یەك بابەتی گرنگ قسە دەکەن، ئەویش بریتیە لە خستنە ڕووی هەندێك بیروبۆچوون‌و هەڵوێست‌و ڕەفتاریی خاوەن کتێبەکان، دیارە خاوەن کتێبەکان بە پلەی یەك جوولەکەو نەصرانییەکانن، بەڵام بە سەرنجدانی ئایەتەکان بۆمان دەردەکەوێ، کە هەموو ئەوانەی خۆیان بە خاوەن کتێبی ئاسمانیی دەزانن، ئەگەر بە گومانیش بێ، بە خاوەن کتێب لە قەڵەم دەدرێن، هەڵبەتە هەندێك لە زانایان دەڵێن: خاوەن کتێبەکان تەنیا جوولەکەو نەصرانییەکانن، بەڵام من وای بۆ دەچم کە هەموو ئەوانەی لە دنیادا خۆیان بە خاوەنی کتێبی ئاسمانیی دەزانن، وە خۆیان بە خاوەن شەریعەتێکی ئاسمانیی دەزانن، وە خۆیان بە

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/Media/AmeerOffice

شوێنکەوتووی یەکێك لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) دەزانن، با هەڵەو کەموکوڕیشیان هەبێ، هەر بە خاوەن کتێب لەقەڵەم دەدرێن، ئەوەی جێی سەرنجە ئەوەیە کە لە سووڕەتی (البقرة)دا کە پێشتر باسمان کرد لە ئایەتی بیستو یەکەوە، تاکو جوزئی یەکەم تەواو دەبێ، واتە: تاکو ئایەتی سەدو چل یەك (١٤١)، واتە: سەدو بیست (١٢٠) ئایەت بەگشتی باسی جوولەکەو نەصرانییەکان، وە بەتایبەت جوولەکەکان دەکات، هەروەها لە سووڕەتی (آل عمران)دا لە سەرەتای سووڕەتەکەوە تاکو ئایەتی سەدو بیستو یەك (١٢١) هەمووی باسی قسەکردنە دەربارەی خاوەن کتێبەکان بەگشتی، بەتایبەت نەصرانییەکان، وە ئەم سووڕەتەش دیارە لێرەدا ئەم دوازدە ئایەتە، وە دوایش دیسان لە شوێنی دیکەش دێتەوە سەر باسیان، وە لە سووڕەتەکانی دیکەشدا، بە هەمان شێوە زۆر باسی خاوەن کتێبەکان کراوە، حیکمەتی ئەو هەموو باسکردنەی خاوەن کتێبەکانیش بەتایبەت جوولەکانو نەصرانییەکان، ئەوەیە کە ئۆممەتی ئیسلام لە ئەزموونی خاوەن کتێبەکانی پێش خۆی، واتە: لە ئەزموونی ئۆممەتانی پێش خۆی پەند وەربگرێ، لە چاکەکانیان شتی باش فێرببێ، وە لە هەڵەکانیشیان دەرسو پەند وەربگرێ، وە ئەو هەڵانەی ئەوان کردوویانن، دووبارەیان نەکەنەوە، ئەوە لەلایەك، لەلایەکی دیکەش حیکمەتێکی دیکەی ئەوەیە کە خوای پەروەردگار زانیویەتی خاوەن کتێبەکان، بەتایبەت جوولەکەو نەصرانییەکان، دژایەتییو ناحەزایەتیی زۆریان دەبێ، بۆ ئۆممەتی ئیسلام، هەڵبەتە بەگشتی ئەگەرنا دیارە خەڵکی باشو بە ئینصافیشیان لەنێودا هەن، کە خوای دادگەر ئاماژە بەوانیش دەکات، وەك لە سووڕەتی (آل عمران)دا دەفەرموێ: ﴿لَيۡسُواْ سَوَآءٗۗ مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ ... ﴿١١٣﴾﴾، واتە: وەك یەك نین، هەموویان یەکسان نین، پۆلێنیان دەکات، چاکیان هەیەو خراپیشیان هەیە، بەڵام بەگشتی خوا زانیویەتی کە ئۆممەتی ئیسلام لە لایەنی جوولەکەکانەوە بەتایبەت، وە لە دوای ئەوان، لە لایەنی نەصرانییە قین لە دڵەکانیشەوە، ئەوانەی کە زۆر دەمارگیرو داخ لە دڵن، نەك بەگشتی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

هەموویان، دژایەتیی زۆریان دەکرێ، بۆیە خوا سبحانه وتعالى ئۆممەتی ئیسلامی زۆر ئاگادار کردۆتەوە، بەرچاوی ڕۆشنکردۆتەوە، دەربارەی ناساندنی ئەو خاوەن کتێبانە، بە ئۆممەتی پێغەمبەر ﷺ، بە ئاماژەکردن بە مێژوویان، بە هەڵسوکەوتیان، بە ڕەفتارییان، بە هەڵوێستەکانیان، تاکو باشیان بناسن، ئێستاش بێینە سەر مانای گشتی ئەم دوازدە ئایەتە:

خوا سبحانه وتعالى دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی کە بەشێك لە کتێبیان پێدراوە، بەشێك لە کتێب واتە: بەشێك لە کتێبی خوایان پێدراوە، یانی: وەنەبێ هەرچی کتێبەکانی خوان سبحانه وتعالى هەمووی بەوان درابن، وەك ئیددیعا دەکەن، بەڵکو بەشێك لە کتێبیان پێدراوە، دەفەرموێ: سەرنجیان نادەی، تەماشایان ناکەی! هەڵبەتە لێرەدا مەبەست تەماشاکردنی بە عەقڵ و دڵە، نەك تەماشاکردنی چاو، وەك زانایان گوتوویانە: (الرؤية هُنا رؤية قَلْبيه وَلَيْسَت بَصَرِيةً) مەبەست لە: ئایا تەماشا ناکەی، ئایا سەرنج نادەی؟ یانی: ئایا بە چاوی عەقڵ تێنافکری، بە چاوی دڵ تەماشایان ناکەی، هی ئەوانەی بەشێك لە کتێبیان پێدراوە ﴿ يَشْتَرُونَ ٱلضَّلَٰلَةَ ﴾، گومڕایی دەکڕن ﴿ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ ٱلسَّبِيلَ ﴾، دەشیانەوێ ئێوەش لە ڕێ ونبن، یاخود گومڕابن، سەرگەردان بن، ڕێگە ونبکەن، چونکە وشەی: (ضَلَّ) واتە: ونبوو، (ضالّ) کەسێکە کە ونبووە، واتە: بەڕێیە نازانێ، نازانێ لە کوێیە، بەڵام ئەگەر بگوترێ: (ضلَّ الطريق، أو ضَلَّ السبيل) واتە: ڕێیەکەی ون کرد، بە هەر حاڵ خوای پەروەردگار دوو لە ڕەفتارەکانی خاوەن کتێبەکان باس دەکات:

یەکەم: گومڕایی دەکڕن، سەرگەردانیی دەکڕن، واتە: وەك چۆن کەسێك بە پارەی خۆی دەچێ بۆ بازاڕ شت دەکڕێ، ئەوانەش ئاوا بەدوای گومڕاییدا عەودالن، وێڵن، وە سەرمایەو دەستمایەی تەمەنیان لە گرەوی گومڕایی دەنێن.

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

دووەم: وە هەڵویستو ڕەفتاریی دووەمیشیان ئەوەیە کە دەیانەوێ ئێوەش لە ڕێی لابدەن، واتە: ئەوە هیچ بۆخۆیان گومڕاییان کڕیوە، بەڵام دەیانەوێ ئێوەش بە مەرەدی خۆیان بەرن، جا دیارە لێرەدا خوای بێوێنە لەم ئایەتانەدا کە باسی ئەو ڕەوشتو ڕەفتارو ئەو هەڵسوکەوتانەی خاوەن کتێبەکان دەکات، کە هەمووی بیروبۆچوونو ڕەوشتو ڕەفتاری خراپن، لە میانەی ئەوانەشدا باسی کۆمەڵێك یاسای حەڵاڵو حەرامو فەرمانو نەهی دەکات، بۆچی؟ لەبەرئەوەی ئەوانیش خوای پەروەردگار کتێبی پێداونو حەڵاڵو حەرامی بۆ داناونو کۆمەڵێك یاسای بۆ داناون، بەڵام پێیانەوە پابەند نەبوون، واتە: ئەی ئۆممەتی ئیسلام! ئێوە وا مەکەن، ئەوە لەلایەك، پاشان ئەوانە زۆرجار ڕەخنەیان دەگرت لە مسوڵمانان، بۆیە خوای زاناو شارەزا هەڵەو کەموکوڕییەکانی ئەوان، وە دەستکارییو گۆڕانکارییەکانی ئەوان کە لە کتێبەکانیاندا کردوویانە، پێشانیان دەدا، بۆئەوەی بۆیان دەربخات، بۆ ئەوانیشو خەڵکی دوای وانیش، کە بیرۆکەی وەرگیرانی قورئان لە کتێبە پێشووەکان، شتێکی پووچو بێ بنەمایە، چونکە ئێستاش شتی وا باس دەکرێ، کە ئەوە موحەممەد ﷺ ئەوەی کە لە قورئاندایە هەر لە خاوەن کتێبەکان فێری بووە، خوای زاناو شارەزا ڕەخنە لە خاوەن کتێبەکان دەگرێ لەو گۆڕانو لادانەی کە کردوویانە لە کتێبەکانیاندا، وە قورئان هەڵەی ئەوان ڕاست دەکاتەوە، کەواتە: ناگونجێ قورئان لەوانەوە وەرگیرابێو (إقتباس) کرابێ، ئنجا خوا ﷻ لەسەر خستنەڕووی هەڵوێستەکانی ئەوان، وە دژایەتییو دوژمنکاریی ئەوان بەردەوام دەبێ، بەڵام پێشێ بەگشتی دەفەرموێ: ﴿ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِأَعۡدَآئِكُمۡ ﴾، خوا لە ئێوە زاناترە بە دوژمنەکانتان، واتە: خوا لە خۆتان شارەزاترە بە دوژنو ناحەزانی خۆتان ﴿ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرًا ﴾، وە بەسە خوا سەرپەرشتیارتان بێو مشوورخۆرتان بێ، وە بەسە خوا یارمەتیدەرو سەرخەرتان بێ، یانی چی؟ یانی ئەوەی کە خوای کاربەجێ پێتان

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/Media.AmeerOffice

دەناسێنێ بە ناوونیشانی دوژمن، وەك دوژمن تەماشای بکەن، چونکە خوا زۆر چاك دەزانێ کێ دوژمنی ئێوەیەو کێ ناحەزی ئێوەیە؟ ئەی ئۆممەتی ئیسلام! نەچن دڵ لە دڵدانتان هەبێ‌و گومان‌و دوو دڵییتان هەبێ، ئەگەر خوا فەرمووی: فلان کۆمەڵە دوژمنتانن، بزانن کە ئەوە دوژمنتانن، چونکە خوا لە خۆتان بە دوژمنەکانتان شارەزاترە، بەڵام ترس‌و سام‌و بیمی دوژمنەکانتان نەچێتە دڵتان، ئەگەر ئێوە ئەهلی ئیمان بن، چونکە خوا بەسە سەرپەرشتیارو مشوورخۆری ئێوە بێ، وە خوا بەسە یارمەتیدەرو هاوکاری ئێوەبێ، خوای پەروەردگاریش بە چ مەرجێك سەرپەرشتیاری مسوڵمانان دەکات‌و مشووریان دەخواو پشتیان دەگرێ‌و یارمەتییان دەدات؟ بە مەرجێك ئەهلی ئیمان بن، وە پابەندبن بەو شەریعەت‌و بەرنامەوەوە کە بۆی ناردوون.

ئنجا خوا ﷻ دەفەرمووێ: ﴿مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ﴾، بەشێك لەوانەی جوولەکەن وشەکان لە شوێنی خۆیان دەگۆڕن، نافەرمووێ: ﴿ٱلَّذِينَ هَادُواْ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ﴾!! جوولەکەکان هەموویان، بەڵکو دەفەرمووێ: ﴿مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْ﴾، بۆچی؟ چونکە هەر لە جوولەکەکان هەبووە کە وشەکانی خوایان دەستکاریی نەکردووەو پابەندبوون بە کتێبەکانی خۆیانەوە، وە بە هۆی کتێبەکەی خۆشیانەوە ئیمانیان بە پێغەمبەری کۆتاییش ﷺ هێناوە، چونکە نیشانەکانی پێغەمبەری کۆتایی ﷺ ئێستاش لەگەڵدابێ لە پەیمانی کۆن‌و لە پەیمانی نوێشدا، واتە: لە تەورات‌و کتێبەکانی دیکە کە لەگەڵ تەورات دان، وە ئینجیلەکان‌و ئەو کتێبانەی کە لەگەڵیاندان، ئێستاش لەگەڵدابێ نیشانەکانی پێغەمبەری کۆتایی ﷺ لەو کتێبانەدا هەر هەن، دوای ئەو هەموو گۆڕین‌و دەستکارییکردن‌و لابردنەش، کە بەپێی باس‌و بۆنەی باسکردنیانەوە ئاماژەیان پێدەکەین، بۆیە خوای دادگەر ئێمەش فێری ئینصاف دەکات‌و دەفەرمووێ: بەشێکی جوولەکەکان وان، هەموویان وانین، لێرەدا

وشـەی: لە (مِن) بۆ بەشـکردن (تَبعیض)ە، واتـە: هەندیـێك لەوانـەی جوولەکـەن، (هادوا) یانـی: (یَهُود)، جا بۆ زانیارییتـان (هادوا)، واتە: (رَجَعُوا) لەبەرئـەوەی کە کاتی خۆی گەڕاونەوە بۆ لای خواو تۆبەیان کردوە، دەفەرموێ: لەوانـەی جوولەکەن وشـەکان لـە شـوێنی خۆیـان دەگـۆڕن، دەگونجـێ لێـرەدا مەبەسـت لـە وشـەکان (کَلِم) کە کۆی (کَلِمَة)یـە مەبەست هـەر ئەوەنەبـێ کـە یـەك وشـە دەگۆڕن، بەڵـکو دەگونجێ مەبەست پێـی ڕسـتەکانو تەعبیـرەکانی خـوا بـێ، وە دەگونجـێ مەبەسـت پێـی ئـەو وشـەو تەعبیـرانە بـێ کـە خۆیـان بەکاریانـهێناون، کـە وەك دوایی ئاماژەی پێدەکەین، زۆرجار بـە شێوەیەك قسەیان کـردوەو تەعبیرێکـیان بەکـارهێناوە لەگـەڵ پێغەمبـەری خـوادا ﷺ کـە وەك تیغـی دوو دەم وابـووە، بەولاشـدا بڕیویـەتی، بەولاشـدا بڕیویـەتی، دوو ئەگـەر (إحتمـال)ی هـەبووە، بـە بـاری چاکەشـدا لێـی بـداتو، بـە بـاری خراپەشـدا، کەواتـە: ﴿ يُحَرِّفُونَ ٱلۡكَلِمَ ﴾، کەلیمەکـان دەگـۆڕن، وشـەکان دەگـۆڕن، دەگونجـێ مەبەسـت پێـی وشـەکانی خـوابێ، کە خوا ناردوونیـە خوار لە کتێبـی خۆیدا، دەشگونجێ مەبەست پێی ئـەو وشانە بـێ کە خۆیان وەك قسـەکردن لەگـەڵ پێغەمبـەری خـوادا ﷺ، وە لەگـەڵ مسوڵمانانـدا بەکاریان هێنـاون.

ئنجا دێتـە سـەر ئـەو وشـەو تەعبیـرانەی کـە بەکاریـان هێنـاوە، کـە هـەم واتـای خراپ دەگەیەنن، وە هەم واتای باشیش دەگەیەنن، ئەوان دیارە واتـا خـراپو هەڵـەکانیان مەبەسـت بـووە، ﴿ وَيَقُولُونَ سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا ﴾، وە دەڵێن: بیـستمانو سـەرپێـچییمان کـرد، ﴿ وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ ﴾، وە ببیـستە یـاخوا قـەت نەبیـستی! یاخود ببیسته پێ بیسـتراو نـەبی، واتـە: گوێبیـسـت نـەبی، ﴿ وَرَٰعِنَا ﴾، (رَاعِنـا)، واتـە: چاودێرییمـان بکـە، یـاخود: تـۆ شـوانی ئێمـەی، چـونکە ئەگـەر ژێـر (کَسْرَة)کە تێر (إشـباع) بکـەی، دەبێتـە (رَاعِینـا)، وە ئەگـەر تەنوینـی بـدەینێ، دەبێتە (رَاعِنـاً)، واتـە: نەفامو کەودەنو بـێ عەقڵ، کەواتە: ئـەم سـێ وشـەیە کە بەکـاریانـهێنـاون:

Youtube/AliBapir7
FB/MelaAmeerOffice

١) ﴿ سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا ﴾، دەگونجێ مەبەست ئەوەبێ کە ئەوە قسەی تۆمان بیست، بەڵام بە قسەشت ناکەین کە ئەوە زەممە، یان قسەی تۆمان بیستو بە قسەی غەیری تۆ ناکەین، ئەوەش مەدحە.

٢) ﴿ وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ ﴾، ببیستە یاخوا نەبیستی، ببیستە، واتە: گوێمان بۆ بگرە یاخوا نەبیستیو کەڕبی کە ئەوە زەممە، یان: گوێبگرە قەت قسەی خراپ نەبیستی، یاخود هەواڵی ناخۆش نەبیستی ئەوە مەدحە.

٣)- (رَاعِنا)، دەگونجێ مەبەست ئەوەبێ: چاودێرییمان بکەو ئاگات لێمان بێ، کە ئەوە بۆ مەدحە، دەشگونجێ مەبەست ئەوەبێ: تۆ شوانی ئێمەی، یاخود تۆ پیاوێکی نەفامو کەوەدەنی، کە دیارە چ لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ ئەو وشەو تەعبیرانەیان بەکارهێنابێ، چ لەگەڵ مسوڵمانان، وەك گوتم وشەکان وەك تیغی دوو دەم وابوون، ئنجا شایانی باسە: هەموو توێژەرەوانی قورئان ئەوەندەی من تەماشای تەفسیرەکانم کردوە گوتوویانە:

﴿ سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا ﴾، واتە: ئەوە قسەی تۆمان بیست، بەڵام بە قسەت ناکەین، من پێموایە کە وێرای ئەوە ئەم مانایەشی بووە: قسەی تۆمان بیست، بەڵام قسەی غەیری تۆ نابیستین، بە بارە چاکەکەدا، چونکە ئەگەر مانایەکەی هەر بە بارە خراپەکەیدا با، دیارە شتەکەیان ئاشکرا دەبوو، بەڵام نا، ئەویش دیارە دوو واتای هەبوون، جا دەفەرموێ: ﴿ لَيَّۢا بِأَلۡسِنَتِهِمۡ وَطَعۡنٗا فِي ٱلدِّينِۚ ﴾، بە زمان بادانەوە (لَيّاً) بە مانای بادان دێ، کە داوەبەنێك بادەدەی یان گرێی لێدەدەی، یان کەسێك کە مل بادا، (لَوى عُنُقَهُ)، واتە: ملی بادا، سەری سووڕاند، (لَوى رأسَهُ)، یان (لَوى برأسِهِ) سەری بادا، واتە: بە زمان بادانەوە ئەو قسانە دەکەن، ﴿ وَطَعۡنٗا فِي ٱلدِّينِۚ ﴾، وە وەك تانەدان لە دین، وەك قسە گوتن بە ئایین، ئەو قسانە دەکەن، واتە: بە مەبەستێکی

باشەوە قسەکە ناکەن، ئەگەرنا هەر ئەو وشانە دەگونجیٚ کە بە مەبەستی باشیش بکریٚن، بۆیە کە دوایی دەفەرمویٚ: ﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَٱسْمَعْ وَٱنظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ ﴾، وە ئەگەر هاتباو گوتبایان: ئەوە بیستمان، وە فەرمانبەریشین، وە گوێمان بۆ بگرە، وە چاودێرییمان بکە، یاخود چاوەڕوانمان بکە، یاخود ئاگات لێمان بیٚ، ئەگەر وایان گوتبا ئەوە باشتر بوو بۆ ئەوان، وە ڕاستتریش بوو، چاکتر بوو بۆ دنیاو قیامەتیان، عەیبیان نەدەهاتە سەریٚ، وە ڕاستیش بوو، مانای هەڵەی هەڵنەدەگرت، بەڵام بۆچی ئەو وشەو تەعبیرانە بەکاردێنن؟ ﴿ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفْرِهِمْ ﴾، بەڵام بە هۆی کوفرەکەیانەوە خوا نەفرینی لێکردوون، نەفرین یانی: چی؟ (اللَّعن: الطَّردُ والإبعاد) لەعن: دەرکردنو دوورخستنەوەیە، ئیبلیس کە خوا نەفرینی لێکرد، یانی دووری خستەوە، لەچی دوورخستەوە؟ لە ڕەحمەتی خۆی، هەر شتێك لە ڕەحمەتی خوا دوورکەوتەوە مانای وایە بێخێر دەبیٚ، بۆیە دەفەرمویٚ: ئەوانە بۆیە ئەو وشەو تەعبیرانە وا بەکاردێنن، بە زمان باداڕو تانە لە دین دانەوە، چونکە خوا لەعنەتی لێکردوون، بە هۆی کوفرەکەیانەوە، ﴿ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾، کەمێکیان نەبیٚ ئیمان ناهێنن، هەندێك لە توێژەرەوانیش گوتوویانە: ئیمانێکی کەم نەبیٚ ناهێنن، بەڵام ئەو مانایە من بە هەڵەی دەزانم پێموایە یانی: کەمێکیان نەبیٚ ئیمان ناهێنن، ئەو کەسانەش وەك: عەبدوڵلاّی کوڕی سەلامو سەلمانی فارسیو، ... هەندێك لەوانەی کە لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ بە درێژیی مێژووی خاوەن کتێبەکان، کەمێکیان ئەوانەی کە ئەهلی ئینصاف بوون، وە دەمارگیریی لێیان گەڕاوە، ئیمانیان هێناوە، بە پێغەمبەری کۆتایی ﷺ، بە قورئانو بە ئیسلام، ئنجا خوای پەروەردگار ڕوو دەکاتە ئەو خاوەن کتێبانەو دەفەرمویٚ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ

أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ ءَامِنُوا۟ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم ﴾، ئەی ئەوانەی كتێبیان پێدراوە ! لە قورئاندا خوای قسە لەجێ ئەگەر وەك حاڵەتی ئیجابیی خاوەن كتێبەكان بدوێنێ، دەفەرموێ: ﴿ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ ... ﴿٦٤﴾ ﴾آل عمران، واتە: ئەی خاوەن كتێبەكان! بەڵام ئەگەر حاڵەتی گلەیی‌و سەرزەنشت بێ دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ ﴾ ئەی ئەوانەی كتێبیان پێدراوە! خۆ كتێبەكە هەر لەلایەن خواوە پێیان دراوە، بەڵام وەك بڵێی ئەو شەرەفەیان ناداتێ كە بڵێ من كتێبم پێداون، جا دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی كتێبیان پێدراوە ! ئیمان بێنن بەوەی ناردوومانەتە خوار، وە ئەوەی بە ئێوەشەو لەگەڵ ئێوەشەو بەڕاستی دەزانێ، واتە: كتێبەكانی ئێوە بەڕاست دەزانێ، قورئان دان بە تەوڕاتیش دا دێنێ، دان بە زەبوورو بە ئینجیل‌و صوحوف‌و بە هەموو كتێبەكانی خوای پەروەردگاردا دێنێ، وەك ئەسڵەكەیان كە خوا بۆ پێغەمبەرانی ناردوون، نەك وەك حاڵەتی ئێستایان كە گۆڕدراون‌و دەستكاریی كراون، كەواتە: دەبێ لێمان تێكنەچێ ﴿ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم ﴾، یانی وەك ئەسڵەكەیان، كە بۆ پێغەمبەرانتان نێردراون، قورئان دانیان پێ دادێنێ، بۆچی؟ چونكە بۆ زانیارییتان جوولەكەكان نەك دان بە پێغەمبەرایەتیی موحەممەددا ﷺ ناهێنن، دان بە (عیسا)ش دا ناهێنن، وە دان بە ئینجیلیش دا ناهێنن، هەروەها نەصرانییەكانیش دان بە قورئاندا ناهێنن، بەڵام قورئان‌و ئیسلام‌و موحەممەد ﷺ دان بە هەموو كتێبەكان‌و هەموو پێغەمبەرانی پێش خۆیاندا دێنن، كەواتە: هیچ بیانوویەكیان نیە كە ئیمان بە قورئان نەهێنن، بۆچی؟ جوولەكەیەك كە ئیمان بە موحەممەد ﷺ دێنێ، ئیمان هێنانی بە مووسای سەلامی خوای لێ بێ لە خۆیدا پاراستوە، واتە: وە نەبێ ئیسلام بڵێ دەستبەرداریی تەوڕات‌و مووسا بە، دەڵێ: ئەگەر ئیمانت بە مووسا نەبێ، مانای وایە ئیمانت بە موحەممەدیش ﷺ نیە، وە نەصرانییەك كە ئیمان بە موحەممەد ﷺ دێنێ، ئیمان هێنان بە عیسا

www.AliBapir.net FM/AliBapir Youtube/AliBapir FM/Media/AmeerOffice

سەلامی خوای لێ بێ لە دەست نادات؟ بەڵكو زیاترو بە شێوەیەكی ڕاستتر ئیمان بە عیسا دێنێ، بۆیە كەسێك كە ئیمان بە موحەممەد ﷺ دێنێ، ئیمان بە قورئان دێنێ، ئیمان بە ئیسلام دێنێ، مانای وایە ئیمان بە كتێبەكانی پێشووش دێنێ، وە بە پێغەمبەرانی پێشووش (علیهم الصَّلاة والسلام)، وە ئیمانەكەی پێشێی هیچ زەرەرێك ناكاو هیچ كەموكورتییەك ڕووی تێناكات، بەڵكو كامڵترو تەواوتر دەبێ، وە لە بێژینگ دەدرێ، لەو كەموكوڕیی‌و هەڵەو پەڵەو گۆڕینانەی كە خاوەن كتێبەكان خستوویاننە نێو ئەو كتێبانەوە، جا خوا دەفەرموێ: ئیمان بێنن ئەی ئەوانەی كتێبیان پێدراوە ! بەوەی كە ناردوومانەتە خوارەوە، كە ئەوەی بە ئێوەشەو لەگەڵ ئێوەشە بە ڕاستی دەزانێ، ﴿ مِّن قَبۡلِ أَن نَّطۡمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدۡبَارِهَآ ﴾، بەرلەوەی هەندێك دەموچاوان بسڕینەوەو بیانگێڕینەوە بۆ پشتەوە، واتە: كارێك بكەین كە شێوەكانی (ملامح)ی دەموچاویان لە پێشەوە نەمێنێ، بەڵكو ڕوویان بسووڕێنین بۆ پشتەوە، وەك چۆن ئەوان ئایەتەكانی خوا دەسووڕێنن‌و دەستكاریی دەكەن، بایان دەدەن، یاخود زمانیان بادەدەن بە ئایەتەكان، یان بە وشەو تەعبیرەكان، ئاوا خوای پەروەردگاریش لە سزای ئەوەدا سەریان بسووڕێنێ‌و لە جیاتی ئەوەی ڕوویان لە پێشەوەبێ، ڕوویان لە پشتەوە بێ، ﴿ أَوۡ نَلۡعَنَهُمۡ كَمَا لَعَنَّآ أَصۡحَٰبَ ٱلسَّبۡتِ ﴾، یان پێش ئەوەی نەفرینیان لێبكەین، وەك چۆن هاوەڵانی شەممەمان نەفرین كرد، هاوەڵانی شەممە كێ بوون؟ شارێك بوو لە نزیك دەریایەك عادەتیان وابوو ڕاوی ماسییان دەكرد، ئنجا خوای كاربەجێ ڕاوی ماسی لە ڕۆژی شەممەدا لێ قەدەغە كردن، وە تاقیكردنەوە، بەڵام ماسییەكان بە زۆریی ڕۆژانی شەممە دەردەكەوتن، ئەوانیش هەڵسان گوتیان: شەممە ناشكێنین، بەڵام شتێكی دیكە دەكەین، دەچوون دیوارێكیان وەك نێوان بۆ ماسییەكان دروست دەكرد، دەیانبردنە تەنكاوێ‌و ڕاویان نەدەكردن، دوایی ڕۆژی

یەکشەمو دووشەمم دەچوون بەکاوەخۆ ڕاوە ماسییان دەکرد(١)! کە دیارە ئەوە حیلە شەرعییە، جا بۆ زانیارییتان فێڵی شەرعیی، ڕیشەکەی دەچێتەوە بۆ جوولەکەکان، ئەگەرنا شەریعەت فێڵی تێدانیە، چونکە شەرع هەمووی ڕێكو ڕاستە، وە هەر وشەی: (الحيلة الشرعية) بۆخۆی هەڵەیە، کە هەندێ لە مامۆستایان بەکاریدێنن، دەڵێن: ئەوە حیلە شەرعییە، نەخێر شەرع وەك گوتم هەمووی ڕێكو ڕاستە، هیچ غەشو فێڵو ژێر بە ژێریی تێدانیە، جا دەفەرموێ: ئیمان بێنن بەرلەوەی واتان لێبکەین، یانی دەموچاوتان بسووڕێنین بۆ پشتەوە، یاخود نەفرینتان لێبکەین، وەك چۆن نەفرینمان لە هاوەڵانی شەممە کرد ﴿ وَكَانَ أَمۡرُ ٱللَّهِ مَفۡعُولًا ﴾، وە فەرمانی خواش جێبەجێ دەبێ، ئەوەی خوا ویستی، کەس ناتوانی ڕێی لێ بگرێ، خوا چ فەرمانێکی کرد جێبەجێ دەبێ، کەواتە: ئەوە هەڕەشەیە لێیان دەکات، دوایی باسی دەکەین لە مەسەلە گرنگەکاندا، کە ئایا ئەو هەڕەشەیە هاتۆتە دی، یان نەهاتۆتە دی؟ وە ئەگەر نەهاتۆتە دی بۆچی نەهاتۆتە دی؟

ئنجا خوای بەرز باسی شتێك دەکات کە زەمینەیان بۆ خۆش دەکات، ڕێیان بۆ هەموار دەکات، بۆ پەشێمانبوونەوەو گەڕانەوە ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ ﴾، بێگومان خوا لەوە نابووڕێ هاوبەشی بۆ دابنرێ، پێشتریش باسمانکرد هاوبەش بۆ خوا دانان چەند جۆرێکە، کە ئێمە لە مەسەلە گرنگەکاندا زیاتر تیشکی دەخەینە سەر:

١/ هاوبەش دانان لە بەدیهێنەرایەتییدا، واتە: وەك چۆن خوا هەموو شتی دروست کردوە، پێت وابێ کەسێکی دیکەش هەیە دروستکردنی پاڵدەیە لا، یان وەك چۆن خوای پەروەردگار مشوورخۆری هەموو شتێکە، پێت وابێ غەیری خواش مشوورخۆرو پەروەردگارە، یان وەك چۆن خوا خاوەنی

---

١) ئەو بەسەرهاتە لە چەند شوێنێکی قورئان دا ئاماژەی پێدراوە، بەڵام درێژەکەی لە سووڕەتی (الأعراف)دا هاتوە، لە ئایەتی (١٦٣) تاکو (١٦٦).

موتڵەقی هەموو شتێکە، پێت وابێ غەیری خواش جۆرێك لە خاوەنداریێتی هەیە، ئەمە جۆرێکی شیرکە.

٢/ جۆرێکی دیکەی شیرك ئەوەیە ئەو ناوو سیفەتانەی کە تەنیا شایستەی خوان و هی خوان، بۆ غەیری خوایان بەکاربێنی، وەك چۆن بەس خوا هیدایەت دەدا، پێت وابێ ئینسانیش دەتوانێ هیدایەت بدات، وە وەك چۆن بەس خوا شیفا دەدات، پێت وابێ غەیری خواش دەتوانێ شیفا بدات، وە وەك چۆن بەس خوا دەتوانێ خەڵك دەوڵەمەند بکات، هەژار بکات و سەریان بخات و ژێریان بخات، پێت وابێ غەیری خواش ئەوەی لەدەست دێ.

٣/ جۆرێکی دیکەی شیرك هاوبەش بۆ خوا دانانە لە پەرسترانیدا، پەرسترانیش چ لە وەرگرتنی بەرنامەکان (الشرائع)، چ لە پێشکەشکردنی درووشمەکان (شعائر)دا، جا خوا دەفەرموێ: ﴿ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ﴾، بەڵام لە خوار ئەوەوە، واتە: جگە لە شیرك و کوفر، خوا هەر کەسێکی بیەوێ لێی دەبوورێ، لێی دەبوورێ واتە: بەبێ تۆبە، ئەدی بە تۆبەوە؟ بە تۆبەوە خوا لە کوفریش دەبوورێ، لە شیرکیش دەبوورێ و لە نیفاقیش، خوا لە هەموو شتێك دەبوورێ، بەڵام بەبێ تۆبەو گەڕانەوە، خوا لە شیرك نابوورێ، واتە: لە کوفرو لە شیرك و ئەوانە نابوورێ، بەڵام دەگونجێ لە گوناهەکانی دیکە ببوورێ، بۆ هەر کەسێك بیەوێ لێی ببوورێ، وە دەگونجێ لێی نەبوورێ و پەیوەستی کردوە بە خواست (مَشیئة)و ویستی خۆیەوە ﴿ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴾، هەر کەسێکیش هاوبەش بۆ خوا دابنێ، ئەوە درۆیەکی گەورەی هەڵبەستوە، گوناهێکی گەورەی هەڵبەستوە، چونکە خوا هاوبەشی نیە، خوای پەروەردگار هیچ کەسێك هاوبەشی نیە، بەس خوا پەرستراوە، پاکیی و بێگەردیی بۆ خوا، نە لە بەدیهێنەرایەتییدا، نە لە خاوەنداریێتییدا، نە لە مشوورخۆرێتیدا، نە لە ناوەکانیدا، نە لە سیفەتانیدا، نە لە پەرسترانیدا، لە هیچ شتێکدا، خوا هاوبەشی نیە، ئەدی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

بۆچی خوا ناو لەو شتانە دەنێ (شُرَكَآء) کە خەڵك دەیانپەرستێ؟ چونکە لە عەقڵی ئەواندا هاوبەشی خوان، بەڵام لە واقیعو خودی بوون(نفس الأمر)دا خوا ﷻ هیچ هاوبەشێکی نیە.

ئنجا دووبارە دێتەوە سەر باسی هەڵوێستو ڕەفتاری هەڵەو تاوانبارانەی خاوەن کتێبەکان، بەتایبەتی جوولەکەکانو دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی کە خۆیان پەسند دەکەن، خۆیان ستایش دەکەن، خۆیان پاكو چاك پێشان دەدەن؟ ﴿ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَآءُ ﴾، بەڵکو هەر خوا هەر کەسێکی بیەوێ پاكو چاکی دەکات، واتە: کەس بە قسەی خۆی چاك نابێ، بە لاف لێدان کەس چاك نابێ، بەڵکو ئەگەر خوا بیەوێ کەسێك چاك بکات، چاکی دەکات، ئنجا ئایا خوا بە هۆی چییەوە خەڵك چاك دەکات؟ بە هۆی ئیمانو تەقواوە ﴿ وَلَا يُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴾، وە کەسیش بەقەدەر ئەو داوە دەزووەی کە بەسەر نێوکە خورماوەیە (نێوکە ڕەقەکەی خورما شتێکی بەسەرەوەیە وەك داوە دەزوو) بەقەدەر ئەوە، ئەوانە ستەمیان لێناکرێ، نە لە سزاداندا، نە لە پاداشتدانەوەدا، جا دەفەرموێ: ﴿ ٱنظُرۡ كَيۡفَ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ ﴾، تەماشا بکەن چۆن درۆ بە ناوی خواوە دەکەن، وەك پێشتر باسمان کرد، جوولەکەکانو نەصرانییەکان چیان دەگوت؟ ﴿ وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ... ۝١٨ ﴾المائدة، واتە: جوولەکەو نەصرانییەکان گوتیان: ئێمە کوڕانی خواینو ئێمە خۆشەویستانی خواین، ئەوە درۆیەکە بە ناوی خواوە دەیکەن، خوا هیچ کوڕی نین، وە بڕیاری نەداوە بە ڕەهایی هیچ کەس خۆشەویستی بێ، مەگەر بەندەی چاك بێ بۆ خوا، مەگەر ئیماندار بێ، بە تەقوابێ، پابەندبێ بە بەرنامەی خواوە، کەواتە: ئەوە درۆیەکە بە ناوی خواوە دەیکەن ﴿ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ إِثۡمًا مُّبِينًا ﴾، وە بەسیشە ئەوە کە

Youtube/AliBapir
FMedia/AliAmeerOffice

گوناهێکی ئاشکرابێ، واتە: ئەوە گوناهێکی زۆر ئاشکرایە، زۆر گەورەیە، کە بە ناوی خواوە درۆ بکرێ، دووبارە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَـٰبِ ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی بەشێك لە کتێبیان پێدراوە، ﴿ يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّـٰغُوتِ ﴾، ئیمان دێنن بە جیبتو بە طاغووت، (جِبْت) واتە: صەنەم، بت، وە بە مانای جادووگەر دێو بە مانای کاهینو فاڵچیش دێ، (طاغووت)یش هەر کەسێکە لە جیاتی خوا بپەرسترێ، یاخود هەر کەسێکە کە حەڵاڵو حەرام بۆ خەڵك دیاری بکات، وە پێش خەڵك بکەوێ بە ڕێی غەیری شەرعدا، ئەوە طاغووتە، چونکە طاغووت لە (طُغیان)ەوە هاتوە، واتە: کەسێکە کە لە سەرپێچیکردنی خوادا، هەموو سنوورەکانی بەزاندبن، جا دەفەرموێ: تەماشای ئەوانە ناکەی کە بەشێك لە کتێبی خوایان پێدراوە، کەچی ئیمان دێنن بە بتو صەنەم، وە طاغووت ! ﴿ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هَـٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ سَبِيلًا ﴾، وە بەوانەی بێبڕواشن دەڵێن: ئەوانە ڕێی ڕاستتریان گرتوە، لە ئیمانداران، وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەکەیدا باسمانکرد، کە هەندێ لە جوولەکەکانو ئەهلی کیتاب چوونە لای موشریکەکانی مەککەو، ئەبو سوفیان ئەوانیش لێیان پرسین: ئێمە ڕێی ڕاستترمان گرتوە، یاخود موحەممەدو هاوەڵانی؟ گوتیان: ئێوە، جا خوا دەفەرموێ: ﴿ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ ﴾، ئا ئەوانە کەسانێکن خوا نەفرینی لێکردوونو لە بەزەیی خۆی دووری خستوونەوە ﴿ وَمَن يَلْعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴾، کەسێکیش خوا نەفرینی لێبکات، هیچ یارمەتیدەرێکت بۆی چنگ ناکەوێ، کەسێك خوا لە ڕەحمەتی خۆی دووری بخاتەوە، کەس ناتوانێ هیچ خێرو چاکەیەکی بۆ بکات، ﴿ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ ٱلْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ ٱلنَّاسَ نَقِيرًا ﴾، یان ئایا ئەوانە بەشێك لە حوکمڕانییان هەیەو دەستەڵاتێکیان دەکەوێتە دەست، کەواتە: بەقەدەر درزی

Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

سەر نێوکە خورما، بەشی کەسی لێنادەن، واتە: ئەوانە ئەگەر دەستەڵاتو حوکمڕانییان بکەوێتە دەست بەشی غەیری خۆیانی لێنادەن، تەماشای جوولەکەکانی فەلەستین ناکەن، ئیسرائیل قەت بەشداریی بە گەلی فەلەستین دەکات! لە هیچ شتێکدا هیچ شتێکیان پێ ڕەوا نابینن، تەنانەت مافی هاوڵاتییبوونیشیان پێ ڕەوا نابینن، نەك مافی بەشداربوون لە حوکمڕانییدا، ئەوەی خوا دەیفەرموێ، سەدا سەد وایە، ﴿ أَمۡ يَحۡسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۖ ﴾، یان ئایا حەسوودیی بە خەڵك دەبەن، - لێرەدا مەبەست پێی پێغەمبەرو هاوەڵانی بەڕێزنی - یان ئایا خەسوودیی بە خەڵك دەبەن، لەسەر ئەوەی کە خوا لە بەخششی خۆی پێداون، ﴿ فَقَدۡ ءَاتَيۡنَآ ءَالَ إِبۡرَٰهِيمَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ ﴾، پێشتریش بە ئیبراهیمو نزیکانی ئیبراهیم کتێبیشو حیکمەتیشمان پێدابوون، دیارە حیکمەت لێرەدا مەبەست پێی زانستی بەسوودە، ﴿ وَءَاتَيۡنَٰهُم مُّلۡكًا عَظِيمٗا ﴾، وە حوکمڕانییو دەستەڵاتێکی مەزنمان پێدابوون ﴿ فَمِنۡهُم مَّنۡ ءَامَنَ بِهِۦ وَمِنۡهُم مَّن صَدَّ عَنۡهُۚ ﴾، لە سەردەمی ئیبراهیمیشدا کەسانێك هەبوون، ئیمانیان بە ئیبراهیم هێنا، وە کەسانێکیش هەبوون، خۆشیان ئیمانیان پێ نەدەهێناو خەڵکیشیان لێ لادەدا، خەڵکیان لێ دوور دەخستەوە، کەواتە: ئەوەی ئێستا لەگەڵ موحەممەد ﷺ دەیکەن، کاتی خۆی لەگەڵ باپیریشیدا کە ئیبراهیمە عليه السلام کراوە، لەلایەنی کافرانی سەردەمی خۆیەوە، ﴿ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴾، وە دۆزەخ بەسە، ئاگرێکی گڵپە سەندوو بەسە بۆ سزادانی ئەو جۆرە کەسانە.

ئنجا خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى لە کۆتاییدا باسی سزای بێبڕوایان بە ئایەتەکانیو، پاداشتی ئیمانداران دەکات کە بڕوا بە ئایەتەکانی دێنن، دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِنَا سَوۡفَ نُصۡلِيهِمۡ نَارٗا ﴾، بێگومان ئەوانەی بێبڕوان بە ئایەتەکانی ئێمە

لەمەودوا دەیانخەینە نێو ئاگرێکەوە، واتە: دەیانبرژێنین لەنێو ئاگردا، ﴿كُلَّمَا نَضِجَتۡ جُلُودُهُم بَدَّلۡنَٰهُمۡ جُلُودًا غَيۡرَهَا لِيَذُوقُواْ ٱلۡعَذَابَ﴾، هەر کە پێستەکانیان برژاو داماڵرا، پێستی دیکەیان بەبەردا دەکەین، هەتاکو ئازاری زیاتر بچێژن، کە ئەوە ئیعجازێکی عیلمیی تێدایە، کە دوایی باسی دەکەین، ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾، بێگومان خوا زاڵی کاربەجێیە، خاوەن دەسەڵاتەو زاڵە، وە کاربەجێشە کە بەو شێوەیە سزایان دەدات، کە دیارە ئەوە سزایەکی پڕ بە پێستە بۆ ئەوان، ئنجا دێتە سەر پاداشتی ئیمانداران ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ﴾، وە ئەوانەی ئیمانیان هێناوە، بە هەموو ئەو شتانەی کە پێویستە ئیمانیان پێ بهێنرێ، وە کردەوەو ڕەفتارو ئاکارە چاکەکان ئەنجام دەدەن، ﴿سَنُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗا﴾، لەمەودوا دەیانخەینە چەند باخێکەوە کە ڕووباریان بەژێردا دەڕۆن، بە هەمیشەیی تێیاندا دەمێننەوە، ﴿لَّهُمۡ فِيهَآ أَزۡوَٰجٞ مُّطَهَّرَةٞ﴾، هاوسەرانێکی پاککراوەیان هەن، هاوسەرانێك کە پاککراوەن لە هەموو عەیبو عارو کەموکورتیی مەعنەویی و ماددیی ﴿وَنُدۡخِلُهُمۡ ظِلّٗا ظَلِيلًا﴾، وە دەیانخەینە ژێر سێبەرێکی زۆر فێنكو خۆشو بەردەوامەوە، لە بەهەشتە ڕازاوەو نەبڕاوەکانی خۆماندا.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: خوای بێ هاوتا کە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی کە بەشێك لە کتێبیان پێدراوە، لێرەدا دوو خاڵ دەخەینە ڕوو:

یەکەم: توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: کە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ ﴾، ئایا تەماشا ناکەی، سەرنج نادەی، مەبەست تەماشاکردنو سەرنجدانی عەقڵە، نەك سەرنجدانی چاو، واتە: لێرەدا بینینی چاو (بَصَر) مەبەست نیە، بەڵکو مەبەست بینینی عەقڵو دڵە، بۆچی؟ چونکە دیارە پێغەمبەری خوا ﷺ هەموو ئەوانەی کتێبیان پێدراوە، هەموو کات لەبەرچاوی نەبوون، ئەوە لەلایەك، پاشان ئەم قورئانە وەك چۆن بۆ پێغەمبەری خاتەم ﷺ هاتوە، بۆ ئۆممەتەکەیشی هاتوە، کەواتە: مەرج نیە تاك تاکی ئۆممەت هەمیشە ئاگایان لە حاڵو باڵو هەڵسوکەوتی خاوەن کتێبەکان بێت، کەواتە: لێرەدا مەبەست بینینی عەقڵو دڵە.

دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ ﴾، ئەوانەی کە بەشێك لە کتێبیان پێدراوە، دیارە لێرەدا مەبەست لە بەشێك لە کتێب، کتێبی خوایە، ئەو کتێبەی یاخود ئەو کتێبانەی کە خوا داونی بە خاوەن کتێبەکان، بە جوولەکەو نەصرانییەکانو ئەوانی دیکە، کە خۆیان بە خاوەن کتێبی ئاسمانیی دەزانن، کە لەبەرچاویان لەچاو قورئاندا کەمی دەکاتەوە، واتە وامەزانن ئەوەی خوا فەرموویەتی، وە ئەوەی خوا لە ئاسمانەوە ناردوویەتی، وەك وەحی هەمووی لەلای ئێوەیە! بەڵکو بەشێکی لای ئێوەیە ئەو بەشەش بەداخەوە کە ئێوە گۆڕیوتانەو دەستکارییتان کردوە، بەلاّم بەشی تێرو تەواوو دەستکاریی نەکراوو

نەگۆڕدراوی، ئەوە لەلای پێغەمبەری کۆتایی یە کە موحەممەدە ﷺ، هەڵبەتە هەموو کتێبەکانی خوا، یانی فەرمایشتی خواو بۆ ڕۆژگاری خۆیان، کامڵو تێرو تەواو بوون، وە بەڵام خوای پەروەردگار کە فەرمایشتێکی فەرمووە بۆ کاتێك بۆ ئەو کاتە فەرموویەتی، مەرج نیە بە کەڵکی کاتێکی دیکە بێ، واتە: ئەوەی کە خوای زانا بۆ ئیبراهیمی ناردوە سەلامی خوای لەسەر بێ، دوایی ئەگەر بەکەڵکی خەڵکی ڕۆژگاری مووسا نەهات، مانای وانیە ناتەواوە، نا، چونکە خوای کاربەجێ بۆ کاتی خۆی ناردوویەتی، هەروەها ئەوەی کە بۆ مووسای ناردوە، دوایی بۆ عیسای شتێکی دیکەی ناردوە، مانای وانیە کە ناتەواو بوو، نا، بەڵام بۆ ئەو کاتی تێرو تەواو بووە، وە ئەوەش کە بۆ پێغەمبەری خاتەمی ناردوە ﷺ دیارە هەم چاودێرە بەسەر کتێبەکانی پێشووەوە، وە هەم بەڕاستیان دەزانێ، وە هەم ئەو کەموکوڕییانەی کە لە کتێبەکاندا پەیداکراونو ئەو تەحریفو دەستکاریانەی کە کراون لە کتێبە پێشووەکاندا، قورئان هەموویان ڕاست دەکاتەوە، وەك خوا لە سوورەتی (النمل)دا دەفەرموێ:

﴿ إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ ﴾،

واتە: ئەم قورئانە بەسەر بەنی ئیسرائیلدا دەخوێنێتەوە، زۆرێك لەوەی کە تێیدا کەوتوونەتە ڕاجیایی، بۆچی دەفەرموێ زۆربەی؟ چونکە هەندێکی کە تێیدا کەوتوونە ڕا جیایی یەوە، خوای پەروەردگار بە پێویستی نەزانیوە باسی ڕای ڕاست بکات، لەوەدا کە تێیدا کەوتوونە ڕا جیایی یەوە، کەواتە: قورئان ئیشکالێك کە خاوەن کتێبە پێشووەکان لە کتێبەکانی خۆیاندا پەیدایان کردووە، دەستکارییکرانێك کە ئەنجامیان داوە، قورئان بەس ئەوە ڕاست دەکاتەوە.

مەسەلەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يَشْتَرُونَ ٱلضَّلَٰلَةَ ... ﴾، واتە: گومڕایی دەکڕن، کە پێشتریش باسمان کرد، یانی چی گومڕایی دەکڕن؟ چونکە کەسێك توانای وەرگرتنی هیدایەتی هەبێ، کەچی گومڕایی هەڵبژێرێ،

F/AliBapir/Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

وەك ئەوە وایە چووبێتە بازاڕ، وە سەرپشك کرابێ لە نێوان کڕینی شتێکی باش‌و کڕینی شتێکی خراپدا، کەچی بچێ شتە خراپەکە بە پارە بکڕێ، ئەوە لەلایەك، هەروەها دەگونجێ مەبەست پێی ئەوەبێ ئەوانە ئەوەندە ئەو ڕێیە هەڵەی کە خۆیان لەسەرینی، واتە: خاوەن کتێبەکان جوولەکەو نەصرانییەکان‌و ئەوانی دیکەش، ئەوەندە شیرنایەتییان پێیدا چووەو، ئەوەندە توند دەستیان پێگرتوەو ئەوەندە عەودالینی، وەك ئەوە وایە کە چۆن کەسێك دەچێتە بازاڕو بە پارەی خۆی شتێك دەکڕێ، بەدوایدا دەڕوا شار بە شار تا دەیدۆزێتەوە، ئەوانیش ئاوا ئەو گومڕاییەو ئەو ڕێیە هەڵە کە لەسەرینی بەو شێوە دەستیان پێوە گرتوە، وەك بڵێی بە شتێکی زۆر بەنرخ‌و گرانبەها تەماشای دەکەن!

مەسەلەی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِأَعۡدَآئِكُمۡۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيّٗا وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرٗا ﴾، دوو ڕاستی گەورەو گرنگ لەم ڕستە قورئانییەدا، کە هەر ئایەتێکی سەربەخۆشە وەردەگیرێن:

ڕاستیی یەکەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِأَعۡدَآئِكُمۡ ﴾، خوا زاناترە بە دوژمنەکانتان، لە کێ زاناترە؟ واتە: لە خۆتان زاناترە، وە لە هەموو کەس زاناترە بە دوژمنەکانتان، ئەمە یانی چی؟ یانی: کە خوا ﷻ بە ناوونیشانی دوژمن کەسێکی پێناساندن، ئێوەش بزانن کەوا ئەوەی خوا فەرموویەتی وایە، بۆ وێنە: دەفەرموێ: ﴿ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَٰوَةٗ لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ ... ﴿٨٢﴾ ﴾المائدة، واتە: ئێوە دەبینن سەرسەختترین دوژمن بۆ ئیمانداران ئەوانەن کە جوولەکەن، وە ئەوانەش کە هاوبەش بۆ خوا دانەرن، واتە: بت پەرستەکان، ئنجا بە درێژایی مێژووش هەر وابووە، کێ زۆر بە سەرسەختیی دژایەتیی ئۆممەتی ئیسلامی کردوە؟ جوولەکەکان، هەڵبەتە جوولەکە کینەو داخ لە دڵەکان، ئەگەرنا لەنێو جوولەکەکانیشدا خەڵکی بەئینصاف هەیە،

ئیمان دێنیو مسولْمان دەبی، یاخود بە لای کەمەوە ئەگەر مسولْمانیش نەبێ دژایەتیی مسولْمانان ناکات، وەك ئەو جوولەکانەی کە لە فەلەستین خۆپیێشاندان دەکەن دژی سیاسەتی قەوارەی زایۆنی، یان لە ئەمریکاو لە وڵاتانی ڕۆژئاوا خۆپیێشاندان دەکەن دژی سیاسەتەکانی جوولەکەو ئەمریکا، بەڵام ئەوانەی کە حاقیدو داخ لە دڵن سەرسەختترین دوژمنی ئەهلی ئیمانن.

هەروەها هاوبەش بۆ خوا دانەرانو بتو گاو مارو مشكو چیو چی پەرستەکانیش، دەبینین بە درێژایی مێژوو ئەوانە سەرسەختترین دوژمنن، کەواتە: کە خوا دەفەرموێ: ﴿وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِأَعۡدَآئِكُمۡ﴾، خوا زاناترە بە دوژمنەکانتان، ئەوە دەبێ یەقین بۆ ئینسان پەیدابێ کە خوا فەرمووی: فلان لایەنە، فلان کەسە، دوژمنتانە، دەبێ تۆ بزانی دوژمنتە، وە بە دوژمنی خۆتی بزانی، با جاری وایە قسەی لووسیشت لەگەڵ بکات، یا ڕووی خۆشیشت پێشان بدات، بۆ وێنە: کە خوای زاناو شارەزا دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ لَكُمۡ عَدُوّٞ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّاۚ إِنَّمَا يَدۡعُواْ حِزۡبَهُۥ لِيَكُونُواْ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ⑥﴾ فاطر، واتە: بێگومان شەیتان (ئیبلیس) بۆ ئێوە دوژمنە، ئێوەش بیکەنە دوژمن، حزبەکەی خۆی بانگ دەکات بۆئەوەی بیانکاتە هاوەڵی دۆزەخ، یان خاوەنی دۆزەخ، کەواتە: شەیتان دوژمنی ئێمەیە، وە ئەوانەش کە لەگەڵ شەیتانن دوژمنی ئێمەن، یان کە دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوۡلِيَآءَۘ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖ... (51)﴾ المائدة، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! جوولەکەو نەصرانییەکان مەگرن بە دۆست، هەندێکیان دۆستی هەندێکیانن، جا ئایا بۆچی خوا وا دەفەرموێ؟ چونکە دەزانێ ئەوانە چییان لە دڵدایە، چییان لە بەرنامە دایە، چی دەکەنو چۆن دەکەن؟ ئەوە ڕاستی یەکەم.

ڕاستیی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرًا ﴾، خوا بەسە بۆ سەرپەرشتیاریی و دۆستایەتیی و مشوورخۆریی، وە خوا بەسە بۆ یارمەتییدان و پشتیوانیی، بۆ کێ؟ بۆ ئەهلی ئیمان، بەڵام ئەوە بە گۆترە نیە، خوا ﷻ کە سەرپەرشتیی ئێمە دەکاو مشوورمان دەخواو کاروبارمان هەڵدەسووڕێنێو، ئاگای لێمان دەبێو، یارمەتییمان دەداو، پشتگیرییمان دەکات، ئەوە قەت بەگۆترە نیە، بەڵکو دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَنصُرُواْ ٱللَّهَ يَنصُرۡكُمۡ وَيُثَبِّتۡ أَقۡدَامَكُمۡ (٧) ﴾محمد، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ئەگەر خوا سەربخەن خوا سەرتان دەخات، دینی خوا سەربخەو دڵسۆزبە بۆ خوا، خواش سەرت دەخات، یان دەفەرموێ: ﴿ ...وَأَنتُمُ ٱلۡأَعۡلَوۡنَ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ (١٣٩) ﴾آل عمران، واتە: ئێوە لەسەرەوە دەبن، ئەگەر ئیمانداربن، کەواتە: خوای بەخشەر مەرجی هەیە بۆ ئەوە کە لەگەڵماندابێو سەرپەرشتییمان بکاو پشتمان بگرێ، یان کە دەفەرموێ: ﴿ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنًاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـًٔا... (٥٥) ﴾النور، واتە: خوا بەڵێنی داوە بەوانەتان کە ئیمانیان هەیەو کردەوە باشەکان ئەنجام دەدەن، بیانکاتە جێنشین لە زەوییدا، وەك چۆن ئەوانەی پێش ئێوەشی کردە جێنشین، وە ئەو دینەی کە بۆی هەڵبژاردوون، بۆتان بچەسپێنێو بیکاتە سایەو سێبەرتان، وە ترستان بۆ بگۆڕێ بۆ هێمنیی و ئاساییش، بەڵام لە بەرانبەر چیدا؟ بە چ مەرجێك؟ دەفەرموێ: ﴿ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـًٔا ﴾، واتە: بەندایەتیی بۆ من دەکەن، هیچ شتێك ناکەنە هاوبەشم، کەواتە: بە

مەرجی یەکتاپەرستییو خوا بەیەکگرتن، خوای بەخشەر ئەو گفتو بەڵێنانە، ئەو موژدە خۆشانە بە ئیمانداران دەدات.

مەسەلەی چوارەم: کە خوای شارەزا دەفەرموێ: ﴿ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ﴾، وشەی: لە (مِن)، شارەزایانی زمان دەڵێن: بە چەند واتایەك دێ، یەکێ لەوانە بە واتای بەشێك (تَبعِیض)ە، ﴿ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ﴾، واتە: بەشێك لەوانەی جوولەکەن، وشەکان لە شوێنی خۆیان لادەدەن، وشەکان دەگۆڕن، لێرەدا پێویستە قسە لەسەر دوو شت بکەین:

یەکەم: کە دەفەرموێ: ﴿ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ ﴾، کەواتە: جوولەکەکان هەموویان وانین، وە لێرەدا خوای دادگەر ئێمە فێری ئینصافو دادگەریی دەکات، عەرەب دەڵێن: (الإنصافُ خَيْرُ الأوصَافِ) دادگەریی باشترین سیفەتە، خوای دادگەر نافەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ﴾، جوولەکەکان هەموویان وشەکان لە شوێنی خۆیان دەگۆڕن، جا چ مەبەست پێی وشەکانی خوابێ، وەك دوایی باسی دەکەین، چ مەبەست پێی وشەکانی خۆیان بێ، کە لە قسەکردندا بەکاریاندێنن، مەبەستم ئەوەیە ئێمەش وەك ئیماندار دەبێ وریابین، کەسی وا هەیە دەڵێ: هەرچی جوولەکە هەیە لە دنیادا هەمووی خراپە، هەرچی نەصرانیی هەیە لە دنیادا هەمووی خراپە، هەرچی موشریکە هەمووی خراپە ... هتد، هەروەها لەنێو مسوڵمانانیشدا زۆرجار دەبینی ئەوەی کە مەشرەب سەلەفییە دەڵێ: هەرچی ئەهلی تەریقەتو تەصەووفە بەکەڵك نایەت، یان ئەوەی ئەهلی تەریقەتو تەصەووفە دەڵێ: هەرچی مەشرەب سەلەفییە بەکەڵك نایەت، یان سەلەفییەك دەڵێ: هەرچی لایەنی ئیسلامییە هەمووی هەڵەیە، کە لەڕاستییدا ئەوە هەمووی

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

بێ ئینصافییە، خوای پەروەردگار فەرمانمان پێدەکات، کە لەگەڵ ئەهلی کوفریشدا بێ ئینصاف نەبین، جوولەکەش هەموویان وشەکانی خوا ناگۆڕن، نەصرانییەکانیش هەموویان وانین، چ جای ئەهلی قیبلەو ئەهلی ئیمان هەمووی هەر خراپ بێ، یان بەشێك لە مسوڵمانان کە ناوونیشانێکی تایبەتیان هەبێ، بێنی زەربێك بەسەر هەموویان دابێنی، لەنێو هەموو قەومێکدا، لەنێو هەموو کۆمەڵێکدا چاك و خراپ هەیە، دەبێ هەمیشە ئێمە هەوڵبدەین خەڵك پۆلێن بکەین، ئەوەی وابێ باشە، ئەوەی وابێ خراپە، نە بە باری باشیدا، نە بە باری خراپیدا، ئینسان بەشێوەی گشتی حوکم بەسەر خەڵکی نەدات.

ئنجا خوای پەروەردگار کە دەفەرموێ: ﴿ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ﴾، لە شوێنی دیکە لە سوورەتی (المائدة)دا دەفەرموێ: ﴿ ... يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ مِنۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهِۦ... ﴿٤١﴾ ﴾، واتە: وشەکان دەگۆڕن لە دوای شوێنەکانی خۆیان، هەردووکی هەر یەکە، ﴿ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ﴾، وشەکان لە شوێنی خۆیان لادەدەن ﴿ مِنۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهِۦ ﴾، وشەکان لە شوێنەکانی خۆیان لادەدەن بۆ شوێنێکی دی، واتە: دوای ئەوەی کە خوا وشەکانی لە شوێنی خۆیان داناون، لایان دەبەن دەیانبەنە شوێنی دیکە، یاخود مەبەستێکی دیکەیان لێ دەگرن، دیارە لێرەدا (كَلِم) واتە: وشەکان، کۆی (كَلِمَة)یە، (كَلِمَة) واتە: وشە، دەگونجێ مەبەست پێی وشەکانی خوابێ، واتە: ئایەتەکانی خوا دەگۆڕن، کە ئەوەی سوورەتی (المائدة) بە تەئکید مەبەستی پێ ئەوەیە، بەڵام ئەوەی ئێرە دەگونجێ مەبەست پێی ئایەتەکانی خوابن: وشەکانی خوا دەگۆڕن، یانی: واتای هەڵەیان لێکدەدەنەوە، یاخود هەر دەیانگۆڕن، چونکە گۆڕین دوو حاڵەتی هەیە: گۆڕینی بێژەیی (التحريف اللفظي)، گۆڕینی واتایی

(التحريف المعنوي)، گۆڕینی بێژەیی ئەوەیە کە وشەکە بگۆڕی، گۆڕینی واتایی ئەوەیە کە ماناکەی هەڵە لێکبدەیەوە، وە دەگونجێ مەبەست پێی ئەو وشەو تەعبیرانە بێ کە خاوەن کتێبەکان بەتایبەتی جوولەکەکان لە قسەکردنیان لەگەڵ پێغەمبەری خاتەم ﷺو مسوڵمانانداا بەکاریاندەهێنان، کە دوایی باسی دەکەین، هەندێك تەعبیریان بەکاردەهێنان دوو واتایان هەبوو، دەگونجا واتای باشیان هەبێو دەگونجا واتای خراپیان هەبێ، ئیدی خوای زانا نەهی لێکردنو فێریکردن کە جۆرە تەعبیرێكو وشەیەك بەکاربێنن کە تەنیا مانای باشی هەبێ.

مەسەلەی پێنجەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَيَقُولُونَ سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ وَرَٰعِنَا﴾، دەگونجێ ئەمە تەفسیرو شیکردنەوەی ئەوەی پێشی بێ، کە دەفەرموێ: ﴿يُحَرِّفُونَ ٱلۡكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ﴾، وشەکان لە شوێنی خۆیان لادەدەنو دەیانگۆڕن، ئەگەر مەبەست پێی قسەکانی خۆیان بێ، واتە: ئەوان کاتێك کە قسە دەکەن لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ دەڵێن: چی؟ دەڵێن: ﴿سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا﴾، بیستمان وە سەرپێچییمان کرد، وە دەڵێن: ﴿وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ﴾، ببیستە، پێ بیستراو نەبی، یاخود نەبیستی، ﴿وَرَٰعِنَا﴾، واتە: چاودێرییمان بکە، یاخود بە مانای تۆ شوانی ئێمەی، ئەگەر کەسرەکە تۆزێك تێر (إشباع) بکەی، بیکەی بە (ی)و ببێتە (رَاعِينا) تۆ شوانی ئێمەی کە ئەوە جۆرێکە لە سووکایەتیی پێکردن، یاخود ئەگەر تەنوینی بدەیە دەبێتە: (رَاعناً) واتە: کەودەنو بێ عەقڵو نەفام، جا سەرجەم توێژەروانی قورئان ڕستەکەی ﴿سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا﴾، بیستمان وە سەرپێچییمان کرد، وایان لێکداوەتەوە: کە ئەوە بیستمان ئەی موحەممەد، وە سەرپێچییشت دەکەین!

بەڵام من پێم وانیە، چونکە ئەگەر وابووایە، ئەوە هەر بەئاشکرا دیار دەبوو، کە ئەوە قسەیەکی خراپ لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ دەکەن، وە ئاشکرا دەبوون، بۆیە بەڕاستی دوای ئەوەی کە سەرنجی تەفسیرەکانمدا، هیچیان وایان مانا نەکردوە، بەڵام دەگونجێ مانایەکەی ئاوابێ: ﴿ سَمِعۡنَا ﴾، واتە: ئەوە قسەی تۆمان بیست، (وَعَصَينا غَيْرَك)، بەڵام گوێ بۆ غەیری تۆ ناگرین، واتە: بە قسەی تۆ دەکەین، بەڵام سەرپێچیی غەیری تۆ دەکەین، ئەوە لێرەدا مەدح دەگەیەنێ، ئەوە ئەگەر بە باری مەدح دا ئەو وشانە لێکبدرێنەوە، ﴿ وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ ﴾، ببیستە قەت پێ بیستراو نەبی، یانی تۆ قەت قسەی خراپ نەبیستی، کەس نەتوانێ قسەی خراپت بە گوێ بدات، یاخود هەواڵی ناخۆش نەبیستی، ئەوە بە باری چاکەکەیدا، ﴿ وَرَٰعِنَا ﴾، واتە: ڕەچاومان بکە، چاودێریمان بکە، ئاگات لێمان بێ، ئەوە ئەگەر مانای باشیان مەبەست بووبێ، کە دیارە ئەوان کە بەکاریانهێناوە مانای خراپیان پێ مەبەست بووە، کە گوتوویانە: ﴿ سَمِعۡنَا ﴾، ئەوە بیستمان (ئەگەر بە بارە خراپەکەی دابێ) بەڵام بە قسەت ناکەین، ﴿ وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ ﴾، ببیستە یاخوا نەبیستی، یان قەت قسەی خێرو هەواڵی باش نەبیستی، کە لێرەدا ئەوە دووعاکردنە، ﴿ وَرَٰعِنَا ﴾، بە بارە خراپەکەیدا، واتە: تۆ شوانی ئێمەی، یاخود تۆ نەفامو کەودەنی، کەواتە: ئەم قسانە وەك تیغی دوو دەم وانە، کە بە هەردوو دیواندا دەبڕێ، بە هەردوو باراندا دەبڕێ، هەم مانای باشیش دەگەیەنێ، هەم مانای خراپیش، دیارە ئەگەر هەردوو واتایان نەبوونایە، واتە: حاڵەتی دوو فلیقانەیی یان نەبووایە، نەیاندەتوانی ئاوا بە ڕاشکاویی ئەو جۆرە تەعبیرو وشانە لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ بەکاربێنن.

مەسەلەی شەشەم: کە خوای بەرزو مەزن دەفەرموێ: ﴿لَيَّۢا بِأَلۡسِنَتِهِمۡ﴾، وشەی: ﴿لَيَّۢا﴾، واتە: بادان، سووڕاندن، لە زمانی عەرەبیدا (لي) بە مانای بادان و نوشتاندنەوەو سووڕاندن دێ، دەگوترێ: (اللَّيُّ فَتْلُ الْحَبْلِ، لَوَيْتُهُ أَلويهِ ليـاً)، (لَيُّ) واتە: دەزوێك، پەتێك گرێ بدەی، (لَوى عُنُقَهُ) یان (لَوى رَأسَهُ) واتە: ملی بادا، سەری بادا، کە دەفەرموێ: ﴿لَيَّۢا بِأَلۡسِنَتِهِمۡ﴾، زمانیان لەگەڵ بادەدەن، ئنجا ﴿وَطَعۡنٗا فِي ٱلدِّينِۚ﴾، وە مەبەستیشیان پێی تانەدانە لە دین، کە ئەو شێوە تەعبیرەیان بۆ پێغەمبەر ﷺ بەکاردەهێناو بەو جۆرە قسەیان لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ دەکرد، دەڵێ: لەنێو خۆیاندا دەیانگوت: چووین قسەمان لەگەڵ موحەممەددا کرد دڵخۆشیشمان کرد، کەچی قسەشمان پێگوت، پێمان گوت: ﴿سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا﴾، بیستمان وە سەرپێچیمان کرد، ئەو پێی وابوو دەڵێین: گوێ بۆ تۆ دەگرین، بەڵام بە قسەی غەیری تۆ ناکەین، بەڵام مەبەستیان ئەوە بوو گوێت بۆ دەگرین، بەڵام بە قسەت ناکەین، وە پێمان گوت: ﴿وَٱسۡمَعۡ غَيۡرَ مُسۡمَعٖ﴾، ئەو وا دەزانێ پێمانگوتوە: ببیستە قەت پێ بیستراو نەبی، یانی تۆ قەت قسەی ناخۆش نەبیستی، بەڵام ئێمە مەبەستمان ئەوە بوو ببیستە، یاخوا کەڕ بیو، قەت قسەی خێر نەبیستی، وە پێمانگوت ﴿وَرَٰعِنَا﴾، ئەو وادەزانێ پێمانگوتوە چاودێرییمان بکەو ئاگات لێمان بێ، بەڵام ئێمە پێمانگوتوە: تۆ شوانی ئێمەی، یان پێمانگوتوە: تۆ گێلی، کە مەبەستیان پێ تانەدان بوو لە دین، وە لە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە هەر کەسێك قسە بە پێغەمبەر ﷺ بڵێ، ئەوە مانای وایە کوفری کردوە، چونکە خوای پەروەردگار ئەوانە وەك کوفر لە جوولەکەکان و لە خاوەن کتێبەکان دەگێڕێتەوە، کەواتە: هەر قسەکردنێك بەرانبەر بە پێغەمبەر ﷺ بە شێوەیەك کە سووکایەتیی و بێڕێزیی و بێحورمەتیی بگەیەنێ، ئەوە دیارە

کوفرە، وە ئینسانی پێ لە بازنەی ئیمان پێ دەچێتەدەر.

مەسەلەی حەوتەم: کە خوای بێ هاوتا دەفەرموێ: ﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَٱسْمَعْ وَٱنظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ ﴾، واتە: ئەگەر گوتبایان: بیستمان و فەرمانبەرین، وە ببیستەو چاودێرییمان بکە، ئەوە بۆ ئەوان باشتر بوو، وە ڕاستتر بوو، ئەمە سێ شتی لێ وەردەگیرێن:

یەکەم: ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە ئینسان نابێ وشەو تەعبیری مانا لێڵ بەکاربێنێ، بەڵکو دەبێ ئینسان هەوڵبدا وشەو تەعبیری مانا ڕوون بەکاربێنێ، زۆر جار کەسێك کە وشەیەك بەکاردێنێ، دوو واتای هەبێ، سێ واتای هەبێ، ماناکەی لێڵ بێ، ڕوون نەبێ، بۆ چییەتی؟ دیارە مەبەستێکی خراپی هەیەو، ئەگەر ئەو وشەیە ئەو تەعبیرە دوو سێ مانای هەبوون، لە شوێنێك کە زانی بەرژەوەندیی وایە، دەڵێ: مەبەستم پێی ئەوەیان بوو، لە شوێنێکی دیکە دەڵێ: ئاخر مەبەستم پێی ئەوەبوو، یانی هەرجارەی لە بەرژەوەندیی خۆیدا، مەبەستێك دیاریی دەکات.

دووەم: هەروەها ئەوەش دەگەیەنێ کە ئەم چوار وشەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَٱسْمَعْ وَٱنظُرْنَا ﴾، هەر هەمان مانا باشەکانی وشەکانی ئەوان دەگەیەنن، بەڵام ڕێی تێدانییەو ئەگەری ئەوەی نیە، مانای خراپیان لێ وەربگیرێ، کەواتە: دەبێ ئێمە هەمیشە کە بە خەڵك دەڵێین: وا مەڕۆن، وا مەکەن، ئەوە حەڕامە، ئەوە وایە، دەبێ بەدیلیان بۆ دابنێین، لێرەدا خوای کاربەجێ بۆ جوولەکان و نەصڕانییەکان بۆ ئەهلی کیتاب، ئەڵتەرناتیفی ئەو وشانەی بۆ داناون و دەفەرموێ: ئاوا مەڕۆن، ئاوا مەڵێن، بەڵکو ئاوا بڕۆن، ئاوا بڵێن، بڵێن: ﴿ سَمِعْنَا ﴾، ئەوە قسەی تۆمان بیست ئەی موحەممەد، ﴿ وَأَطَعْنَا ﴾، وە فەرمانبەریشین بە قسەت دەکەین، ﴿ وَٱسْمَعْ ﴾، وە گوێمان بۆ بگرە،

بۆئەوەی ئێمە شتی خۆمانت پێ بڵێین، ﴿ وَٱنظُرۡنَا ﴾، وە چاوەڕوانییمان بکەو چاودێرییمان بکە، ئەم چوار وشە بەکاردێنێ، لە جیاتی ئەو چوار وشەیەی دیکەی، کە پێشتر بەکاریان دەهێنان، کە بەڵێ مانای باشیان هەبووە، بەڵام مانای خراپیشیان هەبووە، واتە: ئەگەر مەبەستیان قسە پێگوتنی پێغەمبەر ﷺ نیەو مەبەستتان ڕاوکردن نیە لە ئاوی لێڵدا، ئەگەر دزنینو بازاڕی ئاڵۆزتان ناوێ، ئەو چوار وشانە بەکاربێنن، کە جگە لە مانای چاك مانای خراپیان لێوەرناگیرێ.

سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا وَٱسۡمَعۡ وَٱنظُرۡنَا ﴾، ئەم چوار وشەیە چۆنیەتی مامەڵەکردنی خەڵك لەگەڵ قیادە، کۆمەڵگا لەگەڵ حوکمڕانو بەرپرسانی خۆیاندا، دیاری دەکەن، ئێمە دەبێ لەگەڵ بەرپرسانی خۆماندا چۆن بین؟ ﴿ سَمِعۡنَا ﴾، دەبێ گوێ بگری، داخۆ چ فەرمانێکت پێدەکات؟ چ وە نەهییەکت لێ دەکات، گوێی لێ بگرە داخۆ دەڵێ چی؟ چونکە شوێنکەوتنی کوێرانە نیە لە ئیسلامدا، ئەوە نیە کە (إِغمض عَينَيك واتّبَعني) چاوەکانت بنووقێنەو بەدوام بکەوە، ئیسلام دەڵێ چاوبکەوە بە چاوکراوەییو بە بەرچاو ڕوونییەوە، بزانە داخۆ چیت پێ دەگوترێ، شەرعییە یان ناشەرعییە، ئنجا بە دوای قسەکان بکەوەو بە دوای فەرمانەکان بکەوە، کەواتە: یەکەم هەڵوێستی خەڵك بەرانبەر بە بەرپرسانی خۆیان، ئەوەیە کە گوێیان بۆ بگرن ﴿ وَأَطَعۡنَا ﴾، ئنجا بە قسەیان بکەن، تۆ گوێی بۆ بگریو لێی تێبگەی، بەڵام دوایی بە قسەی نەکەی، ئەوە مانای وایە ئەوە وەك هەڵوێستی جوولەکەکانی لێهاتەوە، ﴿ وَٱسۡمَعۡ وَٱنظُرۡنَا ﴾، وە هەمیشە دەبێ خەڵكو کۆمەڵگا لە بەرانبەر حوکمڕانو بەرپرسانی خۆیاندا، ئامادەبن هەقیان پێ بڵێن، واتە: قسەیان بۆ بکەنو عەرزی حاڵی خۆیانیان بۆ بکەنو لە بەرانبەریاندا

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/Media/Ameer Office

کـەڕو لاڵ نەبـــن، بەڵـــکو ڕێنماییـــان بکـەنو ئامۆژگارییـان بکـەن، ئەگـەر پێویســتی کرد ڕەخنـەیان لـێ بگرن تێبینـیو سـەرنجیان بـۆ بخەنـە ڕوو، بـە پێغەمبـەر ﷺیان گوتـوە: ﴿ وَٱسۡمَعۡ ﴾، گوێمان بـۆ بگرە، ئنجا ﴿ وَٱنظُرۡنَا ﴾، ئاگات لێمـان بـێو چاودێرییمـان بکـەو سـەرپەرشـتییمان بکـە، بەڵـێ ئـەو چوار وشەیە، چۆنیەتی مامەڵەکردنی کۆمەڵگـاو خەڵك لەگەڵ بەرپرسـانو حوکمڕانـاندا دەخەنـە ڕوو.

مەسـەلـەی هەشـتـەم: کـە خـوای باڵادەســت دەفـەرموێ: ﴿ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ قَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا وَٱسۡمَعۡ وَٱنظُرۡنَا لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَقۡوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفۡرِهِمۡ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، ئـەم ڕسـتـە قورئانییـە دوو شـتی لـێ وەردەگیـرێن:

١) خـوا ﷻ دەفـەرموێ: ئـەگـەر جوولەکـەو نـەصـرانییەکان وە خـاوەن کتێبەکـان لە جیاتی ئـەو وشـەو تەعبیـرانـەی پێشـی، ئەمانـەی دواییان بەکارهێنابایـە، باشتـر بـوو بۆیـان، وە ڕاستتـر بـوو، بـەڵام بۆچی وایانـنەکرد؟ دەفـەرموێ: ﴿ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفۡرِهِمۡ ﴾، بـەڵام خـوا لەعنـەتـی لێکـردن بـە هـۆی کوفرەکـەیانەوە، کەواتـە: هـەموو کافرێـك مەلعوونـە، (مَلْعُون) یـانی چی؟ یـانی (مَطـرُود)، دیـاره (مَلْعُـون)یـش لـە (لَعْـن)ەوە هـاتوە، واتـە: دوورخستنەوەو بێبەشـکردن لە بـەزەیی خـوای بـە بەزەیـی، یانی: خوا بـە هـۆی کوفرەکەیانـەوە دووری خسـتونەوە لـە بـەزەیی خـۆی ﴿ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، کەمێکیان نەبـێ بڕوانـاهێنـن، ئەمەش ئـەوەی لـێ وەردەگیـرێ کە کوفـر مایـەی نـەفرینو دوورخـستنەوەی خوایـە بـۆ مـرۆڤ لـە ڕەحمـەتی خـۆی ئاشکراشـە هـەر کەسـێك لە ڕەحمـەتی خوا دوورکەوتـەوە لە خێـر بێـبەش دەبـێ، وە لەسـەر ڕاسـتیی بێـبەش دەبـێ، چونکە خوا دەفەرموێ: ﴿ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَقۡوَمَ ﴾، ئـەوە چاکتـر بـوو، وە ڕاسـتتـر بـوو، کەواتـە:

کەسێك کە لە ڕەحمەتی خوا دوورکەوتەوە، لەڕاستییدا لە خێرو چاکە دوور دەبێ، وە لە شتی ڕاستو سەرڕاستیی دوور دەبێ.

٢) ئنجا ئەوەش کە دەفەرموێ: ﴿ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، واتە: کەمێکیان نەبێ ئیمان ناهێنن، وە هەندێك لە توێژەرەوانی قورئان ئاوایان لێکداوەتەوە واتە: ئیمانێکی کەم نەبێ ناهێنن، بەڵام لەڕاستییدا مانای یەکەمیان ڕاستە، چونکە بەڵێ ئیمان لای زۆری هەیە، وە لای کەمیشی هەیە، ئیمانی موتڵەق هەیەو، موتڵەقی ئیمانیش هەیە، بەڵام بە هەرحاڵ لێرەدا ﴿ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، واتە: کەمێکیان نەبێ ئیمان ناهێنن، ئەوانەشیان کە ئیمان دێنن، دیارە واز لەو ڕەوشتو ڕەفتارە دزێوو خراپانەی خۆیان دێننو دەستبەرداریان دەبن، وە بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺدا دەکەن، کە بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ شایستەیە.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ ءَامِنُواْ بِمَا نَزَّلۡنَا مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَكُم ﴾، ئەگەر لە حاڵەتی ئیجابییدا خوای بێوێنە خاوەن کتێبەکان بدوێنێ، دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ ﴾، ئەی خاوەن کتێبەکان! بەڵام لە حاڵەتی گلەییو سەرزەنشتدا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ ﴾، ئەی ئەوانەی کتێبیان پێدراوە! باسیان دەکات، ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿ ءَامِنُواْ بِمَا نَزَّلۡنَا مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَكُم ﴾، واتە: ئیمان بەوە بێنن کە ئەوەی لەگەڵ ئێوەیەو ئەوەی بە ئێوەیە (واتە: کتێبەکانی ئێوە) بەڕاست دەزانێ، ئنجا ئایا قورئان: زەبوورو صوحوفو چوار ئینجیلەکانو تەورات بەڕاست دەزانێ؟ دەڵێین: وەك ئەسڵەکەیان بەڵێ بەڕاستیان دەزانێ، بەڵام وەك حاڵەتی ئێستایان کە پڕن لە هەڵەو پەڵەو دەستکاریی زۆر کراون، نەخێر، وە ئەمە ئەوەش دەگەیەنێ کە بەڕاستیی کتێبی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM Media Ameer Office

خاوەن کتێبەکان ئێستاش هەقی تێدایەو قورئان پشتگیریی هەقەکەیان دەکات، ئەو هەقەی کە ئێستا تێیاندا ماوەو دەستکاریی نەکراوەو نەگۆڕراوە، ئنجا هەر بۆ زانیاریتان ئێستا کتێبی جوولەکەو نەصرانیی یەکان هەمووی پێی دەگوترێ: کتێبی پیرۆز (الكتاب المقدّس) کە من لە لامە، بە ناوونیشانی: (التفسير التطبيقي للكتاب المقدس) ئەو کتێبە دوو هەزارو هەشت سەدو دوو (٢٨٠٢) لاپەڕەیە، وە ئەوەی کە پێی دەگوترێ: پەیمانی کۆن (العهد القديم) تەنیا تەورات نیە، بەڵکو سیو نۆ (٣٩) (سیفر)ە، کە (سیفر)یش، واتە: کتێب، وە پەیمانی نوێ (العهد الجديد)یش (٢٧) کتێبە، واتە: وێڕای چوار ئینجیلەکان، کۆمەڵێك کتێبی دیکەش کە بە هەموویان (٢٧) کتێبن، وە هەمووی (٢٨٠٢) لاپەڕەیە⁽¹⁾.

شایانی باسە ئەم کتێبانە لە نێوانیاندا زەبووری داوودو مەزامیری داوودو پەندەکان (أمثال)ی سولەیمانو ئەوانەیان تێدایە، وە هەندێ شتی ڕاستو هەقیان تێدایە، بەڵام هەڵەو پەڵەو کەموکوڕیی زۆریشیی تێدایە.

مەسەلەی دەیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ ءَامِنُوا۟ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدْبَارِهَآ أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ أَصْحَـٰبَ ٱلسَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا ﴾، پێشتر باسی ئەم ڕستە قورئانییەمان کرد، کە خوا دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی کتێبیان پێدراوە! ئیمان بێنن بەو کتێبەی کە نێرراوەتە خوار، (واتە: بۆ پێغەمبەری خاتەم موحەممەد ﷺ)، وە ئەوەی کە بە ئێوەشە، (واتە: کتێبەکانی ئێوەش) بەڕاست دەزانێو دانیان پێدا دەهێنێ، بەرلەوەی کە چەند دەموچاوێك وەرسووڕێنین بۆ پشتەوە، یاخود نەفرینیان لێبکەین، وەك چۆن نەفرینمان کرد لە هاوەڵانی شەممە (پێشتر باسمان کرد هاوەڵانی شەممە مەبەست

---

[1] ئەو کتێبە تەفسیرو لێکدانەوەیەکی لەسەر کراوەو، هەر لەگەڵ دەق (متن)ەکەیدا چاپ کراوە، بۆیەش قەبارەکەی هێندە زل بووە.

پێیان کێیە؟)، لێرەدا توێژەرەوانی قورئان وەك پرسیارێك باسیان کردوە، دەڵێن: ئایا مەبەست لەوە چییە کە خوا دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی کتێبیان پێدراوە! ئیمان بێنن بەوەی کە نێردراوەتە خوار، وە ئەوەی ئێوەش بەڕاست دەزانێ، واتە: ئیمان بە قورئان بێنن، بەرلەوەی چەند ڕوویەك لە پێشەوە بسڕینەوە، وە وەریانسووڕێنین بۆ پشتەوە، زانایان دەڵێن: ئایا مەبەست پێی چییە؟ چونکە نەمانبیستوە خوا ﷾ هیچ کەس لە جوولەکەو نەصرانییەکان‌و لەوانەی دیکەش کە ئیددیعای کتێبی ئاسمانیی دەکەن، لەسەر ئەوە کە ئیمانیان بە پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ، وە بە قورئان نەهێناوە، خوا بەو سزایە سزای دابن، ئەدی بۆچی لێرە وا دەفەرموێ؟ کە دیارە زۆریشیان ئیمانیان نەهێناوە، وە نەشمانبیستوە بەو جۆرە سزا درابن، ئەوە بە ڕواڵەت ئیشکالێکەو توێژەرانی قورئان زۆر قسەیان لەسەر کردوە، بەڵام بە ڕای من وەڵامەکەی دوو شتە:

یەکەم: خوا ﷾ فەرموویەتی: ئیمان بێنن، ئنجا هەموویان ئیمانیان نەهێناوە، بەڵام هەندێکیان ئیمانیان هێناوەو بەو هەندێکەی کە ئیمانیان هێناوە، خوای لێبوردە سزاکەی لەسەر ئەوانی دیکەش لابردوە، دیارە کە هەندێکیش لە جوولەکەکان‌و نەصرانییەکانیش، هەم لە سەردەمی پێغەمبەریش ﷺ و هەم لە چاخ‌و ڕۆژگارەکانی دواییشدا، هەتا ئەم سەردەمەش، کە بە ئینصافن، دوای ئەوەی کە لە قورئان شارەزا دەبن، ئیمان بە قورئان‌و بە ئیسلام دێنن.

دووەم: مانایەکی دیکەی ئەوەیە کە ئەوانە شایستەی ئەو جۆرە سزایەن، واتە: ئەگەر خوای دادگەر لە قەدەر گوناح‌و تاوانەکەی خۆیان سزایان بدات، شایستەی ئەو سزایەن، بەڵام مەرج نیە هەر کەسێك شایستەی سزایەك بوو، خوا سزای بدات، بەڵگەمان چییە لەسەر ئەوە؟ بەڵگەمان ئەوەیە کە خوا ﷾ لە چەند شوێنێك لە قورئاندا ڕایدەگەیەنێ، کە ئەگەر بە تاوانی خەڵك خوا ڕەفتاری کردبایە، کەسی لەسەر زەوی

نەدەهێشتو هەمووی سزا دەدانو قڕە بڕی دەكردن، بۆ وێنە: لە سوورەتی (الكهف)دا دەفەرموێ: ﴿ وَرَبُّكَ ٱلۡغَفُورُ ذُو ٱلرَّحۡمَةِۖ لَوۡ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُواْ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلۡعَذَابَۚ بَل لَّهُم مَّوۡعِدٞ لَّن يَجِدُواْ مِن دُونِهِۦ مَوۡئِلٗا (٥٨) ﴾، واتە: پەروەردگارت لێبوردەیەو خاوەنی بەزەییە، ئەگەر بە هۆی كردەوە خراپەكانیانەوە سزای دابانایە، دەبوو زوو سزای بۆ هێنابانە پێشێ، (واتە: لە دنیادا)، بەڵام مەوعیدێكیان هەیە كە لەوێ هیچ دەرفەتیان نیە خۆی لێ دەرباز بكەن (واتە: خوا ﷻ حیكمەتی وا دەخوازێ كە لە دنیادا بە پەلە نیە، سزای خراپەكاران بدات، بەڵكو هەڵیاندەگرێ بۆ دواڕۆژ).

هەروەها لە سوورەتی (النحل)یشدا دەفەرموێ: ﴿ وَلَوۡ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ ٱلنَّاسَ بِظُلۡمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيۡهَا مِن دَآبَّةٖ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمۡ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗىۖ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمۡ لَا يَسۡتَـٔۡخِرُونَ سَاعَةٗ وَلَا يَسۡتَقۡدِمُونَ (٦١) ﴾، واتە: ئەگەر خوا بەهۆی ستەمی خەڵكەوە سزای دابانایە، زیندەوەری لەسەر زەوی نەدەهێشت، بەڵام هەڵیاندەگرێ بۆ كاتێكی دیاریكراو، جا هەر كاتێك ئەجەلیان هات، نە سەعاتێك پێش دەخرێن، نە دوا دەخرێن، وە لەوێ لە ڕۆژی دواییدا، وە لە عالەمی بەرزەخ دا سزای خۆیان وەردەگرنەوە.

هەروەها لە سوورەتی (فاطر)دا دەفەرموێ: ﴿ وَلَوۡ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ ٱلنَّاسَ بِمَا كَسَبُواْ مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهۡرِهَا مِن دَآبَّةٖ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمۡ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗىۖ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمۡ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِۦ بَصِيرَۢا (٤٥) ﴾، واتە: وە ئەگەر خوا بە هۆی كردەوەی خەڵك (واتە: كردەوە خراپەكانیانەوە) سزای دابانایە، (لە دنیادا) لەسەر پشتی زەوی زیندەوەرێكی نەدەهێشت هیچ شتێكی نەدەهێشت، بەڵام دوایان دەخات بۆ كاتێكی دیاریكراو، جا هەر كاتێك كاتی خۆیان هات، ئەو كاتە خوا بینەری بەندەكانیەتیو دەزانێ چییان كردوە.

کەواتە: بەم دوو وەڵامە لەو ئیشکالە دەرباز دەبین کە خوا ﷾ هەڕەشە دەکات، دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی کتێبیان پێدراوە! ئیمان بێنن بەوەی ناردوومانەتە خوار، کە کتێبەکانی ئێوەش بەڕاست دەزانێ، بەرلەوەی بەو جۆرە سزاتان بدەین دەموچاوتان بسڕینەوە لە پێشەوە وەریسووڕێنین بۆ دوایە، ئنجا ناشبینین خوا کەسی وا سزا دابێ، کەواتە: مەبەست پێی ئەوەیە کە شایستەی ئەو سزایەن، بەڵام هەڵیاندەگرێ بۆ ڕۆژی دوایی، یاخود مەبەست ئەوەیە بەو جۆرە سزاتان دەدەین، ئەگەر هیچتان ئیمان نەهێنن، بەڵام لەبەرئەوەی هەندێکیان ئیمانیان هێناوە، خوای بە بەزەیی سزای لەسەر ئەوانی دیکەش لابردوە، وەك عەرەب دەڵێن: (وَمِن أَجلِ عَينٍ أَلْفُ عَيْنٍ تُكرَمُ) واتە: لەبەر چاوێك ڕێز لە هەزار چاو دەگیرێ.

بەنسبەت (لَعْن)یشەوە چونکە خوا ﷾ دوو هەڕەشەی لێکردوون، وەك فەرموویەتی: ﴿... مِّن قَبۡلِ أَن نَّطۡمِسَ وُجُوهٗا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدۡبَارِهَآ أَوۡ نَلۡعَنَهُمۡ كَمَا لَعَنَّآ أَصۡحَٰبَ ٱلسَّبۡتِ ...﴿٤٧﴾﴾، دەڵێین: لەعنیش سزایەکی مەعنەوییە چونکە (لَعْن) واتە: دوورخستنەوە، (اللَّعْنُ: الطَّرْدُ والإبْعَادُ) لەعن: دەرکردنو دوورخستنەوەیە لە بەزەیی خوا، کە ئەوە شتێکی مەعنەوییە، زۆر کەس خوا لەعنەتی لێ دەکاتو لە ڕەحمەتی خۆی دووری دەخاتەوە، بەڵام ئێمە هەستی پێ ناکەین، وەك پێشینان دەڵێن: (ماست نیە بە لێویەوە دیار بێت)! مرۆڤ هەیە مەلعوونیشەو لە ڕەحمەتی خواش دوورە، کەسیش هەستی پێ ناکات، بەڵام لە قیامەتێ ئەوە دەبینرێ، چونکە دنیا جێگای تاقیکردنەوەیەو هەر کەسێك خوا لەعنەتی لێ کردبا، قۆچی لێ ڕوابایەو نیشانەیەکی لێ دەرکەوتبایە، ئەوکاتە خەڵك بە مەجبووریی خواپەرستیی دەکرد، بەڵام نەخێر خوا ﷾ بە مەبەستی تاقیکردنەوە خەڵکی لەسەر زەوی داناوە، لەبەرئەوە دەبێ دەرفەتیان هەبێ تاقی بکرێنەوە، نە ئەوەی چاکە دەکات شتەکەی زۆر لێ دیارە، نە ئەوەی خراپە

Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

دەكات، هەڵبەتە ئەوەی چاكە دەكات بە چاكەكەی خۆی دڵ ئاسوودەیەو مورتاحە، وە ئەوەی خراپەش دەكات پێی ناموڕتاحە، بەڵام شتێكی وانیە بڵێی زۆر پێیانەوە دیاربێ، نە بەرهەمی چاكەكاریی، نە بەرهەمی خراپەكاریی شتێكی وا زۆر زەق نیە، تا وابێ خەڵك ناچار بێ، خواپەرستیی بكات، بۆ وێنە: ئەگەر هەر كەسێك درۆیەكی كردبا ڕووی ڕەش بووبایە، كەس درۆی نەدەكرد، وە هەر كەسێك نەفەرێكی كوشتبایە، یان حەڕامێكی خواردبایە، شتێكی بەسەر هاتبا، ئەو كاتە بە مەجبووریی نەك بە ئیختیاریی، لە ترسی ئەوەی سزا نەدرێ، نەك لەبەر خۆشەویستیی، خوا ڕێی چاكەیان دەگرت.

مەسەلەی یازدەیەم: كە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿... وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا (٤٧)﴾، وە فەرمانی خوا جێبەجێ كراوە، یانی چی؟ یانی: ئەو شتەی كە خوا بیەوێ جێبەجێ دەكرێ، من پێموایە ئەم ڕستە قورئانییە وەڵامی ئەو ئیشكالەی پێشێ دەداتەوە، كە: پێتان وانەبێ لەبەرئەوەی خوای دادگەر ئەوانەی كتێبیان پێدراوە لە پێش پێغەمبەردا ﷺ، واتە: خۆیان بە خاوەن كتێب زانیوە، پێتان وانەبێ لەبەرئەوەی خوا بۆی نەلواوە، سزای نەداون! چونكە ئەگەر خوا فەرمانی كردباو ویستبای سزایەكەی جێبەجێ دەبوو، بەڵام دیارە خوا ﷾ نەیویستوە لە دنیادا سزایان بدا، ئەگەرنا، هەر كات خوا شتێكی ویست، هیچ پەرچو ئاستەنگێك لەبەردەم فەرمانو ئیرادەی خوادا نیە.

مەسەلەی دوازدەیەم: كە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ... (١١٦)﴾، واتە: بێگومان خوا لەوە نابووریٚ هاوبەشی بۆ پەیدابكرێ، بەڵام جگە لە هاوبەش بۆ پەیداكردن بۆ هەر كەسێك بیەوێ لێی دەبووریٚ، ئێمە پێشتر باسی (شرك)مان كرد، بەڵام ئێستاش تیشكێكی دیكەی دەخەینە سەر، چونكە بەڕاستیی شیرك كە خوا لێرە دەفەرموێ: خوا لە شیرك نابووریٚ، بەڵام لە هەر گوناهێكی دیكە

ڕەنگە ببوورێ و دەکەوێتە بەر ویستو خواستی خۆی، مانای وایە شیرك گەورەترین گوناهە، وەك لوقمانی حەکیمیش کە ئامۆژگاریی کوڕەکەی دەکات دەڵێ: ﴿ وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ١٣ ﴾لقمان، واتە: ڕۆڵە گیان! هاوبەش بۆ خوا دامەنێ، هاوبەش بۆ خوا دانان ستەمێکی زۆر گەورەیە، لێرەدا (مُحَمدُ بن جَرير الطَّبري) کە بە پێشەوای توێژەرەوانی قورئان ناسراوە لە تەفسیری خۆیدا دەربارەی ئەم ڕستە قورئانییە دەڵێ: (وَقَدْ أبَانَتْ هَذِهِ الآيَةُ كُلُّ صَاحِبِ كَبيرةٍ، فَفِي مَشِيئَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إنْ شَآء عَفَا لَهُ، وَإنْ شَاءَ عاقَبَهُ، مَا لَمْ تَكُنْ كَبِيرتُهُ شِرْكاً باللَّهِ)(١)، واتە: ئەم ئایەتە دەریخستوە کە هەموو خاوەن گوناهێکی گەورە، ئەوە دەکەوێتە بەر خواستو ویستی خوا، ئەگەر ویستی لێی دەبوورێ، ئەگەر ویستیشی سزای دەدا، بە مەرجێك ئەو گوناهە گەورەیە هاوبەش بۆ خوا دانان نەبێ، هاوبەش بۆ خوا دانان قەڵەمی عەفووی بەسەر دانایەت، واتە: بەبێ تۆبەکردن، بە تۆبەکردنەوە هیچ گوناهێك نیە کە هەڵاوێردرێ و خوا نەیبوورێ، کوفرو شیرکو نیفاق هەمووی، بەڵام بەبێ تۆبەکردن، بۆ کەسێك کە ئیمانی هەبێ و مسوڵمان بێ، ئەگەر شیرك بکات، مانای ئیمانەکەی هەڵوەشاوەتەوە، بەس کە شیرك نەبوو، گوناهەکانی دی ڕێی تێدەچێ خوای بەخشندە بەبێ تۆبەش لێیان ببوورێ، وە ڕێشی تێدەچێ لێیان نەبوورێ، دەربارەی جۆرەکانی شیرك (أبو البقاء) یەکێکە لە زانایان وەك (جمال الدين القاسمي) خاوەنی (محاسن التأويل)(٢) لێی خواستۆتەوە شیرکی کردوە بە شەش جۆرەوە، ئێمە پێشتر باسمان کرد کە شیرك سێ جۆری سەرەکییە، لێرەدا ئەم کردوویەتی بە شەش جۆر، کە دیارە هەندێکیان دەچنەوە نێو هەندێکیان، ئەگەرنا شیرك بەگشتی، یان

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

---

١) جامع البيان، ج: (٥)، ص: (٤٩٠).

١) ج: (٥)، ص: (٢٠٠).

هاوبەش بۆ خوا دانانە لە بەدیهێنەرایێتییو پەروەردگارێتییو خاوەندارێتییو سەرپەرشتیکردنیدا بۆ کەونو کائینات، یان هاوبەش بۆ خوا دانانە لە ناوە هەرە چاکەکانیو سیفەتە هەرە پەسەندەکانیدا، یان هاوبەش بۆ خوا دانانە لە پەرسترانو بەندایەتیی بۆکراندا، (أبُو البَقَاء) دەڵێ: {والشِّرْكُ أَنْوَاع :

١/ شِرْكُ الإستِقلالِ: وَهُوَ إثبَاتُ إلَهَيْنِ مُستَقِلَّيْنِ، كَشِرْكِ الْمَجُوسِ.

٢/ شِرْكُ التَّبْعِيضِ: وَهُوَ تَرْكِيبُ الإلَهِ مِنْ آلِهَةٍ، كَشِرْكِ النَّصَارَى.

٣/ شِرْكُ التَّقْرِيبِ: وَهُوَ عِبَادَةُ غَيْرِ اللَّهِ لِيُقَرِّبَ إلَى اللَّهِ زُلْفَى، كَشِرْكِ مُتَقَدِّمِي الْجَاهِلِيَّةِ.

٤/ شِرْكُ التَّقْلِيدِ: وَهُوَ عِبَادَةُ غَيْرِ اللَّهِ تَبَعاً لِلْغَيْرِ، كَشِرْكِ مُتَأَخِّرِي الْجَاهِلِيَّةِ.

٥/ شِرْكُ الأَسْبَابِ: وَهُوَ إسنَادُ التَأْثِيرِ لِلأَسْبَابِ العَادِيَّةِ، كَشِرْكِ الفَلاسِفَةِ الطَّبَائِعِيينَ وَمَنْ تَبِعَهُمْ عَلَى ذَلِكَ.

٦/ شِرْكُ الأَغْرَاضِ: وَهُوَ العَمَلُ لِغَيْرِ اللَّهِ.

فَحُكْمُ الأَرْبَعَةِ الأولَى الكُفْرُ بِإجْمَاعٍ، وَحُكْمُ السَّادِسِ الْمَعْصِيَةُ مِنْ غَيْرِ كُفْرٍ بِإجْمَاعٍ، وَحُكْمُ الْخَامِسِ التَّفْصِيلُ}.

دەڵێ: هاوبەش بۆ خوا دانان چەند جۆرێکە:

١/ (شِرْكُ الإستِقلالِ): واتە: هاوبەش بۆ خوا دانانی سەربەخۆ، بریتیە لەوەی کەسێك بڕوا بێنێ بە دوو بەدیهێنەر، وەك: شیرکی مەجوسییە ئاگر پەرستەکان، کە بڕوایان بە یەزدانو ئەهریمەن هەیە، یەزدان (ئەهۆرامەزدا)یشی پێ دەڵێن، ڕەمزەکەشی بریتیە لە ڕووناکی، دەڵێن: خوای خێرەو بەس چاکە دروست دەکات، بەڵام ئەهریمەن خوای شەڕە، کە ڕەمزو هێماکەی بریتیە لە تاریکیی دەڵێن: بەس خراپە دەکات، هەڵبەتە

ئـەوە ئەفـسانەیە، خـوا یـەك خوایــە پـاكو بـێگــەردیی بـۆ خـوا، ئەوانـە هــەمووی وا دیـارە (ئیبلـیس)یـان لــێ بۆتـە خـوای شــەڕ، کـە ئیبلــیس دروسـتکراوێکی خوایە، خوا دروسـتی کـردوەو خوا مۆڵــەتی پێــداوەو بـەس خراپە دەکات بـۆ تاقیکردنـەوەی بەنـدەکان، بـە هـەر حالْ دانپێـداهێنانی لـە خوایەك زیـاتر پێی دەگوترێ: (شِـرْكُ الإستِقلالِ).

٢/ (شِـرْكُ التَّبْعِـيضِ): ئـەویش ئەوەیـە کـە هــاوبەش بـۆ خـوا دابنێـی بـە شــێوەیەك کــە هاوبەشــەکان ببنــە بەشــێك لــە خــوا، وەك: شیــرکی نەصــڕانییەکان کـە بڕوایــان بـە (الأَقـانِيمُ الثَّلاثَـةَ) هەیــە، واتــە: ســێ توخمەکــان، دەڵــێن: (خــوا یەکــەو سێــشە، کــە دیــارە ئــەوە شــتێکی موستەحیلەو لە عەقڵـەوە ناچێ)، بەڵام بە هەرحالْ ئـەوەش ئەفسانەیەکە ئەوان دایانهێنــاوە دەڵێن: خواو عیسا کە کوڕی خوایــەو گیانی پیــرۆز (روح القدس) کـە ئـەویش جیبـریلە، بـەڵام ئـەوان لێیـان تێکـچووە، ئـەوە ســێ، دەڵــێن: بـە هەرسـێکیان خـوا پێکـدێ، وەك خـوا دەفـەرموێ: ﴿لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ...﴿٧٣﴾﴾ المـــــــائدة، واتـــــە: بێـــــگومان بێبـڕوان ئەوانەی گوتیان: خوا سێیەمی سێیەکانە. واتە: یەکێکـە لـە سێیان سێ کوچکــە (ثـالوث) کـە ئـەوە وەك گـوتم شــتێکی پـووچو هەڵەیـــە، خـوا یەکـێکـە بەڵام عیسـا بەنـدەی خوا بووە، بەڵـێ خـوای بەدیهێنـەر ڕاسـتەوخۆ عیـسـای دروست کـردوە بـەهۆی دایکـیـیەوەو بـابی نیــە، بـەڵام خـۆ ئـادەمی دروست کردوە، نـە بـابی هەیـەو نـە دایکـی هەیـە، هـەروەها حـەووای دروست کـردوە، نـە بـابی هەیــەو نـە دایکـی هەیــە، وە خەڵـکی دیکەشــی دروســت کردوە کـە بـابو دایکـیان هەیە، وە عیسـاشی دروســت کـردوە بابی نیــەو دایکــی هەیــە، بـەڵام ئـەوان عیسـایان لـێ بۆتـە خـوا، وە جیبـریلـیش (روح القدس) گیانی پیـرۆز، کە وەحی هێناوە، ئەویـشیان کردۆتـە یـەکێك لـە سێ پێکهێنەرەکانی خـوا.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

٣/ (وَشِرْكُ التَّقريب) واتە: هاوبەش بۆ خوا دانانی لێ وە نزیکخستن، ئەویش بریتیە لە بەندایەتیی کردن بۆ غەیری خوا، بۆئەوەی لە خوا نزیکی بخاتەوە، دەڵێ: وەك هاوبەش بۆ خوا دانانی موشریکە پێشووەکان، ئەوان دەیانگوت چی؟ ﴿... مَا نَعۡبُدُهُمۡ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلۡفَىٰٓ ...﴿٣﴾﴾ الزمر، واتە: ئەو پەرستراوانەی خۆمان، ئەو بتو صەنەمانە ناپەرستین مەگەر بۆئەوەی لە خوامان نزیك بخەنەوە.

هەڵبەتە هەندێك لە مسوڵمانانیش گیرۆدەی ئەو جۆرە شیرکە دەبن، کە وەك صەنەمێك هەڵسوکەوت لەگەڵ کەسێکدا دەکەن، کە بە پیرۆزی دەزانن‌و پێیان وایە لە خوایان نزیك دەخاتەوە، لێی دەپاڕێنەوە، یاخود لە قەبرەکەی دەپاڕێنەوە، کە ئەوەش لەڕاستیدا هەر هەمان ئەو حوکمەی هەیە، چونکە پەرستن دەبێ بەس بۆ خوا بێ، پەرستن واتە: لێپاڕانەوە، نەزر، قوربانیی، ئەوپەڕی لێترسان، ئەوپەڕی خۆشویستن، ئەوپەڕی پشت پێ بەستن، ئەوپەڕی مل بۆ کەچکردن، ئەوانە دەبێ بەس بۆ خوا ﷻ بن‌و هەرکام لەو شتانە بۆ غەیری خوا بکرێ، ئەوە مانای وایە وەك خوا مامەڵەی لەگەڵدا کراوە، وە کراوە بە هاوبەش بۆ خوا.

٤/ (وَشِرْكُ التَّقْلِيدِ): واتە: هاوبەش بۆ خوا دانان لەسەر بناغەی لاساییکردنەوە، ئەویش بریتیە لە پەرستنی غەیری خوا بە چاولێکردن‌و لاساییکردنەوەی غەیر، کە ئەوە لەگەڵ ئەوەی پێشێ هەریەکە.

٥/ (شِرْكُ الأَسْبَابِ): هاوبەش بۆ خوا دانان لە هۆکارەکاندا، کاتی خۆی لە فەلسەفەی یۆنانییدا هەیە بڕوایان بووە بە دە عەقڵەکان (العقول العشرة)، دەڵێ: خوای پەروەردگار عەقڵێکی خوڵقاندوە، ئەوە عەقڵە عەقڵی دووەمی خوڵقاندوەو ئەویش هی سێیەم‌و ... هتد، بە هەر حاڵ هەرشت دروستکردنێك پاڵ بدرێتە لای یەکێکی دیکە، کە ئەو شتەی دروستکردوە، ئەوە بریتیە لەو جۆرە شیرکە، شیرکی هۆکار، یاخود کەسێك قەناعەتی وابێ بەبێ ویستی خوا، فلان شتە دەبێ بەهۆی فلان

هۆکارەوە، ئەوە دەچێتە ئەو خانەیەوە، ئەگەرنا ئەگەر پێت وابێ: ئاگر دەسووتێنێ، ئاو تینوێتی ئینسان دەشکێنێ، هەوا شت دەجوولێنێ، بەڵام خوا ﷻ ئەو هێزەی لەنێو ئاگردا داناوەو، لەنێو ئاودا داناوەو، لەنێو هەوادا داناوەو لە نێو سەرجەم شتەکاندا داناوە، چەقۆ دەبڕێ، بەڵام لەبەرئەوەی خوای باڵادەست وای لە چەقۆ کردوەو ئەو تایبەتمەندییەی پێداوە، ئەوە شیرك نیە، بەڵام کەسێك پێی وابێ یەکێك لەو هۆکارانە بەرهەمێكو شوێنەوارێك پەیدادەکات، بەبێ ویستی خوا، ئا ئەوە شیرکە.

٦/ (وَشِرْكُ الأَغْرَاضِ): شیرکی ئامانجەکان، ئەویش ئەوەیە کە شتێك بکەی بۆ غەیری خوا، پێشتر باسمان کرد کە پێی دەگوترێ (الرياء) کەسێك عیبادەتێكو طاعەتێك بکاو، مەبەست پێی سەرنج ڕاکێشانی کەسێکی دیکە بێو، مەبەستی پێ خوا ﷻ نەبێت، واتە: لەو کارانەدا کە بۆ خوا دەکرێنو مامەڵەیان پێ لەگەڵ خوا دەکرێ، ئەو جۆرە کارانە بۆ غەیری خوا ئەنجام بدەی، ئەوە شیرکە.

ئنجا دەڵێ: (فَحُكْمُ الأَرْبَعَةِ الأولَى الكُفْرُ بِإِجْمَاع، وَحُكْمُ السَّادِسِ الْمَعْصِيةُ مِنْ غَيْرِ كُفْرٍ بِإِجْمَاعٍ، وَحُكْـمِ الْخَامِسِ التَّفْصِيل)، واتە: چوار جۆری یەکەمیان، ئەوە بەیەك دەنگیی هەموو زانایان کوفرن، وە جۆری شەشەمیان تاوانە، وە جۆری پێنجەمیشیان دەبێ تەفصیلی پێ بدرێ، وەك من گوتم، ئەگەر بڵێی: ئاگر دەسووتێنێ، بێ ئەوەی کە خوا بیەوێ، ئەوە شیرکە، بەڵام ئەگەر بڵێی: ئاگر دەسووتێنێ، چونکە خوا وای دروست کردوە کە بسووتێنێ، ئەوە شیرك نیە، وە هیچ ئیشکالێکی تێدانیە، ئنجا با سەرنجی چەند فەرموودەیەکیش بدەین دەربارەی شیرك:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا الْمُوجِبَتَانِ ؟ فَقَالَ: مَنْ مَاتَ لاَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ]﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٥٢٣٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٦٥)، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان

ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، دەڵێ: عەرەبێکی خێڵەکیی بادیەنشین هاتە لای پێغەمبەر ﷺ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! دوو شتە پێویستکەرەکان چین؟ ئەویش فەرمووی: هەر کەسێك بمرێ، هاوبەش بۆ خوا دانەنێ، (هیچ شتێك نەکاتە هاوبەشی خوا)، دەچێتە بەهەشت، وە هەر کەسێك بمرێ هاوبەش بۆ خوا دابنێ، دەچێتە ئاگری دۆزەخەوە، واتە: خوا بەیەکگرتنو تەنیا خوا بە پەرستراو زانین، بەهەشت بۆ ئینسان پێویست دەکات، وە هاوبەش بۆ خوا دانان، دۆزەخ بۆ ئینسان پێویست دەکات، کەواتە: دوو شتە پێویستکەرەکان بریتین لە چیو چی؟ تەوحیدو شیرك، خوا بەیەکگرتنو هاوبەش بۆ خوا دانان.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: قَالَ لِي جِبْرِيلُ: بَشِّرْ أُمَّتَكَ أَنَّهُ مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، فَقُلْتُ: يَا جِبْرِيلُ وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ قُلْتُ: وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ، قُلْتُ: وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى؟ قَالَ: نَعَمْ، وَإِنْ شَرِبَ الْخَمْرَ]﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (٢١٤٧١)، الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٦٤٤٣)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٢٦٨)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (٢٦٤٤)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الْكُبرى) بِرقم: (١٠٩٥٥)، وَابْنُ خُزَيمَة بِرقم: (٣٣٥)، وَابْنُ حِبَّان بِرقم: (١٧٠)، واتە: ئەبو زەڕی غیفاریی خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: جبریل پێی گوتم: مژدە بە ئوممەتەکەت بدە هەر کەسێك بمرێو هیچ شتێك نەکاتە هاوبەشی خوا، دەچێتە بەهەشت، گوتم: ئەی جبریل! ئەگەر دزیی بکاو ئەگەر زیناش بکات؟ فەرمووی: بەڵێ، گوتم: ئەگەر دزیی بکاو ئەگەر زیناش بکات؟ دیسان فەرمووی: بەڵێ، گوتم: ئەگەر دزیی بکاو ئەگەر زیناش بکات؟ دیسان فەرمووی: بەڵێ، ئەگەر شەرابیش بخواتەوە!

بەڵام لێرەدا لێتان تێکنەچێ، مەبەستی جبریل لە فەرموودەکەی پێغەمبەردا ﷺ ئەوەیە کە هەر کەسێك ئەهلی تەوحید بێو

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

بەڕاستیی خوا بەیەکگر بێ، تەنیا خوا بە پەرستراوی خۆی بزانێ، با هەڵەو گوناهیشی هەبن، سەرەنجام دەچێتە بەهەشت، جا ئەگەر تۆبەی کردبێ لە دنیادا، ئەوە لە گوناهەکانی پاك بۆتەوە، ئەگەر تۆبەیەکی ڕاستو ڕاستەقینەی کردبێ، وەك لە ڕابردوودا باسی تۆبەی ڕاستەقینەمان کرد، کە مەرجەکانی چین؟ وە ئەگەر تۆبەشی نەکردبێ، مادام ئەهلی ئیمانو خوا بەیەکگرتنو (توحید) بێو گیرۆدەی شیرك نەبووبێ، لە دوارۆژدا ئەگەر خوا لێی بورد ئەوە لێی بورد، وە ئەگەر چاوپۆشیی لێ نەکرد، بە قەدەر گوناهەکانی دەسووتێنرێ، بەڵام دوایی دەرباز دەبێ، وەك لە دەرسەکانی ڕابردوودا باسمان کرد، کەواتە: وانیە بڵێی: مرۆڤ زیناو دزییو شەڕاب خۆریشی هەبێ، یەك ڕێ بۆ بەهەشتێیە! یان لەبەرئەوەی کە دەڵێ: بەس خوا پەرستراوە، نەخێر، ئنجا بەس خوا بەپەرستراوی خۆ زانینیش، ئەویش دیسان بەڕاستیی وا لە ئینسان دەکات، کە لە گوناهی گەورە دوور بێ، تۆ ئەگەر بەڕاستیی خوا بە پەرستراوی خۆت بزانی، بە پەروەردگاری خۆتو بە هەمەکارەی خۆتی بزانی، ئەو ئیمانو عەقیدەو تەوحیدە، دەتگێڕێتەوە لە خراپە، بەڵام ئەگەر گریمان کەسێك خاوەنی ئەو ئیمانە بووو هەڵەیەکی کرد، گوناهێکی کرد، مادام ئەو ئیمانو عەقیدەیەی هەبێ سەرەنجامەکەی هەر دەچێتە بەهەشت، وەك گوتم: جا ئەگەر لە دنیادا تۆبەی کردبێ، پاکبۆتەوە، وە ئەگەر تۆبەی نەکردبێ، وە خوا عەفووی نەکرد، بەقەدد گوناهەکانی سزا دەدرێو، دوایی دەچێتە بەهەشت.

فەرمایشتی سێیەم: ﴿عَنْ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُمَا قَالَ: كُنَّا مَعْشَرَ أصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ لانَشُكُّ فِي قَاتِلِ النَّفْسِ، وَآكِلِ مَالِ اليَتِيمِ، وَشَاهِدِ الزُّورِ، وَقَاطِعِ الرَّحِمِ، حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الآيةُ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ... ﴿١١٦﴾ ﴾، فأمسكنا عن الشهادة﴾،

أَخْرَجَهُ ابن أَبي حَاتِم، وَابْنُ جَرير برقم: (٩٧٣٢)، واتە: عەبدوڵلای کوڕی عومەر خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ دەڵێ: ئێمە کۆمەڵی هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ هیچ گومانمان نەبوو، کە ئەوەی کەسێك بکوژێ بە ناهەق (دەچێتە دۆزەخ)، وە کەسێك ماڵی هەتیو بخوات بە ناهەق (دەچێتە دۆزەخ)، وە ئەوەی شایەدیی بە درۆ بدات (حەتمەن دۆزەخییە)، وە ئەوەی پەیوەندیی خزمایەتی بپچڕێنێ (دۆزەخییە)، هەتا ئەم ئایەتە هاتە خوارێ، کە دەفەرموێ: خوا لەوە نابووری کە هاوبەشی بۆ پەیدا بکرێ، بەلام جگە لەوە لە هەر کەسێکی بوێ دەبووری، دوای ئەم ئایەتە وازمان لەوە هێنا کە هەر کەسێك گوناهێکی گەورەی کرد بلێین: حەتمەن دۆزەخییە، وازمان لەو جۆرە شایەدیی دانەهێنا، کە دەبینی خوا لێی دەبووری، ئەگەر تۆبە بکا بە مسۆگەریی‌و ئەگەر تۆبەش نەکات بە ئیحتیمالیی.

مەسەلەی سێزدەیەم: کە خوای بێ هاوتا دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمۚ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَآءُ وَلَا يُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی کە خۆیان تەزکیە دەکەن! واتە خۆیان بە پاك‌و چاك وەسف دەکەن، لێرەدا دوو ئیشکالمان بۆ دێنە پێش:

ئیشکالی یەکەم: ئەوەیە کە یوسفی کوڕی یەعقووبی کوڕی ئیسحاقی کوڕی ئیبراهیم (سەلامی خوایان لەسەر بێ) کاتێك کە پادشای میسر بانگی دەکات دەڵێ: چی؟ دەڵێ: ﴿ قَالَ ٱجۡعَلۡنِي عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلۡأَرۡضِۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٞ ٥٥ ﴾یوسف، واتە: من لەسەر عەمبارەکانی زەوی دابنێ، (واتە: بمکە بە وەزیری دارایی‌و ئابووریی بە زاراوەی ئەمڕۆ)، من پارێزەرو زانام، ئەوە جۆرێکە لە مەدحی خۆکردن.

ئیشكالی دووەم: ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەری كۆتایی موحەممەدە ﷺ: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٠٩٨٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٨٩٩)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٦٧٠)﴾، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: من گەورەی ڕۆڵەكانی ئادەمم لە ڕۆژی دواییدا، لە هەموویان پلەم بەرزترە، وەڵامی ئەم دوو ئیشكالە چییە؟

یەكەمیان: وەڵامەكەی ئەوەیە: (یوسف) عليه السلام مەبەستی خۆ هەڵكێشانو خۆ هەڵدانەوە نەبووە، بەڵكو مەبەستی خۆ ناساندن بووە، چونكە لەوێ كەس نەیناسیوەو (یوسف) عليه السلام بە تۆمەتی داوێن پیسیی تۆمەتبار كراوە بە زوڵم، دیارە كە بوختانی پێ كراوەو كەسیش نایناسێ دەبێ خۆی بناسێنێ كەچی لە تواناداییە، چونكە پادشای میسر پێی گوت: ﴿... إِنَّكَ ٱلۡيَوۡمَ لَدَيۡنَا مَكِينٌ أَمِينٞ ﴿٥٤﴾﴾ يوسف، واتە: تۆ لەلای ئێمە خاوەن مەكانەتو ڕێزی، وە ئەمینداریشی، ئایا چ ئیشێكت پێ بسپێرین؟ ئەویش فەرمووی: من شارەزاییم لەو بوارەدا هەیە.

دووەمیان: وە بەنسبەت پێغەمبەری خاتەمیشەوە موحەممەد ﷺ، دیارە مەبەستی پێ ئەوە بووە كە حەقیقەتێك بۆ ئێمە دەربخات، كە لە ڕۆژی دواییدا، وە لە دنیاشدا پێغەمبەر ﷺ سەروەری هەموو بەشەرە، وە گەورەی هەموو پێغەمبەرانە، ئەگەرنا بۆخۆی فەرموویەتی: ﴿لا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٥٤)، والبُخَارِيُّ برقم: (٦٨٣٠)، وَالتِّرمِذِيُّ فِي (الشمائل المحمدية) برقم: (٣٣١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٢٣٩) عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه، واتە: تێنەپەڕێنن لە مەدحی مندا، وەك نەصرانییەكان لە مەدحی عیسای كوڕی مەریەمدا تێیان پەڕاند، بەڵكو بڵێن: بەندەی خواو، ڕەوانەكراوی خوایە، تەنیا

WWW.AliBapir.net F/AliBapir1 Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

ئەوەندە بڵێن، کە موحەممەد ﷺ بەندەی خوایە، ڕەوانەکراوی خوایە، بەڵام تێمەپەڕێنن لە پایەی خوا وەنزیکم بخەن، وەك چۆن نەصرانییەکان (عیسا)یان کردە کوڕی خواو، بردیانە ڕیزی خوای پەروەردگار، ئەوە تێپەڕاندنە، کەواتە: بۆخۆی فەرموویەتی تێمەپەڕێنن، بەڵام ئەوەی دیکە کە فەرموویەتی، ئەوە مەبەستی ئەوە بووە کە حەقیقەتێك پێشانی ئێمە بدات کە پێغەمبەری خوا ﷺ گەورەی هەموو بەشەریەتە، بۆئەوەی ئێمەش لەقەدەر ئەو گەورەییەی خۆی کە سەروەری هەموو پێغەمبەرانە، ڕێزو حورمەتی لێ بنێین، وەك پێغەمبەرێکی خوا، وەك بەندەی خوا، نەك وەك نیمچە خوایەك، وەك هەندێ خەڵکی نەزان بەو شێوە مامەڵە لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ دەکەن.

مەسەلەی چواردەیەم: خوای بێ وێنە کە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمۚ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَآءُ وَلَا يُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانەت نەداوە کە خۆیان تەزکیە دەکەن، واتە: خۆیان بە پاكو چاك پێشان دەدەن.

جا ئایا ئەو خۆ بە پاكو چاك پێشان دانەی خاوەن کتێبەکان بەتایبەتی جوولەکەو نەصرانییەکان لە چیدایە؟ با تەماشا بکەین:

١- لە سورەتی (المائدة) لە ئایەتی (١٨)دا - چونکە قورئان هەندێکی هەندێکی ڕوون دەکاتەوە - خوای پەنهانزان دەفەرموێ: ﴿ وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥۚ ... ﴿١٨﴾ ﴾ المائدة، واتە: جوولەکەو نەصرانییەکان گوتیان: ئێمە کوڕانی خواو خۆشەویستانی خواین، جا لەوە زیاتر خۆ پێ پاكو چاك بوون، دەبێ چی بێ؟!

٢- وە لە سوورەتی (التوبة)دا دەفەرموێ: ﴿ وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ عُزَيْرٌ ٱبْنُ ٱللَّهِ وَقَالَتِ ٱلنَّصَـٰرَى ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ ٱللَّهِ ... ﴿٣٠﴾ ﴾، واته: جوولەکەکان گوتیان: عوزێر کوڕی خوایە، وە نەصرانییەکان گوتیان: عیسا کوڕی خوایە.

دیارە خوای بێ هاوەڵ هاوسەری نیە تا ڕۆڵەی هەبێ، کوڕو کچی هەبن، بە هەرحاڵ ئەوە درۆو دەلەسەو ئەفسانەیە، بەڵام گرنگ ئەوەیە کە خۆ پەسەندییەکەیان لێرەدایە،

٣- هەروەها لە سوورەتی (البقرة)دا دەفەرموێ: ﴿ وَقَالُوا۟ لَن يَدْخُلَ ٱلْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَـٰرَىٰ ...﴿١١١﴾ ﴾، واته: وە (جوولەکەو نەصرانییەکان) گوتیان: هیچ کەسێك ناچێتە بەهەشت، مەگەر جوولەکە بێ یان نەصرانیی بێ، واته: جوولەکەکان گوتیان: بەس جوولەکە دەچنە بەهەشتێ، نەصرانیەکانیش گوتیان: بەس نەصرانیی دەچنە بەهەشتێ، ئەگەرنا بۆ زانیارییتان هەرکام لە جوولەکەو نەصرانییەکانیش بەرانبەر بە یەکدی بڕوایان وایە: جوولەکە دەڵێن: نەصرانیی ناچنە بەهەشتێ، نەصرانییش دەڵێن: جوولەکە ناچنە بەهەشتێ، واته: جوولەکە دەڵێن: غەیری جوولەکە ناچنە بەهەشتێ، نە نەصرانیی نە مسوڵمان، نە کەس، هەروەها نەصرانییش دەڵێن: غەیری نەصرانیی ناچنە بەهەشتێ، نە جوولەکەو نە مسوڵمانو نە کەس، بەڵام ئێمە وا ناڵێین، ئێمە دەڵێین: کاتی خۆی ئەوەی بە دوای کتێبی خوا کەوتبێ، بە دوای پێغەمبەری خوا کەوتبێ، لە ڕۆژگاری خۆیدا لەگەڵ خواو پێغەمبەری خواو کتێبی خوادا ڕاستی کردبێ، دەچێتە بەهەشت، ئێستاش تاکە کتێبی خوا ئەم قورئانەیەو کتێبەکانی دیکە هەمووی گۆڕدراونو دەستکاریی کراون، بۆیە لە دوای ئەم قورئانە، کتێبەکانی دیکە بە کتێبی خوا لەقەڵەم

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

نادرێن کە شایستە بن بەشەر شوێنیان بکەوێ، چونکە خوای پەروەردگار بۆ قۆناغێکی دیکەی ناردوون و بۆ هەلومەرجێکی دیکە، وە پاشان دەستکاریی کراون و گۆڕراون و، تاکە کتێبێك لەم سەر زەوییە هەبێ و مرۆڤ دڵنیابی کە کتێبی خوایەو، دڵنیابی کە فەرمایشتی خوایەو دەستکاریی نەکراوە، نەك هەر دەستکاریی نەکراوە، بەڵکو وشەیەك و پیتێکیشی لێ نەگۆڕاوە، ئەم قورئانەیە، بەڵام ئەوی دیکە من کتێبی پیرۆز (الکتاب المقدس)م خوێندۆتەوە کە پێشتر باسمکردو گوتم: لە پەیمانی کۆن و پەیمانی نوێ، پێکدێ و (٢٨٠٢) لاپەڕەیە، بڕوا بکەن کە دەیانخوێنیەوە وەك حیکایەتی بەر ئاگردان وان، بەڵێ ئێستاش هەندێ شتیان تێدایە کە دەزانی ئەوە فەرمایشتی خوایەو دەزانی ڕاستە، بەڵام درۆو دەلەسەی زۆریشیان تێدایە، بەڵام ئەم قورئانە هیچ شتێکی تێدانیە عەقڵی سەلیم بڵێ: ئەوە نەدەبوو ئاوا بووایە، ئنجا قورئان تەحەددای هەموو بەشەریەتی کردوە کە سوورەتێکی وەك قورئان بێنن، کەس نەیتوانیوە، بەڵام بە تەئکید هەر کەسێك ڕاست بێتەوە، دەتوانێ وەك پەیمانی کۆن و پەیمانی نوێ بنووسێ، چونکە حیکایەت و بەسەرهاتە و گێڕاویانەتەوە، ئنجا هەر ئەوانیش دەیانگوت بەتایبەت جوولەکەکان لە ئایەتی ژمارە (٨٠)ی سوورەتی (البقرة)دا دەفەرموێ: ﴿ وَقَالُواْ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا ... ⁽٨٠⁾ ﴾، واتە: (جوولەکەکان) گوتیان: ئاگرمان تووشنابێ مەگەر چەند ڕۆژێکی کەم، دەیانگوت: بەس بە ئەندازەی ئەو ڕۆژانەی کە گۆلکمان پەرستوە، چل ڕۆژ بووە، چەند ڕۆژ بووە، کە باب و باپیرانمان گۆلکیان پەرستوە، هەر ئەوەندە سزا دەدرێین! کە دیارە ئەوە بەشێك لە خۆ تەزکیەکردن و خۆ پەسەندییەکەیان بووە.

مەسەلەی پازدەیەم: خوا ﷾ باسی ئەوانە دەکات کە خۆیان تەزکیە دەکەن، دوایی دەفەرموێ: ﴿ ٱنظُرۡ كَيۡفَ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ إِثۡمًا مُّبِينًا

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

(٥٠) ﴾، تەماشا بکە! چۆن درۆ بە ناوی خواوە دەکەن، بۆچی وا دەفەرموێ؟ چونکە ئەوان ئەو خۆ پێ پاكو چاکبوونەیان پاڵداوەتە لای خواو گوتوویانە: ئێمە کوڕی خواین، ئێمە خۆشەویستی خواین، کەس ناچێتە بەهەشت بێجگە لە ئێمە، وە ئێمە جگە لە چەند ڕۆژێکی کەم سزا نادرێین، مانای وایە ئەوەیان هەموو بە ناوی خواو بە ناوی دینی خواوە گوتوە، جا خۆ تەزکیەکردن بە قسە، وە بەبێ شایستەیی خراپە، بۆیە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿... فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ (٣٢)﴾النجم، واتە: خۆتان تەزکیە مەکەن، خوا دەزانێ کێ پارێزکارترە، خۆ پەسند مەبن، خۆتان پێ چاك نەبێ بە قسە، ئەدی بە کردەوە؟ خوا دەفەرموێ: ﴿قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ (١٤)﴾الأعلى، وە دەفەرموێ: ﴿قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا (٩)﴾الشمس، واتە: بەڕاستی سەرفرازە ئەوەی کە خۆی تەزکیە کردوە، خۆشبەختە ئەو کەسەی کە خۆی تەزکیە دەکات، واتە: خۆی پاكو چاك دەکات، کەواتە: خۆ تەزکیەکردن بە کردەوە پەسندە، بەڵام خۆ تەزکیەکردن بە قسە خراپە، خوا دەفەرموێ: بە قسە خۆتان پێ چاكو پاك نەبێ، بەڵام هەوڵبدەن بە کردەوە خۆتان پاكو چاك بکەن، ئیسلام ئاوا دەڵێ، نەك بە قسە خۆ هەڵکێشیو لافو گەزاف لێبدەی بەسەر خەڵکەوە.

مەسەلەی شازدەیەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ٱنظُرۡ كَيۡفَ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ إِثۡمٗا مُّبِينًا﴾، تەماشا بکە! چۆن درۆ بە ناوی خواوە دەکەن، وە درۆکردن بە ناوی خواشەوە بەسە کە گوناهێکی ئاشکرابێ، یانی: کابرا ئەگەر هەر درۆش دەکات، با بە ناوی خۆیەوە درۆ بکات، بەڵام بە ناوی خواوە درۆ بکات زۆر خراپە، هەر لەخۆوە بڵێی خوا وایفەرمووە، پێغەمبەر وایفەرمووە، دین ئاوایە، ئەوە زۆر زۆر خەتەرێکی گەورەیە، چونکە لە ئەنجامی ئەوەدا خەڵك سەری لێ شێواوە، ئێستا ئەو

Facebook/AliBapir
YouTube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

جوولەکەو نەصرانییانە، ئەو مەجووسییو یەزیدییو صابیئەو هەموو ئەوانەی کە سەریان لێ شێواوە، هەروەها هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، لە ئەنجامی چیدا؟ لە ئەنجامی ئەوەدا کە بە ناوی خواوە قسەیان بۆ کراوە، بە ناوی دینی خواوە قسەیان بۆ کراوە، ئێستا کەسێك کە بت دەپەرستێ، عیسا ﷺ دەپەرستێ، شتێکی دیکە دەپەرستێ، ئەوە بێگومان وەك دین دەیکاتو بە حیساب ئومێدی قیامەتی پێیەتی! بۆیە بەڕاستی بە ناوی خواوە درۆکردن زۆر گوناهێکی گەورەیە، مرۆڤ ئەگەر بەناوی خواوە درۆی بۆ نەکرێ، دەچێ ساغی دەکاتەوە، بەڵام کە بە ناوی خواوە بۆی کرا، دەڵێ: ڕەنگە ئەوە دین بێو وەك دین مامەڵە لەگەڵ ئەو درۆو ئەو ئەفسانەیەدا دەکات، بەڵام ئایا ئەوە بۆ هەموو کەس وایە؟ نەخێر، بەڵکو بۆ کەسانێکە کە بە شێوەیەکی لاف لێدەرانە لاف لێدەدەن، کە دەیانگوت چی؟ ﴿... نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ ... ⑱﴾ المائدة، واتە: ئێمە کوڕانی خواو خۆشەویستانی خواین، کە لێرەدا هەندێك لە مسوڵمانانیش وەبەر ئەوە دەکەون مسوڵمان هەیە خۆی بە سەیداتییەوە هەڵدەکێشێ، هەیە خۆی بە شێخایەتییەوە هەڵدەکێشێ، هەیە خۆی بە مەلازادەییەوە هەڵدەکێشێ، ئێمە بنەماڵەین، ئێمە هەر بەرماڵمان لەسەر ئاوێ دەڕوا، بەهەشت هەر بۆ ئێمە تەرخانکراوە، خۆ هەڵکێشان بە هەموو ئەو شتانەوە کە مرۆڤ هیچ دەستی خۆتی تێدانیە، هەمووی دەچێتەوە سەر ئەو ڕیشەیەی کە جوولەکەو نەصرانییەکان خۆیان پێ هەڵکێشاوە، ئەویش دەچێتەوە سەر چی؟ دەچێتەوە سەر ئەوەی کە کاتی خۆی ئیبلیس گوتوویەتی، وەك خوای پەروەردگار لەسەر زاری دەفەرموێ: ﴿... قَالَ أَنَا۠ خَيۡرٞ مِّنۡهُ خَلَقۡتَنِي مِن نَّارٖ وَخَلَقۡتَهُۥ مِن طِينٖ ⑫﴾ الأعراف، واتە: من لە ئادەم چاکترم، منت لە ئاگر دروست کردووەو ئەوت لە قوڕ دروست کردوە، ئنجا باشە ئەی ئیبلیس! تۆ بۆخۆت خۆت دروست کردوە یان خوا؟ دیارە خوا، مانای وایە ئازایەتیی خۆتی تێدانیە، کەواتە: بۆچی

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

خۆت بە شتێکەوە هەڵدەکێشی ئازایەتیی خۆتی تێدانیە؟ ئەگەر گریمان وابێ ئاگر لە قوڕ چاکتر بێ، کە ئاگر شت دەسووتێنێ، بەڵام قوڕ شت سەوز دەکات، قوڕ بەرهەمی هەیە، گڵ بەرهەمی هەیە، بەڵام ئاگر دەفەوتێنێو فەوتێنەرە، بەڵام بە هەرحاڵ ئەگەر گریمان ئاگریش باشتر بێ لە قوڕ، مادام نە ئەو دەستی خۆی تێدایە، وە نە ئادەم دەستی خۆی تێدایە، بۆیە نەدەبوو شەیتان خۆی بە شتێکەوە هەڵکێشێو نوقصانیی پاڵداتە لای ئادەم، بە هۆی شتێکەوە کە دەستی خۆی تێدانیە، هەروەها هەموو ئەوانەی خۆیان بە نەسەبو ڕەچەڵەكو بنەماڵەو چیو چییەوە هەڵدەکێشن، لەڕاستییدا هەموویان قسەی بۆش دەکەن، وە هەمووشیان خۆیان هەڵدەخەڵەتێنن، وە لە قیامەت بۆیان دەردەکەوێ کە هیچ نیەو لەڕاستییدا هەروەك قسەی ئەهلی کیتاب وایە، (کە ئێمە کوڕی خواین، ئێمە خزمی خواین) نەخێر بە خوا خزمایەتیی لەگەڵ کەس نیە، بەڵکو سەنگی مەحەك لەلای خوا ئەم ئایەتەیە: ﴿... إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ... ⑬﴾ الحجرات، واتە: بەڕێزترینتان لای خوا پارێزکارترینتانە، وە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿مَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ﴾، رَوَاهُ مُسْلِم برقم: (٢٦٩٩)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٩٤٥)، وابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٢٥)، وَالدَّارَمِي برقم: (٣٤٤) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، واتە: هەر کەسێك کردەوەکەی دوای بخات، ڕەچەڵەکەکەی پێشی ناخات، خوا لە هەموو قورئاندا باسی یەك کافری کردوە، کە ناوی هێنابێ، ئەویش (أبو لهب)ە کە مامی پێغەمبەرە ﷺ، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿تَبَّتْ يَدَآ أَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ①﴾ المسد، بۆئەوەی هەموو کەس عیبرەتی لێ وەربگرێ، هەروەها ناوی بابی یەك پێغەمبەری هێناوە کە کافر بووە، ئەویش (آزر)ە بابی ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ وەك دەفەرموێ: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ ءَازَرَ ... ⑺⑷﴾ الأنعام، ئازەر بابی ئیبراهیم بوو، کافر بوو، خوای پەروەردگار گلەیی لە ئیبراهیم کرد کە

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

داوای لێبوردنی بۆ لە خوا کرد، هەروەها کوڕەکەی نووح عليه السلام، وە خێزانی لووط عليه السلام و خێزانی نووح عليه السلام کە هەردووکیان کافر بوون، خوای بەرز دەفەرموێ: ﴿ ...فَلَمۡ يُغۡنِيَا عَنۡهُمَا مِنَ ٱللَّهِ شَيۡـٔٗا ... ١٠ ﴾التحريم، واتە: لەلایەن خواوە هیچ سوودیان پێ نەگەیاندن، کەواتە: پێغەمبەران سوودیان بۆ بابیان نەبووە، بۆ کوڕیان نەبووە، کە کافر بوونە، بۆ مامیان نەبووە، بۆ خێزانیان نەبووە، ئێستا تۆ دوای چل پشت بەتەمای چی؟ ئەویش ئەگەر گریمان واشبێ نەسەبەکەت بچێتەوە سەر پێغەمبەر ﷺ، مادام کردەوەی باشت نەبێ، هیچ سوودی نیە، کەواتە: ئەو خۆ هەڵکێشانە بەو نەسەب و ڕەچەڵەکەوە، لەڕاستیدا شتێکە هیچ پەیوەندیی بە دینەوە نیە، هەرچەندە زۆر کەسیش ڕەنگە بەوە هەڵخەڵەتابێ و خۆی لە زۆر گوناهان نەپاراستبێ، چونکە دەڵێن: ئێمە هەر لەخۆڕا دەچینە بەهەشتێ کردەوەی باشیشمان هەیە گوناهیش بکەین ئێمە هەر خوای بەرز دەمانبەخشێ لەبەر خاتری پێغەمبەر ﷺ، نەخێر، خوا لەبەر خاتری پێغەمبەر لەو کەسانە خۆش دەبێ کە بەڕاستیی بەدوای پێغەمبەر کەوتوون، نزیکی لە پێغەمبەرەوە ﷺ بە ئیمانێکی وەك ئیمانی پێغەمبەر ﷺ و بە کردەوەو عیبادەتو طاعەتی وەك هی پێغەمبەر ﷺ دەبێ.

<ins>مەسەلەی حەڤدەیەم</ins>: کە خوا سبحانه وتعالى دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡجِبۡتِ وَٱلطَّٰغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ هَٰٓؤُلَآءِ أَهۡدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ سَبِيلًا ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی بەشێك لە کتێبیان پێدراوە ! ئیمان بە (جِبْت)و بە طاغووت دێنن، (جِبْت) چییە؟ واتە: بت، وە بە مانای جادووگەر دێ، وە بە مانای فاڵچییو کاهینیش دێ، ئەدی طاغووت چییە؟ طاغووت هەموو ئەو سەرکردانەن کە بەڕێی ناشەرعییدا پێش خەڵك دەکەون، حەڵاڵیان بۆ حەرام دەکەنو حەرامیان بۆ حەڵاڵ دەکەن، دینیان بۆ دادەنێنو بەرنامەیان بۆ دادەنێن، ئەوانە طاغووتن،

Youtube/AliBapir
FMedia/AliBapirOffice

هەندێکیش دەڵێن: هەموو پەرستراوێك غەیری خوا طاغووتە، لە داهاتووشدا زیاتر وشەی طاغووت شی دەکەینەوە، بەڵام لێرەدا دەڵێم: لە هۆی هاتنە خوارەوەکەشدا باسمان کرد کە جوولەکەو نەصرانییەکان بە موشریکەکانی مەککەیان گوت: ئێوە ڕێگەی ڕاستترتان گرتوە لە مسوڵمانان، کاتێك ئەبو سوفیان پرسیاری لێکردن، گوتی: ئێمە زیاتر لەسەر ڕێی ڕاستین یان موحەممەدو هاوەڵانی؟ گوتیان: ئێوە لەسەر ڕێی ڕاستن، کە دەشیانزانی ئەو کتێبەی بۆ مەحەممەد ﷺ هاتوە، هەر لەو سەرچاوەوە هاتوە کە تەوراتو ئینجیلەکەی ئەوانی لێوە هاتوە، بەڵام دەمارگیریی (تَعَصُّب) لێیان نەگەڕا کە دان بەو فەزڵو چاکەیەدا بنێن، وە ئیمان بە موحەممەد ﷺ بێنن، هەڵسان گوتیان چی؟ گوتیان: کافرەکان لە مسوڵمانان باشترن، جا ئەمە هەندێك لە مسوڵمانانیش ئەو ڕەگە شینکەیان بۆ چووە، هەیە مەشرەب سەلەفییەو خۆی نەبێ خەڵکی دیکەی ڕەنگە هەر پێی مسوڵمان نەبێ، مەشرەب صۆفی خۆی نەبێ ئەوی دیکەی پێ مسوڵمانی چاك نیە، لایەنێکی ئیسلامییە خۆی نەبێ ئەوی دیکەی پێ مسوڵمانێکی باش نیە، یان پێیان وایە بەهەشت تەنیا بۆ ئەوان تەرخانکراوە، ئەو بیرۆکانە هەموویان لەڕاستیدا دەچنەوە سەر ئەو ڕەگە شینکانە، وە خوای پەروەردگار کە باسی کەموکوڕییەکانی جوولەکەو نەصرانییەکان بۆ ئێمە دەکات، بۆئەوەیە عیبرەتی لێ وەربگرین، خۆ جوولەکە لەبەرئەوە خراپ نەبوون کە جوولەکە بوون، جوولەکە وەختی خۆی باشترین میللەت بوون، کە لەگەڵ کتێبی خواو پێغەمبەری خوادا ڕاستیان کردوە، نەصرانیی باشترین خەڵکی ڕۆژگاری خۆیان بوون، بەڵام ئێستا بۆ خراپن؟ لەبەرئەوەی کردەوەیان خراپە کەواتە: مسوڵمانیش ئەگەر کردەوەی خراپ بێ، هەر لەبەرئەوەی ناوی مسوڵمانە نابێ بە مرۆڤی باش، دەبێ کردەوەکانت باش بن، ئیمانت باش بێ، هەڵسوکەوتت باش بێ، ڕەفتارت باش بێ، ئەگەرنا بەوەی تەنیا ناوت مسوڵمانە نابیە مرۆڤی باش، نابیە بەندەیەکی باش، وە مسوڵمان دەبێ زۆر

خۆی لە خۆ پەسەندیی‌و خۆ پێ چاك بوون‌و، خەڵك پێ خراپ بوون بپارێزێ، جارێك بە نەفەرێكم گوت: گوتم كاكە جەنابت پیاوی باشی‌و ئێمەش گوناهمان هەیە، بەڵام نە تۆ هێندە باشی بە كەڵكی ئەوە نەیێی قسە لەگەڵ ئێمە نەكەی، نە ئێمەش هێندە خراپین بە كەڵكی ئەوە نەیەن قسەمان لەگەڵدا بكرێ، یانی: لێك دەوەشێینەوە لێك نزیكین، بەڵێ جەنابت چاكەت زۆرەو ئێمەش گوناهمان زۆرە، بەڵام بە هەرحاڵ ئێمە تۆزە خێرێكمان پێوەیەو جەنابیشت ڕەنگە نوقصانییەكت هەر هەبێ، ئینسان نابێ یەكجار پێی وابێ ئاسمان كونی تێبووەو ئەوی پێدا هاتۆتە خوارێ، هەر لەبەرئەوەی ناوی سەلەفییە، یاخود ناوی صۆفی‌و ئەهلی تەریقەتە، یان ناوی كۆمەڵی ئیسلامی یە، یان ناوی یەكگرتووە، یان ناوی فلان لایەنی ئیسلامییە، یان لەبەرئەوەی شێخە، یان لەبەرئەوەی مەلایە، نەخێر دەبێ هەمیشە ئینسان خۆی بە كەموكوڕ بزانێ‌و كەموكوڕییەكانی خۆی ببینێ، وە فەزیلەت‌و چاكەی خەڵكیش ببینێ.

مەسەلەی هەژدەیەم: كە دەفەرموێ: ﴿أَمۡ لَهُمۡ نَصِيبٞ مِّنَ ٱلۡمُلۡكِ فَإِذٗا لَّا يُؤۡتُونَ ٱلنَّاسَ نَقِيرًا﴾، ئایا جوولەكەكان بەشێك لە حوكمڕانییان هەیە، كەواتە بەقەدەر درزی سەر نێوكە خورما بەشی كەسی لێنادەن، ئەوەی خوا فەرموویەتی ئێستا وەك واقیع دەیبینین، ئەوە جوولەكەكان قەوارەیەكی غاصیبانەو داگیركەرانەیان بۆ بنیاتنراوە، كە لە فەلەستین داگیریان كردوە، چۆن مامەڵە دەكەن لەگەڵ گەلی فەلەستیندا؟ بەشی كەسی لێنادەن ئەو حوكم‌و دەسەڵاتەی هەیانە بەشی كەسی لێ دەدەن؟ نەك بەشیانی لێنادەن‌و نایانكەنە شەریك‌و هاوبەش لە حوكمڕانییدا، بەڵكو مافی هاووڵاتیبوونیشیان پێ ڕەوا نابینن، مافی مرۆڤیشیان پێ ڕەوا نابینن، هەرچەندە زۆریش ئەو لافانە لێدەدەن، بەڵام ئەوەی كە قورئان دەیفەرموێ، لە سەدا سەد دێتە دی لە كات‌و شوێنی خۆیدا.

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

مەسەلەی نۆزدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ أَمۡ يَحۡسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ ... ﴾، یان ئایا حەسوودیی بە خەڵك دەبەن خەڵك، (واتە: پێغەمبەرو ﷺ هاوەڵانی) لەسەر ئەوەی کە خوا لە بەخششی خۆی پێیداون، واتە: نەدەبوو حەسوودیی بە پێغەمبەر ﷺو بە هاوەڵانی بەرێزی بەرن، بەڵکو لە جیاتی ئەوە، ئەو نیعمەتەی کە خوا بەوانی داوە بۆ هەموو بەشەریەتی پێداون، با ئەوانیش شوکری ئەو نیعمەتە بکەن، وە ئیمان بەو قورئانە بێنن، ئیمان بە پێغەمبەری کۆتایی ﷺ بێنن، کە ئەو قورئانەو ئەو پێغەمبەری کۆتاییە، دان بە هەموو کتێبەکانی ئەوانیشدا دێنێو، دان بە هەموو پێغەمبەرانی پێش خۆشیدا دێنێو دەڵێ: ئەوانیش پێغەمبەری خوان، جێی رێزو حورمەتن ﴿ ... لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن رُّسُلِهِۦ ... ﴿٢٨٥﴾ ﴾ البقرة، وە بەبێ جیاوازیی دان دێنین بە هەموو پێغەمبەران دا، ئنجا ئایا (حَسَد) بریتیە لە چی؟ (راغب الأصفهاني) دەڵێ: (الحَسَدُ: تَمَنِّي زَوَالِ نِعْمَةٍ مِنْ مُسْتَحَقٍّ لَهَا وَرُبَّمَا كَانَ مَعَ ذَلِكَ سَعيٌ لإِزَالَتِهَا)، (حَسَد) بریتیە لە بە خۆزگە خواستنی لاچوونی نیعمەتێك لە کەسێك کە شایستەی ئەو نیعمەتەیە، وە جاری وایە هەوڵدانیش بۆ لابردنی ئەو نیعمەتەی لەگەڵدا دەبێ، وە پێغەمبەری خوا ﷺ نەهی کردوە لە حەسوودیی و دەفەرموێ: ﴿عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﵁ أَنَّ النَّبِيّ ﷺ قَالَ: لاَ تَبَاغَضُوا، وَلاَ تَحَاسَدُوا، وَلاَ تَدَابَرُوا، وَلاَ تَقَاطَعُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٣٣٧٨)، والبُخَارِيُّ برقم: (٦٠٧٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٤٧٣)، وأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٩١٠) وَصَحَّحَهُ الألباني، واتە: ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: یەکدی مەبوغزێنن، وە ئێرەیی بە یەکدی مەبەن، وە پشت لە یەکدی مەکەن، وە لێك دامەبڕێن، وە بەندەی خواو پێکەوە برابن، وە حەڵاڵ نیە بۆ هیچ مسوڵمانێك لە سێ ڕۆژ زیاتر قسە لەگەڵ برای مسوڵمانی ببڕێتەوەو قسەی لەگەڵدا نەکات.

F/AliBapir.net
YouTube/AliBapir7
F/MediaAmeerOffice

سێ ڕۆژەکەش بۆئەوەی دڵیان پێکەوە ساف بکەنەوە، ئنجا دوایی کە قسەیان پێکەوە کرد لە دڵەوەبێ، نەك هەر بە ڕواڵەتو ڕووکەشیی بێ، زانایان دەڵێن: حەسەد یەکەمین گوناهە کە لە ئاسمانێ سەرپێچی خوای پێکراوە، لەسەر زەویش ئیبلیس حەسەدی بە ئادەم برد، وەك خوا لێی دەگێڕێتەوە: ﴿ قَالَ أَرَءَيۡتَكَ هَٰذَا ٱلَّذِي كَرَّمۡتَ عَلَيَّ ...﴿٦٢﴾ ﴾الإسراء، واتە: تەماشای ئەوەت کردوە کە بەسەر مندا هەڵتبژاردوە؟! واتە: حەسوودیی بە ئادەم برد، وە قابیلیش حەسوودیی بە هابیلی برای برد، گوتی: بۆ صەدەقەی ئەو قبووڵ کراوەو هی من قبووڵ ناکرێ، کەواتە: حەسەد یەکەم گوناهە لە ئاسمانێ کراوە، وە یەکەم گوناهە کە لەسەر زەویشدا کراوە، زانایان گوتوویانە: (صِحَّةُ الجَسَدِ مِن قِلَّةِ الحَسَدِ)، واتە: لەش ساغیی لە کەم حەسوودییە، بە زۆریی ئینسانی حەسوود ڕەنگ زەردو تڵخە، چونکە هەمیشە لەنێو خۆیدا خۆدەخواتەوە، نیعمەتێك لە هەر کەسێکدا ببینێ پێی قەڵس دەبێ، جا مانای وایە یان دەبێ خوا نیعمەتان ببڕێ لە خەڵکی، یان دەبێ ئەو هەر خەریکی دەردەدارییو دەرداژۆیی خۆی بێ.

مەسەلەی بیستەم: کە دەفەرموێ: ﴿ ... فَقَدۡ ءَاتَيۡنَآ ءَالَ إِبۡرَٰهِيمَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ ﴾، ئێمە کتێبو حیکمەتمان دابوو بە نیزیکانی ئیبڕاهیم، بە شوێنکەوتووانی ئیبڕاهیم، جا ئایا (آل)ی ئیبڕاهیم کێن؟ ئێمە لە نوێژدا دەڵێین: ﴿اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ}. (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٤٧٩٧)، ئالی ئیبڕاهیم واتە: ئەوانەی کە تایبەت بوون بە ئیبڕاهیمەوە، زۆر نزیك بوون لە ئیبڕاهیمەوە، ئەوانەی کە چاك شوێنی ئیبڕاهیم کەوتوون سەلامی خوای لێ بێ، نەك خزمانی ئیبڕاهیم، ئەگەرنا بابی لە هەموو کەس خزمتری بووە، کەچی خوای زاناو توانا دەفەرموێ:

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

داوای لێبوردن بۆ بابت مەکە، کە ناوی (ئازەر) بوو، ئنجا ئایا ئالی نووح کێن؟ ئەوانەن کە بەڕاستیی بەدوای نووح کەوتوون، چونکە خوای لێبوردە کاتێ نووح فەرمووی: ﴿ ...إِنَّ ٱبۡنِي مِنۡ أَهۡلِي ... ۝٤٥ ﴾هود، واتە: کوڕەکەم ئەهلی منە، نزیکی منە، خوا دەفەرموێ: ﴿ قَالَ يَٰنُوحُ إِنَّهُۥ لَيۡسَ مِنۡ أَهۡلِكَۖ إِنَّهُۥ عَمَلٌ غَيۡرُ صَٰلِحٖ... ۝٤٦ ﴾، یان (إِنَّهُۥ عمِلَ غَيْرَ صَٰلِحٍ)، واتە: ئەوە ئەهلی تۆ نیە، چونکە کردەوەی باشی نیە، یان کردەوەی باشی ئەنجام نەداوە، کەواتە: ئالی هەر کەسێك نزیکانو شوێنکەوتووانی، ئالی موحەممەد ﷺیش بە هەمان شێوە، بۆیە ئەگەر تێبینیتان کردبێ، من لە سەرەتا یان لە کۆتایی دەرسەکاندا دەڵێم: (وآلـه أجمعين)، باسی (صَحبُ)و ئەوانە ناکەم، هەندێ جاریش ئەوانیش باس دەکەم، یان دەڵێم: (وآلِـهِ أَجْمَعِينَ مِن الصَّحب وَالقَرابَة وَالأزواجِ والتَّابعين لَهُم)، چونکە ئالی موحەممەد ﷺ پێش هەموو کەس هاوسەرانی بەڕێزنی، ئنجا هاوەڵە بەڕێزەکانی، ئنجا خزمەکانی کە بەڕاستیی شوێنی کەوتوون، ئنجا شوێنکەوتوانی تا قیامەت، ئەوانە هەمووی ئالی موحەممەدن ﷺ، هەرکەس بەڕاستی بەدوای پێغەمبەر ﷺ بکەوێو بەڕاستی خۆشی بوێو لە خزمەتی دابێ، (راغب الأصفهاني) دەڵێ: (آلِ الرَجُل أَهلُهُ وَعِيالَهُ وَأَتباعَهُ وَ أنَصارُهُ)، واتە: ئالی هەر کەسێك خێزانیو ئەندامەکانی خێزانەکەینی، لەبەرئەوەی لێی نزیکن، هەروەها شوێنکەوتووانیو پشتیوانەکانی.

ئنجا خوا دەفەرموێ: ﴿ ... أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ۝٤٦ ﴾غافر، واتە: ئالی فیرعەون بخەنە توندترین سزاوە، ئایا خێزانی فیرعەون ئالی فیرعەونە؟ نەخێر، خێزانی فیرعەون بە دەقی ئایەت مسوڵمان بووە، ﴿ ... وٱمۡرَأَتَ فِرۡعَوۡنَ إِذۡ قَالَتۡ رَبِّ ٱبۡنِ لِي عِندَكَ بَيۡتٗا فِي ٱلۡجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرۡعَوۡنَ وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِي مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝١١ ﴾التحريم، واتە: خێزانی

فیرعەون کە گوتی: خوایە لەلای خۆت، لە نزیك خۆت کۆشکێکم بۆ بنیات بنێ لە بەهەشتێ، گوتراوە: (الجار ثُمَّ الدار) پێشێ گوتی: لەلای خۆت، ئنجا گوتی: کۆشك، ئنجا بەهەشت، شایانی باسیشە کە هاوسەری فیرعەون ئیماندارێکی زۆر گەورە بووە، لە حەدیسی پێغەمبەردا هاتوە ﷺ کە گەورەی ئافرەتانی دنیا چوارن: یەکێکیان خێزانی فیرعەونە، کە ناوی ئاسیای کچی موزاحیم بووە، بەپێی هەندێ لە قسەی زانایان، وە مەریەم، وە خەدیجە، وە فاطیمە خوا لێیان ڕازی بێ، کەواتە: ئالی فیرعەون کە دەفەرموێ: ﴿...أَدْخِلُوٓاْ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾﴾ غافر، یانی دەستو پێوەندو نزیکانی کێن کە لە خزمەت فیرعەوندا بوون، لەگەڵ فیرعەون بیانبەنە جەهەننەمێ، کێش لە خزمەت پێغەمبەر ﷺ دایە، لەگەڵ پێغەمبەر دەچێتە بەهەشتێ، ئیدی با خزمایەتییشی نەبێ، بەڵام کێ لە خزمەتیدا نەبێ، با خزمایەتییو نزیکی خوێنو گۆشتو نەسەبیشی هەبێ، مادام لە خزمەت پێغەمبەردا نەبێ ﷺ لەگەڵ ڕێبازەکەی نەبێ، ئەوە خزمایەتییەکە هیچ دادێکی نادا، ئنجا شاعیرێکیش لەوبارەوە زۆر جوانی گوتوەو دەڵێ:

آلُ النَّبِـيِّ هُـمُ أَتْبَـاعُ مِلَّـتِـــــــــــــهِ
مِنَ الأَعَـاجِمِ وَالسُّـودَانِ وَالْعَـــــــرَبِ
لَـوْ لَـمْ يَكُـــنْ آلُهُ إلاَّ قَرَابَـتُــــــــــــهُ
لِصَلَّى الْمُصَلِّي عَلَى الطَّاغِي أَبِي لَهَبِ

واتە: ئالی پێغەمبەر، نزیکانیو شوێنکەوتووانی ڕێبازەکەینتی، لە عەجەمو ڕەش پێستەکانو لە عەرەب ئەگەر ئالی ئەو تەنیا خزمە نزیکەکانی بان، ئەوە کاتێ کەسێك صەڵاواتی دەدا لە پێغەمبەر ﷺ ئەبو لەهەبیش وەبەردەکەوت کاتێك دەگوترێ: (اللّهُمَّ صَلّ عَلَى مُحَمَّد وَعَلَى آلِ مُحَمَّد) ئەگەر هەموو

خزمەكانی موحەممەد ئالی موحەممەد بن، ئەبو لەهەبیش وەبەردەكەوێ، كە ئەوەش شتێكی بێجێیە، كەواتە: ئالی موحەممەد ﷺ واتە: ئەوانەی كە بەڕاستی شوێنی كەوتوونو لێی نزیكنو لە خزمەتیدان، لە جەعفەری صادیقیان پرسی خەڵك دەڵێن: مسوڵمانان هەموویان ئالی موحەممەدن ﷺ، ئالی پێغەمبەرن، گوتی: درۆیان كردووەو، ڕاستیشیان كردوە، گوتیان: یانی چی؟ گوتی: درۆیان كردوە ئەگەر بڵێن هەموو ئۆممەت ئالی پێغەمبەرن ﷺ، لەبەرئەوەی هەموویان بە چاكی شوێنی ناكەون، وە ڕاستیشیان كردوە، ئەگەر بەدوای شەریعەتەكەی بكەون، ڕاستە هەرچی بە دوای شەریعەتی موحەممەد ﷺ بكەوێ، ئالی موحەممەدە[1].

مەسەلەی بیستو یەكەم: كە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِنَا سَوۡفَ نُصۡلِيهِمۡ نَارٗا كُلَّمَا نَضِجَتۡ جُلُودُهُم بَدَّلۡنَٰهُمۡ جُلُودًا غَيۡرَهَا لِيَذُوقُواْ ٱلۡعَذَابَۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمٗا﴾، ئەوانەی بێبڕوان بە ئایەتەكانی خوا، هەر كە پێستیان داماڵڕاو برژا، پێستی دیكەیان بە بەردا دەكەین، تاكو سزاو ئازار بچێژن.

ئەمە ئیعجازێكی عیلمیی تێدایە، ئەویش ئەوەیە كە دەمارەكانی هەستكردن بە سەرماو گەرما هەموویان لە پێستدانو پێست كە سووتا، سووتانێك كە گەیشتە قووڵایی گۆشت، ئینسان هەست بە ئازارەكەی ناكات، كەی زیاتری هەست پێ دەكات؟ كاتێك كە لە پێستەكە دایە، جا خوا دەفەرموێ: بێبڕوایان ئەوانەی بڕوایان بە ئایەتەكانی ئێمە نیە، كە پێستیان داماڵڕاو سووتا، پێستی دیكەیان بە بەردا دەكەین بۆئەوەی ئازار بچێژن، ئەوە حەقیقەتێكی پزیشكییو زانستییە، كە بەم دوایانە زانراوە، دەركەوتوە، واتە: ئەگەر پێستی تازەیان بە بەردا بكەین دیسان ئازاریان بۆ تازە دەبێتەوە، ئەگەرنا برینی سووتان كە قووڵبووەوە ئازاری هێندە

FB/AliBapir
youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

---

[1] مفردات ألفاظ القرآن، ص: (٩٨).

نیـه، دوایی کـه دەفـەرموێ: ﴿ ... إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾، بەڕاستیی خوا بالآدەستەو زاڵـە، وە کاربەجێشـە، واتـە: هـەر کەسێك بیـەوێ بـە هـەر جۆرێك سزای دەدا، وە کاربەجێشـەو سزای پڕ بـە پێسـتە، ئـەوە بـۆ کەسانێك بڕوایـان بە ئایەتەکـانی خوا نەکـردوەو دژایەتیـی خوایـان کردوە.

مەسـەلەی بیسـتو دووەم: کـه دەفـەرموێ: ﴿ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّهُمۡ فِيهَآ أَزۡوَٰجٞ مُّطَهَّرَةٞۖ وَنُدۡخِلُهُمۡ ظِلّٗا ظَلِيلًا ﴾، وە ئەوانـەی کـە ئیمانـدارنو کـردەوەی باشـیان ئەنجامـداون، دەیانخەینـە چـەند باغێکـەوە کـە ڕووباریـان بەژێـردا دەڕۆن بـۆ ئـەوان هەیـە لـە بەهەشـتەکاندا هاوسـەرانێکی پاکـکراوە، شـایانی باسیشـە وەسفکردنی هاوسـەرانی پیـاوانی بەهەشـتیی بـە (مُّطَهَّرَةٌ) ئـەوە دەگەیـەنێ کـە ئـەو هاوسـەرانەی پیـاوانی ئیمانـدار هـەر ئـەو ژنانـەی دنیـان، بۆچی؟ چونکـە ئەوانـەی کە خوا لەوێ دەیانخوڵقێنـێ، وەك حۆریی، پێویست ناکـات بفـەرموێ: (مُّطَهَّرَةٌ) پـاك کراونەتـەوە، ئەوانـە هـەر پاکـن بـەو شـێوەو پێکـهاتەیەی کـە لـەوێ دروسـت دەکرێن بـە پاکـیی، بـەڵام ئـەوە ئافرەتانی دنیـان، کە دەبـێ بـە شێوەیەکی دیکـە خوای پـەروەردگار پێکهاتـەی نەفسییو جەستەییان دروست بکات، کە وەك هی دنیا نـەبن، ئافرەتانی دنیا چۆنن؟ لـە ڕووی جەستەییەوە ئەوە دیارە ئافرەت هەروەهـا پیـاویش تفـی هەیـە، چڵـمی هەیە، پاشـەڕۆکی هەیـە، خوێنـی حەیـزی هەیـە، لـە ڕووی جەسـتەییەوە، وە پاشـان لـە ڕووی مەعنەوییـەوە ئـافرەت جـاری وایـە نەگونجـاوە، قسـە دەڵـێ، پرتـەو بۆڵـە دەکـات، ڕوو گـرژ دەکـات، بـەڵام هاوسـەرانێك کـە خـوا بـۆ ئیمـاندارانیان دادەنـێ، ئـەو عەیـبو کەموکوڕییـە ڕواڵـەتییو جەسـتەییو مەعنـەوییو دەروونییانـەیان نـین، کەواتـە: (مُّطَهَّرَةٌ) واتـە: پـاك کراونەتـەوە، ئنجـا ئەمە ئامـاژە بـەوە دەکـات بـەوە کـە لـە قیامەتـێ، لـە بەهەشـتـێ، ئێمـە

وەك ئێستا نابین، جەستەمانو خواردنو خواردنەوەو خۆشیی و لەزەتەکانمان وەك هی ئێستامان نابن، بۆچی؟ چونکە:

یەکەم: ئەگەر ژیانمان هەروەك ئێستابێ، مانای وایە دەبێ ئەو دەرهاویشتان (مضاعفات)ەی کە دێنە سەر ئەو خوارنو خواردنەوەی کە ئێستا دەیخۆین، دەبێ لە بەهەشتیش بێنە سەری، کە بریتین لە پاشەرۆكو نەخۆشیی، لە ئەنجامی زۆر خواردنو زۆر خواردنەوەو ناڕەحەت بوونو ئەوانە، بەڵام نەخێر ژیان لە بەهەشتێ نیعمەتی بێخلّتەیە.

دووەم: پاشان خوای پەروەردگار لە سووڕەتی (الواقعة) لە ئایەتی (١٠٤)دا ئاماژەیەکی گرنگ دەکات کە بەپێی زانیاری من لە قورئاندا تەنیا لەو شوێنەدا ئاوا هاتوە، ئەویش ئەوەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿...وَمَا نَحۡنُ بِمَسۡبُوقِينَ ۝٦٠ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ أَمۡثَٰلَكُمۡ وَنُنشِئَكُمۡ فِي مَا لَا تَعۡلَمُونَ ۝٦١﴾ الواقعة، واتە: وە ئێمە بێ دەسەڵاتو دەستەپاچەنین، لەوەدا کە ئێوە لابەرین، ئێوە بگۆڕینو بە شێوەیەك دروستتان بکەینەوە، کە ئێوە نایزانن، کەواتە: با هەموو کەس بزانێ کە ئێمە لە بەهەشتدا، هەروەها بێبڕوایانیش لە دۆزەخ دا، ئەهلی بەهەشتو ئەهلی دۆزەخیش، وەك ئێستا نابین.

هەڵبەتە هەر ئافرەتانیش پاککراوە نابن، بەڵکو پیاوەکانیش هەروادەبن، ئنجا ئایا لەچی پاککراوەن؟! پێغەمبەر ﷺ لە فەرمایشتێکدا باسی کردووە فەرموویەتی: ﴿عَن جَابرِ بن عبداللّهِ رضي الله عنه سَمِعْتُ النَّبيّ ﷺ يَقولُ: إنَّ أهْلَ الجنَّةِ يَأكُلُونَ فِيهَا وَيَشرَبُونَ، وَلايَتْفِلُونَ ولايَبُولُونَ ولايَتَغَوَّطُونَ ولاَ يَمْتَخِطُونَ، قَالُوا: فَمَا بَالُ الطَّعَامِ والشَّرَابِ؟! قَالَ: جُشَاءٌ وَرَشحٌ كَرشحِ المِسكِ، يُلْهَمونَ التَسْبِيح والتَحمِيد، كَمَا تُلْهَمُونَ النَّفَسَ﴾، رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (١٤٨١١)، وَمُسْلِم

برقم: (٧٠٨١)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٧٤١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٧٤٣٥)، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵلا خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بوو کە دەیفەرموو: ئەهلی بەهەشت دەخۆنو دەخۆنەوە، بەڵام نەتفیان هەیە، نە میزیان هەیە، نە پیسایان هەیە، نە بەڵغەمو چڵمیان هەیە، گوتیان: ئەدی ئەو خواردنو خواردنەوەی دەیخۆن، چی لێدێ؟ فەرمووی: دەبێتە قرپو ئارەقە وەك بۆنی میسك وایە (کە قرپیان دێتەوە، وە ئەو ئارەقەی کە لە بەدەنیان دەردەچێ، بۆنەکەی وەك هی میسکە، کە خۆشترین بۆنە) وە خوا بەپاك دەگرنو ستایشی دەکەن، وەك چۆن ئێوە هەناسە دەدەن، بەبێ ماندووبوون.

دیارە ئەو حاڵەتانەی بۆ ئەهلی دنیا هەن لە ژیانی دنیادا، وەك هەبوونی پاشەڕۆكو ئەو کەموکوڕییانەی دیکە، زادەی ئەو جەستە مادديیەن کە بۆ دنیا دروست کراوە، بەڵام لە بەهەشتدا ئەهلی بەهەشت بە پیاوو ئافرەتەوە، ڕووحێکی زۆر پاکیان دەبێو، جەستەیەکی زۆر پتەوو چاکیشیان دەبێت، کە ئەو کەموکوڕییانەی کە لە ڕووحو جەستەی دنیادا پەیدادەبن، لەوێ پەیدانابن، مانای وایە ئەو پێکهاتە جەستەیی یەی ئەهلی ئیمان لە بەهەشتدا، وە ئەهلی کوفر لە دۆزەخدا، جیایە لەو پێکهاتەیان کە ئێستا هەیەو، ئەو ئایەتەش دەفەرموێ: ﴿... وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾﴾ الواقعة، بە شێوەیەك دروستتان دەکەینەوە کە بۆخۆتان نازانن چۆنە؟ لەوێ کافر جەستەی زۆر گەورە دەبێ، بۆئەوەی زۆر ئازار بچێژێ، ئیمانداریش ئەو جەستەیەی ئێستای نابێ، جەستەیەکی دیکەی دەبێ، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ لە بارەی بەژنوبالای ئەهلی بەهەشتەوە فەرموویەتی: ﴿أَخْلاقُهُمْ عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ وَاحِدٍ عَلَى صُورَةِ أَبِيهِمْ آدَمَ سِتُّونَ ذِرَاعًا﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧١٦٥)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٣٣٢٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧٠٧٨)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٣٣٣)، واتە: پیاوانی بەهەشت ڕەوشتیان

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM Media Ameer Office

وەك ڕەوشتی پیاوێکە، وە بالآیان وەك بالآی ئادەمی بابیانە: شەست باسك (گەز).

هەروەها جەستەیان لە ماددەیەکی دیکە تەرکیب دەبێتەوە کە هەر خوا بۆخۆی دەزانێ چ جۆرە ماددەیەکە، کە تەحەممولی ژیانێکی هەتا هەتایی دەکات، چونکە ئەگەر لەم ماددەیەی ئێستا بێ دوای (٥٠، ٦٠، ٧٠) ساڵ، ئەوپەڕی (١٠٠) ساڵ جەستەی مرۆڤ هەڵدەوەشێ، کەواتە: لەوێ دیارە ماددەکە جیایە، وە پێکهاتەکەش جیایە، وە شێوەی پێکهاتەکەشی جیایەو، بەو شێوەیەیە کە لەگەڵ ئەو ژیانەی ئەوێدا بگونجێ، خوای پەروەردگار لەو کەسانەمان بگێڕێ کە بە بەهەشتە ڕازاوە نەبڕاوەکانی خۆیانیان شاد دەکات، وە لەو نیعمەتانە بەشیان دەدا، وە خوا عاقیبەتو سەرەنجامی هەموو لایەکمان خێر بکات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی سێزدەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان سێزدە (١٣) ئایەت دەگرێتە خۆی، کە ئایەتەکانی (٥٨ تا ٧٠)ن، لەم سێزدە ئایەتەدا خوا (سبحانه وتعالى) سەرەتا باسی بابەتێکی یەکجار گرنگ دەکات، کە بریتیە لە دانانی بەرپرس‌و حوکمڕانان، وە حوکمڕانیی کردن بە دادگەریی‌و فەرمانبەریی ئیمانداران بۆ بەرپرسانی خۆیان، پاش فەرمانبەرییان بۆ خوا بۆ پێغەمبەر ﷺ، واتە: پاش پابەندییان بە قورئان‌و سوننەتەوە، وە پاشان چارەسەرکردنی کێشەو مشتومڕەکانیان بە دادوەریی بردنە لای قورئان‌و سوننەت، نەك بۆ لای طاغووت، وە پاشان باسی ئەو دەغەڵ‌و دڵ نەخۆشانە دەکات کە لافی مسوڵمانەتیی لێدەدەن، بەڵام دادوەریی خۆیان واتە: چارەسەری کێشەو مشتومڕەکانیان، دەبەنە لای طاغووت، کە دوایی ڕوونی دەکەینەوە طاغووت یانی چی؟ وە پاشان خوا (سبحانه وتعالى) بە ڕاشکاویی‌و بە جەختکردنەوە سوێند دەخوا بە پەروەردگاریتی خۆی‌و ڕایدەگەیەنێ کە بەبێ گێڕانەوەی کێشەو مشتومڕەکانیان بۆ لای شەریعەت، نابن بە ئیماندار، ئنجا لە کۆتاییدا باسی ئەوانە دەکات کە فەرمانبەریی خواو پێغەمبەری خوا دەکەن ﷺ، کە ئەوانە لە خزمەت پێغەمبەران‌و صیددیقان‌و شەهیدان‌و صالحاندان لە بەهەشتدا، کە ئەوانیش باشترین هاوەڵن.

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن
تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا (٥٨) يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ
أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ
وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا (٥٩) أَلَمۡ تَرَ إِلَى
ٱلَّذِينَ يَزۡعُمُونَ أَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ
إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدۡ أُمِرُوٓاْ أَن يَكۡفُرُواْ بِهِۦۖ وَيُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمۡ ضَلَٰلَۢا بَعِيدٗا
(٦٠) وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيۡتَ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ
عَنكَ صُدُودٗا (٦١) فَكَيۡفَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةُۢ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيهِمۡ ثُمَّ
جَآءُوكَ يَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّآ إِحۡسَٰنٗا وَتَوۡفِيقًا (٦٢) أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُ
ٱللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمۡ فَأَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ وَعِظۡهُمۡ وَقُل لَّهُمۡ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَوۡلَۢا بَلِيغٗا
(٦٣) وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ إِذ ظَّلَمُوٓاْ
أَنفُسَهُمۡ جَآءُوكَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ ٱللَّهَ وَٱسۡتَغۡفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابٗا
رَّحِيمٗا (٦٤) فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ
لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا (٦٥) وَلَوۡ أَنَّا كَتَبۡنَا
عَلَيۡهِمۡ أَنِ ٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ أَوِ ٱخۡرُجُواْ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٞ مِّنۡهُمۡۖ وَلَوۡ
أَنَّهُمۡ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَشَدَّ تَثۡبِيتٗا (٦٦) وَإِذٗا لَّأٓتَيۡنَٰهُم مِّن
لَّدُنَّآ أَجۡرًا عَظِيمٗا (٦٧) وَلَهَدَيۡنَٰهُمۡ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا (٦٨) وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ
فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَۚ
وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقٗا (٦٩) ذَٰلِكَ ٱلۡفَضۡلُ مِنَ ٱللَّهِۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ عَلِيمٗا (٧٠) ﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((بێگومان خوا فەرمانتان پێدەکات (ئەی کۆمەڵگای مسوڵمان!) کە سپاردەکان بەگشتی (و بەتایبەت سپاردەی حوکمڕانیی) بدەنە خاوەنی (شایستەی) خۆیان، وە هەرکات (ئەی حوکمڕانینە!) لەنێو خەڵکیدا دادوەرییتان کرد، بە دادگەریی دادوەریی بکەن، مسۆگەر ئەوەی خوا ئامۆژگارییتانی پێدەکات، چاکترین شتە، بەڕاستیی خوا بیسەری بینەرە ﴿٥٨﴾ ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! فەرمانبەریی خوا بکەن، وە فەرمانبەریی پێغەمبەر بکەن، وە هی کاربەدەستانێك کە لە خۆتانن، جا هەر کات لە شتێکدا کەوتنە کێشەوە، بیگێڕنەوە بۆ لای خواو پێغەمبەر (قورئانو سوننەت) ئەگەر بڕواتان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەیە، ئەوە چاکترەو سەرەنجامیشی باشترە ﴿٥٩﴾ ئایا سەرنج نادەیە ئەوانەی پێیان وایە بڕوایان هێناوە بەوە کە بۆ لای تۆ دابەزێنراوە، وە بەوەش کە پێش تۆ دابەزێنرا، کەچی دەیانەوێ بۆ دادوەریی بڕۆنە لای طاغووت ! وە بێگومان فەرمانیشیان پێکراوە کە بڕوای پێ نەهێنن، وە شەیتان دەیەوێ کە بە گومڕاییەکی دوور گومڕایان بکات ﴿٦٠﴾ وە ئەگەر پێیان بگوترێ: وەرن بۆ پابەندیی بەوەوە کە خوا ناردوویەتە خوار، وە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، موونافیقەکان دەبینی بە لادان خۆت لێ لادەدەن ﴿٦١﴾ جا ئایا حاڵیان چۆن دەبێ کاتێك بە هۆی کردەی دەستیانەوە، بەڵایەکیان تووش بوو، ئنجا هاتنە لاتو سوێندیان خوارد بە خوا، کە بەس چاکەکاریی‌و پێکهێنانمان مەبەست بووە ! ﴿٦٢﴾ ئەوانە کەسانێکن کە بەس خوا دەزانێ چی لە دڵیان دایە، دەجا وازیان لێبێنەو ئامۆژگاریی یان بکەو، قسەیەکی وایان پێ بڵێ، کاریگەریی لەسەر دەروونیان هەبێ ﴿٦٣﴾ وە هیچ ڕەوانەکراوێکیشمان نەناردوە، مەگەر بۆ ئەوە کە بە

فەرمانی خوا فەرمانبەریی بۆ بکرێ، وە ئەگەر ئەوانە کاتێك ستەمیان لە خۆیان دەکرد، هاتبانە لات، ئنجا داوای لێبوردنیان لە خوا کردبایەو، پێغەمبەریش ﷺ داوای لێبوردنی بۆ کردبان، دەیانبینی کە خوا زۆر تۆبە وەرگرەو بە بەزەیی یە (٦٤) نەخێر (ڕاست ناکەن کە بڕوادارن) سوێند بە پەروەردگارت! ئیمان ناهێنن هەتا لەوەدا کە لەنێو خۆیاندا، تێیدا دەکەونە مشتومڕەوە، نەتکەنە دادوەر، ئنجا دەبێ هەست بە هیچ سەغڵەتییەك نەکەن لە دەروونیاندا، بە هۆی بڕیارەکەتەوە (ئەگەر بە زیانیشیان بێ)، وە بە تەواویی ملکەچ بن بە ملکەچکردن (٦٥) وە ئەگەر لەسەرمان نووسیبان کە دەبێ خۆتان بکوژن، یان لە ماڵو حاڵتان بچنە دەرێ، کەمێکیان نەبێ نەیاندەکرد (کە ئەوانیش بڕوادارە ڕاستەقینەکانن) (٦٦) وە ئەگەر ئەوەی پێی ئامۆژگاریی دەکرێن بیکەن، بێگومان بۆیان باشترە، وە بەهێزتریش دەیانچەسپێنێ (لەسەر ئیمان) وە ئەو کاتەش پاداشتێکی مەزنمان لەلایەن خۆمانەوە پێدەدان (٦٧) وە بێگومان (زیاتر) بەرەو ڕاستە ڕێ ڕێنماییمان دەکردن، (٦٨) هەرکەسێکیش فەرمانبەریی خواو پێغەمبەر بکات، ئەوە ئەوانە لەگەڵ کەسانێك دان، کە خوا چاکەی لەگەڵ کردوون لە پێغەمبەران صیددیقانو شەهیدانو صاڵحان، ئەوانەش باشترین هاوەڵن (٦٩) ئەو بەخششەش لە خواوەیەو، خواش بەسە بۆ زانایی بە هەر شتێك (٧٠)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**ٱلۡأَمَٰنَٰتِ**): کۆی (أَمَانَة)یە، بە کوردی پێی دەڵێن: سپاردە، واتە: کەسێك شتێك لای کەسێك دادەنێ‌و بە ئەمینداریی دادەنێ، ئنجا (الأَمْنُ وَالأَمَانُ وَالأَمَانَةُ: فِي الأَصْلِ مَصَادِر والأَمَانُ: الأَمْن وَمَا يُؤْمنُ الإِنْسان عَلَيْهِ وَالأَمَانَاتُ: مَا أُأتِمنَ عَلَيْهِ الإِنْسان) وشەی (أَمْن، أَمَان، أَمَانَة) لە ئەسڵی زماندا چاوگن، وە (أَمَان) واتە: (أَمْن)، وە (أَمَان) یان (أَمَانَة) ئەو شتەیە کە ئینسان لەسەری دەکرێتە ئەمیندار، وە ئەمەناتیش هەر شتێکە کە بە ئینسان دەسپێردرێ، وە بە ئەمیندار دادەنرێ لەسەری.

(**أَن تَحۡكُمُواْ**): واتە: کە حوکم بکەن، دادوەریی بکەن، وشەی (حَكَم) دەڵێ: (حَكَمَ: أَصْلُهُ: مَنَعَ مَنْعَاً لإِصلاَحٍ، وَمِنْهُ حَكَمَةَ الدَابَّةُ: اللِّجَام، والحُكْمُ بالشَّيءِ أن تَقضي بأَنَهُ كَذَاَ أَوْ لَيْسَ كَذَا)، وشەی (حَكَمَ) لە ئەسڵی زمانی عەرەبیدا بە مانای نەهێشتن دێ، بە مەبەستی چاك کردن، وە لەوەوە ئەو لغاوەی لە دەمی وڵاخ دەکرێ لە دەمی وڵاخە بەرزە، پێی دەگوترێ: (حَكَمة)، چونکە رێی لێ دەگرێ لە لەوەڕ خواردن لە کاتێکدا کە خاوەنەکەی نەیەوێ لەو کاتەدا لەوەڕ بخوات، وە حوکم کردن بە شتێك ئەوەیە کە بڕیار بدەی ئەو شتە وایە، یاخود ئەو شتە وانیە.

(**بِٱلۡعَدۡلِ**): (عَدْل) بە کوردی دەڵێن: دادگەریی یان داد، (العَدْل والعِدْل مُتَقَارِبَانِ)، (عَدْل) و (عِدْل) لە یەك نزیکن، (عَدْل) دادگەریی یە (عِدل) بەلای بارێك دەگوترێ، بارێك کە هەردوو لای وەك یەکبن پێ دەگوترێ، (عِدْل)، واتە: ئەو شتەی کە هەردوو لای وەك‌و یەکن، واتە دوو لای هاوسەنگ وەك‌و یەك، (والعَدَالَةُ والمُعَادَلَةُ: لَفْظ يَقْتَضِي مَعْنَى الْمُساوَاةِ) وشەی (عَدالَة) و (مُعَادَلَة) وشەیەکە ئەوە دەخوازێ کە یەکسانیی هەبێ، کەواتە: (عَدْل و عَدَالَة) لەگەڵ (مُساوَاة) یەکسانیی، زۆر ماناکەیان لە یەك نزیکە.

(**تَنَٰزَعۡتُمۡ**): واتە: كەوتنە ناكۆكییو مشتومڕەوە (نَزَع الشَّيءَ: جَذَبَهُ مِنْ مَقَرِّهِ وَنَزَع، سَلَب، والتَّنَازُعُ: الْمُجَاذَبَةُ والْمُخَاصَمَة)، (نَزْع): واتە دارِنین، یاخود هەڵقەندن، شتێك كە لە ڕیشەوە هەڵیقەنی، (نَزَع) واتە: (سَلَب) شتەكەی وەرگرتو ستاندی پچڕی، وە (تَنازع) بە ناكۆكییو موناقەشەو مشتومڕ دەگوترێ.

(**تَأۡوِيلًا**): لێرەدا واتە: سەرەنجام، (التَأويل مِنَ الأَوْل) (أَوْل)، واتە: (رَجْع) گەڕانەوە (أي الرجوع إلى الأصْل، المَوئِل: المَوضِع الَّذِي يُرجَعُ إِلَيْهِ وَالتأَويل: رَدُّ الشَّيء، إِلى الغَايَةِ المُرَادَة مِنْهُ)، (مُوئل) ئەو شوێنەیە كە شتێك بۆی دەگێڕدرێتەوە، وە (تأویل) بریتیە لە گێڕانەوەی شتێك بۆ ئەو مەبەستەی كە بۆی دەویسترێ، كە دەفەرموێ: ﴿... ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ٥٩﴾، واتە: ئەوە باشترەو سەرەنجامیشی چاكترە.

(**يَزۡعُمُونَ**): واتە: گومان دەبەن، یاخود پێیان وایە، وا دەزانن دەڵێ: (الزَّعْمُ: حِكَايَةُ قَوْلٍ يَكُونُ مَظِنَّةً لِلْكَذِب..)، وشەی (زَعم) بریتیە لە گێڕانەوەی قسەیەك كە جێی ئەوەیە بە درۆ دابنرێ، كە گوتت (زَعَمَ فُلان) یانی پێیوایە، بەڵام تۆش لە پێوابوونەكەیدا پێتوایە كە ڕاست ناكاتو درۆ دەكات.

(**ضَلَٰلَۢا بَعِيدٗا**): واتە: گومڕاییەكی دوور (ضَلال) لە چییەوە هاتوە؟ (الضَّلاَلُ: العُدُولُ عَن الطَّرِيقِ الْمُسْتَقِيم، وَضَلَّ عَنّي: فَقَدَتُهُ..) (ضَلاَل): بریتیە لەلادان لە ڕێی ڕاست (وَضَلَّ عَنّي) واتە: ئەو شتەم لێ بزر بوو، كەواتە: (ضَآل) كەسێكە كە لە ڕێی ڕاست لایداوە، یان ون بووەو بزر بووە.

(**وَعِظۡهُمۡ**): واتە: ئامۆژگاریی یان بكە، (الوَعْظُ: زَجْرٌ مُقْتَرِنٌ بِتَخْوِيفٍ، أَو التَّذَكِيرُ بالْخَيْر فِيمَا يَرِقُّ لَهُ القَلْبُ، وَالعِظَة والْمَوْعِظَة)، (وَعْظ): لە

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/Media.AmeerOffice

کوردەواریی خۆماندا دەڵێین ئامۆژگاریی، ئەمیش تێوە خورپێنێکە، سەرزەنشت کردنێکە، لەگەڵ ترساندن دا، یاخود بیرخستنەوەیەکە بە شێوەیەك کە ئینسانەکە دڵی بۆی نەرم بیٚو هەستی بجووڵێنریٚ وە (عِظَة) و(مَوْعِظَة) واتە: ئامۆژگاریی.

(**بَلِيغًا**): (البلُوغُ وَالبَلاَغُ: الإنتِهَاءُ إلى أقْصَى المَقْصَدِ وَالمُنْتَهَى)، (بَلاَغُ بلُوغ) بریتیە لە گەیشتنە ئەوپەڕی ئامانجێك، یاخود ئەوپەڕی کۆتایی شتێك، کە دەفەرمویٚ: ﴿ ...وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ ﴾، واتە: قسەیەکیان بۆ بکە کە بگاتە ئەوپەڕی ئامانج، واتە: ئامۆژگارییەکیان بکەن دەرسی لیٚ وەرگرن.

(**فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ**): (شَجَر) واتە: تێکەڵ بوونو ناکۆکییو مشتومڕ، (والشِّجَار والمشَاجَرَة والتشاجر: المنَازَعَة)، لە زمانی عەرەبیدا (شجَار ومشاجرة وتَشاجر)، واتە: ناکۆکییو مشتومڕو دەمەقاڵیٚ، ئەویش لەوەوە هاتوە کە (شَجَرَة) درەخت لەبەرئەوەی لقو پۆپەکانی پێك دادەچنو تێکەڵ دەبن، کۆمەڵە خەڵکێکیش کە مشتومڕیان دەبیٚ، دیارە تێکەڵ دەبنو لەگەڵ یەکدا دەستەو یەخە دەبن.

(**حَرَجًا**): (حَرَج) واتە: سەغڵەتیی، ناڕەحەتبوون، (أَصْلُ الْحَرَجِ وَالْحِرَاجِ مُجْتَمعِ الشَّيْئَيْنِ)، دوو شت کە پێکەوە کۆدەبنەوە، پێی دەگوتریٚ (حرج حِراج)، (وَقِيلَ لِلضَّيِّقِ: الْحَرَجِ)، وە بە سەغڵەتیی دەگوتریٚ: (حَرَج) (وَالحَرَجَ: الأَثِم)، هەروەها بە گوناهیش دەگوتریٚ: (حَرَج).

(**وَٱلصِّدِّيقِينَ**): کۆی (صِدِّيق)ە (صديق)یش دوو واتای هەیە: (الصِدِّيق: مَنْ كَثُرَ مِنْهُ الصِّدقَ، أَو دَائِم التَّصْدِيق)، (صدِّيق) یان کەسێکە هەمیشە ڕاست دەکات، یاخود کەسێکە هەمیشە شتێك بەڕاست دەزانیٚ، ئەبوبەکری صیددیق خوا لێی ڕازی بیٚ، بۆیە وای پیٚگوتراوەو هەردوو واتاکەی بۆ ئەو ڕاستن، هەم

زۆر ڕاستگۆ بووە، وە هەم هەر شتێك پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی، یەکسەر بە ڕاستی داناوە، وە گوتوویەتی ڕاست دەکەی‌و (تصدیق)ی کردوە.

(**وَٱلشُّهَدَآءِ**): کۆی (شَهِید)ە، (الشُّهودُ وَالشَّهَادَةُ: الحضورُ مَعَ الْمُشَاهَدَةِ، إمَّا بِالبَصَرِ أَوْ البَصِيْرَةِ، وَالشَّهِيدُ: مُؤَدي الشَّهادَة، وَشَهِدَ عَلَى كَذَا شَهَادَةً: أَخْبَر بِهِ خَبَرَاً قَاطِعَاً)، وشەی (شَهِید) کە کۆیەکەی (شُهَدَاء)ە، وە (شُهود)و (شَهَادَة) بریتیە لە ئامادەبوون لەگەڵ دیتندا، دیتن بە چاوی سەر، یان بە چاوی دڵ، (شَهِید)یش بە کەسێك دەگوترێ کە شایەدیی دەدا، واتە دەڵێ: ئەو شتەم بینیوەو من ئاگاداری ئەو شتە بووم (وَشَهِدَ عَلَى كَذَا شَهَادَةٍ) واتە شایەدیی دا، یانی چی؟ واتە: هەواڵیدا بە هەواڵ پێدانێکی ڕاست، دەڵێ: من چاوم لێبوو کە ئەو شتە وابوو، شەهید بۆ پێی دەگوترێ شەهید؟ لەبەرئەوەی هەواڵ دەداو شایەدیی دەدا کە هەر دینی خوا ڕاستە بە بەڵگەی ئەوە کە خۆی لەسەر بە کوشت داوە.

(**وَٱلصَّٰلِحِينَ**): واتە: چاکان، کۆی (صَالح)ە، (الصَّلاَحُ ضِدّ الفَسَاد وقوبل بالفَساد وَالسَيْئَة)، یان دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ بَعۡدَ إِصۡلَٰحِهَا ...(٥٦) ﴾ الأعراف، یان دەفەرموێ: ﴿ ...خَلَطُواْ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَءَاخَرَ سَيِّئًا ...(١٠٢) ﴾ التوبة، وشەی (صَلاَح) پێچەوانەی (فَساد)ە، کەواتە: (فَساد) یانی: خراپە، (صَلاَح) یانی: چاکە، جا وشەی (صَلاَح) هەم پێچەوانەی (فَساد)ە، هەم پێچەوانەی (سَيّئة)یە، (سَيِّئة)ش واتە: خراپە، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ بَعۡدَ إِصۡلَٰحِهَا ...(٥٦) ﴾ الأعراف، واتە: خراپەکاریی مەکەن لە زەوییدا، دوای چاکسازیی تێداکرانی، یان دەفەرموێ: ﴿ ...خَلَطُواْ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَءَاخَرَ سَيِّئًا ...(١٠٢) ﴾ التوبة، واتە: کردەوەی باش‌و هی خراپیان تێکەڵ کردوە، کەواتە: (صَالح) هەم پێچەوانەی (فَاسِد) هەم پێچەوانەی (سيئة)یە.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir7
F/Media/Ameer/Office

(رَفِيقًا): (رَفِيق) واتە: هاوەڵ، هاورِێ، کۆیەکەی (رِفَاق)ە، وە (رُفَقَاء)ە، بۆ ئافرەتان دەگوترێ: (رفيقة) وە (رفائق)، واتە: هاوەڵ.

هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتەکان

١/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم رِستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا (٥٩) ﴾، «عَنْ عَلِيّ ﵁، قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ سَرِيَّةً وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ وَأَمَرَهُمْ أَنْ يُطِيعُوهُ فَغَضِبَ عَلَيْهِمْ، وَقَالَ: أَلَيْسَ قَدْ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُطِيعُونِي؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ لَمَا جَمَعْتُمْ حَطَبًا وَأَوْقَدْتُمْ نَارًا، ثُمَّ دَخَلْتُمْ فِيهَا فَجَمَعُوا حَطَبًا، فَأَوْقَدُوا فَلَمَّا هَمُّوا بِالدُّخُولِ، فَقَامَ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، قَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّمَا تَبِعْنَا النَّبِيَّ ﷺ فِرَارًا مِنَ النَّارِ، أَفَنَدْخُلُهَا فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ خَمَدَتِ النَّارُ، وَسَكَنَ غَضَبُهُ فَذُكِرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا أَبَدًا، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ»، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ برقم: (٦٢٢)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٤٣٤٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٨٤٠)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٦٢٥)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤٢٠٥)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٥٦٧)، ئنجا لە (صحيح البُخاري)دا لە (كتاب التفسير، سورة النساء، قوله: ﴿ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ... (٥٩) ﴾)دا هاتوە: «عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الأَمْرِ مِنْكُمْ، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ بْنِ قَيْسِ بْنِ عَدِيّ إِذْ بَعَثَهُ النَّبِيُّ ﷺ فِي سَرِيَّةٍ»، واتە:

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

عەلی کوڕی ئەبی طالیبو عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ (کە ئامۆزای یەکدینو ئامۆزای پێغەمبەرن ﷺ دەگێڕنەوە) دەڵێن: پێغەمبەر ﷺ سریەیەك (واتە: سوپایەکی بچووك، کۆمەڵە جەنگاوەرو موجاهید)ێکی ناردن، وە پیاوێك لە ئەنصارییەکان (واتە: پشتیوانەکانی مەدینە)ی کردە فەرماندەیان، وە فەرمانیشی پێکردن کە بە قسەی بکەنو لە قسەی دەرمەچن، ئەویش لەسەر شتێك لێیان تووڕە بوو، پرسیاری لێکردن: ئایا پێغەمبەر ﷺ پێی نەفەرموون کە دەبێ بەقسەم بکەنو فەرمانبەریم بکەن؟ گوتیان: با، گوتی: ئەوە بڕیارمدا بەتەئکید پێتان دەڵێم: دار کۆبکەنەوە دوایی ئاگریان تێبەردەن، دوایی بچنە نێو ئاگرەکەشەوە (ئاوا سزاتان دەدەم)، ئەوانیش داریان کۆکردنەوە ئاگریشیان تێبەردا، خەریك بوو بچنە نێوی، دوایی هەندێکیان تەماشای یەکدییان کردو گوتیان: ئێمە بۆیە بە دوای پێغەمبەر ﷺ کەوتووین، لەم ئاگرە ڕامان کردوە، ئایا بە پێی خۆمان بچینە نێوی؟! ئیدی مانەوە تەماشای یەکدییان دەکرد، ئاگرەکەش خامۆش بۆوە، وە کابراش توڕەییەکەی نیشتەوە، ئنجا کە گەڕانەوە، بۆ پێغەمبەر ﷺیان باسکرد (ئەو بەسەرهاتەی بۆ گێڕدرایەوە) پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەگەر چووبانە نێوی، هەرگیز لێی نەدەهاتنە دەرێ، فەرمانبەرییکردن تەنیا لە شتی پەسەند دایە.

ئیسلام دەڵێ: لە شتی پەسنددا بە قسەی سەرۆکی خۆت دەکەی، هەر کەسێکی بێ، با ئەمیرێك بێ، پێغەمبەریش ﷺ دایناب فەرموویشی بە قسەی بکەن، یانی: بە قسەی بکەن لە شتی باشدا، بەڵام لە خۆ سووتاندندا، نەخێر. ئنجا لە ڕیوایەتەکەی دیکەش دا هاتوە کە ئەو بەرپرسە ناوی (عبداللّٰه بن حُذافة) بووە.

٢/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزۡعُمُونَ أَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ يُرِيدُونَ أَن

يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدۡ أُمِرُوٓاْ أَن يَكۡفُرُواْ بِهِۦ وَيُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمۡ ضَلَٰلَۢا بَعِيدٗا ﴿٦٠﴾، لەوبارەوە دوو گێڕانەوە هەن:

أ- ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه. قَالَ: كَانَ أَبُو بَرْزَةَ الأَسْلَمِي كَاهِنًا يَقْضِي بَيْنَ اليَهُودِ فِيمَا يَتَنَافَرُونَ فِيهِ، فَتَنَافَرَ إِلَيْهِ نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَأنزَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: ﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزۡعُمُونَ أَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ...﴾ إلى قَوْلِهِ: ﴿إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّآ إِحۡسَٰنٗا وَتَوۡفِيقًا ﴿٦٢﴾﴾، أَخْرَجَهُ إِبْنُ أَبِي حَاتِم وَالطَّبَرَانِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيح، وَقَالَ الحَافظ إِبْنُ حَجَر في (الإِصَابَة): إِسنَادُهُ جَيّد، وَأَخْرَجَهُ إِبْنُ جَرِير برقم: (٩٨٩٦)، (٩٨٩٧)، (٩٨٩٨)، والسيوطي في (لُباب النقول) برقم: (٣٠١)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ، دەڵێ: ئەبو بەرزەی ئەسلەمیی فاڵچیی (کاهن) بوو، دادوەریی دەکرد لە نێوان جوولەکەکاندا، لەو شتانەدا کە تێدا دەکەوتنە کێشەوە {دوو نەفەر، چەند نەفەر دەکەوتنە کێشەوە بۆ دادوەرییکردن بۆ چارەسەری کێشەکەیان دەچوونە لای ئەو کاهینە، کە ناوی (ئەبو بەرزەی ئەسلەمیی) بوو}، هەندێك لە مسوڵمانان لەسەر شتێك کەوتنە کێشەوە، چوون بۆ لای ئەبو بەرزەی ئەسلەمیی لە جیاتی ئەوەی بچن بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، خواش ئەو ئایەتەی ناردە خوار، دیارە ئەوانەی کە چوون بۆ لای ئەو کاهینە، مونافیق و دەغەڵ بوون، بۆیە پەروەردگاریش ئەو ئایەتانەی لەسەر ناردوونەتە خوارێ.

ب- ﴿أَخْرَجَ ابْنُ جَرِيرٍ عَنِ الشَّعْبِي قَالَ: كَانَ بَيْنَ مُسْلم وَرَجُل مِنَ اليَهود خصومة، فَقَالَ اليَهودِي: أُحَاكِمُكَ إلى أَهْلِ دِينِكَ، أَو قَالَ إِلى النَّبِيّ لأنهُ قَدْ عَلِمَ أنهُ لا يأخذُ الرِشوَة فِي الحُكْم، فَاخْتَلَفَا وَاتَّفقَا عَلَى أن يأتِيَا

YouTube/AliBapir
FM/Media/Ameer Office

كَاهِنَاً بجُهَيْنَة فَنَزَلَت: ﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزۡعُمُونَ أَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ...﴾، إلى قَوْلِهِ: ﴿إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّآ إِحۡسَٰنٗا وَتَوۡفِيقًا (٦٢)﴾ {(لُباب النقول في أسباب النزول للسِّيوطِي برقم: (٣٠٣)}، واتە: شەعبیی (یەکێکە لە زانایانی تابعین) دەگێڕێتەوە دەڵێ: لە نێوانی مسوڵمانێكو پیاوێکی جوولەکەدا دەمەقاڵێیەك بوو لەسەر شتێك، کابرای جوولەکە گوتی: من دادوەرییت لەگەڵ دەکەم بۆ لای ئەهلی دینەکەی خۆت، یان گوتی: بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، چونکە جوولەکەکە دەیزانی پێغەمبەر ﷺ بەرتیل وەرناگرێ لە حوکمو دادوەرییدا، (دیارە ئەوەی دیکە دەبێ مسوڵمان نەبووبێ موونافیق بووە، بەڵام بە ڕواڵەت مسوڵمان بووە) دوایی ڕێککەوتن کە بچن بۆ لای کاهینێك لە جوهەینە (جوهەینە تیرەیەك بوون کاهینێکیان هەبووە فاڵچییەك کە دادوەریی کردوە لەنێوان خەڵکدا) خواش لەسەر ئەوە ئەم ئایەتەی ناردە خوار، ئەو ئایەتانە کە دوایی باسیان دەکەین چی دەگەیەنن.

٣/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا (٦٥)﴾، ﴿عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ رضي الله عنه قَالَ: خَاصَمَ الزُّبَيْرَ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي شِرَاجِ الْحَرَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ: اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أَرْسِلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِك، فَقَالَ الأَنْصَارِيُّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَنْ كَانَ ابْنَ عَمَّتِك!! فَتَلَوَّنَ وَجْهُ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ قَالَ: يَا زُبَيْرُ اسْقِ ثُمَّ احْبِسِ الْمَاءَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ ثُمَّ أَرْسِلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِك، وَاسْتَوْعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ حَقَّهُ، وَكَانَ أَشَارَ عَلَيْهِمَا قَبْلَ ذَلِكَ بِأَمْرٍ كَانَ لَهُمَا فِيهِ سَعَةٌ، فَقَالَ الزُّبَيْرُ: إِنِّي لأَحْسِبُ هَذِهِ الآيَاتِ إِلاّ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ:

YouTube/AliBapir
FM Media AmeerOffice

﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ... ﴿٦٥﴾ ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (١٦١٦١)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٢٣٥٩)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٦٠٦٥)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٦٣٧)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٣٦٣) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسائِيُّ برقم: (٥٤١٦)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (١٥)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی زوبێر خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ (هەردووکیان هاوەڵن)، دەڵێ: زوبێر لەگەڵ پیاوێك لە پشتیوانەکان لەسەر (شِرَاجِ الْحَرَّةِ)، کە ناوچەیەك بوو لە شاری مەدینە، لەسەر ئاودێریی کەوتنە کێشەوە چوونە لای پێغەمبەر ﷺ پێغەمبەری خوا فەرمووی: ئەی زوبێر تۆ کشتوکاڵەکەی خۆت ئاو بدە، دوایی ئاوەکە بەردەوە بۆ دراوسێکەت (دیارە زوبێر لەلای بنەوانێ بووە، بۆیە فەرموویەتی شتەکەی خۆت ئاوبدە دوایی ئاوەکە بەردەوە، با ئەویش ئاوی بدات)، کابرای پشتیوانیی گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ! لەبەرئەوەی زوبێر کوڕە پوری خۆتە (واتە: لەبەرئەوەی کە دایکی خوشکی بابتە، کە صەفییەیە دیارە زوبێر کوڕی صەفییەیە کە پووری پێغەمبەرە ﷺ) پێغەمبەری خواش دەموچاوی گۆڕاو تووڕە بوو، فەرمووی: ئەی زوبێر کشتوکاڵەکەی خۆت ئاو بدە، دوایی لێی گەڕێ با ئاوەکە پەنگ بخواتەوە، تا دەگاتە بن دیواری، (واتە: بە تەواویی کشتوکاڵی خۆت ئاو بدە)، ئنجا دوایی ئاوەکە بەردەوە بۆ دراوسێیەکەت، وە بە تەواویی هەقەکەیدا بە زوبێر (پێشێ پێغەمبەر ﷺ شتێکی بڕیار دابوو، کە بۆ دراوسێیەکەش باشتر بوو، فەرمووی: هەر ئاوی بدەو بۆی بەربدەوە، بەڵام دوایی کە کابرا پێغەمبەری خوای ﷺ تووڕە کرد، ئەوجار هەقەکەی زوبێری بە تەواوییدا، گوتی: مادام کابرا ئەو قسە نەفامانەی کرد، تۆ بە تەواویی کشتوکاڵەکەی خۆت ئاوبدە ئەوجار ئاوەکەی بەردەوە) جا زوبێر دەڵێ: من پێموایە، ئەم ئایەتانە لەوبارەوە هاتنە خوارێ.

٤/ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَوۡ أَنَّا كَتَبۡنَا عَلَيۡهِمۡ أَنِ ٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ أَوِ ٱخۡرُجُواْ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٞ مِّنۡهُمۡۖ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ فَعَلُواْ

مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَشَدَّ تَثۡبِيتٗا (٦٦) ﴾، واتە: ئەگەر لەسەرمان پێویست کردبان کە خۆتان بکوژن، یان لە نیشتیمانوماڵو حاڵی خۆتان دەربچنو کۆچ بکەن، کەمێکیان نەبێ ئەو فەرمانەیان جێبەجێ نەدەکرد، کەمەکە کێن؟ مسوڵمانە ڕاستەقینەکانن، بەڵام ئەوەی ئیمان بێهێزو دڵ نەخۆشو دەغەڵ بێ، دەستی ناچێتە خۆی خۆی بکوژێ، بەڵکو دەستی ناچێتە ئەوە کە ماڵو حاڵیش بەجێ بهێڵێ، بەڵکو دەستی ناچێتە ماڵەکەشی لەڕێی خوادا خەرجی بکات، لەوبارەوە ئەم بەسەرهاتە هەیەو ئەم ئایەتە بۆیە هاتۆتە خوارێ: ❁أَخْرَجَ إِبْنُ جَرِيرٍ وَابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ السُّدِيِّ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿ وَلَوۡ أَنَّا كَتَبۡنَا عَلَيۡهِمۡ أَنِ ٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ أَوِ ٱخۡرُجُواْ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٞ مِّنۡهُمۡۖ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَشَدَّ تَثۡبِيتٗا (٦٦) ﴾، افْتَخَرَ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ وَرَجُلٌ مِنَ اليَهُودِ فَقَالَ اليَهُودِيُّ: واللَّهِ لَقَدْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْنَا أَنِ اقتُلُوا أَنْفُسَكُمْ فَقَتَلْنَا أَنفُسَنَا، فَقَالَ ثَابِتٌ: وَاللَّهِ لَوْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْنَا أَنِ اقتُلُوا أَنفُسَكُمْ لَقَتَلْنَا أَنفُسَنَا فَأَنزَلَ اللَّهُ فِي هَذَا: ﴿ ... وَلَوۡ أَنَّهُمۡ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَشَدَّ تَثۡبِيتٗا (٦٦) ﴾❁، لُباب النقول في أسباب النزول للسِّيوطِي برقم: (٣٠٩)، واتە: سوددیی دەڵێ: کاتێك کە ئەم ئایەتە هاتە خوار کە دەفەرموێ: ئەگەر لەسەرمان پێویستکردبان خۆتان بکوژن، یاخود لە ماڵو حاڵی خۆتان دەربچن، کەمێکیان نەبێ جێبەجێیان نەدەکرد، سابیتی کوڕی قەیسی کوڕی شەمماس (کە یەکێکە لە هاوەڵان خوا لێی ڕازی بێ) لەگەڵ پیاوێکی جوولەکەدا پێکەوە موناقەشەیان بوو (تفاخر: خۆهەڵکێشانە بەسەر یەکدیدا، دیارە سابیت گوتوویەتی: دینی ئێمە ڕاستترەو ئێمە پابەندترین بە دینی خۆمانەوە، جوولەکەکەش گوتوویەتی: نەخێر ئێمە چاکترین)، ئیدی کابرای جوولەکە گوتی: سوێند بە خوا ئێمە لەسەرمان پێویست کرا، خوا

فەرمووی: خۆتان بکوژن ئێمەش خۆمان کوشت، (ڕاست دەکا، ئەو کاتەی کە گۆلکیان پەرست باب‌و باپیریان، دوایی مووسا سەلامی خوای لێبێ، کە گەڕایەوە، خوا فەرمووی: سزاکەیان ئەوەیە کە یەکدی بکوژن، ئنجا وەختی خۆی باسمان کرد لە تەفسیری سوڕەتی بەقەڕەدا یەکدی کوشتنەکە چۆن بووە، ئایا ئەوانەی کە گۆلکیان نەپەرستوە، ئەوانە بکوژن کە گۆلکیان پەرستوە؟ یاخود بەربنە یەکدی، هەندێك دەڵێن: تاریکیان بەسەر داهات‌و بەربوونە یەکدی یەکدیان کوشت، تا ماوەیەك هەتا خوای دادگەر فەرمووی: بەسە)، جا ئەو جوولەکە گوتی: ئێمە ئەو فەرمانەمان پێکرا، جێبەجێمان کرد، سابیتی کوڕی قەیسیش گوتی: سوێند بە خوا ئەگەر خوا لەسەرمان پێویست بکات، کە خۆمان بکوژین ئێمەش خۆمان دەکوژین، ئیدی خوا عزّ وجل ئەم ڕستەیەی دوایی ناردە خوارێ کە دەفەرموێ: ﴿... وَلَوۡ أَنَّهُمۡ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَشَدَّ تَثۡبِيتٗا (٦٦)﴾، ئەگەر ئەوەی کە ئامۆژگاریی پێکراون (واتە: بۆیان نێردراوەتە خوار لە یاساکانی شەریعەت) ئەوە جێبەجێ بکەن بۆ ئەوان باشترە، وە زیاتریش دەیانچەسپێنێ لەسەر ئیمان‌و، پێویست ناکات بە خۆرگە بخوازن خوای بەرز فەرمانیان پێ بکات کە خۆیان بکوژن، یاخود بەبێ هۆکار ماڵ‌و حاڵی خۆیان بەجێ بهێڵن، دواییش زیاتر مانای ئەو ئایەتانە ڕوون دەکەینەوە.

/٥ هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقٗا (٦٩)﴾، واتە: هەر کەسێك فەرمانبەریی خواو پێغەمبەر ﷺ بکات، ئەوە لەگەڵ کەسانێك دایە کە خوا چاکەی لەگەڵ کردوون، لە پێغەمبەران و صیددیقان‌و شەهیدان‌و صالّحان وە ئەوانەش باشترین هاوەڵن، ئەم ئایەتە بەو بۆنەیەوە هاتۆتە خوارێ: ﴿عَنْ عَائشَةَ رَضِيَ

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَ رَجلٌ إلى النبيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسولَ اللَّهِ! إِنَّك لأَحَبُّ إِليَّ مِن نَفسِي، وَإِنَّك لأَحَبُّ إِليَّ مِن وَلَدِي، وَإِني لأَكُونُ فِي البَيتِ فَأَذكُرُك فَمَا أَصبِرُ حتى آتِيَ فَأَنظرُ إِلَيك، وَإِذَا ذَكَرتُ مَوتي وَمَوتَك عَرَفتُ أَنَّك إِذَا دَخَلتَ الجنةَ رُفِعتَ مَعَ النَّبِيِّينَ، وَإِني إِذَا دَخَلتُ الجنةَ خَشِيتُ أَلا أَرَاك، فَلَم يَرُدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ شَيئًا حتى نَزَلَ جبريلُ عَلَيْهِ السَّلامُ بِهذِهِ الآيةِ: ﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ ...﴾»، (أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي (الكبير) برقم: (١٢٥٥٩)، وابن مردوية بسند لابأس بهِ، وَأَخْرَجَهُ الطَّبَرِيُّ برقم: (٩٩٢٩) عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مُرْسَلاً، وَالسِّيوطِي فِي (لُباب النقول) برقم: (٣١٠)، وَحَسَّنَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٢٩٣٣)، واته: دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، دەڵێ: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر ﷺ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! تۆ لە خۆم لە لام خۆشەویستتری، وە تۆ لە منداڵەکانم (واتە: ڕۆڵەکانم) لەلام خۆشەویستتری، وە من جاری وایە لە ماڵێ دەبم یادی تۆ دەکەمەوە، خۆم ڕاناگرم هەتا دێم تەماشات دەکەم، هێندەم خۆش دەوێی، ئێستاش بیرم کردۆتەوە کە ئەگەر منو جەنابیشت مردین، دەزانم تۆ کە چوویە بەهەشتێ لەگەڵ پێغەمبەران بەرز دەکرێیەوە، بۆ شوێنە بەرزەکانی بەهەشت، وە منیش ئەگەر بچمە بەهەشتێ (دیارە من لە خوارەوە دەبم، لە پلەکانی خوارێ)، دەترسێم کە نەتبینم (ئەو نیگەرانییەی بۆ پێغەمبەر ﷺ دەربڕی)، پێغەمبەری خوا ﷺ هیچ وەڵامی نەدایەوە (بۆچی؟ چونکە پێغەمبەر ﷺ شتێك نەیزانیبێ هەر لە خۆوە قسەی نەکردوە، نەیزانیوە چی وەڵام بداتەوە)، هەتا جبریل دابەزیە خوارێو ئەو ئایەتەی بۆ خوێندەوە کە دەفەرموێ: هەر کەسێك فەرمانبەریی خواو پێغەمبەریی خوا بکات ئەوە لەگەڵ پێغەمبەرانو صیددیقانو شەهیدانو صاڵحان دایە، ئەوانەش باشترین ڕەفیقن، دوایی باسی دەکەین کە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ گوتوویانە: بە هیچ شتێك دڵخۆش نەبووین هێندەی بەو ئایەتە دڵخۆش بووین، واتە: دڵخۆشبون بەوەی کە ئێمەش لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ دەبین.

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای بەرزو مەزن لەم ئایەتانەدا بابەتێکی یەکجار گرنگ، وە هەستیار باس دەکات، ئەویش بابەتی حوکمڕانییە: کۆمەڵگای مسولڵمان دەبێ چۆن بەڕێوەببردرێ؟ بەرپرس و حوکمڕانەکان چۆن دیاری دەکرێن؟ بەرپرس و حوکمڕانەکان دەبێ چۆن مامەڵە بکەن؟ خەڵك دەبێ چۆن ڕەفتارو مامەڵە بکات لەگەڵ حوکمڕان و بەرپرسەکاندا؟ وە سنووری بە قسەکردن و فەرمانبەریی کردن بۆ حوکمڕانان هەتا کوێیە؟ لە چیدا بە قسەیان ناکرێ؟ ئەگەر خەڵك و حوکمڕانان، یان حوکمڕانان لەنێو خۆیاندا، یان خەڵك لەنێو خۆیاندا کەوتنە کێشەو مشتومڕو جیاوازیی و ڕاجیایی یەوە، دەبێ چی بکەن؟ وە پاشان باسی ئەوە دەکات کە ئەوەی ئەهلی ئیمان بێ، وەختێ کێشەو مشتومڕێکیان دەبێ، بۆ دادوەریی کردن واتە: بۆ چارەسەری ئەو کێشەیەی کە لە نێوانیاندا پەیدابووە، بچنەوە بۆ لای کێ؟ دیارە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، کە دیارە لە سەردەمی خۆیدا پێغەمبەری خوا ﷺ بووە، وە لە دوای پێغەمبەر ﷺ بچنەوە بۆ لای حوکمڕانی مسولڵمانان، کە ئەویش دەبێ حوکم بە شەریعەت بکات، چونکە حوکمڕانێك لە ڕوانگەی ئیسلامەوە بە حوکمڕانی شەرعیی دادەنرێ و بەرپرسێك بە بەرپرسێکی ڕەواو شەرعیی دادەنرێ و، دەبێ بە قسەی بکرێ، کە پابەندبێ بە قورئانەوە، وە بە سوننەت و ڕێوشوێنی پێغەمبەرەوە ﷺ، جا ئەو ئایەتانە باسی ئەم بابەتە گرنگە دەکەن، خوا ﷻ لە سەرەتادا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ﴾، بێگومان خوا فەرمانتان پێدەکات کە سپاردەکان بگێڕنەوە بۆ خەڵکی شایستەی خۆیان، لێرەدا بەگشتی خوا فەرمووویەتی سپاردەکان، بەڵام بە پێی سیاق و زنجیرەی ئایەتەکان لێمان حاڵی دەبێ کە لێرەدا مەبەست لە ئەمانەت، واتە: سپاردەی حوکمڕانیی، کەواتە: لێرەدا خوا ﷻ کۆمەڵگەی مسولڵمان دەدوێنێ و دەفەرموێ: ئەی مسولڵمانینە! ئەی کۆمەڵگای

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

مسولْمان! خوا فەرمانتان پێدەكات سپاردەكانی حوكمڕانیی تەسلیمی خەڵكی شایستەی خۆیان بكەن، واتە: كەسانێك هەڵبژێرن، كەسانێك دابنێن بۆ بەرپرسێتیی خۆتان، بۆ حوكمڕانییتانو بۆ ئیدارەی وڵاتتان، بۆ بەڕێوەبردنی دینو ژینتان، كە شایستەبن، ئاوا فەرمان بە كۆمەڵگای مسولْمان دەكات، ئنجا دوایی فەرمان بە حوكمڕانان دەكاتو دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحْكُمُوا۟ بِٱلْعَدْلِ﴾، یانی: (إنَّ اللـهَ یَأمركمْ إذَا حَكَمْـتُم بَیْنَ النَّاسِ أنْ تَحْكمُوا بالعَدْلِ) خەڵك حوكمڕانان هەڵدەبژێرن حوكمڕانانی شایستە، كە بزانن دادگەر دەبنو پارێزكار دەبنو پابەند دەبن بە شەریعەتەوە، حوكمڕانەكانیش پێویستە حوكمو دادوەریی بكەن بە دادگەرانە لە نێوانی خەڵكدا، دوایی دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓ﴾، بێگومان خوا ئەوەی ئامۆژگارییتانی پێدەكات، باشترین شتە، جا هیچ شتێك هەیە باشتر لەوەی كە خوا ئامۆژگاریی ئێمەی پێ بكات؟! ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعًۢا بَصِيرًا﴾، بێگومان خوا بیسەرەو بینەرە، بیسەرە، هەموو دەنگو قسەو باسێكتان دەبیستێ، بینەریشە، هەموو حاڵو وەزعێكتان دەبینێ، كەواتە: ئەگەر خوا بەرنامەتان بۆ دابنێ، لەبەرئەوەی هەموو شتێك دەبیستێو، هەموو شتێك دەبینێو، هەموو شتێك دەزانێ، وە هەموو شتێكیش دەتوانێ، مانای وایە ئەو بەرنامەیەی كە خوا دایدەنێ، باشترین بەرنامە دەبێ، ئنجا خوا ﷻ دوای ئەوەی فەرمانی بە كۆمەڵگای مسولْمان كرد كە سپاردەی حوكمڕانیی بە كەسانی شایستەی خۆیان بسپێرن، وە فەرمانی كرد بە حوكمڕانان كە بە دادگەریی دادوەریی بكەنو حوكمڕانیی بكەن، ئنجا بۆ جاری پێنجەم لەم سوورەتەدا بە نازناوی ئیمان مسولْمانان دەدوێنێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟﴾، ئەوە جاری پێنجەمە، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ﴿أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَأُو۟لِى ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ﴾، فەرمانبەریی خوا بكەن، وە فەرمانبەریی

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

پێغەمبەر ﷺ بکەن، وە هی کاربەدەستانێك لە خۆتان، لێرەدا جێی سەرنجە کە خوا ﷾ بۆ زاتی خۆی فەرموویەتی: ﴿ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ ﴾، وە بۆ پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴾، واتە: وشەی: فەرمانبەریی بکەن ﴿ أَطِيعُواْ ﴾، بۆ خۆیشی بەکارهێناوەو بۆ پێغەمبەریش ﷺ بەڵام دوایی بۆ کاربەدەستان فەرموویەتی: ﴿ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴾، وشەی (إطاعة)ی بۆ بەکار نەهێناون، جا ئایا ئەمە یانی چی لێرەدا؟ واتە: فەرمانبەرانێك فەرمانبەریی یان بۆ دەکرێو بە قسەیان دەکرێ، گوێڕایەڵییان بۆ دەکرێ، کە لە فەرمانبەریی (إطاعة)ی خواو پێغەمبەری خوا ﷺ دابنو فەرمانبەران وحوکمڕانێك دەبێ بە قسەیان بکرێ، کە پابەند بن بە قورئانی خواو بە سوننەتی پێغەمبەری پێشەواوە ﷺ، دوایی دیارە لە مەسەلە گرنگەکاندا زیاتر تیشك دەخەینە سەر ئەو مەسەلە کە ئەوە چۆنە؟

پاشان باسی چۆنیەتی چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان دەکات: ﴿ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ ﴾، ئنجا ئەگەر لە شتێکدا کەوتنە مشتومڕو ناکۆکیی یەوە لە نێوخۆتاندا ئەی مسوڵمانینە ! یان ئەی مسوڵمانان! لەگەڵ حوکمڕانەکان، یاخود ئەی حوکمڕانەکان لە نێو خۆتاندا، هەمووی دەگرێتەوە، ئەوە ئەو کێشەو مشتومڕە کە بۆتان چارەسەر نەکرا ﴿ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ ﴾، بیبەنەوە بۆ لای خواو بۆ لای پێغەمبەر، واتە: بۆ لای قورئانی خواو بۆ لای سوننەتی پێغەمبەری خوا ﷺ، ﴿ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ ﴾، ئەگەر ئێوە ئیمانتان بە خواو ڕۆژی دوایی هەیە وابکەن، واتە: ئەگەر کێشەو مشتومڕەکانتان نەبەنەوە بۆ لای تەرازووی شەریعەت، تەرازووی قورئانو سوننەت، مانای وایە نیشانەی پرسیار لەسەر ئیمانو مسوڵمانەتییەکەتان پەیدادەبێ، تۆ چ مسوڵمانێکی کە ڕازی نەبی بە حوکمی شەرع، کوردەواریی

خۆمان دەڵێن: (دەستێك شەرع بیبڕێ خوێنی لێ نایەت) مەبەستیان ئەوەیە کە شەرع زوڵم لە کەس ناکات شەریعەتی خوای پەروەردگار حوکمی خوایە، خواش بەیەك چاو تەماشای بەندەکان دەکات، وە بەندەکان بۆ خوا هەموویان یەکسانن، خوا خزمایەتیی لەگەڵ کەسدا نیە، کەسی لێ نزیکتر نیە لە کەس، هەمووی بۆ خوا وەك یەکە، کێ لە خوا نزیکترو بەڕێزترە؟ ﴿... إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ⑬﴾ الحجرات، واتە: بێگومان بەڕێزترتان لەلای خوا پارێزکارترتانە، پارێزکار (متقي) کێیە؟ کەسێکە زیاتر خۆ دەپارێزێ لەو شتانەی کە خوا قەدەغەی کردوون، وە زیاتر ئەو شتانە ئەنجام دەدا کە خوا فەرزی کردوون، چونکە تەقوا بریتیە لە جێبەجێکردنی واجبەکانو نەشکاندنی قەدەغەکان، کەواتە: کێ زیاتر پابەندبێ بە شەریعەتەوەو فەرمانەکانی خوا جێبەجێ بکات، خۆی لە نەهییەکانی خوا بپارێزێ، ئەوە لە خوا نزیکترە، وە لەلای خوا بەڕێزترو خۆشەویستترە، کەواتە: شەریعەتی خوا بۆ هەمووان وەك یەکە، دوایی دەفەرموێ: ﴿ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا﴾، ئا ئەوە، واتە: فەرمانبەرییتان بۆ خواو بۆ پێغەمبەر ﷺ وە بۆ کاربەدەستانێك کە لە خۆتانن، بۆخۆتان داتاناونو، وە لە خۆشتانن، مسوڵمانن و پابەندن بە شەریعەتەوە، وە پاشان گێڕانەوەی مشتومڕو کێشەکانتان بۆ لای شەریعەتو بۆ لای قورئانو سوننەت، ئا ئەوە بۆ ئێوە چاکترە لە دنیادا، وە لە قیامەتیش سەرەنجامی باشترە.

ئنجا خوا ﷻ بۆمان باسی هەڵوێستی کۆمەڵێك خەڵکی بەناو مسوڵمانی لەڕاستییدا دەغەڵو مونافیقو دڵ نەخۆش دەکاتو دەفەرموێ: ﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزۡعُمُونَ أَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانە نادەی کە پێیان وایە ئیمانیان

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

بەوە هێناوە کە بۆ تۆ دابەزێنراوە، وە ئیمانیان بەوەش هێناوە کە پێش تۆش دابەزێنراوە، واتە: پێیان وایەو لافی ئەوە لێدەدەن کە ئیمانیان بە قورئان هەیە کە بۆ تۆ دابەزێنراوە، وە ئیمانیان بە کتێبەکانی دیکەی خواش هەیە، کە پێش تۆ دابەزێنراون، کەچی چی دەکەن؟ ﴿ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ ﴾، دەیانەوێ دادوەریی خۆیان بەرن بۆ لای طاغووت، کێشەو مشتومڕێکیان هەبێ دەیانەوێ بچن لای طاغووت، چارەسەری بکەن، ﴿ وَقَدۡ أُمِرُوٓاْ أَن يَكۡفُرُواْ بِهِۦ ﴾، لەگەڵ ئەوەشدا فەرمانیان پێکراوە کە کوفر بە طاغووت بکەن، وەك خوای بێنیاز لە سوورەتی (البقرة)دا دەفەرموێ: ﴿ ... فَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَاۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾ ﴾، واتە: هەر کەسێك کوفر بە طاغووت بکاتو ئیمان بە خوا بێنێ، دەستی لە قوڵفەیەکی قایمەوە گرتووە کە ناپچڕێ، کەواتە: فەرمانیان پێکراوە کوفر بە طاغووت بکەن، کەچی ئەوانە لەجیاتی کوفری پێ بکەن دەچن ئیمان بە طاغووت دێنن‌و، کێشەو مشتومڕەکانیان دەبەن بۆ لای طاغووت، طاغووت کێیە؟ هەر کەسێکە کە حوکم بە شەریعەت نەکات، هەر کەسێکە حوکم بەو قورئان‌و بە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ نەکات، وە بەو یاسایانەی کە لە قورئان‌و سوننەت هەڵدەهێنجرێن، نەکات، نەك هەرکەسێك وابێ ئەوە طاغووتە، طاغووت لە ئەسڵدا لە (طُغيان)ەوە هاتوە، دەگوترێ: (طَغَى، يَطْغى، طُغيَانًا) واتە: سەرکێش بوو لە سنوور دەرچوو، طاغووت صیغەی موبالەغەیە، واتە: زۆر یاخیی، زۆر لە سنوور دەرچوو، گوتراوە: (الطَّاغُوت: مَنْ تَجَاوَزَ الحَدّ فِي العِصيَان) واتە: کەسێك کە لە سەرپێچییکردنی خوادا هەموو سنوورەکانی بەزاندوون ئەوە طاغووتە، ئایا ئەو کەسە هەموو سنوورەکان نابەزێنێ، کە شەریعەتی خوا لەوێ بێ، کەچی بۆخۆی بچێ بەرنامە بۆ خەڵکی دابنێ؟

بڵـێ: وەرن بە قسەی من بکەنو گوێ مەدەنە شـەریعەت، گوێ مەدەنـە قورئـانو سـوننەت، وەرن بـە قـسەی مـن بکـەن؟ بێگومـان ئـەوە طـاغووتـەو خـۆی لـە خەڵکـی کردۆتـە پەرسـتـراو، دەیـەوێ خـەڵك لـە جیـاتی خـوا ئـەو بپەرسـتـێ، چونکە پەرستن یـانی: چی؟ یـانی: ئەوپـەڕی ملکـەچی، ئەوپـەڕی ملکـەچییت بـۆ هـەر کەسـێك بـێ، ئـەوە ئـەو کەسـەت پەرسـتوە، جـا خـوا ﷾ دەفـەرموێ: ﴿ وَيُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمۡ ضَلَٰلَۢا بَعِيدٗا ﴾، وە شـەیتان دەیـەوێ زۆر بـە دووریـی گومڕایـان بکـات، واتـە: گومڕاییـەکی دوور گومڕایـان بکـاتو زۆریـان دووربخاتـەوە، هـەر نەیەنـەوە سـەر ڕاسـتە ڕێ، کەواتـە: لـە ئەنجـامی بـە دادوەر دانـەنانی شـەریعەتداو بـە دادوەر دانـەنانی پێغەمبـەر ﷺ کـە پێغەمبـەر ﷺ شـەریعەتی خـوای بـۆ بـەجێ هێـشتووین، ئـەوە ئینـسان زۆر گـومڕا دەبـێو دوور دەکەوێتـەوەو لـە ڕاسـتە ڕێـی خـوا لادەدات، ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ ﴾، وە ئەگـەر پێیـان بگـوترێ: وەرن بـۆ لای ئـەوە کـە خـوا ناردوویەتە خوار، کە بریتیـە لە قورئان، وە بۆ لای پێغەمبـەر ﴿ رَأَيۡتَ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودٗا ﴾، تۆ مونافیقەکـان دەبینـی لێـت لادەدەن، بۆخۆشیان لێـت دوور دەکەونـەوە، خەڵکیـشت لـێ دوور دەخەنـەوە ﴿ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودٗا ﴾، واتە: خۆشیانو خەڵکیش لادەدەن، لە جیاتی ئەوەی بێن بڵێن: ئـەی پێغـەمبـەری خـوا ﷺ! مـادام جەنـابت دەفـەرمووی‌و مـادام مـسوڵمانین، جەنـابت چی دەفەرمووی لەسەر سەرو چاو دایدەنێین، لـە جیـاتی بـێن کـە بـانگ دەکرێن، لادەدەن، ئنجـا دەفـەرموێ: ﴿ فَكَيۡفَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةُۢ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيهِمۡ ﴾، ئایا ئەوانە چی دەکەن، ئەگەر بەڵایـەکیان تـووش بـوو بـەهۆی کـردەی دەستی خۆیانەوە؟! ﴿ ثُمَّ جَآءُوكَ يَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّآ إِحۡسَٰنٗا وَتَوۡفِيقًا ﴾، دوایی دێنە لاتو سـوێند بـە خـوا دەخـۆن دەڵـێن: تـەنیا مەبەسـتمان چاکەکـارییو

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

مەبەستمان ڕێکخستنو ئاشتەوایی بوو، واتە: ئەوانەی کە حوکم بە شەریعەت ناکەن دەڵێن: وەڵلاهی مەبەستمان ئەوەیە کاروباری وڵاتەکە بەڕێوەبچێو کێشەکان چارەسەربن، وە مەبەستمان بەس چاکەیەو ئێمەش هەر دەمانەوێ کەموکوڕییو مشتومڕەکانی خەڵکی چارەسەر بکەین، واتە: سوێند دەخۆن کە ئەوە هاندەریان بووە، بەڵام خوا دەفەرموێ: نەخێر لەڕاستییدا ئیمانیان بە شەریعەتی خوا نیە، ئیمانیان بە کتێبی خوا نیەو ئیمانیان بە پێغەمبەری خوا ﷺ نیە، ئەگەرنا تۆ بڵێی بەندەکانی خوا لە خوا دڵسۆزتربن بۆ بەندەکان؟! تۆ بڵێی ئەوان لە خوا چاکتر بزانن موشکیلەی خەڵکی چۆن چارەسەر دەبێ؟! وەزعی خەڵکی چۆن بەڕێوەدەچێ؟! خوا لە هەموو کەس باشتر نازانێ؟! کەسێك هەر شارەزایی بە ئەلیفو بێی ئیسلامەتیی هەبێ، دەزانێ کە خوا ﷻ لە هەموو کەس زاناترەو شارەزاترەو کاربەجێ ترە.

ئنجا ئایا مەبەست لەوە چییە کە بەڵایەکیان تووش بێ بە هۆی کردەی دەستی خۆیانەوە؟! توێژەرەوان زۆر قسەیان لەسەر کردوە کە دوایی زیاتر ڕوونی دەکەینەوە، هەندێك دەڵێن: ئەوەیە لە ئەنجامی نەگەڕانەوە بۆ شەریعەتدا، یان دەبینی مشتومڕو کێشەکانیان تەشەنە دەکەن، یاخود کێیان بەهێزتربێ، زوڵم لەوی دیکە دەکات، یاخود مەبەست پێی ئەوەیە کە دوایی پێغەمبەر ﷺ و مسوڵمانان لە ئەنجامی ئەو هەڵوێستو ڕەفتارانەدا دەیانناسن، کە ئەوانە مسوڵمان نین، مونافیقنو نیشانەی پرسیاریان دەخەنە سەر، وە لەوەودوا بە جۆرێکی دیکە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن، کە ئەوە موصیبەتە بۆ ئەوان، لەوکاتەدا دێن سوێند دەخۆنو پاکانەی خۆیان دەکەن، خواش دەفەرموێ: ﴿ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُ ٱللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمۡ ﴾، ئەوانە کەسانێکن خوا دەزانێ چی لە دڵیاندا هەیە ﴿ فَأَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ ﴾، لەبەرئەوە وازیان لێبێنە ﴿ وَعِظۡهُمۡ ﴾، ئامۆژگارییشیان بکە، مادام تۆ پێغەمبەری خوای و ڕەحمەتی خوای بۆ هەموو خەڵکی، ئامۆژگارییان بکە بەڵکو واز لەو هەڵوێستەی خۆیان

بێنن، ﴿ وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴾، وە قسەیەکیان پێ بڵێ لەنێو دڵیاندا کاریگەریی هەبێ، ﴿ وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴾، تۆ قسەیەکیان بۆ بکە کە کاریگەریی تەواویی هەبێو بەتەواویی مانا لە دڵیاندا بچەسپێ، بۆئەوەی واز لەو ڕەفتارەی خۆیان بێنن کە کوفرو نیفاقەو بگەڕێنەوە سەر جادەی شەریعەت، ئنجا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ﴾، وە هیچ پێغەمبەرێکمان ڕەوان نەکردوە، مەگەر بۆئەوەی کە بە فەرمانی خوا فەرمانبەریی بۆ بکرێ، واتە: ئەوانە بۆیان نیە بڵێن: ئەگەر بۆ لای قورئان بێ، باشە، بەڵام بۆ لای پێغەمبەر ﷺ ئەویش بەشەرێکە وەك ئێمە، نەخێر پێغەمبەر ﷺ چ ئەوەی وەك قورئان پێمان دەڵێ، چ ئەوەی وەك فەرمایشتی خۆی پێمان دەڵێ، مادام فەرمووی: خوا وایفەرمووەو وەحیی خوایە، ئەوە بۆ ئێمە پابەندکەرە، خوا دەفەرموێ: هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردوە مەگەر بۆ ئەوە کە بە قسەی بکرێ فەرمانبەریی بۆ بکرێ بە فەرمانی خوا ﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ جَآءُوكَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ ٱللَّهَ وَٱسْتَغْفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُوا۟ ٱللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴾، دەفەرموێ: ئنجا ئەگەر ئەوانە وەختێك ستەمیان لە خۆیان دەکرد، جا ئایا زوڵم لەخۆکردنەکەیان چی بوو؟ ئەوەبوو کە ئامادە نەبوون دادوەرییەکەیان بێننە لای شەریعەت، ئامادە نەبوون چارەسەری کێشەکەیان بێننە لای پێغەمبەر ﷺ، وە چوون بۆ لای طاغووت، ئنجا وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەکەیدا باسمان کرد: ئەو طاغووتە ئەبو بەرزەی ئەسلەمیی یە، کەعبی کوڕی ئەشرەفە، کاهینێکی دیکەیە لە جوهەینە، سەرکردەو طاغووتێکی دیکەیە، کە ئیمانی بە قورئانو بە ئیسلام نیە، بچی بۆ لای تاکو کێشەکەت چارەسەر بکات ... هتد، جا دەفەرموێ: ئەگەر کاتێك ئەو زوڵمەیان لەخۆیان دەکرد، هاتبانە لای تۆ، وە داوای لێبوردنیان لە خوا کردبا، وە پێغەمبەریش ﷺ

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

داوای لێبووردنی بۆ لە خوا کردبان ﴿لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابٗا رَّحِيمٗا﴾، ئەو کاتە دەیانبینی خوا زۆر تۆبە وەرگرەو زۆریش بە بەزەییو میهرەبانە لەگەڵیان، واتە: خوا ڕێی گەڕانەوەیان پێشان دەدات، دوای ئەوەی بە پێغەمبەری ﷺ فەرموو وازیان لێبێنە، واتە: سزایان مەدە لەسەر ئەوە، مادام دەڵێن مسوڵمانین، لەسەر ئەوە سزایان مەدە دەغەڵو موونافیقن، بەڵام سزایان مەدە، وە دوایی فەرمووی: ئامۆژگارییان بکە، وە قسەیەکی کاریگەریان بۆ بکە، ئنجا دواییش ڕێی گەڕانەوە بۆ لای خوایان بۆ ئاچووخ دەکاتو دەفەرموێ: با داوای لێبووردن لە خوا بکەن.

ئنجا خوای میهرەبان دەفەرموێ: ﴿فَلَا﴾، واتە نەخێر، ئەوانە ئیماندارنین ئەوانە بە بڕوادار لەقەڵەم نادرێن، ﴿وَرَبِّكَ﴾، سوێند بە پەروەردگارت ﴿لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ﴾، ئەوانە ئیمان ناهێنن هەتاکو تۆ نەکەنە دادوەر، ﴿فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ﴾، لە هەر شتێکدا کە تێیدا کەوتوونەتە تێکەڵیی، تێیدا کەوتوونە مشتومڕو ڕاجیاییو، تێیدا دەستەو یەخەبوون، دەبێ تۆ بکەنە دادوەر، ئنجا ئایا هەر بەوەندە تەواو دەبێ، بڵێن: پێغەمبەر ﷺ دادوەرەو شەریعەتی خوا دادوەرە، فەرموو شەریعەت چی دەڵێ؟ نا، ماویەتی !! ﴿ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ﴾، دوایی لە دڵیشیاندا هیچ سەغڵەتییەك هەست پێ نەکەن، سەبارەت بەو بڕیارەی، کە تۆ داوتە ئەی پێغەمبەر ﷺ واتە: شەریعەت، بۆئەوەی لێمان تێکنەچێ، چونکە ئەم ئایەتانە هەر بۆ سەردەمی پێغەمبەر ﷺ نەهاتوون، یاخود هەر کەسێك کە لەجێی پێغەمبەری خوا ﷺ شەریعەت پیادە دەکات، حوکمڕانی مسوڵمانان، بەرپرسانی مسوڵمانان کە شەریعەت پیادە دەکەن، دەبێ ئەوان ببنە دادوەر کێشەو مشتومڕەکانی مسوڵمانانو کۆمەڵگا چارەسەر بکەن، ئنجا ئەو بڕیارەی کە دەدرێ لەلایەن دەسەڵاتی شەرعییەوە بە پێی شەریعەت، دەبێ،

ئەو کەسە کە بڕیارەکەی بۆ دراوە، چ بە قازانجی بێ، چ بە زیانی بێ، هەست بە هیچ سەغڵەتییەك نەکات، واتە: پێی ناخۆش نەبێ، ﴿ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ﴾، وە دوای ئەوەش دەبێ بە تەواویی ملکەچبن‌و گەردنکەچبن، واتە: موویان لێ نەلەخشێ لە بەرانبەری شەریعەتداو، بێ گنج‌و بێ گرێ‌و گۆڵ بن، ئەوجار بە ئیماندار لەقەڵەم دەدرێن، ئنجا خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ دەفەرموێ: ﴿ وَلَوۡ أَنَّا كَتَبۡنَا عَلَيۡهِمۡ أَنِ ٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ أَوِ ٱخۡرُجُواْ مِن دِيَٰرِكُم ﴾، واتە: ئەگەر ئێمە لەسەرمان نووسیبان، واتە: لەسەرمان پێویست کردبان، کە خۆتان بکوژن، یاخود لە ماڵ‌و حاڵی خۆتان دەرکەون ماڵ‌و حاڵ بەجێبهێڵن لە پێناوی خوادا، ﴿ مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٞ مِّنۡهُمۡ ﴾، کەمێکیان نەبێ ئەوەیان ئەنجام نەدەدا، یانی: ئەو خۆ کوشتنەو ئەو ماڵ‌و حاڵ بەجێهێشتنەیان ئەنجام نەدەدا، لێرەدا مەبەست چییە؟ ئەوەی من تێیدەگەم مەبەست ئەوەیە کە خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ دەفەرموێ: من لە شەریعەتی خۆمدا شتێکم لەسەر پێویست نەکردوون قورس بێ، واتە: بۆتان نەکرێ ئەدی ئەگەر خوا فەرمووبای: خۆتان بکوژن؟ ئەدی ئەگەر فەرمووبای: دەبێ ماڵ‌و حاڵی خۆتان بەجێبهێڵن؟ ئەگەر فەرمووبای: دەی هەرچی هەتە دەبێ هەمووی ببەخشی؟ خۆ تۆ خوا هەرچی فەرمووە، دەبێ جێبەجێی بکەی، خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ئەوەم پێ نەگوتوون، ئەگەر پێم گوتبان، کەمێك نەبێ نەتاندەکرد، واتە: مسوڵمانە ڕاستەقینەکان ئەگەر ئەوەشیان پێ گوترابایە هەر دەیانکرد، وەك لە هۆی هاتنە خوارەوە باسمان کرد، کە (ثابت بن قیس) گوتی: وەڵڵاهی ئەگەر خوا لەسەری پێویست کردبایین خۆمان بکوژین خۆمان دەکوشت، دیارە ئینسانی ئیمانداری بەڕاستی وایە، جا فەرقی چییە، کابرا دەچێ سوور دەزانێ لە جەنگ لە دژی کافران دەکوژرێ، کەچی دەشچێ! بەڵام خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ دەفەرموێ: من شتێکم لەسەر پێویست نەکردوون زۆر قورس بێ، ئەوەی کە لەسەرم پێویست کردوون، لە تواناتاندا هەیە زۆر قورس

نیە، واتە: بە هەمووتان دەکرێ، بە کەسێك کە هەر ئیمانێکی مام نێوەندیشی هەبێ، پێی دەکرێ، دوایی دەفەرموێ: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴾، وە ئەگەر ئەوەی پێی ئامۆژگاریی دەکرێن، ئەنجامیان دابایەو کردبایان، واتە: یاساکانی شەریعەت کە بۆیان نێردراون، ئەوە بۆ ئەوان باشتر بوو، وە توندتریش دەیچەسپاندن، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە دیارە هەموو خێرێك لە ملکەچیی بۆ شەریعەت دایە، وە بەهۆی پابەندییمان بە شەریعەتەوە، ئیمان زیاتر لە دڵماندا دەچەسپێ، وەك لە سوورەتی (البقرة)شدا دەربارەی ماڵ بەخشین دەفەرموێ: ﴿وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ ...﴿٢٦٥﴾﴾، واتە: وە وێنەی ئەو کەسانەی ماڵی خۆیان دەبەخشن لە پێناوی ڕازیکردنی خواداو، وە بۆئەوەی کە دەروونیان زیاتر بچەسپێنن لە ئەنجامی پابەندیی بە شەریعەتەوە، ﴿وَإِذًا لَّأَتَيْنَٰهُم مِّن لَّدُنَّآ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾، وە ئەگەر ئەوان ئەوەی کە پێی ئامۆژگاریی دەکرێن، جێبەجێیان کردبا، ئێمە پاداشتێکی مەزنمان دەدانێ، ﴿وَلَهَدَيْنَٰهُمْ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴾، وە ڕێی ڕاستمان پێشان دەدان، کەواتە: ئینسان تا زیاتر پابەندبێ بە شەریعەتەوە، زیاتر دەکەوێتە سەر ڕێی ڕاست، وە ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە گرتنی ڕێی ڕاست، ڕێی شەریعەت، ئەوەنیە کە وەك سکەی شەمەندەفەر بکەویە سەری و بڕۆی! بەڵکو هەمیشە ئینسان پێویستی بەوە هەیە، چاو بە خۆیدا بگێڕێتەوە، وە ئاگای لە خۆی بێ و خۆی پابەند بکات بە شەریعەتەوە، ئنجا خوا ﷻ لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴾، وە هەر کەسێك فەرمانبەریی خواو پێغەمبەر بکاتو،

لە قسەیان دەرنەچێو گوێڕایەڵیان بێ، کە فەرمانبەریی خوا، پابەندییەی بە قورئانەوەو، فەرمانبەریی پێغەمبەری خوا ﷺ پابەندیی یە بە ڕێوشوێنی پێغەمبەرەوە ﷺ ئنجا ئایا ڕێوشوێنو سوننەتی پێغەمبەر ﷺ چییە؟ ئەویش هەر بریتیە لە جێبەجێکردنی قورئان، سوننەتی پێغەمبەر ﷺ هەر قورئانە، بەڵام بە جێبەجێکراویی‌و بە بەرجەستەکراویی، وەك لەم حەدیسەدا هاتوە: ﴿عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: أَخْبِرِينِي عَنْ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ﴾، رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٢٤٦٤٥) وَقَالَ شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين، واتە: سەعدی کوڕی هیشام دەڵێ: پرسیارم کرد لە عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەربارەی ڕەوشتی پێغەمبەر ﷺ، ئەویش گوتی: ڕەوشتی پێغەمبەر ﷺ قورئان بوو، بەڵێ پێغەمبەری خوا ﷺ سوننەتەکەی بریتیە لە جێبەجێکردنی قورئان، بەڵام بە جێبەجێکردنەوە، بە شەرحو ڕوونکردنەوەوە، جا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: هەر کەسێك فەرمانبەریی خواو پێغەمبەری خوا بکات، ئەوە لەگەڵ ئەو کەسانەدایە کە خوا چاکەی لەگەڵ کردوون، ئەوانەی کە خوا چاکەی لەگەڵ کردوون کێن؟ چوار جۆرە کەسن:

١/ پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) کە لە هەموو کەس پلەیان بەرزترە.

٢/ لە دوای ئەوان صیددیقان، ئەوانەن کە زۆر بە مەحکەمی بڕوایان بە پێغەمبەران هەبووە، وە هەرچی پێغەمبەران گوتوویانە بە ڕاستیان داناون، وە بڕوایان پێ هێناون، سەرۆکی هەموو صیددیقانیش ئەبو بەکری صیددیقە خوا لێی ڕازی بێ، هەڵبەتە مانای وانیە هەر (ئەبو بەکر) صیددیق بووە، بەڵکو عومەری کوڕی خەتتابیش‌و (عوسمان)یش‌و (عەلی)یش‌و زۆرێك لە هاوەڵانی دیکەی پێغەمبەریش ﷺ صیددیق بوون، صیددیق واتە: زۆر ئیمانێکی پتەوی هەبێ بە پێغەمبەر ﷺ، بەڵام دیارە ئەبو بەکر ئەو نازناوەی زیاتر پێ بڕاوە، لەبەرئەوەی کە لە هەموویان زیاتر پێغەمبەری خوای ﷺ بە ڕاست داناوە،

وە لە پێش هەموویاندا پێغەمبەری خوای ﷺ بە ڕاست داناوە، یەکەمین کەس لە پیاوان پێغەمبەری خوای ﷺ بە ڕاست داناوەو ئیمانی پێ هێنا، ئەبو بەکری صیددیق بوو، خوا لێی ڕازی بێ.

٣- ئنجا شەهیدان، واتە: ئەوانەی کە شایەدیی دەدەن کە هەر دینی خوا ڕاستە، وە شەهیدیش بۆیە پێی دەگوترێ: شەهید، چونکە بە خوێنی خۆی شایەدیی دەدات کە دینی خوای بەڕاست داناوە، تا خۆی لە پێناودا شەهید کردوە.

٤- وە (صالحین) واتە: چاکان، چاکەکاران، ﴿ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴾، ئەوانەش باشترین هاوەڵو ڕەفیقن ﴿ ذَٰلِكَ ٱلْفَضْلُ مِنَ ٱللَّهِۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ عَلِيمًا ﴾، ئەوەش بەخششێکە لە خواوە، وە خوا بەسە بۆ زانایی بە هەموو کەسو، خوا دەزانێ کێ شایستەی ئەو پلەو پایانەیە، بۆئەوەی کە بە نسیبی بکاو هیدایەتی بدا بۆی.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: خوا ﷻ لە ئایەتەکانی: (٥٨، ٥٩)ی سوورەتی (النساء)دا کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿٥٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ﴿٥٩﴾ ﴾، ئەم دوو ئایەتە وەك من لە زنجیرە وتاری: (ئیسلامو دەوڵەتداریی‌و حوکمڕانیی)دا باسم کردوە، تاکە دوو ئایەتێکن لە هەموو قورئاندا کە ئاماژە دەکەن بە چەند بنەمایەکی گەورەو گرنگی حوکمڕانیی‌و دەوڵەتداریی، وە ئاماژە دەکەن بە بنەما گرنگەکانی سیستەمی حوکمڕانیی لە ئیسلام دا، چونکە لە ئایەتی یەکەمیان کە خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ... ﴿٥٨﴾ ﴾، وەك دواییی زیاتر ڕوونی دەکەینەوە: ڕووی دواندن لە کۆمەڵگای مسوڵمانانەو دەفەرموێ: بێگومان خوا ﷻ فەرمانتان پێدەکات کە سپاردەکان بگێڕنەوە بۆ خەڵکی شایستەی خۆیان، لێرەدا بە پێی سیاقی ئایەتەکە (وەك دوایی دەیسەلمێنین) دەردەکەوێ کە مەبەست لە ئەمانەت هەرچەندە لە ئەسڵدا وشەی (أَمَانَات) کۆی (أَمَانَة)یە، بە مانای سپاردە (وَدِيعَة) ی، شتێك کە بە خەڵکێك دەسپێردرێ بۆئەوەی بیپارێزێ، بەڵام لێرەدا مەبەست لە (أَمَانَات) واتە: بەرپرسیارەتییەکان، بەرپرسیارێتی بەڕێوەبردنو ئیدارەکردنی کۆمەڵگاو دەوڵەت، خوا ﷻ لە ڕستەی یەکەمی ئایەتی یەکەمدا، ڕوو لە کۆمەڵگای مسوڵمان دەکات‌و

دەفەرموێ: خوا فەرمانتان پێدەکات بەرپرسیارێتییەکان کە ئەمانەتن‌و گەورەترین ئەمانەتیشن، بە خەڵکی شایستەی خۆیان بسپێرن، واتە: بەرپرسانی شایستە دابنێن‌و کەسانێك دابنێن حوکمڕانتان بن، کە شیاوولێهاتووبن، وە لە ڕستەی دووەمیدا کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِ ﴾، ئەوە فەرمان دەکات بە حوکمڕان‌و بەرپرسان‌و دەفەرموێ: وە ئەگەر دادوەرییتان لە نێوانی خەڵکدا کردو حوکمڕانییتان کرد، بە شێوەیەکی دادگەرانە دادوەریی‌و حوکمڕانیی بکەن، کەواتە: ئەوە دوو بنەما:

١/ بنەمای یەکەمیان فەرمان بە کۆمەڵگا دەکات کە بەرپرسان‌و حوکمڕانانی شایستە هەڵبژێرن، وە ئەمانەتی بەرپرسیارێتیی‌و حوکمڕانییان پێ بسپێرن.

٢/ ڕستەی دووەم کە بنەمای دووەمی تێدایە، فەرمان دەکات بە حوکمڕانان کە بە دادگەریی حوکمڕانیی بکەن، ئنجا ئایەتی دووەم کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴾، ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! فەرمانبەریی خوا بکەن‌و فەرمانبەریی پێغەمبەر بکەن، وە هی کاربەدەستانێك کە لە خۆتانن، ئەمەش بنەمای سێیەمی حوکمڕانیی یە کە چۆنیەتی مامەڵەکردنی خەڵکە لەگەڵ حوکمڕاناندا، هی پێشیێ چۆنیەتی مامەڵەکردنی حوکمڕانان بوو لەگەڵ خەڵکدا، کە دەبێ بە دادگەریی حوکمڕانیی بکەن، ئنجا چۆنیەتی مامەڵەکردنی خەڵك‌و کۆمەڵگا لەگەڵ حوکمڕاناندا، کە پێویستە فەرمانبەریی خوا ﷻ بکەن، واتە: پابەندبن بە قورئانەوە، وە فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکەن‌و پابەندبن بە سوننەتەوە، وە فەرمانبەریی کاربەدەستانی خۆیان بکەن، کاربەدەستانێك کە پابەندن بە قورئان‌و سوننەتەوەو مسوڵمانانیش خۆیان دایان دەنێن، ئنجا لە ڕستەی دواییدا دەفەرموێ: ﴿ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي

شَیۡءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ ﴾، بنەمای چوارەم لە سیستەمی حوکمڕانییدا دەخاتە ڕوو، کە کاتێك کە حوکمڕان‌و خەڵك، یان حوکمڕانان هەندێکیان لەگەڵ هەندێکیاندا، یان خەڵك لەنێو خۆیاندا، کەوتنە کێشەو مشتومڕێکەوە، پێویستە بیگێڕنەوە بۆ لای خواو پێغەمبەری خوا ﷺ، واتە: بیبەنەوە بۆ لای پێوەرو تەرازووی قورئان‌و سوننەت، بۆئەوەی ئەو ناکۆکییە چارەسەربێ، وە لە کۆتاییشدا خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ ﴾، ئەگەر ئیمانتان بە خواو بە ڕۆژیی دوایی هەیە، دەبێ وا بکەن واتە: دەبێ چی بکەن؟ دەبێ سپاردەی بەرپرسیارێتی بە کەسانی شایستەی خۆیان بسپێرن، ئەی کۆمەڵگەی مسوڵمان! وە خەڵکی باش بکەنە حوکمڕان‌و بەرپرسی خۆتان، وە حوکمڕانەکان دەبێ بە دادگەریی حوکمڕانیی بکەن، وە دەبێ خەڵك فەرمانبەریی‌و گوێڕایەڵی بەرپرسانی خۆی بکات، وە کاتێك کەوتنە کێشەو مشتومڕەوە، دەبێ بیبەنەوە بۆ لای قورئان‌و سوننەت.

مەسەلەی دووەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ﴾، بۆچی وشەی (أمَانَات) لێرەدا بە مانای بەرپرسیارێتییەکان دێ‌و بە مانای حوکمڕانیی دێ؟ دەڵێین: چونکە وشەی (أمانات) کۆی (أمانة)یە، (أمانة) پێشتر توێژیمانەوە، لە ئەسڵی زماندا هەر شتێك کە کەسێکی لەسەر بکرێتە ئەمیندارو بە دەستپاك‌و بە ئەمیندار دابنرێ‌و پێی بسپێردرێ، بەڵام بە پێی سیاقی ئەو شوێنە کە تێیدا دێ ماناکەی دیاریی دەکرێ‌و ئەمە وەك بنچینەیەك وایە، چونکە وشە هەیە لە قورئاندا چەند واتایەك هەڵدەگرێ، چۆن واتاکەیمان بۆ دیاریی دەکرێ؟ تەماشای سیاقەکە واتە: زنجیرەی ئایەتەکان دەکەین‌و بە پێی زنجیرەی ئایەتەکان دەزانی لەو شوێنەدا ئەو وشەیە مانای چییە؟ بۆ وێنە: وشەی (فتنة) جاری وایە بە

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FB/Media/AmeerOffice

مانای ئازاردان دێ و جاری وایە بە مانای تاقیکردنەوە دێ و جاری وایە بە مانای شیرك و کوفر دێ، چۆن دەزانین؟ دەبێ تەماشای شوێنەکە بکەین، لێرەدا وشەی (أَمَانَة) ئەگەر تەماشا بکەین لە ئایەتی ژمارە (٧٢)ی سووڕەتی (الأحزاب)دا هاتوە، کە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّا عَرَضۡنَا ٱلۡأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَٱلۡجِبَالِ فَأَبَيۡنَ أَن يَحۡمِلۡنَهَا وَأَشۡفَقۡنَ مِنۡهَا وَحَمَلَهَا ٱلۡإِنسَٰنُ... ﴿٧٢﴾ ﴾ الأحزاب، واتە: ئەمانەتمان ڕانواند لەسەر ئاسمانەکان و زەوی و چیاکان، بەڵام ئامادە نەبوون هەڵیگرن و لێی ترسان، بەڵام ئینسان هەڵیگرت، لێرەدا ئەمانەت یانی چی؟ (إبن کثیر) لە تەفسیرەکەی خۆیدا دەڵێ: (قَالَ عُوفِيٌّ عَنِ إبْنِ عَبَّاسٍ يَعنِي بِالأمَانَةِ الطَّاعَةِ)⁽¹⁾، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس گوتوویەتی وشەی: (أمانة) لێرەدا بە مانای فەرمانبەریی، دێ، یانی خوای پەروەردگار لەسەر ئاسمانەکان و زەوی و چیاکانی ڕانواندوە کە ئایا ئامادەن بە ئیرادەو ویستی ئازادانەی خۆتان ملکەچی خوا بن؟ ئەوانیش ئامادە نەبوون، واتە: لە توانایاندا نەبووە، چونکە خاوەنی عەقڵ و ئیرادە نەبوون هەروەها (ابن کثیر) دەڵێ: (وَقَالَ عَلِيّ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ عَنِ إبْنِ عَبَّاسٍ الأَمَانَة الفَرَائِض) ئەوەش ڕیوایەتێکی دیکەیە لە (عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس)ەوە کە دەڵێ: ئەمانەت بە مانای فەڕزەکانە: ئەو شتانەی کە خوا فەڕزی کردوون، کە لەگەڵ طاعەتدا تێکدەکاتەوە.

وە (عَبدالرَّحمن بن ناصر السعدي) دەڵێ: (يُعَظِّمُ تَعَالَى شَأنَ الأمَانَةِ الَّتِي أئتَمَنَ اللَّهِ عَلَيهَا المُكَلَّفِينَ الَّتِي هِيَ: إمتِثَالُ الأوامِرِ وَاجتِنَابُ الْمَحَارِمِ)⁽²⁾ واتە: خوای بەرز لێرەدا پێگەی ئەمانەت کە بە خەڵکی سپاردوە کە بیپارێزن بەرزی دەکاتەوە، کە بریتیە لە جێبەجێکردنی فەرمانەکان، وە خۆ دوورگرتن لە قەدەغەکان، وە لە (صفوة البيان لِمَعَانِي القُرآن)دا کە

---

١) (المصباح المنير في تهذيب تفسير إبن كثير، ص: (١١٠٨).

٢) (تيسير كَرِيْمُ الرَّحْمَن فِي تَفسير كَلَامَ الْمَنَان، ص: (٦٧٣).

هی (الشيخ حسين محمد مخلوف)ە، لەوبارەوە هاتوە: (هِيَ التَّكِيالِفُ وَالفَرَائِض أوكُلُّ مَا يُؤتَمن عَلَيْهِ مِنَ أَمْرٍ وَنَهِي وَشَأن دِينٍ وَدُنيا)[1]، واتە: ئەمانەت لێرەدا (واتە: لە سوورەتی -الأحزاب- دا) بریتیە لە ئەرکە شەرعییەکانو پێویستییەکان، وە هەر شتێك لە فەرمانو لە ڕێ لێگرتن، وە لە کاروباری دینو ژین کە خەڵکی تێدا دەکرێتە ئەمیندار.

ئەدی چ شتێك ناچارمان دەکات بڵێین: لە ئایەتی ژمارە (٥٨)ی سوورەتی (النساء)دا مەبەست لە (الأمانات) بەرپرسیارێتیەکانن، واتە: حوکمڕانیەتیی ئیدارەکردنی وڵات؟ چوار بەڵگە ناچارمان دەکەن:

بەڵگەی یەکەم: سیاقی ئایەتەکان کە باسی حوکمڕانییو سیاسەتو بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا دەکەن، وە پێویستە وەك پێشتر باسمان کرد وشەکانی قورئانیش بە پێی سیاقی ئایەتەکان تەمەشا بکرێنو واتایان لەبەرچاو بگیرێ، ئەوجار واتاکەیانمان بۆ دەردەکەوێ.

بەڵگەی دووەم: لە ڕوانگەی ئیسلامەوە خاوەنی ئەسڵیی دەستەڵاتی شەرعیی لە کۆمەڵگای ئیسلامییدا، خەڵكو کۆمەڵگایە، وەك من لە زنجیرە وتاری: (ئیسلامو دەوڵەتداریی)دا، گوتوومە: ، وەك چۆن خوای کاربەجێ خاوەنی حاکمیەتی موتڵەقە، (الحاكمية المطلقة) خەڵکیش خاوەنی دەستەڵاتە، واتە: خوای پەروەردگار شەریعەتی بە خەڵك سپاردوەو پێی فەرموون: خەڵکینە! جێبەجێی بکەن، جا هەتا خەڵك بەرپرسان دیاری نەکات، شەرعییەتیان نابێ، یانی: هەتا خەڵك هەڵنەستێ بڵێ فلان کەس! تۆ ئەو ئەمانەتەمان بۆ هەڵگرەو ئەو کارەمان بۆ بکە، ڕەوایەتیی (شرعية)یان نابێ، بۆچی؟ چونکە خوای کاربەجێ دەفەرموێ:

﴿...وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ...﴾ (٣٨) الشورى، کاروباری مسوڵمانان، بە ڕاوێژە لەنێوانیاندا، کاروباری سیاسیی، کۆمەلایەتیی، ئیداریی، دەبێ بە ڕاوێژبێ،

---

[1] صفوة البيان لِمعاني القرآن، ص: (٥٣٨).

کەواتـە: تـا خەڵـك ڕاوێـژ نەکـەن، وە کارەکـان بـە کەسـێك نەسـپێرن، شـەرعیەتیی نابـێ، بۆیە خوا پـێش ئـەوەی قسە لەگـەڵ حوکمڕانان بکـاتو بفەرموێ: بە دادگەریی حوکمڕانیی بکەن، قسە لەگەڵ خـەڵكو کۆمەڵـگادا دەکـات، دەفـەرموێ: حوکمڕانانتـان دیـاریی بکـەنو سـپاردەو ئەمانـەتی حوکمڕانیـی بە کەسانی شایستە بسـپێرن، ئنجا دوایی جا بە حوکمڕانەکان دەفەرموێ: بە دادگـەریی حوکمڕانیـی بکەنو دادوەریـی بکـەن.

بەڵـگەی سـێیەم: چەند فەرمودەیەکی پێغەمبەرمان ﷺ هــەن، کە سپاردە بە حوکمڕانیی تەفسیـر دەکەن، بۆ نموونە:

١) ﴿إِذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ، قَالُوا: يَا رَسولَ اللَّهِ! مَا إِضَاعَتُهَا؟ قَالَ: إِذَا أُسْنِدَ الأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ﴾، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بـرقم: (٦٤٩٦)، وَأَحْمَـد بـرقم: (٨٧١٤) وَغَيْـرهُم عَـنْ أَبِـي هُرَيْـرَةَ رضي الله عنه، واتــە: پێغـەمبەر ﷺ ڕۆژێـك فـەرمووی: ئەگـەر سـپاردە زایـە بـوو، چـاوەڕێی قیـامەت بکـەن، گوتیـان: ئـەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ! بـە زایـەدانی سپاردە چییـە؟ فـەرمووی: هەرکـاتێك کاروبـار بـە خەڵـکی ناشیاو سـپێردراو بـە کەسی شایستەی خۆی نەسپێردرا، چاوەڕێی قیـامەت بکەن.

لێـرەدا قیـامەت یـانی چـی؟ واتـە: هەرکاتێـك بـە خەڵـکی نائەهـل بـسپێردرێ، کارەکـە کۆتـایی دێ، کـارەکە سـەری تێـدا دەچـێ، ئەگـەرنا مەبەست پێی قیامەتی گەورە نیە، مەبەسـت پـێ قیـامەتی ئـەو کـارەیە، کـە لەڕاسـتییدا هـەر ئیـشێك بـە کەسـێکی نائەهـل سـپێردرا، ئیـشەکە سـەری بە فەتارەت دەچـێو کۆتایی پێـدێ.

٢) ﴿عن أَبي ذرٍّ رضي الله عنه قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسول اللَّه! أَلا تَسْتَعْمِلُني؟ فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبي، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ، إِنَّكَ ضَعِيفٌ، وإنّها أَمَانَةٌ، وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ، إِلاَّ مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا، وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلِم برقم: (٤٦٩٦) والحاكم برقم: (٧٠٢٠)، واتە ئەبـو زەڕ خـوا

لێی ڕازی بێ دەڵێ: ڕۆژێك گوتم ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! بەرپرسیارییەتێکم پێ ناسپێری، پێغەمبەر ﷺیش دەستی لە شانمدا (وەك مولاتەفە)، ئنجا فەرمووی: ئەی ئەبو زەڕ! تۆ بێهێزی، ئەوەش ئەمانەتە، (واتە: بەرپرسیارێتی سپاردەیە)، وە لە ڕۆژی قیامەتدا مایەی سەرشۆڕیی‌و پەشیمانییە، مەگەر کەسێك بە هەقی خۆی وەریگرتبێ، (واتە: شایستەی بووبێ)، وە ئەو ئەرکەی کە لەسەریشیەتی لەو ئەمانەتەدا، جێبەجێ، کردبێ، واتە: هەقی خۆیشی پێدابێ، بە هەق وەریگرتبێ‌و هەقی خۆیشی پێدابێ.

هەڵبەتە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: تۆ بێهێزی دیارە بێهێزییەکەی ئەبو زەڕ خوا لێی ڕازی بێ، ئەوە نەبووە کە ڕاستبێژ نەبێ، بە تەقوا نەبێ، ئەهلی عیبادەت نەبێ، چونکە پێغەمبەر ﷺ شایەدیی بۆ داوە فەرموویەتی: [مَا أَظَلَّتْ الْخَضْرَاءُ وَلَا أَقَلَّتْ الْغَبْرَاءُ مِنْ رَجُلٍ أَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْ أَبِي ذَرٍّ ؓ، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (٦٢٢)، وَالْبُخَارِيُّ برقم: (٤٣٤٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٨٤٠)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٦٢٥)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤٢٠٥)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٥٦٧)، واتە: زەوی هەڵینەگرتووە ئاسمان سێبەری نەکردوە، لە پیاوێك ڕاستگۆتر لە ئەبو زەڕ، پیاوێکی زۆر عابیدو خواناس بووە، بەڵام دیارە لە ڕووی حوکمڕانیی‌و کار بەڕێوەبردنەوە، توانای نەبووە، بۆیە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی تۆ شایستە نی بۆ ئەو کارە، کەواتە: لێرەشدا دەبینین کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی ئەمانەت، واتە: بەرپرسیارێتی.

بەڵگەی چوارەم: مادەم وشەی (الأمانات) بە ڕەهایی (مُطلق)ی هاتوە، پێویستە بە گەورەترین موفرەدەی خۆی‌و بە چاکترین واتای تەفسیری بکەین، کە بریتیە لە سپاردەی حوکمڕانیی، چونکە لەڕاستییدا ئەگەر سپاردەی حوکمڕانیی، بە کەسی شایستەی خۆی سپێردرا سپاردەکانی دیکەش هەموو دەپارێزرێن، بەڵام ئەگەر ئەو ئەمانەتە گەورەیە زایە

بوو و، کەسانی نائەهل بوونە حوکمڕان‌و کاربەدەستی مسوڵمانان، سپاردەکانی دیکەش هەموو زایە دەبن، هەڵبەتە بۆیەش تۆزێ لەسەری ڕۆیشتم، چونکە تەفسیرەکانی دیکە هەموویان ئەمانەتیان بە شتی دیکە (واتە: بە شتی سپێردراو - ودیعة -) تەفسیر کردوە، بەڵام من بۆم دەرکەوتوە کە لێرەدا وشەی: (الأمانات) بە مانای بەرپرسیارێتی‌و، ئەرکی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگاو دەوڵەت دێ.

مەسەلەی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ﴾، بۆچی لە ئایەتی یەکەمدا، واتە: لە ئایەتی ژمارە (٥٨)دا خوا ﷾ نەیفەرمووە: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، ئنجا بفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ﴾، وە بۆچی لە ئایەتی ژمارە (٥٩)دا یەکسەر ئاوا دەست پێدەکات‌و دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴾؟ سەرجەم ئەو تەفسیرانەی سەرنجم داون نەمبینیوە ئەو پرسیارەیان وروژاندبێ، کە بۆچی خوا ﷾ لە ئایەتی ژمارە (٥٨)دا بەتایبەت دوواندن لەگەڵ ئیمانداراندا ناکات؟ بەڵام پاش ئەوەی زۆر سەرنجم دا، پێموایە هۆکارەکەی ئەوەیە، کە کۆمەڵگای ئیسلامیی بە هەموو پێکهاتەکانییەوە، بەرپرسیارە بەرانبەر بە دانانی حوکمڕانان‌و بەرانبەر بە دانانی کاربەدەستان، کە دەبێ ئیدارەی بکەن، واتە: دانانی بە زاراوی ئەمڕۆ: هەر سێ دەسەڵاتەکەی: یاسا دانان‌و، جێبەجێکردن‌و، دادوەریی، (التشریع، والتنفیذ، والقَضَاء)، ئنجا لەبەرئەوەی کە کۆمەڵگای مسوڵمان هەمووی بەرپرسیارە، خوا ﷾ نەیفەرمووە: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، ئەی ئیماندارینە! تاکو ئەگەر لە کۆمەڵگای ئیسلامییدا خەڵکی دیکەش هەبوون کە نامسوڵمانان، ئەوانیش بگرێتەوە، چونکە ئەوانیش بەرپرسیارن، وە ئەوانیش خاوەن هەقن، وەك من لە زنجیرە وتاری (ئیسلام‌و دەوڵەتداریی‌و

حوکمڕانیی)دا باسمکردوە، ئەوانیش خاوەن هەقن، ڕایان هەبێ‌و بۆچوونیان هەبێ دەربارەی دانانی کەسانێك کە سەرپەرشتییان دەکەن‌و وڵات بەڕێوەدەبەن، بەڵکو جگە لە هەندێك پۆست‌و پێگەی دیاریکراو، ئەوانیش (واتە: نامسوڵمانانیش) هەقی خۆیانە کە بەشدارییش بکەن لە بەڕێوەبردنی دەوڵەتدا، وە لە پێسپێررانی ئەو ئەرکانەدا، جگە لەوەی کە بە دەقێکی شەرعیی تایبەت کرابێ، بە ئەهلی ئیمانەوە، بەڵام لە ئایەتی دووەمدا خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴾، لەبەرئەوەیە کە بە قسەکردنی خواو پێغەمبەری خوا ﷺ (واتە: پابەندیی بە قورئان‌و بە سوننەتەوە) لەسەر نامسوڵمانان فەرزنیە، بۆیە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، پێشی بە هەموو کۆمەڵگا دەفەرموێ: بەرپرسانی خۆتان دیاریی بکەن‌و سپاردەی حوکمڕانیی بە کەسانی شایستەی خۆیان بسپێرن، دوایی بە بەرپرسەکان دەفەرموێ: بە دادگەریی حوکمڕانیی بکەن، ئنجا بە ئەهلی ئیمان دەفەرموێ: ئەی ئیماندارینە! ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! بە پیاو ئافرەت، بە وردو درشتەوە، فەرمانبەریی خوا بکەن، کە لە پابەندیی قورئاندا بەرجەستە دەبێ، وە فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکەن، کە لە پابەندیی بە سوننەتدا بەرجەستە دەبێ، وە هی کاربەدەستانێ کە خۆتان دایاندەنێن، وە لێیان ڕازین وە بە پێی شەریعەتێکیش کە ئێوە شوێنکەوتوونی، ڕەفتار دەکەن.

مەسەلەی چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرًا ﴾، ئەم تەعبیرە لە قورئاندا تەنیا لێرەدا هاتوە: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓ ﴾، واتە: خوا ئەوەی ئێوەی پێ ئامۆژگاریی دەکات، باشترین شتە، باشترین شتێك کە خوا ئامۆژگاریی ئێوەی پێ دەکات ئەوەیە، ئەمە یانی چی؟

یانی: باشترین ئامۆژگارییەك كە خوا بۆ ئێمەی ناردوە ئەوەیە كە ئێمە ئەمانەتو سپاردەی حوكمڕانییو بەرپرسیارێتی بە كەسانی شایستە بسپێرین، وە پاشان باشترین ئامۆژگارییەك كە خوا كردوویەتی ئەوەیە كە حوكمڕانەكان بە دادگەریی حوكمڕانیی بكەن، وە دوایش ئەهلی ئیمان فەرمانبەریی خوا، وە فەرمانبەریی پێغەمبەری خوا ﷺ وە هی كاربەدەستانی خۆیان بكەن، وە ئەگەر كەوتنە كێشەوە بیبەنەوە بۆ لای تەرازووی قورئانو سوننەت، كە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴾، واتە: خوا بیسەری بینەرە، واتە: قسەكانتان دەبیستێ، وە هەموو هەڵسوكەتێكیشتان دەبینێ، هیچ شتێكتان لە خوا پەنهان نیە، كەواتە: بزانن چۆن لەگەڵ ئەو ئامۆژگارییە گەورەو گرنگەی خوای پەروەردگاردا ڕەفتار دەكەن.

مەسەلەی پێنجەم: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴾، وشەی طاعەت یانی چی؟ كە دەفەرموێ: ﴿ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ ﴾، (راغب الأصفهاني) دەڵێ: (الطَّاعَةَ والطَّوع: الإنقِياد، وَيُضَادُّه الكُره.. والطَّاعَةُ مِثْلُهُ لَكِن أكثَرُ مَا تُقَالُ فِي الإِئتِمَارِ لمَا أُمِرَ والإرتِسامِ فِيمَا رُسِمَ)، واتە: (طَاعَة) لەگەڵ (طوع) یەكن، واتە: ملكەچیی، پێچەوانەی ملكەچیی، پێخۆش نەبوونو ڕق لێ هەڵسانە، وە طاعەتیش هەر بە مانای (طوع) دێو یەك مانایان هەیە، بەڵام وشەی طاعەت زیاتر بۆ ئەوە بەكاردەهێنرێ فەرمانێك كرابێو جێبەجێ كرابێ، ڕێ پێشاندرابێو پابەندیی پێوە كرابێ، كەواتە: طاعەت یانی چی؟ یانی ملكەچییو گوێڕایەڵییو فەرمانبەرییو بەقسەكردن، ئنجا جێی سەرنج ئەوەیە كە خوای زاناو كاربەجێ بۆخۆیو بۆ پێغەمبەر ﷺ وشەی (طَاعَة)ی بەكارهێناوە، ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴾، بەڵام بۆ كاربەدەستان هەر فەرموویەتی: ﴿ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ

مِنكُمۡ ﴾، وشەی (طَاعَة)ی بۆ دووبارە نەکردوونەتەوە، ئەوە چی دەگەیەنێ؟ ئەوە دەگەیەنێ کە فەرمانبەرییمان بۆ خوا کە بریتییە لە پابەندیی بە قورئانەوە، سەربەخۆیە، وە فەرمانبەرییمان بۆ پێغەمبەر ﷺیش، ئەویش هەر سەربەخۆیە، بەڵام گوێڕایەڵیی بۆ حوکمڕانو کاربەدەستانو بەرپرسان، شتێکی سەربەخۆو ڕەها (مطلق) نیە، بەڵکو بەستراوەتەوە بەوەوە کە ئەو کاربەدەستانە لە خۆمان بن، وە پابەندیش بن بە شەریعەتو دینەکەمانەوە، ئەگەر وانەبن بەقسەیان ناکرێ، وەك دوایی باسی دەکەین کە پێغەمبەر ﷺ وەك لە صەحیحی بوخارییدا هاتوە فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ﴾، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (٦٢٢)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٣٤٠)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (١٨٤٠)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٢٦٢٥)، وَالنَّسائِيُّ بِرقم: (٤٢٠٥)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٤٥٦٧)، واتە: فەرمانبەریی کردن بۆ کاربەدەستانو حوکمڕانان تەنیا لە شتی پەسەندو چاکدایە، دەبێ فەرمانەکە مۆری شەرعی پێوە بێ، ئەگەرنا بە قسەی ناکرێ.

مەسەلەی شەشەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴾، وە فەرمانبەریی کاربەدەستانێك کە لە خۆتان بکەن، ئایا ﴿ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ ﴾، کێن؟ جارێ وشەی: ﴿ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ ﴾، یانی: (ذووا الأمر: أصحاب الأمر) واتە: خاوەنانی فەرمان، چونکە وشەی (أُولوا) کۆیە، بەڵام تاکەکەی بریتییە لە (ذو) واتە: لە جینسی خۆی تاکی نیە، (أُولوا) یانی خاوەنەکان، بەڵام (ذو) واتە: خاوەن، بۆ کەسێکیش بەکاردێ، وەك وشەی (النساء)، وە وشەی (الإِبل)، وشەی (الخَيْل) کە ئەوانە هەموویان پێیان دەگوترێ: (إِسْم الجَمع)، وشەی: (النساء) تاکەکەی لە خۆی نیە، دەڵێ: (إِمرَأَة) ئافرەتێك، ژنێك، بەڵام (النساء) واتە: ئافرەتان، (الخَيْل) وڵاخە بەرزە، (إِبل) واتە: حوشتر، بەڵام

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

تاکەکەیان لە بێژە (لَفْظِ)ی خۆیان نیە، (أولي الأمر) واتە: خاوەنانی فەرمان، ئەوانەی کە دەبێ بە قسەیان بکرێ، جا ئایا ئەو (أولي الأمر)انە، کێن؟ زانایان لەوبارەوە ڕاجیایی یان هەیە:

١/ هەندێکیان دەڵێن: زانایانن.

٢/ شیعەکان دەڵێن: دوازدە ئیمامەکانن، کە ئەوان دەڵێن دوازدە ئیمامە مەعصوومەکان، بەڵام ئێمە بێجگە لە پێغەمبەران کەس بە پارێزراو لە هەڵە (معصوم) نازانین.

٣/ وە هەندێکیان دەڵێن: هەر کەسێك کە لەنێو خەڵکیدا قسە ڕۆیشتوو بێ، بەگوێی بکرێ، (أولوا الأمر)ە.

بەڵام لەڕاستییدا (أولوا الأمر) بە زاراوی ئەمڕۆ واتە: هەر سێ دەسەڵاتەکەی یاسادانان، جێبەجێکردن، دادوەریی، بۆچی؟ چونکە (أولي الأَمر) واتە: خاوەنانی ئەمر، کەواتە: دەبێ فەرمانیان هەبێ، زانایەك کە بە قسەی نەکرێ خاوەنی ئەمری چییە؟ ئیمامێك کە کەس بە قسەی نەکردوەو دانیان پێدا نەهێناوە، خاوەنی ئەمری چییە؟ کەواتە: لێرەدا مەبەست لە (أولي الأَمر) واتە: ئەوانەی کە بڕواداران هەڵیاندەبژێرن، کۆمەڵگای ئیسلامیی هەڵیاندەبژێرن، وە ئەرك و بەرپرسیارێتیی بەڕێوەبردنی وڵاتیان پێ دەسپێرن.

مەسەلەی حەوتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ﴾، واتە: کاربەدەستان کە لە خۆتان بن، ئایا ئەو وشەی: لە (خۆتان) ﴿ مِنكُمۡ ﴾ە، ڕێگرە لەبەردەم نامسوڵمانان‌دا کە لە کۆمەڵگای ئیسلامیدا ئەرك و کاریان پێ بسپێردرێ و بەرپرسیارێتییان پێ بسپێردرێ؟ لە وەڵامدا دەڵێین: نەخێر، جگە لە بەرپرسیارێتیی سێ سەرۆکایەتییەکانی:

١- دەسەڵاتی یاسادانان، سەرۆکەکەی دەبێ ئەهلی ئیمان بێ، بۆچی؟ چونکە یاسا هەڵدەهێنجێ لە قورئان و سوننەت و، کەسێك ئیمانی بە قورئان و

سوننەت نەبێ، ناگونجێ ببێتە سەرۆکی دامەزراوەیەکی وا، بەڵام ئایا دروستە ببێتە ئەندام؟ بەڵێ دروستە.

٢- سەرۆکایەتیی دەسەڵاتی جێبەجێ کردن، واتە: حکوومەت، ئەویش دیارە دەبێ ئەهلی ئیمان بێ، بۆچی؟ چونکە کەسی یەکەم لە دەوڵەتی ئیسلامییدا ناگونجێ مسوڵمان نەبێ.

٣- هەروەها کەسی یەکەمی دەسەڵاتی داوەرییش بە هەمان شێوە دەبێ ئەهلی ئیمان بێ، کەواتە: وشەی: ﴿مِنكُمۡ﴾، بۆ سەرۆکایەتییو بۆ کەسی یەکەمی دەوڵەتی ئیسلامیی، یاخود دامەزراوەکانی دەوڵەتی ئیسلامیی بە تایبەتی، سێ دامەزراوە گرنگەکە دەچێتەوە، وە هەر کارێکی دیکەی کە مۆرکێکی شەرعیی هەبێو مۆرکێکی ئیسلامیی هەبێ، بۆ وێنە: نابێ کابرایەکی نامسوڵمان بکرێتە دادوەر (قَاضِي)ی مسوڵمانان، هەروەك مسوڵمانێکیش نابێ ببێتە (قَاضِي) بۆ نامسوڵمانان، بۆ چارەسەری کێشەکانیان⁽¹⁾، هەروەها فەرماندەی سوپاو پێشنوێژو خەطیب، وە باقی ئەو ئەرکانەی کە مۆرکێکی دینییان هەیە، ئەوە هەم بۆ مسوڵمانانیش، نابێ نامسوڵمانان ببنە بەرپرسیان، هەم بۆ نامسوڵمانانیش نابێ مسوڵمانان ببنە بەرپرسیان، ئنجا دیارە ئەگەر کەسی یەکەمیش لە سێ دەسەڵاتەکاندا ئەهلی ئیمان بوو، مسوڵمان بوو، مانای وایە خاوەنانی فەرمان بە شێوەیەکی بنەڕەتیی لە مسوڵمانانن، وە ئەو کاتە ڕێگر نابێ لەبەردەم ئەوەدا کە نامسوڵمانان پۆستو پێگەی دیکەی سیاسیو ئیداریی یان پێ بسپێرن، مادام کەسی یەکەمی پێگە گرنگو بنەڕەتییەکان، ئەهلی ئیمانن.

مەسەلەی هەشتەم: خوای بێ هاوەڵ کە دەفەرموێ: ﴿فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ﴾، ئەگەر لە شتێکدا کەوتنە ناکۆکییو دەمەقاڵێ،

---

[1] مەگەر خۆیان داوا بکەن .

www.AliBapir.net F/AliBapir YouTube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

بیگێڕنەوە بۆ لای خواو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، ئەمە چی دەگەیەنێ؟ ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە ئەگەر ئەهلی دەسەڵات هەر دەسەڵاتێك لەنێوخۆیدا کێشەی هەبوو، دەبێ بیگێڕنەوە بۆ لای تەرازووی شەریعەت، بۆ لای قورئانو سوننەت بۆ وێنە: ئەگەر لەنێو حکوومەتدا کێشە هەبوو، دەبێ بۆ چارەسەری بیگێڕنەوە بۆ تەرازووی قورئانو سوننەت، وە ئەگەر لەنێو دەسەڵاتی یاسادانانداندا کێشە هەبوو، بە هەمان شێوە، وە لەنێو دەسەڵاتی دادوەرییدا، بە هەمان شێوە، واتە: ئەگەر بە خۆیان چارەسەر نەکرا، دەبێ بیبەنەوە بۆ لای تەرازووی قورئانو سوننەت، پاشان ئەگەر لەنێوان سێ دەسەڵاتەکاندا بۆ وێنە: دەسەڵاتی دادوەریی تێکگیرا لەگەڵ دەسەڵاتی یاسادانانندا، یاخود لەگەڵ دەسەڵاتی جێبەجێکردندا، بە هەمان شێوە، یاخود ئەگەر لە نێوان کۆمەڵگاو دەسەڵاتدا تێکگیران هەبوو، بە هەمان شێوە دەبێ قورئانو سوننەتو شەریعەت دادوەر بێ.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ﴾، ئەگەر ئێوە بڕواتان هەیە بە خواو بە ڕۆژی دوایی، ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ هەموو ئەوانەی پێشێ، واتە: ئەگەر ئیمانتان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەیە، ئەی خەڵکینە! سپاردەی حوکمڕانییو بەرپرسیارێتیی تەسلیمی کەسانی شایستە بکەن، وە ئەی حوکمڕانەکان! بە دادگەریی حوکمڕانیی بکەن، وە ئەی ئیمانداریینە! فەرمانبەریی خواو پێغەمبەری خوا ﷺ، وە کاربەدەستانی خۆتان بکەن، وە ئەگەر کەوتنە کێشەوە بیگێڕنەوە بۆ لای قورئانو سوننەت، دەگونجێ بگەڕێتەوە بۆ هەمووی، هەندێکیش دەڵێن: تەنیا مەبەست پێی ئەوەیە، کە ئەگەر کەوتنە کێشەوە، بیگێڕنەوە بۆ لای قورئانو سوننەت، ئەگەر بڕواتان بە خواو بە ڕۆژیی دوایی هەیە، بەڵام وا ڕاستترە کە بگێڕدرێتەوە بۆ هەموو ئەوانی پێشێ، چونکە هەر کەسێك ئەهلی ئیمان بێ، دەبێ بەو شێوەیە کە خوای پەروەردگار ئامۆژگاریی کردووەو ناویشی لێناوە باشترین ئامۆژگاریی، ڕەفتار بکات، وە ئەمە ئەوەی لێوەردەگیرێ کە

هەر كاتێك كۆمەڵگای مسوڵمان وانەبوو، نیشانەی پرسیار دەكەوێتە سەر ئیمانەكەیانو مسوڵمانەتییەكەیان، ئەگەر هەوڵیان نەدا كەسانێك بكەنە حوكمڕانو بەرپرسی خۆیان، كە كەسانێكی شایستەو ئەهلن، وە ئەگەر حوكمڕانەكان بە دادگەریی حوكمڕانییان نەكرد، وە ئەگەر خەڵك پابەند نەبوو بە قورئانو بە سوننەتو بە فەرمانی كاربەدەستانی خۆیانەوە، كە لە خۆیانن مادام پابەندبن بە قورئانو سوننەتەوە، وە ئەگەر كێشەكانیان نەگێڕایەوە بۆ لای قورئانو سوننەت، مانای وایە ناگونجێ بڵێن: ئێمە بڕوامان بە خواو بە ڕۆژی دوایی هەیە، بەڵام دیارە لێرە دەبێ وریابین (أولي الأمر)، واتە: خاوەنانی فەرمان، تەنیا كاتێك بە خاوەنانی فەرمان دادەنرێن كە:

یەكەم: كە لەسەر بناغەی شەریعەت ئەو ئەركەیان پێسپێردرابێو، ئەو بەرپرسیارێتییەیان پێ سپێردرابێ، شەریعەت چی دەفەرموێ؟ خوا دەفەرموێ: ﴿ ...وَأَمۡرُهُمۡ شُورَىٰ بَيۡنَهُمۡ... (٣٨) ﴾ الشورى، واتە: كاروباری ئیمانداران بە ڕاوێژە، وە خوای دادگەر دەفەرموێ: ﴿ ...وَشَاوِرۡهُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِ... (١٥٩) ﴾ آل عمران، واتە: لە كاروبارياندا ڕاوێژیان پێبكە، كەواتە: كاتێك (أولي الأمر) خاوەنانی فەرمانو حوكمڕانانو كاربەدەستان، دەسەڵاتەكەیان بە شەرعیی دادەنرێ، كە لەسەر بناغەیەكی شەرعیی پێیان سپێردرابێ، نەك بە میراتیی پێیان گەیشتبێ، یاخود بە زۆر خۆیان سەپاندبێ.

دووەم: دەبێ تەنیا لە سنووری شتی پەسەندو چاكو، لە سنووری شەریعەتدا فەرمانبەریی یان بۆ بكرێ، چونكە وەك لە صەحیحی بوخارییدا هاتوە، پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٢٢)، والْبُخَارِيُّ برقم: (٦٧٢٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٨٤٠)، واتە: بێگومان فەرمانبەریی كردن فەرمانبەریی بۆ كران، تەنیا لە شتی پەسندو باشدایە.

هەروەها پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ، فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ إِلاَّ أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإِنْ أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلاَ سَمْعَ وَلاَ طَاعَةَ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٤٦٦٨)، وَالْبُخَارِيُّ بِرقم: (٧١٤٤)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤٧٤٠) عَنِ ابْنِ عُمَرَ، واتە: ئینسانی مسوڵمان بیستنو بە قسەکردنی لەسەرە، یاخود گوێڕایەڵییو فەرمانبەریی لەسەرە، لە شتێکدا کە حەزی پێ دەکاتو، لە شتێکیشدا کە حەزی پێ ناکات، مەگەر فەرمانی پێبکرێ بە سەرپێچیی، (سەرپێچیی لە شەریعەت) ئەگەر فەرمانی پێکرا بە سەرپێچیی، نە گوێ دەگرێو نە بەقسەش دەکات، نە گوێڕایەڵ دەبێو نە فەرمانبەریش دەبێ.

مەسەلەی دەیەم: کە خوا دەفەرموێ: ﴿ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا﴾، ئەوە باشترە وە سەرەنجامیشی چاکترە، ﴿تَأۡوِيلًا﴾، یانی چی؟ پێشتر باسمان کرد، واتە: بە تەئکید پابەندیی بە قورئانو سوننەتەوە، بە شەریعەتەوە، بۆ دنیا باشترەو، سەرەنجامیشی بۆ قیامەت چاکترە.

مەسەلەی یازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ﴾، زانایانی (أصول الفقه) گوتوویانە: چاوگەکانی یاسادانان (مصادر التشريع) کە هەموو زانایان، یاخود زۆربەی هەرە زۆریان لەسەریان یەك دەنگن چوارن: (قورئان، سوننەت، ئیجماع، قیاس) گوتوویانە ئەم چوارە هەر چواریان لەم ئایەتە موبارەکە وەردەگیرێن، بەم شێوەیە: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ﴾، واتە: فەرمانبەریی قورئان، ﴿وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ﴾، واتە: فەرمانبەریی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ ﴿وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ﴾، واتە: یەك دەنگیی زانایان (إجماع)، چونکە کاربەدەستان دەبێ زانابن، یانی: دەبێ شارەزابن لەو کارەی کە پێیان سپێردراوە، ئنجا ﴿فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ﴾

﴿ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ ﴾، ئەگەر کەوتنە ناکۆکیی لە شتێکدا، بیگێڕنەوە بۆ لای کتێبی خواو سوننەتی پێغەمبەری خوا ﷺ، ئەوەش قیاسە.

مەسەلەی دوازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزۡعُمُونَ أَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ ﴾، سەرنجی ئەوانە نادەی! کە پێیان وایە ئیمانیان هێناوە بەوە کە بۆ تۆ دابەزێنراوەو بەوەش کە بۆ پێش تۆ دابەزێنراوە، واتە: ئیمانیان هێناوە بە قورئان کە بۆ تۆ دابەزێنراوە، وە ئیمانیان هەیە بە کتێبەکانی پێش تۆش کە بۆ پێغەمبەرەکانی دیکە دابەزێنراون، کەچی دەیانەوێ داوەریی خۆیان بەرنە لای طاغووت، دەفەرموێ: سەرنجیان نادەی! لێرەدا وشەی (زعم) کە دەفەرموێ: ﴿ يَزۡعُمُونَ ﴾، (زعم) یانی چی لە زمانی عەرەبیدا؟ (راغب الأصفهاني) دەڵێ: (الزَّعْمُ حِكَايَةُ قَوْلٍ يَكُونُ مَظِنَّةً لِلْكَذِبِ)، واتە: (زعم) بریتیە لە گێڕانەوەی قسەی کەسێك کە ئەگەری ئەوەی لێدەکرێ درۆ بکات، یاخود لەبەرئەوە کە بڕوای پێ نیە، لێرە خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ يَزۡعُمُونَ ﴾، واتە: پێیان وایە، واتە: ئیمانیان نیە بەوە کە بۆ تۆ دابەزێنراوە، وە بەوەی پێش تۆ دابەزێنراوە، بەڵام بۆخۆیان لاف لێدەدەن، کەواتە: لێرەدا خوای پەروەردگار نەفی ئیمان دەکات لە کەسانێك کە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانو یەکلاییکردنەوەی گرفتو مشتومڕەکانیان، پەنا دەبەنەبەر کێ؟ بەر طاغووت.

مەسەلەی سێزدەیەم: ئنجا با بزانین داخۆ طاغووت کێیە؟ کە دەفەرموێ: ﴿ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ ﴾، نەك لەبەرئەوەی کە حوکمڕانییو دادوەرییەکەی خۆیان بردۆتە لای طاغووت، بەڵکو بەس لەبەرئەوەی کە ویستوویانە بیبەنو تەنیا ئیرادەیان هەبووە، جارێ بە کردەوەش نەیانکردوە.

ئنجا ئایا طاغووت چییە؟ وە کێ طاغووتە؟ (طَبَري) دەڵێ: (الطَّاغوتُ:

كُلُّ مَعْبُودٍ سوى اللّه)، واتە: هەموو پەرستراوێك غەیری خوا طاغووتە، پەرستنیش وەك باسمان كرد، ئەوپەڕی مل بۆ كەچكردنو، ئەوپەڕی بە گەورە گرتنو، ئەوپەڕی خۆشویستنو، ئەوپەڕی لێ ترسان، هەركامێك لەوانە بۆ غەیری خوا بێ، ئەوە ئەو غەیرە پەرستراوە، واتە: ئەگەر ئەوپەڕی خۆشویستنت بۆ غەیری خوا بوو، یاخود ئەوپەڕی لێترسانت بەرانبەری هەبوو، یان ئەوپەڕی شەرم كردنو سام كردنت بەرانبەری هەبوو، یان ئەوپەڕی ملكەچییت بۆی هەبوو، یان ئەوپەڕی بە گەورە گرتنت بۆی هەبوو، هەركامێك لەوانە جیاجیا ئەوە بە پەرستن دادەنرێ، وە دەبێ هەموویانت بۆ خوا بێ، ئەوجار بەڕاستی خوات پەرستوە.

(طَبَرِي) لە تەفسیری ئەم ڕستە قورئانییەدا كە دەفەرموێ: ﴿يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ﴾، دەڵێ: (يَعنِي إِلى مَنْ يُعَظِّمُونَهُ وَيَصدُرُونَ عَنْ قَولِهِ وَيرْضَونَ بِحُكْمِهِ مِنْ دُونِ حُكْمِ اللّهِ)[1]، واتە: دەیانەوێ دادوەریی خۆیان، چارەسەری كێشەی خۆیان، بەرن بۆ لای كەسێك كە بە گەورەی دەزانن، وە ئەو چ بڵێ وا دەكەن، فەرمانی جێبەجێ دەكەن، وە ڕازین بە حوكمەكەی لە جیاتی حوكمی خوا، كەواتە: هەر كەسێك وا مامەڵەی لەگەڵدا كرا، طاغووتە.

(راغب الأصفهاني) دەڵێ: طاغووت لە (طَغَى)وە هاتوە، (طَغَى يَطْغَى طُغيَانَاً)وە دەڵێ: (الطُّغيَانُ: تَجَاوَزُ الْحَدِّ فِي العِصْيانِ، والطَّاغُوتُ عِبَارَةٌ عَنْ كُل مُتَعَبَّد وَكُل مَعْبُودٍ مِنْ دُونِ اللَّه)، (طُغيَان): بریتیە لە سنوور شكێنیو تێپەڕاندن لە سەرپێچیكردنی خوادا، وە (طاغوت) بریتیە لە هەر كەسێك كە بەندایەتیی بۆ بكرێ، وە هەر پەرستراوێك جگە لە خوا.

بەڵام ئەوەی من بۆم دەركەوتوە ئەوەیە كە وشەی طاغووت، واتە: ئەو كەسانەی كە خۆیان لە خەڵك دەكەنە پەرستراوو پەروەردگار، خۆیان لە خەڵك دەكەنە هەمەكارە، كە خەڵك بەبێ قەیدو شەرت بۆیان ملكەچ بێ،

---

[1] ١) جامع البيان، ج: (٥)، ص: (١٨٠).

بێئەوەی فەرمانەکانیان‌و نەهییەکانیان بچنەوە سەر شەریعەت، واتە: حوکمی دیکتاتۆریی، بەڵگەم چییە لەسەر ئەوە؟ لێرەدا من دەمەوێ بڵێم طاغووت بریتی نیە لە هەر پەرستراوێك غەیری خوا، چونکە خەڵك مانگ دەپەرستێ، خۆر دەپەرستێ، مانگ‌و خۆر طاغووت نین، وە نەصرانیی یەکان عیسا عليه السلام دەپەرستن‌و عیساش عليه السلام طاغووت نیە، خەڵك هەیە دارو بەرد دەپەرستێ، وە هیندییەکان گا دەپەرستن، وە بوذییەکان هەیکەل دەپەرستن، خەڵکی دیکە هەیە مشك‌و مار دەپەرستێ، لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا⁽¹⁾، ئەوانە طاغووت نین، من پێم وایە طاغووت واتە: ئەو سەرکردەیەی کە بەڕێی ناشەرعییدا پێش خەڵك دەکەوێ، وە ئیرادەی خۆی بەسەر خەڵکدا فەرز دەکات، واتە: حوکمی دیکتاتۆریی، بە بەڵگەی چی؟ بە بەڵگەی ئەوە ئەگەر تەماشای وشەی طاغووت بکەین لە ئایەتەکاندا هاتوە - کە بۆ تێگەیشتنی ئایەتەکانی قورئان جاری دیکەش گوتوومانە دەبێ هەمیشە بگەڕێینەوە بۆ ئایەتەکانی قورئان، قورئان هەندێکی هەندێکی تەفسیر دەکات – بە ڕوونی دەبینین کە طاغووت ناگونجێ هەر پەرستراوێك بێ، با بزانین چۆن؟!

١/ خوا سبحانه وتعالى لە ئایەتی (٢٥٦)ی سووڕەتی (البقرة)دا دەفەرموێ: ﴿... فَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا ...﴾ (٢٥٦)، واتە: هەر کەسێك کوفر بە طاغووت بکاو، ئیمان بە خوا بێنێ، دەستی بە قوڵفەیەکی مەحکەمەوە گرتوە، هەرگیز پچڕانی بۆ نیە، کەواتە: طاغووت لە بەرانبەری خوادا قەراری گرتوەو دەبێ کوفری پێ بکرێ.

٢/ ئنجا لە ئایەتی (٢٥٧)ی سووڕەتی (البقرة) خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ٱللَّهُ وَلِيُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُخۡرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ

---

١) وەك (کەمبۆدیا) و (مالیزیا) کە لە ساڵی (٢٠١١)دا بە سەفەرێك چووم‌و ئەو دیاردانەم بینین.

أَوۡلِيَآؤُهُمُ ٱلطَّٰغُوتُ يُخۡرِجُونَهُم مِّنَ ٱلنُّورِ إِلَى ٱلظُّلُمَٰتِۗ ...(٢٥٧) ﴾، واتە: خوا دۆستو پشتیوانی ئیماندارانە، لە تاریکاییان دەربازیان دەکات بەرەو ڕۆشنایی، وە ئەوانەی بێبڕوان، دۆستو پشتیوانیان طاغووتەکانن، لە ڕووناکیی دەریاندێنن بەرەو تاریکاییەکان دەیانبەن، چونکە وشەی طاغووت بۆ تاکیش بەکاردێ، بۆ دووانیش بەکاردێ، بۆ کۆش بەکاردێ، کەواتە: بەپێی ئەم ڕستە قورئانییە، طاغووتەکان ئیرادەیان هەیەو هەر کەس لەگەڵیان بێ، لە ڕووناکیی دەریاندێننو بەرەو تاریکایی دەیانبەن.

٣/ وە لە سووڕەتی (النساء)دا، پێشتر باسمان کرد، کە خوای پەروەردگار دەربارەی جوولەکەکان فەرمووی: ﴿ ...يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡجِبۡتِ وَٱلطَّٰغُوتِ...(٥١) ﴾ جوولەکەکان ئیمان دێنن بە (جبت)و بە (طاغوت)، (جبت)، واتە: بتو صەنەم، کەواتە: طاغووت بتو صەنەم نییە، طاغووت وەك گوتمان، واتە: سەرکردەیەکە کە بەڕێی ناشەرعییدا دەیەوێ حوکمڕانیی بکا.

٤/ وە لە سووڕەتی (النحل) ئایەتی (٣٦)دا دەفەرموێ: ﴿ وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ...(٣٦) ﴾، واتە: لە هەر کۆمەڵگایەکدا ڕەوانەکراوێکمان ناردوە، فەرمانیان پێکردوون، کە بەندایەتیی بۆ خوا بکەن، وە خۆتان لە طاغووت دوور بگرن، کێن ئەوانەی ڕێی بەندایەتی بۆ خوا، لە خەڵك دەگرن؟ دیارە طاغووتەکانو سەرکردەکانن، ئەگەرنا بتو صەنەم ڕێ ناگرێ، ئیرادەی نیە ڕێ بگرێ، بەڵام طاغووتو دیکتاتۆرەکان ئەوانەن کە ڕێگە دەگرن، دەیانەوێ خەڵك کۆیلەو خزمەتکاری ئەوان بێ، بۆچی طاغووتو دیکتاتۆرەکان زۆر بە دین قەڵسن؟ بۆ بە فیکرەی یەکتاپەرستییو خوا بە یەکگرتن قەڵسن؟ چونکە ئەگەر خەڵك خوای نەناسیو خوای نەپەرست، زەمینەیان بۆ خۆش دەبێو دەڵێن: کەواتە: مادام خوا نەبوو،

وەرن ئێمە بپەرستن، وەرن ببنە کۆیلەو خزمەتکاری ئێمە، بەڵام ئەگەر خەڵك خوا بناسێ، خواناسینو خواپەرستیيو خوا بە یەکگرتنەکەی عیززەتی بۆ پەیدا دەکاتو وای لێدەکات دەڵێ: تۆ چی؟ تۆش بەشەرێکی وەك من، وە ئەگەر بەشەریش نەبێ، شتەکانی دیکە لە خۆشی بە کەمتر دادەنێ، بە بەشەرەکەش دەڵێ: تۆش وەك منیو هیچت لە من زیاتر نیە، بۆ بتپەرستم؟ تەمەشا بکەن! جادووگەرەکانی کە فیرعەون هێنانی بۆ دژایەتییکردنی مووسا ﷺ، پێش ئەوەی خوا بناسنو پێش ئەوەی ئیمان بە خوا بێنن، چییان گوت؟ ﴿ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُوا۟ لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ ﴾الشعراء، واتە: کاتێك جادووگەرەکان هاتنە لای فیرعەون گوتیان: ئایا کرێمان دەدەیە (خەڵاتمان دەکەی)، ئەگەر ئێمە زاڵبووین؟! ﴿ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَّمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ ﴾الشعراء، گوتی: بەڵێ، وە زۆریش لە خۆمتان نزیك دەخەمەوەو دەتانکەمە موقەڕڕەبی خۆم، بەڵام تۆزێك دوای ئەوەی ئیمانیان هێنا، نەك هەر چاوەڕێی خەڵاتو بەراتی فیرعەون نەبوون، نەك چاوەڕێی کرێو پاداشتی نەبوون، بەڵکو گوتیان: ﴿ ... فَٱقْضِ مَآ أَنتَ قَاضٍ ... ﴿٧٢﴾ ﴾طـه، واتە: هەرچی لەدەستت دێ بیکە، دوای ئەوەی فیرعەون هەڕەشەی لێکردنو گوتی: ﴿ ... لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ ﴾ الشعراء، واتە: دەستی ڕاستو پێی چەپتان دەبڕم، وە هەڵیشتان دەواسم هەتا دەمرن بە دەستو پێ بڕاویی، ئەوانیش گوتیان: ﴿ ... فَٱقْضِ مَآ أَنتَ قَاضٍ ... ﴿٧٢﴾ ﴾، هەرچی لەدەستت دێ بیکە، واتە: ئیمان بە عیززەتی کردن، بێ ئیمانیی وای لێکردبوون ماستاویان دەکرد بۆ فیرعەونو چاوەڕێی خەڵاتو بەرات بوون، بەڵام ئیمان وای لێکردن لە دنیاو ئەوەی لە دنیادا هەیە بێ منەت بوونو، لە هەڕەشەی مەرگ بێ منەت بوون.

٥/ وە لە سوورەتی (الزمر)، ئایەتی (١٧)دا دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ ٱجۡتَنَبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ أَن يَعۡبُدُوهَا وَأَنَابُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ لَهُمُ ٱلۡبُشۡرَىٰۚ فَبَشِّرۡ عِبَادِ (١٧)﴾، واتە: ئەوانەی خۆیان دوور گرتوە لە طاغووت کە بەندایەتیی بۆ بکەن، وە گەڕاونەوە بۆ لای خوا، ئەوانە موژدەی خۆشیان بۆ هەیە.

کەواتە: لەم ئایەتانەوە دەردەکەوێ، کە طاغووت خاوەنی ئیرادەیە، وە خەڵك لە ڕووناکیی تەوحیدو فیطرەتی خواناسیی دەردێنێ، بەرەو تاریکایی گومڕاییو سەرگەردانییو کۆیلایەتییو خزمەتکاریی خۆی دەیانبا.

ئنجا لێرە خوا دەفەرموێ: ﴿...يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدۡ أُمِرُوٓاْ أَن يَكۡفُرُواْ بِهِۦ...﴾، دەیانەوێ دادوەریی خۆیان بەرنە لای طاغووت، کە فەرمانیشیان پێکراوە کوفر بە طاغووت بکەن، لە کوێ فەرمانیان پێکراوە؟ لە ئایەتی (٢٥٦) سوورەتی (البقرة)دا، کە دەفەرموێ: ﴿... فَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰ ... (٢٥٦)﴾، ئەوەی کوفر بە طاغووت بکاو ئیمان بە خوا بێنێ، ئەوە دەستی بە قوڵفەیەکی مەحکەمەوە گرتوە، کەچی ئەوانە لە جیاتی ئەوەی کوفر بە طاغووت بکەن، واتە کوفر بە هەر کەسێك بکەن کە غەیری شەریعەتیان پێشان دەدا، وە کێشەکانیان بە غەیری تەرازووی شەریعەت چارەسەر دەکات، لەجیاتی کوفری پێ بکەن، دەیانەوێ بیکەنە دادوەریی خۆیانو ئیمانی پێ دێنن، بۆیە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ئەوانە بەشیان بە ئیمانو خواپەرستییەوە نیە.

مەسەلەی چواردەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيۡتَ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودٗا﴾، وە ئەگەر پێیان بگوترێ: وەرن بۆئەوەی کە خوا ناردوویەتە خوارو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ،

www.AliBapir.net FM/AliBapir Youtube/AliBapir FM/Media/AmeerOffice

تۆ مونافیقەکان دەبینی، لە تۆ لادەدەن، وە خەڵکیشت لێ دوور دەخەنەوە، ئەمە زۆر ڕۆشن‌و ڕاشکاوە، کە خوای دادگەر مۆری نیفاقی بە نێوچەوانی ئەو کەسانەوە ناوە، کە خۆ بە مسوڵمان پیشان دەدەن، کەچی بۆ یەکلاکردنەوەی کێشەو مشتومڕەکانیان دەچنە لای طاغووت، واتە: دەچنە لای کەسێك کە بە شەریعەت حوکم ناکات، ئیدی هەر کەسێك هەیە، ئنجا دوایی دەفەرموێ: ﴿ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴾، وە شەیتانیش دەیەوێ زۆر بە گومڕاییەکی دوور گومڕایان بکات، کەواتە: کەسێك حوکم بە شەریعەت نەکات، وە بۆ چارەسەری کێشەو مشتومڕەکانی نەگەڕێتەوە بۆ شەریعەت‌و بچێ بۆ لای هەر کەسێك ئەوە طاغووتە، وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەکەشیدا باسمان کرد، کە لەنێو عەرەبەکاندا کاهین‌و فاڵچیی هەبوون، خەڵك کێشەیان دەبوو دەچوونە لای کاهین، وە یەکێك لەوانە (ئەبو بەرزەی ئەسلەمیی) بوو کە ئایەتەکە هەندێك دەڵێن: هۆی هاتنە خوارەوەکەی ئەوە بووە کە مسوڵمانێك لەگەڵ جوولەکەیەك کێشەیان بوو، جوولەکەکە گوتی: با بچین بۆ لای پێغەمبەری خۆتان، چونکە دەیزانی بەرتیل وەرناگرێ، مسوڵمانەکەش گوتی: نەخێر ناچین بۆ ئەوێ، دوایی ڕێککەوتن بچن بۆ لای (ئەبو بەرزەی ئەسلەمیی) کە کاهین‌و فاڵچییەك بوو، ئیدی خوای بەرز ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ: تەماشای ئەوانە ناکەی کە پێیانوایە، ئیمانیان بە خواو بەوە هەیە کە بۆ تۆ هاتووەو ئەوەی کە لەپێش تۆدا هاتوە، کەچی دەیانەوێ بچن بۆ لای طاغووت، واتە: نەشچوو بوون هەر بە ئیرادەی چوونەکەو بە نیەتەکەیان، خوای دادگەر ئیمانەکەی زەڕبی سفر کردن، کە فەرموویەتی ئیمانیان نیە، بەڵکو پێیانوایە ئیمانیان هەیە، وە دوایی مۆری نیفاقیشی بە نێوچەوانەوە ناون.

مەسەلەی پازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَكَيْفَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ﴾، چی دەکەن ئەگەر بەڵایەکیان تووش بوو بەهۆی کردەی

Youtube/AliBapir
FMMedia/Ameer/Office

دەستی خۆیانەوە؟ ئەمە دوو واتای هەن:

واتای یەکەم: وەك توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئەوەیە کە لە ئەنجامی ئەوەدا ئەوانە ناسنامەی خۆیان دەردەخەنو جەوهەری خۆیان دەردەخەن، کە بۆ یەکلاییکردنەوەی کێشەکانیانو بۆ چارەسەری مشتومڕەکانیان، ناچنە لای پێغەمبەر ﷺ و ناگەڕێنەوە بۆ شەریعەت، بەڵکو دەچن بۆ لای بەدیلێکی دیکە، ئەلتەرناتیڤێك پەیدادەکەن بۆخۆیان کە طاغووتە، لە حاڵێکی وادا دیارە مسوڵمانان لێیان دەکەونە گومان، وە متمانەیان پێناکەنو نیشانەی پرسیاریان دەخەنە سەرێ، وە دووریان دەخەنەوە لە خۆیان، کە ئەوەش بەڵاو گرفتارىی یە بۆیان، وەك لە چەند ئایەتێك لە قورئاندا ئاماژە بەوە کراوە، بۆ وێنە: خوای باڵادەست دەفەرموێ: ﴿لَّئِن لَّمْ يَنتَهِ ٱلْمُنَـٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْمُرْجِفُونَ فِى ٱلْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَّلْعُونِينَ ۖ أَيْنَمَا ثُقِفُوٓا۟ أُخِذُوا۟ وَقُتِّلُوا۟ تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾﴾ الأحزاب، واتە: ئەگەر مونافیقەکانو ئەوانەی دڵیان نەخۆشیی تێدایە (واتە: نەبوونە مونافیق بە تەواویی، بەڵام دڵیان نەخۆشیی تێدایەو بەرەو نیفاقیان دەبات، ئەگەر خۆیان چارەسەر نەکەن)، وە ئەوانەی کە قیلو قالو بانگەشەی خراپە بڵاودەکەنەوە لەنێو شاردا، ئەگەر ئەوانە واز نەهێنن تۆیان لێ هاندەدەین، وە دوایی لە نزیك تۆوە نابن، وە ئەوانە نەفرین لێکراو دەبن، وە لە هەر شوێنێك بەرپەل بکەون، پێویستە سزا بدرێنو بکوژرێن (دوای ئەوەی کە کوفرەکەیان ئاشکرا دەکەنو لە مسوڵمانان دەچنە سەنگەرەوە)[1].

---

[1] چونکە کردەوەو سوننەتی پێغەمبەری خوا ﷺ - کە ڕوونکەرەوەو بەرجەستەکەری قورئانە – وابووە.

www.AliBapir.net FB/AliBapir YouTube/AliBapir2 F/MediaAmeerOffice

هەروەها لە سوورەتی (التوبة) لە ئایەتی (٨٣)دا لەبارەی هەندێك لەو جۆرە کەسانەوە دەفەرموێ: ﴿ فَإِن رَّجَعَكَ ٱللَّهُ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنۡهُمۡ فَٱسۡتَـٔۡذَنُوكَ لِلۡخُرُوجِ فَقُل لَّن تَخۡرُجُواْ مَعِيَ أَبَدٗا وَلَن تُقَٰتِلُواْ مَعِيَ عَدُوًّا ...(٨٣) ﴾ واتە: ئەگەر خوا تۆی گێڕایەوە بۆ لای کۆمەڵێك لەوان و مۆڵەتیان لێ وەرگرتی کە لەگەڵت بێن بۆ جەنگ (چونکە بۆ جەنگی تەبووك نەچوو بوون) بڵێ: هەرگیز نابێت لەگەڵم بێن، وە هەرگیز نابێ لەگەڵ مندا جارێکی دیکە ئێوە جەنگ لە دژی هیچ دوژمنێك بکەن، وە متمانەتان پێ ناکەین، کەواتە: دەگونجێ مەبەست پێی ئەوەبێ کە لە ئەنجامی ئەوەدا بەو هەڵوێستە سیاسییەیان ماهیەتی خۆیان دەردەخەن، دەسەڵاتی ئیسلامیی بەو شێوەیە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات، بەڵێ سزایان نادا، بەڵام نیشانەی پرسیاریان لەسەر دادەنێ، وە حەزەری خۆی لەوانە وەردەگرێ و وریا دەبێ.

واتای دووەم: وە دەشگونجێ مەبەست پێی ئەوەبێ کە وەك توێژەرەوان دەڵێن: خوای پەروەردگار موژدەی داوە بە پێغەمبەر ﷺ کە ئەوانە سەرەنجام بەڵای وایان تووش دێ، کە دوایی ناچار دەبن بێنەوە لای تۆ داوای لێبوردنت لێ بکەن، وە هەمیشە ئەوانەی کە لەسەر دوو پەت یاریی دەکەن، مونافیق و دەغەڵ و دووڕووەکان، سەرەنجام ئاشکرا دەبن، وە دوایی خەڵك لێیان تێدەگات، وە ناچار دەبن داوای لێبوردن بکەن، وە ناچار دەبن پاساوی هەڵوێستەکانی خۆیان بدەنەوە، یاخود سوێندی بە درۆ بخۆن.

مەسەلەی شازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ ...ثُمَّ جَآءُوكَ يَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّآ إِحۡسَٰنٗا وَتَوۡفِيقًا (٦٢) ﴾، دەفەرموێ: دوایی دێن بۆ لای تۆ سوێند بە خوا دەخۆن دەڵێن: هەر مەبەستمان پێی بەرژەوەندیی و چاکەکاریی و مەبەستمان پێ ڕێککەوتن و ڕێکخستن بوو، جا بۆ هەموو مونافیقەکان هەر وانالێن! ئەوانەی ئێستاش کە بانگەشە دەکەن بۆ عەلمانییەت و لیبڕالیزم و بانگەشە

دەکەن بۆ هەموو ئەو شتە (ئیزمدارانەی) کە لەگەڵ قورئانو سوننەت دا تێك دەگیرێن، دەڵێن: چی؟ خۆ ئەوانیش ناڵێن ئێمە دوژمنی ئەو خەڵکەین، بەڵکو دەڵێن: ئێمەش هەر مەبەستمان ئەوەیە کۆمەڵگا بەرەو پێشەوە بەرینو، گەشەی پێ بدەین چاکی بکەینو ... هتد، کاتی خۆیشی مونافیقەکان هەر وایاندەگوت ﴿...إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَـٰنًا وَتَوْفِيقًا ﴾، دەمانەوێ چاکەکاریی بکەینو، دەمانەوێ وەزعەکەی ڕێك بخەینو، کێشەکان چارەسەر بکەین، وڵاتەکەمان باش بکەین!

مەسەلەی حەڤدەیەم: بەڵام خوا ﷾ چ تەوجیهێك دەداتە پێغەمبەر ﷺ، وە کۆمەڵگای مسوڵمان، کە چۆن لەگەڵ ئەواندا مامەڵە بکەن؟ دەفەرموێ: ﴿ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعْلَمُ ٱللَّهُ مَا فِى قُلُوبِهِمْ ﴾، ئەوانە کەسانێکن خوا دەزانێ چییان لە دڵ دایە، هەر خوا دەزانێ واتە: ئەوەی بەزار دەیڵێن بە دڵو کردەوە وانینو، ئەوانە ڕواڵەت جوانی نێوەڕۆك وێرانن، ئەوانە وەستای قسانو کۆڵەواری دەستانن، ئەوانە دوور کوژی نزیك خەسارن، بە قسە هیچیان تێدا نەهێشتۆتەوە، بەڵام بە کردەوە وانین، بەس خوا دەزانێ چییان لە دڵدا هەیە ﴿ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴾، سێ شت بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: بۆ چۆنیەتی مامەڵە کردن لەگەڵ ئەوانەدا کە دیارە بە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێو لە پشت پێغەمبەرەوە ﷺ بە ئێمەش دەفەرموێ:

١/ ﴿ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ ﴾، واتە: وازیان لێ بێنە، واتە: مەچۆ زۆر لێیان بکۆڵیەوەو دەی ئەوە چۆن بوو؟ دادگای بۆ دابنێی، لێیانگەڕێ، مادام شتەکە یەکجاریی کەشف نەبووە، مادام خۆی هەر بە مسوڵمان پێشان دەدات، مونافیق کێیە؟ ئەوەیە کە لە ئەسڵدا کافرە، بەڵام خۆی بە مسوڵمان پێشان دەدا، تۆش هەر بە ڕواڵەتی خۆیان مامەڵەیان لەگەڵدا

بکەو وازیان لێبێنەو لێیانگەڕێ، با هەر بەو عەیبو عارو کەموکوڕییانەی خۆیان زیاتر خۆیان کەشف بکەن.

٢/ ﴿ وَعِظۡهُمۡ ﴾، ئامۆژگارییشیان بکە (وَعْظ) بریتیە لە قسەی باش لەگەڵ جووڵاندنی هەستدا، لەگەڵ جووڵاندنی دڵو دەروونو عاطیفەدا.

٣/ ﴿ وَقُل لَّهُمۡ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَوۡلَۢا بَلِيغٗا ﴾، وە قسەیەکیان پێ بڵێ کە کاریگەریی هەبێ لەسەر دڵو دەروونیان، واتە: باش ئامۆژگارییان بکە، وە قسەیەکی کاریگەریان پێ بڵێ، بەڵکو دەست هەڵبگرن، واتە: سزایان مەدە، بەڵام بەو شێوەیە مامەڵەیان لەگەڵدا بکە.

مەسەلەی هەژدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذۡنِ ٱللَّهِ ... (٦٤) ﴾، هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردوە مەگەر کە بە فەرمانی خواو بە مۆڵەتی خوا فەرمانبەریی بۆ بکرێ، توێژەرەوانی قورئان گوتوویانە: ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) لە هەڵەو گوناح پارێزراو (مەعصوم)ن، بۆچی؟ خوا دەفەرموێ: هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردوە، مەگەر دەبێ فەرمانبەریی بۆ بکرێ بە فەرمانی خوا، خوای پەروەردگار وەختێك بە خەڵك دەفەرموێ: فەرمانبەریی بۆ ئەو پێغەمبەرە بکەنو بە قسەی بکەن، وە هەڵاواردنیشی تێناخات، هیدیکە هەڵاواردنی تێدایەو دەبێ پابەندبێ بە شەریعەتەوە، دەبێ لە شتی پەسند دابێ، بەڵام بۆ پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) خوای بەرز بە ڕەهایی فەرموویەتی: ﴿ ... أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ... (٥٩) ﴾، ﴿ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم ... (٦٩) ﴾النساء، بە موتڵەقیی فەرموویەتی، کەواتە: پێغەمبەر ﷺ هیچ هەڵەیەك ناکاتو هیچ گوناهێك ناکات، هەڵە ناکات بەو واتایە نا کە لە هیچ شتێکدا بە هەڵەدا نەچێ، هیچ

WWW.AliBapir.net E/AliBapir Youtube/AliBapir F/Media.AmeerOffice

شتێکی لە بیر ناچێ، پێغەمبەر ﷺ جاری وابووە شتی لەبیر چووە، جاری وایە ئیجتیهادی کردووە لە ئیجتیهادەکەیدا نەیپێکاوە، بەڵام دوایی خوای زاناو شارەزا بۆی ڕاست کردۆتەوە، بەڵام هیچ پێغەمبەرێك گوناح ناکات، واتە شتێك ناکات کە بزانێ گوناهەو بیکات، بەڵام جاری وابووە پێغەمبەر ﷺ شتێکی هاتۆتە پێش، خوا وەحی بۆ نەناردوە، ئەویش بە عەقڵی خۆی گوتوویەتی وابکەم باشە، کردوویەتیو دوایی دەرکەوتوە کە خوای کاربەجێ پێی ڕازی نیە، بۆ وێنە:

١- کاتێك کە فیدیەی لە دیلەکانی جەنگی بەدر وەرگرت، خوای کاربەجێ ڕەخنەی لێگرت، وەك فەرموویەتی: ﴿ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي ٱلْأَرْضِۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ ٱلدُّنْيَا وَٱللَّهُ يُرِيدُ ٱلْـَٔاخِرَةَۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ ﴾ الأنفال.

٢- عەبدوڵلای کوڕی مەکتووم هات بۆ خزمەت پێغەمبەر ﷺ گوتی: ئامۆژگاریيم بکە، پێغەمبەری خوا ڕووی لێ وەرچەرخاند، چونکە لەوکاتەدا لەگەڵ زلە زلەکانی قوڕەیشدا خەریك بوو قسەی بۆ دەکردن، خوای پەروەردگاریش ڕەخنەی لێگرتو فەرمووی: ﴿ عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١﴾ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ ﴾ عبس، واتە: ڕووی خۆی گرژ کردو ڕووی وەرسووڕاند لە کاتێکدا کە کوێرەکە هاتە لای، واتە: خوا فەرمووی: ڕاست وابوو لەگەڵ کوێرەکەدا قسە بکەی ئەوانی دیکە ئیهمال بکەی، مادام ئەو ئیماندارەو هاتوە بۆ لات.

٣- هەروەها لەبارەی ئەوانەوە کە داوای مۆڵەتیان کرد نەچن بۆ جەنگی تەبووك، خوا فەرمووی: ﴿ عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ ... ﴿٤٣﴾ ﴾ التوبة، واتە: خوا عەفووت بکات بۆچی مۆڵەتت پێدان، دیارە ڕەخنەی لێ دەگرێ،

بەلاَم ئەوانە هیچی ئەوە نەبووە بۆ پێغەمبەر ﷺ دیاربێ کە گوناهەو بیکات، واتە: پێغەمبەران لە گوناح پارێزراون، بەلاَم لەوەدا کە ئیجتیهاد بکەن‌و نەیپێکن، ئەوە گوناح نیە، لەبەرئەوە لەوە پارێزراو نین، هەڵبەتە خوای پەروەردگاریش دوایی هەر پێغەمبەرێکیش ئیجتیهادێکی کردبێ‌و نەیپێکابێ، هەڵەکەی بۆ ڕاست کردۆتەوە.

مەسەلەی نۆزدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ ... وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمْ جَآءُوكَ فَٱسْتَغْفَرُواْ ٱللَّهَ وَٱسْتَغْفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴾، تەماشا بکەن ! خوای ئێمە چەند میهرەبانە ﷻ، چەند بەخشندەیە، چەند لێبوردەیە! ئەوانە ئاوان: دەغەڵ، موونافیق، موخەننەت، دڵ ڕەش، وە دەشیانەوێ بە حیسابی خۆیان، وەك خوا دەفەرموێ، خواو پێغەمبەرو ئیمانداران هەڵخەڵەتێنن: ﴿ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ⑨ ﴾البقرة، واتە: دەیانەوێ فێڵ لە هەموو لایەك بکەن، کەچی خوای لێبوردە، وێڕای ئەو هەڵوێستە خراپەیان‌و ئەو دڵ ڕەشییەیان، دەرگای تۆبەو پەشێمانییان بۆ دەکاتەوە، خوا چەند لێبوردەیە! دەفەرموێ: وە ئەوانە ئەگەر وەختێ ستەمیان لە خۆیان دەکرد، واتە: کە بە موونافیقیی‌و دەغەڵیی، پەنا دەبەنە بەر طاغووت‌و زوڵم لە خۆیان دەکەن، دەنا هیچ زەرەرێك بە خوا ناگات، زەرەر بە پێغەمبەریش ﷺ ناگات، وە زەرەر بە ئیمانداران عاقڵ‌و واقیع بین‌و دووربینیش ناگات، ئەوانیش لە فێڵەکانیان تێدەگەن، زەرەر لە خۆیان دەدەن، کاتێ کە ستەمیان لە خۆیان دەکرد، ئەگەر هاتبانە لای تۆو داوای لێبوردنیان لە خوا کردبایە، وە پێغەمبەر داوای لێبوردنی بۆ کردبانایە ﴿ ... لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴾، دەیانبینی خوا زۆر تۆبە وەرگرە، وە زۆریش بە بەزەیی‌و میهرەبانە، ئەم ئایەتە دەرگا کردنەوەی تۆبەو گەڕانەوەیە، ئێمە ئەگەر تەماشای

Youtube/AliBapir
FM: MediaAmeerOffice

ئایەتەکانی قورئان بکەین، دەبینین خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ لە چەندان ئایەتدا دەرگای تۆبەی بۆ گوناهباران کردۆتەوە، بۆ وێنە:

١) ئەوانەی بوختان دەکەن بۆ ئافرەتانی پاك، وە بۆ پیاوانی پاك، بوختانی داوێن پیسییان بۆ دەکەن، خوا باسی ئەوەی کردوە کە ئەگەر بگەڕێنەوە، خوا لێیان خۆش دەبێ، دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ثُمَّ لَمۡ يَأۡتُواْ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَ فَٱجۡلِدُوهُمۡ ثَمَٰنِينَ جَلۡدَةٗ وَلَا تَقۡبَلُواْ لَهُمۡ شَهَٰدَةً أَبَدٗاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٤ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ وَأَصۡلَحُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٥ ﴾ النور، واتە: ئەوانەی بوختان دەکەن بۆ ئافرەتانی پاك، دوایی چوار شایەد ناهێنن، یەکی هەشتا قامچییان لێ بدەن، وە هەرگیز شایەدییشیان لێ وەرمەگرن، وە ئەوانە لە ڕێ دەرچوون، مەگەر ئەوانەی کە دەگەڕێنەوەو دوایی چاکسازیی دەکەن، ئەوە خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە.

٢) هەروەها دەربارەی دزیی، بە هەمان شێوە لە ئایەتی (٣٨، ٣٩)ی سووڕەتی (المائدة) دەفەرموێ: ﴿ وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقۡطَعُوٓاْ أَيۡدِيَهُمَا جَزَآءَۢ بِمَا كَسَبَا نَكَٰلٗا مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ٣٨ ﴾، دوایی دەفەرموێ: ﴿ فَمَن تَابَ مِنۢ بَعۡدِ ظُلۡمِهِۦ وَأَصۡلَحَ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَتُوبُ عَلَيۡهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ٣٩ ﴾ المائدة، واتە: بەڵام کەسێك کە دوای ئەو زوڵمە گەڕایەوەو چاکەی کرد، ئەوە خوا لێی خۆش دەبێ، بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە.

٣) هەروەها دەربارەی ئەوانەی ڕێگریی دەکەن، هەر لە سووڕەتی (المائدة) لە ئایەتی (٣٣، ٣٤)دا، دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا جَزَٰٓؤُاْ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسۡعَوۡنَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓاْ أَوۡ يُصَلَّبُوٓاْ أَوۡ تُقَطَّعَ أَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم مِّنۡ خِلَٰفٍ ....٣٣ ﴾، دوایی دەفەرموێ: ﴿ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِن

قَبۡلِ أَن تَقۡدِرُواْ عَلَيۡهِمۡۖ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٣٤﴾ المائـــــــدة، واتــە: جگــە لەوانــەی کــە دەگەڕێنــەوە، پــێش ئــەوەی ئێــوە دەســەڵاتتان بەسەریاندا ببێت، بزانن کە خوا لـێبوردەی بە بەزەیـی یە.

٤) هەروەها ئەوانـەی کـە نێربـازیی دەکـەن، لـە سـووڕەتی (النـساء) لـە ئایـەتی (١٦)دا دەربارەیـــــان دەفــــەرموێ: ﴿ وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَاۖ فَإِن تَابَا وَأَصۡلَحَا فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابٗا رَّحِيمًا ﴿١٦﴾ ﴾، واتە: ئەوانەی کە ئەو فاحیشـەیە دەکەن لە ئێوە (پیاوەکـان) سـزایان بـدەنو ئازاریان بدەن، جا ئەگـەر گـەڕانەوەو چاکـسازیی یـان کـرد، وازیـان لـێ بێـنن، بێگومان خـوا زۆر تۆبـە وەرگـری بە بەزەیـی یە.

٥) هـەروەها تەنانـەت دەربـارەی مونافیقـەکانیش دەفـەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِي ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ... ﴿١٤٥﴾ ﴾ النساء، دوایی دەفەرموێ: ﴿ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصۡلَحُواْ وَٱعۡتَصَمُواْ بِٱللَّهِ وَأَخۡلَصُواْ دِينَهُمۡ لِلَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَسَوۡفَ يُؤۡتِ ٱللَّهُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿١٤٦﴾ ﴾ النسـاء، واتـە: مونافیقـەکان لـە پلەی خـوارەوەی ئاگردان، مەگەر ئەوانەی کە دەگەڕێنـەوە، چاکسازیی دەکەن، دەست بە خواوە دەگـرنو دینـداریی خۆیان بۆ خـوا سـاغ دەکەنـەوە، ئەوانـە لەگەڵ ئیمانداران دان، وە خوا پاداشتێکی مەزن دەداتەوە بە ئیمانداران.

وە هـەروەهـا، تەماشـا دەکـەین خـوا ﷻ هەمیـشە دەرگـای گـەڕانەوەو تۆبـەو پەشـێمانیی بۆ بەندەکانی خۆی دەخـاتە سـەرپشـت.

مەسـەلەی بیـستەم: کـە خـوا ﷻ دەفـەرموێ: ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا

قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا ﴾، واتە: نەخێر (ڕاست ناکەن کە ئیماندارن) سوێند بە پەروەردگارت ئیمان ناهێنن، تاکو تۆ نەکەنە دادوەر لەوەدا کە تێدا کەوتوونە کێشەو مشتومڕەوە، دوایی لە دڵی خۆیاندا هەست بە هیچ سەغڵەتییەك نەکەن، بەرانبەر بەو بڕیارەی کە تۆ داوتە، با بە زیانی خۆشیان بێ، وە بەتەواویی تەسلیم نەبن. کەواتە: سێ مەرج هەن بۆ بە ئیماندار لەقەڵەمدرانی ئینسان:

یەکەم: دەبێ بە دادوەریی پێغەمبەری خوا ﷺ ڕازی بێ، واتە: ئەو شەریعەتەی کە پێغەمبەر ﷺ هێناویەتی، چونکە خۆ پێغەمبەر ئێستا لە نێوماندانیە، بەڵام شەریعەتەکەی، قورئانو سوننەتەکەی لەنێوماندانو، دەبێ ئەوە بیانکەینە دادوەرو یەکلاییکەرەوە بۆ کێشەو مشتومڕەکانمان.

دووەم: وە دوایی دەبێ بەرانبەر بە بڕیارەکانی شەریعەت، هەست بە هیچ سەغڵەتییەك نەکەین.

سێیەم: وە دوایی دەبێ بە قەلبو قالبەوەو بە دەروونو بە ڕواڵەتیش ملکەچ بین، ئەوجار ئێمە بە ئیماندار لەقەڵەم دەدرێین.

ئنجا کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا ﴾، ئەم ئایەتە موبارەکە لێی وەردەگیرێ، کە هەرچی لە ڕێیەکی ڕاست (صحیح)ەوە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ پێمان گەیشتبێ لە بڕیارو یاساکانی، کە سوننەت گرتوونیە نێوخۆی، هەمووی دەچێتە بازنەی ﴿مِّمَّا قَضَيْتَ ﴾ەوە، ئەوەی تۆ بڕیارت داوە، کە ئەویش چۆنە؟ خوا دەفەرموێ: ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، نەخێر، ئەوانە کە ئیددیعای ئیمان دەکەن،

بەبێ ئەوەی کە ملکەچ بن بۆ تۆ ئەی پێغەمبەر! ﷺ بەو شەریعەتەی کە تۆ هێناوتە بە ئیماندار لە قەڵەم نادرێن، ﴿ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ﴾، هەتا تۆ نەکەنە دادوەر، لەوەدا کە تێیدا دەکەونە ناکۆکیی، ﴿ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ ﴾، وە دوایی هەست بە هیچ سەغڵەتییەك نەکەن لە دڵی خۆیاندا بەرانبەر بەو بڕیارەی کە تۆ دەیدەی، کەواتە: هەرچی لە پێغەمبەر ﷺەوە بە ئێمە گەیشتوە لە ڕێیەکی ڕاست (صحیح)ەوە کە سەنەدەکەی ڕاست بێو دڵنیابین کە هی پێغەمبەرە ﷺ ئەوە هەمووی دەچێتە نێو بازنەی: ﴿ مِّمَّا قَضَيْتَ ﴾، (ئەوەی کە تۆ بڕیارت داوە)، وە پێویستە هەر کەسێك خۆی بە ئیماندار بزانێ، ملکەچ بێ بۆ سوننەتی پێغەمبەر ﷺ، بۆیە وا دەڵێم: چونکە هەندێ جار کەسانێك هەن کە دەڵێن: ئێمە قورئانمان بەسە، وە ئێمە لە قورئان دڵنیاین کە ئەوە هەمووی فەرمایشتی خوایە، بەڵام ئەوەی پێغەمبەر ﷺ جۆراو جۆرە ڕاست (صحیح)ی تێدایەو، باش (حسن)ی تێدایەو، بێهێز (ضعیف)ی تێدایە، وە هەڵبەستراو (موضوع)ی تێدایە بە دەم پێغەمبەرەوە ﷺ، ئێمەش دەڵێین: ئەو جۆرە بڕو بیانووانە هیچ نین، چونکە زانایان ئەوەی کە بە سەنەدێکی ڕاست دەردەکەوێ کە فەرمایشتی پێغەمبەرە ﷺ، یاخود کردەوەی پێغەمبەرە، یان دان پێداهێنانی ئەوە، هەموویان جوان ساغ کردۆتەوە، چونکە سوننەت بەگشتی سێ جۆرە: یان فەرمایشتەو پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی، یاخود کردەوەیەکەو ئەو ئەنجامی داوە، یاخود قسەیەکە یان کردەوەیەکە لای ئەو گوتراوە، یان کراوەو ئەویش دانی پێداهێناوە، کە پێی دەگوترێ (تقریر) واتە: سوننەت یان فەرموودە (قول)یە، یان کردەوە (فعل)یە، یان دانپێداهێنان (تقریر)ە، بەڵێ: زانایان سوننەتی ڕاست (صحیح)ی پێغەمبەریان ﷺ لە بێژینگ داوەو جیایان کردۆتەوەو ئەوەی کە هەڵبەستراوو بێهێزە، وەك سەرکۆتەڵو بنژیل جیایان کردۆتەوە، بۆیە هیچ کەس نابێ ئەوە بکاتە بیانوو، بەڵێ قورئان جیایە، چونکە

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

فەرمایشتی خوایەو دڵنیاین کە هەمووی فەرمایشتی خوای پەروەردگارە، وە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ بەڵێ هەمووی یەك پلە نیە، چونکە قورئان هەمووی بە تەواتور بە ئێمە گەیشتوە، بەڵام سوننەت کەمێکی موتەواتیرە(١)، ئەوی دیکەی ڕاستە، یاخود باشە، وە تێیدا هەیە کە لە خوار ئەوانەوەیە، بەڵام بە هەرحاڵ ئەم ئایەتە وە گەلێك ئایەتی دیکە بەڵگەن لەسەر پێویستبوونی پابەندیی بە سوننەتەوە، بۆ وێنە:

١) کە خوا دەفەرموێ: ﴿ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴾، فەرمانبەریی خوا بکەن، وە فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکەن، فەرمانبەریی خوا بە پابەندیی بە قورئانەوەیە، فەرمانبەریی پێغەمبەریش بە پابەندیی بە سوننەتەوەیە.

٢) لە سوورەتی (الحشر) خوای پەنهانبین دەفەرموێ: ﴿ ... وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُواْ ... ⑦ ﴾، واتە: هەرچی پێغەمبەر ﷺ پێیداون لێی وەربگرن، پێغەمبەری خوا ﷺ وەك چۆن قورئانی پێداوین، کۆمەڵێك سوننەتیش لە پێغەمبەرەوە ﷺ بە ئێمە گەیشتوون، کەواتە: دەبێ ئەوانیشی لێوەربگرین، ﴿ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُواْ ﴾، وە هەرشتێك کە پێغەمبەر ﷺ لێی قەدەغە کردوون، ئێوەش وازی لێبێنن، لەوبارەوە ئەم بەسەرهاتە دەگێڕینەوە: ﴿عَنْ بِلَالِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لاَ تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمُ الْمَسَاجِدَ إِذَا اسْتَأْذَنَّكُمْ إِلَيْهَا»، فَقَالَ بِلَالُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: وَاللَّهِ لَنَمْنَعُهُنَّ، فَقَالَ عَبْدِ اللَّهِ: أَقُولُ قَالَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَتَقُولُ وَاللَّهِ لَنَمْنَعُهُنَّ؟!﴾ وفي رِوايَةِ سالِم عَنْ

---

١)(متواتر) ئەوەیە کە ژمارەیەك کە نەگونجێ لەسەر درۆ کۆبنەوە، هەواڵێك لە پێغەمبەرەوە ﷺ بگوازنەوەو وە هەروەها هەتا دەگاتە ئێمە. بڕوانە: (الوجيز في أصول الفقه) للدكتور عبدالكريم زيدان، ص: (١٦٨)، (السنة المتواترة:..... التي رواها جمع كير تُحيلُ العادَة تواطؤهم على الكذب، أو وقوعه منهم من غير قصد التواطؤ عن جمع مثلهم حتى يصل المنقول الى النَبيِّ عليه الصلاة والسلام...).

أبيهِ قَالَ: ﴿فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ فَسَبَّهُ سَبًّا سَيِّئاً مَا سَمِعْتُهُ سَبَّهُ مِثْلَهُ قَطُّ﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٩٩٤)، واتە: بیلالی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عومەر لە بابیەوە دەگێڕێتەوە خوا لێیان ڕازی بێ، (واتە عومەری کوڕی خەتتاب کوڕێکی هەیە بە ناوی عەبدوڵڵا، عەبدوڵڵاش کوڕێکی هەیە بە ناوی بیلال)، ئەو بیلالە لە عەبدوڵڵای بابیەوە دەگێڕێتەوە گوتوویەتی: گوێم لێبوو پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ئافرەتان قەدەغە مەکەن لە مزگەوتەکان، ئەگەر مۆڵەتیان لێ وەرگرتن، بیلالی کوڕی عەبدوڵڵاش گوتی: بە خوا ڕێیان لێدەگرین، عەبدوڵڵاش بە کوڕەکەی دەڵێ: من دەڵێم پێغەمبەر ﷺ وای فەرمووە، تۆش دەڵێی ڕێیان لێدەگرین؟ وە لە ڕیوایەتی سالیم لە بابیەوە (واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەر کوڕێکی دیکەشی هەیە بە ناوی سالیم هەر لە بابیەوە) دەڵێ: عەبدوڵڵا ڕووی لە بیلالی کوڕی کردوە بە جۆرێك جنێوی پێگوتو قسەی پێ گوت، کە هەرگیز ئاوا قسەی پێ نەگوتبوو، وە گوتی: من هەواڵت پێدەدەم لە پێغەمبەرەوە ﷺ تۆش دەڵێی وەڵڵاهی ڕێیان لێدەگرین؟ لە ڕیوایەتێکی دیکەدا هاتوە، دەڵێ گوتی: قسەت لەگەڵ ناکەم، وە ناتدوێنم، (واتە تا پەشێمان نەبیەوە) کەواتە: هەر شتێك لە پێغەمبەرەوە ﷺ بە ئێمە گەیشت، دەبێ لەسەر سەروچاومانی دابنێین، ئەگەر ڕاست دەکەین ئیمانمان بە پێغەمبەری خوا هەیە، چونکە خوا دەفەرموێ: سوێند بە پەروەردگارت بە ئیماندار لەقەڵەم نادرێن، هەتا هەرچی تۆ بڕیاری لەسەر دەدەی، لێت وەرنەگرن، وە بۆی تەسلیم نەبن، وە پێی ڕازی نەبن.

مەسەلەی بیستو یەکەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ ٱقْتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمْ أَوِ ٱخْرُجُواْ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ... ﴿٦٦﴾﴾، واتە: ئەگەر ئێمە لەسەرمان پێویست کردبان کە خۆتان بکوژن، یاخود لە ماڵو حاڵی خۆتان وەدەرکەونو ماڵو نیشتیمانتان بەجێبهێڵن، کەمێکیان نەبێ ئەو فەرمانەیان جێبەجێ نەدەکرد، واتە: خۆکوشتنو ماڵ بەجێهێشتنیان

FM/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

جێبەجێ نەدەکرد، ئایا مەبەست لەو کەمە کێن؟ دیارە مسوڵمانانی ڕاستەقینەن، چونکە ئەم ئایەتانە قسە دەربارەی کۆمەڵگای مسوڵمان دەکەن، کە دیارە مسوڵمانی باشو ڕاستو ساغو خۆڕاگری تێدا هەبوون، وە هەندێ خەڵکی بەناو مسوڵمانو دەغەڵو مونافیقیشیان لەنێودا هەبوون، جا دیارە کە خوا دەفەرموێ: کەمێکیان ئەو فەرمانەیان جێبەجێ دەکرد، واتە: ئەو مسوڵمانانەی کە ڕاستو ساغن، لەوبارەشەوە ئەم گێڕدراوەیە هەیە: ﴿أَخْرَجَ ابْنُ جَرِيرٍ بِسَنَدِهِ إِلَى أَبِي إِسْحَاقِ السُّبَيْعِي لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ: ﴿وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ ٱقْتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمْ أَوِ ٱخْرُجُواْ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ... ﴿٦٦﴾﴾، قَالَ رَجُلٌ: واللهِ لَوْ أَمَرَنَا لَفَعَلْنَا، فَالْحَمْدُ للهِ الَّذِي عَافَانا، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: إِنَّ مِنْ أُمَّتِي لَرِجَالاً، الإِيْمَانُ أَثْبَتُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجِبَالِ الرَّوَاسِي)[1]﴾، واتە: ئیبنو جەریر بە سەنەدی خۆی دەیگەیەنێتە سەر ئەبی ئیسحاقی سوبەیعی، کە کاتێك ئەم ئایەتە هاتۆتە خوارێ کە خوا دەفەرموێ: ئەگەر لەسەرمان پێویست کردبان، خۆتان بکوژن یان ماڵو حاڵتان بەجێبهێڵن، کەمێکیان نەبێ جێبەجێیان نەدەکرد، پیاوێك گوتی: وەڵڵاهی ئەگەر فەرمانمان پێکرابا جێبەجێمان دەکرد، بەڵام ستایش بۆ ئەو خوایەی کە سەلامەتی کردووینو ئەوەی لەسەر پێویست نەکردووین، ئنجا کە ئەوە بە پێغەمبەر گەیشتەوە ﷺ فەرمووی: لە ئۆممەتی من پیاوانێك هەن کە ئیمان لە دڵیاندا وەك چیای داکوتراو وایە.

مەسەلەی بیستو دووەم: کە خوای بەرزو مەزن دەفەرموێ: ﴿... وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذًا لَّءَاتَيْنَٰهُم مِّن لَّدُنَّآ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَٰهُمْ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾﴾، واتە: ئەگەر ئەوەی کە پێی ئامۆژگاریی کراون، واتە: ئەو یاسایانەی کە بۆیان دانراونو ئەو ئاڕاستانەی

---

[1] (محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٢٩٥).

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

کە بۆیان نێردراون، جێبەجێیان کردبانایە، ئەوە بۆ ئەوان چاکتر بوو، وە زیاتریش دەیچەسپاندن، وە لەلایەن خۆمانەوە پاداشتێکی مەزنمان دەدانەوە، وە بەرەو ڕێیەکی ڕاستیش ڕێنماییمان دەکردن، لێرەدا دوو شت دەڵێین:

یەکەم: خوا ﷾ یاساکانی شەریعەتی ناو ناوە (وَعْظ)، ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ﴾، بۆچی؟ چونکە خوا ﷾ هەر حەڵاڵو حەرامێکی دیاری کردوە، لە قورئاندا، وە هەر فەرمانێکی کردوە، وە هەر قەدەغەیەکی کردوە، ئاوێتەی کردوە لەگەڵ ئامۆژگاریی کردندا، لەگەڵ ئەوەدا کە هەستمان دەجووڵێنێو هانمان دەداو، دەمانترسێنێ لە سزای خۆیو دڵخۆشمان دەکات بە پاداشتی خۆی. کە ئەوەش پێی دەگوترێ (وَعْظ)، ئامۆژگاریی.

دووەم: ئەم ئایەتە لێی وەردەگیرێ کە پابەندیی بە شەریعەتەوە، چوار بەرهەمی هەن:

بەرهەمی یەکەم: دەفەرموێ: ﴿لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ﴾، واتە: چاکترە بۆ ئەوان، بە تەئکید هیچ شتێك لەوە چاکتر نیە ئینسان پابەند بێ بە شەریعەتی خوای پەروەردگارەوە، خێری دنیاو قیامەتی تێدایە، چونکە ئەم قورئانە، وە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ هیچ شتێك نیە فەرمانیان پێکردبێو لە بەرژەوەندیی دنیاو قیامەتماندا نەبێ، لە بەرژەوەندیی تاكو خێزانو کۆمەڵدا نەبێ، وە هیچ شتێك نیە قەدەغەیان کردبێو لە زەرەرو زیانی دنیاو قیامەتی تاكو خێزانو کۆمەڵگاو دەوڵەت نەبێ، بۆیە پابەندیی بە شەریعەتەوە، هەر بە خێرو خۆشییو قازانج تەواو دەبێ.

بەرهەمی دووەم: دەفەرموێ: ﴿وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا﴾، ئینسان تاكو زیاتر پابەندبێ بە شەریعەتەوە، زیاتر دڵی دەچەسپێ لەسەر طاعەتو زیاتر دامەزراو دەبێ، واتە: ئینسان تاكو شارەزایی زیاتر بێ، دەگونجێ کردەوەی باشی زیاتربێ، هەتا کردەوەی باشیشی زیاتر بێ، زیاتر دڵی

دەچەسپێ لەسەر ئیمان، یەكێك لەو هۆكارانەش كە ئیمان لە دڵی ئینساندا دەچەسپێنێ، بریتییە لە كردەوەی باش.

بەرهەمی سێیەم: دەفەرموێ: ﴿ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴾، واتە: پاداشتێكی مەزنمان دەدانەوە، دیارە ئەوەش لە دوارۆژ دایە.

بەرهەمی چوارەم: دەفەرموێ: ﴿ وَلَهَدَيۡنَٰهُمۡ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ﴾، وە ڕێیەكی ڕاستمان پێشان دەدان، ئەمە یانی چی، چونكە ئینسان تا ڕێی ڕاستی پێشان نەدرابێ، كردەوەی باش ئەنجام نادات؟! ئەمە ئەوەی لێوەردەگیرێ كە هیدایەتدرانی ئینسان، یەك حاڵەتی نیەو یەك شت نیە، بڵێی: تازە ئەوە هیدایەتی وەرگرت، جاری دیكەش باسم كردوە، مەسەلەی دینداریی‌و مسوڵمانەتیی‌و ئیمان هەبوون، ئەوە نیە ئینسان وەك شەمەندەفەر بچێتە سەر سككەو بڕوا، یان وەك حەبێك نیە بیخۆیی‌و تەواوبێ، هەمیشە پێویستیمان بەوە هەیە هیدایەتمان زیاد بێ، پێویستیمان بەوە هەیە، زیاتر دڵمان دامەزراو بێ‌و زیاتر بەرچاومان ڕۆشن بێ، بۆیە ئێمە لە سووڕەتی (الفاتحة)دا، كە خوا ﷻ سووڕەتی (الفاتحة)ی لەسەر زمانی بەندەكانی فەرمووە، پێنج فەرزە دەڵێین: ﴿ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ۝٦ ﴾ الفاتحة، واتە: ڕێی ڕاستمان پێشان بدە، بمانخە سەر ڕێی ڕاست، چونكە ڕێی ڕاست گرتن لە هەموو كاتێكدا بۆ ئینسان پێویستە، قسەیەك دەكەی پێویستە لە نیشانە بدەی، هەمیشە نیەتی چاك پێویستەو، بۆ هەموو نیەتێكی باش پێویستیت بەڕێی ڕاست هەیە، هەروەها بۆ هەموو كردەوەیەك‌و بۆ هەموو هەڵسوكەوتێك، هەڵسوكەوت لەگەڵ خودی خۆتدا، لەگەڵ خەڵكدا، لەگەڵ خوای پەروەردگاردا، هەمووی پێویستی بەوە هەیە كە تۆ ڕێی ڕاست بگری، بۆیە كەوتنە سەر ڕێی ڕاست، وەك گوتم حەبێك نیە ئینسان بیخواو تەواو بێ، یان سكەیەكی ئاسن بچیە سەری‌و بڕۆی، بەڵكو هەمیشە ئینسان پێویستی پێی هەیە.

مەسەلەی بیست‌و سێیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم ...﴿٦٩﴾﴾، هەر کەسێك فەرمانبەریی خواو پێغەمبەر ﷺ بکات، ئەوە ئەوانە لەگەڵ کەسانێکدان کە خوا چاکەی لەگەڵ کردوون، ئەمە موژدەیەکی زۆر خۆشە، چونکە خوا ﷻ دەفەرموێ: هەر کەسێك گوێ ڕایەڵیی‌و فەرمانبەریی خواو پێغەمبەر ﷺ بکات، لەگەڵ ئەو کەسانەدایە کە خوا چاکەی لەگەڵدا کردوون، ئەوانەی خوا چاکەی لەگەڵ کردوون کێن؟ دوایی خوا باسیان دەکات، کە چوار جۆرە کەسن: ﴿مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَ﴾، لە پێغەمبەران‌و صیددیقان‌و شەهیدان‌و صالحان، لەوبارەوە چەند فەرمایشتێك هەن:

١- ﴿عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ كَعْبٍ الأَسْلَمِيِّ رضي الله عنه، قَالَ: كُنْتُ أَبِيتُ مَعَ رَسولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَتَيْتُهُ بِوَضُوْءِهِ وَحَاجَتِهِ، فَقَالَ لِي: سَلْنِي، فَقُلْتُ: أَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ فِي الْجَنَّةِ؟ قَالَ: أَوَ غَيْرَ ذَلِكَ قُلْتُ: هُوَ ذَاكَ، قَالَ: فَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٦٦٢٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٠٩٤)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (١٣٢٠)، وَالنَّسائِيُّ برقم: (١١٣٨)، واتە: ڕەبیعەی کوڕی کەعبی ئەسلەمیی خوا لێی ڕازی بی، دەڵێ: من لە شەو لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ دەمامەوەو خزمەتم دەکرد، وە ئاوی دەستنوێژم بۆ دەهێنا[1]، وە پێداویستییەکانم بۆ دەهێناو خزمەتم دەکرد، پێی گوتم: داوام لێبکە چ شتێکت لە من دەوێ؟ منیش گوتم: داوات لێدەکەم لە بەهەشتێ ڕەفیقی تۆبم (بێگومان داوایەکی زۆر گەورەی کردوە!) فەرمووی: جگە لەوە چی دیکە؟ گوتم: هەر ئەوە فەرمووی: ﴿فَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ﴾، واتە: کەواتە یارمەتیم بدە لەسەر خۆت بە زۆر سەجدە بردن، یانی نوێژکەری باشبە، خواپەرستی باشبە، لەمن زیاتر نزیك دەبی لە بەهەشتێ.

---

[1] (وَضُوء) واتە: ئاوی دەستنوێژ پێگرتن، (وُضُوء)، واتە: دەستنوێژ گرتن.

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

٢- ﴿عَن عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ ﵁ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسولَ اللَّهِ: كَيْفَ تَقُولُ فِي رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا وَلَمْ يَلْحَقْ بِهِمْ؟ فَقَالَ رَسولُ اللَّهِ ﷺ: الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيهِ: أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٦١٦٩)، وَمُسْلَمٌ برقم: (٦٦٦٠)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، دەڵێ: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەری خوا ﷺ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! دەربارەی پیاوێك چی دەڵێی کەسانێکی خۆشدەوێ، بەڵام ناشگاتە ئەوان؟ (واتە: کردەوەی وەك ئەوانی نیە، بەڵام خۆشی دەوێن)، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئینسان لەگەڵ کەسێکدایە کە خۆشی دەوێ، کێت خۆشبوێ لە دنیادا، لە قیامەت لەگەڵ ئەودای، دیارە ئەمە زۆر مایەی دڵ خۆشییە.

٣- ﴿عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﵁ أَنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ لِرَسولِ اللَّهِ ﷺ مَتَى السَاعَةُ؟ قَالَ لَهُ رَسولُ اللَّهِ ﷺ: مَا أَعْدَدْتَ لَهَا؟ قَالَ حُبَّ اللَّهِ وَرَسولِهِ، قَالَ: أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ الْبُخَارِيُّ برقم: (٦١٧١)، وَمُسْلَمٌ برقم: (٦٦٥٢)، وَهَذَا لَفْظُ مُسْلِم، ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ (کە زۆر خزمەتی پێغەمبەری ﷺ کردووە لە تەمەنی دە ساڵییەوە لە خزمەتیدا بووە، تا وەفاتی کردوە)، دەڵێ: پیاوێکی دەشتەکی هاتە لای پێغەمبەری خوا ﷺ، گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! قیامەت کەی دێ؟ ئەویش فەرمووی: چیت بۆ ئامادە کردوە؟ (دیارە خۆ پێغەمبەر ﷺ، نەیزانیوە قیامەت کەی دێ، بەڵام وەك بڵێی بەو پیاوەی گوتوە: وا لێی بەپەلەی چیت بۆ ئامادە کردوە؟)، ئەویش گوتی: خۆشەویستیی خواو پێغەمبەری خوا ﷺ، فەرمووی: تۆ لەگەڵ ئەو کەسە دای کە خۆشتویستوە، ئەنەس دەڵێ: لە دوای مسوڵمانەتیی و لە دوای هاتنە نێو ئیسلام، بە هیچ شتێك هێندە دڵخۆش نەبووین، وەك بەو قسەیەی پێغەمبەر ﷺ، کە فەرمووی: تۆ لەگەڵ ئەو کەسە دای کە خۆشتدەوێ، دڵخۆش بووین، واتە: لە دنیادا کێت خۆش ویستوە لە قیامەت لەگەڵ ئەودای، ئەنەس دەڵێ من خوام خۆشدەوێ، پێغەمبەری خوام ﷺ،

Youtube/AliBapir2
FB/Media/AliBapirOffice

خۆشدەوێ، ئەبو بەکرم خۆشدەوێ، عومەرم خۆشدەوێ، وە ئومێد دەکەم کە لەگەڵ ئەواندا بم، هەرچەندە کردەوەی ئەوانیشم بۆ نەکرێ.

ئەم فەرموودانە لێیان وەردەگیرێ کە بەڕاستیی خۆشویستن لەبەر خوا زۆر پایەیەکی گەورەی هەیە، وە شتێکی گرنگە، چونکە هەرچەندە ئەنەس گوتوویەتی: کردەوەمان وەك وان نیە، بەڵام بەڕاستیی ئینسان هەر کەسێکی خۆشویست، هەوڵدەدا وەك ئەویش بکا، هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ، بۆچی لە هەموو کەس زیاتر پابەندبوون بە سوننەتی پێغەمبەرەوە ﷺ، چونکە لە هەموو خەڵك زیاتر پێغەمبەریان خۆشویستوە، وە ئەمە ئەوەشی لێوەردەگیرێ کە کەسێك غەیری پێغەمبەری لە پێغەمبەر ﷺ خۆشتر بوێ‌و، غەیری ئیسلامی لە ئیسلام خۆشتر بوێ‌و، غەیری مسوڵمانانی لە مسوڵمانان خۆشتر بوێ، نابێ خۆی بە مسوڵمان بزانێ، ئەوە خەیاڵ پڵاو دەکات، وە کاتێك فەرمانێکی پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ فەرمانی طاغووتێك سەرکردەیەك کە بەڕێی کوفردا پێش خەڵك دەکەوێ، تێکدەگیرێ، تۆ فەرمانی سەرکردەکەت زاڵ دەکەی، یاخود سەرکردەکەی خۆت لە پێغەمبەر ﷺ خۆشتر دەوێ، یاخود سەرکردەکەی خۆت لە کەسێك خۆشتر دەوێ کە بە ڕێی پێغەمبەردا ﷺ پێشت کەوتووەو، دەشزانی کە بە ڕێی پێغەمبەردا دەتبا، کەچی ئەوت لەم خۆشتر دەوێ، لەبەرئەوەی کە ئەو پارەی هەیە، یاخود لەو دەترسێی، یاخود تەماعت پێیەتی، ئەوە مانای وایە نابێ خۆت بە مسوڵمان بزانی لەو حاڵەتانەدا، وە بە ئەندازەی ئەوە کە ئینسان خۆشەویستیی بۆ غەیری خواو پێغەمبەری خوا ﷺ، زیاتر دەبێ لە خۆشەویستیی بۆ خواو بۆ پێغەمبەری خوا، وە بۆ ئەوانەی کە لەگەڵ خواو پێغەمبەری خوادان، دەبێ لە ئیمانەکەی خۆی بترسێ.

مەسەلەی بیست و چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿...مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقٗا ٦٩﴾، ئەوانەی خوا چاکەی

Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

لەگەڵدا كردوون لە پێغەمبەرانو صیددیقانو شەهیدانو صالحان، خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ چوار جۆرە كەسی باس كردوون:

١- ﴿مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ﴾، پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) لە لووتكەی بەندە چاكەكانی خوادان، لە زۆر شوێن خوای پەروەردگار باسی پێغەمبەران دەكات، بۆ وێنە:

أ/ لە سوورەتی (النمل) دەفەرموێ: ﴿قُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصۡطَفَىٰٓۖ ...﴿٥٩﴾﴾، واتە: بڵێ ستایش بۆ خوا، وە سەلام لەسەر بەندە هەڵبژاردراوەكانی خوا، لەسەر ئەو بەندانەی كە خوا هەڵیبژاردوون، كە بێگومان ئەو بەندە هەڵبژێردراوانە پێغەمبەرانن (علیهم الصلاة والسلام).

ب/ خوا لە سوورەتی (الحج)دا دەفەرموێ: ﴿ٱللَّهُ يَصۡطَفِي مِنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلٗا وَمِنَ ٱلنَّاسِۚ ...﴿٧٥﴾﴾، واتە: خوا لە فریشتەكان نوێنەرانێك هەڵدەبژێرێ، وە لە خەڵكیش نوێنەرانێك هەڵدەبژێرێ، هەرچی خوا دەیكاتە نوێنەری خۆی، چ لە فریشتەكان وەك جبریل، وە چ لە بەشەرەكان كە پێغەمبەرانن، دیارە خوا كە كەسێك هەڵدەبژێرێ لە نێو خەڵكیدا، لە هەموویان چاكترە، ئەوە بە نسبەت پێغەمبەرانەوە.

٢- ﴿وَٱلصِّدِّيقِينَ﴾، بە نسبەت (صیددیقین)ەوە، لە قورئاندا ئاوا باسكراون: لە سوورەتی (الحدید) ئایەتی (١٩)دا دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦٓ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصِّدِّيقُونَۖ ...﴿١٩﴾﴾، واتە: ئەوانەی ئیمانیان بە خواو بە پێغەمبەرانی خوا هێناوە، ئا ئەوانە صیددیقینن، پێشتر باسمان كرد صیددیق یان كەسێكە كە زۆر ڕاست دەبێژێ، واتە درۆی نیە، یاخود كەسێكە كە زۆر خواو پێغەمبەری خوا بەڕاست دادەنێ، واتە: صیددیق یا

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

بە مانای (كثير الصِّدق) یان (كثير التصديق)ە، کە ئەبو بەکری صیددیق خوا لێی ڕازی بێ، لە لووتکەی صیددیقانە، وە مەرجیش نیە هەر ئەو صیددیق بووبێ، بەڵام ئەو لە هەموو صیددیقان پلەی بەرزترە، بێگومان کە تەمەشای ژیانو هەڵوێستەکانی ئەبو بەکر دەکەی خوا لێی ڕازی بێ، چ لە ڕۆژگاری پێغەمبەردا ﷺ کە لە پێش هەموو کەسدا ئیمانی پێهێناوە، وە کاتێك هەواڵی شەوڕۆو بەرزبوونەوە (الإسراء والمعراج)یان پێداو گوتیان: ئەوە موحەممەد شتێکی وا دەڵێ، گوتی: (إنْ كَانَ قَالَ فَقَدْ صَدَقَ)، واتە: ئەگەر وای گوتبێ ڕاست دەکات ! گوتیان: چۆن؟ گوتی: من لەوە سەیرترو سەرسوڕهێنەرتر هەیە کە ئیمانم پێی هەیە، ئیمانم پێی هەیە کە جبریل لە یەك لەحزەدا لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە دێ بۆ لای، ئەوە کە خوا بەرزی بکاتەوە، مادام بۆخۆی گوتبێتی، ڕاست دەکات، هەروەها لە دوای وەفاتی پێغەمبەریش ﷺ لە بەسەرهاتی کۆچکردنی پێغەمبەردا ﷺ، وە دوایی لە مەسەلەی جەنگ لەگەڵ هەڵگەڕاوەکان (مرتدِّين)دا تەمەشا دەکەین، ئەبو بەکر لە پێش هەموو هاوەڵانەوە بووە، خوا لێیان ڕازی بێ.

٣- ﴿وَٱلشُّهَدَآءُ﴾، خوا لە سوورەتی (الحديد) لە ئایەتی (١٩)دا دیسان دەفەرموێ: ﴿... وَٱلشُّهَدَآءُ عِندَ رَبِّهِمۡ لَهُمۡ أَجۡرُهُمۡ وَنُورُهُمۡ ...﴿١٩﴾﴾، واتە: شەهیدان لای پەروەردگاریان پاداشتی خۆیانیان هەیەو ڕووناکی خۆیانیان هەیە، بەڵام لێمان تێکنەچێ، شەهید کە بە (شُهَدَاء) کۆ دەکرێتەوە، وە بە (أَشْهَاد)یش کۆ دەکرێتەوە، شەهید تەنیا کەسێك نیە کە لە ڕێی خوادا کوژرابێ، بەڵکو شەهید کەسێکە شایەدیی دەدا بەوە کە هەر دینی خوا ڕاستەو هەر بەرنامەی خوا ڕاستە، جا ئەوەی لە ڕێی خوادا دەکوژرێ، بۆیە پێی دەگوترێ شەهید، چونکە بە خوێنی خۆی ئەو شایەدییە دەدا، بەڵام هەر کەسێکی دیکەش ئەو شایەدیە بدات یانی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/Media/AmeerOffice

ژیانی بەرجەستەکەری ئەو شایەدیی دانە بێ، ئەویش بە شەهید لە قەڵەم دەدرێ (إمام فخرالدین الرازي) لە (التفسیر الکبیر)ەکەی خۆیدا شیکردنەوەیەکی جوان دەکات بۆ وشەی شەهید دەڵێ: (الشَّهِيدُ: "فَعِيلٌ" بِمَعْنَى "الفَاعِل"، وَهُوَ الّذِي يَشْهَدُ بِصِحَّةِ دِينِ اللَّهِ تَارَةً بِالْحُجَّةِ وَالبَيَانِ، وَأُخْرَى بِالسَّيْفِ وَالسِّنَان، فالشُّهَدَاءُ هُمُ القَائِمُون بالقِسْط، وَهُمُ الَّذِين ذَكَرَهُم اللَّه تَعَالى فِي قَوْلِهِ: ﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِ ...(١٨)﴾ آل عمران، يُقَال لِلْمَقْتُول فِي سَبِيلِ اللَّهِ: شَهِيدٌ؛ مِنْ حَيْثُ إنَّهُ بَذَلَ نَفْسه فِي نُصْرَة دِينِ اللَّه، وشَهَادَتهِ لَهُ بأنَّهُ هُوَ الْحَقُّ، وَمَا سِوَاهُ هُوَ البَاطِلُ)⁽¹⁾، واتە: شەهید (فعیل)ە بە مانای (فاعِل)، واتە: لەسەر کێشی (فَعیل)ە، بەڵام بە مانای (فاعِل)ە، واتە بکەر، ئەنجامدەر، ئەویش کەسێکە شایەدیی دەدا بەڕاستیی بەرنامەی خوای بەرز، جا جارێك بە بەڵگەو بە ڕوونکردنەوە، جارێکیش بە هێزو بە بەکارهێنانی چەك، شەهیدانیش کەسانێکن کە دادگەریی ئەنجام دەدەن، وە ئەوان ئەوانەن کە خوا باسی کردوون، کە دەفەرموێ: ﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِ ...(١٨)﴾ آل عمران، واتە: خوا شایەدییدا کە بێجگە لەو هیچ پەرستراو نین، وە فریشتەکانیش شایەدییاندا، وە زانایانیش شایەدییاندا، خوا هەمیشە دادگەریی بەڕێوەدەبات، ئنجا دەڵێ: وە ئەو کەسەی لە ڕێی خوادا دەکوژرێ لەو ڕووەوە پێی دەگوترێ شەهید کە لە پێناو سەرخستنی دینی خوادا، وە لە پێناو شایەدییدانی دا بەوەی کە هەر دینی خوا ڕاستەو غەیری بەرنامەی خوا هەڵەیە، گیانی خۆی بەخت کردوە.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

---

[1] ج: (١٠)، ص: (١٥٤).

كەواتە: شەهید تەنیا ئەوەنیە كە لە ڕێی خوادا دەكوژرێ بە پێی زاراوی قورئان، هەرچەندە وەكو عورفو باوی خەڵك شەهید ئەو كەسەیە كە لە ڕێی خوادا دەكوژرێ، بەڵكو ئێستا وای لێهاتوە كە كەسێك لە ڕێی كوفریشدا بكوژرێ هەر دەڵێن شەهید بووە، كابرا لە ڕێیەكی پووچ و بەتاڵیشدا بڕوا هەر دەڵێن: شەهید بووە! لەسەر دزییش بكوژرێ هەر دەڵێن: شەهید بووە! ئەوە دیارە هیچ نیەو هەر بەكارهێنانێكی ئەو وشەیە لە غەیری شوێنی خۆیدا.

٤- ﴿ٱلصَّـٰلِحِينَ﴾، ئایا (صالِحِين) كێن؟ خوای بەخشندە دەربارەی (صالِحِين)یش دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ لَنُدۡخِلَنَّهُمۡ فِي ٱلصَّـٰلِحِينَ ۝٩﴾العنكبوت، واتە: ئەوانەی كە ئیمانیان هێناوەو كردەوە باشەكان ئەنجام دەدەن، دەیانخەینە نێو صاڵحانەوە.

صاڵح واتە: چاكو پێچەوانەی خراپ (فاسد)ە، وە (مُصلِح) واتە: چاكەكار، وە (مُفسِد) واتە: خراپەكار، ئنجا پێویستە بزانرێ (صالح) بوون، پلە پلەیە، پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) لە هەموو كەس صاڵح تر بوون، بەڵام لای كەمی مسوڵمانەتیی ئەوەیە كە ئینسان چاك صاڵح بێ، یانی: ئیمانی هەبێو كردەوەی باشی هەبێ، بەڵام صاڵحیی وەك چۆن لای كەمی هەیە، كە مسوڵمانانی سادەن، لای زۆریشی هەیە، كە پێغەمبەرانن، بە بەڵگەی چی؟ خوای پەروەردگار لە سوورەتی (الأنبیاء)، ئایەتی (٧٢)دا دەفەرموێ: ﴿وَوَهَبۡنَا لَهُۥٓ إِسۡحَـٰقَ وَيَعۡقُوبَ نَافِلَةٗۖ وَكُلّٗا جَعَلۡنَا صَـٰلِحِينَ ۝٧٢﴾، واتە: ئیسحاقو یەعقووبیشمان بە زیادە بە ئیبراهیم بەخشی، وە هەر كامێك لەوانەشمان صاڵح كردن.

هەروەها (یوسف) لە کۆتا بەسەرهاتی خۆی لە سوورەتی (یوسف) ئایەتی (١٠١)دا کە لە خوا دەپاڕێتەوە، دەفەرموێ: ﴿ ... وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾ ﴾، واتە: خوایە! ڕەگەڵ صاڵحانم بخە، کەواتە صاڵح بوون، پلەی بەرزی هەیە کە هی پێغەمبەرانە، وە پلەی لای خوارێشی هەیە، کە هی کەسێکە ئیمانو کردەوەی باشی هەبێ.

ئنجا پێویستە بشزانرێ پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) صیددیقیشن، شەهیدیشن، صاڵحیشن، هەروەها صیددیقین، شەهیدیشن، صاڵحیشن، وە شەهیدەکانیش، شەهیدیشنو صاڵحیشن، واتە: هەرکامێك لەوانەی سەرێ سیفەتی ئەوانەی خوار خۆشی لە خۆیدا کۆدەکاتەوە، بەڵام مەرج نیە ئەوەی لە خوارێیە سیفەتی ئەوەی سەرێی تێدابێ.

مەسەلەی بیستو شەشەم کۆتایی: کە دەفەرموێ: ﴿ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴾، ئا ئەو بەخششە لە خواوەیە، وە خوا بەسە بۆ زانایی بەوانەی شایستەی بەخششی خوان، خوای پەروەردگار لە سوورەتی (النحل) ئایەتی (٥٣)دا دەفەرموێ: ﴿ وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ... ﴿٥٣﴾ ﴾، واتە: هەر چاکەیەك لە ئێوەدا هەیە (لە خۆتاندا لە ماڵتاندا لە دەوروبەرتاندا)، ئەوە لە خواوەیە، هەموو نیعمەتەکان لە خواوەن.

هەر بۆیەش بەندە چاکەکانی خوا کە دەچنە بەهەشت دەڵێن: ﴿ ... الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ... ﴿٤٣﴾ ﴾، واتە: ستایش بۆ ئەو خوایەی کە ڕێنمایی کردین بۆ ئەمە، (واتە: کە بێینە نێو ئەم بەهەشتەوە) وە ئەگەر خوا ڕێنمایی نەکردبایین، ئێمە مسۆگەر ڕێی ڕاستمان نەدەگرت، کەواتە: پێویستە ئینسان هەر چاکەیەکی لە خۆیدا

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

شك برد بیگێڕێتەوە بۆ خوای بەخشەرو، خوا سەرچاوەی هەموو نیعمەتو چاكەكانە.

ئنجا كە دوایش دەفەرموێ: وە خوا بەسە بۆ زانینی ئەوە كە كێ شایستەیە ئەو بەخششەی پێبدرێ، یانی: ئیشی خوا هیچی بە گۆترەو بێ حیكمەت نیە، خوای پەروەردگار وامان لێبكات شایستەی ئەوە بین، لە نیعمەتەكانی خۆی – نیعمەتی دینیی‌و ژینیی – پێمان ببەخشێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی چواردەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان چواردە (١٤) ئایەت دەگرێتە خۆی، کە ئایەتەکانی (٧١ تاکو ٨٤)ن، لەم چواردە ئایەتەشدا سەرەتا خوای کاربەجێ بۆ جاری پێنجەم لەم سوورەتەدا بە نازناوی ئیمان مسوڵمانان دەدوێنێو، فەرمانیان پێدەکات کە دەستە دەستەو تێکڕا بچن بۆ جەنگو جیهاد، پاشان باسی هەڵوێستی خراپی هەندێك لە مسوڵمانانی ئیمان بێهێزو دانەمەزراو دەکات، دوایی خوا فەرمان بە مسوڵمانانی ڕاستو ساغ دەکات، کە جەنگو جیهاد لە ڕێی خوادا بکەن، وە لەوەش کە جەنگ لەڕێی خوادا سەرەنجامی چاکی هەیە، دڵنیابن، چ سەربکەون، چ بکوژرێن، پاشان بە گلەیی کردنەوە بە مسوڵمانان دەفەرموێ: کە بۆچی لە پێناو ڕازیکردنی خواو دەربازکردنی چەوساواندا تێناکۆشنو ناجەنگن؟ ئنجا هاندەرو ئامانجی جەنگکردنی ئیماندارانو بێبڕوایان دەخاتە ڕوو، کە ئیمانداران لە ڕێی خوادا دەجەنگن، وە بێبڕوایانیش لە ڕێی طاغووتو شەیتاندا دەجەنگن، وە پاشان باسی هەڵوێستی هەندێك لە مسوڵمانانی هەڵەشەی ئیمان لەرزۆك دەکات، کە سەرەتا پەلە دەکەن بۆ جەنگو جیهاد، دواییش کە پێویست دەبێ، ئامادە نابن! واتە: زۆر دەخوڕن، بەڵام کەم دەبڕن!! وە پێیان ڕادەگەیەنێ کە لە هەر کوێیەك بن، دەرباز نابن، واتە: بۆچی لە کاتێك جەنگتان لەسەر پێویست دەبێ لێی دەترسێن، خۆ مردن هەر دێو لێی قوتار نابن، ئنجا باسی هەندێك بیروڕاو هەڵوێستی هەڵەی ئەو جۆرە کەسانە دەکات، کە چاکەو خۆشیی دەگێڕنەوە بۆ خوا، وە خراپەو ناخۆشیی دەگێڕنەوە بۆ پێغەمبەر ﷺ، لە حاڵێکدا کە وەك قەدەر هەمووی لەلایەن خواوەیە، بەڵام وەك هۆکار، نیعمەت لە خواوەیەو، بەڵا لە خۆمانەوەیە،

پاشان باسی فەرمانبەریی كردن بۆ پێغەمبەر دەكات، كە فەرمانبەریی كردنمان بۆ پێغەمبەر، فەرمانبەریی كردنمانە بۆ خوا، ئنجا باسی هەندێك هەڵوێستو ڕەفتاری دیكەی ئەو جۆرە كەسانە دەكات، وەك گۆڕینی قسەی پێغەمبەر ﷺ، یاخود ئامادەیی دەربڕینی خۆیان، پێشیٛ بە ڕواڵەتو لە ڕوودا ئامادەیی دەردەبڕن بۆ پێغەمبەر ﷺ، كە لە خزمەتی دان، بەڵام پاشەملە پیلانی دیكە دەگێڕن، وە بڵاوكردنەوەی هەواڵی ئاشتییو جەنگ بەبیٛ گێڕانەوەی بۆ لای پێغەمبەر ﷺ كاربەدەستو مشوورخۆرانی قووڵو شارەزا، وە لە كۆتاییدا خوا فەرمان بە پێغەمبەر دەكات، كە لە ڕێی خوادا بجەنگیٛو مسوڵمانانیش هانبدات، بۆ ئەوەی هەڕەشەو مەترسیی ئەهلی كوفر بەرپەرچ بدرێتەوە.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ خُذُواْ حِذۡرَكُمۡ فَٱنفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُواْ جَمِيعٗا (٧١)
وَإِنَّ مِنكُمۡ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنۡ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَالَ قَدۡ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ إِذۡ لَمۡ أَكُن
مَّعَهُمۡ شَهِيدٗا (٧٢) وَلَئِنۡ أَصَٰبَكُمۡ فَضۡلٞ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمۡ تَكُنۢ بَيۡنَكُمۡ
وَبَيۡنَهُۥ مَوَدَّةٞ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ مَعَهُمۡ فَأَفُوزَ فَوۡزًا عَظِيمٗا (٧٣) فَلۡيُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ
ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشۡرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا بِٱلۡأٓخِرَةِۚ وَمَن يُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ
فَيُقۡتَلۡ أَوۡ يَغۡلِبۡ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمٗا (٧٤) وَمَا لَكُمۡ لَا تُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ
وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا مِنۡ هَٰذِهِ
ٱلۡقَرۡيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهۡلُهَا وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيّٗا وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا (٧٥) ٱلَّذِينَ
ءَامَنُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّٰغُوتِ فَقَٰتِلُوٓاْ
أَوۡلِيَآءَ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ إِنَّ كَيۡدَ ٱلشَّيۡطَٰنِ كَانَ ضَعِيفًا (٧٦) أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir

أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ
يَخْشَوْنَ ٱلنَّاسَ كَخَشْيَةِ ٱللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوا۟ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا ٱلْقِتَالَ لَوْلَآ
أَخَّرْتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ ۗ قُلْ مَتَٰعُ ٱلدُّنْيَا قَلِيلٌ وَٱلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا
﴿٧٧﴾ أَيْنَمَا تَكُونُوا۟ يُدْرِككُّمُ ٱلْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِى بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۗ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ
يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ مِنْ عِندِكَ ۚ قُلْ كُلٌّ مِّنْ
عِندِ ٱللَّهِ ۖ فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَّآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ
ٱللَّهِ ۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ ۚ وَأَرْسَلْنَٰكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا
﴿٧٩﴾ مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ ٱللَّهَ ۖ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾
وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا۟ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ ٱلَّذِى تَقُولُ ۖ
وَٱللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۖ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾ أَفَلَا
يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا
جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ أَذَاعُوا۟ بِهِۦ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُو۟لِى
ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ۗ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ
لَٱتَّبَعْتُمُ ٱلشَّيْطَٰنَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ ۚ
وَحَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأْسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ
تَنكِيلًا ﴿٨٤﴾ ﴾

YouTube/AliBapir
FB/Media.AliBapir.Office

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! لە خۆتان وریابن، ئنجا دەستە دەستە یان بە تێکڕا بچنە جەنگ (لە ڕێی خوادا) ﴿٧١﴾ وە بێگومان هی واتان هەیە کە (لە جەنگو جیهاد) سستیی دەکاتو خۆی وەپاش دەدات، جا ئەگەر بەلآیەکتان تووش بوو، بە جەختکردنەوە دەڵێ، وەك هیچ خۆشەویستییەك لە نێوان ئێوەو ئەودا نەبووبێ: بەڕاستیی خوا چاکەی لەگەڵ کردم کە لەگەڵیان نەبووم! ﴿٧٢﴾ بەلآم ئەگەر بەخششێکتان لە خواوە پێ ببڕێ، بە مکووڕیی دەڵێ: ئەی خۆزگە لەگەڵیان بام، دەستکەوتێکی مەزنم چنگ دەکەوت! ﴿٧٣﴾ دەجا با کەسانێك کە ژیانی دنیا بە دوارۆژ دەدەن، لە ڕێی خوادا بجەنگن، هەر کەسێك لە ڕێی خوادا بجەنگێ چ بکوژرێ، چ زاڵ بێ، ئەوە بێگومان لەمەودوا پاداشتێکی مەزنی دەدەینەوە ﴿٧٤﴾ وە لەبەرچی لە ڕێی خواو (لە پێناو دەربازکردنی) چەوساواندا لە پیاوانو ژنانو منداڵان، ناجەنگن؟ ئەوانەی (لە خوا دەپاڕێنەوە) دەڵێن: پەروەردگارمان! لەم شارە کە خەڵکەکەی ستەمکارە، قوتارمان بکەو لەلایەن خۆتەوە مشوورخۆرێکمان بۆ بڕەخسێنە، وە لەلایەن خۆتەوە پشتیوانێکمان بۆ پەیدابکە ﴿٧٥﴾ ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو، لە ڕێی خوادا دەجەنگنو، ئەوانەش کە بێبڕوان، لە پێناو طاغووتدا دەجەنگن، دەجا لە دژی دۆستانی شەیتان بجەنگن، بێگومان فێڵی شەیتان بێهێزە ﴿٧٦﴾ ئایا سەرنجی ئەوانەت نەداوە، کە پێیان گوترا: دەستتان لە جەنگکردن بگێڕنەوەو نوێژ بەرپا بکەنو زەکات بدەن، کەچی کاتێك جەنگیان لەسەر پێویست کرا کۆمەڵێکیان هێندەی ترسان لە خوا، لە خەڵکی (بێبڕوای دوژمن) ترسانو گوتیان: پەروەردگارمان! بۆچی (جارێ) جەنگت لەسەر پێویست کردین، دەبووایە بۆ کاتێکی (دیکەی) نزیك دوات خستباین! بڵێ: ڕابواردنی (ژیانی)

Youtube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

دنیا تەنیا كەمێكە (نەدەبوو ئاوا باوەشتان لێدابایە)، وە (ژیانی) دوارۆژ بۆ كەسێك پارێز بكات باشترە، وە هێندەی دەزووی سەر نێوكە خورما ستەمتان لێناكرێ، (لە پاداشتدانەوەو لە سزادانیدا) ﴿٧٧﴾ لە هەر جێیەك بن تەنانەت ئەگەر لە قەلا قایمەكانیش دابن، مەرگتان دەگاتێ، وە ئەگەر خێرو خۆشییەكیان تووش بێ (ئەوانە) دەڵێن: ئەوە لە خواوەیە، بەلام ئەگەر خراپەو ناخۆشییەكیان بەسەربێ، دەڵێن: ئەوە لە تۆوەیە (ئەی موحەممەد)! بڵێ: هەمووی هەر لەلایەن خواوەیە، ئەوە ئەو كۆمەڵە (خەڵكە) بۆچی وان، نزیكە لە قسە تێنەگەن! ﴿٧٨﴾ هەرچاكەو خۆشییەكت بێتەرێ، ئەوە لە خواوەیە، وە هەر خراپەو ناخۆشییەكت بەسەربێ، ئەوە لە خۆتەوەیە، وە تۆمان بە ڕەوانەكراو بۆ خەڵك ناردوە، خواش بەسە كە ئاگادارو چاودێربێ ﴿٧٩﴾ هەر كەسێك فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بكات، ئەوە فەرمانبەریی خوای كردوە، وە هەر كەسێكیش پشت بكاتەوە، ئەوە (خۆی بەرپرسیارەو) ئێمە تۆمان نەناردوە كە پارێزەریان بی (لە لادان) ﴿٨٠﴾ وە دەڵێن: فەرمانبەریی دەكەین، بەلام كاتێك لە لای تۆ هەڵسان كۆمەڵێكیان بە پیلانگێڕیی، پێچەوانەی ئەوە كە گوتوویانە (كە گوێڕایەڵییانە) بڕیار دەدەن (كە بریتیە لە بە قسە نەكردنو سەرپێچیی) خواش ئەو پیلانگێڕیی یە كە دەیكەن دەینووسێ، دەجا وازیان لێبێنەو پشت بە خوا ببەستە، خواش بەسە بۆ كار پێسپێردراویی و مشوورخۆریی ﴿٨١﴾ ئایا ئەوانە لە قورئان نافكرنو وردنابنەوە! وە ئەگەر لەلایەن جگە لە خواوە بووایە، نارێكیی زۆریان تێدا دەبینی ﴿٨٢﴾ وە ئەوانە هەركات هەواڵێكیان لە ڕوی هێمنیی یان ترسەوە پێبگات (یەكسەر) بلاوی دەكەنەوە، وە ئەگەر گێڕابایانەوە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، وە بۆ لای كاربەدەستانیان ئەوە ئەوانەی لەوان توانای هەڵهێنجانو ئەنجامگیریی یان هەیە، دەیانزانی (كە ئایا بلاوی بكەنەوە یان نا؟) وە ئەگەر بەخششو بەزەیی خوا بەسەرتانەوە نەبووایە، كەمێكتان نەبێ هەمووتان

شوێن شەیتان دەکەوتن ﴿٨٣﴾ دەجا (ئەی موحەممەد!) لە ڕێی خوادا بجەنگە، تەنیا خۆت فەرمانپێکراوی، وە بڕوادارانیش هان بدە، بۆ جەنگو جیهاد ڕەنگەو نزیکە خوا زەبرو هێرشی ئەوانەی بێبڕوان (بە هۆی جەنگو جیهادەوە) بەرپەرچ بداتەوە، وە خوا زەبری توندترە (لە هی دوژمنانتان)﴿٨٤﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەكان

(خُذُواْحِذۡرَكُمۡ): ﴿ خُذُواْ ﴾، واتە: وەربگرن، ﴿ حِذۡرَكُمۡ ﴾، واتە: شتێك كە ئینسان پێی لە خۆ وریا دەبێ، وەك چەكو هەر شتێكی دیكە، (الحَذَرُ: إحْتِرَازٌ مِنْ مُخِيفٍ)، (حَذَر) بریتیە لە وریابوونو خۆپاراستن لە شتێك كە جێگەی مەترسیی بێ، ﴿ خُذُواْ حِذۡرَكُمۡ ﴾: (لأَي: مَا فِيهِ حَذَر كَالسِّلاَحِ)، واتە: شتێك كە ئینسان پێی لە خۆ وریا دەبێ، وەك چەك.

(فَٱنفِرُواْ): واتە بڕۆن بۆ جەنگ، (النَّفْرَةُ: الإنزِعَاجُ عَنِ الشَّيءِ وَإلى الشَّيءِ)، (نَفْرَة) لە زمانی عەرەبیدا: ئەوەیە كە ئینسان لە شتێك بێزار بێ، یاخود بەرەو شتێك بە هەڵپەو بە پەلە بچێ، (وَالنَّفْرُ إلى الحَرْبِ، يَنْفِرُ نَفْرَاً)، واتە: بەرەو جەنگ چوون، وەك لە شوێنی دیكەدا خوا دەفەرموێ: ﴿ ٱنفِرُواْ خِفَافًا وَثِقَالًا ... ﴿٤١﴾ ﴾التوبة، واتە: بە سووكیيو قورسیی بچن بۆ جەنگ.

(ثُبَاتٍ): كۆی (ثُبة)یە، (ثُبَة: أي: جَمَاعَةٌ مُنْفَرِدَة ويُجْمَعُ عَلَى ثُبَاتٍ وَثُبِين)، (ثُبَة) واتە: كۆمەڵێك خەڵك، مەفرەزەیەك، دەستەیەك، كە بە (ثُبَات)، وە (ثُبِين)یش كۆ دەكرێتەوە.

(لَّيُبَطِّئَنَّ): واتە: سستیی دەكات، یاخود خەڵك سست دەكات، (البُطءُ: تَأَخُّرُ الإنبعَاثِ فِي السَّيْرِ)، (بُطء): بریتیە لەوە كە ئینسان بە سستیی بڕوات، بە

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

سستیی هەڵسیٚ، (لَيُبْطِّئَنَّ: يُثَبّطُ غَيْرَهُ، أَوْ يَكْثُر هُوَ التَثَبُّطُ فِي نَفْسِهِ)، (لَيُبْطِّئَنَّ): واتە غەیری خۆی سست دەکاتو دوای دەخات، یاخود بۆخۆی سستییو تەنبەڵیی دەکات، هەردوو واتاکەی هەیە.

(يَشۡرُونَ): واتە: دەفرۆشن، ﴿يَشۡرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا بِٱلۡأٓخِرَةِ﴾، واتە: ئەوانەی ژیانی دنیا بە دوارِۆژ دەدەن، دیارە وشەی (شِرَاء) بە مانای کرِینیش دیٚ، بە مانای فرۆشتنیش دیٚ، بەڵام بەپێی شوێنەکە دەزانین کە لێرەدا دەفەرمویٚ: ﴿يَشۡرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا بِٱلۡأٓخِرَةِ﴾، واتە: ژیانی دنیا دەفرۆشن بە دوارِۆژ، ئەوە بۆ کەسانێك کە جەنگو جیهاد دەکەن، وە ئەگەر مەبەست پێی ئەوانە بیٚ کە جەنگو جیهاد ناکەن، واتە: کەسانێك کە ژیانی دنیا دەکرِن بە دوارِۆژ، واتە: دوا رِۆژ دەکەنە نرخێكو دنیای پیٚ دەکرِن، خوا دەفەرمویٚ: ئەوانە کە تا ئێستا وابوون، با جەنگو جیهاد بکەنو لەمەودوا پێچەوانەی بکەنەوە، دنیا بە دوارِۆژ بدەن، نەك دوارِۆژ بە دنیا بدەن، وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (خورما بە خوا بدەن، نەك خوای پەروەردگار بە خورما بدەن)، دەڵیٚ: (الشِّرَاءُ وَالبَيْعُ يَتَلازمَانِ..)، کرِینو فرۆشتن پەیوەستن پێکەوە، چونکە کەسێك کە شتێك دەکرِیٚ، نرخەکە دەدات، بەڵام نرخ لەسەر دانراوەکە وەردەگریٚ، (يَدْفَعُ الثَّمَنَ وَيأخُذُ المُثْمَنَ)، بەڵام کەسێك کە دەفرۆشیٚ، نرخ لەسەر دانراوەکە دەدات، وە نرخەکە وەردەگریٚ.

(كَيۡدَ ٱلشَّيۡطَٰنِ): (كَيْد) واتە: فێڵ، دەفەرمویٚ: فێڵی شەیتان بیٚ هێزە، (الكَيْدُ: ضَرْبٌ مِنَ الإحتِيالِ، وَقَدْ يَكُونُ مَذْمُوماً أَوْ مَمْدُوحاً)، وشەی: (كَيْد) واتە: فێڵو پیلان، جا جاری وایە بە باری زەمکراوو خراپەو، جاری واش هەیە بە باری ستایشکراوو مەدحکراو دەبیٚ، کەسێك نەخشەیەك دابنیٚ بۆ شتێکی باشو مەبەستێکی باشی هەبیٚ، ئەوە باشە، وە ئەگەر نەخشەیەك دابنیٚ بۆ شتێکی خراپ، ئەوە خراپە.

(كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ): دەستی خۆتان بگێڕنەوە، (الكَفُّ كَفُّ اليَد)، (كَفّ) واتە: لەپە دەست، وە لەوەوە هاتوە (كَفّ يَدَهُ) واتە: دەستی گێڕایەوە، (الكَفّ: الدَّفْعُ) دەستگێڕاوە.

(بُرُوجٖ): (البُرُوج) كۆی (بُرج)ە، (البُرجُ: القَصْرُ) واتە: كۆشك، كە دەفەرموێ: ﴿ بُرُوجٖ مُّشَيَّدَةٖ ﴾، واتە: كۆشكو قەڵای مەحكەم، كاتی خۆی عادەت وابووە، كۆشكو قەڵا چوار دیواری بۆ كراوە، ساتری هەبووە، پاشان بورجی دیكەی هەبوون، حەرەسیاتیان تێداگیراوە.

(مُّشَيَّدَةٖ): (جَمْعُ مشِيد، مَبْنِيٌ بِالشِّيدِ وَهُوَ الجِص وَنَحْوهُ، وَشَيَّدَهُ: أَحْكَمَهُ، وَالإِشَادَةُ رَفْعُ الصَّوْتِ)، (مُشَيَّدَة) كۆی (مَشِيد)ە، وەك خوای پەروەردگار لە شوێنی دیكە لە سوورەتی (الحج)دا دەفەرموێ: ﴿ ... وَقَصۡرٖ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ ﴾، واتە: كۆشكێكی (مشید) یانی چی؟ یان بە مانای بەرزە، یان بە مانای سواغ كراوە، كە بە گەچ لەبغ كرابێ، سواغ كرابێ، بە گەچ، یان بە شتێك وەك گەچ بێ، (وَشَيَّدَهُ: أَحْكَمَهُ)، واتە: قایمی كردوە، وە (الإِشَادَةُ)، واتە: مەدحی كردو دەنگی پێ بەرز كردەوە.

(لَا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ): واتە: نزیكە تێنەگەن، تێدەگەن، بەڵام خەریكە تێنەگەن، (كَادَ: لِمُقَارَبَةِ الفِعْل)، وشەی (كَادَ) واتە: خەریكە، نزیكە بۆ نزیككەوتنەوەیە لە كردەوەیەك، (يُقَالُ كَادَ يَفعَلُ، إِذَا لَمْ يَكُن قَدْ فَعَلَ، وَإِذَا كَانَ مَعَهُ حَرْفُ نَفِيٍ يَكُونُ لِمَا قَدْ وَقَعَ)، وەك ﴿ ... لَّا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ قَوۡلٗا ﴿٩٣﴾ ﴾، ئەگەر گوتی: (كَادَ يَفعَلُ)، واتە: شتەكەی نەكردوە، وەك خوا لە قورئاندا لە سوورەتی (الإسراء)دا، بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿ وَلَوۡلَآ

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir7
FMedia/AmeerOffice

أَن ثَبَّتْنَٰكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾، واتە: تۆ خەریك بوو بەلایاندا بچی (بە لای کافرەکاندا)، خەریك بووە، بەڵام نەچووە، بەڵام ئەگەر پیتی (نَفِي) لەسەر بوو، وەك (لَمْ يَكِد يفعل) ئەوە کردوویەتیو شتەکە واقیع بووە، ئنجا لێرەدا کە دەفەرموێ: ﴿... لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾﴾، واتە: نزیکە تێنەگەن، بەڵام تێدەگەن.

(**بَيَّتَ**): دەفەرموێ: ﴿بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ ... ﴿٨١﴾﴾، کۆمەڵێکیان پیلانیان گێڕا بە شەوێ، (البَيُّوتُ: مَا يُفْعَلُ بِاللَّيْلِ)، (بَيُّوت) هەر تەگبیرێکە بە شەو بکرێ (وَيُقَالُ - بُيِّتَ - كُلُّ فِعْلٍ دُبِّرَ بِلَيلٍ) هەر تەگبیرێكو نەخشەیەك دابنرێ بە شەو پێی دەگوترێ: (بُيِّتَ).

(**يَتَدَبَّرُونَ**): (التَدبِيرُ والتَدَبُّر: التَفَكُّرُ فِي دُبُرِ الأُمُورِ)، (تَدبیر، تَدَبُّر) واتە: بیرکردنەوە لە سەرەنجامی ئیشوکارەکان، ﴿أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ... ﴿٨٢﴾﴾، واتە: بۆچی لە قورئان نافکرن؟ لە سەرەتای ڕستەکە تا کۆتاییەکەی تێبفکرن.

(**ٱخْتِلَٰفًا**): (إِخْتَلَفَ شَيْئَان: لَمْ يَتَّفِقَا). واتە: ڕێك نەکەوتن، ناکۆکیی، کە دەفەرموێ: ئەگەر قورئان لەلای غەیری خواوە بووایە، ئیختیلافی زۆریان تێدا دەبینی، (إختلاف) یانی چی؟ واتە: نارێکییو ناکۆکییو پێکەوە نەگونجان.

(**يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ**): (النَّبَطُ: الْمَاءُ الْمُسْتَنبَطُ)، ئاوێك کە لە بیر دەربهێنرێ، پێی دەگوترێ: (نَبَط)، (يَسْتَنْبِطُونَهُ) یانی: (يَسْتَخْرِجُونَهُ) دەریدێنن، هەڵیدەهێنجنن، کە مەبەست پێی هەڵهێنجانی یاساکانە.

(**لَا تُكَلَّفُ**): واتە: لەسەرت پێویست ناکرێ، (التَّكَلُّفُ: إِسْمٌ لِمَا يُفْعَلُ بِمَشَقَّةٍ، أَوْ تَصَنُّعٍ، أَوْ تَشَبُّعٍ، لاَ تُكَلَّفُ: لاَ تُلْزَمُ، لاَ تُؤمَرُ)، (تَكَلُّف): بە هەر شتێك دەگوترێ کە بە زەحمەت بکرێ، یاخود بە خۆپێشاندانەوە بکرێ، یاخود بە

ڕیابازیی بکرێ، وە (لا تَكلُّف) یانی: (لاَ تُلزَمُ، لاَ تُؤمَرُ)، واتە: تۆ پابەند ناکرێیو لەسەرت پێویست ناکرێ، ﴿...لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَۚ... ﴿٨٤﴾﴾، واتە: بەس خۆت لەسەر پێویستە.

(**وَحَرِّضِ**): (تَحْرِيض)، واتە: هاندان، (حَرِّضَ) واتە: هان بدە، (التَّحْرِيضُ: الْحَثُّ عَلَى الشَّيء بِكَثْرَةِ التَزيين وَتَسْهِيل الخَطْبِ، لأنهُ إزَالَةُ الحَرَضِ)، (تَحْرِيض) بریتیە لە هاندان لەسەر شتێك بەوەی كە بۆی جوان بكەیو بۆی ئاسان بكەی، وە بلێی هیچ نیە بۆت دەكرێ، وەك ئەوە وایە كەسێك نەخۆشەو حاڵەتی خراپە تۆش نەخۆشیی (حَرَض)ی لێ لادەبات، وە (حَرَض) بە مانای نەخۆشیی دێ، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿قَالُواْ تَٱللَّهِ تَفۡتَؤُاْ تَذۡكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوۡ تَكُونَ مِنَ ٱلۡهَٰلِكِينَ ﴿٨٥﴾﴾ يوسف.

(**بَأۡسٗا**): (البُؤْسُ وَالبَأسَاءُ وَالبَأس، الشِّدَّةُ وَالْمَكْرُوهُ، وَالبَأسُ والبَأسَاء: النِكَايَةُ) واتە: (بُؤس، بَأساءُ، بَأسْ)، بە مانای سەغڵەتیو ناڕەحەتیی شتی ناخۆش دێ، وە بە مانای تۆڵە لێ سەندنەوەش دێ.

(**تَنكِيلٗا**): (نَكَلَ عَنْ الشَّيء وضَعُفَ وَعَجَزَ، وَنَكَلْتُهُ قَيَّدتُهُ)، (نَكَلَ) واتە: بێهێز بوو شتەكەی بۆ نەكرا، (وَنَكَّلْتُهُ)، واتە: كۆتم كرد، زنجیرم كرد، (النِّكْلُ: قَيْدُ الدابَّةِ، وحَديدةِ اللِّجَام لِكونِهما مَانِعَيْنِ، والجَمْعُ: أَنكالُ)، (نِكْل) بە پێوەندی پێیو وڵاخ دەگوترێ، وە بەو ئاسنە دەگوترێ كە دەكرێتە لغاوی وڵاخە بەرزەو دەخرێتە نێو زاری، چونكە هەم ئەو پێوەندەی كە دەخرێتە پێی وڵاخەوە قەدەغەی دەكات لەوە كە بەملاو بەولادا بڕوا، وە هەم ئەو ئاسنەی دەخرێتە نێو دەمی ئەسپیشەوە، ڕێی لێدەگیرێ لەوە كە گیاو لەوەڕ بخوات، كۆی (نِكْل)یش (أَنكَال)ە.

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapirOffice
F/MediaAmeerOffice

هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتەکان

١) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوٓاْ أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ ٱلنَّاسَ كَخَشْيَةِ ٱللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا ٱلْقِتَالَ لَوْلَآ أَخَّرْتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ ۗ قُلْ مَتَٰعُ ٱلدُّنْيَا قَلِيلٌ وَٱلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ ﴾ ﴿عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ وَأَصْحَابًا لَهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَتَوُا النَّبِيَّ ﷺ بِمَكَّةَ فَقَالُوا: يَا نَبِيّ اللَّهِ كُنَّا فِي عِزٍّ، وَنَحْنُ مُشْرِكُونَ فَلَمَّا آمَنَّا صِرْنَا أَذِلَّةً، فَقَالَ: إِنِّي أُمِرْتُ بِالْعَفْوِ فَلا تُقَاتِلُوا الْقَوْمَ، فَلَمَّا حَوَّلَهُ اللَّهُ إِلَى الْمَدِينَةِ أَمَرَهُ بِالْقِتَالِ فَكَفُّوا فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوٓاْ أَيْدِيَكُمْ ... ﴿٧٧﴾ ﴾﴾ أَخْرَجَهُ النَّسائِيُّ بِرقم: (٣٠٨٦)، وَابْنُ جَرِير بِرقم: (٩٨٦٥)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح سُنَن النسائي)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆی‌و بابی ڕازی بێ دەڵێ: (عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ)و کۆمەڵێك لە هاوەڵانی چوونە لای پێغەمبەر ﷺ لە مەککە (ئەوکاتە لە مەککە بوون)، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! ئێمە خاوەنی عیززەت بووین، وە باڵادەست بووین کاتێك کە هاوبەشدانەر بووین، بەڵام کاتێك کە ئیمانمان هێنا، ئێستا زەبوون‌و زەلیل بووین، (هەرچی لەولاڕا دێ، شەرمان پێ دەفرۆشێ‌و ئەزیەتمان دەدا، واتە: مۆڵەتمان بدە جەنگ بکەین) پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: فەرمانم پێکراوە بە لێبوردن‌و چاوپۆشیی، جەنگ مەکەن لەگەڵ ئەو خەڵکەدا، جا کاتێك خوا پێغەمبەری ﷺ تەشریفی بردە مەدینەو گواستیەوە بۆ ئەوێ، فەرمانی پێکرد بە جەنگ، ئەوانەی کە پێغەمبەریان هەڵدەپێچا بۆ جەنگ، ئەوجارە دەستیان گێڕایەوەو، وە ئامادە نەبوون، ئەم ئایەتە لەوبارەوە هاتە خوار.

YouTube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

بەڕێزان بۆ ئاگادارییتان!

هەندێك لە زانایان ئەم دەقە ڕەت دەكەنەوە، هەرچەندە شێخ ئەلبانیی بە ڕاست (صحيح)ی داناوە، وە زانایان هەندێکیان بە ڕاست (صحيح)یان داناوە، لە ڕووی سەنەدەوە، بەڵام دەڵێن: (مَتْن)ی ئەم دەقە ئیشکالی تێدایە، لەگەڵ پێگەو مەقامی پیاوی وەك (عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ) خوا لێی ڕازی بێ کە یەکێك بووە لەو شەش کەسانەی عومەری کوڕی خەتتاب کاندیدی کردوە بۆئەوەی لەدوای خۆی ببێتە خەلیفەی مسوڵمانان، وە پیاوێکی زۆر گەورە بووە، لە هەموو جەنگەکاندا بەشدار بووە، پیاوێکی زۆر ئازا بووە، یەکێك بووە لە پاڵەوانانی ئیسلام، دەڵێن: ئەوە لەگەڵ ئەو ناگونجێ، بۆیە زانایانی شارەزاو قووڵبووەوە لە شەریعەتدا، جاری وایە دەقێك دێت لە ڕووی سەنەدەکەیەوە ڕاستە، بەڵام لە ڕووی (مَتْن)ەوە بە گونجاوی دانانێن‌و ڕەتی دەکەنەوە، با نەك لە (سُنَن النسائي)دا هاتبێ‌و (إبْنُ جَرِير) هێنابی، بەڵکو جاری وایە ئەگەر (بوخاریی و موسلیم)یش هێنابیان، مادام مەتنەکەی نەگونجاوبێ، ڕەتی دەکەنەوە.

بەڵام من پێمووایە: دەگونجێ بڵێین: مادام لە ڕووی سەنەدەوە ڕاستە پێویست ناکات ڕەتی بکەینەوە، بەڵکو دەڵێین: (عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْف) خوا لێی ڕازی بێ لەگەڵ کۆمەڵێك لە هاوەڵان لە مەککە چوونە لای پێغەمبەر ﷺ‌و گوتیان: مۆڵەتمان بدە جەنگ بکەین، بەڵام دوایی کە جەنگ فەرز کراوە مادام لە گێڕراوەکەدا نەهاتوە بڵێ: هەموویان وایانکرد، ڕەنگە چەند کەسێك کە لەگەڵ (عَبْدَ الرَّحْمَنِ)دا چوون، خوا لە هەموویان ڕازی بێ، لەو کاتەدا گوتبێتیان ئێستا کاتی نیە، یاخود ڕەنگە کەسانێکی دیکە بووبن‌و مەرج نیە هەر خودی ئەوانەی کە لە مەککە بە پێغەمبەریان ﷺ گوتوە مۆڵەتمان بدە جەنگ بکەین، دوایی هەر ئەوانە لە مەدینە ئامادە نەبووبن، یاخود بێهێزییان پێشاندابێ بەرانبەر بە جەنگکردن لە پێناوی خوادا !.

٢) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا جَآءَهُمۡ أَمۡرٞ مِّنَ ٱلۡأَمۡنِ أَوِ ٱلۡخَوۡفِ أَذَاعُواْ بِهِۦۖ وَلَوۡ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنۡهُمۡ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسۡتَنۢبِطُونَهُۥ مِنۡهُمۡۗ ...(٨٣) ﴾، واتە: وە کاتێك کە هەواڵێکیان پێدەگات کە پەیوەندیی بە هێمنییو ئاسایش، یان ترسەوە هەیە، یەکسەر بڵاوی دەکەنەوە واتە: ئەو مسوڵمانە ناشیو کرچو کاڵانە، کە وەك دوایی باسی دەکەین هەندێك لە زانایان دەڵێن: ئەوانە مسوڵمانانێکی کرچو کاڵو ناشیو ئیمان لاواز بوون، وە هەندێکیان دەڵێن: دەغەڵو مونافیق بوون، بەڵام وەك من دوایی باسی دەکەم، پێموایە هەر مسوڵمان بوون، بەڵام مسوڵمانی ناشیو کرچو کاڵو سادە بوون، جا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: یەکسەر هەواڵەکە بڵاودەکەنەوە، وە ئەگەر گێڕابایانەوە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ و بۆ لای کاربەدەستانیان، ئەوانەی کە توانای هەڵهێنجانیان هەیە، دەیانزانی داخۆ ئەوە بڵاوبکەنەوە، یان بڵاوی نەکەنەوە، واتە: نابێ مسوڵمان هەرچی پێگەیشت یەکسەر بڵاوی بکاتەوەو وەك سەبەتەی کون وابێ، هەرچی تێی بکەی لێی بکەوێتە خوارێ، جا لەوبارەوە ئەمە گێڕدراوەتەوە: ﴿عَنِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ عُمَرَ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ لَمَّا اعْتَزَلَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ نِسَاءَهُ قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا النَّاسُ يَنْكُتُونَ بِالْحَصَى، وَيَقُولُونَ: طَلَّقَ رَسولُ اللَّهِ ﷺ نِسَاءَهُ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُؤْمَرْنَ بِالْحِجَابِ، فَقُمْتُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَنَادَيْتُ بِأَعْلَى صَوْتِي لَمْ يُطَلِّقْ رَسولُ اللَّهِ ﷺ نِسَاءَهُ. وَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ: ﴿ وَإِذَا جَآءَهُمۡ أَمۡرٞ مِّنَ ٱلۡأَمۡنِ أَوِ ٱلۡخَوۡفِ أَذَاعُواْ بِهِۦۖ وَلَوۡ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنۡهُمۡ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسۡتَنۢبِطُونَهُۥ مِنۡهُمۡۗ ...(٨٣) ﴾﴾ (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرقم: (٣٦٧٥)، وَابْنُ جَرِيرٍ)، عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ لە عومەری کوڕی خەتتابەوە دەگێڕێتەوە خوا لەویش ڕازی بێ، کە گوتوویەتی: کاتێك پێغەمبەری خوا ﷺ ماوەیەك (ماوەی بیستو نۆ شەو) وازی لە هاموشۆی خێزانەکانی هێنا، (واتە: هاموشۆی نەکردنو نەچۆوە ماڵێ، شوێنێکی هەبوو

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/Ameer Office

لەوێ ئیسڕاحەتی دەکرد، ماوەی مانگێك لەسەر ئەوە لێیان تووڕە بوو کە خێزانەکانی پێغەمبەریان ﷺ هەڵپێچا، گوتیان: دەبێ نەفەقەمان بۆ زیاد بکەی، ئێمەش وەك ئەو خەڵکە ژیانو گوزەرانمان خۆشبێو مەسرەفی زیاترمان بۆ بکەی، پێغەمبەریش ﷺ نەیدەویست ئەو ژیانە سادەیەی خۆی بگۆڕێ، بۆ ئەوەی سەرمەشق بێ، بۆ سەرجەم مسوڵمانان لە دنیا (بەکەم گرتنو سادە ژیاندا، جا دەنگۆیەك بڵاوبووەوە کە پێغەمبەر ﷺ هاوسەرەکانی تەڵاق داوە، هەموویان یان هەندێکیان، عومەری کوڕی خەتتاب دەڵێ): چوومە مزگەوت تەماشام کرد خەڵك بە چیلکەو شتی وا لە زیخو چەویانەوە دەژەنی، (وەك بڵێی داڵغەیان لێدابوو، خەمیان دەخوارد)، وە دەیانگوت: پێغەمبەری خوا ﷺ ژنەکانی خۆی تەڵاق داوە، کە ئەو کاتە جارێ پەردەگرتنەوەیان لەسەر پێویست نەکرابوو، (دیارە ئەوە لێرەدا بە کورتی هاتوە، ئەگەرنا وەك لە (صحيح البخاري)دا هاتوە، پێشێ چۆتە لای دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، گلەیی لێکردوە عائیشەش گوتوویەتی: جا تۆ هەقی منت چییە؟ تۆ بچۆ چارەسەری گرفتی کچەکەی خۆت بکە، حەفصە، ئنجا چۆتە لای حەفصەو گلەیشی لەو کردوە، ئنجا دوایی دەچێ بۆ لای پێغەمبەر ﷺ بەسەرهاتەکە بە تەفصیلێ هاتوە، دەرفەت نیە ئێستا هەمووی باس بکەین، وە هەندێ قسە بۆ پێغەمبەر ﷺ دەکاتو لێی دەپرسێ ئایا خێزانەکانت تەڵاق داوە؟ دەفەرموێ: نەخێر، ئەویش (اللّٰهُ أكبَر)ێك دەکات، منیش لە دەرگای مزگەوت هاوارم کرد، گوتم: پێغەمبەری خوا ﷺ هاوسەرەکانی تەڵاق نەداوە، وە لەوبارەوە ئەم ئایەتە هاتە خوارێ (کە ئەو هەواڵە درۆییە کە بڵاوبووەوە، ئەگەر گێڕابایانەوە بۆ لای یەکێکی وەك عومەر خوا لێی ڕازی بێ، کە توانای هەڵهێنجان (إستنباط)ی هەیە، نەیدەهێشت بڵاوببێتەوە، وەك دوایی هەواڵەکەی، یاخود بانگەشە درۆیەکەی، هەڵوەشاندەوە بە هەواڵی ڕاستی پێغەمبەر ﷺ کە لە خێزانەکانی هەر تووڕە بووە، بەڵام تەڵاقی نەداونو وازی لێ نەهێناون، بەڵکو بەس لێیان دوورکەوتۆتەوە بە مەبەستی سەرزەنشت کردنو تەئدیب کردن).

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای بەرزو مەزن لە ئایەتی ژمارە (٧١)ی سوورەتی (النساء)ەوە دەست دەکات، بە باسکردنی بابەتێکی گرنگ کە جەنگو جیهادو فیداکارییە لە پێناوی دینی خوای پەروەردگاردا، بۆ جاری پێنجەم لە سوورەتی (النساء)دا بە نازناوی ئیمان مسولْمانان دەدوێنیو دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ خُذُواْ حِذۡرَكُمۡ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! وریایی خۆتان وەربگرن، واتە: لە خۆتان وریابن (حِذْر) بە مانای وریاییە، یان هەر شتێکە کە ئینسان پێی لە خۆ وریا دەبێ، وەك چەكو قەڵغانو هەر شتێك كە وەك ئامرازێك بەكاری بێنێ، بۆئەوەی كە پێی لە خۆی وریابێ، خوا ﷻ لەم ئایەتەدا فەرمان دەكات بە ئێمەی ئیماندارو دەفەرموێ: لە خۆتان وریابن، هۆشیاربن، ئنجا دوایی دەفەرموێ: ﴿ فَٱنفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُواْ جَمِيعٗا ﴾، كۆمەڵ كۆمەڵ بۆ جیهادو جەنگ بچن، یاخود تێكڕا بچن، دیارە ئەو دەستە دەستە بوون، یاخود بە تێكڕایی جەنگو جیهاد كردنە، دەگەڕێتەوە بۆ حاڵەتە جیا جیاكان، جاری وایە پێویست دەكات مەفرەزەیەك بچێ، ژمارەیەك جەنگاوەر بچن، جاری واش هەیە وا پێویست دەكات، هەموویان بچن، جا خوای كاربەجێ فەرمان بە هەردووكیان دەكات، بە پێی حاڵەتە جیاوازەكان، ئنجا خوا ﷻ دێتە سەر باسی خستنەڕووی كەسانێك كە لەنێو مسوڵماناندان، بەڵام هەڵوێستی سەلبییان هەیە لە بەرانبەر جەنگو جیهادو فیداكاریی لە پێناوی ئیسلامو پاراستنی حورمەتی مسوڵمانانو پاراستنی وڵاتی مسوڵمانانو پاراستنی پیرۆزییەكانی مسوڵماناندا، جا هەندێ لە توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئەوانەی كە لێرەدا خوای بێ هاوەڵ لەم ئایەتانەدا تا كۆتایی دەرسەكەمان باسیان دەكات، واتە: تا كۆتایی ئەو چواردە ئایەتە، هەندێك لە توێژەرەوانی قورئان ڕایان وایە كە ئەوانە دەغەڵو

F/AliBapir7
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

موونافیقـەکانن، هەنـدێکیش دەڵـێن: نـەخێر لەڕاسـتییدا هـەر مـسوڵمانن، بـەڵام مسوڵمانی کرچو کاڵو ئیمان بێهێزن، کە من ڕای دووەمم پێ پەسـەندە، چونکە خـوای لێبـوردە پێـشێ دەفـەرموێ: ئـەی ئەوانـەی ئیمانتـان هێنـاوە! لـە خۆتـان وریـابن، دەسـتەو دەسـتەو تێکـڕا هـەمووتان بـڕۆن بـۆ جـەنگ دوایـی دەفـەرموێ: ﴿ وَإِنَّ مِنكُمۡ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ ﴾، واتـە: وە بێگومـان لـەنێو ئێـوەدا کەسـانێك هـەن کـە سـستیی دەکـەن، یـاخود خـەڵك سـست دەکـەن، کەواتـە: دیـارە مەبەسـت پێـی مـسوڵمانانن، بگـرە ئیمانـداران، نـەك هـەر مـسوڵمانانی بـە ڕواڵـەتیی، چـونکە موونافیقـەکانیش بـە ڕواڵـەت مـسوڵمان بـوون، بـەڵام دیـارە ئەوانـە مـسوڵمانانێکی کـرچو کـاڵو سـادەو، مـسوڵمانانێکی ئیمـان دانەمـەزراو بـوون، وە خـوا ﷻ لـەم ئایەتانەدا هۆشیارییان دەداتێو ئامۆژگـارییان دەکـاتو بەرچاویان ڕوون دەکاتـەوە، وە سـەرزەنـشتیان دەکـات لەسـەر کەموکوڕییـەکانیان، بۆئـەوەی کـە خۆیـان چـاك بکەن، ئەم ڕایـە زیـاتر لەگـەڵ سیاقی ئایەتەکانـدا دەگونجـێ، وە لەگـەڵ سـەرەتای ئەم ئایـەتانەش کە بـە: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، دەسـت پێـدەکات، ئـەی ئەوانـەی ئیمـانتان هێنـاوە! مانـای وایـە دیـارە ئـەوانی دیکـەش کـە خـوا ﷻ سـەرزەنـشتیان دەکـاتو کـەموکوڕییەکانیان دەخاتـە ڕوو، هـەر لـە ڕیـزی ئیمـانداراندان، بـەڵام دیـارە ئیمـانێکی مەحکـەمو دامـەزراویان نـەبووە، بۆیـە هەڵوێستەکانیـشیان لەقـەدەر ئیمانەکەیـانە، وەك گوتراوە، (گۆزە چی تێدا بێ ئـەوەی لـێ دەرژێ)!! بـە عـەرەبییش دەڵـێن: (وَكُـلُّ إِنَـاءٍ بِالَّـذِي فِيـهِ يَنْضَـحُ)، واتـە: هـەر قاپـە چـی تێدابـێ ئـەوەی لـێ دەڕژێ، ئینـسان لەقـەدەر ئیمـانی هەڵوێـست دەنوێنـێ، لەڕاسـتیدا کـردەوەی ئینـسانو هەڵوێـستی ئینـسانو ڕەفتـاری ئینـسانو ڕەوشـتی ئینـسان، هـەمووی لەقـەدەر ئیمانەکەیـەتی ئیمـان بناغەیـە، وە کردەوەکـانو هەڵوێستەکانو ڕەوشـتەکان دیـوارن لەسـەر ئـەو بنـاغەیە هەڵدەچنرێـن، ئیمـان وەك سـەرچاوە وایـەو، هەڵوێـستو کـردەوەو ڕەفتارەکـان وەك ئـاوێکن کـە لـەو سـەرچاوەیەوە هەڵدەقوڵـێو دەڕوات، ئیمـان وەك درەختێـك وایـە، وە بـەرو میوەکەشی بریتیـە لـەو ڕەوشـتو ڕەفـتارو ئاکـارو ئـەو هەڵوێـستانەی کـە لێـی

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

پەیدادەبن، جا خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَإِنَّ مِنكُمۡ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ ﴾، وە بێگومان لە نێوان ئێوەدا کەسانێك هەن کە سستی دەنوێنن، واتە: لە کاتێکدا کە پێیان دەگوترێ: وەرن بۆ جەنگو جیهاد، بۆ بەرگرییکردن لە ئیسلامو مسوڵمانان سستییو تەنبەڵیی دەنوێنن، ئەوە واتایەکی، واتایەکی دیکەشی ئەوەیە کە غەیری خۆیان سارد دەکەنەوە، واتە: ئەوە هیچ کە بۆخۆیان ناچن، خەڵکی دیکەش سارد دەکەنەوەو، ئەوانیش سستو تەنبەڵ دەکەن، چونکە: (أَبْطَأَ، يُبْطِيءُ)وە (بَطَّأَ يُبَطِّيءُ) لە زمانی عەرەبییدا دەگونجێ (فعل لازم) بێ، واتە: پێویستی بە (مَفْعُول) نەبێ، (أَبْطَأَ) وە (بَطَّأَ) واتە: سستبوو، وە دەشگونجێ، (فعل متعدِّي) بێ، واتە غەیری خۆی سست کرد، کە ئەو کاتە پێویست بە (مَفْعُول) دەکات، ئنجا دێتە سەر باسی هەڵوێستەکانی دیکەیان: ﴿ فَإِنۡ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَالَ قَدۡ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ إِذۡ لَمۡ أَكُن مَّعَهُمۡ شَهِيدٗا ﴾، ئەگەر چوون بۆ جەنگو جیهادو بەڵایەکتان تووش بوو، دەڵێ: خوا چاکەیەکی گەورەی لەگەڵ کردووم کە لەگەڵیان نەبوومو ئامادەی ئەو جەنگە نەبووم، کوردەوارییی خۆمان دەڵێن: (ئەوەی بچێ بۆ ڕاوە ماسی لەشی هەر تەڕ دەبێ)! لە جەنگ یان دەکوژی، یان دەکوژرێی، یان بریندار دەکەی، یان بریندار دەبی، ناڕەحەت دەبی، برسی دەبی...هتد، واتە: ئەگەرنا منیش تووشی ئەو بەڵاو ناڕەحەتییو گرفتارییە دەبووم، ئەوە لە حاڵەتی نەهاتییدا، بەڵام لە حاڵەتی هاتدا: ﴿ وَلَئِنۡ أَصَٰبَكُمۡ فَضۡلٞ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمۡ تَكُنۢ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُۥ مَوَدَّةٞ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ مَعَهُمۡ فَأَفُوزَ فَوۡزًا عَظِيمٗا ﴾، وە ئەگەر لە خواوە بەخششێکتان تووش بوو، دەستکەوتێکتان دەستکەوتو، سەرکەوتنتان بەدەست هێناو، بە سەلامەتیی گەڕانەوە، ئەو جۆرە کەسە وەك هیچ خۆشەویستییەك نەبێ لە نێوانی ئێوەو ئەودا، دەڵێ: ﴿ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ مَعَهُمۡ ﴾، خۆزگە منیش لەگەڵیان بوومایە ﴿ فَأَفُوزَ فَوۡزًا

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

عَظِيمًا ﴾، ئەو كاتە بردنەوەیەكی گەورەم دەستگیر دەبووو سەركەوتنێكی گەورەم وەدەست دەهێنا، دەستكەوتێكی گەورەم دەبوو! تەماشا بكەن لە حاڵەتی یەكەمدا دەڵێ: خوا نیعمەتێكی گەورەی لەگەڵ كردووم كە لەوێ نەبووم، بۆچی؟ چونكە بریندار دەبووم، تووشی ناڕەحەتیی دەبووم، شەهید دەبووم، خوا شەهیدی دەفەرمووم!! لە حاڵەتی دووەمیشدا پێی وایە كە شتێكی زۆر گەورەی لە دەست چووە، كە لەوێ نەبووەو ئەمەش بۆتە هۆی ئەوە كە بەشدار نەبێ لەو دەستكەوتەدا، لەو سەركەوتنەدا، واتە: هەم شكستەكەی پێ شتێكی زۆر گەورەیە، كە خوا پاراستوویەتی لێی، وە هەم دەستكەوتەكەشی پێی وایە كە ئامانجێكی زۆر گەورەی لەدەست چووە، جا ئەوە وەك عەرەب دەڵێن: (وتَعْظُمُ في عَيْنِ الصّغيرِ صغارُها، وَتَصْغُرُ في عَيْنِ العَظيمِ العَظائِمُ)، واتە: ئینسانی گچكە ئامانجی گچكەشی لەلا گەورە دەبێ، وە ئینسانی گەورە ئامانجی گەورەشی لەلا گچكە دەبێ، ئەوانە چونكە هەر دنیایان پێ شك هاتوە، لەبەرئەوە پێیانوابووە ئەگەر سەلامەت بن، ئەوە مانای وایە خوا نیعمەتێكی گەورەی لەگەڵ كردوون، بە بارەكەی دیكەشدا، ئەگەر سەركەوتن‌و دەستكەوتێك وەدەست هاتبا، دەیگوت بریا لەگەڵ دابام، بۆئەوەی سەركەوتنێكی گەورەم بەنسیب بووایە، ئەوەشی زۆر پێ گەورەیە ئەو دەستكەوت‌و غەنیمەتەی كە پشكی تێیدا نەبووەو لە دەستی چووە.

ئەوجار خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿ فَلْيُقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشْرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا بِٱلْءَاخِرَةِ ﴾، با لەڕێی خوادا بجەنگن كەسانێك كە ژیانی دنیا بە دواڕۆژ دەفرۆشن، واتە: دواڕۆژ هەڵدەبژێرن بەسەر دنیادا، چونكە تەنیا كەسێك جەنگ‌و جیهادی بۆ دەكرێ كە دواڕۆژی لە دنیا خۆشتر بوێ، ئەوە واتایەكی، واتایەكی دیكەشی ئەوەیە كە لێرەدا خوا ﷾ هەر قسە لەگەڵ وان دەكات‌و دەفەرموێ: با ئەوانە لەڕێی خوادا بجەنگن، كە دنیا بە دواڕۆژ دەكڕن، چونكە ﴿ يَشْرُونَ ﴾، هەم دەگونجێ بە مانای دەكڕن (یشترون) بێ، هەم

دەشگونجێ بەمانای دەفرۆشن (يَبِيعُون) بێ، جا کەسێك دنیا بە دوارۆژ بدات، مانای وایە دوارۆژی هەڵبژاردوە، وە کەسێك دوارۆژ بە دنیا بدات، مانای وایە دنیای هەڵبژاردوە، هەردووك واتاکەش هەر ڕاستن، ئەگەر هی یەکەمیان بێ، واتە: خوای زانا مەدحی ئەوانە دەکات کە دوارۆژ بەسەر دنیادا هەڵدەبژێرن و دنیا بە دوارۆژ دەدەن، ئەگەر ئەوی دیکە بێ، دەفەرموێ: کەسانێك کە تا ئێستا دوارۆژیان بە دنیا داوەو، دنیایان کڕیوەو دوارۆژیان لە بەرانبەردا داناوە، با لەمەودوا وەزعەکەی خۆیان بگۆڕن: دنیا هیچ نیە، بابیکەنە نرخێك و دوارۆژی پێبکڕن، وە بتوانن لە ڕێی خوادا جەنگ و جیهاد بکەن، ﴿وَمَن يُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقۡتَلۡ أَوۡ يَغۡلِبۡ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمًا﴾، وە بێگومان هەر کەسێك لە ڕێی خوادا بجەنگێ و بکوژرێ، یان زاڵ بێ، ئەوە لەمەودوا پاداشتێکی مەزنی دەدەینەوە، کەواتە: لە هەردوو حاڵەندا پاداشتی گەورەی هەیە، چ بکوژرێ و شەهید بێ، چ زاڵ بێ بەسەر دوژمنداو سەربکەوێ، لە هەردوو حاڵەندا پاداشتی مەزنی خوای بەخشەر مسۆگەرە، کەواتە: بۆچی لە جەنگ و جیهاد دەترسی؟

ئنجا خوا ﷻ بە سەرزەنشتەوە دەفەرموێ: ﴿وَمَا لَكُمۡ لَا تُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا مِنۡ هَٰذِهِ ٱلۡقَرۡيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهۡلُهَا وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا﴾، واتە: ئەوە بۆچی ناجەنگن لە پێناوی خوادا؟ واتە: لە پێناوی بەرزکردنەوەی ناوی خوادا، لە پێناوی پاراستنی شەریعەتی خوای بێهاوەڵداو، لە پێناوی پاراستنی وڵاتی مسوڵمانانداو، کە شەریعەتی لەسەر پیادە دەکرێ، وە لە پێناوی پاراستنی بەرژەوەندییەکانی مسوڵماناندا لەبەر ڕازیکردنی خوا، وە لە پێناو چەوسێنراواندا، واتە: بۆ دەربازکردنی ئەوان، ﴿مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ﴾، ئەو چەوسێنراوانە لە پیاوان و لە ژنان و لە منداڵان ﴿ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ﴾، ئەو

چەوسێنراوانەی کە دەڵێن: ﴿ رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا مِنۡ هَٰذِهِ ٱلۡقَرۡيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهۡلُهَا ﴾، پەروەردگارمان! ئەم شارەی کە خەڵکەکەی ستەمکارە دەربازمان بکە لێی، لێرەدا بە یەکدەنگیی هەموو توێژەرەوانی قورئان مەبەست لەو ﴿ ٱلۡقَرۡيَةِ ﴾، شاری مەککەیە، بەڵام من پێموایە وێڕای (مەککە)ی ئەوساکە هەر شارو ئاوەدانییەکی دیکەش دەگرێتەوە کە هەمان حاڵەتی هەبێ‌و ستەمو چەوساندنەوەی خەڵکی بێدەستەڵاتی تێدابێ.

وشەی: ﴿ ٱلۡقَرۡيَةِ ﴾، لە بەکارهێنانی قورئاندا، واتە: شاری گەورە، نەك بە مانای گوندو دێ، خەڵکی مەککە (موشریکەکان) زوڵمیان دەکرد لەو مسوڵمانانەی کە لەوێ بوون، کە هەبوو ئیمانەکەی خۆی دەشاردەوە، خوا ﷻ دەفەرموێ: بۆچی لە پێناوی ڕازیکردنی خواو لە پێناوی دەربازکردنی ئەو چەوسێنراوانە لە پیاوان‌و لە ژنان‌و لە منداڵان جەنگ ناکەن، کە دەپاڕێنەوە دەڵێن: پەروەردگارمان! لەم شارە دەربازو قوتارمان بکە، کە خەڵکەکەی ستەمکارە ﴿ وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيّٗا وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا ﴾، وە لەلایەن خۆتەوە سەرپەرشتێکمان بۆ بنێرە، وە لەلایەن خۆتەوە پشتیوان‌و یارمەتیدەرێکمان بۆ بنێرە، پشتمان بگرەو لەو زوڵم‌و مەینەتییە قوتارمان بکە.

ئنجا خوا ﷻ باسی هاندەری جەنگ‌و جیهادی ئیمانداران دەکات، وە باسی هاندەرو پاڵنەری جەنگ‌و شەڕکردنی بێبڕوایانیش دەکات‌و دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ﴾، ئەوانەی ئیمانیان هێناوە، لەڕێی خوادا جەنگ دەکەن، تەنیا لەڕێی خوادا، نە بۆ ناوو شۆرەتە، نە بۆ ئەوەیە بڵێن ئازان، نە بۆ دەستکەوت‌و غەنیمەتە، نە لەبەرئەوەیە ڕقیان لە خەڵك هەڵدەستێ، نا، تەنیا لەبەر خۆشەویستیی خوایەو، لەبەر ئەوەیە کە خوا فەرمانی کردوە، لە شوێنی خۆی‌و لە کاتی خۆیدا جەنگ بکرێ، بۆیە جەنگ دەکەن، ﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir2 F/MediaAmeerOffice

﴿ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّٰغُوتِ ﴾، ئەوانەش کە بێبڕوان لە ڕێی طاغووتداو لە پێناوی طاغووتدا جەنگ دەکەن، پێشتر باسمان کرد طاغووت هەر سەرکردەیەکە، بە لاڕێدا پێش خەڵك بکەوێ، بە ڕێی غەیری شەریعەتدا، وە هەواو ئارەزووی خۆی یان هەواو ئارەزووی غەیری خۆی لە خەڵك بکاتە دینو بەرنامەو بە سەریاندا بسەپێنێ، طاغووت واتە: سەرکردەیەك کە بەڕێی ناهەق (باطل)دا پێش خەڵك دەکەوێو، دەیەوێ ئیدارەی خەڵكو وڵات لەسەر بناغەی ستەمو سەپاندن بکات، ﴿ فَقَٰتِلُوٓاْ أَوۡلِيَآءَ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ إِنَّ كَيۡدَ ٱلشَّيۡطَٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ﴾، کەواتە: ئەی ئیمانداریینە! ئەی مسوڵمانینە! بجەنگن لە دژی دۆستەکانی شەیتان، بێگومان فێڵو پیلانی شەیتان بێهێزە، لێی مەترسێن، چونکە ئینسان لە بنەڕەتدا ئەگەر لە ڕووی مەعنەوییەوە لە دوژمن نەترسا، مانای وایە لە مەیدانیشدا پشتی تێناکاتو لە بەرانبەریدا ناشکێ.

پاشان خوا ﷻ هەر لەسەر دەرخستنو کەشفکردنی خاڵە لاوازەکانی ئەو جۆرە کەسانە، کە لە مەیدانی جەنگو ڕووبەڕووبوونەوەو بەرەنگارییدا دامەزراو نین، لەسەر ئەوە بەردەوام دەبێو دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ ﴾، ئایا سەرنجی ئەوانەت نەداوە کە پێیان گوترا: دەستی خۆتان بگێڕنەوە، وە نوێژ بەرپا بکەنو زەکات بدەن! کاتی خۆی لە مەککە هەندێ لە هاوەڵان بە پێغەمبەری خوایان ﷺ دەگوت: مۆڵەتمان بدە با جەنگ بکەینو دەست بکەینەوە لەبەر کافرەکان، پێغەمبەر ﷺ دەیفەرموو: فەرمانم پێکراوە بە چاوپۆشییو جەنگ لەگەڵ ئەو دوژمنانەدا مەکەن، کاتی نەهاتوە، جا دەفەرموێ: تۆ تەماشا ناکەی کاتی خۆی ئەوانە پێیان دەگوترا: دەست بگێڕنەوە، جارێ جەنگ مەکەنو سەرگەرمی بەرپاکردنی نوێژو زەکات دان بن، واتە: هەقی خوا جێبەجێ بکەنو هەقی خەڵك جێبەجێ بکەن، خۆتان لە ڕووی طاعەتو دینداریپیەوە پێبگەیەنن،

﴿ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقِتَالُ ﴾، ئنجا کاتێك جەنگیان لەسەر پێویست کرا، هەتا پێویست نەکرابوو، دەیانگوت با بیکەین، کە لەسەریان پێویست کرا: ﴿ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُمۡ يَخۡشَوۡنَ ٱلنَّاسَ كَخَشۡيَةِ ٱللَّهِ أَوۡ أَشَدَّ خَشۡيَةٗ ﴾، دەستەیەکیان، هەموویان نا هەندێکیان هێندە لە خەڵکی دەترسان، وەك ترسان لە خوا، ئاوا لە خەڵکی دەترسان، واتە: پێشێ زۆریان دەخورِیو دوایی کەمیان دەبرِی!! جا پێشینان پەندێکیان هەیە دەڵێن: (ئەوەی زۆر بخورِێ کەم دەبرِێ)! هەروەها دەڵێن: (هەر ئاوێك خورِرِەی هات بزانە تەنکە)! ئاوی مەند ئاوی قووڵە، بە بێدەنگی دێ، بەڵام ئاوی تەنك خورِرِەی دێ، ئەوەی زۆر دەنگە دەنگو گاڵەو هەرِەشە بکات، کە سەری خەڵکی دەبرِێو هەڵیان ناگرێتەوە، ئەوە زۆر تێیرا مەبینن! بەڵام ئەوەی دیکە مەرج نیە زۆر هەرِەشەو گورِەشە بکات، وەك کوردەواریی دەڵێن: (لە ئاوی مەند بترسێ)! ئنجا ﴿ وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبۡتَ عَلَيۡنَا ٱلۡقِتَالَ ﴾، وە گوتیان: پەروەردگارمان! بۆ جەنگت لەسەر پێویست دەکردین جارێ؟ واتە: جارێ زوو بوو، خۆمان ئامادە نەکردبووا! لە مەککە دەیانگوت درەنگە، لێرەدا دەڵێن: زوویە، هەڵبەتە هەموویان نا هەندێکیان، ﴿ لَوۡلَآ أَخَّرۡتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٖ قَرِيبٖ ﴾، دەبووایە دوات خستبایین بۆ کاتێکی نزیك، تۆزێکی دیکەی مابوو، بنیادەم زۆر عەجاییبە! جاری وایە پێشنیاران بۆ خوای کاربەجێش دەکات، دەڵێ: خوایە! ئەو شتە نەدەبوو وابێ، دەبوو وابێ!! ئەوەش لە ئەنجامی ئەوەدا کە ئیمانەکە کرچو کاڵە، هەڵبەتە: هەندێ لە توێژەران دەڵێن: ئەوانە هەر مونافیقو دەغەڵن، بەڵام من رِام وایە کە جاری وایە مسوڵمانی کرچو کاڵیش ئەو جۆرە بیرۆکەو ئەو جۆرە هەڵسوکەوتانەی دەبن، لەبەرئەوەی ئیمانەکەی کرچو کاڵو سادەیە، سەرکێڵەو کامڵ نەبووەو دانەمەزراوە، مەرج نیە هەرچی هەڵوێستێکی نەگونجاوی لێ بینراو، قسەیەکی نەشیاوی لێ بیسترا، یەکسەر مونافیقو دەغەڵ بێ، دەبینی ئیمانەکەی کرچو کاڵەو، جارێ کامڵ نەبووەو دانەمەزراوە،

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

جا خوا دەفەرموێ: ﴿ قُلۡ مَتَٰعُ ٱلدُّنۡيَا قَلِيلٞ وَٱلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴾، واتە: چەند شتێکیان پێ بڵێ، ئەی پێغەمبەر ﷺ! بڵێ:

یەکەم: ڕابواردنی دنیاو خۆشیی و لەززەتی دنیا شتێکی کەمەو، لەچاو دوارۆژ زوو تێپەڕە، ﴿ قُلۡ مَتَٰعُ ٱلدُّنۡيَا ﴾.

دووەم: وە بۆ کەسێك کە پارێز بکات، ژیانی دوارۆژ باشترە، ﴿ وَٱلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ ﴾.

سێیەم: وە بەقەدەر ئەو پەردە تەنکەی کە بەسەر نێوکە خورماوەیە نێوکی خورما نێوکە ڕەقەکەی شتێکی تەنکی بەسەرەوەیە، بەقەدەر ئەوەش ستەمتان لێناکرێ ﴿ وَلَا تُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴾.

ئنجا خوا ﷻ شتێکی دیکەیان پێ دەفەرموێ: ﴿ أَيۡنَمَا تَكُونُواْ يُدۡرِككُّمُ ٱلۡمَوۡتُ ﴾.

چوارەم: لە هەر جێیەکی بن مردنتان دەگاتێ، لێرەدا مردن وەك دڕندەیەك تەماشا کراوە، کە بەدوای کەسێکەوەیە دەیەوێ ڕاوی بکات، لە هەر جێیەك بن، مردنتان دەگاتێ، هەڵبەتە ئەوانەی کە زۆر لە مردن دەترسێن و زۆر لە دوژمن دەترسێن و ڕووحی فیداکارییان نییە، لە پێناوی خوادا، بۆ ئەوانە مردن شتێکی زۆر سامناکە، وەك دڕندەیەك وایە! ﴿ وَلَوۡ كُنتُمۡ فِي بُرُوجٖ مُّشَيَّدَةٖ ﴾، ئەگەر لەنێو قەڵا مەحکەمەکانیشدا بن، (بروج) کۆی (بُرج)ە واتە: قەڵا، (مُّشَيَّدَةٖ) واتە: بەرز هەڵچووەکان، یاخود سواغ کراوەکان، یاخود مەحکەم کراوەکان، ﴿ وَإِن تُصِبۡهُمۡ حَسَنَةٞ يَقُولُواْ هَٰذِهِۦ مِنۡ عِندِ ٱللَّهِ ﴾، وە ئەوانە عادەتیان وایە ئەگەر چاکەیەکیان تووش بوو، نیعمەتێك، سەرکەوتنێك، خۆشییەك، دەڵێن: ئەمە لە خواوەیە، ﴿ وَإِن تُصِبۡهُمۡ سَيِّئَةٞ يَقُولُواْ هَٰذِهِۦ مِنۡ

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

عِندِكَ ﴾، ئەگەر بەڵایەك خراپەیەکیان تووش بوو، دەڵێن: ئەمە لە تۆوەیە، مەبەستیان پێ پێغەمبەرە ﷺ، ﴿ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ﴾، بڵێ: هەموویان نیعمەتەکانیش‌و نیقمەتەکانیش‌و، خۆشییەکان‌و، ناخۆشییەکانیش، خێرەکەش‌و شەڕەکەش، هەمووی لە خواوەیە، وەك تەقدیرو ئەندازەگیریی، وەك ویست‌و ئیرادەی خوای باڵادەست، کە هەموو شتێك دەگرێتەوەوە گشتگیرە بۆ هەموو شتێك، ﴿ فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴾، ئەو کۆمەڵە بۆچی وان؟ خەریکن لە قسە تێنەگەن، چۆن دەبێ بڵێن: ئەگەر خۆشیی بوو لە خواوەیەو، ئەگەر ناخۆشیی بوو خەتای پێغەمبەرە ﷺ ! ئەگەر مەبەستیان پێ ئیرادەو ویست بێ، هەموو شتێك بە ویست‌و ئیرادەی خوای زاڵ‌و مەزنە، پاشان دەفەرموێ: ﴿ مَّآ أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ ﴾، هەر نیعمەتێکت تووش بێ ئەی پێغەمبەر! ﷺ، یاخود ئەی ئەو کەسەی کە قورئان دەخوێنی! ئەوە لە خواوەیەو، هەموو چاکەو نیعمەتێك لە خواوەیە ﴿ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ ﴾، وە هەر خراپەیەکیشت تووش بێ، لەخۆتەوەیە، دیارە ئەمە تێکناگیرێ لەگەڵ ئەوەی پێشی، ئەوەی پێشی دەفەرموێ: هەموو شتێك بە ئەندازەگیریی خوایە، بەویستی خوایە، بەڵام لێرەدا هۆکارەکەی بەیان دەکات، هۆکاری نیعمەتەکان خوایە، بەڵام هۆکاری خراپەو کەموکوڕییەکان، خۆمانین، هەمووی بە ویستی خوایە، بەڵام هۆکارەکەی ئەگەر خراپە بێ، غەڵەتێك بێ، کەموکوڕییەك بێ، بەڵایەك بێ، خەتای خۆتەو، ئەگەر چاکەیەکیش بێ، ئەوە بەخشش‌و فەزڵی خوای پەروەردگارە، ﴿ وَأَرْسَلْنَٰكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴾، وە تۆمان بە ڕەوانەکراو بۆ لای خەڵك ناردوە، وە بەسە خوا چاودێربێ‌و ئاگاداربێ‌و شایەدبێ بەسەر هەموو شتێکەوە.

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir
F/Media Ameer Office

ئنجا خوا ﷾ ڕاستییەکی زۆر گەورە بەیان دەکات، کە لە ئایەتەکانی ڕابردووشدا هەر فەرموویەتی: ﴿مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَ﴾، هەر کەسێك فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکات، ئەوە فەرمانبەریی خوای کردوە، لە هەر شتێکدا بە قسەی پێغەمبەر ﷺ بکەی، بە قسەی خوای بەرزو مەزنت کردوە، چونکە خوا دەفەرموێ: دەبێ بە قسەی پێغەمبەر ﷺ بکەن، ﴿وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظٗا﴾، هەر کەسێکیش پشتی هەڵکردو پشتی لە تۆ کردو ڕووی وەرگێڕا لە تۆ، ﴿فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظٗا﴾، ئەوە ئێمە تۆمان نەناردوە پارێزەربی بەسەریانەوە، واتە: ئەی پێغەمبەر! ﷺ ئەوەی بە قسەت دەکاتو فەرمانبەریی بۆ تۆ دەبێو بۆ تۆ گوێڕایەڵ دەبێ، ئەوە بە قسەی خوای خۆی کردوەو پاداشتەکەی لەلای خوایە، ئەوەی پشتیش لە تۆ بکاتو بە قسەت نەکاتو ڕووت لێ وەربگێڕێ، ئەوە تۆ گوناح بارنیو لەسەر ئەوە لێت ناپرسرێتەوە: بۆچی فلان کەس پشتی تێکردی؟ چونکە تۆ پارێزەرنی بەسەریانەوە، تۆ ئاگادارکەرەوەیو ڕێنماییکەری، بەڵام ناتوانی بیانپارێزی لەوەی کە لانەدەنو غەڵەتو گوناح نەکەن.

ئنجا باسی هەڵوێستێکی دیکەیان دەکات ﴿وَيَقُولُونَ طَاعَةٞ﴾، وە ئەوانە هەتا لە ڕووی تۆدا قسە دەکەنو لە مەجلیسی تۆنو بەرەو ڕووتن، دەڵێن: (طَاعَةٌ: يعني أَمرُك طَاعَة)، فەرمانی تۆ فەرمانبەریی بۆ دەکرێ، قسەی تۆ جێبەجێ دەکرێ، ئەی پێغەمبەر ﷺ! واتە: تا لە ڕووی تۆدانو لە کۆڕو مەجلیسی تۆدان، هیچ عەیبیان نیە، ﴿فَإِذَا بَرَزُواْ مِنۡ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُمۡ غَيۡرَ ٱلَّذِي تَقُولُ﴾، بەڵام کاتێك لەلای تۆ هەڵسان، کۆمەڵێکیان شتێکی دیکە دەڵێ، جیا لەوەی کە لەلای تۆ گوتوویەتی، ئەم واتایە کاتێکە کە ڕاناوی: ﴿تَقُولُ﴾، بچێتەوە بۆ لای ﴿طَآئِفَةٞ﴾، بەڵام ئەگەر بچێتەوە بۆ لای

پێغەمبەر ﷺ واتە: كاتێك كە لە لای تۆن دەڵێن: لە قسەی تۆ دەرناچینو فەرمانبەریین، بەڵام كە پشتت تێدەكەن، شتێكی دیكە ڕێك دەخەنو پیلانێكی دیكە دەگێڕنو بە جۆرێكی دیكە لەگەڵ تۆدا مامەڵە دەكەن، جیاواز لەوەی كە تۆ فەرموەتە، واتە: قسەكەت دەگۆڕن ﴿ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ ﴾، (بَيَّتَ) یانی: بە شەوێ تەگبیریان كرد، دەڵێ: (بُيِّتَ هَذَا الأمْرُ بليل) ئەوە لە زمانی عەرەبیدا، واتە: ئەو كارە، ئەو تەگبیرە، بە شەوێ كراوەو بە شەوێ ڕێك خراوە، واتە: تا لەڕووی تۆدان ئەوە هیچی تێدا ناهێڵنەوەو دەڵێن: لە خزمەتینو بە هەموو شێوەیەك فەرمانبەریین، بەڵام كە هەڵدەستن بە شەوو بە پەنهانیی پیلانێكی دیكە، وە تەگبیرێكی دیكە دەكەن، پێچەوانەی ئەوەی كە لە لای گوتوویانە، یان پێچەوانەی ئەوە كە تۆ فەرموەتە.

جا ئایا پێغەمبەر ﷺ چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا بكات؟ دەفەرموێ: ﴿ فَأَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ ﴾، وازیان لێبێنە، وە پشت بە خوا ببەستە، ﴿ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴾، بەسە خوا كار پێسپێردراو بێ، ﴿ وَكِيلًا ﴾، یانی: كار پێسپێردراو، ئەگەر تۆ كاری خۆت بە خوا بسپێری، خوات بەسە، كەواتە: وازیان لێ بێنەو، پشتگوێیان بخە، وە پشتیشت بە خوا قاییم بێو لێیان مەترسێ، لێرەدا ئەوانە زیاتر لەوە نزیك دەبنەوە كە موونافیقو دەغەڵ بن، چونكە كەسێك پیلان دەگێڕێ لە دژی پێغەمبەر ﷺ و مسوڵمانان، كە مسوڵمان نەبێ، دەشگونجێ لێرەدا بە تایبەت لەگەڵ دەغەڵەكانی بێ، یاخود لەگەڵ مسوڵمانانێكی زۆر سادە كە موونافیقو دەغەڵەكان ئیستغلالیان دەكەن، ئەوەش هەر دەگونجێ، هەیە مسوڵمانە، بەڵام سەركێڵو سادەو خۆش باوەڕەو حیزبێكی كافر، سەركردەیەكی كافر، كەسێكی بێبڕوا ئیستیغلالی دەكاتو بەكاری دێنێ وەك ئامڕازێك.

ئنجا دەفەرموێ: ﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَـٰفًا كَثِيرًا ﴾، ئایا لە قورئانی ڕانامێنن، لە قورئان نافکرن، بیری لێناکەنەوە، خۆ ئەگەر لە لای جگە لە خواوە بووایە، جیاوازیی و ناکۆکیی زۆریان تێدا دەبینی، واتە: ئایەتەکان تێکدەگیران، من پێموایە ئەوە ئاماژەیە بۆ ئەو دوو ئایەتەی پێشێ، کەوا نەزانن تێکدەگیرێن، چونکە ئەوەی پێشێ کە دەفەرموێ: ئەگەر چاکەیەکیان تووش بێ دەڵێن: لە خواوەیەو ئەگەر خراپەیەك بێ دەڵێن: لە تۆوەیە، خوای بەرزیش دەفەرموێ بڵێ: هەمووی لەلایەن خواوەیە، کە بە ڕواڵەت تێکدەگیرێن، بەلام وانیەو وەك پێشتر گوتمان مانایەکەیان ئاوایە: مەبەست لە هی یەکەم ئەوەیە: کە هەمووی بە ویستو بڕیاری خوایە، بەلام هی دووەم کە دەفەرموێ: ئەگەر چاکەت تووش بێ، لە خواوەیەو ئەگەر خراپەت تووش بێ لە خۆتەوەیە، واتە: هۆکاری هەموو نیعمەتو چاکەکان خوایەو، هۆکاری خراپەو کەموکوڕییەکانیش خۆتی، بۆیە تێکناگیرێن.

ئنجا دوایی دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا جَآءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ ٱلْأَمْنِ أَوِ ٱلْخَوْفِ أَذَاعُوا۟ بِهِۦ ﴾، وە کاتێك هەواڵێکیان پێدەگات کە پەیوەندیی بە هێمنیی و ئاسایشەوە هەبێ یاخود پەیوەندیی بە ترسەوە هەبێ بۆ وێنە: دوژمنێك بەسەر مەدینەدا بداتو هێرش بکات، یەکسەر بڵاوی دەکەنەوە، ﴿ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُو۟لِى ٱلْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ﴾، بەلام ئەگەر ئەو هەواڵەیان گێڕابایەوە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ وە بۆ لای کاربەدەستانی مسسولمانانو مشوورخۆرانیان، ﴿ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسْتَنۢبِطُونَهُۥ مِنْهُمْ ﴾، ئەوانەی کە توانای هەڵهێنجانیان هەیەو توانای ئەنجامگیرییان هەیە لە قسەو هەواڵان، ئەوانە دەیانزانی کە ئایا ئەو هەواڵە بڵاوبکرێتەوە، یان بڵاونەکرێتەوە؟ یان

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

ئەو بانگەشەیە ڕاستە، یان درۆیە؟! بۆیە دەبوو گێڕابایانەوە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، وە بۆ لای مشوورخۆرو کاربەدەستانی خۆیان، نەك یەکسەر بڵاوی بکەنەوە، ﴿ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ لَٱتَّبَعْتُمُ ٱلشَّيْطَٰنَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾، وە ئەگەر بەخششی خواو بەزەیی خوا نەبووایە بەسەر ئێوەوە، جگە لە کەمێکتان، هەمووتان بە دوای شەیتان دەکەوتن، بەڵام خوا ﷻ بە بەخششی خۆی‌و بە ڕەحمەتی خۆی وای لێکردوون ئیمانی دامەزراو کردوون، کە خواتان خۆشتر دەوێ لە غەیری خوا، بۆیە بە دوای شەیتان ناکەون، بەڵام ئەگەر بەخششی خواو بەزەیی خوا نەبووایە، جگە لە کەمێکتان هەمووتان بە دوای دەکەوتن، بەڵام کەمێکتان دیارە فیطرەتەکان ئەوەندە پاك‌و مەعدەنەکەتان ئەوەندە ساغە، بەپێی ئەو فیطرەتەی خۆتان ڕێی ڕاستتان هەر دەگرت.

لە کۆتاییدا خوا ﷻ بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿ فَقَٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ ﴾، لە ڕێی خوادا بجەنگە بەس خۆتت لەسەر پێویستە، واتە: بەس لەسەر خۆت پێویست کراوە ﴿ وَحَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾، بەڵام ئیماندارانیش هان بدە، هانیان بدە کە جەنگ بکەن‌و فیداکاریی بکەن‌و لە پێناوی خوادا، ﴿ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأْسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ﴾، نزیکە خوا بە هۆی جەنگ‌و جیهادی ئێوەوە، زەبری کافرەکان بەرپەرچ بداتەوە، هێرشیان بەرپەرچ بداتەوەو، ئەو تین‌و فشارەی کە بۆ مسوڵمانانی دێنن، لووتیان بشکێ‌و بەرپەرچ بدرێنەوە، ﴿ وَٱللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴾، وە بێگومان خوا زەبری زۆر توندترە، وە سزاو جەزرەبەشی زۆر توندترە لە هی دوژمنتان‌و کافرانێك کە دژایەتیی ئێوە دەکەن.

چەند مەسەلەیەكی گرنگ

مەسەلەی یەكەم: كە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ خُذُوا۟ حِذْرَكُمْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! لە خۆتان وریابن، وشەی: ﴿ خُذُوا۟ ﴾ واتە: وەربگرن، ﴿ حِذْرَكُمْ ﴾ واتە: شتێك كە خۆی پێ دەپارێزن، هەندێكیان گوتوویانە: یانی (أسْلِحَتَكُم)، بەلاّم لەڕاستییدا وشەی: (حِذْر) بەڵێ دەگونجێ بە مانای چەكیش بێ، بەلاّم بە مانای غەیری چەكیش دێ، واتە: هەر شتێك كە دەبێتە هۆی ئەوە كە وریایی خۆتانی پێبكەن، پارێزی پێ لەخۆتان بكەن، لێرەدا ئەم ئایەتە موبارەكەو ئەم ڕستە بە بڕستە ئەوە دەگەیەنێ، كە لە خۆ وریابوونی مسوڵمانان‌و هۆشیاربوونیان پێویستە.

ئینجا لە خۆ وریابوون لە هەر حاڵەداو لە هەر مەقامەدا بە چەند شێوەیەك دەكرێ:

١/ لە ڕووی هەواڵگیرییەوە، دەبێ بە شێوەیەك وریابی، خەڵك هەڵتنەخەڵەتێنی‌و جاسووس‌و سیخوڕت بنێرێتە نێوو زانیارییت لێ بدزێ.

٢/ وە لە ڕووی سەربازییەوە، كە لە جەنگ دای لە بەرەی جەنگدا، بە شێوەیەكی دیكە وریایی لە خۆت دەكەی.

٣/ وە لە ڕووی بازرگانییەوە بە شێوەیەكی دیكە دەكرێ.

٤/ وە لە ڕووی سیاسییەوە بە شێوەیەكی دیكە وریایی دەكرێ، كە هەڵوێستی سیاسی نەدۆڕێنی.

٥/ وە لە ڕووی ڕاگەیاندنەوە دەبێ وریابی قسەیەكت لە دەم دەرنەچێ كە بە كەڵك نەیەت‌و، ناشەرعیی بێ ... هتد، بە هەرحاڵ خوا ﷻ كە

دەفەرمویٚ: ﴿ خُذُواْ حِذۡرَكُمۡ ﴾، لە خۆتان وریابن، هۆشیاربن، یانی: لە هەموو بوارەكاندا، ئنجا لێرەدا یەكێك بۆی هەیە بپرسیٚ: باشە ئێمە مادام پشت بە خوا دەبەستین‌و پشتمان بەو قایمە، چ پێویست دەكات هێندە لە خۆمان وریابین؟

وەڵامەكەی ئەوەیە: كە لەڕاستییدا پشت بە خوا بەستن، لەگەڵ لە خۆ وریابوون تێكناگیریٚ، ئەو خوایەی كە پێت دەفەرمویٚ: تەنیا پشت بە من ببەستە، هەر ئەویش پێت دەفەرمویٚ: وریابە، خوا كە دەفەرمویٚ: ﴿ ... وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ ﴾ آل عمران، واتە: با ئیمانداران تەنیا پشت بە خوا ببەستن، هەر ئەویش دەفەرمویٚ: لە خۆتان وریابن، كەواتە: هەردووكی خوا فەرموویەتی، مادام وایە نابیٚ تێكبگیریٚن، ئەوە لەلایەك، پاشان پشت بە خوا بەستن، زیاتر پەیوەندیی بە دڵو دەروونەوە هەیە، بەڵام لە خۆ وریابوون، پەیوەندیی بە لایەنی هۆكارەكانەوە هەیە، واتە: ئیمانداران دەبیٚ تەنیا پشت بە خوا ببەستن‌و، تەنیا خوا بكەن بە وەكیل بۆ كاروباری دین‌و دنیا، ئەوە مانای (تَوَكُّل)ە، جا ئایا پشت بە خوا بەستن‌و خوا كردنە وەكیلی خۆمان، مانای وایە ئێمە گویٚ نەدەینە هۆكارەكان؟ نەخێر، وەك لەم فەرموودەیەدا دەردەكەویٚ: ﴿عَنْ أنَس بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: جَاء رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَرَادَ أَنْ يَتركَ نَاقَتَهُ، وَقَالَ: أَأَعْقِلُهَا وَأَتَوَكَّلُ أَوْ أُطْلِقُهَا وَأَتَوَكَّلُ؟ فَقَالَ النَّبِيّ ﷺ: إِعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ﴾ (أَخْرَجَهُ ابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٧٣١)، والتِّرمِذِي بِرقم: (٢٦١٧)، وَقَالَ شعيب الأرنؤوط: حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَحَسَّنَهُ الألباني)، واتە: ئەنەسی كوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بیٚ، دەڵیٚ: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر ﷺ ویستی حوشترەكەی بەڕەڵڵا بكات لە دەریٚ، وە بە پێغەمبەری ﷺ گوت: ئایا بیبەستمەوەو پشت بە خوا ببەستم، یاخود بەرهەڵدای بكەم‌و پشت بە خوا ببەستم؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بیبەستەوەو پشت بە خوا ببەستە، كەواتە: بەستنەوە

پێچەوانەی پشت بە خوا بەستن نیە، بەڵکو تەواوکەری یەکدین، بەڵکو ئەگەر پشتت بە خوا بەست، دەبێ دڵت بە خواوە پەیوەست بێ، بەڵام دەبێ دەستت بە هۆکارەکانەوە بێ، پێغەمبەری خوا ﷺ وایکردوە.

ئنجا (قُرطُبي) خاوەنی تەفسیری (الجامع لأحكام القُرآن) هەروەها هەندێك لە توێژەرەوانی دیکەش لە کاردانەوەیان بۆ (مُعْتَزِلَة)، کە دیارە (مُعْتَزِلَة) زۆر جەختیان لەسەر عەقڵ کردۆتەوە، وە لەو بابەتەشدا زۆر جەختیان کردۆتەوە کە ئینسان هۆکارەکان ڕەچاو بکات، لە کاردانەوەی ئەواندا، هەندێك لە زانایانی خۆمان، یەکێك لەوان (قُرطُبي) کە توێژەرەوەیەکی گەورەی قورئانە، تووشی هەڵەیەك بووە، بابزانین داخۆ دەڵێ چی؟ دەڵێ: (خِلَافاً لِلْقَدَرِيَة فِي قَوْلِهِم: إنَّ الحَذَرَ يَدْفَعُ وَيَمْنَعُ مِنْ مَكَائِدِ الأَعْدَاءِ، وَلَوْ لَمْ يَكُن كَذَلِك مَا كَانَ لأمرُهُمْ بَالحذَرِ مَعْنَىً، فَيُقَالُ لَهُمْ: لَيْسَ فِي الآيَة دَلِيلٌ عَلَى أنَّ الحَذَرَ يَنْفَعُ مِنَ القدرِ شَيْئاً، وَلَكِنَّا تَعَبَّدنا بِأَلاّ نُلْقِي بِأَيدِينَا إلى التَّهْلُكَةِ)[1]، واتە: (قُرطُبي) دەڵێ: بە پێچەوانەی ئەوەوە کە قەدەرییەکان (مُعْتَزِلة) دەیڵێن، کە دەڵێن: ئەگەر لە خۆ وریابوون سوودی نەبووایە، پیلانی دوژمنانی لە کۆڵ نەکردباینەوە، ئەوە هیچ مانای نەدەبوو کە خوا فەرمانمان پێبکاتو بفەرموێ: لە خۆ وریابن، (قسەکەیان ڕاستە، بەڵام قورتووبی دەڵێ:) نا پێیان دەگوترێ: لە ئایەتەکەدا هیچ بەڵگەیەك لەسەر ئەوە نیە کە ئەگەر لە خۆمان وریابین، هیچ لە قەدەری خوا دەگۆڕێ، بەڵام خوا وەك بەندایەتیی کردن بۆخۆی پێی فەرمووین، کە خۆمان نەخەینە فەوتانەوە.

لێرەدا (قُرطُبي) ڕەحمەتی خوای لێبێو خوا لێی خۆشبێ، وایزانیوە کە لە خۆ وریابوون جیایە لە قەدەری خوا، بەڵام لە خۆ وریابوونیش بەشێکە لە قەدەری خوا، وەك: کاتێك عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی

---

[1] الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٢٤٠).

Youtube/AliBapir1
FW/MediaAmeerOffice

ڕازی بێ خەلیفەی مسولْمانان بوو ویستی بچێ بۆ شام، بیستی لە شوێنێك لە شام طاعوون بڵاوبۆتەوە، ڕاوێژی بە هاوەڵان کرد: بچین بۆ شام یان بگەڕێینەوە؟ گوتیان: با بگەڕێینەوە، بڕیاریدا بگەڕێنەوە، ﴿فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ رضي الله عنه أَفِرَارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ فَقَالَ: عُمَرُ رضي الله عنه لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ لَجَعَلْتَهُ نَكَالاً لِلنَّاسِ، نَعَمْ نَفِرُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَتْ لَكَ إِبِلٌ فَهَبَطَتْ وَادِيًا لَهُ عُدْوَتَانِ إِحْدَاهُمَا خَصْبَةٌ وَالأُخْرَى جَدْبَةٌ، أَلَيْسَ إِنْ رَعَيْتَ الْخَصْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ، وَإِنْ رَعَيْتَ الْجَدْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ﴾؟! أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٥٧٢٩)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٥٧٤٥)، واتە: ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەڕڕاح خوا لێی ڕازی بێ، گوتی: ئایا لە قەدەری خوا ڕادەکەی؟ عومەر، خوا لێی ڕازی بێ گوتی: ئەبو عوبەیدە ئەگەر تۆ نەبای یەکێکی دیکە ئەو قسەیەی کردبایە، دەمکردە پەند بۆ خەڵکی (واتە: سزام دەدا)، بەڵێ لە قەدەری خوا بۆ قەدەری خوا ڕادەکەین، (دوایی وێنەیەکی بۆ هێنایەوەو گوتی) ئایا ئەگەر تۆ ڕانە حوشترێکت پێبێ، وە دۆڵێك دوو لای هەبن، لایەکیان پڕبێ لە لەوەڕو گیا، لایەکیشیان قاتو قڕو دێمەکاربێ، ئەگەر لە هەر دۆڵێکیان دا بیانلەوەڕێنی هەر بە قەدەری خوا نیە؟ گوتی: با، گوتی: بەڵام ئەگەر لەو شوێنە کە لەوەڕی تێدابێ بیلەوەڕێنی، قازانج دەکەی، لەویدیکەش زەرەر دەکەی).

بەڵێ لەڕاستییدا ئێمە کە لە خۆشمان وریا دەبین، وریا بوونیش بە قەدەری خوایە، چونکە قەدەری خوا وەك ئاسمان وایە، هەرگیز لە بنی ناچییە دەرێ، کەسێك کە خۆی دەکوژێ، بە قەدەری خوا خۆی دەکوژێ، ئەوەی وریاش دەبێ، بە قەدەری خوا وریا دەبێ، ئەوەی دەرمان دەخواو چاك دەبێتەوە لە نەخۆشیی، بە قەدەری خوا چاك بۆتەوە، وە ئەوەی کە دەرمانیش ناخواتو دەمرێ، ئەویش بە قەدەری خوا مردوە، بەڵام خوا دەفەرموێ: دەرمان بەکاربێنن‌و دەفەرموێ: لە خۆتان وریابن، وە دەفەرموێ: پێداویستییەکانی جەنگ ئامادە بکەن، وە دەفەرموێ: بۆ کارەکانتان

T/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

هۆکارەکان دابین بکەن، جا ئەوەی هۆکارەکان دابین دەکات، هەر بە قەدەری خوا دابینی کردوون، وە هۆکارەکانیش سوودی پێدەگەیەنن، وە ئەوەی هۆکارەکانیش دابین نەکات، بە قەدەری خوا وایکردوە، بەڵام لەسەری گوناهبارە، چونکە خوا فەرموویەتی: هۆکارەکان دابین بکەن، وەك خوای پەروەردگار دەربارەی (ذو القرنين) دەفەرموێ: ﴿...وَءَاتَيۡنَٰهُ مِن كُلِّ شَيۡءٖ سَبَبٗا ﴿٨٤﴾ فَأَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾ الكهف، واتە: بۆ هەموو شتێك هۆکارێکمان پێدابوو، ئەویش بە دوای هۆکارەکە دەکەوت، وە سەرەنجام کارەکەی کرد.

مەسەلەی دووەم: کە خوای زاڵو بەرز دەفەرموێ: ﴿فَٱنفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُواْ جَمِيعٗا﴾، دەستە دەستە بڕۆن بۆ جەنگ، یاخود بە تێکڕایی بڕۆن، وەك پێشتریش گوتم: ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ حاڵەتە جۆراو جۆرەکانی مسوڵمانان، جاری وایە پێویست دەکات مەفرەزە مەفرەزە بچن، وە جاری وایە پێویست دەکات هەموو پێکەوە بچین، وەك لەشکرێك، وشەی: (نَفَر) واتە: ڕۆیی بۆ جەنگ، پێشتر لە شیکردنەوەی وشەکاندا باسمان کرد، لە ئەسڵدا وشەی: (نَفْر) ئەوەیە کە لە شتێك بسڵەمیەوە، یان بە پەلە پەل بەرەو شتێك بچی، بەڵام لە قورئاندا (نَفَرَ) یاخود (إنفِرُوا) بە زۆریی بۆ چوونە جەنگ بەکارهاتوە، بۆ وێنە:

١- ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَا لَكُمۡ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلۡتُمۡ إِلَى ٱلۡأَرۡضِ ...﴿٣٨﴾﴾ التوبة، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! بۆچی ئەگەر پێتان بگوترێ: هێرش بکەن لە پێناوی خوادا، هەندێکتان خۆ بەزەوییەوە دەنووسێنن!!

٢- ﴿إِلَّا تَنفِرُواْ يُعَذِّبۡكُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا ...﴿٣٩﴾﴾ التوبة، واتە: ئەگەر نەڕۆن بۆ جەنگ ئەوە خوا سزایەکی بە ئێشتان دەدات.

٣- ﴿ ٱنفِرُوا۟ خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَٰهِدُوا۟ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ...﴿٤١﴾ ﴾ التوبة، واتە: بچن بۆ جەنگ بە سووکیی‌و بە قورسیی، وە لە ڕێی خوادا تێبکۆشن بە ماڵ‌و سامانتان‌و بە گیانتان.

ئنجا کە خوا دەفەرموێ: ﴿ فَٱنفِرُوا۟ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُوا۟ جَمِيعًا ﴾، مانای وایە جەنگ فەرزە، دیارە جەنگ لە حاڵەتی ئاساییدا (فَرْضُ الْكِفَايَةَ)یە، بەڵام لە هەندێك حاڵدا دەبێتە (فَرْضِ الْعَيْن)، (فَرْضِ الْكِفَايَةَ) ئەوەیە ئەگەر کۆمەڵێك لە مسوڵمانان بیکەن ئامانجەکە بێتە دی‌و تەحقیق ببێ[1]، بەڵام (فَرْضِ الْعَيْن) ئەوەیە دەبێ تاك تاکی مسوڵمانان بەوکارە هەڵسن[2]، وەك پێنج نوێژە فەرزەکان.

(إِبْنُ خُويزَ مَندَاد) کە یەکێکە لە زانایانی حەنەفی مەزهەب دەڵێ: (إِنَّ هَذِهِ الآيَةَ مَنْسوخَةٌ بِقَوْلِهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿ إِلَّا تَنفِرُوا۟ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ...﴿٣٩﴾ ﴾ وبِقَوْلِهِ: ﴿ ٱنفِرُوا۟ خِفَافًا وَثِقَالًا ...﴿٤١﴾ ﴾ التوبة)، واتە: ئەم ئایەتە کە دەفەرموێ: دەستە دەستەو بە تێکڕا بڕۆن بۆ جەنگ، نەسخ کراوەتەوە بەو ئایەتەی خوا کە دەفەرموێ: بە سووکیی‌و بە قورسیی بڕۆن، وە بەو ئایەتەی دیکە کە دەفەرموێ: ئەگەر نەڕۆن بۆ جەنگ خوا سزایەکی بە ئێشتان دەدات، بەڵام (قُرطُبِي) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، جوان وەڵامی دەداتەوەو دەڵێ: (ولأن يكون ﴿ ٱنفِرُوا۟ خِفَافًا وَثِقَالًا ﴾، مَنْسوخاً بِقَوْلِهِ: ﴿ فَٱنفِرُوا۟ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُوا۟ جَمِيعًا ﴾، وَبِقَوْلِهِ: ﴿ وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ...﴿١٢٢﴾ ﴾، أولى؛ لأن فَرْضَ الجِهَادِ تَقَرَّرَ عَلَى الكِفَايَةِ، فَمَتَى

---

١) الواجب الكفائي: هو ما طلب الشارعُ حصولَه من جماعة المكلَّفين، لا من كل فردٍ منهم... الوجيز في أصول الفقه، ص: (٣٦).

٢) الوجب العَيني: هو ما توجَّه فيه الطَّلَبُ اللازِمُ الى كل مكلَّف ... الوجير ، ص:(٣٦).

سَدَّ الثغُورَ بَعْضُ المُسْلِمينَ أُسْقِطَ الفَرضُ عَنِ البَاقِين. وَالصَّحِيحُ أنَّ الآيَتَينِ جَمِيعَاً مُحْكَمَتَانِ، إحْدَاهُمَا فِي الوَّقْتِ الذِي يُحْتَاجُ فِيهِ إلى تَعيّنِ الجَمْيعِ، والأخْرَى عِنْدَ الإكتفاءِ بِطَائِفَةِ دُونَ غَيْرِهَا)[1]، (قُرطُبي) لێرەدا بەرپەرچی (إبْنُ خُويزَ مَنداد) دەداتەوە کە دەڵێ: ئەم ئایەتە مەنسووخە (دیارە ئێمە پێشتر باسمان کردوە کە هیچ ئایەتێك لە قورئاندا مەنسووخ نیە)، (قُرطُبي) دەڵێ: ئەگەر بڵێین: ﴿ ٱنفِرُوا۟ خِفَافًا وَثِقَالًا ﴾، مەنسووخ بۆتەوە بەم ئایەتەی ئێرە کە دەفەرموێ: ﴿ فَٱنفِرُوا۟ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُوا۟ جَمِيعًا ﴾، وە بەوەی کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً...(١٢٢) ﴾، واتە: ئەگەر بڵێین ئەم ئایەتەی سوورەتی (النساء) وە ئەوەی کۆتایی سوورەتی (التوبة) ﴿ وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً...(١٢٢) ﴾، ئایەتی: ﴿ ٱنفِرُوا۟ خِفَافًا وَثِقَالًا ﴾یان نەسخ کردۆتەوە، زیاتر ڕێی تێدەچێ، بۆچی؟ دەڵێ: چونکە جەنگو جیهاد فەرزی کیفایەیە، کەواتە: ئەگەر کۆمەڵێك لە مسوڵمانان توانیان سنووری وڵاتی مسوڵمانانی بپارێزن، مانای وایە ئەرکەکە لەسەر ئەوانی دیکە لاچووە، واتە: ئەگەر بەدەستەیەك لە مسوڵمانان، ئامانجی جەنگ تەحقیق بێ، پێویست ناکات هەموویان بچن (ئیبنو خوەیز مەنداد بۆچی پێی وایە مەنسووخە دەڵێ: چونکە خوا دەفەرموێ: دەستە دەستە، یاخود هەموو تێکڕا بچن، بەڵام ئایەتەکانی دیکە دەڵێن: هەمووتان تێکڕا بچن) (قُرطُبي)یش دەڵێ: ئەگەر بە دەستەیەك ئەو ئامانجە جیهادییە جێبەجێ بێ، مانای وایە جیهاد لە ئەسڵدا فەرزی کیفایەیە، کەواتە: ئەو کەمە مادام کیفایەت بکەن، لەسەر ئەوانی دیکە لادەچێ، بەڵام ئەگەر ئامانجەکە نەهاتە دی حوکمەکەی جیاوازە. جا دوایی دەڵێ: (وَالصَّحِيحُ أنَّ الآيَتَينِ جَمِيعَاً مُحْكَمَتَانِ، إحْدَاهُمَا فِي الوَّقْتِ الذِي يُحْتَاجُ

---

[1] الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٢٤١).

فِيهِ إِلى تَعيُّن الجَمْيعِ، والأَخْرَى عِنْدَ الإكتفاءِ بِطَائِفَةٍ دُونَ غَيْرِهَا) ڕاست ئەوەیە کە ئایەتەکان هەردووکیان موحکەمن‌و هیچیان مەنسووخ نین، یەکێکیان لەوکاتەدا کە پێویست دەکات هەموو بچن کە دەفەرموێ:

﴿ فَٱنفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُواْ جَمِيعًا ﴾، ئەوە ئەگەر پێویست بکات هەموو بچن دەبێ هەموو بچن، ئەوی دیکەشیان لەوکاتەدایە کە بەدەستەیەك‌و بە کۆمەڵێکیان ئامانجەکە تەحقیق بێ، کەواتە: ئایەتەکە کە دەفەرموێ:

﴿ فَٱنفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُواْ جَمِيعًا ﴾، کۆمەڵ کۆمەڵ بچن یان هەموو بچن، ئەوە کۆمەڵ کۆمەڵ، کاتێك کە بە کۆمەڵێك ئامانجەکە بێتە دی، بەڵام ئەگەر بە هەمووان نەبێ، ئامانجەکە جێبەجێ نەبێ بە هەمووان نەبێ وڵاتەکە نەپارێزرێ، دەبێ هەموویان بچن، کەواتە: پێویست ناکات بڵێین مەنسووخە، چونکە نەسخ ئەوەیە کە ئەو دوو ئایەتە تێکبگیرێن‌و هیچ تێکگیرانێکیش لێرەدا نیە.

مەسەلەی سێیەم: کە خوای شارەزا دەفەرموێ: ﴿ وَإِنَّ مِنكُمۡ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ ﴾، لە ئێوەدا کەسانێك هەن کە سستیی دەکەن، یاخود خەڵك سست دەکەن‌و خەڵك دوادەخەن، هەردوو واتاکەی هەیە، پێشتر باسمان کرد کە ئەگەر (لازم) بێ، واتە: خۆی سستە، (بَطَّأَ) یانی: سست بوو و تەنبەڵ بوو، وە ئەگەر (مُتَعَدّي) بوو واتە: غەیری خۆی دواخست‌و نەیهێشت بچێ بۆ جەنگ‌و جیهاد، وە لەڕاستییدا لە یەك کاتیشدا دەگونجێ بڵێین: ئەو جۆرە کەسەی کە بۆخۆی تەنبەڵ‌و سست بێ، پێی خۆشە خەڵکی دیکەش تەنبەڵ‌و سست بێ، وە بە تەئکید ئەوەی کە بە خەڵکی بڵێ مەچن، بۆخۆی هەر ناچێ، بەڵام کەسی واش هەیە کە بۆخۆی ئیشی چاك ناکات، پێی خۆشە خەڵکیش نەیکات، بۆئەوەی کە عەیبی خۆی زۆر دەرنەکەوێ‌و کەموکوڕییەکانی زۆر دەرنەکەون، ئەگەر هەر بە تەنیا بەجێ بمێنێ دەڵێن: ئەوە بۆ بەجێماوی؟! بەڵام ئەگەر هی دیکەی لەگەڵدابن، دەڵێ: ئنجا خۆ کەس نەچووە!!

F/AliBapir7
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

مەسەلەی چوارەم: كە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿فَإِنۡ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَالَ قَدۡ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ إِذۡ لَمۡ أَكُن مَّعَهُمۡ شَهِيدٗا ٧٢ وَلَئِنۡ أَصَٰبَكُمۡ فَضۡلٞ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمۡ تَكُنۢ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُۥ مَوَدَّةٞ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ مَعَهُمۡ فَأَفُوزَ فَوۡزًا عَظِيمٗا ﴾، لێرەدا خوای زاناو شارەزا ماهییەتو جەوهەری ئەو جۆرە كەسانەمان بۆ دەردەخات، كە وەك گوتم: من ئەو ڕایەم پەسند كرد، كە مسوڵمانانی سادەو كرچو كاڵو نەكامڵن، وە ئیمانیان دانەمەزراوە، دەفەرموێ: ئەگەر بەڵایەكیان تووش بێ دەڵێن: خوا چاكەیەكی گەورەی لەگەڵ كردم، كە من ئامادەی ئەو جەنگو جیهادە نەبوومو تووشی ئەو بەڵایە نەبووم، بەڵام ئەگەر لە خواوە بەخششێكتان دەستبكەوێ، سەركەوتنێك، دەستكەوتێك، هەرچی بێ، ئەوە دەڵێ: وەك هیچ خۆشەویستییەك لە نێوان ئێوەو ئەواندا نەبووبێ، دەڵێ: بریا منیش لەگەڵ ئەواندا بووبام، بۆئەوەی منیش سەركەوتنێكی گەورەم بەدەست هێنابایەو، ئەو ئامانجە گەورەیەم بە دەستكەوتبایە، یانی پێشی كە ناڕەحەتییەكە كە هاتۆتە ڕێی برا جەنگاوەرەكانی، پێی وایە ئەو كە لەگەڵدا نەبووە، خوا نیعمەتێكی گەورەی لەگەڵ كردوە، كە تووشی ئەوە نەبووە، وە دواییش كە ئەوان سەركەوتنیان بەدەست هێناوە، دیسان پێی وایە لە خێرێكی زۆر بێبەش بووە، كە لەڕاستییدا هیچیان وانین، نە ئەوەی پێشێ بەڵایەكی هێندە گەورەیە، بەڵكو شانازییە ئینسان لە ڕێی خوادا برینداربێو شەهیدبێو ناڕەحەت بێو برسی بێو تینوو بێ، كێ ئەو شانازییەی دەست دەكەوێ؟ ئەویدیكەشیان دەستكەوتو غەنیمەت لە جەنگدا، ئەویش وەنەبێ شتێكی هێندە گەورەبێ ئینسان خۆزگەی پێ بخوازێ، ئەوەی كە ئینسان دەبێ خۆزگەی پێ بخوازێ، دەبێ ئەوەبێ كە خوا لێی ڕازی بێو خوای بەخشەر یارمەتی بدات، كە بەندایەتیی بۆ بكات.

مەسەلەی پێنجەم: كە خوای تاكو پاك دەفەرموێ: ﴿فَلۡيُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشۡرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا بِٱلۡأٓخِرَةِ ﴾، وشەی: (يَشۡرُونَ) لە زمانی

www.AliBapir.net FAliBapir Youtube/AliBapir FMediaAmeerOffice

عەرەبیدا بە مانای فرۆشتی (باع)یش دێ، وە بە مانای کڕی (إشتَرَى)ش دێ، هەردوو واتاکەی هەیە، جا لێرەدا دەگونجێ مەبەست پێی ئاوابێ خوا ﷻ دەفەرموێ: ئەوانەی ئیمانیان هێندە دامەزراوە، کە دواڕۆژ هەڵدەبژێرن بەسەر دنیاداو، دنیا دەکەنە نرخێكو دواڕۆژی پێدەکڕن، بەهەشتی پێدەکڕن، با لە ڕێی خوادا بجەنگن، واتە: هەر بەوانە دەکرێ، وە ڕاستیشە جیهاد بە کێ دەکرێ؟ بە کەسێك دەکرێ کە لە مردن نەترسێ، کێ لە مردن ناترسێ؟ کەسێك دواڕۆژی پێ چاکتربێ لە دنیا، ئینسانی وا لە مردن ناترسێ، وەك لە حەدیسی پێغەمبەر ﷺدا هاتوە: ﴿عَنْ ثَوْبَانَ ﵁، قَالَ: قَالَ رَسولُ اللَّهِ ﷺ: «يُوشِكُ الأُمَمُ أَنْ تَدَاعَى عَلَيْكُمْ كَمَا تَدَاعَى الأَكَلَةُ إِلَى قَصْعَتِهَا»، فَقَالَ قَائِلٌ: وَمِنْ قِلَّةٍ نَحْنُ يَوْمَئِذٍ، قَالَ: «بَلْ أَنْتُمْ يَوْمَئِذٍ كَثِيرٌ وَلَكِنَّكُمْ غُثَاءٌ كَغُثَاءِ السَّيْلِ وَلَيَنْزِعَنَّ اللَّهُ مِنْ صُدُورِ عَدُوِّكُمُ الْمَهَابَةَ مِنْكُمْ، وَلَيَقْذِفَنَّ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمُ الْوَهَنَ»، فَقَالَ: قَائِلٌ يَا رَسولَ اللَّهِ! وَمَا الْوَهَنُ؟ قَالَ: «حُبُّ الدُّنْيَا وَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ»﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٤٢٩٧)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة)، برقم: (٩٥٨)، واتە: ثەوبان خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: نزیکە ئۆممەتان کەڵە کۆمەکییتان لە دژ بکەن، وەك چۆن کۆمەڵێك خواردن خۆر دەوری قاپە خواردنەکەیان دەدەن، قسەکەرێك گوتی: لەو ڕۆژەدا ئێمە کەم دەبین؟ فەرمووی: بەڵکو ئێوە لەو ڕۆژەدا زۆردەبن، بەلام کەم سەنگ دەبن، وەك پووشو پەلاشی سەر لافاو، وە خوا ترسان لە ئێوە لە دڵی دوژمنتان دەردێنێو، وە بێهێزییتان دەخاتە دڵەوە، قسەکەرێك گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! بێهێزیی (وهن) چییە؟! فەرمووی: خۆشویستنی دنیاو حەزنەکردن لە مردن (لە پێناوی خوا) وە ئەگەر بەبارەکەی دیکەشیاندا بێ، وەك بڵێی خوا ﷻ سەرزەنشتیان دەکاتو دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی کە تا ئێستا دنیاتان هەڵبژاردوە! کە لێرەدا (يَشْرُونَ) واتە: دنیا دەکڕنو قیامەتی پێدەدەن، پێیان دەفەرموێ: لەمەودوا وا مەکەن ئەوەتان هەڵەیە، وەرن جەنگو جیهاد

بکەن‌و بەهەشت بکڕن‌و دنیای پێ بدەن، نەك دنیا بکڕن‌و بەهەشتی پێ بدەن، وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (خورما بە خوا بدە، خوا بە خورما مەدە)، (ژینت بە دینت بدە، دینت بە ژینت مەدە).

مەسەلەی شەشەم: کە خوای بەرزو مەزن دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقۡتَلۡ أَوۡ يَغۡلِبۡ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمٗا﴾، پێشتر باسمان کردوە هەرکەسێك لە ڕێی خوادا جەنگ بکات‌و بکوژرێ، یان زاڵ بێ‌و سەربکەوێ، ئەوە پاداشتی لەسەر خوایە، لێرەدا جێی سەرنج ئەوەیە کە وشەکانی: (يُقَٰتِلۡ)، (فَيُقۡتَلۡ)، (يَغۡلِبۡ)... هتد، لە قورئاندا هاتوون، وشەکانی: (أُستشهدُ) یان (يُستَشْهَدُونَ) نەهاتوە، کەواتە: ئاسایی یە، کە بۆ شەهیدان بڵێین: لە ڕێی خودا کوژراون، چونکە جاری وایە ئەگەر نەڵێی لە ڕێی خوادا شەهید بووە، کەسانی وا هەن وا دەزانن غەدرت لەو کەسە کردوە، کە لە پێناوی خوادا ڕۆیشتوە، نا ! لە قورئاندا وشەی: (أُستشهدُ) و (يُستَشْهَدُونَ) نەهاتوون، بەڵکو وشەی: (قُتِلُ)، (قَاتَلُ) (قاتَلُوا) (قُتِلُوا) (قاتِلُوا) هاتوون، بۆیە ئەگەر بۆ کەسانێك کە لە ڕێی خوادا شەهید بوون، بڵێی لە ڕێی خوادا کوژراون، مانای وایە زاراوەو وشەیەکی قورئانییمان بەکارهێناوە، هەرچەندە ئێستا وشەی شەهیدیان وا لێکردوە کە کابرا لە قاچاغییش بکوژرێ‌و لە پێناوی کوفرو ستەمیشدا بڕوا، هەر دەڵێن: شەهید بووە، نەخێر وانیە.

مەسەلەی حەوتەم: کە خوای بێ هاوەڵ دەفەرموێ: ﴿وَمَا لَكُمۡ لَا تُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ﴾، بۆ لە ڕێی خواو لە پێناوی چەوسێنراواندا، لە پیاوان‌و ژنان‌و منداڵان ناجەنگن؟ ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە دەگونجێ لەگەڵ ڕەزامەندیی خوادا، ڕەچاوی ئامانجی دیکەش بکرێ، کە ئەو ئامانجانەش هەر لە ڕەزامەندیی خوادابن،

YouTube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

بەڵێ لێرەدا کە خوای دادگەر دەفەرموێ: بۆ لە پێناوی خواو لە پێناوی چەوسێنراواندا ناجەنگن، لە پێناوی خوادا، ئەوە دیارە دینی خوا سەردەخەین، لە پێناوی چەوسێنراواندا یانی: چی؟ یانی: ئەوانیش دەرباز بکەین لەبەر خوا، هەر لەبەر خواو لە پێناوی خوادا، وە ئەمە ئەوەشی لێ وەردەگیرێ کە بەڕاستی ئامانجی جەنگو جیهاد لە ئیسلامدا، ئەوەیە کە هیچ کەس لەسەر زەوی نەچەوسێنرێتەوە، چونکە خوای کاربەجێ لێرەدا بە ڕەهایی فەرموویەتی: ﴿وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ﴾، چەوسێنراون لە پیاوانو لە ژنانو لە منداڵان، هەر کەسێك بچەوسێنرێتەوە لەم سەر زەوییە، ئۆممەتی پێغەمبەر ﷺ ئەگەر توانای هەبێ، ئەرکی شەرعییەتی دەربازی بکات لەو چەوساندنەوەیە، وە نەهێڵێ ستەمی لێ بکرێ، وەك چۆن جەنگو جیهاد لە ئیسلامدا دەکرێ بۆ پارێزگاریی لێکردنی دەوڵەتی ئیسلامیی، وە بۆ ئەوەی کە شەریعەتی خوای پەروەردگار بەرقەرار بێ، سایەو سێبەری خەڵك بێ، وە حورمەتەکانی مسوڵمانان پارێزراوبن، بە هەمان شێوە جەنگو جیهاد بۆیەش دەکرێ کە خەڵك زوڵمی لێنەکرێ، با نامسوڵمانیش بن، ئەگەر دەوڵەتی ئیسلامیی دەستەڵاتی هەبێ، لەوپەڕی دنیا زوڵم لە میللەتێك بکرێ با کافریش بن، دەبێ دەوڵەتی ئیسلامیی زەختو فشارو هێزی خۆی بەکاربێنێ، وە ئەو زوڵمە لەسەر ئەوانە لابچێ، بە پێی ئەم ئایەتە موبارەکە، چونکە خوا بە نکوولّیی لێکردنەوە دەفەرموێ: ﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ﴾، بۆ لە ڕێی خواو لە پێناوی چەوسێنراواندا ناجەنگن؟ ئەوانەی کە لە خوا دەپاڕێنەوە دەڵێن: خوایە دەربازمان بکە لەم شارەی کە خەڵکەکەی ستەممان لێدەکات.

مەسەلەی هەشتەم: کە خوای باڵادەست دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ﴾، ئەوانەی ئیمانیان هێناوە لە ڕێی خوادا دەجەنگن، پێشی فەرمووی: بۆچی لە پێناوی دەربازکردنی چەوساواندا، بەڵام لێرەدا دەفەرموێ: لە پێناوی خوادا؟ ئایا ئەمە چۆنە؟! وەڵامەکەی ئەوەیە کە هی دووەمیان هەر دێتەوە نێو هی یەکەمیان، بەڵکو ئەگەر بڵێی لە پێناوی ئەوەدا کە خەڵك خراپە بڵاو نەکاتەوە، هەروەها کۆمەڵێك ئامانجی دیکە دەتوانی ڕیز بکەی‌و، هەمووی هەر دەچێتەوە نێو یەك، مادام لەبەر خوابێ‌و لەبەر ئەوەبێ کە خوا فەرمانی پێکردوە، هەمووی هەر دەبێتەوە بۆ خوا، واتە: ئامانجە دنیاییەکان ئەگەر لەبەر خوابن، لەگەڵ ئامانجە قیامەتییەکە تێکناگیرێن، چونکە تۆ بۆیە ئامانجە دنیاییەکان دێنیە دی، چونکە خوا وای فەرمووەو لەبەر ئەوەی خوا پاداشتت دەداتەوە لە دوارۆژدا، کەواتە: تێکناگیرێن، بەڵێ ئامانجی دنیایی‌و قیامەتیی، مادام ئامانجە دنیاییەکە لەبەر قیامەتییەکە بێ، تێکناگیرێن‌و دژناوەستن.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّٰغُوتِ فَقَٰتِلُوٓاْ أَوۡلِيَآءَ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ إِنَّ كَيۡدَ ٱلشَّيۡطَٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ﴾، کەواتە بە دیلی ڕێی خوا هەر ڕێی طاغووتە، هەر کەسێك لە ڕێی خوادا نەجەنگا، دیارە لەڕێی طاغووتدا جەنگیوە، طاغووتیش هەر کەسێکە ملکەچیی بۆ بکرێ‌و پابەندیی بە بەرنامەکەیەوە بکرێ، وە بەرنامەکەشی غەیری شەریعەتی خوای پەروەردگاربێ.

مەسەلەی دەیەم: کە خوای بێ وێنە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ ﴾، لێرەدا دوو هەڵوەستە دەکەین:

یەکەم: ئەوانە کێ بوون؟ ئایا مسولْمان بوون یان مونافیق؟ توێژەرەوانی قورئان لەوبارەوە زۆریان قسە کردوە، هەندێك دەڵێن: بەشێك لەو قسانەی کە ئەوانە کردوویانن‌و هەندێك لە بیروبۆچوونەکانیان لە مسولْمان ناوەشێنەوە، لەبەر ئەوە دەڵێن: ئەوانە مونافیقن، بەس من لە سەرەتاوەش باسمکرد، مادام سەرەتای ئایەتەکان ئاوا دەست پێدەکات:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ خُذُواْ حِذۡرَكُمۡ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! لە خۆتان وریابن، کەواتە: ئەو دواندن (خطاب)ە، هەمووی لەگەڵ ئیمانداران‌ە، بەڵام دیارە کەسانێکی ئیمان بێهێزن، وە لەڕاستییدا ئینسان نابێ میسالیی‌و خەیاڵییش بێ، لە نێو مسولْمانانندا مسولْمانی باش هەیە، کە لە لوتکە دایە، وە مسولْمانیش هەیە مام نێوەندییەو مسولْمانیش هەیە لە خواریێەو بە عاستەم ئیمانی هەیە، زانایانیش دەڵێن: ئیمانی ڕەها (الإيمان المطلق) هەیە، واتە: ئیمانی کامڵ، وە ئیمانی واجب هەیە واتە: ئیمانێکی مام نێوەندیی، وە ئیمانی ڕووت (مطلق الإيمان) هەیە واتە: لای کەمی ئیمان، ئنجا هەرچی لای کەمی ئیمانە، بەس ئینسانی پێ لە دۆزەخ دەرباز دەبێ، وە ئیمانی مام نێوەندیی، ئینسان لە گوناهە گەورەکان دەپارێزێ، وە ئیمانی کامڵ‌و پەسند (مستحب) ئینسان وا لێ دەکات سوننەتەکان بکات‌و خۆی لە شتی ناپەسەندیش بپارێزێ، وەك لە بەرگی یەکەمی کتێبی: (ئیمان عەقیدەی ئیسلامیی)دا، بە تەفصیل باسی ئەو مەسەلەیەم کردوە.

ئنجا ئەم ئایەتە دەریدەخات کە جەنگکردن وەسیلەیە نەك ئامانج، بۆچی؟ چونکە لە قۆناغێکدا خوای کاربەجێ بە مسولْمانانی فەرموو: ﴿كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ ﴾، دەستی خۆتان بگێڕنەوەو جەنگ مەکەن، بەڵام لە قۆناغێکی دیکەدا لەسەری پێویست کردن، کەواتە: جەنگکردن لە پێناوی خوادا، شتێك نیە کە مسولْمان هەمیشە چەکی بەشانەوە بێ‌و

هەردەبێ بیکات ! بەڵكو وەسیلەیە، پێویستت پێ بوو دەیکەی، پێویستت پێ نەبوو نایکەی، ئنجا لەڕاستیدا ئەگەر لە قەزیەی جەنگو جیهاد وردبینەوە، وەك من لە هەندێك کتێبو نامیلکەی خۆمدا باسمکردوە، جەنگو جیهادکردن پێنج حوکمەکانی بەسەردا دەچەسپن:

١/ جاری وایە واجبە، ئنجا جاری وایە دەبێتە واجبی عەینی، یانی: تاك تاکی مسوڵمانان لەسەریان پێویست دەبێ، مادام بە هەموویان نەبێ ئەو جەنگو جیهادە نەکرێ، لەسەر تاك تاکیان فەڕز دەبێ، وە لە ئەسڵدا جیهاد فەڕزی کیفایەیەو لەسەر کۆی مسوڵمانان پێویستە، واتە: ئەگەر کۆمەڵێکیان پێی هەڵسانو بەوان ئامانجەکە جێبەجێ بوو، لەسەر ئەوانی دیکە لادەچێ.

٢/ وە جاری وا هەیە جیهاد سوننەتە، واتە: ئەگەر بیکەی خێرت دەگاتێ، ئەگەر نەیکەی گوناهت ناگات، مادام پەلك لەسەر تۆ نەکەوتبێ.

٣/ وە جاری وا هەیە جیهاد ناپەسەند (مکروە)ە، ئەویش ئەوەیە کە ئەگەری زیانی پتر بێ لە ئەگەری قازانجی.

٤/ وە جاری وا هەیە جیهاد حەرامە، بۆ وێنە: جیهادێك بکەی ئیسلامو مسوڵمانان تێدا تووشی زەرەر بنو، هیچ ئامانجێك بۆ ئیسلام تەحقیق نەکاتو هەر فریای خۆشاردنەوە بکەوی، ئەو جیهادە هەرنەکەی باشترە، ئیعلانی جەنگ بکەی لە بەرانبەری دوژمناندا، بەڵام دوایی هەر ئەوەندە فریای بکەوی، کە خۆت بشاریەوەو مسوڵمانانی دیکە، بەربەڵاببن، ئەوە مانای وایە هەر نەیکەی چاکترە.

٥/ وە جاری واش هەیە جیهاد موباحە، ئەویش لە حاڵێك دایە کە فەڕزێكو سوننەتێك پەکی لەسەری نەکەوتبوو، وە نەدەبوو بە هۆی ئەوەش کە ئەنجامێکی خراپی هەبێ.

بەڵێ پێنج حوکمەکان بەسەر مەسەلەی جەنگو جیهاددا دەچەسپن، نەك تەنیا یەك حوکمی هەبێ، کە لە هەموو حاڵاندا زەرەرت بێو

قازانجت بێ بۆت بكرێو بۆت نەكرێ، هەر واجب بێ، شتی وانیە، چونكە جیهاد وەسیلەیەو بە گوێرەی ئەو ئامانجە شەرعییانەی پەكیان لەسەری دەكەوێ، حوكمەكەی دەگۆڕێ، چونكە بنچینەیەكی شەرعییە: (للوسائل حكم المقاصد)، واتە: ئامرازەكان هەمان حوكمی ئامانجەكانیان هەیە.

مەسەلەی یازدەیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقِتَالُ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُمۡ يَخۡشَوۡنَ ٱلنَّاسَ كَخَشۡيَةِ ٱللَّهِ أَوۡ أَشَدَّ خَشۡيَةٗ ﴾، كاتێك جەنگو كوشتاریان لەسەر فەرز كرا، هەندێكیان لە خەڵكی ترسان، وەك ترسانیان لە خوا.

لێرەدا دەڵێین: ئایا دەگونجێ ئەو قسانە هی مسوڵمانان بن؟ هەڵبەتە وەك پێشتریش باسمكرد توێژەروان گوتوویانە ناگونجێ، بەڵام من پێموایە دەگونجێ، چونكە مسوڵمانی وا هەیە كە ئیمانەكەی دامەزراو نەبووە، جاری وایە مەرج نیە هەمیشە لە شتێك بترسێ وەك خوا، یان لە خوا زیاتر، بەڵام جاری وایە حاڵەتێكی بۆ دێتە پێشێ، ڕەنگە ترسی بەرانبەر بەو شتە لە ترسی بەرانبەر بە خوا زیاتر بێتو، هەر دەشگونجێ ئیماندرایش بێ، بەڵام دیارە ئیمانەكەی ناتەواوەو كەموكوڕیی هەیە.

مەسەلەی دوازدەیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ قُلۡ مَتَٰعُ ٱلدُّنۡيَا قَلِيلٞ وَٱلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴾، لێرەدا بۆیە خوا سبحانه وتعالى وا دەفەرموێ، چونكە ئەوەی وا لە خەڵك دەكات، نەچێ بۆ جەنگو جیهاد فیداكاریی نەكات، خۆشویستنی دنیاو باوەش كردنە بە دنیاداو، هەڵبژاردنی دنیایە بەسەر دوارۆژدا، بۆیە خوا دەفەرموێ: ﴿ قُلۡ مَتَٰعُ ٱلدُّنۡيَا قَلِيلٞ ﴾، بڵێ ڕابواردنی دنیاو خۆشیی دنیا شتێكی كەمو كەم بایەخە لەچاو دوارۆژ، ئەوە لەلایەك، پاشان ئایا كەمێتیی دنیا لە چ ڕوویەكەوەیە؟

١/ لە ڕاستییدا لە ڕووی ژمارەی شتەکانەوە، نیعمەتەکانی دنیا لەچاو نیعمەتەکانی دواڕۆژ کەمن‌و، هی دواڕۆژ زۆر زۆر زیاترن، ئەوە لە ڕووی ژمارەوە.

٢/ پاشان لە ڕووی بەردەوامیی یەوە، ژیانی دنیا وەك خەونۆچکەیەك وایە لەچاو ژیانی نەبڕاوەی بەهەشت.

٣/ نیعمەتەکانی دنیا هەمیشە بەڵاو ناخۆشییشیان لەگەڵدا ئاوێتەن.

٤/ ژیانی دنیاو نیعمەتەکانی دنیا هەرگیز مرۆڤ ناتوانێ گرەنتیی بدا بڵێ: ئێستا لە خۆشیی دامو دوای سەعاتێکی دیکەش ئەو خۆشییەم بۆ بەردەوام دەبێ، یاخود بەیانیش بەردەوام دەبێ وانییە، بەڵام نیعمەتەکانی بەهەشت وانین، کەواتە: لەوچوار ڕووەوە نیعمەتەکانی بەهەشت چاکترن، وە دەبێ هەڵیانبژێرین بەسەر هی دنیادا.

مەسەلەی سێزدەیەم: کە خوا سبحانه وتعالى دەفەرموێ: ﴿أَيۡنَمَا تَكُونُواْ يُدۡرِككُّمُ ٱلۡمَوۡتُ وَلَوۡ كُنتُمۡ فِي بُرُوجٖ مُّشَيَّدَةٖ﴾، ئەم ڕستە قورئانییە کە بە کورتیی واتاکەی ئاوایە: لە هەر کوێیەك بن مردنتان دەگاتێ، واتە: لە دەست مردن قوتار نابن، ئەگەر لەنێو قەڵا مەحکەمەکانیش دا بن، لێرەدا خوا سبحانه وتعالى حەقیقەتێك دەخاتەوە بیری ئێمە، کە ئێمە ڕۆژانە لەگەڵی ڕووبەڕووین، بەڵام زۆرجار ئینسان هەندێك شت تا لە خۆی نەبێ، وەك پێویست دەرکی ناکات، ئەویش بریتییە لەوە کە کەس لە مردن دەرباز نابێت‌و قوتار نابێت، ئێستا ئەگەر لە هەر کەسێك بپرسن: تۆ پێت وایە چەند ساڵی دیکە دەژی؟ ئەگەر نەخۆش نەبێ‌و، ساغ بێ، ئەگەر وامان دانا، تەمەنی پەنجا ساڵ بێ، دەڵێ: سی ساڵی دیکە، بیست ساڵی دیکە، چلی دیکە، ئەوپەڕی پەنجای دیکە، کەچی تەماشا دەکەی بە شێوەیەك ژیان دەباتە سەرو ژیان دەگوزەرێنێ کە هەرگیز نەمرێت‌و، مردنی هەر لەبیر نیە، بۆیە خوای پەروەردگار لێرە ڕووی دواندنی کەسانێکە کە لەبەر مردن‌و لە ترسی مردن، وە لەبەر

خۆشەویستیی ژیانی دنیا ئامادە نەبوون جەنگو فیداکاریی بکەن لەپێناوی خوادا، لە کاتێکدا کە پێویست دەبێ لەپێناوی ئیسلامدا جەنگ بکەن، خۆ بە کوشت بدەنو خەڵك بکوژن، بۆیە پێیان دەفەرموێ: لە هەر کوێیەك بن مردنتان دەگاتێ، ئەگەر لەنێو قەڵا مەحکەمەکانیش دابن، واتە: لێرەدا هەر خوای پەنهانزان ئەو ڕاستییە دەخاتەوە بیری ئەوانو بیری ئێمەش، کە هیچ کەس لە مردن دەرباز نابێتو مردن هیچ کەس جەب نادات.

مەسەلەی چواردەیەم: کە خوای بێ هاوەڵ دەفەرموێ: ﴿وَإِن تُصِبۡهُمۡ سَيِّئَةٞ يَقُولُواْ هَٰذِهِۦ مِنۡ عِندِكَۚ قُلۡ كُلّٞ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِۖ فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلۡقَوۡمِ لَا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ حَدِيثٗا﴾، لێرەدا خوای زاناو توانا وەك پێشتریش باسمان کرد، بیروبۆچوونو هەڵوێستێکی دیکەی هەڵەی ئەو جۆرە کەسانە کە مسوڵمانی کرچو کاڵن، وە بەپێی هەندێك ڕاش کەسانێکی دەغەڵو مونافیقن، دەخاتە ڕوو، کە بریتیە لەوەی کە ئەگەر چاکەیەکیان تووش بووبا دەیانگوت: ئەوە نیعمەتی خوایەو لە خواوەیە، وە ئەگەر خراپەو نارەحەتییەکیان تووش بووبا دەیانگوت: ئەوە، خەتای پێغەمبەرە ﷺ، خوای بەرزو مەزن دەفەرموێ بڵێ: هەمووی لەلایەن خواوەیە، دوایی دەفەرموێ: ئەوانە بۆچی وان! نزیکە لە قسە تێنەگەن، بەڵام دوایی لە ئایەتی دواتردا دەفەرموێ: ﴿مَّآ أَصَابَكَ مِنۡ حَسَنَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٖ فَمِن نَّفۡسِكَۚ ⑦⑨﴾، واتە: هەر چاکەیەکت تووش بێو هەر نیعمەتێکت بێتە ڕێ، لە خواوەیە، وە هەر بەڵایەکت بەسەربێ، لە خۆتەوەیە، کە بەڕواڵەت ئایەتی دووەم لەگەڵ هی یەکەمدا تێکدەگیرێ ! بەڵام وەك ڕوونی دەکەینەوە وا نیە.

١- جارێ پێشێ با تەماشا بکەین ئەو فیکرەیە کە گێڕانەوەی نیعمەتەکانە بۆ خوا، وە گێڕانەوەی بەڵاو نەهامەتییەکانە بۆ پێغەمبەران (علیهم الصَّلاةُ

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir1 F/Media.Ameer.Office

والسَّلام)، ئەوە عادەتێکی لە مێژینەی ئەهلی کوفر بووە، لە سوورەتی (الأعراف)دا لە باسی ئەوەدا کە مووسا ﵇ دەچێت بۆ لای فیرعەون، ئەوانەی کە لەبەردەستی فیرعەون دابوون لە میسر، ئەوانیش بە هەمان شێوە قسەیان کردوە، وەک دەفەرموێ: ﴿ وَلَقَدْ أَخَذْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣١﴾ فَإِذَا جَآءَتْهُمُ ٱلْحَسَنَةُ قَالُوا۟ لَنَا هَٰذِهِۦ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا۟ بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ ۗ أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ ﴾، واتە: {دوای ئەوەی کە مووسا ﵇ چوو بۆ لای فیرعەونو خەڵکی میسر}، ئێمە دارو دەستەی فیرعەونمان سزادا بە ساڵانی گرانیی[1] و هەروەها کشتوکاڵو بەروبوومیان نەدەهاتە بەرهەم (بۆچی وای لێکردن) بۆئەوەی پەند وەربگرنو بگەڕێنەوەو تۆبە بکەن (کەچی ئەوان چۆن بوون)؟ ﴿ فَإِذَا جَآءَتْهُمُ ٱلْحَسَنَةُ قَالُوا۟ لَنَا هَٰذِهِۦ ﴾، کاتێک کە خێرو خۆشییو چاکەیەکیان تووش دەبوو، دەیانگوت: ئەوە هی ئێمەیە (واتە: ئێمە هەر شایستەی ئەوەین کە ئەو هاتو نیعمەتو چاکەیەمان هەبێ)، ﴿ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا۟ بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ ﴾، وە ئەگەر بەڵاو خراپەیەکیان تووش بووبا، دەیانگێڕایەوە بۆ لای مووسا ﵇و ئەوانەی کە لەگەڵ مووسادان﵇، واتە: دەیانگوت خەتای ئەوانەو لە شوومیی ئەوانو لە بێخێرییو نەگبەتییو نێوچەوان ڕەشی ئەوانە ئەوەمان بەسەر هاتوە خوای پەروەردگاریش دەفەرموێ: ﴿ أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ عِندَ ٱللَّهِ ﴾، با ئاگاداربن نەگبەتییو نەهامەتییەکەیان کە بەسەریان هاتووە، لەلایەن خواوەیە، واتە: بە ویستی خوایە ﷻ وە بەپێی یاسای خوایە، بە پێی یاسای خوا هەر میللەتێک لە ڕێی خوا لایدا، وە لەگەڵ پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

---

[1] (سِنِينَ) کۆی (سَنَة)یە، کە بریتییە لە ساڵانێک کە گرانییو قاتوقڕیی یان تێدایە.

والسلام) کۆك‌و تەبا نەبێ‌و بە قسەی پێغەمبەران نەکات، خوا سزای دەدا بۆئەوەی بگەڕێتەوە، کەواتە: نەگبەتیی‌و بێخێرییەکەیان‌و ئەو قات‌و قڕیی‌و گرانییە کە بەسەریان هاتوە، بە ویست‌و ئیرادەی خوایە ﷾، بەڵام خەتای خۆیانە: ﴿ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴾، بەڵام زۆربەیان نازانن.

هەروەها لە سوورەتی (النمل) ئایەتی (٤٧)دا پێغەمبەر صالح ﷷ کە دەچێ بۆ لای گەلی (ثمود) بە هەمان شێوە ئەوانیش وا دەڵێن: ﴿ قَالُواْ ٱطَّيَّرۡنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَۚ قَالَ طَٰٓئِرُكُمۡ عِندَ ٱللَّهِۖ بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ تُفۡتَنُونَ ٤١ ﴾، واتە: گەلی (ثمود) بە صالحیان گوت: ئێمە بە هۆی تۆو ئەوانەوە کە لەگەڵتدان، تووشی بێخێریی بووین‌و تووشی نەهامەتیی‌و نەگبەتیی هاتووین، ئەویش فەرمووی: ﴿ قَالَ طَٰٓئِرُكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ ﴾ بەڵکو ئەو نەهامەتییە کە بەسەرتان هاتووەو ئەو شوومیی یە کە هاتۆتە ڕێتان، لەلایەن خواوەیە ﷾، ﴿ بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ تُفۡتَنُونَ ﴾، بەڵکو ئێوە کۆمەڵێکن تاقی دەکرێنەوە، سزا دەدرێن لەسەر هەڵوێستی سەلبییتان لە بەرانبەر بانگەوازی پێغەمبەری خوادا ﷺ.

هەروەها لە سوورەتی (یس) ئایەتی (١٨، ١٩)دا دەفەرموێ: ﴿ قَالُوٓاْ إِنَّا تَطَيَّرۡنَا بِكُمۡۖ لَئِن لَّمۡ تَنتَهُواْ لَنَرۡجُمَنَّكُمۡ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٞ ١٨ قَالُواْ طَٰٓئِرُكُم مَّعَكُمۡ أَئِن ذُكِّرۡتُمۚ بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ مُّسۡرِفُونَ ١٩ ﴾، واتە: ئەو سێ ڕەوانە کراوە، کە سێ پێغەمبەر بوون، یا خود سێ ڕەوانەکراوی عیسا ﷷ بوون، چوون بۆ لای ئەو گەلە کە خوا ناوی نەهێناون، ناوی شارەکەشیانی نەهێناوە لە قورئاندا، ئەوانیش پێیان گوتن: ئێمە بە هۆی ئێوەوە تووشی ناڕەحەتی بووین، وە ئەگەر وازنەهێنن لەو بانگەوازەی

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

دەمانکەن، بەردبارانتان دەکەین، وە سزایەکی بە ئێشتان دەدەین، ئەوانیش (ڕەوانەکراوەکان) وەڵامیان دانەوە گوتیان: نەگبەتییەکە هی خۆتانەو لەگەڵ خۆتانەو بە هۆی کردەوەی خۆتانەوە تووشی بوون ﴿أَئِن ذُكِّرۡتُمۚ﴾، ئایا بە هۆی ئەوەوە کە ئامۆژگاریی کراون و بیرتان خراوەتەوە، شوومیی و نەگبەتییەکە لەوە دەزانن؟ ﴿بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ مُّسۡرِفُونَ﴾ بەڵکو ئێوە کۆمەڵێکی زێدەڕۆیی کەرن و بە هۆی زێدەڕۆییکردنی خۆتان و بە هۆی تێپەڕاندنی خۆتانەوە تووشی ئەوە بوون، وە لە سووڕەتی (الأنبياء)دا خوا ئەو ڕاستییە دەخاتەڕوو و دەفەرموێ: ﴿وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗۖ وَإِلَيۡنَا تُرۡجَعُونَ ٣٥﴾، واتە: تاقیتان دەکەینەوە بە خراپەو بە چاکە، یاخود بە شەڕو بە خێر، واتە: (بەو شتەی کە پێتان خراپەو بەو شتەی کە پێتان باشە، تاقیتان دەکەینەوە) بە تاقیکردنەوە، وە دوایی بۆ لای ئێمەش دەگێڕدرێنەوە.

٢- ئنجا ئایا مەبەست لە (حَسَنةً)و (سَيِّئَة) چییە لەو ئایەتەدا؟ دەڵێین: وشەی (حَسَنَة) لە زمانی عەرەبیی و لە بەکارهێنانی قورئاندا، بە مانای نیعمەت و چاکە دێ، وە (سَيِّئَة)ش پێچەوانەیەتی، واتە: خراپە، ئنجا ئایا مەبەست لەو (چاکە) و (خراپە)یە چییە؟ دەڵێین: (حَسَنَة) و (سَيِّئَة) لە قورئاندا بە دوو واتا هاتوون: یەکەم: (حَسَنَة) بە مانای طاعەت و چاکە دێ، کە ئینسان ئەنجامی دەدا، وە (سَيِّئَة)ش بە مانای خراپەو گوناح دێ، دووەم: واتایەکی دیکەیان (حَسَنَة) بە مانای خێرو نیعمەتێك دێ کە دێتە ڕێی مرۆڤ و پێی خۆشە، وە (سَيِّئَة)ش بە مانای خراپەو بێخێریی و بەڵایەك گرفتارییەك دێ، کە ئینسان پێی ناخۆشە، وەك خوای پاك و تاك لە سووڕەتی (الأعراف) لە ئایەتی (١٣)دا دەفەرموێ: ﴿فَإِذَا جَآءَتۡهُمُ

ٱلْحَسَنَةُ قَالُوا۟ لَنَا هَٰذِهِۦ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا۟ بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ ﴾ واتە: ئەگەر نیعمەتێکیان تووش دەهات، دەیانگوت: ئەوە بۆ ئێمەیە، وە ئەگەر خراپەو نارەحەتیەکیان تووش دەهات، دەیانگێڕایەوە بۆ لای مووساو ئەوانەی لەگەڵی بوون، وەك پێشتر باسمان کرد، وە لە سوورەتی (الأنعام) ئایەتی (١٦٠)دا وشەی (حَسَنَة) و (سَيِّئَة) بە مانای طاعەتو بەمانای گوناح بەکاردێنی، دەفەرموێ: ﴿ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ ﴾، واتە: هەر کەسێك چاکەیەك بکات دە بەرانبەر پاداشتی هەیە، وە هەر کەسێك خراپەیەك بکات تەنیا بەقەدەر خراپەکە سزای دەدرێتەوە، کەواتە: لەم ئایەتەی دووەمدا (حَسَنَة) بە مانای طاعەت دێ، وە (سَيِّئَة) بە مانای گوناهو سەرپێچیی دێ، لە قورئاندا هەر دوو واتایەکە بەکارهاتوون، بەلام بەپێی سیاقی ئایەتەکانو بە پێی ئەو شوێنەی ئەو وشانەی تێدا هاتوون، سەرنجی دەدەین، بۆمان دەردەکەوێ کە لەو شوێنە (حَسَنَة) بە مانای طاعەتە، یان بە مانای نیعمەتە، وە (سَيِّئَة) بە مانای بەلایە، یاخود بەمانای گوناهە، لێرەدا لەم ئایەتانەی سوورەتی (النساء)دا (حَسَنَة) و (سَيِّئَة) بە مانای خۆشییو نیعمەتو بەلاو گرفتارییە، جا هەندێ لە توێژەرەوان گوتوویانە: لە ئایەتی دووەمدا (حَسَنَة) بە مانای چاکەو طاعەتە، وە (سَيِّئَة)ش بەمانای گوناهو سەرپێچییە (مَعْصِيَة)، بەلام لە ڕاستییدا ئەگەر باش سەرنجی ئایەتەکان بدەین، بۆمان دەردەکەوێ کە نەخێر لە هەردوو ئایەتەکەدا (حَسَنَة) بەمانای نیعمەتو چاکەیەو (سَيِّئَة)ش بە مانای بەلاو گرفتارییە، کە دێتە ڕێی ئینسان.

ئێستاش با تەماشای ئەم دوو ئایەتە بکەین: ئایەتی یەکەمیان خوای بێ وێنە تێیدا ڕەخنە لەوانە دەگرێ کە چاکەو خۆشیی لە خواو، خراپەو

ناخۆشیی لە پێغەمبەری خوا دەزانن، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَإِن تُصِبۡهُمۡ حَسَنَةٞ يَقُولُواْ هَٰذِهِۦ مِنۡ عِندِ ٱللَّهِۖ وَإِن تُصِبۡهُمۡ سَيِّئَةٞ يَقُولُواْ هَٰذِهِۦ مِنۡ عِندِكَ ﴾، واتە: ئەوانە ئەگەر خۆشییو نیعمەتێكیان بێتەرێ دەڵێن: ئەوە لە خواوەیە، وە ئەگەر بەڵاو خراپەیەكیان تووش بێ، دەڵێن: ئەوە لە تۆوەیە، ئنجا خوا ڕەخنەیان لێ دەگرێو دەفەرموێ: ﴿ قُلۡ كُلّٞ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ ﴾، بڵێ هەردووكیان لەلایەن خواوەن، ﴿ فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلۡقَوۡمِ لَا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ حَدِيثٗا ﴾، ئەو كۆمەڵە بۆ وان! خەریكن لە قسە تێنەگەن ؟ وە لە ئایەتی دووەمدا هەر دوا بەدوای ئەوە خوای پەروەردگار یەكسەر دەفەرموێ: ﴿ مَّآ أَصَابَكَ مِنۡ حَسَنَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٖ فَمِن نَّفۡسِكَ ﴾، هەر چاكەو نیعمەتێكت بێتە ڕێ، لە خواوەیەو هەر خراپەو ناڕەحەتییو بەڵایەكت تووشبێ، لە خۆتەوەیە، دیارە ئەوانیش هەر وایانگوتوە، جا ئایا ئەو دوو ئایەتە تێك ناگیرێن؟ لە وەڵامدا دەڵێین: نەخێر، ئەوان مەبەستیان پێ ئەوە بوو كە هەر چاكەیەكیان بێتە ڕێ، لە خواوەیەو لەبەرئەوەی ئێمە شایستەین ئەو نیعمەتو چاكەیەی پێداوین، بەڵام هەر خراپەیەكو بەڵایەكمان تووشبێ، خەتای تۆیە، لەبەرئەوەی ئەو دینەی تۆ بۆت هێناوین وایە، وەك بڵێی شوومییەكەیان دەگێڕایەوە بۆ پێغەمبەر ﷺ، خوای پەروەردگاریش لێرەدا ڕەخنەیان لێ دەگرێو دەفەرموێ: بڵێ هەردووكیان لەلایەن خواوەن، واتە: لەو ڕووەوە كە بە ئیرادەو ویستی خوایە نیعمەتت بێتە ڕێو بەڵات بێتە ڕێو بەسەر بێ، هەر لە خواوەیە، ئنجا خوای كاربەجێ حەقیقەتێكی دیكەش دەردەخات كە دەفەرموێ: هەر چاكەیەكت تووشبێ لە خواوەیەو، هەر خراپەو ناڕەحەتییەكت تووشبێ لە خۆتەوەیە، لێرەدا خوای تاكو پاك سەرنجمان ڕادەكێشێ بۆ ئەوە كە

سەرچاوەی نیعمەتو چاکەو خۆشییەکان خوایەو، لەلایەن خواوە بەس چاکەو نیعمەت هەیە، بەڵام سەرچاوەی نەهامەتیىو خراپەو بەڵاو گرفتارییەکان خۆمانین، ئینسان لە ئەنجامی کەمتەرخەمیی خۆیدا، تووشی نەخۆشییو تووشی گرفتاریی دێ، بەڵام ئەگەر بە قسەی خوا بکەینو بەپێی شەریعەتی خوای بەرزو بەپێی یاساکانی خوا هەڵسوکەوت بکەین، لەو گرفتارییو خراپانە سەلامەت دەبینو دەپارێزرێین، کەواتە: ئایەتی دووەم کە دەفەرموێ چاکە لە خواوەیەو، خراپەو نارەحەتیی لە خۆتەوەیە، مەبەستی ئەوەیە کە سەرچاوەی نیعمەتەکان خوایەو سەرچاوەی نەهامەتییەکان خودی ئینسانەو کردەوەکانی ئینسانن، وەك لە سووڕەتی (الروم)دا دەفەرموێ: ﴿ ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِى ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِى عَمِلُوا۟ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ ﴾، واتە: خراپەو شکانییو دەریای گرتۆتەوە بە هۆی کردەوەی خەڵکەوە، (واتە: بە هۆی خراپەکانی خەڵکەوە) تاکو سزای هەندێ لە کردەوەکانیان پێ بچێژێ، بەڵکەو بگەڕێنەوە، هەروەها خوا دەفەرموێ: ﴿ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ ﴾الشورى، واتە: هەر بەڵایەکتان تووش دێ، کردەی دەستی خۆتانە، لە زۆریش دەتانبووری

مەسەلەی پازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ ٱللَّهَ ﴾، واتە: هەر کەسێك فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکات، فەرمانبەریی خوای کردوە، چەند شتێك هەن کە پەیوەندییان بە خواو بە پێغەمبەری خواوە ﷺ هەیە: سێ جۆرە ماف هەن یەکێکیان تایبەتە بە خواوەو، یەکێکیان تایبەتە بە پێغەمبەرەوە ﷺو، یەکێکیشیان هەردووکیان تێیدا بەشدارن هەرسێکیشیان ئەرکی سەر شانمانن:

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

یەكـەم: ئەوەی كە تایبـەتە بە خواوەو مافێكی خوایـە لەسـەر ئێمـە، بریتیـە لـە پەرسـتنی خـوای تـاكو پـاك، وەك لـە سـوورەتی فاتیحەدا خوا لەسـەر زمـانی بەندەكـانی فەرموویـەتی: ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ۝٥﴾ الفاتحـة، واتـە: هـەر بەندایـەتیی بـۆ تـۆ دەكـەینو یارمـەتیش بـەس لـەتۆ دەخوازیـن، پەرسـتن تەنیـا بـۆ خوایـەو، تـەقواش تـەنیا بـۆ خوایـە، وەك فەرموویـەتی: ﴿وَإِيَّٰيَ فَٱتَّقُونِ ۝٤١﴾ البقـرة، ئەمـە تایبـەتە بـە خـوای بـەرزو مەزنـەوە، هەڵبەتـە تـەقواش هـەر دەچێتـەوە نێـو پەرسـتنی خـوای بـێ وێنـەوە، هەروەهـا پـشت بـە خـوا بەسـتنیش هـەر دەچێتـەوە نێو تەنیـا خواپەرستنو، لە هـەموو شتێك زیاتر خۆشویـستنی خواش هـەر دەچێتەوە نێو پەرسـتنو، لە هـەموو كەس زیاتر لـێترسـانی خواش هەر دەچێتە نێو پەرسـتن، دیـارە پەرسـتنیش تایبـەتـە بە خوای پەروەردگـارەوە.

دووەم: وە ئـەوەی كە تایبەتـە بە پێغـەمبەرەوە ﷺ بریتیـە لە ڕێز لێگـرتنو پـشت گـرتنو شـوێنكەوتنی، وەك خـوای میهرەبـان لـە سـوورەتی (الأعـراف ئایـــەتی (١٥٧)دا دەفـــەرموێ: ﴿فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِهِۦ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَٱتَّبَعُواْ ٱلنُّورَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ مَعَهُۥٓ... ۝١٥٧﴾، واتـــە: ئەوانـــەی ئیمانیـــان بـــە پێغەمبەر هێنـاوەو ڕێزیان گرتوەو، پشتیان گرتوە، وە بـەدوای ئـەو ڕۆشـنایی یە كـەوتوون كە لەگـەڵی نێـردراوەتەوە خـوار.

بەڵـــێ شـــوێنـــكەوتن، تایبـــەتە بـــە پێغـەمبـــەرەوە ﷺ هەروەهـــا ڕێزلێگرتنو پشـت گرتن، تـایبەتە بــەوەوە.

سـێیەم: وە ئـەوەی كـە هاوبەشـە لـە نێـوان خـواو پێغەمبـەری خـوادا ﷺ، وە ئەركێكـە لەسـەر شـانی ئێمـە، بریتیـە لـە ئیمـان پـێ هێنـانو گـوێ بـۆ گرتـنو بـە قسـەكردن (الإيْمَانُ وَالسَّمعُ والطَّـاعَة) ئـەو سـێیە هـەم مـافی خـوانو هـەم مافـی پێغەمبـەرن ﷺ وەك خـوای پـەروەردگار لـە سـوورەتی

(النساء) ئایەتی (١٣٦)دا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ (١٣٦) ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ئیمان بێنن بە خواو بە پێغەمبەری خوا ﷺ، کەواتە: ئیمان هێنان بە هەردووکیان پێویستە، دەربارەی (إِطاعة)ش لە ئایەتی (٥٩) سووڕەتی (النساء)دا فەرموویەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ (٥٩) ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! فەرمانبەریی خوا بکەن، وە فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکەن، هەروەها لە ئایەتی پێش کۆتایی سووڕەتی (البقرة)دا دەفەرموێ: ﴿ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا (٢٨٥) ﴾، واتە: بیستمان‌و فەرمانبەرین، خوایە! فەرمانی تۆمان بیست‌و هی پێغەمبەرمان ﷺ بیست، ﴿ وَأَطَعْنَا ﴾، وە فەرمانبەریی تۆ دەکەین‌و فەرمانبەریی پێغەمبەریش دەکەین، پێغەمبەریش ﷺ لەوبارەوە کە فەرمانبەرییمان بۆ پێغەمبەر ﷺ فەرمانبەرییە بۆ خوا، وە سەرپێچییمان بۆ پێغەمبەر ﷺ سەرپێچییمانە لە خوای پەروەردگار، فەرموویەتی: ﴿مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ يَعْصِنِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ يُطِعِ الأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ يَعْصِ الأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٧٤٢٨)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٧١٣٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤٧٢٦)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، واتە: هەر کەسێك فەرمانبەریی من بکات، ئەوە فەرمانبەریی خوای کردوە، وە هەر کەسێك سەرپێچیی من بکات، سەرپێچیی خوای کردوە، وە هەر کەسێك فەرمانبەریی فەرماندەو بەرپرسەکەی خۆی بکات، ئەوە فەرمانبەریی منی کردوە، وە هەر کەسێك سەرپێچیی فەرماندەو بەرپرسەکەی خۆی بکات، سەرپێچیی منی کردوە، واتە: کاتێك ئێمە بە قسەی بەرپرسانی خۆمان دەکەین بە ڕێی شەرعدا، مانای وایە طاعەتێك بۆ خواو بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ ئەنجام دەدەین.

مەسەلەی شازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُواْ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ ٱلَّذِى تَقُولُ ﴾، واتە: ئەوانە لە ڕوودا دەڵێن: فەرمانبەرین، وشەی (طاعة) بە (طاعةٌ) خوێندراوەتەوە، واتە: (أَمرُكَ طَاعَةٌ) یان (شَأنُكَ طَاعَةٌ) ئیشی تۆو فەرمانی تۆ لەلای ئێمەوە فەرمانبەریی بۆ دەکرێ، وە خوێندراویشەتەوە (طَاعَةً)، واتە: (نُطِيعُكَ طَاعَةً) ئێمە فەرمانبەریی تۆ دەکەین بە فەرمانبەریی کردن، ئەوە لە ڕوودا وادەڵێن، بەلاّم ﴿ فَإِذَا بَرَزُواْ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ ٱلَّذِى تَقُولُ ﴾، واتە: کاتێك لە لای تۆ هەڵدەستن، کۆمەڵێکیان بە شەو پیلان دەگێڕن جیا لەوەی کە بەتۆیان گوتووە لە ڕوودا، یاخود جیا لەوەی کە تۆ گوتووتە وشەی (تَقُولُ) دەگونجێ ڕاناوەکەی بچێتەوە بۆ (طَائِفَةُ)، واتە: فێڵێك دەکەن، جیا لەو هەڵوێستەی کە لە ڕوودا پێشانیاندا کە گوتیان: بە قسەت دەکەین، لە قسەت دەرناچین، کەچی کە پشتیان کردەوە، بە شەو سەریان پێکەوەناوەو چپەچپیان پێکەوە کردوە، کە پێچەوانەی ئەوەی لەلای تۆ گوتوویانە بیکەنە هەڵوێستی خۆیان، یاخود مەبەست ئەوەیە کە پێچەوانەی ئەوەی تۆ گوتووتە کە چاکەی پێ گوتوون، بەلاّم ئەوان شتێکی دیکە دەکەنە هەڵوێستی خۆیانو شتێکی دیکە تەبەننیی دەکەن، بە کورتیی یانی: بەڕوو بێ عەیبن، بەلاّم پاشملە خەریکی پیلانو فێڵن، هەڵبەتە ئەمە لێی وەردەگیرێ کە دەبێ ئەوانە مونافیقو دەغەڵ بن، هەرچەندە ئایەتەکانی دیکە زۆربەیان دەگونجێ کە مەبەست پێیان مسوڵمانانی سادەو سەرکێڵو کرچو کاڵ بن، بەلاّم ئەمە زیاتر وای لێ وەردەگیرێ کە ئەوانە کەسانێکی دەغەڵو مونافیق بن، چونکە مسوڵمان ناچێت فێڵو پیلان ساز بکات لە دژی فەرمانی پێغەمبەر ﷺ مەگەر بڵێین ئەوانە مسوڵمانانێکی سادەو گێلنو ئیستیغلال دەکرێن، ئەوە دەگونجێ کەسێك جۆرێك لە ئیمانی هەیە، بەلاّم ئیستیغلال دەکرێ، کەسانێکی فێڵباز دێنن بەکاریان دێنن بۆ مەرامو غەرەزی تایبەتی خۆیان

Youtube/AliBapir
FMMediaAmeerOffice

کە دیارە ئەوانە گوناهبارن، بەڵام مادام لە ڕووی نەزانییو نەفامییو بێئاگایی یەوە بێ، پێی لە بازنەی ئیسلام دەرناچن، مادام لە دڵەوە خۆشیان نەوێنو، لە دڵەوە دۆستایەتی موطلەقیان بۆیان نەبێ.

مەسەلەی حەڤدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴾، ئایا لە قورئان ڕانامێننو لێی وردنابنەوە⁽¹⁾.

ئەگەر لەلایەن جگە لە خواوە بووایە، جیاوازیی زۆریان تێدا دەبینی، واتە: ناکۆکییو دژایەتییان تێدا دەبینی، شایانی باسیشە خوای مەزن لە چەندان ئایەتدا فەرمانی کردوە بە بیرکردنەوە لە قورئانو تێدا قووڵبوونەوەو تێوەڕامانی، بۆ وێنە:

١/ لە سوورەتی (محمد) ئایەتی (٢٤)دا دەفەرموێ: ﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَآ ﴿٢٤﴾ ﴾، واتە: ئایا بیر لە قورئان ناکەنەوە، یان دڵیان قوفڵی لێدراوە، واتە: کەسێك عەقڵو دڵی قوفڵ نەبوو بێو جام نەبووبێ، دەبێ لە قورئان ڕابمێنێو بیری لێ بکاتەوە لێی بەهرەمەند بێ.

٢/ هەروەها لە سوورەتی (ص) ئایەتی (٢٩)دا دەفەرموێ: ﴿ كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ مُبَٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓاْ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُواْ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢٩﴾ ﴾، واتە: ئەمە کتێبێکە بۆ تۆمان ناردۆتە خوار بە پیتو پێزە، بۆئەوەی لە ئایەتەکانی وردببنەوە، تاکو خاوەن عەقڵان پەندی لێوەربگرن. ئنجا کە خوا دەفەرموێ: ﴿ لَوَجَدُواْ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴾، واتە: ئەگەر لەلایەن جگە

---

[1] (التَّدبُّرُ: التَفَكُّر في دُبُرِ الأمُورِ والتأمُّل والتعمُّق)، (تدبّر) بیرکردنەوەیە لە سەرنجامی کارەکان، وە بە مانای تێوەڕامانو قووڵبوونەوەش دێ. مختار الصحاح، ص: (١٨٥).

لە خواوە بووایە، تێکگیرانو ناکۆکییان تێدا دەبینی، بەڵام مادام لەلایەن خوای پەروەردگارەوەیە، هەمووی پێکەوە گونجاوە، کەواتە: با هیچ کەس وا نەزانێ کە ئەو دوو ئایەتەی پێشێ پێکەوە تێکدەگیرێن، بەڵکو وەك ڕوونمان کردەوە، یەکێکیان مەبەست پێی شتێکە، ئەوی دیکە مەبەستی پێ شتێکی دیکەیە، هەرچەندە وشەکانیان وەك یەکن، بەڵام مەبەستەکانیان جیان.

ئنجا ئەم ئایەتە ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ئێمە لە ئەنجامی وردبوونەوەو قووڵبوونەوە لە قورئاندا، دەگەینە ئەوەی کە ئایەتەکان تێك ناگیرێن، بەڵام ئەوەی بە ڕواڵەت تەماشای قورئان بکاو بە ڕووکەشییو سەر کێڵیی، پێی وایە تێکدەگیرێن، با وێنەیەکتان بۆ بێنمەوە: خوای پەروەردگار دەربارەی ئەوە کە ئینسان لەلایەن کێ وە گیانی دەکێشرێ؟ لە سوورەتی (الزمر)دا ئایەتی (٤٢)دا دەفەرموێ: ﴿ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَا ﴿٤٢﴾ ﴾، واتە: خوا ڕووحەکان وەردەگرێ لە کاتی مردنیاندا، وە ئەوەی نەشمردبێ لە کاتی خەودا ڕووحەکەی وەردەگرێ، ئەوە لێرە وا دەفەرموێ، کەچی لە سوورەتی (السجدة) ئایەتی (١١)دا دەفەرموێ: ﴿ قُلۡ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ ٱلَّذِي وُكِّلَ بِكُمۡ ﴿١١﴾ ﴾، واتە: بڵێ: فریشتەی گیان کێشان، فریشتەی مەرگ کە پێتان سپێردراوە دەتانمرێنێ، لێرەش مردنی پاڵ دایە لای ﴿ مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ ﴾، ئنجا لە سوورەتی (الأنعام) ئایەتی (٦١)دا دەفەرموێ: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَكُمُ ٱلۡمَوۡتُ تَوَفَّتۡهُ رُسُلُنَا وَهُمۡ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ﴾، واتە: هەتا کاتێ یەکێکتان مردنی گەیشتە سەر، فریشتە ڕەوانەکراوەکانمان گیانی دەکێشن، لێرەش خوا، گیان کێشانی کردوە بە ئەرکی فریشتەکان، بەڕواڵەت دەڵێی ئەوە تێکگیرانە! بەڵام ئەگەر لێی وردبییەوە، وانییە:

E/AliBapir
YouTube/AliBapirA
F/MediaAmeerOffice

خوای بالآدەست فەرمان دەکات بە: فریشتەی مەرگ ﴿مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ﴾، ئەویش سەرپەرشتیاری گیان کێشانی هەموو گیاندارەکان دەکات، هەموو ئینسانو جند، بەڵام فریشتەی مەرگ ﴿مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ﴾ بۆخۆی ناچێ ڕووحی هەمووان بە تاك تاك بکێشێ؟ بەڵکو فریشتەی زۆری لەبەردەستدان، ئەوان دەنێرێ، کەواتە: هەمووی هەر دەبێتەوە بە یەك: خوا فەرمان دەکاتو فریشتەی مەرگ ﴿مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ﴾، سەرپەرشتیی دەکاتو، ئەو فریشتانەی کە لەبەردەستی فریشتەی مەرگ دان جێبەجێی دەکەن، ئەگەر بە قووڵیی تێی بفکرین ئاوایە، بەڵام ئەگەر بە ڕووکەشیی و ڕواڵەتیی بێ دەڵێین: خوا لە شوێنێك دەفەرموێ: بۆخۆم ڕووحەکان دەکێشمو، لە شوێنێك دەفەرموێ: فریشتەی مەرگ ﴿مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ﴾ ڕووحەکان دەکێشێو، لە شوێنێکی دیکەش دەفەرموێ: مەلائیکەتەکان دەیکێشن! ئنجا ئەوە چۆن پێکەوە دەگونجێ؟! ئاوا بە ڕووکەشیی و ڕواڵەتیی و سەرکێڵیی وایە، بەڵام کە پێیدا قووڵ دەبیەوە وانیە، بەڵکو خوای کاربەجێ هەر جارە تەعبیری کردوە لە بەشێك لەو حەقیقەتەو، بە هەر کام لەو ئایەتانە تەعبیری کردوە لە بەشێك لەو حەقیقەتە مەزنەی کە بریتیە لە گیان کێشرانی مرۆڤەکان.

مەسەلەی هەژدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا جَآءَهُمۡ أَمۡرٞ مِّنَ ٱلۡأَمۡنِ أَوِ ٱلۡخَوۡفِ أَذَاعُواْ بِهِۦ﴾، واتە: وە کاتێك هەواڵێکیان لە هێمنیی و ئاسایش، یان لە ترس و بیم پێ دەگات، یەکسەر بڵاوی دەکەنەوە، وەك پێشتر باسمان کرد خوای پەروەردگار سەرزەنشتیان دەکات، کە بۆچی هەر هەواڵێکتان پێدەگات، یان بانگەشەیەك، یەکسەر بڵاوی دەکەنەوە بەنێو خەڵکدا؟! ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە لەنێو کۆمەڵگای ئیسلامییدا هەموو قسەیەك هی کردنو هەموو قسەیەك هی بڵاوکردنەوە نیە، وە ئینسان نابێ وەکو سەبەتەی بن بەتاڵ بێو نابێ وەك بێژینگ بێ، هەموو شتێکی لێ بکەوێتە خوارێ! بەڵکو دەبێ مەحکەم بێ، هەندێ قسە هی

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

ئەوەنیە بڵاوی بکەیەوەو دەبێ لەلای خۆت بیپارێزی، پێغەمبەر ﷺ لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٧)، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ رضي الله عنه، واتە: ئینسان ئەوەندە درۆیەی بەسە کە هەرچی بیبیستی بیگێڕێتەوە، چونکە هەرچی بیستت بیگێڕیەوە، ئینسان زۆر تووشی درۆیان دەبێ، چونکە ئەوەی دەیبیستی زۆری درۆیەو تۆش بیگێڕیەوە، دەبی بە یەکێك لە درۆکەرەکان، وە لە ڕیوایەتی دیکەدا هاتوە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٩٩٢)، وَالحَاكِمُ برقم: (٣٨١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٣٠) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه وصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٢٠٢٥)، واتە: ئینسان ئەوەندە گوناهەی بەسە هەرچی بیستی بیگێڕێتەوە، هەرچی بیستت بیگێڕیەوە تووشی زۆر گوناهان دەبی، خەڵك زەمی یەکدی دەکات، غەیبەتی یەکدی دەکات، بوختان بۆ یەکدی دەکەن، بانگەشەی خراپ لە دژی یەکدی دەکەن، جا تۆ هەرچی بیستت بیگێڕیەوە، مانای وایە دەبیە شەریکی هەمووان لەو درۆو بوختانو غەیبەتو شتانەدا، کەواتە: مسوڵمان دەبێ قایم بێو هەموو قسەیەك هی کردن نیەو، هەموو شتێك هی بڵاوکردنەوە نیە، بەڵکو پێویستە ئینسان بە سەلیقەو حەکیمو لێزان بێو بزانێ چ قسەیەك پێویست دەکات بکرێ، وە چ قسەیەك پێویست بەوە دەکات هەڵبگیرێ، وە چ قسەیەك دەبێ ئیهمال بکرێو هەر نەگێڕدرێتەوە.

مەسەلەی نۆزدەیەم: خوای زاناو توانا کە دەفەرموێ: ﴿وَلَوۡ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنۡهُمۡ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسۡتَنۢبِطُونَهُۥ مِنۡهُمۡ﴾، پێشی دەفەرموێ: ئەوانە هەر هەواڵێکیان پێ بگات، پەیوەندیی بە هێمنییو ئاسایشەوە هەبێ، یان پەیوەندیی بە ترسەوە هەبێ، یەکسەر بڵاوی دەکەنەوە، هەواڵیش یان پەیوەندیی بە هێمنییو ئاساییشەوە هەیە، واتە: یان جێی دڵخۆشیی خەڵکە، یاخود جێی نیگەرانییو ترسو نارەحەتییانە، ئەوانە هەر

جۆرە هەواڵێکیان پێ بگات بەبێ تێفکرین بڵاوی دەکەنەوە، جا خوا دەفەرموێ: وە ئەگەر گێیڕابایانەوە بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، وە بۆ لای کاربەدەستانی خۆیان ئەوانەی کە توانای هەڵهێنجانو ئەنجامگیرییان هەیە دەیانزانی واتە: دەیانزانی ئەو هەواڵە بڵاوبکرێتەوە باشە، یان بڵاونەکرێتەوە، دیارە ئەو کاتە مەبەست پێی ئەوە بووە کە جاری وابووە، گوتوویانە: ئەوا فلان هێزە، فلان عەشیرەتە هێرشی کردە سەر مەدینە، نەخێر ئەوە فلان کەس وایکرد، ئەوە فلان دەوڵەتە هەڕەشەی کردوە لە دەوڵەتی ئیسلامیی، ئەوە لە ڕووی ترسەوە، وە لە ڕووی مەسەلەی هێمنیی و ئاساییشەوە: ئەوە ﴿ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ﴾ فلان شتە خۆشە ڕوویدا، ئەوە لە فلان جەنگەدا فلان هێزەمان سەرکەوت، ئاوا جار جار خەڵك شتی خۆش و ناخۆش بڵاودەکاتەوەو بانگەشە دەکرێ، جا خوای پەروەردگار ئامۆژگاریی مسوڵمانان دەکات، پێشی هی ئەو کاتی، دوایی هی ئێمەش کە مسوڵمانان پێویستە بە سەلیقەو عاقڵ بن، هەموو هەواڵێك هی ئەوە نیە هەر کەسێك پێت بگات بڵاوی بکەیەوە، شتێکت پێ دەگات، زانیارییەکت پێ دەگات، هەواڵێکت پێ دەگات، بیگەیەنە بە سەرووی خۆت، ئەری شتێکی وامان بیستوە، ئەو زانیارییەمان بیستوە، ڕەنگە ئێوە باشتر بتوانن مامەڵەی لەگەڵدا بکەن، دەبێ وابێ وا نەبێ؟ جا چ بە باری خۆشیی، چ بە باری ناخۆشییدا بێ، ئەو کاتە ئەو قیادەیە ئەو بەرپرسە، چاکتر دەتوانێ شی بکاتەوەو، بزانێ داخۆ ئەو هەواڵە: ڕێی تێ دەچێ ڕاست بێ؟ وە پاشان ئەگەر ڕاست بێ، ئایا بڵاوبکرێتەوە باشە؟ ئایا کاریگەریی سەلبیی نابێ بۆ مەعنەویاتی خەڵك؟ یاخود واباشە بڵاونەکرێتەوە؟ ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە مشوورخۆرانو بەرپرسان زیاتر توانای ئەوەیان هەیە کە تەبەننیی ئەو شتانە بکەن، کە ئایا بڵاوبکرێنەوە یان بڵاونەکرێنەوە.

مەسەلەی بیستەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَ ﴾، خوا بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: لە ڕێی خوادا بجەنگە، تەنیا خۆت

لەسەرت پێویست دەکرێ، (لَا تُكَلَّفُ) یانی: (لاتُلْزَمُ) واتە: بەس لەسەر تۆ پێویستە ئەی پێغەمبەر ﷺ! یانی: تۆ تەنیا بەرانبەر بە خۆت بەرپرسیاریو، ئەگەر خەڵکی دیکە جەنگو جیهادی نەکردو سستیی نواندو تەنبەڵیی کرد، تۆ لەسەر ئەوان گوناهبار نیو لێت ناپرسرێتەوە، بەڵام لەسەر خۆت لێت دەپرسرێتەوە، مەبەست پێی ئەوەیە ئەگەرنا وەنەبێ جەنگو جیهاد تەنیا لەسەر پێغەمبەر ﷺ فەرز بووبێ، واتە: بەرپرسیارێتی تۆ تەنیا بەرانبەر بە خۆتە، لەو ڕووەوە کە ئەگەر کەمتەرخەمیی بکەی گوناهباری، بەڵام ئەگەر فەرمانی خوات پێت ڕاگەیاندنو ئەوان کەمتەرخەمییان کردو سستییو تەنبەڵییان نواند، خۆیان دەبێ وەڵامی خۆیان بدەنەوە، بەرپرسیارێتیی لە ئەستۆی خۆیانەو، تۆ لەسەر ئەوان خوای دادگەر لێپرسینەوەت لەگەڵدا ناکات، ئەرکی خۆت بەرانبەر بەوان ئەنجامداوە، ئنجا ئایا ئەم ڕستە قورئانییە: ﴿ فَقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَ ﴾، لێی وەردەگیرێ کە جەنگی تاکیی (القتالُ الفردي) لە ئیسلامدا هەیە؟ هەندێك لە مسوڵمانانی ئەم ڕۆژگارە کە لە کاردانەوەی ڕژێمە طاغوتییەکان، وە لە کاردانەوەی ئەم بارودۆخە نەویستراوانەدا کە بەسەر مسوڵمانان‌دا سەپێنراون، زۆرجار لە سنووری شەرع تێدەپەڕێنن، یەکێك لەوانە ئەوەیە کە فیکرەیەکی وا هەیە لەنێو هەندێك لەو مسوڵمانانەدا کە جەنگو کوشتار دەکەن، دەڵێن: ئینسان بە تەنیاش دەتوانێ جەنگو کوشتار بکات، چونکە خوای باڵادەست فەرموویەتی: ﴿ فَقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَ ﴾، دەپرسین: ئایا ئەم ئایەتە ئەم ڕستە قورئانییە ئەوەی لێ وەردەگیرێ؟! لە وەڵامدا دەڵێین نەخێر، چونکە:

یەکەم: چەند ئایەتێك پێش ئەم ئایەتەی خەریکی لێکدانەوەینی خوای پەروەردگار فەرمووی: ﴿ أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ ﴾، واتە: سەرنجی ئەوانە نادەی کە پێیان گوترا: دەستی خۆتان بگێڕنەوەو جەنگ مەکەن، ﴿ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ ﴾، وە نوێژ بەرپا بکەن، وە

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir7
F/Media/AmeerOffice

زەکات بدەن، کەواتە: لە قۆناغێکدا خوا بە مسولّمانانی فەرمووە جەنگ مەکەن، هەرچەندە مسولّمانان ژمارەیەکیش بوون، نەك تەنیا پێغەمبەر ﷺ، مانای وایە جەنگو بەرەنگاربوونەوە دەبێ کاتی بێ، کە زەمینەی بۆ برەخسێ، ئەگەر زەمینەی بۆ نەرەخسێ، دەڵێی: ﴿كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ﴾ تۆ مادام تەنیای دەبێ دەست بگێڕیەوە، پێغەمبەر ﷺ لە هەموو کەس ئازاتر بوو، بەڵام نەك بۆخۆی لە مەککە جەنگی نەکرد، ڕێی نەدا هاوەڵەکانیشی بیکەنو دەیفەرموو: ﴿كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ﴾، دەستی خۆتان بگێڕنەوە، وەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی، وە پێغەمبەریش ﷺ فەرموویەتی: ﴿إِنِّـي أُمِرْتُ بِالْعَفْوِ فَلا تُقَاتِلُوا﴾ (أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ برقم: (٣٠٨٥)، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﵁، وَقَالَ الشيخ الألباني: صحيح الإسناد)، دوای ئەوەی هەندێ لە هاوەڵانی گوتیان: ئەمە هاتووین مۆڵەتمان بدەی با جەنگ بکەین فەرمووی: فەرمانم پێکراوە بە لێبوردنو چاوپۆشیی، بۆیە جارێ مەجەنگن واتە: کاتی نەهاتوە، نەك دروست نیە.

دووەم: بەڵگەیەکی دیکە ئەوەیە کە خوای پەروەردگار لە دوای ئەم ڕستەیە کە دەفەرموێ: ﴿فَقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَ﴾ دوایی دەفەرموێ: ﴿وَحَرِّضِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ﴾، وە ئیماندارانیش هانبدە، واتە: بەڵێ تەنیا بەرانبەر بە خۆت بەرپرسیاری، بەڵام ئەگەر بتەوێ جەنگو کوشتار بکەی، دەبێ لەگەڵ هاوەڵانتداو ئەوانیش هانبدەی لەگەڵت دابێنو پێکەوە جەنگەکە بکەن، بەڵکو جاری وا هەیە پێغەمبەر ﷺ ڕاوێژی کردوە بە هاوەڵانی، وە ئەگەر ئامادە نەبوونایە نەدەچوو، بۆ وێنە: لە جەنگی (بەدر)دا دەفەرموێ: ﴿أَشِيروا عَلَيَّ أيّها النَّاس﴾، خەڵکینە! داخۆ دەڵێن چی؟ ئنجا دوای ئەوەی کە کۆچکەرەکان قسەیان کرد، هەر دەیفەرموو: ﴿أَشِيروا عَلَيَّ أيّها النَّاس﴾، خەڵکینە پێم بڵێن داخۆ بچین یان نەچین، ڕاتان چییە؟ ئینجا سەعدی کوڕی موعاذ

گوتی: ئایا مەبەستت پێ ئێمەیە؟ فەرمووی: بەڵێ مەبەستم پێ پشتیوانەکانە، ئەویش بە ناوی ئەوانەوە گوتی: بەڵێ ئێمە لە خزمەتت داین، وە چی بفەرمووی ئێمە ئامادەین‌و فەرمانبەریین، ئەوجار پێغەمبەر ﷺ بڕیاری ڕووبەڕووبوونەوەی دا⁽¹⁾.

کەواتە: بەڕاستیی ئەوە لە تێنەگەیشتنی دین‌و ژین‌و واقیعە، کە ڕستەیەکی قورئان ئاوا بێنی بیکەی بە فەلسەفەیەك بۆ جۆرێك لە جەنگ‌و جیهاد، کە لەڕاستییدا ئەوە ئەو جەنگ‌و جیهادە نیە کە خوا دایناوە، چونکە بە تەنیا چی دەکرێ؟ هیچ ئامانجێك جێبەجێ ناکرێ، وە لە ڕاستییدا ئیسلام ناڵێ: لەبەر خودی کوشتنی کافران، کافران بکوژە، وە لەبەر ئەوەی ئیسلام کە پێی خۆشە خوێن بڕژێ، خوێنیان بڕێژن، وە لەبەر خودی ئەوەی کە ئیسلام پێی خۆشە بکوژرێی، خۆت بەکوشت بدە، بەڵکو خوا دەفەرموێ: ﴿ وَقَٰتِلُوهُمۡ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتۡنَةٞ ١٩٣ ﴾البقرة، لەگەڵیان بجەنگن هەتا فیتنە نامێنێ، واتە: تاکو توانای ئەوەیان نامێنێ مسوڵمانان ئازار بدەن‌و لە دین هەڵیان بگێڕنەوە، یانی: هەمیشە جەنگ‌و جیهاد لە ئیسلامدا وەسیلەیە بۆ هێنانە دی ئامانج‌و، دەبێ بزانی ئایا ئەو ئامانجە تەحقیق دەبێ یان نا، ئەگەر ئامانجەکە بێتە دی بیکە، ئەو وەسیلەیە بەکاربێنە، بەڵام ئەگەر ئامانجەکە نەیەتە دی، واز لەو ئامرازە بێنەو لەوانەیە بە ئامرازێکی دیکە باشتر بێتەدی، وەك پێغەمبەر ﷺ لە مەککە هەرچەند زوڵم لە هاوەڵان دەکراو ئازارو ئەشکەنجە دەدران، بەڵام دەیفەرموو دەست بگێڕنەوە، کاتی جەنگ نەهاتوە، چونکە دەیزانی ئەو کاتە جەنگ‌و جیهادو بەکارهێنانی هێز، نەك هیچ ئامانجێکی باش تەحقیق ناکات، بگرە لەسەریشی قەرزار دەبنەوە! کەواتە: لە هەرکات‌و شوێنێك دا مسوڵمانان زانیان کە لەسەر بەکارهێنانی هێز قەرزار دەبنەوەو، ئامانج تەحقیق ناکەن، دەبێ نەیکەن، ئنجا وەك پێشتریش باسمان کرد

---

[1] السيرة النبوية لابن هشام، ج: (٣)، ص: (١٦٢).

لەڕاستییدا جەنگو جیهاد هەر یەك حوكمی نیە، بەڵكو پێنج حوكمەكانی بەسەردا دەچەسپنو جاری وایە واجبە، واجبی عەینیی، وە جاری وایە دەبێتە واجبی كیفائییو، جاری وایە قەدەغە دەبێ ﴿كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ﴾، واتە: قەدەغەیە نەیكەن، وە جاری وایە دەبێتە شتێكی سوننەتو جاری وایە نا پەسند دەبێو، جاری واش هەیە تەنیا ڕەوا دەبێ.

مەسەلەی بیستو یەكەمو كۆتایی: كە خوای زاڵی پایەدار دەفەرموێ: ﴿عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأۡسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ﴾، وشەی: ﴿عَسَى﴾، لە زمانی عەرەبیدا واتە: لەوانەیە، ڕەنگە، نزیكە، واتە: نزیكە خوا زەبرو پەلاماری ئەوانەی بێبڕوان بەرپەرچ بداتەوە، بە هۆی جەنگو جیهادی ئێوەوە، كەواتە: جەنگ لە ئیسلامدا ئامانجەكەی بەرپەرچدانەوەو پرینگاندنەوەی ئەهلی كوفرە، ئەهلی كوفری دەستدرێژكارو دوژمن، چونكە خوا دەفەرموێ: ﴿عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأۡسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ﴾، جەنگو جیهاد بكەن بەڵكو خوا بە هۆی ئەو جەنگو جیهادەی ئێوەوە، زەبرو زەنگی كافرەكان بەرپەرچ بداتەوە، ئەوە ئامانجەكەیە، وە ئەگەر تەماشای گەلێك ئایەتی دیكەی قورئانیش بكەین، ئەو ڕاستییەمان زۆر جوان بۆ ڕوون دەبێتەوە، كە لەڕاستییدا ئامانج لە جەنگو جیهاد لە ئیسلامدا، بەرپەرچدانەوەی دەستدرێژكارانە، ئنجا كە دەڵێم جەنگو جیهاد لەبەرئەوە كە جەنگ تەنیا بریتیە لە كوشتنی خەڵكو خۆ بەكوشتدان بە بەكارهێنانی هێز، بەڵام جیهاد ماڵ سەرفكردنیش دەگرێتەوە، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ ﴿٩٥﴾﴾ النساء، واتە: لە ڕێی خوادا تێدەكۆشن بە ماڵو نەفسیان، ئنجا بۆیە وشەی (جیهاد) بەكاردێنین، بۆ ئەوەی كە ماڵ سەرفكردنەكەش بگرێتەوە، چونكە بە تەئكید جەنگیش بەبێ ماڵ خەرجكردن ناكرێ، واتە: فیداكاریی بە گیان، بەبێ بەخشینی سامان ناكرێ.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

هەروەها دەربارەی ئامانجی جەنگو جیهاد تەماشا بکەن خوای پەروەردگار چی دەفەرموێ؟ لە سورەتی (الأنفال) ئایەتی (٣٩)دا دەفەرموێ: ﴿ وَقَـٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِ ۚ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ ﴾، واتە: وە لەگەڵیان بجەنگن هەتا فیتنە نامێنێ (فیتنە لێرەدا واتە: ئەشکەنجدانو ئازاردانی مسوڵمانان)، وە ملکەچیی هەمووی بۆ خوا دەبێ، واتە: ئایینو بەرنامەی خوا باڵادەست دەبێو، هیچ کەس دەسەڵاتی ئەوەی نابێ خەڵك بە زۆر کافر بکات، یاخود نەهێڵێ مسوڵمان ببن ﴿ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾، ئنجا ئەگەر دەستیان هەڵگرت، خوا بینەری ئەوەیە کە دەیکەن.

وە هەروەها هەر لەوبارەوە لە سوورەتی (البقرة) ئایەتی (١٩٠)دا دەفەرموێ: ﴿ وَقَـٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَـٰتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ ﴾، واتە: لەڕێی خوادا بجەنگن لەگەڵ ئەوانەی کە لە دژتان دەجەنگن، بەڵام دەستدرێژیی مەکەن، بێگومان خوا دەستدرێژکەرانی خۆش ناوێ، واتە: شەڕ لەگەڵ کەسێك مەکەن شەڕتان پێ نافرۆشێ، ئەوە دەستدرێژییە.

وە هەر لە سوورەتی (البقرة) ئایەتی (١٩٣)دا دەفەرموێ: ﴿ وَقَـٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِ ۖ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَلَا عُدْوَٰنَ إِلَّا عَلَى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٩٣﴾ ﴾، واتە: وە لەگەڵیان بجەنگن هەتا فیتنە نامێنێ، (واتە: تا دەرفەتی ئەوەیان نامێنێ مسوڵمانان هەڵگێڕنەوە لە دین، یاخود ڕێ نەدەن خەڵك مسوڵمان بێ)، وە ملکەچیی هەمووی بۆ خوا دەبێ، ئنجا ئەگەر دەستیان هەڵگرت، ئەوە دەستدرێژیی ناکرێتە سەر غەیری ستەمکارانو، تەنیا ستەمکاران دەبێ بەرپەرچی دەستدرێژیو ستەمەکەیان بدرێتەوە.

هەروەها لە سوورەتی (الأنفال) ئایەتی (٦٠- ٦١)دا دەفەرموێ: ﴿وَأَعِدُّوا۟ لَهُم مَّا ٱسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ ٱلْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَءَاخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ ٱللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِن شَىْءٍ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِن جَنَحُوا۟ لِلسَّلْمِ فَٱجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦١﴾﴾، واتە: هەرچی لە تواناتاندا هەیە لە هێزو ولاخە بەرزەی بەستراوە، بۆیان ئامادە بکەن، دوژمنی خواو دوژمنی خۆتانی پێ بترسێنن، وە کەسانێك کە لە پشت ئەوانەوەن، ئێوە نایانزانن، خوا دەیانزانێ، وە ئەوەی لەرێی خوادا ببەخشن، پاداشتتان دەدرێتەوەو ستەمتان لێ ناکرێ، وە ئەگەر باڵیان بۆ ئاشتی شۆڕ کردو مەیلی ئاشتیان هەبوو، تۆش باڵی بۆ شۆڕ بکەو لای ئاشتی بگرە، وە پشت بە خوا ببەستە، بێگومان خوا بیسەری زانایە.

وە لە سوورەتی (التوبة) ئایەتی (٣٦) کە دەفەرموێ: ﴿وَقَـٰتِلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَـٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾﴾، هەندێك لەوانەی کە بە هەڵە لەم ئایەتە تێدەگەن، دەیکەنە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە هەموو کافرو موشریکێك تۆ بۆت هەیە بیکوژیو شەڕی لەگەڵدا بکەی، خوێنی حەڵاڵەو ماڵی حەڵاڵە!! کە دیارە ئاوای لێکدەدەنەوە: لەگەڵ هەموو کافرو موشریکەکاندا بجەنگن، وەك چۆن ئەوان هەموویان لەگەڵتاندا دەجەنگن، وە بزانن کە خوا لەگەڵ پارێزکاران دایە! بەڵام ئەم ڕستەیە مانایەکەی وانیە، بەڵکو مانایەکەی ئاوایە: هەمووتان لەگەڵ موشریکەکاندا بجەنگن، وەك چۆن ئەوان بە هەموویان لەگەڵتان دەجەنگن، واتە: هیچتان خۆ وە پاش مەدەن، نەك لەگەڵ هەموو موشریکەکاندا بجەنگن، بەڵکو هەمووتان ئەی مسوڵمانینە! ئامادەی جەنگو جیهاد بن لەگەڵ موشریکەکاندا، ئەگەر پێویستی کرد،

وەك چۆن ئەوان هەموویان ئامادەن، نەك بڵێی لەگەڵ هەموو موشریکەکاندا، چونکە کافرێك ڕێککەوتن‌و پەیمانی هەبێ، وە کەسێك ئەهلی کیتاب بێ، وە کەسێك بێ لایەن بێ، -وەك دوایی باسی دەکەین- خوای دادگەر ڕێگای گرتوە کە جەنگیان لە دژ بکرێ !

کەواتە: ئەو جۆرە تێگەیشتنە هەڵەیە، وشەی: ﴿ كَآفَّةً ﴾، وەك زانایانی شارەزای زمان دەڵێن: پەیوەستە (مُتَعلِقة) بە(و)ی (قاتِلوا)وەوە واتە: هەمووتان بجەنگن لەگەڵ موشریکەکاندا، وەك چۆن ئەوان بە هەموویان لەگەڵتاندا دەجەنگن، (ابن كثير) دەڵێ: {﴿وَقَٰتِلُواْ ٱلْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً﴾، أي: جميعكم،﴿كَمَا يُقَٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ٣٦﴾ أي: جميعهم}⁽¹⁾.

وە لە ئایەتی ژمارە (٩٠)ی سوورەتی (النساء)دا خوا دەفەرموێ: ﴿فَإِنِ ٱعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْاْ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ٩٠﴾ واتە: ئەگەر کافرەکان کەناریان گرت‌و جەنگیان لە دژی ئێوە نەکرد، وە ئاشتیان لەگەڵ ئێوەدا بەرپاکرد، ئەوە خوا ڕێگای نەداوە کە لە دژی ئەوان بجەنگن.

هەروەها لە سوورەتی (الممتحنة) ئایەتی (٨) دەفەرموێ: ﴿لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓاْ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ٨﴾، واتە: خوا ڕێگەتان لێ ناگرێ ئەوانەی کە لەسەر دین دژایەتیتان ناکەن، جەنگتان لەگەڵ ناکەن، وە لە ماڵ‌و حاڵی خۆتان وەدەرتان نانێن، کە چاکەیان لەگەڵدا بکەن، وە لە ماڵی خۆتان

---

[1] المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير، ص: (٥٦٧).

پێیان ببەخشن، بێگومان خوا بەخشەرانی خۆشدەوێ، کەواتە: نەك هەر دروست نیە لەگەڵ هەموو کافراندا بجەنگی، بەڵکو هەندێکیان دەبێ چاکەشیان لەگەڵدا بکەی، مادام ئەو لە دژی دینو ژینت نەجەنگێ.

ئنجا لێرەدا خوای پەروەردگار کە دەفەرموێ: ﴿عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأۡسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ﴾ پرسیارێك دروست دەبێ کە (عَسَى) واتە: نزیکە، جا هەندێك لە زانایان دەڵێن: (عَسَى مِنَ اللَّهِ وَاجِبَةٌ)، واتە: خوا ئەگەر فەرمووی: (عَسَى) مانای وایە لەسەر خۆی واجب کردوە، پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا بۆچی کافر توندوتیژییو زەبرو زەنگیان هەر بەردەوامە، هەرچەندە مسوڵمانیش جەنگو جیهاد دەکەن، کەچی تەماشا دەکەین هەتا لە سەردەمی پێغەمبەریشدا ﷺ زەبرو زەنگیان هەر هەبووەو لە دوای ویش کە هاوەڵانو خەلیفە ڕاشیدەکان جەنگو جیهادیان کردوە، بەلام کافرانی فارسو ڕۆمو دەوڵەتانی دیکە زەبرو زەنگیان هەر هەبووە؟

وەڵامەکەی ئەوەیە کە لێرەدا (عَسَى) واتە: لەوانەیە، ڕەنگە، ئنجا ئایا بۆچی خوا وا دەفەرموێ؟ چونکە دیارنیە ئایا ئێمە وەك پێویست هۆکارەکان ڕەچاو دەکەین، یان نا، ئایا ئامادە سازییەکەمان وەك پێویستە، یان نا؟ چونکە خوای زاڵو توانادار نەیفەرمووە: هەرکات مسوڵمان لەگەڵ کافر بەشەڕ هات، حەتمەن مسوڵمان سەردەکەوێ، بەڵکو لە سووڕەتی (الأنفال) ئایەتی (٦٥)دا دەفەرموێ: ﴿إِن يَكُن مِّنكُمۡ عِشۡرُونَ صَٰبِرُونَ يَغۡلِبُواْ مِاْئَتَيۡنِ ﴿٦٥﴾﴾، واتە: ئەگەر بیست (٢٠)ی خۆڕاگرتان هەبن بەسەر دوو سەد (٢٠٠)دا زاڵ دەبن، دوایی دەفەرموێ: ﴿ٱلۡـَٰٔنَ خَفَّفَ ٱللَّهُ عَنكُمۡ ﴿٦٦﴾﴾، واتە: ئێستا خوا لەسەری سووك کردوونە، ﴿وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمۡ ضَعۡفٗا﴾، وە زانی کە بێهێزن ﴿فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّاْئَةٞ صَابِرَةٞ يَغۡلِبُواْ مِاْئَتَيۡنِ﴾، واتە: ئەگەر

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmerOffice

سەد (١٠٠)ی خۆڕاگرتان هەبێ بە دوو سەد (٢٠٠) دەوێرن، کەواتە: لەڕووی ژمارەیی یەوە، دەبێ ژمارەیەك هەبن لە حاڵی بەهێزیی مسوڵماناندا، لەڕووی ئیمانییەوە، ئەگەر زۆر ئیمتیازیان هەبێ، ئەوە یەك بە دەیە، بیست بەسەر دوو سەددا زاڵ دەبن، بەڵام لە حاڵێکدا کە ئیمانەکەیان لەو ئاستەدا نەبێ، یەك بە دوویە، مانای وایە دەبێ یەك بە دوو هەر ببن، دەبێ لە بەرانبەر هەر دوو کافراندا مسوڵمانێك هەر ببێ، بەڵام مسوڵمانێك بۆ دە هەزار کافر بچێتە مەیدانێ، ئنجا بڵێ: خوا فەرموویەتی: ﴿عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأۡسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ﴾، دەڵێین: مانای وایە: ئەگەر بەوپێیەی کە خوا بۆی داناون، جەنگو جیهاد بکەن لەگەڵ کافراندا، نزیکە سەربکەون، بەڵام ئەگەر بەوپێیە نەبێو مەرجەکان نەیەنە دیو، ئاستێکی ئیمانیی بەرزتان نەبێ، یاخود پێداویستییەکانی جەنگتان تەواو نەبن، وە کاتی جەنگ گونجاوبێ، ئەویش دەبێ ڕەچاو بکرێ، ئەو کاتە دەبێ ئەو چاوەڕوانییە هەبێ لەو موژدەو بەڵێنەی خوای پەروەردگارو بەخشەر، ئەگەرنا بەبێ هاتنەدی مەرجەکان چاوەڕوانییەکە لە جێی خۆی نیەو خوا بەبێ مەرج موژدەی سەرکەوتنی نەداوە !.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی پازدەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

خوا پشتیوان بێ لەم دەرسەدا، ئایەتەکانی (٨٥، ٨٦، ٨٧) لە سووڕەتی (النساء) تەفسیر دەکەین، خوای بەرزو مەزن لەم سێ ئایەتەدا، باسی سێ بابەت دەکات:

یەکەم: باسی شەفاعەتو تکاکردن دەکات، کە ئەگەر تکاکردن بە مەبەستی باش بێ، پاداشتی هەیە، وە ئەگەر بە مەبەستی خراپ بێ سزای لەسەرە.

دووەم: وە پاشان باسی سڵاو لێکران دەکات، کەسێك کە سڵاوی لێ دەکرێ، پێویستە وەك خۆی، وە وا پەسندە بە باشتر لە خۆی وەڵام بدرێتەوە.

سێیەم: وە دواییش خوای زاناو توانا باسی ئەوە دەکات کە جگە لە خۆی هیچ پەرستراو نین، وە بۆ ڕۆژی دوایی بەندەکانی کۆدەکاتەوە.

﴿ مَّن يَشۡفَعۡ شَفَٰعَةً حَسَنَةٗ يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٞ مِّنۡهَاۖ وَمَن يَشۡفَعۡ شَفَٰعَةٗ سَيِّئَةٗ يَكُن لَّهُۥ كِفۡلٞ مِّنۡهَاۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ مُّقِيتٗا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٖ فَحَيُّواْ بِأَحۡسَنَ مِنۡهَآ أَوۡ رُدُّوهَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ لَيَجۡمَعَنَّكُمۡ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ لَا رَيۡبَ فِيهِۗ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثٗا ﴿٨٧﴾ ﴾

مانای وشە بە وشەی ئایەتەكان

((هەر كەسێك تكایەكی باش بكات، بەشی لە (پاداشتی) ئەو تكایەدا هەیە، وە هەر كەسێك تكایەكی خراپ بكات، پشكی لە (سزای) ئەو تكاكردنە خراپەدا هەیە، وە خوا لەسەر هەموو شتێك بالا دەستە ﴿٨٥﴾ وە ئەگەر بە (هەر جۆرە) سلاوكردنێك سلاوتان لێكرا (لە هەر كەسێكەوە بێ) ئەوە (پەسندە) بە باشتر لە خۆی سلاوی لێ بكەنەوە، یان (لای كەم) وەك خۆی وەلامی بدەنەوە، بێگومان خوا لەسەر هەموو شتێك لێپرسەرەوەیە ﴿٨٦﴾ خوا جگە لەو هیچ پەرستراو نین، بێگومان بۆ ڕۆژی هەڵسانەوە كۆتان دەكاتەوە كە هیچ دوو دڵیی لە هاتنی دا نیە، ئنجا ئایا قسەی كێ لە هی خوا ڕاستترە ﴿٨٧﴾؟!)).

شیكردنەوەی هەندێك لە وشەكان

(شَفَاعَةً): (الشَّفْعُ: ضَمُّ الشَّيءِ إِلى مِثْلِهِ)، (شَفْع) بریتیە لەوە كە شتێك وێنەی خۆی لەگەڵ كۆ بكەیەوەو جووتی بكەی، (شَفْع) بۆ خۆی یانی جووت، وەك خوای بێ هاوتا دەفەرموێ: ﴿وَٱلشَّفۡعِ وَٱلۡوَتۡرِ ﴿٣﴾﴾ الفجر، واتە: سوێند بە جووتو بە تاك، (والشَّفَاعَةُ: الإنْضِمَامُ إلى آخَرَ ناصِرًا لَهُ وَسَائلاً عَنْهُ، وأَكْثَرُ مَا يُسْتَعْمَلُ في انضِمامِ مَنْ هُوَ أَعْلَى حُرْمَةً ومُرتَبَةً إِلى مَنْ هُوَ أَدنَى)، (شَفَاعَةً) بریتیە لەوە كە یەكێك بچێتە پاڵ یەكێكی دیكە، پشتی بگرێ، وە داوای بۆ بكات، وە بە زۆریی كاتێك بەكاردەهێنرێ ئەوەی كە داوا دەكات بۆ ئەوی دیكە، پلەی بەرزتر بێ، لەوەی دیكەو داوا بۆ كراوەكە پلەی نزمتر بێ، بۆ وێنە: پێغەمبەری خوا ﷺ شەفاعەت دەكات بۆ گوناهبارانی ئۆممەتی.

(**كِفْلٌ**): (الكَفَالَةُ: الضَّمانُ والكِفْلُ، الكَفيلُ)، وشەی (كِفل) بە مانای بەش دێ، بەڵام كەفالەت بە مانای (ضمان) دێ، واتە: شتێك كە گرەنتی بكەی‌و (كِفل) بە مانای (كَفيل)یش دێ، وە (كِفل) بە مانای نەصیب‌و بەش دێ، خوا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَءَامِنُواْ بِرَسُولِهِۦ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِۦ...﴿٢٨﴾ ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! پارێز لە خوا بكەن، ئیمان بە پێغەمبەر ﷺ بێنن، دوو بەش لە بەزەیی خۆیتان پێ دەدات.

(**مُقِيتًا**): (مُقيتاً: مُقْتَدِراً أَو حَافِظاً)، واتە: بە توانایە، یاخود پارێزەرە، (قَائِماً عَلَيْهِ يَحْفَظُهُ) سەرپەرشتیی دەكات، وە دەیپارێزێ، (وَيُقيتُهُ) واتە: بژێوی پێ دەدات، (القُوتُ: ما يُكسِبُكَ الرِّمَقَ، قَاتَهُ يَقُوتُهُ وَأَقَاتُهُ يُقيتُهُ) واتە: بژێوی پێدا.

(**بِتَحِيَّةٍ**): (التَحِيَّةُ: حَيَّاكَ اللَّهُ، أي: جَعَلَ لَكَ حَيَاةً)، (تَحِيَّة) لە چی ڕاهاتوە؟ كە یەكێ بە یەكێ دەڵێ: (حَيَّاكَ اللَّهَ) واتە: خوا بتژێنێ، ژیانت پێبدا، وە لە پێش ئیسلامدا عەرەب وشەی (تَحِيَّة)ی یان بەكارهێناوە.

(**حَسِيبًا**): (الحَسِيبُ: المُحَاسِبُ الكَافي) حەسیب، واتە: لێپرسەرەوە، یاخود ئەوە كە بەس بێ بۆ ئەوە كە ئاگای لێی بێ‌و لێی بپرسێتەوە.

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMediaAmeerOffice

مانای گشتی ئایەتەکان

خوای بێ وێنە دوای ئەوەی لە ئایەتەکانی پێشێدا باسی جەنگو جیهادی کردوەو، مسولْمانانی هانداوەو، سەرزەنشتی ئەوانەی کردوە کە ئیمان لاواز بوون، یاخود دلْ نەخۆشو دەغەلْ بوون، لەسەر هەلْوێستە خراپەکانیانو قسە ترسنۆكو لەرزۆکەکانیان، وە لە کۆتاییدا فەرمانی بە پێغەمبەر ﷺ کرد کە تۆ تەنها بەرانبەر بە خۆت بەرپرسیاری، وە بجەنگە لە پێناوی خوادا، وە مسولْمانانیش هانبدە، دوای ئەوە خوای تاكو پاك باسی تکاکردن دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ مَّن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا ﴾، هەر کەسێك تکایەکی باش بکات پاداشتی هەیە لەو تکا باشەدا، واتە: لە بەرهەمی ئەو تکاو شەفاعەت کردنە باشەدا کە ئەنجامێکی باشی لێ دێتە دی، بۆ وێنە: کەسێك دەیەوێ لە کەسێك بدات، تۆش تکای بۆ دەکەی، دەلْێی لێی مەدەو، ئەو کەسە دەربازی دەبێ، یان کەسێك دەیەوێ چاکە لەگەلْ کەسێك نەکات، تۆش تکای بۆ دەکەیو دەلْێی چاکەی لەگەلْ بکە، مانای وایە ئەو کەسە بەهرەمەند دەبێو تۆش لە پاداشتی ئەو بەهرەمەندبوونەی ئەودا بەشداری، مادام تکایەکی باشت بۆ کردوە، ئنجا باسی تکاکردنی خراپ دەکات: ﴿ وَمَن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُۥ كِفْلٌ مِّنْهَا ﴾، وە هەر کەسێك تکایەکی خراپ بکات بەشی تێیدا هەیەو پشکی هەیە لە سزای ئەو تکا خراپەدا، وە لە بەرهەمو دەستکەوتی ئەو تکا خراپەدا، بۆ وێنە: یەکێك تکا لە کەسێك دەکات کە بچێ گوناهێکی بکات، زولْمێك بکات، دەلْی: تۆ وەرە لەگەلْم تکات لێ دەکەم، وەرە با بچین فلاْن کەسی بکوژین، بچین ڕێ لە فلاْن کەسی بگرین، یان فلاْن گوناهە بکەین، بۆ نموونە: داوات لێدەکات لە هەلْبژاردنەکان دا ساختە (تزویر)ی بۆ بکەی !، ئەویش وەك پاساودانەوە دەلْێ: تکای لێکردووم داوای لێکردووم، دەچم، ئەوە لەڕاستییدا بابای خراپەکار خۆی گوناهبارە، بەلاْم ئەو

کەسەش کە تکا دەکات بۆ شتێکی خراپ، ئەویش بەشدارە لەو خراپەیەدا کە لە ئەنجامی ئەو تکاکردنەدا پەیدادەبێ، ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقِيتًا ﴾، وە بێگومان خوا لەسەر هەموو شتێ بالادەستەو تواناداره، یاخود: پارێزەرە.

ئنجا لێرەدا هەندێ لە توێژەرەوان لەبارەی چۆنیەتی پەیوەستبوونی ئەم ئایەتانە بەوانەی پێشەوەوە دەڵێن: لەبەرئەوەی کە خەڵك کە دەچن بۆ جەنگو جیهاد، هی وا هەیە یەکێ دەچێ تەکلیفی لێدەکات، بۆخۆی ناچێ، بەڵام دوای ئەوەی کە دوو سێ دۆستو برادەر دەچن دەڵێن: کاکە تۆش وەرەو لە پێناوی خوادایەو جەنگو جیهادە، خێرمان دەگاتێ، لەگەڵیان دەچێ، مانای وایە ئەوەش کە تکای کردوە، پاداشتی ئەویشی هەیە، یاخود بە پێچەوانەوە جاری وایە تکای خراپ دەکرێ: کاکە مەچۆ، بۆ کوێ دەچی؟! خۆت بەکوشت مەدە، ئەو شەڕە بێ ئەنجامەو جیهاد نیەو حاڵی واو حیسابی وا، ئەویش دیارە لە سزای ئەو تکا کردنە خراپەدا بەشدارە، هەندێك ئاوا ئەو ئایەتانە بەوانی پێشەوەوە پەیوەست دەکەن.

ئنجا دێتە سەر باسی سڵاو لێکران دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ ﴾، وە ئەگەر سڵاوتان لێکرا بە سڵاوکردن بە (ما لم يُسمَّ فاعلُهُ) هێناویەتی، واتە: لە هەر کەسێكو لە هەر لایەکەوە، سڵاوتان لێکرا ﴿ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَآ أَوْ رُدُّوهَآ ﴾ بە باشتر لە خۆی وەڵامی بدەنەوە، وا پەسندە، ﴿ أَوْ رُدُّوهَآ ﴾، یان بە لای کەمەوە، پێویستە وەك خۆی وەڵامی بدەنەوە، سڵاوکردن سوننەتە، وەڵامدانەوەی وەك خۆی فەرزە، وەڵامدانەوەی بە باشتر لە خۆی سوننەتە، دواتریش زیاتر ئەمە شی دەکەینەوە، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَسِيبًا ﴾، بێگومان خوا لەسەر هەموو شتێك لێپرسەرەوەیە، واتە: لەوەش دەپرسێتەوە سڵاوت لێبکرێ، وەڵام نەدەیەوە، سڵاوت لێبکرێ، وەك خۆی وەڵامی نەدەیەوەو، یان بە کەمتر لە خۆی وەڵامی بدەیەوە، گوناهباری، وە ئەگەر وەك خۆی وەڵامی

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

بدەیەوە، ئەوە فەرزێکت جێبەجێ کردوە، بەڵام ئەگەر بە پەسندترو بە چاکتر لە خۆی وەڵامی بدەیەوە، ئەوە سوننەتێکت جێبەجێ کردوە.

ئنجا لە کۆتاییدا خوا دەفەرموێ: ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ﴾ خوا جگە لەو هیچ پەرستراو نین، ﴿ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ﴾، هیچ گومانتان نەبێو دڵنیابن (ل)ەکە بۆ تەئکیدو سوێندە، واتە: سوێند بە خوا بە تەئکید کۆتان دەکەینەوە (ن)ەکەش بۆ تەئکیدە، یانی: دڵنیاو مسۆگەر بن، کۆتان دەکەینەوە بۆ ڕۆژی هەڵسانەوە ﴿ لَا رَيْبَ فِيهِ ﴾ هیچ گومانی تێدا نیە کە دێ، دڵ لە دڵ مەدەن، وەك چۆن دەژینو دەمرن، هەر ئاواش زیندوو دەبنەوەو هەڵدەستنەوەو کۆ دەکرێنەوە، ﴿ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثًا ﴾، خوا سوێندی لەسەر دەخواو بۆتان جەخت دەکاتەوە قسەی کێش لە قسەی خوا ڕاستترە؟! هی هیچ کەس، بە تەئکید قسەی هیچ کەس لە هی خوای پەروەردگار ڕاستتر نیە، کەواتە: خوا ڕاست دەفەرموێ، زیندوو دەکرێنەوەو کۆ دەکرێنەوە، ئەگەر تێبیینتان کرد بێ، بە زۆریی خوای پەروەردگار لە نێوان ئایەتەکاندا کە باسی یاساکان دەکەن، باسی جەنگو جیهاد دەکەن، باسی حەڵاڵو حەڕامو ئەمرو نەهی دەکەن، باسی وەحدانیەتی خۆیو باسی ڕۆژیی دوایی دێنێتە پێشێ، بۆئەوەی ببێتە هاندەر بۆ مسوڵمانان، کە لە ڕاستییدا ئیمانو عەقیدەی خوا بەیەك گرتنو بڕوا بوون بە دوا ڕۆژو بە سزاو پاداشت، پاڵ بە ئینسانەوە دەنێ، پابەند بێ بە شەریعەتەوە، وە واجبەکان جێبەجێ بکاتو خۆی لە حەڕامەکان بپارێزێو جەنگو جیهاد بکاتو لە پێناوی خوادا فیداکاریی بکات.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: ئەوە کە خوای زاناو توانا دەفەرموێ: ﴿ مَّن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُۥ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقِيتًا ﴾، واتە: هەر کەسێك تکایەکی باش بکات، پشكو بەشی هەیە لەو تکا باشەدا، واتە: لە بەرهەمەکەیدا، وە هەر کەسێك تکایەکی خراپ بکات، پشكو بەشی هەیە لە بەرهەمی شوومی ئەو تکا خراپەدا، وە خوا لەسەر هەموو شتێك بە توانایە، یاخود پارێزەری هەموو شتێکە. دەربارەی شەفاعەتو تکا کردن ئێمە چەند شتێك دەخەینەڕوو:

باسێك لەبارەی شەفاعەتەوە

یەکەم: شەفاعەت یانی چی؟

ئێمە پێشتر باسمان کرد وشەی (شَفع) واتە: جووت، پێچەوانەکەی (وَتر)ە، واتە: تاك، (قُرطُبي) لە تەفسیرەکەی خۆی (الجامع لأحكام القُرآن)[1]، ئاوا پێناسەی شەفاعەت دەکات: دەڵێ: (أَصلُ الشَّفَاعَةِ وَالشُّفْعَةِ وَنَحوِهَا مِنَ الشَّفْعِ وَهُوَ الزَوجِ فِي العَدَدِ، وَمِنْهُ الشَّفِيعُ لأنهُ يَصِيرُ مَعَ صَاحِبِ الحَاجَةِ شَفعاً، وَمِنْهُ نَاقةٌ شَفُوعٍ إذَا جَمَعَت بَيْنَ مَحْلَبَيْنِ فِي حَلْبَةٍ وَاحِدَةٍ، وَنَاقَةٌ شَفِيعٌ إذَا اجتَمعَ لَهَا حَمْلٌ وَوَلَدٌ، يَتْبَعُهَا وَالشَّفْعُ ضَمٌّ وَاحِدٍ إلى وَاحِدٍ، وَالشُّفْعَةُ ضَمُّ مُلْكِ الشَرِيك إلى مُلْكك فَالشَّفَاعَةُ إذاً: ضَمٌّ غَيْرِكَ إلى جَاهِكَ وَجَعلُهُ وَسِيلَتَكَ فَهِيَ عَلَى التَّحْقِيق: إظهارٌ لَمنزِلَةِ الشَّفِيعِ عِنْدَ المُشَفَّعِ وَإِيصالُ الْمَنْفَعَةِ إِلى الْمَشْفُوعِ لَهُ)، واتە: ئەسڵی وشەی شەفاعەتو شوفعە لە (شَفْعَ)ەوە هاتوە، (شَفْع) واتە: جووت، جووتە

---

[1] ج: (٥)، ص: (٢٥٧).

لە ژمارەکاندا، وە (شَفِيع) واتە: تکا کار، بۆیەش وای پێ دەگوترێ، چونکە لەگەڵ ئەو کەسەی کە تکای بۆ دەکات ئەویش دەبن بە دوو، (کەسێك داوایەکی هەیە یەکێکی دیکەش تکای بۆ دەکات، لەگەڵ ئەو دەبن بە جووت) وە عەرەب گوتوویانە: (نَاقَةٌ شَفُوع) واتە: حوشترێکی شەفووع، ئەگەر لە دوو شوێن بدۆشرێ، هەروەها گوتوویانە (ناقَةٌ شَفِيع) کە بەچکەشی لەبەر بێتو ئاوسیش بێ، کەواتە دوون، دوو بەچکەی هەن، یەکێکیان لە زگی دایە، ئەویدیکەیان بە دوای دەکەوێ، وە (شَفْع) ئەوەیە کە شتێك لەگەڵ دانەیەکی دیکەدا کۆبکەیەوە، وە (شُفْعَة) لە کتێبە فقهییەکاندا ئەوەیە کە دراوسێیەك موڵکی دراوسێیەکی دیکە ببێتە هی ئەو، کەواتە: شەفاعەت یانی: ئەوە کە تۆ غەیری خۆت بێنی بۆلای خۆت، وە بیکەی بە وەسیلە، وە لەڕاستییدا شەفاعەت بریتییە لە دەرخستنی پێگەی کەسێك کە تکا دەکات لە لای کەسێك کە تکای لەلا دەکرێ، وە گەیاندنی سوودێك بەو کەسەی کە تکای بۆ دەکرێ.

یانی: سێ تەرەف هەن تکا کەر(شافِع)، تکا لەلا کراو (مُشَفَّعٌ)، تکا بۆکراو (مشفوع لە)، تکاکەر (شافع وشفيعْ)، دیارە لێرەدا لەم ئایەتەدا کە خوا دەفەرموێ: ﴿ مَّن يَشْفَعْ شَفَعَةً حَسَنَةً ﴾، دوایی دەفەرموێ: ﴿وَمَن يَشْفَعْ شَفَعَةً سَيِّئَةً ﴾، وا پێدەچێ مەبەست پێی تکاکردن بێ، خەڵك تکا بۆ یەکدی دەکات، جا ئەگەر تکایەکە باش بێ، ئەوە تکاکردنی باشە، ئەگەر خراپیش بێ، خراپە.

بەلاّم (طَبَرِي) لێرەدا بە جۆرێکی دیکە وشەی (شَفَاعَة) مانا دەکاتو دەڵێ: {يَعْنِي بِقَوْلِهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ: ﴿ مَّن يَشْفَعْ شَفَعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا ﴾، مَنْ يَصِرْ يَا مُحَمَّد، شَفْعاً لِوَتْرِ أَصْحَابِكَ، فَيَشْفَعْهُم فِي جِهَادِ عَدُوهِمْ وَقِتَالِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَهُوَ: (الشَّفَاعَةَ الحَسَنَةً...) يَكُنْ لَهُ مِنْ

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

شَفَاعَتِهِ تِلْكَ نَصِيبٌ، وَهُوَ الحَظُّ مِنْ ثَوَابِ اللَّهِ وَجَزِيلِ كَرَامَتِهِ، ﴿وَمَن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُۥ كِفْلٌ مِّنْهَا﴾، يَقُولُ: وَمَنْ يَشْفَعْ وَتْرَ أَهْلِ الكُفْرِ بِاللَّهِ عَلَى المُؤْمِنِينَ بِهِ، فَيُقَاتِلهُم مَعَهُمْ، وَذَلِكَ هُوَ: (الشَّفَاعَةُ السَيِّئَة) (يَكُن لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا)، يَعنِي بالكفل: النَّصِيبُ وَالحَظُّ مِن الوِزرِ وَالإِثْمِ}[1]، واتە: (تەبەریی ڕەحمەتی خوای لێ بێ کە بە پێشەوای توێژەرەوانی قورئان ناسراوە) دەڵێ: خوای بەرزو مەزن کە دەفەرموێ: هەر کەسێك تکایەکی باش بکا، بەشی لەو تکا باشەدا هەیە، (واتە: ئەی موحەممەد! هەر کەسێك ببێتە جووت بۆ تاکی هاوەڵانت، وە لە جەنگکردن دژی دوژمناندا، وە جەنگکردن لە پێناوی خوادا، لەگەڵ وان دابێ، کە ئەوان تاك بوون ئەویش ببێتە جووت، کە ئەوە تکاکردنی باشە، ئەوە لەو بوونە جووتەی دا پاداشتی هەیە، کە بریتیە لەو پاداشتەی لای خوای بەرزو ڕێزگرتنی، وە کە دەفەرموێ: هەر کەسێك تکایەکی خراپ بکات، دەڵێ: مەبەستی ئەوەیە هەر کەسێك پاڵ داتە لای ئەهلی کوفر، کە ئەوان وەك تاك وانو ئەویش بۆیان ببێتە جووت لە دژی ئیمانداران، وە لەگەڵ واندا بجەنگێ لە دژی ئیمانداران، کە ئەوە بریتیە لە شەفاعەتی خراپ، ئەوە بەشی هەیە لەو گوناحو تاوانەدا کە کافرەکان دەیکەن، کە ئەویش چۆتە پاڵ ئەوانەوە.

بەڵێ (طَبَرِي) ئاواى لێکدەداتەوە، هەڵبەتە لە ڕووی زمانی عەرەبییەوە هەڵیدەگرێ، بەڵام بە پێی سیاقی ئایەتەکان، وە بە پێی ئەوەی کە هەموو توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: مەبەست لێرەدا لە (شەفاعەت) داواو تکاکردنە، جا ئەگەر باش بێو بۆ مەبەستێکی باش بێ، ئەوە شەفاعەتێکی چاکەو، ئەگەر خراپیش بێ خراپە، ڕایەکی (طَبَرِي) بەهێز نیە.

---

[1] الجامع البيان، ج: (٥)، ص: (٢٠٧).

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

دووەم: حوکمی شەفاعەت چییە؟

دیارە تکاکردنی خەڵك بۆ یەکدی، ئەگەر ئەو مانایەی لێ وەربگرین کە هەڵمانبژارد، حوکمەکەی بە پێی جۆری تکاکردنەکەیەو بە پێی ئەو ئامانجەیە کە تکای بۆ دەکرێ، ئەگەر ئەو کەسە کە تکا دەکات، جا پیاو بێ، یان ئافرەت، بە هاندەرێکی باش ئەو تکایە بکات، وە بۆ ئامانجێکی باش بیکات، وە لە شوێنی خۆی دابێ، ئەوە پاداشتی هەیەو مانای وایە تکاکردنەکەی باشە، بەڵام ئەگەر بە هاندەرێکی خراپ ئەو تکایە بکاتو بیەوێ هەقێك بە ناهەقێك بگۆڕێ، یان ناهەقێك بکاتە هەق، وە بۆ ئامانجێکی خراپ بێ، وە لە شوێنی خۆی دانەبێ، ئەوە پێی دەگوترێ: تکاکردنێکی خراپ (زَمَخْشَرِي) لە تەفسیری (الكشاف)دا کە خاوەنی (محاسِنُ التأويلِ)، لێی نەقڵ دەکات، پێناسەیەکی جوانی (شَفَاعَةُ) دەکات، دەڵێ: (الشَّفَاعَةُ الْحَسَنَةُ هِيَ الَّتِي رُوعِيَ بِهَا حَقُّ مُسْلِمٍ، وَدُفِعَ بِهَا عَنْهُ شَرٌ، أَوْ جُلِبَ إِلَيْهِ خَيْرٌ وَابْتَغَي بِهَا وَجْهُ اللهِ، وَلَمْ تُؤْخَذْ عَلَيْهَا رِشْوة، وَكَانَت فِي أَمْرِ جَائِزٍ، لاَ فِي حَدٍ مِنْ حُدُودِ اللّهِ، وَلاَ فِي حَقٍ مِنْ الحقُوقِ، وَالسَيِّئَةُ مَا كَانَ بِخِلاَفِ ذَلِكَ)(*) واتە: تکاکردنی باش ئەوەیە کە مافی مسوڵمانێکی تێدا ڕەچاو کرابێ، وە بویستری خراپەیەکی لێ لابدرێ، یاخود قازانجێکی پێ بگات، وە لەبەر ڕەزامەندیی خوا بێ، وە بەرتیلیی لە بەرانبەردا وەرنەگیرابێ (چونکە مرۆڤ جاری وایە واستە دەکات، جا ئەگەر هەر تکا بکات، بەبێ ئەوەی هیچ وەربگرێ بە ناوی دیارییەوە، ئەوە مانای وایە تکاکردنێکی باشە، ئەگەرنا بە پێچەوانەوە دەبێتە تکاکردنێکی خراپ، لەبەرئەوەی بەرتیل وەردەگرێ)، وە لە کارێك دابێ کە دروست بێ، وە لە پەکخستنی یەکێك لە سنوورەکانی خوادا نەبێ (واتە: بۆ ئەوە نەبێ سزایەکی شەرعیی لەسەر کەسێك لا بچێ)، هەروەها لە یەکێك لەو مافانەدا نەبێ کە لەسەری

---

١) محاسِنُ التأويلِ، ج: (٥)، ص: (٣٣٢).

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

واجبە، (کەسێك کە هەقێکی لەسەر واجبە، ئەوە هیچ منەت نیە کە تکای لەلا بکات) ئەوە پێی دەگوترێ شەفاعەتی باش، وە ئەگەر پێچەوانەی ئەوەش بێ، پێی دەگوترێ: تکاکردنی خراپ، با دوو فەرموودەش لەوبارەوە بهێنینەوە:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِيهِ ﵁ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ طُلِبَتْ إِلَيْهِ حَاجَةٌ، قَالَ: اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا وَيَقْضِي اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ مَا أَحَبَّ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٩٥٩٩)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (١٣٦٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٦٢٧)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: رقم (٥١٣١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٦٧٢) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٢٥٥٦)، واتە: ئەبو مووسای ئەشعەریی خوا لێی رازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ عادەتی وابوو، ئەگەر کەسێك هاتبایە لای شتێکی لێ داواکردبا، یاخود پێویستییەکیان لەلای باس کردبایە، داواکارییەکی ئاراستە کرابایە، دەیفەرموو: تکا بۆ یەکدی بکەن، (تکای باش) پاداشتتان دەبێ، وە خواش لەسەر زمانی پێغەمبەری خۆی ﷺ هەر شتێك کە پێی خۆشبێ جێبەجێی دەکات، واتە: ئێوە قسەی خۆتان بکەنو تکای خۆتان بکەن، جا ئەگەر رێی تێچوو، ئەوە خوای پەروەردگاریش دەیخاتە سەر دڵو زمانی منو منیش داواکەتان دەگرمەوەو، تکاکەتان جێبەجێ دەکەم، ئەگەرنا ئەوە ئێوە بەپێی نیەتی خۆتان پاداشتی خۆتان هەیە.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﵄، أَنَّ زَوْجَ بُرِيرَةَ كَانَ عَبْدًا يُقَالُ لَهُ: مُغِيثٌ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَطُوفُ خَلْفَهَا يَبْكِي، وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى لِحْيَتِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِلْعَبَّاسِ: يَا عَبَّاسُ أَلا تَعْجَبُ مِنْ حُبِّ مُغِيثٍ بُرِيرَةَ، وَمِنْ بُغْضِ بُرِيرَةَ مُغِيثًا ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَوْ رَاجَعْتِهِ فَإِنَّهُ أَبُو وَلَدِكِ؟ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَتَأْمُرُنِي ؟ فَقَالَ: إِنَّمَا أَنَا أَشْفَعُ فَقَالَتْ: فَلا حَاجَةَ لِي فِيهِ﴾ أَخْرَجَهُ

Youtube/AliBapir1
FM/Media/Ameer/Office

البُخَارِيُّ برقم: (٥٢٨٣)، وابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٢٧٣) وَغَيرهُم، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، دەڵێ: هاوسەری بوڕەیرە کۆیلە بوو (بوڕەیرە ئافرەتێك بووە کەنیزەك بووە، هاوسەری بوڕەیرە کۆیلە بوو، ناوی موغیث بوو) دەڵێ: من ئێستا دیمەنەکەیم لەبەرچاوە: بوڕەیرە دەڕۆیی ئەویش لە پشتیەوە دەڕۆیشت، دەگریا، وە فرمێسکی بەسەر ڕیشی دا دەهاتە خوارێ (دیارە ژنەکەی پێی ڕازی نەبووەو ویستوویەتی لێی جیابێتەوە، ئەویش پەرۆشی بووەو خۆشی ویستوەو بەدوایدا ڕۆیشتوەو گریاوە)، پێغەمبەری خوا ﷺ بە عەبباسی فەرموو: ئەی عەبباس (عەبباسی مامی) پێت سەیر نیە موُغیث چەندەی بوڕەیرە خۆشدەوێ، بوڕەیرەش چەندەی ڕق لە موغیث هەڵدەستێ؟ دوایی پێغەمبەری خوا ﷺ بە بوڕەیرەی گوت، بۆ ناگەڕێیەوە لای، بابی منداڵەکانتە؟ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ! فەرمانم پێ دەکەی؟ فەرمووی: نا، تەنیا تکای بۆ دەکەم، گوتی: پێویستم پێی نیە (ئەگەر فەرمانی پێ کردبا واجب بوو دەبوو بگەڕێتەوە لای، بەڵام مادام کە تکا دەکات، دەتوانێ تکاکە وەرنەگرێ).

مەسەلەی دووەم: دەربارەی سڵاوکردن، خوا دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَآ أَوْ رُدُّوهَآ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴾، ئەگەر سڵاوتان لێکرا لە هەر لایەکەوە بوو، بە هەر شێوەیەك بوو، بە باشتر لە خۆی، یان وەك خۆی وەڵامی بدەنەوە، سوننەتە بە باشتر لە خۆیو، پێویستە وەك خۆی وەڵامی بدەنەوە.

لەوبارەوە چەند شتێك دەخەینەڕوو:

یەکەم: (تَحِيَّة) یانی چی؟

کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ ﴾، وشەی (تَحِيَّة) کە لە شوێنی دیکەشدا هاتوە: بۆ وێنە: لە سووڕەتی (المجادلة)دا خوای بە بەزەیی

دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا جَآءُوكَ حَيَّوۡكَ بِمَا لَمۡ يُحَيِّكَ بِهِ ٱللَّهُ ۝٨﴾، هەروەها لە سوورەتی (النور)یشدا دەفەموێ: ﴿فَسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۡ تَحِيَّةٗ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُبَٰرَكَةٗ طَيِّبَةٗ ۝٦١﴾، (قُرطُبي) لە تەفسیرەکەی خۆیدا ئاوا پێناسەی تەحییەی کردوە، دەڵێ: (التَحِيَّةُ تَفْعِلَةُ مَن حَيَّيتُ... وَالتَحِيَّةُ السَّلامُ، وَأصْلُ التَحيَّةِ الدُّعَاءُ بِالْحَيَّاة)(١).

(تَحِيَّة) ئێمە بە کوردیی دەڵێین: سلاو، سلاوکردن، تەفعیلەیە لە (حَيَّيت)، (حَيَّيتُ) واتە: پێمگوت: بژیەی، وە (تَحِيَّة) سەلامە، وە (تَحِيَّة) لە ئەسڵدا ئەوەیە کە تۆ دوعا بۆ کەسێك بکەی کە بژیێو بەردەوام بێ.

دووەم: (تَحِيَّة) چەند جۆرەو بە چەند جۆر دەگونجێ سلاو بکرێ؟

لە ڕاستیدا ئەوە بەپێی عادەتو باوی میللەتانە، یانی: ئینگلیز بە شێوەیەك سلاو دەکەن، ئەمریکیی بە شێوەیەك، فەڕەنسیی بە شێوەیەکی دیکە، هیند بە شێوەیەك، کورد بە شێوەیەك، وە هەروەها چەند میللەت هەن لەوانەیە ئەوەندە جۆرە سلاوکردنە هەبن، هەر کەسە بە زمانی خۆیو بە شێوەی خۆی، هەیە بە دەست ئیشارەت دەکات، هەیە دەست بە سینگیەوە دەنێ، هەیە بە پەنجەی ئیشارەت دەکات، هەیە سەر دەلەقێنێ، هەیە بە قسەی دەریدەبڕێ، سلاوکردن زۆر جۆری هەیە، بەڵام سلاوکردنێك کە بۆ مسوڵمانان دانراوەو پەسندەو چاکەو خوا هەڵیبژاردوە، ئەوەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿فَإِذَا دَخَلۡتُم بُيُوتٗا فَسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۡ تَحِيَّةٗ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُبَٰرَكَةٗ طَيِّبَةٗ ۝٦١﴾، واتە: ئەگەر چوونە ماڵەکانەوە سلاو لە خۆتان بکەن، یان سلاو لە یەکدی بکەن، سلاوێك کە لەلایان

---

(١) الجامع لأحكَام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٢٥٩).

خواوەیە، بە پێزەو پاكو چاكە، كە بریتییە لە: (السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وبركاتُهُ) واتە: ئەو سڵاوە لە یەكدی بكەن.

بەڵام مادام خوا سبحانەو تعالى دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَآ أَوْ رُدُّوهَآ ﴾، هەر كات سڵاوتان لێكرا بە هەر سڵاو لێكردنێك، بە باشتر لە خۆی، یان وەك خۆی وەڵامی بدەنەوە، كەواتە: هەر جۆرە سڵاوێكت لێكرا، پێویستە وەڵام بدرێتەوە، جا جاری وا ڕەنگە ئەو جۆرە سڵاوكردنەی كەسێك دەیكات، ئەوەی تۆ نەبێو هی ئیسلامەتیی نەبێو نەڵێ: (السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ) بەڵام گرنگ ئەوەیە دەبێ تۆ وەڵامی بدەیەوە، بە باشتر لە خۆی، یان بە لای كەمەوە وەكو خۆی.

سێیەم: حوكمی سڵاولێكردن (تَحِيَّة) چییە؟

زانایان لەسەر ئەوە یەك دەنگن كە سڵاوكردن سوننەتە، واتە: بیكەی پاداشتی هەیە، نەیكەی گوناهت ناگاتێ، بەڵام وەڵامدانەوەی فەرزە، وەك (قُرطُبي) لەوبارەوە گوتوویەتی: (أَجْمَعَ العُلَمَاءُ عَلَى أنَّ الإبتَدَاء بِالسَلامٍ سُنَّة مُرَغّبٌ فِيهَا وَرَدُّهُ فَرِضَةٌ...)[1]، واتە: زانایان یەك دەنگن لەسەر ئەوە كە لە سەرەتاوە سەلامكردن سوننەتەو شتێكە خەڵكی بۆ هاندراوە، بەڵام وەڵامدانەوەكەی پێویستە، واتە: لەسەر وەڵامنەدانەوەی سڵاو، ئینسان گوناهبار دەبێ.

مەسەلەی سێیەم: لەم مەسەلەیەدا چەند شتێك باس دەكەین دەربارەی سڵاوكردنو، وەڵامدانەوەی، لە حەوت كورتە خاڵدا:

١/ سڵاوكردنو وەڵامدانەوەی یەكێك وەبری كۆمەڵێك دەكەوێت: كۆمەڵێك دەچن بۆ شوێنێك، یەكێكیان سڵاو بكات، وەبری ئەوانی دیكەش دەكەوێ، كۆمەڵێك دانیشتوون سڵاویان لێدەكرێ، یەكێكیان وەڵام

---

[1] الجامع لأحكَام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٢٦٠).

بداتەوە، ئەوە وەبری ئەوانی دیکەش دەکەوێ، بەڵگەمان لەوبارەوە ئەم فەرمایشتەیە: ﴿عَنْ عَلِيّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اَللَّهِ ﷺ «يُجْزِئُ عَنْ اَلْجَمَاعَةِ إِذَا مَرُّوا أَنْ يُسَلِّمَ أَحَدُهُمْ، وَيُجْزِئُ عَنْ اَلْجَمَاعَةِ أَنْ يَرُدَّ أَحَدُهُمْ»﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٥٢١٠) وَحَسَّنَهُ الألباني في (إرواء الغليل) برقم: (٧٧٨)، واته: عەلی کوڕی ئەبی طالیب خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: وەبری کۆمەڵێك دەکەوێ ئەگەر بە شوێنێکدا تێپەڕین، یەکێکیان سەلام بکا، وەبری هەموویان دەکەوێ، کە یەکێکیان وەڵامداتەوە.

بۆ ئەوەی کە سڵاو دەکەن، نەبێتە گەڕەلاوژە، وە وەڵامدانەوەکەش بە هەمان شێوە، ئیسلام بۆ هەموو شتێك ڕێكو پێکیی پێ چاکەو، ڕێكو پێکیی داناوە.

٢/ سوار سڵاو لە پیادە دەکا، ڕێڕەویی لە دانیشتوو، کەم لە زۆران، گچکە لە گەورە: بە پێی ئەم فەرموودەیە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ والصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٠٦٣٢)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٦٢٣٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٦١١)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥١٩٨)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٧٠٣)، واته: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: سوار سڵاو لە پیادە دەکات، وە ڕۆیشتوو (ئەوەی ڕێڕەوییە) سڵاو لە دانیشتوو دەکات، وە کەم سڵاو لە زۆران دەکات، وە گچکە سڵاو لە گەورە دەکات، وە هی کەم تەمەن لە هی بە تەمەن.

٣/ ئەگەر کەسێك سڵاوی کەسێکی پێ گەیەندرا لە کەسێکەوە، دەبێ سڵاوی لێ بکاتەوە: لەوبارەوە ئەم فەرموودەیە هەیە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا عَائِشَةُ! هَذَا جِبْرِيلُ

يَقْـرَأُ عَلَيْـكِ الـسَّلام، فَقُلْـتُ: وَعَلَيْـهِ الـسَّلامُ وَرَحْمَـةُ اللَّـهِ وَبَرَكَاتُـهُ»﴾ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بـرقم: (٦٢٥٣)، وَمُسْلِمٌ بـرقم: (٦٢٥١)، وَابْـنُ حِبَّـانَ بـرقم: (٧٠٩٨)، وَالطَّبَرَانـيُّ فـي (الكبيـر) بـرقم: (٨٨)، واتـه: عائيـشـه خـوا لـێی ڕازی بـێ دەڵـێ: ڕۆژێـك پێغەمبـەری خـوا ﷺ پێـی فـەرمووم: ئـەی عائیـشـە! ئـەوە جیبریلـە سـەلامت لـێ دەكـات، منیش گـوتم: سـەلامو ڕەحمـەتو بەرەكەتەكانی خوای لـێ بێ، ئنجا عائیشـە دەڵـێ: ئەو شـتێكی دەبینـی كە من نەمدەبینی، واتە: ئەو جیبریلی دەبینی من نەمدەبینـی.

٤/ وا باشـە بابـای سـڵاو گەیەنـەریش سـەلامی لـێ بكرێتـەوە: بـە پێـی ئـەم فەرموودەیـە: ﴿جَـاءَ رَجُـلٌ إِلَى النَّبِـيِّ ﷺ فَقَـالَ إِنَّ أَبِـي يُقْرِئُـكَ الـسَّلامَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عَلَيْكَ وَعَلَى أَبِيكَ السَّلامُ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بـرقم: (٢٣١٥٣)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥٢٣١)، وَالنَّسَائِيُّ فـي (الْكُبرى) بـرقم: (١٠٢٠٥)، وَالبَيْهَقِيُّ فـي (شـعب الإيمان) بـرقم: (٨٩٢٠)، وَحَسَّنَهُ الألبـاني فـي (سُنَن أبي دَاوُد)، واتە: پیاوێك هاتـە لای پێغەمبـەر ﷺ گوتی: بابـم سـەلامت لـێ دەكـات، ئـەویش فـەرمووی: سـەلام لە تۆشو لە بابیشـت بێ.

٥/ كە یەكێك سـەلامت لـێ دەكـات نابێ بڵـێی: (عَلَيْكَ السَّلام): لەوبـارەوە ئەم فەرمایشـتە هـەیە: ﴿عَنْ جَابِرِ بْنِ سُلَيْمٍ ؓ قَالَ: لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْـتُ: عَلَيْـكَ الـسَّلامُ يَـا رَسُـولَ اللَّـهِ! فَقَـالَ: «لاَ تَقُـلْ عَلَيْـكَ السَّـلامُ، فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلامُ تَحِيَّةُ الْمَيِّتِ، ولكنِّي قُل: السَّلامُ عَلَيْكَ»﴾ أَخْرَجَـهُ أَبُـو دَاوُدَ بـرقم: (٤٠٨٤)، وصَـحَّحَهُ الألبـاني فـي (السلـسلة الصحيحة) بـرقم: (٢٨٤٦)، واتـە: جابیـری كوڕی سـولەیم خوا لێـی ڕازی بـێ دەڵـێ: گەیـشتمە پێغەمبـەر ﷺ، گـوتم: (عَلَيْـكَ الـسَّلام) ئـەی پێغـەمبەری خوا ﷺ! ئەویش فەرمووی: مەڵـێ (عَلَيْكَ السَّلام) چونكە (عَلَيْكَ السَّلام) سـڵاوكردنی مردوە، بەڵكو بڵـێ: (السَّلامُ عَلَيْكَ).

F/AliBapir1
YouTube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

٦/ دروستە سڵاوکردن لە منداڵانو لە ئافرەتانیش: وەك لەم دوو فەرموودەیەدا هاتوە: ﴿عن سَيَّارٍ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ فَمَرَّ بِصِبْيَان فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، وَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ أَنَس رضي الله عنه فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، وَحَدَّثَ أَنَس أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٦٢٤٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٦٢٨)، والتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٦٩٦)، واتە: سەیار (ناوی یەکێکە لە پێشینانی چاك) دەڵێ: لەگەڵ ثابیت دەرۆیشتم ثابیت (دیارە یەکێك بووە لە شوێنکەوتووان - تابعین-) بە لای کۆمەڵە منداڵێکدا تێپەڕی سەلامی لێکردن، وە باسی کرد (واتە: ثابیت باسی کرد) کە لەگەڵ ئەنەس (ئەنەسی کوڕی مالیك)دا بە لای منداڵاندا ڕۆیشتوە بە ڕێگەدا سەلامی لێکردوون، وە ئەنەسیش باسی کردوە کە لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ بە ڕێ دا ڕۆیشتوە، بەلای منداڵاندا تێپەڕبووە، سەلامی لێکردوون، کەواتە: ثابیت لە ئەنەس، ئەنەسیش لە پێغەمبەرەوە ﷺ وەریگرتوە، ئەوە بە نسبەت سڵاوکردن لە منداڵان، وە بە نسبەت سڵاوکردن لە ئافرەتانیش، ئەم دەقە هەیە: ﴿عَنْ أَسْمَاءُ بِنْتُ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَرَّ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ فِي نِسْوَةٍ فَسَلَّمَ عَلَيْنَا﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٢٩١٩)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٥٢٠)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٨٢٣)، واتە: ئەسمائی کچی یەزید خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: ئێمە کۆمەڵە ئافرەتێك بووین پێغەمبەر ﷺ بە لاماندا تێپەڕی، سڵاوی لێکردین.

٧/ سڵاوکردن لە گۆڕستان: ئەگەر بە لای گۆڕستانێکی ئیمانداراندا ڕۆیشتی، ئەوە سوننەتە سڵاویان لێ بکەی، بە پێی ئەم فەرمایشتە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ قُلْتُ: كَيْفَ أَقُولُ لَهُمْ يَا رَسُول اللَّهِ ﷺ؟! قَالَ: قُولِي: «السَّلامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ

FM.AliBapir
Youtube/AliBapir
FM.Media.AmeerOffice

اللَّهُ بِكُمْ لَلاحِقُونَ» ﴾، (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٢٢٥٢)، واتە: عائیشە خوا لێی ڕازی بێ (دیارە لە پێغەمبەری خوای ﷺ پرسیوە کە چۆن سڵاو لە مردووان بکات، لە گۆڕستاندا) گوتوویەتی: ئەی پێغەمبەری خوا ! چۆنیان سڵاو لێ بکەم؟ ئەویش فەرمووی: بڵێ: سڵاو لە خاوەنی ئەو مەنزڵگایانە لە ئیمانداران و لە مسوڵمانان، وە خوا بەزەیی بێتەوە بە پێشووەکانمان داو بەوانی دواییشماندا، وە ئێمەش هەر کاتێ خوا ویستی پێتان دەگەین، ئێوە ڕۆیشتوون (چوونە شاری خامۆشان) ئێمەش لە نۆرەی خۆماندا پێتان دەگەین. کوردەواریی بە گۆڕستان دەڵێن: شاری خامۆشان.

مەسەلەی چوارەم: گرنگیی سڵاوکردن: پێغەمبەری خوا ﷺ دەربارەی گرنگیی سڵاوکردن دەفەرموێ: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلاَ تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوَلاَ أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ» ﴾، (أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٩٠٧٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٩٢)، واتە: ناچنە بەهەشتێ، هەتا ئیمان نەهێنن، ئیمانیش ناهێنن تاکو یەکدیتان خۆشنەوێ، شتێکتان پێ بڵێم ئەگەر بیکەن ببێتە هۆی یەکدی خۆشویستنتان؟ سڵاو بڵاوبکەنەوە لە نێوان خۆتاندا، (دیارە مەبەست هەر ئەوەنیە لە ڕێی پێی بگەی بڵێی: سەلامون عەلەیك ! بچۆ سەردانیشی بکە، بە نامە بۆی بنێرە، تەلەفۆنی بۆ بکە، یانی: بە هەر شێوەیەك لە شێوەکان، هەواڵی یەکدی بپرسن و سڵاو لە یەکدی بکەن).

مەسەلەی پێنجەم: سڵاوکردن و سڵاو لێکران لەلایان کافرانەوە، چۆنەو حوکمەکەی چییە؟ لەوبارەوە زانایان ڕاجیاییان هەیە:

هەندێك دەڵێن: دروستە سڵاو لە کافران بکەین.

هەندێك دەڵێن: دروست نیە.

هەندێك دەڵێن: دروستە وەڵامیان بدەیەوە.

هەندێك دەڵێن: دروست نیە.

بەڵام من بە بۆچوونی خۆم دوای ئەوەی کە زۆر لەو مەسەلەیەدا لێکۆڵینەوەم کردووەو زۆر شتم خوێندۆتەوە، پێموایە لەبەرئەوەی خوای دادگەر فەرمانی بە ئیمانداران کردوە، کە چاکە بکەن‌و چاکە بڵێن، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿وَأَحۡسِنُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ١٩٥﴾ البقرة، واتە: چاکە بکەن خوا چاکەکارانی خۆشدەوێ، هەروەها دەفەرموێ: ﴿وَقُولُواْ لِلنَّاسِ حُسۡنٗا ٨٣﴾ البقرة، واتە: چاکە بە خەڵکی بڵێن، وە پاشان خوای بەخشەر دەفەرموێ: ﴿لَّا يَنۡهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ وَلَمۡ يُخۡرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمۡ أَن تَبَرُّوهُمۡ وَتُقۡسِطُوٓاْ إِلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُقۡسِطِينَ ٨﴾ الممتحنة، واتە: خوا لێتان قەدەغە ناکات کەسانێك کە جەنگتان لەگەڵ ناکەن لە دیندا، (لەسەر دین لەگەڵتان بە شەڕ نایەن)، وە لە ماڵ‌و حاڵی خۆشتان وەدەرتان نانێن (با کافریش بن، خوا ڕێتان لێ ناگرێ) کە چاکەیان لەگەڵ بکەن، وە لەگەڵیشیان بەخشندە بن، بێگومان خوا بەخشەرانی خۆشدەوێن.

بۆیە من پێموایە مسوڵمان پێویستە هەمیشە دەستی چاکەو جوامێریی‌و چاکەکارییان بەسەر غەیری خۆیانەوە بێ، بۆیە پێویستە نامسوڵمانانیش لە بواری سڵاوکردندا، هەمان مامەڵەی مسوڵمانیان لەگەڵدا بکرێ، یانی: سوننەت‌و پەسندە سڵاویان لێ بکرێ‌و، کە سڵاویشیان کرد پێویستە وەڵامیان بدرێتەوە، بەڵام لێرەدا پرسیارێك دێتە پێشێ: ئەدی ئێمە هەندێ فەرمایشتی پێغەمبەرمان ﷺ هەن کە دەفەرموێ: سڵاو مەکەن لە کافران، چۆن لێکیان بدەینەوە؟ بۆ وێنە ئەم فەرموودەیە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لاَ تَبْدَءُوا الْيَهُودَ وَلاَ النَّصَارَى بِالسَّلاَمِ، فَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَقِهِ»﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨٥٤٢)،

وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٦٢٦)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥٢٠٥) وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٧٠٠) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، واته: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: کە دەگەنە جوولەکەو نەصرانییەکان، ئێوە دەستپێشخەر مەبن بۆ سڵاولێکردنیان، وە ئەگەر لە ڕێیەکدا بە یەکێکیان گەیشتن هەوڵبدەن بیخەنە شوێنی تەنگەبەرەوە، واتە: بۆخۆتان بە نێوە ڕاستی ڕێدا بڕۆنو با ئەو بکەوێتە کەناری ڕێیەکە، هەروەها لە فەرموودەیەکی دیکەدا هاتوە: ﴿عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ»﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٨٥٤٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٦١٨)، واته: ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر خاوەن کتێبەکان سڵاویان لێکردن بڵێن: (وَعَلَيْكُمْ) لە ئێوەش، هەر ئەوەندە، بڵێن. جا ئایا ئەمە چۆنەو چۆن وەڵام دەدرێتەوە؟!

وەڵامەکەی ئەوەیە کە من پێموایە ئەوە مامەڵەی مسوڵمانانو پێغەمبەر ﷺ بووە لەو کاتەدا، لەو بارودۆخە سیاسییەدا کە جوولەکەو نەصرانییەکان دژایەتیی ئەهلی ئیسلامیان کردوە، وەکو لە فەرمایشتی دیکەدا هاتوە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ الْيَهُودَ أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ، قَالَ: وَعَلَيْكُمْ﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٥٦٢١)، واته: عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: کە جوولەکەکان دەهاتنە لای پێغەمبەر ﷺ دەیانگوت: (السَّامُ عَلَيْكَ) واتە: ﴿(الموتُ عَلَيْكَ) مردن بۆ تۆ، پێغەمبەر ﷺیش بڵێ چی؟﴾ ئەویش دەیفەرموو: (وَعَلَيْكُم) لەسەر خۆتان، یانی: ئەگەر سەلامە لەسەر خۆتانو، ئەگەر مردنیشە هەر لەسەر خۆتان، کەواتە: دەبێ ئەوە لەبەرچاو بگیرێ کە بارودۆخی تایبەتیی ئەو کاتە وایکردوە کە پێغەمبەر ﷺ ئاوا بفەرموێ، ئەگەرنا بەپێی چەمکی گشتی ئایەتەکانو، وە چەمکی گشتی فەرمایشتەکانی دیکەی پێغەمبەر ﷺ، کافریش مادام چاکەکاربێو مادام شەڕانیی نەبێو دژایەتیی

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AliBapirOffice

مسولْمانان نەکات، پێویستە مامەڵەی باشی لەگەڵدا بکرێ، بەڵکو پێویستە ئێمە لەوان چاکتر بین، وەك لەوان بۆ ئێمە.

ئینجا لەوبارەشەوە دەتوانین زۆر بەڵگە بێنینەوە:

یەکەم: ئایەتەکان بە گشتی کە باسی چاکە کردنو چاکە گوتن دەکەن لەگەڵ خەڵکدا، بە گشتی، بە مسولْمانو نامسولْمانەوە، کە پێشتر ئاماژەمان پێدان.

دووەم: هەروەها فەرمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺیش هەر ئەوە دەگەیەنن، کە ئامانە هەندێکیانن:

١/ ﴿عَنْ عَبدِاللَّهِ بْنِ السَّلامِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: «أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلامَ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصِلُوا الأَرْحَامَ، وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ، تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلامٍ»﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٣٨٣٥)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٤٨٥) وَقَالَ: صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (١٣٣٤)، وَالحَاكِمُ برقم: (٤٢٨٣)، وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٥٦٩)، واته: عەبدوڵڵای کوڕی سەلام خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەی خەڵکینە! سەلامکردن بلاوبکەنەوە، خواردن بدەن بە خەڵك، پەیوەندیی خزمایەتیی بگەیەنن، بە شەوێ کە خەڵك خەوتوە نوێژێ بکەن، بە سەلامەتیی دەچنە بەهەشتێ.

مانای وایە بە گشتی فەرموویەتی سەلام بلاوبکەنەوە.

٢/ ﴿عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الإِسْلامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ»﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٥٨١)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (١٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٥٩)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥١٩٤)، وَالنَّسَائِيُّ في (الكبرى) برقم:

(١١٧٣١)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٢٥٣) وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٠٥)، واتە: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەری خوا ﷺ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ! ﷺ چ جۆرە مسوڵمانەتییەك باشترە؟ (واتە: چ كردەوەیەك لە ئیسلامدا باشە؟)، فەرمووی: خواردن بدە بە خەڵكی، وە سەلام بكەی لەو كەسەی كە دەیناسیو لەوەی كە نایناسی.

دیارە ئەوەی كە نایناسی، دەگونجێ نامسوڵمان بێ، كەواتە: سڵاولێكردنی نامسوڵمانان دروستە .

٣/ ﴿عَنْ أسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ رضي اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ عَلَى مَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَالْمُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الأَوْثَان، وَالْيَهُودِ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ النَّبِيُّ ﷺ»﴾، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٦٢٤٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٦٢٨)، والتِّرمِذيُّ برقم: (٢٦٩٦)، واتە: ئوسامەی كوری زەید خوا لێیان ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ بەلای مەجلیسێكدا تێپەڕی، كۆمەڵە خەڵكێكی تێكەڵی لێبوو، لە مسوڵمانانو لە هاوبەشدانەرەكان، ئەوانەی كە بت دەپەرستن، وە لە جوولەكەكان، پێغەمبەریش سەلامی لێكردن.

٤/ ﴿وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﵁: إِنَّ أَبْخَلَ النَّاسِ مَنْ بَخِلَ بِالسَّلاَمِ﴾، أَخْرَجَهُ الدَيْلَمِي برقم: (٨٢٧)، وَحَسَّنَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٦٠١)، وابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٤٩٨)، وَقَالَ شُعيب الأرنؤوط: إِسنَادُهُ صَحِيح عَلَى شَرْطِ مُسْلِم)، واتە: ئەبو هوڕەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: ڕژدترینو چرووكترین كەس، كەسێكە كە لە سڵاوكردنیشدا چرووكەو سڵاو لە خەڵكی ناكات.

٥- هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمودەیەكی دیكەدا كە (الطبراني و البيهقي) لە ئەبو ئومامەوە هێناویانە، فەرموویەتی: ﴿إِنَّ اللَّه تَعَالَى جَعَلَ السَّلامَ تَحِيَّةً لأُمَّتِنَا وَ أَمَانَاً لأَهْلِي ذِمَّتِنَا﴾، رَوَاهُ البَيْهَقِيُّ في

(الشعب) برقم: (٨٧٩٨)، وَضَعَّفَهُ الألباني في (السلسلة الضعيفة) برقم: (٣٠٦٤)، واتە: خوای بەرز سەلامکردنی کردوە بە سڵاوی ئۆممەتمان (السَّلاَمُ عَلَيْكُم وَرَحْمَةُ اللَّهِ وبركاتهُ) سڵاوی ئۆممەتی ئێمەیە، وە کردووشیەتی بە ئەمان بۆ ئەوانەی کە لەگەڵماندا هاوپەیمانن، واتە: نامسوڵمانن، بەڵام لەگەڵماندا دەژین و لە وڵاتی مسوڵمانانندا، دەبێ سەلام لەوانیش بکرێ.

٦/ ﴿عَنْ إبن أبي حَاتِم عَنْ عِكْرَمَةَ عَنْ عَبْدِاللَّهِ ابْن عَبَّاسٍ قَالَ: مَنْ سَلَّمَ عَلَيْكَ من خَلْقِ اللَّهِ، فَارْدُدْ عَلَيْهِ وَإنْ كَانَ مَجُوسِيّاً﴾⁽¹⁾، واتە: ئیبنو ئەبی حاتەم لە عیکرِمەوە ئەویش لە ئیبنو عەبباسەوە دەگێڕێتەوە: کە عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس گوتوویەتی: هەر کەسێك سڵاوی لێکردی لە دروستکراوانی خوا، ئەگەر مەجووسیی و ئاگر پەرستیش بێ، وەڵامی سەلامەکەی بدەوە.

٧/ هەروەها (إبن أبي حاتم) ئەم دەقەشی هێناوە: ﴿عَنِ الشَّعبي أَنَّهُ قَالَ: لِنَصرَانيّ سَلَّمَ عَلَيْهِ، وعليكَ السَّلاَم وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: أَلَيْسَ فِي رَحْمِةِ اللهِ يَعيش﴾⁽²⁾، واتە: شەعبیی (کە یەکێکە لە زانایانی تابیعین) نەصرانییەك سڵاوی لێکرد، ئەویش گوتی: (وَعَلَيْكَ السَّلاَم وَرَحْمَةُ اللَّهِ) سەلامو ڕەحمەتی خوات لێ بێ، لەوبارەوە پرسیاریان لێکرد، چۆن ڕەحمەتی خوای بۆ دەنێرێ؟ گوتی: ئەدی ئەوە نیە لە ڕەحمەتی خوای دا دەژی، واتە: ئەگەر بە ڕەحمەتی خوا نەبێ ناژی، خوا باران دەبارێنێ، ڕەحمەتی خوایە، خوا لەشی ساغ کردوە، ڕەحمەتی خوایە، منداڵی داوەتێ، ڕەحمەتی خوایە، ڕزقی دەدا ڕەحمەتی خوایە، کەواتە: دروستە بە شێوەیەکی جوان وەڵامی سەلامی نامسوڵمانان بدرێتەوە.

---

١) محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٣٣٧).

٢) محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٣٣٧).

وە لەڕاستییدا من پێم وایە ئەگەر لە سەرەتاشەوە بڵێی: (السَّلامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّه) هەر دروستە، با خوا ڕەحمی پێ بکاو هیدایەتی بدات، تۆ مەبەستت ئەوەیە خوا هیدایەتی بدات، نەك مەبەستت ئەوەبێ کە کافریش بێتو خوا بیباتە بەهەشتێ، کە ئەو دوعایە خوا لە ئیبراهیمی وەرنەگرتوە بۆ بابی، تاکو لە ئێمەی وەربگرێ، کەواتە: ئەگەر تۆ بە بابایەکی کافر بڵێی: (السَّلامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّه) هیچ ئیشکالی تێدانیە، چونکە مەبەستت ئەوەیە خوا ڕەحمی پێ بکاتو هیدایەتی بداو ببێتە مسوڵمان.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی شازدەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەماندا شەش (٦) ئایەت لە سوورەتی (النساء) دەتوێژینەوەو تەفسیر دەکەین، کە ئایەتەکانی (٨٨ هەتا ٩٣)ن، لەم ئایەتانەدا سەرەتا خوای کاربەجێ گلەیی لە مسوڵمانان دەکات کە بۆچی لەبارەی مونافیقەکانەوە بوونەتە دوو کۆمەڵ، لە حاڵێکدا کە دەبوو لە بەرانبەریاندا یەك دەستو یەك هەڵوێست بن، پاشان نیەتی ئەو دەغەڵو دووڕووانەیان پێ دەڵێ، کە بریتیە لەوەی وەك خۆیان کافریان بکەن، وە هۆشدارییان پێ دەدات کە نابێ دۆستایەتییان بکەن، مەگەر پەشێمان ببنەوە لە کوفر، وە کۆچ بکەنو بێنە ژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامیی، وە فەرمان بە مسوڵمانان دەکات کە ئەگەر دەغەڵەکان لەسەر پشتکردنە ئیسلامو دژایەتییان بەردەوام بوون، وە ئامادە نەبوون ببنە پێکهاتەیەکی ساغی کۆمەڵگای ئیسلامیی، ئەوە سزایان ئەوەیە کە لە جەنگدا پێیان گەیشتن بیانگرنو بیانکوژن، ئنجا باسی دوو جۆرە خەڵکی دیکە دەکات لە نامسوڵمانان، کە کۆمەڵێکیان پەیوەندییان هەیە بە کۆمەڵێکەوە کە لەگەڵ مسوڵماناندا هاوپەیمانن، وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (دۆستی دۆستم دۆستمە)، یاخود حەز ناکەن نە لەگەڵ مسوڵماناندا، نە لەگەڵ خەڵکەکەی خۆیاندا، تووشی جەنگو تێکگیران ببن، کە ئەوانە خوا لەسەر مسوڵمانانی پێویست دەکات کە دەبێ بێلایەنییەکەیان لێ بسەلمێنن، وە لەگەڵیاندا تێکنەگیرێن، ئنجا باسی کۆمەڵێکی دیکە دەکات لە دەغەڵو مونافیقەکان، کە بە پێچەوانەوە وەك سەگی نهێنگر هەر لە دەرفەتێك دەخەفتێن بۆ زەبر وەشاندن لە مسوڵمانان، وە ئەوانە مسوڵمانان نابێ دەستیان لێ بپارێزن، کە لە جەنگدا لێیان هەڵکەوتن، پاشان خوای دادگەر باسی هەردوو جۆرە کوشتنی هەڵەو کوشتنی بە ئەنقەست دەکات،

واتە: (القَتْلُ الْخَطَأ) (القَتْلُ الْعَمْد)، وە بە وردیی باسی سزای کوشتنی بە هەڵە دەکات، وە سزای قیامەتی کوشتنی بە ئەنقەستیش دەخاتەڕوو.

﴿فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ وَٱللَّهُ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَهۡدُواْ
مَنۡ أَضَلَّ ٱللَّهُۖ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ﴿٨٨﴾ وَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ
فَتَكُونُونَ سَوَآءٗۖ فَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ أَوۡلِيَآءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَخُذُوهُمۡ
وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡۖ وَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ
يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ
يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ
وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ ءَاخَرِينَ يُرِيدُونَ
أَن يَأۡمَنُوكُمۡ وَيَأۡمَنُواْ قَوۡمَهُمۡ كُلَّ مَا رُدُّوٓاْ إِلَى ٱلۡفِتۡنَةِ أُرۡكِسُواْ فِيهَاۚ فَإِن لَّمۡ يَعۡتَزِلُوكُمۡ وَيُلۡقُوٓاْ
إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ وَيَكُفُّوٓاْ أَيۡدِيَهُمۡ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡۚ وَأُوْلَٰٓئِكُمۡ
جَعَلۡنَا لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا ﴿٩١﴾ وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٍ أَن يَقۡتُلَ مُؤۡمِنًا إِلَّا خَطَـٔٗاۚ
وَمَن قَتَلَ مُؤۡمِنًا خَطَـٔٗا فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ وَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ إِلَّآ أَن
يَصَّدَّقُواْۚ فَإِن كَانَ مِن قَوۡمٍ عَدُوّٖ لَّكُمۡ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖۖ
وَإِن كَانَ مِن قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٞ فَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ
وَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖۖ فَمَن لَّمۡ يَجِدۡ فَصِيَامُ شَهۡرَيۡنِ مُتَتَابِعَيۡنِ تَوۡبَةٗ مِّنَ
ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴿٩٢﴾ وَمَن يَقۡتُلۡ مُؤۡمِنٗا مُّتَعَمِّدٗا فَجَزَآؤُهُۥ
جَهَنَّمُ خَٰلِدٗا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمٗا ﴿٩٣﴾﴾.

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

{(ئەی مسولْمانینە!) ئەوە بۆچی لەبارەی مونافیقەکانەوە کە خوا بە هۆی ئەووەوە کە (لە ڕەفتارو کرداری خراپ) وەدەستیان هێناوە، سەرەوبنی کردوون، بوونەتە دوو دەستە (واتە: ئێوە لە بەرانبەریاندا بوونەتە دوو دەستە!) ئایا دەتانەوێ ڕێنمایی کەسانێك بکەن کە خوا گومڕای کردوون؟ وە هەرکەسێکیش خوا گومڕای بکات، هیچ ڕێ(ی دەربازبوون)ت بۆی چنگ ناکەوێ ﴿٨٨﴾ حەزیان کرد وەك چۆن خۆیان بێبڕوا بوون، ئێوەش بێبڕوابن‌و وەك یەکتان لێ بێ، مادام وایە هیچ کەس لە نێوانیاندا بە دۆست مەگرن، هەتا لە ڕێی خوادا کۆچ دەکەن، جا ئەگەر پشتیان کردەوە (وە لەسەر دژایەتییکردنتان بەردەوام بوون) ئەوە لە هەر جێیەك بینیتانن، بیانگرن‌و بیانکوژن‌و، هیچ کەسێکیان لەنێودا مەکەنە پشتیوان‌و یاریدەدەر ﴿٨٩﴾ بێجگە لەوانەی کە پەیوەستن بە کۆمەڵێکەوە کە لەنێوان ئێوەو ئەواندا پەیمان هەیە، یان هاتوونە لاتان‌و سینەیان تەنگ بووە کە (ناچاربن) جەنگی ئێوە بکەن، یان جەنگی خەڵکەکەی خۆیان بکەن، وە ئەگەر خوا ویستبای بەسەر ئێوەیدا زاڵ دەکردن، وە لە دژتان دەجەنگان، جا ئەگەر خۆیان لێ دوورگرتن‌و لە دژتان نەجەنگان، وە ئاشتییان لەگەڵتان نواند، ئەوە (بزانن کە) خوا بە هیچ جۆرێك ڕێی نەداون لە دژیان (بجەنگن) ﴿٩٠﴾ بەلاّم کەسانێکی دیکە لەوان (بێبڕوایان) دەبینن، دەیانەوێ کە لەلایەن ئێوەش دڵنیاو هێمن بن‌و، لەلایەن خەڵکە (بێبڕوایە)کەی خۆشیانەوە دڵنیاو هێمن بن، هەرکات گێڕدرانەوە بۆلای ئەهلی کوفرو گرفتاریی تێیدا سەرەو بن دەکرێن، جا ئەوانە ئەگەر خۆیان لە ئێوە دوور نەگرت‌و، ئاشتییان لەگەڵ نەنواندن‌و، دەستیان (لێتان) نەپاراست، ئەوە لە هەر جێیەك بەرپەلتان کەوتن

F/AliBapir/Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

لە جەنگدا، بیانگرنو بیانکوژن، وە ئەوانە بەڵگەی ئاشکرامان بۆتان ڕەخساندوە لەسەریان (٩١) وە هیچ بڕوادارێك بۆی نیە بڕوادارێك بكوژێ، مەگەر بە هەڵە لە دەستی بكوژرێ، وە هەر كەسێكیش بە هەڵە بڕوادارێك بكوژێ دەبێ (لە كەفارەتیدا) كۆیلەیەكی بڕوادار ئازاد بكاتو، خوێنێكیش بگەیەنێتە دەستی كەسوكارەكەی مەگەر (كەسوكارەكەی) چاكەو خێر بكەن (و خوێن وەرنەگرن، هەمووی یان بەشێكی) وە ئەگەر كوژراوەكە لە كۆمەڵێكی دوژمنتان بوونو ئەویش بڕوادار بوو، ئەوە (خوێنی نیەو كەفارەتەكەی ئازادكردنی كۆیلەیەكی بڕوادارە، وە ئەگەر (كوژراوەكە) لە كۆمەڵێك بوون كە لەنێوان ئێوەو ئەواندا پەیمان هەبوو، ئەوە (سزایەكەی) خوێنێكی تەسلیم كراوە بە كەسوكاریو ئازادكردنی كۆیلەیەكی بڕواداریشە، جا هەر كەس (كۆیلەی) چنگ نەكەوت، دەبێ وەك گەڕانەوە بۆ لای خوا دوو مانگ بەڕۆژووبوونی لەسەر یەك (كەفارەت)ی لەسەرە، وە خواش زانای كاربەجێیە (٩٢) وە هەر كەسێك بڕوادارێك بە ئانقەست بكوژێ، ئەوە سزایەكەی (لە دواڕۆژدا) دۆزەخە، تێیدا هەمیشەیی دەبێ، وە خوا لێی تووڕەبووەو، نەفرینی لێكردوەو، ئازارێكی مەزنی بۆ ئامادە كردوە(٩٣)} .

شـیکـردنـەوەی هـەندێـك لە وشـــەكان

(أَرۡكَسَهُم): (الرَّكْسُ: قَلْبُ الشَّيءِ عَلَى رَأسِهِ، ﴿ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْ ﴾ : أي رَدَّهُمْ إِلى كُفرِهِم)، (رَكْسُ) بریتیه له سەرەوبنکردنی شتێك، قەڵبی بکەیەوە، کە لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْ ﴾، واتە: خوا گێڕاونیەوە بۆ کوفرەکەیان بە هۆی کردەوە خراپەکانیانەوە، ئەمە لێی وەردەگیرێ کە ئینسان بە هۆی کردەوەی خراپەوە بەرەو کوفر دەچێ.

(يَصِلُونَ): (الإِتصالُ: إِتِّحَادُ الأَشيَاءِ بَعْضُهَا بِبَعْض،وَيُضادُّهُ الإِنفِصَال)، (يَصِلون)، واتە: پەیوەست دەبنەوە، چونکە دەڵێ: (إتصال) بریتیە لەوە کە چەند شتێك پێکەوە بلکێن، وە پێچەوانەی (إِتصال)، (إِنفِصَال)ە، واتە: لێکپچڕان.

(حَصِرَتۡ): واتە: تەنگ بوون، (الحَصْرُ: التَّضْيِّيق، حَصَرت: ضَاقَتْ) بە مانای تەنگ پێ هەڵچنین دێ (حَصِرَتْ)، واتە: (ضَاقَتْ) تەنگ بوو.

(ٱعۡتَزَلُوكُمۡ): واتە: کەناریان گرت، یاخود خۆیان لێ دوورگرتن، (الإِعتِزَالُ تَجَنُّبُ الشَّيءِ بِالبَدَنِ أَو بِالْقَلْبِ)، (إِعتزَال) بریتیە لە خۆ دوورگرتن لە شتێك بە جەستە، یاخود بە دڵ.

(ٱلسَّلَمَ): (السَّلاَمُ، والسَّلَم، والسَّلْم: الصُّلْح)، (السَّلَمْ) واتە: ئاشتیی و تەبایی و پێچەوانەکەی بریتیە لە جەنگ و شەڕ.

(يَأۡمَنُوكُمۡ): واتە: لێتان ئەمین بن، لێتان دڵنیابن، (أَصْلُ الأَمْنِ طَمْأنِينَةُ النَّفْسِ وَزَوَالُ الخَوْفِ، أَمِنَ يَأمَنُ أَمناً وأَمَاناً: اطْمَأن وَلَمْ يَخَف)، وشەی: (أَمْن) لە ڕیشەدا بە مانای ئارامگرتنی دڵ و لاچوونی ترس دێ، دەگوترێ: (أَمِنَ يَأمَنُ أَمناً وأَمَاناً) واتە: دڵنیا بووەوە نەترسا.

(**ٱلْفِتْنَةِ**): (وأَصْلُ الفِتْنَةِ إِدْخَالُ الذَّهَبِ النَّارَ لَتَظْهَرَ جَوْدَتهُ مِنْ رِدَاءَتِهِ)، وشەی (فِتْنَة) لە ڕیشەی زماندا بە مانای ئەوە دێ زێڕ لەنێو ئاگردا دابنێی بۆئەوەی زێڕە ساغەکە لەگەڵ ئەو کانزایانەی ڕەگەڵی خراون، لێك جیاببنەوە، کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (زێڕی سور لە ئاگر ناترسێ)، زێڕی سوور هەرچەندە بیسووتێنی کەم ناکات هەر زێڕە، بەڵام ماددەکانی دیکەی لێ جیادەبنەوە، ئەسڵی وشەی فتنە لەوەوە هاتوە، بەڵام دوایی بە مانای ئازاردانیش هاتوە، یاخود واتە: سزادان، وە بە مانای هۆکارەکانی سزادان دێ، وە بە مانای ئەشکەنجەدانیش دێ.

(**ثَقِفْتُمُوهُمْ**): واتە: بەر پەلتان کەوتن، (الثَّقِفُ: الحِذقُ فِي إِدرَاكِ الشَّيء وَفِعْلِهِ) (ثقف) ئەوەیە شتێك بە وریایی بیزانی، یان بە هۆشیارانەو بە وردیی یاخود بتوانی بە چاکیی‌و بە وریایی بیکەی، (ثُمَّ يُتَجَوَّزُ بِهِ فَيُسْتَعْمَلُ فِي الإِدرَاك) دوایی بەکارهێنراوە بۆ هەر شتێك کە بەر پەلت بکەوێ.

(**خَطَئًا**) واتە: هەڵە، (الخَطَأُ: العُدُولُ عَنِ الجِهَةِ. وَهُوَ نَوعَان: أَحَدُهَا: أَنْ تُرِيدَ غَيْرَ مَا تَحْسُنُ إِرادَتُه فَتَفْعَلُهُ: خَطِئَ، يَخْطأُ خَطَأً وخِطْأً)، واتە: هەڵە ئەوەیە کە ئینسان لەو شوێنەی کە دەیەوێ بۆی بچێ لێی لادا، ئەویش دوو جۆرە جۆری یەکەمیان: ئەوەیە کە تۆ شتێکت بوێ کە باش نەبێ بتەوێ، عەرەب بۆ ئەوەیان دەڵێن: (خَطِئَ يَخْطأُ خَطَأً وخِطْأً) واتە: گوناهی کرد، (والثَّانِي: أَن تُرِيدَ مَا تَحْسُنُ فِعْلُهُ، وَلَكِنْ يَقَعُ مِنْهُ بِخِلافِ مَا تريد، فَيُقَالُ: أَخْطَأَ يَخْطَأُ فَهُوَ مُخْطِئ، وَهَذَا قَدْ أَصَابَ فِي الإِرادة وأَخطأَ فِي الفِعْلِ)، بەڵام جۆری دوومیان ئەوەیە کە تۆ شتێکت بوێ کە باش بێ بویستریێت‌و ئەنجام بدرێ، بەڵام تۆ تێیدا بە هەڵەدا بچی، عەرەب بۆ ئەوەیان دەڵێن: (أَخْطَأَ يُخْطِئُ، خَطَأ) یانی: ئەگەر گوترا: (أَخْطَأَ) واتە: شتێکی باشی دەویست، بەڵام بە هەڵەداچووو نەیپێکا، بەڵام

WWW.AliBapir.net F/AliBapir youtube/AliBapir F/Media/AmeerOffice

ئەگەر گوترا: (خَطِأَ يَخْطِيءُ خِطئاً) ئەوە مانای وایە هەر لە ئەسڵدا نیەتەکەی باش نەبووەو بەرەو شتێکی خراپ چووە.

(**وَدِيَةٌ**): واتە: خوێن بەها، کوردەواریی خۆمان خوێنی پێ دەڵێن، ئەو قەرەبووەی کە لە کەسێك وەردەگیرێ کە کەسێکی بە هەڵە کوشتوە، یاخود ئەگەر بە ئانقەست کوشتبێتی، بەڵام کەسوکارەکەی چاوپۆشیی بکەن لە تۆڵەستاندەوەو لە کوشتنەوەی بابای بکوژو، خوێن وەربگرن.

(**مُتَعَمِّدًا**) واتە: بە ئەنقەست (التعَمُّدُ: قَصْدُ الشَّيءِ وَالإِستِنَادُ إِلَيْهِ)، (تعَمُّد): بریتیە لەوەی شتێکت مەبەست بێ، وە پاڵدەیە سەر شتێك، (العَمْدُ وَالتَعَمُّدُ فِي التَّعَارفِ خِلافُ السَّهْوِ وَهُوَ المَقْصُودُ بِالنِيَّةِ)، (عَمْد و تَعَمُّد) پێچەوانەی (سهو)یە، ئەگەر گوترا: (سها) واتە: سەهووی کرد، یانی: بەهەڵەداچووە، بەڵام ئەگەر بگوترێ: (عَمَد، تَعَمّد) واتە: بە ئانقەست ئەو شتەی کرد.

هـۆی هـاتنـه خـوارەوەی ئایەتەکـان

١) هـۆی هاتنـە خـوارەوەی ئـەو ئایـەتە کـە دەفـەرموێ: ﴿ فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ وَٱللَّهُ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَهۡدُواْ مَنۡ أَضَلَّ ٱللَّهُۖ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا (٨٨) ﴾، لـەم ئایەتـەدا خـوا سـەرزەنـشتی مـسولْمانان دەکاتو گلـەیـی یان لـێ دەکات، دەفەرموێ: بۆچی دەربـارەی مونافیقـەکان بوونـە دوو بەش، کە خوا سەرەو بنی کردوون بـە هـۆی کـردەوە خراپەکانیانـەوە، واتـە: گێڕاونیـەوە بـۆ کوفر، پێشـێ هـاتوونە نێو ئیـسلام، دوایـی بـە کردەوەکانیـان شـتی وایـان کـردوە، کـە پێـی کـافر ببنـەوە، لـەوبارەوە چـەند بەسـەرهاتێك گێڕدراونەوە:

أ- ﴿عَـنْ زَيْـدِ بْنِ ثَـابِتٍ ﵁ أَنَّ رَسُولَ اللَّـهِ ﷺ خَـرَجَ إِلَـى أُحُـدٍ فَرَجَـعَ نَـاسٌ مِمَّنْ كَانَ مَعَهُ فَكَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيهِمْ فِرْقَتَيْنِ، فِـرْقَةٌ تَقُول: نَقْتُلُهُمْ و فِرْقَـةٌ تَقُـول: لاَ، فَـأَنزَلَ اللَّـهُ: ﴿ فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ ﴾﴾، (أَخْرَجَـهُ أَحْمَـد بـرقم: (١٨٧)، وَالبُخَـارِيُّ بـرقم: (٤٥٨٩)، وَمُـسْلِمٌ بـرقم: (٢٧٧٦)، وَالتِّرمِذيُّ برقم: (٣٠٢٨)، وَالنَّسَائِيُّ في (الكُبرى) برقم: (١١١١٣)، وَالطَّبَرَانيُّ برقم: (٤٨٠٤)، وَالطَّبَري)، واتـە: زەیـدی کوڕە سـابیت خوا لێـی ڕازی بـێ، دەڵـێ: ئـەم ئایەتـە دەربـارەی ئـەوە هاتـە خـوار کـە پێغەمبـەر ﷺ چوو بۆ جەنگی ئوحود، کۆمەڵێك لەوانـەی کـە لـە خزمەتیـدا چووبوون بـۆ جەنـگ، گەڕانـەوە، هـاوەڵانی پێغەمبـەر ﷺ کەوتنـە ڕاجیـایی لەبارەیانـەوە، دووڕا بوون: هەندێکیان دەیانگوت: با بیانکوژین، وە هەندێکیان دەیانگـوت: نـەخێر، (یاخـود هەندێکـیان دەیانگـوت: هـەر مـسولْمانن‌و هەنـدێکیان دەیانگـوت: مـسولْمان نـین، مەبەسـت لـە کوشـتنەکە هـەر ئەوەیـە واتـە:

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

هەندێکیان گوتوویانە کافر بوونەتەوە، چونکە کافر خوێنی حەڵاڵە لە جەنگدا، وە هەندێکیان گوتوویانە: نەخێر).

ب- ﴿أَخْرَجَ سَعِيد بْنُ مَنْصُور وَابْنُ أَبِي حَاتِم عَنْ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ ﵁، قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّه ﷺ النَّاسَ، فَقَالَ: مَنْ لِي بِمَن يُؤْذِينِي وَيَجْمَعُ فِي بَيْتِهِ من يُؤْذِينِي؟ فَقَالَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ: إِنْ كَانَ مِنَ الأَوسِ قَتَلْنَاهُ، وَإِنْ كَانَ مِن إِخوَانِنَا مِنَ الخَزْرَجِ أَمَرتَنَا فَأَطَعْنَاك، فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَة، فَقَالَ: مَا بِكَ يَا ابْنَ مُعَاذ طَاعَةُ رَسُولِ اللَّه ﷺ وَلَقَدْ عَرَفْتَ مَا هُوَ مِنْكَ، فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ فَقَالَ: إِنَّكَ يَا ابْنَ عبادة مُنَافِقٌ وَتُحِبُّ النِّفَاقَ، فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةً فَقَالَ: أُسْكُتُوا يَا أَيُّهَا النَّاس فَإِنَّ فِينَا رَسُولُ اللَّه ﷺ وَهُوَ يَأْمُرُنَا فَنُنَفِّذُ أَمْرَهُ، فَأَنزَلَ اللَّه: ﴿ فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ ﴾﴾، لُبَاب النقول في أسباب النزول للسيوطي برقم: (٣١٧)، واتە: سەعیدی کوڕی مەنصوورو ئیبنو ئەبی حاتیم لە سەعدی کوڕی موعاذ خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕنەوە دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەر ﷺ وتاری دا بۆ خەڵك گوتی: خەڵکینە! کێ پشتم دەگرێ لە بەرانبەری کەسێکدا کە ئازارم پێ دەگەیەنێ، وە کەسانێك لە ماڵی خۆیدا کۆدەکاتەوە کە ئازارم پێ دەگەیەنن! (کە دیارە لە بارەی بەسەرهاتی بوختان کردنەوە بە دایکمان عائیشەیەوە خوا لێی ڕازی بێ)، سەعدی کوڕی موعاذ (کە سەرۆکی هۆزی ئەوس بوو) هەڵسا گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! ئەگەر ئەو کەسە لە هۆزی ئەوسە، دەیکوژینو سزای دەدەین، وە ئەگەر لە خەزرەجییەکانی برامانن (لە هۆزی بەرانبەر) ئەوە فەرمانمان پێ بکە، ئێمە جێبەجێی دەکەین، سەعدی کوڕی عوبادە (کە سەرۆك هۆزی خەزرەج بوو، وە عەبدوڵلای کوڕی ئوبەییەش لە هۆزی خەزرەج بوو، کە سەرۆکی مونافیقەکان بوو، وە پێغەمبەر ﷺ مەبەستی لەو بوو) هەڵساو گوتی: ئەی کوڕی موعاذ! تۆ مەبەستت فەرمانبەریی پێغەمبەر نیە ﷺ، بەڵام دەزانی ئەو کەسە لە چ هۆزێکە بۆیە وا دەڵێی (واتە: دەزانی عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەییە لە هۆزی منە)، ئنجا ئوسەیدی

کوڕی حوضەیر هەڵساو گوتی: ئەی سەعدی کوڕی عوبادە تۆ موونافیقیو موونافیقەکانت خۆشدەوێن، (یانی: لێك تووڕە بوون)، ئەوجار موحەممەدی کوڕی مەسلەمە هەڵساو گوتی: ئەی خەڵکینە! بێ دەنگ بن، پێغەمبەری خوامان لە نێودایە، چ فەرمانێکمان پێ بکات، جێبەجێی دەکەین، (پێویست ناکات قسە بە یەکدی بڵێین).

بەڵام من ئەو بەسەرهاتە بە دوور دەزانم کە ئەو ئایەتە لەوبارەوە هاتبێتە خوار.

ج- ﴿عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رضي الله عنه، أَنَّ قَوْمًا مِنَ الْعَرَبِ أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ فَأَسْلَمُوا وَأَصَابَهُمْ وَبَاءُ الْمَدِينَةِ وحُمَّاهَا فَأُرْكِسُوا فَخَرَجُوا مِنَ الْمَدِينَةِ، فَاسْتَقْبَلَهُمْ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالُوا لَهُمْ: مَا لَكُمْ رَجَعْتُمْ؟ قَالُوا: أَصَابَنَا وَبَاءُ الْمَدِينَةِ فَاجْتَوَيْنَا الْمَدِينَةَ، فَقَالُوا: أَمَا لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: نَافَقُوا، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَمْ يُنَافِقُوا هُمْ مُسْلِمُونَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَمَا لَكُمْ فِي ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيْنِ﴾﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (١٦٦٧)، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده ضعيف، وقَالَ: والصحيح في سبب نزول الآية ما رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ مِنْ حَديث زَيد بْن ثَابت، وَأَخْرَجَهُ الوَاحِدِي في (أَسباب النزول) برقم: (٣٤٢)، والطَّبري برقم: (١٠٠٦٤) عن السُّدّيّ، (ئەمەیانە زیاتر پێ دەچێت ئایەتەکە بەو بۆنەوە هاتبێتە خوارێ) عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەوف خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: کۆمەڵێك لە عەرەب مسوڵمان بوونو هاتنە لای پێغەمبەر ﷺ لە مەدینە، دوای ماوەیەك نەخۆشییان گرت لە مەدینەدا (دیارە ئاوو هەوای مەدینەیان پێ نەکەوتوە)، تاو لەرزی مەدینەیان گرت وە هەڵگەڕانەوە، (واتە: هەڵگەڕانەوەو لە مەدینە چوونە دەر) هەندێك لە هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ پێیان گەیشتن گوتیان: بۆ دەگەڕێنەوەو دەچنەوە بۆ شوێنی کافرەکانتانو مەدینەی پێغەمبەر بەجێ دەهێڵن؟ گوتیان: دەردی

نێو شاری مەدینەمان تووش بووەو ئاوو هەوای مەدینەمان پێ ناکەوێ، ئەوانیش پێیان گوتن: ئایا لە پێغەمبەری خوادا ﷺ سەرمەشقێکی باش نیە بۆ ئێوە، ئێوەش لەگەڵ پێغەمبەری خوابن مادام ئەو لە مەدینە دایە، جا هەندێك لە مسوڵمانان گوتیان: بوونە مونافیق، وە هەندێکیان گوتیان: نەخێر هەر مسوڵمانن، ئیدی خوا لەوبارەوە ئەم ئایەتەی نارده خوار.

دیارە ئەم بەسەرهاتە زیاتر پێدەچێ، هۆی هاتنە خوارەوەبێ، ئەدی ئەوانی دیکە چۆن وایانگوتوە؟ وەڵامەکەی ئەوەیە کە ئەم ئایەتە لەگەڵ دوو بەسەرهاتەکەی دیکەشدا دەگونجێ، ئنجا هەندێك لە بەسەرهاتو هۆیەکانی هاتنە خوارەوە، مەرج نیە ئەو ئایەتەی دەکرێتە هۆی هاتنە خوارەوەی لەوبارەوە هاتبێتە خوار، بەڵام لەبەرئەوەی لەگەڵ ویش دەگونجێ، زانایان گوتوویانە: لەوبارەوە ئەم بەسەرهاتەش گێڕراوەتەوە.

٢) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ⑨⓪﴾، لەوبارەوە دوو بەسەرهات هەن:

أ- ﴿عَنِ الحَسَنِ أنَّ سُرَاقَةَ بْنَ مَالِكٍ المُدلجي حَدَّثَهُمْ قَال: لَمَا ظَهَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ وَأُحدٍ وَأَسْلَمَ مَنْ حَوَلَهُمْ، قَالَ: سُرَاقَةُ بَلَغَنِي أنهُ يُرِيدُ أَنْ يَبْعَثَ خَالِدِ بْنِ الوَلِيدِ إلى قَوْمِي بَنِي مُدلِجِ، فأتيتُهُ فَقُلْتُ: أَنشدُك النِّعْمَةَ بَلَغَنِي أنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَبْعَثَ إِلى قَوْمِي وَأَنا أُرِيدُ أَن تَوادِعَهُمْ فَإِنِ أَسلَمَ قَومُكَ أَسلَمُوا وَدَخَلوا في الإِسلامِ، وَإِنْ لَمْ يُسْلِمُوا لَمْ يَحْسُنُ تَغْلِيبُ قَومِكَ عَلَيْهِم، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِ خَالِدِ فَقَالَ: اذهَبْ مَعَهُ فَافْعَل مَا يُرِيدُ، فَصالَحَهُمْ خَالِدُ عَلَى أَنْ لاَ يُعِينوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

وَإِنْ أَسْلَمَتْ قُرَيشُ أَسْلَمُوا مَعَهُمْ وَأَنزَلَ اللَّهُ: ﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ ... ﴿٩٠﴾ ﴾ أَخْرَجَهُ إِبْنُ أَبِي حَاتِمِ، وإبنُ مَردَوية، لُباب النقول في أسباب النزول للسيوطي برقم: (٣١٩)، واتە: حەسەنی بەصریی دەگێڕێتەوە، کە سوراقەی کوڕی مالکی مودلەجیی، بۆی باس کردوون کە گوتوویەتی: کاتێك پێغەمبەر ﷺ لە جەنگی بەدرو جەنگی ئوحوددا سەرکەوت، وە خەڵکی دەوروبەریان مسوڵمان بوون (سوڕاقە دەڵێ:) پێمگەیشتەوە کە پێغەمبەر ﷺ دەیەوێ خالیدی کوڕی وەلید بنێرێ بۆ لای هۆزەکەی من کە بەنی مودلیجن (واتە: بینێرێتە سەریان) منیش چووم بۆ لای پێغەمبەر ﷺ پێمگوت: بە هەقی ئەو کەسەی کە خاوەنی نیعمەتە (کە خوایە) (واتە: داوات لێ دەکەم) پێمگەیشتوە کە دەتەوێ سوپا بنێری بۆ سەر هۆزەکەی من، وە منیش دەمەوێ موادەعەیان بکەی (موادەعە: ئەوەیە کە شەڕیان نەکاو شەڕی نەکەن، ئاوا بێ لایەن بێ لەگەڵیاندا) ئەگەر هۆزەکەی تۆ (کە قورەیشن) مسوڵمان بوون، ئەوە هۆزی ئێمەش مسوڵمان دەبین، وە دێینە نێو ئیسلامەوە، وە ئەگەر مسوڵمان نەبووین، باش نیە تۆ هۆزەکەی خۆت بەسەر هۆزی ئێمەدا زاڵ بکەی! پێغەمبەریش ﷺ دەستی خالیدی گرتو فەرمووی: بڕۆ لەگەڵی چی دەوێ وای بۆ بکە، ئیدی خالید صولحی لەگەڵدا کرد کە لە دژی پێغەمبەر ﷺ هاوکاریی کەس نەکەن، وە هەر کاتێ قورەیشییەکان مسوڵمان بوون، ئەوانیش مسوڵمان بن، لەوبارەوە ئەم ئایەتە هاتە خوارێ.

ب- ﴿أَخْرَجَ الطَّبَرِي عَن مُجَاهِد أَنَّهَا نَزَلَتْ فِي هِلَالِ بْنِ عُوَيْمِرِ الأَسْلَمِي، وَكَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمُسْلِمِينَ عَهْدٌ، وَقَصَدَهُ نَاسٌ مِنْ قَوْمِهِ فَكَرِهَ أَنْ يُقَاتِلَ الْمُسْلِمِينَ وَكَرِهَ أَنْ يُقَاتِلَ قَوْمَهُ﴾ أَخْرَجَهُ الطَّبَرِيُّ بِرقم: (١٠٠٥٨)، (١٠٠٥٩)، لُبابُ النقول في أسباب النزول للسيوطي برقم: (٣٢١)، واتە: طەبەریی لە موجاهیدەوە دەگێڕێتەوە کە دەربارەی هیلالی کوڕی

عویمیری ئەسلەمیی، کە لە نێوانی ئەوو مسوڵماناندا پەیمان هەبوو، وە کۆمەڵێك لە قەومەکەی چوونە سەری، ئەویش پێی ناخۆش بوو کە دژی مسوڵمانان بجەنگێ، وە دژی قەومەکەی خۆیشی بجەنگێ (پێی خۆش بوو بێلایەن بێ)، ئیدی خوای بە بەزەیی فەرمووی: لێیانگەڕێن با ئەوانەی دەیانەوێ بێلایەن بن، بێلایەن بن.

٣) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَئًا ... ﴿٩٢﴾ ﴾، واتە: هیچ ئیماندارێك بۆی نیە ئیماندارێك بکوژێ، مەگەر بە هەڵە: ﴿أَخْرَجَ ابْنُ جَرِير عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: كَانَ الحَارِث ابن يَزِيد مِنْ بَنِي عَامِر بْن لُؤَي، يُعَذِّبُ عَياشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ مَعَ أَبِي جَهْلٍ، ثُمَّ خَرَجَ الحَارِثُ بن يَزِيد مُهَاجِرًا إلى النَّبِيّ ﷺ، فَلَقِيَهُ عَيَّاشُ بِالْحَرَّةِ، فَعَلاهُ بِالسَّيْفِ حَتَّى سَكَت، وَهُوَ يَحْسِبُ أَنهُ كَافِرٌ، ثُمَّ جَاءَ إلى النَّبِيّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ، فَنَزَلَتْ﴾ أَخْرَجَهُ الطَّبَرِيُّ بِرقم: (١٠٠٩٧)، ولُباب النقول في أسباب النزول للسيوطي برقم: (٣٢٢) و أَخْرَجَهُ الطَّبَرِيُّ عَن مُجَاهِد والسُّدِيّ برقم: (١٠٠٩٦، ١٠٠٩٨) ئیبنو جەریر لە عیکرِمەوە لە موجاهیدەوە گێڕاویەتەوە کە حاریسی کوڕی یەزید لە بەنی عامیری بەنی لوئەی، لەگەڵ ئەبو جەهلدا، کاتێك کە عەییاش مسوڵمان بوو، گرتبوویان ئەشکەنجەیان دەدا ئنجا حاریس مسوڵمان بوو و، چوو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ کۆچی کرد بۆ مەدینە، عەییاشیش لە حەڕڕە (کە شوێنێکە لە نزیك مەدینە) پێیگەیشت وە شمشێری لێ بەرزکردەوەو کوشتی، وایزانی هەر کافرە، دوایی هاتە لای پێغەمبەر ﷺ و هەواڵی پێدا.

ئیدی لەوبارەوە ئەو ئایەتە هاتە خوار، کە هیچ ئیماندارێك بۆی نیە هیچ ئیماندارێك بکوژێ مەگەر بە هەڵەبێ، وە سەرەنجام خوێنیاندا بە کەسوکارەکەی.

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

٤) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ ﴾، واتە: هەر کەسێك ئیمانداریێك بە ئانقەست بکوژێ شوێنی دۆزەخە: ﴿أَخْرَجَ ابْنُ جَرِير وَابْنُ الْمُنْذر مِن طَرِيق ابْنُ جُرَيْج عَنْ عِكْرِمَة، قَالَ: أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَار قَتَلَ مَقْيَسْ بْن ضُبَابَة فَأَعطاهُ النَّبِيّ ﷺ الدية فَقبِلها ثُمَّ وثبَ عَلَى قَاتِل أَخِيهِ فقَتَلَهُ، فَقَالَ النَّبِيّ ﷺ: لاَ أُؤَمِّنْهُ فِي حِلٍ وَلاَ حَرمٍ فقُتِلَ عَامَ الفَتْحِ، قَالَ ابْنُ جُرِيج وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَة﴾ أَخْرَجَهُ الطَّبَرِيُّ برقم: (١٠١٩١)، وَعَزاهُ الواحدي برقم: (٣٤٤) للكلبي، ولُباب النقول في أسباب النزول للسيوطي برقم: (٣٢٦)، واتە: لە عیکرِمەوە هاتوە کە پیاوێك لە ئەنصارییەکان (مَقْيَس بن ضُبَابة)ی کوشت، پێغەمبەر ﷺ خوێنی دا بە برای کابرای کوژراو، ئەویش خوێنەکەی وەرگرت (واتە: برای کوژراوەکە خوێنەکەی وەرگرت) پاشان بکوژی براکەی لێ هەڵکەوتو کوشتی (هەرچەندە خوێنیشی وەرگرتبوو صولحیشی کردبوو، کەچی کوشتیشی) پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: نە لەو شوێنەی حەڵاڵەو نە لەو شوێنەی کە حەرامە، (واتە: لە حەرەمی مەککەو لە دەرەوەی مەککەش) دڵنیایی نادەمێ (واتە: ئەمانی نادەمێ) ئیدی لە ڕۆژی جەنگی فەتحدا (کە فەتحی مەککە کرا)، کوژرا، هەتا هەندێك دەڵێن: خۆی بە پەردەی کەعبە هەڵواسیبوو گوتیان: نەخێر هەر دەبێ بکوژرێ، چونکە صولحیشی کردوە، کەچی کابراشی هەر کوشتەوە.

مانـای گـشـتی ئایەتەکـان

خوا ﷻ لەم شەش ئایەتەدا باسی سێ بابەتی سەرەکییمان بۆ دەکات، وەك پێشتر گوتمان: یەکێکیان هەڵوێست دەربارەی مونافیقو دووڕوو و دەغەڵەکان، کە پێویستە چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێ، وە هەروەها کافران و بێبڕوایانێکی دیکە کە یان دۆستو هاوپەیمانی مسوڵمانانن، یاخود لاشەڕو بێلایەنن، پاشان باسی کوشتنی هەڵە دەکات، وە دوایی باسی کوشتنی بە ئانقەست دەکات، سەرەتا خوا ﷻ ڕوو لە ئیمانداران دەکاتو دەفەرموێ:

﴿ فَمَا لَكُمْ فِي ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيْنِ ﴾، خوا ﷻ بە گلەییکردنەوە ڕوو لە مسوڵمانان دەکاتو دەفەرموێ: بۆچی دەربارەی مونافیقەکان بوونە دوو دەستە، بوونە دوو کۆمەڵ؟ واتە: ڕاجیاییتان پەیدابووە، ﴿ وَٱللَّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْ ﴾، لە حاڵێکدا کە خوا سەرەوبنی کردوون بە هۆی کردەوەکانیانەوە، وشەی: (رَكْس) واتە: (قَلْب) ئەوەیە کە شتێك سەری بچێتە خوارێو لاقی بچێتە سەرێ، کە دیارە حاڵەتی نیفاق وایەو دوای ئەوەی کەسێك ئیمان دێنێو دوایی کافر دەبێتەوە، مانای وایە پێشێ لە حاڵەتێکی ڕاوەستاوی ڕێکوپێکدا بووەو، دوایی هەڵگەڕاوەتەوەو چۆتە حاڵەتێکی دیکەوە، ئنجا خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُواْ مَنْ أَضَلَّ ٱللَّهُ ﴾، ئایا دەتانەوێ ڕێنمایی کەسانێك بکەن کە خوا گومڕای کردوون، واتە: کەسانێك کە خوا گومڕای کردبن، هیچکەس ناتوانێ بیانهێنێتەوە سەر ڕاستەڕێ، هەڵبەتە دوایی ڕوونی دەکەینەوە کە خوا ﷻ لەخۆوەو بە هەوەنتە کەس گومڕا ناکات، بەڵکو کەسانێك گومڕا دەکات، کە خۆیان ڕێی گومڕایی هەڵدەبژێرن، یان لە ئەنجامی هەڵوێستو کردەوە خراپەکانیانەوە، شایستەی ئەوە دەبن کە خوا سەریان لێبشێوێنێ، جا خوا دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴾، هەر کەسێك خوا گومڕای بکات، تۆ هیچ ڕێیەکت بۆی چنگ ناکەوێ، کە لەو

ڕێیەوە دەربازی بكەیو، لەو گومڕاییە قوتاری بكەی، ئنجا باسی هەڵوێستەكانیان دەكاتو دەفەرموێ: ﴿ وَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ ﴾، ئەو موونافیقو دەغەڵانە بە ئاوات دەخوازن، حەز دەكەن كە ئێوەش بێبڕوابن ﴿ فَتَكُونُونَ سَوَآءً ﴾، وەك چۆن ئەوان بێبڕوابوون، وەك یەكتان لێبێ یەكسان بن لە كوفردا، هەمیشە ئینسانی خراپ پێی خۆشە ڕەفیقو دۆستی زۆربن، هەروەك چۆن ئینسانی باشیش پێی خۆشە هاوەڵی زۆر بن، ئەوە شتێكی سروشتییە، خراپەكاران پێیان خۆشە دنیا پڕبێ لە خراپەكار، بۆئەوەی ئەوانیش تێیدا ون بن، چاكەكارانیش پێیان خۆشە هەموو خەڵك چاكەكار بێ، بۆئەوەی كە هاوكارو دەستبارگریان بن، جا خوا دەفەرموێ: ﴿ فَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ أَوۡلِيَآءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ﴾، لە نێوان ئەواندا كەس مەگرن بە دۆست هەتاكو لەڕێی خوادا كۆچ دەكەن، هەتا ئامادە دەبن كە نیشتیمانو ماڵو حاڵی خۆیان بەجێ بهێڵنو پەیوەست بن بە قەوارەو دەوڵەتی ئیسلامییەوەو بێنە ژێر سایەی حوكمڕانێتیی ئیسلامیی، ﴿ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡ ﴾: ئنجا ئەگەر پشتیان تێكردنو ڕوویان وەرسووڕاند لە ئێوە، بیانگرنو بیانكوژن لە هەر شوێنێك بەرپەلتان كەوتن، واتە: ئەگەر ئامادە نەبوون لەگەڵ ئێوەدا دۆستایەتیی بكەنو، بێنە ژێر سایەو سێبەری دەوڵەتی ئیسلامییەوە، بەڵكو سەنگەری دژایەتییو دوژمنایەتییان لێتان گرت، ئێوەش لە هەر شوێنێك زەفەرتان پێبردنو لێتان هەڵكەوتن، بیانگرنو بیانكوژن ﴿ وَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرًا ﴾، جارێكی دیكە دووبارەی دەكاتەوەو دەفەرموێ: هیچ كەسێكیان لەنێودا مەگرن بەدۆستو پشتیوان، یاخود بە یارمەتیدەرو هاوكار.

F/AliBapir7
youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

ئنجا خوا دوو کۆمەڵو دوو جۆرە کەسانی دیکە کە بێبڕواو کافرن، هەڵبەتە مونافیق نین، ئەوانە کافری بە ئاشکران، هەڵیانداوێریٚو جیایان دەکاتەوە لەو حوکمە، کە مسوڵمانان بۆیان نیە کە لەگەڵیاندا میانەیان هەبێت، وە ڕایدەگەیەنیٚ کە بۆیان نیە دژایەتییان بکەن، دەفەرمویٚ: ﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ﴾، جگە لە کەسانێك کە پەیوەندییان هەیەو پەیوەستن لەگەڵ کۆمەڵێکدا کە لە نێوانی ئێوەو ئەو کۆمەڵەدا پەیمانو بەڵێن هەیە، وەك کوردەواریی دەڵێن: (دۆستی دۆستم دۆستمە)، واتە: ئەوانە خۆیان لەگەڵتان هاوپەیمان نین، بەڵام پەیوەستن بە کۆمەڵێکەوە، کە ئەو کۆمەڵە لەگەڵ ئێوەدا پەیمانیان هەیەو بەڵێنتان پێکەوە هەیە، واتە: بەڵێنو پەیمانی ئەوە کە شەڕ لەسەر یەك بکەن، یاخود بەلای کەمەوە شەڕ لە دژی نەکەن ﴿أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡ﴾، ئەوەش کۆمەڵێکی دیکەیە: یاخود دێن بۆ لاتان لە حاڵێکدا کە سینەیان تەنگ بووەو پێیان ناخۆشە کە دژی ئێوە بجەنگن، یاخود لە دژی خەڵکەکەی خۆیان (کە بێبڕوان) بجەنگن، واتە: کەوتوونە حاڵەتێکەوە کە خۆیان بە سەغڵەت دەبینن، پێیان ناخۆشە دژی ئێوە بجەنگن، یاخود لە دژی قەومەکەی خۆیانو خەڵکەکەی خۆیان بجەنگن، واتە: حەز دەکەن کە بێلایەن بنو لاشەڕ بن ﴿وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡ﴾، وە ئەگەر خوا ویستبای ئەوانی بەسەر ئێوەدا زاڵ دەکردو لە دژتان جەنگیان دەکرد، واتە ئێستا کە خوا وایکردوە ئەوانەی لەکۆڵ ئێوە کردۆتەوەو لە دژتان جەنگ ناکەن، ئێوەش ستایشی خوا بکەن ﴿فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا﴾، هەر کام لەم دوو کۆمەڵە کە یان پەیوەستن بە کۆمەڵێکی هاوپەیمانی ئێوەوە، یاخود نایانەویٚ لە دژتان بجەنگنو دەیانەویٚ بێلایەن بن، لە نێوانی ئێوەو خەڵکە کافرەکەی خۆیانداو نایانەویٚ لە تەرازووی ئێوەدابن دژی خەڵکەکەی

خۆیان بن و ناشیانەوێ دژی ئێوەش بن، بەڵكو حەزدەكەن بێلایەن بن ﴿ فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ ﴾، ئنجا ئەگەر كەناریان گرت لە ئێوە، ﴿ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ ﴾، لە دژی ئێوە جەنگیان نەكرد ﴿ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ ﴾، وە لەگەڵ ئێوەدا ئاشتییان نواند ﴿ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ﴾، ئەوە خوا هیچ ڕێیەكی بۆ ئێوە دانەناوە، كە لەو ڕێیەوە دژایەتییان بكەن و لەگەڵیاندا بجەنگن، واتە: هیچ بیانوویەكتان بەدەستەوە نیە.

ئنجا خوای كاربەجێ دێتە سەر باسی كۆمەڵێكی دیكە، كۆمەڵێكی دیكەی سێیەم هەر لە بێبڕوایان، كە ئەوانە لە حاڵەتی نیفاق و دووڕوویی یەوە نیزیكن و دەفەرموێ: ﴿ سَتَجِدُونَ ءَاخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأۡمَنُوكُمۡ وَيَأۡمَنُواْ قَوۡمَهُمۡ ﴾، كەسانێكی دیكە دەبینن هەر لە بێبڕوایەكان، دەیانەوێ هەم لەلای ئێوەوە دڵنیابن، وە هەم لەلای خەڵكەكەی خۆشیانەوە دڵنیابن، واتە: دەیانەوێ كە وەك كوردەواریی دەڵێن: (لەسەر دوو پەتان یاریی بكەن) یان (لە دوو ئاخوڕان دا بلەوەڕێن) هەم لەلای ئێوە زیانیان پێ نەگات، وە هەم لەلای خەڵكەكەی خۆیانەوە، هەڵبەتە ئەوە ئەگەر بێلایەن بن، باشە، بەڵام ئەوان بە شێوەیەكی دیكە دەیانەوێ لە لای مسوڵمانان هێمن بن، وە لەلای خزم و خەڵكەكەی خۆشیانەوە هێمن بن، وەك دەفەرموێ: ﴿ كُلَّ مَا رُدُّوٓاْ إِلَى ٱلۡفِتۡنَةِ أُرۡكِسُواْ فِيهَا ﴾، هەر كاتێك كە گێڕدرانەوە بۆ لای فیتنە، كە لێرەدا فیتنە واتە: كوفر و شیرك، یان ئاژاوەگێڕیی، ﴿ أُرۡكِسُواْ فِيهَا ﴾، ئەوە تێیدا سەرەوبن دەبن، واتە: هەر لە دەرفەتێك دەگەڕێن كە ئیعلانی كوفریان بكەن، یان زەربەتان لێبدەن، بەڵام دەیانەوێ بە ڕواڵەت و ڕووكەشیی لە لای ئێوەشەوە هێمن بن، وە لەلای بەرانبەرەكانیشیانەوە هێمن بن، ﴿ فَإِن لَّمۡ يَعۡتَزِلُوكُمۡ وَيُلۡقُوٓاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ وَيَكُفُّوٓاْ أَيۡدِيَهُمۡ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡ ﴾، جا ئەگەر كەناریان

نەگرت لە ئێوە، (واتە: لاشەڕ نەبوون) وە ئاشتییان بۆ لای ئێوە پێشان نەدا، وە دەستی خۆیان نەپاراست لە ئێوە، بەڵکو هەر دەرفەتێکیان چنگ دەکەوت زەڕبەیان لە ئێوە دەدا، ﴿ فَخُذُوهُمۡ ﴾، ئێوەش بیانگرن، ﴿وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡ ﴾، وە لە هەر شوێنێك بەرپەلتان كەوتن، بیانكوژن، مادام ئەوان لە دژی ئێوە جەنگ دەكەن ﴿وَأُوْلَٰٓئِكُمۡ جَعَلۡنَا لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا ﴾، وە ئا ئەوانەتان خوا بەڵگەیەكی ئاشكرای داوەتە دەست ئێوە لەسەریان، مادام ئەوان ئەگەر لێیان هەڵكەوتن، دژایەتییتان دەكەنو زەڕبەتان لێدەدەن، ئێوەش لە هەر شوێنێك بەرپەلتان كەوتن، مامەڵەی وەك خۆیانیان لەگەڵدا بكەنەوە.

ئنجا خوای دادگەر باسی بابەتێكی دیكە دەكات كە مەسەلەی كوشتنی بە هەڵەیە، ئێمە دوو جۆر كوشتنمان هەن: كوشتنی بەئانقەست، ئەوەیە كە بەئانقەست كەسێك كەسێك بكوژێ، وە كوشتنی بە هەڵە، ئەوەیە كە كەسێك كەسێكی لە دەست بكوژرێو نەیەوێ بیكوژێ، بەڵام لە دەستی بكوژرێ بە هەڵە، خوا لەم ئایەتەدا باسی ئەو جۆرە دەكاتو دەفەرموێ: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٍ أَن يَقۡتُلَ مُؤۡمِنًا إِلَّا خَطَـٔٗا ﴾، وە هیچ بڕوادارێك بۆی نیە بڕوادارێكی دیكە بكوژێ، مەگەر بە هەڵە، واتە: ئەگەر بە هەڵە لە دەستی بكوژرێ، ئەگەرنا بڕوادار بڕوادار ناكوژێ، مسوڵمان مسوڵمان ناكوژێ، ئنجا دێتە سەر باسی سزای كوشتنی بە هەڵە: ﴿وَمَن قَتَلَ مُؤۡمِنًا خَطَـٔٗا فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ وَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَصَّدَّقُواْ ﴾، وە هەر كەسێك ئیمانداریكی بە هەڵە كوشت، لەسەریەتی گەردنێكی ئیماندار ئازاد بكات، واتە: كۆیلەیەكی بڕوادار ئازاد بكات ئەو كاتە كۆیلە هەبوون، دوایی باسی دەكەین كە لەم ڕۆژگارەدا كۆیلە نین، بە دیلەكەی چییە؟ ئەڵتەرناتیڤەكەی چییە؟ ﴿وَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ ﴾، وەك سزایەكی دارایش، دەبێ خوێنێكی تەسلیمكراو

بگەیەنێتە دەست کەسوکاری واتە: کەسوکاری ئەو کەسە کە بە هەڵە کوژراوە، ﴿إِلَّآ أَن يَصَّدَّقُواْ﴾، بابای بکوژ ئەو خوێنەی لەسەرە، مەگەر کەسوکارو خزمانی کوژراوەکە خێرو چاکە بکەنو بیبەخشن، جا لە هەمووی بیبەخشنو بڵێن خوێنت لێ وەرناگرین، یان تەنیا لە هەندێکی بیبەخشن، ئەوە ئەو کاتە ئەگەر لە هەمووی بەخشییان، ئەوە هیچی ناکەوێتە سەر، وە ئەگەر لە هەندێکی بەخشییان، ئەوە ئەو بەشەی کە لێی بەخشراوە مولزەم نیە کە بیدا، ئنجا ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئیماندارێك ئیماندارێك دەکوژێو لەنێو مسوڵمانانیشدایە، بەڵام ئایا ئەگەر مسوڵمانەکە لە نێو کۆمەڵێکی کافر دابوو، وە بە دەست مسوڵمانێك بە هەڵە کوژرا، ئەوە سزایەکەی چۆنە؟ ﴿فَإِن كَانَ مِن قَوۡمٍ عَدُوّٖ لَّكُمۡ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ﴾، بەڵام ئەگەر کوژراوەکە لەگەڵ کۆمەڵێکی دوژمن بە ئێوە بوو، خۆیشی بڕواداربوو ﴿فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ﴾، ئەوە بکوژەکەی تەنیا کۆیلەیەکی ئیماندار ئازاد دەکات، وەك کەفارەت، بەڵام خوێنی نیە، بۆچی؟ چونکە مادام کوژراوەکە لەنێو دوژمنی ئیمانداراندایە، ئەگەر خوێنەکەی بدرێ بە دوژمنەکان، مانای پێی بەهێز دەبن لە ڕووی ئابوورییەوە، لەبەرئەوە خوێنیان ناکەوێ، چونکە دوژمنن، بەڵام بۆیە کەفارەت دەدات، چونکە ئیماندارێکەو بە هەڵەش کوژراوە، هەڵبەتە بە ئانقەست هەر بۆی نیە بیکوژێ، با لە نێو کافرانیش دابێ، مەگەر کافران هێنابیان بۆ جەنگو ڕووبەڕوو بووبێتەوە، ئەوە حوکمێکی دیکەی هەیە، ئنجا باسی حاڵێکی دیکە دەکات، کە کوژراوەکە بێبڕوایە وە بە هەڵە دەکوژرێ لە نێو کۆمەڵێکدا کە هاوپەیمانن لەگەڵ مسوڵمانان، ئایا ئەوە سزایەکەی چۆنە؟ ﴿وَإِن كَانَ مِن قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٞ﴾، وە ئەگەر بابا بە هەڵە کوژراوەکە، لە کۆمەڵێك بوو، کە لە نێوانی ئێوەو ئەواندا پەیمان هەبوو ﴿فَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ وَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ﴾، ئەوە

سزایەکەی خوێنێکی تەسلیمکراو بە کەسوکاری کوژراوەکە، وە ئازادکردنی کۆیلەیەکی ئیماندارە.

واتە: ئەو کوژراوە خوێنی هەیە، چونکە لە کەسانێکە کە لەگەڵ ئیمانداراندا هاوپەیمانن، ئەو خوێنە کە پێیان دەدرێ، پێی بەهێز دەبن، بەڵام مادام هاوپەیمانی ئیمانداران، بە زیانی مسوڵمانان تەواو نابێ‌و بە قازانجیان تەواو دەبێ، ئەوە لە حاڵێکدا کە کۆیلەی بڕوادار هەبێ، وەکو کاتی خۆی بووە، بەڵام ئێستا سوپاس بۆ خوا کە شتی وا نەماوەو ئیسلام بنبڕی کرد، وە لەڕاستییدا یەکەمین بەرنامەیەك کە نەخشەی دانا بۆ ڕیشەکێشکردنی دیاردەی کۆیلایەتیی ئیسلام بوو، وەك لە دەرسەکانی پێشوودا بە درێژیی باسمان کرد، بەڵام ئایا ئەگەر کۆیلە نەبوو، کەفارەتەکەی چییە؟ ﴿ فَمَن لَّمۡ يَجِدۡ فَصِيَامُ شَهۡرَيۡنِ مُتَتَابِعَيۡنِ ﴾، جا ئەگەر کۆیلەی دەست نەکەوت ئازادی بکات، وەك کەفارەت، با دوو مانگ لەسەر یەك بەڕۆژوو بێ ﴿ تَوۡبَةً مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، ئەوە دەبێتە گەڕانەوە بۆ لای خواو، دەبێتە هۆی ئەوە کە خوا تۆبەی لێ قبووڵ بکات، واتە: دەبێ دوو مانگان لەسەر یەك بەڕۆژوو بێ لە جیاتی ئەوەی کە کۆیلەیەك نیە ئازادی بکات ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾، وە بێگومان خوا زانای کاربەجێ یە، زانایە کە ئەو حوکم‌و بڕیارانەی داناوەو، کاربەجێ یە کە دەفەرموێ دەبێ ئاوا بەو شێوەیە مامەڵە بکەن‌و، فەرمانەکەی لە شوێنی خۆیدایە.

ئنجا دێتە سەر بابەتێکی دیکەی سێیەم کە بریتیە لە کوشتنی بە ئانقەست، بەڵام تەنیا باسی سزا قیامەتییەکەی دەکات، چونکە لە شوێنەکانی دی: لە سووڕەتی (البقرة)و لە (المائدة)و لە (الإسراء)دا باسی سزا دنیاییەکەی کردوە، وەك دوایی باسی دەکەین، بەڵام لێرەدا بەس باسی سزا قیامەتییەکەی دەکات‌و دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَقۡتُلۡ مُؤۡمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾، وە هەر کەسێك

www.AliBapir.net F/AliBapir YouTube/AliBapir F/Media/Ameer Office

ئیمانداریك بە ئانقەست بکوژێ، سزایەکەی دۆزەخە، بە هەمیشەیی تێیدا دەمێنێتەوە، وە خوا لێی تووڕەبووەو لەعنەتی لێکردوە، وە سزایەکی مەزنیشی بۆ داناوە، دیارە سزاش لەوە قورستر نیە بۆ زانیارییتان، لە قورئاندا من نەمبینیوە سزا لەوە قورسترو گەورەتر بێ، بۆیە وەك دوایی باسی دەکەین، لە نێو زانایاندا مشتومڕ هەیە، کە: ئایا کەسێك مسوڵمانێك بە ئانقەست بکوژێ، تۆبەی لێ قبوول دەکرێ؟ هەندێ دەڵێن: لێی قبوول ناکرێ، بەلام زۆربەیان دەڵێن: لێی قبوول دەکرێ، وەك دوایی باسی دەکەین، بەلام گرنگ ئەوەیە لێرەدا خوای بالادەست سزایەکی زۆر قورسی داناوە، وەك دوایی بڕگە بڕگە شیدەکەینەوە، کە ئەو سزایە لە چوار بڕگە پێکدێ، وە قورسترین سزایە، هەڵبەتە قورسترین سزایە، بۆ ئەو گوناحو تاوانو خراپانەی کە دەکرێن، جا بکەرەکەیان مسوڵمان بێ، یان نامسوڵمان، دیارە سزای قورسترو گەورەتر هەیە، بەلام نەك لەسەر کردەوەی خراپ، بەڵکو لەسەر شیركو کوفرو نیفاق.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ ﴾، بەڕێزان! ئەم قورئانە هەمووی بۆ پەروەردەکردنی کۆمەڵگای مسوڵمانە، پەروەردەکردنیانو ڕاهێنانیانو بنیاتنانیان، لە ڕووی فیکرییو عەقیدەییو ئەخلاقییو عیبادیی کۆمەلایەتییو سیاسییو خێزانییو تاکییو... هتد، لێرەدا خوا ﷻ گلەیی دەکات لە ئیماندارانو جۆرێك سەرزەنشتیان دەکاتو دەفەرموێ: بۆچی دەربارەی مونافیقەکان بوونە دوو کۆمەڵ، ئێمە پێشتر لە هۆی هاتنەخوارەوەدا باسمانکرد، چەند بەسەرهاتێکمان باسکرد، بەلام وەك دوایی ڕوونی دەکەینەوە، لەڕاستیدا ئەو مونافیقانەی کە لێرە خوای پەنهانزان سەرزەنشتی ئیماندارانیان لەسەر دەکات، کە لە شێوەی مامەڵە

لەگەڵکردنیاندا بوونەتە دوو کۆمەڵ، ئەو موونافیقانە بوون کە لە دەرەوەی مەدینە بوون، چونکە دوایی دەفەرموێ: هەتا کۆچ دەکەن، کەواتە: دیارە لە دەرەوەی مەدینە بوون، بۆیە دەفەرموێ: هەتا دێنە شاری مەدینەو دێنە ژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامیی پێویستە مامەڵەتان ئاوابێ لەگەڵیاندا، لێرە دیارە ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە بەڕاستی حاڵەتی نیفاق کە بە کوردی پێی دەڵێن: دەغەڵیی، دووڕوویی، وە وشەی موونافیقییش هەر بەکاردەهێنرێ، حاڵەتێکی لێڵو تەمومژاوییە، بۆیە عەجایب نیە کە مسوڵمانان لە مامەڵەکردن دەربارەی موونافیقەکان، ڕاجیایی یان هەبێت، بەتایبەت خەڵکی سادەو خۆشباوەڕو سافیلکەو ڕواڵەت بین، کە موونافیقەکان بە مسوڵمان تێدەگات، بەڵام ئەوەی کە قووڵو وردبینو دووربین بێ، نەخێر، دەیانناسێ، ئنجا لەبەرئەوەی هەموو خەڵکیش هەمیشە لە ئاستێکدا نینو، هەموویان وردبینو دووربین نینو، هەموویان سەرناس نین، بۆیە لەنێو کۆمەڵگای مسوڵماناندا هەمیشە دەربارەی موونافیقەکان ڕاجیایی هەر هەبووەو هەر دەشبێ، لە سەردەمی پێغەمبەرﷺدا وەك خوا ﷿ باسی دەکاتو، لە سەردەمی ئێمەشدا ئێستاش زۆر کەس هەیە موونافیقەو خەڵکی سادەش بە مسوڵمانی باشی دەزانێ، موونافیق یانی چی؟ یانی: بە ڕواڵەت خۆی بە مسوڵمان پێشان دەدات، بەڵام لە دەروونەدا کافرە، جا چۆن دەزانی لە دەرووندا کافرە، خۆ دڵت نەخوێندۆتەوە؟ تەماشا هەڵسوکەوتەکانی دەکەی: مسوڵمانانی خۆشناوێن، دڵی بە ئەهلی ئیسلام خۆش نیە، ئەهلی کوفری خۆشدەوێ، پێی خۆشە کافر بەسەر مسوڵماناندا زاڵ بن، بابای واش موونافیقە، کەچی تەماشا دەکەی مسوڵمانی سادەو سەرکێڵو سافیلکەو خۆشباوەڕ هەیە، بەوانە هەڵدەخەڵەتێ، لەبەرئەوەی کە دوو ڕکات نوێژی درۆینە دەکات، وە خۆی بە مسوڵمان پێناسە دەکات! خەڵك پێیان هەڵدەخەڵەتێ، بەڵام خوا ﷿ لێرە سەرزەنشتی مسوڵمانان دەکات، دەفەرموێ:

مەبنە دوو تاقمو دوو دەستە دەربارەی موونافیقەکان، لە حاڵێکدا کە: ﴿ وَٱللَّهُ

أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْ ﴾، خوا سەرەوبنی كردوونەوە بە هۆی كردەوەكانیانەوە، واتە: دوای ئەوەی كە بە پێی یاسای خوا ﷻ سەرەوبن بوونەتەوە، پێشی خوا هیدایەتی داون، هاتوونە نێو مسوڵمانانەوە، دوایی هەڵگەڕاونەوە، دیارە ئەوانە لەو بابەتە بوون، دەشگونجێ مەبەست ئەوەبێ هەر بە ڕواڵەت خۆیان بە مسوڵمان پێشانداوە، بەڵام كردەوەو ڕەفتارو هەڵوێستی وایان نواندووە، دوایی ئەو مسوڵمانەتییە ڕووكەشەشیان هەڵوەشاوەتەوە، وە دەشگونجێ ئیمانیان هێنابێ، بەڵام دوایی بە هۆی كردەوەو هەڵوێستەكانیانەوە، ئیمانەكەیان هەڵوەشابێتەوە، هەردوو واتاكەی ڕاستو دروستن.

مەسەلەی دووەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَٱللَّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْ ﴾، یەكێك بۆی هەیە بپرسێ: باشە خوا ﷻ ئەو خەڵكەی بۆ هەڵگێڕاوەتەوەو سەرەوبنی كردوونەوە، بێگومان خوا پێی خۆشە خەڵك هیدایەت بدرێ، ئەدی بۆچی ئەو مونافیقانەی سەرەوبن كردۆتەوە؟ چونكە (رَكس) یانی: (قَلب)، وەڵامەكەی ئەوەیە: كە خوا ﷻ لێرەدا یاسایەكی خۆی دەخاتە ڕوو، وەك ئەگەر كەسێك ژەهر بخواتەوەو دوایی بمرێ، دیارە ژەهرەكە كوشتوویەتی، بەڵام ئەگەر بڵێی: خوا كوشتی بە هۆی ژەهرەوە، یانی: خوا ﷻ تایبەتمەندیی وای لەنێو ژەهردا داناوە، كە هەر كەسێك بیخواتەوە، پێی دەمرێ، وە نەبێ خوا پێی خۆش بووبێ بەو ژەهرە بمرێ، یانی خوا ڕاستەوخۆ نەیكوشتوە، بەڵام بە پێی یاسای خوا، هەر كەس ئەو ژەهرە بخوا دەمرێ، یان كەسێك لە بینایەكی بیست قاتەوە خۆی هەڵدێرێو خۆی بخاتە خوارێ، یان یەكێك خۆی بخاتە بن تایەی سەیارەیەكەوە، ئەگەر بڵێین خوا كوشتی واتە: بە هۆی یاسای خوا كە خوا وای داناوە كەسێك لە شوێنێكی هێندە بەرزەوە خۆی هەڵدێرێ دەمرێ، وە كەسێك خۆی بخاتە ژێر تایەی سەیارەوە دەمرێ، یان كەسێك خۆی لەنێو ئاگر باوێ دەمرێ، كەواتە: لێرەدا خوای دادگەر باسی یاسایەكی خۆی دەكات، ئەوەتان بۆیە بۆ ڕوون دەكەمەوە، بۆئەوەی هیچ كەس وا تەصەووڕ نەكات، بڵێ: دیارە خوا لە

بەندەکانی لە بەهانەیەو پێی خۆشە هەڵیانگێڕێتەوەو کافریان بکاتەوە ! یاخود مونافیقیان بکاتەوە ! لێرەدا خوا ﷿ یاسایەکی خۆی دەخاتە ڕوو بە بەڵگەی ئەوە دوایی دەفەرموێ: ﴿وَٱللَّهُ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْ﴾، خوا سەرەوبنی کردوونە بە هۆی ئەوە کە وەدەستیان هێناوە، بەهۆی کردەوە خراپەکانی خۆیانەوە، یاسایەکی خوایان لەسەر چەسپیوە، کە خوا دایناوە هەر کەسێك ئەو کردەوانە بکاتو، ئەو هەڵوێستانە بنوێنێ، سەرەنجام کافر دەبێ، زانایان دەڵێن: بەردەوامیی لەسەر گوناهی گچکە دەبێتە گوناهی گەورەو، گوناهی گەورەش ئینسان بەرەو کوفر دەبەن.

مەسەلەی سێیەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿أَتُرِيدُونَ أَن تَهۡدُواْ مَنۡ أَضَلَّ ٱللَّهُۖ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا﴾، ئایا دەتانەوێ کەسانێك ڕێنمایی بکەن کە خوا گومڕای کردوون؟ وە هەر کەسێك خوا گومڕای بکات هیچ ڕێیەکت بۆی چنگ ناکەوێ، بۆئەوەی دەربازی بکەی لە کوفر، مادام خوا گومڕای کردبێ‌و سەری لێ شێواندبێ، لێرەدا پرسیار دەکرێ: ئایا خوا بۆچی خەڵك گومرا دەکات؟ وە خوا کێ گومڕا دەکات؟

وەڵامەکەی ئەوەیە کە خوای دادگەر هەر لە قورئاندا ئەوەی ڕوونکردۆتەوە، چونکە قورئان هەندێکی هەندێکی ڕوون دەکاتەوەو تەفسیر دەکات، خوای کاربەجێ لە سووڕەتی (إبراهیم) لە ئایەتی (٢٧)دا دەفەرموێ: ﴿...وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَۚ وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ٢٧﴾، واتە: خوا ﷿ ستەمکاران گومڕا دەکات، وە خوا ئەوەی بیەوێ ئەنجامی دەدات، کەواتە: خوا ﷿ کێ گومڕا دەکات؟ ئایا هەر لە خۆوە ملی خەڵك دەگرێ گومڕایان بکات؟ نەخێر، ﴿وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾، خوا ستەمکاران گومڕا دەکات، ئەوانەی کە زوڵم لە خەڵكو لە خۆیان دەکەنو خراپەکارن، ئەوانە خوا گومڕایان دەکات.

FM/AliBapir
YouTube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

پاشان لە سوورەتی (الزمر) لە ئایەتی (٣)دا دەفەرموێ: ﴿... إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَـٰذِبٌ كَفَّارٌ ۝٣﴾، واتە: بێگومان خوا ڕێنمایی کەسێك ناکات کە درۆزنەو سپڵەو بێوەفایە، کەواتە: بە هۆی درۆزنیی‌و بە هۆی سپڵەیی‌و بێ نمەکیی یەوە، خوای کاربەجێ ئینسان گومڕا دەکات.

وە لە سوورەتی (فصلت) لە ئایەتی (١٧)دا دەفەرموێ: ﴿وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَـٰهُمْ فَٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْعَمَىٰ عَلَى ٱلْهُدَىٰ ... ۝١٧﴾، واتە: بەڵام گەلی ثەموود ئێمە ڕێنماییمان کردن، بەڵام خۆیان کوێرییان بەسەر ڕێنماییدا هەڵبژارد، کەواتە: خوای بە بەزەیی پێی خۆشە خەڵك هیدایەت وەربگرێ‌و ڕێنمایی بەندەکانی بکات، بەڵام کە خۆیان کوێریی‌و گومڕایی هەڵبژێرن بەسەر هیدایەتدا، دیارە خوا بە زۆر ملیان ناگرێ بەرەو هیدایەتیان بێنێ، خوا زۆر لە کەس ناکات، نە بۆ هیدایەت‌و نە بۆ گومڕایی، بەڵکو خوا بەندەکانی سەرپشك کردوە، تاکو ئەوەی کە دەیەوێ‌و حەز دەکات ئیمان هەڵبژێرێ، وە ئەوەی حەز دەکات کوفر هەڵبژێرێ، وەك بۆخۆی فەرموویەتی: ﴿وَقُلِ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۝٢٩﴾، واتە: وە بڵێ هەق لە پەروەردگارتەوەیە، جا کێ دەیەوێ با بڕوا بێنێ‌و، کێش دەیەوێ با بێبڕوا بێ...

مەسەلەی چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَدُّوا۟ لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا۟ فَتَكُونُونَ سَوَآءً﴾، ئەو مونافیق‌و دەغەڵانە حەز دەکەن‌و پێیان خۆشە، ئێوەش بێبڕوابن، وەك چۆن خۆیان بێبڕوان ﴿فَتَكُونُونَ سَوَآءً﴾، تاکو وەك یەکتان لێبێ، ئەمە وەك ئەو ئایەتەی سوورەتی (النمل)ە کە لە شوێنەکانی دیکەشدا هاتوە، خوا دەفەرموێ: ﴿فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوٓا۟ ءَالَ

لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾، وەڵامی گەلی لووط بۆ لووط هەر ئەوەبوو کە گوتیان: (لووط)و ئەوانەی کە لەگەڵیدان - (آل لوط) یانی: ئەوانەی کە شوێنکەوتووی (لووط)ن - ، لە شاری خۆتان دەریان بکەن مادام وەك ئێوە پیس نین، پیسو گڵاونینو نێربازیی ناکەن، وەك گوتراوە: (ودّت الزنية لو زنت النساء كلها)، واتە: ئافرەتی داوێنپیس حەز دەکات هەرچی ئافرەتی دنیایە زینا بکەن، هەمیشە خراپەکار پێی خۆشە خراپەکار زۆربن، تاکو ئەویش دیار نەبێ، وەك چۆن چاکەکاریش پێی خۆشە چاکەکار زۆربن، چونکە بۆی دەبنە هاوکارو دەست بارگر، وە ئەمە ئەوەش دەگەیەنێ کە ئێمە هیچ کاتێك مونافیقو کافرەکان ئومێدی ئەوەمان پێیان نەبێ، کە شتێکی چاك بۆ ئێمە بە ئاوات بخوازن، بەڵکو هەمیشە چ شتێك بۆ ئێمەی مسوڵمان خراپە، ئەوەمان بۆ بە ئاوات دەخوازن، وەك دەڵێ: (هەر کەسە لە هەمبانەی خۆی گوێزان دەژمێرێ)، وەك چۆن ئیماندار پێی خۆشە هەموو خەڵك ئەهلی ئیمانو چاك بێ، خراپەکارو دەغەڵو مونافیقو فاجیرەکانیش، پێیان خۆشە هەموو خەڵك وەك ئەوان بێ.

مەسەلەی پێنجەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿فَلَا تَتَّخِذُوا۟ مِنْهُمْ أَوْلِيَآءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ﴾، دیارە هەر قسە لەسەر مونافیقو دەغەڵەکانە، دەفەرموێ: لەنێو ئەوانەدا کەس بە دۆست(١) مەگرن، کەس لەنێو ئەوانەدا مەکەن بە دۆستو نزیكو پشتیوانی خۆتان ﴿حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ﴾، هەتاکو لە ڕێی خوادا کۆچ دەکەن، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە هۆی هاتنەخوارەوەکەی کە پێشتر چەند بەسەرهاتێکمان باسکرد، ئەوەیان هۆی هاتنەخوارەوەکەیەتی کە ئەوانە کۆمەڵێك بوون لە دەرەوەی شاری مەدینە

---

(١) (أولياء) کۆی (ولي)یە، (ولي) واتە: دۆستو خۆشەویستو پشتیوانو یاریدەدەر، ئەو واتایانە هەمووی دەگەیەنێ، بڕوانە: مختار الصحاح، لفظ: و ل ي.

www.AliBapir.net Youtube/AliBapir Media/AmeerOffice

بوونو هاتوونە نێو مەدینەو مسولْمان بوون، دوایی هەڵگەڕاونەتەوەو چوونەتەوە شوێنی خۆیان، چونکە خوا دەفەرموێ: هەتاکو کۆچ نەکەنەوە جارێکی دیکە، لە ولاتی خۆیانو شوێنو ناوچەکانی خۆیان بەجێ نەهێڵنو نەیەنە نێو شاری مەدینە، بەدۆستیان مەگرنو هەرچەندە بڵێن مسولْمانین، متمانەیان پێی مەکەنو باوەڕیان پێ مەکەن، دیارە هەندێك بەسەرهاتی دیکە گێڕدرانەوە، کە هەندێ لە هاوەڵانی گوتوویانە ئەوە دەربارەی ئەوانەیە کە لە جەنگی (ئوحود) پاشەکشەیان کرد، بەلام بێگومان بەو هۆیەوە نەهاتۆتە خوار، هەرچەندە چەمكو واتای ئەم ئایەتە ئەوەش دەگرێتەوەو، ئەوانەش نابێ بە دۆست بگیرێن، بەلام بۆیە دەڵێین لەوبارەوە نەهاتۆتە خوار، چونکە ئەوانە هەر لە مەدینە دابوون، کەچی خوای پەروەردگار باسی کۆچ کردن دەکات، کە دیارە مادام هەر لە مەدینە دابووبن، بۆ کوێ کۆچ بکەن؟، کەواتە: دیارە ئەوانە کەسانێك بوون لە دەرەوەی شاری مەدینە بوونو، لە دەرەوەی دەوڵەتی ئیسلامیی بوون، جا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: هەتا نەیەنە ژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامییەوە، با بشڵێن مسولْمانین، باوەڕو متمانەیان پێ مەکەن، ئنجا ئەمە ئەوەشی لێوەردەگیرێ کە پەیوەست بوون بە قەوارەی سیاسیی مسولْمانانو دەوڵەتی ئیسلامییەوە، مەرجی بە دۆست گیرانەو، مسولْمانان دەبێت تەنیا کەسێك بە دۆست بگرنو پشتیان پێ ببەستنو خۆشیان بوێن، کە پەیوەست دەبن بە قەوارەی سیاسیو دەوڵەتی ئیسلامییەوە، وەك خوا لە سوورەتی (الأنفال) لە ئایەتی ژمارە (٧٢)دا ئەو مەسەلەیە زۆر جوان ڕوون دەکاتەوەو دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلَّذِينَ ءَاوَواْ وَّنَصَرُوٓاْ أُوْلَٰٓئِكَ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَمۡ يُهَاجِرُواْ مَا لَكُم مِّن وَلَٰيَتِهِم مِّن شَيۡءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُواْۚ وَإِنِ ٱسۡتَنصَرُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ فَعَلَيۡكُمُ ٱلنَّصۡرُ

YouTube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

﴿إِلَّا عَلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٌ ٧٢﴾، واتە:

بێگومان ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کۆچیان کردووەو لە ڕێی خوادا تێکۆشاون، وە ئەوانەش کە ئەوانەیان پەنا داوەو حەواندۆتەوە پشتیان گرتوونو یارمەتییان داون (واتە: کۆچکەران پشتیوانان) هەندێکیان دۆستو پشتیوانی هەندێکیانن (هەڵبەتە کۆچکەرانو پشتیوانان مەرج نیە هەر ئەوانەی سەردەمی پێغەمبەر بن هەمیشە مسوڵمانان دەبنەوە بەو دوو بەشە، بەشێکیان لە شوێنی خۆیان جێیان نابێتەوەو جێیان پێ لێژ دەبێت، بۆیە بەجێی دەهێڵن دەچنە شوێنێکی دیکە، کە لەوێ مسوڵمانان بەهێزن، جا ئەوانەی کۆچ دەکەن دەبنە کۆچکەرو ئەوانی ئەوێش دەبنە پشتیوانو پشتیان دەگرن)، بەلام ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کۆچیان نەکردوە، بۆتان نیە دۆستایەتییان بکەنو، هیچ پەیوەندیی دۆستایەتییتان پێکەوە نیە، هەتا کۆچ نەکەن، (پەیوەندیی دۆستایەتیی یانی: چی؟ واتە: ئەو لایەنە شەریکی دەبێ، تۆ بۆت نیە بچی پشتی بگری، داوای یارمەتییو هاوکاریی دەکات، بۆت نیە بچی هاوکاریی بکەی؟ چونکە ڕەنگە ئەو هاوکارییە بە قازانجی دوژمن تەواو بێ)، تەنیا لە یەك حاڵەت دا بۆتان هەیە پشتیان بگرن، ئەویش ئەوەیە کە لەسەر دین داوای یارمەتییان لێکردن، (واتە: لایەنێك ستەمێکی دینییان لێ دەکات، بۆتان هەیە پشتیان بگرن) بەلام بە مەرجێك ئەو ستەمە دینییە کە لێیان کراوە لەلایەنی کەسانێکەوە نەبێ، کە هاوپەیمانی ئێوەن، (کۆمەڵە کافرێکن هاوپەیمانی دەوڵەتی ئیسلامیین، زوڵم دەکەن لە مسوڵمانانێك کە لە نێوانیاندان، یان لە مسوڵمانانێکی شوێنێکی دیکە، دەوڵەتی ئیسلامیی مولزەم نیە بچێ پشتگیریی بکات لەو مسوڵمانانەی کە ستەمیان لێکراوە، لە لایەنی هاوپەیمانانی دەوڵەتی ئیسلامییەوە، کە کافرن)، وە خوا بینەری ئەوەیە کە ئەنجامی دەدەن.

Youtube/AliBapir
FMMedia/AmeerOffice

مەسەلەی شەشەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡۖ وَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرًا ﴾، ئنجا ئەگەر ئەوانە پشتیان لە ئێوە کرد، بیانگرن، وە لە هەر شوێنێك بەرپەلتان کەوتن، بیانکوژن، وە هیچ کامیان لەنێودا مەگرن بە دۆستو یارمەتیدەرو پشتیوانی خۆتان، یەکێك بۆی هەیە بپرسێ: ئایا هەر کەسێك وابوو، ئیسلام دەستی مسولمانانی کردۆتەوە بچن بیانگرنو بیانکوژن؟ لە وەلامدا دەڵێین: نەخێر، ئەوە بۆ کەسانێکە کە سەنگەر لە ئەهلی ئیسلام دەگرنو دژایەتیی ئیسلامو مسولمانان دەکەن، ئەوانەی کە کافری جەنگیین، چونکە کافر دوو جۆرن: کافرێك کە ئاشتەواییو تەبایی دەوێ، وە کافرێك کە دژو جەنگکەرە لە دژی ئیسلام، کە لێرەدا مەبەست پێی کافری جەنگییە، ئەگەرنا لەڕاستییدا - وەك دوایی باسی دەکەین - ئیسلام ڕێگا نادات بە مسولمانان کە دەستدرێژیی بکەنە سەر کافرانێك کە دژی مسولمانان نینو سەنگەریان لێناگرن، وە لە دژیان ناجەنگن، وە دەشفەرموێ: ﴿ وَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرًا ﴾، لە نێو ئەواندا هیچ کەس مەکەن بە دۆستو نیزیکی خۆتانو یارمەتیدەرو پشتگیری خۆتان، چونکە کەسێك کە ئامادە نەبێ لە ژێر سایەی دەولەتی ئیسلامییدا بژیو، ئامادە نەبێ لەگەڵ مسولماناندا بێ، ئەوە بەکەڵکی دۆستایەتییو پشت پێبەستن نایەت.

مەسەلەی حەوتەم: خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡ ﴾، لێرەدا خوای کاربەجێ دوو کۆمەڵ لە کافران هەڵداوێریو جیایان دەکاتەوە، لەوەی کە مسولمانان بۆیان هەبێ لە دژیان بجەنگن، دەفەرموێ: دوو کۆمەڵی کافر هەن، دوو جۆرە کافر، بۆتان نیە سەنگەریان لێبگرنو شەڕیان لەگەڵدا بکەن:

www.AliBapir.net E/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

جۆری یەکەم: ﴿ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ ﴾، پەیوەستن بە کۆمەڵێکەوە کە لە نێوان ئێوەو ئەو کۆمەڵەدا پەیمان هەیە، مسوڵمانان پەیمانیان هەیە لەگەڵ کۆمەڵێکی کافردا، پەیمانی چییان هەیە؟ پەیمانی ئەوەیان هەیە کە شەڕ لەگەڵ یەکدی نەکەن، یان لەسەر یەکدی شەڕ بکەن، وەك پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ خوزاعە پەیمانی هەبوو، کە لەسەر یەکدی جەنگ بکەن، ئەوەبوو کاتێك هۆزی بەنی بەکری هاوپەیمانی قورەیشییەکان، هێرشیان کردە سەر هۆزی خوزاعەی هاوپەیمانی پێغەمبەر ﷺ، وە بیست نەفەریان لێ کوشتن، سەرۆکی هۆزی خوزاعە هاتە لای پێغەمبەر ﷺ، گوتی: ئەی موحەممەد ! ئێمە هاوپەیمانی تۆین، (ئەوانیش ڕەنگە مسوڵمانیان لەنێودا بووبن، بەڵام بەگشتی کافر بوون)، هاوپەیمانەکانی قورەیش کە بەنی بەکرن، هێرشیان کردۆتە سەر ئێمەو بیست نەفەریان لێ کوشتووین، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ﴿نُصِرْتَ يَا عَمْرَو بْنَ سَالِمٍ﴾ (أَخْرَجَهُ البَيْهَقِيُّ فِي الكُبرى برقم: (١٩٣٣١)، واتە: ئەی عەمری کوڕی سالم تۆ سەرخرای، مادام من هاوپەیمانتم، شەرت لەسەر دەکەم، بەڵێ هاوپەیمان با کافریش بێ، دەبێ پەیمانی لەگەڵ ببرێتە سەر، ئنجا خوا لێرە دەفەرموێ: ئەوانەی کە پەیوەستن بە کەسانێکەوە کە هاوپەیمانی ئێوەن، بۆتان نیە شەڕیان لە دژ بکەن، چونکە وەك گوتراوە: (دۆستی دۆستم دۆستمە).

جۆری دووەم: لەو کافرانەی کە بۆتان نیە لەگەڵیاندا بجەنگن، ﴿ أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡ ﴾، یاخود دێن دڵیان تەنگەو سینەیان تەنگە، کە لە دژی ئێوە جەنگ بکەن، یان لە دژی خەڵکەکەی خۆیان، کە کۆمەڵێکی کافرن لە ناوچەیەکدان خەڵکێکی کافریان بەدەورەوەیە، پێیان ناخۆشە لە دژی خەڵکەکەی خۆیان شەڕ بکەن، لە خۆیان ڕانابینن، وە پێشیان ناخۆشە لە دژی ئێوەش جەنگ

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

بکەن، ئێوە بۆتان نیە لە دژی ئەوانیش بجەنگن، با کافریش بن، مادام شەڕتان لە دژ ناکەنو بێ لایەنن، ئەوانەی پێشێ پەیوەستن بە هاوپەیمانەکانی ئێوەوە، بەڵام ئەمانە بێ لایەنن، لاشەڕن، ئەمەش ئەوەی لێوەردەگیرێ کە ئیسلام هەمیشە هەوڵ دەدات دوژمنان کەمبکاتەوە، هەندێك مسوڵمان وادەزانن، مسوڵمان هەمیشە عەودالّی ئەوەیە دوژمنان بۆخۆی زۆر بکات، بەرەی ئیسلامیی لە دژی هەرچی جوولەکەیەو نەصڕانییو کافرو بتپەرستەو هەرچی کافرە !! بەڵام نەء، ئیسلام نەهاتوە جەنگ لە دژی هەرچی کافرە بکات، بەڵکو ئەو قەوارەیەی کە بۆ مسوڵمانان دروست دەبێ، دەبێ هەوڵبدەن بەپێی توانا دوژمنان کەمبکەنەوە، ئەوەی کە بۆشیان نەکرێتە دۆست، بەلای کەمەوە بێلایەنی بکەن، پێغەمبەر ﷺ وایکردوە، (بنو ضمرة) هۆزێکی کافر بوون، پێغەمبەر ﷺ (مُوَادَعَة)ی لەگەڵ کردن، واتە: بێلایەن (محايد)ی کردن، نە شەڕمان بکەن، نە شەڕتان دەکەین، نە دژمان بن، نە دژتان دەبین، ئیدی مەرج نیە هەموو خەڵك ببێتە دۆستو مسوڵمان بێ، وە مەرج نیە هەمووشی ببێتە هاوپەیمان، هەروەك مەرجیش نیە کە هەمووشی ببێتە دوژمن، با کابرا بێلایەنیش بێ هەر چاکە، کە دیارە ئەم حیکمەتەی کە لە سیرەو ژیانی پێغەمبەردا ﷺ دەردەکەوێ، زۆر لە مسوڵمانان لەم سەردەمەی ئێمەدا لەو حیکمەتە بێبەشن، دەڵێن: هەرچی لەگەڵ من نەبێ، دوژمنمە، وەك چۆن جۆرج بۆش کاتی خۆی ڕایگەیاند: (ئەوەی لەگەڵمان نەبێ دژمانە)! ئێمەش مسوڵمانی وا سادەو سەرکێڵمان هەیە کە دەچێتە مەیدانی جەنگو جیهادەوەو دەڵێ: (ئەوەی مسوڵمان نەبێ دژمە)، نەخێر، هەیە مسوڵمان نیە، بەڵام دوژمنیش نیە، ئەوەتا لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺدا هەبووە مسوڵمان نەبووەو هاوپەیمان بووە، وە هەبووە مسوڵمان نەبووەو بێلایەن بووە، ئەو لایەنەی کە دەڵێ: مسوڵمان نیمو هاوپەیمانیشت نیم، بەڵام شەڕیشت لە دژ ناکەم، ئیسلام دەڵێ: بۆتان نیە، دژی ئەوانە بجەنگن.

مەسەلەی هەشتەم: خوا سبحانه وتعالى کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡ ﴾، ئەگەر خوا ویستبای دوژمنانتان بۆ زۆر بکات، ئەوانەشی بەسەر ئێوەدا زاڵ دەکردو لە دژتان دەجەنگین، کەواتە: کە خوا ئەو دوژمنەی بۆ کەمکردوونەوەو لە کۆڵ کردوونەوەو، لە جیاتی ئەوەی سەنگەرتان لێبگرن، بێلایەن وەستاون، بزانن ئەوە نیعمەتێکی خوایە، خوای کاربەجێ لێرەدا ئەگەر هەندێك لە کافران لە بەرانبەری مسوڵمانانیدا بێلایەن بنو لە دژیان شەڕ نەکەن، بە نیعمەتی داناوە، بەڵێ ئەوە چاکەو نیعمەتێکە خوا لەسەر مسوڵمانانی حیساب دەکات.

مەسەلەی نۆیەم: خوا سبحانه وتعالى کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ﴾، ئەو دوو جۆرە کافرانە، ئەو دوو جۆرە نامسوڵمانانە، کە یان پەیوەستن بە هاوپەیمانەکانتانەوە، یان بێلایەنن، هەرکات کەناریان گرتو خۆیان لە ئێوە دوور گرت، واتە: لە دژایەتیکردنی ئێوەدا خۆیان دوور گرت، لە دژتان نەجەنگین، وە ئاشتییان لەگەڵ ئێوەدا نواند، (ألقى)، واتە: بۆی هاوێشت، (سَلَمَ) واتە: ئاشتیی، هەرکات ئاشتیان بۆ ئێوە هاویشت، واتە: پێشانی ئێوەیاندا کە لەگەڵ ئێوەدا ئاشتی خوازنو ئەهلی شەڕنین، ئەهلی سیلمو صوڵحو تەباین، ﴿ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ﴾، ئەوە لەو حاڵەتەدا خوا هیچ ڕێیەکی دانەناوە بۆ ئێوە لە دژی ئەوان، واتە: شەرع ڕێگای نەداوە لە دژیان بجەنگن، با کافریش بن.

مەسەلەی دەیەم: ئنجا خوا سبحانه وتعالى باسی کۆمەڵێکی دیکە دەکات، جا تەماشا بکەن ! خوای بێوێنە چەند بە وردبینییو دووربینییو چەند بە لێزانیی کە هەر لە خوا دەوەشێتەوە، خەڵکی کافرمان بۆ پۆلێن دەکات، وەك گوتم: ئێستا مسوڵمانی وا هەیە کافران هەموو بە یەك چاو تەماشا دەکات،

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

جوولەکەو نەصرانیی یەکان هەموویان وەك یەك تەماشا دەکاتو پێی وایە ڕۆژئاوا هەمووی یەك شتە، ڕۆژهەلات هەمووی یەك شتە، نا وانیە، لەنێو جوولەکاندا جوولەکەی تەبا هەیەو، جوولەکەی سەنگەرگرو دژیش هەیە، وە لەنێو نەصرانییاندا نەصرانیی تەبا لەگەلٚ تۆ هەیە، وە نەصرانیی تینوو بە خوێنی سەرت هەیە، بۆیە دەبێ پۆلێنیان بکەی، وە لە ڕۆژهەلاتو ڕۆژئاوادا دەولەتی وا هەیە حەز دەکات لەگەلٚ عالەمی ئیسلامیی پەیوەندیی باشی هەبێ، بە پێچەوانەوەش هەیە پیلانت لە دژ دادەنێو، دەیەوێ بنەبڕت بکات، دەبێ ئەوانە هەموویان پۆلێن بکرێن، جا لێرەدا خوای پەروەردگار بۆئەوەی کە مسولٚمانان فریو نەخۆنو پێیان وابێ کە هەر کەسێك گوتی: من لاشەرم، شەڕتان ناکەم ڕاست دەکات دەفەرموێ: ﴿ سَتَجِدُونَ ءَاخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأۡمَنُوكُمۡ وَيَأۡمَنُواْ قَوۡمَهُمۡ كُلَّ مَا رُدُّوٓاْ إِلَى ٱلۡفِتۡنَةِ أُرۡكِسُواْ فِيهَا ﴾، کۆمەلێکی دیکەتان وەچنگ دەکەوێو دەیانبینن، دەیانەوێ لە لای ئێوەشەوە هێمنو دلٚنیابن، وە لە لای خەلٚکەکەی خۆشیانەوە هێمنو دلٚنیابن، واتە: کۆمەلێکی کافرن دەیانەوێ مسولٚمانانیش هێمن بکەنەوە، لە لای ئەوانیش هێمنو دلٚنیابن، وە کافرانیش، جا دیارە ئەگەر لەگەلٚ بێلایەنییدا ڕاست بکەن باشە، بەلاٚم خوا دەفەرموێ: ﴿ كُلَّ مَا رُدُّوٓاْ إِلَى ٱلۡفِتۡنَةِ أُرۡكِسُواْ فِيهَا ﴾، هەر کاتێك گێڕدرانەوە بۆ نێو فیتنە، واتە: ئاشووبو ئاژاوە، یانی کوفر ﴿ أُرۡكِسُواْ فِيهَا ﴾، ئەوە تێیدا سەرەوبن دەبن، واتە: هەر کاتێك دەرفەتیان دەستکەوێ، کە چوونەوە لای کافرەکان و پیلانێکیان دەستکەوت، لە دژی ئێوە ئاوی لێ ناخۆنەوە، واتە: هەر لێتان لە کەلێن دەگەڕێن، لەڕوودا خۆیان بە دۆست پێشان دەدەن، بەلاٚم لە پاشملە لێتان دەخەفتێن، کە زەفەرتان پێ بەرن.

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

مەسەلەی یازدەیەم: خوا ﷻ كە دەفەرموێ: ﴿ فَإِن لَّمۡ يَعۡتَزِلُوكُمۡ وَيُلۡقُوٓاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ وَيَكُفُّوٓاْ أَيۡدِيَهُمۡ ﴾، ئەگەر كەناریان نەگرت لە ئێوەو خۆیان دوورنەگرت لە شەڕی ئێوە، وە ئاشتییان بۆ ئێوە پێشان نەدا، وە دەستی خۆیان نەگێڕایەوە، بەڵكو بە پێچەوانەی ئەووەوە، ئیعلانی جەنگیان كردو دەستیان لە ئێوە نەپاراست، وە چوونە بەرەی دوژمنەكانتانەوە، ﴿ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡ ﴾، ئەوانە بیانگرنو بیانكوژن لە هەر شوێنێ بەر پەلتان كەوتن، ﴿ وَأُوْلَٰٓئِكُمۡ جَعَلۡنَا لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا ﴾، وە بۆ ئێوە بەڵگەیەكی ئاشكرامان لەسەر ئەوانە داناوە، واتە: بەڵگەیەكی ئاشكراتان بەدەستەوەیە كە لە دژیان بجەنگن، ئەمە ئەوەی لێوەردەگیرێ كە شەریعەتی خوا لەسەر بناغەی بەڵگەی ڕوونو ئاشكرا نەبێ، ڕێگا نادات بە مسوڵمانان بجەنگنو، ڕێگا نادات كەسێك بكوژن خوێنیبڕێژن، مەگەر بەڵگەی ڕوونو ئاشكرایان بەدەستەوە بێ، كە ئەوە كافرێكە سەنگەری لێگرتوونو دژایەتیی یان دەكات، لە سووڕەتی (الأنفال)دا خوای پەروەردگار لە باسی ئەوانەدا كە پەیمانیان لەگەڵ مسوڵماناندا هەیە، دەفەرموێ: ﴿ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوۡمٍ خِيَانَةٗ فَٱنۢبِذۡ إِلَيۡهِمۡ عَلَىٰ سَوَآءٍۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡخَآئِنِينَ ۝٥٨ ﴾، واتە: وە ئەگەر مەترسی پەیمان شكاندنت لە كۆمەڵێك هەبوو، دەبێ پەیمانەكەیان بدەیەوەو بە ئاشكرا پێیان ڕابگەیەنی، ئنجا بۆتان هەیە كە لەگەڵیاندا بجەنگن، چونكە خوای بەرز خائینەكانی خۆشناوێن، واتە: ئەگەر لەگەڵ كەسانێكدا پەیمانتان هەبوو با ئەوانیش پەیمانیان شكاندبێ، ئێوە بۆتان نیە یەكسەر ئیعلانی جەنگ بكەن، هەتا ئەوان بە ڕواڵەت بڵێن: پەیوەستین بە پەیمانەكەوە، دەبێ پێیان بڵێین: ئێوە چەندان جار پەیمانتان شكاند بە پەنهانیی، هەرچەندە ئاشكرای ناكەن، ئێمە ئەوە ئاگادارمان كردوونەتەوە كە پەیمانمان لە نێواندا نەما، ئنجا مسوڵمانان بۆیان هەیە بە چاوی دوژمن تەماشایان بكەن، وە مامەڵەی

دوژمنکارانەیان لەگەڵدا بکەن، بۆچی؟ بۆئەوەی کە نامسوڵمانان، مسوڵمانان تۆمەتبار نەکەن بەوەی کە بێ بەڵێنو بێ پەیمانن.

مەسەلەی دوازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٍ أَن يَقۡتُلَ مُؤۡمِنًا إِلَّا خَطَـًٔا﴾، باسی کوشتنی بە ئانقەست دەکات، دەفەرموێ: هیچ بڕوادارێك بۆی نیە بڕوادارێك بکوژێ، مەگەر بە هەڵە، دیارە ئێمە لە سوورەتی (البقرة) لە تەفسیری ئایەتی (١٧٩)دا باسی کوشتن (قَتْل)مان کرد، ئێستاش دەڵێین: پێویستە بزانرێ کە سێ جۆرە کوشتن هەن‌و، تۆڵە تەنها ڕوو لە یەکێکیان دەکات، کە بریتین:

یەکەم: کوشتنی بە ئانقەست (عَمْد).

دووەم : کوشتنی بە هەڵە (خَطَأ).

سێیەم: کوشتنی بە ئەنقەست چوو (شِبْهَ عَمْد).

ئنجا با پێناسەی ئەم سێیانە بکەین:

یەکەم: (القَتْلُ العَمْد): کە (العَمْد المحض)یشی پێدەگوترێ: ئاوا پێناسە کراوە: (وَهُوَ أَن يَقصِد مَن يَعلَمُهُ معصوماً بِمَا يَقتلُ غالِبَاً)، ئەوەیە کە بابای بکوژ بە شتێك کە بە زۆریی ئینسانی پێ دەکوژرێ، نەفەرێك بکاتە ئامانج کە نابێ بکوژرێو خوێنی پارێزراوە، سەرەنجام بیکوژێ، کەواتە:

١) ئامرازی کوشتنەکە شتێکە بە زۆریی وایە ئینسانی پێ بکوژرێ.

٢) وە کوژراو کەسێکە کە کوشتنی لەسەر نیە.

٣) وە بکوژ مەبەستیەتی بیکوژێ، واتە: بکوژ هەم ئامرازی کوژەر بەکاردێنێو، هەم نیەتی کوشتنیشی هەیەو، هەم ئەو کەسەش کە دەیکوژێ هیچ هەقی لەسەری نیەو شایستەی کوژران نیە، ئەوە کوشتنی ئانقەستە.

دووەم: (القَتْلُ شِبْهُ العَمْدِ): کە (الخَطَأ العَمْد)یشی پێ دەگوترێ: (وَهُوَ أَن يَضرِب شَخْصَاً بِمَا لا يَقتلُ غالِبَاً). ئەوەیە کە بە شتێك کەسێك بکوژێ کە بە زۆریی بەو شتە خەڵك نامرێ و ناکوژرێ، بۆ وێنە: گۆچانی لێدا، زللەیەکی لێدا، کە عادەت نیە خەڵك بە یەك گۆچان، یان بە یەك زللە، یان بە کەستەکە گڵێك، مرۆڤ بکوژرێ، ئەوە کوشتنی وەك ئانقەست چوویە.

سێیەم: (القَتْلُ الخَطَأ): کە (الخطأ المحض)یشی پێ دەگوترێ: (وهو أَنْ يَرمِي صَيْدَاً أَو هَدَفاً فَيُصِيبُ إِنْسَانا بِغَيرِ عِلْمِهِ وَلاَ قَصْدِهِ)، ئەوەیە تیرێك یان فیشەکێك یان بەردێك لە نێچیرێك یاخود لە ئامانجێك بگرێ، بەڵام بە ئینسانێك بکەوێ، بێئەوەی کە مەبەستی بووبێت و بێئەوەی کە پێشی زانیبێ، ئەوە پێی دەگوترێ: کوشتنی هەڵە، پێغەمبەر ﷺ لە فەرمایشتێکدا پێناسەی کوشتنی بە ئانقەست چوو (شِبْهُ العَمْد) دەکات و دەفەرموێ: ﴿أَلاَ إِنَّ قَتِيلَ الْعَمْدِ الْخَطإِ بِالسَّوْطِ وَالْعَصَا شِبْهِ الْعَمْدِ، فِيهِ مِائَةٌ مِنْ الإِبِلِ مُغَلَّظَةٌ مِنْهَا أَرْبَعُونَ خَلِفَةً فِي بُطُونِهَا أَوْلاَدُهَا﴾ رَوَاهُ النَّسَائِي بِرقم: (٤٧٩٤)، قَالَ الشيخ الأَلباني: صَحيح لِغَيرِهِ، في (سنن النسائي)، واتە: ئاگاداربن کوشتنی عەمدی هەڵە، یاخود بە ئانقەست چوو، ئەوەیە کە بە قامچیی بێ یاخود بە گۆچان بێ، کە خوێنەکەی بریتیە لە سەد (١٠٠) حوشتر کە چل (٤٠)یان ئاوس بن، بەچکەیان لە زگدا بێت و شەست (٦٠)ەکەی دیکەیان تەمەنەکانیان جیاجیابێ.

بەڵام شەرعزانان دەڵێن: کوشتنی هەڵەش دوو جۆرە:

١- (خَطَأ في الفعل): هەڵە لە کردەوەدا، وەك کەسێك تفەنگ لە شتێك، لە نێچیرێك دەگرێ و بە کەسێك دەکەوێ، یان مسوڵمانێك لە جەنگ تیرێك بۆ کافرێکی جەنگیی داوێ، بە مسوڵمانێك دەکەوێ، مەبەستی نیە بەڵام کردەوەی هەیە.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

٢- (خَطَأ فـي القَصْد): هەڵــە لـە نیـازو مەبەسـتی نێـو دڵـدا، وەك كەسـێك شـتێك لە كەسـێك دەگرێ، كە بە دوژمنـی خۆی تێدەگات، قەصدی هەیـە ئـەو كەسـە بكـوژێ، بـەڵام دوایـی دەردەكـەوێ كـە بابایـەكی بـێ خەتایـە، كەواتە: لە مەبەستەكەی دا بە هەڵـەدا چـووە.

مەسەلەی سێزدەیەم: خـوا ﷻ كە دەفەرمـوێ: ﴿ وَمَن قَتَلَ مُؤۡمِنًا خَطَـَٔا فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ وَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَصَّدَّقُواْۚ فَإِن كَانَ مِن قَوۡمٍ عَدُوّٖ لَّكُمۡ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖۖ وَإِن كَانَ مِن قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٞ فَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ وَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ ﴾، بە پێـی ئەم ئایـەتە موبارەكە، كوژراوی بـە هەڵـە، سـێ حاڵـەتی هـەن، یان كەسـێك كە بە هەڵە دەكوژرێ، سـێ حاڵەتی هـەن:

یەكـەم: مـسوڵمانێكە لـەنێو مـسوڵماناندا، ئـەوە كەفارەتەكـەی: ئـازادكردنی كۆیلـەیەكە، وە خوێنـێكە كە دەبـێ تەسلیم بە كەسوكاری بكـرێ.

دووەم: مـسوڵمانێكە لـەنێو دوژمنـان دایـە، ئـەوە خـوێنی نیـەو كەفارەتەكـەی تەنیـا ئـازادكردنی كۆیلـەیەكـە.

سێیەم: بابایەكی هاوپەیمانە، واتـە: مـسوڵمان نیـە، بـەڵام لەگـەڵ كەسـانێكـە كـە لەگـەڵ مـسوڵماناندا هاوپـەیمانن، ئـەوە هـەم خـوێنی هەیـە، هـەم كەفارەتیشی هەیـە، كە ئازادكردنـی كۆیلـەیەكـە.

مەسـەلەی چواردەیـەم: خـوا ﷻ كـە دەفـەرموێ: ﴿ فَمَن لَّمۡ يَجِدۡ فَصِيَامُ شَهۡرَيۡنِ مُتَتَابِعَيۡنِ تَوۡبَةٗ مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، خـوای زانـاو شـارەزا زانیـویەتی كاتێـك دێ ئیـسلام كۆیلایـەتیی ناهێڵـێ، ئیـسلام بناغەیـەكی دانـاوە بـۆ بنـەبڕكردن‌و ڕیشەكێشكردنی‌و كاتێك دێ نامێنـێ(١)، بۆیـە بـە دیلی بـۆ دانـاوە، لـە هەموو

---

١) وەك پێشتـر لە باسێكی سەربەخۆدا خستمانە ڕوو.

حاڵەتەکاندا بەدیلی داناوە، بۆ کەفارەتی ظیهار بەدیلی داناوە، بۆ کەفارەتی کوشتن بەدیلی داناوە، بۆ کەفارەتی سوێند بەدیلی داناوە، لێرەشدا دەفەرموێ: کەسێك کۆیلەی چنگ نەکەوت، ﴿فَصِيَامُ شَهۡرَيۡنِ مُتَتَابِعَيۡنِ تَوۡبَةٗ مِّنَ ٱللَّهِ﴾، بە ڕۆژووبوونی دوو مانگی لەسەر یەکی لەسەرە، واتە: دەبێ دوو مانگ لەسەر یەك بەڕۆژووبێ، زانایان لێرەدا لەبارەی بەدوای یەکدا هاتن (تتابع)ی ڕۆژووەکان، زۆریان قسە کردوە، چونکە جاری وایە کەسێك شوفێرەو سەیارە لێدەخورِێ، نەفەرێکی لەدەست دەکوژرێ بێئەوەی مەبەستی بووبێ، کە دیارە لەلای خوا گوناهبار نیە، مادام کەمتەرخەمیی لە خۆیو لە سەییارەکەیدا نەبووبێ، بەڵام کەفارەتی هەیە، کەفارەتەکەی ئەوەیە کە کۆیلەیەك ئازاد بکات، وە ئەگەر نەبوو، وەك ئەم ڕۆژگارە، دەبێ دوو مانگ لەسەر یەك بەڕۆژووبێ، جا وەك گوتم: زانایان لەوبارەوە زۆریان قسە کردوە، لە کتێبە شەرعییەکاندا زۆر باسکراوە، وە ڕاجیایی زۆریشی لەسەرە، کە ئایا بە دوای یەکدا هاتنی دوو مانگە ڕۆژەکە چۆنە؟

بەڵام ئەوەی من بۆم دەرکەوتوە بە کورتیی ئەوەیە: کە هەموو ئەو عوزرانەی مرۆڤ بۆی هەیە ڕۆژووی ڕەمەزانیان پێ بچوێنێ، بۆشی هەیە ئەو ڕۆژووگرتنەشیان پێ بپسێنێ، واتە: خوای بە بەزەیی کە دەفەرموێ: ﴿فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٖ فَعِدَّةٞ مِّنۡ أَيَّامٍ أُخَرَ ...﴿١٨٤﴾﴾ البقرة، واتە: ئەگەر یەکێك لە ئێوە نەخۆش بوو، یان لە سەفەر بوو (بۆی هەیە ڕۆژووەکانی ڕەمەزان بخوات) دوایی چەند ڕۆژێکی دیکە بە قەدەر ئەوە بگرێتەوە لە مانگەکانی دیکە، واتە: وەك چۆن بە نەخۆشییو بە سەفەر چوون، هۆکارن بۆئەوەی ئینسانی مسوڵمان لە ڕەمەزاندا بەڕۆژوو نەبێ، ئەو دوو مانگ بەڕۆژووبوونەش، بە هەمان شێوەیە، ئەگەر مرۆڤ نەخۆش بوو، یان بە سەفەر چوو، بۆی هەیە، یاخود ئافرەت دەکەوێتە زەیستانییو حەیزەوە، ئەوانە بە عوزر دادەنرێن، ئەگەرنا نابێ ئەو دوو مانگە بپسێنرێتەوە، وە ئەگەر کەسێك بە ئانقەست لەو دوو مانگە ڕۆژێکی خوارد،

دەبێ دووبارە دوو مانگ لەسەر یەك بگرێتەوە، یانی: نەك ئەو ڕۆژە بەڵكو دوو مانگ لەسەر یەك، چونكە خوا دەفەرموێ: دوو مانگی بە دوای یەكدا، بەڵام ئەگەر عوزرێكی هەبوو، وەك چۆن لە مانگی ڕەمەزاندا بۆی هەیە بە هۆیەوە ڕۆژوو بچوێنێ، بە هەمان شێوە ئەوەشی بۆ هەیە.

مەسەلەی پازدەیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ ﴾، خوێنێكی تەسلیمكراو بە كەسوكاری، وشەی: (دِیَة) واتە: (خوێن)، كوردەواریی خۆمان (خوێن بەها)ی پێ دەڵێن، واتە: ئەو پارەو تۆڵەیەی كە دادەنرێ لە جیاتی ئەوە كە ئەو نەفەرەی كوشتوە.

سزای كوشتنی بەهەڵە

لەوبارەوە پێویستە ئێمە چەند شتێك بزانین:

یەكەم: كوشتنی هەڵە دوو سزای هەن: خوێنو كەفارەت، خوێن بداتو، دوو مانگیش بەڕۆژوو بێ، بەڵام سزای سێیەم كە بریتیە لە كوشتنەوە (قصاص لەسەری نیە، چونكە ئەوە تایبەتە بە كوشتنی ئانقەستەوە، وە ئەمە یەكدەنگیی زانایانی لەسەرە، كە بكوژی كوژراوی بە هەڵە، تۆڵەی لەسەر نیە، وە ئەوە تایبەتە بە كوشتنی بە ئانقەستەوە (القَتْلُ العَمْد)، وەك خوای دادگەر باسی دەكاتو دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقۡتُلُواْ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّۗ وَمَن قُتِلَ مَظۡلُومٗا فَقَدۡ جَعَلۡنَا لِوَلِيِّهِۦ سُلۡطَٰنٗا فَلَا يُسۡرِف فِّي ٱلۡقَتۡلِۖ إِنَّهُۥ كَانَ مَنصُورٗا ٣٣ ﴾ الإسراء، واتە: هەر كەسێك بە ستەملێكراویی كوژرا، (بە ئانقەست كەسێك دەستدرێژیی كردە سەری) ئەوە بۆ كەسوكارو سەرپەرشتیارەكەی دەستەڵاتمان داناوە، با زێدەڕۆیی نەكات لە كوشتندا، چونكە سەرخراوە، واتە: لەلایەن خوای باڵادەستەوە سەرخراوەو پشتگیریی لێكراوە.

دووەم: ئەو خوێنە کە دەکەوێتە سەر بکوژی کوشتنی هەڵە، تەنیا ناکەوێتە سەر خودی خۆی، بەڵکو دەکەوێتە سەر خزمەکانی پشتێ، کە بە عەرەبی پێیان دەگوترێ: (عَاقِلَة)، وە پێشیان دەگوترێ: (عَصَبَة)، واتە: دەبێ خزمانی پشتێ ئەو خوێنە بدەن، نەك تەنیا خۆی، لەوبارەوە ئەم فەرموودەیە هەیە: ﴿عَن أَبي هُرَيْرَة رضي الله عنه قَالَ اقْتَتَلَتْ امْرَأَتَانِ مِنْ هُذَيْلٍ فَرَمَتْ إحْدَاهُمَا الأُخْرَى بِحَجَرٍ فَقَتَلَتْهَا وَمَا فِي بَطْنِهَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَضَى أَنَّ دِيَةَ جَنِينِهَا غُرَّةٌ: عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ، وَقَضَى بِدِيَةِ الْمَرْأَةِ عَلَى عَاقِلَتِهَا﴾ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٦٩١٠)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤٣٦٧)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٤٥٧٨)، وَإِبْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٦٠٢٠)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: دوو ئافرەت لە هۆزی هوزەیل بەشەڕ هاتن، یەکێکیان بەردێکی بەویدیکە دادا، ئافرەتەکەشی کوشت و ئەو کۆرپەیەی کە لە سکیشی دابوو، کوشتی، (دیارە ئافرەتەکە کۆرپەی لە سکدا بووە) چوونە لای پێغەمبەر ﷺ، فەرمووی: خوێنی کۆرپەکەی کە لە سکی ئافرەتەکە دابووە، دەبێ کۆیلەیەك بێ (جا کۆیلەیەکی پیاو، یان ئافرەت بە مەرجێك دەبێ سپی پێست بێ)⁽¹⁾، وە خوێنی ئافرەتەکەش لەسەر خزمانی ئافرەتە بکوژەکەیە، نەك تەنیا ئافرەتە بکوژەکە خۆی.

پێناسەی (عَاقِلَة): {وال(عَاقِلَة) القَرَابَاتُ مِنْ قِبَلِ الأَب وَهُم عَصَبَة وَهُم الَّذينَ كَانوا يَعْقِلُونَ الإبلِ عَلَى بَابِ وَلِي المَقْتُول وَسُميت الدية عَقْلاً تَسْمِية بالمَصْدَر، لأن الإبل كَانَت تُعْقَلُ بِفَناءِ ولي المَقْتُول ثُمَّ كثرُ الإستعمَال حَتَّى أُطْلِقَ العَقْلُ عَلى الديةِ وَلَو لَمْ تَكُن إبلاً}⁽²⁾، واتە: (عَاقِلَة) خزمانن لەلای باوەوە، واتە: خزمانی پشتێ، بۆیەش ئەو ناوەی لێنراوە، چونکە دەهاتن حوشتریان دەبەستنەوە لەبەر دەرگای ئەو کەسە کە

---

(1) وادیارە ئەوکاتە کۆیلەی سپی پێست نرخی زیاتر بووە، نەك پێغەمبەر ﷺ جیاوازیی بخاتە نێوان مرۆڤی سپیو ڕەشەوە، با کۆیلەش بێ.

(2) محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٣٥٨).

FM/AliBapir
Youtube/AliBapirz
FM/MediaAmeerOffice

لێی کوژراوە، لەوەوە بە دییە گوتراوە (عَقل) چونکە حوشترەکان لەوێ بەستراونەوە، جا دوایی بەگشتی بۆ خوێن بەکارهاتوە، نەك بە تەنیا بۆ ئەو حوشترانەی کە لەبەر دەرگا دەبەسترێنەوە.

سێیەم: ئەگەر بابای بکوژ (عَاقِلة)ی نەبوو، واتە: خزمی پشتێی نەبوون کە خوێنەکەی لە جیاتی بدەن، یاخود هەژار بوون، ئەوە خوێنەکە دەکەوێتە سەر خەزێنەی دەوڵەت، وەك (جمال الدين القاسمي) هێناویەتی(١).

چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ﴾، ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە ئەو خوێنە وەك میرات لە نێوان میراتگرانی کوژراوەکەدا دابەش دەکرێو، خوێنەکە دەدرێ، هەمان حوکمی میراتی هەیەو، وەك دابەشکردنی میرات دابەش دەکرێ.

پێنجەم: ئەندازەی ئەو خوێنە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ ڕوونی کردۆتەوە، پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: سەد (١٠٠) حوشترە، وەك لەم دەقەدا هاتوە: ﴿عَنْ أَبِى بَكرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ كِتَاباً وفِيهِ: «إِنَّ فِي النَّفْسِ الدِّيَةَ، مِائَةً مِنَ الإِبِلِ (وَفِيه) وَعَلَى أَهْلِ الذَّهَبِ أَلْفُ دِينَارٍ﴾ أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ برقم: (٤٨٥٣)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٥٥٩)، وَاخْتَلَفُوا فِي صِحَّتِهِ، وضَعَّفَهُ الشيخ الألباني)، واتە: پێغەمبەر ﷺ نامەیەکی نووسیوە بۆ خەڵکی یەمەن فەرموویەتی: هەر کەسێك کەسێکی کوشت دییەی لەسەرە، کە بریتیە لە سەد حوشتر، وە هەر لەو نووسراوەدا هاتوە، فەرموویەتی: ئەوانەی زێڕیان هەیە، دەبێ هەزار دیناری زێڕ بدەن، هەزار لیرە.

ئنجا هەر لەوبارەوە ئەم دەقەش هەیە: ﴿عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أنهُ فَرَضَ فِي الدِّيَةِ عَلَى أَهْلِ الإِبِلِ مِائَةً مِنَ الإِبِلِ، وَعَلَى أَهْلِ الْبَقَرِ مِائَتَيْ بَقَرَةٍ، وَعَلَى أَهْلِ الشَّاةِ أَلْفَيْ شَاةٍ، وَعَلَى أَهْلِ الْحُلَلِ مِائَتَيْ حُلَّةٍ﴾ أَخْرَجَهُ

---

١) محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٣٥٨).

أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٥٤٣) وَضَعَّفَهُ الألباني في (إرواء) برقم: (٢٢٤٤)، واتە: جابیر خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ لە پێغەمبەرەوە ﷺ دێنێ، کە فەرزی کردوە لە خوێن: ئەوانەی حوشتریان هەبێ، سەد حوشتر، وە ئەوانەی مانگایان هەبێ، دوو سەد مانگا، وە ئەوانەی مەڕیان هەبێ، دوو هەزار مەڕ، وە ئەوانەی کە جلوبەرگیان هەبێ، دوو سەد پۆشاك (دیارە ئەو کاتە ئەو جلوبەرگانە شتێکی دیاریکراو بوون).

بەڵام لەوبارەوە ڕاجیایی هەیە، کە ئایا لە جیاتی ئەو سەد حوشترە، دروستە هەزار دیناری زێڕ بدرێ؟ کە ئەو کاتە دینار بووە، یانی هەزار مسقاڵ زێڕ، یاخود دوازدە هەزار دەرەم زیو، یاخود دە هەزار دەرەم، کە هەندێك لە زانایان دەڵێن: دەگونجێ لە جیاتی حوشترو مانگاو مەڕو بزن، زێڕو زیو، یاخود پارەی دیکە وەربگیرێ.

(إبنُ المُنذر) دەڵێ: (دِيةُ الْحُرِ الْمُسْلِمِ مِائَةُ مِنَ الإبْلِ فِي كُلّ زَمَانِ كَمَا فَرَضَ رَسُولُ اللَّه)⁽¹⁾، واتە: خوێنی مسوڵمانێکی ئازاد بریتیە لە سەد حوشتر، لە هەر ڕۆژگارێکدا پێغەمبەری خوا وای پێویست کردوە، ئەمە قسەی (إبنُ المُنذر)ە، بەڵام بەڕاستیی ئەوەی کە لەگەڵ واقیع دەگونجێ، وە لەگەڵ ڕووحی شەریعەتدا دەگونجێ، وە من پێموایە ئەوە بەڵگە نەویستە کە ئەو سەد حوشترە، یاخود ئەو دوو هەزار سەر مەڕە، یان ئەو دوو سەد مانگایە، یاخود ئەو زێڕە، یان ئەو زیوە، پێویستە بە پارەو دراوی ئەو ڕۆژگارەی ئێستای ئێمە: دینارە، دۆلارە، تمەنە، لیرەی تورکییە، مارکە ... هتد، بخەملێنرێ، وە لەگەڵیدا بەرانبەر دەکرێتەوە، گرنگ ئەوەیە ئەو نرخە بایی سەد حوشتر بێ، یان بایی دوو هەزار مەڕ، یان بایی دوو سەد سەر مانگا بێ، شایانی باسیشە لەبارەی تەمەنی حوشترەکانیشەوە، ڕاجیایی هەیەو لە کتێبە شەرعییەکاندا وردەکارییەکان خراونە ڕوو.

---

١) جامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (١٧٦).

مەسەلەی شازدەیەم: زانایان لەوبارەوە کە ئایا (قتل) تەنیا دوو جۆری هەیە، کوشتنی بە ئانقەست (القَتْلُ العَمْد)و کوشتنی بە هەڵە (القَتْلُ الخَطَأ)، یاخود سێ جۆرە، وێڕای: (عَمْد) و (خَطَأ) جۆرێکی دیکەش هەیە بەناوی (شِبه العَمْد) واتە: بە ئانقەست چوو؟

هەندێکیان دەڵێن: تەنیا دوو جۆرە قەتڵ هەیە، یان ئانقەستە، یان هەڵەیە.

زۆربەی زانایانیش دەڵێن: سێ جۆرە قەتڵ هەیە، قەتڵی سێیەم لە سەرێکەوە بە قەتڵی ئانقەست دەچێ، لە سەرێکیشەوە بە قەتڵی هەڵە دەچێ، کە ئەویش پێی دەگوترێ: (شِبه العَمْد)، یان پێشی دەگوترێ: (الخَطَأ العَمْد)، واتە: هەڵەی ئانقەست، یاخود وەك ئانقەست چوو.

هەڵبەتە زۆربەی زانایان وەك گوتم، ڕایان وایە کە کوشتن (قتل) ئەو سێ جۆرەی هەیە، کە دیارە بۆچی دابەشی دەکەن بۆ دوو جۆر، یان بۆ سێ جۆر، ئەوە لە جۆری سزایەکەدا جیاواز دەبێ، زۆربەی زانایان کە: (الشعبي والحَكم وحمّاد والنخعي وقتادة و سفيان الثوري وأهل العراق والشافعي)یان لەنێوداندو لە (عُمَر) و (عَلي)یشەوە گێڕدراوەتەوە دەڵێن: وێڕای (القَتْلُ العَمْد) و (القَتْلُ الخَطَأ)، (شِبه العَمْد)یش هەیە، (شِبه العَمْد) ئەوەیە کەسێك بە شتێك کە عادەت نەبێ خەڵك بکوژێ لە کەسێك بداتو سەرەنجام بمرێ، کە زانایان ئاوا پێناسەیان کردوە، دەڵێن: (الضرب مقصود والقتل غير مقصود) لێدانەکەی مەبەستە، بەڵام کوشتنەکەی مەبەست نیە، واتە: بە شتێك لێیداوە کە عادەت نیە خەڵك بەوە بکوژرێ، بۆ وێنە: کەس بە مستێك، یا زللەیەك، یان بەردێکی گچکە، یان بە پارچە دارێکی گچکە، دەکوژرێ؟ نەخێر، ئەوە پێی دەگوترێ: (قتل شِبه العَمْد)، کە لە چەند فەرمایشتێکی پێغەمبەری خواش دا ئاماژە بەو جۆرە کوشتنە کراوە:

یەكەم: ﴿أَلاَ إِنَّ دِيَةَ الْخَطَإِ شِبْهِ الْعَمْدِ مَا كَانَ بِالسَّوْطِ وَالْعَصَا مِائَةٌ مِنَ الإِبِلِ مِنْهَا أَرْبَعُونَ فِى بُطُونِهَا أَوْلاَدُهَا﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ بـرقم: (٤٥٤٧)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤٧٩٣)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٦٢٧)، عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا؛ وَحَسَّنَهُ الأَلباني في(صَحيح سُنن ابْنُ مَاجَه) برقم: (٢١٢٧)، واته: ئاگاداربن كوشتنی عەمدی هەڵە، یاخود بە ئانقەست چوو، ئەوەیە كە بە قامچیی بێ، یاخود بە گۆچان بێ، كە خوێنەكەی بریتیە لە سەد (١٠٠) حوشتر كە چل (٤٠)یان ئاوس بن، بەچكەیان لە زگدا بێتو، شەست (٦٠)ەكەی دیكەیان تەمەنەكانیان جیاجیا.

دووەم: ﴿العَمْدُ قَوَدُ اليَدِ وَالْخَطَأ عقل لا قَود فِيهِ، وَمَنْ قَتَلَ فِي عَمِيَّة بِحَجَرٍ أَو عَصَا أَو سَوْط، فَهُوَ دِيَةٌ مُغَلَّظَةٌ فِي أَسْنَانِ الإِبِلِ﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٥٤٠)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٦٣٥)، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا، وَصَحَّحَهُ الأَلباني)، واته: كوشتنی بە ئانقەست، تۆڵەی لەسەرە، دەست بە دەست، وە هەڵە خوێنی لەسەرە، بەڵام كەسێك بە شێوەیەكی لێڵ بكوژرێ، تۆڵەی لەسەر نیە، وەك: كەسێك بە بەردێك، یان بە گۆچانێك، یان بە قامچییەك بكوژرێ، ئەوە خوێنێكی گەورە (دِيَةً مُغَلَّظَةً)یە، كە لە تەمەنی حوشترەكاندا فەرق دەكات، وە شەرعزانان لەوەشدا تا رادەیەك ڕاجیایی یان هەیە.

سێیەم: ﴿عَقْلُ شِبْهِ الْعَمْدِ مُغَلَّظٌ مِثْلُ عَقْلِ الْعَمْدِ وَلاَ يُقْتَلُ صَاحِبُهُ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٧١٨)، وأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٥٦٥)، الدَّارَقُطني برقم: (٣١٢٠) عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا، وَحَسَّنَهُ الأَلباني: في (صَحيح سُنن أبي داود)، واته: خوێنی وەك ئانقەست چوو (مُغَلَّظٌ)ە، (واته: خوێنەكەی قورسترە، لە خوێنی ئاسایی، وەك كەسێك كە بە ئانقەست كەسێك دەكوژێ)، بەڵام خاوەنەكەی لە تۆڵە چاوپۆشیی دەكاتو دەگوازرێتەوە بۆ خوێن، دیارە خوێنەكەی قورسەو فەرق دەكات

لـە تەمـەنی حوشتـــرەکاندا، یـاخود لـەو پـارەیەدا کـە لـە بەرانبـەری حوشتـرەکاندا دەدرێ، بـەڵام خاوەنەکـەی نـاکوژرێ، ئـەوە بەنـسبەت ئـەوەی کە لەسـەر ڕای زۆربەی زانـایان قەتـڵ دابـەش دەبـێ بۆ سـێ جۆر.

مەســەلەی حەڤدەیــەم: کــە دەفــەرموێ: ﴿ تَوۡبَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، دوای ئــەوەی باســی خــوێن دان دەکــات، وە پاشــان باســی کەفارەت دەکات کە ئـازادکـردنی کۆیلـەیەکە، یاخود لـە جیاتی ئـەوە دوو مـانگ بـەڕۆژوو بوونـە، دەفـەرموێ: ﴿ تَوۡبَةٗ مِّنَ ٱللَّهِ ﴾، واتـە: وە خـوا بـەهۆی دانـی خوێنــەوە، وە بەهـۆی ئـەو کەفارەتـەوە، تۆبـە لـە کەسـێك کە بـە ئانقەسـت نـا، بەڵـکو بـە هەڵــە کەسـێکی کوشـتوە، قبــووڵ دەکـات، بۆچــی؟ چـونکە بەڵـێ ڕەنگــە لــە بــەینی خــۆی و خــوادا گوناهبـار نەبــێ، بــەڵام بۆئــەوەی خەڵــك دووربینیی (إحتیـاط) بکـات، تـاکو بـە هەڵـەش خەڵـکیان لـە دەست نەکـوژرێ، بۆیـەش خوای پەروەردگار وشەی تۆبـەی بـەکارهێناوە، چـونکە دەبینـی جۆرێـك کەمتەرخەمیی خۆی تێدا هەیـەو ئەگەر کابرا زیاتر دووربینـی بکـات، ڕەنگە تووشـی کوشتنی بە هەڵە نەبـێ، بە هەرحــاڵ ئـەو خوێن دانو ئـەو کەفــارەتە، کـە ئازادکردنــی کۆیلەیـەك بـۆ کـاتی خـۆیو، ئێـســتا دوو مـانگ لەسـەر یـەك بەڕۆژووبوونـە، دەبێتــە هـۆی ئـەوە کـە خوا لـەو کەسـە خۆشـبــێ، واتـە: هـەم هـەقی دنیـای لەسەر نامێنـێ، هـەم هەقی قیـامەتیش.

مەســەلەی هــەژدەیەم: کە دەفـەرموێ: ﴿ وَمَن قَتَلَ مُؤۡمِنًا خَطَـٔٗا فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ وَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ ﴾، ئـەوە بـە نـسـبەت کەسـێك ئیمانـدارێك بەهــەڵە بکــوژێ، دوایـــی دەفــەرموێ: ﴿ وَإِن كَانَ مِن قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٞ فَدِيَةٞ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ وَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مُّؤۡمِنَةٖ ﴾، وە ئەگـەر بابـای کـوژراو لـە کۆمەڵـێك بـوو، کـە لـە نێـوانی ئێـوەو ئەوانـدا پـەیمان

Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

هەبوو، ئەوە خوێنێك تەسلیم بە كەسوكاری دەكرێ، وە كۆیلەیەكی ئیمانداریش ئازاد دەكرێ، وەك دەبینین خوای كاربەجێ سزای كەسێك كە ئیمانداریك بە هەڵە دەكوژێ، یاخود كافرێك بە هەڵە دەكوژێ، بەڵام كافرێكی هاوپەیمان، سزایەكەی وەك یەكە؟ لێرەدا بەشێك لە زانایان ڕایان وایە: كە خوێنی ئینسانی كافر، واتە: كافری هاوپەیمان (ذمي) خوێنی مسوڵمان، یەكسانن، هەڵبەتە هەر ئەوانە ڕاشیان وایە، وەك چۆن ئەگەر كەسێك مسوڵمانێك بە ئانقەست بكوژێ، پێی دەكوژرێتەوەو تۆڵەی وەردەگیرێ، بە هەمان شێوەش ئەگەر نامسوڵمانێكی هاوپەیمانیش بكوژێ، كە لەنێو دەوڵەتی ئیسلامییدا بێ، پێی دەكوژرێتەوە، بەڵام وەك لە تەفسیری سوورەتی (البقرة)دا باسمان كرد، لێرەدا باس باسی خوێنە، واتە: خوێنی كوشتنی بە هەڵە، هی مسوڵمان بێ، یان هی نامسوڵمان، خوێنەكەی وەك یەكە، هەڵبەتە لێرەدا زانایان ڕاجیایی یان هەیە، بەڵام هەندێكیان ڕایان وایە، وە بەڕاستیی منیش پێمwایە كە ئەم ئایەتە مادام خوای كاربەجێ لە یەك ئایەتدا، وە لە یەك سیاقدا باسی خوێنی كوشتنی مسوڵمانێكی بە هەڵەی كردوە، وە كوشتنی كافرێكی خاوەن پەیمانی بە هەڵەی كردوە، وە بۆ هەردووكیشیان دەفەرموێ: ئازادكردنی كۆیلەیەك، لەگەڵ دانی خوێن، هەردووكیان وەك یەك، كەواتە: ئەم ئایەتە پێمwایە بەڵگەیەكی زۆر بەهێزە لەوبارەوە كە خوێنی مسوڵمانێك كە بە هەڵە دەكوژرێ، وە كافرێكی خاوەن پەیمان (ذمي)، كافرێك كە لەژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامییدا دەژی، جا جوولەكەیە، نەصرانیی یە، هەر كەسێكی هەیە، ئەم ئایەتە بەڵگەیەكی بەهێزە لەوبارەوە كە هەردووكیان خوێنیان یەكسانە، وە لەوبارەوە هەندێك دەقی سوننەتیش هەن، بۆ وێنە:

یەكەم: ﴿عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى ﷺ وَدَى الْعَامِرِيَّيْنِ اللَّذَيْنِ قتَلَهما عَمْرو بن أُمَيَّةَ الضِّمرِيَ، وَكَانَ لَهُمَا عَهْد من النَّبِيِّ ولَمْ يَشعر به عَمْرو، بِدِيَةِ الْمُسْلِمِينَ﴾ أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم:

(١٤٠٤)، وَقَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَقَالَ الشيخ الألباني: ضعيف الإسناد)، واتە: عەبدوڵلای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: دوو عامیرییەکان، (واتە: دوو پیاو کە عامیریی بوون) کە عەمری کوڕی ئومەییە هەردووکیانی کوشتبوو، وە ئەوانیش کافر بوون، بەڵام هاوپەیمانی پێغەمبەر ﷺ بوون (بەڵام عەمر نەیزانیبوو کە هاوپەیمانن، پێغەمبەر ﷺ خوێنی ئەوانی دا، وەك هی مسوڵمانان).

دووەم: ﴿عَنِ الزُّهْرِيِّ أنها: كَانَتْ دِيَةُ الْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ دِيَةِ الْمُسْلِمِ، وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، فَلَمَّا كَانَ مُعَاوِيَةُ أَعْطَى أَهْلَ الْمَقْتُولِ النِّصْفَ وَأَلْقَى النِّصْفَ فِي بَيْتِ الْمَالِ﴾ أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي (سُنَنِ الكبرى) برقم: (١٦٧٨٩)، واتە: زوهریی (کە یەکێکە لە زانایانی تابیعین، وە زۆر لە عومەری کوڕی عەبدولعەزیزەوە نزیك بووە خوا لێی ڕازی بێ) دەڵێ: خوێنی جوولەکە، وە خوێنی نەصرانیی لە ڕۆژگاری پێغەمبەر ﷺ دا، وەك خوێنی مسوڵمان بوو، هەروەها لە سەردەمی ئەبوبەکرو عومەرو عوسمانیشدا خوا لێیان ڕازی بێ، (دیارە هی عەلی باس نەکردوە، ڕەنگە زانیاریی لەبارەوە نەبووبێ) بەڵام لە ڕۆژگاری موعاویەدا، موعاویە نیوەی خوێنی کوژراوی کافری خاوەن پەیمانی تەسلیمی کەسوکاری کرد، نیوەکەی دیکەشی خستە خەزێنەی دەوڵەتەوە.

واتە: موعاویە شتەکەی گۆڕیوە، ئەگەرنا لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺ و ئەبو بەکرو عومەرو عوسمانیشدا خوا لێیان ڕازی بێ خوێنی خاوەن کتێبەکان، یاخود خوێنی خاوەن پەیمانەکان، یا خاوەن کتێبیش نەبن، چونکە (ذمي) هەر کەسێکە پەیمانی لەگەڵ مسوڵماناندا هەبێ، وە لەژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامییدا بژی، هاووڵاتی بێ لە دەوڵەتی ئیسلامییدا، خوێنیان لەگەڵ خوێنی مسوڵمانان یەکسان بووە.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

سێیەم: ﴿عَنِ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيّ ﷺ ودى ذِمِيًّا دِيَةَ الْمُسْلِمِ﴾ مَعرفة السّنن ولآثار للبَيْهَقيُّ برقم: (٥١٨٦)، واتە: عەبدوڵلای کوڕی عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێیان ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ خوێنی بابایەکی زیممی دا، وەك خوێنی ئینسانی مسوڵمان.

هەڵبەتە ڕایەکەی دیکەش هەندێك بەڵگە دێننەوە، کە یەکیان ئەمەیە: ﴿عَقْلُ الْكَافِرِ نِصْفُ دِيَةِ الْمُسْلِمِ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٦٩٢)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٤١٣)، وَالدَّارَ قُطنيُّ برقم: (٢٦٠)، وَالنَّسائيُّ برقم: (٤٨٠٧)، وَابْنُ خُزَيْمَة برقم: (٢٢٨٠) عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، وَقَالَ الشيخ الألباني: إِسْنَادُهُ حَسَنٌ)، واتە: خوێنی ئینسانی کافر نیوەی خوێنی ئینسانی مسوڵمانە، بەڵام بەڕاستیی بەڵگەی ئەوانی پێشوو بەهێزترە، مادام لە ئایەتەکەشدا خوای پەروەردگار زۆر بە ڕوونیی بۆ هەردووکیان، فەرموویەتی: ﴿ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦٓ ﴾، وە وشەی (دیة)ش دیارە چەمكو واتایەکی دیاریکراوی هەیە، کە بریتیە لە سەد حوشتر، کە پێغەمبەری خوا ﷺ ڕوونی کردۆتەوە، مانای وایە خوێنی مسوڵمان چەندە، هی نامسوڵمانەکەش مادام هاوپەیمانە، هەمان ئەندازەیە.

مەسەلەی نۆزدەیەم: کە خوای باڵادەست دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَقۡتُلۡ مُؤۡمِنٗا مُّتَعَمِّدٗا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدٗا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمٗا ﴾، ئەم ئایەتە موبارەکە باسی سزای قەتڵی بە ئانقەست دەکات، دەفەرموێ: هەر کەسێك ئیمانداریێك بە ئانقەست بکوژێ، سزایەکەی دۆزەخە، بە هەمیشەیی تێیدا دەمێنێتەوە، خوا لێی تووڕە بووە، لەعنەتیشی لێکردوە، وە سزاو ئازارێکی مەزنیشی بۆ داناوە.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

باسێك لەبارەی كوشتنی بەئانقەستەوە

دیارە ئێمە لەبارەی كوشتنی بە ئانقەستەوە، پێویستە چەند شتێك ڕوونبكەینەوە:

یەكەم: لە دوای شیركو كوفرو نیفاق، قەتڵ گەورەترین گوناهە: ئەگەر تەماشای ئەم ئایەتە موبارەكە بكەین، هەروەها چەند لە ئایەتی دیكەش كە باسی قەتڵ دەكەن، ئەو ڕاستییەمان بۆ دەردەكەوێ، بۆ وێنە: لە ئایەتی (٣٢)ی سووڕەتی (المائدة)دا كە دەفەرموێ: ﴿ ... مَن قَتَلَ نَفۡسَۢا بِغَيۡرِ نَفۡسٍ أَوۡ فَسَادٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعٗا وَمَنۡ أَحۡيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحۡيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعٗا ... (٣٢) ﴾، واتە: هەر كەسێك یەك كەس بكوژێ (دیاریشی نەكردوە ئەو كەسە مسوڵمانە، یان كافرە، یەك كەس بە ناهەق بكوژێ) یاخود ئەوەی خراپەی لەسەر زەوی كردبێ، وەك ئەوەیە هەموو خەڵكی سەر زەوی كوشتبێ، دیارە ئەو تاوانە یەكجار گەورەیە، لە دوای شیركو كوفرو نیفاق، قەتڵ گەورەترین گوناهە، وەك لە ئایەتەكانی قورئانو فەرمایشتەكانی پێغەمبەری خوا ﷺ دەردەكەوێ، ئەگەر تەماشای ئایەتەكانی قورئان بكەین، بۆ وێنە:

١- لە ئایەتی (١٧٨)ی سووڕەتی (البقرة)دا خوای بالادەست دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡقِصَاصُ فِي ٱلۡقَتۡلَى ... (١٧٨) ﴾، هەڵبەتە لێرەدا خوای بالادەست سزای قەتڵی بە ئانقەست دیاریی دەكات، كە بریتیە لە تۆڵە، واتە: كەسێك كەسێكی كوشتوە دەكوژرێتەوە، بەڵكو ئەگەر بە دە كەس، یان بە سەد كەسیش كەسێكیان كوشتبێ، بۆئەوەی خوێنەكەی بلاو بكەن، وەك كاتی خۆی لە تەفسیركردنی ئەم ئایەتە لە سووڕەتی (البقرة)دا باسمان كرد، دەبێ ئەو دە كەسە، یان ئەو سەد كەسە، هەموویان بكوژرێنەوە، وەك لە ژیانی خەلیفە عومەردا هاتوە،

خوا لـێی ڕازی بـێ، لە سـەردەمی ئـەودا دە نەفەر لـە خەڵـكی (صَـنعَاءَ) گەلە كۆمەكییـان كردبوو، بە دە نەفەران، نەفەرێكیان كوشـتبوو، بۆئـەوەی خوێنـەكەی بـڵاوبـێ، وایانزانی ئەگـەر بـە دە نەفـەران بیكـوژن، تۆڵــەیان لـێ ناستێندرێتـەوە، عومـەر خـوا لـێی ڕازی بـێ، كە ئەو كاتە خەلیفـەی مسـوڵمانان بوو، بڕیاری دا هەر دە نەفەریان كوشتنەوە، فەرمووی: ئەگـەر خەڵكی (صَنعَاءَ) هەموو لەسەری كۆبووبانەوەو گەلە كۆمەكییان كردبا بۆ كوشـتنی، هـەموویانم پێدەكوشـتنەوە، وە ئـەو سـزایەی شـەریعەت بـەو شێوەیە، بۆئـەوەی خوێنـی خەڵك زایـە نەبـێ.

٢- لـە ئایـــەتی (٤٥)ی سـووڕەتی (الـمائـدة)دا خـوای دادگـــەر دەفـەرموێ: ﴿...أَنَّ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ...﴿٤٥﴾﴾، واتــە: نـەفــس بـە نەفــس، ئەگـەر كەسێك كەسێكی كوشـت دەكـوژرێتەوە، لێـرەدا بەگشـتی فەرموویەتی، وە لە ئایەتەكەی سووڕەتی (البقرة)شدا هەر بەگشتی فەرموویەتی.

٣- لـە ئایــەتی (٣٣)ی ســووڕەتی (الإسراء)دا خـوای كاربەجـێ دەفـەرموێ: ﴿...وَمَن قُتِلَ مَظۡلُومٗا فَقَدۡ جَعَلۡنَا لِوَلِيِّهِۦ سُلۡطَٰنٗا فَلَا يُسۡرِف فِّي ٱلۡقَتۡلِۖ إِنَّهُۥ كَانَ مَنصُورٗا ﴿٣٣﴾﴾، واتە: هەر كەسێك بـە ستەملـێكراویی‌و بە غـەدر كوژرا، ئەوە بۆ سـەرپەرشتیارەكەی‌و كەسـوكارەكەی دەسـتەڵاتمان داوە (شـەرع دەسـتەڵاتی داوەتـێ) بەڵام بـا زێـدەڕۆیی نـەكات لـە كوشـتندا، چونكە سـەرخراوە، واتە: سـەردەخرێ هەتا لەسـەر هـەق بـێ، بۆی هەیـە تۆڵەی خۆی بكاتەوە، ئنجا خوای تۆڵەستێنەر سزای قیامەتیی كوشـتنی بـە ئانقەسـت، لـە چوار بڕگـەدا بـاس دەكات، دەفـەرموێ: دەخرێتــە ئاگـری دۆزەخ، بە هەمیشـەیی تێیدا دەمێنێتەوە، خوا لێی تووڕە بـووەو لەعنـەتی لێكردوە، وە سـزاو ئـازارێكی مەزنیـشـی بـۆ ئامـادەكردوە، وە لێـرەدا بۆمـان دەردەكەوێ، كە بەڕاستیی سـزای تـاوانی كوشـتنی خـەڵك بـە ئانقەسـت، لـە هەموو گوناهێك گەورەترە، لە دوای شـیـرك‌و كوفـرو نیفـاق.

دووەم: خوێنی کوشتنی بە ئانقەست لەسەر خودی بابای بکوژە:

وەك گوتمان لەبەرئەوەی کوشتنی بە ئانقەست سزایەکەی بریتیە لە تۆڵە، کەواتە: خوێنەکەی دەکەوێتە سەر خودی بابای بکوژ، نەك کەسوکارەکەی، ئێمە پێشتر باسمان کرد دەربارەی کوشتی بە هەڵە، کە خوێنەکەی دەکەوێتە سەر خزمی پشتێی بابای بکوژ، بەڵام کوشتنی بە ئانقەست دەبێ خودی بکوژ لەماڵی خۆی خوێنەکەی بدات، ئەمە یەکدەنگیی هەموو زانایانی لەسەرە، وەك (القرطبي) لە تەفسیرەکەی خۆیدا دەڵێ: (أَجْمَعَ العُلَمَاءُ عَلَى أنَّ العَاقِلَةَ لا تَحْمِلُ دِيَةَ العَمد وأنَّها فِي مَالِ الجَانِي)⁽¹⁾، واتە: زانایان یەکدەنگن لەسەر ئەوە کە خزمانی پشتێی بابای بکوژ خوێنی ئەو قەتڵە نادەن، بەڵکو ئەو کەسەی کە نەفەرەکەی کوشتوە، (بکوژەکە) بۆخۆی دەبێ خوێنەکە بدات، مادام تەرەفی بەرانبەر چاوپۆشییان لەوە کرد، کە بیکوژنەوە، ئەوە ئەو کاتە دەکەوێتە سەر خوێن، ئنجا ئەگەر لە خوێنەکەش عەفوویان کرد، ئەوە بۆخۆیان سەرپشکن.

سێیەم: ئایا قەتڵی ئانقەست کەفارەتی هەیە؟

پێشتر گوتمان کوشتنی بە هەڵە کەفارەتی هەیە، کە بریتیە لە ئازادکردنی کۆیلەیەك کە ئەو کاتە کۆیلە هەبوون، یاخود دوو مانگ لەسەر یەك بەرۆژووبێ، بەڵام ئایا کوشتنی بە ئانقەست کەفارەتی هەیە، دوای ئەوەی کەسوکاری کوژراو، بابای بکوژ دەبوورن کە بیکوژنەوە؟

زانایان لەوبارەوە ڕاجیایی یان هەیە:

١- (الشافعي) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، دەڵێ: کوشتنی بە ئانقەستیش کەفارەتی هەیە، دەبێ بابای بکوژ دوو مانگ لەسەر یەك بەرۆژووبێ.

---

١) الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٢٨٨).

٢- (سُفيان الثوري و أبو ثَور، أبو حَنيفة وأصحابه) دەڵێن: نەخێر، کوشتنی بە ئانقەست کەفارەتی نیە.

٣- (إبنُ المنذِر) کە ئەویش زانایەکی بەرجەستەی سەر بە مەزهەبی شافیعییە، وە هەندێك جار وا دەردەکەوێ کە بۆخۆی ئیجتیهادی ڕەهای کردبێ، ئەویش لەسەر ئەو ڕایە کە کوشتنی بە ئانقەست کەفارەتی نیە، دەڵێ: (وَكَذَلِكَ نَقُولُ؛ لأَنَّ الكَفَّارَاتِ عِبادَاتٌ وَلا يَجوزُ التَمْثِيل، وَلَيْسَ يَجوزُ لأَحَدٍ أَنْ يَفْرِض فَرْضَاً يُلْزِمهُ عِبادَ اللَّهِ إِلاَّ بِكِتَابٍ أَوْ سُنَّة أَوْ إِجْمَاع، وَلَيْسَ مَعَ مَنْ فَرَضَ عَلَى القَاتِلِ عَمْدَاً كَفَارَةً، حُجَّةٌ مِنْ حَيْثُ ذَكَرَتُ)⁽¹⁾، واتە: ئێمەش هەر وا دەڵێین، کە کوشتنی بە ئانقەست کەفارەتی نیە، چونکە کەفارەت (یانی: سڕینەوە، ئەو شتە دەکرێ بۆئەوەی ئەو گوناهەی لێ بسڕێتەوە لە مابەینی خۆیو خوادا) جۆرێکە لە عیبادەت (واتە: مامەڵەکردنە لەگەڵ خوا) وە ئەوەش قیاسی تێدا دروست نیە، (عیبادەت لەسەر دەق دەوەستێ، بەڵام لە بواری هەڵسوکەوتەکاندا دەگەڕێینەوە بۆ قیاس، بەڵام لە عیبادەتدا دەبێ چی دەقی لەسەرە لەوێ بوەستی) وە هیچ کەسێك بۆی نیە شتێك فەرز بکاتو بەندەکانی خوای پێوە پابەند بکات، مەگەر بەڵگەی قورئان یان سوننەت یان ئیجماع هەبێ، (بەڵکو من دەڵێم: لە عیبادەتدا ئیجماعیش بەڵگە نیەو دەبێ حەتمەن یان قورئان، یان سوننەت بێ، چونکە بە ئیجماعیش ناتوانین جۆرێك لە عیبادەت دیاریی بکەینو عیبادەت دەبێ تەنیا خواو پێغەمبەری خوا ﷺ دیاریی بکەن)⁽²⁾، وە کەسێك کە لەسەر بکوژی بە ئانقەست کەفارەتی پێویست کردوە، هیچ بەڵگەیەکی لەو جۆرەی کە باسمکرد بەدەستیەوە نیە، نە بەڵگەی قورئان، نە بەڵگەی سوننەت، نە بەڵگەی ئیجماع.

---

١) الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٣١).

٢) ئەوەی نێوان کەوانەکان خۆم زیادم کردوە، بۆ ڕوونکردنەوەی مەبەست، یان خستنەڕووی ڕایەکی خۆم.

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

مەسەلەی بیستەمو کۆتایی: ئایا بکوژی بە ئانقەست تۆبەی لێوەردەگیرێ یان نا؟ هەڵبەتە لێرەدا زانایان کەوتوونەتە مشتومڕێکی خەستو قووڵەوە، هەندێکیان دەڵێن: کەسێك مسوڵمانێك بە ئانقەست بکوژێ، هەرگیز تۆبەی لێوەرناگیرێ، وە لە دۆزەخدا بە هەمیشەیی دەمێنێتەوە، واتە: وەك مامەڵەی کافرو مونافیقو موشریکانی لەگەڵدا دەکرێ، بەڵام زۆربەی زانایان دەڵێن: بابای بکوژی بە ئانقەستیش، تۆبەی لێوەردەگیرێ، ئنجا با پێشێ بەڵگەی ئەوانە بێنینەوە کە دەڵێن: تۆبەی لێوەرناگیرێ:

بەڵگەی یەکەم: ئەو ئایەتەیە لە سوورەتی (النساء) کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾، دەڵێن: ئەوە خوا دەفەرموێ سزاکەی دۆزەخە، بە هەمیشەیی تێیدا دەمێنێتەوە، خوا لێی تووڕە بووە، لەعنەتی لێکردوە، وە سزاو ئازارێکی مەزنی بۆ داناوە.

بەڵگەی دووەم: ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەری خوایە ﷺ کە دەفەرموێ: ﴿قَتْلُ الْمُؤْمِنِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ زَوَالِ الدُّنْيَا﴾ أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ برقم: (٣٩٩٠)، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، وَقَالَ الشيخ الألباني: صَحيح موقوف، وَهُوَ فِي حُكْمِ الْمَرْفُوعِ، (صحيح الجامع) برقم: (٤٣٦١)، واتە: کوشتنی ئیماندار لە لای خوا لە تێکچوونی دنیا گەورەترە، یانی: کوژرانی ئیماندارێك بە ناهەق لە لای خوای بەرزومەزن، گەورەترە لە ڕووخاندنو تێکچوونی هەموو دنیا.

بەڵگەی سێیەم: ئەم فەرمایشتەیە: ﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﵁ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ الصَّلاةُ، وَأَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ فِي الدِّمَاءِ﴾ أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ برقم: (٣٩٩٠)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (١٧٤٨)، واتە: عەبدوڵلا خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: یەکەمین شتێك کە بەندە

لەسەری لێپرسینەوەی لەگەڵدا دەکرێ (لە قیامەتدا) نوێژە، وە یەکەمین شتێك کە لە نێوان خەڵکدا دادوەریی لەسەر دەکرێ، بریتیە لە خوێن، (یانی: کوشتن).

بەڵگەی چوارەم: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسِ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا أَنهُ سَأَلَهُ سَائِلُ فقَالَ: يَا أَبا العَبَّاسِ هَلْ لِلْقَاتِلِ مِن تَوْبَةٍ؟ فقَالَ: ابْنُ عَبَّاسِ كَالْمُتَعَجِّبِ من مَسألَتِه: مَاذَا تَقُولُ؟ فأَعَادَ عَلَيْهِ المَسأَلَة فقَالَ لَهُ: مَاذَا تَقُولَ ؟ مَرَّتَيْن أَو ثَلاثاً ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبَّاس: وَيْحَك أَنَّى لَهُ التَّوْبَة؟ سَمِعْتُ نَبِيَّكُمْ ﷺ يقولُ: يَأْتِي المَقْتُولُ مُتَعَلِّقَاً رَأسَهُ بِإِحْدَى يَدَيْهِ مُتَلَبِّبًا قَاتِلَهُ بِيَدِهِ الأُخْرَى تَشْخَبُ أَو دَاجُهُ دَمَاً حَتَّى يُوقفَا فَيَقُولُ المَقْتُولُ لِلَّهِ: رَبِّ هَذَا قَتَلَنِي، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِلْقَاتِلِ: تَعِسْتَ وَيُذْهَبُ بِهِ إِلى النَّار﴾ أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِيُّ برقم: (٣٩٩٠)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٢٦٩٧)، واتە: پیاوێك هاتە لای عەبدوڵلای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، گوتی: ئەی ئەبولعەباس! (کە ئەوە کونیەی بووە) ئایا کەسێك کەسێك بکوژێ، ڕێی تۆبەی هەیە (واتە: بکوژی بە ئانقەست)؟ عەبدوڵلای کوڕی عەبباس بە سەرسوورمانەوە لە پرسیارکردنەی! دووجار، یان سێ جار لێی پرسی: چی دەڵێی؟! دوایی عەبدوڵلای کوڕی عەبباس گوتی: بێ قەزابی چۆن ڕێی تۆبەی هەیە، من لە پێغەمبەرەکەتانم ﷺ بیستوە کە فەرموویەتی: بابای کوژراو ڕۆژی دوایی دێ، سەری لەسەر دەستێکیەتی، بە دەستەکەی دیکەشی کابرای بکوژ کە کوشتوویەتی گرتوویەتی، یەخەی گرتوە، وە دەمارەکانی خوێنیان لێ دەتکێ، هەتا ڕادەوەستێنرێن، بابای کوژراو بە خوای زاڵی پایەدار دەڵێ: ئەی پەروەردگارم! ئەمەبوو بە ناهەق کوشتمی، خوای بەرزیش بە بکوژ دەفەرموێ: تۆ بەدبەختی، ماڵوێرانی، وە دەبرێ بۆ نێو ئاگری دۆزەخ.

ئەمانە بەڵگەکانی ئەوانەن کە دەڵێن: کەسێك مسوڵمانێك بە ناهەق بکوژێ تۆبەی لێوەرناگیرێ.

Youtube/AliBapir7
FM/MediaAmeerOffice

بەڵام ڕای زۆربەی زانایان ئەوەیە کە دەڵێن: تۆبەی لێوەردەگیرێ، ئەوانیش چەند بەڵگەیەك دێننەوە:

بەڵگەی یەکەم: ئەو هەموو ئایەتانەی کە بەگشتیو بە ڕەهایی باسی لێخۆشبوونی خوا دەکەن بۆ گوناهباران، جا شیرکی کردبێ، کوفری کردبێ، نیفاقی کردبێ، دزیی کردبێ، قەتڵی کردبێ، زینای کردبێ، هەرچی کردبێ، بۆ نموونە:

١- خوا ﷻ لە سوورەتی (الفرقان)دا دەفەرموێ: ﴿ وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامٗا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلٗا صَٰلِحٗا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿٧٠﴾ ﴾، باسی سێ جۆرە گوناح دەکات، دەفەرموێ: وە ئەوانەی کە لەگەڵ خوادا پەرستراوێکی دیکە ناپەرستنو لێی ناپاڕێنەوە، وە ئەو نەفسەی کە خوا قەدەغەی کردوە، بە ناهەق نایکوژن (بە هەقی خۆی نەبێ نایکوژن)، وە زینا ناکەن، وە هەر کەسێك ئەوە بکات، (واتە: یەکێك لەو گوناهانە بکات) ئەوە تووشی گوناهو تاوانێکی گەورە بووە، وە لە ڕۆژی دواییدا سزای بۆ دوو چەندان دەکرێتەوە (بۆ چەند قات دەکرێتەوە)، وە بە ڕیسوایی لە دۆزەخدا دەمێنێتەوە، مەگەر کەسێك بگەڕێتەوەو ئیمان بێنێو کردەوەی باش ئەنجام بدات، ئا ئەوانە خوا خراپەکانیان بە چاکە بۆ دەگۆڕێ، وە خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە.

ئەم ئایەتە بەگشتی باسی شیرکی کردوە، باسی قەتڵی کردوە، باسی زینای کردوە، بەڵام دەفەرموێ: کە تۆبە کرا، خوا دەیسڕێتەوە.

٢- خوا ﷻ لە سوورەتی (الزمر)دا دەفەرموێ: ﴿قُلْ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُواْ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾﴾، واتە: (ئەی موحەممەد ﷺ) بڵێ: ئەی ئەو بەندانەی من کە دەربارەی خۆیان زێدەڕۆییان کردوە، لە بەزەیی خوا نائومێد مەبن، بێگومان خوا لە تێکڕای گوناهان دەبوورێ، بێگومان هەر ئەو لێبوردەی بە بەزەیی یە، کەواتە: ئەمەش بەڵگەیەکی بەهێزە.

بەڵگەی دووەم: ﴿عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضي الله عنه قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَجْلِسٍ فَقَالَ: تُبَايِعُونِي عَلَى أَنْ لاَ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلاَ تَزْنُوا، وَلاَ تَسْرِقُوا، وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ، فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ، فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَعُوقِبَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ، وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَسَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ﴾ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٦٧٨٤)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤٤٣٦)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (١٤٣٩)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٤١٦٢)، واتە: عوبادەی کوڕی صامیت خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: ئێمە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ لە کۆڕێك دانیشتبووین، (کە دیارە ئەوکاتە بوو کە بەیعەتی لێوەرگرتن، لە پەیمانی دووەمی عەقەبەدا) فەرمووی: پەیمانم پێ دەدەن کە هیچ شتێك نەکەنە هاوبەشی خوا، وە زینا نەکەن، وە ئەو نەفسەی کە خوا قەدەغەی کردوە، بە هەقی خۆی نەبێ نەیکوژن، هەر کەسێك لە ئێوە پەیمانی بردە سەر، پاداشتی لەسەر خوایە، وە هەر کەسێك لە ئێوە یەکێك لەو گوناهانەی کرد، ئەگەر لە دنیادا پێی سزا درا، ئەوە بۆتە مایەی پاکبوونەوەی، وە ئەگەر یەکێك لەو گوناهانەی کردو خوا بۆی پۆشیی (واتە: لە دنیا سزا نەدراو خوا بۆی پۆشیی بوو) ئەوە کارەکەی عایدی خوایە، ئەگەر ویستی لێی دەبوورێ، وە ئەگەر ویستیشی سزای دەدا.

YouTube/AliBapir
FM/Media/Ameer/Office

کەواتە: لێـرەدا ئەمە ئـەوە دەگەیەنـی کە ئەگەر سـزای درا، (یـان ئەگــەر تۆبـەی کـرد) ئـەوە بـە مـسۆگەریی خـوا لـێی خۆشـدەبـێ، ئەگەرنـا ڕێــی تێدەچـێ بەبـێ تۆبـەش خـوا لـێی ببووریٚ.

بەڵـگەی سـێیەم: ئەو قـسەیەی عەبدوڵـڵای کوڕی عەبباسە خـوا لێیان ڕازی بــێ، ﴿عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ: أَلِمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا تَوْبَةٌ ؟ قَالَ: لاَ، إِلَى النَّارُ، فَلَمَّا ذَهَبَ قَالَ لَهُ جُلَسَاؤُهُ: مَا هَكَذَا كُنْتَ تُفْتِينَا، كُنْتَ تُفْتِينَا أَنَّ لِمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا تَوْبَةً مَقْبُولَةً، قَالَ: إِنِّي أَحْسَبُهُ رَجُلاً مُغْضَبًا يُرِيدُ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا، قَالَ: فَبَعَثُوا فِي أَثَرِهِ فَوَجَدُوهُ كَذَلِكَ﴾ أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي شَيبَه برقم: (٢٨٣٢٦)، واتــە: سەعدی کوڕی عوبەیدە دەڵـێ: پیاوێك هاتـە لای عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بـێ، گوتــی: ئایا کەسـێك ئیمانـدارێك بـە ئانقەسـت بکـوژێ، ڕێی تۆبـەو گەڕانەوەی هـەیە؟ گوتی: نەخێر، بۆ دۆزەخە، ئنجا دوای ئـەوەی کە ڕۆیـی، دانیشتووەکان لە مەجلیسەکەیدا گوتیان: تـۆ پێـشتـر ئاوا فەتـوات بۆ نەدەدایـن، تۆ پێشتـر فەتوات بـۆ دەدایـن کـە کەسێك قـەتڵ بکـات، ئەگەر تۆبـە بکات خوا تۆبـەی لـێ قبوولْ دەکـات، گوتی: ڕاسـتە، بەڵام ئـەم کابرایـە بینیم کابرایەکـی تووڕەیـە، دەیویـست بـچـێ ئیمـاندارێك بکـوژێ، هـاتبوو فەتوا لە من وەربگـرێ، ئەگەر بزانـێ خـوا لـێی خۆشـدەبـێ بـچـێ بیکوژێ، دەڵـێ: دوایـی ناردیـان بـە دوای کـابراداو پرسـیاریان لێکـرد، تەماشـایان کـرد (فیـڕاسـەتەکەی عەبدوڵـڵای کـوڕی عەببـاس خوا لێیان ڕازی بـێ) ڕاسـتە.

کـابرا هـاتبوو فەتوا وەربگـرێ بـۆ کوشـتن، بۆیـە عەبدوڵـڵای کوڕی عـەبباس خـوا لێیـان ڕازی بـێ بـەو بارەیانـدا کـە قورسـە وەڵامـی دایـەوە، تـاکو قەتڵەکە نەکات، کەواتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباسیش خوا لـێیان ڕازی بــێ، ڕای وابووە کە خاوەنی کوشـتنی بە ئانقەستیش، ئەگەر تۆبە بکات خوا لـێی قبـوولْ دەکات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

FB/AliBapir7
Youtube/AliBapir
FB/Media/AmeerOffice

دەرسی حەڤدەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان یازدە (١١) ئایەت دەگرێتە خۆی، کە ئایەتەکانی (٩٤ تاکو ١٠٤)ن، لە سوورەتی (النساء)، لەم ئایەتانەدا خوای پەروەردگار سەرەتا بۆ جاری شەشەم، لەم سوورەتەدا، بە نازناوی ئیمان مسولمانان دەدوێنێ ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! وە ئامۆژگاریی یان دەکات کە لە کاتی ڕۆیشتن بۆ جەنگو جیهاددا وریابن، وە لە خەڵك بە بیانوو نەبن، وە هەر کەسێك سەلامی لێکردنو خۆی بە مسولمان پێشاندا ئەوانیش وەك مسولمان مامەڵەی لەگەڵدا بکەن، نەك لەبەرئەوەی کاروانێکی پێیە، یان پارەو سامانێکی پێوە شك دەبەن، بیانووی پێ بگرن، پاشان پێیان ڕادەگەیەنێ کە بڕوادارانی دانیشتوو لە ماڵ، مادام عوزریان نەبێ، واتە: نەخۆش نەبنو کەمئەندام نەبن، بێهێز نەبن، لەگەڵ تێکۆشەرانو جەنگاوەرانی ڕێگای خوادا یەکسان نینو ناچنە تەرازوویەکەوە، بەڵکو فیداکارانی سەرو ماڵ لە ڕێی خوادا، چەندان پلەیان بەسەر دانیشتووانەوە هەیە، بەڵام دیارە ئەوانیش هەر ئیماندارن، بەس ئەو پاداشتە گەورەیان نیە، هەڵبەتە ئەوە لە حاڵێکدا کە جەنگو جیهادیان لەسەر فەرز نەبووبێو نەبووبێتە فەرزی عەین، دەنا ئەگەر بووبێتە فەرزی عەین، بە نەکردنی گوناهباریشن، پاشان خوای باڵادەست سەرزەنشتی ئەوانە دەکات کە بەبێ بەڵگەو پاساو لە ژێر ڕکێفی کافرانو لە ژێر سایەی شوومیاندا دەمێننەوە، لە حاڵێکدا کە ناتوانن دینداریی بکەن، وە کۆچ ناکەن بۆ شوێنێك کە بتوانن دینداریی لێبکەن، وە هەڕەشەی سزای سەختیان لێدەکات، بەڵام کەسانێکی چەوساوەو کەسانێکی بێ توانا

بێدەرەتان لەو حوکمانە هەڵداوێرێو جیایان دەکاتەوە، وە ئومێدەواریان دەکات بە لێبوردنی خۆی، ئنجا باسی پاداشتو بەرهەمی قیامەتیو دنیایی کۆچکردن دەکات، کە هەر کەسێك لە ڕێی خوادا کۆچ بکات، پاداشتی قیامەتی هەیەو لە دنیادا دەرووی خێری لێدەکاتەوە، وە دوایی هەر بەو بۆنەیەوە خوا باسی کورتکردنەوەی نوێژەکان دەکات، چونکە کەسێك کە کۆچ بکاتو سەفەر بکات، بۆی هەیە نوێژەکانی کورت بکاتەوە، نوێژە چوار ڕکاتییەکان بکاتە دوو ڕکات، وە لە کاتی سەفەرو لە کاتی ترسی دوژمندا، بەڵام وەك دوایی باسی دەکەین زانایان گوتوویانە: لەبەرئەوەی ئەو کاتە زۆربەی کۆچو کۆچبارپی مسوڵمانان ترسی دوژمنی تێدابووە، ئەگەرنا لە دوژمنیش نەترسێ، هەر بۆی هەیە نوێژەکانی کورت بکاتەوە، وە پاشان باسی نوێژی ترس دەکات کە لە کاتی ترساندا لە جەنگدا، ئەگەر مسوڵمانان ترسی دوژمنیان هەبوو، چۆن نوێژ بکەن؟ چۆنیەتییەکەی دەخاتە ڕوو، وە پاشان خوا ﷾ بە ئیمانداران دەفەرموێ: کە هەر کات نوێژیان تەواو کرد، واتە: نوێژی ترس، با بە پێوە بەدانیشتنەوەو لەسەر تەنیشتیان یادی خوا بکەن، وە پاشان کە کەوتنەوە حاڵەتی ئاسایی نوێژەکانیان لە کاتی خۆیاندا، هەر نوێژە لە کاتی خۆیدا، وە بەو شێوەیەش کە دیاری کراوە نوێژەکانیان بەرپا بکەن، لە کۆتاییدا خوا ﷾ بە ئیمانداران دەفەرموێ: کە لە لێ خەفتانی دوژمنیاندا سستیی نەکەن، مادام ئەوان لە ئیمانداران دەخەفتێنو زەبریان لێدەدەن، ئەوانیش با لە دوژمنانیان بخەفتێن، وە سستیی نەکەن، چونکە وەك چۆن ئەوان لە جەنگو جیهاددا تووشی ئازارو نارەحەتییو برینداریو سەرماو گەرماو شەهیدیی دێن، کافرەکانیش بە هەمان شێوە تووشی ئازار دێن، بەڵام دیارە ئیمانداران شتێك لە خوا ئومێد دەکەنو چاوەڕێی دەکەن، کە کافرەکان ئەو ئومێدەشیان نیە، کەواتە: پێویستە ئیمانداران لە کافران خۆڕاگرترو بە زەبرتربن، وە ئارامگرتربن.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ وَلَا تَقُولُواْ لِمَنۡ أَلۡقَىٰٓ
إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسۡتَ مُؤۡمِنٗا تَبۡتَغُونَ عَرَضَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فَعِندَ ٱللَّهِ
مَغَانِمُ كَثِيرَةٞۚ كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبۡلُ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ فَتَبَيَّنُوٓاْۚ إِنَّ
ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴿٩٤﴾ لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ
أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ
وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ
أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿٩٥﴾ دَرَجَٰتٖ مِّنۡهُ وَمَغۡفِرَةٗ وَرَحۡمَةٗۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمًا ﴿٩٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ
تَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمۡۖ قَالُواْ كُنَّا مُسۡتَضۡعَفِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ قَالُوٓاْ
أَلَمۡ تَكُنۡ أَرۡضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةٗ فَتُهَاجِرُواْ فِيهَاۚ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾
إِلَّا ٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ لَا يَسۡتَطِيعُونَ حِيلَةٗ وَلَا يَهۡتَدُونَ
سَبِيلٗا ﴿٩٨﴾ فَأُوْلَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعۡفُوَ عَنۡهُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَفُوًّا غَفُورٗا ﴿٩٩﴾ ۞ وَمَن
يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗۚ وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ مُهَاجِرًا
إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدۡرِكۡهُ ٱلۡمَوۡتُ فَقَدۡ وَقَعَ أَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا
﴿١٠٠﴾ وَإِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَقۡصُرُواْ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنۡ خِفۡتُمۡ
أَن يَفۡتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْۚ إِنَّ ٱلۡكَٰفِرِينَ كَانُواْ لَكُمۡ عَدُوّٗا مُّبِينٗا ﴿١٠١﴾ وَإِذَا كُنتَ
فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلۡتَقُمۡ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُم مَّعَكَ وَلۡيَأۡخُذُوٓاْ أَسۡلِحَتَهُمۡۖ فَإِذَا
سَجَدُواْ فَلۡيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمۡ وَلۡتَأۡتِ طَآئِفَةٌ أُخۡرَىٰ لَمۡ يُصَلُّواْ

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAliBapirOffice

فَلْيُصَلُّوا۟ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا۟ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۗ وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْ تَغْفُلُونَ
عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَٰحِدَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن
كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓا۟ أَسْلِحَتَكُمْ ۖ وَخُذُوا۟ حِذْرَكُمْ ۗ
إِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٠٢﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱذْكُرُوا۟
ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا ٱطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۚ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ
كَانَتْ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ كِتَٰبًا مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا۟ فِى ٱبْتِغَآءِ ٱلْقَوْمِ ۖ إِن
تَكُونُوا۟ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ وَتَرْجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ
وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ ﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! هەر کات لە ڕێی خوادا بە سەفەر چوون، بەرچاوتان ڕوون بکەنەوە کەسێك کە سەلامتان لێدەکات (و ئاشتیی تان پێشان دەدات) مەڵێن: ئیماندار نی! کە مەبەستتان (بیانوو پێگرتنو) وەدەستخستنی تەماعو ماڵی دنیابێ، ئەوە خوا سامانو دەستکەوتی زۆری لەلایە، ئێوەش پێشتر هەر وابوون، بەڵام خوا چاکەی لەگەڵتان کرد، دەجا بەرچاوتان ڕوونبکەنەوە، بێگومان خوا بەوەی دەیکەن شارەزایە ﴿٩٤﴾ بڕوادارانی دانیشتووی ساغو سەلیمو، تێکۆشەرانی ڕێی خوا بە سامانو گیانیان، یەکسان نین، خوا تێکۆشەران بە سامانو گیانیانی، بەسەر دانیشتوواندا پلەیەك بەرز کردۆتەوە، وە بەڵێنی پاداشتی هەرەباشی بە هەموویان داوە، بەڵام تێکۆشەرانی بەسەر دانیشتوواندا بە پاداشتێکی مەزن بەرز کردۆتەوە ﴿٩٥﴾ (ئەو پاداشتەش

چەندان پلەیە لە خواوە، وە لێبوردنو بەزەیی یەکی تایبەتە، وە خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە (٩٦) بێگومان ئەوانەی فریشتەکان گیانیان کێشان، لە حاڵێکدا کە ستەمیان لە خۆیان کردبوو، پێیان گوتن: ئێوە لە چ حاڵێکدا بوون، (بۆچی کۆچتان نەکردو لە ژێر ڕکێفی کافراندا مانەوە؟) گوتیان: ئێمە چەوسێنراوە بووین لە زەویدا، (فریشتەکان) گوتیان: ئەدی زەوی خوا فراوان نەبوو، کە کۆچی تێدا بکەن؟ ئا ئەوانە جێگای ئیسراحەتیان دۆزەخەو ئەوێش خراپترین سەرەنجامە (٩٧) جگە لە چەوسێنراوان‌و بێدەرەتانان لە پیاوان‌و ژنان‌و منداڵان، کە هیچ چارەیەك ناتوانن (بکەن)و بە هیچ ڕێیەکیش نازانن (لێوەی دەربازبن) (٩٨) ئا ئەوانە نزیکە خوا لێیان خۆشبێ، وە خوا لێخۆشبووی لێبوردەیە (٩٩) وە هەر کەس لە ڕێی خوادا کۆچ بکات، ئەوە جێگاو ڕێگای زۆرو ماڵ‌و سامانی فراوانی لە زەویدا چنگ دەکەوێ، وە هەر کەسێك بە کۆچکەریی بەرەو لای خواو پێغەمبەرەکەی لە ماڵ دەربچێ، پاشان مەرگی بگاتێ، ئەوە بێگومان پاداشتی لەسەر خوایە، وە خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە (١٠٠) وە (ئەی بڕوادارینە!) هەرکات بە زەویدا ڕۆیشتن، ئەگەر ترسان ئەوانەی بێبڕوان ئازارتان بدەن، گوناهتان ناگات ئەگەر لە نوێژەکەتان کورت بکەنەوە، بێگومان بێبڕوایان دوژمنێکی ئاشکراتانن (١٠١) وە هەر کات تۆیان لەگەڵ بووی (و لە کاتی ترسان لە دوژمندا) نوێژت بۆ بەرپاکردن (ئەوە بیانکە بە دوو کۆمەڵ‌و) با کۆمەڵێکیان لەگەڵت ڕاوەستن (بۆ نوێژ) وە با (هەموویان) چەکەکانیان پێ بێ، جا هەر کات (کۆمەڵە ڕاوەستاوەکە بۆ نوێژ) سەجدەیان برد (وە ڕکاتەکەیان تەواو کرد) با کۆمەڵێکی دیکە بێن، کە نوێژیان نەکردووە با نوێژت لەگەڵ بکەن، وە با وریابن‌و چەکەکانیان پێ بێ، ئەوانەی بێبڕوان حەز دەکەن کە لە چەکەکانتان‌و کەل‌و پەلەکانتان بێئاگابن، ئنجا بە یەکجار هێرشتان بکەنە سەر، وە ئەگەر بە هۆی بارانەوە ئازارێکتان هەبوو،

یان نەساغ بوون، گوناهتان ناگات کە چەکەکانتان دابنێن، بەڵام وریابن مسۆگەر خوا ئازارێکی ڕیسواکەری بۆ بێبڕوایان ئامادە کردوە ﴿١٠٢﴾ ئنجا هەر کات نوێژەکەتان تەواو کرد، بەپێوەو بە دانیشتنەوەو لەسەر تەنیشتتان یادی خوا بکەن، جا هەر کات هێمن بوونەوە (و ترستان نەما لە دوژمنتان) ئەوە (وەك حاڵەتی ئاسایی) نوێژ بەرپا بکەن، بێگومان نوێژ لەسەر بڕواداران لە چەند کاتێکی دیاریکراودا پێویست کراوە ﴿١٠٣﴾ وە لە لێخەفتانی خەڵکی (کافری دوژمنتان)دا سستیی‌و بێهێزیی مەکەن، چونکە ئەگەر ئێوە ئێشتان پێدەگات، ئەوە بێگومان ئەوانیش وەك ئێوە ئێشیان پێدەگات، وە ئێوەش ئومێدێکتان بە خوا هەیە (وە چاوەڕوانییەکتان هەیە) کە ئەوان ئەو ئومێدەیان نیە، وە خوا زانای کاربەجێیە ﴿١٠٤﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(فَتَبَيَّنُوٓاْ): واتە: ڕوونبکەنەوە، یاخود ساغیی بکەنەوە، یان سەرنج بدەن، (فَتَبَيِّنوا: اطلبوا بَيانَ الأَمْرِ، تَحَقَّقوا) واتە: کارەکە ڕوونبکەنەوە، بەرچاوی خۆتان ڕوونبکەنەوە، وە باش سەرنج بدەن.

(عَرَضَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا): واتە: ڕابواردن، یاخود کەلوپەلی ژیانی دنیا، (العَرَضُ: مَا يطرأ ويزولُ مِنْ مَرضٍ، وَنَحوهُ، ومَتَاعُ الدنيا قَلَّ أَو كَثر)، (عَرَض) حاڵەتێکە کە بەسەر ئینساندا دێ‌و تێدەپەڕێ، وەك نەخۆشیی، یان خەو، وە هەروەها بە کەلوپەل‌و شتێکیش دەگوترێ، کە ئینسان ژیانی دنیای پێ دەگوزەرێنێ، جا کەم بێ یان زۆر، چونکە شتێکی کەمەو زوو تێپەڕە.

(غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ): واتە: ئەوانەی کە بێ زیانن، لێرەدا مەبەست پێی ئەوەیە کە نەخۆش نەبن، پەککەوتە نەبن، وە بێهێز نەبن، (الضَّرَرُ: الضِّيْقُ والعِلَّةُ تُقْعِدُ عَنِ الجِهَادِ ونَحوه)، (أولي الضَّرَر) بە مانای بێهێز دێ، بە مانای نەخۆش دێ، (ضَرَر) بە مانای تەنگییو سەغڵەتییو نەخۆشییەك دێ، کە ئینسان پەك بخاتو ڕێی جەنگو جیهادی لێ بگرێ، وە (أُولي) واتە: (أَصْحَاب) واتە: ئەوانەی کە خاوەن زیانن، کە مەبەست پێی ئەوەیە کەم ئەندام بن، یان بێهێزبن، یان نەخۆش بن، وە توانای جەنگو جیهادیان نەبێ.

(حِيلَةً): (الحِيلةُ والحَوِيلة: ما يُتَوَصَّلُ بِهِ إِلى حَالَةٍ مّا في خُفيةٍ)، (حِيلةُ وحَوِيلة) لە زمانی عەرەبیدا بە هەر شتێك دەگوترێ کە ئینسان بە شێوەیەکی پەنهان پێی بگاتە ئامانجێك، هەر لە کوردیشدا دەڵێن: پیاوێکی فێڵبازە، وە بە زۆریی وایە وشەی حیلەو فێڵ بۆ حاڵەتی مەزمووم و خراپە بەکاردێ، بەڵام لە زمانی عەرەبیدا مەرج نیە هەر بۆ خراپە بێ، وەك عەرەب دەڵێن: (رُبَّ حِيلَةٍ أنفَعُ مِنْ قَبيلَة)، (حِيلَة) واتە: تەگبیرکردنێکی پەنهان، جا ئەگەر بۆ خراپە بێ، ئەوە خراپەو ئەگەر بۆ چاکەش بێ، چاکە.

(مُرَٰغَمٗا): (الرُّغامُ: التُّرَابُ الدَّقِيقُ، وَرَغِمَ أَنْفُ فُلاَنٍ، وَقَعَ فِي الرُّغَامِ والمراغم المَذهَب (يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗ) أي مَذْهَبَاً يَذْهَبُ إِلَيْهِ إذَا رَأى مُنْكَراً يَلْزَمُهُ أَن يَغْضَبَ مِنْهُ) وشەی: (مرَاغَم) لە (رُغَام)ەوە هاتوە، (رُغَام) واتە: گڵی ورد، لە زمانی عەرەبیدا دەڵێ: (رَغِمَ أَنفُ فُلاَنٍ) واتە: هەرچەند پێی ناخۆشبێ، یان: هەرچەندە لووتیشی لە عەرزێ بچەقێ، (مراغَم) واتە: شوێنێکە کە ئینسان بۆی دەچێ، وە دوژمنەکەی پێی ناخۆشەو لە دوژمنەکەی دەرباز دەبێ، واتە: لووتی دوژمنەکەی لە گڵ چەقاندوە، کە

دەفەرموێ: ﴿ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗ ﴾، واتە: هەر کەسێك لە پێناوی خوادا کۆچ بکات، شوێنی زۆری دەست دەکەوێ، جێگاو ڕێگای فراوانی دەست دەکەوێ، کە دەبێتە هۆی پێناخۆشبوونی دوژمنەکانی، وە فراوانیشی لە ماڵو ساماندا دەستدەکەوێ، واتە: با دەربەست نەبێ.

(**وَسَعَةٗ**): (السَّعَةُ: تقالُ في الأمكَنَةِ وفي الحَالِ وفي الفِعْلِ)، (سَعَة) واتە: فراوانیی کە هەم بۆ شوێن بەکاردەهێنرێ، هەم بۆ حاڵ، هەم بۆ کرداریش، عەرەب دەڵێن: (أَنْتَ في سَعَةٍ مِنْ كَذَا) واتە: تۆ بۆت هەیە ئەوەشیان بکەی، ئەوەشیان بکەی، واتە: دەستت کراوەیە.

(**تَقۡصُرُواْ**): (قَصَرَ) واتە: کورتی کردەوە، (القِصَرُ خِلاَفُ الطُّولِ، وَقَصَرْتُ كَذَا: جَعَلْتهُ قَصِيرًا)، (قِصَرُ) واتە: کورتیی، پێچەوانەی (طُول)ە، واتە: درێژیی، (وَقَصَرْتُ كَذَا) واتە: ئەو شتەم کورت کردەوە، یان: درێژ بوو بە کورتیی کردم.

(**يَفۡتِنَكُمُ**): (يَبْتَلِيَكُم وَيُعَذّبَكُم، أو يُوقِعونَكُم في بَلاَءِ وَشِدَّة) کە دەفەرموێ: ﴿ إِنۡ خِفۡتُمۡ أَن يَفۡتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ ﴾، واتە: ئەگەر مەترسییتان هەبوو کە کافرەکان تووشی فیتنەتان بکەن، ئازارتان پێ بگەیەنن، یاخود تووشی بەڵاو سەختییتان بکەن.

(**حِذۡرَهُمۡ**): (مَا فيهِ الحذَرَ كالسِّلاَحِ وَغيْرِهِ)، (حِذْر) هەر شتێکە کە ئینسانی پێی لە خۆی وریا دەبێ، وەك چەكو هەر شتێکی دیکە کە ببێتە هۆی وریایی مرۆڤ و پارێزرانی.

(**فَيَمِيلُونَ عَلَيۡكُم**): واتە: بە یەکجار هێرشتان دەکەنە سەر، (المَيْلُ: العُدُولُ عَنِ الوَسَطِ إِلى أَحَدِ الجَانِبينِ)، (مَيْل) بریتیە لە لادان لە خەتی نێوەڕاستەوە

بۆ یەکێك لەلا تەنیشتەکان، (وَمِلْتُ عَلَيْهِ: تَحَامَلْتُ عَلَيْهِ)، واتە: ستەمم کرد.

(قَضَيْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ): واتە: نوێژەکەتان تەواو کرد، (القَضَاءُ فَصْلُ الأَمْرِ قَولاً كَانَ أَو فِعْلاً، قَضَى الدَّيْنَ: ردَّه)، (قَضَاء) بریتیە لەوە کە ئیشێك تەواو بکات، جا بە قسە یاخود بە کردار، (قَضَى الدَّيْنَ) واتە: قەرزەکەی دایەوە.

(مَّوْقُوتًا): واتە: کات بۆ دیاریی کراو، دەگوترێ: (وَقَتُّ كَذَا: جَعَلْتُ لَهُ وَقْتاً)، ئەو شتە کاتم بۆ دیاری کردبوو.

(وَلَا تَهِنُوا۟): واتە: بێهێز مەبن، یاخود خۆتان پێ بێهێز نەبێ، (الوَهْنُ: ضَعْفٌ مِن حَيْثُ الخَلْق والخُلُق)، (وَهْن) بریتیە لە بێهێزیی لە ڕووی جەستەییەوە، یاخود لە ڕووی مەعنەویی و ڕەوشتییەوە.

(تَأْلَمُونَ): واتە: هەست بە ئازار دەکەن، ئێشتان پێ دەگات، (الأَلَمُ: الوَجَعُ الشَّدِيدُ، أَلِمَ يَأْلَمُ أَلَماً فَهُوَ آلِمٌ، وَأَلِيمٌ مُؤْلِم)، (أَلَمْ) بە ئازارێکی بە ئێش دەگوترێ، وە دەگوترێ: (أَلِمَ يَأْلَمُ أَلَماً فَهُوَ آلِمٌ) واتە: بە ئێشە، یان ئێشدارە، (أَلِيمٌ مُؤْلِم) یەکن، واتە: بە ئازار.

(وَتَرْجُونَ): واتە: ئومێد دەکەن، (الرِّجَاءُ: ظَنٌّ يَقْتَضِي حصول مَا فِيهِ مَسَرَّةٌ) (رجَاء) بریتیە لە گومانێك کە ئینسان پێی وابێ شتێکی دەست دەکەوێ، کە مایەی دڵخۆشیی بێ.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

هـۆی هـاتنـه خـوارەوەی ئایەتەکـان

١) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ ... ٩٤ ﴾ لەوبارەوە سێ گێڕرانەوە هەن:

أ- ﴿عَن ابْنِ عَبَّاسٍ ﵄ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ بِنَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَسُوقُ غَنَمًا لَهُ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، فَقَالُوا: مَا سَلَّمَ عَلَيْنَا إِلاَّ لِيَتَعَوَّذَ مِنَّا فَعَمَدُوا إِلَيْهِ فَقَتَلُوهُ وَأَتَوْا بِغَنَمِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَنَزَلَتْ الآيَةُ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ ... ٩٤ ﴾﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٢٠٢٣)، وَالبُخَارِي بِرقم: (٤٥٩١)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٣٠٢٥)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٩٧٤)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٠٣٠)، وَالحَاكِمُ برقم: (٢٩٢٠) وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٤٧٥٢)، والطَّبَرَانِيُّ فِي (الكبير) بِرقم: (١١٧٣١)، لُبَابُ النقول: (٣٢٧١)، وَفِي غَيْرِ البُخَارِي: وَحَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ دِيَّتَهُ إِلَى أَهْلِيهِ وَرَدَّ عَلَيْهِ غُنَيْمَاتِهِ)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەگێڕێتەوە، دەڵێ: پیاوێك لە (هۆزی) بەنی سولەیم بە لای کۆمەڵێك لە هاوەڵانی پێغەمبەری خوادا ﷺ تێپەڕی، وە ڕانە مەڕێکی پێبوو لێی دەخوڕی، سەلامی لێکردن، ئەوانیش (دیارە نەیانناسیوە) گوتیان: ئەوە بۆیە سەلامی لێکردووین تاکو تووشی زیانی نەکەین، (لەوانەیە کافر بێ، بۆیە سەلامان لێدەکات و خۆی بە مسوڵمان پێشان دەدات، هەتا سەلامەت بێ) ئیدی پەلاماریانداو کوشتیان، وە ڕانە مەڕەکەشیان هێنا بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ، خوا ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ، {لە حەدیسەکانی دی غەیری بوخارییدا هاتوە: کە پێغەمبەری خوا ﷺ خوێنەکەی بۆ کەسوکاری برد، وە مەڕەکانیشی بۆ بردنەوە}، ئەو مەڕەی لێیان داگیر کردبوو، وە

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/MediaAmeerOffice

پێیان وابوو غەنیمەتیان گرتوە ! وە خوای دادگەر ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ، کە ئەگەر لە ڕێی خوادا بۆ جەنگو جیهاد بەڕێدا ڕۆیشتن، چاو وردبکەنەوە.

ب- ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سِرْيَةً فِيْهَا المقدَادُ بْنُ الأَسْوَد فَلَمَّا أتوا القوم وجُدوهُم قَدْ تَفَرَّقوا وَبَقِي رَجُل لَهُ مَالٌ كَثْير، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إلاّ اللّه، فَقَتَلَهُ المقدَادُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: كَيْفَ لَكِ بِلاَ إِلَهَ إِلاّ اللَّهَ غَدَاً ؟ فَأَنَزلَ اللَّهُ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ... ﴿٩٤﴾ ﴾﴾ أَخْرَجَهُ البَزَّار بِرقم: (٥١٢٧)، وَالطَّبَرَنِيُّ فِي (الكبير) بِرقم: (١٢٣٧٩)، لُباب النقول: (٣٢٩)، واته: عەبدوڵلای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ سریەیەکی نارد، (واتە: بەشێك لە سوپایەکی نارد) میقدادی کوڕی ئەسوەدیان تێدابوو (ڕەنگە فەرماندەیان بووبێ) چوون بۆ لای کۆمەڵێك لە کافران تەماشایان کرد هەموویان ڕایان کردو بڵاوبوون، تەنیا پیاوێك مابووەوە ماڵو سامانێکی زۆری هەبوو، کاتێك لێی نزیك بوونەوە گوتی: (أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إلاّ اللّهَ) شایەدیی دەدەم کە بێجگە لە خوا پەرستراوی دیکە نیە (واتە: مسوڵمانم) بەڵام میقداد کوشتی، (وایزانی کە ئەوە هەر بۆئەوەی سەلامەت بێو ماڵەکەی لێ نەستێنن، شایەتمان دێنێ، ئەگەرنا مسوڵمان نیە، دیارە دوایی کە چوونەوە بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ بۆیان گێڕایەوە) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: سبەینێ چی لە (لاَ إِلَهَ إلاّ اللّهَ) دەکەی؟ وە خوا ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ.

ج- ﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَدْرَدٍ الأَسْلَمِي، قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي نَفَرٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ، وَمُحَلِّمُ بْنُ جَثَّامَةَ، فَمَرَّ بِنَا عَامِرُ بْنُ الأَضْبَطِ الأَشْجَعِيُّ، فَسَلَّمَ عَلَيْنَا، وَحَمَلَ عَلَيْهِ مُحَلِّمُ بْنُ جَثَّامَةَ، فَقَتَلَهُ، فَلَمَّا

قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَخْبَرْنَاهُ الْخَبَرَ، نَزَلَ فِينَا الْقُرْآنُ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ... ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿ ... إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴿٩٤﴾ ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٣٩٢٧)، وَالبيْهَقِيُّ في (سُنَن كُبرى) برقم: (١٨٠٤٧)، ولُباب النقول: (٣٢٩)، وَقَالَ الشيخ الألباني: إسنَادُهُ حَسَنٌ)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی حەدرەدی ئەسلەمیی دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ لەگەڵ کۆمەڵێك لە مسوڵمانان ئێمەی نارد کە ئەبو قەتادەو موحەللیمی کوڕی جەسسامەشمان لەگەڵدابوو بەلای عامیری کوڕی ئەزبەطی ئەشجەعییدا تێپەڕین، سەلامی لێکردین، بەڵام موحالیمی کوڕی جەسسامە هێرشی کردە سەرو کوشتی، کاتێك چووینەوە بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ هەواڵەکەمان بۆ گێڕایەوە، وە قورئان لەوبارەوە هاتە خوار.

دیارە سێ بەسەرهات دەربارەی هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتە باسکراون، دەگونجێ هەرسێکیان ڕوویاندابێ، خوای پەروەردگاریش ئەو ئایەتەی ناردۆتە خوار بۆ ئامۆژگارییکردنی مسوڵمانان، کە ئەو جۆرە شتانەیان هاتە پێش، چاو باش وردبکەنەوەو سەرنج بدەن و هەر لەخۆڕا پەلاماری خەڵك نەدەن.

٢) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ ... ﴿٩٥﴾ ﴾: ﴿عَنْ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمْلَى عَلَيْهِ: ﴿ لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ﴾ قَالَ: فَجَاءَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ يُمِلُّهَا عَلَيَّ، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ أَسْتَطِيعُ الْجِهَادَ لَجَاهَدْتُ،

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

وَكَانَ رَجُلاً أَعْمَى فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ، وَفَخِذُهُ عَلَى فَخِذِي فَثَقُلَتْ عَلَيَّ حَتَّى خِفْتُ أن تَرُضَّ فَخِذِي ثُمَّ سُرِّيَ عَنْهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ ﴾ أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ بِرقم: (٤٥٩٢)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٢٥٠٧)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٠٣٣)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٣٠٩٩)، وَصَحَّحَهُ الألباني)، واتە: زەیدی کوڕی ثابت خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ ئەم ئایەتەی بەسەردا خوێندمەوە، پێشێ بەو شێوەیە بوو: ﴿ لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ﴾، ئیماندارانی دانیشتوو لەگەڵ تێکۆشەرانی ڕێی خوادا وەك یەك نین، دەڵێ: عەبدوڵڵای کوڕی ئوممی مەکتوومیش خوا لێی ڕازی بێ، هات لەو کاتەدا کە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەم ئایەتەی بەسەردا دەخوێندمەوە، گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ! سوێند بە خوا ئەگەر توانیبام جیهاد بکەم، منیش دەچووم بۆ جەنگو جیهاد، (بەڵام دیارە کوێر بووە) ئیدی خوای بە بەزەیی دوایی ئەم وشەیەی نارده خوار بۆ سەر پێغەمبەرەکەی، کە لەوکاتەدا ڕانی پێغەمبەر ﷺ لەسەر ڕانم بوو، هێندە ڕانی قوڕس بوو، هەتا ترسام کە ڕانم وردبێ لە ژێر ڕانی پێغەمبەردا ﷺ، (پێغەمبەری خوا ﷺ کە وەحی بۆ هاتوە بەدەنی زۆر قورس بووە)، دوایی حاڵەتەکە لاچوو، وە خوا ئەم وشەیەی نارده خوار: ﴿ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ ﴾، واتە: ئیماندارانی دانیشتووی کە پەککەوتە نەبن، بەدەنیانو جەستەیان تەواوبێ، یەکسان نین لەگەڵ تێکۆشەرانو موجاهیدانو جەنگاوەراندا، بەڵام ئەوانەی کە عوزرێکیان هەبێو نەخۆش بن، ئەوانە لەگەڵ موجاهیداندا هەروەك یەکن، واتە: ئیماندارانێکی دانیشتووی بێ زیانی بێ عوزر، لەگەڵ موجاهیداندا پاداشتیان وەك یەك نیە، پلەیان وەك یەك نیە، بەڵام ئەوەی کە بە عوزرێکەوە نەتوانێ بچێتە جەنگو جیهاد، کە وەك

عەبدوڵلای کوڕی ئوممی مەکتووم کوێربێ، یاخود شەل بێ، یاخود بێهێز بێ، یان نەخۆش بێ، ئەوە وەك دواییش باسی دەکەین، ئەوەی عوزرێکی هەبێ، بەپێی نیەتەکەی خۆی پاداشتەکەی خۆی هەر هەیە.

٣) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمۡ ... ﴿٩٧﴾ ﴾: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ نَاسًا مِنْ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكَثِّرُونَ سَوَادَ الْمُشْرِكِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَأْتِي السَّهْمُ فَيُرْمَى بِهِ فَيُصِيبُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ، أَوْ يُضْرَبُ فَيُقْتَلُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمۡ ... ﴿٩٧﴾ ﴾﴾ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٤٥٩٦)، وَالطَّبَرَانِيُّ فِي (الكبير) برقم: (١١٥٠٥)، واتە: عەبدوڵلای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: کەسانێك لە مسوڵمانان هەبوون لەگەڵ موشریکاندا دەبوونو ئاپۆراو ڕەشایی ئەوانیان زۆر دەکرد، (واتە: بەشدارییان لەگەڵدا دەکردن لە جەنگدا، هەرچەندە مسوڵمانیش بوون، بەڵام لەگەڵ ئەواندا دەچوون بۆ جەنگ لە دژی مسوڵمانان) لە ڕۆژگاری پێغەمبەردا ﷺ، هەبوو تیرێك دەهاوێژرا بە یەکێکیان دەکەوت، یاخود شمشێر لێی دەدا، یاخود شتێکی دیکە لێی دەدراو دەکوژرا، (واتە: لە ڕیزی کافراندا دەکوژرا) لەوبارەوە خوای زاناو شارەزا ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ، کە ئێمە دوایی مانای گشتی چەمكو واتای ئەم ئایەتە زیاتر ڕووندەکەینەوە.

٤) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗۚ وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدۡرِكۡهُ ٱلۡمَوۡتُ فَقَدۡ وَقَعَ أَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا

FM.AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

(١٠٠) ﴾: ﴿أَخْرَجَ ابْنُ جَرِير عَن ابْنُ زَيْدٍ قَالَ: هَاجَرَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ يُرِيدُ النَّبِيّ ﷺ فَمَاتَ فِي الطَّرِيقِ فَسَخِرَ بِهِ قَوْمُهُ، وَاسْتَهْزَؤُوا بِهِ، وَقَالُوا: لا هُوَ بَلَغَ الَّذِي يُرِيدُ، وَلاَ هُوَ أَقَامَ فِي أَهْلِهِ يَقُومُونَ عَلَيْهِ وَيُدْفَنُ، فَنَزَلَ القُرآن:

﴿وَمَن يُهَاجِرْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدْ فِى ٱلْأَرْضِ مُرَٰغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَن يَخْرُجْ مِنۢ بَيْتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدْرِكْهُ ٱلْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ

... (١٠٠) ﴾ ﴿ أَخْرَجَهُ الطَّبَرِي برقم: (١٠٢١٣)، واتە: ئیبنو جەریر لە ئیبنو زەید دەگێڕێتەوە، کە گوتوویەتی: پیاوێك لە هۆزی بەنی کینانە کۆچ دەکات (لە شوێنێك کە هۆزەکەی تێیدا نیشتەجێیە) بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺو لە ڕێگادا مرد، خەڵکەکەی، (هۆزەکەی) گاڵتەیان پێکرد، گوتیان: نەوابوو بگاتە ئەو شوێنەی کە دەیەوێ، وە نەواشبوو کە لە نێو کەسوکارەکەی خۆشیدا دابنیشێ، کە سەرپەرشتیی بکەن، لە کاتی سەرەمەرگداو بە لەباریی کفن بکرێو بنێژرێ، ئیدی لەوبارەوە قورئان هاتە خوارێ، کە دەفەرموێ: هەر کەسێك لە ماڵی خۆی بچێتە دەرێو کۆچ بکات بەرەو لای خواو پێغەمبەری خوا ﷺ پاشان مردنی بگاتە سەرێ، ئەوە پاداشتی لەسەر خوایە.

ئنجا دەربارەی ناوی ئەو کەسەی ئەم ئایەتەی لەسەر دابەزیوە، ئەمە هەیە: (وَقَالَ عِكْرِمَة مَوْلَى ابْنُ عَبَّاس: طَلَبْتُ اسْمَ هَذَا الرَّجُلُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً حَتَّى وَجَدْتُه، وَهُوَ: جُنْدبُ بْنُ ضَمْرَة الجنـدعي)(١)، واتە: عیکرِمەمە کە مەولای عەبدوڵڵای کوڕی عەبباسە، (مەولا واتە: ئازادکراو، یانی کۆیلە بووە عەبدوڵڵا ئازادی کردوە، جاری واشبووە مەولا بە ئازادکەر گوتراوە، واتە: وشەی مەولا لە زمانی عەرەبیدا هەم بە مانای (مُعْتَق)و واتە: کۆیلەی ئازادکراو، هەم (مُعتِق) واتە: کەسێك کە کۆیلەیەك ئازاد دەکات، هاتوە، بەڵام بەپێی سیاقی ئایەتەکان دەردەکەوێ کە مەبەست پێی کامیان بووە)، جا

---

١) الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٠٤).

عیکرِمە دیارە کۆیلە بووەو عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس ئازادی کردوە، دەڵێ: بۆئەوەی بزانم ئەو پیاوە کێیە کە کۆچی کردوەو، لە ڕێگادا مردوەو، ئەم ئایەتە دەربارەی هاتۆتە خوارێ؟ چواردە ساڵان بە دوای کەوتم، هەتا ناوەکەم پەیدا کرد، کە بریتیە لە (جُنْدبُ بْنُ ضَمْرَةَ الجندعي)، جا (قُرطُبي) کە ئەوەی هێناوە دەڵێ: تەماشا بکەن ئەوانە چەند مەبەستیان بووە، چواردە ساڵان گەڕانو پشکنینی کردوە، تاکو ناوی ئەو هاوەڵە بەڕێزەی دۆزیوەتەوە، یان ناوی ئەو مسوڵمانە، ئەگەر مەرج بێ هاوەڵ تەنیا ئەو کەسەبێ کە پێغەمبەری خوا ﷺ ببینێ.

٥) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ ... إِنۡ خِفۡتُمۡ أَن يَفۡتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْۚ إِنَّ ٱلۡكَٰفِرِينَ كَانُواْ لَكُمۡ عَدُوّٗا مُّبِينٗا (١٠١) وَإِذَا كُنتَ فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ ... (١٠٢) ﴾ ﴿عَنْ أَبِي عَيَّاشٍ الزُّرَقِيِّ رضي الله عنه قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعُسْفَانَ فَاسْتَقْبَلَنَا الْمُشْرِكُونَ عَلَيْهِمْ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَهُمْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ فَصَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الظُّهْرَ، فَقَالُوا: قَدْ كَانُوا عَلَى حَالٍ لَوْ أَصَبْنَا غِرَّتَهُمْ، ثُمَّ قَالُوا: تَأْتِي عَلَيْهِمْ الآنَ صَلَاةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنْ أَبْنَائِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ، قَالَ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَام بِهَذِهِ الآيَاتِ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ: ﴿ وَإِذَا كُنتَ فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلۡتَقُمۡ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُم مَّعَكَ وَلۡيَأۡخُذُوٓاْ أَسۡلِحَتَهُمۡۖ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلۡيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمۡ ... (١٠٢) ﴾ قَالَ: فَحَضَرَتْ فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخَذُوا السِّلَاحَ قَالَ فَصَفَفْنَا خَلْفَهُ صَفَّيْنِ، قَالَ: ثُمَّ رَكَعَ فَرَكَعْنَا جَمِيعًا، ثُمَّ رَفَعَ فَرَفَعْنَا جَمِيعًا، ثُمَّ سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ بِالصَّفِّ الَّذِي يَلِيهِ وَالآخَرُونَ قِيَامٌ يَحْرُسُونَهُمْ، فَلَمَّا سَجَدُوا وَقَامُوا جَلَسَ الآخَرُونَ فَسَجَدُوا فِي مَكَانِهِمْ، ثُمَّ تَقَدَّمَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، وَجَاءَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَصَافِّ هَؤُلَاءِ، ثُمَّ رَكَعَ فَرَكَعُوا جَمِيعًا، ثُمَّ رَفَعَ فَرَفَعُوا جَمِيعًا، ثُمَّ سَجَدَ

النَّبِيُّ ﷺ بِالصَّفُّ الَّذِي يَلِيهِ وَالآخَرُونَ قِيَامٌ يَحْرُسُونَهُمْ فَلَمَّا جَلَسَ جَلَسَ الآخَرُونَ فَسَجَدُوا فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ} أَخْرَجَهُ أَحْمَدَ بِرقم: (١٦٦٣٠)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (١٢٣٦)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (١٥٤٩) وَالطَّبَرَانِيُّ فِي (الكبير) بِرقم: (٥١٣٢)، وَالوَاحِدِي: (٣٥٨)، وَغيرهُم، واته: ئەبو عەییاشی زورەقیی خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: ئێمە لە خزمەت پێغەمبەری خوادا ﷺ بووین لە عوسفان (ناوی شوێنێکە) هاوبەش بۆ خوادانەرەکان بەرەو ڕوومان هاتن، خالیدی کوڕی وەلید فەرماندەیان بوو، وە ئەوان کەوتنە نێوان ئێمەو قیبلەوە، (پێغەمبەری خوا ﷺ و هاوەڵان لەلای مەدینەوە هاتوون بەرەو مەککە، خالیدو سوپاکەشی لە مەککەوە هاتوون و پێشیان پێگرتوون و کەوتوونە نێوان ئەوان و کەعبەوە) کاتی نوێژ هات پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژی نیوەڕۆی پێکردین بە ئاسایی، (دیارە هەواڵیان پێنەگەیشتوە کە کافرەکان لێیان دەخەفتێن) هاوبەشدانەرەکان گوتیان: (دیارە دوای ئەوەی زانیویانە کە وایانگوتوە) ئەگەر زەبرێکمان لێدابان شتێکی باش دەبوو، (چونکە لە حاڵێکدا بوون دەمانتوانی زەفەریان پێ ببەین) ئێستا نوێژێکی دیکەیان کاتی دێ، کە ئەو نوێژەیان لە خۆیان و لە ڕۆڵەکانیان لەلا خۆشەویستترە، (کە مەبەستیان پێی نوێژی عەسر بووە، زانیویانە کە دوای نوێژی نیوەڕۆ، نوێژی عەسریش دێ) ئیدی جبریل سەلامی خوای لێ بێ ئەم ئایەتانەی لە نێوان نوێژی نیوەڕۆ عەسردا دابەزاندن: ﴿وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓاْ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ ...﴿١٠٢﴾﴾، واته: (ئەی پێغەمبەر ﷺ!) ئەگەر تۆ لەگەڵیان بووی، وە نوێژیشت بۆ کردن، با کۆمەڵێکیان لەگەڵت بوەستن، وە چەکەکانیان پێ بێ، لە خۆیان وریابن، ئەگەر ئەوانە چوونە سەجدە، با ئەوانی دیکە حەرەسیات بگرن، دوایی ئەوانی دیکە بێن سەجدە بەرن و... هتد، (کە ئێمە دوایی تەرتیبەکەی باس دەکەین).

جا دەڵێ: وە کاتی نوێژ ئامادەبوو (یانی: نوێژی عەسر) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی پێکردین، چەکەکانمان هەڵگرت، وە لە دوای خۆیەوە کردنی بە

دوو ڕیز، دوایی نوێژی دابەستو هەموومان پێکەوە نوێژمان دابەست، وە ئەو ڕکووعی برد، ئێمەش هەموومان پێکەوە چووینە ڕکووع، دوایی هەڵسایەوە، ئێمەش هەموومان لەگەڵی هەڵساینەوە، دوایی پێغەمبەر ﷺ چووە سەجدە، وە ئەو ڕیزەش کە لێیەوە نزیك بوو (دیارە ڕیزێك لە پشتیەوە بووە، ڕیزێکیش لە پشت ئەوانەوە بوون) لەگەڵی چوونە سەجدە، ڕیزی دوای وان بەپێوە مانەوەو ئێشکەیان گرتبوو بە چەکەوە، کاتێك کە سەجدەیان بردو هەڵسانەوە، ئنجا ڕیزی دووەم دانیشتن سەجدەیان برد لە شوێنی خۆیان، دوایی ڕیزی دووەم هاتنە پێش، هاتنە شوێن ڕیزی یەکەم، وە ڕیزی یەکەم کشانەوە بۆ شوێن ڕیزی دووەم، ئنجا دووبارە بۆ ڕکاتی دووەم پێغەمبەر ﷺ چوو بۆ ڕکووع، ئەوانیش هەموویان لەگەڵی چوونە ڕکووع، دوایی هەڵسایەوەو هەموویان لەگەڵی هەڵسانەوە، ئنجا پێغەمبەر ﷺ ئەو ڕیزەی کە لە پشتیەوە بوو (واتە: ڕیزی دووەم کە هاتبوونە پێشێ) لەگەڵیان چووە سەجدە، ئەوانی دیکەش لە پشتیانەوە بەپێوە مانەوە ئێشکەیان دەگرت، دوایی دانیشتن، وە ئەوانی دیکەش دانیشتن، وە سەجدەیان برد، (واتە: سەجدەی بە کۆمەڵیان برد کە ئەوان دانیشتوون بۆ تەحییات، ئنجا ڕیزەکەی دوای ئەوانیش سەجدەیان بردوەو دانیشتوون بۆ تەحییات)، ئنجا سەلامی پێداونەوە.

ئەوە جۆرێکی نوێژی ترسە، هەڵبەتە جۆری دیکەشی هەن، کە ئێمە خوا پشتیوان بێ دوایی باسیان دەکەین.

٦) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓا۟ أَسْلِحَتَكُمْ ۖ وَخُذُوا۟ حِذْرَكُمْ ... ﴿١٠٢﴾﴾: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَزَلَتْ: ﴿إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ ...﴾ فِي عَبْدُ الرَّحمَنِ بْنِ عَوْفٍ حِينَمَا كَانَ جَرِيْحاً﴾ أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ بِرقم: (٤٥٩٩)، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الكبرى) بِرقم:

F/AliBapir.1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeenOffice

(١١١٢١)، وَالحَاكِمُ برقم: (٣٢٠٢) تَعلِيق الذهبي في التلخيص: صَحيح عَلَى شَرْطِ البُخَارِي وَمُسْلِم، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: ئەم ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿إِن كَانَ بِكُمۡ أَذٗى مِّن مَّطَرٍ أَوۡ كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ ...﴾، واتە: ئەگەر ئازارتان هەبوو، بە هۆی بارانەوە لەشتان تەڕ بوو، یان نەخۆش بوون، هیچ گوناهتان ناگاتێ، ئەگەر چەکەکانتان دابنێن، دەربارەی عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەوف هاتە خوارێ، لە کاتێکدا کە بریندار بوو.

کەواتە: ئەم ئایەتە دەربارەی عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەوف هاتۆتە خوار، بەڵام ئێمە وەك هەموو جارێك باسمان کردوە، بنچینەیەك هەیە لەوبارەوە کە لەلایەن زانایانی (أصُول الفِقْه) دانراوە، دەڵێ: (إِنَّ خصُوصَ السَّبَبِ لايَمْنَعُ شمُولَ المَعْنَى) واتە: تایبەتمەندبوونی هۆکاری هاتنە خوار، ڕێگا ناگرێ لە گشتگیریی واتایەکەی، یانی: هۆی هاتنە خوارەوەکەی دەربارەی یەکێك بووە، بەڵام واتایەکەی بۆ هەموو لایەکە، بۆ وێنە ئەم ئایەتە وەك گوتمان دەربارەی عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەوف هاتۆتە خوار کە بریندار بووە، خوای بە بەزەیی فەرموویەتی: قەیناکا ئەگەر چەکەکەی پێنەبێ بە برینداریی لە نوێژێ دا، ئەگەرنا ئەوانی دی دەبوو چەکیان پێ بێ، بەڵام واتایەکەی گشتییە، هەر کەسێکی دیکە نەخۆش بوو، بریندار بوو، بێهێز بوو، ئەوە عوزری هەیەو، دەگونجێ کە لە کاتی نوێژەکەدا چەکەکەی پێ نەبێ.

مانای گشتی ئایەتەکان

خوا ﷾ لەم ئایەتانەدا بۆ جاری شەشەم لە سوورەتی (النساء)دا ڕوو لە ئیمانداران دەکات، وە بە نازناوی ئیمان دەیاندوێنێ، پێشتر ئێمە باسمان کرد کە لە سوورەتی (النساء)دا نۆ جار خوا ﷾ بە نازناوی ئیمان ئیمانداران دەدوێنێ، لەبەرئەوەی ئەم سوورەتی (النساء)ە، لە دوای سوورەتی (البقرة) زۆرترین یاساکانی شەریعەتی گرتوونە خۆی، بەڵکو لە قەدەر قەبارەی خۆی لە سوورەتی (البقرة) زیاتر یاسای شەرعیی تێدا هەن، چونکە سوورەتی (البقرة) دوو جوزئو چارەگێك زیاترە، دوو جوزئو نیو شتێك کەمە، بەڵام ئەم سوورەتە جوزئو نیوێکە، کەچی یاسای زۆری تێدا هەن، بۆیە خوای پەروەردگار نۆ جار ئەم ڕستە موبارەکەی تێدا دووبارە کردۆتەوە، ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! چونکە تەنیا ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو ئەوانەی کە بیروبڕوای ئیسلامییان هەیە، شایستەی ئەوەن کە خوای کاربەجێ ئەرکە شەرعییەکانیان پێ بسپێرێ، وە هەر ئەوانیش ئامادەیی ئەوەیان هەیە کە ئەرکە شەرعییەکانیان جێبەجێ بکەن.

جا خوا لێرەدا بۆ جاری شەشەم دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ﴿ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ ﴾، ئەگەر لە ڕێی خوادا ڕۆیشتن بە ڕێدا، بەرچاوی خۆتان ڕوونبکەنەوە (فَتَبَيَّنوا) یانی: (فَتَحَقَّقُوا) وە خوێندراویشتەوە: (فَتَثَبَّتوا)، واتە: چاك شت ساغ بکەنەوە، هەر لەخۆوە مەڵێن: ئەوە مسوڵمانە، ئەوە کافرە ! هەر لەخۆوە تفەنگ بە تاریکییەوە مەنێن، واتە: ئەگەر لە پێناوی خوادا لە ماڵ دەرچوونو بە ڕێگادا ڕۆیشتن، بە سەفەر چوون بۆ جەنگو جیهاد، هۆشیارو وریابن، ﴿ وَلَا تَقُولُواْ لِمَنۡ أَلۡقَىٰٓ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسۡتَ مُؤۡمِنٗا ﴾، وە بە کەسێك کە سڵاوتان لێ

دەکات، مەڵێن تۆ ئیماندار نی، وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەکەیدا پێشتر باسمان کرد، واتە: لە خەڵك لە بیانوو مەبن، کەسێك کە سڵاوتان لێ دەکات، سەلامی مسوڵمانانەتان لێ دەکات، یاخود هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی مسوڵمانەتییتان پێشان دەدات، ئێوەش پێویستە وەك مسوڵمانان مامەڵەی لەگەڵدا بکەن، ﴿تَبۡتَغُونَ عَرَضَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا﴾، ئەگەر ئێوەش لە خەڵك لە بیانوو بن، وە بە سڵاو لێکردنیان دڵتان ئاو نەخواتەوە، لێیان لە بیانووبن، ئەوە دیارە مەبەستتان پێی تەماعی دنیایە، ﴿فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٞ﴾، لای خوا دەستکەوتی زۆری هەیە، کە دەگونجێ مەبەست پێی دەستکەوتبێ، وە دەشگونجێ مەبەست پێی پاداشت بێ، واتە: پاداشتی قیامەتیی زۆری هەیە، وە دەستکەوتی دنیایی زۆریشی هەیە، لە ڕێی حەڵاڵەوە، کەواتە: لە ڕێی شوبهەو حەڕامەوە بۆ مەتاعی دنیاو تەماع هەوڵمەدەن، ئنجا خوا ﷻ شتێك دەخاتەوە بیر بڕواداران‌و دەفەرموێ: ﴿كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبۡلُ﴾، ئێوەش لەمەوپێش هەروا بوون، واتە: ئێوەش مسوڵمان نەبوون، دوایی مسوڵمان بوون، وەك ئەوانە کە تازە مسوڵمان بوون، ڕەنگە ئێوە لە مسوڵمانەتییەکەیان زۆر دڵنیا نەبن، یاخود مەبەست ئەوەیە: وەك چۆن ئەوانە مسوڵمانەتییەکەی خۆیان لە گەل‌و هۆزەکەی خۆیان دەشارنەوە لە ترسان، لەبەرئەوەی بێهێزن لە نێو گەلەکەی خۆیاندا، بەڵام لە لای ئێوە کە مسوڵمانن مسوڵمانەتییەکەیان ئاشکرا دەکەن، بە هەمان شێوە ئێوەش کاتێك بوو ئاوا بوون‌و لە ترسی کافرەکان مسوڵمانەتیی خۆتان پەنهان دەکرد، ﴿فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ﴾، بەڵام خوا چاکەی لەگەڵتاندا کردو، هیدایەتی دان، یاخود چاکەی لەگەڵدا کردن‌و بەهێزی کردن، کە ئێستا بێ‌منەت‌و بە بێ‌منەتیی مسوڵمانەتیی خۆتان دەردەبڕن، جارێکی دی دووبارەی دەکاتەوە، دەفەرموێ: ﴿فَتَبَيَّنُوٓاْ﴾، بەرچاوی خۆتان ڕۆشنکەنەوە، وە وریابن‌و هۆشیاربن، بەرپێی

خۆتـان ببیـنن، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴾، بێگومـان خـوا بەوەی دەیکەن شارەزایە.

ئنجا خـوا ﷻ هـەر لـە سـیاقی باسـی جـەنگو جیهـاددا، باسـی نایەکـسانیی دانیشتووانو جەنگاوەران دەکات، ئەوانەی کە لە مـاڵ دادەنیـشن، وە ئەوانـەی کە لە ڕێی خوادا جەنگ دەکەن، دەفەرموێ: ﴿ لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾، یەکسان نین ئیماندارانی دانیشتوو، کە لە ماڵی خۆیان دادەنیشن، ﴿ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ ﴾، ئەوانەی کە هیچ عوزرێکیان نیە، هیچ ئازارێکیان نیە، هیچ نوقصانییو ناتەواوییەکیان نیە، واتە: نوقصانییو ناتەواویی لە جەستەیاندا، یان لە ماڵیاندا، کە نەتوانن بچنە جەنگو جیهاد، ئەوانە ﴿ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ ﴾، لەگەڵ تێکۆشەرانی ڕێی خوا بە سامانو بە گیانیان، یەکسان نین، ﴿ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗ ﴾. خـوا ﷻ تێکۆشەران بە ماڵو گیانیانی بەسەر دانیشتواندا، بە پلەیەکی گەورە، بەرز کردوونەوە، واتە: جیاوازییان زۆرە! ﴿ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰ ﴾، بەڵام بە هەرکامێکیشیان بەڵێنی پاداشتی باشی پێداون، واتە: ئیماندارانێکی دانیشتوو کە ناچن بۆ جەنگو جیهاد، ئەوانیش مادام ئەهلی ئیمان بن (إن شاء اللّٰه) هەر بەهەشتیین، وە تێکۆشەرانی ڕێی خوا بە سەرو ماڵیان ئەوانیش چاکترو زیاتر خوا بەڵێنی باشی پێداون، ﴿ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴾، بەڵام خوا تێکۆشەرانی بەسەر دانیشتوواندا بە پاداشتێکی مەزن بەرز کردۆتەوە، بەڵێ هەموویان ئەهلی بەهەشتن، بەڵام پلەی موجاهیدان زۆر زۆر بەرزترە، ئەوە واتایەکی، واتایەکی دیکەی واتە: ئەوانەی ناتەواویی لە بەدەنو لە ماڵیاندا هەیەو ناتوانن جەنگو جیهاد بکەن، خوا بەڵێنی باشی پێداون، بەڵام ئەوانەی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

کە جەنگو جیهاد دەکەن، پاداشتیان لەوان بەرزترە، ﴿ دَرَجَٰتٍ مِّنْهُ ﴾، چەند پلەیەك لە پەروەردگارەوە، ئەو پلە (درجة)یە کە خوا پێشتر باسیکرد، بریتیە لە چەند پلەیەك لە پەروەردگارەوە، ﴿ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ﴾، وە لێبوردنێکی تایبەتو بەزەییەکی تایبەت، ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾، وە بێگومان خوا لێبوردەی میهرەبانو بە بەزەیی یە.

ئنجا خوا ﷻ دێتە سەر باسی ئەوانەی کە ناچن بۆ جەنگو جیهاد، وە سەرەنجام لەبەر دەستو پێی کافراندا دەفەوتێن، یان لەنێو ڕیزی واندا دەکوژرێن، یان لەژێر ڕکێفی واندا گیان دەسپێرن، دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ أَنفُسِهِمْ ﴾، بێگومان ئەوانەی کە فریشتەکان گیانیان کێشان لە حاڵێکدا کە ستەمیان لە خۆیان کردبوو، ستەم لە خۆ کردنەکەیان چی بوو؟ ئەوەبوو کە ئامادە نەبوون کۆچ بکەن، ماڵو سامانو حاڵی خۆیان بەجێ بهێڵن، بەرەو مەنزڵگای ئیسلام بچن، فریشتەکان کە گیانیان کێشان ﴿ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمْ ﴾، پێیان فەرموون: ئەوە چیتان بوو؟ یانی: بۆچی لێرە ماونەوە؟! ﴿ قَالُواْ كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ﴾، گوتیان: ئێمە چەوسێنراوە بووین لە زەویدا، واتە: بێ دەسەڵاتو بێ دەرەتان بووین، ڕێیەکمان نەبوو! ﴿ قَالُوٓاْ أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةً فَتُهَاجِرُواْ فِيهَا ﴾، فریشتەکان پێیان گوتن: ئەدی سەر زەمینی خوا فراوان نەبوو، کە پێیدا بڕۆنو ئێرە بەجێ بهێڵنو کۆچ بکەن؟! واتە: دەتانتوانی کۆچ بکەن، ئەگەر لێرەدا بێ دەسەڵات بوون، بۆچی بەبێ دەسەڵاتیی دەمانەوە؟ کۆچتان کردبایە بۆ شوێنێك کە دەسەڵاتی ئیسلامی لێیە، ﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴾، ئا ئەوانە شوێنیان دۆزەخە، وە

خراپتـــرین سەرەنجـــامیش دۆزەخـــە، ئنجـــا خـــوا ﷻ هەندێکـــیان لـــەو حوکمـــە هەڵداوێـــرێ، دەفـــەرموێ: ﴿ إِلَّا ٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ ﴾، بێجگـە لـە چەوسـێنراوان لـە پیاوانو ژنـانو منـداڵان، ﴿ لَا يَسۡتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهۡتَدُونَ سَبِيلًا ﴾، ئەوانـــەی کـــە هـــیچ تەگبیـــرێکـــیان بۆخۆیـــان پێنـــاکرێ، وە بەرێیەکیش نـازانن، نـە هیچ چارێکـیان هەیـە، نـە بەرێیـەش دەزانـن، واتـە: هـیچ دەرەتـانێکـیان نیـە، ﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعۡفُوَ عَنۡهُمۡ ﴾، ئەوانـە نـزیکە خـوا لێیـان ببـووری، ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴾، وە بێگومـان خـوا لـێبوردەی تـاوان پۆشە، واتە: تەنانەت ئەوانەش نـزیکە خوا لێیـان ببـووری، بۆیـە وا دەفەرمـوێ: بۆئەوەی کە هەر کەسە لەخۆوە پاڵنەداتەوە بڵـێ: وەڵـڵا منیـش بـێ دەستەڵاتمو هیچم لەدەست نایەت، بەڵکو دەبێ ئەوپەڕی توانای خۆی بخاتە کـار.

ئنجـا خـوای تـاكو پـاك بـەو بۆنـەوە باسی کۆچکـردن دەکـات لە پێنـاوی خۆیدا، دەفـەرموێ: ﴿ وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗ ﴾، وە هـەر کەسـێك لـە پێنـاوی خـوادا کـۆچ بکـات، لـە زەوییـدا شـوێنی حەوانـەوە، جێگـەو ڕێگایـەك کـە ئینسـان تێیـدا هەناسـەی ئـازادی هەڵـمژێ، وە دوژمنەکەشی پێی نارەحـەت بـێ، فراوانیـی ڕزقو بـژیوی چنـگ دەکـەوێ، بـا دەربەست نەبـێ بڵـێ ڕێو جێـم نـابێ، بژێوم دەستناکەوێ، ﴿ وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدۡرِكۡهُ ٱلۡمَوۡتُ ﴾، وە هـەر کـەس لـە ماڵەکـەی بـچێتـەدەرێ بـەرەو خـواو پێغـەمبەرەکەی کۆچ بکـات، پاشان مردنـی بگـاتـێ ئـەو کەسـەی کە کۆچ دەکـات لـە پێنـاوی خـوادا دوو حـاڵەتی هـەن: یان دەگاتـە مەنزڵـی خـۆی، یان لـە ڕێگـادا دەمـرێ، ئەگـەر بگـاتە مەنـزڵ بـا دەربەسـت نەبـێو دڵنیـابـێ کـە خـوا جێگـاو ڕێگاشـی بۆ فەڕاهەم دێنـێ، هەروەها ڕزقو بژێویـش، وە ئەگـەر لـە ڕێیـەش بمـرێ

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

﴿ فَقَدۡ وَقَعَ أَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ ﴾، ئەوە پاداشتی کەوتۆتە سەر خوا، واتە: خوا لەسەر خۆی پێویست کردوە کە پاداشتی بداتەوە، با نەشگەیبێتە مەنزڵگای ئیسلام، ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾، بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە.

ئنجا خوای بەرز هەر بەو بۆنەوە باسی کورتکردنەوەی نوێژەکان دەکات، چونکە ئینسان لە سەفەردا، چ لە سەفەری جەنگو جیهاددا، چ لە سەفەری ئاساییدا، پێویستیی بەوە هەیە کە نوێژەکان کۆبکاتەوە، کورت بکاتەوە، دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَقۡصُرُواْ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ ﴾، وە ئەگەر بە زەوییدا، بە ڕێگادا ڕۆیشتن، گوناهتان ناگاتێ، یاخود سەغڵەتیتان لەسەر نیە، کە لە نوێژەکان کورت بکەنەوە، بۆیە فەرموویەتی: لە نوێژەکان کورت بکەنەوە، چونکە هەموویان کورت ناکرێنەوە، نوێژی بەیانی هەر دوو ڕکاتەو، هی شێوانیش هەر سێ ڕکاتەو کورت ناکرێنەوە، ئەوانەی کە کورت دەکرێنەوە چوار ڕکاتییەکانن، کە نیوەڕۆو عەسرو خەوتنانن، ﴿ إِنۡ خِفۡتُمۡ أَن يَفۡتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ ﴾، ئەگەر ترستان هەبوو کە ئەوانەی بێبڕوان ئازارتان پێ بگەیەنن، جا زانایان دەڵێن: ئەم ڕستە قورئانییە لەبەرئەوەیە کە مسوڵمانان بە زۆریی ترسیان هەبووە کە لە ماڵ دەرچوون، ئەوکاتە بارودۆخەکەی وابووە، ئەگەرنا بەمەرج نەگیراوە کە ترس هەبێ لە دوژمن، ئەوجار بۆت هەبێ نوێژ کورت بکەیەوە، بەبێ ترس لە دوژمنیش نوێژ کورت دەکرێتەوە، کە دوایی زیاتر باسی ئەوە دەکەین، بەڵام لەبەرئەوەی حاڵەتی باو (غالب) وابووە دەڵێ: (خُرِّجَ مَخْرَجَ الغَالِب) بە زۆریی وابووە، ئەوکاتە مسوڵمانان لە دوژمن ترساون، بۆیە خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ئەگەر ترستان هەبوو لە دوژمن نوێژەکانتان کورت بکەنەوە قەیناکات: ﴿ إِنَّ ٱلۡكَٰفِرِينَ كَانُواْ لَكُمۡ عَدُوّٗا مُّبِينٗا ﴾، بێگومان کافرەکان بۆ ئێوە دوژمنێکی ئاشکران.

www.AliBapir.net F/AliBapir YoutubeAliBapir FMediaAmeerOffice

ئنجا خوا ﷻ دوای ئەوەی باسی کورتکردنەوەی نوێژی کرد، دێتە سەر باسی چۆنیەتی نوێژی ترس لە دوژمن، دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا كُنتَ فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلۡتَقُمۡ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُم مَّعَكَ وَلۡيَأۡخُذُوٓاْ أَسۡلِحَتَهُمۡ﴾، وە (ئەی پێغەمبەر ﷺ)! ئەگەر تۆ لەگەڵیان بووی و لەنێویان دا بووی، وە نوێژت بۆ کردن، با کۆمەڵێکیان لەگەڵ تۆ هەڵسن، وە با چەکەکانیان بگرن، چەکەکانیان پێ بێ، ﴿فَإِذَا سَجَدُواْ فَلۡيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمۡ وَلۡتَأۡتِ طَآئِفَةٌ أُخۡرَىٰ لَمۡ يُصَلُّواْ فَلۡيُصَلُّواْ مَعَكَ﴾، ئەگەر ئەوان ڕکاتێکیان لەگەڵ تۆ کردو سەجدەیان برد، با بچنە دواتانەوەو کۆمەڵێکی دیکە بێن کە نوێژیان نەکردوە، با نوێژت لەگەڵ بکەن، ﴿وَلۡيَأۡخُذُواْ حِذۡرَهُمۡ وَأَسۡلِحَتَهُمۡ﴾، وە با وریای خۆیان بن، وە چەکەکانیشیان پێ بێ، بۆچی؟ چونکە: ﴿وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡ تَغۡفُلُونَ عَنۡ أَسۡلِحَتِكُمۡ وَأَمۡتِعَتِكُمۡ فَيَمِيلُونَ عَلَيۡكُم مَّيۡلَةٗ وَٰحِدَةٗ﴾، ئەوانەی بێبڕوان بە ئاوات دەخوازن کە لە چەکەکانتان و لە کەل و پەلەکانتان غافڵ بن و یەکجار هێرشێکتان بکەنە سەرێ، ئنجا باسی حاڵەتێك دەکات کە کابرا ناچار دەبێ و ناتوانێ چەکەکەی پێ بێ لە کاتی نوێژێدا، ئەویش ئەوەیە کە ئازاری هەبێ بە هۆی لەش تەڕبوونەوە، یان بە هۆی نەخۆشییەوە، یان بە هۆی بێهێزییەوە، بۆیە دەفەرموێ: ﴿وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ إِن كَانَ بِكُمۡ أَذٗى مِّن مَّطَرٍ أَوۡ كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓاْ أَسۡلِحَتَكُمۡ﴾، وە گوناهتان ناگاتێ ئەگەر ئازارتان هەبوو بە هۆی بارانەوە، یان نەخۆش بوون کە چەکەکانتان دابنێن، لە کاتی نوێژدا، ئەگەرنا بەبێ حاڵەتی ئازارو تەڕبوون و نەخۆشیی، دروست نیە لە کاتی ترس لە دوژمن دا کە نوێژی ترس دەکرێ، چەکەکان دابنرێن، ﴿وَخُذُواْ حِذۡرَكُمۡ﴾، وە لە هەموو حاڵانیشدا لە خۆتان وریابن، ﴿إِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا﴾، بێگومان خوا بۆ بێبڕوایان ئازارێکی ڕیسواکەری ئامادە کردوە.

ئنجا باسی دواى نوێژەکە دەکاتو دەفەرموێ: ﴿فَإِذَا قَضَيْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ قِيَـٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ﴾، ئنجا ئەگەر نوێژەکەتان تەواو کرد، یادى خوا بکەن، بە پێوەو بە دانیشتنو لەسەر تەنیشتتان، لە هەموو حالاندا یادى خوا بکەن، ﴿فَإِذَا ٱطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ ﴾، ئەگەر ئارام بوونەوە، واتە: حاڵەتى ترستان لەسەر نەماو کەوتنەوە حاڵەتى ئاسایى ﴿فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ ﴾، نوێژەکەتان بکەن، یانى ئەو نوێژەى کە لە حاڵەتى ئاساییدا دەکرێ، ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتْ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ كِتَـٰبًا مَّوْقُوتًا ﴾، بێگومان نوێژ لەسەر ئیمانداران لە چەند کاتێکى دیاریکراودا پێویست کراوەو، دەبێ لە کاتى خۆیداو بە شێوەى خۆى ئەنجام بدرێ.

ئنجا لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَهِنُواْ فِى ٱبْتِغَآءِ ٱلْقَوْمِ ﴾، وە ئێوە بێهێز مەبن لە بە دواداگەڕانى خەڵکدا، واتە: خەڵکى کافرى دوژمن، وەك چۆن ئەوان لە ئێوە دەخەفتێن، ئێوەش لە لێخەفتانى ئەواندا بێهێز مەبن، مەترسێن، ﴿إِن تَكُونُواْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ﴾، ئەگەر ئێوە ئازارتان هەیە ئەوانیش ئازاریان هەیە، وەك چۆن ئێوە ئازارتان هەیەو ماندوو دەبن، ئەوانیش وەك ئێوە ماندوو دەبنو بریندار دەبنو تینووو برسیى دەبن، کەواتە: لەوەدا وەك یەکن، ﴿وَتَرْجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ﴾، بەڵام یەك جیاوازییتان هەیە، ئێوە ئومێدێکتان بە خوا هەیە، کە ئەوان ئەو ئومێدەیان نیە، ئێوە ئومێدتان بە خوا هەیە، کە ئەوەتان بۆ بکاتە کەفارەتو پاداشت، وە بە بەهەشت پاداشتتان بداتەوە، بەڵام ئەوان ئەو ئومێدەشیان نیە، ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾، وە بێگومان خوا زاناى کاربەجێیە، واتە: زانایە کە ئەم یاسایانەى داناون، وە کاربەجێشە کە بەم شێوە بۆى دیارى کردوون، ئێوەش متمانەتان بە خواى خۆتان بێ، هەرچى خوا فەرموویەتى هەموو ئەرکەکانى بەو شێوەیەى کە فەرموویەتى، جێبەجێ بکەن.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ئەگەر لە ڕێی خوادا ڕۆیشتن، واتە: لە کاتی جەنگو جیهاددا بە ڕێگادا ڕۆیشتن، بەرچاوی خۆتان ڕوونبکەنەوە، شت ساغ بکەنەوە، ئەمە لێی وەردەگیرێ کە هەمیشە وریایی پێویستە، بەڵام بەتایبەت لە کاتی جەنگو جیهاددا پێویستترە، ئینسان دەبێ وریا بێو چوار چاوبێو هۆشیاربێ، بۆچی؟ چونکە لە کاتی جەنگو جیهاددا خۆ بەکوشت دان هەیە، خەڵك کوشتن هەیە، بریندار بوون هەیە، وە شتی گرنگ دێتە پێشێ، بۆیە ئینسان دەبێ زۆر بە وریاییەوە مامەڵە بکات.

مەسەلەی دووەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقُولُواْ لِمَنْ أَلْقَىٰٓ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَـٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ﴾، وە بە کەسێك کە سڵاوتان لێ دەکات، سەلامتان لێ دەکات، یاخود ئاشتییتان بۆ ڕادەنوێنێو پێشان دەدا، مەڵێن: تۆ ئیماندارنیو لە ترسان وادەکەی، بۆچی؟ چونکە زانایان بنچینەیەکیان داناوە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ خەڵکدا دەڵێ: (نَحْنُ نَحْكُمُ بالظَّاهِرِ، وَاللَّهُ يَتَوَلَّى السَّرَائِرَ)، واتە: ئێمە ئێش بە ڕواڵەت دەکەین، وە نهێنییەکانیش حەواڵەی خوا دەکەین، ئێمە لەسەرمانە بە ڕواڵەت چیمان بینیو چیمان بیست، بینا لەسەر ئەوە بکەین، بەڵام بڵێی نەخێر ئەو قسەیەی ئەو دەیکات ڕاست نیە، یاخود ئەو نوێژەی کە دەیکات بە درۆیەتی، ئەوە لەڕاستیدا هیچ کەس ئەوەی بۆ نیە، بۆچی؟ چونکە هیچ کەس نهێنیی دڵەکان نازانێ، جگە لە خوا، ئێمەش تەنیا ڕواڵەتمان لەسەرە، ئەوەی دەبیسترێ، وە ئەوەی کە دەبینرێ، هەر کەسێك ئیسلاممان لێ بیست، وە ئیسلاممان لێ بینی،

مسولْمانەتییمان لێ بینی، دەبێ بە مسولْمان لە قەڵەمی بدەین، هەتا هەڵوەشێنەرەوەی ئیسلامی لێ دەبینین، واتە: شتی وا زۆر زەقی لێ دەبینین، تاکو کوفرێکی لێ دەبینین، کە ئیسلامەکەی هەڵبوەشێتەوە، کە دیارە ئەوەش هەموو کەسێك بۆی نیە، هەر لەخۆوە، کەسێك کە لە لایەکەوە مسولْمانەتیی لێ دەبینرێو لێ دەبیسترێ، وە لە لایەکی دیکەشەوە هەڵوەشێنەرەوەی ئیسلامی لێ دەبینرێو لێ دەبیسترێ، دیسان ئەوەش ئیشی هەموو کەس نیە، حوکم بدات بەسەر خەڵکدا، بەڵکو دەبێ زانایانو پسپۆڕانی شەریعەت ئەو بڕیارە بدەن، کە ئایا کام لای زاڵ بکەن بەسەر کام لایدا؟ مسولْمانەتییە ڕواڵەتییەکەی یاخود هەڵوەشێنەرەوەی مسولْمانەتییەکەی؟ ئەوە ئیشی زانایانو پسپۆڕانە، وەك: لە بەرگی یەکەمو بەرگی شەشەمی کتێبی: (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)دا باسم کردوە.

مەسەلەی سێیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿تَبۡتَغُونَ عَرَضَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا﴾، ئێوە کە کەسێك سڵاوتان لێ دەکات پێی دەڵێن ئیماندارنی، مسولْمان نی، مەبەستتان پەیداکردنی بەرژەوەندیی و تەماعی ژیانی دنیایە، کە ئەویش شتێکی زوو تێپەڕە، ئەم ڕستە قورئانییە هۆی هاتنە خوارەوەکەی ئەوەبوو وەك پێشتر باسمان کرد، کە کۆمەڵێك لە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ بەلای پیاوێکدا تێپەڕین، هەندێ مەڕو ماڵاتی پێ بوو، ئەوانیش تەماعیان لە مەڕو ماڵەکەی کرد، وە کابرا هەرچەندە سڵاوی لێکردنو لە ڕیوایەتێکدا دەڵێ شایەتمانیشی هێنا، بەڵام هەر کوشتیان، چونکە تەماعیان لە ماڵەکەی دابوو، لە ڕیوایەتێکی دیکەدا دەڵێ: یەکێك لە نێو هاوەڵاندا هەبوو کۆنە قینی لە دڵیدا هەبوو لە بەرانبەریدا بۆیە کوشتی، بە هەرحاڵ هەم هۆی هاتنە خوارەوەکەی ئەوە دەگەیەنێو، هەم ئەوەشی لێ وەردەگیرێ کە حاڵەتی گشتی خەڵك کە یەکدی دەکوژن لەسەر تەماعە، کە دەوڵەتان یەکدی داگیر دەکەن لەسەر تەماعە، بۆ وێنە: ئەمریکا کە دێنێ بنکەی سەربازیی لە هەموو دنیادا بڵاودەکاتەوە، عێڕاق داگیر دەکات،

ئەفغانستان داگیر دەکات، کوێ داگیر دەکات، لەڕاستییدا هەمووی بۆ تەماعە، بۆ بەرژەوەندیی ئەو خەڵکە نیە کە لەسەر زەوییە، بەڵکو بۆ ئەو تەماعەیە کە لە ژێر زەوییە، وە بۆ ئەو بەرژەوەندییانەیە کە لەو وڵاتانەدا هەن، جا چ لەسەر ئاستی وڵاتانو دەوڵەتان شەڕو کوشتار بە زۆری لەسەر تەماعو لەسەر بەرژەوەندییە ماددییەکانە، وە چ لەسەر ئاستی تاکەکان کە تێکدەگیرێن، بە زۆریی لەسەر بەرژەوەندییە ماددییەکانە، ئەوە لەلایەكو، شتێکی دیکەش لەم ڕستە قورئانییە وەردەگیرێ، ئەویش ئەوەیە کە لە ئیسلامدا جەنگو جیهاد، دروست نیە بە هاندەری ماددیی بکرێ، دروست نیە مسوڵمانان بۆیە بچن بۆ جەنگو جیهاد تاکو دەستکەوتیان دەستکەوێ، تاکو بەرژەوەندیی دنیایی دابین بکەن، بەڵکو دەبێ تەنیا بۆ ئەوەبێ، ڕەزامەندیی خوا وەدەست بێنن، لەوبارەوە ئەم فەرموودەیە هەیە: ﴿عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً، وَيُقَاتِلُ رِيَاءً، أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٩٦٤٨)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٨١٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤٨٩٦)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٥١٧)، وابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٧٨٣)، واتە: ئەبو مووسای ئەشعەریی خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ پرسیاری لێکرا: کەسێك بۆیە جەنگ دەکات تا بڵێن: ئازایە، یاخود لەبەر دەمارگیریی (نەتەوەیی‌و هۆزو ناوچەگەریی) جەنگ دەکات، یان بۆ ئەوەی کە باسبکرێ جەنگ دەکات، کامە لەوانە لە پێناوی خوایە؟! فەرمووی: هەر کەسێك بۆ ئەوە جەنگ بکات کە وشەی خوا بەرزبێ، بەس ئەوە لە ڕێی خوادایە، ئەویدیکە هیچی لە ڕێی خوادا نیە.

مەسەلەی چوارەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ﴾، (مَغَانِم) کۆی (مَغْنَم) واتە: دەستکەوت، شتێك کە دەست ئینسان دەکەوێ، ئەوەی کە لە جەنگدا لە دوژمنتان دەستگیر دەبێ، ئەم ڕستەیە لێرەدا دوو واتای هەن: هەم دەگونجێ مەبەست پێی ئەوەبێ کە خوای بەرز دەفەرموێ:

لە ڕێی بیانووگرتن بە خەڵکەوە چاوەڕێی ئەوە مەبن کە دەستکەوتێکی ماددییتان دەستبکەوێ، بەڵکو لە لای خوا دەستکەوتی جەنگو جیهادی حەڵاڵو زەلاڵ زۆرە، ئێوە بەو ڕێبازەدا کە شەرع دیاری کردوە جەنگو جیهاد بکەن، دەستکەوتیشتان دەستدەکەوێ، وە چاوتان لەوە نەبێ کە بە هۆی لادان لە شەرعەوە شتێکتان دەستبکەوێ، چونکە ماڵەکەشتان لێ حەڕام دەبێ، تووشی گوناهیش دەبن، ئەوە واتایەکی.

واتایەکی دیکەی ئەوەیە کە (مَغَانِم) مەبەست پێی ئەوەیە کە خوای بەخشەر لە دواڕۆژدا پاداشتێکی زۆری هەیە، واتە: (مَغَانِم) لێرەدا مەبەست پێی پاداشتی مەزن، (الثَّوابُ الجَزيل)، واتە: خوا پاداشتێکی گەورەی لەلایە لە دواڕۆژداو، ئێوە پابەندبن بە شەریعەتەوە، بۆئەوەی پاداشتی زۆرتان دەستبکەوێ، وە لامەدەن لە شەریعەت بۆ ئەوەی دەستکەوتێکتان دەستکەوێو ئەو پاداشتە گەورەی لای خواتان لە دەست بچێو تووشی گوناح ببن.

مەسەلەی پێنجەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبۡلُ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ﴾، واتە: وەك پێشتریش باسمان کرد، خوای زاناو شارەزا لێرەدا ڕاستییەك دەخاتەوە بیر مسوڵمانانو دەفەرموێ: ئێوەش لەوەو پێش وابوون، بەڵام خوا چاکەی لەگەڵ کردن، جا کە دەفەرموێ: ئێوەش لەوەو پێش وابوونو خوا چاکەی لەگەڵ کردوون، مەبەست پێی چییە؟ دوو واتایان هەڵدەگرێ:

یەکەم: واتە ئێوەش لەوەپێش مسوڵمان نەبوونو دوایی هاتنە نێو ئیمانو ئیسلامەوە، ئەوانەش دەبینی ئەو کاتەی کە ئێوەیان بینیوە، یاخود ماوەیەك کە ئێوە ئاگاتان لێ نەبووە، مسوڵمان بوونو هاتوونە نێو ئیسلامەوە.

دووەم: واتایەکی دیکەی: ئێوەش کاتێك بوو لەبەرئەوەی کە ئیسلام دەستەڵاتی نەبوو، مسوڵمانەتییەکەی خۆتان پەنهان دەکرد، هەندێکتان

مسوڵمانیش بوون، بەڵام لە ترسی کافرەکان، نەدەوێران بڵێن مسوڵمانین‌و خۆتان پەنهان دەکرد، ئیمانەکەتان دەشاردەوە، ئەوانەش بەڵێ ئێوە ئاگاتان لە ئیمانەکەیان نیە، ئاگاتان لە مسوڵمانەتییەکەیان نیە، لەبەرئەوەی لە لای قەومەکەی خۆیان ئیمان‌و مسوڵمانەتییەکەیانیان ئاشکرا نەکردوە، بەڵام ئێوە چونکە لێتان ناترسێن برای دینیتانن، دەڵێن: مسوڵمانین، ئێوەش وابوون کاتی خۆی ئیمان‌و مسوڵمانەتیی خۆتان لە قەومەکەی خۆتان دەشاردەوەو خۆتان دەرنەدەخست، ئەوانیش بە هەمان شێوە، واتە: ئەوەی کە ئێوە بە خۆتانتان ڕەوا بینیوە، بەوانیشی ڕەوا ببینن!

مەسەلەی شەشەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَتَبَيَّنُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴾، دیارە وشەی: (فَتَبَيَّنُوٓاْ) لەم ئایەتەدا دووجار دووبارە بۆتەوە، دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ ﴾، دوایی لە کۆتایی دا دەفەرموێ: ﴿ فَتَبَيَّنُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴾، (تَبَيَّنُوا) کە خوێندراویشتەوە: (فَتَثَبَّتوا)، (تَبَيُّن) و (تَثَبُّت) ئەوەیە ئینسان شتێك چاك ڕوون بکاتەوە، چاوی وردبکاتەوە، ساغی بکاتەوەو بچێتە بنج‌و بنەوانییەوەو، هەر لەخۆڕا بە نێو نەکەوێ بە پێخواسیی، یاخود حوکمێکی هەڕەمەکیی بەسەردا نەدات، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە بەڕاستیی لە گەرمەی جەنگ‌و جیهاددا، وە لە کاتی کاری ئیسلامییدا بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ خەڵکدا، وریایی‌و چاوکردنەوەو هۆشیاریی زۆر پێویستە، بۆ ئینسان بۆ ئەوەی تووشی هەڵە نەبێ، تووشی ئەوە نەبێ کە کەسێك بە کافر دابنێ‌و زوڵمی لێ بکات، وە تووشی ئەوە نەبێ کە دەستی بچێتە خوێن‌وماڵی کەسێکەوە بە ناهەق، لە جیاتی ئەوەی خێرو پاداشت لە لای خوا تۆمار بکات، خۆی شەرمەزاری خواو عەیبداری لای خەڵك بکات، وە ئیسلامیش تووشی حەرەج‌و سەغڵەتیی بکات.

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

دیـاره کـه لـەم ئایەتـە موبارەکـەدا کـه دووجـار وشـەی: (فَتَبَيَّنُوٓاْ) دووبـاره بۆتـەوه، مانـای وایـه ئـەوه شـتێکی زۆر گرنگـە، چـونکه بـۆ زانیارییتـان هـیچ وشـەیەك، بـەڵکو هیـچ پیتێکـیش لـه قورئانـدا زیـاد نیـه، بڵـێی هـەر دووبـاره بۆتەوه بۆ تەئکید، نـا، ئـەوه دیـاره پێویسـتە، کەواتـە: ئـەوه (تَبَيُّن)ه، واتـە: چاو وردکـردنەوەیه، زۆر پێویسـتە، بەتایبـەت بـۆ جەنگـاوەران‌و موجـاهیدان، وه ئـەوەی کـه ئەزموونـی هـەبێ لـه ژیـانی جەنـگ‌و جیهـاددا، لـه ژیـانی پێـشمەرگایەتیی دا، ئـەو ڕاسـتییه دەزانـێ، چـونکه جـاری وایـه لـه ئەنجـامی هەڵەی موجاهیدو پێشمەرگەیەکەوه، بەڵاو موصیبەتێکی گەوره بەسـەر خـەڵك دێو، عەیبـەیەکی گەوره دێتە سەر مـسوڵمانان، وەك ئەوانـەی کـه ئێـستا لـەم ڕۆژگـارەدا بـێ پـەروا خـوێنی خـەڵك بـه ناهـەق دەڕێـژن، وه هەنـدێ شـێواز بەکـاردێنن بـه حیـساب بـۆ بەرهەڵـستییکردنی دوژمنـان، کـه لەڕاسـتییدا ئیسلام‌و مسوڵمانانی پێ ناشیـرین دەبن، چونکه له شیـرازەی شـەرع بـەدەره، بەڵـێ، کەسێك کـه خەتـابارو بـێ خەتـا پێکـەوه دەکـوژێ، یان جاری وایـه هەتـا دەستی دەگـاته خەتـابارێك، سـەد بـێ خەتاشـی پێوه دەکـوژێ!! لـه کاتێکدا کـه شـەریعەت دەڵـێ: ئەگـەر بـه هـۆی کـوژرانی سـەد خەتـابارەوه، بـێ خەتایەك تووش دەبوو، دەبێ دەست لـه سـەد خەتـابارەکەش بپـارێزی، نـەك به هـۆی خەتابارێکـەوه که خوێنی حـەڵاڵه، سـەدی دیکـەی بێ خەتا بکـوژێ، که ئەوه لەڕاسـتیدا به هیچ شـێوەیەك له شـەریعەتدا جێـی نابێتـەوه.

مەسـەلەی حەوتـەم: کـه دەفـەرموێ: ﴿لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِى ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ...﴾، لـه بەرانبـەر ئەم ئایەته قورئانییەدا سـێ هەڵوەسـته دەکەین:

هەڵوەستەی یەکـەم: هـۆی هاتنـە خـوارەوەی ئایەتەکـە، پێـشـێ ئایەتەکـە ئـاوا بـــووه: ﴿لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ

﴿بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ...﴾، کە پێشتر باسمان کرد ئەوە لە (صحيح البخاري)دا هاتوە، واتە: ئیماندارانی دانیشتوو لەگەڵ تێکۆشەرانی ڕێی خوا بە سامانو گیانیان، یەکسان نین، لەو کاتەدا (عَبْدُاللَّه بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ) کە یەکێك بوو لە هاوەڵان، وە کوێر بوو هاتە خزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ! ئەگەر توانیبام پێمخۆشبوو بێم بۆ جەنگو جیهاد، بەڵام نابینم، لەو کاتەدا ئەم ڕستە قورئانییە هاتە خوار:

﴿غَيْرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ﴾، ئنجا لێرەدا ڕەنگە یەکێك پرسیار بکات، بڵێ: بۆچی ئەم ئایەتە پێشتر نەدەهاتە خوار؟ خوای پەروەردگار پێشتر دەیزانی (عَبْدُاللَّه بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ) دێو ئەو پرسیارە دەکاو دەڵێ: منیش ئامادەم جەنگو جیهاد بکەم، بەڵام نابینم؟ لە وەڵامدا دەڵێم: بە بۆچوونی من خوای زاناو شارەزا دەیەوێ پێشانی ئێمەی بدات، کە ئەم قورئانە بەرنامەی ژیانە، وە تێکهەڵکێشە لەگەڵ ژیان، لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ لەگەڵ ڕووداوەکاندا هاتۆتە خوار، واتە: قورئان حاڵەتێکی تەجریدییو تیۆریی نیە، هاتبێتە خوار، ئنجا خەڵك جێبەجێی بکات، بەڵکو پێ بە پێ، هەنگاو بە هەنگاو هاتۆتە خوار، مسوڵمانان کەوتوونە قۆناغێکەوە، ئایەتێك هاتۆتە خوار، هاوەڵێك کێشەیەکی بووە، ڕستەیەکی دیکە لەو ئایەتە زیاد کراوە، ئاوا بەو شێوەیە، کە ئەمە ئەوە دەگەیەنێ، ئەم ئیسلامە لەگەڵ ژیاندا تێکهەڵکێشەو شتێکی تیۆریی (نَظَري) نیە، لەوێ دابنرێ وەك: کۆماری ئەفلاتوون لەسەر ڕەففە دایبنێی، قورئان بەرنامەی ژینەو بۆیە هاتۆتە خوار، کە لەگەڵ ژیندا ئاوێتەبێو کاری پێ بکرێ.

هەڵوەستەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿غَيْرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ﴾، بە سێ شێوە خوێندراوەتەوە: (غَيْرُ أُولي الضَّرَرِ)، (غَيْرَ أُولي الضَّرَرِ)، (غَيْرِ أُولي الضَّرَرِ) دیارە کە ئەگەر بە بۆر (ضَمّ) بێ، یانی: (غَيْرُ) بخوێنرێتەوە،

ئەوە دەبێتە سیفەت بۆ (قاعِدون)، وە ئەگەر بە سەر (فَتْح) بێ، یانی: (غَیْرَ) بخوێنرێتەوە، ئەو کاتە دەبێتە (حال)، واتە: لە حاڵێکدا کە هیچ گرفتێکیان نیە، وە ئەگەر بە ژێر (کَسْر) بێ، یانی: (غَیْرِ) بخوێنرێتەوە، ئەو کاتە دەبێتە سیفەت (مُؤمِنِین) هەر سێ قیرائەتەکان هاتوون.

هەڵوەستەی سێیەم: ئەوەیە کە ئایا خوای کاربەجێ بۆچی فەرموویەتی:

﴿ لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ (غَیْرُ)، (غَیْرَ)، (غَیْرِ) أُوْلِى ٱلضَّرَرِ ﴾؟!

بۆچی وشەیەکی دیکەی بەکارنەهێناوە؟ بۆ وێنە: فەرمووبای: ئیماندارانێك کە پەککەوتەن (مُعَوَّقِین)، یان نەخۆشن (مرضی) ... هتد، دەڵێین: ﴿ غَيْرُ أُوْلِى ٱلضَّرَرِ ﴾، وشەیەکە پەککەوتەو نەخۆش و شەلو کوێرو بێهێزیش دەگرێتەوە، وە بێ توانایی ماددییش دەگرێتەوە، چونکە هەیە نەخۆشەو، هەیە کوێرەو، هەیە بێهێزەو توانای شەڕکردنی نیە، یاخود توانای ماددیی نیە، هەموو ئەوانە زەرەرێکیان تێدایە، واتە: کەموکوڕییەکیان تێدایە، کە ڕێگایان لێ دەگرێ جەنگ و جیهاد بکەن، بۆیە خوای کاربەجێ وشەیەکی بەکارهێناوە، کە هەموو حاڵەتەکان بگرێتەوە، هەم کەم ئەندامیی، هەم بێهێزیی، هەم نەخۆشیی، وە هەم کەم توانایی ماددیش بگرێتەوە، ئەوەش یەکێکە لە ڕووەکانی موعجیزە بوونی قورئان، ئەگەر فەرمووبای: نەخۆش، هەر نەخۆشی دەگرتەوە، وە ئەگەر فەرمووبای: شەل، هەر شەلی دەگرتەوە... هتد، بەڵام لێرەدا وشەیەکی بەکارهێناوە، هەموویان دەگرێتەوە.

مەسەلەی هەشتەم: خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِى ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ... ﴾، ئیماندارانی دانیشتووی بێ زیان و بێ نوقصانیی و بێ عوزر، لەگەڵ تێکۆشەرانی ڕێی خوا بە سەروماڵ، وەك یەك نین، قورئان هەمیشە کە باسی جەنگ و جیهاد

دەكات لە پێناوی خوادا، ماڵ پێش نەفس دەخات، بۆ وێنە: لێرەدا دەفەرموێ: ﴿وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ﴾، واتە: ئەوانەی لە ڕێی خوادا تێدەكۆشن، بە سامانو بە گیانیان، وە لە سووڕەتی (التوبة) دەفەرموێ: ﴿ٱنفِرُواْ خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَٰهِدُواْ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ... ﴿٤١﴾﴾، لێرەش دیسان ماڵ پێشخراوە، وە هەر لە سووڕەتی (التوبة)دا دەفەرموێ: ﴿لَٰكِنِ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ جَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ...﴿٨٨﴾﴾، هەروەها لە سووڕەتی (الحجرات)دا دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ...﴿١٥﴾﴾، وە لە سووڕەتی (الصف)دا دەفەرموێ: ﴿تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾﴾، ئایا بۆچی هەمیشە ماڵ پێش دەخرێ؟! چونكە وەك كوردەواریی خۆمان دەڵێن: (بەردی گەورە نیشانەی نەهاویشتنە!) كەسێك دڵی لەبەر ماڵەكەی نەبێتەوە لە پێناوی خوادا، دڵی لەبەر ڕووحەكەی چۆن دەبێتەوە؟! وەك شاعیر دەڵێ: (والجُودُ بالرُّوحِ مِنْ أعْظَمِ الجوُدِ) واتە: بەخشینی ڕووح گەورەترین سەخاوەتە، كەسێك نەتوانێ ماڵ ببەخشێ، ڕووحەكەی هەر پێ نابەخشرێ، بەلاّم لە قورئاندا لە یەك شوێندا نەفس پێش ماڵ خراوە، ئەویش لە سووڕەتی (التوبة) ئایەتی (١١١)دا كە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ... ﴿١١١﴾﴾، واتە: بێگومان خوا گیانو سامانیانی لە ئیماندارانی كڕیوە كە بەهەشتیان بداتێ، لە ڕێی خوادا دەكوژنو دەكوژرێن!

ئایا بۆچی لێرەدا نەفس بەخشین، پێش ماڵو سامان بەخشین خراوە؟ لەبەرئەوەی لێرەدا خوا ﷻ باسی کڕین دەکات، خوا لە ئیمانداران ڕووحەکەشی لێ کڕیونو ماڵەکەشی لێ کڕیون، لێرەدا خوای زاناو شارەزا ئەوەی بە قیمەتترە پێشی خستوە، کە بێگومان ڕووح بە قیمەتترە، ئنجا باسی ماڵی کردوە، بەڵام لە بەخشینێ دا، دەبێ لە کەمەوە بۆ زۆر بچێ، ئینسان سەرەتا شتی سادە دەبەخشێ، ئنجا دوایی شتی بە قیمەتی پێ دەبەخشرێ، ئەوەی ماڵی پێ نەبەخشرێ، سەری پێ نابەخشرێ، بەڵام لە کڕینێ دا ڕووحەکە پێش دەخات، چونکە ڕووح بە قیمەتترە لە ماڵ، بەڵکو ماڵ وەسیلەیە بە دەستی ڕووحەوە.

مەسەلەی نۆیەم: ئەگەر سەرنجتان دابێ وشەی: (مجاهدون) یان (مجاهدین)

لەم ئایەتەدا سێ جار دووبارە بۆتەوە، کە دەفەرموێ: ﴿ لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ٩٥ ﴾، بەم شێوەیە:

لە جاری یەکەمیاندا دەفەرموێ: ﴿ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ ﴾، واتە: تێکۆشەرانی لە ڕێی خوادا بە سامانیانو بە گیانیان، بۆچی؟ لێرەدا خوای پەروەردگار هەم ئامانجی جیهاد کە دەبێ لە ڕێی خوا دابێ، هەم وەسیلەو ئامرازی جیهاد کە بریتیە لە بەخشینی سامانو گیان، هەردووکی باسکردوون.

لە جاری دووەمیان دەفەرموێ: ﴿ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗ ﴾، واتە: خوا تێکۆشەرانی بە ماڵو گیانیان بەرز کردۆتەوە

بەسەر دانیشتوواندا بە پلەیەك، تەنیا باسی وەسیلەی کردوە، پێویست ناکات باسی ئامانجەکە بکات، چونکە پێشتر باسکراوەو ئامانج هەر دەبێ لە ڕێی خوا دابێ.

لە جاری سێیەمیاندا دەفەرموێ: ﴿ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾، واتە: خوا تێکۆشەرانی بەسەر دانیشتوواندا بەرز کردۆتەوە، تەنیا ئیکتیفای بەوە کردوەو پێویستی نەکردوە، نە باسی ئامانجەکەو نە باسی هۆکارەکە بکات.

مەسەلەی دەیەم: ئایا بۆچی خوا ﷻ لە ئایەتێکیاندا دەفەرموێ: ﴿ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ دَرَجَةً ﴾، پێشی دەفەرموێ: بە یەك پلە، دوایی دەفەرموێ: ﴿ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَٰتٍ ﴾، بە چەند پلەیەك، هۆی ئەوە چییە؟ زانایان لێرەدا سێ واتایان بۆ لێکداونەوە، کە هەرسێکیان جوانن:

یەکەم: سەرەتا خوا فەرموویەتی: پلە، دوایی دەفەرموێ: چەند پلەیەك، ئەوە بۆ جەختکردنەوەیە کە ئەو پلەیە چەندان پلەی لەنێو خۆوە گرتوون، واتە: دەگوترێ: (مجاهد) تێکۆشەر لە ڕێی خوادا، گیانفیدا لە ڕێی خوادا، چاکترە لە کەسێك کە دانیشتوە، وا مەزانن هەر چاکترەو هیچی دیکە، بەڵکو ئەوانیش لەنێو خۆیاندا چەند پلەنو، ئەو پلەیە چەندان پلەی لەنێو خۆیەوە گرتوون.

دووەم: دەشگونجێ مەبەست ئەوەبێ: گیانبازانو فیداکارانی ڕێی خوا بە ماڵو سامانیان، بە پلەیەك بەرز کراونەتەوە بەسەر کەسانێکدا کە (غَيْرُ أُولي الضَّرَرِ) واتە: خاوەن عوزرنو کەموکوڕییان هەیە لە جەستەیاندا، یاخود لە

E/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

ماڵو سامانیانداو ناتوانن جەنگو جیهاد بکەن، پلەیان لەوان زیاترە، بەڵام بۆ ئەوانی دیکە کە خاوەن عوزر نین، بە چەندان پلە لە سەرووی ئەوانەوەن.

سێیەم: وە دەشگونجێ مەبەست لە: ﴿دَرَجَةً﴾، (الفَضْلُ والعُلوّ) واتە: بەخشش‌و بەرزیی بێ، مەبەستیش لە: ﴿دَرَجَٰتٍ﴾، بەهەشت بێ، واتە: لە ئەسڵدا بە ڕەهایی ئەوانە پایەدارترن‌و پێگەیان بەرزترە، بەڵام لە بەهەشت هەمووی پلە پلەیە، ئێستاش چەند فەرمایشتێکی پێغەمبەری خوا ﷺ دێنینەوە، کە باسی ئەو پلەو پایانە دەکات:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِهِ، كُلّ دَرَجَتَيْنِ مَا بَيْنَهُمَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٨٤٥٥)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٧٩٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٦١١)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: بێگومان لە بەهەشتدا سەد پلە هەیە، خوا بۆ تێکۆشەرانی ڕێی خۆی دایناون، نێوانی هەردوو پلەیەك، وەك نێوانی ئاسمان‌و زەوی وایە، (واتە: نێوان هەر دوو پلەیەك هێندەی ئاسمان‌و زەوی لێك دوورن، سەد پلەی ئاوا بۆ کەسانێك کە لە ڕێی خوادا فیداکاریی دەکەن‌و سەرو ماڵی خۆیان دەبەخشن، لە بەهەشتدا هەیە).

فەرمایشتی دووەم: وە دەربارەی ئەوە کە کەسێك بە هۆی عوزرو نوقصانییەکەوە کە لە جەستەیدا هەیە، یاخود بە هۆی کەم توانایی دارایی، نەتوانێ جەنگ‌و جیهاد بکات، ئەگەر نیەتی باش بێ، هەمان پاداشتی موجاهیدانی هەیە، لەوبارەوەش ئەم دەقە هەیە: ﴿عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَجَعَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ فَدَنَا مِنْ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ: إِنَّ بِالْمَدِينَةِ أَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا، وَلا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلاَّ وَهُم مَعَكُمْ

فيهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ؟! قَالَ: نَعَم، حَبَسَهُمْ الْعُذرُ] (أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٢٠٢٨)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٨٣٩)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٥٠٨)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٧٣١)، واتە: ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ کاتێك کە دەگەڕایەوە لە جەنگی تەبووك، کە نزیکی مەدینە کەوتینەوە، فەرمووی: لە مەدینەدا کەسانێك هەن، بە هیچ ڕێیەکدا نەڕۆیشتوون، وە هیچ شیوێکتان نەبڕیوە، مەگەر ئەوانیش لە پاداشتەکەی لەگەڵ ئێوەدا بەشدار بوون، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! لە حاڵێکدا کە ئەوان لە مەدینەشن؟! فەرمووی: بەڵێ، بەڵام هۆکارێك بۆتە ڕێگریان و نەیانتوانیوە بێن، واتە: مادام نیەتیان لەگەڵ ئێوەبێ، پاداشتیان لەگەڵ ئێوەیە، بەڕاستیی هەر ئەوەش لە بەخششی بێ سنووری خوای پەروەردگار چاوەڕێ دەکرێ.

مەسەلەی یازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمۡۖ قَالُواْ كُنَّا مُسۡتَضۡعَفِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ قَالُوٓاْ أَلَمۡ تَكُنۡ أَرۡضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةٗ فَتُهَاجِرُواْ فِيهَاۚ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴾، ئەم ڕستە قورئانییە چەند شتێکی لێ وەردەگیرێ:

یەکەم: کەسێك توانای کۆچکردنی هەبێ و کۆچ نەکات ستەمکارەو گوناهبارە، واتە: کەسێك کە لە شوێنێك ڕێی دینداریی لێگیراوەو دەشتوانێ ئەو شوێنە جێ بهێڵێ، بەڵام هەر بەجێی نەهێڵێ لەبەر تەماع و بەرژەوەندیی دنیا، ئەوە ئەو کەسە گوناهبارە، دیارە گوناهبارییەکەشی پلە پلەیە، ئەگەر وای لێبێ بە هۆی مانەوەیەوە لەوێ، تووشی کوفربێ، ئەوە دیارە لە ئیسلام دەچێتە دەر، وە ئەگەر تووشی گوناهی گەورەبێ، ئەوە گوناهباریی گەورەیە، کە دیارە ئەویش پلە پلەیە.

F/AliBapir7
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

دووەم: ئەوەش لەو ڕستە قورئانییە وەردەگیرێ، کە مەرج نیە هەرکەسێك خۆی بە چەوساوە زانیو خۆی بە بێ دەرەتان زانی، وابێ! جاری وایە ئینسان لەخۆوە دەست لە کراسی دەردێنی، دەڵێ: هیچم پێناکرێ، هیچم لە دەست نایەتو بێ دەرەتانم، بەڵام مەرج نیە وابێ، بە بەڵگەی چی؟! بە بەڵگەی ئەوە کە ئەوانە گوتوویانە: ﴿ قَالُواْ كُنَّا مُسۡتَضۡعَفِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِ ﴾، ئێمە بێ دەستەڵات بووین لە زەویدا، بەڵام فریشتەکان پێیان گوتوون: ﴿ قَالُوٓاْ أَلَمۡ تَكُنۡ أَرۡضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةٗ فَتُهَاجِرُواْ فِيهَا ﴾، واتە: ئایا زەمینی خوا فراوان نەبوو، کۆچی تێدا بکەن؟! کەواتە: دیارە ڕاستیان نەکردوە، ئەوەش شتێکی زۆر گرنگە، چونکە زۆر لە مسوڵمانان هەر لەخۆوە دەڵێن: وەڵڵا من ناتوانم، ئەوەم لە توانادا نیە، هەر لەخۆوە هەڵخزاوە، تووشی تەنبەڵییو نەتوانین بووە، لە تواناشیدا هەیە، بەڵام هیممەتی نیە، ئا ئەوانە، بە دوو قسەی وا، بە دوو بیانووی وا، خۆیان ناپەڕێننەوە.

سێیەم: ڕاستییەکی دیکە کە لەم ئایەتە وەردەگیرێ، ئەوەیە کە هەر کەسێك لە جێیەك ڕێی دینداریی لێ گیرا، پێویستە کۆچ بکاتو لەسەری فەرزە ئەو شوێنە بەجێ بهێڵێ، لەوبارەوە ئەم فەرمایشتە هەیە: ﴿عَنْ مُعَاوِيَةَ ﵁ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لاَ تَنْقَطِعُ الْهِجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلاَ تَنْقَطِعُ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٦٩٥٢)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٤٧٩)، وَالطَّبَرَانِيُّ برقم: (٩٠٧)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح سُنن أَبي دَاوُدَ) برقم: (٢٢٤١)، واتە: موعاویە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بوو دەیفەرموو: کۆچکردن لە پێناوی خوادا کۆتایی پێنایەت هەتاکو (دەرگای) تۆبە دانەخرێ، وە دەرگای تۆبە داناخرێو تۆبەش کۆتایی پێنایەت تاکو خۆر لە ڕۆژئاواوە هەڵنەیەت، واتە: تا نیشانە گەورەکان دەرنەکەون.

وە لە فەرمایشتێکی دیکەدا هاتوە، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿لاَ تَنْقَطِعُ الْهِجْرَةُ مَا قُوتِلَ الْعَدُوُّ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢٢٣٧٨)، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّعْدِيِّ، وَقَالَ: شعيب الأرنؤوط: حَدِيثٌ صَحِيح، وَهذَا إِسناد قَوِي رجالهُ رجال الصحيح)، واتە: کۆچکردن لە پێناوی خوادا کۆتایی نایەت، هەتاکو جەنگ لەگەڵ دوژمندا بکرێ.

ئنجا لێرەدا یەکێك بۆی هەیە بڵێ باشە ئەدی بۆچی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿لاَهِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٩٩١)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٦٣١)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٤٨٠)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٥٩٠) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤١٧٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤٥٩٢)، واتە: لە دوای ئازادکرانی مەککە کۆچکردن نیە، بەڵام جەنگ کردن هەیەو نیەتی چاك هەیە؟! لە وەڵامدا دەڵێین: ئەوە بەنسبەت ئەو ڕۆژگارەوەیە، بەنسبەت شاری مەدینەوە، کە مەدینە مادام بوو بە پایتەختی دەوڵەتی ئیسلامیی، وە دوورگەی عەرەبی هەمووی هاتە ژێر کۆنترۆڵی ئیسلامەوە، تازە پێویست ناکات خەڵك بچێ بۆ مەدینە، هەم لە مەککەش مسوڵمانەتیی لێیەو، هەم طائیفو هەم لە شوێنی دیکەش، کەواتە: ئەوە بەنسبەت ئەو کاتەوە بووە، نەك بڵێی بەگشتی کۆچکردن نەماوە، جا ئەوەیە کە تێنەگەیشتن لە فەرمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺ، وە بە ڕواڵەتیی و ڕووکەشیی تەماشاکردنیان، ئینسان تووشی هەڵە دەکات، هەندێك لە زانایان گوتوویانە: تازە هیجرەت نەماوە! نا، بەڵکو بە نسبەت ئەو کاتەوە پێویست ناکات، خەڵك لە طائیفو مەککەوە بچێ بۆ مەدینە، چونکە هەمووی بۆتە مەنزڵگای ئیسلام (دار الإسلام) بەڵام بەنسبەت ئێستاوە، لە شوێنێك مرۆڤ لێی تێکدەچێو ناتوانێ دینداریی بکات، دەبێ بچێ بۆ شوێنێك بتوانێ دینداریی بکات، کۆتایی ئەم مەسەلەیەش بەم قسەیەی (الزمخشري) خاوەنی تەفسیری

Youtube/AliBapir
FMedia/AliBapirOffice

(الكشاف) دێنین کە خاوەنی کتێبی (محاسن التأويل)[١] لێی خواستۆتەوە، دەڵێ: (وَهَذَا دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَانَ فِي بَلَدٍ لا يَتَمَكَّنُ فِيهِ مِنْ إِقَامَةِ أَمْرِ دِينِهِ، كَمَا يَجِبُ لِبَعْضِ الأَسْبَابِ وَعَلِمَ أَنَّهُ فِي غَيْرِ بَلَدِهِ أَقْوَم بِحَقِّ اللَّهِ وَأَدْوُم عَلَى العِبَادَةِ، حَقَّتْ عَلَيْهِ الْهِجْرَة)، واتە: ئەوە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کەسێك لە وڵاتێك بێ نەتوانێ دینەکەی بەرپا بکات وەك پێویست، لەبەر چەند هۆکارێك، وە بشزانێ کە دەتوانێ لە شوێنێکی دیکە زۆر چاك دینداریی بکات، وە باشتر دەتوانێ مافەکانی خوا جێبەجێ بکات، کۆچکردنی لەسەر پێویستە.

خوا بە لوتفو کەرەمی خۆی لەو کەسانەمان بگێڕێ کە هەرچی شەریعەت فەرمانی پێکردوە، لە کاتو شوێنی خۆیدا جێبەجێی بکەین.

مەسەلەی دوازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِلَّا ٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ لَا يَسۡتَطِيعُونَ حِيلَةٗ وَلَا يَهۡتَدُونَ سَبِيلٗا ﴿٩٨﴾ فَأُوْلَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعۡفُوَ عَنۡهُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَفُوًّا غَفُورٗا ﴾، خوای پەروەردگار لە ئایەتی پێشوودا باسی ئەوانە دەکات کە توانای دەربازبوونیان هەیە لە ژێر ڕکێفو دەستەڵاتی کوفر، بەڵام لەژێر سایەی شوومی ئەواندا دەمێننەوە، وە دووچاری گوناهباریی‌و دەستبەرداربوونی بەشێك ئیسلامەتیی‌و دینداریيان دەبن، لەم ئایەتەدا خوا ﷻ باسی کەسانێك دەکات کە چەوساوەو بێ دەرەتانن لە پیاوان‌و ژنان‌و منداڵان، دەفەرموێ: ﴿ لَا يَسۡتَطِيعُونَ حِيلَةٗ وَلَا يَهۡتَدُونَ سَبِيلٗا ﴾، نە هیچ چارێکیان هەیە، وە نە بە ڕێگاش دەزانن، خۆیان دەرباز بکەن، ﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعۡفُوَ عَنۡهُمۡ ﴾، ئەوانە ڕەنگە خوا لێیان ببووری، واتە: نزیکە

---

[١] محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٤٠٣).

خوا ﷾ چاوپۆشییان لێبکات لەسەر ئەوە کە لە ژێر دەستەڵاتی ئەهلی کوفردا دەمێننەوە، ئەم ڕستە قورئانییە دوو ڕاستیی لێ وەردەگیرێن:

ڕاستیی یەکەم: کەسێك شتێکی لە تواناداا نەبێ، قەڵەمی عەفوو بە سەر ئەو کردەوەو ڕەفتارانەی دادەهێنرێ، کە بە ناچاریی دەیانکات، کەسێك شتێکی لە تواناداا نەبێ، وە تووشی سەرپێچیی ببێ، بە هۆی بێ توانایی‌و بێ دەستەڵاتیی‌و بە ناچاریی، ئەوە دەکەوێتە بەر لێبوردنی خوای لێبوردەوە، وەك خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ... ﴿٢٨٦﴾﴾ البقرة، واتە: خوا لە هیچ کەس داوا ناکات، مەگەر ئەوەی کە لە توانای دایە، کەسێك شتێکی لە توانادا نەبێ، پێی موکەللەف نیە، کەسێك کە ناتوانێ خۆی دەرباز بکات لەژێر دەستی ئەهلی کوفرو بە ناچاریی دەمێنێتەوەو تووشی ناشەرعیی دەبێ، یان تووشی چواندنی هەندێ لە فەڕزەکان دەبێ، یان هەندێ شتی قەدەغە ئەنجام دەدات بە ناچاریی، ئەوە نزیکە کە خوای بە بەزەیی لێی ببووری.

ڕاستیی دووەم: ئەوەیە کە خوای بەخشندە دەفەرموێ: ﴿عَسَى ٱللَّهُ﴾، وشەی: ﴿عَسَى﴾، لە زمانی عەرەبیدا واتە: نزیکە، (عَسَى) و (لَعَلَّ) واتە: نزیکە، ڕەنگە، لەوانەیە، بۆچی ئەم وشەیە بەکارهاتوە؟ بۆئەوەی کە خوا ﷾ دڵنیایان نەکات، کەوا مسۆگەر خوا لێیان دەبووری، بۆچی؟ نەوەك کەسێك کە لە تواناشی دا هەبێ خۆی دەرباز بکات، هەر دەست بە خۆیدا بەربداتەوەو خۆی بێ دەستەڵات بکاو بمێنێتەوە، واتە: ئەوە دەبێتە هاندەریان کە کابرا وزەو تینی خۆی بخاتە گەڕ، کە خۆی لەو واقیعە دەرباز بکات، وە کۆچ بکات لە پێناوی خواداو وە لە ژێر هەیمەنەو دەستەڵاتی ئەهلی کوفردا نەمێنێتەوە، چونکە خوا ﷾ مسۆگەرو دڵنیای نەکردوە کە لێی خۆشدەبێ، بەڵکو خستوویەتە ئەگەر (إحتمال)ەوە،

Youtube/AliBapir
F/Media/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

﴿ فَأُوْلَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعۡفُوَ عَنۡهُمۡ ﴾، ئەوانە نزیکە خوا لێیان خۆشبێ، دیارە ئەو ڕەنگەو نزیکەش پەیوەندیی بە خۆیانەوە هەیە، چونکە لە لای خوای پەروەردگارەوە شتەکە بڕاوەتەوە، لە کێ خۆشدەبێ، لە کێ خۆشنابێ، بەڵام بە نسبەت ئەوانەوە نەبڕاوەتەوە، کە ئایا کێ کەمتەرخەمیی دەکات، وەبەر عەفوو ناکەوێ، وە کێش کەمتەرخەمیی ناکاتو، هەر ئەوەندەی لە تواناداهەیە، بەر لێبوردنی خوای لێبوردە دەکەوێ، ئەوە مەسەلەیەکی وردە، چونکە یەکێك بۆی هەیە بپرسێ: باشە خۆ خوای زاناو شارەزا دەزانێ لەو کەسە خۆشدەبێ یان خۆشنابێ، بۆچی فەرموویەتی: (عَسَى) نزیکە، ڕەنگە؟ چونکە ئێمە بۆ شتێك دەڵێین: ڕەنگە، نزیکە، کە دڵنیا نەبین ئەو شتە چۆنە؟ بەڵام خوای پەروەردگار بە مسۆگەریی دەزانێ چۆنە؟ وەڵامەکەی ئەوەیە: کە ئەوە پەیوەندیی بە کردەوەی ئینسانەکانەوە هەیە، ئەوانە پێویستە کۆچ بکەن، جا ئایا هەموو توانای خۆیان خستۆتە گەڕو نەیانتوانیبێ کۆچ بکەن، یاخود کەمتەرخەمییان کردوە؟ کەواتە دوو دڵیی و مسۆگەر نەبوونەکە پەیوەندیی بە مرۆڤەکانەوە هەیە، نەك بە خوای زانا بە هەموو شتێكو شارەزا بە هەموو کەسێك .

مەسەلەی سێزدەیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗ ﴾، هەر کەسێك لە ڕێی خوادا کۆچ بکات، لەسەر زەمیندا مورغەمی زۆری دەستدەکەون، وە فراوانی دەستدەکەوێ (مُـرَاغَم جمع مُرَغَم أي مُهَاجَراً ومُتَحَوَّلاً)، واتە: شوێنێك کە کۆچی بۆ بکات، وە لە شوێنێکەوە لێی بگوازرێتەوە بۆ ئەوێ، وە ڕێگایەك کە پێیدا بڕوا (والَّذِي يَخْرُجُ مِنْ قَوْمِهِ مُرَاغِمَاً، أي: مُغْضِباً لَهُم)، (مُرَاغِم) سیفەتی کەسێکە خەڵکێك بەجێ بهێڵێو لێیان تووڕەبێو بچێ بۆ شوێنێکی دیکەو لەوان دەرباز بێ، واتە: هەر کەسێك لە پێناوی خوادا کۆچ بکات، جێگاو ڕێگایەکی دەستدەکەوێ، کەواتە: ئەمە ماناکەیەتی: هەر کەسێك لە پێناوی خوادا کۆچ

بکاتو سەری خۆی هەڵبگرێو ملکەچ نەکات بۆ ئەهلی کوفرو سەریان بۆ شۆڕ نەکاتو سەریان بۆ دانەوێنێ، وە نیشتیمانو ماڵو حاڵی خۆی بەجێ بهێڵێ، با دڵنیابێ خوا ﷻ جێگاو ڕێگایەکی بۆ دابین دەکات، ﴿وَسَعَةً﴾، واتە: فراوانیی لە ڕزقو ڕۆزییدا، فراوانیی لە دڵو دەروونیدا، فراوانی لە هەڵسوکەوتدا، ئەگەر پێشتر لەوێ تەنگی پێ هەڵچنراوە، ئەگەر پێشتر لەوێ پشووی پێ سوار کراوەو نارەحەت کراوە، دوای کۆچکردن دەچێتە فەزایەکی فراوانەوەو لەو سەغڵەتییە دەربازی دەبێ.

بەڵام خوای کاربەجێ بەستوویەتەوە بەچییەوە؟ نەیفەرمووە: ﴿وَمَن يُهَاجِرۡ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗ﴾، هەر کەسێك کۆچ بکات، بەڵکو فەرموویەتی: ﴿وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ...﴾ دەبێ ئێمە ئەوەمان لەبەرچاوبێ، دەبێ نیەتەکەت بۆ خوا بێو لەبەر خواو لە پێناوی خوا دابێ، ئنجا خوا ئەو بەڵێنەی خۆی دێنێتە دی، کەواتە: ئەگەر کەسێك کۆچی کردو سەری خۆی هەڵگرت، بەڵام نیەتەکەی ساغ نەبوو، بۆ خوا نەبوو، دوایی لەو شوێنەی کە کۆچی بۆ دەکات زیاتر تووشی سەغڵەتیی بوو، ئەوە بابزانێ نیەتەکەی ساغ نیە، چونکە خوای پەروەردگار بە ڕەهایی (مطلق)ی نەیفەرمووە: ﴿وَمَن يُهَاجِرۡ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗ﴾، بەڵکو فەرموویەتی: ﴿وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗ﴾، هەر کەسێك لە ڕێی خوادا کۆچ بکات، ئەوە خوای دەرووکەرەوە جێگاو ڕێگاو ڕزقو ڕۆزییەکی فراوانی بۆ فەراهەم دێنێ.

مەسەلەی چواردەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدۡرِكۡهُ ٱلۡمَوۡتُ فَقَدۡ وَقَعَ أَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا﴾،

YouTube/AliBapir
F/Media/AliBapirOffice

ئینسان کە کۆچ دەکاو لەماڵو حاڵی خۆی دەچێتەدەرو نیشتیمانی خۆی بەجێ دێڵێ، لە دوو حاڵان بە دەرنیە: یان دەگاتە مەنزڵگاو شوێنی خۆی، ئەو شوێنەی کە بۆی دەچێ، یان لە ڕێگادا دەمرێ، ئنجا لە حاڵەتی مانەوەیدا، جێگاو ڕێگای دەستدەکەوێ، وە فراوانیی لە ڕزقو ڕۆزییدا دەستدەکەوێ، یا وانەزانێ پەکی دەکەوێ، وە لە حاڵەتی وەفات کردنیشدا، وەك خوای لێبوردە لە ئایەتی دووەمدا دەفەرموێ: وە هەر کەسێك لە ماڵی خۆی کۆچ بکاو بچێتە دەرێو بەرەو خواو پێغەمبەری خوا، دوایی مردنی بگاتە سەر، ئەوە بە تەئکید پاداشتی لەسەر خوایە، چونکە وشەی: (قَدْ) بۆ (تَحْقیق)ە لە زمانی عەرەبیداو لێرەدا (فَقَد) یانی: بە مسۆگەریی پاداشتی کەوتۆتە سەر خوا، وە بێگومان خوا ﷾ لێبوردەیەو بە بەزەییە، لێرەشدا دیسان مەسەلەی نیەت هاتۆتە پێش، نیازو مەبەستت چییە؟ هاندەرو پاڵنەرت چییە؟ ﴿وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾، هەر کەسێك لە ماڵی خۆی بچێتە دەرێ، کۆچ بکات بەرەو خواو پێغەمبەری خوا، یانی چی؟ واتە: بەرەو ئەو شوێنە کە دەتوانێ لەوێ خوای پەروەردگار لە خۆی ڕازی بکاو فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکات، بەرەو واقیعێك کۆچ بکات کە دەتوانێ دینداریی تێدا بکات، وە کاتێك مسوڵمانان لە مەککەوە کۆچیان کردوە بۆ مەدینە، ڕاستە پێغەمبەر ﷺ لە مەدینە بووە، بەڵام خۆ خوای بێ وێنە، وە نەبێ بڵێی لە مەککە نەبێو لە مەدینە بێ! خوای تاكو پاك لەسەر عەرشی خۆیەتی بەو شێوەیەی کە بۆ خوا شایستەیە، بەڵام مەبەست ئەوەیە کە ڕەزامەندیی خوا لەو شوێنەیە، چونکە لە مەدینە دەیانتوانی دینداریی بکەن، لە ژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامیی دا مرۆڤ دەتوانێ بەو شێوەیە دینداریی‌و مسوڵمانەتیی بکات، کە خوا فەرمانی پێکردوە، بەڵام لە مەککە یان نەیاندەتوانی، یان بە نیوە چڵیی دەیانتوانی، کەواتە: کە دەفەرموێ: ﴿إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾، بەرەو ئەو شوێنەو ئەو واقیعەی کە

ڕەزامەندیی خواو پێغەمبەری خوا لەوێیە، لەوبارەوە ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ هەیە: ﴿عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﵁، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٦٨)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (١)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤٩٠٤)، وَأَبُو دَاوُد برقم: (٢٢٠١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٦٤٧)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٣٤٣٧)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٢٧)، وَابْنُ خُزَيْمَةَ برقم: (١٤٢)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٣٨٨) وَغَيْرُهُم)، واتە: عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: بێگومان کردەوەکان بە پێی نیازو مەبەستی نێو دڵن (مەبەست لە کردەوەکانیش کردەوەی شەرعیی و ڕاست و دروستن، ئەگەرنا کردەوەی خراپ مرۆڤ نیازی باش بێ یان خراپ، ئەوە دیارە هەر خراپە، وەك دەگێڕنەوە، کە کەسێك دز بووە، دەچوو دزیی دەکرد، دوایی ئەوەی دزی بووی دەیکردە خێرا دەیگوت: خوایە هەر ئەوەندەم لەدەست دێ!! ئەوە مانای وایە هیچی نەکردوە، تۆ بچی دزیی بکەی ئنجا دوایی بیکەیە خێر)، وە بۆ هەر کەسێك هەیە بە پێی نیەتەکەی (کەسێك کردەوەیەکی باش ئەنجام دەدات، ئەگەر نیەتی باشی لێ هێنابێ، بۆی قبوولە، بەڵام ئەگەر نیەتی باشی لێ نەهێنابێ لە جیاتی ئەوەی کردەوەکەی لێ وەربگیرێ، ڕەنگە لەسەری سزاش بدرێ، بۆ وێنە: کەسێك نوێژێك دەکات بە ڕیا، یاخود حەج دەکات بۆ ئەوەی خەڵك زیاتر متمانەی پێ بکەن، لە کاتی کڕینو فرۆشتندا، بڵێن: حاجی تازە هاتۆتەوە لە حەجێ إن شاء اللّه درۆ ناکات! یان کەسێك ڕیشێك دێڵێتەوە، یان شتێکی سەوز دەبەستێ بە ناوی سەیداتی... هتد، هەر شتێك لەو شتانەی کە خەڵك پێیان وایە نیشانەی دینداریی و مسوڵمانەتییە بیکات، جا لە ئەسڵدا ئەو شتە لە شەرعدا دانرابێ بە نیشانەی دینداریی: وەك: ڕیش هێشتنەوە، یان دانەنرابێ، وەك: بەرگو پۆشاك کە عورفو عادەتی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

خەڵکەکە پەیدای کردوە، گرنگ ئەوەیە ئەو کردەوەیەی کە دەیکات، مەبەستی پێی ئەوەبێ کە سەرنجی خەڵکی بۆ لای خۆی ڕابکێشێ، نەك خوا ڕازیی بکات، ئەوە لە جیاتی ئەوەی پاداشتی بدرێتەوە، لەسەری سزا دەدرێ، بەڵام هەر کەسێك کردەوەیەکی باش بکاتو نیەتەکەی بۆ خوا بێ، ئەوە پاداشتی لەسەر وەردەگرێ، جا پێغەمبەری خوا ﷺ لێرەدا وێنەیەك بۆ کردەوە باشەکان دێنێتەوە، دەفەرموێ:) جا هەر کەسێك کۆچکردنەکەی بۆ لای خواو پێغەمبەری خوا بێ (نیەتەکەی وابێ) ئەوە کۆچکردنەکەی بۆ لای خواو پێغەمبەری خوایە (بەو پێیەی کە نیەتەکەی لێ هێناوە)، بەڵام هەر کەسێك کۆچ کردنەکەی بەو مەبەستو نیازەوەبێ، بەو هاندەرەبێ کە دنیایەکی دەست بکەوێ، بەرژەوەندییەکی دنیایی دەست بکەوێ، یاخود ئافرەتێك مارە بکاتو بێنێ، ئەوە کۆچکردنەکەی بە پێی ئەو نیازو مەبەستەی، کە لە دڵی گرتوە، بۆی دەنووسرێ.

لەبارەی هۆی هاتن (سبب ورود)ی ئەم فەرموودەیەوە ئەم گێڕراوەیە هەیە:

دەڵێن: کابرایەك هەبووە لە مەککە حەزی لە ئافرەتێك کردوە لە مەدینە، ناوی ئوممو لقەیس بووە، ئیدی کابرا لە مەککەوە چووە بۆ مەدینە گوتوویەتی: کۆچم کردوە لە پێناوی خوادا، بەڵام ئەسڵی مەبەستو ئامانجەکەی ئەوە بووە کە ئافرەتەکە بێنێ، جا ئافرەتەکە چ خەڵکی مەککە بووبێ چووبێتە مەدینە، چ هەر خەڵکی مەدینە بووبێ، گرنگ ئەوەیە بۆ ئەو ئافرەتە چووە کە بیخوازێو بیهێنێ، نەك لەبەر خواو لەبەر پێغەمبەری خوا ﷺ کۆچی کردبێ، هەندێك دەڵێن لەوبارەوە پێغەمبەر ﷺ ئەوەی فەرمووە(١).

کەواتە: ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە بابای کۆچکەر (مهاجر) ئەگەر بڕژێو بگاتە مەنزڵگای خۆی، ئەوە وێڕای پاداشتی خوا لە ڕۆژی دواییدا

---

١) عن ابن مسعود قال: كان فينا رجلٌ خطب امرأة يقال لها: (أم قيس) فأبت أن تزوَّجَهُ حتى يهاجر، فهاجر، فتزوَّجَها، فكنَّا نُسَمِّيه: مهاجر أُمِّ قيس. أخرجه الطبراني في المعجم الكبير: (٨٥٤٠). بڕوانە جامع العلوم والحكم، لإبن رجب الحنبلي، ص: (٣٨).

جێگاو ڕێگاو ڕزقێکی باشی مسۆگەرە، وە ئەگەر بشمرێ بەهەشتو پاداشتی خوای پەروەردگاری مسۆگەرە، کەواتە: لە هەردووك حاڵاندا براوەیە، بە مەرجێك كە نیەتەکەی بۆ خوابێ، لێرەدا پێویستە ئەوەش بڵێین: کە دیارە ئێمە کاتی خۆی تووشی کۆچو ئاوارەییو دەربەدەریی بووینو ناڕەحەتییو گرفتاریی زۆرمان بینی، بۆیە نابێ بابای کۆچکەر وا تەصەووڕ بکات کە مادام لەبەر خوا کۆچی کرد، ئەوە حەتمەن لەوێ کۆشکێکی بۆ ڕازاوەتەوە، وە لە هیچ شتێك پەکی ناکەوێ، بەڵکو دەبێ ئەویش ئەهلی قەناعەت بێ، ئێمە کاتی خۆی لە سەردەمی ڕژێمی ڕووخاوی بەعس دا کۆچمان کرد چووینە ئەو شاخو داخو چیاو چۆڵی قەندیلو مەلەکانو خۆشناوەتیو قەرەداغو هەورامانو... هتد، لە پێناوی خوادا کۆچمان کرد، بەلام زۆریش ژیانێکی سادەمان هەبوو، جاری وابووە بە سێ چوار مانگ جارێك گۆشتمان دەست نەدەکەوت، بەڵکو جاری وا بوو نانیشمان وەك پێویست دەست نەدەکەوت، کەواتە: مانای وانیە کە خوا دەفەرموێ: جێگاو ڕێگای دەستدەکەوێ، وە فراوانی لە ڕزقو ڕۆزییدا، واتە: سفرەی بۆ ڕازاوەتەوە، جێگاو ڕێگایەکی باشی بۆ ئامادەیە، نا، گرنگ ئەوەیە کە دەربازی دەبێ، وە لە برسان نامرێ، وە ڕاستیشە ئێمە کاتی خۆی کەسمان نەبوو لە برسان بمرێ، بەڵێ برسی بووین، بەلام لە برسان نەمردین، وە کەس نەبووە لەبەر بێ جێگاو ڕێگایی پەکی بکەوێ، بەلام دەبێ ئینسانیش خاوەنی قەناعەت بێ، وەك چۆن خوای پەروەردگار بەنی ئیسرائیلی بە هۆی مووساوە ﷺ لە ژێر چەکمەو پۆستاڵی فیرعەونو دارو دەستەی فیرعەون دەرباز کرد لە میسڕ، بەلام دوایی کە هاتن بۆ دەشتی سینا، دەبوو بە ژیانێکی سادە مەدار بکەن، ئەوە بوو کە خوای بەخشەر (مَنّ) واتە: گەزۆی بۆ دەبارانـدن لەجیاتی میوەو، وە (سەلوا)ش کە جۆرە باڵندەیەکە وەك کەو، لە جیاتی خۆراك بۆی دابین کردن، بەلام ئەوان قەناعەتیان نەدەکرد، خوا لەسەر زمانیان دەگێڕێتەوەو دەفەرموێ: ﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَـٰمُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ

وَٰحِدٍ فَٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ مِنۢ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ ٱلَّذِى هُوَ أَدْنَىٰ بِٱلَّذِى هُوَ خَيْرٌ ۚ ٱهْبِطُوا۟ مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ ...﴿٦١﴾ ﴾البقرة، واتە: وە یادبکەنەوە کاتێك گوتتان: ئەی مووسا ! لەسەر یەك جۆرە خواردن خۆڕاناگرین، ئارام ناگرین، بۆمان داوا لە پەروەردگارت بکە کە لە زەوی: سەوزیو خەیاریو گەنمیو نیسکیو پیوازی بۆمان دەربێنی (مووساش ﷺ دەفەرموێ:) ئایا ئەوەی کە خراپە بەوەی کە چاکە دەیگۆڕنەوە ! واتە: ئایا ئەو جۆرە خواردنانەتان دەوێ کە خواردنی باش نین، دەشۆڕبنەوە بۆ شارێك (دەبێ بگەڕێنەوە ژێر دەستەڵاتی فیرعەونێك)، ئنجا ئەوەتان دەستدەکەوێ، واتە: ئینسان ئەگەر بیەوێ ژیانی سەربەرزانە بگوزەرێنی، دەبێ بە بژێوو خۆراکی سادەش ڕازی بێ، کەواتە: نابێ بە هەڵە لە ئایەتەکان تێبگەین، پێمان وابێ کە هەر کەسێك کۆچی کرد، پەکی ناکەوێ، گۆشتی دەبێ، خواردنی دەبێ، میوەی دەبێ، جێگاو ڕێگای باشی دەبێ، نوێنو پێخەفی باشی دەبێ ... هتد، نا، مەرج نیە، بەڵکو دەبێ ئەو بە ژیانی سادەو ساکار قەناعەت بکات، جا ئەوکاتە با دڵنیابێ پەکی ناکەوێ.

مەسەلەی پازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ ﴾، وە هەر کاتێك بە زەویدا ڕۆیشتن، گوناهتان ناگاتێ کە لە نوێژەکانتان کورت بکەنەوە، ئەگەر ترسان ئەوانەی بێبڕوان ئازارتان بدەن، لێرەدا زانایان کەوتوونە مشتومڕەوە، بۆیە ئێمەش تۆزێك بە درێژیی قسە لەسەر ئەم ئایەتە دەکەینو، وەڵامی دوو ئیشکال دەدەینەوە:

YouTube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

باسی نوێژكورتكردنەوە لە سەفەرداو وەڵامی دوو ئیشكال

ئیشكالی یەكەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي ٱلْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ ﴾، لێرەدا خوا ﷻ دوو مەرجی باس كردوون، بۆ ئەوە كە ئینسان نوێژ كورت بكاتەوە:

١- ﴿ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي ٱلْأَرْضِ ﴾، واتە: ئەگەر بە سەفەر چوون، كەواتە: مەرجی یەكەمی نوێژ كورتكردنەوە، بە سەفەر چوونە.

٢- ﴿ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ ﴾، واتە: ئەگەر ترستان بوو لەوانەی بێبڕوان، كە ئازارتان بدەن، زەبرێكتان لێ بدەن، بۆتان هەیە نوێژەكەتان كورت بكەنەوە، كەواتە: مەرجی دووەم بریتیە لەوە كە ترس هەبێ لە زیانی بێبڕوایان.

لێرەدا زانایان پرسیارەكەیان ئەوەیە: ئایا ئەگەر كەسێك ترسی نەبوو لە دوژمن، بەڵام بە سەفەر چوو بوو، بۆی هەیە نوێژ كورت بكاتەوە، یان نا، دەبێ وێڕای سەفەر ترسیش هەبێ؟! زۆربەی هەرەزۆری زانایان نزیك بە یەكدەنگیی (إجماع) ڕایان وایە كە هەبوونی ترس مەرج نیەو دەڵێن: ئەم ڕستە قورئانییە، وەك ئەو ڕستە قورئانییەیە كە لە سووڕەتی (النساء)دا هاتوە، كە باسی ئەو ئافرەتانە دەكات كە لە پیاو حەڕامن هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بكاتو دەفەرموێ: ﴿ ... وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّٰتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا۟ دَخَلْتُم بِهِنَّ... ﴿٢٣﴾ ﴾، واتە: وە ئەو كچانەی كە لە كۆشی ئێوەدا پەروەردە دەبن لەو ئافرەتانەی كە چوونەتە لایان، واتە: ئەگەر كچێك لەماڵی تۆدا بەخێوكرابێ، دایكەكەیت مارەكردبێو چووبیتە لای، ئەوە ئەو كچەت لێ قەدەغەیەو وەك كچی خۆتی

لێدێ، بە مەرجێك دەفەرموێ: ﴿ فِي حُجُورِكُم ﴾، ئەو كچانە لە ماڵی ئێوەدا بەخێوكرابن، بەڵام هەموو زانایان لەسەر ئەوە یەكدەنگن، كە ئەگەر پیاوێك ئافرەتێك مارە بكاتەوە، كچێكی هەبێ، با ئەو كچە لە ماڵی پیاوەكەشدا گەورە نەبووبێ‌و لە شوێنێكی دیكەش بووبێ، كچەكەی هەر لێ قەدەغە دەبێ، ئەدی بۆچی لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ فِي حُجُورِكُم ﴾؟

وەڵامەكەی ئەوەیە كە ئەو كاتە چونكە بە زۆریی وابووە، ئەو بێوەژنانەی كە مارە كراونەتەوە، كچەكەشیان لەگەڵ خۆیان بردوە، بۆ ماڵی ئەو پیاوەی كە مارەی كردوونەتەوە، واتە: لە كۆش (حِجْر)ی پیاوەكەدا بوون، حاڵەتی حاڵەتی (غالب) وابووە، ئەگەرنا ئەو كچە هەرچەندە لە باوەش‌و لە كۆشی ئەو پیاوەشدا گەورە نەبووبێ، هەر لێی قەدەغە دەبێ.

لێرەشدا ئەوكاتەی ئەم ئایەتە هاتۆتە خوار، بە زۆریی وابووە مسوڵمانان كە سەفەریان كردوە لە دوژمنیان ترساون، چونكە بە زۆریی لە حاڵەتی جەنگدا بوون لەگەڵ ئەهلی شیرك‌و كوفرو جوولەكەو...هتد، وەك زانایان تەعبیرێكیان بەكارهێناوە: (خُرِّجَ مَخْرَجَ الغَالِب) ئەم ڕستە قورئانییە دەرچوێنراوە لەسەر شێوەو حاڵەتی باو (غالب)، بە زۆریی وابووە لەوكاتەدا كە مسوڵمانان سەفەریان كردوە، ترسی دوژمنانیان هەبووە، (الشوكاني) لە (فتح القدیر)[1] دا، لەوبارەوە گوتوویەتی: زانایانی (أَصول الفقه) بنچینەیەكیان داناوە، كە پێی دەگوترێ: چەمكی پێچەوانە (مفهوم المخالفة)[2]، بۆ وێنە: هەركات خوای پەروەردگار فەرمووی: ئەگەر ئیماندارن، ئەوەتان لەسەر فەرزە، كەواتە: چەمكی پێچەوانەكەی ئەوەیە، كە ئەگەر ئیماندار نەبن لەسەرتان فەرز نیە، لێرەشدا خوا ﷾ دەفەرموێ: ئەگەر ترستان هەبوو لە دوژمنانتان،

---

[1] ج: (١)، ص: (٦٧١).

[2] مفهوم المخالفة: هو دلالة اللفظ علی ثبوت نقیض حكم المنطوق للمسكوت عنه، الوجیز في أصول الفقه، ص: (٣٦٦)، د. عبدالكریم زیدان.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

گوناهتان ناگاتێ نوێژ کورت بکەنەوە، واتە: دوو مەرجی تێدایە: یەکەم ئەوەیە کە لە سەفەرێ بێ، دووەم ئەوەیە کە ترسی هەبێ.

پاشان دەڵێ: (مَفْهُومَ الشَّرْطِ لا يَقْوَى عَلَى مُعَارَضَةِ مَا تَوَاتَرَ عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ القَصْرِ مَعَ الأَمْنِ) واتە: چەمکی مەرج لێرەدا کە دەفەرموێ: ئەگەر ترستان لە دوژمنان هەبوو، توانای بەرهەڵستییکردنی ئەوەی نیە کە لەوبارەوە لە پێغەمبەرەوە ﷺ بە تەواتور گێڕدراوەتەوە، کە بەبێ ترس لە دوژمن هەبوون، نوێژی کورت کردۆتەوە، کە ئایەتەکە وا دەفەرموێ: ئەگەر ترستان لە دوژمن هەبوو، ئەوجار نوێژ کورت بکەنەوە، دەڵێین حاڵەتی باو (غالب) وابووە، ئەگەرنا مادام لە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتوە کە نوێژی کورت کردۆتەوەو ترسیشی لەسەر نەبووە، کەواتە: لێرەدا ئەو چەمکی مەرج (مفهوم الشرط)ە، کاری پێناکرێ، هەڵبەتە ڕای واش هەر هەیە کە دەڵێ: مەرجی کورتکردنەوەی نوێژ، ئەوەیە کە ئینسان:

یەکەم: ڕێبوار بێ.

دووەم: ترسی دوژمنیشی هەبێ.

بەلاّم بەڕاستیی ئەم ڕایە ڕایەکی بێهێزە، چونکە ئێمە فەرمایشتی پێغەمبەرمان ﷺ زۆر هەن، بە ڕوونیی و ڕاشکاویی ئەوە دەگەیەنن، کە پێغەمبەر ﷺ بەبێ ترس هەبوون لە دوژمن، نوێژی کورت کردۆتەوە، ئەمەش چەند فەرموودەیەك لە بارەی کورتکردنەوەی نوێژە چوار ڕکاتییەکانەوە لە سەفەردا بەبێ ترس:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ ؓ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيُّ ﷺ آمَنَ مَا كَانَ بِمِنًى، رَكْعَتَيْنِ﴾ أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (١٠٨٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٥٩٦)، وفي لفظ: (صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ بِمِنًى أَكْثَرَ مَا كَانَ النَّاسُ وَآمَنَهُ، رَكْعَتَيْنِ)، واتە: حاریسەی کوڕی وەهب خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژی لە مینا پێکردین

بە دوو ڕکات (واتە: نوێژی کورت) لە کاتێکدا کە زۆر هێمنیی و ئاسایش بوە.

لە بێژە (لفظ)ێکی دیکەدا هاتوە، کە هەر حاریسەی کوڕی وەهب خوا لێی ڕازی بێ، گێڕاویەتەوە دەڵێ: ﴿صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ بِمِنًى أَكْثَرَ مَا كَانَ النَّاسُ وَآمَنَهُ رَكْعَتَيْنِ﴾، واتە: نوێژی نیوەڕۆو عەسرم لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ کرد لە مینا لە حاڵێکدا کە زۆرترین خەڵکی لێبوو (وا دیارە لە حەجیماڵئاوایی دا بووە) وە زۆر هێمنو ئاسایش بوو، بە دوو ڕکات (واتە: نوێژی نیوەڕۆ بە دوو ڕکات، نوێژی عەسر بە دوو ڕکات)، کەواتە: بە مەرج نەگیراوە کە ترست هەبێ لە دوژمن، ئنجا نوێژ کورت بکەیەوە.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَرَأَيْتَ إِقْصَارَ النَّاسِ الصَّلَاةَ، وَإِنَّمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟﴾، فَقَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ الْيَوْمُ، فَقَالَ: عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللَّهُ بِهَا عَلَيْكُمْ، فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (١٦٨)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (١٥٧١)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٢٢٠١)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (٣٠٣٤)، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (١٠٦٥)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٣٨٨) وَغَيْرُهُم، واتە: یەعلای کوڕی ئومەیە دەڵێ: لە عومەری کوڕی خەتتابم خوا لێیان ڕازی بێ، پرسی: پێمگوت: قسەی خوای بەرز کە دەفەرموێ: گوناهتان ناگاتێ کە نوێژ کورت بکەنەوە، ئەگەر ترستان هەبوو لەوانەی بێبڕوان زیانتان پێ بگەیەنن، ئێستاش خەڵك کەوتوونە هێمنیی و ئاساییشەوە (یانی: بۆچی نوێژ کورت دەکەینەوە؟) عومەر پێی گوتم: منیش سەرم سووڕماوە، لەوەی تۆ سەرت لێی سووڕماوە ! لەوبارەوە

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

پرسیارم لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد، ئەویش فەرمووی: ئەوە چاکەیەکە خوا لەگەڵی کردوون، چاکەی خوا وەربگرن.

فەرمایشتی سێیەم: ﴿عَنْ أُمَيَّةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَالِدِ بْنِ أَسِيدٍ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ، قُلْتُ: أَرَأَيْتَ قَصْرَ الصَّلاَةِ فِي السَّفَرِ إِنَّا لاَ نَجِدُهَا فِي كِتَابِ اللَّهِ. إِنَّمَا نَجِدُ ذِكْرَ صَلاَةِ الْخَوْفِ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ : يَا ابْنَ أَخِي إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَرْسَلَ مُحَمَّدًا ﷺ وَلاَ نَعْلَمُ شَيْئًا فَإِنَّمَا نَفْعَلُ مَا رَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُ. وَقَصْرُ الصَّلاَةِ فِي السَّفَرِ سُنَّةٌ سَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٥٣٣٣)، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (١٠٦٦)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (١٤٥١) وَصَحَّحَهُ الألبانِي فِي (صحيح سُنن إبن ماجه) بِرقم: (٨٧٤)، واتە: ئومەییەی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی خالیدی کوڕی ئوسەید خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پرسیارم لە عەبدوڵلای کوڕی عومەر کرد خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ، گوتم: تۆ دەبینی نوێژ کورتکردنەوەی سەفەری، ئێمە لە کتێبی خوادا نوێژ کورتکردنەوە لە سەفەردا نابینین، بەڵکو نوێژی ترس دەبینین (واتە: ئەگەر ترسمان لە دوژمن هەبوو، بۆمان هەیە نوێژ کورت بکەینەوە) عەبدوڵلای کوڕی عومەر گوتی: ئەی برازام ! خوا موحەممەدی ڕەوانە کرد، ئێمە هیچمان نەدەزانی، ئێستا ئێمە ئەوە دەکەین کە پێغەمبەری خوا ﷺ کردوویەتی، وە نوێژ کورتکردنەوە، ئەو سوننەتەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ دایناوە.

فەرمایشتی چوارەم: ﴿عَنْ أَنَسٍ ﵁ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَكَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ فَقُلْتُ: هَلْ أَقَامَ بِمَكَّةَ؟ قَالَ: نَعَمْ أَقَمْنَا بِهَا عَشْرًا﴾ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، وَاللَّفْظُ لِلْبُخَارِيِّ: أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (١٠٨١)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٥٨٤)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (١٢٣٣)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (١٤٣٧)، واتە: ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ لە مەدینە

Youtube/AliBapir
F/MediaAliBapirOffice

دەرچووین بەرەو مەککە، پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژەکانی دوو ڕکات دوو ڕکات دەکردن، هەتا گەڕاینەوە مەدینە، (واتە: چوار ڕکاتییەکان، چونکە نوێژی شێوان کە سێ ڕکاتە کورت ناکرێتەوە، وە نوێژی بەیانیانیش کە دوو ڕکاتە هەر دوو ڕکاتە)، منیش گوتم: ئایا هیچ لە مەککە مایەوە؟ گوتی: بەڵێ، دە شەوان لە مەککە ماینەوە، (ئنجا دوایی گەڕاینەوەو لە ماوەی ئەو دە شەوەدا پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژەکانی هەر کورت دەکردەوە).

ئیشکالی دووەم: وە دوایین ئیشکال دەربارەی ڕەوایی کورتکردنەوەی نوێژە چوار ڕکاتییەکان لە سەفەرێ دا، ئەوەیە کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟﴾، گوناهتان ناگاتێ کە لە نوێژەکانتان کورت بکەنەوە، لێرەدا خوا نەیفەرموە، سوننەتە، یاخود مۆڵەتتان هەیە، بەڵکو فەرموویەتی: گوناهتان ناگاتێ، کەواتە: مەرج نیە ڕەوابێ !

ئێمەش لە وەڵامدا دەڵێین: ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتەی سوورەتی (البقرة) وایە، کە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ ٱلْبَيْتَ أَوِ ٱعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا...(١٥٨)﴾، واتە: بێگومان صەفاو مەڕوە دوو لە درووشمەکانی خواپەرستییو بەندایەتیی بۆ خوان، هەر کەسێك حەجی کرد، یان عومرەی کرد، گوناهی ناگاتێ کە طەوافیان بکات، واتە: بە نێوانیاندا بێتو بچێ، کە (سَعِي) پێ دەڵێن، بۆچی؟ چونکە ئەو صەفاو مەڕوەیە کاتی خۆی شوێنی دوو صەنەم بوون، (إِسَاف و نَائِلَة) دوایی هەندێ لە مسوڵمانان پێیان وابوو گوناهیان دەگاتێ لە نێوانیاندا بێنو بچن، خوای بە بەزەیی فەرمووی: نەخێر گوناهتان ناگاتێ، لێرەش خوا فەرموویەتی: گوناهتان ناگاتێ ئەگەر نوێژ کورت بکەنەوە، بۆچی؟ چونکە مسوڵمانان عادەت وایە نوێژە چوار ڕکاتییەکان بە تەواویی

دەکەن، ترساون گوناهیان بگاتیٚ، بۆیە خوا فەرموویەتی: گوناهتان ناگاتیٚ کە لە نوێژەکانتان کورت بکەنەوە.

مەسەلەی شازدەیەم: کە خوا ﷻ دەفەرمویٚ: ﴿وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ﴾، لەم ئایەتەدا خوا ﷻ باسی نوێژی ترس دەکات، کاتێك کە مسوڵمانان ترسیان لە دوژمن هەیەو دەیانەویٚ نوێژی بە کۆمەڵ بکەن، دەبیٚ چۆن بیکەن؟ دەفەرمویٚ: با کۆمەڵێکیان هەڵسن لەگەڵ تۆدا ڕابوەستن، وە کۆمەڵەکەی دیکە لە بەرانبەر دوژمندا بوەستن، زانایان لێرەدا پرسیاریان کردوە: ئایا تەنیا پێغەمبەری خوا ﷺ بۆی هەبووە لە کاتی ترس لە دوژمندا ئیمامەتیی‌و پێش نوێژییان بۆ بکات ؟ یاخود هەر پێشەوایەکی مسوڵمانان کە لەگەڵ کۆمەڵێك لە مسوڵمانان دەبیٚ، کاتێك کە ترسیان لە دوژمن هەیە، بۆی هەیە پێشیان بکەویٚ‌و ئیمامەتییان بۆ بکات، لە کاتی نوێژی ترسدا؟ هەندێکیان گوتوویانە: ئەوە تایبەتە بە پێغەمبەرەوە ﷺ، بەڵام بێگومان ئەو ڕایە بێهێزە، وە ڕای بەهێز ئەوەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ هەرچی کردوویەتی، بۆ ئێمەش فەرزە، یان سوننەتە، یان بەلای کەمە ڕەوا (مُباح)یە، مەگەر بەڵگەیەك هەبیٚ لەسەر ئەوە کە ئەو شتە تایبەتە بە پێغەمبەرەوە ﷺ، وە ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺیش بەلگەیە لەسەر ئەوە کە گوتمان: ﴿صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٥٦٣٦)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٦٢٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٥٣٣)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥٦٩)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٦٣٣)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (١٦٥٨)، وَابْنُ خُزَيْمَةَ برقم: (٣٩٧) مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ رضي الله عنه)، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرمویٚ: نوێژ بکەن وەك چۆن منتان بینی نوێژم کرد، کەواتە: لە کاتی هێمنیی‌و ئاسایشداو لەکاتی ترسدا پێغەمبەر ﷺ چۆن نوێژی کردوە، ئێمەش بۆمان هەیە، یان لەسەرمان پێویستە، یان بۆمان سوننەتە، بە هەمان شێوە نوێژ بکەین.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media Ameer Office

نوێـژی تـــرس

مەسـەلەی حەڤدەیەم: ، ئایـا نوێـژی تـرس (صـلاة الخـوف) بـە چـەند شـێوە دەکـرێ؟ سـەرەتا سـێ قـسەی زانایـان دێنیـن، ئنجـا دێینـە سـەر جۆرەکـانی نوێژی تـرس، کـە زۆر جۆری هـەن:

هـەندێکیان دەڵێـن: سـی (٣٠) جۆرە.

هـەندێکیان دەڵێـن: شـازدە (١٦) جۆرە.

هـەندێکیان دەڵێـن: هەشت (٨) جۆرە.

هەڵبەتە من پێنج (٥) جۆریانم هێناوە، بـەڵام پـێش ئـەوە، ئـەم چـەند دەقە دێنیـن:

یەکـەم: ﴿عَن ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: فَرَضَ اللَّهُ الصَّلاَةَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ ﷺ فِي الْحَضَرِ أَرْبَعًا وَفِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ وَفِي الْخَوْفِ رَكْعَةً﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بـرقم: (٢١٧٧)، وَمُسْلِمٌ بـرقم: (١٥٧٤)، وَأَبُو دَاوُدَ بـرقم: (١٢٤٧)، وَالنَّسَائِيُّ بـرقم: (٤٥٥)، وَابْنُ مَاجَهْ بـرقم: (١٠٦٨)، وَابْنُ حِبَّانَ بـرقم: (٢٨٦٨)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عـەبباس خـوا لـە خـۆی و بـابی ڕازی بێ، گوتوویەتی: خوا نوێژی لەسەر پێغەمبەرەکەتان فەرز کردوە، لە حاڵەتی نیـشتەجێبووندا چـوار ڕکـات، (واتـە: نوێـژە چـوار ڕکـاتییەکان) وە لـە سـەفەرێدا دوو ڕکـات، وە لە کاتی ترسـدا یەك ڕکات.

ئنجا (الْحَافِظ اِبْن حَجَر) خاوەنی کتـێبی (فَـتح البَـارِي شَـرح صَـحِيح البُخَارِي) وەك (محاسن التأويل)⁽¹⁾، لێی خواستۆتەوە، دەڵـێ: (وَبالإِقتِصَارِ عَلَى رَكعَةٍ وَاحِدَةٍ فِي الخَوْفِ يَقُولُ: الثَـورِيُّ وإِسْحَاق وَمَـنْ تَبعَهما، وَقَالَ بِهِ أَبُو هُرَيْرَة وَأَبُو مُوسَى الأَشعَرِيُّ وَغَيْر وَاحِدٍ مِنَ التَّابِعِيْن)، واتـە: وە لە کاتی ترسـدا ئیکتیفا کردن بە ڕکاتێك، ئـەوە قـسەی ثـەوریـی (کـە یەکێکـە

---

(1) ج: (٥)، ص: (٤٣٥).

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

لەسەر مەزهەبەكان)و ئیسحاقو ئەوانەی كە شوێنیان كەوتوون، هەروەها ئەبو هورەیرەو ئەبو مووسای ئەشعەریی خوا لێیان ڕازی بێ، وە زیاتر لە زانایەك لە زانایانی تابیعین ڕایان وابووە، كە نوێژی ترس یەك ڕكاتە.

دووەم: (قرطبي) گوتوویەتی: ﴿وَقَالَ أحْمَد بن حَنْبَل: لاَ أَعْلَمُ أنهُ رَوي فِي صَلاَةُ الخَوْفِ إلاَّ حَدِيثٌ ثَابِتٌ، هِيَ كُلُّهُا ثَابِتَةٌ فعَلَى أي حَدِيثٍ صَلّى المُصَلّي صَلاَةَ الخَوْفِ أجزأهُ إنْ شَاء اللَّه﴾(١)، واتە: ئەحمەدی كوڕی حەنبەل گوتوویەتی: نەمزانیوە لەبارەی نوێژی ترسەوە جگە لە فەرموودەی ڕاست هیچ فەرموودەیەكی دیكە گێڕدرابێتەوە، وە بابای نوێژكەر بەپێی هەر كام لەو فەرموودانە نوێژی ترسی كرد ئەوە ئەگەر خوا بیەوێ بۆی بەردەكەوێ.

چونكە وەك گوتمان چەند جۆرێك نوێژی ترس گێڕدراوەتەوە، كە دوایی باسیان دەكەین.

سێیەم: ئنجا قسەیەكی (الخَطَّابيُّ) لەوبارەوە دێنینەوە: (قَالَ الخَطَّابِيُّ: صَلاَةُ الْخَوْفِ أَنْوَاعٌ صَلاَّهَا رَسُول اللَّه صَلَّى اللَّه تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَيَّامٍ مُخْتَلِفَةٍ، وَأَشْكَال مُتَبَايِنَةٍ يُتَحَرَّى فِي كُلّهَا مَا هُوَ أَحْوَط لِلصَّلاَةِ وَأَبْلَغُ فِي الْحِرَاسَةِ)(٢)، واتە: خەتتابی (كە زانایەكی گەورەی زانستی فەرموودەناسییە) دەڵێ: نوێژی ترس چەند جۆرێكە، پێغەمبەری خوا ﷺ لە چەند ڕۆژێكی جیاوازدا، وە بە چەند شێوەیەكی جۆراوجۆر نوێژی ترسی كردوە، وە لە هەموو جۆرەكانی نوێژی ترسدا، ڕەچاوی ئەوە دەكرێ كە كامیان زیاتر بۆ نوێژەكە باشترە، وە كامیشیان بۆ ئێشكگرتنو پاسەوانیی كە لە ڕووی پاراستنی هێمنییو ئاسایشی مسوڵمانانەوە، باشترە، ئەو جۆرە نوێژەیان دەكرێ.

---

١) (الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٢٠).

٢) (الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٢٠).

کە دیارە بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژی ترسی بە چەند جۆرێك کردوە چونکە هەر جارەی حاڵەتەکە بە شێوەیەك بووە، جارێك دوژمن لە قیبلەوە بووە، بە جۆرێك نوێژەکە کراوە، جارێك دوژمن لە پشتیانەوە بووە، بە جۆرێکی دیکە نوێژەکە کراوە، جارێك لە لای ڕاست بووە، جارێك لە لای چەپ بووە، جاری وابووە دوژمن زۆر لێیان دوور نەبووەو ترسیان هەبووە هێرشیان بکەنە سەر، بۆیە بەپێی جیاوازیی ئەو حاڵەتانەی ئەوان تێیکەوتوون، پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژەکەی گۆڕیوە.

پێنج شێوە لە شێوەکانی نوێژی ترس

شێوەی یەکەم: ﴿عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلاَةَ الْخَوْفِ بِإِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ رَكْعَةً، وَالطَّائِفَةُ الأُخْرَى مُوَاجِهَةَ الْعَدُوِّ، ثُمَّ انْصَرَفُوا وَقَامُوا فِي مَقَامِ أَصْحَابِهِمْ مُقْبِلِينَ عَلَى الْعَدُوِّ، وَجَاءَ أُولَئِكَ ثُمَّ صَلَّى بِهِمُ النَّبِيُّ ﷺ رَكْعَةً، ثُمَّ سَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَضَى هَؤُلاَءِ رَكْعَةً وَهَؤُلاَءِ رَكْعَةً﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٦٣٥١)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٤١٣٣)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (١٩٣٩)، وَأَبُو دَاوُد بِرقم: (١٢٤٣)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٢٨٧٩)، وَالنَّسائيُّ بِرقم: (١٥٣٧)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەر خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژی ترسی کرد مسوڵمانانی کردنە دوو بەشەوە، بە کۆمەڵێکیان ڕکاتێکی کرد، وە کۆمەڵەکەی دیکە لە بەرانبەری دوژمن بوون، دوایی ئەوانەی ڕکاتەکەی پێکردن، ڕۆیشتن بۆ بەرانبەری دوژمن، وە لە شوێنی ئەوانەی دیکە ڕاوەستان و ڕوویان لە دوژمن کرد، کۆمەڵەکەی دیکە هاتن پێغەمبەری خوا ﷺ ڕکاتێکیشی بەوان کرد، ئنجا پێغەمبەری خوا ﷺ سەلامی دایەوە، دوایی ئەوانەی لە خزمەتی دابوون ڕکاتێکیان بۆخۆیان کرد، ئەوانی دیکەش دوایی بۆخۆیان ڕکاتێکیان کرد.

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

شـــێوەی دووەم: ﴿وَعَنْ حُذَيْفَـةَ، وَأَبِـي هُرَيْـرَةَ، وَابْنُ عُمَـرَ رَضِـيَ اللَّـهُ عَـنْهُم، أَنَّ اَلنَّبِـيَّ ﷺ صَلَّى صَلاةَ اَلْخَوْفِ بِهَؤُلاءِ رَكْعَةً، وَبِهَؤُلاءِ رَكْعَةً، وَلَمْ يَقْضُوا﴾ أَخْرَجَـهُ أبُـو دَاوُد بـرقم: (١٢٤٨)، وَالنَّـسَائيُّ بـرقم: (١٥٣٠)، وَابْـنُ حِبَّـانَ بـرقم: (١٤٥٢)، وَابْنُ خُزَيْمَةَ برقم: (١٣٤٤) وَصَحَّحَهُ الألبـاني)، واتـە: حوزیفـەو ئـەبو هورەیرەو عەبدوڵـڵای کوڕی عومـەر خوا لێیـان ڕازی بـێ، گـێڕاویانەتەوە کە پێغەمبەری خـوا ﷺ سوپای مـسوڵمانانی کردۆتـە دوو بـەش، بە هـەر کام لـەم دوو بەشە ڕکاتێکی کردوە، وە دوایـی ڕکـاتەکەی دیکـەیان نەگـێڕاوەتەوە. واتـە: یـەکی یـەك ڕکـاتیان کـردوە، پێغـەمبەری خـواش ﷺ وا دیـارە دوو ڕکـاتی کردوون.

شـــێوەی ســـێیەم: ﴿عَـنْ جَـابِرِ بْـنِ عَبْدِاللَّـهِ رَضِـيَ اللَّـهُ عَنْهُمَـا: فَـصَلَّى بِطَائِفَةٍ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ تَأَخَّرُوا وَصَلَّى بِالطَّائِفَةِ الأُخْرَى رَكْعَتَيْنِ، قَالَ فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللَّـهِ ﷺ أَرْبَـعُ رَكَعَـاتٍ وَلِلْقَـوْمِ رَكْعَتَـانِ﴾ أَخْرَجَـهُ أَحْمَـد بـرقم: (١٤٩٧٠)، وَالبُخَـارِيُّ بـرقم: (٤١٣٦)، وَمُـسْلِمٌ بـرقم: (١٩٤٦)، وَابْـنُ حِبَّـانَ بـرقم: (٢٨٨٣)، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵـڵا خوا لـێیان ڕازی بـێ، دەڵـێ: پێغەمـبەری خوا ﷺ بـە کۆمەڵێکـیان دوو ڕکـاتی کـردوونو دوایـی ئـەوان لاچوون، پاشـان بـە کۆمەڵەکـەی دیکـەش دوو ڕکـاتی کـردن، بۆیـە پێغـەمبەری خـوا ﷺ چـوار ڕکاتی کردن، ئەوانیش یەکی دوو ڕکات دوو ڕکاتیان کـرد.

شـێوەی چـوارەم: ﴿عَـنْ جَـابِرِ بْـنِ عَبْدِاللَّـهِ رَضِـيَ اللَّـهُ عَنْهُمَـا أَنَّ اَلنَّبِـيَّ ﷺ صَلَّى بِطَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ صَلَّى بِآخَرِينَ أَيْضًا رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ﴾ (أَخْرَجَهُ النَّسَائيُّ برقم: (١٥٥٢)، وَصَحَّحَهُ الألبـاني فـي (صحيح سُنَن النَّـسَائي)، واتـە: جابـیری کـوڕی عەبدوڵـڵا خـوا لـێیان ڕازی بـێ، دەڵـێ: پێغـەمبەری خوا ﷺ دوو ڕکاتی بە کۆمەڵێکـیان کـردو سـەلامی دایـەوە، پاشان دوو ڕکاتی بە کۆمەڵەکـەی دیکـەش کـردو سـەلامی دایـەوە.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

کەواتە: پێغەمبەری خوا ﷺ دوو نوێژی کردوون، ئەوەی پێشێیان - واتە: جۆری سێیەم - دیارە پێغەمبەر سەلامی نەداوەتەوە، دوو ڕکاتی بۆ کۆمەڵێکیان کردوون، ئەوان ڕۆیشتوون دوایی دوو ڕکاتی بۆ کۆمەڵەکەی دیکە کردوەو، یەکجار سەلامی داوەتەوە، بەڵام لەمیان - لە جۆری چوارەم - دا دووجار سەلامی داوەتەوە.

شێوەی پێنجەم: ﴿عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِذَا كَانَ الخَوْفُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ صَلَّى رَاكِبًا وَقَائِمًا يُومِي إِيْمَاءً﴾ (أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ بِرقم: (٩٤٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٩٤١)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەر خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: ئەگەر ترس لەوە زیاتر بێ، (نەیانتوانی ئاوا بە کۆمەڵ بەو شێوەیە نوێژ بکەن) بابای جەنگاوەری مسوڵمان نوێژەکەی دەکات بە سوارییی یان بە پێوە، یان لە حاڵەتی ڕۆیشتندا، دیارە لە حاڵەتی سواربوونی وڵاخ، یان سەیارەدا ئاماژە دەکات، مەرج نیە بچێتە سەجدەو ڕکووعەوە، وەك خوای پەروەردگاریش زۆر بە ڕوونو ڕاشکاویی لە سووڕەتی (البقرة)دا فەرموویەتی:

﴿ حَٰفِظُواْ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلۡوُسۡطَىٰ وَقُومُواْ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ ﴾،

واتە: پارێزگاریی بکەن لەسەر نوێژەکان، وە نوێژی نێوەڕاست (کە زۆربەی توێژەرەوان دەڵێن: مەبەست پێی نوێژی عەسرە) وە بۆ خوا بە ملکەچیی ڕابوەستن، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ فَرِجَالًا أَوۡ رُكۡبَانٗاۖ فَإِذَآ أَمِنتُمۡ فَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمۡ تَكُونُواْ تَعۡلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾ ﴾البقرة، واتە: ئەگەر ترستان هەبوو لە دوژمن لە کاتی نوێژدا بە پێوە، یان بە سوارییی، وە ئەگەر ترستان نەماو هێمن بوونەوە، یادی خوا بکەن وەك چۆن فێری کردوون کە یادی خوا بکەن، کە نەتاندەزانی.

ئنجا دەربارەی حاڵەتی تێکچڕژانی سوپای کوفرو ئیسلام لە کاتی جەنگدا کە زۆر خەست دەبێتەوە، کە من بۆخۆم ئەو حاڵەتەم بەسەر هاتوە،

Youtube/AliBapir
FM Media/Ameer Office

قسەیەکی (قُرطُبي) دێنین، دەڵێ: (وَاخْتُلَفُوا فِي صَلاَةِ الخَوْفِ عِنْدَ التِحَامِ الحَـرْبِ وَشِدَّةِ القِتَالِ وَخَيْفِ خُروجِ الوَقْتِ، فَقَالَ مَالِكُ وَالثوريُّ وَالأوزَاعِي وَالشَّافِعِيُّ وَعَامَةِ العُلَمَاءِ: يُصَلّي كَيْفمَا أمْكَن، وَدَلِيلُهُم حَدِيثٌ ابْنُ عُمَرَ السابق، وَقَالَ أَبُو حَنِيفَة وَأَصْحَابُهُ مُتَّفقُونَ عَلَى أنَّهُم لاَ يُصَلّونَ وَالحَالَةُ هَذِهِ بَلْ يُؤَخّرُونَ الصَّلاَة، وَدَلِيلُهُم: رَوى البُخَارِي عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّهِ قَالَ: جَاءَ عُمَرُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ وَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَلَّيْتُ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتْ الشَّمْسُ أَنْ تَغِيبَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا بَعْدُ قَالَ: فَنَزَلَ إِلَى بُطْحَانَ فَتَوَضَّأَ، وَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَابَتْ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ بَعْدَهَا)[1]، واتە: زانایان کەوتوونەتە ڕاجیایی یەوە دەربارەی نوێژی ترس، لە کاتی تێکچڕژان، کە کوشتارو جەنگ زۆر خەست دەبێتەوە، وە ئەگەر مەترسییش هەبوو لەوەی هەتا ئەو جەنگە کۆتایی دێ، کاتی نوێژەکە بەسەر بچێ، (مَالِك والثوري والأوزَاعِي والشّافعي)و زانایان بە گشتی گوتوویانە: چۆن بۆی گونجا نوێژەکەی دەکات، (کە هەر ئەم ڕایەش ڕاستە)، بەڵگەشیان فەرموودەکەی عەبدوڵڵای کوڕی عومەرە، کە پێشتر هێنامان بەڵام ئەبو حەنیفەو هاوەڵانی دەڵێن: لەو حاڵەتەدا بابای جەنگاوەر نوێژ ناکات، بەڵکو نوێژەکەیان دوا دەخەن، هەتا هێمن دەبنەوە، بەڵگەشیان ئەوەیە کە جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، دەڵێ: عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ، لە ڕۆژی خەندەق دا (واتە: جەنگی ئەحزاب) هات قسەی بە کافرەکانی قورەیش دەگوت، دەیگوت: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ نوێژی عەسرم نەکرد هەتا نزیك بوو خۆر ئاوابێ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بە خوا تا ئێستا منیش نوێژی عەسرم نەکردوە، ئنجا پێغەمبەری خوا ﷺ دابەزی بۆ بوطحان (کە شوێنێك بووە)، دەستنوێژی گرتو نوێژی عەسری کرد، دوای ئەوەی کە خۆر ئاوا بوو، (واتە: نوێژی شێوان بوو بوو)، ئنجا دوای عەسر نوێژی شێوانیشی کرد.

---

[1] (الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٢٤).

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
Media Ameer Office

هەر لەوبارەوە ئەم دەقەش هەیە:

﴿ وَقَالَ أَنَس بن مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَضَرْتُ مُنَاهَضَةَ حِصْنِ تُسْتُرَ عِنْدَ إِضَاءَةِ الفَجْرِ، واشْتَدَّ اشْتِعَالُ القِتالِ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلاَةِ، فَلَمْ نُصَلِّ إلاَّ بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ، فَصَلَّيْناهَا وَنَحْنُ مَعَ أبِي مُوسَى فَفُتِحَ لنَا، قَالَ أنَسٌ: وَما يَسُرُّنِي بِتلْكَ الصَّلاَةِ الدُّنْيا وَما فِيهَا ﴾ رَوَاهُ البُخَارِيُّ برقم: (٩٤٤)، واتە: ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: من ئامادە بووم لە کاتی ئابلۆوقەدانی قەڵای (توستور)دا کە (قەڵایەکە کاتی خۆی لە ئێران بووە) لەکاتی بەرەبەیاندا جەنگ زۆر گەرم بوو، نەیانتوانی نوێژ بکەن و نوێژەکەیان بۆ نەکرا (ئەگەر نوێژیان کردبایە تێکدەشکان، یان قەڵاکەیان بۆ نەدەگیراو ئیشی چەند ڕۆژەیان دەچوّوە هیچێ) هەتاکو ڕۆژ بەرزبۆوە (چونکە هەر خەریکی گرتنی قەڵاکە بوون) دوای ئەوە گەیشتینە حاڵەتی چێشتەنگاو یان دەمەو نیوەڕۆ، ئنجا نوێژەکە (نوێژی بەیانی)مان کرد، وە ئێمە (لەو جەنگەدا) لەگەڵ ئەبو مووسای ئەشعەریی بووین خوا لێی ڕازی بێو قەڵاکەمان گرت، ئەنەس دەڵێ: من دڵخۆش نیم کە بەو نوێژە دنیاو هەرچی لە دنیادا هەیە بمدەنێو، ئەو نوێژەیان بدەمێ، نایگۆڕمەوە.

واتە: هێندە ئومێدم بەو نوێژە هەیە کە لە وەختی خۆیشیدا نەکراوە، بەڵام لەو کاتەدا دیارە شتێکی لە نوێژی پێویستتر لە ئارادا بووە کە بەرژەوەندیی ئیسلامو مسوڵمانانی پێوە پەیوەست بووە.

من پێموایە مەسەلەکە ئاوایە کە جاری وایە مرۆڤ بە ئیشارەتیش بۆی ناکرێ، شەڕەکە هێندە گەرمەو هێندە خەست بۆتەوە، بۆیە بە ناچاریی دەبێ نوێژەکەی دوا بخاتو ئەوەش مەجالی تێدا هەیە، وە ئەگەر دەرفەتیش بوو، دەتوانێ بەو شێوەیەی کە بۆی گونجا نوێژەکە بکات.

ئەوەش بەڵگەی قسەی ئەبو حەنیفەو هاوەڵەکانی کە لە حاڵی وادا نوێژەکەیان ناکەن، تاکو لێ دەبنەوە.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

بەلاَم من پێموایە قسەکەی ئەبو حەنیفە بۆ حاڵەتێکە کە زۆر کەوتبنە نێو جەنگەوە، هیچ نەپەڕژێنە سەر خوێندنی تەحییاتو، بە ئاماژەش نەتوانن‌و، لەگەڵ دوژمندا دەستەو یەخە بووبن، یاخود زۆر کوشتارو شەڕێکی خەست بێ، دیارە پێغەمبەری خوا ﷺ لە جەنگی خەندەقدا حاڵەتەکەیان وابووەو⁽¹⁾ نوێژەکەیان دواخستوە، بەلاَم لە حاڵێکدا کە وانەبێ‌و بۆیان بکرێ بە ئاماژە بیکەن، بە پێیان، یاخود بە سوارییەوە، بەگوێرەی حەدیسەکانی دیکە، نوێژەکەیان دەکەن.

مەسەلەی هەژدەیەم: لەم مەسەلەیەدا چەند بابەتێك باس دەکەین:

چەند بابەتێکی مشتومڕ هەڵگر

یەکەم: ماوەی کورتکردنەوەی نوێژەکان، واتە: نوێژە چوار ڕکاتییەکان:

دەبێ ماوەی ئەو سەفەرە چەند بێ، ئنجا بۆیان هەیە نوێژە چوار ڕکاتییەکان کورت بکەنەوە؟ من لە کتێبی (خوا پەرستیی ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئان‌و سوننەتدا) لە بەرگی (٢) لە لاپەڕە (٢٧٧) تاکو (٢٨٦)دا، باسم کردوە کە ئەم مەسەلەیە ڕاجیایی زانایانی لەسەرەو ڕاجیایی یەکەیان بەمجۆرە:

١) مالیکییەکان‌و شافیعییەکان‌و حەنبەلییەکان دەڵێن: دەبێ سەفەرەکە چوار بەرید، یان شازدە فەرسخ ببێ، کە دەکاتە چل‌و هەشت میل، ئەویش دەکاتە: هەشتاو هەشت کیلۆمەترو حەوت سەدو چوار مەتر {٨٨ کلم‌و (٧٠٤)م}، ماوەکە دەبێ ئەوەندە ببێ، ئنجا بۆی هەیە نوێژ کورت بکاتەوە.

٢) بەلاَم حەنەفییەکان بە مەسافە دیارییان نەکردوە، بەڵکو بە کات دیارییان کردوە، دەڵێن: دەبێ ماوەی سەفەرەکە سێ ڕۆژە ڕێ ببێ، بە ڕۆیشتنی ولاَخ‌و بار لە کورترین ڕۆژەکانی ساڵدا، لە بەیانییەوە تاکو نیوەڕۆ، کە

---

[1] دیارە لە جەنگی خەندەق دا کوشتاری وا نەبووە، بەلاَم لە حاڵەتی ئابڵووقەدران دا بوون‌و زۆر سەرقاڵ بوون.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

ئەویش هەر دەکاتەوە ئەو دەوروبەرە.

٣) ظاهیرییەکان دەڵێن: ئەگەر لە ماوەی یەك میلیشدابێ، ئینسان مادام بە سەفەر بچێ، ئەگەر مەسافەکە یەك (میل)یش بێ، واتە: (١٧٠٠ یان ١٨٠٠ یان ١٦٠٠) مەتر، بۆی هەیە نوێژ کورت بکاتەوە، لە (بداية الْمُجتهد)⁽¹⁾دا هەموو ئەو ڕایانە هێنراون.

وە ئەوەی کە من بە ڕاستی دەزانم لەوبارەوە، بە پێی دەقی ئایەتەکە کە دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ئەگەر لە ڕێی خوادا ڕۆیشتن، بە سەفەر چوون، مانای وایە هەموو جۆرە سەفەرێك دروستە نوێژی تێدا کورت بکرێتەوە، پاشان ئەم دوو دەقەی سوننەت کە ئێستا دەیانهێنین، بەڵگەن لەسەر ئەوە کە هەموو جۆرە سەفەرێك کە پێی گوترا سەفەر، دروستە نوێژی تێدا کورت بکرێتەوە:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿ وَقَالَ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَزِيدَ الْهُنَائِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ قَصْرِ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: أَنَسٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا خَرَجَ مَسِيرَةَ ثَلَاثَةِ أَمْيَالٍ أَوْ ثَلَاثَةِ فَرَاسِخَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بـرقم: (١٢٣٣٥)، وَمُسْلِمٌ بـرقم: (١٥٨١)، وَأَبُو دَاوُد بـرقم: (١٢٠١)، واتە: یەحیای کوڕی زەیدی هونائیی دەڵێ: لە ئەنەسی کوڕی مالیکم پرسی دەربارەی نوێژ کورتکردنەوە، ئەنەس گوتی: پێغەمبەری خوا ﷺ ئەگەر سێ میل، یان سێ فەرسخ لە ماڵ دەرچووباو دوورکەوتبایەوە، نوێژی کورت دەکردەوە.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدريِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَافَرَ فَرْسَخًا يَقْصُرُ الصَّلَاةَ﴾ أَخْرَجَهُ سعيد بْنُ مَنصور ذَكَرَهُ الحافظ في " التلخيص " وَأَقَرَّهُ بِسُكُوتِهِ عَلَيْهِ)، واتە: ئەبو سەعیدی خودریی

---

[1] ج: (١)، ص: (١٧١).

FB/AliBapir7
Youtube/AliBapir7
FB/MediaAmeerOffice

خـوا لـێی ڕازی بـێ، دەڵـێ: پێغـەمبەری خـوا ﷺ ئەگـەر فەرسـەخێك (واتـە: سـێ میـل) بە سـەفەر چووبـا، نوێـژی کورت دەکردەوە.

ئنجا ئێمە دەتـوانین بـۆ دووربینیـی (إحتیـاط) بڵێین: بـا سـێ فەرسـخ بـێ واتـە: نـۆ میـل، وە هـەر میلـێك دەکـاتە: (١٨٤٨)، بـە پێـی بـاوترین پێوانـە، کەواتە: نۆ میـل، واتە: شـازدە (١٦) کیلـۆمەترو شـەش سـەدو سـیو دوو مـەتر، کـە ئـەویش دەکاتـە: (١٦٦٣٢) مـەتر، هـەرکات مـاوەی شـازدە کیلۆمـەتر بـە مەبەسـتی سـەفەر لە مـاڵ دەرچوو، بـۆی هەیە نوێـژ کورت بکـاتەوە.

ئنجا مادام شەرع دیاریی نـەکردوە کە سـەفەر دەبـێ چەندبـێ؟ کەواتە بۆ چەمك و واتای سـەفەر دەبـێ بگـەڕێینەوە بۆ زمانی عـەرەبی، وە بۆ عـورفو بـاوی خـەڵك، کـە دیارە لـە زمـاندا چەمـكو واتـای وشـەی (سـفر) دیـاریی نەکراوە، بۆیە دەڵێین: سـەفەر بەپێـی عورفو باوی خـەڵك هەرچـەندی بـوو، کـەم یـان زۆر، دەڵـێین سـەفەرە، بـەڵام بـە هـەر حـاڵ دەگونجـێ بـۆ دووربینیـی (إحتیـاط) پـازدە (١٥) کیلـۆمەتر بـە پشـتەوە بـە سـەفەر دابنـرێ، دروستە نوێـژ لـەو ماوەیـەدا کـورت بکرێتـەوە، وە ئـەم ڕایـە ڕای (إبـن تیمیـة)(١) و (شوکاني)(٢)، (إبن حزم)(٣) و (إبن قدامة الـمقدسي)(٤) و (صدیق بـن حسن خاني القنوجي) له (الروضة النـدیة)(٥) داو (صَـنْعَاني) له (العِدّة على إحکامِ الأحکام، شـرح عُمْـدة الأحکام)(٦) وە (د. وهبـة الزحیلـي)یـش لـە (الفقـە الإسلامي وأدلتها)(٧)، تا ڕادەیـەك ڕای ئەویشـە.

---

١) مجموعة الفتـاوى، ج: (٢٤)، ص: (١٠ – ٧٦).

٢) نیل الأوطار: (٣)، ص: (٢٥٢).

٣) الـمحلّى شرح الـمجلّى، ج: (٥)، ص: (٥)، مسألة: (٥١٣).

٤) الـمُغْنـي : ج(٢)، ص: (٩٤ و ٩٥).

٥) الروضة النديـة: ج(١)، ص: (٢٨٨).

٦) العِدَّة على الحكام شرح عمدة الأحكام، ج: (٢)، ص: (٤٩١).

٧) الفقـه الإسلامي وأدلّته، ج: (٢)، ص: (١٣٤٤).

Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

دووەم: ماوەی دروست بوونی كورت كردنەوەی نوێژەكـان:

ئەمیش دیسان ڕا جیایی زانایانی لەسەرە، كە ئایا ڕێبـوار (مـسافر) مـاوەی چەنـدی بۆ هـەیە نوێـژەكانی كورت بكـاتەوە؟

كە ئەمـە پوختـەو گوشـراوی ڕاجیـایی یەكەیانە :

١- ئەگەر كاتی گەڕانەوەی دیار نـەبێ، هـەر ئـەمڕۆ ئـەمڕۆی بـێ، یـانی چـووە بـۆ سەفەرێو نازانـێ كەی لە سـەفەر دەگەڕێتـەوە، ئـەوە جگـە لـە شـافیعی لە یەكێـك لـە دوو قـسەكانیـدا، كـە دەڵـێ: (١٧ یـان ١٨) ڕۆژ بـۆی هەیـە نوێـژ كورت بكاتەوە، مـادام نەزانـێ كـەی دەگەڕێتـەوە، بـەڵام بەشـێك لـە زانایانی دیكـە كاتێكـی تایبـەتیان دیاری نەكـردوە، گوتوویـانە چـەند بمێنێتـەوە، بۆی هـەیـە نوێژەكانی كورت بكاتەوە.

٢- بەڵام ئەگەر بزانـێ چەند دەمێنێتـەوە، ئەوە (سُفیان الثـوري وأبـو حنیفـة) دەڵـێن: مـادام نیـازی مانـەوەی كـەمـتر لـە پـازدە ڕۆژی هـەبـێ، بـۆی هـەیـە نوێـژ كورت بكاتەوە، واتـە: مـادام بزانـێ لـە پازدە ڕۆژ كەمتـر دەمێنێتـەوە، چـواردە ڕۆژ، یـان سـێزدە ڕۆژ، یـان حـەفتـەیەك، بـۆی هـەیـە نوێژەكـانی كورت بكاتەوە، بەڵام ئەگـەر زانی لە پـازدە ڕۆژ زیـاتر دەمێنێتـەوە، ئـەوە بـۆی نیـە نوێژ كـورت بكاتەوە، بـەڵام مالیكـییەكانو شـافیعییەكـان دەڵـێن: ئەگـەر نیازی لە سـێ ڕۆژ زیـاتر مانـەوەی هـەبوو، بـە مـسـۆگەریی زانـی لـە سـێ ڕۆژ زیـاتر دەمێنێتـەوە، بـۆی نیـە نوێـژ كـورت بكـاتەوە، بـەڵام ئەگـەر زانی سـێ ڕۆژ یان كـەمـتر دەمێنێتەوە، ئـەوە بـۆی هـەیە واتـە: ئەگـەر زانـی چوار ڕۆژ یـان پێـنج ڕۆژ یـان زیـاتر دەمێنێتـەوە، ئـەوە بـۆی نیـە كورتیـان بكـاتەوە، بـەڵام ئەگـەر زانـی سـێ ڕۆژ یـان دوو ڕۆژ یـان یـەك ڕۆژ دەمێنێتەوە، ئـەوە بـۆی هـەیە، هەندێكـیش دەڵـێن: تـا لـە سـەفەربێ بـۆی هەیە نوێژەكانی كورت بكاتەوە، وە لەڕاستییدا لەوبـارەوە ئێمـە بەڵگەیـەكی

یەكلاییكەرەوەمان نیە كە ماوەی كورتكردنەوە (قَصر)ی نوێژەكان دیاریی بكات[1].

سێیەم: دەربارەی كۆكردنەوە (جَمْع)ی نوێژەكان:

لەوبارەوە زانایان زۆربەیان لەسەر ئەوە رێككەوتوون كە لە كاتی سەفەردا نوێژەكان كۆدەكرێنەوە، یانی: نوێژی شێوانو خەوتنان، لە كاتی نوێژی شێواندا، یاخود لە كاتی نوێژی خەوتناندا دەكرێن (جَمْعُ تقديمٍ) یان (جَمْعُ تأخِيرٍ)، هەروەها نیوەڕۆ عەسر بە هەمان شێوە، نیوەڕۆ بێنیە لای عەسر، واتە: (جمع تأخير)، یان عەسر ببەیە لای نیوەڕۆ (جمع تقديم)، ئەگەر لە سەفەر بێ چوار ركاتەكان دەكەیەوە بە دوو، وە پێكەوەش كۆیان دەكەیەوە، دیارە هەر نوێژەو قامەتی خۆی بۆ دەخوێنرێ، لە كاتی سەفەردا.

وە لە كاتی سەرماو باران باریندا، بۆت هەیە نوێژ كۆبكەیەوە، بەڵام بۆت نیە كورتیان بكەیەوە، مادام لە سەفەر نەبی، وە لە كاتی نەخۆشییو نەتوانیندا بۆت هەیە نوێژەكان كۆبكەیەوە، واتە: شێوانو خەوتنان، وە نیوەڕۆو عەسر، وە ئەگەر مرۆڤ كارێكی تایبەتیشی هەبێ بەمەرجێك نەیكاتە عادەت، بەڵكو هەركات پێویست بكات، بۆ وێنە: میوانێكی هەیە، یان وەعدێكی هەیە، یان كۆبوونەوەیەكی هەیە، یان كارێكی پێویستی هەیە، دیسان بۆی هەیە نوێژەكان كۆبكاتەوە، ئنجا ئایا بەڵگەمان چییە لەوبارەوە؟ ئەم دەقەیە: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﵄ قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِالْمَدِينَةِ فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَلَا مَطَرٍ، قيلَ: لاِبْنِ عَبَّاسٍ لِمَ فَعَلَ ذَلِكَ؟ قَالَ كَي لاَ يُحْرِجَ أُمَّتَهُ﴾ (أخْرَجَهُ مُسْلِم برقم: (١٦٢٧))، واتە: عەبدوڵلای كوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ لە مەدینە نیوەڕۆو عەسری پێكەوە كردن، وە خەوتنانو شێوانیشی پێكەوە

www.AliBapir.net E/AliBapir Youtube/AliBapir F/Media/AmeerOffice

---

[1] بروانە: خواپەرستی ئیسلامیی لەبەر رۆشنایی قورئان و سوننەت دا، بەرگی: (٢)، لاپەڕە: (٢٨٢و ٢٨٣)، چاپی دووەم : (٢٠٠٩)

کردن، بێئەوەی کە ترس هەبێ لە دوژمن، وە بێئەوەی باران و سەرماش هەبێ، بە عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس گوترا: پێغەمبەری خوا ﷺ بۆچی وایکرد؟ مەبەستی چی بوو؟ گوتی: مەبەستی ئەوە بوو کە ئۆممەتەکەی سەغڵەت نەکات و، هەرکات پێویست بوو نوێژەکانیان ئاوا بکەن.

ئنجا تەماشا بکەن ! ئەو پێغەمبەرە ﷺ! بە خۆڕایی خوا نەیفەرمووە: ﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ١٠٧﴾ الأنبیاء، واتە: وە ئێمە تۆمان نەناردوە مەگەر بە ڕەحمەت بۆ جیهانییان، وە ئەم ئیسلامە ئەگەر وەکو خۆی تێبیگەین، وە فەتواکانی زانایان، ئەوانەی کە لە حاڵەتی جیاجیادا فتوایانداوە و قسەیان کردوە، لە خۆمانیان نەکەینە دین و دەست و پێی خۆمانیان پێ نەبەستین، بەڵکو بگەڕێینەوە بۆ قورئان و سوننەت، ئەوە بەڕاستیی ئیسلام زۆر لەگەڵ فیطرەتی ئینسان و وە لەگەڵ ژیانی ئینساندا گونجاوە و ئینسان سەغڵەت ناکات.

مەسەلەی نۆزدەیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡ تَغۡفُلُونَ عَنۡ أَسۡلِحَتِكُمۡ وَأَمۡتِعَتِكُمۡ فَيَمِيلُونَ عَلَيۡكُم مَّيۡلَةٗ وَٰحِدَةٗ﴾، ئەوانەی بێبڕوان حەزیان دەکرد کە لە چەکەکانتان و لە کەلوپەلەکانتان بێ ئاگابن، ئنجا بە یەکجار هێرشتان بکەنە سەر، ئەم ڕستەیە سێ ڕاستیی لێ وەردەگیرێن:

ڕاستیی یەکەم: هەمیشە دوژمنان بۆ ئێوە لە بۆسەدان، وە دەبێ ئێوەش هەمیشە چوار چاوو وریابن، دوژمن لە غەفڵەتدا زەفەرت پێدەبات، بەتایبەتی لە کاتی جەنگدا، کە لێرەدا مەبەست کاتی جەنگ و ڕووبەڕووبوونەوەیە.

ڕاستیی دووەم: خوای پەروەردگار وێڕای چەك (أَسلِحَة)ە، باسی کەلوپەل (أمْتِعَة)شی کردوە، دەفەرموێ: ﴿أَسۡلِحَتِكُمۡ وَأَمۡتِعَتِكُمۡ﴾، چونکە کەلوپەلیش، ئنجا سەیارەیە، ولاخە، خواردن و خۆراکە ... هتد، ئەویش وەك چۆن پێویستیت بە چەك هەیە، ئاوا پێویستیت بە کەلوپەلەکەش

هەیە، هەردووکیان بۆ ئینسانی جەنگاوەر پێویستن، هەندێ جار جەنگاوەر یەکی لەسەر مەتارە ئاوێك دەکەوێ.

ڕاستیی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَيَمِيلُونَ عَلَيۡكُم مَّيۡلَةٗ وَٰحِدَةٗ ﴾، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە یەکجار هێرش بردن دەبێتە هۆی شکست هێنان، یانی ئەوە پلانێکی جەنگییە، کە هێزەکان هەموو کۆبکەیەوە، بە یەکجار هێرش بەری، ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کە زەفەر بە دوژمن ببەی.

مەسەلەی بیستەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ إِن كَانَ بِكُمۡ أَذٗى مِّن مَّطَرٍ أَوۡ كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓاْ أَسۡلِحَتَكُمۡۖ وَخُذُواْ حِذۡرَكُمۡ ﴾، پێشتریش باسمان کرد ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: نَزَلَت: ﴿ إِن كَانَ بِكُمۡ أَذٗى مِّن مَّطَرٍ أَوۡ كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ ... ﴾ فِي عَبْدُ الرَّحمن بْنِ عَوفٍ حينَما كَانَ جَرِيْحَاً﴾ (أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (٤٥٩٩)، وَالنَّسَائِيُّ في (الكبرى) برقم: (١١١٢١)، وَالحَاكِمُ برقم: (٣٢٠٢) تَعلِيق الذهبي في التلخيص: صَحيح عَلَى شَرْطِ البُخَارِي وَمُسْلِم)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: ئەم ئایەتە کە دەفەرموێ: ﴿ إِن كَانَ بِكُمۡ أَذٗى مِّن مَّطَرٍ أَوۡ كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ ... ﴾، واتە: ئەگەر ئازارتان هەبوو، بە هۆی بارانەوە لەشتان تەڕ بوو، یان نەخۆش بوون هیچ گوناهتان ناگاتێ، ئەگەر چەکەکانتان دابنێن، دەربارەی عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەوف هاتە خوارێ، لە کاتێکدا کە برینداربوو، ئەم ڕستە قورئانییە بۆ ئەو بووە بە تایبەت، بەڵام لە دوای ئەویش بۆ هەر کەسێکە کە لە حاڵەتیکی وەك ئەودابێ، کە بە هۆی سەرماوە نەخۆش بووە، یان بێهێزە، یاخود بریندارەو ناگونجێ چەکەکەی هەر پێبێ لە کاتی نوێژدا، قەیناکا کە چەکی پێنەبێ، بەڵام ئەوانی دیکە دەبێ چەکەکەیان هەر پێبێ.

YouTube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

مەسەلەی بیستو یەکەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَإِذَا قَضَيْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ قِيَـٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ﴾، ئەگەر نوێژتان تەواو کرد، یادی خوا بکەن بە پێوە بە دانیشتنەوە وە لەسەر تەنیشتتان، ئەم ئایەتە وەك ئەم ئایەتەیە کە دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَٱثْبُتُوا۟ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ ﴾الأنفال، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ئەگەر بە کۆمەڵێك لە دوژمنتان گەیشتن، بچەسپێن، چەسپاوبنو پشتیان تێمەکەن، وە یادی خوا زۆر بکەن، بەڵکو سەرفرازبن، لێرەشدا خوا دەفەرموێ: ئەگەر نوێژی ترستان تەواو کرد، یادی خوا بکەن بە پێوەو بە دانیشتنەوەو لەسەر تەنیشتتان، ئەمە ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ئینسان هەموو کاتێك پێویستیی بەوە هەیە لەگەڵ خوادا پەیوەندیی مەحکەم بێ، بەتایبەتی لە کاتی جەنگو جیهاددا، کە ترسو گەرماو سەرماو نارەحەتیی هەیە، هەتا پەیوەندیی لەگەڵ خوادا مەحکەمتر بێ، لە بەرانبەر دوژمندا چەسپاوتر دەبێ، بۆیە لە ئایەتی ژمارە (٣٥)ی سوورەتی (الأنفال) دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ئەگەر گەیشتن بە کۆمەڵێك لە دوژمنانتان چەسپاوبن، وە زۆر یادی خوا بکەن بۆئەوەی سەرفرازبن، بەڵێ کەسێك زۆر یادی خوا بکات، لە دوژمن بێباكو بێ ترس دەبێ، پێ چەسپاو دەبێ لە مەیداندا.

مەسەلەی بیستو دووەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَإِذَا ٱطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ﴾، ئەگەر ئارام بوونەوە نوێژ بەرپاکەن، واتە: لەکاتی ترسدا بەو شێوەیە بیکەن، بەڵام کە هێمن بوونەوە، لە حاڵەتی ئاساییدا، ئەو نوێژە بکەن کە لە حاڵەتی ئاساییدا لەسەرتان فەرز کراوە، ئەمە وەك ئەو رستە قورئانییە وایە کە دەفەرموێ: ﴿ ... فَإِذَآ أَمِنتُمْ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم

مَّا لَمۡ تَكُونُواْ تَعۡلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾ ﴾البقرة، واتە: ... ئەگەر هێمن بوونەوە یادی خوا بكەن، (واتە: نوێژ بكەن) بەو شێوەیەی كە خوا فێری كردوون، واتە: لە حاڵەتی ئاساییدا نوێژی ئاسایی دەكرێو، لە حاڵەتی ترسدا، یاخود لە سەفەردا، ئەو نوێژە دەكرێ كە شەریعەت دیاری كردوە.

مەسەلەی بیستو سێیەم: كە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ﴾، واتە: بێگومان نوێژ لەسەر ئیمانداران نووسراوە، یاخود پێویست كراوە وە كاتی بۆ دیاری كراوە، یانی: لە كاتی خۆیدا نوێژەكانتان بكەن، بەڵام لە كاتی سەفەردا بۆتان هەیە كۆیان بكەنەوەو كورتیان بكەنەوە، هەروەها لە كاتی ترسدا، ئەگەرنا لە حاڵەتی هێمنییو ئاساییشدا، پێویستە لە كاتی خۆیاندا بكرێن، چونكە خوای پەروەردگار نوێژی لەسەر ئیمانداران پێویست كردوە لە كاتێكی دیاریكراودا، كە پێنج كاتن.

مەسەلەی بیستو چوارەم: كە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَهِنُواْ فِي ٱبۡتِغَآءِ ٱلۡقَوۡمِۖ إِن تَكُونُواْ تَأۡلَمُونَ فَإِنَّهُمۡ يَأۡلَمُونَ كَمَا تَأۡلَمُونَ ﴾، وە ئێوە بێهێز مەبن لە لێخەفتانی دوژمنتاندا، لەوەدا كە هەوڵبدەن زەفەر بە دوژمنتان بەرن، ئەگەر ئێوە هەست بە ئازار بكەن، ئەوانیش وەك ئێوە ئازاریان هەیە، بەڵام ئێوە ئومێدێكتان بە ڕەحمەتی خوا هەیە، كە ئەوان ئەو ئومێدەیان نیە، تۆ ئومێدی ئەوەت پێی هەیە ئەگەر تووشی ئازارێك بووی ئەوە بۆت دەبێتە كەفارەت، وە ئەگەر بریندار بووی، ئەوە شانازییە بۆ دنیاو قیامەتت، مەدالیایەكە، وە ئەگەر شەهید بی ئەوا پلەو پایەیەكی زۆر بەرزت هەیە، ئەو ئومێدانەتان بە ڕەحمەتی خوا، هەن، بەڵام ئەوان هیچ ئومێدیكیشیان نیە، كەواتە: ئێوە لەوان بێهێزتر مەبنو لەوان بەهێزتربن، چونكە ئێوە پاڵنەرو هاندەری مەعنەوییشتان هەیە، ئەوان تەنیا پاڵنەرو هاندەری دنیایی یان هەیە، ئێوە هی دنیاییو قیامەتیشتان هەیە.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

مەسەلەی بیستو پێنجەمو کۆتایی: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓاْ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّواْ فَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۗ وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَٰحِدَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓاْ أَسْلِحَتَكُمْ ۖ وَخُذُواْ حِذْرَكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا﴾، پێشتر تەفسیرمان کرد، زانایانو توێژەرەوان دەڵێن: چەند حوکمێکی لێوەردەگیرێن، لە پاڵ ئەو شتانەشدا کە پێشتر باسمان کردن:

حوکمی یەکەم: ڕەوابوونی نوێژی ترسو نەگێڕانەوەی: واتە: نوێژی ترس کاتێك کە دەکرێ، پێویست ناکات بگێڕدرێتەوە، چونکە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ﴾، وە ئەگەر تۆ لە نێویاندا بووی‌و نوێژت بۆ بەرپاکردن، ئەوە (أل)ی سەر وشەی: (الصَّلاة) واتە: ئەو نوێژەی کە خوا فەرزی کردوە، ئەگەر بۆت بەرپاکردن، کەواتە: ئەو نوێژە ئەو نوێژەیە کە خوا فەرزی کردوە، بۆیە گێڕانەوەی ناوێ، واتە: نوێژێکی تەواوە، مادام لە کاتی ترسدایە، ئەگەر بە یەك ڕکاتیش ئەنجام بدرێ، کە ڕای زۆرێك لە زانایان ئەوەیە نوێژی ترس یەك ڕکاتە.

حوکمی دووەم: ڕواڵەتی ئایەتەکە پشتگیریی ئەو ڕایە دەکات، کە نوێژی ترس یەك ڕکاتە، بۆچی؟ چونکە ئایەتەکە دەفەرموێ: ﴿فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّواْ فَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ﴾، واتە: ئەگەر ئەوان کڕنووشیان برد (یانی: دوای ئەوەی ڕکاتێکیان کرد، ڕکووعو

Youtube/AliBapir
FM Media/AmeerOffice

سەجدەیان برد) با ئەو کۆمەڵە بچنە پشتتانەوەو کۆمەڵەکەی دیکە بێن کە نوێژیان نەکردوە، ئەوانیش نوێژت لەگەڵ بکەن، دیارە لەم ڕستە قورئانییەدا تەنیا باسی ڕکاتێك کراوە، وە بە نوێژیش ناوبراوە، کەواتە: نوێژی ترس یەك ڕکاتە، دیارە ئەگەر بە دوو ڕکات بکرێ، یاخود بە زیاتریش لەبەرئەوەی کە حاڵەتەکانی نوێژی ترس جۆراوجۆرن، دەگونجێ نوێژەکانیش جۆراو جۆربن‌و هەر دروستە، بەڵام لەڕاستییدا بەڵگەی ئەوانەی کە دەڵێن: نوێژی ترس یەك ڕکاتە، بەهێزترە وێڕای ڕواڵەتی ئایەتەکە، چەند فەرمایشتێکیش لەوبارەوە هەن، بۆ وێنە:

یەکەم: ﴿عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى بِذِي قَرَدٍ فَصَفَّ النَّاسُ خَلْفَهُ صَفَّيْنِ، صَفًّا خَلْفَهُ وَصَفًّا مُوَازِيَ الْعَدُوِّ، فَصَلَّى بِالَّذِينَ خَلْفَهُ رَكْعَةً، ثُمَّ انْصَرَفَ هَؤُلَاءِ إِلَى مَكَانِ هَؤُلَاءِ، وَجَاءَ أُولَئِكَ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً وَلَمْ يَقْضُوا رَكَعَةً﴾ أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ بِرقم: (١٥٣٣)، وَالحَاكِمُ بِرقم: (١٢٤٦)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٢٨٧١) وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح أَبي دَاُود) برقم: (١١٣٣)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆی‌و بابی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ لە دێی (ذي قَرَدٍ) (کە ناوی شوێنێك بووە) خەڵکی لە پشت خۆیەوە کردنە دوو ڕیز، ڕیزێکیان لە پشتیەوە بوو، وە ڕیزێکیان لە بەرانبەر دوژمن وەستابوون، ئەوانی لە پشتیەوە بوون ڕکاتێکی پێکردن، دوایی ئەوانەی کە ڕکاتە نوێژەکەیان کرد، چوونە شوێنی ئەو کۆمەڵەی دیکە کە لە بەرانبەر دوژمن وەستا بوون، وە ئەوانیش کە لە بەرانبەری دوژمن وەستابوون هاتن نوێژیان لەگەڵ کرد، ڕکاتێکی پێکردن، وە ڕکاتەکەی دیکەیان نەگێڕایەوە، واتە: هەر کام لە دوو کۆمەڵەکە یەکی ڕکاتێکیان کرد.

دووەم: ﴿ وَعَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه: أَنَّهُ صَلَّى بِطَبَرِسْتَانَ بِهَؤُلَآءِ رَكْعَةً، وَبِهَؤُلَآءِ رَكْعَةً، وَلَمْ يَقْضُوا﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (١٢٤٨)، وَالنَّسَائِيُّ برقم:

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

(١٥٣٠)، وَصَحَّحَهُ ابْنُ حِبَّانَ، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح أَبي دَاُود) برقم: (٥٨٧)، واته: حوزەیفەی کوڕی یەمان خوا لێی ڕازی بێ (کە دیارە پێشەوای مسوڵمانان بووە لە تەبەرِستان، کە تەبەرِیی بۆخۆی خەڵکی ئەوێیە، شارێکە لە ئێران) نوێژی کرد بە کۆمەڵێکیان ڕکاتێك، وە بە کۆمەڵێکی دیکەیان ڕکاتێك، وە هیچیشیان ڕکاتەکەی دیکەیان نەگێڕایەوە.

سێیەم: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: فَرَضَ اللَّهُ الصَّلاَةَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ ﷺ فِي الْحَضَرِ أَرْبَعًا وَفِى السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ وَفِي الْخَوْفِ رَكْعَةً﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٢١٧٧)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٦٠٧)، أَبُو دَاوُدَ برقم: (١٢٤٩)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤٥٦)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٢٨٦٨)، واته: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ، دەڵێ: خوا نوێژی لەسەر پێغەمبەرەکەتان ﷺ فەرز کردوە لە کاتێکدا کە نیشتەجێیە لە ماڵی خۆیەتی چوار ڕکات (واتە: نوێژە چوار ڕکاتییەکان چوار ڕکات) وە لە سەفەردا دوو ڕکات (واتە: چوار ڕکاتیی دەبنەوە بە دوو) وە لە کاتی ترسدا (نوێژی چوار ڕکاتیی دەبێتەوە بە) ڕکاتێك، کەواتە: نوێژی دوو ڕکاتییش هەر دەبێتەوە بە یەك، وە نوێژی سێ ڕکاتیش کە هی شێوانە هەر دەبێتەوە بە یەك.

بەڵام دیارە وەك پێشتر باسمان کرد لە چەند فەرمایشتێکی دیکەی پێغەمبەر ﷺیشدا هاتوە، کە جاری واش هەبووە دوو ڕکاتی پێکردوون، وە جاری بووە نوێژەکەی خۆی بۆتە چوار ڕکات، وە ئەوانەی کە نوێژی پێکردوون یەکی دوو ڕکات دوو ڕکات پێیکردوون، بە هەر حاڵ هەموو جۆرەکانی نوێژی ترس ڕەوان، بەڵام بەڵگەی ئەوە کە نوێژی ترس یەك ڕکاتە بەهێزترە، واش پێدەچێ پێغەمبەر ﷺ بە زۆریی بەم شێوەیە نوێژی بە هاوەڵانی بەڕێزی کردبێ.

F/AliBapir7
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

حوکمی سێیەم: کە لەم ئایەتە وەردەگیرێ ئەوەیە کە دەفەرموێ: ﴿وَلۡتَأۡتِ طَآئِفَةٌ أُخۡرَىٰ لَمۡ يُصَلُّواْ فَلۡيُصَلُّواْ مَعَكَ﴾، ئەم ڕستە قورئانییە بەڵگەیە لەسەر یەکسان نەبوونی ئەو دوو کۆمەڵە کە نوێژی ترسیان پێ دەکرێ، چونکە دیارە هەمیشە پێغەمبەر ﷺ ئەو سوپایەی کە لەگەڵی دابووە کردوونیە بە دوو بەش، یەکێکیان نوێژی کردوە، بەشەکەی دیکەش ئێشکچیی بووە، لە بەرانبەر دوژمندا، دوایی ئێشکچییەکانیش هاتوون نوێژیان کردوە، ئەوانی دیکە چوونەتە بەرانبەری دوژمن، لێرەدا ئەم ڕستە قورئانییە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە مەرج نیە ئەو دوو کۆمەڵە یەکسان بن، واتە: یەکی چوار سەد نەفەر، یان یەکی پێنج سەد نەفەر، بەڵکو دەگونجێ کەم و زۆرییان لە بەیندا هەبێ و بەرزیی و نزمییان لەبەیندا هەبێ، بەڵکو بە بۆچوونی من دەگونجێ دوو کۆمەڵیش نەبن و ببنە سێ چوار کۆمەڵە، چونکە جاری وایە دوژمن لە سێ چوار لاوەیە، کە دیارە زانایان باسیان نەکردوە، بەڵام من پێموایە ئەوەش هەر لە ڕواڵەتی ئایەتەکە وەردەگیرێ.

وە (ابن حجر العسقلاني) دەربارەی وشەی: (طائفة) گوتوویەتی: (والطائِفَةُ: تُطْلَقُ عَلَى الكَثيرِ وَالقَليل حَتَّى عَلَى الوَاحِدِ)(١)، واتە: وشەی (طائفة) لە زمانی عەرەبیدا بە ژمارەیەکی زۆر وە بە ژمارەیەکی کەم دەگوترێ، بەڵکو جاری وایە بە یەك کەسیش دەگوترێ.

حوکمی چوارەم: نوێژی بە کۆمەڵ زۆر شتێکی گەورەو گرنگە، چونکە لە کاتی جەنگ و کوشتاریشدا، شەریعەتی ئیسلام بڕیاری داوە کە دەبێ نوێژ هەر بە کۆمەڵ بکرێ، وە ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە نوێژی بە کۆمەڵ فەرزە، وەك بەشێك لە زانایان گوتوویانە (فرض الكفاية)یە، بەڵکو هەندێکیان گوتوویانە: (فرض العَين)ە، واتە: نوێژ بە کۆمەڵ نەبێ

---

(١) محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٤٣٩)، لە (فتح الباري)یەوە هێناویەتی.

بەرناكەویٚ، مەگەر ئینسان كەسی دەستنەكەویٚ نوێژەكەی لەگەڵدا بكات، بەلاٚم زۆرێك لە زانایانیش هەر دەڵێن: نوێژی بە كۆمەڵ سوننەتێكی داكۆكیی لەسەر كراوە، هەرچۆن بیٚ، ئەوە كە نوێژی ترس لە بەرانبەر دوژمنیشدا دەبیٚ بە كۆمەڵ بكریٚ، بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كە بەڕاستیی نوێژی بە كۆمەڵ پایەو پێگەیەكی گرنگی هەیە لە شەریعەتی ئیسلامدا.

حوكمی پێنجەم: كە دەفەرمویٚ: ﴿وَلْيَأْخُذُوا۟ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ﴾، واتە: با چەكەكانیان بە دەستەوە بگرن، زانایان پرسیویانە: ئایا بەس بۆ پاسەوانانو ئێشكگرانە كە دەبیٚ هەموویان چەكەكانیان بە دەستەوە بگرن، وە ئەوانەی كە بەرانبەر دوژمن وەستاون، یان بۆ هەموو سوپاكەیە؟ واپێدەچیٚ گشتی بیٚ، واتە: هەم ئەوانەی نوێژ دەكەن، وە هەم ئەوانەش كە لە بەرانبەر دوژمندا وەستاون، كە لە حاڵەتی پاسەوانیی‌و ئێشكگرییدان، با چەكەكانیان پێبیٚ.

حوكمی شەشەم: كە دەفەرمویٚ: ﴿وَخُذُوا۟ حِذْرَكُمْ﴾، واتە: لە خۆتان وریابن، ئەوە ئەوەی لێوەردەگیریٚ، كە گرنگ هۆشیاریی‌و وریایی یە، بۆیەش شێوەی ئەنجامدانی نوێژەكان جۆراوجۆرە !

كەواتە: ئەوەی كە گرنگە لە نوێژی ترسدا، ئەوەیە كە مسوڵمانان وریابن‌و هۆشیاربن، ئیدی بە چ شێوەیەك لە شێوەكان وریایی باشتریان پێدەكریٚ، پێویستە نوێژەكەیان بەو جۆرە بكەن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

دەرسی هەژدەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەدا یازدە (١١) ئایەت دەتوێژینەوە، لە ئایەتی (١٠٥ تا ١١٥)، ئەو یازدە ئایەتە هەموویان لە یەك بابەت دەدوێن کە دوایی بە درێژیی باسی دەکەین، وە پوختەکەی ئەوەیە کە بابایەکی مونافیق دزییەك دەکات، وە دەیەوێ ئەو دزییە بەسەر جوولەکەیەکی بێ گوناح دابینێ، پێغەمبەریش ﷺ نزیك دەبێ لەوبارەوە تووشی هەڵەیەك ببێ، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ غەیبی نەزانیوە، چووزانێ کابرای مونافیق دزیی کردووە شتە دزراوەکەی بردۆتە ماڵی جوولەکەیەك دایناوە ! ئنجا بەپێی ڕواڵەتی حوکمی شەرعیش: دەست دەست دەناسێ، وە حوکم بە ڕواڵەت دەکرێ، بەڵام خوا ﷻ لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە، وە حەقیقەتی مەسەلەکە ڕادەگەیەنێو ئامۆژگاریی پێغەمبەر ﷺیش دەکات کە لەوبارەوە وریابێ تووشی هەڵەی نەکەن، پاشان هەر بەو بۆنەیەوە خوا ﷻ باسی چپەچپو سرکەسرك دەکات، کە مەگەر بۆ ئامانجی خێرو چاکە بێ، ئەگەرنا خێری پێوە نیە، واتە: قسەی پەنهانو بە چپەچپ لە نێو کۆمەڵێکدا دوو نەفەر جیابنەوە، یان سێ نەفەر جیابنەوە، ئەوە نەهی لێکراوە، مەگەر بەرژەوەندییەکی تێدابێ، وەك دوایی باسی دەکەین، وە لە کۆتاییدا خوای پەروەردگار ڕایدەگەیەنێ کە هەر کەس سەرپێچیی پێغەمبەر ﷺ بکات، وە بە ڕێبازی غەیری ئیمانداراندا بڕوات، سەرەنجامەکەی دۆزەخە.

E/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/Media Ameer Office
AliBapir7

﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ لِتَحۡكُمَ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُۚ وَلَا تَكُن
لِّلۡخَآئِنِينَ خَصِيمٗا (١٠٥) وَٱسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا (١٠٦) وَلَا
تُجَٰدِلۡ عَنِ ٱلَّذِينَ يَخۡتَانُونَ أَنفُسَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمٗا (١٠٧)
يَسۡتَخۡفُونَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَلَا يَسۡتَخۡفُونَ مِنَ ٱللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمۡ إِذۡ يُبَيِّتُونَ مَا لَا
يَرۡضَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا يَعۡمَلُونَ مُحِيطًا (١٠٨) هَٰٓأَنتُمۡ هَٰٓؤُلَآءِ جَٰدَلۡتُمۡ
عَنۡهُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فَمَن يُجَٰدِلُ ٱللَّهَ عَنۡهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ أَم مَّن يَكُونُ
عَلَيۡهِمۡ وَكِيلٗا (١٠٩) وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا أَوۡ يَظۡلِمۡ نَفۡسَهُۥ ثُمَّ يَسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ
ٱللَّهَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا (١١٠) وَمَن يَكۡسِبۡ إِثۡمٗا فَإِنَّمَا يَكۡسِبُهُۥ عَلَىٰ نَفۡسِهِۦۚ وَكَانَ ٱللَّهُ
عَلِيمًا حَكِيمٗا (١١١) وَمَن يَكۡسِبۡ خَطِيٓـَٔةً أَوۡ إِثۡمٗا ثُمَّ يَرۡمِ بِهِۦ بَرِيٓـٔٗا فَقَدِ ٱحۡتَمَلَ
بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا (١١٢) وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ وَرَحۡمَتُهُۥ لَهَمَّت طَّآئِفَةٞ مِّنۡهُمۡ
أَن يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيۡءٖۚ وَأَنزَلَ ٱللَّهُ
عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمۡ تَكُن تَعۡلَمُۚ وَكَانَ فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ
عَظِيمٗا (١١٣) لَّا خَيۡرَ فِي كَثِيرٖ مِّن نَّجۡوَىٰهُمۡ إِلَّا مَنۡ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوۡ مَعۡرُوفٍ
أَوۡ إِصۡلَٰحِۭ بَيۡنَ ٱلنَّاسِۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ ٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِ ٱللَّهِ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ
أَجۡرًا عَظِيمٗا (١١٤) وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ
سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا (١١٥) ﴾.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئێمە کتێبمان بە هەق بۆ لای تۆ ناردۆتە خوار، تاکو بەو جۆرەی خوا پێشانی داوی، دادوەریی لە نێوان خەڵکدا بکەی، وە مشتومڕ لەسەر خائینان مەکە (١٠٥) وە داوای لێبوردن لە خوا بکە، بە ڕاستیی خوا لێبوردەی بە بەزەییە (١٠٦) وە شەڕە قسە لەسەر ئەوانە مەکە کە ناپاکیی لەگەڵ خۆیاندا دەکەن، بێگومان هەر کەسێك زۆر ناپاك و گوناهبار بێ، خوا خۆشی ناوێ (١٠٧) خۆیان لە خەڵك پەنهان دەکەن (لە کاتی ناپاکیی کردن و دزیی و فزیی دا)، بەڵام خۆیان پێ لە خوا ناشارریتەوە، وە ئەو لەگەڵیاندایە لە کاتێکدا بە شەو قسەیەك بە پیلان ساز دەکەن، کە خوا پەسەندی ناکات، وە خوا دەورەی کردەوەکانی داون (١٠٨) ئنجا ئەوە ئێوەش لە ژیانی دنیادا شەڕە قسەتان لەسەریان کرد، ئایا کێ لە ڕۆژی قیامەتدا لەسەریان مشتومڕ لەگەڵ خوادا دەکات؟! یان ئایا کێ دەبێتە وەکیلیان؟! (١٠٩) وە هەر کەس خراپەیەك بکات، یان ستەم لە خۆی بکات، پاشان داوای لێبوردن لە خوا بکات، ئەوە دەبینێ کە خوا لێبوردەی میهرەبانە (١١٠) وە هەر کەس گوناهێ بکات، ئەوە بێگومان بە زیانی خۆی کردوویەتی، وە خوا زانای کاربەجێیە (١١١) وە هەرکەسێك خراپەیەك (لە نێوان خۆی و خەڵکدا) یان گوناهێك (لە نێوان خۆی و خوادا) بکات پاشان بیخاتە ئەستۆی بێخەتایەکەوە، ئەوە بوختانێك و گوناهێکی ئاشکرای هەڵگرتوە (١١٢) وە ئەگەر بەخشش و بەزەیی خوا نەبووایە لەسەرت (ئەی موحەممەد) ئەوە مسۆگەر دەستەیەکیان دەیانویست کە گومڕات بکەن، بەڵام هەر خۆیان سەرگەردان دەکەن و هیچ زیانت پێ ناگەیەنن، وە خوا کتێب و حیکمەتی دابەزاندۆتە سەرت و ئەوەی فێرکردووی کە نەتدەزانی، وە بەخششی خوا لەسەر تۆ مەزنە (١١٣) زۆربەی چپەچپیان خێری تێدانیە،

مەگەر کەسێك فەرمان بە بەخشین‌و چاکەو ئاشتەوایی نێوان خەڵك بکات، وە کەسێك بە مەبەستی وەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خوا ئەوە بکات، لەمەودوا (لە دوارِۆژدا) پاداشتێکی مەزنی دەدەینێ ﴿١١٤﴾ وە هەر کەس پاش ئەوەی ڕێنمایی (خوای) بۆ ڕوون بۆتەوە، دووبەرەکێی پێغەمبەر بکات‌و بە دوای ڕێیەکی جیا لە ڕێی ئیمانداران بکەوێ، ئەوە حەواڵەی خۆی دەکەین‌و دەیخەینە نێو (ئاگری) دۆزەخەوە، ئەوێش خراپترین سەرەنجامە ﴿١١٥﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(لِّلۡخَآئِنِينَ): (خَائِن) کە بە (خَائِنِين) یان (خَائِنُون) کۆ دەکرێتەوە، واتە: ناپاکان لە زمانی کوردی دا دەڵێن: ناپاك، یان موخەننەت، یان پەیمان شکێن، (الخِيانَةُ والنِّفَاقُ واحدٌ، إلاّ أنَّ الخِيَانَةَ تُقَالُ اعتِبَارا بالعَهْدِ، والنِّفَاق يُقَالُ اعتِبَاراً بالدّين، وَنَقِيضُ الخِيَانَةِ: الأَمَانَة)، وشەی خیانەت‌و نیفاق ماناکەیان یەکە، ئەوەندە هەیە وشەی (خِيَانَة) بە ناپاکیی کردن لەگەڵ پەیمان‌و بەڵێندا دەگوترێ، وە وشەی (نِفَاق) بە ناپاکیی کردن لە دینداریی دا دەگوترێ، ئەوەیە کە یەکێك ئیمانی بە دین نەبێ‌و خۆی بە مسوڵمان پێشان بدا، وە پێچەوانەی خیانەت، ئەمانەتە، ئەمانەت واتە: دەست پاکیی، یان پەیمان بردنە سەر.

(خَصِيمًا): (الخَصْيمُ: الكثيرُ المُخَاصَمَةِ، وَالمُخَاصَمَة: أَن يتعلَّق كُلُّ واحدٍ بِخُصْمِ الآخَر)، (خَصِيم) واتە: کەسێك کە زۆر مشتومڕو شەڕە قسە دەکات، (مُخَاصَمَة)ش یانی: شەڕە قسەو دم بەدمە، لەووەوە هاتوە کە هەرکامێك لە دوو تەرەف یەخەی ئەوەی دیکە بگرێ، جا چ بە ڕواڵەت یەخە (خُصْم)ی بگرێ، یاخود بە مانا، وەك بڵێی یەخەی گرتوە، یەك بە یەکی دەڵێ: کاکە یەخەم بەردە یەخەشی نەگرتوە، یان یەخەم بەردە ! واتە: دەمەقاڵێم لەگەڵدا مەکەو چی دیکە شەڕە قسەم لەگەڵدا مەکە.

(**يَخۡتَانُونَ**): واتە: خیانەت دەکەن، (الإِختِيَانُ: مُرَاوَدَة الخِيَانَة، أي: تَحرّك شَهْوَة الإِنسان لتَحرِّى الخيانة)، (إِخْتِيَان) ئەوەیە کە ئینسان بیەوێ خیانەت بکات، ئەوە کە ئارەزووی بجوولێ بۆ ئەوە کە ناپاکیی بکات، واتە: جارێ نەیکردبێ، بەڵام بەتەمابێ بیکات.

(**يُبَيِّتُونَ**): واتە: پیلان گێڕیی دەکەن بە شەو، یان بە پەنهانیی، (البَيات والتبييتُ: قَصْد العَدو ليلاً، بُيِّتَ: دُبِّرَ بالليل)، ئەسڵی وشەی (البيات) یان (التَبييت) ئەوەیە کە کەسێك بیەوێ بەرەو دوژمن بچێ بە شەو دەرفەت لە تاریکیی شەو وەربگرێ، وە لە زمانی عەرەبیدا (بُيِّت) واتە: ئەو پیلانە گێڕدراوە، ئەو نەخشەیە کێشراوە بە شەو، لەبەرئەوەی شەو تاریکەو خەڵك پێی نازانێ.

(**خَطِيٓـَٔةً**): واتە: خراپە، (الخَطِيئَةُ: السَيّئَة، جَمْعُهَا الخطِيئَاتُ وَالْخَطَايَا. وَالخَاطِيءُ: هُوَ القَاصِدُ للذَّنب)، (خَطِيئَة) بە (خَطِيئَات وَخَطَايَا) کۆدەبێتەوە (خَاطِيء) کەسێکە کە بە ئانقەست گوناح بکات، بەڵام (مُخطِيءُ) کەسێکە کە بە هەڵە گوناهێك بکات.

(**نَّجۡوَىٰهُمۡ**): واتە: سرکەسرك‌و چپەچپیان، دەگوترێ (ناجيتُهُ: سارَرتُهُ وَأَصْلُهُ أَنْ تَخلو بِهِ فِي نَجْوَةٍ مِنَ الأَرْضِ...)، (نَاجَيْتُهُ) واتە: قسەی پەنهانم لەگەڵدا کرد، ئەوەش لە چی ڕا هاتوە؟ دەڵێ: ئەوەیە کە لە شوێنێکی چۆڵ لە زەویدا (نَجْوَى) واتە شوێنێکی چۆڵ، پێکەوە لەگەڵی بیو قسەیەکی پەنهان بکەی.

(**يُشَاقِقِ**): (الشِّقَاق: المخالفة، وكونك في شِقٍّ غَيْر شِقّ صاحبك)، (شقاق) واتە: ناکۆکیی‌و دووبەرەکیی، ئەویش لەوەوە هاتوە (شق) واتە: (لا) تۆ لەلایەکی‌و تەرەفەکەی دیکەش لەلایەکی دیکەیە.

(**نُوَلِّهِۦ**): (نَتركُهُ وَشَأنَهُ)، واتە: لێی دەگەڕێین، وازی لێ دەهێنین، حەواڵەی خۆی دەکەین.

هۆی هاتنە خوارەوەی ئایەتەكان

چەند بەسەرهاتێك دەربارەی ئەم یازدە ئایەتە گێڕدراونەوە، وەك پێشتر باسمان كرد، كە ئەمانە سێیانن:

أ- ﴿ عَنْ قَتَادةَ ذُكِرَ لَنَا أنَّ هَؤُلاءِ الآيَاتِ أُنزِلَتْ فِي شَأنِ طُعْمَةَ بْنِ أبَيْرَق، وَفِيمَا هَمَّ بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ مِن عُذْرِهِ، وَبَيَّنَ اللَّهُ شَأن طُعْمَةَ بْنِ أبَيْرَقِ، وَوَعَظَ نَبِيَّه وَحَذَّرهُ أَن يَكُونَ لِلْخَائِنِينَ خَصِيماً﴾ أَخْرَجَهُ الطَّبَرِي فِي تَفسيره[1]، واتە: قەتادە بۆی باس كردووین كە ئەم ئایەتانە لەبارەی طوعمەی كوڕی ئوبەیرەقەوە هاتوونە خوارێ، وە لەوبارەوە كە پێغەمبەر ﷺ ویستی چاوپۆشیی لێ بكات، وە خوا ڕوونی كردەوە كە دزی ڕاستەقینە ئەوە، كە بەتەمایە بەسەر جوولەكەكەیدا بێنێ، وە ئامۆژگاریی پێغەمبەری خۆی ﷺ كرد، وریای كردەوە كە بەرگریی لە ناپاكانو خائینان نەكات (كە دیارە نەیزانیوە ناپاكە، ئەگەرنا خۆ پێغەمبەر ﷺ بەرگریی لە ناپاكان ناكات!!) جا (طبري) دەڵێ: (وَكَانَ طُعْمَة بن أُبيْرَق رَجُلاً مِنَ الأَنصَارِ، ثُمَّ أَحد بَنِي ظفر، سَرَقَ دِرْعَاً لِعَمِّهِ كَانَت وَدِيعَةً عِنْدَهُ، ثُمَّ قَذَفَهَا عَلَى يَهُودِيّ كَانَ يغشاهم، يُقَالُ لَهُ: زَيدُ بْنُ السَّمين، فَجَاءَ اليَّهُودِيُّ إِلى نَبِي اللَّهِ ﷺ يَهْتِفُ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَوْمُهُ بَنُو ظفر، جَاؤوا إِلى نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمِ لِيَعْذروا صَاحِبَهُمْ، وكَانَ نَبِيُّ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلام قد هَمَّ بعُذْره، حَتَّى أنزَلَ اللَّهُ فِي شَأَنهِ مَا أنزَلَ) واتە: طوعمەی كوڕی ئوبەیرەق پیاوێك بوو لە ئەنصارییەكان بە ڕواڵەت مسوڵمان بوو، (بەڵام دیارە موونافیق بووە) وە لە نێو ئەنصارییەكانیشدا لە (بَنِي ظفر) بووە كە تیرەیەك بوون، زرێیەك دەدزێ كە هی مامی قەتادەیە، كە بە ئەمانەت لای داناوەو بە سپاردە لای بووە لێی دەدزرێ، ئەویش دوایی تۆمەتەكە بە ملی جوولەكەیەكدا دێنێ كە هاموشۆی ماڵی طوعمە دەكات، ناوی زەیدی كوڕی سەمین بووە،

---

١) جامع البيان، ج: (٥)، ص: (٣١٣).

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

جوولەکەکەش دەچێ بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، دەڵێ: من تۆمەتم پێکراوەو هیچ دزییم نەکردوە، کاتێك خزمەکانی طوعمە (بَنِي ظفر) ئەوە دەزانن، دەچنە لای پێغەمبەر ﷺ بۆئەوەی کە عوزر بۆ هاوەڵەکەیان بهێننەوە، تاکو تەبریەی بکات، پێغەمبەریش ﷺ خەریك بوو ئەوە بکات (لەبەرئەوەی بە ڕواڵەت زرێکە لای جوولەکەکە بووە، ئەو کابرایەی کە دزیویەتی لای ئەوی داناوە گوتوویەتی: بۆم هەڵگرە پێغەمبەریش ﷺ نەیزانیوە کە ئاوا بووە) هەتا خوا لەوبارەوە ئەم ئایەتانە دەنێرێتە خوارێ.

ب- {أَخْرَجَ ابْنُ سَعْد فِي الطَّبَقَاتِ بِسَنَدِهِ عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيْدٍ، قَالَ: عَدا بُشَيْر ابن الحَرثِ عَلَى عُلّيةِ رُفَاعَةَ بْنِ زَيدٍ عَمِّ قَتَادَةَ بْنُ النُّعْمَان فنقبها مِن ظَهرِهَا وَأَخَذَ طعَامَاً لَهُ وَدِرْعَينِ بأَدَاتِهِمَا فَأتَى قَتَادَةَ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرُهُ بِذَلِكَ، فَدَعَا بَشيراً فَسَأَلُهُ فَأَنكَرَ وَرَمَى بِذَلِك لبيد بن سَهل رَجُلاً مِنْ أَهْل الدار ذَا حَسَبٍ وَنَسَب، فَنَزَلَ القُرآنُ بِتَكذِيب بَشير وَبَرَاءَة لَبيد: ﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ لِتَحۡكُمَ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُ ﴾، فَلَمَّا نَزَلَ القُرآن فِي بَشير وَعُثِرَ عَلَيْهِ هَرَبَ إِلى مَكَّةَ مُرْتَدا، فَنَزَلَ عَلَى سُلامَة بِنت سَعْدٍ فَجَعَلَ يَقَعُ فِي النَّبِيّ ﷺ فَنَزَلَ فِيهِ: ﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ ﴿١١٥﴾ ﴾، وهجاهُ حَسَّانَ بنُ ثَابتٍ حَتَّى رَجَعَ وَكَانَ ذَلِك فِي شَهْرِ رَبِيع سَنة أَرْبَعَةَ مِنَ الهِجْرَة} لُباب النقول في أسباب النزول للسيوطي برقم: (٣٦١)، واتە: ئیبنو سەعد لە (طَبَقَاتِ)ی خۆیدا بە سەنەدی خۆی لە مەحموودی کوڕی لەبید دەگێڕێتەوە دەڵێ: بەشیری کوڕی حاریس هێرشی بردە (یاخود پارێزی برد) بۆ قاتی سەرەوە (عُلّیة: باڵەخانەی پێ دەگوترێ)ی ڕوفاعەی کوڕی زەید مامی قەتادە (قەتادەی کوڕی نوعمان) لە پشتەوە ڕا دیوارەکەی بڕی، وە هەندێ خواردنی تێدا بوو (دەڵێ: جەواڵە[1] ئاردێك بوو) لەگەڵ دوو زرێ کە

---

[1] جەواڵ: شتێکە وەك گونیە لە موو دەچنرێو ئاردو دەغڵو دانەوێڵەی تێدەکرێ.

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media Ameer Office

ئامێرەکانی خۆیان لەگەڵدا بوون، دزینی، قەتادەش چووە لای پێغەمبەر ﷺ هەواڵی پێدا، پێغەمبەریش ﷺ بەشیری بانگ کرد {لێرەدا (بەشیری کوڕی حاریس) دزەکەیە، لە ڕیوایەتەکانی دیکەدا (طوعمەی کوڕی ئوبەیرەق) دزەکەیە} لێی پرسی: تۆ ئەو دزییەت کردوە؟ ئەویش ئینکاریی کرد، وە گوتی: لەبیدی کوڕی سەهل ئەو دزییەی کردوە، کە لەبیدی کوڕی سەهلیش پیاوێك بوو لە خەڵکی مەدینە خاوەن نەسەبو ڕەچەڵەکێکی چاك بوو، (بەڵام دیارە جوولەکە بووە) دوایی خوا قورئانی ناردە خوارو بەشیری بەدرۆ خستەوە، وە بێ خەتایی (براءة)ی لەبیدی دەرخست، ئنجا کاتێ کە قورئان هاتە خوار، وە پێی زانرا، بەشیر ڕایکرد بۆ مەککەو لە ئیسلام هەڵگەڕایەوە، وە لەوێ چووە لای سولامەی کچی سەعد (ڕەنگە بێوەژنێك بووبێ، یان هەرچۆنێك بووبێ ئەوی کردە خانەی خۆی) وە لەوێ دەستی کرد بە شیعر گوتن دژی پێغەمبەر ﷺو مسوڵمانان، ئیدی لەوبارەوە ئەم ئایەتە هاتە خوار ﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ ﴿١١٥﴾ ﴾، وە حەسسانی کوڕی سابیتیش بە شیعر جوابی دایەوە، (دیارە ئەو شیعری لە دژی پێغەمبەرو مسوڵمانان گوتوە، حەسسانیش شاعیرێکی زۆر زەبر دەست بووە بە شیعر جوابی داوەتەوە) تاکو بێدەنگی کرد، (واتە: هێندەی شیعری پێگوتن هەتا وازی هێنا) ئەو ڕووداوەش لە مانگی ڕەبیعی ساڵی چواری کۆچیی دابووە.

ج- {عَنْ قَتَادةَ بْن النُّعمَان: أنَّ هَؤلاءِ الآيَاتِ أُنزِلتْ فِي شَأنِ طُعْمَة بْنِ أبَيْرَق، وَكَانَ طُعْمَة بن أُبيْرَق رجُلا مِنَ الأَنصَارِ، ثُمَّ أَحد بَنِي ظفر، سَرَقَ دِرْعَاً لِعَمِّهِ كَانَت وَدِيعَةً عِنْدَهُ، وَقَدْ خبَأَها فِي جراب دقيقٍ، فجعل الدَقيق يَنتَثِرُ مِنْ خَرقٍ فِيهِ، وَخبّأها عِنْدَ ابَنِ السمين اليَّهُودي، فَالتَمَسوا الدِّرْع عِنْدَ طُعْمَة، فَلَمْ يَجِدُوها، وَحَلَفَ باللَّهِ مَا أَخَذَهَا، وَمَا لَهُ بِهَا مِنْ عِلْمٍ، فَسَاروا في أَثرِ الدَّقِيق حَتَّى انتَهَوا إِلى مَنْزِل اليَّهُودِي فَأَخَذوها، فَقَالَ اليَّهُودي: دَفَعَهَا إِليّ طُعْمَة، وَشَهِدَ لَهُ نَاسٌ، مِنَ اليَّهُودِ بِذَلِك، وَلَكِن طُعْمَة أَنْكَرَ ذَلِك، فَقَالَتْ: بَنو ظفر، وَهُم قوم طُعْمَة: إِنطَلَقُوا بِنَا إِلى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

Youtube/AliBapir
FM Media Ameer Office

فَسَأَلُوهُ أَن يُجَادل عَنْ صَاحِبِهِم، وَقَالُوا: إنْ لَمْ تَفعَلْ هَلَكَ صَاحِبُنَا وَافتضَحَ، وَبَرِيء اليَّهُوديُّ، فَهَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أن يَفعَل وَكَانَ هَوَاهُ مَعَهُم وَيُعَاقِبَ اليَّهوديُّ، فنزلت الآية، وَهَذَا قَول جَمَاعَة مِنَ المُفَسرين}⁽¹⁾، واتە: قەتادەی کوڕی نوعمان دەگێڕێتەوە کە ئەم ئایەتانە (واتە: ئەم یازدە ئایەتە) دەربارەی طوعمەی کوڕی ئوبەیرەق هاتوونەتە خوار، کە پیاوێك بوو لە پشتیوانەکان وە لە (بَنِي ظفر) بووە، زرێیەك دەدزێ کە هی مامی قەتادەی کوڕی نوعمانەو بە ئەمانەت لەلای داناوە، وە زرێیەکە کە دەدزرێ لە جەواڵە ئاردێکدا شاردراوەتەوە، جەواڵە ئاردەکەش کون دەبێو لەو کونەوە ئارد دەڕژێو ڕێچکە دەبەستێ، ئەویش دەیباتە لای ئیبنو سەمین کە کابرایەکی جوولەکە بووەو دەڵێ: ئەو جەواڵە ئاردەم بۆ هەڵگرە، (ناڵێ زرێم دزیوەو زرێیەکیشی تێدایە، دیارە ئەوان زرێکەیان بەلاوە گرنگ بووە، وە ناشزانێ جەواڵە ئاردەکە کونێکی تێبووەو ئارد ڕژاوە ڕێچکەی بەستوە لەو شوێنەی لێی دزیوە تا ماڵی جوولەکەکە) ئەوانیش بۆ زرێکە دەگەڕێن و دەچنە لای طوعمە دەڵێن: زرێکەمان بدەوە، ئەویش سوێند دەخوا دەڵێ: نەزرێکەم بردوەو نە زانیارییشم دەربارەی هەیە، (لە حاڵێکدا کە وەدیعەش بووەو بە ئەمانەت لەلای دانراوە، بەلاّم دیارە ئەوەی لە لای داناوە، پێدەچێ شایەدی نەبووبێ) ئەوانیش بە شوێن ڕێچکەی ئاردەکەدا دەڕۆن، هەتا دەگەنە ماڵی جوولەکەکەو زرێکەو جەواڵە ئاردەکە وەردەگرنەوە، کابرای جوولەکەش دەڵێ: طوعمەی کوڕی ئوبەیرەق ئەو زرێو جەواڵە ئاردەی لە لای من داناون، وە کۆمەڵێکیش لە جوولەکەکان شایەدیی بۆ دەدەن، بەلاّم طوعمە نکووڵیی لەوە دەکات، وە (بَنُو ظفر)یش کە خزمانی طوعمەن دەیانەوێ کە

---

[1] أسباب النزول للنيسابوري، ص: (٩٩،١٠٠)، وە (أسباب النزول)، للواحدي، ص: (١٠٣)، وە سەرنجی (الإستيعاب في بيان الأسباب)، ج: (١)، ص: (٤٩٣ - ٤٩٥)، تأليف: سليم بن عيْد الهلالي و محمد بن موسى آل نصر، بدە، کە بەسەرهاتەکەی بە درێژی هێناوەو گوتوویەتی: (أخرجه الترمذي: (٣٠٣٦)، وابن أبي عاصم في الآحاد والمثاني: (١٩٥٨)، والطبراني في المعجم الكبير: (١٥)، والطبري وابن أبي حاتم في تفسيره: (٥٩٣٣)، والحاكم...).

بەرگریی لە طوعمە بکەن دەڵێن: با بچین بۆ لای پێغەمبەر ﷺ وە داوای لێ دەکەین کە موناقەشە بکاتو بەرگریی لە هاوەڵەکەمان بکات، دەڵێن: (ئەی پێغەمبەر!) ئەگەر وانەکەی ئەوە ڕەفیقەکەمان دەفەوتێو ئابڕووی دەچێ، وە جوولەکەکەش تەبریە دەبێو بێ خەتا دەردەچێ، پێغەمبەریش ﷺ خەریك دەبێ وابکات (نەك لەبەرئەوەی مونافیقەکەی خۆشدەوێو ڕقی لە جوولەکەکەیە، بەڵکو لەبەرئەوەی بەڕواڵەت جەواڵە ئاردەکەو زرێکە لە ماڵی جوولەکەکە بووە)، وە عاطیفەو هەستی لەگەڵ واندا دەبێو بە ڕواڵەت وادەزانێ طوعمە لەسەر هەقەو، خەریك دەبێ سزای جوولەکەکە بدات، بەڵام خوای دادگەر ئەم ئایەتانە دەنێرێتە خوارێو بەرگریی لەو جوولەکە بێ خەتایە دەکات، وە حەقیقەتی کارەکە بەیان دەکات، کە کابرای مونافیق بە ڕواڵەت مسوڵمان، دزی کردوەو بابای جوولەکە بێ خەتایە، وە ئەمە قسەی کۆمەڵێك لە ڕاڤەکەران (مفسِّرین)ی قورئانە.

مانای گشتی ئایەتەکان

وەك پێشتریش باسمان کرد کە ئەم یازدە ئایەتە هەموویان دەربارەی یەك ڕووداو هاتوونەتە خوارێ، ئەویش ئەوەیە کە مسوڵمانێکی مونافیق دزییەك دەکات، بەڵام زۆر بە لێزانانەو زۆر زانانە دزییەکە دەکات، کابرایەك شتێکی بە ئەمانەت لەلا داناوە، بەڵام بەڵگەو شایەدی نیە، دەیباتە لای جوولەکەیەك دەڵێ: بۆم هەڵگرە بۆئەوەی ئەگەر کابرای خاوەن ئەمانەت هات گوتی: بمدەوە بڵێ: ڕاست ناکەی لای من نیە، ماڵەکەم بگەڕێ! ئنجا لە کوێی داناوە؟ لە لای جوولەکەیەك، بەڵام دیارە زرێیەکە لە جەواڵە ئاردێك دایە، وەك پێشتر باسمان کرد، وە جەواڵە ئاردەکە، دیارە کونی تێدابووەو ئاردی لێ ڕژاوە، کە ئەوە بەڵگەیەکی ڕواڵەتیی بووە، بەڵام بایی ئەوە نەبووە ئیسپاتی دەعوایەکەی پێ بکات، بۆیە خوا ﷾ ئەم یازدە ئایەتەی ناردوونە خوار، بەو بۆنەیەوەو بۆ بەرگریی لە جوولەکەیەکی بێ خەتا، وە خەتابارکردنی مسوڵمانێکی مونافیق،

ئەوەش لە حاڵێکدا بووە کە ئەو کاتە جوولەکە لەوپەڕی پیلانگێڕیی دابوونە دژی ئیسلامو مسوڵمانان، لێرەدا بۆمان دەردەکەوێ کە دادگەریی ئیسلام، دادگەرییەکی ڕەهاو موتلەقەو ئیسلام لە مەسەلەی هەقو ناهەقدا جیاوازیی بە مسوڵمانانو نامسوڵمانان ناکات، وە ئەوە کە خوای دادگەر کردوویەتیو یازدە ئایەتی لەسەر بەرگرییکردن لە جوولەکایەتی بە ناهەق تۆمەتبارکراو، ناردۆتە خوار، ئەوە گەورەترین دەرسە بۆ مسوڵمانان، کە ئێمە پەند وەربگرینو بزانین کە لە بواری دادوەریی داو لە بواری هەقو ناهەقدا، ئیسلام فەرق بە مسوڵمانو نامسوڵمان ناکات، وە شەریعەتی ئیسلامی بەدوای بەڵگەدا دەڕوا، نەك بەدوای عاطیفەدا، خوا سبحانه وتعالى دەفەرموێ: ﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ لِتَحۡكُمَ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُۚ وَلَا تَكُن لِّلۡخَآئِنِينَ خَصِيمٗا ﴾، دیارە لێرەدا خوای کاربەجێ پێغەمبەری خاتەم موحەممەد ﷺ دەدوێنێو دەفەرموێ: ئێمە کتێبمان بە هەق بۆ لای تۆ ناردۆتە خوار، تاکو لە نێوانی خەڵکدا دادوەریی بکەی بەو شێوەیەی کە خوا پێشانت دەدا، وە مشتومڕو موناقەشە لەسەر ناپاکان مەکە ﴿ وَٱسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾، وە داوای لێبوردنیش لە خوا بکە، بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە، ئنجا ئایا بۆچی داوای لێبوردن لە خوا بکات؟ چونکە گومانی خراپی بەو جوولەکەیە بردوە، ئەگەرنا خۆ هیچی لێ نەکردوە، لەوە زیاتر کە گومانی خراپی پێ بردو، وایزانی کە ئەو دزییەکەی کردوە، بەڵام لەسەر ئەوەندەش دەبێ داوای لێخۆشبوون لە خوای لێبوردە بکات، کە ئەوە ئەگەر پێغەمبەری خوا نەبێ، پێویستی بە داوای لێبوردن لە خوا ناکات، چونکە هەر کەسێکی دیکەش بێ، دەست دەناسێو ئینسان ڕواڵەت دەبینێ، وە پێغەمبەریش ﷺ، پەنهان نازانێو بەس خوا غەیب زانە، بەڵام دیارە پایەی پێغەمبەر ﷺ هێندە بەرزە، لە شتی ئاوا گچکەش کە لە ئیجتیهادێکدا بە هەڵەدا چووە، لەوەشدا دەبێ داوای لێبوردن لە خوا سبحانه وتعالى بکات ﴿ وَلَا تُجَٰدِلۡ عَنِ ٱلَّذِينَ يَخۡتَانُونَ أَنفُسَهُمۡ ﴾، وە شەڕە قسە

مەکە بۆ بەرگریی کردن لەوانەی کە دەیانەوێ خیانەت لە خۆیان بکەن، واتە: ئینسان کە غەڵەتو گوناهێك دەکات، مانای وایە خیانەتو ناپاکیی لەگەڵ خۆی دەکات، مانایەکی دیکەشی ئەوەیە کە هەر کەسێك خیانەت لە براو خوشکێکی مسوڵمانی بکات، مانای وایە وەك خیانەتی لە خۆی کردبێ وایە ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا﴾، بێگومان خوا هەر کەسێکی کە زۆر خیانەت بکاو زۆر گوناهکاربێ خۆشی ناوێ، کەواتە: خوای پەروەردگار کە خیانەتکاران‌و گوناهکارانی خۆش ناوێن، ئەدی چ هەڵوێستێکی بەرانبەریان هەیە؟ ئاشکرایە کە ڕقی لێیان هەڵدەستێ‌و دەیانبوغزێنێ ﴿يَسْتَخْفُونَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ ٱللَّهِ﴾، ئەوانەی خۆیان لە خەڵکی پەنهان دەکەن کاتێ پیلان دەگێڕن، بەڵام خۆیان لە خوا پەنهان ناکەن واتە: ناتوانن خۆیان لە خوای بەرز بشارنەوە، ﴿وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَىٰ مِنَ ٱلْقَوْلِ﴾، وە خوا لەگەڵیان دایە کاتێك قسەیەك ڕێك دەخەن کە خوا پەسندی ناکات، جا ئایا قسە ڕێکخستنەکە چی بوو؟ دیارە لێرەدا واتای ئایەتەکان گشتییە، بەڵام هۆی هاتنە خوارەوەکەی تایبەتییە، واتە: ئەم ئایەتانە ئەوە دەگەیەنن کە دەبێ ئینسان خۆی بپارێزێ لە ڕێکخستنی قسەیەکی ناڕاست، بۆ بەداو وەکردنی کەسێکی بێ خەتا، یان بۆ خۆ تەبریە کردن، لە کاتێکدا کە هەڵەیەکی کردوە، بۆچی؟ چونکە خوا دەفەرموێ: خوا لەگەڵیان دایە کە بە شەو پیلان دەگێڕن‌و، قسەیەك ڕێك دەخەن کە بۆ خوای بەرزو مەزن پەسند نیە، ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا﴾، وە خوا دەورە دەری ئەوەیە کە دەیکەن، واتە: دەورەی هەموو هەڵسوکەوتەکانی ئەوانی داوە، بە زانیاریی، بە دەسەڵاتی، بە ویستی هیچ شتێکی لێ ون نابێ، پاشان خوای بێ وێنە ڕوو لە پێغەمبەر ﷺ دەکات وە لەوانەش کە بەتەمابوون بەرگریی بکەن لەو کابرا خەتابارەو

دەفەرموێ: ﴿ هَٰٓأَنتُمۡ هَٰٓؤُلَآءِ جَٰدَلۡتُمۡ عَنۡهُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا ﴾، وشەی (ها) لێرەدا بۆ ئاگاداركردنەوەیە، یانی: ئەوە دامانن ئێوە لە ژیانی دنیادا موناقەشەتان لەسەر ئەواندا كردو شەڕەقسەتان لەسەریان كرد، بۆئەوەی كە بێ خەتایان دەربێنن، وە بە ناهەق بەرگرییان لێ بكەن ﴿ فَمَن يُجَٰدِلُ ٱللَّهَ عَنۡهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ ﴾، ئەدی لە ڕۆژی قیامەتی كێ موناقەشە لەگەڵ خوادا دەكات لەسەریان؟ چونكە خوا بە هەموو شتێ ئاگادارەو لەبەرئەوەی ئێوە نازانن، بۆیە ئەوان دێن موناقەشەتان لەگەڵدا دەكەن، كە كابرا بێ خەتایە، بەڵام خوا ﷻ ئاگاداری هەموو شتێكەو پەنهان زانە ﴿ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ وَكِيلٗا ﴾، یان لە ڕۆژی قیامەتدا كێ دەبێتە وەكیلیان‌و كێ دەبێتە پارێزەریان‌و پشتیوانیان؟

ئنجا خوا ﷻ بینا لەسەر ئەوە چەند شتێك دادەڕێژێ‌و چەند حوكمێك دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا أَوۡ يَظۡلِمۡ نَفۡسَهُۥ ثُمَّ يَسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾، دوای ئەوە خوا ﷻ هەڕەشەی توند دەكات لە خیانەت‌و لە ناپاكیی‌و لە دزیی‌و، وە لە كەسانێك كە دیفاع دەكەن لە ناپاكان، ئنجا دەرگای گەڕانەوەو پەشێمانبوونەوە دەكاتەوەو دەفەرموێ: وە هەر كەسێك خراپەیەك بكات، یان ستەم لە خۆی بكات، دوایی داوای لێبوردن لە خوا بكات، دەبینێ كە خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە، كەواتە: هەرچەندە ئینسان خراپەی هەبێ، وە ستەمی هەبێ، بەڵام مادام داوای لێبوردن لە خوا بكات‌و پەشێمان بێتەوە، خوای بە بەزەیی دەبینێ كە لێبوردەو بە بەزەیی یە، ﴿ وَمَن يَكۡسِبۡ إِثۡمٗا فَإِنَّمَا يَكۡسِبُهُۥ عَلَىٰ نَفۡسِهِۦۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، لە ئایەتی پێشێدا باسی ئەوە دەكات كە هەر كەسێك هەر جۆرە خراپەیەك بكات، لە نێوانی خۆی‌و

خەڵکدا، یان لە نێوانی خۆی‌و خوادا، بەمەرجێ بگەڕێتەوە لای خواو داوای لێبوردن بکات، وەبەر عەفوو لێبوردن‌و بەزەیی خوادا دەکەوێ، ئنجا لەم ئایەتەیاندا باسی ئەوە دەکات کە زەرەری گوناح بۆ خاوەنەکەی دەگەڕێتەوە: وە هەر کەسێك هەڵەیەك بە دەست بێنێ، یان گوناهێك بکات، پاشان بیەوێ بیخاتە سەر بابایەکی بەریی‌و بێتاوان‌و، ئەوی پێ تۆمەتبار بکات ﴿ فَقَدِ ٱحۡتَمَلَ بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ﴾، ئەوە بوختانی کردوە، بوختان ئەوەیە کەسێك بە شتێك تۆمەتبار بکەی کە نەیکردبێ ﴿ وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ﴾، گوناهێکی ئاشکراشی کردوە، واتە: هەم بوختانی کردوە، هەم گوناح، کە ئێمە دوایی لە مەسەلە گرنگەکاندا چەمکی ئەو وشانە دەتوێژینەوە ﴿ وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ وَرَحۡمَتُهُۥ لَهَمَّت طَّآئِفَةٞ مِّنۡهُمۡ أَن يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيۡءٖ ﴾، ئنجا ئەوە دەخاتە بەرچاوی پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ئەگەر بەخشش‌و بەزەیی خوا لەسەر تۆ نەبووایە، دەستەیەکیان دەیانویست کە تۆ گومڕا بکەن‌و ڕێت لێ تێکبدەن‌و سەرت لێ تێکبدەن، وە جوولەکەیەکی بێ خەتات پێ بە دز دەربێنن، کە دزییشی نەکردوە، بەڵام بێگومان هەر خۆیان سەر لێ دەشێوێنن‌و گومڕا دەکەن ﴿ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيۡءٖ ﴾، وە هیچ زیانێك لە تۆ نادەن، ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی پێغەمبەر ﷺ هەرگیز هەڵەی نەکردوەو، گوناهی نەکردوەو، خوا پاراستوویەتی‌و ئاگای لێی بووە، وێڕای ئەوە کە بۆخۆی فیطرەت‌و ئیمان‌و تەقوایەکەی لە لووتکەدا بووەو ڕێی لێ گرتوە، گوناح بکات، ئەو شتانەش کە نەك لەبەر بێ تەقوایی، بەڵکو لەبەر ئاگا لێ نەبوون‌و لەبەرئەوەی کە غەیب نازانێ، خەریك بووە تووشی هەڵەبێ، خوای پەنهانزان ئاگاداری کردۆتەوەو نەیهێشتوە بە هۆی بێئاگاییشەوە تووشی هەڵە ببێ ﴿ وَأَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ ﴾، وە

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

خوا دایبەزاندۆتە سەر تۆ کتێبو حیکمەت، دوایی باسی دەکەین کە کتێب واتە: شەریعەتو حیکمەت واتە: ئەو ڕەوشتو بەها بەرزو جوانو ئەدەبە پەسندانەی کە لە قورئان وەردەگیرێن، واتە: کیتابو حیکمەت هەردووکیان نێوەڕۆكو ناواخنی قورئان پێکدێنن، چونکە قورئان دەبێ بە دوو بەش، بەشێکی یاساکانن، بەشێکی دیکەی بەهاکانن ﴿ وَعَلَّمَكَ مَا لَمۡ تَكُن تَعۡلَمُ ﴾، وە خوا شتێکی فێری تۆ کرد کە تۆ نەتدەزانیو نەشدەگونجا بیزانی، ئەگەر وەحییت بۆ نەهاتبایە، ﴿ وَكَانَ فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ عَظِيمًا ﴾، وە بەخششو چاکەی خوا لەسەر تۆ زۆر مەزنە.

ئنجا خوای پەروەردگار باسی ئەوە دەکات لەبەرئەوەی ئەوانە دیارە بە فسکەفسكو بە چپەچپ ئەو پیلانو فێڵەیان ساز کردوە، وە واش پێدەچێ کە کابرای خائین بە تەنێ نەبووبێو خەڵکێکی دیکە هەبووبێ تەگبیرکەری بووبێ، بۆیە حوکمێکی گشتی لەوە وەردەگرێو دەفەرموێ: ﴿ لَّا خَيۡرَ فِي كَثِيرٖ مِّن نَّجۡوَىٰهُمۡ ﴾، هیچ خێرو بەرژەوەندییەك نیە لە زۆربەی چپەچپیانداو، لە زۆربەی قسەی پەنهانیاندا ﴿ إِلَّا مَنۡ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوۡ مَعۡرُوفٍ أَوۡ إِصۡلَٰحِۭ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ ﴾، مەگەر کەسێك فەرمان بکات بە ماڵ بەخشینو هاوکاریی ماددیی، یاخود بە چاکەکاریی مەعنەویی، یاخود بە ئاشتەوایی لە نێوان خەڵکدا واتە: مەگەر لەو سێیانەدا پەنا ببرێتە بەر چپەچپو قسەی پەنهانو تەگبیرکردن بە شەو، ئەگەرنا دروست نیە چپەچپ بکرێتو قسەی پەنهان بکرێ، مەگەر بۆ بەرژەوەندییەك کە بەرژەوەندییەکەش، یان لە هاوکاریی ماددیی دایە، یان لە هاوکاریی مەعنەوییو قسەی باش، یان لە ئاشتەواییو پێکهێنانەوەی خەڵکدا ﴿ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ ٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِ ٱللَّهِ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمًا ﴾، هەر کەسێکیش هەرکامێك لەوانە بکات بۆ

وەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خوا، ئەوە لەمەو دوا پاداشتێکی مەزنی دەدەینەوە، واتە: ئەو کارە چاکانەش ئەگەر بە خوا پێ مەبەستبوونەوە نەبن‌و، تەنها بۆ خوا نەبن، ئەوانیش دیسان خاوەنەکانیان دەبنە سەپانی پووشی‌و هیچیان پێ نابڕێ.

لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴾، وە هەر کەسێك دوای ئەوەی ڕێنمایی خوای بۆ ڕوون بۆتەوە، دووبەرەکێی پێغەمبەر ﷺ بکات، وە بکەوێتە شوێن ڕێبازێك جیا لە ڕێبازی ئیمانداران، ئەوە حەواڵەی خۆی دەکەین، وە دەشیخەینە دۆزەخەوەو لەوێدا دەیبرژێنین، وە خراپترین سەرەنجامیش دۆزەخەوە، واتە: ناپاکیی کردن‌و دزیی کردن‌و بەرگریی کردن لە ناپاکان‌و دزان‌و، پیلانگێڕیی بۆ بە داوەوە کردنی خەڵکی بێ خەتا، هەموو ئەوانە، بە دووبەرەکی کردن لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ، وە بە لادان لە ڕێبازی ئیمانداران لە قەڵەم دەدرێن، وە هەر کەسێکیش ئەوە بکات لە دنیادا خوای دادگەر حەواڵەی خۆی دەکات، وە لە دواڕۆژیشدا خراپترین جێگاو سەرەنجامی هەیە کە دۆزەخە.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ ﴾، ئێمە کتێبمان دابەزاندوە بۆ سەر تۆ بە هەق، ئەم ڕستە قورئانییە سێ هەڵوەستەی کورتی لە بەرانبەردا دەکەین:

هەڵوەستەی یەکەم: زۆر کەس ئەو پرسیارەی کردوە، کە ئایا بۆچی خوای باڵادەست وشەی: ﴿ إِنَّآ ﴾ بەکاردێنێ، خۆ خوا یەکێکە؟ لە زۆر شوێنان وادەفەرموێ: بۆ وێنە: ﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ (٣) ﴾ الدخان، ﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ (١) ﴾ القدر، ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ (٩) ﴾ الحجر، وەڵامەکەی ئەوەیە کە: لە زمانی عەرەبیدا کەسێك بیەوێ خۆی بە گەورە پێشانبدا، ڕاناوی کۆ (ضمير الجمع) بۆخۆی بەکاردێنێ، کەواتە: خوای بێ هاوەڵ کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّآ ﴾ واتە: ئێمە، وە لە زمانی عەرەبیدا ئەگەر کەسێك ڕاناوی کۆ بۆخۆی بەکاربێنێ ئەوە (تَعظِيم)ی خۆی دەکات، جا ئایا کێ لە خوا مەزنترو گەورەترە؟ کێ لە خوا شایستەترە بۆئەوەی خۆی بە گەورەو مەزن پێشانبدا؟ بێگومان گەورەو مەزنو بەرزی ڕەها (مُطلَق) بەس خوایە، بەڵێ حیکمەتو نهێنی ئەو جۆرە تەعبیرە، هەر ئەوەیە کە خوای گەورەو مەزن خۆی بە گەورەو مەزن پێشانبدات، کە دیارە خوا بەپێی عەقڵی ئێمە قسان دەکاتو، کۆمەڵێکیش لە یەکێك گەورەترن، بۆیە خوای کاربەجێ ڕاناوی کۆی بۆخۆی بەکاردێنێ، بۆئەوەی بزانین کە خوای پەروەردگار خاوەنی ئەوپەڕی گەورەیی و بەرزیی و مەزنییە.

هەڵوەستەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ أَنزَلْنَآ ﴾، بۆچی دەفەرموێ: ﴿ أَنزَلْنَآ ﴾، دامانبەزاندوە ناردوومانەتە خوار؟ لەبەرئەوەی خوای بێ وێنە لە ڕووی مەعنەوییەوە خاوەنی بەرزترین پلەو پایەو مەقامە، پاشان خوای تاكو پاك لەسەر بارەگای خۆیەتی بەو شێوەیەی کە بۆ خوا شایستەیە، وە لە سەرووی دروستکراوەکانی خۆیەتیو، لە دەرەوەی بازنەی دروستکراوانی خۆیەتی، وە خوا خاوەنی ئەوپەڕی بەرزییە، بۆیە دەفەرموێ: دامانبەزاندوە، ناردوومانەتە خوار.

هەڵوەستەی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ ﴾، وشەی: ﴿ بِٱلْحَقِّ ﴾ دوو واتای هەن: واتە: ئەم قورئانەمان دابەزاندوە هەقی لەنێو خۆیەوە گرتوە ﴿ بِٱلْحَقِّ ﴾: (أي متلبساً بالحق) واتە: هەقی گرتۆتە نێوخۆی، واتای دووەم: ﴿ بِٱلْحَقِّ ﴾: (إنزالاً حقّاً) واتە: دابەزینێکی هەقە، ئەم قورئانە هەر ئایەتێکی بە شێوەیەکی ڕێكو ڕاست دابەزیوەو شێوەی دابەزینەکەی لە کاتی خۆیدا بووە، وە ئامانجی خۆی پێکاوە، کەواتە: ﴿ بِٱلْحَقِّ ﴾ دوو واتای هەن:

یەکەم: ئەم قورئانە، ئایەت بە ئایەتیو ڕستە بە ڕستەیو وشە بە وشەی، هەقی لەنێودا هەیەو، هەمووی ڕاستو هەقو تێرو تەواوە.

دووەم: وە شێوەی دابەزینەکەیو، کاتەکەیو، ئەو ئامانجەی کە بۆی دابەزیوە، ئەویش هەقە.

مەسەلەی دووەم: کە خوا دەفەرموێ: ﴿ لِتَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُ ﴾، بۆئەوەی لە نێوان خەڵکدا دادوەریی بکەی بەو شێوەیەی کە خوا پێشانت دەدا، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە قورئان بۆ دادوەرییو حوکمکردن هاتوە، بۆ ئەوە هاتوە کە حاکم بێ، پاشان پێشاندانی خوا سبحانه وتعالى بۆ

پێغەمبەر ﷺ پێشاندانی دڵیی (قَلْبي)و عەقڵییە، نەك پێشاندانی چاویی (بَصَرِی) واتە: خوای كاربەجێ كە دەفەرموێ: ﴿بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُ﴾، بەو شێوەیەی كە خوا پێشانت دەدا، واتە: پێشانی عەقڵ‌و دڵتی دەدات، نەك پێشانی چاوتی دەدا، ئەوە لەلایەك، پاشان پێشاندانی خوا ﷾ هەم (وحي) دەگرێتەوە هەم كۆشش (إجتهاد)یش، واتە: هەم ئەو شتانەی كە خوا دەقی لەسەر ناردوون، هەم ئەو شتانەی كە پێغەمبەر ﷺ كۆششی كردوەو بیری كردۆتەوە بۆئەوەی بگاتە هەق، هەردووكیان دەگرێتەوە، بە بەڵگەی چی؟ بە بەڵگەی ئەم فەرمایشتە: ﴿عَن أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَبِيِّ ﷺ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَنَّهُ سَمِعَ خُصُومَةً بِبَابِ حُجْرَتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: أَلا إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّما أَقْضِي بِنحو مَا أَسْمَعُ وَلَعَلَّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلحنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ، فَأَقْضِي لَهُ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَحْمِلْهَا أَوْ يَذَرْهَا} رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٢٤٥٨)، وَمُسْلِم بِرقم: (٤٤٤٨)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٣٥٨٣)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٥٤٠١)، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (٢٣١٧)، واتە: ئوممو سەلەمە (دایكی ئیمانداران‌و خێزانی پێغەمبەر ﷺ) خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ گوێی لە مشتومڕو دەنگەدەنگی كۆمەڵە كەسێك بوو كە ناكۆك بوون، هاتنە بەر دەرگای پێغەمبەر ﷺ، پێغەمبەری خواش چووە دەرێ پێی فەرموون: ئاگاداربن! من بەشەرێكم، منیش ئینسانم، وە بەو پێیەی كە دەبیستم بڕیار دەدەم‌و دادوەریی دەكەم، وە ڕەنگە هەندێكتان قسەزانتربن لە هەندێكتان (هەبێ باشتر بتوانێ قسەی خۆی بكات، تەنانەت ئەگەر لەسەر ناهەقیش بێ، وا خۆی پێشاندەدا كە لەسەر هەقە، ئەوەی دیكە ڕەنگە زارو زمانێكی وای پێوەنەبێ، كە لەسەر هەقیش بێ، نەتوانێ هەقی خۆی بسەلمێنێ) ئنجا هەر كەسێك من هەقی مسوڵمانێكم پێدابێ، بابزانێ ئەوە پارچەیەك ئاگری پێ دەدەم، جا با هەڵیبگرێ یان وازی لێ بێنێ، واتە: ئەگەر دوو نەفەر ناكۆكییان بوو، یان كۆمەڵێك ناكۆكییان بوو، من

گوێیان لـێ دەگـرم، ڕەنگە یەکێکیان زمان لووسترو قسـەزانـتـر بـێو ناهـەقیش بـێ، بـەڵام مـن وابـزانم هەقیـەتیو هەقەکەی پـێ بـدەم، با بزانـێ ئـەوە بۆی حەڵاڵ نیـە، با منیش بڕیـارم بۆ دابـێ بـە گـوێرەی ڕواڵـەتی شـەرع، بـەڵام لـە لای خــوا بــۆی نـابـێ بـە هــەق، وە با بـزانــێ کـە پارچـەیەك لـە ئـاگری بـۆ دەبـڕن، وە لە دۆزەخدا تووشـی سـزا دەبێ.

کەواتـە: لێـرەدا ئەمـە ئـەوە دەگـەیەنێ کـە ئـەوەی پێغەمبــەر ﷺ یـش ئیجتیهـادی بۆ کردوە، هەر لەوەیە کە خوا پێشانی دەداو بـە ڕواڵـەت حوکـم دەکـات، بەڵام لـە لای خـوای دادگـەر هـەق چـۆنە هەر وایـە.

مەسـەلەی سـێیەم: کـە دەفـەرموێ: ﴿وَلَا تَكُن لِّلۡخَآئِنِينَ خَصِيمًا﴾، واتـە: تـۆ موناقەشـەکەرو مـشـتومڕکەر مەبــە بـۆ ناپـاکان، واتــە: بـەرگریی ناهـەق لـە موخـەننـەتو ناپاکان مەکـە، ئەمـە ئـەوەی لــێ وەردەگـیرێ کە هیچ کەسـێك بـۆی نیــە بـە هـیچ شـێوەیەك دیفـاع لـە کەسـێك بکـات کـە دەزانـێ لەسـەر ناهەقە، وە ئەمە ئەوەشـی لـێ وەردەگیرێ لـەم ڕۆژگـارەی ئێمـەدا کە پارێــزەر (مُحامي) هـەن، ئـەو پـارێزەرانە بۆیـان نیـە تەبـەنیی قەزیەیەك بکـەن، کـە دەزانن خاوەنەکـەی ناهــەقە، با پــارەی زۆریـشـیان بداتــێ، یەکـێك کێـشەی زەوییــەکی هــەیە، کێـشـەی خانووێکــی هـەیــە، لەگـەڵ خزمـی، یـان لەگـەڵ بێگـانەدا، دەشـزانێ کـە لەسەر ناهەقـە، بـەڵام زۆر دەوڵەمەنـدەو دەچـێ زیاتر لـەوەش کـە موڵکەکـە دەیهێنــێ دەیدا بـە موحامییــەكو دەڵــێ: هــەرچی قوەتـت هـەیە بیخـەکار، بەس لە بابای بەرانبـەرم ببەمـەوە، ئـەوە لـەو حاڵـەدا ئـەو موحامییـە دروست نیـە ئـەو کـارە بکات، مـادام دەزانـێ شـتەکەی ناهەقـە دروســت نیـە تەبـەننیی بکـاتو ئـەو پارەیەشــی لــێ قەدەغـە دەبـێ، خـوای دادگەریش فەرموویـەتی: ﴿... وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ...۝٢﴾ المائدة، واتە: وە لەسـەر گوناهو دەسـتدرێژیی هاوکاریی یەکدی مەکـەن.

مەسەلەی چوارەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَٱسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ ﴾، داوای لێبوردن لە خوا بكە، هەندێك لە توێژەرەوان ئەوەیان لێبووە بە ئیشكالێك: ئایا پێغەمبەر ﷺ بۆچی داوای لێبوردن لە خوای لێبوردە بكات، چونكە داوای لێبوردن لە خوا، مانای وایە ئینسان گوناهی كردوە، جا ئایا پێغەمبەر ﷺ لێرەدا گوناهەكەی چییە؟ لە وەڵامدا دەڵێین: شتێك كە بە زاراوی ئێمە بە گوناح دادەنرێ، پێغەمبەر ﷺ لێرەدا دیار نیە هیچ گوناهێكی كردبێ، بەڵكو ئەوەی بۆ پێغەمبەر بە هەڵە دانراوە، نەك گوناح، وە پێویستی بەوە بووە كە داوای لێبوردن لە خوا بكات، ئەوەبوو كە گومانی خراپی بە جوولەكەكە بردو، وایزانی دزیی كردووەو لەوەشدا ناهەقی نەبوو، چونكە شتە دزراوەكە لەماڵی ئەودا بوو و لە دەستی ئەودا گیرا بوو، بەڵام تەنانەت ئەوەش خوای گەورە ئامۆژگاریی پێغەمبەر ﷺ دەكات كە جارێكی دیكە وردتربە زوو بڕیار مەدە، وە ئاگات لە دڵی خۆت بێ، گومانی خراپ بە خەڵكی مەبە، هەتا شتەكە تەواو ساغ دەبێتەوە، كەواتە: با كەس وانەزانێ لێرەدا

ئەو ﴿ وَٱسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ ﴾، داوای لێبوردن لە خوا بكە، بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كە پێغەمبەر ﷺ لەو مەسەلەیەدا، یان لە هەر مەسەلەیەكی دیكەدا، تووشی گوناهێك بووە، واتە: شتێك زانیویشیەتی گوناهەو كردووشیەتی، نەء، ئەوپەڕی پێغەمبەر ﷺ تووشی هەڵە بووە واتە: شتێك بە جۆرێك لێی حاڵی بووە، بەڵام واش دەرنەچووە، وەك بۆخۆشی لە فەرموودەكەی پێشووتردا كە لە ئوممو سەلەمەوە هێنامان، فەرموویەتی: جاری وایە بڕیار دەدات بۆ كەسێك، بەڵام لە واقیع دا هەق بەجۆرێكی دیكەیە، كە ئەوە دیارە وەك لەم فەرمایشتەدا هاتوە، كە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ﴿إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ وَأَصَابَ، فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ فَأَخْطَأَ، فَلَهُ أَجْرٌ وَاحِدٌ﴾ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٧٣٥٢)، وَمُسْلِم برقم: (١٧١٦)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٥٧٤)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٠٦٠)، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، واتە: دادوەر كاتێ ئیجتیهاد دەكات (واتە: بیردەكاتەوەو كۆشش

دەكات) ئەگەر پێكـای، دوو پاداشـتی هـەن، وە ئەگـەر نەیپێکـا، پاداشـتێكی هـەر هەیـە، واتـە: پێغەمبـەر ﷺ پاداشـتێكی هـەر هەبووە لەوەشدا كە نەیپێكـاوە، بـەڵام خـوای بـەرزو مـەزن لەبەرئـەوەی مـەقامی پێغەمبـەر ﷺ زۆر بـەرزە، پـێی فەرمووە داوای لـێبـوردن لە خوا بكەو، جارێكی دیكە وردتربە، بۆئـەوەی تووشی تەنانـەت ئەو هەڵە بچووكانەش نـەبی.

مەســـەلەی پێنجـــەم: كـە دەفــەرموێ: ﴿ يَخۡتَانُونَ أَنفُسَهُمۡ ﴾، ئەمــە ئــەوە دەگەیەنـێ كە گونـاح كـردن خیـانەت لـە خـۆ كردنـە، كاتێـك ئینـسان گونـاح دەكـات، ناپاكـیی لەگـەڵ خـۆی دەكـات، واتـە: هـەر گوناهێـك كە دەیكـەی ئـەوە خیانـەتت لـە خـۆت كـردووەو خـۆت تووشـی سـزا كـردوە، یـاخود مەبەسـت لـە: ﴿ أَنفُسَهُمۡ ﴾، واتە: مـسوڵمانان، وەك لـە شـوێنی دیكـەدا دەفـەرموێ: ﴿ لَّوۡلَآ إِذۡ سَمِعۡتُمُوهُ ظَنَّ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بِأَنفُسِهِمۡ خَيۡرٗا وَقَالُواْ هَٰذَآ إِفۡكٞ مُّبِينٞ ١٢ ﴾ النور، واتـە: دەبووایـە پیـاوانی ئیمـانداراو ئافرەتـانی ئیمـاندار گومـانی باشیان بـە خۆیـان بـبردایە، كە مەبەسـت لـە (أنفـسهم) هاوسـەری بەڕێـزی پێغەمبـەرە ﷺ دایكمان عائیـشە خـوا لـێی ڕازی بـێ، كەواتـە: لێـرەدا مـسوڵمانانیش وەك نەفسی خۆتـن، كاتێـك كـە تـۆ گوناهێـك بەرانبـەر بـەوان دەكـەی، وەك ئەوەیـە، بەرانبـەر بە خۆتت كـردبێ.

مەسـەلەی شـەشـەم: كـە دەفەرموێ: ﴿ يَسۡتَخۡفُونَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَلَا يَسۡتَخۡفُونَ مِنَ ٱللَّهِ ﴾، خۆیان لە خەڵك پەنهان دەكەن، بـەڵام خۆیـان لـە خـوا پەنهـان ناكـەن، واتـە: دەتوانـن لـە خـەڵـك خۆبـشارنـەوەو چـاوی خـەڵـك نەیانبینـێ، بـەڵام نـاتـوانن خـۆیان لـە خـوا بشارنـەوە، جـا ئـایا ئەمـە چـی لـێ وەردەگیـرێ؟ واتـە: چۆن شـەرم لە خـەڵكی دەكـەی لە پـێش چـاوی خـەڵكی گوناهان ناكـەیو، غەڵـەتان ناكـەیو خـۆت دەشـاریەوە تـاوەكو نـەتبینن، ئـەدی بۆچـی خــۆت لـە خـوا ناشـاریەوە؟ واتـە: چۆن لـە شـەرمی خـەڵكی گوناهـان ناكـەی، لـە شـەرمی

FM/AliBapir
YouTube/AliBapir1
FM/Media/Ameer/Office

خواش گوناهان مەکە، چونکە خۆ لە خوا ناشاردرێتەوە، ئنجا دیارە هەر وایەو هیچ کەس لەبەرچاوی خەڵکی گوناهان ناکاتو خۆی دەشارێتەوە، کەواتە: چۆن لەبەرچاوی خەڵکی پێت عەیبە گوناهان بکەی‌و، شەرم لە خەڵکی دەکەی، ئەو شەرمەش لە خوا بکە، دیارە ئەگەر شەرمیشت لە خوا کرد، نە بە دزیی‌و نە بە ئاشکرا گوناهان ناکەی، چونکە خۆ هیچ کەس هیچ کاتێ ناتوانێ خۆی لە خوای زاناو ئاگادار پەنهان بکاو بشارێتەوە.

مەسەلەی حەوتەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَهُوَ مَعَهُمۡ إِذۡ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرۡضَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ﴾، وە خوا لەگەڵیاندایە کە قسەیەك رێك دەخەن‌و بەپیلان سازی دەکەن، کە خوا پەسندی ناکات‌و پێی خۆش نیە، ئەمە وەك ئەو ئایەتەی ژمارە (٧) سوورەتی (المجادلة) وایە کە دەفەرموێ: ﴿... مَا يَكُونُ مِن نَّجۡوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمۡ وَلَا خَمۡسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمۡ وَلَآ أَدۡنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمۡ أَيۡنَ مَا كَانُواْ ...⑦﴾، دەفەرموێ: چپەچپی سێ کەسان نیە، مەگەر خوا چوارەمیانە، وە هەر پێنج کەسێك چپەچپ بکەن، خوا شەشەمیانە، وە کەمتر لە سێ کەس‌و چوار کەس‌و، وە ئەگەر زیاتر لە پێنج‌و شەش کەسیش چپەچپ‌و فسکەفسك پێکەوە بکەن، خوا لەگەڵیاندایە لە هەر جێیەك بن، کە ئەمە بەڕاستیی بەرێزان! ئەگەر ئینسان ئیمانی بەوە هەبێ، قەت ناتوانێ قسەیەکی غەڵەت بکات، نە بۆخۆی بە تەنیاو نە لەگەڵ خەڵکی دیکەش، وە نە بە ئاشکراو نە بە پەنهانیی.

مەسەلەی هەشتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا أَوۡ يَظۡلِمۡ نَفۡسَهُۥ ثُمَّ يَسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾، هەر کەسێك خراپەیەك بکات، یاخود ستەم لە خۆی بکات، دوایی داوای لێبوردن لە خوا بکات، دەبینێ خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە، ئەم ئایەتە بە بۆچوونی من یەکێکە لەو ئایەتانەی

که له هەموو ئایەتەکان زیاتر ئومێد بەخشن بۆ گوناهباران‌و بۆ خەتاباران‌و بەهەڵەداچووان، بۆچی؟ چونکە گوناح دوو جۆره: یان له نێوانی خۆت‌و خەڵکدا گوناح دەکەی، یان له نێوانی خۆت‌و خوادا، که دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا ﴾، واته: هەر شتێك که بۆ خەڵکی خراپ بێ‌و خەڵك پێی خراپ بێ، کەواته: ئەوه نێوانی خۆت‌و خەڵك ﴿ أَوۡ يَظۡلِمۡ نَفۡسَهُۥ ﴾ یاخود گوناهێك دەکەی له نێوانی خۆت‌و خوادا، که هەر بۆخۆت خراپەو زوڵم له خۆت دەکەی، کەواته: گوناح ئەو دوو جۆرەیە، جا خوای بەخشنده بۆ هەردوو جۆرەکه دەفەرموێ: هەرکامێکیان بکات ﴿ ثُمَّ يَسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾، دوایی داوای لێبوردن له خوا بکات، دەبینێ خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە، کەواته: به داوای لێبوردن له خوا کردن‌و گەڕانەوه بۆ لای خوا، له هەردوو جۆره گوناهەکان ئینسان دەربازی دەبێ.

کۆتایی ئەم مەسەلەی هەشتەمە بەم فەرمایشته دێنین: ﴿عَنْ عَلِيٍّ ﵁ قَالَ: كُنْتُ إِذَا سَمِعْتُ حَدِيثًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَفَعَنِي اللَّهُ بِمَا شَاءَ مِنْهُ، وَإِذَا سَمِعْتُهُ مِنْ غَيْرِهِ حَلَّفْتَهُ، وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ، وَصَدَقَ أَبُو بَكْرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا ثُمَّ يَتَوَضَّأُ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، وَيَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِلاَّ غَفَرَ لَهُ، ثُمَّ تَلاَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿ وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا ﴾﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (١٥٢١)، وَصَحَّحَهُ الألبانِي، واته: عەلی کوڕی ئەبو طالب خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: من هەر فەرمایشتێکم له پێغەمبەری خوا ﷺ ببیستایه، خوا سوودی پێ دەگەیاندم بە هۆی ئەو فەرمایشتەوه (واته: جێبەجێم دەکرد)، وه ئەگەر بۆخۆم فەرمایشتەکەم له پێغەمبەر ﷺ نەبیستبایەو له یەکێ له هاوەڵەکانم ببیستایه، لێم وەرنەدەگرت تا سوێندم نەدابایه (سوێندم دەدا به خوا ئایا ئەوەت له پێغەمبەر ﷺ بیست) وه ئەبو بەکر قسەی بۆ کردم‌و ئەبو بەکریش ڕاست دەکات (واته: ئەبو بەکر خوا لێی ڕازی بێ، پێویستی نەکردووه که سوێندی بۆ بخوات که ئەوەی له

پێغەمبەر بیستوە) گوتی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: هیچ بەندەیەك نیە گوناهێك بكات، پاشان دەستنوێژ بگرێو دوو ڕكات بكات، وە داوای لێبوردن لە خوا بكات، مەگەر لێی دەبوورێ، دوایی ئەو ئایەتەی خوێندەوە: ﴿ وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا أَوۡ يَظۡلِمۡ نَفۡسَهُۥ ثُمَّ يَسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾، هەر كەسێك خراپەیەك بكات، یاخود ستەم لەخۆی بكات، پاشان داوای لێبوردن لە خوا بكات، ئەوە دەبینێ خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە، خوا بە لوتفو كەرەمی خۆی لەگەڵ ئێمەش بە بەزەیی بێ.

مەسەلەی نۆیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَكۡسِبۡ خَطِيٓـَٔةً أَوۡ إِثۡمٗا ثُمَّ يَرۡمِ بِهِۦ بَرِيٓـٔٗا فَقَدِ ٱحۡتَمَلَ بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ﴾، وە هەر كەسێك گوناهێك بەدەست بێنێ، ئەوە بە زەرەری خۆی وەدەستی دێنێ، وشەی (كَسب) دەڵێ: (مَا يَجرُّ بِهِ الإنسَان إلى نفسِهِ نَفْعًا أو يدفع عَنْهُ ضَرًّا) وشەی (كَسب) كە لە كوردییدا واتە: وەدەست هێنان، بە هەر شتێك دەگوترێ كە ئینسان قازانجێكی پێ بۆ خۆی دەستەبەر بكات، یاخود زیانێكی پێ لەخۆی دووربخاتەوە، لێرەدا خوای میهرەبان ئەو ڕاستییە دەخاتە ڕوو، كە گوناحو تاوانو سەرپێچیو لادان، بۆ خودی ئینسان زەرەری هەیە، ئەگەرنا خوای بەرز لەوە بەرزترو مەزنترە كە بە گوناحو لادانی ئێمە زەرەرمەندبێ، یاخود بە چاكەو طاعەتی ئێمە بەهرەمەندبێ، كەواتە: خوا بۆچی گوناهەكانی قەدەغە كردوون؟ لەبەرئەوە كە بەندەكانی خۆی خۆشدەوێ، وە بەزەیی پێیاندا دێ، وە لەگەڵیاندا بە پەرۆشەو، دەیەوێ تووشی شتێك نەبن، كە زەرەری لێبكەن، نەك لەبەرئەوە گوناحو لادانی قەدەغە كردبێ كە بۆخۆی لێی تووشی زەرەربێ، هەروەك خوای بێنیاز كە چاكەو كردەوە باشەكانی لەسەر ئینسان فەرز كردوون، لەبەرئەوەیە كە بەزەیی بە بەندەكانی دا هاتووە، خۆشی دەوێنو، چاكەی بۆیان دەوێو، دەیەوێ بە هۆی ئەو چاكانەوە بەهرەمەندبنو قازانج بكەن، نەك لەبەرئەوەی كە بۆخۆی قازانجێكی پێ بگات، بە هۆی كردەوەی چاكی بەندەكانییەوە.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

مەسەلەی دەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَكْسِبْ خَطِيٓـَٔةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِۦ بَرِيٓـًٔا فَقَدِ ٱحْتَمَلَ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴾، ئەم ئایەتە بەپێزە دیارە پێویستە چەند هەڵوەستەیەکی لەبەردەمدا بکەین، وە ڕاستە مانای ئایەتەکە ئاوایە: هەر کەسێك هەڵەیەك یان گوناهێك ئەنجام بدات، پاشان بێ خەتایەکی پێ تاوانبار بکات، لە ملی بێ خەتایەکی بپێچێ، ئەوە بوهتانێك و گوناهێکی ئاشکرای هەڵگرتوە.

هەڵوەستەی یەکەم: ئەوەیە کە ئایا وشەی: (خَطِيئَة) و (إِثْم) جیاوازییان چییە؟ کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَكْسِبْ خَطِيٓـَٔةً أَوْ إِثْمًا ﴾، زانایان سێ شتیان باس کردوون:

أ- **ڕای یەکەم:** دەڵێن: (الخَطِيئَةُ: مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ النَّاسِ، والإِثْمُ: مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ)، واتە: (خَطِيئَة) هەر گوناهێکە لە نێوانی خۆت و خەڵکیدا بیکەی، (إِثْم) هەر گوناهێکە لە نێوانی خۆت و خوادا بیکەی، بۆ وێنە: قسە بە خەڵك گوتن، (خَطِيئَة)یە، بەڵام شتێك کە زەرەری بۆ خەڵك نەبێ و لە زاتی خۆتدا بیکەی، بۆ وێنە: ڕوانینی حەڕام، یان گومانی خراپ بردن، یاخود شتی حەڕام و خواردن و هەر شتێك کە زەرەری بۆ خەڵك نەبێ و، تەنها بۆ خۆت زەرەری هەبێ، ئەوە پێی دەگوترێ: (إِثْم).

ب- **ڕای دووەم:** دەڵێن: (الخَطِيئَةُ: الصَّغِيرة، والإِثْمُ: الكَبِيرَة)، (خَطِيئَة) واتە: گوناهی بچووك، وە (إِثْم) واتە: گوناهی گەورە.

ج- **ڕای سێیەم:** دەڵێن: (الخَطِيئَةُ: عَنْ عَمْدٍ وَخَطَأ، والإِثْمُ: لا يكونُ إلاَّ عَنْ عَمْدٍ) واتە: (خَطِيئَة) ئەوەیە چ بە ئانقەست بکرێ و چ بە هەڵە، واتە: چ بزانی ئەو شتە گوناهە بیکەی و، چ نەزانی، بەڵام (إِثْم) ئەوەیە کە بزانی گوناهەو ئەنجامی بدەی.

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmerOffice

کەواتە: هەرکامێکیان بێ هەردەگونجێ، گرنگ ئەوەیە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: هەر کەسێك هەر جۆرە گوناهێك بکات، چ پەیوەندیی بە نێوانی خۆیو خواوە هەبێ، چ بە نێوانی خۆیو خەڵکەوە، چ گچکە بێو چ گەورە بێ، چ بە ئەنقەست بێو چ بە هەڵە بێ (ثُمَّ يَرمِ بِهِ بَرِيئاً) دوایی ئەو گوناهە ئەو هەڵەیە لە ملی کەسێکی بێ تاوان بپێچێ، ئەوە دیارە ﴿ فَقَدِ ٱحۡتَمَلَ بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ﴾، بوختانو گوناهێکی ئاشکرای لە کۆڵی ناوە !.

هەڵوەستەی دووەم: وشەی ﴿ بُهۡتَٰنٗا ﴾، یانی چی؟ دەڵێ: (البُهتَانُ: مِنَ البَهْتِ وَهُوَ التحيَّرُ والدّهشة) وشەی: بوهتان لە ئەسڵی زماندا لە (بهت)ەوە هاتوە، کە بریتیە لە سەرسام بوونو سەرسووڕمان، وە لەوبارەوە کە ئایا بوهتان یانی چی؟ ئەم فەرمایشتە هەیە: ﴿ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ؟ قَالُوا: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ، قِيلَ: أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اِغْتَبْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَقَدْ بَهَتَّهُ ﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٦٥٣٦)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٨٧٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٩٣٤)، وَالدَّارمِيُّ برقم: (٢٦١٤)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٧٥٨)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆژێك فەرمووی: دەزانن غەیبەتکردن چییە؟ (غەیبەت واتە: لە پاشملە باسی خەڵك کردن بە شێوەیەکی خراپ، کە ئەگەر بۆی بگێڕێتەوە پێی ناخۆش بێ) گوتیان: خواو پێغەمبەری خوا زاناترن، فەرمووی: غەیبەت بریتیە لەوە کە باسی برایەکەت بکەی بە هەر شێوەیەك پێی ناخۆش بێ (تەنانەت زانایان دەڵێن: ئەگەر بڵێی قوڵی چۆغەڵەکەی فراوانە، یاخود: ڕەنگی مووی وایە، یاخود: دەستی وایە، یان: خانووەکەیان وایە، بە شێوەیەك ئەگەر پێی بگاتەوە پێی ناخۆش بێ، ئەوە بە غەیبەت لە قەڵەم دەدرێ) گوترا: ئایا ئەگەر ئەو شتەی کە دەیڵێم: لە برایەکمدا هەبێ، ئەوە هەر غەیبەتە؟

فەرمووی: ئەگەر ئەو شتەی کە دەیڵێی (باسی دەکەی پاشملەو پێی بگاتەوە پێی ناخۆش بێ) تێیدا هەبێ، ئەوە غەیبەتت کردوە، وە ئەگەر ئەو شتەی تێدانەبێ، ئەوە بوختانت بۆ کردوە، کەواتە: بوختان واتە تاوانبارکردنی کەسێك بە خراپەیەك، کە ئەو خراپەیەی نەکردبێ‌و، ئەو شتەی تێدا نەبێ.

هەڵوەستەی سێیەم: ئەوە کە دەفەرموێ: ﴿ فَقَدِ ٱحۡتَمَلَ بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ﴾، کە خوا لێرەدا گوناح‌و تاوانی بە کۆڵێکی قورس وێنا کردوە، کە ئینسان بە کۆڵیدا دەدا، وەك لە شوێنی دیکەدا دەفەرموێ: ﴿ لِيَحۡمِلُوٓاْ أَوۡزَارَهُمۡ كَامِلَةٗ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَمِنۡ أَوۡزَارِ ٱلَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيۡرِ عِلۡمٍۗ أَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ ﴾ النحل، واتە: با کۆڵ‌و قورسایی خۆیان هەڵگرن، وە کۆڵ‌و قورسایی دیکەش لەگەڵ هی خۆیان هەڵگرن، واتە: ئەو کەسانەی کە خەڵکیان گومڕا کردوە، گوناهی خۆشیان وەك کۆڵێکی قورس لە کۆڵیان دەنێن، وە گوناهی ئەو کەسانەش کە گومڕایان کردوون، هی ئەوانیش هەر لە کۆڵێ دەنێن، کەواتە: گوناهو تاوان کۆڵێکی قورسە، ئینسان دەیخاتە سەر شانی خۆی بۆ ڕۆژی قیامەت، کە بەرەو لای خوا دەیباتەوە، لە جیاتی ئەوەی کردەوەی چاك لەگەڵ خۆی بەرێتەوە، گوناهو تاوان لە کۆڵێ دەنێ!.

مەسەلەی یازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ وَرَحۡمَتُهُۥ لَهَمَّت طَّآئِفَةٞ مِّنۡهُمۡ أَن يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيۡءٖ ﴾، ئەگەر چاکەو بەزەیی خوا نەبووایە لەسەر تۆ (ئەی پێغەمبەر! ﷺ) کۆمەڵێکیان (واتە: لەوان) دەیانویست کە سەرت لێ بشێوێنن‌و گومڕات بکەن، واتە: ڕێت لێ تێکبدەن، وە تەنیا ڕێ لە خۆیان تێکدەدەن‌و هیچ زیانێك بە تۆ ناگەیەنن.

ئەم ڕستە قورئانییە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە پێغەمبەر ﷺ لە گوناح پارێزراو (معصوم)ە، هەڵبەتە پێغەمبەر ﷺ لە هەڵەی ئیجتیهادی پارێزراو نەبووە، واتە: کە شتێکی هاتۆتە پێشو وەحی لەسەر نەهاتوەو بۆخۆی بیری لێ کردۆتەوە، یاخود ڕاوێژی بە هاوەڵانی کردوە، لەوە نەپارێزراوە کە بەهەڵەدابچێ، جاری وابووە بەهەڵەداچووە، وەك لە ئازادکردنی دیلەکانی جەنگی بەدردا کە حەفتا (٧٠)یان لێ بە دیل گیرابوون، پێغەمبەر ﷺ ڕاوێژی بە هاوەڵانی کرد، هەندێکیان ڕایان وابوو کە بکوژرێن، هەندێکیان ڕایان وابوو کە فیدیەیان لێ وەربگیرێ، پێغەمبەر ﷺ ئەو ڕایەی تەبەننیی کرد کە فیدیەیان لێ وەربگیرێو ئازاد بکرێن، بەڵام دوایی خوای بەخشندە ڕەخنەی لێ گرتن، کەواتە: پێغەمبەر ﷺ لە گوناهو تاوان پارێزراو بووە، بەڵام لە هەڵەی ئیجتیهادیی نا، شتێك کە دەقی لەسەر نەبووبێو دیار نەبووبێ داخۆ خوای بەخشەر کامیانی پێ چاکە؟ ئەویش یەکێکیان تەبەننیی بکات، لەوەدا پارێزراو نەبووە کە بەهەڵەدا بچێ، بەڵام خوای پەروەردگار بۆی ڕاست کردۆتەوە، کە هەندێك لە زانایان بەوە ناڵێن هەڵە (خَطأ)، بەڵکو پێی دەڵێن: هەڵبژاردنی شتێك کە پێچەوانەکەی باشترە (إختیار خِلاف الأولى) کەچی ئەگەر پێغەمبەر ﷺ دوو شتی لە پێش بووبن‌و، یەکێکیانی هەڵبژاردبێ، ئەوی دیکەیان باشتر بووبێ، ئەوە دەگونجێ بە هەڵە تەعبیر بکرێتەوە، بەڵام بەتەئکید بە گوناح دانانرێ، واتە: مرۆڤ لەسەری سزا نادرێ، واتە: خوای پەروەردگار ئەگەر گلەیی لە پێغەمبەر کردبێ لە هەڵەیەکی ئیجتهادییدا، لەو ڕووەوە نیە کە گوناهبارە، بەڵکو لەو ڕووەوە کە مەقام‌و پایەی پێغەمبەر ﷺ ئەوەندە بەرزە، دەبێ لە خۆی وریابێ لە ئیجتیهادو بۆچوونەکانیشی دا هەڵە نەکات، هەرچەندە هەڵە کردن لە بۆچووندا، بە گوناح لەقەڵەم نادرێو سزای لەسەر نیە.

مەسەلەی دوازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَأَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمۡ تَكُن تَعۡلَمُۚ وَكَانَ فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ عَظِيمٗا﴾، وە خوا تۆ

کتێبو حیکمەتی دابەزاندۆتە سەرت، وە شتێکی فێرکردووی کە نەدەگونجا تۆ بیزانی، وە بەخششی خوا لەسەر تۆ زۆر مەزنە، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە ئەوەی لە خواوە هاتوە بۆ پێغەمبەر ﷺ کە قورئانە، وە قورئانیش حیکمەتیشی لە نێودایە، نەدەگونجا پێغەمبەر ﷺ بۆخۆی فێری بێ، واتە: چ پێغەمبەری خاتەم موحەممەد ﷺ چ پێغەمبەرانی دیکە، ئەوەی کە خوا فێری کردوون، نەدەگونجا بۆخۆیان فێری ببن، ئەگەر خوای زانا فێری نەکردبان، بۆیەش وا دەڵێم: چونکە هەندێك لە ئەهلی تەصەووف پێیان وایە ئەگەر ئینسان زۆر نەفسی خۆی تەزکیە کردو، زۆر لە خوا نزیك بۆوە دەگونجێ یاساکانی شەریعەت فێربێ، با خوێندەواریش نەبێو، شارەزای قورئانو سوننەتیش نەبێ! وە دەڵێن: هی پێغەمبەرانیش ﷺ وابووەو لە ئەنجامی ئەوەدا کە نەفسیان زۆر پاکبووە، خوای پەروەردگار ئەو زانیارییانەی دابەزاندۆتە سەر دڵو دەروونیان، منیش دەڵێم: دەگونجێ ئینسان لە ئەنجامی تەزکیەبوونی نەفسیدا دڵ ڕۆشنییەکی هەبێ، بەڵام ناگونجێ وەحی بۆ بێ، دەگونجێ فریشتەکان ئیلهامی خێری بۆ بکەن، دەگونجێ خەوی باش ببینێ، دەگونجێ خوای بە بەزەیی دڵی ڕۆشن بکاتەوە، بەڵام هەرگیز ناگونجێ وەحی بۆبێ، ئەوە کە خوا فریشتەیەك بنێرێ، وە فەرمایشتی خۆی پێدا بنێرێ، ئەوە تەنیا تایبەتە بە پێغەمبەرانەوە (علیهم الصلاة والسلام) وە لەو ڕێیە تایبەتییەوە کە خوا دیاری کردوە، دێو لە غەیری ئەو ڕێیە تایبەتییەوە نایەت، وە تایبەتیشە بە پێغەمبەرانەوە (علیهم الصلاة والسلام) ئنجا ئەو ئایەتە لێی وەردەگیرێ کە حیکمەتیش هەر لە نێو قورئاندایەو شتێکی جیاواز نیە لە قورئان، وەك هەندێ لە زانایان وشەی حیکمەتیان بە سوننەت لێکداوەتەوە، کە من لە زۆر شوێنی دیکەدا باسم کردوە، حیکمەت بە مانای سوننەت نیە، لە قورئاندا (حكمة) کە لەگەڵ (كتاب)دا هاتوە، (كتاب) واتە: بەرنامە، یاسا شەرعییەکان، (حكمة)یش، واتە: پەندو ئامۆژگارییو بەها بەرزەکان، ڕەوشتە پەسەندەکانو ئەدەبو ئاکارە بەرزەکان.

هەروەها بە سەرنجدانی چەند ئایەتێکی دیکەش ئەو ڕاستییە ئاشکرایە، بۆ وێنە:

١- کە خوا عزوجل بە خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿ وَٱذۡكُرۡنَ مَا يُتۡلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱلۡحِكۡمَةِ ... ﴿٣٤﴾ ﴾ الأحزاب، واتە: یاد بکەن، باس بکەن ئەوەی لە ماڵەکانتاندا دەخوێندرێتەوە لە ئایەتەکانی خواو لە حیکمەت، کەواتە: ئایەتەکانی خوا دیارە حیکمەتیشیان لە نێودایە، چونکە وشەی خوێنرانەوە (تلاوة) هەر بۆ قورئان بەکارهاتوە .

٢- هەروەها لە سووڕەتی (البقرة)دا کە دەفەرموێ: ﴿ ... وَمَآ أَنزَلَ عَلَيۡكُم مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَٱلۡحِكۡمَةِ يَعِظُكُم بِهِۦۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿٢٣١﴾ ﴾، واتە: ئەوەی کە بۆی دابەزاندوون لە کتێبو حیکمەت، (کتێب) واتە: بەرنامەو شەریعەت، (حیکمەت)یش واتە: ئەو پەندو ئامۆژگاریی و ئەدەبو ڕەوشتە بەرزانەی ئێوەی پێ ئامۆژگاریی دەکات، کەواتە: هەردووکیان لەلایەن خواوە دابەزێندراون.

٣- هەروەها لە سووڕەتی (الإسراء)دا کە دەفەرموێ: ﴿ ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِ ... ﴿٣٩﴾ ﴾، کەواتە: حیکمەتیش هەر بە وەحی بۆ پێغەمبەر ﷺ هاتوە، وە کە دەشفەرمووێ: ﴿ ذَٰلِكَ ﴾، لە سووڕەتی (الإسراء)دا باسی پازدە، بیست (١٥، ٢٠) لە سیفەتی بەرزو پەسەند(فضائل) وەك ڕێزگرتن لە بابو دایكو، پێش ئەوەش تەنیا خوا پەرستنو کۆمەڵێ سیفەتی بەرزو پەسەند، دوایی باسی کۆمەڵێك سیفەتی خراپ دەکات، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ ذَٰلِكَ ﴾، واتە: ئەو سیفەتە بەرزو پەسەندانە، کە خۆتانیان پێ بڕازێننەوە، وە ئەو سیفەتە نزمو خراپانە، کە خۆتانیان لێ بە دوور

بگرن ﴿ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِ ... ﴿٣٩﴾﴾، ئەوە ئەو حیکمەتەیە کە پەروەردگارت بۆی ناردووی.

مەسەلەی سێزدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿لَّا خَيۡرَ فِي كَثِيرٖ مِّن نَّجۡوَىٰهُمۡ إِلَّا مَنۡ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوۡ مَعۡرُوفٍ أَوۡ إِصۡلَٰحِۢ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ﴾، واتە: هیچ سوودێكو خێرێك نیە لە زۆر لە چپەچپیاندا، مەگەر كەسێك فەرمان بكات بە ماڵ بەخشینو هاوكاریی ماددیی، یاخود چاكەكاریی، یاخود فەرمان بكات بە ئاشتەوایی نێوان خەڵك، وشەی (نجوى) پێشتریش باسمان كرد، واتە: چپەچپی نێوان دوو كەس یان زیاتر، كە بە پەنهانیی پێكەوە قسە بكەن، وە دەشگونجێ وشەی (نجوى) بە مانای كۆمەڵە كەسێك بێ كە بەیەكەوە چپەچپی دەكەن، پێغەمبەر ﷺ لە فەرمایشتێكدا قەدەغەی كردوە كە كۆمەڵە خەڵكێك پێكەوە دابنیشن دوویان، یان سێیان لە پەنایەك دابنیشنو لە سووچێك بەیەكەوە چپەچپ بكەن: ﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا كُنْتُمْ ثَلاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ صَاحِبِهِمَا فَإِنَّ ذَلِكَ يُحْزِنُهُ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرقم: (٦٢٩٠)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٥٩٣٢)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٥٦٦٠)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (٢٨٢٥) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (٣٧٧٥)، واتە: عەبدوڵلای كوڕی مەسعوود خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئەگەر سێ كەس بوون، با دوویان جیا لەوەی دیكە چپەچپ نەكەن، چونكە ئەوە دەبێتتە هۆی ئەوەی خەفەتی پێ بخوا، (وە گومانی لە دڵدا دروست بێ، كە ڕەنگە باسی ئەو بكەن)، لێرەدا خوای كاربەجێ ڕێگەی داوە چپەچپ بكرێو قسەی پەنهان بكرێ لە سێ حاڵەتاندا:

١- (صَدَقَة)، یانی: دوو كەس پێكەوە ڕاوێژ بكەن، كە یارمەتی كەسێك بدەنو هاوكاریی ماددیی بكەن.

Youtube/AliBapir
F/AliBapir.net
F/Media/Ameer Office

٢- (**مَعرُوف**) چاکەیەکی مەعنەویی لەگەڵدا بکەن: ئامۆژگاریی بکەن، یان لە هەڵەیەك بیگێڕنەوە.

٣- (**إصلاح بين الناس**) یاخود بۆ ئاشتەوایی‌و پێکهێنانەوەی خەڵك، وشەی (مَعْروف) دیارە (صَدَقَة)ش دەگرێتە نێوخۆی، چونکە (مَعْروف) واتە: چاکە، هەر شتێك بە چاکە دەزانرێ، جا چ ماددیی بێ، چ مەعنەویی، بەڵام لێرەدا کە لەگەڵ وشەی: (صَدَقَة)دا هاتوە، (صَدَقَة) واتە: بەخشینی ماددیی، (مَعْروف)یش واتە: چاکەی مەعنەویی‌و، (إصْلاح)یش واتە: پێکهێنانەوەی خەڵك، پێغەمبەر ﷺ لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێ: ﴿عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ، وَمِنَ الْمَعْرُوفِ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٤٧٥١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٩٧٠) وَقَال: حَسَنٌ، وَالحَاكِمُ برقم: (٢٣١١)، تعليق شعيب الأرنؤوط: صحيح بطرقه وشواهده، واتە: هەموو بە چاك زانراوێك چاكەیەو پاداشتی هەیە، وە لە چاکەیە کە ئینسان بە ڕوویێکی خۆشەوە بگاتە برای خۆی، واتە: لەگەڵ خەڵكدا ڕووخۆش‌و قسەخۆش بێ، ئەوەش بۆخۆی لە خۆیدا طاعەتێکەو چاکەیەکە پاداشتی لەسەر هەیە.

مەسەلەی چواردەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾، هەر کەسێك یەکێك لەم سێیانە بکات، یان (صَدَقَة) واتە: بەخشینی ماددی، یان (مَعْروف) واتە: چاکەی مەعنەویی‌و، یان (إصْلاح) واتە: ئاشتەوایی لە نێوان خەڵکدا بکات، بەڵام ﴿ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ ﴾، مەبەستی ئەوەبێ کە ڕەزامەندیی خوا بەدەست بێنێ، کەواتە: تەنانەت ماڵ بەخشین، وە چاکەکاریی مەعنەویی، وە ئاشتەوایی لە نێوان خەڵکدا کردنیش، بەبێ خوا پێی مەبەست بوون، هیچ پاداشتێکی نیە، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ...﴾

Youtube/AliBapir1
FB/MediaAmeerOffice

(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، رَوَاهُ البُخَارِيُّ بِرقم: (١)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٤٩٠٤)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٢٢٠١)، وَالتِّرمِذِيُّ بِرقم: (١٦٤٧) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٣٧٩٤)، وَابْنُ مَاجَهْ بِرقم: (٤٢٢٧) عَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ رضي الله عنه)، واتە: کردەوەکان بەپێی نیازو مەبەستن، یانی: کردەوە باشەکان دەبێ نیەتیان لێ بهێنرێ، ئنجا دادەمەزرێن.

بێگومان مەبەست لە کردەوەکان کردەوە باشەکانن، ئەگەرنا کەسێك خراپەیەك بکات بڵێ: مەبەستم پێی ڕەزامەندیی خوایە ئەوە هیچ ! بەڵکو کردەوەی چاکیش، ئەگەر مەبەستت پێی ڕەزامەندیی خوا نەبێ، پاداشتی نیە، دیارە کردەوەی خراپیش چ مەبەستت پێی ڕەزامەندیی خوابێ، چ مەبەستت پێ ڕەزامەندیی خوا نەبێ، هەر خراپە، کردەوەی چاك بە نیەتی چاکەوە پاداشتی هەیە، ئەگەرنا کردەوەی چاکیش بەبێ نیەتی چاك پاداشتی نیە، وە کردەوەی خراپیش ئەوە هەر لە ئەسڵدا بە کەڵك نایەت، عەبباسی مامی پێغەمبەر ﷺ دەربارەی چاکەکاریی قسەیەکی جوانی هەیە، دەڵێ: (لا يَتِمُّ الْمَعْرُوفُ إِلاَّ بِثَلاَثِ خِصَالٍ: تَعْجِيلُهُ وَتَصْغِيرُهُ وَسَتْرُهُ)(١)، واتە: چاکەکاریی بە سێ سیفەتان نەبێ تەواو نابێ: بە پەلە بیکەی، (واتە: دوای نەخەی) وە لە پێش چاوت بچووك بێ، وە بیشاریەوەو بیپۆشی، واتە: کەسێك کە چاکەیەکی لەگەڵدا دەکەی، کە بەڵێنت پێدا، زوو بۆی جێبەجێ بکەیو لە چاوەڕوانییدا داینەنێی، ئەوە یەك، پاشان کە چاکەکەت لەگەڵدا کرد، چاکەکەت پێ شتێکی گەورە نەبێ، پێت شتێکی بچووك بێ، با لە زاتی خۆشیدا گەورەبێ، وە پاشان داشیپۆشیو باسی نەکەی لەملاولا.

مەسەلەی پازدەیەم: ئەم مەسەلەیە گرنگییەکی تایبەتی هەیە خوا دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ ٱلْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِۦ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴾، کە پێشتریش

---

١) الجامع لأحكام القرآن، ج: (٥)، ص: (٣٣٦).

مانامان كرد دەفەرموێ: هەر كەسێك دووبەرەكێی پێغەمبەر ﷺ بكاتو سەرپێچی لێ بكات، دوای ئەوەی كەوا ڕێنمایی بۆ ڕۆشن بۆتەوەو بكەوێتە دوای ڕێبازی جگە لە مسولْمانان، ئەوە حەوالْەی خۆی دەكەین، وە دەیخەینە دۆزەخەوە، كە ئەوێش خراپترین سەرەنجامە.

لەم ئایەتە بەپێزە وەردەگیرێ كە هەر كەسێك سەرپێچیی لە پێغەمبەر ﷺ بكات، وە بشزانێ ئەوە سەرپێچییە لە پێغەمبەر ﷺ، ئەوە گوناهبارە، جا ئەگەر سەرپێچییكردنەكەی وابێ بلْێ: ئەوە من خۆم پێ گوناهبارە، ئەوە دیارە هەر گوناهبارە، بەلاّم ئەگەر سەرپێچیی لە پێغەمبەر ﷺ بكاتو بە ڕەواشی بزانێ، ئەوە وێڕای گوناهباریی، پێشی كافر دەبێ، واتە: هەر كەسێك فەرمانێكی پێغەمبەر ﷺ، یاخود ڕێگرییەكی پێغەمبەر ﷺ ڕەت بكاتەوە، یاخود پێیەوە پابەند نەبێ، ئەگەر بلْێ: كەمتەر خەمەمو خۆی بە گوناهبار بزانێ، ئەوە هەر گوناهبارە، بەلاّم ئەگەر بلْێ: پێغەمبەر ﷺ وایگوتوە، بەلاّم بە قسەشی ناكەم، وە فەرمانەكەشی بەڕاست نازانم، ئەوە پێشی كافر دەبێ، جا ئەو فەرمانەی پێغەمبەر ﷺ بچووكبێ یان گەورەبێ، چونكە كاتێك كەسێك شتێك بەسەر پێغەمبەردا ﷺ دەداتەوە، مانای وایە پێغەمبەری خوای بە ڕاست نەزانیوە، بە ڕاست نەزانینی پێغەمبەریش پێچەوانەی ئیمانە كە پایەی گەورەی ئیمان بریتیە لە بە ڕاست زانین (تصدیق)، بەڕاست زانینی خواو پێغەمبەر ﷺ، وە هەرچی كە پێغەمبەر ﷺ لە خواوە هێناویەتی، كەواتە: سەرپێچیی كردن لە پێغەمبەر ﷺ یەك حالْەتی نیە، بەلاّم ئەدی كەسێك سەرپێچیی لە پێغەمبەر ﷺ دەكات، یاخود سوننەتێكی پێغەمبەری خوا ڕەت دەكاتەوە، بەلاّم لەو ڕووەوە نا كە ئەوە سوننەتی پێغەمبەرە ﷺ! بەلْكو لەو ڕووەوە بلْێ: من قەناعەتم نیە كە ئەوە هی پێغەمبەر بێ، ئایا لەو حالْەتەدا وەبەر ئەو ئایەتە دەكەوێ؟ لە وەلاّمدا دەلْێین: نەخێر، چونكە زۆر لە زانایان هەندێك شتیان ڕەت كردۆتەوەو گوتوویانە: پێمانوانیە ئەوە پێغەمبەرﷺ فەرموو بێتی، من بۆخۆم هەندێ شت هەیە بە ناوی پێغەمبەرەوە ﷺ گوتراوە، بەلاّم كە تەماشای قورئانو سیرەو ژیانی پێغەمبەر ﷺ دەكەم، وە تەماشای باقی سوننەتەكانی پێغەمبەر

ﷺ دەکەم، دەڵێم: ئەوە وەك هی پێغەمبەر ناچێ، بۆیە ڕەتی دەکەمەوە، نەك لەو ڕووەوە کە ئەوە هی پێغەمبەرە ﷺ! بەڵکو لەو ڕووەوە کە پێموایە هی ئەو نیە، ئەوە لەو حاڵەتەدا ئینسان ناکەوێتە بەر ئەوە کە موخالەفەی پێغەمبەری کردبێ‌و، دووبەرەکێی پێغەمبەری ﷺ کردبێ.

ئنجا لەو ئایەتە ئەوە وەردەگیرێ کە مسوڵمانان دوو شتیان لەسەر پێویستە، کە هەردووکیان پێچەوانەی ئەم ڕستەیەن: ﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾، پێچەوانەی ئەو دووانە واتە: پێچەوانەی سەرپێچیکردنی پێغەمبەر ﷺ، وە پێچەوانەی شوێنکەوتنی ڕێبازێك جیا لە ڕێبازی ئیمانداران، بریتیە لە چی؟ پێچەوانەکەیان بریتیە لە فەرمانبەرییکردنی پێغەمبەر ﷺ وە شوێنکەوتنی ڕێبازی ئیمانداران کەواتە: ئێمەی مسوڵمان بەپێی ئەم ئایەتە دوو شتمان لەسەر پێویستن:

یەکەم: فەرمانبەریی پێغەمبەر ﷺ بکەین.

دووەم: بە دوای ڕێبازی ئیمانداران بکەوین، کە دیارە جەوهەرو کاکڵی ئیماندارانیش هەر فەرمانبەرییکردنی پێغەمبەرە ﷺ، بەڵام وەك دوایی باسی دەکەین، جاری وایە جیاوازییەکی تێدا پەیدادەبێ.

ئنجا ئیمام شافیعیی ڕەحمەتی خوای لێ بێ گوتوویەتی: ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئیجماع، دوایی باسی دەکەین کە ئیجماع یانی: چی؟ بەڵام شەوکانیی گوتوویەتی: ئەم ئایەتە بەڵگە نیە لەسەر ئیجماع، واتە: قسەکەی شافیعیی ڕەت دەکاتەوە، شەوکانیی دەڵێ: (وَلا حُجَّة فِي ذَلِكَ عِنْدِي لأَنَّ الْمُرَاد بِغَيْرِ سَبِيلِ الْمُؤمِنِين هُنَا هُوَ الْخُروج مِن دِينِ الإِسلامِ إِلى غَيْرِهِ كَمَا يفيده اللَّفظ وَيشْهَد بِهِ السَّبَب)(١)، واتە: من پێموایە بەڵگە لەم ئایەتەدا نیە لەسەر ڕەوایی ئیجماع، چونکە مەبەست لە غەیری ڕێی مسوڵمانان واتە

---

١) (فتح القدير، ج: (١)، ص: (٦٦٠).

دەرچوون لە بازنەی ئیسلام، بۆ شوێنکەوتنی غەیری ئیسلام، وەك ڕواڵەتی وشەكانی دەیگەیەنێ، وە هۆی هاتنە خوارەوەكەشی دەیگەیەنێ.

ئنجا پێغەمبەر ﷺ لەوبارەوە كە ئینسان دەبێ لەگەڵ كۆی مسوڵمانانداب‌ێ، چەند فەرمایشتێكی هەن:

فەرمایشتی یەكەم: ﴿عَنِ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لايَجْمَعُ اللهُ هَذِهِ الأُمَّةَ عَلَى الضَّلالَةِ أَبَداً، وَ يَدَ اللهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ، (فَمَنْ شَذَّ شَذَّ فِي النَّار)﴾ أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٢١٦٧) عَنْ أبي مالك الأشعري، وَالطَّبَرانيُّ برقم: (٣٤٤٠)، وَأَحمد وغيرهم، فالحديث حَسَن أو صَحيح بشواهِدِهِ، كَمَا قالَ عَبدالرزاق المهدي مُحقق فتح القدير، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٢٧) وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح الجامع) برقم: (١٨٤٨) وَمَا بَيْنَ القَوْسَيْن ضَعِيف عِنْدَ الألباني، واته: عەبدوڵڵای كوڕی عومەر خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: خوا ئەم ئۆممەتە هەرگیز لەسەر گومڕایی كۆناكاتەوە، (واتە: هەرگیز نابێ ئۆممەتی پێغەمبەر ﷺ یەك دەنگ بێ لەسەر شتێك كە گومڕایی و سەرگەردانییە)، وە دەستی خوا لەگەڵ كۆمەڵدایە، (واتە: كۆمەڵی مسوڵمانان) وە هەر كەسێك ڕیزپەڕبێ بەرەو دۆزەخ لادەداو ڕیزپەڕ دەبێ.

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَنِ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ وَهُوَ مِنْ الاثْنَيْنِ أَبْعَدُ مَنْ أَرَادَ بُحْبُوحَةَ الْجَنَّةِ فَلْيَلْزَمْ الْجَمَاعَةَ﴾ أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ بِرقم: (٢١٦٥) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيب، وَابْنُ حِبَّانَ بِرقم: (٧٢٥٤)، وَالحَاكِمُ بِرقم: (٣٨٧) وَقَالَ: صَحِيح عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْن وَصَحَّحَهُ الألباني)، واتە: عەبدوڵڵای كوڕی عومەر خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: لەگەڵ كۆمەڵدابن (كۆمەڵی مسوڵمانان) وە خۆتان لە پەرتەوازەیی بپارێزن، چونكە شەیتان لەگەڵ یەك نەفەرە،

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

بەڵام لە دووان دوورترە (واتە: یەك كەس دەگونجێ شەیتان لەگەڵی بێو ڕێی لێ تێكبدات، بەڵام كە بوونە دوو، لێیان دوور دەكەوێتەوە، چونكە ئامۆژگاریی یەكدی دەكەن)، وە هەر كەسێك بیەوێ بچێتە نێوەڕاستی بەهەشتێ با لەگەڵ كۆمەڵی مسوڵمانان دابێ.

كەواتە: لادان لە ڕێبازی مسوڵمانانو جەماوەری مسوڵمانان، سەرگەردانییو سەرلێشێوانە.

ئنجا لێرەدا ئێمە دەڵێین: ئەگەر مەبەست یەك دەنگیی (إِجماع)ی زانایان ئەوەبێ كە هەندێك لە زانایان (إِجماع)یان ئاوا پێناسە كردوە، بۆ وێنە:

(عبداللّە بن یوسف الجدیع) لە (تیسیر علم أصول الفقه)، ص: (١٥٠))دا دەربارەی پێناسەی (إِجماع) دەڵێ: (الإجماع: هُوَ ما اتَّفَقَ عَلَیْهِ المسلمون مِنَ الأحكام الثابتة فِي الكتاب والسُنَّة) واتە: یەكدەنگیی ئەوەیە كە مسوڵمانان لەسەری ڕێككەوتبن لە یاسا چەسپاوەكانی قورئانو سوننەت، ئەگەر مەبەست لە ئیجماع ئەوەبێ، لەڕاستییدا ئەوەی كە شەوكانیی گوتوویەتی ڕاستەو، ئەم ئایەتە نابێتە بەڵگە لەسەر ئەوەی كە زانایانی (أصول الفقه) گوتوویانە دەربارەی ئیجماع، كە ئەوان چەند پێناسەیەكیان كردوە، كە ئەمانە چەند نموونەیەكیان:

١- (د. مصطفى الزلمي) لە (أصول الفقه في نسیج الجدید، ص: (٨٧))دا دەڵێ: (الإجماع: إِتّفاق جَمیع المجتهدین مِن أمَّة مُحَمَّدٍ بَعْدَ وَفاتِهِ في عَصْرٍ مِنَ العصُورعَلَى حُكْم شرعِي اجتهَادِي لسَنَدٍ) واتە: ئیجماع بریتییە لە یەكدەنگیی تێكڕای ئەو زانایانەی كە دەتوانن یاساكان لە قورئانو سوننەت هەڵهێنجن، لە ئۆممەتی پێغەمبەر ﷺ، لە دوای وەفاتی پێغەمبەر ﷺ لە سەردەمێك لە سەردەمەكاندا، هەموو یەكدەنگبن لەسەر یاسایەكی شەرعیی كە لە ڕێی كۆششەوە هەڵیانهێنجابێ، بە هۆی پشت بەستنی بە بەڵگەیەكی شەرعییەوە.

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

٢- (جلال الدين المحلِّي) لە (توضيح المشكلات من كتاب الورقات، ص: (٣٠٢))دا کە شەرحیشی لەسەرە دەربارەی پێناسەی یەکدەنگیی و ئیجماعی زانایان دەڵێ: (الإجماع: إتّفاق عُلَمَاء أَهل العَصرِ عَلَى حُكم حادثة) یەکدەنگیی زانایانی سەردەمو چاخێکە لەسەر حوکمی ڕووداوێك کە لە ڕووی شەرعییەوە حوکمەکەی ئاوایە.

٣- (د. عبدالكريم زيدان) لە (الوجيز في أصول الفقه، ص: (١٧٩))دا کە ئەویش لە (إحكام الأحكام)ی (الآمدي، ج: (٤)، ص: (١١٥))دا هێناویەتی، دەربارەی یەکدەنگیی زانایان دەڵێ: (الإجماع: إجماع المُجتهدين مِنَ الأمَّة الإسلامية عَلَى حُكْم شرعي في عَصر مِنَ العصور بَعدَ وَفَاة النَّبيّ ﷺ) واتە: یەکدەنگیی زانایان بریتیە لە کۆبوونەوەی تێکڕای کۆشکەران لە ئۆممەتی ئیسلامی لەسەر حوکمێکی شەرعیی، لە سەردەمێك لە سەردەمەکاندا، لە دوای کۆچی پێغەمبەر ﷺ.

٤- (د. نورالدين مختار الخادمي) لە (تعليم علم الأصول، ص: (١٦٨)) بە هەمان شێوە پێناسەی دەکات.

کەواتە: ئەو ئیجماعەی زانایانی (أصول الفقه) مەبەستیان بووە ئەوەیە، نەك لەسەر یاسا چەسپاوەکانی قورئانو سوننەت، بەڵکو ڕووداوێك دێتە پێش مەسەلەیەك دێتە پێش، زانایان کۆدەبنەوە لە سەردەمێك لە سەردەمەکاندا لە دوای پێغەمبەر ﷺ، چونکە ئەگەر لە سەردەمی پێغەمبەردابێ ﷺ، خۆی حوکمەکەی بەیان دەکات، بۆیە دەبێ لە دوای پێغەمبەر ﷺ زانایان کۆببنەوەو هەموویان یەکدەنگ بن، کە ئەو ڕووداوەی هاتۆتە پێش، لە ڕووی شەرعییەوە حوکمەکەی ئاوایە، بۆ وێنە: جەنگ لە دژی قەوارەی جوولەکە، یان صولح پێکهاتن لەگەڵ جوولەکە، وە منداڵی نێو بۆڕی، چوونە سەر مانگ، وە نوێژ لەنێو فڕۆکەدا چۆن دەکرێ؟ هەروەها ئەو مەسەلانەی کە کاتی خۆی نەبوون، دوایی پەیدابوون، ئەگەر زانایان کۆببنەوەو یەکدەنگبن لەسەر حوکمێکی شەرعیی لەبارەیانەوە، ئەوە پێی

دەگوترێ: ئیجماع، کەواتە: بەو پێیە بێ، قسەکەی شەوکانیی ڕاستەو ئەو ئایەتەی کە باسمان کرد، نابێتە بەڵگەی ئیجماع، هەرچەندە ئیمام شافیعیی ڕەحمەتی خوای لێ بێ وایگوتوە.

بەڵام دیارە دەشگونجێ بە بارێکی دیکەیاندا بڵێین کە خوا دەفەرموێ: ﴿ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾، مادام ئیمانداران لەسەر شتێك ڕێککەوتن، هەموو زانایانو مشوورخۆرانو چاوساغانی مسوڵمانانو پسپۆڕانی شەریعەت لەسەر شتێك ڕێککەوتن، کەواتە: ئەویش دەچێتە ڕیزی ڕێبازی مسوڵمانانەوە، وە دەچێتە ڕیزی ئەو حوکمانەی لە قورئانو سوننەتدا چەسپاون، بەو واتایە دەگونجێ بڵێین: ئەو ئایەتە دەبێتە بەڵگە بۆ ئیجماع، هەڵبەتە هەندێك لە زانایان گوتوویانە بۆ وێنە (ابن تیمیة) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، وەك (القاسمي) لێی نەقل کردوە⁽¹⁾.

دەڵێ: {هیچ پرسێك نیە یەکدەنگیی لەسەر دروست بێ، مەگەر دەقێکی شەرعیی لەسەر بێ، بۆ وێنە: دەڵێن: نوێژی نیوەڕۆ چوار ڕکاتە، ئیجماعی لەسەرە، نوێژی شێوان سێ ڕکاتە ئیجماعی لەسەرە، چونکە دەقی لەسەرە}، بەڵام من پێموایە هەر شتێك کە بەڵگەی قورئانو سوننەتی لەسەر بوو، بۆخۆی چەسپاوە بە بەڵگەی قورئانو سوننەت، وە یەکەمین سەرچاوەی بەڵگە شەرعییەکان قورئانە، پاشان سوننەتی پێغەمبەرە ﷺو پەکیان لەسەر یەکدەنگیی زانایان نەکەوتوە، بەڵکو ئەو حوکمە شەرعییانە پەکیان لەسەر یەکدەنگیی زانایان کەوتوە، کە نە بەڵگەی قورئانیان لەسەرە، نە بەڵگەی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ، لە کۆتایی قسەکردنماندا لەبارەی ئەم ئایەتەوە، دەڵێم: وشەی: ﴿ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾، لەو ئایەتەدا کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ

---

[1] محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٦٦).

سَبِيلِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾، هەر کەسێك سەرپێچیی لە فەرمانی پێغەمبەر ﷺ بکات، دوای ئەوەی ڕێنمایی خوای بۆ ڕۆشن بۆتەوە، وە شوێن ڕێبازێك بکەوێ جیا لە ڕێبازی ئیمانداران، ئەم وشەی: ﴿ غَيْرَ سَبِيلِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾ە، هەم شتێکی جیاواز، لە ئیسلامی بەرجەستە لە قوڕئانو سوننەتدا دەگرێتەوە، وە هەم هەر بیروبڕواو هەڵوێستێکی ڕیزپەر لە یەکدەنگیی زانایانیش دەگرێتەوە، واتە: هەر کەسێك بە دوای ڕێبازێك بکەوێ، کە ڕاستەوخۆ لەگەڵ قوڕئاندا تێك بگیرێ، یان ڕاستەوخۆ لەگەڵ سوننەتی پێغەمبەردا ﷺ، یاخود بە دوای ڕێیەكو ڕایەك بکەوێ، کە لەگەڵ یەکدەنگیی زانایاندا تێکبگیرێ، وشەی: ﴿ غَيْرَ سَبِيلِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾، دەیگرێتەوە، بەلام دیارە یەکدەنگیی زانایانیش دەبێ پشت ئەستوور بێ بە بەڵگەی بەهێز، ئەگەرنا هەر زانایەك قسەیەکی کرد، پێچەوانەی ڕای کۆمەڵێك لە زانایانی دیکە بوو، یان پێچەوانەی ڕای هەمووشیان بوو، مادام قسەیەك بکات بەڵگەی بەدەستەوەبێ، ناگونجێ بڵێین: ئەوە لە ڕێبازو ڕیزی ئیمانداران لایداوە، بەڵکو زۆرجار زانایەك ڕایەکی زۆر جوانو بەهێزو پێزی بۆ پەیدادەبێ، کە ڕەنگە لەگەڵ ڕای زۆربەی زانایان تێکبگیرێ، بەلام ڕەنگە پێکابێتی، بەڵێ ڕای زۆرینە بە زۆریی وایە کە دەیپێکێ، بەلام جاری واش هەیە ڕای کەمینە دەیپێکێ، وەك مامۆستایان لەوبارەوە دەڵێن: هەندێك (قیل) وەك (فیل)ن! واتە: قسەیەك کە گوتراوە، جاری وایە قسەیەکە وەك (قیل) وەرگیراوە، بەلام لە ڕای جەماوەر بەهێزترە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

F/AliBapir7
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

دەرسی نۆزدەیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەماندا یازدە (١١) ئایەت تەفسیر دەکەین، کە لە ئایەتەکانی (١١٦ تا ١٢٦) پێکدێن، سووڕگەی تێدا خوولانەوەی ئەم ئایەتە موبارەکانە، واتە: مەبەستی سەرەکیی کە ئەو ئایەتانە قسەی لێوە دەکەن، بریتیە لە خوا بەیەکگرتن (التوحيد)، وە پێچەوانەکەی هاوبەش بۆ خوادانان (الشرك)، وە خستنە ڕووی ئەو ڕاستییەی کە شەیتان دامەزرێنەری بیرۆکەی شیرك و هاوبەش بۆ خوادانانە، هەروەك چۆن خوا بە یەکگرتن لەلایەن خواوە بە پێغەمبەراندا نێردراوە، وە فیطرەت و سروشتی ساغی ئینسان پشتگیریی دەکات، وە هەر بەو بۆنەیەوە خوای کاربەجێ ڕاستەوخۆ مسوڵمانان و ناڕاستەوخۆ خاوەن کتێبەکان دەدوێنێ و، تێیان دەگەیەنێ کە سەنگی مەحەك بریتیە لە ڕێبازی ئیبراهیم (خليل اللّٰه)، واتە: دۆستی خوا، خۆشەویستی تایبەتی خوای پەروەردگار.

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن
يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَٰثًا وَإِن
يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَٰنًا مَّرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَّعَنَهُ ٱللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ
نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَءَامُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ
وَلَءَامُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَّخِذِ ٱلشَّيْطَٰنَ وَلِيًّا مِّن دُونِ
ٱللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ
ٱلشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾
وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا
ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا ۚ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ ٱللَّهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَّيْسَ
بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِىِّ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ ۗ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ وَلَا يَجِدْ لَهُۥ
مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ
أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ
أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَٱتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۗ
وَٱتَّخَذَ ٱللَّهُ إِبْرَٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ
ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ مُّحِيطًا ﴿١٢٦﴾ ﴾

مانای وشـــه بە وشـەی ئایەتەکـان

((بێگومان خـوا لەوە نـابووری کە هاوبەشـی بۆ دابنـرێ، بـەڵام جگـە لـەوە هـەر کەسێك کە بیـەوێ لـێی دەبووری، وە هەر کـەس هـاوبەش بۆ خـوا دابنـێ، ئـەوە بـە گومڕایـی یەکی دوور گومـڕا بووە (١١٦) (بتپەرستو هاوبەش دانەرەکان) لـە جیـاتی خوا بەس لـە مێینـان دەپاڕێنــەوە، وە بــەس لـە شـەیتانی هـەڵگـەڕاوەو بـێ خێـر دەپـاڕێنەوە (١١٧) خـوا نـەفرینی لێکـردوە، وە (بـە هەڕەشــەوە) گـوتی: (بـە خـوا بەشــێکی دیـاریکراو لـە بەنـدەکانت بۆخـۆم دادەبـڕم (١١٨) وە بێگومـان گومڕایـان دەکـەمو بە خەیاڵـپلاو فریویان دەدەم، وە فەرمانیـان پێدەکـەم کـە گـوێی ئـاژەڵان بـبڕن، وە فـەرمانیان پێدەکـەم کـە دروسـتکراوی خـوا بگـۆڕن، هـەر کەسـێکیش لـە جیـاتی خوا شـەیتان بـە دۆســت بگـرێ، ئـەوە بـە زیانبـارییەکی ئاشـکرا زیـانبـار بووە (١١٩) (شـەیتان) گفـتیان پێـدەداو تـەماعی درۆیـان وەبەردەنـێ (خەیاڵـپلاویان پێدەکـات) وە شــەیتان تـەنیا گفــتی فریودەریـان پێـدەدات (١٢٠) ئەوانـە شـوێنی حەسانەوەیان دۆزەخـەو، هیــچ ڕێـی دەربازبوونیـشیان لێـی نیـە (١٢١) وە ئەوانـەی ئیمـانیان هێنـاوەو کـردەوە باشـەکان ئـەنجام دەدەن، لـە مـەودوا دەیانخـەینە چەند باغێکـەوە کـە ڕووبـاریان بـە ژێـردا دەڕۆنو، بـە هەمیـشـەیی تێیـاندا دەمێننــەوە (ئەمە) گـفتی خوایـەو ڕاسـتە، وە ئایا قسـەی کـێ لە هی خوا ڕاسـترە! (١٢٢) نـە بـە خـۆزگەو خەیاڵپلاوی ئێوەو نە بە خۆزگەو خەیاڵـپلاوی خـاوەن کتێبەکـانە، هـەر کـەس خراپـە بکـات، لەسـەر ئـەوە سـزا دەدرێ، وە جگــە لــە خـوا هیــچ دۆســتو پـشتیوانێکی چنــگ ناکــەوێ (١٢٣) وە هــەر کــەس لــە (کــردەوە) چاکەکان ئەنجـام بدات لـە نێـرو مـێ، وە بـڕواداریش بـێ، ئـا ئەوانـە دەچـنە بەهەشــتەوەو، هێنــدەی شـوێنکەی نێوکـە خورما سـتەمیان لێنـاکرێ (١٢٤) ئنجا ئایا دیـنداریی کـێ لـە هـی کەسـێك باشـترە کە ڕووی خۆی بـۆ خـوا ملکــەچ کـردوە (و خـۆی بـۆ سـاغو یـەکلا

کردۆتەوە) وە چاکەکاریشە، وە شوێن ڕێبازی ئیبراهیمیش کەوتوە؟ وە خواش ئیبراهیمی کردە دۆستو خۆشەویستی تایبەتی خۆی ﴿١٢٥﴾ وە هەرچی لە ئاسمانەکانو لە زەویدایە هی خوایە، وە خوا دەورەی هەموو شتێکی داوە ﴿١٢٦﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**إِنَـٰثًا**): (جَمْع أُنثى، وَحَديدُ أنيث: لَيِّن وَذَلِكَ إذَا اعتُبِرَ فيهِ المَعْنى اللغوي)، وشەی: (إناث) واتە: مێینەکان کۆی (أُنثى)یە، واتە: مێینە، لە زمانی عەرەبیدا دەگوترێ: (حَديدُ أنيث) واتە: ئاسنێك کە نەرم کرابێ، ئاسن کە گەرم بکرێ، نەرم دەبێو پێی دەگوترێ: (حَديدُ أنيث)، ئەگەر لێرەدا مانا زمانەوانییەکەی تێدا ڕەچاو بکرێ، کەواتە: (أُنثى) بۆیە پێی دەگوترێ: (أُنثى) چونکە دەنگی ناسکە، بەدەنی ناسکە، هەستو سۆزی ناسکە، جیا لە پیاو کە زبرو بەهێزە.

(**مَّرِيدًا**): (مَرَدَ: تَجَرَّد، المارِدُ والمَريدُ مِن شَياطِينِ الجِنِ وَالإِنس: المُتَعَرّي مِنَ الخَيْرَاتِ، وَشَجَرٌ أَمردُ: إذَا تَعَرَّى مِنَ الوَرَقِ، وَالأَمْرَدُ: المُجَرَّدُ مِنَ الشَّعْرِ)، وشەی: (مَرَدَ) واتە: (تَجَرَّد)، ڕووت بۆوە، (مارِدُ، ومَريدُ) لە شەیتانەکانی جینو ئینس، کەسێکە کە هیچ خێری پێوە نەمابێ، جا جیننی بێ، یان ئینسی بێ، وە درەختێك کە گەڵاکەی ڕووتابێتەوە، پێی دەگوترێ: (شَجَرٌ أَمردٌ) واتە: ڕووتاوە، وە کوڕ کە تازە پێدەگات پێش ئەوەی کە ڕیشو سمێڵ دەربکات، پێی دەگوترێ: (أَمرد) واتە: بێ موو.

(**لَّعَنَهُ ٱللَّهُ**): واتە: خوا نەفرینی لێکردوە، (اللَّعْنُ: الطَّرْدُ وَالإِبْعَادُ عَلَى سَبيلِ السَّخَطِ وَفي الآخِرَةِ عُقُوبَةُ وَفي الدُّنيا انقِطَاعٌ مِنْ قَبُولِ رَحْمَتِهِ وَتَوفِيقِهِ)، (لَعْن) واتە: (طَرْد) یانی: دەرکردنو دوورخستنەوە لەسەر

شێوەی تووڕەیی، کە (لَعْن) لە دواڕۆژدا سزایە، وە لە دنیاشدا بریتیە لەوە کە خوا ڕەحمەتو بەخششی خۆی لەو کەسە بېڕێ.

(وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ): واتە: خۆزگەو هیوایان دەخەمە نێو دڵ، خەیاڵ پلاویان پێ دەکەم، چونکە دەڵێ: (التَمَنِّي: تَقدِيرُ الشَّيءِ فِي النَّفْسِ وَتَصويرهُ فِيها.. وَأَكْثَر التَمَنيِّ تَصَوُّرٌ لا حَقِيقَةَ لَهُ، وَلَما كَانَ الكَذِبُ تَصَوُّرُ ما لا حَقِيقَةَ لَهُ، صَارَ التَمَنِّي كَالْمَبْدَإِ لَهُ)، (تَمَنِّي) بریتیە لەوە کە ئینسان شتێك لە مێشکی خۆیدا وێنا بکات، وە زۆربەی شت وێنا کردن لە دڵو مێشکی خۆدا، شتێکە کە حەقیقەتی نیە، بۆ وێنە: کەسێك دەریایەك لە جیوە بێنێتە بەرچاوی خۆی، یان کێوێك لە زێڕ، بێنێتە بەرچاوی خۆی، کە دیارە ئەوە بوونی نیە، وە لەوەوەیە کە درۆش بریتیە لە شتێك کە حەقیقەتی نیە، بۆیە (تَمَنِّي) وەك بلێی بناغەی درۆیە، بۆیە لێرەدا خوا لەسەر زمانی شەیتان دەفەرموێ: ﴿ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ ﴾، واتە: خەیاڵ پلاویان پێدەکەم، واتە: شتی خراپیان دەخەمە دڵ، جا لەوەوە بزانن هەرچی خولیاو خەیاڵو شتی خراپە، هەمووی لە شەیتانەوەیە.

(فَلَيُبَتِّكُنَّ): واتە: بە تەئکید دەبڕن، (البَتْك: يُقَارِبُ البَتَّ، لَكِنَّ البَتْكَ يُسْتَعْمَلُ فِي قَطْعِ الأَعْضَاءِ وَالشَّعْرِ)، وشەی: (بَتْك) نزیکە لە وشەی: (بَتّ)، (بَتّ) واتە: (قَطْع)، بەڵام (بَتْك) بۆ بڕینی ئەندامەکان بەکاردێ، گوێی حەیوان ببڕی، یان لووتی ببڕی، یان مووی لێ بکەیەوە، پێی دەگوترێ (بَتْك)، بەڵام (بَتْ) بریتیە لە بڕینی هەر شتێك.

(غُرُورًا): (الغَرُورُ: كُلُّ مَا يَغُرُّ الإِنْسَانَ مِنْ مَالٍ وَجَاهٍ وَشَهْوَةٍ وَشَيْطَانٍ)، (غَرُور) واتە: فریودەر، هەر شتێك کە ئینسان فریو بدات لە ماڵو سامان لە پلەوپایە، لە ئارەزوو، لە شەیتان، پێی دەگوترێ: (غَرُور)، بەڵام (غُرُور) واتە: فریودان، یاخود فریو خواردن.

(**مَحِيصًا**): واتە: شوێنی لێ دەرباز بوون، (مَحْصَ: أَصْلُ الْمَحْصِ: تَخْلِيصُ الشَّئِ مِمَّا فِيهِ مِنْ عَيْبٍ) وشەی (مَحْص) لە ئەسڵدا بریتیە لە لەبێژینگدان و پاڵاوتنی شتێك کە کەموکوڕیی پێوەبێ و لێی بپاڵێوی.

(**أَمَانِيّ**): (أَمانيّ: جَمْعُ أُمنيَّة: البُغِية)، واتە: ئاوات و هیوا، شتێك کە ئینسان خولیای بێ.

(**نَقِيرًا**): (النقيرُ: وَقبَةٌ فِي ظَهْرِ النَّوَاةِ وَيُضْرَبُ بِهِ الْمَثَلُ فِي الشَّئِ الطَّفِيفُ)، (نَقير) کە لە قورئاندا بەکارهاتوە، بریتیە لەو درزە بچووکەی کە لەسەر دەنکی نێوکە خورمایە، نێوکی خورما خەتێکی لەسەرە، ئەوە پێی دەگوترێ: (نَقير).

(**حَنِيفًا**): (الْحَنَفُ: هُوَ مَيْلٌ عَنِ الضَّلَالِ إِلى الإِستِقامَةِ، وَالجَنَفُ: مِيْلٌ عَنِ الإِستِقَامَةِ إِلى الضَّلَالِ)، (حَنَفْ) پێچەوانەی (جَنَفْ)ە، (جَنَفْ) واتە: لادان لە ڕاستەوە بۆ چەوت، بەڵام (حَنَفْ) واتە: لادان لە ڕێی چەوت بۆ ڕاستە شەقام.

(**خَلِيلًا**): (خَليل) واتە: دۆست و خۆشەویستێکی زۆر نزیك، (الخُلَّةُ: المَوَدَّةُ لإِنَّهَا تَتَخَلَّلُ النَّفْسِ أَي تَتَوَسَّطُها)، (خُلَّة) واتە: خۆشەویستیی، چونکە کەسێك کەسێکی خۆشبوێ دەچێتە نێو دڵیەوە.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

هـۆی هـاتنـه خـوارەوەی ئایەتەکـان

دەربارەی هۆی هاتنـه خـوارەوەی ئـەو ئایـەتە کـە دەفەرموێ: ﴿ لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِۗ مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡزَ بِهِۦ وَلَا يَجِدۡ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴿١٢٣﴾ ﴾، چەند شـتێك گێڕدراونـەوە، مـن سـێ نموونەیانـم لـێ هێنـاونەوە:

أ- ﴿أَخْـرَجَ ابْـنُ أَبِي حَاتِـم عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَـتِ النَّصَارَى: لا يَـدْخُلُ الْجَـنَّةَ غَيـرُنا وَقَالَـتِ قُـرَيشُ: إِنـا لاَنُبْعَـث فَـأَنزَلَ اللّـهُ: ﴿ لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴿١٢٣﴾ ﴾﴾[1]، واته: عەبدوڵـڵای کوڕی عـەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بـێ، دەڵـێ: جوولەکـەو نەصرانییەکان گوتیـان: جگـە لە ئێمـە کەسـی دیکـە ناچێتە بەهەشـت، {وەك دەفـەرموێ: ﴿ وَقَالُواْ لَن يَدۡخُلَ ٱلۡجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوۡ نَصَٰرَىٰۗ ... ﴿١١١﴾ ﴾البقـرة، واتـە: وە گوتیـان: کـەس ناچێتە بەهەشت مەگەر ئەوەی جوولەکەبێ، یان نـەصرانیی بـێ}، قورەیشییە موشریکەکانیش گوتیان: زیندوو ناکرێینەوە، خواش ئـەم ئایەتـەی نـاردە خـوار ﴿ لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ ... ﴾، بـە خۆزگـە خواسـتنو هیـواو ئاواتـی ئێـوە نیـە، هەروەهـا بـە هـی خـاوەن کتێبەکـانیش نیـە، کـە لێـرەدا بـەپێی ئـەم هـۆی هاتنـە خـوارەوە بـێ، دەبـێ (أَمَانِيِّ) ڕاناوەکـەی بچێتەوە بۆ موشریکەکان، نەك بۆ مسـوڵمانان.

ب- ﴿ وَأَخـرَجَ ابْنُ جَرِير عَن مَسْرُوق، قَالَ: تَفَاخَرَ النَّصَارى وَأَهْل الإِسْلاَمِ فَقَالَ هَـؤُلاءِ: نَحْنُ أَفْضَلُ مِنْكُمْ، وَقَالَ هَؤُلاءِ نَحْنُ أَفْضَلُ مِنْكُـمْ، فَـأَنزَلَ اللّـهُ:

---

[1] لُبـاب النقول في أسباب النزول للسيوطي، برقم: (٣٦٢)، ص: (٨٦-٨٧).

﴿ لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ ﴾(١)، واتە: ئیبنو جەریر لە مەسرووقەوە هێناویەتی (مەسرووق یەکێکە لە تابیعین) دەڵێ: نەصرانییەکانو مسوڵمانەکان شانازییان بەسەر یەکدیدا کرد، نەصرانییەکان گوتیان: ئێمە لە ئێوە چاکترین، مسوڵمانەکان گوتیان: نەخێر ئێمە لە ئێوە چاکترین، خواش ئەم ئایەتەی نارده خوار.

کەواتە: ئەم ئایەتە ئەوەی لێوەردەگیرێ: کە ئەی مسوڵمانینە! هەر لەبەرئەوەی پێتان دەگوترێ مسوڵمان، لە خەڵك چاکترنین، ئەگەر خراپە بکەن لەسەرتان دەنووسرێو لەسەری سزا دەدرێن، وە مافی ڤیتۆتان پێنەدراوە لە بەرانبەر گوناهان !!

ج- ﴿ أَخْرَجَ الطَّبَرِيُّ عَن قَتَادَةَ وَالضَّحَّاك وَالسُّدِيُّ وأَبي صَالح: تَفَاخرأَهل الأَديان وفي لَفْظٍ جَلَسَ نَاسٌ مِنَ اليَهود وَنَاسٌ مِنَ النَّصَارَى وَنَاسٌ مِنَ المسلِمِينَ فَقَالَ هَؤلاء: نَحْنُ أَفْضَلُ، فَقَالَ هَؤلاء: نَحنُ أَفضَلُ، فَنَزَلَتْ ﴾(٢)، واتە: کۆمەڵێك شوێنکەوتووی دینەکان شانازییان بەسەر یەکدیدا کرد، لە لەفزێکی دیکەدا دەفەرموێ: کۆمەڵێ لە جوولەکەکانو، کۆمەڵێ لە نەصرانییەکانو، کۆمەڵێ لە مسوڵمانان پێکەوە لە کۆڕێکدا دانیشتن، هەر کامێکیان گوتی: ئێمە لە ئێوە چاکترین، هەر کامێکیان خۆی پێ چاکتر بوو، ئیدی ئەم ئایەتە هاتە خوار.

دواتر لە مەسەلە گرنگەکاندا ڕوونی دەکەینەوە، ئەم ئایەتە حەقیقەتێکی گەورە فێری مسوڵمانان دەکات.

---

١) لُباب النقول في أسباب النزول للسيوطي، برقم: (٣٦٢)، ص: (٨٧)، والطبري برقم: (١٠٤٩٥)، (١٠٤٩٧).

٢) لُباب النقول في أسباب النزول للسيوطي، برقم: (٣٦٤)، ص: (٨٧)، والطبري برقم: (١٠٤٩٨)، (١٠٥٠٩).

تێبینی: بۆ هەرسێك گێڕراوەکانو هەڵسەنگاندنی سەنەدەکانیان بڕوانە: (الإستيعاب في بيان الأسباب)، ج: (١)، ص: (٥٠٤- ٥٠٩)، کە وێڕای ئەو سێ گێڕراوەیە، حەوتی دیکەشو سەرجەم دە (١٠) گێڕراوەی هێناون، بەڵام سەرجەمیانی بە بێهێز (ضعيف) داناون.

مانـای گـشـتی ئایەتەکـان

خـوا ﷻ وەك لە پێناسەی ئـەم دەرسـەدا گوتمـان، لـەم یـازدە (١١) ئایەتـەدا باسـی دوو بابـەتی گـەورەو گـرنگ دەکات، یەکـەم: باسـی ئیمـانو تەوحیـد، دووەم: باسـی شـیـركو گونـاحو تاوان دەکات.

سـەرەتا خوا ئەو ڕاسـتییە ڕادەگەیەنـێ کە لە شیرك نابووری دەفـەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴾، ئـەم ڕسـتە قورئانییـە لـە ئایـەتی (٤٨)ی سـوورەتی (النساء)یشدا هات، لەگەڵ تۆزێك جیاوازییدا، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ ﴾، بەڵام ئەم ڕسـتەیە ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ﴾، لـە هـەردوو ئایەتدا هاتوە، واتە: خوا لەوە نابـووری کە هاوبەشـی بۆ پەیدابکری، بـەڵام جگـە لەوە واتە: جگە لە شیرك، بۆ هەر کەسێك بیـەوێ خوا لێی دەبـووری، واتە: بـەبێ تۆبـە، بـەڵام بـە تۆبـەوە خـوا لـە شـیركو لـە كوفرو لـە نیفاقیش، وە لـە هـەموو گوناهێـك دەبـووری، وەك دەفـەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ﴿٥٣﴾ ﴾الزمـــر، ئـەوە ئەگەر تۆبە بکات، بەڵام ئەگـەر تۆبـە نـەکات، با ئیمانـدارو مـسوڵمانیش بـێ، لە شـیرك نـایبووری، بـەڵام ئەگـەر گـیرۆدە نـەبووبێ بـە شـیركەوە، هـەر گونـاهێكی دیكە، دەگونجـێ خـوا ببیبـووریو دەشـگونجێ نەیبـووری، مـسۆگەر نیـە، بـەڵام بـە تۆبـە مسۆگەر دەبـێ جـا دەفـەرموێ: بێگـومان خـوا لـەوە نابـووری هاوبەشـی بـۆ بڕیـار بـدری، بـەڵام جگە لەوە لە هەر کەسێك دەبووری کـە بیـەوێ، ﴿ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴾، وە هـەر کەسـێك هاوبـەش بـۆ خـوا دابنـێ، بـە

گومڕاییەکی دوور گومڕا بووە، واتە: زۆر دوور کەوتۆتەوە لە ڕاستە شەقامو، بە زەحمەت دێتەوە سەر ڕێگا.

ئەوجار باسی هاوبەش بۆ خوادانەرەکان دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَٰثًا ﴾، بتپەرستەکان هەر لە مێینە دەپاڕێنەوە، کە زۆربەی زانایان دەڵێن: زۆربەی ئەو بتانەی بتپەرستان دەیانپەرستنو ئێستاش، لە شێوەی مێینەدا وێنایان دەکردن: مەنات، لات، عوززا، (مناة) (مؤنّث)ی (مَنَّان)ە، (لات) (مؤنَّث)ی (إله)ە، (عُزّی) (مؤنَّث)ی (عزیز)ە، یاخود هەندێکی دیکە گوتوویانە: مەبەستیان پێیان مەلائیکەتان بوونو گوتوویانە: کچی خوانو پەرستوویانن!! ﴿ وَإِن يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَٰنًا مَّرِيدًا ﴾، وە ئەوانە ناپاڕێنەوە جگە لە شەیتانی داڕووتاوو بێ خێر، کە هیچ خێرێکی پێوەنیە، ﴿ لَّعَنَهُ ٱللَّهُ ﴾، کە خوا نەفرینی لێکردوە، ﴿ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴾، وە شەیتان بە هەڕەشەوە گوتوویەتی: من بەشێکی دیاریکراو لە بەندەکانت دادەبڕم، واتە: ئەو کاتی خوا نەفرینی لێکرد، لەبەرئەوەی کڕنووشی بۆ ئادەم نەبرد، لەو ڕۆژەوە ئیبلیس هەڕەشەی کردو گوتی: ئەی خوایە! ئەوەو وەچەی ئەو ئادەمە بەشێکیان لێ دادەبڕم، کەواتە: ئێوە بزانن کاتی خۆی شەیتان هەڕەشەی کردووە، ئاگاتان لێبێ ئێوە لەو بەشە نەبن کە شەیتان داتاندەبڕێ، وە لەگەڵ خۆی دەتانباتە دۆزەخ، چونکە تازە کە شەیتان دەستی لە ڕەحمەتی خوا شۆرد، گوتی: مادام من لەسەر ئەو ئادەمە کە کڕنووشی ڕێزم بۆ نەبرد، وام بەسەرهات، منیش ئەوەندەی بۆم بکرێ، دەبێ وەچەو مندالّەکانی ئادەم لەگەڵ خۆم ببەمە دۆزەخ، ئەوجار خوای بالّادەست، باسی هەڕەشەو گوڕەشەکانی شەیتان دەکات، کە گوتوویەتی: ﴿ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ ﴾، بە تەئکید گومڕایان دەکەم، واتە: سوێند بە تۆ ئەی خوایە! گومڕایان دەکەم،

﴿ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ ﴾، خەیاڵپلاویان پێدەکەم، یان خولیاگەلی درۆیان دەخەمە نێو دڵ، چەند کەس بە دوای کڵاوی خوارو خولیاو خەیاڵی بێ ئەنجام دەکەون زۆرن، ئەوە هەمووی لە شەیتانەوەیە، ﴿ وَلَأٓمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ ﴾، وە فەرمانیان پێدەکەم گوێی ئاژەڵەکانیان ببڕن، کاتی خۆی خەڵکی سەردەمی نەفامیی گوێی ئاژەڵیان دەبڕی بە وەسوەسەی شەیتان، وە دوای ئەوەی گوێی ئەو ئاژەڵەیان دەبڕی، لە خۆیان قەدەغە دەکردو دەیانگوت: دروست نیە گۆشتی بخۆین، ئێمە تازە داومانە بە خوا، خوای بەرز ئاژەڵی گوێ بڕاوی بۆ چییە؟ جا (أنعام) بە چوار جۆرە ئاژەڵ دەگوترێ: (حوشتر، مانگا - ڕەشە وڵاخ - مەڕ، بزن) ﴿ وَلَأٓمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ ﴾، وە فەرمانیان پێدەکەم دروستکراوی خوا بگۆڕن، وە ئەندامەکانی خۆیان بگۆڕن، دوایی باسی دەکەین کە خاڵ کوتانو، دەستکارییکردنی ددانو، بڕۆو ئەندامەکانی دیکە، وەبەر ئەوە دەکەون، ﴿ وَمَن يَتَّخِذِ ٱلشَّيْطَٰنَ وَلِيًّا مِّن دُونِ ٱللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴾، وە هەر کەسێك شەیتان لە جیاتی خوا بکات بە دۆستی خۆی، بە زیانبارییەکی ئاشکرا زیانبار بووە ﴿ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ﴾، شەیتان گفتیان پێدەداو دڵیان خۆش دەکاو خولیاو خەیاڵی درۆیان دەخاتە نێو دڵ، ﴿ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴾، وە ئەو گفتو بەڵێنانەی شەیتان پێیان دەدات، واتە: بە وەسوەسەو خوتخوتە، هەر فریودانەو هیچی دیکە نیە، ﴿ أُوْلَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ﴾، ئا ئەوانە جێگاو شوێنی تێدا حەسانەوەیان دۆزەخە، چونکە مەئوا ئەو شوێنەیە کە ئینسان پەنای بۆ دەباو تێیدا دەحەسێتەوە، واتە: تاکە شوێنێك ئەوانە تێیدا بحەسێنەوەو ئیسراحەتی تێدا بکەن، بریتیە لە دۆزەخ، ﴿ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴾، لێشی دەرباز نابن،

جاری وایە ئینسان، تووشی چاڵێك، گرفتێك، بەڵایەك دەبێ، دەگونجێ دەرباز بێ، بەڵام ئەوان تووشی دۆزەخ دێن، وە لێشی دەرباز نابن.

ئنجا ئەوە بەنسبەت شوێنکەوتووانی شەیتانەوە، ئەدی بەنسبەت شوێنکەوتووانی ئیمانەوە؟ دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ﴾، وە ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوە باشەکان ئەنجام دەدەن، لەمەودوا دەیانخەینە چەند باغێکەوە ڕووباریان بەژێردا دەڕۆن، بە هەمیشەیی تێیدا دەمێننەوە، ﴿وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٗاۚ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ قِيلٗا﴾، بەڵێنی خوایەو ڕاستە، وە قسەی کێ لە هی خوا ڕاستترە؟! کەواتە: ئەهلی ئیمان خوای بە بەزەیی بەڵێنێکی ڕاستی پێداون، وە فەرمایشتی خوای پەروەردگاریش ڕاستە، وەك لە شوێنی دیکە دەفەرموێ: ﴿وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثٗا ﴿٨٧﴾﴾النساء، فەرمایشتی کێ لە هی خوا ڕاستترە، ئنجا ڕوو لە مسوڵمانانو خاوەن کتێبەکان، یان ڕوو لە مسوڵمانانو خاوەن کتێبەکانو بتپەرستەکان دەکات، کە ئەوە مانای ڕاستە، کە لێرەدا هەموویان دوێنراون، دەفەرموێ: ﴿لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ﴾، مەبەست پێی هەموو لایەکە مسوڵمانو نامسوڵمان، نە بە خۆزگە خواستنی ئێوەیە ئەی ئیمانداران! نە بە هی موشریکەکان، ﴿وَلَآ أَمَانِيِّ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِۗ﴾، وە بە خۆزگەو خولیاو خەیاڵپڵاوی ئەهلی کیتابیش نیە، کوردەواریی خۆمان بە (أمنیة) دەڵێن: (خەیاڵپڵاو، خۆزگە، بریا)، باشە ئەدی بە چییە؟ دەفەرموێ: ﴿مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡزَ بِهِۦ﴾، هەر کەسێك خراپەیەك بکات پێی سزا دەدرێ، سزایەکەی وەردەگرێتەوە، ئیدی هیچ کەسێك مەعفوو نیە، جوولەکە بڵێ: ئێمە گەلی هەڵبژاردەی خواین! نەصرانیی بڵێ: عیسا بۆ ئێمە خۆی کردۆتە فیداو

قوربانیی! مسولمان بڵێ: نەخێر، ئێمە لەبەرئەوەی پێغەمبەرمان سەرەوەری پێغەمبەرانە، کەواتە: گوناهانیش بکەین قەیناکات! ئەوە هیچی وانیەو هەر کەسێك خراپەیەك بکات، سزاکەی وەردەگرێتەوە، ﴿وَلَا يَجِدۡ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾، وە جگە لە خواش هیچ سەرپەرشتیارو پشتیوانو یارمەتیدەرێکی نابێ، ئنجا دەفەرموێ: ﴿وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا﴾، وە هەر کەسێك لە کردەوە باشەکان ئەنجام بدات، نێربێ، یان مێ، پیاوبێ یان ئافرەت، بە مەرجێك ئیمانداربێ، ئا ئەوانە دەچنە بەهەشتەوە، وە بە قەدەر شوێنکەی سەر نێوکە خورماش ستەمیان لێ ناکرێ، ئەو درزە کە لەسەر نێوکە خورمایە پێی دەگوترێ: (نقیر)[1]، لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ دِينٗا مِّمَّنۡ أَسۡلَمَ وَجۡهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحۡسِنٞ وَٱتَّبَعَ مِلَّةَ إِبۡرَٰهِيمَ حَنِيفٗاۗ وَٱتَّخَذَ ٱللَّهُ إِبۡرَٰهِيمَ خَلِيلٗا﴾، وە دینداریی کێ چاکترە لە هی کەسێك کە ڕووی خۆی بە خوا سپاردوە، وە چاکەکاریشە، وە شوێن ڕێبازی ئیبڕاهیمیش کەوتوە بە پاکیی، وە خواش ئیبڕاهیمی کردوە بە دۆستو خۆشەویستی خۆی، واتە: ئا ئەم جۆرە دیندارییە لە هەموو جۆرە دینداریییەك ڕاسترە، ئنجا لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٖ مُّحِيطٗا﴾، وە هەرچی لە ئاسمانەکانو لە زەویدایە هی خوایە، وە خوا دەورەی هەموو شتێکی داوە، واتە: خوای پەروەردگار خاوەنی هەموو شتێکە، ئەوەی لە ئاسمانە، وە ئەوەی لەسەر زەوییە، ئەوە خوای زاڵو باڵادەست بە زانیاریی و تواناو ویستی بێسنووری، دەورەی هەمووی داوە.

---

[1] مختار الصحاح، ص: (٥٨٠)، لفظ: ن ق ر.

YouTube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice
Alibapir2

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: ئەوەیە کە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴾، خوای بێ هاوەڵ لێرەدا ڕاستییەك ڕادەگەیەنێ کە پێشتریش هەر لە سووڕەتی (النساء)دا، هەمان ڕاستیی ڕاگەیاندوە، بەڵام دیارە بە تۆزێك جیاوازییەوە، ئەویش ئەوەیە کە خوا لە تاوانی شیرك نابووری، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ ﴾، خوا ﷾ لەوە نابووری کە هاوبەشی بۆ دابنرێ ﴿ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ﴾، بەڵام جگە لەوە (واتە: جگە لە شیرك) بۆ هەر کەسێك بیەوێ، خوای لێبوردە لێی دەبووری ﴿ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴾، وە هەر کەسێك هاوبەش بۆ خوا دابنێ، ئەوە بە شێوەیەکی زۆر دوور گومڕا بووە، واتە: بە جۆرێك لە ڕاستە شەقام دوور کەوتۆتەوەو سەرگەردان بووەو سەری لێ شێواوە، کە بە زەحمەت دێتەوە سەر ڕێ، وشەی شیرك لە زمانی عەرەبیدا، واتە: هاوبەش دانان، (الإشرَاكُ باللَّه) یان (الشركُ باللَّهِ) واتە: هاوبەش بۆ خوا دانان، هاوبەش بۆ خوا دانان لە چیدا؟ لە بەدیهێنەرێتیی دا، لە پەروەردگارێتییدا، لە خاوەنداریێتییدا، لە پەرسترانیدا، لە هەموو ئەو شتانەی کە تایبەتن بە خواوە ﷾، لە سووڕەتی (الشعراء) لە ئایەتی (٩٧- ٩٨) خوای پەروەردگار لەسەر زمانی ئەو دۆزەخییانەی کە دەچنە دۆزەخ، بەهۆی شیرك و کوفرەوە، زۆر جوان پێناسەی شیرکمان بۆ دەکات، دەفەرموێ: ﴿ تَٱللَّهِ إِن كُنَّا لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٨﴾ ﴾الشعراء، واتە: (کافرەکان لە دۆزەخدا سوێند

Youtube/AliBapir
FB/AliBapir
FB/Media Ameer Office

دەخۆن، دەڵێن:) بە خوا ئێمە لە گومڕاییەکی ڕوونو ئاشکرادا بووین، لەبەر چی؟ ﴿ إِذۡ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴾، کە کاتێك ئێوەمان یەکسان دەکرد لەگەڵ پەروەردگاری جیهانەکاندا، کەواتە: شیرك یانی چی؟ یانی: یەکسانکردنی غەیری خوا لەگەڵ خوادا ﷻ، جا ئەو یەکسانکردنە لە بەدیهێنەرایەتیی دا بێ، وەك بڵێی خوای بەدیهێنەر شتێکی دروست کردوەو، غەیری خوا شتێك دروست دەکات، یان لە پەروەرگارێتییدا، وەك چۆن خوای خاوەنی موڵكو مشوورخۆرو پەروەردگارە، پەروەردگارێتیی پاڵ بدەیە لای غەیری خواش، یان لە ناوو سیفەتەکاندا، واتە: ئەو ناوو سیفەتانەی بۆ خوا بەکاردێن، بۆ غەیری خواش بەکاریان بێنین، بۆ وێنە: تەنیا خوا شیفا دەدات، تۆ پێت وابێ غەیری خواش ﷻ شیفا دەدات، وە تەنیا خوا دووعا قبووڵ دەکات، پێت وابێ غەیری خوای بەرزو مەزنیش دووعا قبووڵ دەکات، یان غەیری خواش دەتوانێ لە گوناح ببووری، هەروەها دەبێ پەرستران تەنیا بۆ خوا ئەنجام بدرێ، جا ئەو پەرسترانە، چ پەیوەندیی بە بواری دروشمەکان (شعائر)ەوە، هەبێ، وەك: (نوێژ، ڕۆژوو، دووعا، سەجدە، قورئان خوێندن، سەربڕین، ... هتد) چ پەیوەندیی بە بەرنامەکانی ژیان (شرائع الحياة)ەوە دەبێ پەرسترانو بەندایەتیی تەنیا بۆ خوا ئەنجام بدرێو، ئەو پەرسترانە بۆ هەر کەسێکی دیکە ئەنجام بدرێ، مانای وایە ئەویش کراوە بە هاوبەش بۆ خوا، کەواتە: هاوبەش بۆ خوا پەیداکردن واتە: مامەڵە بکەی لەگەڵ غەیری خوادا، وەك ئەوە کە لەگەڵ خوادا دەیکەی، جا وەك گوتم ئەوەش چ بەوەبێ کە پەروەردگارێتیی، یان بە دیهێنەرایەتیی، یان خاوەندارێتیی، یان ناوەکان، یان سیفەتەکانی خوا بۆ غەیری خوا بەکاربهێنرێن، یاخود بەوەبێ کە ئەو بەندایەتییەی بۆ خوا دەکرێ، بەشێکی یان هەمووی بۆ غەیری خوای تاكو پاك ئەنجام بدرێ.

ئنجا تەنیا خوا بەدیهێنەرو پەروەردگارو خاوەن، وە خاوەنی هەموو ناوو سیفەتە بەرزو پەسەندەکان بێ، وە تەنیا خوا بە پەرستراو دابنرێ،

F/AliBapir7
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

کەواتە: هەر شتێك لەگەڵ ئەوە تێکبگیرێ، ئەوە لەڕاستییدا بە کوفرو شیرك لە قەڵەم دەدرێ، بەڵام چەمكو واتای کوفر لە شیرك فراوانترە، چونکە کەسێك بڕوا بە یەکێك لە ئایەتەکانی خوا نەکات، ئەوە کوفری کردوە، وە کەسێك بڕوا بە ڕۆژی دوایی نەکات، کوفری کردوە، وە کەسێك بڕوا بە یەکێك لە پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام) نەکات، کوفری کردوە، بەڵام ئەوانەو هاووێنەکانیان هیچ کامیان بە شیرك دانانرێن، شیرك هەمووی پەیوەندیی بە خوای تاکەوە هەیە، بەڵام کوفر پەیوەندیی بە خواوە هەیە، وە پەیوەندیی بە هەموو ئەو شتانەشەوە هەیە، کە خوای پەروەردگار فەرمانی پێکردوە، ئیمانیان پێ بهێنرێ، هەر کەسێك کوفر بە یەکێك لەو شتانە بکات، کە خوا فەرمانی پێکردوە ئیمانیان پێ بهێنرێ، هەڵبەتە تووشی کوفر بووە، بەڵام شیرك جۆرێکە لە جۆرەکانی کوفرو باوترین جۆری کوفر، وە زۆربەی خەڵکیش کە تووشی کوفر دێ، بە هۆی شیرکەوە تووشی کوفر دەبێ.

یەکێك بۆی هەیە بپرسێ: بۆچی خوا ﷻ لەم سوورەتە قورئانییەدا، لە سوورەتی (النساء)دا، ئەو ئایەتەی دووجار دووبارە کردۆتەوە؟ ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ﴾، لێرەو لە ئایەتێکی پێشتریشدا کە تەفسیرمان کردوە، وەڵامەکەی ئەوەیە:

یەکەم: خوا ﷻ ئەو ڕاستییانەی کە زۆر گەورەو گرنگن، لە قورئاندا دووبارەو دووپاتیان دەکاتەوە، بۆئەوەی زیاتر بچەسپێن لە عەقڵو دڵی خەڵکدا.

دووەم: هۆکاری دووبارەبوونەوەی هەندێك لەو ڕاستییانە، ئەوەیە کە سیاقو بابەتەکە دەیخوازێ، لە ئایەتی پێشیدا کە خوا ﷻ باسی خاوەن کتێبەکانی کردوە، باسی جوولەکەو نەصرانیی کردوە، کە تووشی لادانو گومڕاییو سەرگەردانیی بوون ون، بە شێك لە هەڵەکانیان بریتی بووە

لە چی؟ بریتی بووە شیرك، بۆیە دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَـٰلًۢا بَعِيدًا﴾، لە کۆتایی دا دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا (٤٨)﴾ النساء، هەر کەسێك هاوبەش بۆ خوا دابنێ، ئەوە بوختانێکی گەورەی کردووەو درۆیەکی گەورەو مەزنی هەڵبەستوە، بەڵام لێرەدا سیاقەکە باسی موشریکەکان دەکات، بۆیە دەفەرموێ: ﴿وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَـٰلًۢا بَعِيدًا﴾، هەر کەسێك هاوبەش بۆ خوا دابنێ بە گومڕایی یەکی دوور گومڕا بووە، وە زۆر لە ڕاستە شەقام دوور کەوتۆتەوە.

مەسەلەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَـٰثًا وَإِن يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَـٰنًا مَّرِيدًا﴾، خوا ﷻ باسی هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان دەکات، دەفەرموێ: ئەوانە لەجیاتی خوا، تەنیا مێیینان دەپەرستن ﴿إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَـٰثًا﴾، واتە: تەنیا لە مێیینان دەپاڕێنەوە، کە دیارە پاڕانەوەو دووعا گرنگترین بەشی پەرستنە، ﴿وَإِن يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَـٰنًا مَّرِيدًا﴾، وە تەنیا لە شەیتانی یاخی بوو لە خوا دەپاڕێنەوەو، تەنیا ئەو دەپەرستن، لێرەدا توێژەرەوانی قورئان باسیان کردوە، بۆچی خوا ﷻ پەرستراوەکانی کە دەکرێن بە هاوبەش بۆ خوا، بە مێینان (إناث)ی ناو بردوون، چونکە (إناث) کۆی (أُنثى)یە، (أُنثى)ش واتە: مێیینە؟

زانایان سێ وەڵامیان داونەوە:

١- هەندێکیان گوتوویانە: لەبەرئەوەی زۆربەی پەرستراوەکان کە لە جیاتی خوا، وە لەگەڵ خوادا پەرستراون، مێیینە بوون، واتە: لە زەین و خەیاڵی

ئەوانەدا کە پەرستوویانن، مێینە بوون، ئەگەرنا لە واقیع دا هەموویان شتی بێ بنەماو ئەفسانەن، (مَنَاة)، (مُؤنث)ی (مَنَّان)ەو (لاة) (مؤنث)ی (إِلـه)ەو (عُزَّى)، (مُؤنث)ی (عَزیز)ە، ئنجا لەنێو عەرەبەکاندا باوبووە، لە جیاتی بڵێن: صەنەمی فلاَن تیرەیە، گوتوویانە: (أُنثى بَني فُلان) مێیینەی فلاَن هۆزە، چونکە پەرستراوەکانیان بە زۆری لە شێوەی مێیینەدا وێنا کردوون، پاشان ئەوانە مەلائیکەیان بە کچی خوا داناون، لە حاڵێکدا خوا ﷻ بۆخۆی خۆی پێناسەی خۆی کردووەو فەرموویەتی: ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤﴾ الإخلاص، واتە: نە کەسی لێ بووە نە لە کەسیش بووە، وە هیچکەس هاوتای نیە، ئیدی نە کوڕی بووە، نە کچی بووە، بەڵام عەرەبەکانی سەردەمی نەفامیی دەیانگوت: (الشِّياطين أَبناءُ اللَّه، والمَلائِكةُ بَنَاتُ اللَّه)، واتە: شەیتانەکان کوڕانی خوان، وە فریشتەکانیش کچانی خوان، کە لەڕاستییدا ئەوە بیرێکی پووچی ئەفسانەیی بووە، بەڵێ لەنێو (شَياطين)دا ڕەگەز (جنس) هەیە، نێرایەتیی‌و مێیایەتیی هەیە، بەڵام لەنێو فریشتەکاندا ڕەگەز نیەو ئەوان نەنێرن، نەمێن، وەك چۆن ماددەی بێ ژیان کە دەیبینین نێرایەتیی‌و مێیایەتیی تێدانیە، مەگەر بە شێوەی (تَجَوّز) بۆ نموونە: کە دەگوترێ: گەردیلە لە پرۆتۆن‌و ئەلیکترۆن‌و نەیترۆن پێکهاتوە، کە پرۆتۆن بارگەیەکی ئەرێنیی (موجب)ی، هەیە ئەلکترۆن بارگەیەکی نەرێنیی (سالب)ی هەیەو، نەیترۆن هیچ بارگەیەکی نیە، کە ئەوە تەعبیرێکی چاوپۆشییکەر (متجوِّز)انەیە، ئەگەرنا لەڕاستییدا نێرایەتیی‌و مێیایەتیی، ئەوەیە کە لەنێو ئینسان‌و نێو ئاژەڵ‌و ژیاندارانی دیکەدا هەیە.

٢- هەندێکیان گوتوویانە: کە خوای بێ وێنە دەفەرموێ: ئەوانەی مێیینە دەپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە (إِنَاثًا) واتە: (ضِعَافًا) واتە: بێهێزەکان، ئنجا توێژەرەوان بەمجۆرە پاساوی ناونرانی بت‌و صەنەمەکانیان بە

مێینان (إناث) داوەتەوە: (لأن الأُنثى أضْعَفُ مِنَ الذَّكر في كُلّ أصْنَافِ الْحَيْوَان) لەبەرئەوەی کە مێیینە لە هەموو جۆرەکانی ژیانداراندا هەمیشە لە نێرینە بێهێزترە، لەبەرئەوە مێیینەبوون، ڕەمزو هێمای بێهێزیی بووە، ئنجا کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ إِن يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَٰثٗا ﴾، یانی: (ضِعَافًا) واتە: ئەو صەنەمانەی کە ئەوان دەیانپەرستن بێهێزن، صەنەمێك نەتوانێ مێش لە خۆی دەربکات، مانای وایە بێهێزە، وە لەنێو عەرەباندا وا باوە کە بە ئینسانی بێهێزو بێ دەسەلات دەڵێن: (أُنْثَى)یە.

٣- هەندێکیان گوتوویانە: واتایەکی دیکەی (إنَاث) یانی: (مَوَاتاً) دەڵێ: (لأن الجَمَادَ لاحَرَكَةَ فِيه ولاحَيَاة) چونکە ماددەی بێگیان (بێ ژیان) نە جووڵەی تێدایە نە ژیان. خوای پەروەردگاریش بۆیە بە صەنەمەکانی فەرمووە (إناثاً) لەبەر ئەوە کە ژیانیان تێدانییەو جووڵەیان تێدانییە، دیارە هەمووشیان لە یەك کاتدا، هەرسێ مانایەکە کۆدەبنەوە: ئەو بتو صەنەمانەی کە پەرستراون بە زۆریی وابووە کە شێوەی مێیینەیان پێداون، وە بێهێزیش بوون، وە بێ ژیانو بێ جووڵەو بێ جموجۆڵیش بوون.

مەسەلەی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِن يَدۡعُونَ إِلَّا شَيۡطَٰنٗا مَّرِيدٗا ﴾، وە ئەوانە جگە لە شەیتانی یاخی، لە شتێکی دیکە ناپاڕێنەوەو ناپەرستن، بۆچی خوای بێ هاوەڵ وای فەرمووە، لە حاڵێکدا کە مەرج نیە ئەوانەی بت پەرستن هەموویان شەیتانیان پەرستبێ؟ ئەوە دیارە یەزیدییەکان شەیتان بە بەرزو مەزن دەگرن، هەرچەندە دەڵێن: ناپەرستین! وە شەیتان پەرستی دیکە هەن، بەڵام مەرج نیە ئەو بت پەرستانەی دیکە هەموویان شەیتانیان پەرستبێ، ئەدی بۆچی خوای زاناو شارەزا لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ وَإِن يَدۡعُونَ إِلَّا شَيۡطَٰنٗا مَّرِيدٗا ﴾؟ وەڵامەکەی ئەوەیە: کە شەیتان هۆکاری پەرسترانی غەیری خوایە، وەك دەفەرموێ: ﴿ زَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَعۡمَٰلَهُمۡ ...﴿٤٨﴾ ﴾الأنفال،

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

واتە: شەیتان کردەوەکانی بۆ جوان کردوون، هەموو ئەوانەی کە جگە لە خوا دەپەرستن، ئنجا بتو پەیکەری بووزایە، مانگو ئەستێرەو خۆرە، گاو مانگایە، دارو درەختە، مشکە، ماری کوبڕایە، ... هتد، کە ئەو جۆرە پەرستراوانە لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا زۆرن، ئەوە هەموویان شەیتان ئەو جۆرە پەرستنەیان بۆ جوان دەکات.

ئەو کاتەی چووم بۆ کەمبۆدیاو[1] مالیزیا، ئەوانە پەیکەری ماری کوبڕایان دانابوو، گوتم: ئەوە چییە؟! گوتیان: ئەوە دەیپەرستین، لێمپرسین بۆچی دەیپەرستن؟ گوتیان: ئەو مارە ژەهرەکەی زۆر بە قووەتە، هەر کەسێ پێی وەبدات لینگان ناگرێ! ئەوانە ماری کوبڕایان پەرستوە بە حیساب بۆ ئەوەی پێیانەوە نەدات! لە شەڕی سەلامەت بن! وەك چۆن یەزیدیەکانیش دەڵێن: ئەوە خوا بەخشندەو بە بەزەیی یەو، هەمیشە هەرخێرو چاکەی لێ چاوەڕوان دەکرێ، بەڵام (مَلَك طاوس) (کە شەیتانە) دەیپەرستین لەبەرئەوەی شەیتان زەرەرێ دەدات، ئنجا بۆئەوەی زەرەرمان لێنەدا دەیپەرستین! جا ئەوە فەلسەفەی هەندێك لە موشریکەکان بووە کە گوتوویانە: ئێمە هەندێ لەو شتانە دەپەرستین بۆ وێنە: هەورە تریشقەیان پەرستوە، خۆریان پەرستوە، شەویان پەرستوە، ئاگریان پەرستوە، لافاویان پەرستوە، گوتوویانە: ئەوانە زیانمان پێ دەگەیەنن، ئەگەر بیانپەرستینو قوربانییان بۆ بکەینو کڕنووشیان بۆ بەرین، بەزەییان پێماندا دێتەوەو لە دەستیان تووشی زەرەرو زیان نابین، ئنجا بەچی دەزانین کە دووعاو پاڕانەوە بۆ هەر کەسێك تەقدیم بکرێ، جۆرێکە لە پەرستن؟ چونکە ئایەتەکانی قوڕئان ئەوە دەگەیەننو خوای پەروەردگار لە هەندێ شوێن باسی دووعا دەکات، دوایی یەکسەر باسی عیبادەت دەکات، بۆ وێنە: لە سووڕەتی (مریم)دا، باسی پاڕانەوە لە غەیری خوا دەکات ﴿وَأَعۡتَزِلُكُمۡ وَمَا تَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ...﴿٤٨﴾﴾، دوایی

---

[1] لە ساڵی (٢٠١١)ی زایینی دا، کە بانگهێشت کرابووین بۆ کۆنگرەیەکی پەرلەمانتارانی کیشوەری ئاسیا.

دەفـەرموێ: ﴿ فَلَمَّا ٱعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ... ﴿٤٩﴾ ﴾مریـــم، کەواتـە: دووعا عیبادەتە، هەروەها پێغەمبەری خواش ﷺ فەرموویەتی: ﴿إنَّ الدُّعَـاءَ هُـوَ العِبَـادَةُ﴾ أَخْرَجَـهُ أَحْمَـد بـرقم: (١٨٤١٥)، وَالبُخَـارِيُّ فـي (الأدب الـمفرد) بـرقم: (٧١٤)، وَأَبُـو دَاوُدَ بـرقم: (١٤٧٩)، وَالتِّرمِـذِيُّ بـرقم: (٢٩٦٩) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٨٢٨)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٨٩٠)، وَالحَاكِمُ برقم: (١٨٠٢) وَقَال: صحيح الإسناد، عَنْ النُّعمَانِ بنِ بَشيرٍ رضي الله عنه، وَحَسَّنَهُ الألباني فـي (صحيح سنن أبي داود)، واتـە: پاڕانـەوە خودی خـوا پەرسـتییە. واتـە: بەشـێکی گـەورەو گرنگـی خوا پەرسـتیی بریتیـە لە پاڕانەوە لە خـوا.

مەسـەلەی چـوارەم: کاتێـك شـەیتان هەڕەشـە دەکاتو دەڵـێ: ﴿لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾، کـە دیـارە لەگـەڵ خـوای پـەروەردگاردا ئاخـاوتنی کـردووەو دواوە، گوتوویـەتی: ﴿لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾، وە لـە بەندەکـانت بەشـێکی دیاریـکراو بۆخـۆم دەپچڕم ! ئایـا مەبەسـت پێـی چی بووە؟ بێگومان مەبەستی پـێ ئـەوە بووە کە من ژمارەیـەك لـە بەنـدەکانی تـۆ وا لێدەکەم کە تـۆ نەپەرستن، جا مانگو خۆر بپەرستن، ئەستێرە بپەرستن، دارو بـەرد بپەرسـتن، هـەواو ئـارەزووی خۆیـان بپەرسـتن، حیزبێکـی کـافر بپەرستن، طـاغووتێك بپەرسـتن، فـیرعەونێك بپـەرستن، گرنـگ ئەوەیـە شـەیتان وایـان لێـدەکات کـە غـەیری خـوا بپەرسـتن، دیـارە هـەر کەسـێکیش هەرچـەندە خـۆی بـە خـوا پەرست دابنـێ، بـەڵام کـە لەگـەڵ پەرستنی خـوادا، غەیـری خـوای پەرسـت، خـوای تـاكو بێـنیـاز ئـەو پەرستنەی کـە بـۆ ویشـی ئەنجـام داوە، نایـەوێ، وەك خـوای بـەرزو مـەزن لـەم فەرمایـشـتە قودسـیەدا فەرموویـەتی: ﴿أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، فَمَنْ عَمِلَ لِي عَمَلاً أَشْرَكَ فِيْهِ غَيْرِيْ، فأَنَا مِنْهُ بَرِيْءٌ﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِم برقم: (٧٤٠٠)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٠٢) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، واتـە: مـن دەوڵەمەنـدترینی دەوڵەمەنـدانم، لـە

هاوبەشێتییدا، هەر کەسێك کردەوەیەك بکات بەشی غەیری منی تێبخات، ئەوە من لێی بەرییم‌و بەشەکەی خۆشم دەدەم بەو.

واتە: خوای پەروەردگار ڕازی نابێ عیبادەتێك بۆ خوا بکرێ بەشی غەیری خوای تێبخرێ، هەر کردەوەیەك شیرك‌و ڕیای تێکەڵ بوو، ئەوە خوای پایەدار نایەوێ، جا لێرەدا کە شەیتان دەڵێ: ﴿لَأَتَّخِذَنَّ مِنۡ عِبَادِكَ نَصِيبٗا مَّفۡرُوضٗا﴾، بەشێك لە عەبدەکانت بۆخۆم دادەبڕم، پرسیارێك دەکرێ: ئایا شەیتان توانای ئەوەی هەیە خەڵکی بە تۆبزی بپچڕێ‌و دایانبڕێ‌و لە خوایان دوور بخاتەوە؟ لە وەڵامدا دەڵێین: نەخێر، شەیتان توانای ئەوەی نیە خەڵکی دابڕێ، واتە: پەلکێشیان بکاو ڕایان بکێشێ‌و لە خوا پەرستییان دوور بخاتەوە، ئەدی مەبەستی چییە لێرەدا؟ مەبەستی ئەوەیە کە من سەریان لێ دەشێوێنم‌و گومرایان دەکەم‌و هەڵیاندەخەڵەتێنم‌و فریویان دەدەم، مەبەستی ئەوەیە، نەك یەکێك بڵێ: تازە ئەوە نیە شەیتان گوتوویەتی: بەشێکیان لێ دادەبڕم، تازە من شەیتان دایبڕیوم‌و ئەوە کە ڕامدەکێشێ‌و پەلکێشم دەکات‌و ئیرادەم لەدەست خۆمدا نەماوە! شتی وا نیە، بە بەڵگەی ئەوە کە خوا تعالى لە سوورەتی (إبراهيم) لە ئایەتی (٢٢)دا فەرموویەتی ، - کە دیارە قورئانیش هەندێکی هەندێکی تەفسیر دەکات، وەك زۆرجاران گوتوومانە: (القُرآن يُفسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضَاً) لە هەر شوێنێك ویستمان لە ڕستەیەکی قورئان شارەزابین، یان ئەگەر ئیشکالێکمان هەبوو، با تەماشای ئایەتەکانی دیکەو ڕستەکانی دیکەی قورئان کە لەو بابەتەوە هاتوون بکەین، ڕۆشنایی باش دەخەنە سەر ئەوەی کە لەبەرچاومان لێڵییەکی تێدایە -، بەڵێ جا لە ئایەتی (٢٢)ی سوورەتی (إبراهيم)دا دەفەرمووێ:

﴿وَقَالَ ٱلشَّيۡطَٰنُ لَمَّا قُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ إِنَّ ٱللَّهَ وَعَدَكُمۡ وَعۡدَ ٱلۡحَقِّ وَوَعَدتُّكُمۡ فَأَخۡلَفۡتُكُمۡۖ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيۡكُم مِّن سُلۡطَٰنٍ إِلَّآ أَن دَعَوۡتُكُمۡ فَٱسۡتَجَبۡتُمۡ لِيۖ فَلَا

تَلُومُونِي وَلُومُوٓاْ أَنفُسَكُمۖ مَّآ أَنَا۠ بِمُصۡرِخِكُمۡ وَمَآ أَنتُم بِمُصۡرِخِيَّۖ إِنِّي كَفَرۡتُ بِمَآ أَشۡرَكۡتُمُونِ مِن قَبۡلُۗ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٢٢﴾

إبراهيم، کە ئەمە قسەی شەیتانەو خوا لەسەر زمانی وی دەفەرموێ: وە شەیتان دوای ئەوەی هەموو شتێك تەواو بوو (واتە: لێپرسینەوە کرا) گوتی: (بە کێی گوت؟ بەوانەی شوێنی کەوتوون) خوا بەڵێنێکی ڕاستی پێدا بوون، منیش بەڵێنێکم پێدان، کە لە بەڵێنەکەمدا ڕاستم نەکرد، وە هیچ دەسەڵاتێکم بەسەرتاندا نەبوو، ئەوەندە نەبێ کە بانگم کردن و ئێوەش وەڵامتان دامەوە، کەواتە: دەسەڵاتی شەیتان بۆ گومڕاکردنی خەڵك هەر ئەوەیە کە بانگیان دەکات، چۆنیان بانگ دەکات؟ وە بە دوو شێوەی سەرەکیی:

یەکەم: یان لەسەر زمانی ئەو ئینسانانەی کە شەیتان وەك خۆیان لێدەکات بانگیان دەکات، وەك خوای بێ هاوتا دەفەرموێ: ﴿... شَيَٰطِينَ ٱلۡإِنسِ وَٱلۡجِنِّ يُوحِي بَعۡضُهُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٖ زُخۡرُفَ ٱلۡقَوۡلِ غُرُورٗاۚ ﴿١١٢﴾﴾ الأنعام، شەیتانەکانی مرۆڤ و جند، هەندێکیان قسەی ڕازاوە بە مەبەستی فریودان فێری یەکدی دەکەن، کەواتە: شەیتان کەسێکە کە لە هەق دوورەو لە خوا دوورە، هەر کەسێك لە خوا دووربێ، مرۆڤ بێ یان جند، ئەوە شەیتانە، جا شەیتان لەسەر زمانی ئینسانێکەوە، کە وەك خۆی لێکردوە، کردوویەتی بە شەیتان، خەڵك لە خوا دوور دەخاتەوەو بانگی خەڵکی دەکات بۆ گومڕایی، ئەوەی کە خەڵك بانگ دەکات بۆ ڕێچکە شەیتانییەکان بۆ گومڕایی بۆ هەموو ئەو بەرنامانەی کە غەیری ئیسلامن، ئەوە لەڕاستییدا بانگکردنی شەیتانە.

دووەم: یان بە شێوەی پەنهان بانگیان دەکات، کە ئەویش بریتیە لە خوتخوتەو خەیاڵ خستنە دڵی خەڵك و دنەدان بە شێوەی پەنهان، ئەوەش شێوازێکی دیکەی بانگکردنی شەیتانە، بەڵێ شەیتان دەڵێ: ﴿ وَمَا

كَانَ لِيَ عَلَيۡكُم مِّن سُلۡطَٰنٍ إِلَّآ أَن دَعَوۡتُكُمۡ فَٱسۡتَجَبۡتُمۡ لِيۖ ﴾، هیچ دەسەڵاتێکم بەسەرتاندا نەبوو، ئەوەندە نەبێ کە بانگمکردنو ئێوەش وەڵامتان دامەوە، بۆیە ﴿فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوٓاْ أَنفُسَكُمۖ ﴾، لۆمەی من مەکەن، بڵێن بە تۆبزیی ئێمەت گومڕا کردوە، لۆمەی خۆتان بکەن، بۆخۆتان بەدەممەوە هاتن، هەر بۆخۆتان کەیفتان بەوە دەهات کە من ئێوەم بۆ بانگ دەکرد، ئەگەرنا من بە تۆبزی پەلکێشم نەکردنو ڕام نەکێشاون، دوایی دەڵێ: ﴿مَّآ أَنَا۠ بِمُصۡرِخِكُمۡ وَمَآ أَنتُم بِمُصۡرِخِيَّ ﴾، نە من لە فریای ئێوە دێمو نە ئێوەش لە فریای من دێن ﴿إِنِّي كَفَرۡتُ بِمَآ أَشۡرَكۡتُمُونِ مِن قَبۡلُۗ ﴾، ئەوە من بێ بڕوام بەرانبەر بەوەی کە منتان کردە هاوبەشی خوا لەمەو پێش ﴿إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴾، بێگومان ستەمکاران ئازارێکی بە ئێشیان هەیە.

کەواتە: شەیتان ئاوا تەماشا ئەوانە دەکات کە شوێنی کەوتوونو دەوروبەری ئەویان قەرەباڵغ کردوە.

__مەسەلەی پێنجەم:__ شەیتان هەڕەشە دەکاتو دەڵێ: ﴿وَلَأُضِلَّنَّهُمۡ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمۡ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلۡقَ ٱللَّهِۚ ﴾ لێرەدا شەیتان چۆنیەتی گومڕاکردنی ئەو کەسانەی کە شوێنی دەکەون دەخاتە ڕوو، لە چوار بڕگەدا: ﴿وَلَأُضِلَّنَّهُمۡ ﴾، واتە: بە تەئکید گومڕایان دەکەمو سەریان لێ دەشێوێنمو لە ڕاستە شەقامی تۆ دووریان دەخەمەوە ﴿وَلَأُمَنِّيَنَّهُمۡ ﴾، (أمْنِيَة) واتە: خۆزگەو خەیاڵ، خۆزگە خواستن بە شتێك کە شیاوی پەیدابوون نەبێ، وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێ خەیاڵ پڵاو، واتە: خەیاڵ پڵاویان پێ دەکەم ﴿وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ

FB/AliBapir7
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

ٱلْأَنْعَـٰمِ ﴾، فەرمانیان پـێ دەکـەم کە گوێی ئاژەڵەکـانیان بـبڕن ﴿ وَلَأَمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ ﴾، وە فـەرمانیان پـێ دەکـەم کـە دروسـتکراوی خـوا بگۆڕن، واتـە: شـەیتان لـێرەدا بەرنـامەی خـۆی دەخـاتە ڕوو، کـە مـن ئـاوا لـەو بەندانەی تۆ دەکـەم کە بـە دوام دەکـەون، وە دەکـەونە ژێـر ڕکـێفو کۆنـتڕۆڵی منـەوە، من ئـەو حـاڵـەتانەیان بەسـەردا دێنـم:

بڕگـــەی یەکــەم: ﴿ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ ﴾، (إِضْلال) واتـە: گـومڕاکردنو ونـکردن لـە ڕێی هـەقو سەر لـێ تێکـدانو، سـەر لـێ شـێواندنو دوورخسـتنەوە، ئنجا بێگومان گومڕاکردن (إِضْلال) ئـەوانی دیکەش ئەو شـتانەی کـە دوایـیش دێـن ئەوانیش دەگرێتـەوە.

بڕگـــەی دووەم: ﴿ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ ﴾، وە خۆزگـەیان پـێ دەخـوازمو خەیاڵـپلاویان پێدەکـەم، ئـەوە جۆرێکـە لـە گومـڕاکردن جۆرێـك لـە گومڕابـوون بەدەسـتی شـــەیتانە، کـە ئینـسـان خـەیاڵ پـلاو بکـاتو بـە دوای خۆزگـەو بریـایەك بکـەوێ، کـە نەیەتــەدی، وەك کـوردەواریی خۆمـان دەڵـێن: (فـلان کـەس ئیمانـێ بە نیسکـێ دەسپێرێ) یانی: بەتەمـای خۆزگـەو خەیـاڵ پلاوێـك لـە شـتێك دەگـەڕێ، ئـەوە کـاری شـەیتانە، هـەر کەسـێك بـە دوای خۆزگـەو بریاکەوتو بە دوای خەیاڵ پلاوکەوت، وە بەتەمـای شـتێك لـە شـتێك گـەڕا کـە هیـچ نـەبوو، وەکـو ئەوانـەی بـە تـەمای شـەجەڕەی خزمایەتیـی کـە خزمـی پێغـەمبـەرن ﷺ، وە بەتەمـای ئـەوە کـە فـلان کـەس بـابی پیـاوی چـاك بـووە، یـان فـلان کـەس خزمـی فلان کەسـە، یـان لەبەرئـەوەی کـە ئەهلـی عیلمـە، یـان لەبەرئـەوەی پێـی دەگـوترێ ئیـسلامیی، هـەر کـەس بەتەمـای ئـەو ناوونیـشانانە لـەخۆی گـەڕاو، خـەمی لـە کـردەوەی بـاش نەخــوارد، لەڕاســتییدا ئــەوە هــەمووی جۆرێکــە لــە هەڵخەڵـەتان بــە وەسوەسـەی شـەیتان.

بڕگەی سێیەم: ﴿ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ ﴾، وە بێگومان فەرمانیان پێدەکەم گوێی ئاژەڵان ببڕن.

بڕگەی چوارەم: ﴿ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلۡقَ ٱللَّهِ ﴾، وە پێیان دەڵێم کە دەستکاری دروستکراوەکانی خوا بکەن.

مەسەلەی شەشەم: کە شەیتان وەك خوا ﷻ لێی دەگێڕێتەوە، گوتوویەتی: ﴿ وَلَأُضِلَّنَّهُمۡ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمۡ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلۡقَ ٱللَّهِ ﴾، وەك پێشتر باسمان کرد هەر جۆرە لادانێك لە ڕاستە شەقامی خوا، پێی دەگوترێ (ضَلال) وە (إِضلال) یانی: سەر لێ تێکدانو دوورخستنەوەو گومڕاکردن، وە ﴿ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمۡ ﴾، ئەمیش ئەوەیە کە ئینسان بۆ هەندێ ئامانج، هەندێ خۆزگەو خولیاو ئاواتی لە دڵدا هەبێ، بێ ئەوەی کە کاریان بۆ بکات، وەکو کوردەواریی خۆمان ئەو تەعبیرە بەکاردێنن: (ئیمانێ بە نیسکێ دەسپێرێ)! بەڵام ئایا ئەو دووانەی دیکە کە شەیتان هەڕەشەیان پێدەکاتو دەڵێ: ﴿ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ وَلَأٓمُرَنَّهُمۡ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلۡقَ ٱللَّهِ ﴾، وە فەرمانیان پێ دەکەم کە گوێی ئاژەڵەکانیان ببڕن، وە فەرمانیان پێ دەکەم کە دروستکراوی خوا بگۆڕن، ئایا ئەو دووانە چینو چۆنن؟! دەڵێین: لەوبارەوە چەند فەرمایشتێکی پێغەمبەر ﷺ هەن، بە سەرنجدانیان چەمكو واتای هەرکام لە: بڕینو لەتکردنی گوێی ئاژەڵو، گۆڕینی دروستکراوی خوا، زۆرباش ڕووندەبێتەوە:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿ عَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: ذَاتَ يَوْمٍ فِي خُطْبَتِهِ: «أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أُعَلِّمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا، كُلُّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالٌ، وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ، وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ، وَحَرَّمَتْ عَلَيْهِمْ

مَـا أَحْـلَلْتُ لَـهُمْ وَأَمَـرَتْهُمْ أَنْ يُـشْرِكُوا بِـي مَـا لَـمْ أُنْـزِلْ بِـهِ سُـلْطَاناً...﴾، أَخْرَجَهُ مُسْلَمٌ برقم: (٧١٣٦)، واته: عیاضی كوڕی حیمار خوا لێی ڕازی بێ دەگێڕێتـەوە، كـە ڕۆژێـك پێغەمبـەر ﷺ لـە وتارەكەیـدا فەرموویـەتی: ئاگاداربـن! پەروەردگـارم فەرمـانی پێكـردووم كـە ئەمـڕۆ هەرچی خـوا فێرمی كردوە، فێری ئێوەی بكەم، چونكە ئێوە نایزانن (جا ئەوە فەرمایشتی خوایە) هەر ماڵێك كە داومە بە یـەكێك لـە بەنـدەكانی خـۆم ئـەوە حەڵاڵـە، (واتە: با لەخـۆوە شتی حـەڵاڵ لـە خۆیـان قەدەغـە نەكـەن، لێـرەدا مەبەسـت ئەوەیە كە هەر ماڵێك كە خوای بەخشندە بـە بەنـدەكانی خـۆی دەدا، لـە ڕێ یـەكی حەڵاڵـەوە، ئـەوە حەڵاڵە)، وە مـن بەنـدەكانی خـۆم هـەموو بـە پاكـی خوڵقاندوون، بەڵام دوایی شـەیتانەكان هاتوون بۆ لایان، وە لە دین دووریـان خـستوونەتەوە (واتـە: تووشـی شـیرك‌و لادانیـان كردوون لـە ئەسڵـدا خـوا بەندەكانی وا خولقاندوە پاك‌و چاك بن فیطـرەتێكـی پـاك‌و سروشـتێكی پاكی پێـداون، بەڵام شـەیتان ئـەو فیطـرەت‌و سروشـتەیان لـێ تێكـدەدات، وە ئـەوەی كـە مـن بـۆم حـەڵاڵ كـردوون لێیـان قەدەغـە كـردوون، چـۆن؟ وەسوەسـەیان بـۆ كـردوون كـە گـوێ یـان بـبڕن‌و نیشـانەداریان بكـەن)، وە شەیتانەكان فەرمانیان پێكـردن كـە شـتێك بكـەن بـە هـاوبەش بۆ من كە هیچ بەڵگەیەكم لەسەر نەناردۆتـە خوار.

فەرمایـشـتـی دووەم: ﴿عَنْ أَبِي الأَحْوَص عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ سُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا قَشِفُ الْهَيْئَةِ، فَقَالَ: «هَلْ لَـكَ مِنْ مَالٍ»؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: مِنْ أَيِّ الْمَـالِ؟ قُلْتُ: مِنْ كُلِّ الْمَالِ: مِنَ الْخَيْلِ والإِبِلِ وَالرَّقِيقِ وَالْغَنَمِ قَالَ: فَإِذَا آتَاكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَالاً فَلْيُرَ عَلَيْكَ ثُمَّ قَالَ: «هَلْ تُنْتَجُ إِبِلُكَ صِحَاحاً آذَانُهَا؟ فَتَعْمِدُ إِلَى الْمُوسَى فَتَشُقُّ آذَانَهَا وَتَقُولُ هَذِهِ بُحُرٌ فَتَشُقُّ جُلُودَهَا وَتَقُولُ: هَذِهِ صُرُمٌ، فَتُحَرِّمُهَا عَلَيْكَ، وَعَلَى أَهْلِكَ»؟ قَالَ قُلْتُ: أَجَلْ قَالَ: «وَكُلَّ مَا آتَاكَ اللَّهُ حِلٌّ، وَإِنَّ مُوسَى اللَّهِ أَحَدُّ مِن موسكَ، وَسَاعِدَ اللَّهِ أَشَدُّ مِن ساعدك»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَجُلٌ نَزَلْتُ بِهِ فَلَمْ يَقْرِنِي وَلَمْ

FMAliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

يُكْـرِمْنِي ثُـمَّ نَـزَلَ بِـي أَقْرِيـهِ أَوْ أَجْزِيـهِ بِمَـا صَـنَعَ؟ قَـالَ: «بَـلْ أَقْـرِهِ»﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٥٨٩١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٠٠٦)، وَصَحَّحَهُ الألباني فـي (صحيح سُنن التِّرمِذِي) وبقيتـهُ عنـدَ إِبْنُ حِبَّـانَ، ئـەو هـاوەڵـە خوا لێـی ڕازی بـێ، دەڵـێ: چـوومە لای پێغەمبـەری خـوا ﷺ وە مـن شکڵـێکی دڗوێنـم هـەبوو و بەرگـێکی شرم لەبـەردابوو، پێغـەمبەر پێـی فـەرمووم: مـاڵو سـامانت هەیـەو هـەبووی؟ گـوتم، بەڵـێ، گـوتی: چ جـۆرە مـاڵو سامانێکـت هـەیە؟ گوتـم: هـەموو جـۆرە مـاڵو سـامانێکم هەیـە، وڵاخـە بەرزەم هـەیە، حوشـترم هـەن، کۆیلـەم هـەن، مـەڕو بزنـم هـەن، گوتی: جا خوا کـە ماڵو سـامانی پێـدای، با شـوێنەواری ئـەو مـاڵو سـامانەت پێـوە ببینـرێ، (واتـە: مـادام هـەبووی خـۆت ڕووتو ڕەجال پێشـان مـەدە)، دوایـی پێغـەمبەر پێـی فـەرمووم: ئایـا حوشـترەکانت حوشـتری ساغیان نابـێ کـە گوێیـان ساغن، بـەڵام تیغـێك دێنـی گوێیـان شـەق دەکـەی، وە دەڵـێی ئـەوە (بُحُرٌ) لە خـۆوە ناوێکی لـێ دەنێی، وە دوایی هـەر بەو تیغە پێسـتیان لـەت دەکـەی وە دەڵـێی ئـەوە (صُرُمٌ) ئـەو ناوەیـان لـێ دەنێـی، بۆئـەوەی کـە گۆشـتەکەی قەدەغـە بکـەی لەسـەر خـۆتو لەسـەر ماڵـتو لەسـەر خێزانـت؟ گوتـم: بەڵـێ وا دەکـەین، (بـە حیـسابی خۆیـان بۆیـە وایـان لێـکردوون، بۆئـەوەی پێـی لـە خـوا نـزیك بـنو، بـۆ صـەنەمەکانیـان وا لێکـردوەو گوتوویانـە: ئـەوە لـە پێنـاوی ئـەو صـەنەمەدا ئـەو حوشـترەمان گـوێ شـەق کـردوەو گۆشـتی نـاخۆین، ئـەو حوشـترە دوگەکـەیمان شـەق کـردوەو پێستەکەیمان شـەق کـردوەو نیشانەدارمان کـردوەو سـواری نـابینو بـەکاری ناهێنـین بـۆ بـار، لـە پێنـاوی خـوادا، بـەڵام بـۆ فـلان صـەنەمە!) ئنجـا پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی: هـەر شتێك کـە خـوا پێیـداوی، ئـەوە حـەڵاڵە وە تیغـی خوا لـە تیغـی تـۆ تیژتـرە، وە باسکی خـوا لـە باسکی تـۆ بەهێـزترە، (واتە: قوەتـی خوا لە قوەتـی تـۆ زیـاترە مەچـۆ دەستکاری شتێك مەکە کە خوا حەڵاڵی کـردوە، لـە خـۆوە حـەڕامی بکـەی) منـیش لێم پرسـی گوتـم:

FM AliBapir
Youtube/AliBapir1
FMediaAmeerOffice

ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! ئایا پیاوێك من لێی دەبمە میوان، بەڵام میواندارییم ناكات، (واتە: ڕامناگرێ یان مەبەستی ئەوە بووە دەعوەتم ناكاتو خواردنی باشم بۆ ساز ناكات) دوایی ئەوجار ئەو دەبێتە میوانی من، ئایا من میواندارییی بكەم ؟ یاخود منیش وەك خۆی سزای بدەمەوە؟ فەرمووی: نەخێر، بەڵكو تۆ میوانداریی بكە، (واتە: ئەو خراپەی كرد تۆ خراپە مەكە)، كەواتە: لەم فەرمایشتەشەوە دیارە كە دەستكارییكردنی گوێو جەستەی ئاژەڵ قەدەغەیە.

فەرمایشتی سێیەم: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَبْرِ الرُّوحِ وَخِصَاءِ الْبَهَائِمِ﴾، أَخْرَجَهُ البيهقيُّ في (سُنن الكبرى) برقم: (١٩٥٧٥)، وَأبي يَعلى برقم: (٢٤٩٧)، قال حسين سليم أسد: إسنادُهُ صحيح، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح الجامع) برقم: (٦٩٦٠)، واتە: عەبدوڵای كوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ قەدەغەی كردوە هەر شتێك ژیانی تێدا بێ ڕابگیرێو بكرێتە نیشانە، وە هەروەها قەدەغەشی كردوە كە ئاژەڵ بخەسێنرێ.

فەرمایشتی چوارەم: ﴿عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الوَاشِمَاتِ وَالمُسْتَوْشِمَاتِ، وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ، وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ، المُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ، قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ، يُقَالُ لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ وَكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ: مَا حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكَ أَنَّكَ لَعَنْتَ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ، وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ المُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: عَبْدُ اللَّهِ وَمَا لِيَ لاَ أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَتِ المَرْأَةُ: لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لَوْحَيِ المُصْحَفِ فَمَا وَجَدْتُهُ، فَقَالَ: لَئِنْ كُنْتِ قَرَأْتِيهِ لَقَدْ وَجَدْتِيهِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿... وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ۝٧﴾ الحشر، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: فَإِنِّى أَرَى شَيْئًا مِنْ

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAliBapirOffice

هَذَا عَلَى امْرَأَتِكَ الآنَ، قَالَ اذْهَبِي فَانْظُرِي، قَالَ: فَدَخَلَتْ عَلَى امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا، فَجَاءَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا، فَقَالَ: أَمَا لَوْ كَانَ ذَلِكِ لَمْ نُجَامِعْهَا﴾، أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٤٢٣٠)، الْبُخَارِيُّ برقم: (٤٨٨٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢١٢٥)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤١٦٩)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٧٨٢)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ ، وَابْنُ مَاجَهُ برقم: (١٩٨٩)، ئەوەیان دەربارەی ئینسانە، کە دەستکاریی خۆی بکات، بە تایبەتی ئافرەت، عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود خوا لێی ڕازی بێ ڕۆژێك گوتی: خوا لەعنەتی کردوە لەوانەی خەڵك دەکوتن (خاڵی لەسەر دروست دەکەن) وە ئەوانەی داوا دەکەن بکوترێن، وە ئەوانەی کە بڕۆی خەڵك دەکەن، وە ئەوانەی کە داوا دەکەن بڕۆیان بۆ بکرێ، وە ئەوانەی کە ددانیان تەنكو باریك دەکەن بۆ جوانیی، ئەوانەی کە دروستکراوی خوا دەگۆڕن، ئەم هەواڵە کە عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود لەعنەتی لەو جۆرە ئافرەتانە کردوە، بە ئافرەتێك لە بەنی ئەسەد گەیشت، کە ناوی (أم یعقوب) بوو، وە (ئافرەتێکی شارەزا بوو)، وە قورئانی دەخوێند، هات بۆ لای عەبدوڵلا خوا لێیان ڕازی بێ، گوتی: پێمگەیشتوە کە تۆ لەعنەتت کردوە لە ئافرەتانێك کە خاڵ دەکوتن، وە ئافرەتانێك کە بڕۆ دەکەن، وە ئەوانەی کە داوا دەکەن خاڵیان لەسەر بکوترێ، وە ئافرەتانێك کە داوا دەکەن بڕۆیان بۆ بکرێ، وە ئافرەتانێك کە ددانی خەڵك یان هی خۆیان تەنكو باریك دەکەنەوە بۆ جوانیی، ئەوانەی دروستکراوی خوا دەگۆڕن، بۆ واتگوتوە؟ عەبدوڵلاش گوتی: جا بۆچی لەعنەت لە کەسێك نەکەم کە پێغەمبەری خوا لەعنەتی لێکردوە، وە لە کتێبی خواشدا هەیە، (ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە عەبدوڵلا خوا لێی ڕازی بێ ئەوەی کە گوتوویەتی لە پێغەمبەری خوای ﷺ بیستوە، ئەوە وەك فەرموودە لە حوکمی مەڕفووع دایە[1].

---

[1] مرفوع: ئەو فەرمایشتەیە کە یەکێك لە هاوەڵان یان زیاتر بەرزی بکاتەوە بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ، بە پێچەوانەی (موقوف)ەوە، کە ئەوە لەسەر هاوەڵان وەستێنرابێو بە قسەی وان دابنرێ، نەك هی پێغەمبەر ﷺ.

ئافرەتەکە گوتی: من نێوان دوو بەرگی قورئانم خوێدۆتەوە (واتە: قورئانم هەموو خوێندۆتەوەو تەماشام کردوە) شتی وام تێدا نەبینیوە، عەبدوڵلاش گوتی: ئەگەر قورئانت خوێندبێتەوە، دیتووتە کە خوا دەفەرموێ: هەرچی پێغەمبەر پێتان دەدا لێی وەربگرن‌و هەرچی لێتانی قەدەغە دەکات خۆتانی لێ بەدوور بگرن، ئافرەتەکە گوتی: دەنا من شوێنەواری هەندێ لەو شتانە بەسەر خێزانەکەتەوە دەبینم، گوتی: بچۆ تەماشا بکە، چووە ژوورێ تەماشای خێزانی عەبدوڵلای کرد، هیچی نەبینی‌و هاتەوە بۆ لای، گوتی: هیچم نەبینی، گوتی ئاگاداربە ئەگەر شتێکی وا ببووایە لەگەڵ من نەدەبوو. {رستەی (لَمْ نُجَامِعْهَا)، لێرەدا واتە: لەگەڵی لە ماڵەوە نەدەبووم، وە لێرەدا بە مانای جیماع نیە، بە مانای ئەگەر وایکرد بووایە، هاوسەری من نەدەبوو}.

فەرمایشتی پێنجەم: ﴿ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ لِي ابْنَةً عَرُوسًا أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمَرَّقَ شَعْرُهَا أَفَأَصِلُهُ؟ فَقَالَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ» ﴾، أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرقم: (٥٩٤١)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٥٥٣٠)، واتە: ئەسمائی کچی ئەبو بەکری صیددیق خوا لە خۆی‌و بابی ڕازی بێ دەڵێ: ئافرەتێك هاتە لای پێغەمبەری خوا ﷺ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! کچێکم هەیە بە بووك دەچێ، دەردی حەصبە (خروێلکە)ی تووش بووە، مووەکانی سەری هەمووی وەریون، ئایا مووی سەری کەسێکی دیکەی بدەمێ لە سەری خۆی ببەستێ؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: خوا لەعنەتی کردوە لە ئافرەتێك کە قژی خۆی دەداتە یەکێکی دیکە، وە لەعنەتی لەو ئافرەتە کردوە کە قژی ئافرەتێکی دیکە بۆخۆی بەکاردێنێ {(وَاصِلَةَ) ئەوەیە کە دەیداتێ، (مُسْتَوْصِلَةَ) ئەوەی کە وەریدەگرێ}.

بەڵام زانایان لە دەستکارییکردنی جەستەدا یەك هەڵاواردنیان تێدا کردوە، هەم لە هی ئاژەڵدا، هەم لە هی ئینساندا، بە نسبەت هی ئاژەڵەوە،

دروستە ئاژەڵ بریندار، یاخود داخ بکرێ بۆ ناسینەوە، ئەوەی کە قەدەغە کراوە، ئەوەیە کە بۆ بتو صەنەم وای لێ بکرێ، بەڵام بۆ ناسینەوە دروستە، وەك (قُرطُبِي) گوتوویەتی: (فَاعْلَم أن الوَسْم والإشعار مستثنىً من نَهيهِ عَلَيْهِ السَّلَام عَن شَرِيطَةَ الشَّيطَان)(١)، واتە: بزانە کە داخکردن، وە برینداركردن هەڵاوێردراوە لە قەدەغەکردنی پێغەمبەر ﷺ لەوەی کە پێی دەگوترێ: (شَرِيطَةَ الشَّيطَان) واتە: بە خوتخوتەی شەیتان ئاوای لێ دەکرێ، وە ئەم فەرموودەیەش بەڵگەیە لەوبارەوە، ﴿ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمِيسَمَ(٢) وَهُوَ يَسِمُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ ﴾، أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (١٥٠٢)، وَمُسْلَمٌ برقم: (٥٥٢٣)، واتە: ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: من لە دەستی پێغەمبەردا ﷺ مەیسەمم بینی، کە حوشتری زەکاتی پێ داخ دەکرد، بۆئەوەی نیشانەیان بکاتو بناسرێنەوە.

وە بەنسبەت ئینسانەوە ئەوە هەڵاوێردراوە کە دەستکاریی هەر ئەندامێکی بکات کە لە ڕووی تەندروستیەوە دەستکارییکردن بخوازێ، بۆ وێنە: لووتی خوارە، شتێکی زیادەی لە دەموچاو هاتوە، ئافرەت بڕۆی تێکەڵە وەك پیاو، بۆئەوەی وەك پیاو نەچێ، یان مووی لە چەناگەی هاتوە، ... هتد، کەواتە: دەستکارییکردنێك کە چ لە ڕووی تەندروستییەوە پێویست بێ، چ لە ڕووی خۆ جوانکردنێکەوە کە ڕەوا (مُبَاح)یە بۆ هاوسەری خۆی، ئەوانە دروستن، ئەو شتانەی دیکە کە پێغەمبەر ﷺ باسی کردوون، وەك: بڕۆ کردن، خاڵ کوتان، وە ددان تەنککردن، قژ لەخۆنان.. کە دەقی فەرمایشتی پێغەمبەریان لەسەرە ﷺ قەدەغەن، بەڵام کەسێك کە دوو ددانی بە جووت هاتوونە دەرێ، یان ددانی خوارە ڕاستیی بکاتەوە، ئەوە دەچێتە بواری تەندروستییەوەو مادام پێویستیی تەندروستیی بیخوازێ، ئەوە قەدەغە نیە.

---

١) الجامع لأحكام القرآن، ج: (٥)، ص: (٣٤٢- ٣٤٣).

٢) میسم: ئاسنێك بووە لە ئاگردا سووریان کردۆتەوەو، ئاژەڵیان پێ داخکردووە، بۆ ناسینەوەی نیشانەداریان کردوە.

مەسەلەی حەوتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يَعِدُهُمۡ وَيُمَنِّيهِمۡۖ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴾، شەیتان گفتیان پێ دەدات، وە خەیاڵ پلاویان پێدەکات، وە ئەو گفتانەی شەیتان پێیان دەدا، هەر مایەی هەڵخەڵەتاندنو فریودانیانە، لە زمانی عەرەبی دا دەڵێ: (غَـرَّ فُلانٌ فُلاناً) فلان کەس فلان کەسی فریودا، هەڵیخەڵەتاند، (غُـرور) واتە: هەڵخەڵەتاندن، (غَـرور) واتە: هەڵخەڵەتێنەر وەك خوای زاناو توانا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ ﴿٣٣﴾ ﴾لقمان، واتە: با هەڵخەڵەتێنەر (واتە: شەیتان)، هەڵتان نەخەڵێتێنێ بەرانبەر بە خوا، لێرەدا ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە هەموو ئەو شتانەی کە خولیاو خەیاڵی خراپو دنەدانی خراپن، هەرچەندە ئێمە شەیتان نابینین، بەڵام هەمووی لە شەیتانەوەیە، بەڵێ کە ئینسان بەرەو گوناحو تاوان دەچێو لە طاعەت سارد دەبێتو، تووشی سەرپێچیی لادان دەبێ، هەمووی لە شەیتانەوەیە.

مەسەلەی هەشتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ قِيلٗا ﴾، واتە: قسەی کێ لە هی خوا ڕاسترە، ئەمە وەك ئەو ئایەتەی سووڕەتی (الأنعام) وایە کە دەفەرموێ: ﴿ وَتَمَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدۡقٗا وَعَدۡلٗاۚ ﴿١١٥﴾ ﴾، فەرمایشتی پەروەردگارت تەواوی کردوە لە ڕاستیی‌و دادگەرییدا، قورئان بەگشتی دوو بەشە: یان خەبەرە، یان حوکمە، خەبەرەکان هەموو ڕاستنو، حوکمەکانیش هەموو عەدلن، لێرەدا کە خوا دەفەرموێ: ﴿ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ قِيلٗا ﴾، یانی: فەرمایشتی کێ لە هی خوا ڕاسترە، هەر لە سووڕەتی (النساء)دا هاتوە، دەفەرموێ: ﴿ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثٗا ﴿٨٧﴾ ﴾، فەرموودەی کێ لە هی خوا ڕاسترە؟ بێگومان هی کەس، جا ئەمە چی لێ وەردەگیرێ؟ ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ بەڕێزان! کە هەرچی خوا فەرموویەتی لە قورئاندا، وە

YouTube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

بۆمان دەردەكەوێ كە خوا بە وەحی بۆ پێغەمبەر ﷺ ناردوویەتی، دەبێ (١٠٠٪) سەدا سەد دڵنیابیو مسۆگەربی كە ڕاستە، یانی: دەبێ ئینسان وریابێو شەیتان فێڵی لێ نەكات، خوا ئەوەی فەرمووە، جا تۆ بڵێی وابێ، وانەبێ؟! كە دەزانی پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی، نابێ تۆزقاڵێك گومانو دوو دڵییت لە دڵدا هەبێ بەرانبەر بە ڕاستیی ئەوەی كە خوا فەرموویەتی، یاخود پێغەمبەر ﷺ كە خوای پەروەردگار بە وەحی پێی ڕاگەیاندوە، بیفەرموێ.

مەسەلەی نۆیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ ۗ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ وَلَا يَجِدْ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴾، ئێمە پێشتر لە هۆی هاتنە خوارەوەكەیدا باسمان كرد واتە: بە خۆزگە خواستنی ئێوەو خۆزگە خواستنی خاوەن كتێبەكان نیە، ئەمە وەك چی وایە؟ وەك ئەو دوو ئایەتەی (٢٣- ٢٤) سووڕەتی (آل عمران) وایە كە خوا تێیاندا دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَٰبِ ٱللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا مَّعْدُودَٰتٍ ۖ وَغَرَّهُمْ فِى دِينِهِم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ ﴾، واتە: تەماشای ئەوانە ناكەی كە بەشێك لە كتێبی خوایان پێدراوە، بانگ دەكرێن بۆ لای كتێبی خوا كە دادوەریی لە بەینیاندا بكات، كەچی كۆمەڵێكیان پشت هەڵدەكەن، وە ئامادە نابنو مل نادەن بۆ حوكمی شەرع، بە هۆی ئەوەوە كە گوتیان: چەند ڕۆژێكی كەم نەبێ ئاگرمان تووش نابێ (جوولەكەكان گوتوویانە: چەند ڕۆژێكی كەم نەبێ لە دۆزەخدا نامێنینەوە)، ﴿ وَغَرَّهُمْ فِى دِينِهِم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴾،

F/AliBapir.Z
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

وە لە دینەکەیاندا شتێك فریویدان کە هەڵیانبەستبوو، هەڵبەتە ئێستا ئەوە لەنێو مسوڵمانانیشدا هەیە، زۆر شت کە لە دیندا هەڵبەستراوەو ئەسڵ و بنەمایەکی نیە، مسوڵمانانی تووشی گوناح کردوە، کاتی خۆی بە بۆنەی یادی لەدایکبوونی پێغەمبەرەوە ﷺ هەندێ کتێب دەخوێندرانەوە هەندێ شتیان تێدا بوون کە وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ ... مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍ ... ﴿٤٠﴾ ﴾یوسف، چەندان کەس بەهۆیانەوە هەڵخەڵەتاوە: هەر کەسێك بە بۆنەی لەدایکبوونی پێغەمبەرەوە ﷺ درەمێك ببەخشێ، ئەوە گوناهەکانی دەبەخشرێن، دەبێ چەند کەس بەو هۆیەوە پشتێنی لێ کردبێتەوە؟! یان بە هۆی مەسەلەی سەیدایەتییەوە: هەر کەسێك خزمی پێغەمبەر بێ ﷺو بە نەسەب بچێتەوە سەر پێغەمبەر ﷺ، ئەوە بەرو پشتی ئەتڵەسەو ناچێتە دۆزەخێ، دەبێ چەند سەیدو شێخ بەوە هەڵخەڵەتابن کە هیچ بەڵگەیەکی لەسەر نیە لە دینداو، رێزو حورمەت لە لای خوا تەنیا بە تەقوایە، وەك خوای زاناو شارەزا بۆخۆی فەرموویەتی: ﴿ ... إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡ ... ﴿١٣﴾ ﴾الحجرات، وە هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ﴿مَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ﴾ رَوَاهُ مُسْلِم برقم: (٢٦٩٩)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٩٤٥)، وابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٢٥)، وَالدَّارَمِي برقم: (٣٤٤) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، واتە: هەر کەسێك کردەوەکەی دوای بخات، رەچەڵەکەکەی پێشی ناخات، وە بۆخۆی فەرموویەتی ئەی فاطیمە! ئەی فلان کەس ! ئەی فلان کەس ! من هیچ سوودتان پێ ناگەیەنم، بۆخۆتان کردەوەی چاك بکەن.

کەواتە: ئەوە کە خوا فەرموویەتی: ﴿ لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ ﴾، نە بە خۆزگە خواستن و خەیاڵپلاوی ئێوەیە، نە بە خۆزگە خواستنی خاوەن کتێبەکانیشە، دەرس و پەندێکی گەورەی تێدایە بۆ ئێمەی مسوڵمان.

مەسەلەی دەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡزَ بِهِۦ﴾، هەر کەسێك خراپە بکات، تۆڵەی لێ دەسەنرێتەوەو سزا دەدرێ، واتە: مسوڵمانەتیی شەفاعەت ناکات بۆ ئینسان، مادام ئەو کەسە مسوڵمانە گوناحانیش بکات، عەفووبێو مافی ڤیتۆی هەبێ!! وەك چۆن جووایەتییو نەصرانێتیی شەفاعەت ناکات، وە سەیدایەتییو شێخایەتییش شەفاعەت ناکات، وە ئیسلامیی بوونو فلان لایەنە بوون، شەفاعەت ناکات، وە خزمی فلان شێخ بوون، شەفاعەت ناکات، بەڵکو هەر کەسێك خراپە بکات، سزا دەدرێ ﴿وَلَا يَجِدۡ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا﴾، وە لەلایەن خواوە هیچ یارمەتیدەرو هیچ سەرخەرێکیشی چنگ ناکەوێ، کە لە سزای خوا چەپاڵەی داو بیپارێزێ، جا ئەمە وەك ئەو ئایەتە وایە کە دەفەرموێ: ﴿مَّنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَنۡ أَسَآءَ فَعَلَيۡهَاۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ٤٦﴾ فصلت، واتە: هەر کەسێك چاکە بکات قازانجی بۆخۆیەتیو، هەر کەسێك خراپە بکات زەرەری بۆخۆیەتی، کە ئەوە هەم لە سوورەتی (فصلت) ئایەتی (٤٦)دا هاتووە، هەم لە سوورەتی (الجاثية) ئایەتی (١٥)شدا هاتوە: هەر کەسێك کردەوەی باش بکات قازانجی بۆخۆیەتی بۆخۆی بەهرەمەندەو، هەر کەسێکیش کردەوەی خراپ بکات، بۆخۆی لێی زەرەرمەندەو، زیانەکەی بەر لە هەر کەسی دیکە بۆخۆیەتی.

مەسەلەی یازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡزَ بِهِۦ﴾، هەر کەسێك خراپە بکا، سزای دەدرێتەوە، لەوبارەوە ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ هەیە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ ﴿مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡزَ بِهِۦ﴾، بَلَغَتْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَبْلَغًا شَدِيداً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَارِبُوا وَسَدِّدُوا فَفِي كُلِّ مَا يُصَابُ بِهِ الْمُسْلِمُ كَفَّارَةٌ حَتَّى النَّكْبَةِ يَنْكَبُهَا، أَوِ الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا»﴾ رَوَاهُ مُسْلِم برقم: (٦٥١٤)، ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی

بێ، دەڵێ: کاتێک ئەم ڕستە قورئانییە هاتە خوار، هەر کەسێك خراپە بکات سزای دەدرێتەوە، مسوڵمانان زۆر پێی ناڕەحەت بوون، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: خۆتان نزیك بخەنەوەو هەوڵبدەن خەتی نێوەڕاست بگرن، چونکە هەرچی مسوڵمان تووشی دێ، لە ئازارو ناڕەحەتیی بۆی دەبێتە مایەی سڕینەوەی گوناهەکانی، تەنانەت کە ڕەتەڵ دەداو هەڵدەنگوێ و هەڵدەخلیسکێ، وە تەنانەت کە دڕکێکی پێدادەچێ، واتە: ئەوانەش هەموویان گوناهتان لێ دەسڕنەوە، وەك چۆن هەموو خراپەیەك سزای هەیە، هەموو ناخۆشییو ناڕەحەتیەکیش، مایەی سڕینەوەو خاوێنبوونەوەی ئینسانە لە گوناهەکان.

مەسەلەی دوازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴾، وە هەر کەسێك لە چاکەکان ئەنجام بدات، لە نێر یان لە مێ، بە مەرجێك ئیماندار بێ، ئا ئەوانە دەچنە بەهەشت، وە بە قەدەر نەقیرێك ستەمیان لێ ناکرێ، ﴿ نَقِيرٗا ﴾، کە پێشتر باسمان کرد چییە؟ واتە: تۆزقاڵە شتێکی بچووك، لێرەدا ئەم ئایەتە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە کردەوەی باش سەنگی مەحەکە، بەڵام کردەوەی باش بە ئیمانەوە، ئەدی کەسێك ئیمانی نەبێ؟ جاری وایە هەندێ کەس دەپرسێ: ئایا نامسوڵمانان کردەوە باشەکانیان چی لێدێ؟ لە وەڵامدا دەڵێین: کەسێك ئیمانی نەبێ، مانای وایە کردەوە باشەکەی بە نیەتی خواو بۆ خوا ئەنجام نەداوە، لەبەرئەوە نابێ چاوەڕێی پاداشت لە خوا بکات، دەڵێن: فلان کافرە فلان ئامێرەی داهێناوە، خەڵك هەمووی ئیسراحەتی لێکردوە، چۆن خوا پاداشتی ناداتەوە؟ ئەگەر بۆ خوای کردبێ خوا پاداشتی دەداتەوە، ئەگەر ئیمانی هەبێ لە دنیاو لە قیامەت پاداشتی دەداتەوە، ئەگەر ئیمانی نەبێ، لە دنیا پاداشتی خۆی وەرگرتووەو، ناوبانگی دەرکردووەو، خەڵك مەدحو ستایشێکی زۆریان کردوە، بەڵام بۆ خوای نەکردوە تاکو پاداشتی بداتەوە.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی بیستەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەماندا هەشت (٨) ئایەت دەتوێژینەوە کە ئایەتەکانی: (١٢٧ تاکو ١٣٤)ن، چوار ئایەتی یەکەمی باسی مافی ئافرەتانە بەگشتی، وە کچانی هەتیو بەتایبەتیی و منداڵانی بچووك و هەتیوان بەگشتی، کە دەبێ ستەمیان لێنەکرێ، وە دادگەریی یان لەگەڵ دا ڕەچاو بکرێ، پاشان باسی چۆنیەتی چارەسەری کێشەی نێوان ژن و مێرد دەکەن، لە حاڵێکدا کە هۆکارەکەی - واتە: هۆکاری کێشەکە – یاخیبوونی پیاو بێ، وە پاشان باسی دادگەریی گونجاو لە حاڵەتی چەند ژنیی دا دەکەن، وە ئەگەر هەر پێکەوە نەگونجان، باسی لێك جیابوونەوە کراوە، وە لە چوار ئایەتی دووەمدا خوای پەروەردگار چەند جارێك باسی خاوەنداریێتیی خۆی دەکات بۆ ئاسمانەکان و زەوی، وە باسی ئەوە دەکات کە وەصیەتی کردوە بە پارێزکاریی بۆ ئۆممەتی ئیسلام، وە بۆ ئۆممەتانی پێش ئۆممەتی ئیسلام، وە پاشان ڕاگەیاندنی ئەو ڕاستییە کە خوای بەرزو بێ هاوتا، بێنیازی ستایشکراوە، وە سەرپەرشتیاری کائیناتە، پاشان بۆ جاری دووەم واتە: لەم سوورەتەدا، بانگی مرۆڤایەتیی دەکات بە وشەی: ﴿أَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، وە ڕایدەگەیەنێ کە خوای پەروەردگار دەتوانێ هەموو مرۆڤەکان لابەرێ، وە کەسانی دیکە بێنێ، وە ئەو ڕاستییەش ڕادەگەیەنێ کە خوا پاداشتی دنیاو دوارۆژی لەبەر دەست دایە.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

﴿ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِى ٱلنِّسَآءِ ۖ قُلِ ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِى
ٱلْكِتَـٰبِ فِى يَتَـٰمَى ٱلنِّسَآءِ ٱلَّـٰتِى لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ
وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلْوِلْدَٰنِ وَأَن تَقُومُوا۟ لِلْيَتَـٰمَىٰ بِٱلْقِسْطِ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ
خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِهِۦ عَلِيمًا (١٢٧) وَإِنِ ٱمْرَأَةٌ خَافَتْ مِنۢ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۚ وَٱلصُّلْحُ خَيْرٌ ۗ وَأُحْضِرَتِ ٱلْأَنفُسُ
ٱلشُّحَّ ۚ وَإِن تُحْسِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (١٢٨) وَلَن
تَسْتَطِيعُوٓا۟ أَن تَعْدِلُوا۟ بَيْنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ ۖ فَلَا تَمِيلُوا۟ كُلَّ ٱلْمَيْلِ
فَتَذَرُوهَا كَٱلْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِن تُصْلِحُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا (١٢٩)
وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا (١٣٠) وَلِلَّهِ مَا
فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ
أَنِ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَنِيًّا
حَمِيدًا (١٣١) وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا (١٣٢) إِن يَشَأْ
يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا ٱلنَّاسُ وَيَأْتِ بِـَٔاخَرِينَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا (١٣٣) مَّن
كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ ثَوَابُ ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًۢا
بَصِيرًا (١٣٤) ﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەكان

((وە لەبارەی ئافرەتانەوە داوای فەتوات لێدەكەن، بڵێ: خوا لەبارەیانەوە فەتواتان پێ ڕادەگەیەنێ، وە ئەوەی لە كتێبدا بەسەرتاندا دەخوێندرێتەوە، ئەویش فەتوای خوایە، لە بارەی ئەو كچە هەتیوانەوە كە ئەو (بەشە میرات)ەی لە كتێبدا بۆیان دیاریكراوە نایاندەنێ، وە حەزیش دەكەن هاوسەرگیریی یان لەگەڵ بكەن، وە ئەوەی كە لەبارەی منداڵانی گچكەی بێ دەسەڵاتەوە بۆتان نێردراوە، (پێیەوە پابەند بن)، وە پێویستە كە بە دادگەریی لەگەڵ هەتیواندا ڕەفتار بكەن، بێگومان هەر شتێك لە چاكە بكەن، ئەوە خوا پێی زانایە ﴿١٢٧﴾ وە ئەگەر ژنێك مەترسیی یاخیی بوون، یان پشتگوێ خستنی لە مێردەكەی هەبوو، ئەوە گوناهیان ناگاتێ كە پێكەوە ڕێك بكەون، (ژنەكە چاوپۆشیی لە هەندێك مافی خۆی بكات)، وە پێكهاتنیش چاكترەو نەفسەكانیش ڕژدییان تێدایە، وە ئەگەر چاكە بكەنو پارێز بكەن، ئەوە بێگومان خوا بەوەی دەیكەن شارەزایە ﴿١٢٨﴾ وە هەرچەندە سووریش بن لەسەری ناتوانن دادگەریی (تەواو) لە نێوان ژناندا بكەن (لە كاتی چەند ژنیی دا)، بەڵام یەكجارییش (بە لای یەكێكیاندا) دایمەشكێنن، بە جۆرێك كە ئەوەی دیكەیان وەك هەڵواسراو وێڵ بكەن (كە نە هاوسەردار بێ نە بێ هاوسەر) وە ئەگەر پێكهاتن بكەنو پارێز بكەن، ئەوە بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە﴿١٢٩﴾ وە ئەگەر لە یەكیش جیاببنەوە، ئەوە خوا لە چاكەی فراوانی خۆی هەردووكیان بێ نیاز دەكات، وە خوا (سیفەت) فراوانی كاربەجێیە ﴿١٣٠﴾ وە هەرچی لە ئاسمانەكانو لە زەوی دایە هی خوایە، وە ئەوانەی كە پێش ئێوە كتێبیان پێدراوەو ئێوەشمان ڕاسپاردوە كە پارێز لە خوا بكەن، وە ئەگەر بێبڕوابن ئەوە هەرچی لە ئاسمانەكانو زەوی دایە هی خوایە، وە خوا دەوڵەمەندی ستایشكراوە ﴿١٣١﴾ وە هەرچی لە ئاسمانەكانو زەویدایە موڵكی خوایە، وە خوا بەسە بۆ پاراستنو

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

سەرپەرشتیاریی ﴿١٣٢﴾ ئەی خەڵکینە! ئەگەر خوا بیەوێ ئێوە لادەباتو خەڵکی دیکە دێنێ، وە خوا لەسەر ئەوە بە توانایە ﴿١٣٣﴾ هەر کەس پاداشتی دنیای بوێ، ئەوە خوا پاداشتی دنیاو دوارۆژی لەلایە، وە خوا بیسەری بینەرە﴿١٣٤﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**وَيَسۡتَفۡتُونَكَ**): (أي يطلبون مِنْكَ الفَتْوى) (يَستَفتونَكَ)، واتە: داوای فەتوات لێدەکەن، (الفُتْيَا والفَتْوَى: الْجَوابُ عَمَّا يُشْكِلُ مِنَ الأَحْكَامِ)، وشەی: (فُتْيا وفَتْوى) وەڵامی ئەو حوکمو یاسایانەیە کە خەڵك لێیان ئالۆزکاوەو نازانن بە کام لایە دایە، لەوبارەوە فەتوا وەردەگرن.

(**بَعۡلِهَا**): (البَعْلُ: هُوَ الذَّكَرُ مِنَ الزَّوجَيْنِ، وَجَمْعُهُ: بُعُولَةَ: نَحو: فَحْل وَفَحُولَةَ)، (بَعْل): واتە: مێرد بریتیە لە نێری جووتە پیاوو ژنێك، جووتی لە پیاوو ژن کامەیان نێرە پێی دەگوترێ: (بَعْل) کۆیەکەی (بُعُولَةَ)یە، وەك (فَحْل وَفُحولَةَ)، (فَحل) واتە: نێر (فحُولَةَ) واتە: نێرەکان، (بَعْل) واتە: مێردی ژن، وە (بعولة) واتە: مێردەکان.

(**نُشُوزًا**): بە مانای یاخیبوون دێو، بە مانای سەرپێچیی دێو، بە مانای خۆ بە بەرزگرتن دێ، لە چی ڕا هاتوە؟ دەڵێ: (النُّشُوزُ مِنَ النَّشزِ: النَّشْز: المرتَفِعُ مِنَ الأَرْضِ)، شوێنێك کە لە زەوی بەرزدەبێتەوە، تەپۆڵکەیەك، پێی دەگوترێ: (نَشْز)، (وَنَشَزَ: نَبَا وَكُلُّ نابٍ نَاشِزٌ، وَالنُّشوزُ: البُغْضُ وَعَدَمُ الطَّاعَةَ)، کە دەگوترێ (نَشَز) واتە بەرزبۆوە، وە هەموو بەرزاییەك پێی دەگوترێ (ناشِز)، ئافرەت کە بە قسەی مێردی ناکات دەڵێن: ئافرەتێکی (ناشِزة)یە، واتە: خۆی بە بەرزگرتوە، وە پیاویش کە لە خێزانی

خـۆی یاخیـی ببـێو سـتەمی لـێ بکـات، ئەویـش دیـسان پێـی دەگوتـرێ پیـاوێکـی (ناشِـز) واتـە خـۆی بـە بەرزگـرتوە لـەوەی کـە مافـەکان بـۆ خێزانەکـەی دابین بکـات، (نـشوز) بـە مانـای ڕق لـێ هەڵسـانو بـە مانـای فەرمانبەریی نەکردن دێ.

(**وَٱلصُّلۡحُ**): (الصَّلاَحُ ضِدُّ الفَسَـادِ، وَالصُّلْحُ: إِزَالَةُ النِّفَارِ بَيْنَ النَّاس)، (صَلاَح) پێـچەوانەی (فَـسَاد)ە، (صَـلاَح) واتــە: چـاکە، (فَـسَاد) واتـە: خراپـە، (والـصُّلْحُ: إِزَالَـةُ النِّفَـارِ بَـيْنَ النَّـاسِ) واتـە: لابردنـی ناکۆکـی لـە نێـوان خەڵکیدا، کەواتە: (صلح) یانی ڕێکخستنو ئاشتەوایيو پێکهێنان.

(**ٱلشُّحَّ**): (الشُّحُّ بُخْلٌ مَعَ حِرْصٍ، وَرَجُلٌ شَحِيحٌ، وَالْجَمْعُ: أَشْحَة)، (بُخْل) واتـە: نەبەخشین چرووکییو ڕژدیـی، (شُحّ) بریتیـە لـە ڕژدییـەك لەگـەڵ ئـەوەی کە ئینسـان سـووربێ لەسـەرماڵو سـامانەکەی، واتـە: ڕژدییـەکی بـەهێزتر، وە دەگوتـرێ: (رَجُلٌ شَحِيحٌ) واتە: پیـاوێکی چـرووكو ڕژد، (إمرأةٌ شَحِيحَةٌ) واتە: ئافرەتێکی چرووك، کۆی (شَحِيح)یش (أَشحَة) واتە: ڕژدو چرووکەکان.

(**حَرَصۡتُمۡ**): (الحِـرْصُ: فَـرْطُ الـشَّرَهِ وَفَـرْطُ الإِرَادَةِ) ئـەوە کـە ئینـسان زۆر ئـارەزووی بۆ شـتێ بچـێ، یـاخود زۆر شـتێکی مەبەسـت بـێ، پێـی دەگوتـرێ (حِرص) لەسەر ئەو شتە (حَرِيص)ە، واتە زۆری مەبەستەو زۆری ئـارەزوو لێیـە.

(**سَعَتِهِۦ**): (الـسَّعَةُ: الطَّـاقَةُ وَالقُـوَّة، والدَّعَـة وَالغِنَـى وَالرُّفَاهِيَـةَ) ﴿يُغۡنِ ٱللَّهُ كُلّٗا مِّن سَعَتِهِۦ﴾، واتە: خوای بێنـیاز باسی ئـەوە دەکات کە ژنو مێـرد لێك جیـابوونەوە هەر کامێکـیان لە (سَعَة)ی خۆی بێ نیاز دەکات، (سَعة) واتــە: توانــا، وە دەســتەڵات، وە بــە مانــای دەوڵەمەنــدییو ڕوفاهیــەتو خۆشگوزەرانیی دێـت.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

(وَكِيلًا): واتە: کارپێ سپێردراو، دەڵێ: فلان وەکیلی منە، کاری خۆم بەو سپارد (التَوكِيلُ: أَنْ تَعْتَمِدَ عَلَى غَيْرِكَ وَتَجْعَلَهُ نَائِباً عَنْكَ، وَالوَكِيلُ فَعِيلٌ بِمَعْنَى الْمَفْعُول) ﴿وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴾، (أَي: إكتُفِ بِهِ أَنْ يَتَولَّى أَمْرِكَ، وَيَتَوَكَّلَ لَكَ)، (تَوْكِيل) بریتیە لەوەی کە تۆ پشت بە غەیری خۆت ببەستی، وە بیکەیە جێگری خۆت لە شتێکدا (وَكِيل: فَعِيل بِمَعْنَى المَفْعُول)، (وكيل) واتە: کارپێ سپێردراو، کە دەفەرموێ: ﴿وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴾، واتە: خوا بەسە کاری تۆ سەرپەرشتیی بکات، وە وەکیلی تۆ بێو کار پێ سپێردراوی تۆ بێ.

(ثَوَابَ): واتە: پاداشت، یاخود بەرهەم، (الثَّوَابُ: مَا يَرْجِعُ إلى الإنسانِ مِن جَزَاءِ عَمَلِهِ) کاتێك ئینسان کردەوەیەك ئەنجام دەداتو بەرهەمێکی دێتەوە دەست لە ئەنجامدانی ئەو کردەوەداو پاداشتی دەدرێتەوە، ئەوە پێی دەڵێن: (ثواب)، لە ئەسڵیشدا (ثَابَ، يَثُوبُ: رَجَعَ، يَرجَعُ) چونکە ئەو کارە پاداشتو بەرهەمەکەی بۆ ئینسان دێتەوە، وەك بڵێی هی خۆی بووەو بۆی گەڕاوەتەوە.

هــۆی هــاتنــه خــوارەوەی ئایەتەکــان

١) هۆی هاتنـه خوارەوەی ئـەو ئایەتـه کـه دەفەرموێ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِۖ قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِيهِنَّ وَمَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ فِي يَتَٰمَى ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِي لَا تُؤۡتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلۡوِلۡدَٰنِ وَأَن تَقُومُواْ لِلۡيَتَٰمَىٰ بِٱلۡقِسۡطِۚ وَمَا تَفۡعَلُواْ مِنۡ خَيۡرٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِهِۦ عَلِيمٗا ١٢٧ ﴾، دوو گـێڕرانـەوە هـەن:

أ- ﴿ نَزَلَتْ بِسَبَبِ سُؤَالِ قَوْمٍ مِنَ الصَّحَابَةِ عَنْ أَمرِ النِّسَاءِ وَأَحكَامِهِنَّ فِي المِيرَاثِ وَغَيْرِ ذَلِكَ، فَأمرَ اللَّه نَبيَّهِ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ: اللَّهُ يُفتِيكم فِيهِنَّ، أَي: يُبيِّن لَكُمْ حُكْمَ مَا سَأَلْتُمْ عَنْهُ ﴾[1] قورتووبیی: دەڵێ: ئـەم ئایەتـه بـه هـۆی پرسـیارکردنی کۆمەڵـێك لـه هـاوەڵان دابـەزی، کـه دەربـارەی کاروبـاری ئافرەتـان پرسیاریان له پێغـەمبەری خوا ﷺ کـرد، وه دەربـارەی ئـەوە کـه ئایـا ئافرەتـان چـۆن مـیرات دەگـرن؟ وه جگـه لـەوەش کـه ئـەوە چـۆن مامەڵەیان لەگـەڵدا بکرێ؟ خوا فـەرمانی بـه پێغەمبـەری خـۆی کـرد ﷺ کـه پێیـان بفـەرموێ: خـوا دەربـارەی ئافرەتـان فەتواتـان بـۆ دەدات، واتـه: وەڵامتـان دەداتـەوە، وەڵامـی ئـەو ئیشـکالەتان دەداتـەوە، کـه بۆتـان دروسـت بووەو نـازانن چی بکـەن؟

ب- ﴿عَنْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: هُوَ الرَّجُلُ تَكُونُ عِنْدَهُ الْيَتِيمَةُ هُوَ وَلِيُّهَا وَوَارِثُهَا فَأَشْرَكَتْهُ فِي مَالِهِ، حَتَّى فِي الْعَذْقِ، فَيَرْغَبُ أَنْ يَنْكِحَهَا وَيَكْرَهُ أَنْ يُزَوِّجَهَا رَجُلاً فَيَشْرَكَهُ فِي مَالِهِ بِمَا شَرِكَتْهُ فَيَعْضُلُهَا فَنَزَلَتْ

Facebook/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

---

[1] (الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٥٢).

هَـذِهِ الآيَـةُ﴾ رَوَاهُ البُخَـارِيُّ بـرقم: (٢٤٩٤)، وَمُـسْلِمٌ بـرقم: (٧٤٤٤)، وَأَبُـو دَاوُدَ بـرقم: (٢٠٦٨)، واتـە: دایکمـان عائیـشـە خـوا لێـی ڕازی بـێ (کـە زۆر شـارەزا بووە، لە کـاروباری خێزانو لایـەنی کۆمەڵایـەتییو هەڵسـوکەوتی ژنو مێـرد) دەڵـێ ئـەم ئایەتـە دەربـارەی پیاوێك هاتۆتـە خوار، کە کچێکی هەتیـوی لـەلا دەبـێ (لـە مـاڵی ئـەودا پـەروەردە دەکـرێو بـەخێوی دەکـاتو خـۆی سەرپەرشـتیکـاری دەبـێ، وە خۆشـی میراتگـری دەبـێ (ئـەو کاتـە عـادەتی عـارەبـان وابووە، کـە سەرپەرشـتیاری هەتیو میراتیـشی لـێ گرتـوە) وە ئـەو منداڵـە هەتیـوە هاوبـەش بـووە لـە مـاڵو سـامانی ئـەو پیـاوەدا تەنانـەت ئەگـەر دارخورمایەکیشـی بوو بـێ⁽¹⁾، ئنجا دەڵـێ: جـاری وابووە ئـەو پیـاوە ئـارەزووی نـەبووە کـە ئـەو کـچە هەتیـوە بێنـێو مـارەی بکـات، وە پێـشی نـاخۆش بووە کە بیـدات بـە پیـاوێکی دیو سـەرەنجـام بـە هـۆی شـووکـردنی بـە پیـاوێکی دیکـەوە، مێـردی ئـەو کـچە هـەتیوە ببێتـە هـاوبەش لـە مـاڵو سامانی ئەو پیاوەدا کە سـەرپەرشـتیاریی ئەو هەتیوەی کـردوە، بۆیـە پیاوەکـە ڕێـی گرتـوە لـەوەی ئـەو کـچە هەتیـوە شـوو بکـات. {واتـە: ئەگـەر جـوان بـووبێو ماڵی بووبێ، مارەی کـردووە ئەگـەر بە دڵیـشی نـەبووبێ، بۆخۆیـشی مـارەی نەکـردووە نەشیهێـشتوە شـووش بکـات، بۆئـەوەی بـە هـۆی شـووکردنەکەیەوە مێردەکەی نەبێتـە شـەریك لە مـاڵو سـامانەکـەی دا}.

٢) هـۆی هـاتنە خـوارەوەی ئـەو ئایەتـە کـە دەفـەرموێ: ﴿وَإِنِ ٱمۡرَأَةٌ خَافَتۡ مِنۢ بَعۡلِهَا نُشُوزًا أَوۡ إِعۡرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحًاۚ وَٱلصُّلۡحُ خَيۡرٞۗ وَأُحۡضِرَتِ ٱلۡأَنفُسُ ٱلشُّحَّۚ وَإِن تُحۡسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴿١٢٨﴾﴾ لەوبارەشـەوە دوو گێـڕرانـەوە هـەن:

---

[1] عَـذْق: بە دارخورمـای بـەردار دەگوتـرێ، هـەروەها بە هێشووی خورمـا دەگوتـرێ. بڕوانـە: مختـار الصحاح، ص: (٣٧١)، لفظ: ع ذ ق .

أ- «عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ﴿وَإِنِ ٱمۡرَأَةٌ خَافَتۡ مِنۢ بَعۡلِهَا نُشُوزًا أَوۡ إِعۡرَاضًا﴾، قَالَتْ: هِيَ الْمَرْأَةُ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ لا يَسْتَكْثِرُ مِنْهَا فَيُرِيدُ طَلاقَهَا وَيَتَزَوَّجُ غَيْرَهَا، تَقُولُ لَهُ: أَمْسِكْنِي وَلا تُطَلِّقْنِي، ثُمَّ تَزَوَّجْ غَيْرِي فَأَنْتَ فِي حِلٍّ مِنْ النَّفَقَةِ عَلَيَّ، وَالقِسْمَةِ لِي، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحٗاۚ وَٱلصُّلۡحُ خَيۡرٞ﴾» (رَوَاهُ البُخَارِيُّ برقم: (٤٦٠١)، واته: دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: ئەم ئایەتە دەربارەی حاڵەتێك هاتۆتە خوار، کە ئافرەتێك لە لای پیاوێکە (واتە: خێزانی پیاوێکە) ئەو پیاوە زۆر کەیفی پێ نایەت، (یان لەبەرئەوەی کەوتۆتە تەمەنەوە، یان لەبەرئەوەی نەخۆشە، لەبەر هەر هۆیەك بێ) دەیەوێ تەڵاقی بداو ژنێکی دیکە بێنێ، ئافرەتەکەش پێی دەڵێ: بمهێڵەوە لە لای خۆتو تەڵاقم مەدە، وە ژنی دیکە بێنەو تۆ لەلایەنی منەوە لە بواری نەفەقە کێشانم، وە لە بواری شەو لەلا مانەوەمدا گەردنت ئازادبێ، ئەوە ئەوەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحٗا﴾ کە دواییش زیاتر مەبەستەکەی ڕوون دەکەینەوە.

ب- هەروەها لەوبارەوە ئەو ڕیوایەتەش هاتوە: «عَنِ ابْنِ عَبَّاس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما، قَالَ: خَشِيَتْ سَوْدَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنْ يُطَلِّقَهَا النَّبِيُّ ﷺ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لا تُطَلِّقْنِي، وَاجْعَلْ يَوْمِي لِعَائِشَةَ، فَفَعَلَ، وَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةَ» أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٣٠٤٠)، وَحَسَّنَهُ، وَإِبْنُ الْمُنذِر، وَالطَّبَرَانِيُّ في (الكَبير) برقم: (١١٧٤٦)، وَالبَيْهَقِي في سُنَن (١٤٥١٢)، وَصَحَّحَهُ الألباني في (إرواء الغليل) برقم: (٢٠٢٠)، واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بابی ڕازی بێ، دەڵێ: سەودە (ی کچی زەمعە کە خێزانی پێغەمبەر ﷺ بووە، دوای خەدیجە سەودەی هێناوەو، ئافرەتێکی بە

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media Ameer Office

تەمەنو بێوەژن بووە)، مەترسیی ئەوەی هەبووە کە پێغەمبەر ﷺ دەستبەرداریی بێ (دیارە ئەو خەیاڵی وا کردوە، ئەگەرنا پێغەمبەری خوا ﷺ باسی نەکردوە)، گوتوویەتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! دەستبەردارم مەبەو، نۆرە ڕۆژی خۆم دەدەم بە عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، پێغەمبەر ﷺیش وایکرد (کە دیارە عائیشە ئەوکاتە ئافرەتێکی گەنج بووە، وە سەودە خوا لێیان ڕازی بێ، ئەو کاتە تەمەنی لە سەرووی حەفتا ساڵەوە بووەو پیرێژنێك بووە)، ئیدی لەوبارەوە ئەو ئایەتە هاتۆتە خوارێ کە ئەو جۆرە صوڵحە دروستە لە نێوان ژنو مێرددا.

مانای گشتی ئایەتەکان

دوای ئەوەی لە ئایەتەکانی پێشێدا کۆمەڵێك بابەتی دیکە هاتنە پێش بەتایبەتی باسی شیرك‌و باسی ئیمانو، باسی ئەوە کە ئایا سەنگی مەحەکی مسوڵمانەتیی چییە؟ ئنجا خوای پەروەردگار دەگەڕێتەوە سەر باسی ئافرەتانو ئەو یاسایانەی کە پەیوەندییان پێیانەوە هەیە، چونکە ئەم سوورەتە بۆخۆی بە ناوی (النساء)ەوە ناونراوە، لەبەرئەوەی زۆرێك لەو یاساو دەستوورانەی کە پەیوەندییان بە ئافرەتانەوە هەیە، وە پەیوەندییان بە هەق‌و مافی ئافرەتانو مامەڵەی پیاوان لەگەڵ ئافرەتانەوە هەیە، چ هاوسەریان بن، چ کچیان بن، چ هەر حاڵەتێکی دیکەیان هەبێ، زۆر لە حوکمەکان دەگرێتە خۆی، بۆیە خوای پەروەردگار پانتاییەکی زۆری لەم سوورەتە موبارەکەدا بۆ باس‌و خواسی ئافرەتان تەرخان کردوە، لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ ﴾، واتە: وە داوای فەتوات لێی دەکەن دەربارەی ئافرەتان، داوای فەتوای چییان لێکردوە؟ دیارە کۆمەڵێك بابەت کە لێرەدا باسیان دەکات، هەروەها لە ئایەتەکانی پێشتردا هاتوون هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ پرسیاریان لە پێغەمبەر ﷺ کردوە، ئەوە حوکمی

چۆنە؟ ئەوە حوكمی چۆنە؟ وە ئەگەر پیاو زیاتر لە هاوسەرێكی هەبێ چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا بكات؟ میراتیان چۆنە؟ هەڵسوكەوت لەگەڵیاندا دەبێ چۆن بێ؟ ئنجا دەفەرموێ: ﴿قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِيهِنَّ﴾، بفەرموو: خوا لەبارەیانەوە فەتواتان بۆ دەدات ﴿وَمَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ﴾، وە ئەوەش كە لە كتێبدا بەسەرتاندا دەخوێندرێتەوە، واتە: چ ئەوەی لە ئایەتەكانی پێشیدا هاتوە، چ ئایەتەكانی دیكە كە دێن، ئەویش دیسان هەمووی فەتوای خوای زاناو شارەزایە دەربارەی ئافرەتان، ﴿فِي يَتَٰمَى ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِي لَا تُؤۡتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلۡوِلۡدَٰنِ وَأَن تَقُومُواْ لِلۡيَتَٰمَىٰ بِٱلۡقِسۡطِ﴾، وە ئەوەی لە كتێب بەسەرتاندا دەخوێندرێتەوە دەربارەی ئەو كچە هەتیوانەی كە ئەوەی كە خوا بۆی داناون و بۆیان نووسراوە، وەك میرات پێیان نادەن، وە ئارەزووشتانە كە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بكەن، لە حاڵێكدا كە جوان و بەرچاوو سامانداربن، یاخود ناتانەوێ هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بكەن، لە حاڵێكدا كە بەرچاو نەبن، وە ماڵ و سامانیان نەبێ، چونكە وەك دوایی باسی دەكەین ﴿وَتَرۡغَبُونَ﴾، هەردوو واتایەكان دەگرێتەوە، ئەگەر (في) دابنرێ: ﴿وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ﴾، ئەوە یانی: دەتانەوێ هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بكەن، بەڵام ئەگەر (عن) دابنرێ: ﴿وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ﴾، واتە: ناتانەوێ هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بكەن ﴿وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلۡوِلۡدَٰنِ﴾، هەروەها خوا فەتواتان بۆ دەدات دەربارەی منداڵانی بێ دەسەڵات، منداڵانی بێهێز، واتە: منداڵانی گچكە ﴿وَأَن تَقُومُواْ لِلۡيَتَٰمَىٰ بِٱلۡقِسۡطِ﴾، وە هەروەها خوا فەتواتان بۆ دەدات دەربارەی هەتیوان، كە بە دادگەرانە مامەڵەیان لەگەڵدا بكەن ﴿وَمَا تَفۡعَلُواْ مِنۡ خَيۡرٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِهِۦ عَلِيمٗا﴾، وە هەر چاكەیەك

F/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/AliBapir.A
F/MediaAmeerOffice

بیکەن، بێگومان خوا پێی زانایە، هەڵبەتە خوا بە خراپەش زانایە، بەڵام ئێوە ئەی مسوڵمانینە! چاکەتان لێ چاوەڕوان دەکرێ، هەر چاکەیەك بکەن جگە لەوەی لەسەرتان فەڕزە، چونکە مسوڵمان مەرج نیە ئەوەی لەسەری فەڕزە هەرئەوەندە چاکەیە بکات، بەڵکو شتێکیش کە لەسەرت فەڕز نیە، جا لەگەڵ هەتیوە، لەگەڵ منداڵە، لەگەڵ خێزانە، لەگەڵ دراوسێیە، لەگەڵ هەر کەسێکە، ئەوەی کە فەڕزە، ئەگەر نەیکەی گوناهباری، بەڵام مەرج نیە هەر بەوەندە وازبێنی، بەڵکو هەوڵبدە ئەوەش کە لەسەرت فەڕز نیە، ئەنجامی بدەی تاکو خێرو پاداشی زیاترت دەستبکەوێ.

ئنجا دەفەرموێ: ﴿ وَإِنِ ٱمۡرَأَةٌ خَافَتۡ مِنۢ بَعۡلِهَا نُشُوزًا أَوۡ إِعۡرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحًاۚ وَٱلصُّلۡحُ خَيۡرٌ ﴾، وە ئەگەر ئافرەتێك مەترسیی هەبوو لە مێردەکەی کە لێی یاخیی بێ، یاخود پشت گوێی بخات، گوناهیان ناگاتێ کە لەنێوان خۆیاندا پێکبێن بە پێکهاتن، وە پێکهاتنیش باشترە، ﴿ وَأُحۡضِرَتِ ٱلۡأَنفُسُ ٱلشُّحَّ ﴾، وە نەفسەکانیش ڕژدیی و چرووکیان تێدایە، واتە: وریای ئەو ڕژدیی و چرووکییەبن، کە هەر کەسێك دەیەوێ هەقی خۆی بە زیادەوە وەربگرێ، بەڵکو هەقی دیکەش بەلای خۆیدا بێنێ، ئێوە وریابن ئەو چرووکیی و ڕژدیی یە تووشی گوناهتان نەکات، تووشی ئەوەتان نەکات هەقی بەرانبەر نەدەن، ﴿ وَإِن تُحۡسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرًا ﴾، وە ئەگەر چاکەکاربن و پارێزکاربن، بێگومان خوا بەوەی کە دەیکەن شارەزایە، وە پاداشتتان دەداتەوە، دیارە دوایی ئێمە زیاتر ڕوونی دەکەینەوە، کە ئەو صوڵح و پێکهاتنەی نێوان ژن و مێرد چۆنە؟ وە چەند حاڵەتی هەیە؟ وە حوکمەکەی چۆنە؟

پاشان خوای پەروەردگار دەربارەی مامەڵەکردنی پیاوێك کە زیاتر لە هاوسەرێکی هەیە، واتە: دوو، سێ، تا چوار هاوسەر، باسی ئەوە دەکات و

دەفەرموێ: ﴿ وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ ﴾، هەرچەندە زۆریش مەبەستتان بێو سووربن لەسەری، بەلاّم هەر ناتوانن بە تەواویی دادگەربن لە نێوان ژنانتاندا، لە نێوان هاوسەرانتاندا واتە: دادگەریی تەواوتان بۆ جێبەجێ ناکرێ، دادگەریی تەواو چییە؟ ئەوەیە کە بە دڵیش وەك یەکت خۆشبوێن، وە لە ڕووی سەرجێیشەوە، وەك یەك هەقیان پێ بدەیو لە هەموو ڕووەکانەوە، کە ئەوە ناکرێ، لەبەرئەوەی لە توانای ئینسان بەدەرەو، ئینسان توانای بەسەر دڵی خۆیدانیە، مرۆڤ جاری وایە هەر لەخۆوە، خواردنێکی پێ خۆشترە لەوەی دیکە، یان شتێکی پێ جوانترە لە شتێکی دیکە، وەك دوایی ڕوونی دەکەینەوە، پێغەمبەر ﷺیش دیارە خۆ نەیشاردۆتەوە کە هەندێ لە خێزانەکانی لە هەندێکیانی خۆشترویستوە، ﴿ فَلَا تَمِيلُواْ كُلَّ ٱلۡمَيۡلِ ﴾، بەلاّم کە ناتوانن دادگەریی تەواو بکەن، زۆریش بەلای یەکێکیاندا دایمەشکێنن، واتە: وامەبن کە دادگەرییەك کە بۆشتان دەگونجێ، ئەویش ڕەچاو نەکەن، دادگەرییەك کە بۆتان ناکرێ، بریتیە لە دادگەریی تەواو، ئەوە کە بە دڵو بە چاوو بە هەموو شێوەیەك وەك یەك مامەڵەیان لەگەڵ بکەی ئەوە ناکرێ، بەلاّم دادگەرییەك کە دەکرێ، وە فەرزیشە لەسەرتان کە بیکەن، وەك لە ئایەتی ژمارە (٣) سووڕەتی (النساء)دا هاتوە: ﴿ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تَعۡدِلُواْ فَوَٰحِدَةً ③ ﴾، ئەگەر مەترسییتان هەبوو دادگەر نەبن، با یەکێك بێ، واتە: ئەگەر مەترسییتان هەبوو دادگەریی پێویست نەکەن، ئەوە با هەر یەکێك بێ، بەلاّم دادگەریی تەواو بە مەرج نەگیراوە، جا دەفەرموێ: زۆر بە لای یەکێکیاندا دایمەشکێنن بە تەواویی، ﴿ فَتَذَرُوهَا كَٱلۡمُعَلَّقَةِ ﴾، کە ئەو ئافرەتە وەك هەڵواسراو بێ، واتە: نە هاوسەردار بێ، نە بێ هاوسەریش بێ، ﴿ وَإِن تُصۡلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾، وە ئەگەر چاکەکاریی

بکەن، یاخود ئاشتەوایی بکەن، پێکهاتن بکەن، وە پارێز بکەن، بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە، پاشان دەفەرموێ: ﴿ وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦۚ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴾، وە ئەگەر لەیەکیش جیابنەوەو هەر پێکەوە نەگونجێن، ئەوە خوا هەر کامێکیان، - هەر کامێك لەو ژنو مێردە کە لێك جیابونەتەوە - لە بەخششی فراوانی خۆیو لە دەوڵەمەندیی خۆی، بێنیاز دەکات ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴾، بێگومان خوا سیفەت فراوانی کاربەجێیە، عیلمی فراوانی هەیە، ڕەحمەتی فراوانی هەیە، بەخششی فراوانی هەیە، چاکەی فراوانی هەیە، وە کاربەجێشە ﴿ وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ﴾، وە هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دا هەیە، هی خوایە، وە ئەوانەی پێش ئێوە کتێبیان پێدراوە، وە ئێوەشمان ڕاسپاردوە کە پارێز لە خوا بکەن ﴿وَإِن تَكْفُرُواْ ﴾، بەڵام ئەگەر بێبڕوابن، یاخود سپڵەبن، ﴿تَكْفُرُواْ ﴾، بە هەردوو مانا دێ، چونکە کوفر یان بە مانای بێبڕوایی دێ، کە پێچەوانەی ئیمانە، یاخود پێچەوانەی شوکرە، کە بریتیە لە سپڵەییو بێ وەفایی، ئەگەر ئێوە سپڵەبن، یاخود بێبڕوابن ﴿فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ﴾، ئەوە بێگومان هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دا هەیە، موڵکی خوایەو هی خوایە ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴾، وە بێگومان خوا بێنیازی ستایشکراوە، واتە: بێنیازە لە ئێوە، وە ستایشیش دەکرێ، وە حەمدو سەنای دەکرێ لەلایەن فریشتەکانو لەلایەن تەنانەت ماددەی بێ ژیانیشەوە، وەك لە سوورەتی (الإسراء)دا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبْعُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن

FM/AliBapir/
YouTube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

﴿شَىْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۗ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾﴾،

ئنجا دەفەرموێ: ﴿وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ﴾، دووبارە تەئکید دەکاتەوە بۆ جاری سێیەمو دەفەرموێ: هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دا هەیە هی خوایە ﴿وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا﴾، وە بەسە خوا کاری پێ بسپێردرێو بکرێتە وەکیل، واتە: خوا بۆ سەرپەرشتیارییو بۆ کار پێ سپاردن بەسەو، پێویستیی بە کەسی دیکە ناکات.

ئنجا خوا ڕوو لە تێکڕای بەشەر دەکاتو دەفەرموێ: ﴿إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا ٱلنَّاسُ﴾، لەم سووڕەتەدا بۆ جاری دووەم دەفەرموێ ئەی خەڵکینە! ئەگەر خوا بیەوێ لاتان دەبات ﴿وَيَأْتِ بِـَٔاخَرِينَ﴾، وە جگە لە ئێوە دێنێ، کەسانی دیکە دێنێتە شوێنی ئێوە ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا﴾، وە خوا لەسەر ئەوەش بە توانایە، واتە: ئاگاتان لە خۆتان بێ، کە کارێکی وا نەکەن شایستەی ئەوەبن، خوا گەسکتان لێبداو ڕاتانبماڵێو، خەڵکێکی دیکە لە شوێنی ئێوە دابنێ.

لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ ثَوَابُ ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا﴾، هەر کەسێك پاداشتی دنیای دەوێو دەستکەوتو بەرهەمی دنیای دەوێ، ئەوە لەلای خوا پاداشتو بەرهەمو دەستکەوتی دنیاو دوارۆژ هەیە ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا﴾، وە بێگومان خوا بیسەری بینەرە، دەزانێ کێ چی دەوێو؟ کێ چی ناوێ؟ وە هەموویان دەبینێ، وە دەنگیشیان دەبیستێ، وە پێداویستییەکانیشیان دەزانێو دەبیستێ.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ قُلِ ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي ٱلْكِتَٰبِ فِي يَتَٰمَى ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلْوِلْدَٰنِ وَأَن تَقُومُوا۟ لِلْيَتَٰمَىٰ بِٱلْقِسْطِ ﴾، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە خوای پەروەردگار بۆخۆی فەتوای داوە لەبارەی کاروباری ئافرەتانەوە بەگشتی، چ هاوسەردار بن، چ بێ هاوسەر، چ دایك بن، چ کچ بن، چ خوشك بن، بەگشتی وە بەتایبەت دەربارەی ئافرەتانێك کە هاوسەردارن، وە بەتایبەتتر ئافرەتانێك کە کچانێکی بێ باب بن، واتە: کچانێکی هەتیو، هەروەها منداڵانی هەتیوو منداڵانی گچکە، وەك دوایی باسی دەکەین، چونکە عەرەب لەنێوان خۆیاندا، وە ڕەنگە میللەتانی دیکەش عادەتیان وا بووبێ، میراتیان نەدەدا نە بە ژنان، نە بە منداڵان، جا کچ بان، یان کوڕ بان، جارێ ئەوە ئافرەت هەر میراتی نەبوو گەورە بووایە، یان بچووك، بەڵام کوڕیش میراتیان پێ نەدەداو، دەیانگوت ئەوەی کە نەتوانێ سواری ئەسپ بێو نەتوانێ تیر بهاوێژێو دیفاع بکا، میراتی ناکەوێ، خوای دادگەر ئەو عادەتانەی هەموو هەڵوەشاندەوە، وەك لێرەدا دەفەرموێ: خوا فەتواو بڕیارتان بۆ دەدا دەربارەی هەموو ئەوانە.

ئنجا مەبەست لەوە کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي ٱلْكِتَٰبِ ﴾، واتە: ئەوەی کە بەسەرتاندا دەخوێنرێتەوە لە کتێبدا کە مەبەست پێی قورئانە، یان ئەوەی کە پێشتر نێردراوەو لەمەو دواش دەنێردرێ، ئەوە هەمووی فەتواو حوکمی خوایە، جا چ بۆ ئافرەتانو منداڵان، چ بۆ غەیری ئەوانیش، ئنجا ئایا ئەمە چی لێ وەردەگیرێ؟ ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە ئەو

T/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

یاسایانەی کە لە قورئاندا هاتوون وە لە سوننەتی صەحیحی پێغەمبەر ﷺدا هاتوون، ئەوە هەمووی فەتوای خوایەو حوکمی خوایە، واتە: پابەندکەر (مُلْزِم)ە بۆ هەموو کەسو، هیچ کەس مافی ئەوەی نیە لە بەرانبەر فەتوای خواو حوکمی خوادا، مافی سەرپشك بوونو هەڵبژاردن بە خۆی بدات، وەك لە سوورەتی (الأحزاب)دا دەفەرموێ: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ﴿٣٦﴾﴾، واتە هیچ پیاوێکی ئیماندارو ئافرەتێکی ئیماندار بۆیان نیە، دوای ئەوەی خواو پێغەمبەرەکەی ﷺ بڕیارێك دەردەکەن، سەرپشك بن لەبارەی خۆیانەوە، واتە: مافی هەڵبژاردنیان هەبێ، ئەو فەرمانە جێبەجێ بکەن، یان جێبەجێ نەکەن، مادام خۆت بە ئیماندار دەزانی، تۆ تازە پابەندی بە فەرمانی خواو بە فەرمانی پێغەمبەری خواوە ﷺ.

مەسەلەی دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي ٱلْكِتَٰبِ فِي يَتَٰمَى ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلْوِلْدَٰنِ وَأَن تَقُومُوا۟ لِلْيَتَٰمَىٰ بِٱلْقِسْطِ﴾، هاوەڵان تەنیا لەبارەی ئافرەتانەوە پرسیاریان کردووەو داوای فەتوایان کردوە، بەڵام خوای کاربەجێ باسی ئافرەتان بەگشتیو، کچانی هەتیوو، منداڵانی وردو بێهێز، باسی هەموویانی کردوە، ئنجا شایانی باسە کە ئەم ڕستەیە کە دەفەرموێ: ﴿لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ﴾، ئەوەی کە خوا بۆی نووسیون، پێیان نادەن، مەبەست پێی بێ بەشکردنی کچانی هەتیو بووە لە میرات، هەڵبەتە وەك گوتم کوڕیشیان هەر بێ بەش دەکردن، بەڵام خوا لێرەدا بەشێوەی تایبەت بەرگریی دەکات لە کچان، وە لەوبارەشەوە هەرچەندە پێشتریش باسمان کرد، بەڵام دووبارە ئەم دەقە دێنینەوە: ﴿عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ

أهْلُ الجَاهِلِيةَ لاَ يُوَرِّثُونَ البَنَات وَلاَ الصِّغَارَ حَتَّى يُدرِكُوا، فَمَاتَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ، يُقَالُ لَهُ: (أوس بن ثابت) وَتَرَك ابْنَتَيْنِ وَابنَاً صَغِيراً، فَجَاءَ ابنا عَمَّهِ وَهُمَا عَصَبَتُهُ إلى رَسُول اللَّهِ ﷺ فَأَخَذوا مِيْرَاثه كُلّه، فجاءت امْرَأتُهُ إلى رَسُولِ الله ﷺ فَنَزَلَتِ الآية فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّه فَقَال: «لاَتُحَرِّكَا مِن المِيرَاثِ شَيْئَاً فإِنَّهُ قَدَ أَنْزَلَ عَلَيَّ شَيء إحترتُ فيه، إن لِلْذَكَرِ وَالأُنثَى نَصِيباً» ثُمَّ نَزَلَ بَعْدَ ذَلِكَ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ ﴾، ثُمَّ نَزَلَ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ﴾، فَدَعى بِالمِيرَاث فَأعطى المَرأَةَ الثُّمْنَ وقَسَم مَابَقِيَ لِلْذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأنثَيَين﴾(١)، واتە: عەبدوڵڵای كوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: لە سەردەمی نەفامییدا خەڵك عادەتیان وابوو میراتیان نەدەدا بە كچانو بە منداڵان (واتە: جا كوڕ، یان كچ بان) هەتاكو باڵغ دەبوون، ئنجا پیاوێك لە ئەنصارِیی یەكان وەفاتی كرد ناوی ئەوسی كوڕی سابیت بوو، وە دوو كچ و كوڕێكی لەدوا بوون، دوو كوڕە مامی هەبوون (واتە: دوو ئامۆزای هەبوون) كە عەصەبەی بوون، هاتن بۆ لای پێغەمبەر ﷺ میراتەكەیان هەموو برد، خێزانی پیاوە مردووەكە (واتە: خێزانی ئەوسی كوڕی سابیت) هات بۆ لای پێغەمبەر ﷺ داوای كرد كە من دوو كچو كوڕێكم لەو پیاوە هەن، هیچ میراتیشی نەماوە، هەمووی دوو ئامۆزایەكەی بردوویانە؟! خواش ئەم ئایەتەی ناردە خوار بۆ پێغەمبەر ﷺ ئەویش فەرمووی: میراتەكە دەستكاریی مەكەن، چونكە خوا شتێكی بۆ ناردوومە خوار دەربارەی شتێك كە من نەمدەزانی حوكمەكەی چییە؟! خوا بەشی نێرو مێی داناوە (واتە: بەشی كوڕو كچی داناوە، گەورە بن یان گچكە بن)، ئنجا دوای ئەوەش ئەم ئایەتەش هاتە خوار كە دەفەرموێ: ﴿ وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ ﴾، دوایی ئەم

---

(١) لُباب النقول فِي أسباب النزول للسيوطي، (٢٥٧)، و(الفتح القدير) للشوكاني، ج: (١)، ص: (٥٥١)، وأسباب النزول الوحدي، ص: (٢٩٥).

ئایەتەی دیکە کە دەفەرموێ: ﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡ ﴾، خوا دەربارەی منداڵەکانتان ئامۆژگارییتان دەکات، بۆ کوڕ دوو ئەوەندەی کچ هەیە، ئیدی پێغەمبەر ﷺ بانگی کرد میراتەکەیان هێناو دابەشی کرد، هەشت یەکی دا بە ئافرەتەکە، وە ئەوەی دیکەشی لە نێوانی کوڕەکەو دوو کچەکەدا دابەش کرد، وە دوو ئامۆزایەکەی کابرا هیچ میراتیان نەبرد.

مەسەلەی سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ ﴾، ئەم ڕستە قورئانییە دوو واتای هەن، کە وەك پێشتریش باسمان کرد ﴿ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ ﴾، دەگونجێ مەبەست ئەوە بێ ئارەزووتانە هاوسەرگیرییان لەگەڵ بکەن، وە دەشگونجێ مەبەست ئەوە بێ ئارەزووتان نیە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، بۆچی؟ هەڵبەتە سەعیدی کوڕی جوبەیر خوا لێی ڕازی بێ کە یەکێکە لە زانایانی تابیعین گوتوویەتی: ئەم ڕستە قورئانییە هەردوو مانایەکەی هەن لە یەك کاتدا، بەڵام توێژەرەوانی دیکەی قورئان هەندێکیان مانایەکیان هەڵبژاردوەو، هەندێکیش مانای دیکە، کە دەفەرموێ: ﴿ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ ﴾ ئەگەر (في) (تقدير) بكرێ: ﴿ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ ﴾ مانای وایە ئارەزووتانە کە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، بەڵام ئەگەر (عن) (تقدير) بکرێ: ﴿ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ ﴾، واتە: ئارەزووتان نیە کە بیانهێنن، وە لەڕاستییدا هەر دوو مانایەکە بۆ ئەم ڕستە قورئانییە لە یەك کاتدا پێویستن، بۆچی؟ چونکە ئەوانە عادەتیان وابووە ئەو کچە هەتیوەکە لەماڵیاندا پەروەردە بووە، ئەگەر جوان بووبێو ماڵو سامانێکی بووبێ ڕەغبەتیان هەبووە کە بیهێنن، وەك تەماع کردنە لە جوانییەکەیو سەروەتو سامانەکەی، وە ئەگەرنا بەرچاویش بوو بێو ماڵو، سامانی نەبووبێو ئارەزوویان نەبووە بیهێنن، کەواتە: خوای زانا بە جۆرێك ڕستە قورئانییەکەی هێناوە، کە لە یەك کاتدا هەردوو مانایەکەی هەبن، چونکە

YouTube/AliBapir
FB/Media/AliBapirOffice

جاری وا هەبووە ئارەزوویان هەبووە بیهێنن‌و، جاری واش بووە ئارەزوویان نەبووە بیهێنن، وەك گوتم: لەبەر جوانیی‌و ماڵ‌و سامان، یاخود نەبوونیان، ئنجا لەوبارەوە ئەم دەقە هەیە، کە لە دایکمان عائیشەوە خوا لێی ڕازی بێ گێڕدراوەتەوە: ﴿عَنْ عُرْوَةَ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ...③﴾ النساء، فَقَالَتْ: يَا ابْنَ أُخْتِي! هَذِهِ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجْرِ(١) وَلِيِّهَا تَشْرَكُهُ فِي مَالِهِ، وَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا، فَيُرِيدُ وَلِيُّهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا، فَيُعْطِيهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ، فَنُهُوا عَنْ أَنْ يَنْكِحُوهُنَّ إِلاَّ أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ وَيَبْلُغُوا لَهُنَّ أَعْلَى سُنَّتِهِنَّ فِي الصَّدَاقِ فَأُمِرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ: وَإِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ هَذِهِ الآيَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِ﴾، قَالَتْ عَائِشَةُ وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي آيَةٍ أُخْرَى ﴿وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ﴾، رَغْبَةُ أَحَدِكُمْ عَنْ يَتِيمَتِهِ حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ وَالْجَمَالِ، قَالَتْ فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَنْ رَغِبُوا فِي مَالِهِ وَجَمَالِهِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ إِلاَّ بِالْقِسْطِ، مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ إِذَا كُنَّ قَلِيلاتِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ﴾ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِي بِرقم: (٤٣٦٤)، واتە: عوروەی کوڕی زوبێر (واتە: خوشکەزای عائیشە، زوبێر مێردی ئەسمائی خوشکی عائیشەیە خوا لێیان ڕازی بێ، عوروەش کوڕی زوبێرە، واتە خوشکەزای خۆی بووە، لە پووری) لە عائیشە دەپرسێ خوا لێی ڕازی بێ، دەربارەی قسەی خوای بەرز کە دەفەرموێ: ﴿وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ...③﴾ النساء، ئەگەر ترستان هەبوو کە

---

١) الحَجْرُ والحِجْر: الحُضْنُ= کۆش، باوەش، ژێر چاودێریی‌و سەرپەرشتیاریی. بڕوانە مختار الصحاح، ص: (١٢٠)، لفظ: ح ج ر.

دادگەریی نەکەن لەگەڵ هەتیوان، ئەوە لە ئافرەتانێ کە بۆتان حەڵاڵن، یاخود پێتان چاکن، بێنن دوو دوو و سێ سێو چوار چوار، لەوبارەوە پرسیاری کردو دایکمان عائیشەش گوتی: ئەی خوشکەزام ! ئەوە دەربارەی کچێکی هەتیوە کە لە کۆشی سەرپەرشتیارەکەی دا دەبێ (واتە: لە ماڵی ئەودا بەخێو دەکرێت) بەشدار دەبێ لە ماڵو سامانیدا، وە ئەو پیاوەش سەرسام دەبێ بە ماڵو سامانەکەیو جوانییەکەشیو دەیەوێ کە بیهێنێ، بێئەوەی کە مارەییەکی وای بداتێ، کە غەیری ئەو پێی دەدات (واتە: فەرقی پێدەکات لەبەرئەوەی کچێکی هەتیوە، مارەیی کەمتری دەداتێ، لەو مارەییەی کە دەدرێ بە هاوکوفی)، ئنجا خوا قەدەغەی کردو نەهیان لێکرا کە ئەو ئافرەتانە بێنن، مەگەر بە تەواویی لەگەڵیاندا دادگەربن، وە ئەندازە میراتێکیان بدەنێ کە بیگەیەنن بە ئەوپەڕی ئەندازەی خۆیان، کە دەدرێ بە هاو وێنەکانی ئەوان، وە فەرمانیان پێکرا لە حاڵێکی وادا کە لەخۆڕانەبینن دادگەربن لە میرات پێدانیانداو لە هەڵسوکەوت لەگەڵ کردنیاندا، با ئافرەتانی دیکە بێنن، ئنجا دایکمان عائیشە دەڵێ: قسەی خوا لە ئایەتێکی دیکەدا کە دەفەرموێ: ﴿وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ﴾، ئەوە مەبەست پێی ئارەزوو نەبوونی یەکێکیانە دەربارەی ئەو کچە هەتیوەی کە بەخێوی کردوە، لە حاڵێکدا کە ماڵو سامانێکی نیە، وە جوانییەکی وای نیەو ئارەزووی نیە بیهێنێ، نەهیان لێکرا ئافرەتێك کە ڕەغبەتیان هەیە لە ماڵو سامانو لە جوانییەکەیدا بیهێنن، (کچە هەتیوێك لەبەر ماڵو سامانەکەی بهێنن)، بەڵام ئەوەی دیکە کە ماڵو سامانی نیەو جوانییەکی وای نیە نەیهێنن، نەهیان لێکرا لەوە، مەگەر لەگەڵیاندا دادگەربن، چونکە لە حاڵێکدا کە خاوەنی ماڵو سامانو خاوەنی جوانیی نەبن نایهێنن، کەواتە: کە خاوەن ماڵو سامانو جوانییش بوون، مەیانهێنن، مەگەر لەگەڵیاندا دادگەربنو، وەك ئافرەتانی دیکە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن، بەمجۆرە کە دەیبینین ئایەتەکانی قورئان تێکهەڵکێشنو یەکدی دەبەستنەوە.

مەسەلەی چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَا تَفۡعَلُواْ مِنۡ خَيۡرٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِهِۦ عَلِيمٗا ﴾، هەر شتێك لە چاکە بکەن، بێگومان خوا پێی زانایە، بەرێزان ! ئایا حیکمەتی کۆتایی هاتنی زۆر لە یاسا شەرعییەکان چییە کە خوای پەروەردگار بە هەندێ لە ناوو سیفەتەکانی خۆی کۆتاییان پێ دێنێ؟ ئەگەر تەماشای ئەو هەشت ئایەتە بکەین کە لەم دەرسەدا ئێمە خەریکی توێژینەوەیانین، تەماشا دەکەین خوای کاربەجێ، دوازدە ناوو سیفەتی خۆی کردۆتە کۆتایی ئەو یاسا شەرعییانە بەم شێوەیە:

١- ﴿ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِهِۦ عَلِيمٗا ﴿١٢٧﴾ ﴾، مسۆگەر خوا پێی زانایە، زانیاریی (علم)ی خۆی دەخاتە ڕوو.

٢- ﴿ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴿١٢٨﴾ ﴾، بێگومان خوا بەوەی کە دەیکەن شارەزایە، شارەزایی (خبرة)ی خۆی دەخاتەڕوو.

٣- ﴿ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿١٢٩﴾ ﴾ بێگومان خوا لێبوردەی بەزەیییە، لێبوردنو بەزەیی خۆی دەخاتە ڕوو.

٤- ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمٗا ﴿١٣٠﴾ ﴾ بێگومان خوا فراوانی کاربەجێیە، سیفەت فراوانیی خۆیو کاربەجێیی خۆی دەخاتە ڕوو.

٥- ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدٗا ﴿١٣١﴾ ﴾، وە خوا بێنیازیی ستایشکراوە، دەوڵەمەندییو بێنیازیی خۆیو ستایشکراویی خۆی دەخاتە ڕوو.

٦- ﴿ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ ﴾، بەسە خوا وەکیلو کارپێ سپێردراو بێ، سەرپەرشتیاریی خۆی دەخاتە ڕوو.

٧- ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرٗا ﴿١٣٣﴾ ﴾، خوا لەسەر ئەوە بە توانایە، توانای خۆی دەخاتە ڕوو.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

٨- ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾ ﴾ بێگومان خوا بیسەری بینەرە، بیستن‌و دیتنی خۆی باس دەکات.

ئایا ئەمە حیکمەتەکەی چییە؟ حیکمەتەکەی ئەوەیە: کە خوای بەرزو مەزن دەیەوێ ئێمە لە کاتێکدا کە حوکمە شەرعییەکان جێبەجێ دەکەین، بزانین کە مامەڵە لەگەڵ خوادا دەکەین، واتە: ئەوە خوا کردەوەی تۆ دەبینێ، خوا قسەی تۆ دەبیستێ، خوا لەگەڵت بە بەزەییە، خوا لەگەڵت میهرەبانە، خوا عیلمی هەیە بە تۆو پێت شارەزایە، کەواتە: ئاگات لێ بێ! دیارە ئەمەش وادەکات کە وێڕای هاندەری دەرەکیی‌و قانوونیی، هاندەرێکی دەروونییشت هەبێ بۆ پابەندیی بە شەریعەتی خوای پەروەردگارەوە، دیارە هەر کامێك لە سیفەتەکانیش کە خوای بێ وێنە دەیانکاتە کۆتایی ئایەتەکان، زۆر پێویستە ئینسان باش سەرنجیان بدات، چونکە حوکمی شەرعیی زۆریان لێ وەردەگیرێن، جاری وایە حوکمە شەرعییەکە لە کۆتایی ئایەتەکەوە وەردەگیرێ، بۆ وێنە: ئەگەر باسی لێبوردنی خۆی بکات، مانای وایە ئەو تاوانەی کە کراوە، ئەگەر مرۆڤ لێی بگەڕێتەوە، لێبوردنی بەسەر دادێ، بەڵام ئەگەر باسی عیززەت‌و حیکمەتی خۆی بکات، مانای وایە سزا لە ئارادایە.

بەڵێ زۆرجار سەرنجدانی ئەو سیفەتانەی کە خوا دەیانخاتە کۆتایی ئەو ئایەتانەوە، کە باسی حوکمە شەرعییەکان دەکەن، تیشك دەخاتە سەر ئەو حوکمە شەرعییانەی کە لەو ئایەتانەدا هەن.

مەسەلەی پێنجەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِنِ ٱمۡرَأَةٌ خَافَتۡ مِنۢ بَعۡلِهَا نُشُوزًا أَوۡ إِعۡرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحًا ﴾، لە سێ لایەنەوە باسی ئەم ئایەتە دەکەین:

١- لێرەدا زانایان لەبارەی مانای (خَافَتۡ)ەوە چەند شتێکیان گوتوە، هەندێکیان گوتوویانە: ﴿ وَإِنِ ٱمۡرَأَةٌ خَافَتۡ ﴾، واتە: ترسا، هەندێکی دیکە گوتوویانە: (خَافَتۡ) واتە: (ظَنَّت) گومانی وابوو، هەندێکی دیکە گوتوویانە: (خَافَتۡ) واتە: (تَيَقَّنَت) یەقینی وابوو، بەڵام من پێموایە (خَافَتۡ) واتە: ترسی هەبوو، لە شوێنی خۆیەتی، چونکە جاری وایە تۆ ترست هەیە لە شتێك بەڵام تێیدا نەگەیشتوویە یەقینو گومانت هەیە ئەو شتە پەیدابێ، وە جاری وایە ترست لێی هەیە، لەبەرئەوەی یەقینت تێیدا پەیدا بووە، واتە: ترس هەم بۆ گومانیش بەکاردێ، هەم بۆ شتێکیش کە تێیدا گەیشتبیە دڵنیایی.

٢- ئایەتەکە دەفەرموێ: ئەگەر ئافرەتێك مەترسیی هەبوو لە مێردەکەی کە لێی یاخی بێ، یاخود پشتگوێی بخات، گوناهیان ناگاتێ کە لە بەینی خۆیان پێکبێن‌و صولْح بکەن‌و، ئافرەتەکە دەستبەرداری هەندێك لە مافەکانی خۆی بێ، بۆئەوەی لەگەڵ مێردەکەی صولْح بکات، بە هەر شێوەیەك، لە شێوەکان، وەك دوایی باسی دەکەین زانایان لەوبارەشەوە کە ئایا (نُشُوزًا) قورسترە، یاخود (إِعۡرَاضًا)؟ دیسان مشتومڕیان هەیە، هەندێکیان گوتوویانە: (نُشُوزًا) واتە: یاخیی بوون، ئەوە قورسترە لە (إِعۡرَاضًا) پشتگوێ خستن، وە هەندێکیان گوتوویانە: بەڵکو پشتگوێ خستن قورسترە، چونکە بریتیە لەوەی کە ئیهمالی بکاتو هەر لێی نەپێچێتەوە، بەڵام یاخییبوون (نُشُوزًا) ئەوەیە کە مێردەکەی هەر لەگەڵی دابێ، بەڵام لەگەڵی باش نەبێ، دیارە دەشگونجێ بە هەردوو دیوەکەدا تەفسیریان بکەین‌و، هەر کامێکیان بە قورستر لەوی دیکە دابنرێ، بەڵام ئەگەر بڵێین: خوای پەروەردگار لە نزمەوە بۆ بەرز چووە، دەڵێین: (نُشُوزًا) سووکترە لە (إِعۡرَاضًا).

٣- ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحٗا ﴾، گوناهیان ناگاتێ کە لە بەینی خۆیان پێکبێن‌و پێکهاتن بکەن، سەعیدی کوڕی جوبەیر خوا لێی ڕازی بێ، تیشکمان بۆ دەخاتە سەر ئەم مەسەلەیە: ﴿عَنْ سَعيد بْنُ جُبَيْرٍ قَالَ هِيَ الْمَرأَةُ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ قَدْ طَالَتْ صُحبتها وَكَبُرَتْ فَيُرِيدُ أَن يستبدِلَ بِهَا، فَتَكْرَهُ أَن تفارقه، فَيَتَزَوَّج عَلَيْهَا فَيُصَالِحُهَا عَلَى أَنْ يَجْعَلَ لَهَا أَيَاماً وَللأخرى الأيام والشَّهْر﴾[1]، واتە: سەعیدی کوڕی جوبەیر دەڵێ: ئەم ئایەتە مەبەست پێی ئافرەتێکە لەلای پیاوێکە لەمێژە لە لایەتی‌و کەوتۆتە تەمەنەوە (بۆخۆتان دەزانن پیاو درەنگتر لە ئافرەت ئارەزووی جینسیی کز دەبێ، یان نامێنێ)، ئنجا دەیەوێ ئەو ئافرەتە بگۆڕێ بە یەکێکی دیکە، (واتە: دەیەوێ کە ژنێکی دیکە بێنێ) ئافرەتەکەش پێی ناخۆشە لێی جیابێتەوە، ئەو پیاوەش دەچێ ژنێکی دیکە دێنێ، وە صوڵح دەکات لەگەڵ ژنەکەیدا، کە چەند ڕۆژێکی دیاریکراو بۆ ئەو ژنە بە تەمەنەی دابنێ، بەڵام بۆ ئەوی دیکە ڕۆژانی زیاتر، بەڵکو مانگی بۆ دابنێ، واتە: لەسەر ئەوە صوڵح‌و پێکهاتن دەکەن، ئەم ئایەتە مەبەستی پێی ئەوەیە.

(قُرطُبي) زیاتر تیشك دەخاتە سەر ئەوە لە تەفسیرەکەی خۆیداو دەڵێ: ﴿قَالَ عُلَمَاؤُنا: وَفِي هَذَا أن أَنواعَ الصُّلْحِ كُلُّهَا مُبَاحَةٌ فِي هَذِهِ النَازِلَة، بِأن يُعْطِيَ الزَّوْجُ عَلَى أَن تَصْبِرَ هِيَ، أَو تُعْطِيَ هِيَ عَلَى أَن يُؤْثِرَ الزَّوجُ، أَو عَلَى أَن يُؤْثِرَ وَيَتَمَسَّكَ بِالْعِصْمَةِ، أَو أَن يَقَعَ الصُّلْح عَلَى الصَّبْرِ والأثرة مِن غَيْر عَطَاءٍ، فَهَذَا كُلُّه مُباحٌ، وَقَدْ يَجُوزُ أَن تصَالِح إِحداهُنَّ صَاحِبَتَهَا عَنْ يَوْمِهَا بِشَئٍ تعطيها، كَمَا فَعَلَ أَزواج النَّبِيّ ﷺ﴾، ﴿عَنْ سُمَيَّةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: وَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى صَفِيَّةَ فِي شَيءٍ، فَقَالَتْ لِي صَفِيَّةُ: هَلْ لَكِ أَنْ تُرْضِينَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِّي وَأَجْعَلُ لَكِ يَوْمِي، قُلْتُ: نَعَمْ، فَلَبِسْتُ خِمَارًا

---

[1] جامع البيان للطبري، ج: (٥)، ص: (٣٥٦)، برقم: (١٠٥٠٨).

Youtube/AliBapir
F/MelaAmeerOffice

كَانَ عِندي مَصبُوغًا بِزَعْفَرَان وَنَضحتْهُ ثُمَّ جِئتُ فَجلَستْ إلَى جَنْبِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إلَيْكِ عَنِّي فَأنهُ لَيْسَ بيَوْمَكِ، فَقُلْتُ: ذَلِك فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ، ثُمَّ أَخْبَرْتُهُ خَبَرِي، فَرَضِيَ عَنْهَا﴾] رَوَاهُ النَّسائيُّ في (الكبرى) برقم: (٨٩٣٣)، وَأَحْمَد برقم: (٢٥١٦٥)، وَالطَّبَرَانِي بسنَد حسَن. وَقَال الشيخ الألباني: وَرَجالُهُ ثِقَات رجالُ مُسْلِم غير سُمَيَّة هذِه وَهِيَ مَقبولة عِندَ الحَافظ ابْنُ حَجَر(١).

واته: (قُرطُبي) دەڵێ: زانایان گوتوویانە: لەم ئایەتە وەردەگیرێ، کە هەموو جۆرەکانی پێکهاتن لەنێوان ژنو مێرددا، (واتە: پیاوێك زیاتر لە هاوسەرێکی هەیە هەموو جۆرەکانی پێکهاتن) ڕەوان، ئەوە کە مێردەکە ئەندازەیەك ئیمتیازی زیادە بدات بە ژنەکەو، ژنەکە صەبر بگرێ (واتە: صەبر بگرێ لەسەر ئەوەی کە ژنی بەسەر هاتوە، صەبر بگرێ لەسەر ئەوەی فەرقی پێدەکات لەگەڵ ئەوی دیکە)، یاخود ئافرەتەکە ئیمتیازێکی زیادە بدات بە مێردەکەیو مێردەکەشی ئیمتیازی پێ بداتو شەوانی زیاتر لەلای بمێنێتەوە، یاخود مافی زیاتری پێبدات، یان پیاوەکە یەکێك لە خێزانەکانی هەڵبژێرێ بەسەر ئەوانی دیکەدا، وە ئەوی دیکەش هەر لە ژێر نیکاحی خۆیدا بهێڵێتەوە، یاخود صولْحو پێکهاتنیان ببێو ئافرەتەکە صەبر بگرێ، لەگەڵ ئەوەشدا فەرقیشی پێدەکرێ، بەبێ ئەوەی کە هیچیشی بداتێ، لەم ئایەتە وەردەگیرێ کە مادام بە پێکهاتنی ژنو مێردەکە بێ، هەمووی ڕەوایەو موباحە، بەڵکو ئەگەر یەکێك لە ژنەکان (واتە: یەکێك لە هەوێیەکان) صولْح بکات لەگەڵ ئەوی دیکەدا بە شتێك کە پێی دەدات، وەکو خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ وایانکردوە، ئنجا ئەم بەسەرهاتە دەگێڕێتەوە: عائیشە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ لەسەر شتێ لە صەفییە تووڕە بوو، صەفییە پێی گوتم: وەرە پێغەمبەری

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

---

١) الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٤٠٥).

خـوام ﷺ لەگـەڵ ئاشـت بکـەوە، مـن ئـەم نـۆرە ڕۆژەی خـۆم دەدەم بـە تـۆ، دەڵـێ: گوتـم باشـە، منـیش سـەرپۆشـەکەم لەسـەر خۆمنـا کـە سـەرپۆشـێکم لـەلا بوو بە زەعفـەران ڕەنگ کرابوو، وە بۆنی خۆشیـشم لەخۆمـدا، وە چووم لە تەنیشـت پێغەمبەری خوا ﷺ، دانیشـتم، پێغەمبـەری خوا ﷺ فـەرمووی: خـۆت دوور بخـەوە، چـونکە ئـەمڕۆ نـۆرەی تـۆ نیـە، دەڵـێ: گـوتم ئـەوە بەخشـشی خوایـە دەیدات بـە هـەر کەسێك کـە بیـەوێ، وە هەواڵـم پێـدا کـە صـەفییە تەکـلیفی لێکـردووم بێـم ئاشـتت بکـەمەوە لەگـەڵ صـەفییەداو، نۆرەی ڕۆژی خـۆی داوە بـە مـن، پێغـەمبەریش ﷺ بـەوە ڕازی بـوو و لەگەڵـی ئاشـت بـۆوە.

هەروەها لە صـەحیحی بوخـاریی دا هـاتوە: ﴿عَنْ عَائِشَـةَ رَضِـيَ اللَّهُ عَنْهَـا: لـما كَبُرَتْ سَـوْدَةُ بِنْتِ زَمْعَةَ وَهَبَـتْ يَوْمَهَا لِعَائِشَـةَ، فَكَـانَ النَّبِـيُّ ﷺ يَقْسِـمُ لـهاَ بِيَـوْمِ سَـوْدَةَ﴾ رَوَاهُ البُخَـارِيُّ بـرقم: (٥٢١٢)، وَمُـسْلِمٌ بـرقم: (٤٦١٤) وَغيرهما، واتـە: دایکمـان عائیشـە خـوا لـێی ڕازی بـێ، دەڵـێ: کـاتێ سـەودەی کچی زەمعە کە خێزانی پێغـەمبەر ﷺ بوو، کەوتە تەمەنـەوە (کـە دەڵێـن: ئەوکاتـە تەمـەنی دەوری حەفتـا ساڵ بـووە)، ڕۆژەکـەی خـۆی دا بـە عائیـشە، پێغـەمبەر ﷺ هـەموو جارێ کە نـۆرەی عائیشـە دەبـوو، ڕۆژێکـیش زیـادە لـە لای عائیشـە دەمایەوە، کە ڕۆژی سـەودە بوو پێـی دابوو.

کەواتـە: ئەم ئایـەتە باسی ئەو جۆرە صـوڵحو پێکهاتنـە دەکات، لـە حاڵێکـدا کە پیاو زیاتر لە هاوسـەرێکی هەیە، دەگونجـێ سـەنگو سـووکیی بکرێ مـادام بە ڕازیی بـوونو قبوولـیی هەموو تەرەفەکان بـێ، هـیچ ئیـشکالێکی تێدانیـە، بـەڵام وەك دوایـی باسـی دەکـەین ئـەوەی دیکـە کـە ڕێـكو ڕاسـتە شـەرعە، دیـارە ئـەوەیان حاڵـەتی ئاسـایی یـە، بـەڵام لـە حاڵـەتی نائاسـایی دا، کـە پیـاو دوو خێـزانی هـەن، سێی هـەن، چواری هـەن، دەگونجـێ سـەنگو سووکـیی بکات لـە مـافو ئیمتیـازەکانیـاندا، مادام بە ڕەزامـەندیی هـەموو لایەکیـان تـەواوبـێ.

مەسەلەی شەشەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَإِنِ ٱمۡرَأَةٌ خَافَتۡ مِنۢ بَعۡلِهَا نُشُوزًا أَوۡ إِعۡرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحًاۚ وَٱلصُّلۡحُ خَيۡرٌ﴾، وەك پێشتر گوتمان: باسی ئەوە دەکات، ئەگەر ژنێك ترسی لە مێردەکەی هەبوو کە لێی یاخیی بێ، یاخود پشتگوێی بخات، گوناهیان ناگاتێ کە لەنێوان خۆیاندا صوڵح بکەنو پێکبێن، ئێمە لە مەسەلەی پێنجەمدا ڕوونمان کردەوە ئەو صوڵحو پێکهاتنە چۆنە؟ لێرە خوای کاربەجێ دەفەرموێ: ﴿وَٱلصُّلۡحُ خَيۡرٌ﴾، پێکهاتن باشترە، واتە: ژنو مێرد پێکەوە ڕێك بکەونو پێکبێن باشترە لەوەی کە ژنەکە لە هیچ مافێکی خۆی نەیەتە خوار، پیاوەکەش لە هیچ مافێکی خۆی نەیەتە خوار، وە سەرەنجام هەر مشتومڕو ناکۆکییان بێ، یاخود سەربکێشێ بۆ لێکترازانیان، بەڵام ئەگەر ئافرەتەکە لە هەندێ هەقی خۆی بێتە خوار، وە پیاوەکەش لە هەندێ هەقی خۆی بێتە خوار، وە لە نێوەڕاستدا بگەنە یەك، لێکتێگەیشتنو پێکهاتنیان باشترە، لێرەدا ئەم ڕستە قورئانییە دیارە لە بابەت چارەسەری کێشەی ژنو مێرد هاتۆتە خوار، لە حاڵێکدا کە خەتای پیاوە، واتە: کاتێك کە پیاوەکە یاخیی دەبێ لە ژنەکە، یاخود ژنەکەی ئیهمال دەکات، لەو حاڵەتەدا با ئافرەتەکە دان بە خۆیدا بگرێو، لە هەندێ لە مافەکانی خۆی بێتە خوارو پێکبێ لەگەڵ مێردەکەیدا، باشترە، یاخود پیاوەکە لە هەندێك لە مافەکانی خۆی بێتە خوارێو لەگەڵ ژنەکەیدا پێکبێ، باشترە، لەو سیاقەدا ئەم ڕستە قورئانییە هاتوە، بەڵام چەمكو واتایەکەی گشتییە، بۆیە زۆرجار کە باسی صوڵح دەکرێ دەڵێن: (والصُّلحُ خَيْر) پێکهاتن باشترە، واتە: پێکهاتن باشترە لە شەڕو ناکۆکییو ناتەبایی، کە بێگومان هەردوولا زەرەر دەکەن، یان لایەك بۆیە صوڵحێ ناکات، دەیەوێ هەموو مافەکەی خۆی ئەوەی بە هەقی دەزانێ وەری بگرێ، بەڵام ڕەنگە سەرەنجام هەندێك لەو مافەش کە بە هۆی صوڵحەوە دەستی دەکەوێ، ئەویشی لەدەست بچێ، کەواتە: صوڵح باشترە،

بەڵێ ئەم ڕستەیە چەمك و واتای گشتییەو بۆ غەیری كێشەی ژن و مێردانیش ئەم ڕستە قورئانییە بەكاردێ و دەیگرێتەوە.

بەڵام لێرەدا دەبێ ئەوە بزانین كە خوا دەفەرمویٚ: ﴿وَٱلصُّلۡحُ خَيۡرٞ﴾، واتە: صولْحێك لەسەر بناغەی دادگەریی بێ، ئەگەرنا صولْحێك لەسەر بناغەی زاڵم و مەزلۆوم، بێ چاك نیە، بۆ وێنە: صولْحی نێوان مسوڵمانانی فەلەستین و جوولەكەكان، ئایا ئەو صولْحە باشە؟ نەخێر، بۆچی؟ چونكە جوولەكە هاتوە، خاكی مسوڵمانانی داگیر كردوە، كە خاكی هەموو مسوڵمانانیشە، چونكە یەكەمین قیبلەی مسوڵمانانی لێیە، كە مزگەوتی (أقصى)یە، ئەو خاكەی داگیر كردوە، دەوڵەتۆكەیەكی لەسەر قیت كردۆتەوە، دەشڵێ: وەرن صولْحێ بكەین! كە لەڕاستییدا ئەوە صولْحی نێوان زاڵم و مەزلۆومە، لەبەرئەوە ئەو صولْحە ناگونجێ بڵێین: باشە، صولْحێك باشە كە لەسەر بناغەی دادگەریی بێ.

مەسەلەی حەوتەم: كە دەفەرمویٚ: ﴿وَأُحۡضِرَتِ ٱلۡأَنفُسُ ٱلشُّحَّ﴾، نەفسەكان ڕژدییان تێدا ئامادەكراوە، ڕژدیی و چرووكیان تێدایە، واتە: نەفسی ئینسانەكان بەگشتی وایە، كە پێی خۆشە ئەوەی بە مافی خۆی دەزانێ دەست بە هەمووی بگرێ، وە دەستبەرداریی هیچی نەبێ، ئەمە وەك ئەو ئایەتە وایە، كە لە سوورەتی (الشمس)دایە، خوای پەنهانزان دەفەرمویٚ:

﴿وَٱلشَّمۡسِ وَضُحَىٰهَا ١ وَٱلۡقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا ٢ وَٱلنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا ٣ وَٱلَّيۡلِ إِذَا يَغۡشَىٰهَا ٤ وَٱلسَّمَآءِ وَمَا بَنَىٰهَا ٥ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا طَحَىٰهَا ٦ وَنَفۡسٖ وَمَا سَوَّىٰهَا ٧ فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا ٨﴾ الشمس، لێرەدا خوای بالادەست سوێند دەخوا بە كۆمەڵێك شت، بە ڕۆژگار، بە شەوگار، بە خۆرو بە مانگ، بە ئاسمان و زەوی، وە بە نەفس بەوەی كە ڕێكی خستوەو هێناویەتە دی، پاشان دەفەرمویٚ: ﴿فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا﴾، ئەو نەفسەی كە - نەفسی ئینسانە –

خراپەکاریی‌و پارێزکاریی فێرکردوە، واتە: خوای بەدیهێنەر نەفسی ئینسانی وا هەڵخستوە کە بتوانێ خراپە بکات‌و چاکە بکات، بتوانێ تاوان بکات‌و تەقوا پەیدا بکات، ئنجا ئایا بۆچی خوای کاربەجێ وای دروست کردوە؟ بۆئەوەی بگونجێ تاقی بکرێتەوە، ئێستا مەلائیکە دەتوانن گوناهان بکەن؟ نەخێر، شەیتانەکان دەتوانن چاکە بکەن؟ نەخێر، دارو بەردو ڕووەك‌و ... هتد، دەتوانن چاکەو خراپە بکەن؟ نەخێر، بۆیە بەکەڵکی تاقیکرانەوە نایەن، کێ بەکەڵکی تاقیکرانەوە دێ؟ کەسێك کە چاکەی لەدەستبێ‌و خراپەشی لەدەستبێ، ئەویش تەنیا بەشەرە، بۆیەش مرۆڤ بەکەڵکی ئەوە هاتوە جێنشینی خوابێ لەسەر زەوی‌و، هەڵگری ئەمانەتی خوابێ، وە خوای بەرزو مەزن تاقی بکاتەوە، چونکە دەتوانێ چاکەو خراپە ئەنجام بدات‌و تەقواداریی بکاتە پیشە⁽¹⁾، وە حیکمەتی ئەوە کە خوای کاربەجێ ئینسانی وا دروست کردوە چاکەو خراپەی لەدەستبێ، ئەوەیە کە خوا ویستوویەتی تاقی بکاتەوە، ئەگەر ئینسان نەتوانێ بەرزبێتەوە بەرەو لای خوا بە پەیژەی تەقوادا، وە نەتوانێ سەرەوژێر بێتەوە بە قاڵدرمەی گوناهو تاواندا، تاقی ناکرێتەوە، ئەوە حیکمەتەکەیە، چونکە هەندێ کەس دەپرسێ: باشە بۆچی خوا ئینسانی وا دروست نەدەکرد هەر چاکەی لەدەستبێ، بۆئەوەی کە تووشی دۆزەخ نەبووبایە؟ دەڵێین: ئەوکاتە ئەو ئینسانە نەدەبوو کە بەکەڵکی تاقیکرانەوەبێ‌و، بەکەڵکی جێنشینایەتیی خوابێ لەسەر زەوی‌و، بەکەڵکی ئەوەبێ کە ئەمانەتی خوا هەڵبگرێ، خوای پەروەردگار دروستکراوی دیکەی زۆرن، مەلائیکەی زۆرن، بۆیە بەندایەتیی‌و طاعەتی ڕەها، وەك دەفەرموێ: ﴿...لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ ٦﴾ التحريم، واتە: سەرپێچیی لە فەرمانی خوا ناکەن‌و هەرچی پێیان

---

١) دیارە جند (جن)یش لەو ڕووەوە وەك مرۆڤ وان، بەڵام تەنیا باسی مرۆڤ کراوە بۆ خەلیفایەتیی خوا لەسەر زەوی.

بگوترێ جێبەجێی دەكەن، خوای بەرز ئەو جۆرە دروستكراوەی زۆرن، وە جۆرە دروستكراوی دیكەشی زۆرن، كە نە گوناهیان لەدەست دێ، نە چاكە، ئەویش ماددەی بێ ژیانو ڕووەكو ئاژەڵو ئەوانەن، وە جۆرە دروستكراوی دیكەشی هەن، كە هەر خراپەیان لەدەست دێ، ئەوانیش شەیتانەكانن، بەڵام خوای كاربەجێ لەو نێوانەدا ویستوویەتی جۆرە كائینێك بخوڵقێنێ، چاكەشی لە دەستبێو خراپەشی لە دەستبێ، بتوانێ بەرزیش بێتەوە، نزمیش بێتەوە، ئەویش بەهۆی چییەوە؟ بەهۆی ئەو توانایییەی كە خوای بەخشەر پێیداوە، وەك دەفەرموێ: ﴿ فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا ﴾، جا لێرەدا كە دەفەرموێ: ﴿ وَأُحۡضِرَتِ ٱلۡأَنفُسُ ٱلشُّحَّۚ ﴾، ئەوە خوای بە بەزەیی هۆشداریی دەداتە ئێمە، كە ئینسانەكان دەبێ ئاگایان لێبێ، چرووكییو ڕژدیی وەك سیفەتێكی خراپ لە سروشتی ئینساندا هەیە، دەبێ ئینسان ئاگای لەخۆی بێ، ئەو سیفەتە خراپە زاڵ نەبێ بەسەر سیفەتە چاكەكەی بەرانبەریدا، چونكە خوای پەروەردگار وەك چۆن سیفەتی چرووكییو ڕژدیی داناوە، سیفەتی سەخاوەتیشی داناوە، وە وەك چۆن ترسنۆكیی هەیە، ئازایەتییش هەیە، وەك چۆن سیفەتە خراپەكان هەن، سیفەتە باشەكانیش هەن.

ئنجا ئازایەتیی ئینسان لەوەدایە سیفەتە خراپەكانی كەم بكاتەوەو خۆیان لێ بێزار بكات، وە خۆی بە سیفەتە چاكەكان بڕازێنێتەوە، وەك ئەهلی تەصەووف دەڵێن: (التَخْلِـيَةُ مِنَ الرَّذَائِلِ والتَحْلِـيَةُ بالفَضَائِلِ)، واتە: خۆ بێزاركردن لە سیفەتە پەستەكانو، خۆ ڕازاندنەوە بە سیفەتە پەسندەكان.

مەسەلەی هەشتەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَإِن تُحۡسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴾، وە ئەگەر چاكەكاریی بكەنو پارێزكاریی بكەن، بێگومان خوا بەوەی دەیكەن شارەزایە، لێرەدا خوای پەنهانزان باسی كێشەو

مشتومڕی نێوان ژنو مێردان دەکاتو، سەرنجیان ڕادەکێشێ بۆ دوو سیفەت: چاکەکارییو، پارێزکاریی، ئەم دوو سیفەتە لە قورئاندا زۆر پێکەوە هاتوون، بۆ وێنە لە کۆتایی سووڕەتی (النحل)دا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَواْ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحۡسِنُونَ ﴿١٢٨﴾ ﴾، بێگومان خوا لەگەڵ ئەوانە دایە کە تەقوا دەکەن، وە لەگەڵ ئەوانە دایە کە چاکەکارن، لێرەدا خوای کاربەجێ (إِحْسَان)ی پێشخستوە، چونکە ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە ژنو مێرد پێکەوە چاکەکاربن، نەك هەر کامێکیان بڵێ: من هەقی خۆم بە تەواویی دەوێ، با بە داد (عدل) بەیەکەوە مامەڵە نەکەن، بەڵکو بە چاکە (فضل) لەگەڵ یەکدیدا مامەڵە بکەن، با پێکەوە ئەهلی (فضل)یش بن، بەس ئەهلی (عدل) نەبن، (عدل) ئەوەیە هەر کەسە هەقی خۆی وەربگرێ، بەڵام (فضل) ئەوەیە هەقی خۆشت بدەی بە بەرانبەرەکەت.

ئنجا ئایا بۆچی ئەو دوو سیفەتە لێرەدا هاتوون؟ چونکە لەڕاستییدا ئینسان ئەگەر لەنێوان خۆیو خوادا ﷻ ئەهلی تەقوا بوو، ئەوە لەگەڵ خەڵکیدا ئەهلی ئیحسان دەبێ، هەر کەسێك پارێزکار بێ لە مابەینی خۆیو خوادا، چاکەکاریش دەبێ لەنێوان خۆیو ئینسانەکاندا، جا چ ژنو مێردایەتیی بێ، چ بابو دایك لەگەڵ مندالان، چ مندالٚ لەگەڵ بابو دایك، چ دراوسێیەتی بێ، چ برادەرییو هاوەڵایەتیی بێ، لەگەڵ هەموو چینو توێژەکانی کۆمەڵگادا، بۆیە (عەبدولقادری گەیلانیی)یش قسەیەکی زۆر جوانی هەیە لەوبارەوە دەڵێ: دین لە دوو وشەدا کورت دەبێتەوە، ئیسلام لە دوو وشە کورت دەبێتەوە: (صِدقٌ مَعَ الحَقَ، وخُلُقٌ مَعَ الخَلْقِ) واتە: ڕاستیی لەگەڵ خوا، چاکیی لەگەڵ خەڵك، ئەوەی لەگەڵ خوا ڕاست بێ، لەگەڵ خەڵکیش چاك دەبێ، هیچ گومانتان لەوەدا نەبێ، بۆیە کوردەواریی خۆشمان دەڵێ: (لەو کەسە بترسێ کە لە خوا ناترسێ) ئەوەی لە خوا ترساو هەقی خوای جێبەجێ کرد، هەقی خەڵکی خواش جێبەجێ دەکات.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَن تَسْتَطِيعُوٓاْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ ۖ فَلَا تَمِيلُواْ كُلَّ ٱلْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَٱلْمُعَلَّقَةِ ﴾، ئەم مەسەلەیە پێویستە هەڵوەستەیەکی باشی لەبەردەمدا بکەین، چونکە هەندێك لەوانەی کە ئیشیان بریتیە لە چەواشەکاریی و سەفسەتە ئەم ڕستە قورئانییەیان کردۆتە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە چەند ژنیی لە ئیسلامدا ڕەوانیە! واتە: ڕەوانیە ئینسان زیاتر لە هاوسەرێکی هەبێ!! لە حاڵێکدا کە ڕەوابوونی زیاتر لە هاوسەرێك هەتا چوار، یەکێکە لە شتە بە ئاشکرا زانراوەکانی ئیسلام، بەڵام هەندێك کەس ئەم ڕستە قورئانییەیان کە بەشێکە لە ئایەتێك، کردوە بە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە چەند ژنیی لە ئیسلامدا دروست نیە، هەڵبەتە من زۆرجار گوتوومە: ئێمە دەبێ یان چەند ژنیی حەڵاڵی ئیسلامەتیی هەڵبژێرین، یان دەبێ فرەژنیی حەرامی غەیری ئیسلام هەڵبژێرین، ئیسلام ڕێگای داوە پیاو زیاتر لە هاوسەرێکی هەبێ، بە مەرجێك بتوانێ دادگەریی یان لەنێواندا بکات، وە لەخۆی ڕاببینێ لە ڕووی دابینکردنی مافەکانیانەوە، خوا دەفەرموێ: ﴿ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ﴿٣﴾ ﴾النساء، لە ئافرەتانی دڵپەسندتان دوو دوو، سێ سێ، چوار چوار. بێنن، بەڵێ ئەگەر ئەم یاسا ئیسلامییە وەرنەگرین، دەبێ پەنابەرینە بەر فرەژنیی، واتە: پیاوێك بۆی هەبێ لەگەڵ زیاتر لە ئافرەتێکدا جووت بێ، بەبێ ڕەچاوکردنی یاساو ڕێسای شەرعیی، وە لەڕاستییدا بە دیلی چەند ژنیی بریتیە لە فرەژنیی، فرەژنیی لە ئیسلامدا نیە، بۆیە وا دەڵێم، چونکە هەندێك لە عەلمانییەکان بە چەند ژنیی دەڵێن: فرەژنیی، نا، فرەژنیی واتە: زۆر، بەڵام (چەند) بۆ شتێکە کە بژمێردرێ، لە ئیسلامدا ڕێی پیاو دراوە ئەگەر لە توانایدا هەبووو دەیتوانی دادگەربێ، یەك، دوو، سێ، چوار، لە زمانی کوردییدا (چەند) بۆ شتێکە کە بژمێردرێ، بەڵام (فرە) بۆ شتێکە کە زۆربێ، یەکێك بە یەکێك

دەڵێ: زۆرت کتێب هێناون؟ دەڵێ: بەڵێ زۆرم هێناون، یان فرەم هێناون، واتە: ناژمێردرێن، بەڵام ئەگەر بژمێردرێ، دەڵێ: چەندن؟ یەك، دوو، سێ، چوار، جا ئایا ئەم ڕستە قوڕئانییە، ئەوە دەگەیەنێ کە لە ئیسلامدا چەند ژنیی قەدەغەیە؟ ئەوان دەڵێن: لە ئایەتی ژمارە (٣)ی سورەتی (النساء)دا خوا دەفەرموێ: ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا۟ فِى ٱلْيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ فَوَٰحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُوا۟ ③ ﴾ النساء، واتە: ئەگەر ترسان کە دادگەر نەبن لەگەڵ ئافرەتانی هەتیو (کچانی بێباب)دا، کە ئەگەر هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، لەگەڵیاندا دادگەر نەبن (لەبەرئەوەی بابیان نەماوە) لەوان گەڕێن و هاوسەرگیرییان لەگەڵ مەکەن، ئنجا ئایا (یتیم) بە کێ دەگوترێ؟ بە منداڵی نە باڵغ دەگوترێ کچ بێ، یان کوڕ کە بابی مردبێ، چونکە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿لَا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلَامٍ﴾ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ بِرَقم: (٢٨٧٣) عَنْ عَلِيّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضي الله عنه، وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٣١٨٠)، واتە: لە دوای باڵغبوون هەتیویی نامێنێ، کوڕ بێ یان کچ، ئەگەر باڵغ بوو بە هەتیو لەقەڵەم نادرێ، بەڵام پێش ئەوە بە هەتیو لەقەڵەم دەدرێ، بەڵام خوای پەروەردگار بە ئیعتیباری پێش باڵغبوونیان، وشەی یەتیمیان بۆ بەکاردێنێ، جا دەفەرموێ: ئەگەر مەترسییتان هەبوو لەگەڵ کچانی کە بابیان نەماوەو کاتی خۆی هەتیو بوون، دادگەرنەبن، کە هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، لەوان گەڕێن ﴿ فَٱنكِحُوا۟ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ﴾، ئەو ئافرەتانەی کە پێتان پاك و چاکن و بە دڵتانن دوو دوو، سێ سێ، چوار چوار، هاوسەرگیرییان لەگەڵدا بکەن، دوایی دەفەرموێ: ﴿ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا۟ فَوَٰحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۚ

﴿ ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُواْ ﴾، ئنجا ئەگەر ترستان هەبوو دادگەر نەبن، لە کاتێکدا کە زیاتر لە هاوسەرێکتان هەبێ، ئەوە با بەس یەکێك بێ.

جا ئەو کەسانە دەڵێن: لە ئایەتی ژمارە (٣)ی سوورەتی (النساء)دا خوا دەفەرموێ: ئەگەر ترستان هەبوو کە دادگەر نەبن، با یەکێك بێ، لێرەشدا دەفەرموێ: ﴿ وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ ﴾، ئێوە بە مسۆگەریی ناتوانن لەنێوان ژنانتان دادگەریی بکەن، واتە: ئەگەر چەند ژنێکتان هەبێ دادگەریان لە نێواندا بکەن، هەرچەندە بشتانەوێ و سووریش بن هەر ناتوانن دادگەربن، لە ئایەتی ژمارە (٣)شدا هەر لە سوورەتی (النساء) دەفەرموێ: ئەگەر زانیتان دادگەرییتان بۆ ناکرێ با یەکێکتان هەبێ، کەواتە: ئەم دوو ئایەتە ئەوەیان لێ وەردەگیرێ کە چەند ژنیی لە ئیسلامدا ڕەوانیە، بەڵام ئێمە چەند بەڵگەیەك دێنینەوە، کە لەڕاستییدا ئەم جۆرە تێگەیشتنە لەم ئایەتە قورئانییەو، لە ئایەتی ژمارە (٣)ی سوورەتی (النساء) هەڵەیە:

یەکەم: لێرەدا خوای زاناو شارەزا دەفەرموێ: ﴿ وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ فَلَا تَمِيلُواْ كُلَّ ٱلۡمَيۡلِ فَتَذَرُوهَا كَٱلۡمُعَلَّقَةِ ﴾، ئێوە ناتوانن دادگەربن لەنێوان ژناندا، هەرچەندە سووریش بن، بۆیە زۆر مەیل مەکەن و لارمەبنەوە بەلای یەکێکیاندا، کە ئەوەی دیکەیان وەك هەڵواسراو بەجێ بهێڵن، ئەم ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ: ﴿ فَلَا تَمِيلُواْ كُلَّ ٱلۡمَيۡلِ ﴾، ئەوەی لێ وەردەگیرێ، ئەگەر ناتوانن دادگەریی بە تەواویی بکەن، ئەوە مەچن هیچ لە دادگەرییش ڕەچاو نەکەن، کەواتە: ئەوەی کە خوا دەفەرموێ: لە تواناتان دا نیە، جیایە لەوەی کە دەفەرموێ: لە تواناتان هەیەو دەبێ بیکەن، ئەوەی کە دەکرێ ئەو

دادگەرییەیە کە ئینسان لە بەرگو پۆشاكو لە جێگاو ڕێگاو، لە شەو لەلا مانەوەدا، مرۆڤ دەتوانێ لەوەدا، بەڵام ئەوەی کە ناتوانێ جێبەجێی بکات، مەسەلەی خۆشویستنە، کامیانت زیاتر بە دڵە، ئەوەیە کە خوای پەروەردگار لێرەدا دەفەرموێ: ناتوانن بە تەواویی دادگەربن، واتە: لە مەیلی دڵو خۆشویستن دا ناتوانن بە تەواویی دادگەرییان لەنێواندا بکەن، ئەوەی دیکە کە لە ئایەتەکەی دیکەدا دەفەرموێ: ﴿فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تَعۡدِلُواْ﴾، واتە: دادگەرییەك کە بۆتان دەگونجێ، کە بریتیە لە چی؟ بریتیە لەوەی جێگاو ڕێگایان بۆ دابین بکەی وەك یەك، نانو نەفەقەیان بکێشی وەك یەك، وە شەو لەلامانەوەیان وەك یەکبێ، کە ئەوانەش دیسان لە حاڵەتی ئاساییدا دەکرێنو، لە حاڵەتی نائاساییدا سەنگو سووکییان تێدا دەکرێ، وەك پێشتر باسمان کرد.

دووەم: هەموو توێژەرەوانی قورئان لەسەر ئەوە یەك دەنگن کە دادگەریی بە مەرج گیراو، بریتیە لە دادگەریی لە شەو لەلامانەوەو بەرگو پۆشاك بۆ دابینکردنو نانو نەفەقەو جێگاو ڕێگا بۆ دابینکردن، بەڵام ئەوەی کە لە تواناادا نیە، بریتیە لە (مَیلُ القَلْبِ والجِماعِ)[1]، واتە: دڵ بەلا داچوونو سەرجێیکردنو جووت بوون، بۆ وێنە (الطَّبري) لە تەفسیری ئەم ڕستە قورئانییەدا کە دەفەرموێ: ﴿وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ﴾، دەڵێ: (لَنْ تُطِيقُوا، أَيّها الرِّجَالُ، أَنْ تسوُّوا بَيْنَ نِسَائِكُمْ وَأزواجِكُمْ في حُبِّهِنَّ بِقلوبِكُمْ حَتَّى تَعْدِلُوا بَيْنَهُنَّ في ذَلِكَ، لأَنَّ ذَلِكَ مِمَّا لا تَمْلِكُونهُ، وَلَيْسَ إِلَيْكُمْ)، واتە: ئەی پیاوەکان ! ناتوانن لە نێوان

---

[1] بڕوانە: (التفسير الصحيح: موسوعة التفسير المسبور من التفسير بالمأثور)، إعداد: أ. د. حكمت بن بشير بن ياسين، ج: (٢)، ص: (٢٤٦)، کە گوتوویەتی: (أخرج الطبري وابن أبي حاتم بسنديهما الحسن، عن علي بن أبي طلحة عن ابن عباس، قال: يعني: في الحب والجماع).

ژنەکانتانو هاوسەرەکانتاندا، لە خۆشەویستنیان بەدڵتاندا دادگەر بن، ئەوەتان بۆ ناگونجێ، وە ئەوە لە توانای ئێوەدا نیە، کەواتە: کە دەفەرموێ ناتوانن دادگەریی لە نێوان ژنانتاندا بکەن، واتە لە خۆشویستنتاندا بۆیان، هەروەها هەر (الطَّبري) لە چەند رێیەکەوە لە تەفسیرەکەی خۆیدا هێناویەتی کە مەبەست لە: ﴿ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، دەڵێ: (فِي الحُبِّ وَالجِمَاعِ)، واتە: لە خۆشویستنیانو لەگەڵ جووتبوونیاندا، بۆیە لە تەفسیرەکەی خۆیدا بە ژمارە: (١٠٥٥٣، ١٠٥٥٦، ١٠٥٥٧، ١٠٥٥٨) ئەو دەقەی هێناوە کە مەبەست لە دادگەریی لە نێوانیاندا بوون، واتە: دادگەرییکردن لە خۆشویستنیانو لەگەڵ جووتبوونیاندا، هەروەها (القُرطُبي) لە تەفسیری ئەم رستەیەدا کە دەفەرموێ: ﴿ فَلَا تَمِيلُواْ كُلَّ ٱلۡمَيۡلِ ﴾، بە تەواویی بەلای یەکیاندا دایمەشکێنن، ئایەتەکە وا دەفەرموێ، لە تەفسیری ئەوەدا گوتوویەتی: (قَالَ مُجَاهِد: لا تَتَعَمَّدُوا الإِسَاءَةَ بَلْ الزَمُوا التَّسْوِيَةَ فِي القَسْمِ وَالنَّفَقَةِ؛ لأَنَّ هَذَا مِمَا يُسْتَطَاع)⁽¹⁾، واتە: بە ئەنقەست خراپەو ستەم مەکەن لە یەکێك لە هاوسەرەکانتان، بەڵکو یەکسانییان لەنێواندا بکەن، لە شەو لەلا مانەوە (قَسْمِ) وە لە نانو نەفەقەدا، چونکە ئەوە لەو جۆرە دادگەرییەیە کە لە توانای ئینساندا هەیەو ئینسان دەتوانێ ئەنجامی بدا، کەواتە: ئەوەی کە بە ئینسان دەکرێ، ئەو چوار شتەیە: جێگاو رێگایان وەك یەك بۆ دابین بکات، نانو نەفەقەیان وەك یەك بێ، بەرگو پۆشاکیان وەك یەك بێ، شەو لەلا مانەوەیان وەك یەك بێ، وە ئەوەی کە بۆ ئینسان ناکرێ، ئەوەیە کە وەك یەك خۆشیبوێن، وەك یەك مەیلی جینسیی بەلایاندا بچێ.

سێیەم: لەوبارەوە ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ هەیە، کە دایکمان عائیشە دەیگێڕێتەوە: ﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ

---

١) الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٥٧).

اَللّـهِ ﷺ يَقْـسِمُ، فَيَعْـدِلُ، وَيَقُـولُ: اَللّٰهُـمَّ هَـذَا قَـسْمِي فِيمَـا أَمْلِـكُ، فَـلا تَلُـمْنِي فِيمَـا تَمْلِـكُ وَلا أَمْلِـكُ﴾ أَخْرَجَـهُ أَحْمَـد بـرقم: (٢٥١٥٤)، أَبُـو دَاوُدَ بـرقم: (٢١٣٦)، وَابْـنُ مَاجَـهْ (١٩٧١)، قَـالَ الـشَيخ الألبـاني: ضَـعيف، لَكِـن الطَّرَفُ الأَوَّل مِنْـهُ حَـسَنٌ، وَقَـالَ شعيب الأرنؤوط: هَذَا إِسنَاد رجالُـهُ ثِقـات رجـالُ الـشَيْخين غَـير حمـاد بـن سـلمة، وعبـد الله بـن يزيـد وهـو رضـيع عائـشة، واتـه: دایكمـان عائیـشـه هاوسـەری بـەڕێزی پێغەمبـەر ﷺ دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا ﷺ بـە شـێوەیەكی دادگەرانـە كاتـەكانی خـۆی بەسـەر خێزانەكانیـدا دابـەش دەكـرد، (دیـارە نـانو نەفەقـەو جێگـاو ڕێگـای هـەموویان وەك یـەك بـووە) دوایـی دەیفـەرموو: خوایـە! ئـەوە دابەشـكردنی منە، وە ئەوەی تـۆ پێـت دەكرێ، مـن پێـم ناكرێ، جا لۆمـەم مەكـە لەسـەر ئـەوە كـە تـۆ دەیتوانـیو مـن نایتـوانم واتـە: كـە یەكێكیـانی لـە یەكێكیـان خۆشـتر بوێ، ئەوە بەدەست خۆی نیـە، ئـەوەی بەدەسـت ئینـسانە لـەم چـوار شـتـەدایە: جێگـاو ڕێگـا، نـانو نەفەقـە، بـەرگو پۆشـاك، شـەو لەلامانـەوە، ئەمـەش بەڵـگەیە لەسـەر ئـەوەی كـە گوتمـان: مەبەسـت لـەو ئایەتـە كـە دەفەرموێ: ﴿ وَلَن تَسْتَطِيعُوٓاْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾، ناتوانن دادگەریی بكـەن لـە نێـوان ژنانـدا، واتـە: دادگـەریی تـەواو، ئـەو دادگەرییـە تـەواوەش، مەبەسـت پێی مەیلی دڵـە، كە ئەوەش لەسـەر ئینـسـان فـەرز نیـە، چونكـە لـە توانـای ئینـسـاندا نیـە، وە ئـەوەی كـە لـە ئایـەتی ژمـارە (٣)ی سـوورەتی (النساء)دا بە مەرج گیراوە، ئەو دادگەرییەیە كە لە توانـای ئینـسـاندا هەیـە، لەو چوار بوارەدا كە باسمكردن، واتە: ئەوەی كـە لـە توانـای ئینـسـاندا هەیـە، بە مەرج گیراوە، وە ئـەوەی كە لە توانـایدا نیـە، خـوا بـە مـەرجی نەگـرتووەو فـەرزی نەكـردوە.

چـوارەم: دەڵـێین: لـە سـەردەمی ڕۆژگـاری پێغەمبـەرەوە ﷺ، هـەم هاوەڵـە بەڕێزەكـانو خەلیفـە ڕاشـیدەكان، وە پێـشـەواو پیاوچـاكان دوو دوو، سـێ سێ، چوار چـوار، هاوسـەریان بـووەو، ئنجـا ئەگـەر وابـێ ئـەم دوو ئایەتـە

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
Media/AmeerOffice

ئەوە بگەیەنن كە چەند ژنیی دروست نیە، دەبێ بڵێین: ئەو هاوەڵو خەلیفەو ئەو زانایانە هیچیان لەم ئایەتە حاڵی نەبوون !! كە ئەمە شتێكی بێ مانایە، چونكە حاڵەتی چەند ژنیی هەر بووە، لەنێو ئۆممەتی ئیسلامدا.

دیارە بە تەئكید هەموو كەسێكیش لە توانایدا نیە نە لە ڕووی جەستەیی، نە لە ڕووی نانو نەفەقە، نە لە ڕووی توانای ماددیی، نە لە ڕووی حەوسەڵەی مەعنەویی، كە چەند ژنێكی هەبن، هەیە ژنێكی بۆ بەڕێوەناچێو تەحەمولی ئافرەتێكیش ناكات، لە ڕووی مەعنەوییەوە: كەم حەوسەڵەیە، تەنگە پرێسكەیە، زوو تووڕە دەبێ، هەیە یەك ژنیشی هەیە تەڵاقی دەدات، یاخود لێك جیادەبنەوە، هەروەك ژنیش هەیە هەڵ ناكات، بەڵام هەشە كە باخەڵ فەراحەو بار قووڵەو دڵی گەورەیەو، دەتوانێ لەگەڵ سێ چوار ئافرەتیش ئیدارە بكاتو، دادگەرییشیان لەنێواندا بكات، ئەو دادگەرییەی كە لە توانای ئینساندا هەیە، كەواتە: ئەو فەرمودەیەی پێغەمبەر ﷺ كە دەفەرموێ: ﴿ مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ، فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ مَائِلٌ ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٠٠٩٢)، أَبُو دَاوُدَ برقم: (٢١٣٣)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١١٤١)، وَالنَّسَائِيُّ (٣٩٤٢)، وَابْنُ مَاجَهْ (١٩٦٩)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَصَحَّحَهُ الألباني في (صحيح الجامع) برقم: (٦٥١٥)، واتە: هەر كەسێك دوو ژنی هەبن، وە بە لای یەكێكیاندا دابشكێنێ، ڕۆژی قیامەت دێ لایەكی خوارە.

ئەم فەرموودەیە مەبەست پێی مەیلی ڕواڵەتییەو لادانە لە دادگەریەك كە فەرزە، واتە: كە وەك یەك جێگاو ڕێگایان بۆ دابین نەكات، هەروەها نانو نەفەقەو بەرگو پۆشاكو شەو لەلامانەوە، ئەوە لە لایەك، لە لایەكی دیكەشەوە حاڵەتی سوڵحو پێكهاتنی ژنو مێرد، ئەوەش حاڵەتێكی هەڵوێردراوە، واتە: پیاوێك دوو خێزانی هەن، سێ خێزانی هەن، یەكێكیان كەوتۆتە تەمەنەوە یان نەخۆشە، یان لەبەر هەر هۆیەك بە مێردەكەی

دەڵێ: تۆ زیاتر موراعاتی ئەو هەوێیەی دیکەم بکە قەیناکات، من لە بەشێك لە هەقی خۆم عەفووت دەکەم، بۆ وێنە: لە چەند شەوان شەوێك وەرە بۆ لای من، یان زیاتر نانو نەفەقەی ئەو بکێشە، یان زیاتر ڕووبدە بەو، مادام بە تەبایی بەینی ژنو مێردە بێ، ئەوەش دیسان ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ نایگرێتەوە، وە کابرا گوناهبار نابێ، چونکە ئەو ئافرەتە بۆخۆی لە هەندێك لە مافەکانی خۆی چاوپۆشیی دەکاتو دەستبەرداریان دەبێ، بەبێ ئەوەی پیاوەکە زوڵمی لێ بکات، جا یان ئافرەتەکە بۆخۆی تەقدیری وەزعەکە دەکات، یان ڕەنگە پیاوەکە لە سەرەتاوە لەسەری بە مەرج گرتبێ گوتویەتی: ئافرەت من تۆ دێنم بەڵام ئاگادار بە! من ناتوانم وەك ئەوی دیکە مامەڵەت لەگەڵدا بکەم، تۆ دەبێ قەناعەت بکەی بەوەندەی کە من بۆم دەکرێ بۆ وێنە: لە مانگێك چەند شەوێك دەتوانم بێمە لات، لەبەر ئەوە من ئەهلی کەسابەتم، زیاتر لە لای خێزانەکەی دیکەم دەبم، یان منداڵم لێی هەیە، یان ماڵو مێوانەکەم لەوێیە، یاخود لە ڕووی نانو نەفەقەوە بۆ وێنە: من ناتوانم، تۆ دەبێ بۆخۆت لە ڕووی ماددییەوە دەستباریێکم لەگەڵدا بگری، مادام ئافرەتەکە لە هەندێك لە مافەکانی خۆی دەستبەرداربێو بێتە خوار، وە بە لێکتێگەیشتن بێ، دیسان ئەو کابرایە گوناهبار نیە، وەك پێشتر باسمان کردو لە هەردووك زانای ناودار: (الطَّبري) و (القُرطُبي)یەوە هێنامانو قسەی زانایانیان هێنابوو، ئنجا ئەمەش بەڕاستیی حیکمەتی شەریعەتی تێدا دەردەکەوێ، وە بەزەیی خوای پەروەردگار، کە نایەوێ خەڵك سەغڵەت بکات، چونکە جاری وایە هەندێك حاڵەتی تایبەت دێنە پێشێ وەك پێشتر باسمان کردن، بۆ نموونە پێغەمبەر ﷺ یەکێك لە هاوسەرەکانی: سەودەی کچی زەمعە، کە تەمەنێکی زۆری هەبوو بە زاراوی ئێمە پیرە ژنێك بووەو تەمەنی لە سەرووی حەفتا ساڵ بووە، ئەو گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ، من نۆرە شەوی خۆم دەدەمە عائیشە، وەك پێشتر دەقی فەرموودەکەمان هێنا، لەو حاڵەتەدا گوناهی تێدا نیە، لەبەرئەوەی بۆخۆی بە ئازادیی خۆیو بە ئیرادەی خۆی بێئەوەی

کە زەختو فشاری لەسەر بکرێ دەستبەرداری ئەو مافەی خۆی دەبێ، کەواتە: لێرەدا شەریعەت ڕێی فراوان کردوە، بۆ هەندێك حاڵەتی تایبەت کە کەسانێك پێویستییان پێی دەبێ.

مەسەلەی دەیەم: خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَإِن تُصۡلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا﴾، دوای ئەوە باسی ئەوە دەکات کە پیاوان ناتوانن دادگەریی پێویست دادگەریی تەواو لەنێوان ژنەکانیاندا ڕەچاو بکەن، واتە: دادگەرییەك کە خۆشویستنی نێو دڵیش بگرێتەوە، ئەوەیان بۆ ناکرێ، دوایی دەفەرموێ: وە ئەگەر چاکسازیی بکەن، وە پارێزکاریی بکەن، بێگومان خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە، هی پێشی باسی چاکەکاریی‌و پارێزکاریی کرد، ﴿وَإِن تُحۡسِنُواْ وَتَتَّقُواْ﴾، بەڵام ئەمەیان باسی چاکسازیی (پێکهاتن)و پارێزکاریی دەکات، ئنجا ئایا حیکمەتی ئەوە چییە؟! حیکمەت ئەوەیە کە چونکە ئەگەر ژن‌و مێرد مشتومڕیان بوو و تێکگیران، دیارە پێویستییان زیاتر بە تەقواو، پاشان چاکەکاریی (إحسان) هەیە، نەك هەر کامێکیان بۆلای خۆی ڕایکێشێ، بەڵکو پێکەوە چاکەکاریی بکەن‌و ئەهلی فەزڵ بن، بەڵام لێرەدا باسی دادگەریی پیاوێك کە چەند هاوسەرێکی هەن، دەکات، بۆیە لێرەدا چاکسازیی‌و ئیصلاح زیاتر پێویستە، وێڕای پارێزکاریی، پاشان لەبەرئەوەی ئەو حاڵەتانە ئینسان تێیاندا تووشی هەڵەو کەموکوڕیی دێ، لەبەرئەوە خوای پەروەردگار بەزەیی‌و لێبووردنی خۆی خستۆتە ڕوو دەفەرموێ: ﴿وَإِن تُصۡلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ١٢٩﴾، ئەگەر بە پێی توانا چاکسازیی بکەن، وە پارێزکاریی بکەن لەنێوانی خۆتان‌و خوادا پارێزکاریی بکەن، وە لەگەڵ خۆتاندا ئیصلاح‌و چاکساز بن، ئەوە بێگومان خوا لێبووردەیە بۆ هەڵەو کەموکوڕییەکانتان، وە بە بەزەیی یە لە بەرانبەر گوناهەکانتاندا، دیارە ئەو لێبوردنەی خوای لێبوردەو، ئەو

بەزەییەی خوای دادگەر، جاری وایە ڕوو لە پیاوەکە دەکات، ئەگەر خەتای بێ، وە جاری وایە ڕوو لە ژنەکە دەکات، وە جاری وایە ڕوو لە هەردووکیان دەکات، یاخود هەموویان بۆ وێنە: پیاوێك دوو سێ خێزانی هەن، ڕوو لە هەموویان دەکات، لە حاڵێکدا هەموویان دەستیان دەچێتە کەموکوڕیی‌و هەڵەو پەڵەو کرچو کاڵییەوە.

مەسەلەی یازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴾، دوای ئەوەی کە ژنو مێرد پێکەوە تێکدەگیرێن، جا چ لە حاڵەتی هەوێداریی دا بێ، چ لە حاڵەتی ژنو مێردێك دا بێ، کاتێك کە تێکدەگیرێن‌و پێکەوە ناسازێن‌و ناگونجێن، دوای ئەوەی هەموو ڕێیەکان تەجرەبە دەکەن، هەر پێکەوە ناگونجێن، چارەسەر چییە؟ چارەسەر ئەوەیە لێك جیاببنەوە، نەك هەتا دەمرن هەر پێکەوە خەریکی شەڕە دەنووکەو گوریس پچڕکێنە بن، کە منداڵەکانیشیان زایە دەبن‌و خزمو خەڵکیشیان پێیانەوە خەفەتخان دەبن، چارە هەر ئەوەیە لێك بترازێن، مادام هەر پێکەوە نەگونجێن، وەك شاعیرێك دەڵێ:

پای پەتیم خاسەن جە پێڵاوی تەنگ
تەنیایم خاسەن جە یانەی وەجەنگ

دەڵێ: پێخواس بم باشترە لەوەی پێڵاوی تەنگم لەپێدا بێ، وە بە تەنێ بم باشترەو سەڵت بم، لەوەی ماڵێکم هەبێ پڕلە شەڕو هەرابێ، جا لێرەدا خوای پەروەردگار دەفەرموێ، ئەگەر لێکیش جیاببنەوە ﴿ يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦ ﴾، خوا لە بەخشش‌و دەوڵەمەندیی فراوانی خۆی هەموو لایەك بێنیاز دەکات، پیاوەکە ئافرەتێکی دیکەی لەوی چاکتری دەست

Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

دەكەوێ، هەروەها ژنەكەش پیاوێكی باشتر ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا﴾، وە خوا فراوانی كاربەجێ یە، فراوانە واتە: زانیاری فراوانی هەیە، وە حیكمەتی فراوانی هەیە، ڕەحمەتی فراوانی هەیە، بەخششی فراوانی هەیە ... هتد، لێرەدا واقیع بینیی ئیسلام دەردەكەوێ، بۆ زانیارییتان لە نەصرانییەتدا دوای ئەوەی كە ژنو مێرد دەبنە قسمەتی یەكدی، دروست نیە لێك بترازێن، ئەگەر جەرگی یەكدیش ڕەش بكەن، تازە لێك جیابوونەوە نیە! بەڵام ئیسلام دینێكی واقیع بینە، هەرچەندە ئەوەش كە بە ناوی دینی نەصرانییەوەیە، قەناعەتم وایە كە ئەوە وەحی خوای پەروەردگار نەبووە، كە نابێ ژنو مێرد لێك جیاببنەوە، بەڵكو ئەوە دوای ئەوەی كە نەصرانییەكان دەستكارییان كردوە، ئەوە لە بەشە گۆڕاوەكەیەتی، ئەگەرنا ناگونجێت خوا كە كاربەجێ یە، بڵێ نەخێر ژنو مێرد، پێكەوە نەگونجێنو یەكدیش خەفەتخان بكەنو جەرگی یەكدیش ڕەش بكەن، دەبێ هەر پێكەوە بن، شتی وانیە!! چونكە ژنو مێردایەتیی بۆ ئەوەیە كە ئیستیفادە لە یەكدی بكەن، منداڵیان هەبێو پێكەوە ڕێك بنو هاوكاری یەكدی بن، بەڵام ئەگەر پێكەوە بوونە دوژمنو، هەمیشە شەڕوو دەعوایان بوو، جا ئەوە چ ژنو مێردایەتییەكە؟ لەبەرئەوە ئیسلام دەڵێ: با ئەو گرێبەستە هەڵبوەشێتەوە.

ئنجا بۆ زانیارییتان هەندێك لە نەصرانییەكانو ڕۆژئاواییەكان ڕەخنە لە ئیسلام دەگرنو دەڵێن: تەڵاقی تێدایە، بەڵێ ئیسلام تەڵاقی داناوە، بەڵام نەك بە یەك قۆناغ، بەڵكو لێك جیابوونەوەی بە سێ قۆناغ داناوەو پێش لێك جیابوونەوەش ئیسلام دایناوە، مێرد بە چەند قۆناغ هەوڵبدا كەموكوڕیی خێزانەكەی خۆی چارە بكات: ﴿وَٱلَّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ وَٱضۡرِبُوهُنَّ ٣٤﴾النساء، ئەو ژنانەی كە دەترسێن لێتان یاخیی بن، ئامۆژگارییان بكەن، دوایی سەرجێییان مەكەن، دوایی لێیان بدەن، دوای ئەوەش دەفەرموێ: با دوو حەكەم لە

FMAliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

تـەڕەفی ژنو پیـاو بـچن صـولْحو پێکـهاتنیان بـۆ بکـەن، - وە لـە ئایەتـەکانی پێشوودا بـە درێـژیی قسـەمان لێـوەکرد - ئنجـا ئەگـەر ئـەو هـەوڵانە هـەموو بـێئەنجام بوون، ئەوجار پیاو بۆی هەیـە وەك قۆناغی یەکەم تەڵاقی بدا، ئنجـا دوایی بۆی هەیـە بیهێنێتـەوە، پـێش ئـەوەی عیـددەی بەسـەر بچـێ، وە بـۆی هەیـە نەیهێنێتـەوە، وە کە عیددەی بەسەرچوو و نەیهێنایەوە مانای وایـە لێـك جیـابوونەتـەوە، بەڵام دەتوانـێ بە نیکاحێکی تـازە بیهێنێتـەوە، هەروەهـا بـۆ تـەڵاقی دووەمـیش، بـەڵام لـە تـەڵاقی سێیەمدا ئـەوە ئـەو کاتـە یەکجـاریی لێـك دەترازێـن^(١)، تەماشـا دەکەین ئیسـلام کۆمەڵێك قۆناغی داناون تاکـو ئـەو ژنو مێـردە لێـك دەتـرازێن، وە تەڵاقـیش لـە ئیـسلامدا وەك گوتـراوە: (أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ) واتە: ناخۆشـترین حـەڵاڵ لە لای خـوا، یان بوغـزێنراوترین حـەڵاڵ لـە لای خـوا، بریتیـە لـە تـەڵاق، واتـە: خـوا تەڵاقـی خۆشـناوێو پێی خۆش نیە، بەڵام ڕێگاشی داوە، چ کاتێك؟ کاتێك بەدیلی تـەڵاق خراپـتربێ لە تـەڵاق، بەدیلـی جیـابوونەوە، بریتـی بـێ لـەوە کـە هەمیشـە شـەڕو دەعوایـان بـێو سەری یەکدی بکوڵنو جەرگی یەکدی ڕەش بکـەن، کـە ئەوە بێگومان، بۆخۆشیانو منداڵەکانیشـیانو بۆ خزمانیشـیان، خراپـترە.

مەسـەلەی دوازدەیـەم: خوای پەروەردگار دوای ئەوەی ئەو مەسـەلە شـەرعییانەی خسـتنەڕوو، ئنجا سـێ جار لەسـەر یەك دەفەرموێ: ﴿ وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ﴾، ئەو ڕستەیە سـێ جار دووبارە بۆتـەوە، کـە واتاکـەی ئاوایـە: هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە موڵکی خوایە، ئـەوە ماناکـەیـەتی، ئنجـا ئایا بۆچـی سـێ جار دووبـارە بۆتـەوە؟ چونکـە جاری یەکـەم دەفـەرموێ: ﴿ وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴾، ئنجا

---

[1] بۆ درێژەی ئەم بابەتو سەرجەم بابەتەکانی دیکەی پەیوەست بە ئافرەتو خێزانەوە، سەرنجی: (ئافرەتو خێزان لە سایەی شەریعەت دا) بدە، بەرگی یەکەمو دووەم، چاپی: (٢٠١٢).

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

دوای ئەوە دەفەرموێ: ﴿ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ﴾، ئەو ژنو پیاوە کە لێك جیادەبنەوە، بابزانن کە خوا هەر کامێکیان بێنیاز دەکات لەوی دیکە لە بەخششی خۆی، بۆچی؟ چونکە ﴿ وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ﴾، هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوییدا هەیە موڵکی خوایە، کەواتە: خوایەك خاوەنی هەموو ئاسمانەکانو زەوی بێ، دەتوانێ ژنو مێردێك کە لێك جیابوونەتەوە، لێکدییان بێمنەت بکاتو لێکدییان بێنیاز بکاتو دەوڵەمەندیان بکات، ئەوە جاری یەکەم.

دوایی دەفەرموێ: ﴿ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ﴾، واتە: ئێمە ئێوەو ئەوانی کە پێش ئێوە کتێبیان پێدراوە، ئامۆژگارییمان کردوون، کە پارێز لە خوا بکەن، هەمووتان خوا فەرمانی پێکردوون کە ئەهلی تەقوابن، دوایی دەفەرموێ: ﴿ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ ﴾، بەڵام ئەگەر بێبڕوابن، بێگومان هەرچی لە ئاسمانەکانو لە زەوییدا هەیە هی خوایە، وە خوا دەوڵەمەندی ستایشکراوە، لێرەدا بۆ جاری دووەم بۆچی خوا وا دەفەرموێ؟ بۆئەوەی هەموو کەس بزانێ کە وەختێ بێبڕوا دەبێ، خوا پەکی نەکەوتوە لەسەر کەس، کە بێبڕوا دەبێو سپڵە دەبێ بەرانبەر بە خوا، بۆ خۆی زەرەر دەکات، چونکە هیچ لە موڵکی خوا کەم ناکاتەوە، وە هیچ لە خاوەندارێتی خوا کەم ناکاتەوە.

ئنجا بۆ جاری سێیەم لەبەرئەوەی لە کۆتاییەکەیدا کە دەفەرموێ: ﴿ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴾، واتە: وە بەسە کە خوا وەکیل بێ، (وەکیل) واتە: کار پێسپێردراو دەڵێ: فلان کەس فلان کەسی کردە وەکیلی خۆی، وەکیل

youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

کێیە؟ کەسێکە کە ئیشەکەی خۆت پێ سپاردوە، دەڵێی: تۆ وەکیلی منبە، ئەو ئیشەم لە جیاتی بکە، جا خوا دەفەرموێ: خوا بەسە کار پێ سپێردراو بێ، بۆچی؟ ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ﴾، چونکە هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە موڵکی خوایە، خوایەکی وا ئەگەر بیکەیە وەکیلی خۆت، مانای هەموو شتێك هی وییەو دەتوانێ زۆر چاك وەکالەتی تۆ بکات، وە سەرپەرشتیی کاروباری تۆ بکات.

مەسەلەی سێزدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدۡ وَصَّيۡنَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِكُمۡ وَإِيَّاكُمۡ أَنِ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ﴾، دەفەرموێ: بێگومان ئەوانەی لەپێش ئێوەدا کتێبیان پێدرابوو، وە ئێوەشمان ڕاسپاردوەو ئامۆژگارییمان کردوون، کە پارێز لە خوا بکەن، ئایا ئەمە چی لێ وەردەگیرێ خوشكو برایانی خۆشەویست؟ ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە تەقوا شتێکی ئەوەندە گەورەیە خوا ﷻ وەك چۆن ئۆممەتی ئیسلامی پێ ئامۆژگاریی کردوە، هەموو ئۆممەتانی دیکەی پێغەمبەرانی پێشێش (علیهم الصلاة والسلام) ئامۆژگاریی کراون لە لایەن خواوە کە ئەهلی تەقوا بن، تەقوا یانی: چی؟ زۆر جار پێناسەی تەقوامان کردوە، کورتترین پێناسە بۆ تەقوا ئەوەیە کە (راغب الأصفهاني) دەڵێ: (وَصَارَ التَّقوَى في اصطلاح الشَّرعِ: حِفْظُ النَّفْسِ عَمَّا يُؤْثِم) واتە: تەقوا لە زاراوەی شەرعیی دا بریتییە لە خۆپاراستن لە هەر شتێك کە گوناهبارکەر بێ، لە هەر شتێك کە ئینسان گوناهبار بکات، خۆی لێ بپارێزێ ئەوە پارێزکارییە، پارێزکار کێیە؟ کەسێکە کە خۆی دەپارێزێ لە هەر شتێك کە سەربکێشێ بۆئەوە کە ئینسان گوناهبار بێ، ئینسان بەچی گوناهبار دەبێ؟ بە دوو جۆرە شت:

١- واجبەکانی خوا بچوێنێ.

٢- قەدەغەکانی خوا بشکێنێ.

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

کەواتە: ئەگەر ئەو شتانەی کە خوا فەڕزی کردوون، بەپێی توانا جێبەجێیان بکەی‌و ئەو شتانەش کە خوا قەدەغەی کردوون، بەپێی توانا خۆیان لێ بە دوور بگری، مانای وایە تۆ پارێزکاری‌و ئەهلی تەقوای، وە بە پێچەوانەوە: بە ئەندازەی ئەوەی کە تۆ قەدەغەکان دەشکێنی، وە بە ئەندازەی ئەوە کە واجبەکان دەچوێنی، مانای وایە تۆ تەقوات کزەو کەمبۆتەوە.

مەسەلەی چواردەیەم: خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ أَيُّهَا ٱلنَّاسُ وَيَأۡتِ بِـَٔاخَرِينَۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرٗا﴾، ئەوە بۆ جاری دووەمە لە سووڕەتی (النساء) خوا بانگی خەڵك دەکات، بانگی مرۆڤایەتیی دەکات دەفەرموێ: ئەی خەڵکینە! ئەگەر خوا بیەوێ ئێوە لادەبات‌و کەسانێکی دیکە دێنێ، وە خوا لەسەر ئەوە بەتوانایە، خوا ﷻ پەکی لەسەر خەڵك نەکەوتوە، ئەگەر گەلی کورد ڕوو لە خوا نەبێ، خوا ئەوان لادەبا گەلێکی دیکە دێنێ، ئەگەر گەلی عەرەب بە چاکیی دەست بە دینی خواوە نەگرن، ئەوە خوا لایان دەبات‌و گەلێکی دیکە دێنێ، وە هەروەها یان ئەم جیلە لە میللەتێکی دیاریکراو لە کورد لە عەرەب لە تورك لە فارس لە ئەفغان لە ئینگلیز ... هتد، ڕاست نەبێ لەگەڵ خواداو ساغ نەبن لەگەڵ دینی خواداو پێوەی بەند نەبن، لایاندەبات‌و جیلێکی دیکە دێنێ، خوا پەکی لەسەر کەس نەکەوتوە وەك دەڵێ: (بَيْنَ المغرب والعِشاء يَفْعَلُ اللَّه مَا يَشآء) لەنێوانی شێوان‌و خەوتناندا خوا ئەوەی بیەوێ دەیکات، کێ دەیگوت ئەو شۆڕشانەی کە ئێستا لە وڵاتانی عەرەبیدا بەرپابوون هەر طاغووتەو دیکتاتۆرەو تاوڵ ڕەشی خۆی دەپێچێتەوەو بەرەو زبڵدانی مێژوو ! پێموایە ئەوە لە خەون‌و خەیاڵی کەسدا نەبوو؟ بەڵام خوا ئەگەر فەرمووی: ببە، دەبێ، کەواتە: لێرەدا ئەوە هەڕەشەیە کە خوا دەفەرموێ: ﴿إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ أَيُّهَا ٱلنَّاسُ وَيَأۡتِ بِـَٔاخَرِينَۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرٗا﴾، ئەگەر

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMediaAmeerOffice

خوا بیەوێ لاتاندەبات ئەی خەڵکینە! وە کەسانی دیکە دێنێ، وە خوا لەسەر ئەوە بەتوانایە، ئەمە وەك ئەو ئایەتە وایە کە لە سوورەتی (محمد) ئایەتی (٣٨)دا خوا دەفەرموێ: ﴿ وَإِن تَتَوَلَّوۡاْ يَسۡتَبۡدِلۡ قَوۡمًا غَيۡرَكُمۡ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓاْ أَمۡثَٰلَكُم ٣٨ ﴾، واتە: ئەگەر ئێوە پشت هەڵکەن لە بەرنامەی خوا ئێوە دەگۆڕێ بە کەسانێکی دیکە (واتە: ئێوە لادەباو کەسانێکی دیکە دێنێ)، وە ئەوان وەکو ئێوە نابن، ئەو هەڕەشەیە وەختی خۆی لە گەلی عەرەب کراوە، یاخود لە مسوڵمانانی ڕۆژگاری پێغەمبەر ﷺ، هەروەها وەك ئەو ئایەتەی سووڕەتی (فاطر) وایە کە دەفەرموێ: ﴿ إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ وَيَأۡتِ بِخَلۡقٖ جَدِيدٖ ١٦ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٖ ١٧ ﴾، واتە: ئەگەر خوا بیەوێ ئێوە لادەباو دروستکراوانێکی تازە دێنێ، واتە: خەڵکێکی دیکە دێنێ، وە ئەوەش لەسەر خوا قورس نیەو ئاسانە، کەواتە: ئەم ئایەتە چی لێ وەردەگیرێ؟ واتە: ئەی خەڵکینە! ئەی مسوڵمانینە! خۆتان باش بکەن، وە وامەکەن کە شایستەی ئەوەبن خوا گەسکێکتان لێبداو ڕاتانبماڵێ، (القرطبي) لە تەفسیری ئەم ئایەتە لە تەفسیرەکەی خۆیدا دەڵێ: (وفي الآية تَخويفٌ وتنبيهُ لِجَمِيعِ مَنْ كَانَتْ لَهُ وِلايَةٌ وإمارةٌ ورياسَةٌ فَلا يَعْدِلُ في رَعيَّتِهِ، أو كَانَ عَالِماً فَلاَ يَعْمَلُ بِعِلْمِهِ وَلا يَنْصَحُ النَّاسَ، أَنْ يُذهِبهُ وَيَأتِي بِغَيْرِهِ)[1]، واتە: لەم ئایەتەدا ترساندن هەیە، وە ئاگادارکردنەوە هەیە بۆ هەر کەسێك کە سەرپەرشتیارییەکی بەدەستەوە بێ‌و بەرپرسیارییەتێکی هەبێ، وە سەرۆکایەتییەکی بەدەستەوە هەبێ، بەڵام دادگەر نەبێ، یاخود زانایەك بێ، بەڵام ئیش بە زانستەکەی خۆی نەکاتو بۆ خەڵك دڵسۆز نەبێ، ئەوە خوا دەیترسێنێ، وە ئاگاداری دەکاتەوە کە لە نێوی بەرێ، وە کەسانێکی دیکە بێنێتە شوێنی.

---

[1] الجامع لأحكام القُرآن، ج: (٥)، ص: (٣٥٩).

مەسەلەی پازدەیەم: خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ ثَوَابُ ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴾، هەر کەسێك بەرهەمی دنیای دەوێو پاداشتی دنیای دەوێ، ئەوە خوا ﷻ دەنگی هەموو کەس دەبیستێ، وە بینەری هەموو کەسو شتێکە کێ ئامانجی دنیایە؟ کێ ئامانجی قیامەتە؟ کێ ئامانجی دنیاو قیامەتە؟ ئامانجی دنیا بە ڕێیەکی شەرعییدا بۆئەوەی قیامەتی پێ وەدەست بێنێ، وە کێ تەنیا دنیا دەبینێ؟ وە کێش تەنیا قیامەت دەبینێو وا دەزانێ کە دەگونجێ سەرفرازیی دواڕۆژ بەدەست بێنێ، بێئەوەی کە لە دنیایەدا هیچ بکات!! خوای پەروەردگار دەنگی هەمووان دەبیستێ، وە هەموانیش دەبینێ، ئەم ئایەتەش وەك ئایەتی ژمارە (٢٠)ی سووڕەتی (الشورى) وایە، کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ ٱلْءَاخِرَةِ نَزِدْ لَهُۥ فِى حَرْثِهِۦ ۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ ٱلدُّنْيَا نُؤْتِهِۦ مِنْهَا وَمَا لَهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ⑳ ﴾، واتە: هەر کەسێك بەرهەمی دواڕۆژی دەوێ، لە بەرهەمەکە بۆی زیاد دەکەین، وە هەر کەسێك بەرهەمی دنیای دەوێ، لە بەرهەمی دنیا شتێکی دەدەینێ، بەڵام لە دواڕۆژدا هیچ پشكو بەشی نیە، هەروەها لە سووڕەتی (الإسراء)دا خوای دادگەر ئەم ڕاستییە گەورەو گرنگە دەخاتەڕوو، کە خوا هەر کەسە بەپێی توانای خۆی، بەپێی هەوڵدانی خۆی شتی بۆ دەکات، چ عەودالی دنیا بێ، چ عەودالی قیامەت بێ، وەك دەفەرموێ: ﴿ مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ⑱ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْءَاخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ⑲ كُلًّا نُّمِدُّ هَٰٓؤُلَآءِ وَهَٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ⑳ ﴾، خوای پەروەردگار لەم سێ ئایەتەدا ئەو حەقیقەتە مەزنە دەخاتەڕوو،

کە زۆرجار ئێمەی مسوڵمانان لێی بێئاگاین، وا دەزانین چونکە مسوڵمانین هەرچی بمانەوێ خوا بۆمان دەکات، وە کابرای کافر چونکە کافرە، خوا هیچ شتێکی بۆ ناکات! بەڵام خوا لێرەدا دەفەرموێ: نەخێر وانیە ﴿مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ﴾، هەر کەسێك ژیانی بە پەلەی دنیای بوێ، ئەوە بۆ هەر کەسێك بمانەوێ، ئەو ئەندازەیەی دەمانەوێ، بۆی دەستەبەر دەکەین، کافر کە بۆ دنیا هەوڵدەدات، خوای گەورە بەپێی هەوڵدانەکەی خۆی ئەو ئامانجەی بۆ دێنێتە دی ﴿ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا﴾، دوایی لە دوارۆژدا چونکە مەبەستی قیامەت نەبووەو، بۆ خوا کاری نەکردوە، دۆزەخمان بۆ داناوەو دەخرێتە نێوی بە زەمکراویی‌و بە تێکشکاویی، ئەوە لەلایەك، ﴿وَمَنْ أَرَادَ ٱلْأَخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾، وە هەر کەسێکیش دوا ڕۆژی بوێ، وە هەوڵیشی بۆ بدا، ئەوە نیە هەر بە قسە بڵێ: بەهەشتم پێ خۆشەو حەزدەکەم بچم بۆ بەهەشتێ، ئاخر دەبێ کاری بەهەشتییانە بکەی‌و، دەبێ هەوڵی بۆ بدەی، یان پێمخۆشە لەو دنیایەدا دەوڵەمەند بم، باشە بەڵام دەبێ کارو کەسابەت بکەی‌و خۆت ماندوو بکەی، ئارەقەی نێوچەوان بڕێژی‌و شەونخوونیی بکەی، جا دەفەرموێ: کەسێك دوارۆژی بوێ‌و خۆشی بۆ ماندوو بکات‌و هەوڵیشی بۆ بدات، وە ئیمانداریش بێ ﴿فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا﴾، ئا ئەوانە هەوڵدانەکەیان سوپاس کراوە، خوا سوپاسیان دەکات لەسەری پاشان بۆ هەردووکیان دەفەرموێ: ﴿كُلًّا نُّمِدُّ هَٰٓؤُلَآءِ وَهَٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾، هەموویان هاوکاریی دەکەین، ئەهلی دنیاو ئەهلی قیامەتیش، هەڵبەتە ئەهلی قیامەت بەو واتایە نا کە دنیا واز لێبێنن، بەڵکو ئەوانەی دنیا دەکەنە وەسیلە بۆ بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی

F/AliBapir7
YouTube/AliBapir
F/MediaAmerOffice

خوا لە قیامەتدا، ئەگەرنا کەسێك دنیا وێڵ بکات، قیامەتیشی نابێ، بۆیە خوای زاناو شارەزا لە سوورەتی (البقرة)دا مەدحی ئەو کەسانە دەکات کە دەڵێن: ﴿...رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ حَسَنَةٗ وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿٢٠١﴾﴾، واتە: پەروەردگارمان! لە دنیادا چاکەمان بە نسیب بکەو لە قیامەتیشدا چاکەمان بە نسیب بکە، کە ئەوەی لە دنیایدا کردەوەی باشی نەبێ، لە قیامەتیش هیچی نابێ، جا خوا دەفەرموێ: هەر کامێکیان هاوکاریی دەکەین، ئەهلی دنیاو ئەهلی دوارۆژ ﴿مِنۡ عَطَآءِ رَبِّكَۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحۡظُورًا﴾، لە بەخششی پەروەردگارت، وە بەخششی پەروەردگارت لە کەس قەدەغە نیە، بەڵکو هەر کەس بەپێی هەوڵی خۆیو بەپێی توانای خۆی خوای بەخشەر لە بەخششی خۆی بەهرەمەندی دەکات.

ئەمە وەك گوتم: ڕاستییەکی زۆر گەورەو گرنگەو ئەوە دەگەیەنێ، کە خوای کاربەجێ ئەم ژیانە دنیایەی لەسەر بنەمای کۆمەڵێك یاسا داناوە، هەر کەسێك بەپێی ئەو یاسایانە بجووڵێتەوە، بەرهەمێکی دەستگیر دەبێ، جا ئەگەر ڕوو لە خوا بێو بۆ خوا صولحاو بێ، ئەوە بەرهەمی دنیاو دوارۆژیشی دەبێ، ئەگەر تەنیا دنیاش ببینێ، تەنیا بەرهەمی دنیای دەبێ، بەڵام گرنگ ئەوەیە ئەوە هەمووی بەپێی یاساکانی خوای دادگەرە، وە خوا زوڵم لە کەس ناکات، بۆ وێنە: کافرێك کە مەلە دەزانێو دەکەوێتە نێو ئاو، چونکە مەلە دەزانێ دەربازی دەبێ، بەڵام مسوڵمانێك کە مەلە نازانێ، ئایا دەبێ بڵێ: چونکە من مسوڵمانمو بۆ خوا صولحام، مەلەش نەزانم قەیناکات؟ نا، دەخنکێ، بۆچی؟ چونکە خوای کاربەجێ یاسای داناوە: کە چوویە نێو ئاو دەبێ مەلە بزانی، یان کافرێك خۆ ماندوو دەکاتو ئیش دەکاتو ڕەنج دەدا، بەرهەمی دێتە دەست، بەڵام مسوڵمانێك تەنبەڵ تەنبەڵ دادەنیشێتو هیچ ناکات، هیچی نایەتە دەست، چونکە خۆی ماندوو نەکردووە،

بەپێی یاسای خوا دەبێ خۆت ماندوو بکەی، وەك دەفەرموێ: ﴿ وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ ﴾النجم، واتە: ئینسان هیچی دەستگیر نابێ، مەگەر هەوڵبدات، بۆیە دەبێ تێکۆشێو ئینسان بە ئەندازەی ئەوە تێدەکۆشێو بەرهەمیشی دەستدەکەوێ، ئەوەش یاساو سوننەتی خوای پەروەردگارە، چونکە ئەگەر وانەبووایە کافرەکان بۆیان هەبوو لە دوارۆژدا بڵێن: خوایە! هەرچەندە خۆمان ماندوو کرد لە دنیایە، بەڵام هیچمان دەستگیر نەبووە، نەخێر، لە دنیایە خۆت ماندوو بکە، چ بە مەبەستی ڕازیکردنی خواو بەدەستهێنانی ژیانی بەهەشت، چ بە مەبەستی بە دەستهێنانی دنیا، خوای دادگەر کەس ڕەنج بە خەسار ناکات.

لە کۆتایی ئەم دەرسەدا نوکتەیەکتان بۆ دەگێڕمەوە کە دیارە (القرطبي) لە تەفسیرەکەیدا هێناویەتی (لطیفة)یەکی خۆشە دەربارەی ژنو مێردێك دەڵێ: (أن عِمْرَان بْنُ حَطَّان الخَارِجِيِّ كَان مِن أدمِّ بَنِي آدَم ، وامرأتهُ مِنْ أجْمَلِهِم، فَنَظَرَتْ إليهِ يَوْماً، ثُمَّ قَالَتْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَقَالَ: مَا لَكِ ؟ فَقَالَتْ: حَمَدْتُ اللَّهَ عَلَى أنِّي وإيَّاك مِنْ أَهْلِ الجَنَّة؛ لأَنَّكَ رُزِقْتَ مِثْلِي، فَشَكَرْتَ، ورُزِقْتُ مِثْلَك؛ فَصَبَرْتُ، وقد وَعَدَ اللَّه بالجَنَّة الشَّاكرين والصَّابرين)(١)، واتە: عیمرانی کوڕی حەططانی خاریجیی (واتە: پیاوێك بووە لە خەواریج) پیاوێك بووە زۆر ڕەش پێست بووە، (یانی ڕەش پێستێکی زۆر تۆخ بووە)، وە خێزانێکیشی هەبووە زۆر جوان بووە، ڕۆژێ خێزانەکەی تەماشای مێردەکەی خۆی دەکات دوایی دەڵێ: (الحمد لله) ستایش بۆ خوا، کابرا لێی دەپرسێ: دەڵێ چییە، بۆچی سوپاسو ستایشی خوات کرد؟ دەڵێ: سوپاسی خوام کرد لەسەر ئەوە منو تۆ هەردووکمان بەهەشتیین، دەڵێ: چۆن؟ دەڵێ: تۆ منت بەنسیب بووەو تۆ سوپاسی خوات کردوە، کە بۆخۆت هێندە ڕەشی ئافرەتێکی هێندە جوانت بە نسیب بووە، تۆ سوپاسی خوات کردووەو

---

١) الجامع لأحكام القُرآن، ج: (١)، ص: (٤٢٨).

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir1 F/Media/AmeerOffice

شوکرانەت کردوە، منیش کە تۆم بە نسیب بووە صەبرم گرتوە، خواش مۆژدەی بەهەشتی بە سوپاسگوزارانو خۆڕاگران داوە.

بەڕێزان !

دیارە ئێمە لەم دەرسانەماندا هەوڵدەدەین ئەوەی کە زیاتر پەیوەندیی هەیە بە تەفسیرو لێکدانەوەی ئایەتەکانەوە بهێنین، وە منیش هەوڵدەدەم بە شێوەیەك ئایەتەکان لێکدەمەوە، کە زۆربەی ئاستەکان لێیان بەهرەمەندبن، ئەگەرنا بێگومان دەریای قووڵو بێ بنی قورئان زۆر گەوهەرو مرواری تێدا هەن، کە دیارە بە هەزارانی وەك ئێمەش هەموویان دەرنایەن، وە بەڕاستیی قورئان زۆر نهێنییو شتی سەرسوڕهێنەری تێدایە، کە هەتا ڕۆژگار بەرەو پێش بچێ، قورئان نهێنییەکانی خوای ئاشکرا دەکات، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْآفَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ ﴾ فصلت، واتە: نیشانەکانی خۆمانیان لە ئاسۆیەکانو لە خۆشیاندا بۆ دەردەخەین، تاکو ڕاستیی قورئانیان زیاتر بۆ دەربکەوێ، بەڵام وەك گوتم: ئێمە ئایەتەکان لەقەدەر ئەوە کە لە ئاستی گشتی دابن تەفسیر دەکەین، خوای پەروەردگار یارمەتیمان بدات کە ڕاستییەکانی قورئان هەزم بکەین، بە عەقڵو بە دڵ، وە کاریان پێ بکەین، وە سەرەنجام بەو قورئانە ئیصلاحو چاکسازیی بکەین لە کۆمەڵگای خۆماندا، تاکو خۆمانو کۆمەڵگاکەمان بەختەوەری دنیاو سەرفرازی قیامەت بکەین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/Media Ameer Office

دەرسی بیست و یەکەم

پێناسەی ئەم دەرسە

لەم دەرسەدا (١٣) ئایەت دەتوێژینەوەو تەفسیر دەکەین، لە ئایەتی ژمارە (١٣٥ تاکو ١٤٧)، سەرەتا بۆ جاری حەوتەم لەم سوورەتی (النساء)دا خوا ﷾ بە نازناوی ئیمان بانگی مسوڵمانان دەکاتو دەفەرموێ: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ﴾، وە فەرمانیان پێ دەکات کە دادگەربنو بە تەواویی دادگەریی ڕەچاو بکەن، وە لەبەر خوا شایەدیی بدەن واتە: شایەدیی بۆ خەڵك یان لەسەر خەڵك، پاشان بۆ جاری هەشتەم خوا ﷾ لەم سوورەتەدا بە ناوونیشانی ئیمان مسوڵمانانی دەدوێنێ، وە فەرمانیان پێ دەکات کە ئیمان بە خواو بە پێغەمبەری خوا ﷺ، وە بە قورئان، وە بە کتێبەکانی پێش قورئان بێننو، بەوبۆنەیەشەوە باسی کوفرو سەرەنجامی شوومی کافران دەکات، ئنجا دێتە سەر باسی مونافیقەکانو خستنەڕووی کۆمەڵێك لە سیفەتەکانیانو هەڵوێستەکانیان، وە ئامۆژگاریی مسوڵمانان دەکات، کە نەکەونە ژێر کاریگەریی مونافیقو دەغەڵەکان، وە پێیان هەڵنەخەڵەتێن، وە سەرەنجام بۆ جاری نۆیەمو کۆتایی لەم سوورەتەدا، بە نازناوی ئیمان مسوڵمانان دەدوێنێو، ئاگاداریان دەکاتەوە لە دۆستایەتیکردنی کافران، وە لە کۆتاییدا ئەو ڕاستییە ڕادەگەیەنێ کە مونافیقەکان لە ژێری ژێرەوەی ئاگری دۆزەخدان، بێجگە لەوانەیان کە دەگەڕێنەوەو دینداریی‌یەکی چاكو ساغو ڕاست دەکەن، کە ئەوان لە بەهەشت لەگەڵ بڕواداران دان، وە خوا پاداشتی ئیمانداران دەداتەوە.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ بِٱلۡقِسۡطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۡ أَوِ
ٱلۡوَٰلِدَيۡنِ وَٱلۡأَقۡرَبِينَۚ إِن يَكُنۡ غَنِيًّا أَوۡ فَقِيرٗا فَٱللَّهُ أَوۡلَىٰ بِهِمَاۖ فَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلۡهَوَىٰٓ
أَن تَعۡدِلُواْۚ وَإِن تَلۡوُۥٓاْ أَوۡ تُعۡرِضُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ١٣٥ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوٓاْ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ
ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ مِن قَبۡلُۚ وَمَن يَكۡفُرۡ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ فَقَدۡ
ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ١٣٦ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ
كُفۡرٗا لَّمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ سَبِيلَۢا ١٣٧ بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ
عَذَابًا أَلِيمًا ١٣٨ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَيَبۡتَغُونَ
عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعٗا ١٣٩ وَقَدۡ نَزَّلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ أَنۡ إِذَا سَمِعۡتُمۡ
ءَايَٰتِ ٱللَّهِ يُكۡفَرُ بِهَا وَيُسۡتَهۡزَأُ بِهَا فَلَا تَقۡعُدُواْ مَعَهُمۡ حَتَّىٰ يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيۡرِهِۦٓۚ
إِنَّكُمۡ إِذٗا مِّثۡلُهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱلۡكَٰفِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ١٤٠ ٱلَّذِينَ
يَتَرَبَّصُونَ بِكُمۡ فَإِن كَانَ لَكُمۡ فَتۡحٞ مِّنَ ٱللَّهِ قَالُوٓاْ أَلَمۡ نَكُن مَّعَكُمۡ وَإِن كَانَ لِلۡكَٰفِرِينَ
نَصِيبٞ قَالُوٓاْ أَلَمۡ نَسۡتَحۡوِذۡ عَلَيۡكُمۡ وَنَمۡنَعۡكُم مِّنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ فَٱللَّهُ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ
يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ وَلَن يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لِلۡكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ سَبِيلًا ١٤١ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ
ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمۡ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذۡكُرُونَ
ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا ١٤٢ مُّذَبۡذَبِينَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِۚ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ
فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ١٤٣ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ

ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ عَلَيۡكُمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِي
ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمۡ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصۡلَحُواْ
وَٱعۡتَصَمُواْ بِٱللَّهِ وَأَخۡلَصُواْ دِينَهُمۡ لِلَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَسَوۡفَ يُؤۡتِ
ٱللَّهُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿١٤٦﴾ مَّا يَفۡعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمۡ إِن شَكَرۡتُمۡ وَءَامَنتُمۡۚ
وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمٗا ﴿١٤٧﴾ ﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بە تەواویی دادگەریی بچەسپێنن، وە لەبەر خوا شایەدیی بدەن، ئەگەر لەسەر خۆتان یان باب‌و دایکتان یان نزیکانیشتان بێ، ئەگەر بابای شایەدیی لەبارەوە دراو، دەوڵەمەند یان هەژاربێ، ئەوە خوا لێیان لە پێشترە (و بەلای هیچ کامیان دا دایمەشکێنن لەبەر هەژاریی یان لەبەر دەوڵەمەندیی) ئنجا تاکو دادگەربن‌و لانەدەن، شوێنی ئارەزوو مەکەون، وە ئەگەر شایەدیی یەکە بگۆڕن‌و لابدەن یان پشتگوێی بخەن، ئەوە بێگومان خوا شایەدی ئەوەیە کە دەیکەن ﴿١٣٥﴾ ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! بڕوا بێنن بە خواو پێغەمبەرەکەی‌و ئەو کتێبەی دایبەزاندۆتە سەر پێغەمبەرەکەی‌و ئەو کتێبانەی کە پێشتر دایبەزاندوون، وە هەرکەسێك بێبڕوابێ بە خواو فریشتەکانی‌و پێغەمبەرەکانی‌و ڕۆژی دوایی، ئەوە بە گومڕاییەکی دوور گومڕا بووە ﴿١٣٦﴾ بێگومان ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو دوایی بێبڕوا بوونەوە، پاشان ئیمانیان هێناوەو دوای بێبڕوا بوونەوە، دوایی لە بێبڕوایی یان زیاد کردوە، ناگونجێ، نە خوا لێیان ببووری‌و نە هیچ ڕێیەکیشیان (بۆ دەربازبوون) پێشان بدات ﴿١٣٧﴾ موژدە بدە بە مونافیقەکان کە ئازارێکی بەئێشیان بۆ دانراوە ﴿١٣٨﴾ ئەوانەی کە لە جیاتی ئیمانداران کافران دەکەنە دۆست‌و پشتیوانیان، ئایا بالادەستیی یان

لەلا دەخوازن! بێگومان بالأدەستیی تێکڕا هی خوایە (١٣٩) وە پێشتر لە کتێبدا بۆتان دابەزێنراوە، کە هەر کات بیستتان ئایەتەکانی خوا کوفریان پێدەکراو گاڵتەیان پێدەکرا، ئەوە (لەو کۆڕو شوێنە) لەگەڵیان (لەگەڵ بێبڕواو دەغەڵان)دا دامەنیشن، هەتا دەچنە نێو باسێکی دیکەوە، ئەگەرنا ئێوەش وەك وان دەبن (لە گوناهو حوکم دا)، بێگومان خوا کۆکەرەوەی تێکڕای مونافیقو کافرەکانە لە دۆزەخدا (١٤٠) ئەوانەی هەمیشە لێتان دەخەفتێنو لە بۆسەی چاوەڕوانیی دان، جا ئەگەر لەلایەن خواوە سەرکەوتنێکتان هەبوو، پێتان دەڵێن: ئەدی ئێمەش لەگەڵتان نەبووین! (کوا پشكو بەشمان؟) وە ئەگەر کافرەکانیش بەشێکیان (لە دەستکەوت) هەبوو، پێیان دەڵێن: ئایا ئێمە دەستەڵاتمان بەسەرتاندا نەبوو، وە نەبووینە پارێزەر لە بەرانبەر بڕواداراندا (کوا بەشمان؟) بێگومان خوا لە ڕۆژی قیامەتدا دادوەریتان لەنێواندا دەکات، وە خوا بواری زاڵبوونی کافران بەسەر بڕواداراندا نادات (١٤١) بەڕاستیی مونافیقەکان (بە خەیاڵی خۆیان) خوا فریو دەدەن، بەڵام هەر ئەو فریودەری وانە، وە کاتێك بۆ نوێژ هەڵدەستن بە تەنبەڵیی هەڵدەستن، ڕووپامایی بۆ خەڵکی دەکەن، وە بە کەمیش نەبێ یادی خوا ناکەن (١٤٢) وە لەو نێوانەدا لەرەلەریانە (بە تەواویی نە لەگەڵ ئەواندانو نە لەگەڵ ئەوانیش دان (واتە: لەگەڵ بڕواداران‌و کافران) هەرکەسێکیش خوا گومڕای بکات، هیچ چارەیەکت بۆی نادۆزرێتەوە (١٤٣) ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بێبڕوایان لە جیاتی بڕواداران بە دۆست مەگرن، ئایا دەتانەوێ (بەو ڕەفتارەتان) بەڵگەیەکی ئاشکرای خوا لەسەر خۆتان پەیدابکەن (١٤٤) بێگومان مونافیقەکان لە پلەی هەرە ژێرەوەی ئاگردان، وە هیچ یارمەتیدەرێکت بۆیان چنگ ناکەوێ (١٤٥) جگە لەوانەی دەگەڕێنەوەو چاکسازیی دەکەن‌و، توند دەست بە خواوە دەگرن‌و، دینداریی خۆیان بۆ خوا ساغ دەکەنەوە، ئا ئەوانە (لە دواڕۆژدا) لەگەڵ بڕواداراندان، وە بێگومان خوا

www.AliBapir.net F/AliBapir7 Youtube/AliBapir F/Media/AmeerOffice

پاداشتێكی مەزن دەداتەوە بڕواداران ﴿١٤٦﴾ خوا چی لە ئازاردانتان دەكات، ئەگەر سوپاسگوزاریی بكەنو بڕوابێنن؟! وە خوا سوپاسگوزاری زانایە﴿١٤٧﴾)).

شیكردنەوەی هەندێك لە وشەكان

(**تَلْوُۥٓا۟**): واتە: لابدەن، بگۆڕن، دەڵێ: (اللَّيُّ: الفَتْلُ، لَوَى الحَبْلَ، فَتَلَهُ وَلَوى برَأسِه: أَمَالَهُ، وَلَوىَ لِسَانَهُ بِكَذَا كِنَايَةٌ عَنِ الكَذِب)، لە زمانی عەرەبی دا (لَيّ) بە مانای بادانو گرێدان دێ، ئەگەر شتێك بابدەی دەگوترێ: (لَوى الحَبْلَ) واتە پەتەكەی بادا، یان گرێیدا، (وَلَوى برَأسِه) واتە: سەری خواركردەوە (وَلَوىَ لِسَانَهُ بِكَذَا) مەبەستی پێ درۆكردنە.

(**ٱلْعِزَّةَ**): واتە: باڵادەستیيو زاڵبوون، ئەوە كە ئینسان حاڵەتێكی هەبێ خەڵك زەفەری پێ نەبا (العِزَّة: حَالَةٌ مَانِعَةٌ للإِنسانِ مَنْ أَنْ يُغْلَبَ ... أَرضٌ عَزَاز: أَي صَلْبَة) حاڵەتێكە كە هەر كەسێك هەیبێ ڕێ دەگرێ لەوەی كە خەڵك بەسەریدا زاڵ بێ، كەواتە (عِزَّة) واتە: باڵادەستیيو هەیبەتو قوەت، وە لە زمانی عەرەبی دەگوترێ: (أَرضٌ عَزَاز) واتە: زەوییەكی پتەو كە بە ئاسانیی هەڵنەكەنرێو پاچی تێنەچێ.

(**وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا**): واتە: گاڵتەی پێ دەكرێ، (الهُزْءُ: مَزْحٌ في خِفْيَة، والإِستِهْزاءُ: تَعاطِي الهُزْءِ)، (هُزْءُ) بریتیە لە گاڵتەكردنێكی پەنهان، وە (إِستهزاء) بریتیە لە حاڵەتی گاڵتە پێكردن.

(**يَتَرَبَّصُونَ**): واتە: لێتان لە بۆسەدان، لێتان لە چاوەڕوانیی دان، لێتان دەخەفتێن، (التَرَبّصُ: الإِنتظارُ بالشَّيءِ، أَمرٍ يَنتظر زَوَالَه أَوْ حصُولَه) چاوەڕوانكردنی شتێك، كە ئەو شتە لابچێ یان بێتە دی دەگوترێ: (تَرَبَّصُ بالشَّيءِ).

(فَتۡحٌ): (الفَتْحُ: إِزَالَةَ الإِغلاق والإِشكَال، والنصرة والظفر) بریتیە لەوە کە گرێیەك بكرێتەوەو ئیشكالێك لابچێ، وە هەروەها وشەی (فَتْح) بۆ سەرکەوتنو زەفەر پێبردنیش بەکاردێ.

(نَسۡتَحۡوِذۡ عَلَيۡكُمۡ): واتە: بەسەرتاندا زاڵبووین، (الحَوذُ أن يَتبَعَ السائِقُ حَاذيَ البعيرِ أي أدبارَ فَخِذَيهِ فَيُعَنِّف في سَوْقِهِ)، (حَوذ) ئەوەیە کە کەسێك ئاژەڵێك – لێرەدا بە مانای حوشتری بەکارهێناوە، - حوشتر لێدەخوڕێ، یان گوێدرێژێك، یان وڵاخێك لێدەخوڕێو بە دوای بکەوێو لە پشتیيەوە نەقیزەی لێبدا، یاخود دارێکی لێبدا بۆئەوەی بڕوا.

(يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ): واتە: ڕووپامایی بۆ خەڵك دەکەن، (راءاهُ مُراءاةً ورِءاءً وَرِياءً: أراهُ أنهُ مُتَّصِفٌ بِالخَيْرِ والصَّلاحِ عَلَى خِلافِ مَا هُوَ عَلَيْهِ) کە لە زمانی عەرەبیدا دەڵێ: (راءاهُ مُراءاةً ورِءاءً وَرِياءً) هەر سێ وشەکە (مُراءاةً ورِءاءً وَرِياءً) واتە: حاڵەتێکی پێشانی کەسێکدا لە چاکەو لە خێر، کە وای پێشاندا وایە، بەڵام وانەبێ، بۆ وێنە: کەسێکی درۆزن (حاشای مەجلیس) پێشانی بەرانبەرەکەی بدا کە ڕاستگۆیە، کەسێکی بێ دین وا پێشانی خەڵکەکە بدا کە بە دینە، کەسێکی ترسنۆك وا پێشانی خەڵکی بدا کە ئازایەو، وە هەروەها، ئەوە پێی دەگوترێ (رِياءً) کەواتە ڕیاء بریتیە لەوەی کە خێرو چاکە پێشانی خەڵك بدەی، بەڵام وا نەبێ بۆ وێنە: کەسێك نوێژێك بکات زۆر بە ملکەچییەوە بیکات، کە لە حەقیقەتیشدا ملکەچ نەبێ بۆ خوا، ئەوە پێی دەگوترێ: (ریاء) یان بڵێ بەڕۆژوومەو بەڕۆژووش نەبێ، ئەوە پێی دەگوترێ (ریاء) یان حەجێ بکات، بەڵام مەبەستی پێ ڕەزامەندیی خوا نەبێ، ئەوە ڕیایە.

(مُّذَبۡذَبِينَ): (الذَبْذَبَةُ: التَحرُّكُ والإضطِرَاب وتَردَّدَ الشَّيءُ المُعَلَّقُ فِي الهَوَاءِ، تَحَرَّكَ وَتَردَّدَ) واتە: دێنو دەچنو لەرەلەر دەکەن لە (ذَبذَبة)ەوە هاتوە،

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

(ذَبذَبة) واتە: جووڵانو لەرەلەر، یان شتێك كە بە هەوا هەڵبواسرێو بێتو بچێ، مونافیقیش لە نێوانی مسوڵمانانو كافراندا دێتو دەچێ، نە ئەوەیە بە یەكجاریی بە لای مسوڵماناندا بچێو ببێتە ئیماندارێكی ڕاست، نە ئەوەیە بەلای كافراندا بشكێتەوەو ئەو ساختەیەی كە لەگەڵ مسوڵمانان دەیكات، وازی لێ بێنێ.

(فِى ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ): (الدَّرْك أقصى قَعْر البَحر) والدَرَكُ: كالدَّرج، للهبُوط..)، (دَرْك) بریتیە لە بنی بنەوەی دەریا، (والدَرَكُ: كالدَّرج، للهبُوط)، (دَرَج) یانی: پەیژە بۆ سەركەوتنە، بەلاّم (دَرَك) قادرمەیە بۆ چوونە خوار.

(وَٱعۡتَصَمُواْ بِٱللَّهِ): واتە: توند دەستیان پێوە بگرن، (العَصْمُ: الإِمْساكُ، والإِعتصَام: الإِستمساك)، (عَصَم) واتە: دەست پێگرتن، بەلاّم (الإِعتصام) واتە: توند دەست پێوەگرتن.

مانای گشتی ئایەتەكان

خوای پەروەردگار بۆ جاری حەوتەم لەم سووڕەتی (النساء)دا، ئیمانداران دەدوێنێ پێشتر باسمان كرد، كە لەم سووڕەتەدا نۆجار خوا ﷻ بانگی ئیماندارانی كردوەو فەرموویەتی: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، وە هەر جارێكیش خوا فەرموبێتی ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، دواندنەكەی فەرمانەو ڕێگرییە، دەفەرموێ: ئەوە بكەن پێویستەو، ئەوە مەكەن قەدەغەیە، لێرەدا دەفەرموێ: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، دوای ئەوەی كۆمەڵێك یاسا لە ئایەتەكانی پێشیدا باسكران، دەربارەی خێزانو ماڵو مافی ئافرەتانو مافی هەتیوانو، چۆنیەتی هەڵسوكەوتی ژنو مێردو چارەسەری كێشەو

گرفتێك كە بۆیان دێتە پێشێو ئەوانە، ئنجا بەگشتی خوا بانگی ئیمانداران دەكاتو دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! ﴿كُونُوا۟ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ﴾، بە دادگەریی هەڵسن، (قَامَ) واتە: پێی هەڵسا، (قَائِم) واتە: پێ هەڵساو، (قَوّامَ) یانی زۆر پێ هەڵساو ﴿كُونُوا۟ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ﴾ واتە: زۆر بە دادگەریی هەڵسن، زۆر دادگەریی بەڕێوەبەرن، نەچن بە نیوەچڵیی دادگەریی بكەن، بە تەواویی دادگەریی بكەن، جا دوایی ڕوونی دەكەینەوە لە مەسەلە گرنگەكاندا كە لێرەدا مەبەست لە هەڵسان بە دادگەریی بەڕێوەبردنی دادگەریی بە تەواویی یانی چی؟ ﴿كُونُوا۟ شُهَدَآءَ لِلَّهِ﴾، وە لەبەر خوا شایەدیی بدەن كاتێك بانگ دەكرێن، یاخود: كە ئاگاداری مەسەلەیەكن، شایەدیی بدەن، جا شایەدیی لەسەردراوەكە، چ زەرەری بێ، چ قازانجی بێ، چ خزم بێ، چ بێگانە، چ گەورە بێ چ، گچكە، چ هەژار بێ، چ دەوڵەمەند، وەك دەفەرموێ: ﴿وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ﴾، با ئەو شایەدییدانە بە زەرەری خۆشتان بێ، ﴿أَوِ ٱلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ﴾، یاخود با ئەو شایەدییدانە بە زەرەری بابو دایكو نزیكترین كەسیشتان بێ، ئەو نزیكە چ خزم بێ، چ دراوسێ بێ، چ ڕەفیق بێ، هەر كەسێك بێ، شایەدییەكت كە لە لایە، شایەدییەكی بە هەق بدە، ﴿إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا﴾، ئەو كەسە كە شایەدییەكەی بۆ دەدرێ، یان شایەدییەكەی لەسەر دەدرێ، واتە: شایەدیی لەبارەوە دراوەكە، بە زەرەری بێ، یان بە قازانجی بێ، دەوڵەمەند بێ، یان هەژار، ﴿فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا﴾، خوا لێیان لە پێشترە، نابێ بڵێی: فلان كەس لەبەرئەوەی هەژارە، با شایەدییەكی بۆ بدەم بە ناهەق، خوا بۆخۆی دەفەرموێ: شایەدیی بە هەق بدە، با زەرەری هەژارەكەش بێ، یان بڵێی لەبەرئەوەی دەوڵەمەندە، با موراعاتی بكەم، شایەدیی دەبێ بە هەق بدرێ ﴿فَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُوا۟﴾، بە دوای ئارەزوو مەكەون، بۆئەوەی لانەدەن

﴿ أَن تَعۡدِلُواْ ﴾ یانی: (كَراهَةَ أَن تَعْدلُوا) ئەگەر دەتانەوێ لانەدەن(١) لە ڕاستەڕێ، بە دوای ئارەزوو مەكەون (الهوى)، واتە: ئارەزوو، سۆزو عاتیفە، كەسێك لەبەرئەوەی خزمایەتیی یان هاوەڵایەتییت لەگەڵی هەیە، بڵێی: با شایەدییەكی بە ناهەقی بۆ بدەم، نەخێر شایەدیی بە هەق بدەن، واتایەكی دیكەی: ﴿ أَن تَعۡدِلُواْ ﴾، واتە: (لأن تعدلوا) ئەگەر دەتانەوێ دادگەربن(٢) بە دوای ئارەزوو مەكەون، بۆئەوەی شایەدیی بە هەق بدەن ﴿ وَإِن تَلۡوُۥٓاْ أَوۡ تُعۡرِضُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴾، وە ئەگەر بیگۆڕن (شایەدییەكە) واتە: لای بدەن، یاخود پشتگوێی بخەن‌و هەر شایەدیی نەدەن، بێگومان خوا بەوەی كە دەیكەن شارەزایە كەواتە: ڕێك‌و ڕاست شایەدیی بدەن.

ئنجا بۆ جاری دووەم لەم دەرسەمانداو بۆ جاری هەشتەم لەم سووڕەتی (النساء)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ﴿ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ مِن قَبۡلُ ﴾، ئیمان بێنن بە خواو بە پێغەمبەرەكەی ﷺ كە (موحەممەدە) وە بەو كتێبەی كە ناردوویەتە سەر پێغەمبەرەكەی ﷺ كە ئەم قورئانەیە، وە بە هەرچی كتێبێك كە لەوەو پێش ناردوویەتە خوار، لە تەوڕات‌و ئینجیل‌و زەبووڕو صوحوف‌و هەموو كتێبەكانی دیكە، یەكێك بۆی هەیە بڵێ: جا ئیماندار ئەوە ئیمانی هێناوە، ئەدی چۆن خوا دەفەرموێ ئەی ئیماندارینە ئیمان بێنن؟! واتاكەی ئەوەیە كە ئیمانتان هێناوە، بەڵام لە ئیمانەكەتان زیاد بكەن، یاخود ئیمانتان هێناوە، لەسەری بەردەوام بن، یاخود

---

١) (تعدلوا) بەم لێكدانەوەیە لە (عدل: مال) لایدا، وەرگیراوە، نەك (عدل: أقسط) دادگەربوو، بڕوانە: مختار الصحاح، ص: (٣٦٨)، لفظ: ع د ل .

١) واتە: (تعدلوا) بەم لێكدانەوەیە بە مانای (تقسطوا) هاتووە، بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

ئیمانێکی بە کورتییتان هێناوە، بە درێژیی ئیمان بێنن، یاخود ئیمانێکی کەمتان هێناوە ئیمانی خۆتان کامڵ بکەن، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَكۡفُرۡ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴾، وە هەر کەسێك بە خوا بێبڕوا بێو بە فریشتەکانیو بە کتێبەکانیو بە پێغەمبەرەکانیو بە ڕۆژی دوایی ﴿ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴾، بە هەرکام لەو پێنج پایانە بێبڕوا بێ، ئەوە بە گومڕاییەکی دوور گومڕا بووەو، زۆر لە ڕاستە ڕێ دوورکەوتۆتەوەو بە زەحمەت دێتەوە سەر ڕێ، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرٗا لَّمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ سَبِيلَۢا ﴾، بێگومان ئەوانەی ئیمانیان هێناوە، دوایی کافر بوونەتەوە، دوایی ئیمانیان هێناوەتەوە، دوایی کافر بوونەتەوە، دوایی لە کوفر زیادیان کردوە، ئا ئەوانە ناگونجێ خوا لێیان ببووری، وە ناگونجێ هیچ ڕێیەکیشیان پێشان بدا، لێرەدا ئەوە یانی چی؟ ئایا مانای وایە ئەگەر تۆبەش بکەن خوا لێیان نابووری؟ نا، چونکە لێرەدا باسی تۆبەکردنی نەکردوە، دەفەرموێ: ئیمانیان هێناوە، دوایی کافر بوونەتەوە، دوایی ئیمانیان هێناوە، دوایی کافر بوونەتەوە، دوایی لە جیاتی ئیمانی بێننەوە، یان تۆبە بکەن، لە کوفر زیادیان کردوەو، بەردەوام هەر لە کوفر زیاد دەکەن، ئا ئەوانە ناگونجێ خوا لێیان ببورێ، چونکە ناگەڕێنەوە، واتە: لەبەر بەردەوامبوونیان لەسەر کوفر خوا لێیان نابووری، نەك تۆبە بکەنو خوا تۆبەیان لێ وەرنەگرێ، خوا تۆبەی هەموو کەس وەردەگرێ.

ئنجا خوا دێتە سەر باسی مونافیقەکانو دەفەرموێ: ﴿ بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾، مژدە بدە بە مونافیقەکان کە سزاو ئازارێکی بەئێشیان بۆ دانراوە، دیارە پێشتر پێناسەی مونافیقمان کرد، (منافق) واتە: دوو ڕوو، دەغەڵ، ڕووێکی پیشانی کافران دەداتو دەڵێ لەگەڵ ئێوەم، ڕووێکی دیکەش

Youtube/AliBapir1
FM Media/AmeerOffice

پێشانی مسوڵمانان دەداتو دەڵێ لەگەڵ ئێوەم، لەگەڵ هیچیشیان ڕاست ناكات، جا دەفەرموێ: ئەوانە موژدەیان پێ بدە كە ئازارێكی بەئێشیان بۆ دانراوە، دوایی پێناسەیان دەكاتو دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلْكَٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾، لێرەدا تەنیا بە چەند هەڵوێستێكیان پێناسەیان دەكات، ئەگەرنا مونافیقەكان هەڵوێستو سیفەتی خراپیان زۆرن، زیاتر لە سەد (١٠٠) سیفەتیان لە قورئاندا باسكراوە، وەك من لە كتێبی (الإسلام كما يتجلّى في كتاب اللَّهِ)دا ڕوونم كردۆتەوە⁽¹⁾، بەڵام لێرەدا چەند هەڵوێستێكی زەقیان دەخاتە ڕوو، دەفەرموێ: ئەوانەی كافرەكان لە جیاتی ئیمانداران بە دۆست دەگرنو، بە پشتیوانی خۆیانیان دەزاننو، كەینو بەینیان لەگەڵیاندا هەیەو پشتیان پێ دەبەستن ﴿ أَيَبْتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلْعِزَّةَ ﴾، ئایا عیززەتو باڵادەستیی لە لای كافرەكان دا وا دەكەنو، پێیانوایە بە هۆی ئەو دۆستایەتییەی كافرەكانەوە، عیززەتو باڵادەستییان پێ دەبڕێ؟ ﴿ فَإِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴾، بێگومان باڵادەستییو عیززەتو هێز، هەمووی لە لای خوایە، ﴿ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي ٱلْكِتَٰبِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا۟ مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِۦٓ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْكَٰفِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴾، ئنجا خوای پەنهانزان دوای ئەوەی زەقترین سیفەتی مونافیقەكانی خستە ڕوو، كە بریتیە لەوەی لە جیاتی ئیمانداران، كەینو بەینیان لەگەڵ ئەهڵی كوفردا هەیەو ئەهلی كوفریان خۆشدەوێو، ئەوان بە دۆست دەگرنو ئەوان بە پشتیوانی خۆیان دەزانن، ئنجا خوای پەروەردگار بۆمان ڕوون دەكاتەوە كە چۆن مامەڵە لەگەڵ مونافیقەكانداو لەگەڵ ئەهلی كوفرو نیفاقدا بكەین؟ دەفەرموێ:

---

[1] لە بەرگی هەشتەمی ئەو كتێبەدا، سەدو حەوت (١٠٧) سیفەتی مونافیقانم لە قورئان هەڵهێنجاون .

Youtube/AliBapir
FM/AliBapir
Media Ameer Office

بێگومان ئێوە لە کتێبدا بۆتان نێردراوەتە خوار (واتە: لە سوورەتی (الأنعام)دا کە دوایی ئایەتەکە دێنین) کە هەرکاتێك ئایەتەکانی خواتان بیست کوفریان پێ دەکرا، یان گاڵتەیان پێدەکرا، لەگەڵیان دامەنیشن، واتە: لەو کۆڕو مەجلیسەدا کە تێیدا گاڵتە بە ئایەتەکانی خوا دەکرێ، وە کوفریان پێ دەکرێ، دامەنیشن، هەتاکو ئەو کۆڕو مەجلیسە دێنە نێو باس‌و خواسێکی دیکەوە، ئەگەرنا لەوێ دابنیشن‌و گوێ تەپ بکەن، یاخود پێبکەنن بەدەمیانەوە ﴿إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ﴾، ئەوە ئێوەش وەك وانن، واتە: لە گوناح‌و حوکمدا حوکمی ئەوانتان هەیە، ئەگەر بۆت پەرچ نادرێتەوە، دەتوانی هەڵسی‌و ئەو مەجلیسە بەجێبهێڵی، بەڵام لەوێ دابنیشی‌و بەدەمیانەوە پێبکەنی، یان بێدەنگ بی، ئەوە حوکمی وانت هەیە، بێگومان خوا کۆکەرەوەی مونافیقەکان‌و کافرەکانە بەتێکڕایی لە دۆزەخدا، هەموویان پێکەوە خڕدەکاتەوە کەواتە: ئێوە لە خۆتان وریابن، حوکمی ئەوانتان نەبێ، ئەگەرنا ئێوەش لەگەڵ وان لە دۆزەخدا کۆدەبنەوە، وەك چۆن لەو کۆڕو مەجلیسەدا کوفر بە ئایەتی خوا کراو، گاڵتە بە ئایەتەکانی خوا کراو، ئێوەش بەشداربوون، لە کۆڕو مەجلیسی دۆزوخیش لەگەڵیاندا بەشدار دەبن، ئنجا خوای دادگەر زیاتر هەڵوێستی مونافیقەکان ڕوون دەکاتەوەو دەفەرموێ: ﴿ٱلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ ٱللَّهِ قَالُوٓاْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَـٰفِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوٓاْ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۚ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۗ وَلَن يَجْعَلَ ٱللَّهُ لِلْكَـٰفِرِينَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا﴾، مونافیقەکان ئەوانەن کە لێتان لە بۆسەی چاوەڕوانییدان، لێتان دەخەفتێن، ئەگەر لەلایەن خواوە سەرکەوتنێکتان هەبوو، پێتان دەڵێن: ئەدی ئێمەش لەگەڵ ئێوە نەبووین؟ واتە: ئێمەش دەبێ پشك‌و بەشمان هەبێ، وە ئەگەر کافرەکان پشك‌و بەشێکیان پێبڕاو، دەستکەوتێکیان

هەبوو، واتە: ئەگەر بای مسوڵمانان بوو، منەت لەسەر مسوڵمانان دەکەن‌و دەڵێن: ئێمەش لەگەڵ ئێوە بووین، بەڵام ئەگەر بای کافران بووو کافران سەرکەوتنێکیان بەدەست هێنابوو، منەت لەسەر وان دەکەن‌و دەڵێن: ئەدی کوا پشك‌و بەشی ئێمە؟! ﴿ أَلَمۡ نَسۡتَحۡوِذۡ عَلَيۡكُمۡ وَنَمۡنَعۡكُم مِّنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾، ئایا ئێمە بەسەر ئێوەدا زاڵ نەبووین؟ وە نەبووینە ڕێگری ئیمانداران کە زەفەر بە ئێوە بەرن؟ واتە: ئێمە بووینە پەرچ‌و ڕێگر کە ئیمانداران نەتوانن بە ئێوە بوێرن، کەواتە: پشك‌و بەشی خۆمانمان دەوێ، ﴿ فَٱللَّهُ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ ﴾، بێگومان خوا لە ڕۆژی دواییدا دادوەرییتان لە نێوان دەکات، ﴿ وَلَن يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لِلۡكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ سَبِيلًا ﴾، وە خوا هیچ ڕێگە نادات کافران دەسەڵاتیان بەسەر ئیمانداراندا هەبێ، یاخود بەڵگەیان لەسەریان هەبێ.

پاشان خوای بەرز کۆمەڵێك سیفەتی دیکەی مونافیقەکان دەخاتە ڕوو بۆ ئەوەی مسوڵمانان باشیان بناسن، جا بۆ زانیارییتان: خوای زاناو کاربەجێ جگە لەوەی سووڕەتێکی تایبەت لە قورئاندا بەناوی سووڕەتی (المنافقون) هەیە، لە گەلێك شوێنانیش باسی مونافیقەکان دەکات‌و هەڵوێستەکانیان‌و کردەوەکانیان دەخاتە ڕوو، تاکو مسوڵمانان بیانناسن، چونکە مونافیقەکان زۆر بە زەرەن‌و لە کافران خراپترن بۆ کۆمەڵگای ئیسلامیی، چونکە وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (دار کرمی لە خۆی نەبێ تەمەنی هەزار ساڵە) یاخود دەڵێن: (تەور لەبەرئەوەی کلکی دارە، بۆیە داری پێ دەبڕێتەوە) لەڕاستیدا مونافیق‌و دەغەڵەکان خۆرگەی نێو کۆمەڵگەی ئیسلامیین، بۆیە خوا زۆر تیشکیان دەخاتە سەر، وە بە مسوڵمانانیان دەناسێنێ، لێرەدا هەر لە درێژەی خستنە ڕووی سیفەتەکانیاندا، دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمۡ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾، بێگومان مونافیقەکان دەیانەوێ خوا فریو بدەن؟ چۆن خوا فریو دەدەن بە خەیاڵی

خۆیان دەڵێن: خۆمان بە مسوڵمان پێشان دەدەینو واش نین، پێیانوایە بەوە خوا فریو دەدەن! بەڵام خوا دەفەرموێ: ﴿ وَهُوَ خَٰدِعُهُمۡ ﴾، خوا هەڵخەڵەتێنەری ئەوانە، کە لێیان دەگەڕێ لە دنیایەدا وەك مسوڵمان مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێ، بەڵام لە قیامەتێ بۆیان دەخاتە ڕوو، کە ئەو ئیمانە ڕووکەشو ڕواڵەتییەی کە هەیانبووە، هیچ نەبوو، وە ئەوە وەك بڵێی جۆرێکە لە کڵاو لەسەرنانو هەڵخەڵەتێنران، ئەوە سیفەتێکیان کە دەیانەوێ خوا فریو بدەن، لە شوێنێکی دیکە دەفەرموێ: ﴿ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ ٩ ﴾البقرة، واتە: دەیانەوێ خواو ئیمانداران فریو بدەن، بەڵام نە خوای زاناو ئاگاداریان بۆ فریو دەدرێ، نە ئیماندارانی بێدارو هۆشیار، وە سیفەتێکی دیکەیان ئەوەیە ﴿ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ ﴾، کە بۆ نوێژی هەڵسان بە تەنبەڵیی هەڵدەستن، چونکە قەناعەتیان پێ نیە، کەسێك قەناعەتی بە شتێك نەبێ بە چالاکییو گورجو گۆڵیی ئەو شتەی بۆ ئەنجام نادرێ، جا نوێژە، قورئان خوێندنە، ڕۆژووگرتنە، جەنگو جیهادە، ماڵ بەخشینە، هەرچی هەیە، کەسێك ئیمانی بە شتێك نەبێ، ئەو شتەی بە قالب سووکییو بە گورجو گۆڵییو بە چالاکییو بە دڵ خۆشیی، بۆ ئەنجام نادرێ ﴿ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ ﴾، سیفەتێکی دیکەیان ئەوەیە کە ڕووپامایی بۆ خەڵکی دەکەن، واتە: شتێك پێشانی خەڵك دەدەن کە نییانە، وا پێشانی خەڵك دەدەن کە زۆر مسوڵمانن، بەڵام وانین، وا پێشانی خەڵك دەدەن کە زۆر دڵسۆزن، بەڵام وانین ﴿ وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، بە کەمییش نەبێ، یادی خوا ناکەن، ئەو بە کەمیی یادی خوا کردنەش، بەشێکە لەو ڕیابازییو ڕووپامایییە کە دەیکەن، ئەگەر لەگەڵ مسوڵمانان بن، وەك چۆن ئەوان باسی خواو پێغەمبەری خوا دەکەن، ئەوانیش باسیان دەکەن، بۆئەوەی کەشف نەبن، ئەگەر نوێژیان کرد،

نوێژێ دەکەن، شتێك هاتە پێشێ ئەوانیش بە ڕواڵەت بەشداریی دەکەن، ئەوە بریتیە لەو کەم یادی خوا کردنە، ئەگەرنا نەك بڵێی کەمێك یادی خوا دەکەن بە قەناعەتەوە، ئەو کەمەش کە دەیکەن قەناعەتیان پێی نیە، بەلاّم ئەو کەم یادی خوا کردنە، بۆ هەڵخەڵەتاندنو فریودانی مسوڵمانانە، دەڵێن: ئێمەش مسوڵمانین، ئێمەش بڕوامان بە خوا هەیەو، بڕوامان بە ئیسلام هەیە، نوێژ دەکەینو ڕۆژوو دەگرین، ئێمەش مسوڵمانین بەڵێ ئێمە ئیسلامیی نینو ناڵێین دەبێ ئیسلام دەستەلاّتی هەبێو ئیسلام حاکم بێو هەموو شتێك بگەڕێنینەوە بۆ ئیسلامو بۆ یاساکانی، بەلاّم ئێمەش مسوڵمانین، ئەوەیە دەڵێ: (شەل نیە بەلاّم پای شکاوە) بڕوای بەوە نیە شەریعەت حاکم بێ، بەلاّم مسوڵمانە! بڕوای بەوە نیە یاساکان هەموویان لە شەریعەت هەڵبهێنجرێن، یاخود هیچ یاسایەك دەرنەکرێ پێچەوانەی شەریعەت بێ، بەلاّم هەر مسوڵمانیشە! بڕوای بەوەنیە کە ئیسلامییەکان خەڵکی باشن، بەلاّم مسوڵمانیشە! بڕوای بەوە نیە کە ئیسلام تاکە بەرنامەی ڕێگای ڕاستی ژیانە، بەلاّم مسوڵمانیشە! جا ئەگەر ئەوە مونافیق نەبێ، چییە؟!! ئەوەیە دەڵێ: (شەل نیە بەلاّم پای شکاوە) کەسێك پای شکاوە مانای وایە لە شەل خراپترە، وە لەڕاستییدا کەسێك بڕوای بەوە نەبێ، کە ئیسلام بەرنامەی ژیان بێو، شەریعەتی خوا سایەو سێبەر بێو، یاساو دەستوورەکانی وڵات بە شێوەیەك دابنرێن کە لەگەڵ نەگۆڕەکانی شەریعەتدا تێکنەگیرێن، کەسێك وانەبێ مسوڵمان نیە، کەواتە: کەسێك ئیددیعای مسوڵمانەتیی کرد، بەو سیفەتانەوە، ئەوە مونافیقەو بۆ ڕیابازییو ڕووپامایییەتی، بەلاّم لە دڵو دەروونی خۆیدا بڕوای بە ئیسلام نیە، کەواتە: ﴿وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا﴾، لێمان تێکنەچێ، مەبەست ئەوە نیە کە کەمێك یادی خوای دەکەن، بەڵکو یانی: بە شێوەیەکی ڕیابازانە باسی خوا دەکەن، لە کاتێکدا کە ئەو باسی خوا کردنە پێویست بێ، بۆئەوەی کە خەڵك بە مرۆڤی باشو مسوڵمانیان لێ حاڵی بێ.

ئنجا سیفەتێکی دیکەیان باس دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ مُّذَبۡذَبِينَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ ﴾، لەو نێوانەدا لەرەلەریانە، شتێك هەڵبواسی بە هەواوە بێو بچێ، ئەو حاڵەتە پێی دەگوترێ: (تَـذَبذُبْ) لەو نێوانەدا، واتە: لە نێوانی مسوڵمانانو کافراندا لەرەلەریانە، وەك دوایی لە مەسەلە گرنگەکاندا باسی دەکەین، کە پێغەمبەر ﷺ وێنەی بۆ مونافیقەکان هێناوەتەوە، بە مەڕێکی سەرلێشێواو کە لە نێوانی دوو ڕانە مەڕ دایەو نازانێ بچێتە لای کامیان مونافیقەکانیش نە بەولادا دەچن نە بەولادا دەچن، واتە: نە بەلای مسوڵماناندا بەتەواویی دەشکێنەوە، کە خۆ بە مسوڵمان پێشان دەدەن، نە ئەوەیە بەلای مسوڵماناندا بە تەواویی خۆیان ساغ بکەنەوەو، نە ئەوەیە بەلای کافرانیشدا خۆیان ساغ بکەنەوە، وەك لە دڵەوە کافرن، ڕواڵەتەکەشیان کوفری تێدا ببینرێو، یەکجاریی ببنە کافرێکی زەقو کافرێکی بینراوو بەرهەست ﴿ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ﴾، وە هەر کەسێك خوا ڕێی لێ تێکبدات، هیچ ڕێیەکت بۆی چنگ ناکەوێ، واتە: هیچ ڕێیەك کە لێی دەربازبێ، ئەوەی خوا ڕێی لێ تێکدا بە کێ هیدایەت دەدرێ؟ جا یەکێك ڕەنگە بڵێ: بۆچی خوا ڕێ لە خەڵکی تێکدەدات؟ چۆن خوا ڕێ لە خەڵکی تێکدەدات؟ چۆن خوا سەر لە خەڵکی دەشێوێنێ؟ بێگومان خوای دادگەر سەر لە کەس ناشێوێنێو لێرەدا مەبەست ئەوەیە، کە هەر کەسێك یاساو بڕیاری خوای لە هەقدا بێتەدی، گومڕا دەبێ، یاساو بڕیاری خواش ئەوەیە کە هەر کەسێك گومڕایی هەڵبژێرێ، خوا لێی دەگەڕێو، هەر کەسێکیش هیدایەت هەڵبژێرێ، خوا لێی گەڕاوە، خوا خەڵکی سەرپشك کردوە، بۆیە کاتێك کەسێك گومڕایی هەڵدەبژێرێ، مانای وایە یاساو بڕیاری خوای بەسەردا چەسپیوە، کە بواری پێبداتو، هەر کەسێکیش هیدایەتی هەڵبژارد، دیارە خوا پێی خۆشەو خۆشیدەوێ، ئەوەی کە بەرەو کوفر دەچێت، دیسان خوا لێی دەگەڕێ، هەڵبەتە خوا پێی ناخۆشە، بەڵام بێگومان بواری پێدەدات، دیارە ئەوەی گرنگە ئەوەیە خوای پەروەردگار

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmerOffice

بە زۆر كەس هیدایەت نادات، وە بە زۆر كەس سەرگەردان ناكات، بۆیە دەفەرموێ: هەر كەسێك خوا ڕێی لێ تێكبدات، واتە: بەپێی بڕیاری خواو بەپێی ئیرادەی خوا، ڕێ لە خۆ تێكبداو، یاسای خوا بیگرێتەوەو بە پێی ئەو یاسایەی خوا سەرگەردان بێ، ئەوە تۆ ناتوانی هیچی بۆ بكەیو، هیچ ڕێیەكت بۆی چنگ ناكەوێ.

پاشان لە جاری سێیەم لەم دەرسەداو، بۆ جاری نۆیەمو كۆتایی لەم سووڕەتەدا، خوای بەرز بانگی ئیمانداران دەكاو دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلْكَٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! كافران لە جیاتی ئیمانداران مەكەن بەدۆست، مەیانكەن بە پشتیوانی خۆتان ﴿ أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُواْ لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴾، ئایا حەز دەكەنو دەتانەوێ كە بەڵگەیەكی ڕوونو ئاشكرای خوا لەسەر خۆتان پەیدابكەن؟ واتە: هەر كەسێك ئەهلی كوفر بكات بە دۆستو پشتیوانی خۆی، ئەوە بەڵگەی خوای هێناوەتەوە سەر خۆی، كە ئەو ئینسانە شایستەی ئەوەیە سزا بدرێو ڕیسوا بكرێ.

ئنجا دێتە سەر باسی سەرەنجامی مونافیقەكانو دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ ﴾، بێگومان مونافیقەكان لە پلەی خوارەوەی ئاگردان، لە ژێری ژێرەوەی ئاگری دۆزەخ دان، ﴿ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾، وە هیچ یارمەتیدەرێكو پشتیوانێكیشت بۆ ئەوان چنگ ناكەوێ، لێرەوە بۆمان دەردەكەوێ كە كوفری نیفاق خراپترین جۆری كوفرە، چونكە خوای دادگەر مونافیقەكان بە شێوەیەك سزا دەدات كە هیچ كافرێك وا سزا نادات، لە بنی جەهەنەمێ دایاندەنێ، مانای وایە كوفرەكەشیان لە هەموو جۆرە كوفرەكان خراپترەو، لە هەموو جۆرە كوفرێك بە زەڕترە، جا ئەوە سزای مونافیقەكانە،

بەڵام ئەدی ئەگەر یەکێك لە مونافیقەکان ویستی بگەڕێتەوە ﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصۡلَحُواْ وَٱعۡتَصَمُواْ بِٱللَّهِ وَأَخۡلَصُواْ دِينَهُمۡ لِلَّهِ﴾، مەگەر ئەوانەی کە دەگەڕێنەوەو، چاکسازیی دەکەنو، توند دەست بە خوا دەگرن، وە دینداریی خۆیان بۆ خوا ساغ دەکەنەوە ﴿فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ﴾، ئا ئەوانە لەگەڵ ئیمانداران دان ﴿وَسَوۡفَ يُؤۡتِ ٱللَّهُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَجۡرًا عَظِيمًا﴾، وە لەمەودوا خوا پاداشتی مەزن دەداتەوە بە ئیمانداران، تەماشا بکەن! خوای بە بەزەیی ڕێی گەڕانەوە بۆ مونافیقەکانیش دەکاتەوە، هەرچەندە هێندە خراپن بە خەیاڵی خۆیان فێڵ لە خوا دەکەن، کەچی خوای لێبوردەو بەخشندە بەزەیی بەوانیش دا دێتەوەو ڕێی بۆ ئەوانیش کردۆتەوە کە بگەڕێنەوە، بەڵام تۆبەی وان ئاسان نیەو چارەسەری دەردی وان ئاسان نیەو، دەردی سادە چارەسەری سادەی دەوێ، بەڵام دەردی ئاوێتە کە لە چەند جۆرە شتێك تێکەڵ بووبێ، چارەسەری ئاوێتەی دەوێ، بۆ وێنە: کابرا حوممەماڵتای بێو، گرانەتای بێو، مەلاریای بێو سێ چوار شتی لێ تێکەڵ بووبن، دەبێ دەرمانو چارەسەرەکەشی ئاوێتە بێو، لە یەك کاتدا دەرمانی گرانەتاو حوممەماڵتاو مەلاریاو ... هتدیش، بەکاربێنێ ئنجا چاك دەبێ، مونافیقەکانیش خوای پەروەردگار چوار مەرجی بۆ داناون بۆ گەڕانەوەیان:

١- بگەڕێنەوە.

٢- چاکسازیی بکەن، کە تا ئێستا خراپەیان کردوە.

٣- دەست بە خوا بگرن، کە تا ئێستا دەستیان بە کافران گرتوە.

٤- دینداریی خۆیان بۆ خوا ساغ بکەنەوە، کە تا ئێستا دیندارییەکی ڕووکەشیو ڕواڵەتییو بەخلتەو خاڵیان کردوە، ئنجا ﴿فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ﴾، ئا ئەوانە کە وایانکرد دەچنە ڕیزی ئیماندارانەوەو

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

حیسابیان لەگەڵ ئیمانداراندا دەبێ ﴿ وَسَوۡفَ يُؤۡتِ ٱللَّهُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَجۡرًا عَظِيمًا ﴾، وە لەمەودواش خوا پاداشتی مەزن دەداتەوە بە ئیمانداران، ئەمە ئاماژەشە بەوەی مونافیقەکان لەگەڵ ئیمانداراندا نین و بە ڕواڵەت لەگەڵیانن، بەڵام لە حەقیقەتداو لە حیسابی خوادا، مونافیق لەگەڵ ئیمانداران نیەو لە ئیمانداران جیایە، تەنیا وەختێك مونافیقان دەچنەوە نێو ئیمانداران، کە واز لە نیفاقەکەیان بێنن، وە ئەو چوار مەرجە لە خۆیاندا بێننە دی، ئەو چوار سیفەتە لە خۆیاندا بەرجەستە بکەن: گەڕانەوە، چاکسازیی، دەست بە خواوەگرتن، ساغ و یەکلابوونەوە.

لە کۆتاییدا خوا دەفەرموێ: ﴿ مَّا يَفۡعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمۡ إِن شَكَرۡتُمۡ وَءَامَنتُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴾، خوا ڕوو لە ئیمانداران دەکات، وە ڕوو لە مونافیقان دەکات، وە ڕوو لە خەڵکی دەکات بەگشتی و دەفەرموێ: خوا چی داوە لە سزادانی ئێوەو چ ئامانجێك وەدی دێنێ، ئەگەر ئێوە ئازار بدات، لە کاتێکدا کە ئێوە سوپاسگوزارو ئیماندار بن، خوا چۆن سزاتان دەدات؟ چ ئیشی بە عەزابی ئێوەیە؟ تۆڵەتان لێ دەکاتەوە، ڕقی لێتان هەڵساوە؟ ڕقی لێ داگرتوون؟ بێگومان ئەو شتانە لە خوای پەروەردگار ناوەشێنەوە، ئەدی بۆچی خوا بەندەکانی سزا دەدات؟ دیارە لەبەر کردەوە خراپەکانی خۆیان، کردەوەکانی خۆیانن کە دەبنە مایەی سزادانیان، نەك خوای بەرزو مەزن ڕقی لێیان بێ، وە بیەوێ تۆڵەیان لێ بسێنێتەوە، بەو واتایە کە وەك چۆن بەشەر بەرانبەر بە یەك بوغزو کینەیان هەیەو تۆڵە لە یەکدی وەردەگرنەوەو، داخی دڵی خۆیان بە یەکدی دەڕێژن، خواش وابێ! بەڵام نەخێر، خوای بێ وێنە زۆر لەوە بەرزترە کە ئاوابێ کەواتە: ئەوە کردەوەکانی خۆتانن واتان لێ دەکەن کە تووشی سزاو جەزرەبە ببن، بۆیە دەفەرموێ: ﴿ مَّا يَفۡعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمۡ إِن شَكَرۡتُمۡ وَءَامَنتُمۡ ﴾، ئەگەر شوکرانە بژێربن و سوپاسگوزارو بە ئەمەك بن، وە ئەهلی

ئیمان بن، خوا چی لە سزادانی ئێوە داوە؟ كەواتە عەكسی شوكرو ئیمان لە خۆتاندا دێننە دی، بۆیە تووشی سزادان دەبن، عەكسی شوكریش كوفرانەو، عەكسی ئیمانیش كوفرە، ئێوە سپڵەن لە بەرانبەر خوادا، وە بێ ئیمانن، وە سپڵەییو بێ ئیمانییە كە سەردەكێشێ بۆئەوەی تووشی سزاو جەزرەبەبن، بەڵام ئەگەر ئەهلی ئیمانو شوكر بن، ئەوە خوا سزاتان ناداتو هیچ ئیشی بە سزای ئێوە نیە ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴾، وە بێگومان خوا سوپاسگوزاری زانایە واتە: هەر كەسێك چاكە بكات، خوا سوپاسی دەكاتو پاداشتی دەداتەوە، وە زاناشە دەزانێ ئەو چاكەیە چۆنە وە ناخی بەندەكانیشی چۆنە، پێش ئەوەی ڕواڵەتیان ببینێ، ناخو دڵو دەروونیان دەبینێ، وەك لەم فەرموودەیەدا هاتوە: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (٧٨١٤)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٦٤٨٩)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ گوتوویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: بێگومان خوا تەماشای ڕەنگو دیمەنو ماڵو سامانتان ناكات، بەڵكو تەماشای دڵو كردەوەكانتان دەكات، تەماشای دڵتان دەكات، كە جەوهەری ئینسان بریتیە لە دڵو دەروونو ڕووحی، وە تەماشای كردەوەكانتان دەكات، كە لەڕاستیدا دڵو دەروونو ڕووحی ئینسانەو ناخی ئینسانە، كە پاڵ بە ئینسانەوە دەنێ، كردەوەكانی ئەنجام بدات، چ چاك چ خراپ.

چەند مەسەلەیەكی گرنگ

مەسەلەی یەكەم: كە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَوِ ٱلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُواْ ۚ وَإِن تَلْوُۥٓاْ أَوْ تُعْرِضُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾، لێرەدا خوا ﷾ دوای ئەوەی بانگی ئیمانداران دەكات دەفەرموێ: زۆر بە دادگەریی هەڵسن، وەشایەدیی بدەن بۆ خوا، ئەگەر لەسەر خۆتان یان لەسەر بابو دایكتان، یاخود لەسەر نزیكانو خزمانیشی بێ، زۆر هەڵسان بە دادگەریی، واتە: وەك تاك تاكتان دادگەربن، كە قسە دەكەن كە حوكم دەدەن، وە لە مامەڵەكردنتاندا دادگەربن، هەتا ئینسان لەگەڵ منداڵەكانی خۆیدا دەبێ دادگەربێ، دیارییەك دەدەی بە كوڕێكت، بیدە بەوانی دیكەش، دەیدەیت بە كچێكت، بیدە بەوانی دیكەش، هەتا لەوەشدا ئینسان دەبێ دادگەربێ، ڕۆژێك پێغەمبەر ﷺ پیاوێكی بینی دیارییەكی دابوو بە یەكێك لە كوڕەكانی فەرمووی: ئایا داوتە بە هەموو كوڕەكانت؟ واتە: دەبێ بیدەی بە هەموویان، ئنجا دادگەری، ئنجا كە خوا دەفەرموێ: ﴿كُونُواْ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ﴾، واتە: تاك تاكتان دادگەربن، وەك كۆمەڵگا دادگەربن، وەك دەوڵەتو دامودەزگایەكانی دەبێ دادگەرانە لەگەڵ هاوڵاتییاندا ڕەفتار بكەن، ئەمە ئەوەی لێ وەردەگیرێ، كە ئێمەی مسوڵمان دەستمان كراوەیە بۆ چەسپاندنی دادگەریو هەر میكانیزمێكو هەر شێوازێكو هەر ڕێبازێك عەقڵی بەشەرو ئەزموونی بەشەر بەدەستی هێنابێ، بۆ چەسپاندنی دادگەریی، ئێمە بۆمان هەیە لێی بەهرەمەند بینو ڕەچاوی بكەین، بۆیە زانایانی ئیسلام بنچینەیەكی شەرعییان داناوە دەڵێن: (أينَمَا وُجِدَ العَدْلُ فَثَمَّ شَرعُ

Youtube/AliBapir
FMMediaAmeerOffice

اللَّه) واتە: دادگەریی لە هەر جێیەك بێ شەریعەتی خوا لەوێ یە، یانی: چۆن دادگەریی بچەسپێ، شەرعی خوا پێی ڕازییە، (إبن القیم الجوزیة) هەندێ قسەی زۆر جوان لەوبارەوە دێنێ، دەڵێ: {فإذا ظهرت أَمَاراتُ العَدْلِ وَأَسْفَر وَجهُهُ بأي طريق كَانَ فَثم شَرع اللّهِ ودينهُ ... قَدْ بَيِّنَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالى بِمَا شَرَّعَهُ مِنْ الطُرُقِ أن مَقْصُودَهُ إقَامَةُ العَدْلِ بَيْنَ عِبَادِهِ وَقِيَامُ النَّاسِ بِالقِسْطِ، فَأَيّ طَرِيقٍ استُخْرِجَ بِهَا العَدْلُ وَالقِسْطُ فَهِيَ مِنَ الدّينِ لَيْسَتْ مُخَالَفَةً لَهُ}[1]، واتە: نیشانەکانی دادگەریی لە هەر شوێنێك دەرکەوتن، وە لە هەر شوێنێك ڕووی دادگەریی دەرکەوتو ئاشکرابوو بە هەر شێوازێك لە شێوازەکان بێ، ئەوە شەرعی خواو دینی خوا لەوێیە ... خوای پاكو بێگەرد بەو ڕێبازانە کە دایناون، لە شەریعەتی خۆیدا ڕوونی کردۆتەوە کە مەبەستو ئامانجی لە ناردنی شەریعەت، بەرپاکردنی دادگەرییە لەنێوان بەندەکانیدا، وە ئەوەیە کە خەڵك بە دادگەریی بەڕێوەبچن، بۆیە هەر ڕێیەك دادگەریی پێ بێتە دی، ئەوە بەشێکە لە دین، وە پێچەوانەی دین نیە.

بۆ وێنە: ئەو هەڵبژاردنانەی ئێستا دەکرێن، ڕێخراوە مەدەنییەکان، سەندیکای ڕۆژنامەنووسان، سەندیکای پزیشکان، سەندیکای یاساناسان ... هتد، یەکێتی مامۆستایان، یەکێتی قوتابیان ... هتد، هەموو توێژەکان با یەکێتیان هەبێو، سەندیکایان هەبێ، بۆ بەرگرییکردنی ئەو ڕێکخراوو دەزگایە لەو توێژە، ئایا ئەوە پێچەوانەی شەرعە؟ نا، مادام عەدل ئاوا بێتەدی، شەریعەتی خوا ئەو میکانیزمو شێوازە بە بەشێك لە خۆی دەزانێ، هەر شێوازو ڕێبازێك خەڵك لێیەوە گەیشتنە دادگەرییو یەکسانییو گەیشتنە ئەوەی کە مافو ئازادیی بۆ هەموو لایەك دابین بکرێ، ئەوە هیچ پێچەوانەی شەریعەتی خوانیە، بەڵکو زۆرباش موافیقی شەریعەتی خوای دادگەرو کاربەجێیە.

---

[1] الطرق الحكمية في السِّياسَة الشَّرْعِيَّة، ص: (٢٣).

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

مەسەلەی دووەم: كە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿إِن يَكُنۡ غَنِيًّا أَوۡ فَقِيرٗا فَٱللَّهُ أَوۡلَىٰ بِهِمَاۖ﴾، ئەگەر ئەو كەسەی شایەدییەكەی لەبارەوە دەدرێ، جا شایەدیی لەسەر بدرێ، یان بۆی بدرێ، چ ناهەقی بێ‌و شایەدیی لەسەر بدرێ، وە چ هەقی بێ‌و شایەدیی بۆ بدرێ، ئەو كەسەی شایەدیی لەبارەوە دەدرێ، دەوڵەمەند بێ، یان هەژار بێ ﴿فَٱللَّهُ أَوۡلَىٰ بِهِمَاۖ﴾، خوا لێیان نزیكترەو لێیان لەپێشترە، ئەمە چی لێ وەردەگیرێ؟ ئەوەی لێ وەردەگیرێ، نابێ هیچ شتێك بكرێتە پاساوی جێبەجێنەكردنی دادگەریی‌و یەكسانیی، فلان كەس كە هەژارە، لە ڕێی دیكەوە هەژاریی‌و ئاتاجییەكەی بۆ چارەسەر بكرێ، نەك ناهەقی بۆ بكەی بە هەق، هەروەها دەوڵەمەند ئەگەر دەوڵەمەندییەكەی بە ناشەرعیی بەدەست هێناوە، لەڕێی دیكەوە سزای بدە، نەك هەقەكەی لێبكەی بە ناهەق، لەبەرئەوەی دەوڵەمەندە، بەڵام ئەگەر هەقی خەڵكی كەوتۆتەلا، لێی وەربگرەوە لە ڕێی دیكەوە، جا لەوبارەوە ئەم فەرموودەیە هەیە ﴿عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ أَفَاءَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ خَيْبَرَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: فَأَقَرَّهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَمَا كَانُوا وَجَعَلَهَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ فَبَعَثَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ رَوَاحَةَ فَخَرَصَهَا عَلَيْهِمْ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ أَنْتُمْ أَبْغَضُ الْخَلْقِ إِلَيَّ قَتَلْتُمْ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَكَذَبْتُمْ عَلَى اللَّهِ وَلَيْسَ يَحْمِلُنِي بُغْضِي إِيَّاكُمْ عَلَى أَنْ أَحِيفَ عَلَيْكُمْ قَدْ خَرَصْتُ عِشْرِينَ أَلْفَ وَسْقٍ مِنْ تَمْرٍ فَإِنْ شِئْتُمْ فَلَكُمْ وَإِنْ أَبَيْتُمْ فَلِي، فَقَالُوا: بِهَذَا قَامَتْ السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ قَدْ أَخَذْنَا فَاخْرُجُوا عَنَّا﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٣٦٧) تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده قوي عَلَى شَرْطِ مُسْلِم، واتە: جابیری كوڕی عەبدوڵڵا خوا لە خۆی‌و بابی ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، دەڵێ: خوای پایە بەرزو مەزن خەیبەری كردە دەستكەوتی پێغەمبەری خوا ﷺ (دوای ئەوە كە قەڵاكانی جوولەكەكان گیران لە خەیبەرو باغو بێستانەكانی كەوتنە دەستی مسوڵمانان)، پێغەمبەری خوا ﷺ جوولەكەكانی لەسەر موڵك‌و سامانەكانی

خۆیان هێشتەوە، وە ئەو زەویو باغی دارخورماو ئەوانەی کردە موڵکێك لەمابەینی خۆیو ئەواندا (فەرمووی: لەسەریان بن سالآنە، ئەوەندەمان خەراج بدەنێ، بەلآم با باغەکان بەدەست خۆتانەوەبن، خۆتان ڕەنێویان بێنن) وە عەبدوڵڵای کوڕی ڕەواحەی نارد بۆی مەزەندە (خَرَص) کردنو قەبلآندی کە چەندیان دەکەوێ، دوایی پێی گوتن: ئەی کۆمەڵی جوولەکان! ئێوە بوغزێنراوترین خەڵکی خوان لەلای من (واتە: لە هەموو کەس زیاتر ڕقم لێتان هەڵدەستێ) چونکە پێغەمبەرانی خواتان کوشتوونو درۆتان بە ناوی خواوە کردوە، بەلآم ڕق هەڵسانم لە ئێوە وام لێ ناکات کە زوڵمتان لێبکەم، ئەوە من سالآنە بیست هەزار (٢٠٠٠٠) ویسق خورمام لەسەر داناون {دیارە ویسق ئەندازەیەکە لە کتێبە فیقهەکاندا بە تەفصیل باسکراوە} ئەگەر پێتان خۆشە باباغەکان بەدەست ئێوە بنو، ئێوە بیست هەزار ویسق بدەن بە ئێمە، ئەگەر پێشتان ناخۆشە با باغەکان بەدەست ئێمەوە بن، ئێمە بیست هەزار ویسقتان دەدەینێ، ئەوانیش گوتیان: ئەرزو ئاسمان ڕاوەستاون بەو دادگەرییە، {تۆ هەرچەندە ڕقت لێمان هەڵدەستێ، بەلآم ئامادە نی زوڵممان لێبکەی، وە ئێمە سەرپشك دەکەی باغەکان بەدەست ئێمەوە بنو ئێمە ئەوە بدەین، بە ئێوە یاخود بەدەست ئێوەوە بنو ئێوە ئەو ئەندازەیە بدەن بە ئێمە} ئەوە ڕازی بووین کە بە دەست ئێمەوەبن، وە سالآنە ئەوەندەتان دەدەینێ ئێوە بڕۆن، (واتە: وڵاتەکەمان بەجێ بێڵنو ئەوە ڕێککەوتین)، کەواتە: نەك فەقیرو دەوڵەمەند، ئەگەر جوولەکەش بن، تۆ چۆن هەقە دەبێ وا ڕەفتار بکەی.

مەسەلەی سێیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُواْ ﴾، بە دوای ئارەزوو مەکەون، بۆئەوەی لانەدەن، ئەوە واتایەکی، واتایەکی دیکەی ئەگەر دەتانەوێ دادگەربن، بە دوای ئارەزوو مەکەون، دیارە مانای یەکەمیان کاتێك دەبێ کە بڵێی: وشەی (تَعدِلوا) بە مانای (تمیلوا: تنحرفوا) {لابدەن}ە، ئەوکاتەش ڕستەکە ئاوای لێدێ: (فَلا تَتَّبعوا الهوى - كَرَاهة -

أن تَعدلِوا) واته: وشەی (كَرَاهَة)ی تێدا تەقدیر دەكەی، واته: ئەگەر دەتانەوێ تووشی لادان نەبن، ئەوە بە دوای ئارەزوو مەكەون، یاخود (تَعدلِوا) بە مانای (تَمِلیوا) {لابدەن} نیەو هەر بەمانای دادگەرییە، واته: ئەگەر دەتانەوێ دادگەربن، بەدوای ئارەزوو مەكەون، واته: ڕستەكە ئاوای لیدێ: (فَلاتَتَّبعوا الهوى - إن أردتُم - أن تَعدلِوا) وە ڕستەی (إن أردتُم)ی تێدا تەقدیر دەكرێ، چونكە (عَدل) هەم بە مانای دادگەریی دێ، هەم بە مانای لادانیش دێ (عَدَلَ) واته: لایدا، وە (عَدَلَ) بە مانای دادگەریی كرد، لێرەدا ئەمە وەردەگیرێ، كە لەڕاستییدا ئەوەی وا لە خەڵكی دەكات لابداو تووشی لادان ببێ لە جادەی دادگەریی، بریتیە لە شوێنكەوتنی ئارەزوو، شوێنكەوتنی هەستو سۆز، وە ئەگەر ئینسان بە حوكمی عەقڵ ڕەفتار بكات، لانادا، لەوبارەشەوە لە ئایەتی ژمارە (٢٦)ی سوورەتی (ص)دا خوای پەروەردگار دەربارەی داوود پێغەمبەر ﷺ كە دەیدوێنێ، دەفەرموێ:

﴿ يَـٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلْنَـٰكَ خَلِيفَةً فِى ٱلْأَرْضِ فَٱحْكُم بَيْنَ ٱلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ ٱلْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌۢ بِمَا نَسُوا۟ يَوْمَ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٦﴾ ﴾، واته: ئەی داوود! ئێمە تۆمان كردۆتە جێنشین لەسەر زەوی، جا لەنێوان خەڵكیدا بە هەق دادوەریی بكە، وە بە دوای ئارەزووو هەستو سۆز مەكەوە، ئەگەرنا لە ڕێی خوا لات دەدا، كەواته: ئەم ئایەتە زۆر بە ڕوونیی ئەوە دەگەیەنێ كە هەموو ئەوانەی لادەدەن لە هەقو دادگەریی بە هۆی ئەوەوەیە كە بە دوای سۆزو هەواو ئارەزوو دەكەون، كابرا خزمیەتی بەلایدا دادەشكێنێ، یان ڕقی لێ هەڵدەستێ، هەقەكەی لێ دەخوا، یان بەهۆی دەمارگیریی مەزهەبییو دەمارگیریی دینییو دەمارگیریی نەتەوەییو، دەمارگیریی خزمایەتیی، هەموو ئەو شتانەن كەوا لە حوكمڕانەكانو لە دادوەرەكان دەكەن تووشی لادانو ترازان ببن، كەواته: هەر كەسێك بیەوێ لانەدا، دەبێ ئاگاداری خۆی بێ بە دوای ئارەزوو

نەكەوێ، بەڵكو چاودێریی خوای پەروەردگار بەسەر خۆیەوە ببینێ، وە ڕاستە شەقامی خوای دادگەر بگرێو بەری نەدا.

مەسەلەی چوارەم: دوای ئەوەی خوا باسی ئەوەی كرد كە ئیمانداران دەبێ زۆرباش دادگەریی بەڕێوەبەرن، وە شایەدییش بە هەق بدەن، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ وَإِن تَلْوُۥٓا۟ أَوْ تُعْرِضُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴾، ئینسان لە شایەدیی داندا دوو حاڵەتی هەن: ئەگەر شایەدیی بە هەق بدات، ئەوە ئەركێكی گرنگی سەرشانی ئەنجامداوە، بەڵام ئەگەر شایەدیی بەهەق نەدا، دوو حاڵەتی لادانی هەن: یان ئەوەتا شایەدییەكە بگۆڕێ وەك فەرموویەتی: ﴿ وَإِن تَلْوُۥٓا۟ ﴾، (لَوى يَلوي) واتە: (حَرَّفَ) (يُحَرِّفُ) ئەگەر شایەدییەكە بەجۆرێك بێو، بە جۆرێكی دیكە شایەدیی بدات، یەكێك هەقی لەسەر ئەوی دیكەیە، تۆ عەكسی بكەیەوە بڵێی: ئەویان هەقی لەسەر وی هەیە، یاخود دوو هەزار دۆلاری لەسەر تۆ بوو، بڵێی نەخێر هەزار بوو، شایەدییەكە بە هەر شێوەیەك لە شێوەكان بگۆڕێ، ﴿ أَوْ تُعْرِضُوا۟ ﴾، یان شایەدییەكە هەر نەدەی، ئاگات لێبێ، بەڵام شایەدیی نەدەی، تاكو ئەوەی كە شایەدییەكەی لەسەر دەدرێو زەرەریەتی لۆمەت نەكات، بێی شایەدییەكە بشاریەوە، جا خوا دەفەرموێ: لە هەردوو حاڵەتەكاندا ﴿ وَإِن تَلْوُۥٓا۟ أَوْ تُعْرِضُوا۟ ﴾، واتە: شایەدییەكە بگۆڕن و بایدەن، یاخود پشتگوێی بخەن و وازی لێ بێنن و شایەدیی نەدەن ﴿ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴾، ئەوە بێگومان خوا بەوەی كە دەیكەن شارەزایە، خوای زاناو شارەزا بە زۆریی سیفەتی شارەزا بۆ شەخصەكان و كردەوەكان بەكاردێنێ، بەڵام سیفەتی زانیاری بۆ شتەكان بەكاردێنێ، ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ ﴾ النساء، واتە: بێگومان خوا بە هەموو شتێك زانایە، بەڵام بۆ شەخصەكان دەفەرموێ:

﴿ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ﴿٢٣٤﴾ ﴾البقرة، (خُبْرة)، واتە: شارەزاییەکی زۆر ورد بە کردەوەو سیفەتو حاڵو باڵی خەڵك، کەواتە: ئەگەر شایەدیی بە هەق بدەن، ئەوە ئەرکێکی شەرعییتان جێبەجێ کردوە، وە ئەگەر شایەدیی بە هەق نەدەن، چ شایەدییەکە بگۆڕن، چ بیشارنەوەو وازی لێبێنن، ئەوە بێگومان خوا بەوەی کە دەیکەن شارەزایە واتە: بەو شایەدیی گۆڕینە، یاخود بەو شایەدیی شاردنەوە، وە سزاتان دەدا لەسەری.

بۆ زانیارییتان مەسەلەی شایەدیی دان لە ئیسلامدا زۆر گرنگیی پێدراوە، لە سووڕەتی (البقرة) لە ئایەتی (الدین)دا خوا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا يَأۡبَ ٱلشُّهَدَآءُ إِذَا مَا دُعُواْ ﴾، واتە: شایەدەکان کاتێك بانگ دەکرێن، با سەرپێچیی نەکەن، شایەدییەکت لە لایە، پێویستە بچی شایەدییەکە بدەی، هەروەها هەر لە سووڕەتی (البقرة)دا لە ئایەتی دوای ئەودا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَكۡتُمُواْ ٱلشَّهَٰدَةَۚ وَمَن يَكۡتُمۡهَا فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٞ قَلۡبُهُۥ ﴾، واتە: شایەدیی مەشارنەوە هەر کەسێك شایەدیی بشارێتەوە، دڵی گوناهبارە، وە لەڕاستییدا ئەگەر بێتو خەڵك پێکەوە ڕاستو ساف بێ، وە کێ زانیارییەکی لەلایە، شایەدییەکی لەلایە، شایەدیی بە هەق بدات، ئەوە خەڵك ماڵی یەکدییان بە ناهەق بۆ ناخورێ، بەڵام جاری وایە لە دێیەکدا بیست (٢٠) کەس دەزانن فلاَن کەس زوڵمی لە فلاَن کەس کردوە، یان هەقێکی فلاَن کەسی لەلایە، بەڵام ناچن شایەدییەکەی بۆ بدەن، کابرا هەقەکەی زایە دەبێ، بۆیە شایەدیی شاردنەوە یاخود گۆڕین، گوناهێکی گەورەیە.

مەسەلەی پێنجەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ مِن قَبۡلُ ﴾، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ئیمان بێنن بە خواو بە پێغەمبەرەکەی، وە

بەو كتێبەی كە ناردوویەتە سەر پێغەمبەرەكەی، وە بەو كتێبانەی كە لەوەوپێش ناردوونی.

وەڵامی پرسیارو ئیشكالێك

یەكێك بۆی هەیە پرسیار بكا بڵێ: باشە خوا ﷿ دەفەرموێ: ئیماندارینە ئیمان بێنن! لە حاڵێكدا كە ئیمانیان هێناوە؟! جا هەندێك لەوانەی بە سەركێڵیی تەماشای قورئان دەكەنو، بە حیساب ڕەخنە لە قورئان دەگرن دەڵێن: قورئان شتی نامەنتیقیی تێدایە، چۆن؟ دەڵێن: ئەوەتا بە ئیمانداران دەڵێ: ئەی ئیماندارینە! ئیمان بێنن، ئنجا ئەگەر ئیمانی نەهێنابێ، بۆ پێی دەڵێ: ئیماندار، وە ئەگەر ئیمانیشی هێناوە، ئەدی چۆن ئیمان بێنێ؟! بەڵام دەڵێین: ئەوە ڕاست نیەو وەڵامەكەی ئەوەیە كە: قورئان زۆر وردەو هەروا بە سەركێڵیی تەماشای قورئان بكەی، تێیناگەی، وەختێ لێی ورد دەبیەوە ئەوجار چاك تێیدەگەی، ئەوە ڕستەیە سێ واتای هەن:

یەكەم: (داوموا علی الإیمان)، واتە: بەردەوام بن لەسەر ئیمان، یانی: ئەی ئیماندارینە! لەسەر ئیمانەكەتان بەردەوام بن، دەنا كەسێك كە ئیمانی بە خواو بە پێغەمبەر ﷺ بە كتێب كە خوا ناردوویەتی نەهێنابێ، بە ئیماندار لەقەڵەم نادرێ، بەڵام كە خوا دەفەرموێ: ئیمان بێنن، واتە: بەردەوام بن لەسەری.

دووەم: (آمِنوا بالتفصیل بعد الإِجمال)، واتە: بە كورتیی ئیمانتان هێناوە، ئنجا بە تەفصیل ئیمان بێنن، خەڵكی عەوام بە زۆریی بە كورتیی ئیمانی هێناوەو، بە كورتیی دەزانێ ئیسلام ڕاستە، بەڵام فەرزە ئینسان هەوڵبدا بە تەفصیلیش ئیمان بێنێ، یەك بە یەك هەوڵبدە حوكمەكانی ئیسلام تێبگەیو قەناعەت بكەی كە هەقن، كە ئەوەش ئیمانی تەفصیلییە، بۆیە زانایان دەڵێن: خەڵكی عەوام ئیمانەكەیان (مُجمَل)ەو زانایان ئیمانەكەیان (مُفَصَّل)ە، خەڵكی عەوام بە كورتیی ئیمان دێنن

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

ئیسلام ڕاستە، بەڵام پێی بڵێ بۆم بسەلمێنە ئەو حوکمە شەرعییە چۆنە؟ دەڵێ: نایزانم، مانای وایە هەر بە کورتیی دەزانێ ئیسلام ڕاستە، بەڵام خوا لێرەدا دەفەرموێ: بە تەفصیلێش ئیمان بێنن، ئیماندار نابێ هەر بە کورتیی بزانێ ئیسلام ڕاستە، بە تەفصیلێ بچۆ نێو شەریعەتەوە.

سێیەم: (آمِنوا الدرجة العليا من الإيمان) واتە: ئیمانتان هێناوە ئیمانێکی بە ڕەهایی، ئیمانێکی سادە، ئیمانێکی پلە خوار، بەڵام هەوڵبدەن پلەی ئیمانەکەتان بەرزبکەنەوە، چونکە ئیمان بەلای کەمەوە سێ پلەی هەن:

١- لای کەمی ئیمان ئەوەیە کە ئینسان بەوە نەبێ ناچێتە بەهەشت، ئەوە پێی دەگوترێ (مُطلَق الإيمان).

٢- پلەیەکی دیکەی ئیمان هەیە، کە ئەگەر ئینسان ئەو ئیمانەی هەبوو، گوناهە گەورەکان ناکات، ئەویش بریتیە لە چی؟ بریتیە لە ئیمانی میانجیی (وَسَط)، یاخود ئیمانی پێویست (واجب)، وەك من لە کتێبی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)⁽¹⁾دا بە تەفصیلێ باسی ئەوەم کردوە، ئیمانی (واجب) ئەوەیە کە ئەگەر ئینسان ئەو ئیمانەی هەبوو، گوناهە گەورەکان ناکات.

٣- پلەیەکی دیکەی ئیمان هەیە کە ئیمانی پەسند (مُستحب)ی پێ دەڵێن، ئیمانی هەڵبژاردە کە ئەوە ئیمانی بەرزترەو هەرکەس ئەو ئیمانەی هەبوو، گوناهە گچکەکانیش ناکات، وە بەپێی توانا سوننەتەکانیش جێبەجێ دەکات، کەواتە: لێرەدا بە هەرکام لەو مانایانە بیگری کە خوا دەفەرموێ: ئەی ئیمانداریینە! ئیمان بێنن، واتە: بەردەوام بن لەسەر ئیمانەکەتان، یاخود ئیمانێکی کورتتان هێناوە، ئیمانەکە تەفصیلێ پێ بدەنو بچنە نێو وردەکارییەکانی شەریعەتەوە، یاخود ئیمانێکی نزمو کەمتان هێناوە، هەوڵبدەن پلەی ئیمانەکەتان بەرز بکەنەوەو تەواو بکەن.

---

١) بڕوانە بەرگی یەکەم، لاپەڕە: (١٤٥- ١٥٣)، (پلەکانی ئیمان – مراتب الإيمان) چاپی یەکەم: ٢٠٠٦ .

مەسەلەی شەشەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَكْفُرْ بِٱللَّهِ وَمَلَـٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَـٰلًۢا بَعِيدًا ﴾، هەر کەسێك بێبڕوابێ بە خواو فریشتەکانیو کتێبەکانیو پێغەمبەرەکانیو بە ڕۆژی دوایی، ئەوە بە گومڕاییەکی دوور گومڕا بووە، لێرەدا جێی سەرەنج ئەوەیە کە خوا ﷻ باسی ئیمان دەکات باسی سێ شتان دەکات: ئیمان بە خواو، بە پێغەمبەری خواو، بەو کتێبەی کە خوا ناردوویەتی ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِن قَبْلُ ﴾، بەڵام لە باسی کوفردا باسی پێنج شتان دەکات: کوفر بە خوا بە فریشتەکانی خواو بە کتێبەکانی خواو بە پێغەمبەرانی خواو، بە ڕۆژی دوایی، ئایا ئەوە حیکمەتەکەی چییە؟ حیکمەتەکەی ئەوەیە کە لێرەدا سیاقەکە باسی پێناسەی کوفرو کافرانە، لەبەرئەوە خوای کاربەجێ باسی کوفرکردنی بە تەفصیلێ کردوە، بەڵام باسی ئیمان هێنانی بە کورتیی کردوە.

مەسەلەی حەوتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ثُمَّ كَفَرُوا۟ ثُمَّ ءَامَنُوا۟ ثُمَّ كَفَرُوا۟ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًۢا ﴾، واتە: بێگومان ئەوانەی کە ئیمانیان هێناوە، دوایی کافر بوون، دوایی ئیمانیان هێناوەتەوە، دوایی کافر بوونەتەوە، دوایی لە کوفر زیادیان کردوە، ئا ئەوانە ناگونجێ خوا لێیان ببووری، یەکێك بۆی هەیە بڵێ: بۆچیو چۆن خوا لێیان نابووری، ئەگەر دوایی ئیمان بێنن، دوای ئەو کوفرە هەرچەندە کوفریشیان زیاد کردبێ؟ وەڵامەکەی ئەوەیە کە: کەسێك کە تۆبە ناکات، خوا لێی نابووری، با پێشێ ئیمانی هێنابێو دوایی کافر بووبێتەوەو، دوایی دووبارە ئیمانی هێنابێتەوە، هەرچەندە دووجار ئیمانی هێناوە، بەڵام مادام خەتمی بە کوفر کردوەو کۆتاییەکەی کوفرە، وە لە کوفرەکەشیدا زیادی

کردوە، وەك دەفەرموێ: ﴿ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرًا ﴾، واتە: هەر بەردەوام بووە لەسەر کوفر، نەك دووبارە بگەڕێتەوە بۆ ئیمان، ئەگەرنا لە حەدیسی پێغەمبەر ﷺدا هاتوە کە ئەگەر ئینسان چەندجار گوناح بکاتو بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، خوا لێی دەبووری، هەڵبەتە ئەوە دووریشە کە ئینسان هێندە کافر بێتەوەو ئیمان بێنێتەوەو کافر بێتەوەو، ئیمان بێنێتەوە، بەڵام بە هەرحاڵ ئەوەی کە لێرەدا دەبینرێ، ئەوەیە کە دەفەرموێ: ﴿ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرًا ﴾، واتە: لەسەر کوفر بەردەوامن، چونکە دوایی باسی ئیمان هێنانەوەیان ناکات، ئەگەرنا ئەگەر ئیمان بێنن، با مرۆڤ لە کوفریش زۆر زیادی کردبێو زۆر ڕۆچووبێ، بەڵام دوایی کە ئیمانی هێنا، خوا لێی دەبووری، بەڵگەمان چییە؟ بەڵگەمان ئەوەیە کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿أَنَّ الإِسْلامَ يَجُبُّ مَا كَانَ قَبْلَهُ مِنْ الذُّنوبِ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٧٨٦١)، وَقَالَ شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط مسلم، واتە: ئیسلام گوناهەکانی پێش خۆی دەسڕێتەوە.

مەسەلەی هەشتەم: خوا دەفەرموێ: ﴿ بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ١٣٨ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾ مژدە بدە بە مونافیقەکان کە ئازارێکی بەئێشیان هەیە، ئەوانەی کە کافران بە دۆست دەگرن لە جیاتی ئیمانداران، پشت بەوان دەبەستنو ئەوانیان خۆشدەوێ.

خۆشەویستان !

لێرەدا ئەگەر تەماشا بکەین خوای پەروەردگار بە زۆر سیفەتی خراپ باسی مونافیقەکان دەکات، من لەو کتێبەی کە لە (زیندانی ئەمریکا)دا نووسیومە: (الإسلام كما يتجلّى في كتاب اللّه)، زیاتر لە سەد (١٠٠) سیفەتی مونافیقەکانم لە قورئاندا هێناوە، مونافیقەکان سیفەتی خراپیان زۆر زۆرە، لە کافران زیاتر سیفەتی خراپیان هەیە، بەڵام زەقترین سیفەتی

موونافیقەکان چییە؟ دوای کوفری پەنهان، زەقترین سیفەتیان و دیارترین سیفەتیان ئەوەیە کە دۆستایەتیی لەگەڵ ئەهلی کوفردا دەکەن، پشت بە ئەهلی کوفر دەبەستن، ئەهلی کوفریان خۆشدەوێ، کەینوبەینیان لەگەڵ ئەهلی کوفردا هەیە، بەڵگەمان چییە؟ تەماشا بکەن لە سووڕەتی (المجادلة) لە ئایەتی (١٤ هەتا ١٩)دا خوای زاناو شارەزا باسی موونافیقەکان دەکاتو ئاوا دەست پێدەکات ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْا۟ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم ...﴾، دوایی دەفەرموێ: ﴿ٱسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ ٱلشَّيْطَٰنُ فَأَنسَىٰهُمْ ذِكْرَ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ حِزْبُ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱلشَّيْطَٰنِ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ⑲﴾، تەماشای ئەوانە ناکەی دۆستایەتیی کۆمەڵێك دەکەن کە خوا لێیان تووڕەیە، ئەوانەی خوا لێیان تووڕەیە کێن؟ جوولەکەکانن، وەك لە حەدیسی پێغەمبەردا هاتوە: ﴿إِنَّ الْمَغْضُوبَ عَلَيْهِمْ: الْيَهُودُ وَالضَّالِّينَ: النَّصَارَى﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٩٤٠٠) وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٣٢٦٣)، واتە: غەزەب لێگیراون جوولەکەکانو گومڕاو سەرگەردانەکان نەصرانییەکانن، وە وشەی (غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم) لە قورئاندا بۆ جوولەکەکان زۆر بەکارهاتوە، ئنجا ئایا بۆچی خوا لە جوولەکەکان تووڕەیە؟ چونکە هەقیان ناسیوەو شوێنی ناکەون، ئەدی بۆچی نەصرانییەکان بە گومڕا ناو دەبات؟ چونکە هەر لە ئەسڵدا هەقیان نەناسیوە، جا خوا دەفەرموێ: تەماشای ئەوانە ناکەی دۆستایەتیی کەسانێك دەکەن کە خوا لێیان تووڕەیە، کە ئەو کەسانەش موونافیقەکانن، بۆچی؟ چونکە دەفەرموێ: ﴿مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ ⑭﴾ المجادلة، واتە: نە لە ئێوەن کە مسوڵمانی بە هەق بن، نە لەوانیشن کە کافری زەق بن، بە ڕواڵەت مسوڵمانی بە لەقەلەقن، یانی: ئەوەنیە کە مسوڵمانەتییەکەیان ڕێکوپێك بێ، بەڵکو مسوڵمانی ڕووکەشنو، ئیمانیان نیە، هەروەها جوولەکەش نین، کافری بە ئاشکراش بن، جا ئەوە لەگەڵ موونافیقەکانیەتی، دەفەرموێ:

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

ئەوانە دۆستایەتیی ئەوانە دەکەن کە خوا غەزەبی لێگرتوون، کە جوولەکەکانن، هەروەها لە سوورەتی (المائدة) لە ئایەتی (٥١، ٥٢)دا کە خوا دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوۡلِيَآءَۘ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَإِنَّهُۥ مِنۡهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝٥١ فَتَرَى ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ يُسَٰرِعُونَ فِيهِمۡ يَقُولُونَ نَخۡشَىٰٓ أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٞۚ فَعَسَى ٱللَّهُ أَن يَأۡتِيَ بِٱلۡفَتۡحِ أَوۡ أَمۡرٖ مِّنۡ عِندِهِۦ فَيُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَآ أَسَرُّواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ نَٰدِمِينَ ۝٥٢﴾، پێشێ باسی جوولەکەو نەصڕانییەکان دەکات، دوایی دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! جوولەکەو نەصڕانییەکان بە دۆست مەگرن، هەندێکیان دۆستی هەندێکیان، هەر کەسێك لە ئێوە دۆستایەتییان بکات، ئەوە لەوانە، بێگومان خوا ڕێنمایی کەسانی ستەمکار ناکات، ئەوانە دەبینی کە دڵیان نەخۆشیی تێدایە (خوای کاربەجێ ئەم تەعبیرەی بەکارهێناوە بۆ مونافیقەکان) خێرایی دەکەن لە دۆستایەتیی جوولەکەو نەصڕانییەکاندا.

دەزانن بۆچی وا بە جەخت لەسەر کردنەوەو بە داکۆکیی لەسەرکردنەوە باسی ئەم مەسەلەیە دەکەم؟ بیکەن بە نیشانە، بیکەن بە پێوەر، هەر کەسێکتان بینی دڵی بە جوولەکان خۆش بوو، دڵی بە نەصڕانییەکان خۆش بوو، دڵی بە ئەهلی کوفر خۆش بوو، دۆستایەتیی لەگەڵ کردن‌و، کەینوبەینی لەگەڵ کردن‌و، پەیمانی لەگەڵ بەستن، بزانن ئەوە پێناسەی ئەهلی نیفاق دەیگرێتەوەو ئەوانە دەغەڵ‌و دوو ڕوون، چونکە بابای مسوڵمان‌و ئیماندار، بەس ئەهلی ئیمانی خۆشدەوێ‌و، بەس پشت بە ئەهلی ئیمان دەبەستێ‌و، بەس دۆستایەتیی ئەهلی ئیمان دەکات، بەڵێ مودارا لەگەڵ ئەهلی کوفر دەکات، بەڵام دۆستایەتییان ناکات، مودارا ئەوەیە لەگەڵیان مەدار دەکات، ڕێزیشیان دەگرێ‌و ڕووشی لەگەڵیان خۆشەو، قسەشی لەگەڵیان خۆشەو،

هەڵسوکەوتیشیان لەگەڵدا دەکات، ئەوە مودارایە، بەڵام لە دڵەوە تەنیا ئەوانەی خۆش دەوێن کە لەگەڵ خواو پێغەمبەری خوا دان، تەنیا ئەوانەی خۆشدەوێن کە بە ئەهلی ئیمانیان دەزانێ، وە تەنیا بە سەرکەوتنی وان دڵخۆشە، وە بە شکستیان دڵناخۆشە، وە تەنیا پشتی وان دەگرێ، بەڵام ڕووی لەگەڵ هەموو کەس خۆشە، پێغەمبەر ﷺ هەر کەسێك چووبێتە لای، موشریك بووبێ، جوولەکە بووبێ، نەصرانیی بووبێ، مسوڵمان بووبێ، کافر بووبێ، ڕووی لەگەڵ هەموو کەس خۆش بووە، لەگەڵ هەموو کەس بەڕێز بووە، لەگەڵ هەموو کەس بە حورمەت بووە، مودارای لەگەڵ هەموو کەس کردووە، بەڵام کێی خۆشویستوە؟ بە تەئکید تەنیا ئیمانداران، وە دوای خوا پشتی بە کێ بەستوە؟

تەنیا بە ئیمانداران، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَسْبُكَ ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ ﴾الأنفال، واتە: ئەی پێغەمبەر! خوات بەسە، وە ئەو ئیماندارانەی کە شوێنت کەوتوون، واتە: لە دوای خوا، پشت بە ئیمانداران ببەستەو پشتت بەوان قایم بێ، ئەو مانایەکی، مانایەی دیکەشی: خوا بۆ تۆش‌و بۆ ئەو ئیماندارانەی شوێنتکەوتوون بەسە.

ئنجا خوای بێ هاوەڵ لە سوورەتی (المائدة)دا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُمْ رَٰكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَن يَتَوَلَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَإِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٥٦﴾ ﴾، واتە: بێگومان دۆستی ئێوەو پشتیوانی ئێوە، تەنیا خوایەو پێغەمبەرەکەیەتی ﷺ، وە ئەوانەن کە ئیمانیان هێناوە، ئەوانەی کە نوێژ بەرپا دەکەن‌و زەکات دەدەن، وە زۆر ڕکووع دەبەن، وە هەر کەسێك دۆستایەتیی خواو پێغەمبەرەکەی‌و ئیمانداران بکات، ئەوانە کۆمەڵی خوان، وە کۆمەڵی خوا زاڵی سەرکەوتوە، کەواتە: زەقترین نیشانەی مونافیقان، بریتییە لە دۆستایەتیی کردن لەگەڵ ئەهلی کوفردا، هەروەك دیارترین نیشانەی ئیمانداران، ئەوەیە

که تەنیا پشت بە ئەهلی ئیمان دەبەستن‌و، تەنیا ئەهلی ئیمانیان خۆشدەوێ، تەنیا لەگەڵ ئەواندا ڕازو نیازو نهێنیی دەگۆڕنەوە.

مەسەلەی نۆیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ أَيَبۡتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴾، کە باسی مونافیقەکان دەکات، دەفەرموێ: دۆستایەتیی لەگەڵ ئەهلی کوفردا دەکەن، دوایی دەفەرموێ: ﴿ أَيَبۡتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴾، جا سُبحان اللّە ئەوەی کە خوا دەفەرموێ هەزارو چوار سەدو ئەوەندە ساڵ پێش ئێستا فەرموویەتی، بەڵام دەڵێی هەر ئێستا هاتۆتە خوارو هەڵمی لێ هەڵدەستێ، دەفەرموێ: ئایا ئەو مونافیق‌و دەغەڵ‌و دڵ نەخۆشانە، کە دۆستایەتیی لەگەڵ جوولەکەو نەصرانییەکان‌و ئەهلی کوفر دەکەن، دەیانەوێ بەهۆی ئەوانەوە عیززەت‌و هێزیان پەیدابێ؟ عیززەت واتە: دەستڕۆیشتوویی‌و دەستەڵات‌و زاڵبوون، ﴿ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴾، بێگومان عیززەت‌و دەستڕۆیشتوویی‌و دەستەڵات‌و باڵادەستیی هەمووی هی خوایە، کەواتە: پاساوی مونافیقەکان بۆ ئەوە کە سەر بە کافران بن‌و دۆستایەتییان بکەن، چییە؟ دەڵێن: بۆئەوەی عیززەتمان پەیدابێ‌و دەستەڵاتمان پەیدابێ، وەك لە سوورەتی (المائدة)دا هاتووە: ﴿ فَتَرَى ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ يُسَٰرِعُونَ فِيهِمۡ يَقُولُونَ نَخۡشَىٰٓ أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٞ ﴾، ئەوانەی دڵیان نەخۆشیی تێدایە دەیانبینی، خێرایی دەکەن لە دۆستایەتیی لەگەڵ ئەهلی کوفردا، دەڵێن: دەترسین بەڵایەکمان تووشبێ، بۆیە: با لەگەڵ ئەهلی کوفردا دۆستایەتییەکمان هەبێ‌و کەینوبەینێکمان هەبێ، نەوەك بەڵایەکمان بەسەربێ، تاکو ئەوانە بۆمان ببنە بەڵاگێڕەوە، ئەوە دەکەنە پاساو بیانوو، بەڵام لەڕاستییدا ئەوەی ئیمانداربێ، عیززەت تەنیا لە خوا دەخوازێ، وە تەنیا پشتی بە خوا قایمە، وەك کوردەواریی خۆشمان دەڵێن: (ڕووبار بتبا،

نەك بە پردی نامەردداا بپەڕیەوە) شۆڕشەکانی کورد چەند جار تووشی ئەوە بوون، هەر لە شێخ مەحموودی حەفیدەوە، هەتا قازی موحەممەدو مەلا مستەفا ڕەحمەتی خوایان لێ بێ، چەند جار کڵاو لەسەری کورد نراوە! جارێك ئینگلیزو، جارێکی دیکە ڕووسو، جارێکی دیکە ئەمریکا، کڵاو لەسەری ئەو میللەتەی ئێمە نراوە، پردی نامەرد بووەو میللەتەکەش بە سەریدا پەڕیوەتەوە، کە گەیشتۆتە نێوەڕاستی ڕووبار، پردەکەی لە بن دەرهێنراوە سەرەو بن کەوتۆتە نێو ڕووبار!! بۆیە پێشینانی خۆمان زۆر جوان دەڵێن: (ڕووبار بتبا، نەك بە پردی نامەردداا بپەڕیەوە) چونکە ئیحتیمالی هەیە ئەگەر بۆخۆت لە ڕووبارەکە بپەڕیەوە، بۆخۆت مەلە بکەی، هەوڵێك بدەی، بەڵام لەسەر پردێك بکەویە خوارێ، زۆر خەتەرە، تەماشا بکەن! شۆڕشەکانی ئێمە هەموویان وابوون، هۆکاری ئەوەش ئەوە بووە، کە بەداخەوە بەداخەوە دەڵێم: ئێمە تەماشای ئەو ئایەتانەمان نەکردوە، جارێك دڵمان بە ئینگلیز خۆش کردوە، جارێك دڵمان بە یەکێتی سۆڤیەتی پێشوو خۆش کردوە، جارێك دڵمان بە ئەمریکا خۆش کردوە، جارێك دڵمان بە جوولەکە خۆش دەکەین، هیچیشیان سوودیان نەبووەو نیە، ئەم دواییەش کە ئەمریکا هات عێراقی گرت، قیادەی عەلمانیی کورد، دڵیان زۆر خۆش بوو، کە من ئەو کاتە هەر زوو گوتم: هێلکەی خۆتان لە سەبەتەی ئەمریکا مەکەن، دوایی بەبێ هێلکە دەمێننەوە، دڵیان خۆش بوو گوتیان: ئەمریکا ڕێککەوتنی ستڕاتیژیی لەگەڵمان هەیە، ئەمریکا ئاوامان بۆ دەکات، کێشەی کەرکووکمان بۆ چارەسەر دەکات، کێشەی ناوچە دابڕێنراوەکانمان بۆ چارەسەر دەکات، دوایش دەرکەوت! نەخێر، ئەمریکا تەنیا دڵسۆزی بەرژەوەندییەکانی خۆی بوو، جا ئەگەر ئێمە ئەو ئایەتانە بکەینە بەرنامەی خۆمانو تەماشایان بکەین، قەت تووشی ئەو هەڵانە نابین، ئەو ئایەتانە پێمان دەفەرموون: جوولەکەو نەصڕانیی یەکانو ئەهلی کوفر بەگشتی بە دۆست مەگرنو پشت بە خوای خۆتان ببەستنو، لەسەر پێی خۆتان بوەستن.

مەسەلەی دەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي ٱلْكِتَـٰبِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ ءَايَـٰتِ ٱللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا۟ مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِۦٓ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَٱلْكَـٰفِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴾، واتە: ئێوە پێشتر لە کتێبدا بۆتان دابەزێنرابوو، کە ئەگەر بیستتان ئایەتەکانی خوا کوفریان پێ دەکراو گاڵتەیان پێ دەکرا، لەگەڵیان دامەنیشن، (واتە: لەگەڵ ئەوانەی کوفر بە ئایەتەکانی خوا دەکەنو گاڵتەیان پێ دەکەن دامەنیشن)، هەتا دەچنە نێو باسو بابەتێکی دیکەوە، ئەگەرنا ئێوەش وەك وانن، واتە: کە لە مەجلیسێك دا دانیشتوویو کوفر بە ئایەت دەکرێ گاڵتە بە ئیسلام دەکرێو گاڵتە بە پێغەمبەری خوا ﷺ دەکرێ، گاڵتە بە قورئان دەکرێ، گاڵتە بە شتێکی ئیسلام دەکرێ، ئەوان پێدەکەنن، تۆش دانیشتوویو لەوێ خۆت مات کردوە، ئەوە تۆش هاوبەشی ئەو گوناهەی، تۆ دوو هەڵوێستت لەپێشن: یان قسەکان بەرپەرچ بدەیەوە، یان کۆڕەکە بەجێ بهێڵی، ئەگەر بەرهەڵستییت بۆ ناکرێ، ڕاکە، ئەمما لەوێ بیو خۆ کڕ بکەی، مانای وایە تەسلیم بووی، مسوڵمانیش بۆی نیە تەسلیمی ناهەق بێ، بەڵێ ئەگەر لەوێ بە بێدەنگی دانیشی، مانای وایە تەسلیمی ئەو ناهەقە بوویو دانت بەو ناهەقییەدا هێناوە، ئەوەش زۆر گوناهە، بۆیە خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ﴾، ئنجا با تەماشا بکەین: مسوڵمانان دەبێ ئەو ئایەتانە جێبەجێ بکەن، بەڵام لە چەند کۆڕو مەجلیسدا کوفر دەکرێو، شتی ناهەقیو ناڕاست دەگوترێو، مسوڵمانانیش لەوێ گوێی خۆیان تەپ دەکەن، بەڵکو هەیە مەلایە لەوێ دانیشتوەو زەق زەق تەماشا دەکات، لەپێش چاوی وی ڕەشبەڵەك دەکەن، قسەی خراپ دەڵێن، شیعر دەڵێن کە بۆنی کوفری لێ دێ، ئەویش گوێی خۆی تەپ کردوە، کەچی خوا دەفەرموێ: ئێوەش وەك وانن، ئەگەر ئەوانەتان بینی کە کوفریان بە ئایەتەکانی خوا دەکردو، گاڵتەیان بە ئایەتەکانی خوا دەکرد، لەگەڵیان دامەنیشن، هەتا

دەچنە نێو باس و بابەتێکی دیکەوە، ئەگەرنا ئێوەش وەك ئەوانن.

ئنجا ئایا کە دەفەرموێ: ﴿ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾ ﴾، لە کوێدا نێردراوەتە خوار؟ لە سوورەتی (الأنعام) ئایەتی ژمارە (٦٨)دا، ئنجا ئایا ئەمە چی لێ وەردەگیرێ؟ ئایەتەکەی سوورەتی (الأنعام) لە مەککە هاتووە ئەمەیان لە مەدینە هاتوە، کەچی خوای بەرز پێکیانەوە پەیوەست دەکاتەوە، کەواتە: ئەم قورئانە هەمووی یەکەو پێکەوە جۆشدراوو پەیوەستە، ئەو ئایەتەی سوورەتی (الأنعام)یش ئەمەیە، دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾ ﴾، واتە: وە ئەگەر ئەوانەتان بینی کە دەڕژانە نێو باسوخواسی ئایەتەکانی ئێمەوە، وە باسی ئایەتەکانی ئێمەیان بە ناهەق دەکرد، پشتیان تێبکەو وازیان لێ بێنە، هەتا باسی شتێکی دیکە دەکەن، وە بەشداریی کۆڕو مەجلیسەکەیان مەکە، وە ئەگەر شەیتان لەبیری بردیەوەو بێئاگا بووی، ئەوان قسەی ناهەقیان دەکردو تۆش خافڵای (دوایی بەبیرت هاتەوە، یان کەسێك خافڵاندووی بە شتێکەوەو قسەیەکی ناهەقیش دەگوترێ) دوایی کە هۆشیار دەبیەوەو دەزانی شتی ناهەق دەگوترێ، لەگەڵ خەڵکی ستەمکاردا دامەنیشە.

شایانی باسیشە ئەو ڕستەیە کە دەفەرموێ: ﴿ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ﴾، کە لە هەردووکیاندا هاتوە لە سوورەتی (الأنعام)یشدا هاتوە، وە لە سوورەتی (النساء)یش داهاتوە، هەتا دەڕژێنە نێو باسێکی دیکە، ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە مسوڵمان بۆی هەیە لە کۆڕو مەجلیسێکدا دابنیشێ، کە

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

كافری تێدان مادام كوفر بە ئایەتەكانی خوا نەكرێو، گاڵتەیان پێ نەكرێ، بۆی هەیە لەگەڵ خەڵكی نامسوڵماندا دابنیشێ.

مەسەلەی یازدەیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ﴾، وەك پێشتریش ئاماژەم پێدا واتە: بێگومان ئێوەش وەك وانن، ئەگەر لەو كۆڕو مەجلیسەدا دابنیشنو بێدەنگ بنو، هەڵوێستتان نەبێو بەجێشی نەهێڵن، جا ئایا بەچی وەك وانیان لێدێ؟! بە چەند شتێك:

١- بە دەمیانەوە پێبكەنن، كە ئەوە زۆر تۆخە.

٢- بێدەنگ بن، بەڵام دیارە بەدەمەوە پێكەنینەكە دەكاتە تەئید كردنو پشتگیریی كردن، دەگونجێ مرۆڤ وەزعەكەی وابێ نەتوانێ هەڵسێ، بەڵام نابێ بەدەمیانەوە پێبكەنێ، بەلای كەمەوە دەبێ خۆی گرژ بكاو هەڵوێستێك پێشانبدا كە پێی ناخۆشە، ئەمما بەدەمەوە پێبكەنێ، یاخود هیچ بەسەر خۆی نەهێنێ، مانای وایە بە دڵیش پێی ناخۆش نیە، ئنجا كە بەدڵ پێی ناخۆش نەبێ، مانای وایە وەك خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ﴾، ئێوەش وەك وانن، كەواتە: یان دەبێ بەرپەرچ بداتەوە، یان دەبێ بڕوا، یان ئەگەر بۆشی بەرپەرچ نەدرایەوە، وە نەشیدەتوانی بڕوا، هەرچەندە زانایان باسی ئەو حاڵەتەیان نەكردوە، بەس دەزانم جاری وایە حاڵەتی واش دێتە پێشێ، ئەوە لەو حاڵەتەدا بەلای كەمەوە، دەبێ خۆی گرژو نارەحەت بكاتو، پێوەی دیاربێ كە پێی ناخۆشەو ئەو شتەی لەلا ڕەفزە.

مەسەلەی دوازدەیەم: كە دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ ٱللَّهِ قَالُوٓا۟ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَٰفِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوٓا۟ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾، ئەوەش سیفەتێكی دیكەی مونافیقەكانە، دەفەرموێ: ئەوانەی كە هەمیشە لێتان لەبۆسەدان، ئەگەر لەلایەن خواوە

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

سەرکەوتنێك هەبوو دەڵێن: ئەدی ئێمەش لەگەڵ ئێوە نەبووین؟! دیارە موونافیقەکان بە ڕواڵەت لەگەڵ مسوڵمانانن، واتە: ئایا ئێمەش لەگەڵتان نین؟ کەواتە: ئێمەش شەریكو برابەشین، وە ئەگەر کافرەکان بەشێکیان هەبوو لە سەرکەوتنداو دەستکەوتێکیان هەبوو، دەڵێن: ئەدی ئێمە بەسەر ئێوەدا زاڵ نەبووین، ئەگەر ویستبامان دەمانتوانی زەبرتان لێ بدەین، وە ئایا ئێمە نەبووینە پەرچو ڕێگر لەبەردەم ئیمانداراندا کە زیان بە ئێوە بگەیەنن، واتە: خزمەتێکمان پێتان کردوە، کەواتە: بەشمان هەیە، سەرنج بدەن! دەیانەوێ لە هەردوولایان بخۆن، جا ئەوە سیفەتی موونافیقەکانە، دەیانەوێ لەوێشو لەوێش بخۆن، کە لەڕاستییدا لە هەردوولایان بێبەش دەبن، بەڵام ئەمە ئەوە دەردەخات، کە موونافیقەکان هەوڵدەدەن لەلای مسوڵمانان خۆیان بە مسوڵمان پێشان بدەن، لەلای کافرەکانیش خۆیان وەك وان پێشان دەدەن، بە مسوڵمانان دەڵێن: کوا بەشمان؟ بە کافرانیش دەڵێن کوا بەشمان؟

جا بەڕێزان !

هەر کەسێکتان بینی، ویستی هەموو کەسێك ڕازی بکات، مسوڵمانانیش ڕازی بکاتو ئەهلی کوفریش ڕازی بکات، چاوەڕوانیی لە مسوڵمانانیش هەبوو، کە ڕێزی بگرنو بەشی بدەن، وە چاوەڕوانیی لە ئەهلی کوفریش هەبوو، وە بە زمانی وتار یان کردار بە ئەهلی کوفریان دەگوت: ئێمەش وەك ئێوەین، ئێمەش لەسەر هەمان بەرنامەینو لەسەر هەمان ڕێبازین، ئەوە بزانن کە ئەوانە موونافیقن.

مەسەلەی سێزدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ فَٱللَّهُ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ وَلَن يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لِلۡكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ سَبِيلًا ﴾، خوا لە ڕۆژی قیامەتدا دادوەرییتان لە نێواندا دەکات، وە خوا ڕێگا نادات کافران ڕێیان هەبێ بەسەر ئیمانداراندا.

لێرەدا توێژەرەوانی قورئان دەربارەی ئەم ڕستەیە: ﴿ وَلَن يَجۡعَلَ ٱللَّهُ

﴿ لِلْكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴾، وە خوا ناهێڵێ کافران ڕێیان بەسەر ئیمانداراندا هەبێ، کەوتوونە مشتومڕەوە، کە ئایا مەبەستی چییە؟

١/ هەندێکیان گوتوویانە: وشەی (سَبِيلًا) لە ڕستەی: ﴿ وَلَن يَجْعَلَ ٱللَّهُ لِلْكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴾دا، مەبەست پێی بەڵگەیە، کەواتە: کافر بەڵگەیان نابێ بەسەر ئیماندارانەوە، نە لە دنیاو نە لە ڕۆژی دوایی دا، بە مەرجێك ئیماندار ئیمانداری بە ڕاستیی بێ، ئەهلی کوفر بەڵگەیان پێ نیە لە بەرانبەر ئیمانداران دا.

٢/ وە هەندێکیان گوتوویانە: وشەی (سَبِيلًا) لە ڕستەی: ﴿ وَلَن يَجْعَلَ ٱللَّهُ لِلْكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴾دا، مەبەست پێی بەڵگە نیە، بەڵکو مەبەست پێی ئەوەیە کە کافر ڕێیان ناچێتە ئیمانداران، کە ئیمانداران بنبڕ بکەنو لە بەینیان ببەنو قەلاچۆیان بکەن.

٣/ هەندێکیشیان گوتوویانە: مەبەست پێی ئەوەیە کە کافر نابێ حوکم بکات بەسەر ئیمانداراندا.

بەڵام ئێمە دەڵێین: ئەوەیان لەم ئایەتە وەرناگیرێ، واتە: ئەوە کە نابێ کافر حوکم بکات بەسەر ئیمانداراندا، بەڵێ ئەسڵ وایە کافر نابێ حوکم بکات بەسەر ئیمانداراندا، بەڵام ئەوە لەم ئایەتە وەرناگیرێ، چونکە خوا دەفەرموێ: ﴿ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ﴾، کەواتە: ئەو ئایەتە مەبەست پێی دوارۆژە، واتە: لە دوارۆژدا خوا دادوەرییتان لەنێواندا دەکات، وە کافر قسەیان نیە بەسەر ئیماندارانەوە، لە دوارۆژداو بەڵگەیان لەسەریان نیە، وە دەشگونجێ مەبەست پێی دنیاش بێ، کە بەڵگەیان نیە لەسەریان لە دنیادا، یاخود مەبەست پێی ئەوەیە کە کافران هەرگیز ناتوانن مسوڵمانان یەکجاریی بەرباد بکەنو قەلاچۆیان بکەنو هیچیان

لێ نەهێڵن، بەڵێ کافران دەتوانن زەبر لە مسوڵمانان بدەن، خاکیان داگیر دەکەن تووشی ئەزیەتیان دەکەن، بەڵام ناتوانن بنبڕیان بکەن، یەکێك بۆی هەیە بڵێ: باشە چ ئیمانداریك کافر بەڵگەی لەسەری نابێو، قسەی بەسەریەوە نابێ؟ وە چ ئیمانداریك کافر زەفەری پێ ناباتت؟ دەڵێین: ئیمانداری تەواو، ئیمانداری شارەزاو تێگەیشتوو لە دینی خۆی، کافر ناتوانێ لە بەرانبەریدا بوەستێ، بەڵام مسوڵمانێك بۆخۆی لە دینەکەی شارەزا نەبێ، لە بەرانبەر کافرێکی زۆرزانو قسەزاندا، زاری دەبێتە تەڵەی تەقیو!! بۆیە نابێ لە حاڵێکی وادا لە ئایەتەکە بکەویە گومان، خوا فەرموویەتی: ئیماندار، یانی: ئیمانداریك لە دینی خۆی تێگەیبێو ئیمانێکی باشی هەبێو شارەزابێ لە قورئانو سوننەت، بڕواداریکی ئاوا کافر بەڵگەی لەسەری نیەو، بە پێچەوانەوە ئەو بەڵگەی لەسەر کافرەکە هەیە، کەواتە: مەبەست پێی ئیمانداری تەواوە، نەك مسوڵمانێکی سادە.

مەسەلەی چواردەیەم: خوای پەروەردگار جارێکی دیکە باسی مونافیقەکان دەکاتو دەفەرموێ: ﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾.

بەڕێزان !

ئەگەر تێبینیتان کردبێ، خوا زۆر باسی مونافیقەکان دەکات، زۆر سیفەتیان لێ هەڵدەدا، چونکە پەنهانن، کافر ئەوە کافرە؛ جوولەکە دەڵێ: جوولەکەم، نەصرانیی دەڵێ: نەصرانییم، بتپەرست دەڵێ: بتپەرستم، بەس مونافیق دەڵێ: مسوڵمانم، لەبەرئەوە خوای زاناو شارەزا، باش تیشکی خستۆتە سەریان سیفەتو هەڵسوکەوتو ڕەفتارەکانی باش خستوونە بەر چرایە، تاکو مسوڵمانان باش بیانناسن و لەدەستو زمانیان تووشی زەرەر نەبن، لێرەدا خوای کاربەجێ چەند سیفەتێکی مونافیقەکان بەیان دەکاتو دەفەرموێ:

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ﴾ بێگومـان مونافیقـەکان (بـە خـەیاڵی خۆیـان) خـوا هەڵدەخەڵـەتێنن ﴿وَهُوَ خَٰدِعُهُمْ﴾، بـەڵام لەڕاسـتییدا خـوا فریـودەری ئەوانە ﴿وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ﴾، وە کاتێك بـۆ نوێـژ هەڵدەسـتن بە تەنبەڵیی هەڵدەستن ﴿يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ﴾، ڕیابازیی دەکەن بـۆ خـەڵك ﴿وَلَا يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾، وە بە کـەمیی نەبـێ یـادی خـوا ناکـەن، ﴿مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ﴾ لەو نێوانەدا لەرەلەریانە، کەواتە: پێنج سیفەتیان لـێ هەڵدەدات.

١/ فریـودان: مونـافیق یـەکێك لـە سیفەتە بنەڕەتییـەکانی ئەوەیـە کـە دەیـەوێ خەڵـك فریـو بـدات، خـواو خەڵـك فریـو بـدات، بـەڵام لەڕاسـتییدا خـوای فریـو دەدا.

٢/ تەنبەڵیی لـە کـاتی هەڵسـاندا بـۆ نوێـژ: چونکـە بـڕوای بـە نوێژەکـە نیـە، بۆیـە کـە دەیکـات بـە تەنبەڵـیی دەیکـات، لەبەرئـەوە دەبـێ وریابیـن، خۆشـمان عیبادەتو طاعـەت بە گورجوگۆڵیی بکەین، چونکـە بـە ئەنـدازەی ئـەوە کـە گورجوگـۆڵی لـە طـاعەتـدا، مانـای وایـە ئیمانـت پێیـەتی، وە بـە پێچەوانەوە: بە ئەندازەی ئەوە کە لـێی تەنبەڵیی و قالب گرانو تەوەزەلـی، مانای وایـە ئیمانـەکەت کـرچوکاڵو لاوازە.

٣/ ڕیـابازیی کردنو ڕووپـامایی کـردن بۆ خەڵك:

٤/ یـادی خوا کـردن بە کەمیـی: ئەو کەمـەش کە باسی دەکەن لەبەرئەوەیـە کـە سـەرنجی مسـوڵمانان ڕاکێشـنو خـۆ بـە مسـوڵمان پێشـان بـدەن، تەنیـا لـەو کاتەدا باسی خوا دەکەن، نەك لە دڵەوە خوایان خۆشـبوێ، بۆیە باسی بکەن!

٥/ لـەرەلەرو ڕاڕایـی، وەك خـوا دەفـەرموێ: ﴿مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ١٤٣﴾، سـیفەتی پێنجـەمی

موونافیقەکان ڕاڕایی‌و لەرانەوەیە، نە ئەوەیە خۆیان بە لای ئەهلی ئیمان دا بشکێننەوە بەتەواویی، نە ئەوەیە خۆیان بە لای ئەهلی کوفردا بشکێننەوەو لەو نێوانەدان، وەك گوتم: دەیانەوێ لە هەردوولایان بخۆن، پێغەمبەر ﷺ دەربارەی موونافیق دەفەرموێ: ﴿مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ الشَّاةِ الْعَائِرَةِ بَيْنَ الْغَنَمَيْنِ تَعِيرُ إِلَى هَذِهِ مَرَّةً وَإِلَى هَذِهِ مَرَّةً، لا تَدْرِي أَيَّهَا تَتْبَعُ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٦٢٩٨)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٩٧٤)، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٥٠٣٧)، واتە: وێنەی موونافیق وەك مەڕێکی سەرگەردان وایە لە نێوانی دوو ڕانەمەڕاندا (مەڕێك، بزنێك) لەنێو دوو مێگەلدا سەری لێ‌دەشێوێ، جارێك دەچێ بۆ لای ئەم، جارێك دەچێ بۆ لای ئەم، نازانێ بەدوای کامیان بکەوێ، موونافیق وایە جارێك دەچێ بۆ لای مسوڵمانان‌و دەیەوێ خۆی بە مسوڵمان لەقەڵەم بدات، وە جارێك دەچێ بۆ لای کافرەکان، قوربان ! لەگەڵ ئێوەین.

مەسەلەی پازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ عَلَيۡكُمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينًا ﴾،واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! کافران لە جیاتی ئیمانداران بە دۆست مەگرن، ئایا دەتانەوێ بەڵگەیەکی ئاشکرای خوا لەسەر خۆتان دابنێن، واتە: خوا بەڵگەی لەسەرتان هەبێ کە مسوڵمان نین، بە هۆی دۆستایەتیی گرتنتانەوە لەگەڵ ئەهلی کوفردا؟!

خوشك‌و برایانی خۆشەویست !

ئەوە مەسەلەیەکی زۆر زۆر گرنگە، بەڵێ بەڕاستیی دۆستایەتیی گرتن‌و خەڵك خۆشویستن لە ئیسلامدا زۆر گرنگی پێدراوە، لێرەدا خوای پەنهانزان بانگی ئیمانداران دەکات، لە هەموو سووڕەتی (النساء)دا نۆ جار خوا بانگی ئیمانداران دەکات بە وشەی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، کە ئەمە یەکێکیانە ئەی

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! کافران بەدۆست مەگرن لەجیاتی ئیمانداران، نەچن شتی وا بکەن، ئەگەر وا بکەن چییە؟ ﴿ أَتُرِيدُونَ أَن تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ عَلَيۡكُمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينًا ﴾، ئایا دەتانەوێ بەڵگەیەکی ئاشکرای خوا لەسەر خۆتان پەیدابکەن، یانی: خوا بەڵگەی لەسەرتان هەبێ کە مسوڵمان نین، بە بەڵگەی ئەوە کە دوژمنانی خواتان بە دۆست گرتووەو دۆستەکانی خواتان ئیهمال کردوە ؟! چەند شتێکی گەورەیە !! ئایا ئەگەر بەم تەرازووە مسوڵمانان هەڵسەنگێنی، دەبێ چەندیان سەلامەت دەربچن؟ هەر مسوڵمانەو خۆی بە مسوڵمان دەزانێ، کەچی تەماشا دەکەی لەگەڵ ئەهلی کوفردایە، یەکێك دڵی بە ئەمریکا خۆشە، یەکێك دڵی بە ڕوسیا خۆشە، یەکێك دڵی بە فەرەنسا خۆشە، یەکێك دڵی بە بەریتانیا خۆشە، یەکێك دڵی بە چین خۆشە، یەکێك دڵی بە جوولەکە خۆشە، یەکێك دڵی بە نەصرانییان خۆشە، کە سەری بخەنو ڕزگاری بکەن !! یاخود مسوڵمانەو دڵی بە حیزبێکی عەلمانیی خۆشە، کە بڕوای بە دینەکەی ئەو نیە، بڕوای بە پێغەمبەرەکەی ئەو نیە، کەسێك عەلمانییەکی تەواو عەیار بێ، نەك عەلمانییەکی تەقلیدیی کە بەدەردی کابرا دەڵێ: بە دوای هەڵڵای مام کوێخا کەوتوە، ئەوەنا، کەسێك بەڕاستیی عەلمانیی بێ، بڕوای بە ئیسلام نیەو ئیسلام بە بەرنامەی ژیان نازانێ، وەك چۆن نەصرانییەت دەڵێ: دین پەیوەندییەکی شەخصیی نێوان ئینسانو خوایە، ئەویش هەر ئەوەندە بۆ ئیسلامو بۆ مسوڵمانان دادەنێ، بەڵام ئەو شەریعەتە فراوانەی کە باسی حەڵاڵو حەڕامو ئەمرو نەهیو، باسی دەوڵەتو باسی دادوەرییو باسی جەنگو جیهادو، باسی چیو چی دەکات، ئەو هەمووی لەلا مەڕفوزەو دەڵێ: دەبێ خەڵك بۆخۆی بەرنامەی ژیانی دابنێ، سیکۆلاریزم ئەوەیە، بەڵام بەپێی ئەم ئایەتە بێ، کەسێك دۆستایەتیی لەسەر بناغەی ئیسلام بۆ ئەهلی ئیسلامو ئیمان ساغ نەکردبێتەوەو، ئەهلی کوفر بە دۆست بگرێ، مانای وایە بەو هەڵوێستەی، خوا بەڵگەی لەسەری دەبێ کە مسوڵمان نیە! بەڵام لێرەدا دەبێ وریابین، دۆستایەتیی

گرتن لەگەڵ ئەهلی کوفردا جیایە لە موداراکردن لەگەڵیان، وە جیایە لە پەیوەندیی کۆمەڵایەتیی‌و پەیوەندیی سیاسیی‌و دراوسێیەتی‌و هەڵسوکەوتی رۆژانە ... هتد، زانایان لەوبارەوە زۆر شتیان گوتووە کاتی خۆیشی لە تەفسیری سوورەتی (آل عمران)دا لە تەفسیری ئەو ئایەتەدا، کە دەفەرموێ: ﴿لَّا يَتَّخِذِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْكَٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ ٱللَّهِ فِى شَىْءٍ إِلَّآ أَن تَتَّقُوا۟ مِنْهُمْ تُقَىٰةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفْسَهُۥ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾﴾، بە تەفصیل باسی ئەو مەسەلەیەمان کردوە لێرەشدا چەند قسەیەکی لەبارەوە دەکەین: سەرەتا قسەیەك لە (حاکم)ەوە، دێنینەوە کە یەکێکە لە زانایانی فەرمووەناس (قالَ الحاكِمُ: وَهِيَ المُوالاةُ فِي الدِينِ وَالنُّصْرَةِ فِيهِ، لا المُخالَقَةُ والإحسان)[1]، واتە: دۆستایەتیی گرتن لەگەڵ ئەهلی کوفردا، بریتیە لەوە کە لەبەر دین ئەوانت خۆشبوێ، وە لەسەر دین‌و بەرنامەکەیان سەریانبخەی، نەك خۆشرەفتاریی چاکەکاریی.

ئینسان دەبێ لەگەڵ هەموو کەس خۆش خولق بێ‌و خۆش رەفتارو زمان شیرین بێ‌و رووی خۆشبێ‌و بەرێز بێ‌و، لەگەڵ کافرو مسوڵماندا، ئەوە جیایە لەوەی کە لەسەر بەرنامەکەیان لەگەڵیان بێ‌و سەریانبخات‌و لەبەر بەرنامەکەیان خۆشیبوێن، جا دینەکەیان، چ بەرنامەیەکی شێوێندراوی لە ئەسڵدا ئاسمانیی بووبێ، وەك نەصرانییەت‌و یەهودییەت، وە چ لە ئەسڵ دا ئینسان دایناب‌ێ، وەك سیکۆلاریزم‌و لیبرالیزم‌و کۆمۆنیزم‌و سۆشیالیزم‌و هەموو ئەو شتە ئیزمدارانەی کە لە رۆژهەڵات‌و رۆژئاواوە هاتوون، هەر کەسێك: کۆمەڵێك، حیزبێکی خۆشبوێ لەبەر بەرنامەکەیان‌و بەرنامەکەشیان پێچەوانەی ئیسلام بێ، ئا ئەوەیە کە خوای دادگەر قەدەغەی کردووە، ئەوەشە کە ئینسان لە بازنەی ئیمان‌و ئیسلام دەباتە دەرێ.

---

[1] محاسن التأویل، ج: (٥)، ص: (٥٣٣).

لێرەدا قسەیەکی دیکەی جوان لە (الزَّمَخْشَرِي)یەوە دەخوازینەوە: (وَقَالَ الزَّمَخْشَرِي: وَعَنْ صَعصَعَةِ بنِ صوحان أنَهُ قَالَ لابْنِ أَخ لَهُ؛ خَالِصِ المُؤمنَ، وَخالِقِ الكَافِرِ والفَاجِرَ، فَإنَّ الفَاجِرَ يَرضَى مِنْكَ بِالخُلُقِ الحَسَنِ)⁽¹⁾، واتە: زەمەخشەریی لە صەعصەعەی کوڕی صووحانەوە ڕەحمەتی خوای لێ بێ نەقلّ دەکات کە بە برازایەکی خۆی گوتوە: لەگەڵ ئیمانداراندا ساغو ڕاست بەو لەدڵەوە خۆشت بوێن، بەڵام لەگەڵ کافرو فاجیردا خۆش خولّق بەو خۆش ڕەفتاربە، {مسوڵمانەکەت لەدڵەوە خۆشبوێ، بەڵام کافرەکە بە ڕواڵەت مامەڵەی لەگەڵ بکەو مودارای لەگەڵدا بکەو لەگەڵی خۆش خولّقو خۆش ڕەفتار بە}، چونکە بابای گوناهبارو خراپەکار، بە ڕەوشتی جوان لە تۆ ڕازی دەبێو لەسەرت پێویست ناکات بڵێ: لە دڵەوە دەبی خۆشتبوێم، چونکە دەسەڵاتی بەسەر دڵتدا نیەو نابێ بە دڵ غەیری ئەهلی ئیمانو غەیری چاکەو چاکەکارانت خۆشبوێ.

بەڵگەیەکی دیکە لەسەر ئەوە کە ئینسان دەگونجێ سیفەتی چاکی لە ئینسانی کافریشدا خۆشبوێ، ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەرە ﷺ، کە پێغەمبەری خوا بە ئەشەججی عەبدی قەیسی فەرموو: ﴿إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ: الْحِلْمُ وَالأَنَاةُ﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (١١٧)، والتِّرمِذيُّ برقم: (٢٠١١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٧٢٠٤) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، واتە: تۆ دوو سیفەتت تێدان خوا خۆشیدەوێن: هێدیی‌و مەندیی، وە ئارامیی‌و پەلە نەکردن، (الْحِلْمُ) واتە: زوو تووڕەنەبوون⁽²⁾، وە (الأَنَاةُ) واتە: پەلە نەکردن⁽³⁾، ئنجا ئایا ئەو کابرایە کەی پێغەمبەری خوا ﷺ وای پێ فەرمووە؟ کاتێك کە هاتبوو مسوڵمان بێ، جارێ مسوڵمان نەبوو بوو، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بۆ دواکەوتی؟ سەرۆکی وەفدی قەومەکەی خۆی بوو، گوتی: بۆیە دواکەوتم، ئەی موحەممەد!

---

١) محاسن التأويل، ج: (٥)، ص: (٥٣٣).

٢) المعجم الوسيط، ص: (١٩٤)، حَلُم: تأَنَّى وَسَكنَ عند غَضَبٍ أو مكروه مع قدرة و قوة.

٣) المعجم الوسيط، ص: (٣١)، تأَنَّى: أنِيَ ويأْني فلاناً: أمْهَلَهُ و ترفَّق به.

Youtube/AliBapir
FM Media/AliBapir Office

پێم جوان نەبوو بە بەرگی سەفەرێوەو بە تۆزو خۆڵو ئارەقەوە بێمە مەجلیسی تۆ، لە ڕێیە لامدا، خۆم شۆردو بەرگەکەم گۆڕیو، خۆم بۆن خۆش کرد، ئنجا هاتمە مەجلیسی تۆوە، دیارە هێشتا مسوڵمان نەبووە، بەڵام نەجیب بووە، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: تۆ دوو سیفەتت تێدان خوا ئەو دوو سیفەتەی خۆشدەوێن: یەکەم هێدیو مەندیو زوو تووڕە نابی، دووەم پەلە ناکەی، لە ڕیوایەتێکدا هاتوە دەڵێ: گوتی: ئایا ئەو دوو سیفەتە بۆخۆم پەیدامکردوون یان خوا تێیدا پەیداکردووم، کە خواو پێغەمبەری خوا خۆشیان دەوێن؟ پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: خوا لە تۆیدا پەیدا کردوون، کەواتە: دەگونجێ ئینسان سیفەتی باشی لە کافریشدا خۆشبوێ، وە دەبێ سیفەتی خراپت لە مسوڵمانیش دا ڕق لێ هەڵبستێ، بەڵام نابێ کافرەکەت خۆشبوێ، سیفەتە چاکەکەیم خۆشدەوێ، حاتەمی طائیی کابرایەکی نەصڕانیی بووە، بەڵام سیفەتی سەخاوەتەکەیمان خۆشدەوێ، وە ئازایەتیی ڕۆستەممان خۆشدەوێ، وە عەدالەتی نۆشیروان - کە پادشایەکی فارس بووە – مان خۆشدەوێ، سیفەتی چاکمان لە هەرسێکدا خۆشدەوێو، سیفەتی خراپیشمان لە هەر کەسێکدا بێ ڕق لێ هەڵدەستێ.

مەسەلەی شازدەیەم: کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِي ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمۡ نَصِيرًا ﴾، بێگومان مونافیقەکان لە پلەی ژێرەوەی ئاگردان، وە هیچ یاریدەرێکت بۆ ئەوان چنگ ناکەوێ، (دَرَك) پێچەوانەی (دَرَج)ە، (دَرَك)، واتە: پلە بەڵام بەرەو خوار، (دَرَج)، واتە: پلە بەڵام بەرەو سەرەوە، (يَصعدُ الدرج) واتە: بەرەو سەرێ دەچێ (يَنزلُ مِنَ الدَرَك) واتە: بەرەو خوارێ دەچێ، جا خوا دەفەرموێ مونافیقەکان لە پلەی خوارەوەی ئاگردان، لە بنی بنەوەن، ئنجا دەفەرموێ: ﴿ وَلَن تَجِدَ لَهُمۡ نَصِيرًا ﴾، کەسیشت چنگ ناکەوێ یارمەتییان بدات، لەبەرچی سزای مونافیقەکان زۆر سەختە؟

یەکەم: لەبەرئەوەی کوفرەکەیان زۆر خەستە.

F/AliBapir.1
YouTube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

دووەم: لەبەرئەوەی دووڕوون، بێ شەخصییەتن.

سێیەم: پاشان زەرەرو زیانیان بۆ مسوڵمانان زیاترە لە كافری ئاشكرا.

مەسەلەی حەڤدەیەم: مەرجەكانی تۆبەی مونافیقان

خوا كە باسی مونافیقەكان دەكات، دەفەرموێ: ﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصۡلَحُواْ وَٱعۡتَصَمُواْ بِٱللَّهِ وَأَخۡلَصُواْ دِينَهُمۡ لِلَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَسَوۡفَ يُؤۡتِ ٱللَّهُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا﴾، جگە لەو مونافیقانەی دەگەڕێنەوەو، چاكسازیی دەكەنو، دەست بە خواوە دەگرن، وە دینداریی خۆیان بۆ خوا ساغ دەكەنەوە، ئەوانە لەگەڵ ئیمانداران دان، وە خوا لەمەوداو پاداشتێكی مەزن دەداتە ئیمانداران، وەك دەبینین خوا سبحانە و تعالی چوار مەرج دادەنێ، بۆ وەرگرتنی تۆبەی مونافیقەكان، مونافیقەكان هەموویان لە پلەی ژێرەوەی ئاگردان، جگە لەوانەی كە ئەم چوار سیفەتەیان تێدان:

١/ دەگەڕێنەوە.

٢/ چاكسازیی دەكەن.

٣/ توند دەست بە خواوە دەگرن.

٤/ وە دینداریی خۆیان بۆ خوا ساغ دەكەنەوە.

لەبەرچی؟ لەبەرئەوەی كە ئەگەر ئینسان نەخۆش كەوتو دەردەكەی سادەبێ، دەرمانەكەشی سادەیە، بەڵام وەختێك دەردەكەی ئاوێتەیە، دەرمانەكەشی دەبێ ئاوێتە بێ، كوفری سادە ئەوەیە مرۆڤ كافرەو تەواو، گەڕانەوەكەشی ئەوەیە كە دێ ئیمان دێنێ، بەڵام مونافیق خۆ نەیگوتوە كافرم، گوتوویەتی مسوڵمانمو درۆی كردوە، لەگەڵ كافرانیش درۆی كردووەو لەگەڵ مسوڵمانانیش درۆی كردوە، وە لەگەڵ خۆیو لەگەڵ خواو لەگەڵ هەمووان درۆ دەكات، لەبەرئەوە دەردەكەی قورسە، بۆیە خوای كاربەجێ

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

چوار مەرجی بۆ داناون: یەکەم دەبێ بابای مونافیق دەست هەڵبگرێ لەو کوفرە خەستە، ئنجا کە هەتا ئێستا خراپەی کردوە، دەبێ لەمەودوا چاکسازیی بکات، پاشان کە هەتا ئێستا پشتی بە غەیری خوا بەستوە، لەمەودوا دەبێ پشت بە خوا ببەستێو توند دەست بە خواوە بگرێو دەست بە دینی خواوە بگرێ، ئنجا کە هەتا ئێستا دینداریيەکەی بە دەغەڵیی بووە، لەمەودوا دەبێ بە خالیصیی بێو دینداریيەکەی بۆ خوا ساغ بکاتەوەو خڵتەو خاڵی پێوە نەمێنێ.

مەسەلەی هەژدەیەمو کۆتایی: کە دەفەرموێ: ﴿ مَّا يَفۡعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمۡ إِن شَكَرۡتُمۡ وَءَامَنتُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴾، واتە: خوا چی داوە لە ئازاردانی ئێوە، ئەگەر شوکرانە بژێربنو ئیمان بێنن، واتە: خوا چ مەدارێك ساز دەکات، ئەگەر بێتو ئێوە سزابدا، بەڵام وەختێك تۆ سپڵەو بێ ئیمان بی، خوا لەسەر سپڵەییو بێ ئیمانییەکەت سزات دەدا، ئەگەرنا وە نەبێ مەدارێکی خۆی بە سزادانی ئێوە ساز بکات، هەروەك هیچ مەدارێکیشی بە طاعەتی ئێمە بۆ ساز نابێ، خۆمانین کە لە چاکەکانمان بەهەرمەندینو خۆشمانین کە لە خراپەکانمان زەرەرمەندین: ﴿ مَّنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَنۡ أَسَآءَ فَعَلَيۡهَا... ﴿٤٦﴾ ﴾ فصلت، واتە: هەر کەسێك چاکەیەك بکات بۆخۆیەتی، وە هەر کەسێکیش خراپەیەك بکات لەسەر خۆیەتی.

(مَكْحُول) کە یەکێکە لە زانایانی تابیعین قسەیەکی جوانی هەیە، دەڵێ: (أَربَعٌ مَنْ كُنَّ فيهِ كُنَّ لَهُ، وَثَلاث مَنْ كُنَّ فيهِ كُنَّ عَلَيْهِ؛ فَالأَربع اللاتي لَهُ: فَالشُّكْرُ وَالإيمَانُ وَالدُّعَاءُ وَالإستِغْفَارُ، قَالَ اللَّهُ تَعَالى: ﴿ مَّا يَفۡعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمۡ إِن شَكَرۡتُمۡ وَءَامَنتُمۡ ﴾، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالى: ﴿ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمۡ وَأَنتَ فِيهِمۡۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمۡ وَهُمۡ يَسۡتَغۡفِرُونَ ﴿٣٣﴾ ﴾ الأنفال،

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

وَقَالَ تَعَالَى: ﴿ قُلْ مَا يَعْبَؤُاْ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ﴿٧٧﴾ ﴾الفرقان، وَأَمَّا الثَّلاث اللاَّتي عَلَيْهِ: فَالْمَكْرُ وَالبَغِيُ وَالنَّكْثُ؛ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ ﴿١٠﴾ ﴾الفتح، وَقَالَ تَعَالى: ﴿ وَلَا يَحِيقُ ٱلْمَكْرُ ٱلسَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِۦ ﴿٤٣﴾ ﴾فاطر، وَقَالَ تَعَالَى: ﴿ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم ﴿٢٣﴾ ﴾يونس)(١)، واتە: چوار سیفەت لە هەر کەسێکدا هەبن، لێیان بەهرەمەندە، سێ سیفەتیش لە هەر کەسێکدا هەبن، لێیان زەرەرمەندە، ئەو چوارەی کە لێیان بەهەرەمەندە: سوپاسکردنە، ئیمانە، پاڕانەوەیە، داوای لێبوردن لە خواکردنە، خوای بەرز دەفەرموێ: ﴿ مَّا يَفْعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَءَامَنتُمْ ﴾، خوا چی لە سزای ئێوە دەکات، ئەگەر سوپاسگوزار بن‌و ئیمان بێنن، کەواتە: شوکرو ئیمان‌و دەبنە هۆی ئەوە کە ئینسان غەزەبی خوای لێ دوور بخرێتەوە، ﴿ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ ﴾، واتە: خوا سزایان نادات تا تۆیان لەنێودابێ، وە خوا سزایان نادات، ئەگەر داوای لێبوردن لە خوا بکەن، ئەگەر ئینسان داوای لێبوردن لە خوا بکات، خوا سزای نادات.

وە خوای بەرز دەفەرموێ: ﴿ قُلْ مَا يَعْبَؤُاْ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ﴿٧٧﴾ ﴾، واتە: بڵێ: پەروەردگارم گرنگییتان پێ نادات، ئەگەر نەپاڕێنەوە، کەواتە: ئەگەر بپاڕێینەوە لە خوا، خوا گرنگییمان پێدەداو بایەخمان پێدەدات، ئەوە ئەو چوارەی کە لێیان بەهرەمەندین، ئەو سێیەش کە لێیان زەرەرمەندین بریتین لە: فێڵ‌و، دەستدرێژیی‌و، پەیمان شکێنیی، خوای بەرز دەفەرموێ: ﴿ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ ﴿١٠﴾ ﴾، هەر کەسێك پەیمان بشکێنێ بە

---

١) بڕوانە: (الجامع لأحكام القرآن، ج: (٥)، ص: (٣٧٣).

Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

زەرەری خۆیەتی، وە خوای بەرز دەفەرموێ: ﴿وَلَا يَحِيقُ ٱلۡمَكۡرُ ٱلسَّيِّئُ إِلَّا بِأَهۡلِهِۦۚ ﴿٤٣﴾﴾، واتە: فێڵی خراپ هەر سەری خاوەنی دەگرێتەوە، کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (هەر کەسێك چاڵ بۆ خەڵك هەڵکەنێ، بۆخۆی تێیدەکەوێ)، وە خوای بەرز دەفەرموێ ﴿إِنَّمَا بَغۡيُكُمۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۖ ﴿٢٣﴾﴾، دەستدرێژیی و زوڵمتان بە زەرەری خۆتان تەواو دەبێ، هیچ زاڵمێك نابینی لە دنیادا مەگەر بەدەگمەن، ئەگەرنا هەر بەو زوڵمەی خۆی فەوتاوە، ﴿إِنَّمَا بَغۡيُكُمۡ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۖ ﴿٢٣﴾﴾، هەر کەسێك دەستدرێژیی بکات بە زەرەری خۆی تەواو دەبێ.

خوا بە کەرەمی خۆی لەو چوار سیفەتە بەرزە بەهرەمەندمان بکاتو، لەو سێ سیفەتە پیسو نەگریسەش بەدوورمان بکات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی بیست و دووەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسە لە پێنچ ئایەت پێكدێ كە ئایەتەكانی (١٤٨ تا ١٥٢)ن، لەم پێنج ئایەتەدا سەرەتا باسی ئەو ڕاستییە كراوە، كە خوا حەز ناكات قسەی خراپ ببیستێ، مەگەر كەسێك ستەمی لێكرابێ، ئەوە بۆی هەیە باسی ستەمدیدەیی خۆی بكات، پاشان باسی ئاشكراكردن‌و پەنهانكردنی چاكەو لێبوردن لە خراپە دەكات، وە دوایی باسی دوو هەڵوێستی پێچەوانە دەكات، لە بەرانبەر پێغەمبەرانی خوادا (علیهم الصلاة والسلام) كە یەكێكیان بریتیە لە جیاوازیی خستنە نێوان خواو پێغەمبەرانەوەو، ئیمان هێنان بە هەندێكیان‌و كوفركردن بە هەندێكیان، ئەوەی دیكەشیان بریتیە لە ئیمان هێنان بە خواو بە پێغەمبەرەكانی (علیهم الصلاة والسلام) بەبێ جیاوازیی، كە دیارە سزای هەڵوێستی یەكەمیان سزایەكی ڕیسواكەرەو، پاداشتی دووەمیشیان پاداشتێكی نەبڕاوەی خوایە.

﴿لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلۡجَهۡرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ إِلَّا مَن ظُلِمَۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ إِن تُبۡدُواْ خَيۡرًا أَوۡ تُخۡفُوهُ أَوۡ تَعۡفُواْ عَن سُوٓءٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوّٗا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيَقُولُونَ نُؤۡمِنُ بِبَعۡضٖ وَنَكۡفُرُ بِبَعۡضٖ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيۡنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ حَقّٗاۚ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ﴿١٥١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَلَمۡ يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ أُوْلَٰٓئِكَ سَوۡفَ يُؤۡتِيهِمۡ أُجُورَهُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿١٥٢﴾﴾.

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((خوا پێی خۆش نیە قسەی خراپ دەنگی پێ بەرز بکرێتەوە، مەگەر کەسێك ستەمی لێکرابێ، (بۆی هەیە باسی ستەمدیدەیی خۆی بکات)، وە خوا بیسەری زانایە ﴿١٤٨﴾ ئەگەر چاکەیەك ئاشکرا بکەن، یان پەنهانی بکەن، یان چاوپۆشیی لە خراپەیەك بکەن، ئەوە بێگومان خوا چاوپۆشییکەری بەتوانایە ﴿١٤٩﴾ بێگومان ئەوانەی بڕوا بە خواو بە پێغەمبەرەکانی ناهێنن، وە دەیانەوێ جیاوازیی بخەنە نێوان خواو پێغەمبەرەکانییەوە، وە دەڵێن: بڕوا بە هەندێکیان دێنین‌و بڕوا بە هەندێکیان ناهێنین، وە دەیانەوێ لەو نێوانەدا ڕێیەك پەیدابکەن ﴿١٥٠﴾ ئا ئەوانە کافری ڕاستەقینەن، وە ئازارێکی ڕیسواکەرمان بۆ کافران ئامادە کردوە ﴿١٥١﴾ وە ئەوانەی بڕوا بە خواو بە پێغەمبەرەکانی دێنن‌و، جیاوازیی ناخەنە نێوان هیچ کامێکیانەوە، (و ئیمان بە هەموویان دێنن) ئا ئەوانە خوا لەمەودوا پاداشتەکانیان دەداتەوە، وە خوا لێبوردەی بە بەزەیی یە ﴿١٥٢﴾)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەكان

(ٱلۡجَهۡرَ) دەڵێ: (الجَهْرُ: يُقَالُ لِظهُورِ الشَّيءِ بِإِفْرَاطِ حَاسَةِ البَصَرِ، أَو حَاسَةِ السَّمْعِ)، (جَهْر) لە زمانی عەرەبیدا هەر شتێکە کە زۆر ئاشکرابێ، چ بە هەستی دیتن ببینرێ، چ بە هەستی بیستن ببیسترێ، بە هەستی دیتن وەك بەنی ئیسرائیل بە پێغەمبەر مووسایان گوت: ﴿أَرِنَا ٱللَّهَ جَهۡرَةً ۝١٥٣﴾ النساء، واتە: خوامان بە ئاشکرا پێشانبدە، وە بەنسبەت هەستی بیستن وەك خوا دەفەرموێ: ﴿سَوَآءٌ مِّنكُم مَّنۡ أَسَرَّ ٱلۡقَوۡلَ وَمَن جَهَرَ بِهِۦ ۝١٠﴾ الرعد، واتە: یەکسانن ئەوەتان کە بە کپیی قسەی کردوە، وە ئەوەتان کە بە دەنگی بەرز قسەی کردوە، بە شێوەیەکی وا کە ببیسترێ، کەواتە: وشەی (جَهْر) هەم بۆ دەنگ، هەم بۆ ڕەنگ بەکاردەهێنرێ، شتێك کە ئاشکراو زەق بێو، ببیسترێ یان ببینرێ.

(عَفُوًّا) دەڵێ (العَفْوُ: هُوَ التَّجَافِي عَنِ الذَّنْبِ، عَفَوتُ عَنْهُ: قَصَدْتُ إِزَالَةَ ذَنبِهِ صَارِفًا عَنْهُ)، (عَفُوٌّ) واتە: لێبوردە، جا (عَفُو) بریتیە لەوە کە ئینسان خۆی لە گوناح بە دوور بگرێ، واتە: کەسێك کە گوناهی کردوە خۆت لە گوناهەکەی دووربگری، بەو مانایەی کە چاوپۆشیی لێ بکەی، دەگوترێ: (عَفَوتُ عَنْهُ: قَصَدْتُ إِزَالَةَ ذَنبِهِ صَارِفًا عَنْهُ)، واتە: ویستم گوناهەکەی لابەرمو چاوپۆشیی لێبکەم، وەك بڵێی گوناهەکەی نەکردبێ وایە.

(حَقًّا) (أَصْلُ الحَقِّ: المُطَابَقَةُ والمُوافَقَة... والحقّ: الواجب واللازم والجدير، وَمِنَ الفِعْلِ وَالقَوْلِ وَالإِعتِقَادِ مَا هُوَ ثَابت وَلَهُ حَقِيقَة)، وشەی (حَقّ) واتە: شتێك لەگەڵ شتێك پێکبێتو لەگەڵی گونجاوبێ، وە لە زمانی عەرەبیدا شتێك پێویست بێ، وە شتێك بە شتێکە وەبنوسێو بەری نەدا، وە

شتێکی شایستە، بە هەموویان دەگوترێ (حَق)، وە لە کردارو لە قسە (حق) بریتیە لە بڕواهێنانێك چەسپاوبێو حەقیقەتێکی هەبێ.

(مُّهِينًا): (مُذِلاً مُستَخِفّاً، وَهَانَ: سَهُلَ، وَأَذَلَّ وأَهَانَ فُلاناً: استَخَفَّ بِهِ) کە دەفەرموێ: ﴿ عَذَابًا مُّهِينًا ﴾، سزاو، ئازارێکی ڕیسواکەر (مُذِلاً)، واتە: سەرشۆڕکەر، زەبوونکەر، وشەی (هَانَ)، واتە: ئاسان بوو، زەلیلو گەردنکەچ بوو، (أَهَانَ فُلاناً)، واتە: گاڵتەی پێکردو سووك تەماشای کرد، کەواتە کە دەفەرموێ: ﴿ عَذَابًا مُّهِينًا ﴾، واتە: سزاو ئازارێکی ڕیسواکەرو زەبوونکەر.

مانای گشتی ئایەتەکان

لەم پێنج ئایەتە موبارەکەدا خوای بەرزو مەزن دوای ئەوەی لە ئایەتەکانی پێشوودا تا ڕاددەیەك پێناسەی ئیمانو کوفرو ئیمانداران‌و کافران‌و مونافیقانی کردو سەرەنجامی هەرکامیانی خستەڕوو، ئاشکراشە کە هەبوونی ئەهلی ئیمان‌و ئەهلی کوفرو ئەهلی نیفاق لە کۆمەڵگایەکدا، دەبێتە هۆی سەرهەڵدانی تێکگیران‌و گرفت‌و کێشەو دەمەقاڵێ، بە هۆی جیاوازیی فیکریی‌و هەڵوێستی سیاسییەوە، بۆیە لەم ئایەتانەدا سەرەتا باسی دەنگ هەڵهێنان بە قسەی خراپ دەکرێ، چ کاتێك نارەواو چ کاتێك ڕەوایە؟ دەفەرموێ: ﴿لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلۡجَهۡرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ إِلَّا مَن ظُلِمَۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا﴾، واتە: خوا حەزناکات قسەی خراپ دەنگی پێ بەرز بکرێتەوەو دەنگی پێ هەڵبهێنرێ، مەگەر کەسێك ستەمی لێکرابێ، وە خوا بیسەری زانایە، بێگومان خوای تاك‌و پاك حەز لە چارەی هیچ جۆرە خراپەیەك ناکات، چ پەنهان بێ، چ ئاشکرا، وەك لە شوێنێکی دیکەدا فەرموویەتی: ﴿وَذَرُواْ ظَٰهِرَ ٱلۡإِثۡمِ وَبَاطِنَهُۥٓ ...﴾ (١٢٠) ﴿الأنعام﴾، واتە: واز لە گوناهی ئاشکراو پەنهان بێنن...

بەڵام بێگومان قسەو کردەوەی خراپ کاتێك ئاشکرا دەکرێ‌و پەردەی خامۆشیی‌و پەنامەکییان پێ دەدڕێنرێ، زەرو زیانیان زیاتر دەبێ‌و ئاشکراکردنی خراپەو گوناه، دەبێتە مایەی تەشەنەکردن‌و پەرەسەندنیان.

بەڵام خوای دادگەرو کاربەجێ یەك حاڵەت لەو حوکمە هەڵداوێرێ‌و جیای دەکاتەوە، کە بریتیە لە حاڵەتی ستەمدیدەیی وەك فەرموویەتی: ﴿إِلَّا مَن ظُلِمَ﴾.

ئنجا خوای بەرزو مەزن باسی هەر دووك سیفەتی بیستن‌و زانینی خۆی دەكات: ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴾، وە خوا بیسەری زانایە، تاكو هۆشداریی بداتە هەموو لایەك كە هەردوو قسەو باس‌و دەنگ‌و سەدایەكیان دەبیستیٚ‌و بە هەموو شتێكیشیان زاناو ئاگادارە.

پاشان خوای كاربەجیٚ ڕایدەگەیەنیٚ كە ئاگاداری خێرو چاكەی ئاشكراو پەنهانەو، خاوەنی ئەوپەڕی لێبوردەیی‌و تواناشە: ﴿ إِن تُبْدُوا۟ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا۟ عَن سُوٓءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴾، واتە: ئەگەر چاكەیەك ئاشكرا بكەن، یان پەنهان، یان ئەگەر لە خراپەیەك ببوورن، ئەوە بێگومان خوا لێبوردەی توانایە.

لەم ئایەتە موبارەكەشەوە زۆر جوان دیارە كە خوای میهرەبان‌و لێبوردە هەموو لایەك هاندەدا بۆ چاكەكاریی‌و ئاشكراو پەنهان‌و، چاوپۆشییكردن‌و لێبوردەیی، دیارە باسكردنی هەندێك لە سیفەتە بەرزو بیٚ وێنەكانی خوا لە كۆتایی زۆرێك لە ئایەتەكاندا، یەكێك لە حیكمەت‌و مەغزایەكانی بریتیە لە سەرنجڕاكێشانی مسوڵمانان بۆ خۆڕازاندنەوەیان بە سیفەتە بەرزەكانی خوا، ئەوانەیان كە لەگەڵ مرۆڤدا دەگونجێن، وەك: زانیاریی، لێبوردە، بەزەیی، حیكمەت ... هتد.

پاشان خوای بەرزو بیٚ هاوتا، باسی هەڵوێستی خاوەن كتێبەكان لە بەرانبەر پێغەمبەرانی خوادا (علیهم الصلاة والسلام)و هەوڵدانیان بۆ جیاوازیی خستنە نێوانیان دەكات‌و دەفەرمویٚ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا۟ بَيْنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا۟ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ حَقًّا ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴾، واتە: بێگومان ئەوانەی بێبڕوان بە

خواو پێغەمبەرەكانیو، دەیانەوێ جیاوازیی بخەنە نێوان خواو پێغەمبەرەكانیو دەڵێن: بڕوا بە هەندێكیان دێنینو بەرانبەر بە هەندێكیان بێبڕوا دەبین، وە دەیانەوێ ڕێیەك لەو بەینەدا بدۆزنەوە. ئا ئەوانە كافری ڕاستەقینەن، وە سزایەكی ڕیسواكەرمان بۆ كافران داناوە.

وەك دواتر لە مەسەلە گرنگەكاندا زیاتر ڕوونی دەكەینەوە، مەبەست لە: ﴿ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ﴾، ئەوەیە كە ئیمان بە هەندێك لە پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصلاة والسلام) دێننو، ئیمان بە هەندێكیان ناهێنن، بە بەڵگەی ئەوە كە ئەم ڕستەیە بەراورد (مقارنة)ی پێكراوە لەگەڵ ڕستەی: ﴿ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَلَمۡ يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ أَحَدٍ مِّنۡهُمۡ ﴾دا، ئاشكراشە "كە ئیمان هێنان بە هەموو پێغەمبەرانی خوا بەبێ جیاوازیی" پێچەوانەی: "ئیمان هێنان بە بەشێك لە پێغەمبەرانی خواو، ئیمان نەهێنان بە بەشێكیانو جیاوازیی خستنە نێوانیان"ەو ڕاست دژی یەكدین.

پێشموایە دەگونجێ بگوترێ: مەبەست بەم ئایەتە موبارەكە كەسانێكە كە لافی خواناسییو بڕوا پێهێنانی لێدەدەن، بەڵام بڕوایان بە پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصلاة والسلام) نیە، كە ئەوكاتە دەبێ بڵێین: مەبەست لە: ﴿ وَلَمۡ يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ أَحَدٍ مِّنۡهُمۡ ﴾، خوا سبحانه وتعالى و پێغەمبەرەكاننی، بەڵام مانای یەكەم ڕاستەڕێ ترو گونجاوتریشە.

هەڵبەتە ئیمان هەبوون بە بەرزو بەرزتر (تفاضل) لە نێوان پێغەمبەرانیش دا، كە بێگومان لە ڕووی پێگەو پایەو پلەوە جیاوازن، جیایە لە ئیمان هەبوون بەوە كە هەموویان پێغەمبەرو ڕەوانەكراوی خوان بێ جیاوازیی، بۆیە ئیمان هەبوون بە پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصلاة والسلام) بێ جیاوازیی، لەگەڵ دانپێداهێنان بە هەبوونی پێگەو پلەو پایەی جیاواز لە نێوانیاندا، ناكۆكو پێكەوە دژنین.

ئنجا لە کۆتاییدا خوای کاربەجێ باسی هەڵوێستی ئیمانداران دەکات لە بەرانبەر پێغەمبەرانی پایە بەرزی خوادا (علیهم الصلاة والسلام)و دەفەرموێ:

﴿ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَلَمۡ يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ أُوْلَٰٓئِكَ سَوۡفَ يُؤۡتِيهِمۡ أُجُورَهُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴾، واتە: وە ئەوانەی بڕوا بە خواو پێغەمبەرانی دێنن‌و جیاوازیی ناخەنە نێوان هیچ کامیانەوە، ئا ئەوانە لەمەودوا پاداشتی خۆیانیان دەداتەوە، وە خوا لێبوردەی میهرەبانە.

شایانی باسیشە خوای کاربەجێ بۆیە کەسانێك کە جیاوازیی دەخەنە نێوان پێغەمبەرانی خواوە، بە ئیمان پێهێنانی هەندێکیان‌و، بێبڕوابوون بە هەندێکیان، بە کافرو بێبڕوا بە خواو سەرجەم پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصلاة والسلام) لە قەڵەمی داون، چونکە هەر کەسێك بڕوای بە یەکێك لە پێغەمبەران نەبێ، مانای وایە بڕوای بە هیچیان نیە، بەتایبەت پێغەمبەری کۆتایی (محمد) ﷺ کە هەموویان مۆژدەیان بە هاتنی داوە بە میللەتەکانیان، هەروەها هەر کەسێکیش بڕوا بە پێغەمبەران‌و ڕەوانەکراوانی خوا نەهێنێ، مانای وایە ئایین‌و بەرنامەو فەرمایشتی خوای ڕەفز کردوەو، بە ڕاستی نەزانیوە، دیارە بابای واش بە بێبڕوا بە خوا دادەنرێ.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلۡجَهۡرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ إِلَّا مَن ظُلِمَ﴾، خوا حەزناکات قسەی خراپ ئاشکرا بکرێ، مەگەر کەسێك ستەمی لێکرابێ، ئەو بۆی هەیە قسەی خراپ بە ئاشکرا بەرانبەر بە کەسێك بکات کە زوڵمی لێکردوە، دیارە ئەم ڕستە قورئانییە ئەوەی لێ وەردەگیرێ، کە قەدەغەیەو حەرامە ئینسان قسەی خراپ بە ئاشکرا بەرانبەر بە هیچ کەس بکات، جا ئەو قسەی خراپەی بە ئاشکرا، دەگونجێ بە شێوەی تووكو دووعابێ، یان زەمو غەیبەت بێ، وە دەگونجێ بە شێوەی بانگەشەی خراپ بێ، وە دەگونجێ بە شێوەی بوختان بۆکردن بێ ..هتد، هەر شێوەیەك لە قسەکردن ببێتە هۆی زیان گەیاندن بە لایەنی بەرانبەر قەدەغەیە، بە ئاشکرا، ئەدی بە پەنهانیی؟! دیارە بە پەنهانییش هەر قەدەغەیە، بەڵام بە زۆریی وایە کە کاتێك کەسێك لە بەرانبەر کەسێکدا هەست بە ستەمدیدەیی دەکات، بە ئاشکرا قسەی لە بەرانبەردا دەکات، جا چ بە شێوەی زەمو غەیبەت بێ، چ دووعای خراپی لێ بکات، وە چ بوختانی پێ بکات.... هتد، وە ئەم ڕستە قورئانییە وەك ئەو ئایەتانەی سوورەتی (الحجرات) وایە، کە خوای دادگەر دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَسۡخَرۡ قَوۡمٞ مِّن قَوۡمٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُونُواْ خَيۡرٗا مِّنۡهُمۡ وَلَا نِسَآءٞ مِّن نِّسَآءٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُنَّ خَيۡرٗا مِّنۡهُنَّۖ وَلَا تَلۡمِزُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ بِئۡسَ ٱلِٱسۡمُ ٱلۡفُسُوقُ بَعۡدَ ٱلۡإِيمَٰنِۚ وَمَن لَّمۡ يَتُبۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿١١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجۡتَنِبُواْ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعۡضَ ٱلظَّنِّ إِثۡمٞۖ وَلَا تَجَسَّسُواْ وَلَا يَغۡتَب بَّعۡضُكُم بَعۡضًاۚ

Youtube/AliBapir
FM/Media/AliBapirOffice

أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ⑫﴾الحجرات، لەم دوو ئایەتەدا خوای پەروەردگار باسی شەش جۆرە گوناح دەکات، سێیان ئاشکراو سێیان پەنهان، سەرەتا باسی سێ گوناهە ئاشکرایە دەکاتو دەفەرموێ: ئەی ئیمانداراینە! با هیچ کۆمەڵێکتان لە پیاوان گاڵتە بە کۆمەڵێکی دیکە لە پیاوان نەکەن، هەروەها بە هیچ کۆمەڵێك لە ئافرەتان گاڵتە بە کۆمەڵێك لە ئافرەتان نەکەن، وە عەیب لە خۆتان مەگرن، (عەیب لە یەکدی گرتن واتە: عەیب لەخۆگرتن، چونکە ئەو برا مسوڵمانە، ئەو خوشکە مسوڵمانە وەك خۆتە، کە عەیبت لەو گرت، لە خۆتت گرتوە) وە ناوونا‌تۆرە لە یەکدی مەبیننەوە، لە دوای ئیمان هێنان خراپترین ناو ناوی فاسقێتییە، (ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە بە هەرکام لەو سێ گوناهە: گاڵتە بە یەکێك بکەی، عەیبی لێ بگری، ناوناتۆرەی لێ بنێی مرۆڤی مسوڵمان فاسق دەبێ)، دوایی دێتە سەر باسی سێ گوناهی دیکەی پەنهانو دەفەرموێ: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! گومانی خراپ بە یەکدی مەبەنو خۆتان لە زۆر گومانان بپارێزن، چونکە هەندێك لە گومانی خراپ گوناهە، وە سیخوڕیی لەسەر یەکدی مەکەن، وە پاشملە بە خراپە باسی یەکدی مەکەن، ئایا یەکێکتان حەز دەکات بە مردوویی گۆشتی برایەکەی بخوات؟ بێگومان پێتان ناخۆشە، وە پارێز لە خوا بکەن، بێگومان خوا زۆر تۆبە وەرگری بە بەزەیی یە.

کەواتە: هەموویان هەر قەدەغەن، ئەو ڕستە قورئانییە کە دەفەرموێ:

﴿لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلْجَهْرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلْقَوْلِ إِلَّا مَن ظُلِمَ﴾، خوا حەزناکات، پێی خۆش نیە قسەی خراپی ئاشکرا ببیستی، مەگەر کەسێك زوڵمی لێکرابێ، مانای وانیە کە خوای پەروەردگار حەز بکات قسەی خراپی پەنهان ببیستێ، نەخێر، چ ئاشکرا، چ پەنهان نابێ ئینسان قسەی خراپ بەرانبەر بە هیچ کەس بکات، بەڵام ئەو حوکمە یەك حاڵەتی لێ

هەڵاوێردراوە ﴿إِلَّا مَن ظُلِمَ﴾، مەگەر کەسێك ستەمی لێکرابێ، ئینسان کە ستەمی لێکرا، بۆی هەیە باسی مەزڵوومیەتی خۆی بکات، کە ئەوە لە مەسەلەی دووەمدا دەخەینە ڕوو.

مەسەلەی دووەم:

بابای ستەملێکراو بۆی هەیە بە خراپ باسی ستەمکارەکەی بکات

خوا ﷾ کە دەفەرموێ: ﴿إِلَّا مَن ظُلِمَ﴾، مەگەر کەسێك ستەمی لێکرابێ، لێرەدا خوای کاربەجێ کەسێك زوڵمی لێکرابێ هەڵیداوێری و جیای دەکاتەوە لە حوکمی ئەوە کە خوا حەزنەکات قسەی خراپ ئاشکرا ببیستێ، بەرانبەر بە کەس، مەگەر کەسێك ستەمی لێکرابێ، ئەو بۆی هەیە قسەی خراپ بکات، قسەکردنی خراپیش چەند جۆرێکە:

جۆری یەکەم: دەگونجێ تووك و دووعای خراپ بێ، ئەگەر بێ دەستەڵات بێ.

جۆری دووەم: دەگونجێ سکاڵای خۆی لەلای دادوەرێك، لەلای دەستەڵاتدارێك بکات، بڵێ: فلان کەس ئاوا زوڵمی لێکردووم، باسی ستەمدیدەیی یەکەی خۆی بکات، یا بەرانبەرەکەی پێشی ناخۆش بێ.

جۆری سێیەم: دەگونجێ باسی بکات بەگشتی، یانی لەنێو کۆڕو مەجلیسدا باسی مەزڵوومیەتی خۆی بکات، ئەگەر کەسێك نەبوو دادی بداتو سکاڵایەکەی ببیستێ.

وە لەوبارەوە ئەم فەرمایشتانەی پێغەمبەری خوا ﷺ هەن، کە من بە نموونە هەندێکیانم هێناون:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّكَ تَبْعَثُنَا فَنَنْزِلُ بِقَوْمٍ فَلاَ يَقْرُونَنَا فَمَا تَرَى؟ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا نَزَلْتُمْ بِقَوْمٍ فَأَمَرُوا لَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ، فَاقْبَلُوا، فَإِنْ

لَـمْ يَفْعَلُـوا، فَخُـذُوا مِـنْهُمْ حَـقَّ الـضَّيْفِ الَّـذِي يَنْبَغِـي لَهُـمْ»﴾ أَخْرَجَـهُ أَحْمَـد بـرقم: (١٧٣٨٣)، وَالبُخَـارِيُّ بـرقم: (٢٤٦١)، وَمُـسْلِمٌ بـرقم: (٤٤٩١)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٧٥٢)، وَابْنُ مَـاجَهْ بـرقم: (٣٦٧٦)، واتـه: عوقبـەی کوڕی عامـیر خـوا لـێی ڕازی بـێ دەڵـێ: گوتمـان ئـەی پێغەمبـەری خوا ﷺ! جاری وایـه تـۆ دەماننێـری بـۆ شـوێنێك (بـۆ سـەفەرێك، بـۆ جەنگـێك) دەبینـه میـوان لـه خەڵکـێك (لـه دێیـەك، لـه شـارێك لادەدەیـن) بـەڵام میوانداریيمـان ناکـەن، (واتـه: ئامـادە نـابن ڕامـانبگـرن و خواردنمـان بدەنـێ، که هـەقی میوانه! ڕات چییـه؟ چی بکـەین؟) پێغەمبـەری خوا ﷺ پێـی فەرمووین: هـەر کاتێـك لـه لای کۆمـەڵێك دابـەزین (واتـه: لاتاندایـه شـوێنێك) ئەگـەر ئـەوەی پێویـستە بـۆ میـوان، بۆیـان ئەنجامـدان، لێیـان وەربگـرن، (واتـه: زیـاتریان لـێ چاوەڕوان مەکـەن)، بـەڵام ئەگـەر وایانـنەکرد بایـی ئەوەندەی کە مـافی میوانـه، بۆتـان هەیـه لـێیان وەربگـرن، (واتە: ئەگەر بە زۆرییش بـێ).

کەواتـه: میـوان بـۆی هەیـه هەقەکـەی خـۆی لـه خانـه خـوێ وەربگـرێ، کـابرا ڕێبـواره پەکـی کـەوتوه کەسـێك پاروونانێکـی نەداتـێ، ئایـا لـه برسـان بمرێ، یـان بایـی بژیوی خـۆی وەربگـرێ؟ بۆی هەیه وەریبگرێ.

فەرمایشـتی دووەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ؛ أَنَّ رَجُلاً أَتَـى النَّبِـيّ ﷺ فَقَـالَ: إِنَّ لِـي جَـارًا يُـؤْذِينِـي؟ فَقَـالَ لَـهُ: أخـرِج مَتَاعَـكَ فَضعهُ عَلَـى الطَّرِيـقِ فَأَخَـذَ الرَّجُـل مَتَـاعَهُ فَطَرَحَـهُ عَلَـى الطَّرِيـقِ فَجَعَـلَ كُـل مَـنْ مَـرَّ بِـهِ قَـالَ: مَـا لَـكَ؟ قَـالَ: جَـارِي يُؤْذِيـنِي فَيَقُولُ: اللَّهُـمَّ العنـهُ اللَّهُـمَّ اخزِه، قَـالَ: فَقَـالَ الرَّجُـلُ ارجِـع إِلَـى مَنْزِلِـكَ وَاللَّـهِ لاَ أَؤْذِيـكَ أَبَـداً﴾ أَخْرَجَـهُ الحَـاكِمُ برقم: (٧٣٠٢)، وَالبُخَارِيُّ فـي (الأدب الـمفرد) بـرقم: (١٢٤)، وَقَـالَ الـشيخ الألباني: حَسَنٌ صَحِيحٌ)، واته: ئەبو هورەیـرە خـوا لـێی ڕازی بـێ دەڵـێ: پیـاوێك هاتـه لای پێغـەمبەری خـوا ﷺ گوتـی: دراوسـێکەم ئەزیـەتم دەدات، (ئایا بـه زمـان ئەزیـەتی دەدات، بـه دەست ئەزیـەتی دەدات؟ ڕوونـی

نەکردۆتەوە) پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: کەلوپەلی ماڵەکەت بخە دەرێ، لەسەر ڕێگا دایبنێ، (وەك سکاڵاکردن لەدەست ئەو دراوسێیە خراپە)، ئەویش کەلوپەلەکەی لە دەرێ دانا (ئەو کەلوپەلانەی کە ناگونجێ لە دەرێ دابنرێن) ئنجا هەرکەس بەو ڕێگایەدا دەهات (دیارە ماڵەکەیان لەسەر ڕێ بووە) دەیگوت: دراوسێکەم ئەزیەتم دەدات (ڕەنگە گوتبێتی دەمەوێ باربکەم، یاخود قسەیەکی ئاوا)، ئەوانیش دەیانگوت: خوایە لەعنەتی لێ بکە، خوایە شەرمەزاریی بکە، (ئاوا دووعایان لە دراوسێکەی دەکرد کە ئەزیەتی دەدا)، دیارە ئەمە لێرەدا بە کورتیی باسکراوە، ئەگەرنا دەبێ ئەو کەسەی ماڵەکەی بردۆتە دەرێ بەڵگەیەکی ئاشکراو ڕوونی پێ بووبێ، وە سەلماندبی کە دراوسێیەکەی ئەزیەتی دەدات، ئەگەرنا هەر کەسێك گوتی: دراوسێم ئەزیەتم دەدات، مەرج نیە ڕاست بکات)، دوایی کابرای کە دراوسێکەی خۆی ئەزیەت دەدا گوتی: بگەڕێوە ماڵی کەلوپەلەکانت بەرەوە، سوێند بە خوا لەمەو دوا ئەزیەتت نادەم.

فەرمایشتی سێیەم: ﴿عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيُّ الْوَاجِدِ يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتَهُ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (١٧٩٧٥)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرقم: (٣٦٢٨)، وَالنَّسَائِيُّ بِرقم: (٤٦٨٩)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٤٢٧)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٠٨٩)، وَحَسَّنَهُ الألباني في (المشكاة) برقم: (٢٩١٩)، واتە: عەمرى کوڕی شەرید لە بابی دەگێڕێتەوە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بابای هەبووی ملنەدەر بۆ دانەوەی قەرز، ملنەدانەکەی دەبێتە مایەی ڕەوابوونی باسکرانی بە خراپەو سزادرانیشی. (يُحِلُّ عِرْضَهُ) واتە: ڕەوا دەکات کە باسبکرێو لە کەسایەتیی بدرێو لەکەدار بکرێ (وَعُقُوبَتَهُ) هەروەها ڕەوا دەکات کە سزاش بدرێ، واتە: پاش سکاڵالێکرانی لە لای دادوەر بەندی بکاتو سزای بدات، تاکو خاوەن قەرزەکە هەقەکەی

وەردەگرێ، مادام قەرزدارەکە هەیەتی، ئەدی ئەگەر نەیبێ؟ ئەوە دەبێ بابای خاوەن قەرز چاوەڕێی بکات، تاکو قەرزدار پارەی پەیدادەبێو دەیداتەوە، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ... ﴿٢٨٠﴾ ﴾البقرة، واتە: وە ئەگەر (بابای قەرزدار) تەنگ دەست بوو، سەغڵەت بوو، دەبێ چاوەڕێ بکرێ، تاکو ئاسانیی‌و فەرحانیی بۆ دێ‌و دەتوانێ قەرزەکەی بداتەوە، بەڵام ئەگەر هەیبێ‌و مل بابداو نەیداتەوە، ئەوە بۆ تەرەفی بەرانبەر حەڵاڵە کە باسیشی بکات، وە هەوڵبدات سزای خۆیشی بەسەردا بسەپێنێ، نەك خۆی ڕاستەوخۆ بەڵکو لە ڕێی دادگاوە.

مەسەلەی سێیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ إِن تُبْدُوا۟ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا۟ عَن سُوٓءٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴾، ئەگەر چاکەیەك ئاشکرا بکەن، یان پەنهانی بکەن، وە ئەگەر لە خراپەیەك چاوپۆشیی بکەن، بێگومان خوا لێبوردەی بە توانایە، ئەم ئایەتە سێ شتی لێ وەردەگیرێن:

یەکەم: چاکە دەگونجێ بە ئاشکرا بکرێ‌و دەشگونجێ بە پەنهانیی ﴿ إِن تُبْدُوا۟ خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ ﴾، (خَیْر) هەم بە طاعەت دەگوترێ، هەم بە چاکە (إحسان)، هەم بە هاوکارییکردن، واتە: وشەی: (خَیْر) بەو شتانە دەگوترێ کە بۆ خوا دەکرێن، وە بۆ خەڵك دەکرێن، واتە هەر شتێك کە بۆ خوا جێگای ڕەزامەندییەو بۆ خەڵکیش جێگای سوودە، جا خوا دەفەرموێ: هەر شتێکی چاك، ئاشکرای بکەن، یاخود پەنهان، دیارە خوای زانا پێی دەزانێ، ئەمە وەك ئەو ئایەتەی سوورەتی (البقرة) وایە، کە دەفەرموێ: ﴿ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾ ﴾

FB/AliBapir1
YouTube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

واتە: ئەوانەی کە ماڵی خۆیان دەبەخشن بە شەوو بە ڕۆژ، بە پەنهانیی و بە ئاشکرا، بەڵام ئایا وا باشە بە شەوبێ، یان بە ڕۆژبێ، بە ئاشکرابێ، یان بە پەنهان؟ ئەوە دەکەوێتە سەر تەقدیرو عەقڵ و سەلیقەی ئەو کەسەی کە چاکە دەکات، جاری وایە وا باشە بە پەنهانیی بیکات، وە جاری وایە وا باشە بە ئاشکرا بیکات، جاری وایە بە شەو، وە جاری وایە بە ڕۆژ، دیارە هەموو ئەو حاڵەتانەش، ئێمە لە تەفسیری سوورەتی (البقرة)دا بە تەفصیل باسمان کردوون.

بەڵێ چاکە دەگونجێ پەنهان بێ، وە دەشگونجێ ئاشکرابێ، بەڵام دیاریکردنی چاکەکردنی پەنهان یان ئاشکرا، دەگەڕێتەوە بۆ حاڵەت و بارودۆخی بابای چاکە لەگەڵکراوو بابای چاکەکار.

دووەم: کە دەفەرموێ: ﴿ أَوۡ تَعۡفُواْ عَن سُوٓءٖ ﴾، واتە: ئەگەر لە خراپەیەك ببوورن، چاوپۆشیی بکەن، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە خوای لێبوردە لێبوردنی پێ خۆشە.

سێیەم: ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوّٗا قَدِيرًا ﴾، واتە: بێگومان خوا لێبوردەی بەتوانایە، کەواتە: لێبوردن یەکێکە لە سیفەتەکانی خوای بێ وێنە، خوای پەروەردگار لێبوردەیە، وە پێی خۆشە بەندەکانیشی لێبوردەبن، هەر بۆیەش خوای کاربەجێ لە کۆتایی زۆر ئایەتاندا سیفەتەکانی خۆی باس دەکات، بۆ نموونە: ﴿ ... إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ (١٧٣) ﴾ البقرة، ﴿ ... وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ (٢٦) ﴾ النساء، ﴿ ... إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٞ (٢٢٠) ﴾ البقرة، ﴿ ... إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا (٤٣) ﴾ النساء، ﴿ ... فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوّٗا قَدِيرًا (١٤٩) ﴾ النساء، ئەوە هەمووی مەبەست پێی ئەوەیە کە ئێوەش ئەی بەندەکانم ! ئەی ئینسانەکان ! ئەو سیفەتانەی خوا لەخۆتاندا

بێننە دی: خوا زانایە، تۆش هەوڵبدە زانابی، خوا بەتوانایە تۆش هەوڵبدە بەتوانابی، خوا لێبوردەیە، تۆش هەوڵبدە لێبوردەبی، خوا بە بەزەیی یە، تۆش هەوڵبدە بە بەزەیی بی ... هتد، ئەو سیفەتانەی کە لەگەڵ ئینسان دەگونجێن، بەڵام دیارە هەندێ سیفەتی خوای بێ وێنە هەن کە لەگەڵ ئینسان ناگونجێن، بۆ وێنە: خوای تاكو پاك: بەدیهێنەرە، وە خوا: مل پێ کەچکەر (جبَّار)ە، وە خۆ بە گەورەزان (متكبِّر)ە، ... هتد، ئەو سیفەتانەی کە لەگەڵ ئینسان ناگونجێن، ئەوە جیایە ئەگەرنا ئەوانیدیکە کە لەگەڵ ئینسان دەگونجێن، پێویستە ئینسان هەوڵبدات لەخۆیدا بەرجەستەیان بکات، بۆیەش خوای پەروەردگار کۆتایی ئایەتەکان بەو سیفەتانەی خۆی دێنێ، واتە: ئێوەش ئەو سیفەتانەی خوای کاربەجێ لەخۆتان بێنەدی.

ئنجا ئەوەی لێ وەردەگیرێ کە: ئێوەش هەوڵبدەن لە جیاتی سکاڵاو، تووكو، باسکردنی خراپە، ئەگەر تواناتان بەسەر خۆتاندا دەشکێ هەوڵبدەن لێبوردەیی بکەنە پیشەو، لە تەرەفی بەرانبەر ببوورن با خراپەشی کردبێ، بەڵام بە مەرجێك ئەو لێبوردنە وای لێنەکات کە لەسەر خراپە بەردەوام بێ، ئەگەر بزانن مەعدەنەکەی باشە، ئینسانێکی بەڕێزەو خراپەی زیاتر ناکات، لێی ببوورە، بەڵام ئەگەر بزانی بە هۆی لێبوردنەکەتەوە زیاتر پێی لێ هەڵدێنێو، زوڵمی لە تۆ کردوە، زوڵم لە یەکێکی دیکەش دەکات، یاخود زوڵمێکی لێکردووی، دەیکاتە دوو زوڵم! ئەوە دیارە نابێ ببەخشرێ، ئەویش وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (کەنگرو ماست بە وەختی خۆی) هەر شتەو لە شوێنی خۆیدا، ئنجا لەوبارەشەوە ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ هەیە، کە سێ یاسامان بۆ بەیان دەکات، کە زۆر جێی سەرنجو پەند لێ وەرگرتنن: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِالْعَفْوِ إِلاَّ عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧٢٠٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٥٣٥)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٠٢٩) وَقَالَ: حَسَنٌ

Youtube/AliBapir1
FM/Media/AmeerOffice

صَحِيحٌ، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٣٢٤٨)، وَالدَّارِمِيُّ برقم: (١٦٢٨)، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی:

١- هیچ کاتێك خێرکردن نابێتە هۆی کەمبوونەوەی ماڵ، (بە ڕواڵەت کەسێك خێر لە ماڵو سامانەکەی دا بکات، لێی کەم دەبێتەوە، بەڵام پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: بەخشین نابێتە هۆی کەمبوونەوەی ماڵ).

٢- خوا بۆ هیچ بەندەیەك بە هۆی لێبوردنو چاوپۆشییەوە، جگە لە عیززەت زیاد ناکات، (بە ڕواڵەت وا دێتە پێش چاو کەسێك لە هەقی خۆی خۆشبێ، یان چاوپۆشیی لێ بکات، وەك بڵێی لە عیززەتی کەمبۆتەوە، بەڵام پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: خوا هەر عیززەتی زیاد دەکات، کە دوایی ڕوونی دەکەینەوە چۆنە؟!).

٣- هیچ کەسێك لەبەر خوا خۆی بە کەم نەگرتووە خۆی خاکیی پیشان نەداوە، مەگەر خوا بەرزی کردۆتەوە.

ئنجا ئایا ئەمە چۆنە؟ بەم شێوەیە:

١) کە ئینسان بەخشندەو سەخیی بوو، ماڵەکەی خۆی بەخشی، خەڵك خۆشی دەوێو دووعای خێری بۆ دەکەنو، بە چاکە باسی دەکەن، وە خەڵك حەز بە تێکەڵیی و لێ نزیکبوونەوەی دەکەنو متمانەی پێدەکەن، لە ئەنجامی ئەوەدا ڕەنگە کارو کاسبی چاکتری دەستکەوێو، خوای پەروەردگار بەرەکەت بخاتە ماڵەکەی.

٢) بەنسبەت ئەوەوە کە مرۆڤ لە هەقی خۆی، خەڵك دەبەخشێو لە جیاتی تۆڵەستاندنەوەو لێیان دەبوورێ، عیززەتی پێی زیاد دەکات، ئەوەش ئاوایە کە کاتێك ئینسان لە هەقی خۆی خەڵك دەبەخشێو، بە دڵ گەورەییو دڵ فراوانیو لێبوردەیی لەگەڵ خەڵك مامەڵە دەکات، لەڕاستییدا عیززەتی لەلای خەڵك زیاد دەکاتو، شەخصییەتی زیاتر دەکات، حورمەتو ڕێزی زیاتر دەبێ.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

٣) ئنجا ئەوەی دیكەیان كە هەر كەسێك لەبەر خوادا خۆی بە كەم بگرێ، خوا بەرزی دەكاتەوە، ئینسانی خۆ بە زلگر خەڵك بە كەم تەماشای دەكات، بەڵام ئینسانی خاكیی‌و خۆ بە كەمگر، بە ڕێزو خۆشەویست دەبێ لەلای خەڵك، وە خوای پەروەردگاریش سوننەت‌و یاسای وایە، كە هەر كەسێك لەلای خەڵك بەڕێزو پەسندو خۆشەویست بێ، خوای دادگەریش بەرزی دەكاتەوە.

مەسەلەی چوارەم: كە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيَقُولُونَ نُؤۡمِنُ بِبَعۡضٖ وَنَكۡفُرُ بِبَعۡضٖ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيۡنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ حَقّٗا ﴾، بێگومان ئەوانەی بێبڕوان بەرانبەر بە خواو بە پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصَّلاة والسلام)، وە دەیانەوێ جیاوازیی بخەنە نێوانی خواو پێغەمبەرانی یەوە، وە دەڵێن: ئیمان بە هەندێكیان دێنین، وە ئیمان بە هەندێكیان ناهێنین، ئا ئەوانە كافری ڕاستەقینەن.

ئایا لێرەدا مەبەست كێیە؟ لەڕاستییدا مەبەست خاوەن كتێبەكانن، بۆچی؟ چونكە ئایا كێ جیاوازیی خستۆتە نێوان پێغەمبەرانەوە (علیهم الصَّلاة والسلام)؟! خاوەن كتێبەكان، سەرەتاش جوولەكەكان، كە ئیمانیان بە پێغەمبەران هەیە بە مووساشەوە ﵇، بەڵام ئیمان بە عیسا ﵇و بە موحەممەد ﷺ ناهێنن، بگرە عیسا ﵇ بە زۆڵ لە قەڵەم دەدەن، وەك دوایی باسی دەكەین، وە بۆ موحەممەدیش ﷺ دەڵێن: ڕاستی نەكردووەو پێغەمبەری خوا نەبووە، ئنجا نەصڕانییەكان ئیمان بە هەموو پێغەمبەران دێنن بە مووساشەوە ﵇، دیارە كە مووساش ﵇، پێغەمبەری خوایە، بەڵام ئیمان بە موحەممەد ﷺ ناهێنن، كەواتە: ئەم ئایەتە لێرەدا مەبەستی پێ ئەوانە، جا لێرەدا یەكێك بۆی هەیە بپرسێ: باشە بۆچی خوا

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media Ameer Office

دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ﴾، ئەوانەی بێبڕوان بەرانبەر بە خواو بە پێغەمبەرانی خوا ؟ دەڵێین: لەڕاستییدا ئیمانی ڕاستەقینە بە خوا لە ڕێی پێغەمبەرانەوە دەبێ، واتە: جوولەکەو نەصڕانیی خوا دەناسن، بەڵام بۆچی خوای بەرزو مەزن بە کافر لە قەڵەمیان دەداتو دەفەرموێ: ئیمانیان بە خوا نیە؟ چونکە ئیمانی ڕاستەقینەو ڕاستو دروست لە ڕێی پێغەمبەرانەوە دەبێ (علیهم الصّلاة والسلام)، کاتێك ئەوان ئیمان بە پێغەمبەری خاتەم ناهێنن، کە دوا کتێبی لە لای خواوە بۆ هاتوە، مانای وایە ئەوان ئیمانی ڕاستو دروستیان بە خوای پەروەردگار نیە، بۆیە خوا لەسەر زاری جوولەکەو نەصڕانییەکان دەفەرموێ: ﴿ وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ ... ﴿١٨﴾ ﴾ المائدة، واتە: جوولەکەو نەصڕانییەکان گوتیان: ئێمە کوڕانی خواینو خۆشەویستانی خواین، کە ئەوە درۆیەکە بە ناوی خواوە دەیکەن، چونکە خوا کوڕی نین، وە بە موتڵەقییش بڕیاری نەداوە، کەس خۆشەویستی بێ، مەگەر بەندەی چاك بێ بۆ خوا، مەگەر ئیماندارو بە تەقوابێو پابەندبێ بە بەرنامەی خواوە، کەواتە: بۆیە خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ دەفەرموێ: کوفر بە خوا دەکەن، وە کوفر بە پێغەمبەرانی دەکەن.

ئنجا پرسیارێکی دیکە دێتە پێش: ئایا بۆچی ئیمان نەهێنان بە هەندێکیان کوفرە؟ وە کوفرە بە هەموویان؟ وەك دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ﴾، ئەوانەی بێبڕوان بەرانبەر بە خواو بە پێغەمبەرانی خوا، لە حاڵێکدا کە وەك گوتمان، جوولەکە تەنیا ئیمانیان بە موحەممەدو عیسا (علیهما الصلاة والسلام) نیەو نەصڕانییەکانیش بەس ئیمانیان بە موحەممەد ﷺ نیە؟! وەڵامەکەی ئەوەیە: چونکە پێغەمبەران هەموویان لە یەك سەرچاوەوە هەڵیانهێنجاوە، وە هەمووشیان یەکدی

FM/AliBapir2
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

بەڕاست دەزانن، ئیمان بە هەر کامێکیان نەهێنی، مانای وایە ئیمانت بە هیچیان نەهێناوە؟ چونکە مووسا ﵇ بڕوای بە هەموو پێغەمبەران هەبووە، وە بڕوای بە موحەممەدی خاتەمیش ﷺ هەبووە، وە موژدەشی داوە بەوەی کە پێغەمبەری کۆتایی دێو ناوی موحەممەدە، وە موژدەشی داوە بە هاتنی عیساش ﵇، کەواتە: کەسێك کە ئیمان بە عیساو بە موحەممەد (علیهما الصلاة والسلام) ناهێنێ، مانای وایە ئیمانی بە مووساش ﵇ هەڵدەوەشێتەوە، هەروەها نەصرانییەکان کە ئیمان بە موحەممەد ﷺ ناهێنن، ئیمان هێنانیان بە عیساش ﵇ هەڵدەوەشێتەوەو، مانای وایە پابەندنەبوون بە قسەی عیساشەوە ﵇ کەواتە: ئیمانیان بەویش نیە.

مەسەلەی پێنجەم: کە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ حَقّٗاۚ ﴾، ئا ئەوانە کافری ڕاستەقینەن، ئەوانە بەڕاستیی کافرن، توێژەرەوانی قورئان ئاوایان لێکداوەتەوە: (أي الذينَ كَفَرُوا كُفْراً ثابِتاً لاريبَ فِيهِ)، ئەوانەی کە بێبڕوا بوون بە شێوەیەکی چەسپاو، کە هیچ گومانی تێدانیە، ئنجا ئایا بۆچی خوای کاربەجێ ئەم تەعبیرەی بەکارهێناوە؟ حیکمەتەکەی ئەوەیە کە ئێمە دڵنیابین هەر کەسێك ئیمان نەهێنێ بە یەکێك لە پێغەمبەران، ئەوە کافرێکی بەڕاستییە، نەك بڵێی: چونکە ئیمانی بە مووسا و عیسا (علیهم السلام) هەیە، ڕەنگە هەر تۆزێك کافربێ!! نەخێر، خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ حَقّٗاۚ ﴾، ئەوانە بەڕاستی کافرن، هیچ گومانتان لە کافربوونیاندا نەبێ، جا بۆیەش ئەم مەسەلەیەم بە جەختکردنەوە ڕوونکردەوە، چونکە هەندێك لە زانایانی ئیسلام ئەوانەی کە زۆر شارەزانین، یاخود زانایانی ڕەسمیی، ئەوانەی کە زیاتر لە دەوڵەتو ڕژێمەکانەوە ڕێنمایی وەردەگرن، جارجار لە بۆنەو یادەکاندا گوتوویانە: بۆمان نیە بڵێین: ئەهلی کیتاب، یاخود جوولەکەو نەصرانیی، کافرن، ئەوانیش ئیمانیان بە خوا هەیەو ئیمانیان بە ڕۆژی دوایی هەیەو، ئیمانیان

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAliBapirOffice

بە پێغەمبەرانیش هەیە، بەڵێ ئیمانیان بە موحەممەد نەهێناوە، بەڵام ئیمانیان بە پێغەمبەرانی دیکە هەیە، کەواتە: دروست نیە بڵێی کافرن، جا ئایا ئەو قسەیە ڕاستە؟ نەخێر، ئەوە قسەیەکی بێ بنەمایە، چونکە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ئەو جۆرە کەسانە ئیمانیان نیە، لەڕاستییدا ئەوانە بڕوای ڕاستەقینەیان نە بە خواو، نە بە دوارۆژو، نە بە پێغەمبەرانی خۆشیان هەیە، بۆیە خوای زاناو شارەزا مۆری کوفرێکی بێگومانی بە نێوچەوانەوە ناون.

مەسەلەی شەشەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ وَلَمۡ يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ أَحَدٍ مِّنۡهُمۡ ﴾، هیچ جیاوازیی ناخەنە نێوان هیچ کامێکیانەوە، واتە: جیاوازیی ناخەنە نێو هیچ کامێكو ئەوانی دیکەیانەوە، لێرەدا یەکێك بۆی هەیە بپرسێ: باشە خۆ خوای دادگەر بۆخۆی جیاوازیی خستۆتە نێوان پێغەمبەرانەوە، وەك: دەفەرموێ: ﴿ تِلۡكَ ٱلرُّسُلُ فَضَّلۡنَا بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ... ﴿٢٥٣﴾ ﴾البقرة، واتە: ئەو پێغەمبەرانە هەندێکیانمان بەسەر هەندێکیاندا هەڵبژاردوە، پاشان لە سوورەتی (الإسراء)دا دەفەرموێ: ﴿ وَرَبُّكَ أَعۡلَمُ بِمَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۗ وَلَقَدۡ فَضَّلۡنَا بَعۡضَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ عَلَىٰ بَعۡضٖۖ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا ﴿٥٥﴾ ﴾، واتە: وە پەروەردگارت زاناترە بەوانەی کە لە ئاسمانو زەوی دان، وە هەندێك لە پێغەمبەرانمان بەسەر هەندێکدا هەڵبژاردوە، وە زەبووریشمان بە داوود دابوو، ئەدی ئەوەنیە خوای پەروەردگار باسی پێغەمبەران دەکاتو دەفەرموێ: هەندێکیان لە هەندێکیان بەرزترنو بەسەریاندا بەرزکراوەنەوەو هەڵبژێردراون، ئەدی بۆچی خوا فەرموویەتی: ئەوانەی کە ئیمان بە خواو بە پێغەمبەران دێننو جیاوازییش ناخەنە نێوان هیچ کامیانەوە؟ هەروەها ئەوانەی کە دەیانەوێ بە حیساب ڕەخنە لە قورئان بگرنو بە سادەییو سەکێڵیی تەماشای قورئان دەکەن دەڵێن: ئەوەتا خوا

لەوێ دەفەرموێ: جیاوازیی ناخەنە نێوانیان، کەچی هەر بۆخۆشی دەفەرموێ: هەندێکم بەسەر هەندێکیاندا هەڵبژاردوە!! وەڵامەکەی ئەوەیە: کە دەفەرموێ: جیاوازییان ناخەینە نێوان، واتە: لە ئیمان پێ هێناندا، دەبێ ئیمانمان بە هەموو پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام) هەبێ، کە ئەوانە هەموو پێغەمبەری خوان‌و ڕەوانەکراوی خوان، پەیامو بەرنامەیان لە خواوە هێناوە، دەبێ وەك یەك تەماشایان بکەین‌و ڕێز لە هەمووان بگرین بە یەکسانیی، بەڵام لە چ ڕوویێکەوە جیاوازییان لەنێواندا پەیدادەبێ؟ لە پلەو پایەو پێگەیاندا، بۆیە کە دەفەرموێ: پێغەمبەرانمان هەندێکیان بەسەر هەندێکیاندا هەڵبژاردوە، واتە: هەندێکیان پلەیان لە هەندێکیان بەرزترە، هەموویان بەرزن، بەڵام هەندێکیان لە هەندێکیان بەرزترن، وەك چەند لووتکەیەکی چیا، تەماشا دەکەی لووتکەکان هەموویان بەرزن، بەڵام هەندێك لووتکە لە هەندێکیان بەرزترن، پێغەمبەرانیش (علیهم الصَّلاة والسلام) هەموویان بەرزن، هەموویان هەڵبژاردەن، بەڵام هەندێکیان لە هەندێکیان بەرزترن، کەواتە: لە ڕووی ئیمان پێ هێنانیانەوە، جیاوازییان ناخەینە نێوان، بەڵام لە ڕووی پێگەو پایە بەرزییانەوە، هەندێکیان لە هەندێکیان بەرزترن، مانای وایە ئایەتەکان پشتگیریی یەکدی دەکەن‌و، نەك هەر تێکناگیرێن، بەڵکو ماناو واتای یەکدی تەواو دەکەن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی بیست و سێیەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان دە (١٠) ئایەت دەگرێتە خۆی، کە ئایەتەکانی (١٥٣ - ١٦٢)ن، لەم دە ئایەتەدا خوای کاربەجێ جارێکی دیکە دەگەڕێتەوە بۆ سەر باس‌و خواسی خاوەن کتێبەکان‌و، خستنەڕووی کۆمەڵێکی دیکە لە سیفەت‌و هەڵوێست‌و ئاکارە خراپ‌و ناپەسندەکانیان.

سەرەتا باسی ئەوە دەکات کە چۆن خاوەن کتێبەکان بەتایبەت جوولەکەکان داوایان لە پێغەمبەری خوا موحەممەد ﷺ کردوە کە لە ئاسمانەوە کتێبێکیان دابەزێنێتە سەر! ئنجا دەیخاتە ڕوو کە پێشتر - پێشینانی ئەو جوولەکانە - شتی لەوە گەورەتریان لە مووسا خواستوە: کە خوایان بە ئاشکرا پێشان بدات! پاشان باسی گۆلك پەرستییان‌و طوور بە سەردا بەرزکردنەوەیان دەکات، کە خوا چۆن کێوی طووری بەسەردا بەرزکردنەوە، وە باسی سەرپێچییان دەکات لە ژمارەیەك لە فەرمانەکانی خوا، وە شەممە شکاندنیان، وە باسی ئەوە دەکات کە چۆن پێغەمبەرانیان کوشتوون، وە باسی مەریەم (دایکی عیسا) دەکات، کە چۆن بوختانیان بۆ هەڵبەستوە، کە گوایە عیسا عليه السلام بە زۆڵی لەدایك بووە، وە بانگەشەیان بۆ ئەوە کردوە کە عیسای مەسیحیان کوشتوە، وە خوا سبحانه وتعالى لە هەموو ئەوانەدا بە درۆیان دەخاتەوە، وە ڕاشیدەگەیەنێ هەموو ئەو شتانەی وەك هەواڵ گوتوویانن، درۆن، نەك کردەوەکانی خۆیان، ئەوە دیارە کردوویانە، وە خوا ڕایدەگەیەنێ کە عیسای کوڕی مەریەمیان نەکوشتوە، بەڵکو وێنەی عیسا براوەتە سەر کەسێکی دیکەو، ئەو کەسەیان کوشتوەو لە سێدارەیان داوە لە جیاتی عیسا عليه السلام، بەڵام عیسا عليه السلام بە کڵاوڕۆژنەدا بەرز کراوەتەوە بۆ ئاسمان، پاشان خوای دادگەر

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

ڕایدەگەیەنێ، کە بە هۆی ستەمو خراپەی جوولەکەکانەوە، کۆمەڵێك بژێوی چاكو پاکیی لێ قەدەغە کردوون، وە پاشان خوای دادگەر کۆمەڵێك لە خاوەن کتێبەکان بەگشتیو جوولەکەکان بەتایبەتی، هەڵداوێرێو جیایان دەکاتەوە لەو زەمو سەرزەنشتە، وە بە ڕۆچوویی لە زانیارییداو، ئیمانو، نوێژ بەرپاکردنو، زەکاتدانو، ئیمان هێنان بە خواو بە ڕۆژی دوایی، وەسفیان دەکات، وە دەشفەرموێ: ئەوانە پاداشتێکی مەزنیان هەیە.

﴿ يَسۡـَٔلُكَ أَهۡلُ ٱلۡكِتَٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيۡهِمۡ كِتَٰبٗا مِّنَ ٱلسَّمَآءِۚ فَقَدۡ سَأَلُواْ مُوسَىٰٓ
أَكۡبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوٓاْ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ بِظُلۡمِهِمۡۚ ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ
ٱلۡعِجۡلَ مِنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ ٱلۡبَيِّنَٰتُ فَعَفَوۡنَا عَن ذَٰلِكَۚ وَءَاتَيۡنَا مُوسَىٰ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا
﴿١٥٣﴾ وَرَفَعۡنَا فَوۡقَهُمُ ٱلطُّورَ بِمِيثَٰقِهِمۡ وَقُلۡنَا لَهُمُ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡبَابَ سُجَّدٗا وَقُلۡنَا لَهُمۡ لَا تَعۡدُواْ
فِي ٱلسَّبۡتِ وَأَخَذۡنَا مِنۡهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقۡضِهِم مِّيثَٰقَهُمۡ وَكُفۡرِهِم بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ
وَقَتۡلِهِمُ ٱلۡأَنۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقّٖ وَقَوۡلِهِمۡ قُلُوبُنَا غُلۡفُۢۚ بَلۡ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيۡهَا بِكُفۡرِهِمۡ فَلَا
يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفۡرِهِمۡ وَقَوۡلِهِمۡ عَلَىٰ مَرۡيَمَ بُهۡتَٰنًا عَظِيمٗا ﴿١٥٦﴾ وَقَوۡلِهِمۡ
إِنَّا قَتَلۡنَا ٱلۡمَسِيحَ عِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ
لَهُمۡۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكّٖ مِّنۡهُۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّۚ وَمَا
قَتَلُوهُ يَقِينَۢا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ
إِلَّا لَيُؤۡمِنَنَّ بِهِۦ قَبۡلَ مَوۡتِهِۦۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلۡمٖ مِّنَ ٱلَّذِينَ
هَادُواْ حَرَّمۡنَا عَلَيۡهِمۡ طَيِّبَٰتٍ أُحِلَّتۡ لَهُمۡ وَبِصَدِّهِمۡ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ كَثِيرٗا ﴿١٦٠﴾

FB/AliBapir.net
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

وَأَخۡذِهِمُ ٱلرِّبَوٰاْ وَقَدۡ نُهُواْ عَنۡهُ وَأَكۡلِهِمۡ أَمۡوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡبَٰطِلِۚ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ مِنۡهُمۡ
عَذَابًا أَلِيمٗا ﴿١٦١﴾ لَّٰكِنِ ٱلرَّٰسِخُونَ فِي ٱلۡعِلۡمِ مِنۡهُمۡ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ يُؤۡمِنُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ
وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَۚ وَٱلۡمُقِيمِينَ ٱلصَّلَوٰةَۚ وَٱلۡمُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ
ٱلۡأٓخِرِ أُوْلَٰٓئِكَ سَنُؤۡتِيهِمۡ أَجۡرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾ ﴾

مانای وشـە بە وشـەی ئایەتەکـان

((خاوەن کتێبەکان داوات لێدەکەن کە لە ئاسمانەوە کتێبێکیان دابەزێنیە سەر، بێگومان لەوە گەورەتریان لە مووسا خواست، گوتیان: خوامان بە ئاشکرا پێشان بدە، ئیدی بە هۆی ستەمیانەوە برووسك گرتنی، ئنجا دوای ئەوەی بەڵگە ئاشکرایەکانیان بۆ هاتن، گوێلکیان کردە پەرستراو، بەڵام چاوپۆشییمان لەوە کردو بەڵگەیەکی ئاشکرامان دایە مووسا ﴿١٥٣﴾ وە بەدەم پەیمان لێوەرگرتنیانەوە (چیای) طوورمان لەسەر سەر ڕاگرتن‌و پێمان گوتن: بە کڕنووش بردنەوە (واتە: بە چەمینەوەو ڕکووع بردنەوە) لە دەرگاکەوە بچنە ژوور، وە پێمان گوتن لە (ڕۆژی) شەممەدا دەستدرێژیی مەکەن (و شەممە مەشکێنن) وە پەیمانێکی پتەومان لێوەرگرتن ﴿١٥٤﴾ (بەڵام پاشان سزامان دان) بە هۆی پەیمان شکاندنیان‌و، بێبڕوایی یان بە ئایەتەکانی خواو، بە ناهەق کوشتنی پێغەمبەران‌و گوتنی: دڵمان پەردەپۆش کراوە، بەڵکو بە هۆی بێبڕوایی یانەوە خوا مۆری کردوون، بۆیە جگە لە کەمێك بڕوا ناهێنن ﴿١٥٥﴾ (هەروەها سزامان دان) بە هۆی بێبڕوایی یان‌و هەڵبەستنی بوختانێکی مەزنەوە بۆ مەریەم ﴿١٥٦﴾ وە بە هۆی ئەو قسەیانەوە کە: ئێمە مەسیحی عیسای کوڕی مەریەم - ڕەوانەکراوی خوامان - کوشتوە، هەرچەندە نەشیان

کوشتبوو، وە هەڵیشیان نەواسیبوو، بەڵکو وێنەی ئەویان بۆ خرابووە سەر یەکێکی دیکە، وە ئەوانەش کە لە بارەیەوە مشتومڕیان بوو، لێی لە گوماندا بوون (چونکە) جگە لە شوێنکەوتنی گومان هیچ زانیارییەکیان لە بارەوە نەبوو، وە بە دڵنیاییی یەوە نەیانکوشتوە (١٥٧) بەڵکو خوا بۆ لای خۆی بەرزی کردەوە، وە خوا زاڵی کاربەجێیە (١٥٨) وە هیچ کەس لە خاوەن کتێبەکان نابێ مەگەر پێش مەرگی بڕوای پێ دێنێ، وە لە ڕۆژی هەڵسانەوەشدا بەسەریانەوە شایەد دەبێ (١٥٩) وە بە هۆی ستەمی جوولەکەکانەوەو، بە هۆی ڕێگریی یەکی زۆریان لە ڕێی خواو (١٦٠) بە هۆی سوود (ڕِبـا) وەرگرتنیانەوە، هەرچەند لێشی قەدەغە کرابوون، بە هۆی ناهەق ماڵی خەڵکی خواردنیانەوە، شتانێکی بە تامو خۆشمان لێیان قەدەغە کرد، وە بۆ ئەوانەیان کە بێبڕوان، ئازارێکی بەئێشمان ئامادە کردوە (١٦١) بەڵام ڕۆچووانیان بە زانیارییداو بڕواداران، بڕوا بەوە دێنن کە بۆ لات نێردراوەتە خوار، وە بەوەش کە پێش تۆ نێرراوەتە خوار، وە نوێژ بەرپاکەرانو زەکاتدەرانو بڕواداران بە خواو بە ڕۆژی دوایی، ئەوانە لەمەودوا پاداشتێکی مەزنیان دەدەینەوە (١٦٢)) .

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(**جَهْرَةً**): (جَهَرَ: يُقَالُ لِظُهُورِ الشَّيءِ بإفرَاطِ حَاسَةِ البَصَرِ أَو حَاسَةِ السَّمْعِ) وشەی: (جَهَرَ) هەر شتێکە دەربکەوێ بە شێوەیەکی زۆر ڕوون، چ بە هەستەوەری چاو، یان بۆ هەستەوەری گوێ، کەواتە: وشەی: (جَهَرَ) هەم بە قسەیەکی ئاشکرا دەگوترێ، کە بە گوێ دەبیسترێ، وە هەم بە دیمەنێکی ڕوون دەگوترێ، کە بە چاو دەبینرێ.

(**ٱلصَّٰعِقَةُ**): (الصَّاعِقَةُ وَالصَّاقِعَةُ يَتَقَارَبَانِ: وَهُمَا الهَدَّةُ الكَبِيرَةُ: المَوْت، العَذَاب، النَّار)، هەردوو وشەی: (صَاعِقَةٌ، صَاقِعَةٌ) مانایان لێك نزیكە، بە دەنگێكی گەورەو ڕمبەیەكی گەورە دەگوترێ، وە بە مردن دەگوترێ، وە بە سزاو بە ئاگریش دەگوترێ، وەك خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

﴿ ...فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ... (٦٨) ﴾الزمر، لێرەدا بە مانای مردن دێ، واتە: هەرچی لە ئاسمانەكانو زەوی دایە مردن، جگە لەوەی خوا دەیەوێ، یان كە دەفەرموێ: ﴿ ...وَيُرۡسِلُ ٱلصَّوَٰعِقَ... (١٣) ﴾ الرعد، (صَواعِق) كۆی (صَاعِقَة)یە، لێرەدا بە مانای برووسكە، یان ئاگر هاتوە.

(**غُلۡفُۢ**): (قِيلَ هُوَ جَمْعُ أَغْلَف، أي: فِي غِلافٍ، وَقِيلَ قُلُوبُنا مُغَطَاةٌ مِنْ غَلَّفْتُهُ: جَعَلْتُهُ فِي غِلافٍ)، وشەی: (غُلْف) دەگونجێ كۆی (أَغْلَف) بێ، (أَغْلَف) واتە: شتێك كە خراوەتە كیفەوە، جا جوولەكەكان دەیانگوت: ﴿ قُلُوبُنَا غُلۡفُۢ ﴾، واتە: دڵمان خراوەتە كیفەوە، داخراوە، هیچ نابیستێ، دیارە بە گاڵتە وایانگوتوە، وە هەندێكیش گوتوویانە: مەبەست لە ﴿ قُلُوبُنَا غُلۡفُۢ ﴾، واتە: دڵمان داپۆشراوە، ئەوەش ڕەنگە بە توانجەوە بە پێغەمبەریان ﷺ گوتبێ، چونكە لە هەندێك ئایەتاندا هەیە دەفەرموێ: ﴿ خَتَمَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ ... (٧) ﴾البقرة، واتە: خوا مۆری بەسەر دڵەوە ناون، ئیدی بە توانجەوە گوتوویانە: جا خوا دڵی مۆر كردووین! كەواتە: قسەمان بۆ مەكە.

(**شُبِّهَ لَهُمۡ**): (أَي مُثِّلَ لَهُمْ مَنْ حِسبوهُ إِيّاهُ...) واتە: بۆیان وێنا كرا، یاخود شێوەی عیسا عليه السلام یان بۆ برایە سەر شێوەی كەسێكی دیكە.

هـۆی هـاتنـە خـوارەوەی ئایەتەکـان

هـۆی هاتنـە خـوارەوەی ئـەو چـوار ئایـەتە کـە سەرەتایەکـەیان دەفـەرموێ: ﴿ يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ ... ﴾، تاکو دەگاتە: ﴿ ... بُهْتَٰنًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ ﴾: ﴿أخْرَجَ ابْنُ جَرِير عَن مُحَمَّد ابْن كَعْبِ القَرَظِي قَالَ: جَاءَ نَاسٌ مِنَ اليَهُودِ إلى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالوا: إنَّ مُوسَى جَاءَنَا بالألوَاحِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَأتَنا بالألوَاحِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ حَتَّى نُصَدِّقَك فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿ يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ ... ﴾، إلى قَوْلِهِ: ﴿ يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ ... ﴾، فَجَثَا رَجُلٌ مِنَ اليَهُودِ فَقَالَ: مَا أنزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَلا عَلَى مُوسَى وَلا عَلَى عِيسَى وَلا عَلَى أحَدٍ شَيْئًا، فَأنزَلَ اللَّهُ: ﴿ وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ إِذْ قَالُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ مِّن شَىْءٍ ... ﴿٩١﴾ ﴾الأنعـام﴾ لُباب النقول في أسباب النزول: (٣٧٦)، تفسير الطبري برقم: (١٠٧٧٤)، و (١٣٥٤٢)، واتە: ئیبنو جەریر لە موحەممەدی کوڕی کەعبی قەرەزیی دەگێڕێتەوە، دەڵێ: کۆمەڵێك لە جوولەکەکان هاتن بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ گوتیان: مووسا لە لایەن خواوە لەوحەکانی هێنان (لەوح تەختە بەردێك بووە کە تەوراتیان لەسەر نووسیوە، لەسەر ڕای زۆربەی توێژەرەوانی قورئان)، تۆش ئەو کتێبەی کە لەلای خواوە بۆت دێ، با لەسەر لەوح بنووسرێتەوە، تاکو بڕوات پێ بێنین، خوای زاناش ئەم ئایەتەی ناردە خوارێ کە دەفەرموێ: ﴿ يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً ... ﴾، واتە: خاوەن کتێبەکان داوات لێدەکەن لە ئاسمانەوە کتێبێکیان دابەزێنیە سەر، لەوە گەورەتریان لە مووسا داوا کرد، گوتیان: بە ئاشکرا خوامان پیشان بدە، یانی: پێت سەیر نەبێ کە ئەم داوایە

Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

لە تۆ دەکەن، هەتا ئەو شوێنەی کە دەفەرموێ: ﴿... بُهۡتَٰنًا عَظِيمٗا ١٥٦﴾، لەوبارەوە هاتۆتە خوارێ.

جا دەڵێ: پیاوێك لە جوولەکەکان کە لەوێ دانیشتبوو، هەڵسایە سەر چۆك، دانیشتو گوتی: خوا هیچی دانەبەزاندۆتە سەر تۆ، هیچی دانەبەزاندۆتە سەر مووسا، هیچی دانەبەزاندۆتە سەر عیسا، وە هیچی دانەبەزاندۆتە سەر هیچ مرۆڤێك، ئنجا خوای پەروەردگار لەوبارەشەوە ئەم ئایەتەی ناردە خوار، کە دەفەرموێ: ﴿وَمَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدۡرِهِۦٓ إِذۡ قَالُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٖ مِّن شَيۡءٖۗ... ٩١﴾الأنعام، واتە: وەك پێویست ڕێزی خوایان نەگرت، کە گوتیان: خوا هیچ شتێکی دانەبەزاندۆتە سەر هیچ بەشەرێك، هیچ پەیامێکی دانەبەزاندوە بۆ هیچ کەسێك، وەك پێویست ڕێزی خوایان نەگرت، یانی چی؟ یانی: خوا زۆر لەوە بەرزترە ئەو بەشەرانە وێڵ بکاتو پەیامو بەرنامەیان بۆ نەنێرێ، دینێکیان بۆ نەنێرێ، کە تێیان بگەیەنێ چۆن بژین؟ چۆن بەڕێوە بچن؟ وە چۆن بەندایەتیی بۆ خوا بکەن؟ وە چۆن مامەڵە لەنێوان خۆیاندا بکەن؟ وە چۆن دنیای خۆیان ڕێك بخەن؟ خوا زۆر لەوە بەرزترە، کە بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ بەندەکانیدا بکات.

مانای گشتی ئایەتەكان

لە سوورەتی (النساء) لە زۆر شوێناندا باسی خاوەن كتێبەكان بەگشتیو جوولەكەكان بەتایبەتی كراوە، دووبارە خوا ﷾ دەگەڕێتەوە سەر باسی ئەوانو دەفەرموێ: ﴿ يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَـٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَـٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ﴾، خاوەن كتێبەكان داوات لێدەكەن، لە ئاسمانەوە كتێبێكیان بۆ دابەزێنی، یەكێك بۆی هەیە بڵێ: ئەدی ئەوە نیە قورئان دابەزێنراوە؟! دەڵێین: وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەی ئەم ئایەتەدا كە پێشتر باسمان كرد بۆمان دەركەوت، مەبەستیان ئەوە بوو، كتێبێك لە نێوان دوو بەرگ دابێ، یاخود لەسەر لەوحێ بەرد، یان لەسەر شتێك نووسرابێتەوە، حازرو ئامادەبێ، چونكە دیارە ئەم قورئانە بە زارەكیی (شفهي) هاتوە بۆ پێغەمبەر ﷺو، بە زارەكیی خوای بێ وێنە فێری جبریلی كردوە، وە جبریل هێناویەتی بۆ موحەممەد ﷺ، وەك خوا بۆخۆی دەفەرموێ: ﴿ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ ... ﴿١٩٤﴾ ﴾الشعراء، واتە: گیانی ئەمیندار ﴿ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴾، (كە جبریلە) دایبەزاندوە بۆ سەر دڵی تۆ (ئەی موحەممەد ﷺ!) ئەویش وەریگرتوە بە هاوەڵانی گوتوە، هاوەڵانیش لەبەریان كردوەو نووسیویانەتەوە، وەك من لە كتێبی: (ئەركی سەرشانمان بەرانبەر قورئان)، وە لە پێشەكی بەرگی یەكەمی ئەم تەفسیرەدا بە تەفصیل باسم كردوە، كە چۆن قورئان نووسراوەتەوەو چۆن كۆكراوەتەوە؟ كەواتە: كە گوتوویانە: كتێبێكمان بۆ دابەزێنە، واتە: كە لە دووتوێی بەرگێك دابێ، ئەگەرنا بڕوایان بە قورئان نەكردوەو هەر بیانوویان گرتوە، ئنجا خوای كاربەجێ دەفەرموێ: ﴿ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ ﴾، بەتەئكید لەوە گەورەتریان لە مووسا داوا كرد، واتە: هەر بیانووت پێ دەگرن، چییان پێ گوت؟ ﴿ فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً ﴾، گوتیان: خوامان پیشان بدە بە ئاشكرا، مووسا ﵇

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

گفتوگۆی لەگەڵ خوا دەکرد، تەوراتیشی هێنابوو لەسەر لەوح نووسرابوو، فریشتە نووسیبوویانەوە، هەتا دەڵێ: لەوحەکان لەوحی دنیایی نەبوون، لە بەردی زۆر بەقیمەت بوون لە بەهەشتەوە هاتبوون، یان لە هەر شوێنێك کە خوا بۆخۆی دەزانێ، کەچی دەشیانگوت: دەبێ خوامان پێشان بدەی! واتە: جوولەکە عادەتی ئێستایان نیە کە بیانوو بە تۆ دەگرن، لەوە خراپتریان بە مووسا عليه السلام دەکرد، دەیانگوت: خوامان پێشان بدە، ئنجا مووسا عليه السلام لەگەڵ خۆی بردن، کە إن شاء اللّە ئەگەر تەمەن باقی بێ لە تەفسیری سوورەتی (الأعراف)دا دەیگەینێ، کە بردنی، مووسا عليه السلام چوو قسە لەگەڵ خوای بەرزدا بکات، کە مووسا عليه السلام یان بینی قسەی لەگەڵ خوادا کرد، گوتیان: دەبێ خوامان پێشان بدەی، ئیدی هەورە تریشقەیەك لێیدان، هەموویان مردن، یان هەموویان لە هۆش خۆیان چوون، دوایی مووسا عليه السلام پاڕایەوەو گوتی: ئەی خوایە! ئەوانەی کە ئێستا مردوون هەموو ئەشرافی وەچەی ئیسرائیلن، من چۆن بچمەوە نێویان؟ دیارە خوای بالادەست زیندووی کردنەوە، ئەوانیش گوتیان: جارێکی دیکە ناماقووڵیی وا ناکەین، بۆیە دەفەرموێ: ﴿ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ بِظُلۡمِهِمۡ ﴾، هەورە تریشقەیەك، برووسکەیەك، گرتنی بە هۆی ئەو ستەمەیانەوە، ئەوە ستەمە، تۆ بڵێی: دەبێ خوام پێشان بدەی! پاکیی و بێگەردیی بۆ خوا، ئینسان کوا دەتوانێ تەحەمولی بینینی خوای بەرزو بێ هاوتا بکات؟ خوا سبحانه وتعالى خۆی پێشانی کێوێکدا، کێوەکە هەڵپرووکا، وەك خوا فەرموویەتی: دوای ئەوەی کە مووسا داوای کرد: ﴿ قَالَ رَبِّ أَرِنِيٓ أَنظُرۡ إِلَيۡكَۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِي وَلَٰكِنِ ٱنظُرۡ إِلَى ٱلۡجَبَلِ فَإِنِ ٱسۡتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوۡفَ تَرَىٰنِيۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلۡجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكّٗا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقٗاۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ سُبۡحَٰنَكَ تُبۡتُ إِلَيۡكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ١٤٣ ﴾الأعراف، (مووسا) فەرمووی: پەروەردگارم خۆتم پێشانبدە؟ (خوا) فەرمووی: ناتوانی بمبینی، بەڵام تەماشای ئەم چیایە

بکە ئەگەر تەحەممولی کردو لە شوێنی خۆی مایەوە، لەمەودوا تۆش دەمبینی (دەتوانی بمبینی)، ئنجا کاتێك خوا خۆی پێشانی چیایەکەدا، چیایەکە هەڵپڕووکاو وردوخاش بوو، وە مووسا لە هۆش خۆی چوو، جا کاتێك بە هۆش خۆی هاتەوە فەرمووی: پاکیی بۆتۆ (ئەی خوایە !) بۆ لات گەڕامەوە (لەو داوایەی کە کردوومە) وە من یەکەمینی بڕوادارانم.

ئەوجار خوای زاناو توانا باسی هەندێك کەموکوڕیی دیکەیان دەکات: دوای ئەوەی داوایان لە مووسا کرد خوایان پێشان بدات، برووسکەیەكو هەورە تریشقەیەك لێی دان، تەمبێ نەبوون، دەفەرموێ: ﴿ ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ ٱلۡعِجۡلَ مِنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ ٱلۡبَيِّنَٰتُ ﴾، دوای ئەوەی بەڵگە ڕوونو ئاشکرایەکانیان بۆ هاتن، گۆلکیشیان پەرست، مووسا ﷺ تا چوو بۆ کێوی طوور تەوڕاتی وەرگرتو هاتەوە، تەماشای کرد دەستیان کردوە بە گۆلك پەرستیی، وەك دوایی باسی دەکەین، (سامیریی) گۆلکێکی بۆ دروستکردن لە زێڕ، گوتی: مووسا پەرستراوی خۆی لێ ونبووە، دەچێ لێی دەگەڕێ، ئەمە پەرستراوی ئێوەیە، دەستیان کرد بە گۆلك پەرستیی، زۆربەیان یاخود هەندێکیان ﴿ فَعَفَوۡنَا عَن ذَٰلِكَ ﴾، دوای ئەوەی خوای دادگەر سزای دانو تۆبەیان کرد، دەفەرموێ چاوپۆشییمان لەوە کردو لێمان بوردن، ﴿ وَءَاتَيۡنَا مُوسَىٰ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا ﴾، وە بەڵگەیەکی زۆر ڕوونو ئاشکرامان بە مووسادا، هەڵبەتە بەڵگە ڕوونو ئاشکرایەکانی مووسا، زۆر زۆر بوون، یەکێکیان گۆچانەکەی بوو، ئەویدیکە دەستی بووە، ئەویدیکە ئەوەبوو کە تووکی⁽¹⁾ لە ئالی فیرعەون کردوە، هەر جارەی بەڵایەکیان بەسەر داهاتوە، وەك لە سوورەتی (الأعراف)دا هاتوە، ﴿ وَرَفَعۡنَا فَوۡقَهُمُ ٱلطُّورَ بِمِيثَٰقِهِمۡ ﴾، واتە: وە چیامان بەسەردا بەرز کردنەوە

---

١) تووك: دووعای خراپە، واتە: داوای خراپەو زیان لە خواکردنە بۆ بابایەکی ناحەزو دوژمن.

FMAliBapir
Youtube/AliBapir7
FMMediaAmeerOffice

لەکاتی پەیمان لێوەرگرتنیاندا، واتە: بۆئەوەی پەیمانیان لێوەربگرین، چیامان لەسەر سەر ڕاگرتن، بۆئەوەی ئەو پەیمانە بدەن کە لەمەودوا بەندایەتیی بۆ خوا بکەن، ﴿ وَقُلۡنَا لَهُمُ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡبَابَ سُجَّدًا ﴾، وە پێمان گوتن بە کڕنووش بردنەوە، واتە: بە چەمینەوەوە، ئەگەرنا ئەگەر ئینسان سەری لەسەر زەوی بێ ناتوانێ بڕوا، بۆیە توێژەرەوانی قوڕئان دەڵێن: واتە: بە چەمینەوەو بە ڕێزگرتنەوە، بە سەردانەواندنەوە، بچنە دەروازەی ئەو شارەوە کە بۆیان دیاری کرابوو، ﴿ وَقُلۡنَا لَهُمۡ لَا تَعۡدُواْ فِي ٱلسَّبۡتِ ﴾، وە پێمان گوتن لە شەممەدا دەستدرێژیی مەکەن، شارێك لە کەنار دەریا بوو، ئەوانە عادەتیان وابوو ڕاوی ماسییان دەکرد، بەس ڕۆژانی شەممە ماسی باش دەهاتن، کە دیارە کاتی خۆی بۆیان دیاری کرابوو، وەك چۆن مسوڵمانان ڕۆژانی جومعەیان هەیە، ئەوانیش ڕۆژی شەممەیان هەیە، نەصڕانییش ڕۆژی یەك شەممەیان هەیە، خوای پەروەردگار بۆ تاقیکردنەوە وایکرد ماسیەکان لە ڕۆژی شەممەدا دەهاتن، ئیدی شەممەیان شکاندو لەبەر تەماع خۆیان ڕانەگرت، وە لە شەممەدا ڕاوی ماسییان کرد، بە فێڵکردنێك کە دوای تۆزێکی دی باس دەکەم، فێڵیان کرد، ﴿ وَأَخَذۡنَا مِنۡهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ﴾، وە پەیمانێکی پتەومان لێیان وەرگرت، کە جارێکی دیکە ئەو هەڵانە نەکەنەوە، بەڵام کە تەماشای قوڕئان دەکەین، دەزانین چەند سەرسەخت بوون، لە جوولەکە کەللە ڕەقتر نەبووە لەم دنیایەدا، هیچ کەسێك بەقەدەر جوولەکە خوای پەروەردگار موعجیزەی نەداوە بە پێغەمبەرەکەیان، لەبەرئەوەی زۆر کەللەڕەق بوون، پێغەمبەرەکەیان کە مووسایە عليه السلام زۆر موعجیزەی بۆ هاتوون، تاکو کەللەیان نەرم بێ‌و، بە چاکیی ئیمان بێنن، جا دەفەرموێ: ﴿ فَبِمَا نَقۡضِهِم مِّيثَٰقَهُمۡ ﴾، ئنجا بە هۆی ئەوەوە کە پەیمانی پتەویان شکاند، ﴿ وَكُفۡرِهِم بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ﴾، وە کوفریان بە ئایەتەکانی خوا کردو بڕوایان پێ نەهێنان، جا ئایەتەکانی خوا، چ ڕستەکانی فەرمایشتی

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

خوابن، وە چ دیاردە سروشتییەکان بن، کە ئەوانیش هەر بەڵگەو نیشانەی خوان، وە چ موعجیزەکانی پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام)بن، چونکە وشەی: (آیات) لە قورئاندا، بە مانای ڕستەکانی فەرمایشتی خوا بەکارهاتوە، وە بە مانای دیاردە سروشتییەکان بەکارهاتوە، وە بە مانای موعجیزەکانی پێغەمبەرانیش (علیهم الصَّلاة والسلام) بەکارهاتوە، جوولەکەکان کوفریان بە هەموو جۆرە ئایەتەکانی خوا کرد، ﴿ وَقَتۡلِهِمُ ٱلۡأَنۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقّٖ ﴾، وە بە هۆی ئەوەوە کە پێغەمبەرانیان کوشت بە ناهەق، دیارە پێغەمبەر هەر بە ناهەق دەکوژرێ، چونکە هیچ پێغەمبەرێك خراپەو ستەم ناکات، ئەدی بۆچی وا دەفەرموێ؟ بۆئەوەی لێرەدا شتەکەیان زۆر لێ زەق بکاتەوە، ئەگەرنا پێغەمبەران (علیهم السلام) بە هیچ شێوەیەك هیچ ناهەقییەك بەرانبەر کەس ناکەن، تاکو بابای پێغەمبەر کوژ بڵێ: ئەو پێغەمبەرەم کوشت، بەڵام بە هەق کوشتم! پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام) دەستدرێژیی لە ناموس و ماڵو نەفسی کەس ناکەن، کەواتە: هەر کەسێك هەر پێغەمبەرێك بکوژێ، ئەوە بە تەئکید بە ناهەق کوشتوویەتی، ﴿ وَقَوۡلِهِمۡ قُلُوبُنَا غُلۡفُۢ ﴾، هەروەها بە هۆی ئەوەوە کە گوتیان: ئێمە دڵمان پەردە پۆش کراوە، یاخود دڵمان لە کیف دایە، یاخود دڵمان توورەکەی عیلمە، هەموو ماناکانی هەن، ﴿ بَلۡ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيۡهَا بِكُفۡرِهِمۡ ﴾، بەڵکو خوا مۆری بەسەر دڵەوە ناون، بە هۆی کوفرەکەیانەوە، ﴿ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، بۆیە کەمێکیان نەبێ ئیمان ناهێنن، یاخود ئیمانێکی کەم نەبێ ناهێنن، هەروەها سزامان دان ﴿ وَبِكُفۡرِهِمۡ ﴾، بە هۆی بێبڕوایی یانەوە ﴿ وَقَوۡلِهِمۡ عَلَىٰ مَرۡيَمَ بُهۡتَٰنًا عَظِيمٗا ﴾، وە بە هۆی ئەوە کە بوختانو تۆمەتێکی گەورەیان پاڵدایە لای مەریەم (دایکی عیسا) سەلامی خوایان لێ بێ، کە جوولەکەکان گوتیان: زینای کردوە، بۆیە عیسای بووە، لە حاڵێکدا

کە مەریەم شووی نەکردبوو، وە ئافرەتێکی زۆر پاکیزەو داوێن پاك بوو، وە خوای بەدیهێنەر جیبریلی ناردوە، وەك لە سوورەتی (مریم)دا هاتوە، وە ڕووحی عیسای بە بەرۆکی داکردو چووە نێو مندالّدانی، عیسا ئاوا پەیدابوو بێئەوەی بابی هەبێ، ﴿ وَقَوۡلِهِمۡ إِنَّا قَتَلۡنَا ٱلۡمَسِيحَ عِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ ﴾، وە بە هۆی ئەوەوە، کە گوتیان: ئێمە مەسیح عیسای کوڕی مەریەم پێغەمبەری خوامان کوشتوە، دیارە نەیانکوشتبوو، بەلاّم لەبەرئەوەی خۆیان پێوە هەلّکێشا، خوای دادگەر وەك گوناهێك لەسەری تۆمار کردوون، وەك کوردەواریی خۆمان دەلّێن: (نەخواردووی لە سمێلاّن مەییو)! ، جا لەوە وریابن، کەسی وا هەیە گوناهێکی نەکردوە، بەلاّم وا خۆ پێشان دەدات کە کردوویەتی، مەبەستم زیاتر خەلّکی عەوامو سادەیە، بۆ وێنە: کابرا شەرابی نەخواردۆتەوە، بەلاّم وا خۆی پێشان دەدات کە خواردوویەتیەوە، یان زینای نەکردوەو وا پێشان دەدات کە کردوویەتی، قەتلّی نەکردوە، وا پێشان دەدات کە کردوویەتی.

لەوبارەوە ئەم بەسەرهاتەتان بۆ دەگێڕمەوە: یەکێك بۆی گێرامەوە گوتی: نەفەرێك کوژرابوو، خەلّکیش نەیاندەزانی کێ کوشتوویەتی! گوتی: کابرایەکی (وەك کوردەواریی خۆمان دەلّێن: فشەکەرو خۆهەلّکێش لەوێ بوو) هەر دەیانگوت: دەبێ کێ کوشتبێتی؟! ئەویش دەیگوت: بە خوای ئەوەی کە کوشتوویەتی، دەزانێ کێ کوشتوویەتی!! گوتی: کەسوکاری کوژراوەکەش دەیگرن، زۆر ئەزیەتی دەدەن، کابراش دەلّێ: بڕوا بکەن من نەبووم ... هتد، دەلّێن: ئاخر تۆ وات پێشانداوە کە تۆی؟ دەلّێ: بڕوا بکەن هەر خۆم پێوە هەلّکێشاوەو نازانم کێ کوشتوویەتی، وە من پیاوی نەفەر کوشتن نیم!! (دیارە پیاوێکی ترسنۆك بووە)، دوایی زۆر ئەزیەتی دەدەنو دارکارییەکی باشی دەکەنو، دەلّێن جارێکی دیکە خۆ بە شتێکەوە هەلّنەکێشی کە نەتکردوە! جا خوا دەفەرموێ: وە بە هۆی ئەوەوە کە گوتیان: مەسیح عیسای کوڕی مەریەم پێغەمبەری خوامان کوشتوە، (سزامان دان)، ﴿ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ ﴾، لە حالّێکدا نەکوشتبووشیانو نە لە سێدارەشیان دابوو، (صَلْب) واتە: لە خاچدان، هەلّواسین، ئێستا کە

نەصرانیی شتێك بە ملی خۆیاندا دەكەن ئاوایە: (✝)، بە حیساب ئەوە عیسایەو هێمای لە سێدارە دراوە، ﴿ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمۡ ﴾، بەڵكو وێنەی عیسایان بۆ برایە سەر یەكێكی دیكە، (مُثِّلَ لَهُمْ) واتە: یەكێكی دیكەیان بۆ برایە سەر شێوەی عیسا ﷵ، وە ئەویان لە جیاتی عیسا كوشت، وەك لە مەسەلە گرنگەكاندا بە تەفصیلْ باسی دەكەین، ﴿ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكّٖ مِّنۡهُ ﴾، وە ئەوانەی كە تێیدا كەوتوونەتە ڕاجیایی یەوە، بۆخۆشیان لێی لە گوماندان، واتە: جوولەكەكان و نەصرانییەكانیش بۆخۆیان یەقینیان نیە، پێیان سەیر بوو، چونكە لە ڕیوایەتێك دا دەڵێ: دوازدە كەس بوون، دوای دەیانژماردن یازدە كەس بوون، باشە ئەدی ئەوەی دیكە چی لێ‌هات؟ ئەوە یەكێكیان گرتوە بە حیساب عیسایە، ئەدی نەفەری دوازدەیەم چی لێ‌هات؟ بۆیە دەفەرموێ: ئەوانەش كە تێیدا كەوتوونە ڕاجیایی یەوە، لێی لە دوو دڵییدا بوون، ﴿ مَا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ ﴾، هیچ زانیارییەكیان نەبوو دەربارەی، مەگەر شوێنكەوتنی گومان، ﴿ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينَۢا ﴾، وە لە لای خۆیانەوە دڵنیا نەبوون، كە كوشتوویانە، دەیانزانی نەفەرێكیان كوشتوە، بەڵام دڵنیا نەبوون كە ئەوە عیسایە ﷵ، چونكە نیشانەكانی بەسەر عیسادا ﷵ نەدەچەسپین، شێوەی شێوەی عیسا بوو، بەڵام قسەو هەڵوێستی وەك دوایی باسی دەكەین، هەتا ئەوەی لە ئینجیلەكانیشدا هاتوە، لە عیسا ﷵ ناوەشێتەوە، لە ئینجیلەكاندا هاتوە، دەڵێ: عیسا گلەیی لە خوا كردوەو گوتوویەتی: خوایە! بۆ وازت لێ هێنام؟! خوایە بۆ پشتت بەردام؟! مسوڵمانێكی عادەتی گلەیی لە خوا ناكات، پێغەمبەرێكی پایە بەرز چۆن گلەیی لە خوا دەكات؟! جا دەفەرموێ: ﴿ بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِ ﴾، بەڵكو خوا بەرزی كردەوە بۆ لای خۆی، ﴿ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ﴾، وە خوا زاڵی كاربەجێیە، ئەگەر بیەوێ كەسێك بپارێزێ دەیپارێزێ و كاربەجێشە.

FB/AliBapir.Net
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

ئنجا دەفەرموێ: ﴿ وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ﴾، وە هیچ کام لە خاوەن کتێبەکان نیە مەگەر پێش مەرگی خۆی ئیمانی پێ دێنێ، واتە: لە سەرەمەرگدا ئیمانی پێ دێنێو بۆی دەردەکەوێ، کە عیسا عليه السلام پێغەمبەری خوایە، یاخود عیسا عليه السلام لە کۆتایی زەمانو دنیادا دێتە خوارو ئەوانەی خاوەن کتێبن، هەموویان دەزانن کە عیسا عليه السلام پێغەمبەری خوایە، ئەو کاتە ئیمانی پێ دێنن، واتە: پێش مردنی عیسا عليه السلام کەواتە: ئەم ڕستەیە دوو واتای هەن، دەگونجێ: ﴿ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ﴾، ڕاناوەکەی بچێتەوە بۆ هەر کام لە ئەهلی کیتاب، وە دەگونجێ ڕاناوەکە بۆ عیسا عليه السلام بچێتەوە، ﴿ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴾، وە لە ڕۆژی دواییدا عیسا عليه السلام بەسەریانەوە دەبێتە شایەدو چاودێر.

دیسان باسی هەندێك هەڵەو پەڵەو کەموکوڕیی دیکەی جوولەکەکان دەکات، دەفەرموێ: ﴿ فَبِظُلْمٍ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَٰتٍ ﴾، بە هۆی ستەمو دەستدرێژییو خراپەی جوولەکەکانەوە، هەندێ ڕزقو ڕۆزیی حەڵاڵو بە تامو خۆشمان لێ قەدەغە کردن، ﴿ أُحِلَّتْ لَهُمْ ﴾، کە پێشتر بۆیان حەڵاڵ کرابوون، ﴿ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ كَثِيرًا ﴾، وە بە هۆی ئەوەوە کە زۆر لە خەڵکیان لە ڕێی خوا لادا، چەند ڕزقو ڕۆزییەکی بە تامو خۆشمان لێ قەدەغە کردن، ﴿ وَأَخْذِهِمُ ٱلرِّبَوٰا۟ ﴾، بە هۆی ئەوەوە کە سوودیان وەرگرت، ﴿ وَقَدْ نُهُوا۟ عَنْهُ ﴾، کە لێشی قەدەغە کرابوون، ﴿ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلْبَٰطِلِ ﴾، بە هۆی بە ناهەق خواردنی ماڵی خەڵکییانەوە، بە هۆی ئەوانەوە چەند خواردنێکی بە تامو لەزەتو بە چێژمان لێ قەدەغە کردن، ﴿ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾، وە ئەوانەی بێبڕوان لەوان، ئازارێکی بەئێشمان بۆ ئامادە کردوون.

F/AliBapir1
YouTube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

ئنجا خوا ﷾ لێرەدا باسی کۆمەڵێك دەکات لە خاوەن کتێبەکان، وە جیایان دەکاتەوە لەوانەی ئەو کەتنو خراپەو تاوانانەیان کردووە، ئەو سزایەشیان بەسەردا چەسپیوە، دەفەرموێ: ﴿ لَّٰكِنِ ٱلرَّٰسِخُونَ فِي ٱلۡعِلۡمِ مِنۡهُمۡ ﴾، بەڵام ئەوانەیان کە بە زانیارییدا ڕۆچوونو پێیدا قووڵبوونەتەوەو زۆر شارەزان، نەك ئەوانەی کە سادەو سەرکێڵن شارەزان، بەڵێ زانیاریی قووڵ، ئینسان بە ئەنجام دەگەیەنێ، وە هەمیشە زانیاریی کەم ئینسان تووشی هەڵە دەکات، فارس دەڵێن:

نیمە مُلاّ دین میبَرَدْ   نیمە حَکیم جان میبَرَدْ

یانی: نیوەی مەلا دین لە خەڵکی دەستێنێو، نیوە پزیشك ڕووحیان لێ دەستێنێ.

بۆ ئێمەو مانانیش هەروایە ئەوەی کە زانیاریی کەمبێ، تووشی دەمارگیریی دەبێ، کەسێك تەنیا ڕایەکی فیقهیی دەزانێ لە ئیسلامدا، یان تەنیا بۆچوونێك، وادەزانێ دین هەر ئەوەندەیە! بەڵام ئەگەر زانیت جگە لەو بۆچوونە چەندان بۆچوونی دیکەش هەن، بە دڵنیایی ئەوکاتە سینگت فراوان دەبێو ئەگەر کەسێك وەك تۆی نەکرد، یەکسەر ناڵێی: لە دین دەرچووی، بەڵکو دەڵێی: دیارە ئەو بۆچوونەش هەیەو بۆچوونی دیکەش هەیە، هەمیشە زانیاریی زۆر، دڵی ئینسان فراوان دەکات، سینەی ئینسان گوشاد دەکاتو ئینسان فێری سەماحەتو دڵ گەورەیی دەکات.

پاشان دەفەرموێ: ﴿ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴾، وە ئەوانەی کە ئیماندارن، پێشێ باسی زانایەکانیان دەکات، ئنجا باسی ئیماندارانیان دەکات، ئەگەر ئینسان زانیارییەکی قووڵی هەبێ، یان ئیمانێکی پتەوی هەبێ، ئەوانە چی دەکەن؟ ﴿ يُؤۡمِنُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ ﴾، ئەوانە ئیمان دێنن بەوەی کە بۆ تۆ نێردراوەتە

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

خوار، وە بەوەش کە پێش تۆ نێردراوەتە خوار، ئینسان ئەگەر بەڕاستیی ئیمانی بە خوا هەبێ، هەرچی خوا ڕێزی لێ بنێ، ئەویش ڕێزی لێ دەنێ، هەر کتێبێك خوا بینێرێ ئیمانی پێ دێنێ، هەروەها ئەگەر مرۆڤ زانیارییەکی قووڵو فراوانیشی هەبێ، ئەوە زانیارییەکەی بە ئامانجی دەگەیەنێ، وە ئەگەر ئیمانێکی باشیشی هەبێو، دڵی لەگەڵ خوا پاكو ساف بێ، ئەو ئیمانەش ڕێنمایی دەکات ﴿وَٱلۡمُقِيمِينَ ٱلصَّلَوٰةَۚ وَٱلۡمُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ﴾، وە نوێژ بەرپاکەرانو زەکاتدەران، ﴿وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ﴾، وە بڕواداران بە خواو بە ڕۆژی دوایی ﴿أُوْلَٰٓئِكَ سَنُؤۡتِيهِمۡ أَجۡرًا عَظِيمًا﴾، ئا ئەوانە لە دواڕۆژدا پاداشتێکی مەزنیان دەدەینەوە، واتە: حیسابی ئەوانە لەگەڵ ئەوانی پێشێ جیایە، خوای دادگەر لێرەدا خاوەن کتێبەکان پۆلێن دەکاتو دەفەرموێ: هەموویان خراپو زاڵم نینو، هەموویان لادەرو لاڕێ نین، بەڵکو چاکەکاریشیان تێدا هەن، بەڵام چاکەکارەکانیان کامانەن؟ ئەوانەن کە عیلمێکی قووڵیان هەیە، لەگەڵ ئیمانێکی باش، کە ئەو عیلمە قووڵەو ئەو ئیمانە باشە، وایان لێدەکات ئیمان بێنن، بە پێغەمبەری خاتەم موحەممەد ﷺ، وە بە هەموو ئەو کتێبانەی خوا ناردوونیە خوار، چ قورئان، چ کتێبەکانی پێشێ، وە بڕوا بە ڕۆژی دوایی دێنن، ئەوانە حسابێکی دیکەیان هەیە، وە ئەوانە پاداشتێکی مەزنیان لەلای خوای پەروەردگار هەیە.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە دەفەرموێ: ﴿ يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَـٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَـٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً ﴾، وەك پێشتر ئاماژەمان پێکرد، کە خوا دەفەرموێ: خاوەن کتێبەکان داوات لێدەکەن، کتێبێکیان لە سەرێوە، لە ئاسمانێوە دابەزێنیە سەر، بێگومان پێشتر لەوە گەورەتریان لە مووسا داوا کرد، واتە: پێشینانی ئەو خاوەن کتێبانەی کە لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺدا بوون، نەك خۆیان، چونکە خۆیان لە سەردەمی مووسادا عليه السلام نەژیاون، بەڵکو پێشینەکانیان بوون، کەواتە کە دەفەرموێ: ﴿ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ ﴾، واتە: پێشینەکانیان باب و باپیرانیان، لەوە گەورەتریان لە مووسا عليه السلام داواکرد، ﴿ فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً ﴾، کە گوتیان: خوامان بە ئاشکرا پێشان بدە، کەواتە: وەك چۆن جوولەکەکان کاتی خۆی بیانوویان بە مووسا عليه السلام گرتووە و بروبیانووی زۆریان هێناوەتەوە، ئەوانەی سەردەمی پێغەمبەر ﷺیش، هەر بە هاندەری بیانووگرتن بووە، کە داوایان لێکردووە، کتێبێکیان بۆ دابەزێنێتە خوار، کە مەبەستیان ئەوەبوو کتێبێك بێ لەنێو دوو بەرگان دابێ، یاخود لەسەر بەردو پێست نووسرابێ، وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەکەی دا باسمان کرد، واتە: لەلایەن فریشتەکانەوە نووسرابێتەوەو، پێشانیان بدات، ئەگەرنا پێغەمبەر ﷺ کتێبێکی بۆ دابەزێنراوە کە قورئانە، بەڵام نەك لەسەر شتێك نووسرابێتەوە، بەڵکو لە عەقڵ و دڵی موبارەکی پێغەمبەردا ﷺ تۆمار دەکرا، پاشان بە هاوەڵانی بەڕێزی دەفەرموو، ئەوانیش دەیاننووسییەوە، لەسەر پێستی حەیوان و بەردی تەنك و لاسکی خورما، وەك لە کتێبەکانی سوننەت و سیرەدا هاتووە، کەواتە: هەر مەبەستیان بیانووگرتن و ئیمان نەهێنان بووە.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

ئنجا ئەو بیانووە هەر جوولەکەکان نەیانگرتوە، بەڵکو کافرەکانیش، وەك لە سوورەتی (الفرقان) ئایەتی ژمارە (٣٢)دا هاتوە: ﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡلَا نُزِّلَ عَلَيۡهِ ٱلۡقُرۡءَانُ جُمۡلَةٗ وَٰحِدَةٗ ...﴿٣٢﴾﴾، واتە: وە ئەوانەی بێبڕوا بوون گوتیان: دەبووایە قورئانی بە یەکجار بۆ دابەزێنرا بایە، بەڵێ، کافرو هاوبەش پەرستەکانیش ئەو بیانووەیان دەگرتو دەیانگوت: بۆچی قورئان بە یەکجار دانەبەزێنراوە؟ بۆچی ئەمڕۆ سوورەتێك دێو سبەینێ سوورەتێك، یان ئەمڕۆ چەند ئایەتێك دێو، سبەینێ چەند ئایەتێکی دیکەو دوو سبەی چەند ئایەتێکی دیکە، بەش بەش دێ، با هەمووی بە یەکجار بێ، خوای زاناو شارەزاش وەڵام دەداتەوەو دەفەرموێ: ﴿... كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِۦ فُؤَادَكَۖ وَرَتَّلۡنَٰهُ تَرۡتِيلٗا ﴿٣٢﴾﴾، واتە: بۆیە بەو شێوە دایدەبەزێنین تاکو لە عەقڵو دڵت دا بیچەسپێنین، وە زۆر بە شێنەیی بەسەرتدا دەخوێنینەوە، واتە: ئەم قورئانە بۆ موبارەکیی نەهاتوە، وەك موتفەرك بێ، بۆیە نەهاتوە هەر لەبەر بکرێ، بەڵکو هاتوە کاری پێ بکرێ، بۆیە بەپێی پێداویستییەکانو قۆناغەکان دابەزێنراوە، کەواتە: حیکمەتی خوای کاربەجێ وادەخوازێ، بۆیە هەر لە سوورەتی (الفرقان)دا لەدوای ئەم ئایەتە، دەفەرموێ: ﴿وَلَا يَأۡتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئۡنَٰكَ بِٱلۡحَقِّ وَأَحۡسَنَ تَفۡسِيرًا ﴿٣٣﴾﴾، واتە: ئەوان هیچ وێنەیەکت بۆ ناهێننەوەو هیچ داوایەکت لێناکەن، مەگەر ئێمە هەقت بۆ دادەبەزێنین لە بەرانبەری ئەو قسەیەی ئەواندا، وە تەفسیرو لێکدانەوەیەکی لەوەی ئەوانت باشتر بۆ دێنین، یانی: وەڵامێکت بۆ دەنێرین بۆ ئەوان کە چاکتربێ لە قسەی ئەوان، کەواتە: ئەوە حیکمەتی تێدایە کە خوای پەروەردگار قورئانی بەش بەش ناردۆتە خوار، سوورەت، سوورەت، کۆمەڵە ئایەت، کۆمەڵە ئایەت، بە پێی پێداویستی ژیانی مسوڵمانانی یەکەم: هاوەڵانی بەڕێز، وە بۆ ئێستای ئێمەشو بۆ دوای ئێمەش

دیسان هەروایە، چونکە بێگومان قورئان هەمووی لێکڕاو وێکڕا جێبەجێ ناکرێ، بەڵکو هەر ئایەتە، هەر کۆمەڵە ئایەتە، هەر سووڕەتە لە شوێنی خۆیداو لە کاتی خۆیدا جێبەجێ دەکرێ.

مەسەلەی دووەم:

ئاماژەکردن بە چوار ڕووداوی مێژوویی جولەکەکان

خوا ﷻ کە دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ ٱلۡعِجۡلَ مِنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ ٱلۡبَيِّنَٰتُ فَعَفَوۡنَا عَن ذَٰلِكَۚ وَءَاتَيۡنَا مُوسَىٰ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينٗا ١٥٣ وَرَفَعۡنَا فَوۡقَهُمُ ٱلطُّورَ بِمِيثَٰقِهِمۡ وَقُلۡنَا لَهُمُ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡبَابَ سُجَّدٗا وَقُلۡنَا لَهُمۡ لَا تَعۡدُواْ فِي ٱلسَّبۡتِ وَأَخَذۡنَا مِنۡهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ١٥٤﴾، لێرەدا خوای زاڵی بە بەزەیی چوار مەسەلەی گرنگ دەخاتەوە بیر جوولەکەکان، لێرەدا هەرچەندە ناوی ئەهلی کیتاب هاتوە، کە نەصرانییەکانیش دەگرێتەوە، بەڵام ئەو شتانەی کە باسکراون، هەموویان تایبەتن بە جوولەکەکانەوە، خوا ﷻ چەند هەڵوێستێکی ئەوان دەخاتەڕوو کە کاتی خۆی باب‌و باپیرانیشیان ئاوا بیانوویان بە مووسا عليه السلام دەگرت، بۆئەوەی ئیمان نەهێنن‌و لاملیی بکەن‌و سەرپێچیی بکەن، واتە: ئەوانەی ڕۆژگاری تۆش ئەی پێغەمبەر ﷺ هەر لەسەر ڕێچکەی ئەو باب‌و باپیرانەی خۆیان دەڕۆن، هەر خەریکی بیانووگرتن‌و مل بادان‌و سەرپێچیی کردنن، ئەگەرنا لەڕاستییدا ئەوان کە داوادەکەن کتێبێکیان بۆ بنێریە خوار، ڕاست ناکەن، ئەوە کتێبەو هاتۆتە خوارو دەنووسرێتەوە، ئەم کتێبە کە موعجیزەیەو دەستەوسانکەرە، ئەوەتا سەرەتا تەحەددای کردوون کە قورئانێکی ئاوا بێنن، دوایی فەرموویەتی: دە سووڕەتی ئاوا بێنن، دوایی فەرموویەتی: سووڕەتێکی ئاوا بێنن، بەڵام نەیانتوانیوەو دەستەوسان بوون، کەواتە: بزانن کە ئەوە فەرمایشتی خوایە، وە بەپێی پێداویستی قۆناغەکانی

E/AliBapir
Youtube/AliBapir/
F/Media/AmeerOffice

ژیانی ئێوە دایدەبەزێنی، ئنجا چوار بەسەرهاتیان بیر دەخاتەوە، کە دیارە کاتی خۆی لە باب و باپیرانیان ڕوویانداوە:

بەسەرهاتی یەکەم: دەفەرمویٚ: ﴿ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ﴾، واتە: دوایی گۆلکیان کردە پەرستراو، دوای ئەوەی ئایەتە ڕۆشن و ئاشکرایەکانیان بۆ هاتن، یاخود دوای ئەوەی موعجیزەو بەڵگە ڕوونەکانیان بۆ هاتن، گۆلکیان پەرست.

بۆ زانیارییتان ئەو بەسەرهاتی گۆلك پەرستییە، لە چەند شوێنێك لە قورئاندا ئاماژەی پێکراوە، جگە لێرە کە دەفەرمویٚ: ﴿ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ﴾، (أي اتَّخَذوا العِجْلَ إلـهاً) گۆلکیان کردە پەرستراو، ناڵێین: گۆلکیان کردە خوا !! چونکە هەندێك لە بانگخوازان و تاربێژان تا ئێستا وادەزانن، وشەی (خوا) لەگەڵ پەرستراو هەر یەکەو، لێکیان جیاناکەنەوە، هەندێك لەو بانگخوازو مامۆستایانە کە لەسەر تەلەفزیۆنیش قسە دەکەن، لە تەفسیری ئەم ڕستەیەدا دەڵێن: دوایی گۆلکیان کردە خوا، نەخێر، ئەو زاتەی بە کوردیی (خوا) بە عەرەبی (اللَّە)و، بە فارسیی (خُدا)، بە ئینگلیزی (God)ی پیٚ دەڵێن، ئەو زاتە یەکەو هەرگیز مشتومڕ لەسەر ئەوە نەبووە کە یەکە، بەڵکو هەمیشە مشتومڕ لەسەر پەرستراو (إلـە) هەبووە، پەرستراو جۆراو جۆرن، ئەگەرنا هەر یەك خوا بووە، خوای پەروەردگار واتە: ئەو پەروەردگارو بەدیهێنەرو خاوەنەی کە بەسەر کەون و کائینات ڕادەگات، موشریك و کافرەکانیش مشتومڕو کێشەیان لەسەر یەکتایی خوا نەبووە، وەك تاکە بەدیهێنەرو خاوەن، بەڵکو کێشەو مشتومڕیان لەسەر تەنیا پەرستراوێتیی خوا هەبووە، بۆیە ئێمە لە وشەی تەوحیددا دەڵێین: (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ) واتە: هیچ پەرستراوێك نیە بێجگە لە خوا (اللَّە)، یانی خەڵك پەرستراوی دیکە پەیدا دەکات، دەفەرمویٚ: ﴿...مِن دُونِهِۦٓ إِلَٰهًا...﴿١٤﴾﴾

الكهف، واتە: لەگەڵ خوا پەرستراو (إِلَـه)ی دیکەیان پەرستوە، لە قورئاندا هاتوە، پەرستراو(إِلَـه) بە دووان (تثنیة)، کراوە ﴿... إِلَـٰهَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِ ﴿٥١﴾﴾ النحل، وە کۆ (جَمْع)یش کراوە، ﴿ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً ﴿٢٣﴾﴾یس، بەڵام (اللَّـه) ناکرێ بە دووان، وە ناشکرێ بە کۆ، بەڵکو تەنیا یەکێکە لە لای کافرو مسوڵمانان، کەواتە: لێرەدا کە دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ ٱتَّخَذُواْ ٱلۡعِجۡلَ﴾، ﴿ثُمَّ ٱتَّخَذۡتُمُ ٱلۡعِجۡلَ﴾، نەك گۆلکیان کردبێتە خوا، بەڵکو گۆلکیان کردۆتە پەرستراو، ئەگەرنا زانیویانە خوا هەر تاکەو هەر یەکێکە، بەڵام گوتوویانە، ئەو گۆلکەش دەپەرستین، بۆئەوەی لە خوامان نزیك بخاتەوە، هەروەها موشریکەکانیش بتیان پەرستوەو گوتوویانە لە خوامان نزیك دەخاتەوە، وەك خوا لەسەر زاری وان فەرموویەتی: ﴿مَا نَعۡبُدُهُمۡ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلۡفَىٰٓ ﴿٣﴾﴾الزمر، ئەگەرنا هەر زانیویانە تاکە بەدیهێنەرو پەروەردگارو خاوەنو مشوورخۆری هەموویان بەس خوایە ﷻ.

ئێستاش با سەرنجی چەند ئایەتێکی قورئان بدەین کە باسی بەسەرهاتی گۆلك پەرستیی جووەکان دەکات:

١) لە سوورەتی (البقرة) لە ئایەتی (٥٤)دا باسی ئەو گۆلك پەرستییە دەکاتو دەفەرموێ: ﴿وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِۦ يَٰقَوۡمِ إِنَّكُمۡ ظَلَمۡتُمۡ أَنفُسَكُم بِٱتِّخَاذِكُمُ ٱلۡعِجۡلَ فَتُوبُوٓاْ إِلَىٰ بَارِئِكُمۡ فَٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ عِندَ بَارِئِكُمۡ فَتَابَ عَلَيۡكُمۡۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾﴾، واتە: وە یاد بکەوە کاتێك مووسا بە گەلەکەی خۆی گوت: ئەی گەلەکەم! ئێوە ستەمتان لە خۆتان کردوە، کە گۆلکتان پەرستوە، بگەڕێنەوە بۆ لای بەدیهێنەرتان، خۆتان بکوژن، (واتە: ئەوانەتان کە گۆلکیان نەپەرستوە، ئەوانە بکوژن کە

گۆلکیان پەرستوە، یاخود ئەوانەی کە گۆلکیان پەرستوە با خۆیان بکوژن، توێژەرەوانی قورئان چەند بۆچوونێکیان لەوبارەوە هەن).

٢) هەروەها لە سوورەتی (طـه)دا بە تەفصیلْ هاتوە، لە ئایەتی (٨٣ - ٩٨) هەمووی باسی چۆنیەتی ئەو مەسەلەیە دەکات، کە لە سەرەتاوە دەفەرموێ: ﴿ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنۢ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ ٱلسَّامِرِىُّ ﴿٨٥﴾ ﴾، واتە: ئێمە لە دوای تۆ گەلەکەتمان گومڕا کرد، وە سامیریی هەڵیخەڵەتاندن، جا دوای ئەوەی مووسا پێیان دەڵێ: بۆچی واتان کرد؟ ئاوا وەڵام دەدەنەوە: ﴿ قَالُوا۟ مَآ أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَـٰكِنَّا حُمِّلْنَآ أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ ٱلْقَوْمِ فَقَذَفْنَـٰهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى ٱلسَّامِرِىُّ ﴿٨٧﴾ ﴾، گوتیان: ئێمە بە دەستی خۆمان نەبوو، ئەو خشڵ و زێڕەی پێمان بوو فڕێماندا، سامیرییش فڕێیدا کە هەندێك دەڵێن: لە فیرعەونییەکانیان وەرگرتبوو، سامیریی چاڵێکی هەڵکەند، وەك بۆتەیەك و قاڵبێك لە شێوەی گۆلك داو، ئەو زێڕەی تێهاوێشت و ئاگری تێبەرداو زێڕەکە قاڵ بۆوە، شێوەی گۆلك دەرچوو، کونێکی لەلای پشتەوە کردبوو، کونێکیشی لەلای زاری کردبوو، کە هەوا لەلای پشتیەوە لێی دەداو لەلای زاری دەردەچوو، وەك گۆلك دەیبۆڕاند، دیارە سامیریی دەبێ کابرایەکی وەستاو پیشەسازو شارەزا بووبێ، ئنجا سامیریی گوتی: ئەوە پەرستراوی ئێوەیەو، مووسا پەرستراوەکەی لێ ونبووە بۆیە چووەتە سەر کێوی طوور لێی دەگەڕێ، ﴿ فَقَالُوا۟ هَـٰذَآ إِلَـٰهُكُمْ وَإِلَـٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾ ﴾طـه، دیارە هاڕوونیش عليه السلام پێیان دەڵێ: کە ئەوە پەرستراوی ئێوە نیە، ئەوانیش دەڵێن: هەر دەیپەرستین، تاکو مووسا دێتەوە، ئنجا کە مووسا عليه السلام دێتەوە دەڵێ: ﴿ قَالَ يَـٰهَـٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾ ﴾، واتە: ئەی هاڕوون! کە دەتبینی گۆلکیان پەرست، بۆ بە دوام

نەکەوتی، ئایا سەرپێچییت لە فەرمانی من کرد؟! ئەویش دەڵێ: ﴿ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِيٓ إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾ ﴾ طه، واتە: ئەی کوڕی دایکم (گوتوویەتی: کوڕی دایکم، کەچی کوڕی دایكو باببیشیەتی، بەڵام دەیەوێ سۆزی بجووڵێنێ) سەرو ڕیشم مەگرە، من ترسام لەوەی کە بڵێی بەنی ئیسرائیلت تێکبەرداوە، (واتە: شەڕی ئەهلییت دروست کردوە) بۆیە ئارامم گرت تا دێیتەوە، ئەویش عوزرەکەی قبووڵ دەکات.

٣) هەروەها لە سووڕەتی (الأعراف)یشدا ئەو بەسەرهاتە هەر باسکراوە، کە بەسەرهاتێکی زۆر گەورە بووە لە مێژووی بەنی ئیسرائیلدا، بەڵام لە تەوڕاتی ئێستادا کە من لەبەردەستمەو کە پێی دەگوترێ: پەیمانی کۆنو تەوڕاتیشی لەنێو دایە، دەڵێ: هاڕوون گۆلکەکەی بۆ دروستکردن⁽¹⁾!!.

هاڕوون ﷺ کە پێغەمبەری خوایە، گۆلك دروست بکات بۆ بەنی ئیسرائیلو بڵێ: بیپەرستن لە جیاتی خوا !! جوولەکەکان لە کتێبەکانی خۆیاندا ئاوا ڕێز لە پێغەمبەرەکانی خۆیان دەگرن، کە دیارە هەمووی دەستکاریی کراوەو گۆڕراوە، وە قورئان ئەوەی ڕاست کردۆتەوە: وەك لە سووڕەتی (طه) دا هاتوە مووسا ﷺ کە دێتەوە لێپێچینەوە لەگەڵ هاڕوون ﷺ دا دەکاتو دەڵێ: هاڕوون بۆ بەدوای من نەکەوتی؟ هاڕوونیش

---

(1) بڕوانە (التفسير التطبيقي للكتاب المقدس) العهد القديم، سفر الخروج، الإصحاح: (٣٢- الآيات ١- ٦) (هارون يصنع عِجلَ الذَّهبي) کە ئەمە دەقەکەیەتی: {وَلَمَّا رَأَى الشَّعْبُ أَنَّ مُوسَى قَدْ طَالَت إقَامته عَلَى الجَبَل اجْتَمَعَوا حَوْلَ هَارُونَ وَقَالُوا لَهُ: "هَيَّا اصْنَعْ لَنَا إلِهاً يتقدّمنا في مسِيرنا لأَنَّنا لانَدْرِي مَاذَا أَصَابَهُ هَذَا الرَّجُلَ مُوسَى الَّذِي أَخْرجنَا مِنْ ديار مِصْرَ. فَأَجَابَهُم هَارُونُ: "إنْزِعُوا أَقْرَاطَ الذَّهَبِ الَّتِي فِي آذَانِ نِسَائِكُمْ وَبَنِيكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَأعطوني إيَّاهَا". فَنَزَعَوها مِن آذَانِهِمْ وَجَاءوا بِهَا إِلَى هَارُونَ. فَأَخَذَها مِنهُم وَصَهرها وصَنَعَ عِجْلاً. عِندَئِذٍ قَالُوا: "هَذِهِ آلِهَتُكَ يَا إِسْرَائِيلُ الَّتِي أَخرجتك مِنْ ديارِ مِصْرَا}، ص: (١٩٤).

FB/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
FMedia/AmeerOffice

ئاوا وەڵامی دەداتەوە: ﴿... إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقۡتَ بَيۡنَ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَلَمۡ تَرۡقُبۡ قَوۡلِي (٩٤)﴾طه، واتە: من ترسام لەوەی کە بڵێی بۆچی بەنی ئیسرائیلی تێکبەرداوە، چاوەڕێی من بای تا دەهاتمەوە، وە لە سوورەتی (الأعراف)دا دەڵێ: من دەستەڵاتم نەبوو ئەوان زۆرتربوونو خەریکبوو بشمکوژن! ﴿... قَالَ ٱبۡنَ أُمَّ إِنَّ ٱلۡقَوۡمَ ٱسۡتَضۡعَفُونِي وَكَادُواْ يَقۡتُلُونَنِي ... (١٥٠)﴾، وە هەر لە سوورەتی (طه)دا خوای پەروەردگار باس دەکات کە هاروون ڕێگریی گۆلك پەرستیی لێکردوون، بەڵام بەقسەیان نەکردوە، ﴿وَلَقَدۡ قَالَ لَهُمۡ هَٰرُونُ مِن قَبۡلُ يَٰقَوۡمِ إِنَّمَا فُتِنتُم بِهِۦۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ ٱلرَّحۡمَٰنُ فَٱتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوٓاْ أَمۡرِي (٩٠)﴾، واتە: وە هاروون پێیگوتن: ئەی قەومەکەم! ئێوە هەڵخەڵەتاونو پەروەردگارتان بەس خوایە، جا بەدوای من بکەون، سەرپێچی فەرمانەکەم، مەکەن!

بەسەرهاتی دووەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَقُلۡنَا لَهُمُ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡبَابَ سُجَّدٗا﴾، واتە: وە پێمانگوتن بە کڕنووشو بە چەمینەوەوە، بچنە نێو دەرگاکەوە، شارێك بووە خوای بەرزو مەزن فەرمانی پێکردوون، بچنە نێوی، بەڵام فەرموویەتی: بە کڕنووش بردنەوە، نەك سەر لەسەر عەرزێ دابنێن بەڵکو بە چەمینەوەو بە سەردانەواندەوە بچنە نێو شارەکەوە، چونکە ئینسان ئەگەر سەری لەسەر عەرزی بێ ناتوانی بڕوا، کەواتە: ﴿سُجَّدٗا﴾، واتە: خۆدابنوێنن، یانی: کە ئەو شارە دەگرن، لووتتان نەچێتە ئاسمانیو لەخۆبایی مەبن، بەڵکو سەردانەوێننو بە تەوازوعەوە، وەك پێغەمبەر ﷺ لە کاتی ئازادکردنی مەککەدا دەڵێ: نێوچەوانی موبارەکی لە قەرپووزی زینیی ولاخەکەی دەدا، بە تەوازوعەوە دەچووە نێو شاری مەککە، هەرچەندە لەوپەڕی دەستەڵاتو هێزدا بووە، بەڵام تەوازوعی

بۆ خوای زاڵو بالادەست پێشانداوە، وەك لە سووڕەتی (البقرة)دا لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذْ قُلْنَا ٱدْخُلُواْ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةَ فَكُلُواْ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَٱدْخُلُواْ ٱلْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُواْ حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَٰيَٰكُمْ ۚ وَسَنَزِيدُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ قَوْلًا غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ ﴾،

هەروەها لە سووڕەتی (الأعراف)یشدا شێوەی ئەمە هاتوە، واتە: کاتێك پێمانگوتن بچنە ئەو شارەوە (قرية: لە قورئاندا، واتە: شارێکی گەورە) وە لە هەر شوێنێکی دەتانەوێ بە فراوانی بخۆن، ڕزقو ڕۆزی باشی تێدایە، وە بە چەمینەوەوە بچنە نێو دەرگای شارەکەو بڵێن: (حِطَّةٌ) واتە: خوایە! گوناهەکانمان لێ داباریێنە، ئێمەش لە گوناهەکانتان خۆش دەبین، وە بۆ چاکەکارانیش زیاد دەکەین، بەڵام ئەوانەی کە ستەمیان لەخۆیان کرد، قسەیەکی دیکەیان کرد، غەیری ئەو قسەیەی کە پێیان گوترا بوو، بۆیە ئەوانەی کە ستەمکاربوون لە ئاسمانێوە (لە سەرێوە) سزامان بۆ دابەزاندن بە هۆی ئەوەوە کە لایاندابوو.

بەسەرهاتی سێیەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُواْ فِى ٱلسَّبْتِ ﴾، وە پێمانگوتن: لە ڕۆژی شەممەدا، دەستدرێژیی مەکەن، لەنێو کوردەواریی خۆماندا قسەیەك هەیە دەڵێ: (جوولەکە شەممەی ناشکێنن) جوولەکە لە دینی خۆیاندا لەسەریان پێویستە ڕۆژی شەممە ئاگر نەکەنەوە، هیچ ئیشوکارێك نەکەن، چونکە ئەگەر ئیش بکەن یان ئاگر بکەنەوە، دەڵێن: ئەوە شەممەیان شکاندوە، گوناهبار دەبن، جا ئەوە کە شەممەیان شکاندوە، ئەویش لە سووڕەتی (الأعراف) لە ئایەتی (١٦٣ - ١٦٦)دا بەسەرهاتەکە باس دەکات، کە ئاوا دەست پێدەکات، ﴿ وَسْـَٔلْهُمْ

عَنِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ ٱلْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي ٱلسَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ ﴾، واتە: پرسیاریان لێبکە دەربارەی ئەو شارەی کە لە نزیك دەریا بوو، کە لە ڕۆژی شەممەدا دەستدرێژیی یان دەکرد، کە لە ڕۆژی شەممەدا ماسییەکان سەریان لە ئاو دەردێناو دەهاتنە بەردەستیان (ئەوانیش لێیان قەدەغەکرا بوو لە ڕۆژی شەمماندا ڕاوە ماسیی بکەن خوای کاربەجێش بۆ تاقیکردنەوەی ئەوان وایکردبوو) کە بەس بە ڕۆژی شەممان ماسییەکان دەهاتنە بەردەستیانو غەیری ڕۆژی شەممەی نەدەهاتن، جا خوا دەفەرموێ: ﴿ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴾، واتە: ئاوا تاقیمان دەکردنەوە، چونکە لادەربوون، ئەوانیش هەڵسان فێڵیان کرد، فێڵەکەیان چی بوو؟ ڕۆژی شەممە دەهاتن دەیانگوت: ئێمە ڕاوە ماسیی ناکەین، بەڵام شەممە کە ماسییەکان دەهاتن دەیانهێنانە تەنکاوێو لەو لای بەربەستێکیان دروست دەکرد، هەر ڕۆژی شەممە، بەڵام لە ڕۆژی یەك شەممەو دوو شەممەدا بە لە باریی دەچوون ماسییەکانیان دەگرتو دەیانگوت: خۆ ڕۆژی شەممە ڕاومان نەکردوون!! بەس ڕۆژی شەممە دیوارێك بەربەستێکیان دروست دەکرد تاکو ماسییەکان نەتوانن بچنەوە نێو قووڵایی، لەوێ لە تەنکاوێدا عاسێیان دەکردن، ڕۆژی یەك شەممەو دوو شەممەو ڕۆژەکانی دیکە، دەهاتن بە ئاسانی دەیانگرتن، جا فێڵی شەرعیی (الحيلة الشرعية)ی لەوەوە هاتوە، کە دیارە شەرع حیلەو فێڵو خیانەتیی تێدا نیە، بەڵکو جوولەکە بەو شێوەیە فێڵیان کردوە، بۆیە هەندێك لە شەرعزانان دەڵێن: (الحيلة الشرعية) لە جوولەکەکانەوە دەرکەوتوە، ئەگەرنا شەریعەتی خوای دادگەر ڕێكو ڕاستە حیلەو فرتو فێڵ قبووڵ ناکات.

هەروەها باسی شەممە شكاندن لە سوورەتی (البقرة) ئایەتی (٦٥ - ٦٦)دا هاتوە، كە لە بەرگی یەكەمی ئەم تەفسیرەدا هاتوە، كە دیارە لەوێ بە كورتیی و لە دوو ئایەتدا باسی ئەم بەسەرهاتە دەكات، دەفەرموێ: ﴿ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ ٱلَّذِينَ ٱعْتَدَوْا۟ مِنكُمْ فِى ٱلسَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا۟ قِرَدَةً خَـٰسِـِٔينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَـٰهَا نَكَـٰلًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ ﴾، واتە: (ئەی جوولەكەكان !) ئێوە ئەوانە دەزانن كە دەستدرێژیی یان كرد لە ڕۆژی شەممەدا، كە پێمانگوتن: ببنە مەیموونی پەستو زەبوون، وە كردمانن بە جێی پەند بۆ ئەوانەی پێش خۆیانو بۆ ئەوانەی دوای خۆیان، (یاخود بۆ ئەوانەی كە لە دەوروبەریانن)، وە كردمانن بە ئامۆژگاریی بۆ پارێزكاران.

هەروەها لە شوێنی دیكەش لە قورئاندا ئاماژەی پێكراوە، كە كۆمەڵێك لە جوولەكەكان خوا كردوونی بە مەیموونو بەراز، یان بە مەیموون، وەك لێرەدا باس دەكات، هەندێكیش دەڵێن: سیفەتی مەیموونیان تێدا پەیدابووە، ئەگەرنا بە شكڵو شێوە هەر ئینسان بوون، بەڵام ڕەوشتو ڕەفتاری مەیموونیان تێدا پەیدابووە.

بەسەرهاتی چوارەم: كە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَـٰقًا غَلِيظًا ﴾، وە پەیمانێكی پتەومان لێوەرگرتن، ئەوە كەنگێ بووە؟ ئەوەش بەسەرهاتێكی دیكەیە، كە لێرەدا خوای شارەزا هەموو ئەو شتانە دەخاتەوە بیر جوولەكەكانی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ بۆئەوەی هەم بۆخۆیان وەك تەمبێكردنو سەرزەنشت بێو، بزانن ئێستا كە بیانوو بە پێغەمبەری خاتەم ﷺ دەگرن، بابو باپیرانیشیان بیانوویان بە مووسا عليه السلام گرتوە، وە هەم بۆ بەرچاوڕوونیی مسوڵمانان، كە ئەوانیش فێر نەبن بیانوو بە پێغەمبەری خوا ﷺ بگرن، هەرجارە بڕوبیانوویێك بێننەوە، بەڵكو چی خوا فەرمووی، جێبەجێی بكەن، ئنجا ئەو

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

مەسەلەیەی پەیمانی پتەو لێوەرگیرانە، لە سوورەتی (البقرة) ئایەتی (٦٣ - ٦٤)دا هاتوە، کە دەفەرمویٚ: ﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ ٱلطُّورَ خُذُوا۟ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱذْكُرُوا۟ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۖ فَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ لَكُنتُم مِّنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٤﴾ ﴾، واتە: وە یادبکەنەوە کاتێك پەیمانی پتەومان لێتان وەرگرتوەو طوورمان بەسەرتاندا بەرز کردەوە، (طوور[1]: واتە: چیا، کێو) وە پێمانگوتن بەتووندی وەریبگرن، وە بزانن چی تێدایە؟ بۆئەوەی کە پارێز بکەن، بەلاّم دوای ئەوە پشتتان هەلّکرد، وە ئەگەر بەخشش و بەزەیی خوا نەبووایە، ئەوە ئێوە لە زەرەرمەندان دەبوون، بەلاّم خوای بەرز چاوپۆشیی لێکردن و لێی بوردن.

وە لە سوورەتی (الأعراف)یش لە ئایەتی (١٧١)دا باسی ئەو بەسەرهاتە دەکات، کە پەیمانیان لێ وەرگیراوە، دوای ئەوەی کێویان بەسەردا بەرز کراوەتەوە، دەفەرمویٚ: ﴿ وَإِذْ نَتَقْنَا ٱلْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُۥ ظُلَّةٌ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُۥ وَاقِعٌۢ بِهِمْ خُذُوا۟ مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱذْكُرُوا۟ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾ ﴾، واتە: یاد بکەنەوە کاتێك چیایەکەمان بەسەریانەوە بەرز کردەوە، وەك سێبەرێك وابوو لەسەریان، وە پێیان وابوو ئێستا بەسەریاندا دەکەویٚ، پێمانگوتن: ئەوەی کە پێمانداون (لە بەرنامەو رێنمایی) بە توندوتۆلّی وەریبگرن، وە بزانن چی تێدایە؟ بۆئەوەی پارێزتان پەیدابیٚ.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media.Ameer.Office

---

[1] هەندێکیش گوتوویانە: (طور) ناوی چیایەکی تایبەتە کە مووسا عليه السلام: گفتوگۆی لەسەر لەگەل خوادا کردوە، بەلاّم من ئەم رایەم پیٚ بێهێزە، چونکە خوا عز وجل هەر کام لە (طور) و (جبل)ی کردوە بە ناوی ئەو شتەی کە وەك سێبەر (كأنه ظُلَّة) بە سەرسەری جوولەکەکانی دا بەرز کردۆتەوە، ئاشکراشە کە (جبل) چیایەو دیارە (طور)یش هەر هاوواتای (جبل)ە، وەك دواییش لە درێژەی ئەم دەرسەدا باسمان کردوە.

ئەوەش کاتێك بوو کە مووسا عليه السلام تەوڕاتی بۆ هێنان‌و فەرمووی: خوای پەروەردگار دەفەرمویٚ: دەبیٚ بەو شێوەیە ژیانی خۆتان ڕێکبخەن، ژیانی کۆمەڵایەتیی، خێزانیی، تاکیی، ئابووریی، سیاسیی.. هتد، گوتیان: نایکەین، فەرمووی: ئاخر ئەوە فەرمانی خوایە، بۆئەوەی ژیانتان ڕێبخەن دەبیٚ بەو شێوەیەبیٚ، ئیدی ملیان نەدا، دیارە دوایی مووسا عليه السلام گفتوگۆی لەگەڵ خوای بیٚ وێنەدا کردو، سکاڵای کردو فەرمووی: ئەی پەروەردگار! ئەو گەلە ملکەچ نابن، خوای باڵادەستیش کێوێکی هەڵقەند، بۆیە زانایان گوتوویانە: قورئان هەندێکی هەندێکی تەفسیر دەکات، بۆئەوەی بزانین (طور) یانی: چی؟ خوا دەفەرمویٚ: ﴿ وَإِذْ نَتَقْنَا ٱلْجَبَلَ ﴾، (نَتَقْنَا) یانی: (نَزَعْنَا) واتە: چیاکەمان هەڵقەند، ئنجا بەسەر سەریانەوە ڕامانگرت، چیایەکی گەورە، وەك هەورو سێبەر بەسەر سەریانەوە ڕابگیریٚ، شتێکی زۆر سەیرو سەر سووڕهێنەر بووە؟ چیایەکی بەسەر سەرەوە ڕاگرتن‌و خوای باڵادەست بە مووسای فەرموو: پێیان بڵیٚ: پابەند دەبن بە تەوڕاتەوە، یان نا؟ جا دەڵیٚ: لە ترسان سەجدەیان بردبوو، لەسەر لایەکی سەریان سەجدەیان بردبوو و بە لایەکی دیکە تەماشایان دەکرد، نەوەك بەسەریاندا بکەویٚ، وەك دەفەرمویٚ: ﴿ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُۥ وَاقِعُۢ بِهِمۡ خُذُواْ مَآ ءَاتَيۡنَٰكُم بِقُوَّةٖ وَٱذۡكُرُواْ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٧١ ﴾، وە پێیانوابوو ئێستا بە سەریاندا دەکەویٚ، ئنجا دوایی گوتیان: پابەند دەبین، وە بەڵێنیانداو بەڵێنێکی پتەویان لێوەرگیرا.

ئەم چوار ڕووداوە خوای پەروەردگار بیر جوولەکەکانی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ یان دەخاتەوە، کە ئێوە باب‌و باپیرانیشتان هەر ئاوا لاملیی‌و لاسارییان کردوە، ئەوە لەلایەکەوە، لەلایەکی دیکەشەوە ئەوە دڵدانەوەیە بۆ پێغەمبەر ﷺ کە خوا ئاوا ئەو جوولەکانەی هێناوەتە ژێر بار، ئەو هەموو موعجیزەو بەڵگانەی پێشانداون، ئنجا هەر کەللە ڕەق‌و لاسار بوون، بۆیە سەیر نیە ئەی موحەممەد! ﷺ ئەگەر جوولەکەکانی سەردەمی تۆش ئاوابن، ئەوانەش دیارە کوڕی ئەو بابانەن، بۆیە ئاوان.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

مەسەلەی سێیەم: خوا ﷻ باسی ئەوە دەکات کە جوولەکەکان نەفرینیان لێکراوەو لە ڕەحمەتی خوا دوور خراونەتەوە بە هۆی خراپەو تاوانەکانیانەوە، دیارە ئەوەش دیسان لێرەدا دەرسێکی تێدایە بۆ جوولەکەکانی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ بەتایبەت، وە بۆ مسوڵمانانو خەڵکی دیکەش بەگشتی، کە بزانن جوولەکەکان بە هۆی گوناهەکانیانەوە خوا لەعنەتی لێکردوون، کەواتە: ئێوەش ئاگاتان لە خۆتان بێ، تووشی ئەو تاوانو گوناهانە نەبن، کە بتانکەنە مایەی دابەزینی لەعنەتو نەفرینی خوا، وەك لە ئایەتەکانی (١٥٥ - ١٥٧)دا دەفەرموێ: ﴿فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ وَكُفْرِهِم بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَقَتْلِهِمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌۢ ۚ بَلْ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَٰنًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا ٱلْمَسِيحَ عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًۢا ﴿١٥٧﴾﴾، لێرەدا خوای کاربەجێ حەوت گوناهان دەخاتەوە بیر جوولەکەکان کە بە هۆی ئەو حەوت گوناهانەوە خوا لەعنەتی لێکردوونو غەزەبی لێگرتوون، چونکە خوای بێ وێنە خزمایەتیی لەگەڵ کەسدا نیە، کێ بۆ خوا ملکەچو پابەندبێ، خۆشیدەوێو، کێ لاسارو لامل بێ، خوا ڕقی لێدەبێتەوەو حەز لە چارەی ناکات، کەواتە: ئەوەی جوولەکەکان دەیانگوت ڕاست نیە، ﴿وَقَالَتِ ٱلْيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحْنُ أَبْنَٰٓؤُا۟ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ ... ﴿١٨﴾﴾ المائدة، واتە: جوولەکەو نەصرانییەکان گوتیان: ئێمە کوڕانی خواینو خۆشەویستانی خواین، (یانی: گوناهانیش بکەین دەبەخشرێین، چونکە کوڕی خواینو خۆشەویستی خواین!) خوای

Youtube/AliBapir1
FB/Media/AmeerOffice

پەروەردگاریش لە وەلامیاندا دەفەرموێ: ﴿... قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ...﴿١٨﴾﴾ المائدة، واتە: بڵێ: (ئەگەر کوڕانی خواو خۆشەویستانی خوان) ئەدی بۆچی بە هۆی گوناهەکانتانەوە سزاتان دەدات، (ئەدی بۆچی چەندان بەلای بەسەرهێناون لەسەر سەرپێچییکردنتان؟ کەواتە: ڕاست ناکەن کوڕی خواو خۆشەویستی خوا نین) بەڵکو ئێوەش بەشەرێکن وەك ئەو خەڵکەو، خوا ئەوەی بیەوێ لێی دەبووری، ئەوەی بیەوێ سزای دەدات، کەواتە: ئێوە هیچ ئیمتیازێکتان بەسەر باقی بەشەردا نیە، ئنجا بۆ زانیارییتان ئێستاش جوولەکە دەڵێن: (نَحْنُ شَعْبُ اللَّهِ الْمُخْتَار) واتە: ئێمە گەلی هەڵبژاردەی خواینو، قەناعەتیان وایە دەڵێن: ئێمە گەلێکین خوا هەڵیبژاردووین، بەلام بێگومان ئەوە درۆو دەلەسەیەو هیچ ئەسڵو ئەساسی نیە، خوا تەنیا ئەو کەسانە هەڵدەبژێرێ کە فەرمانبەریی بۆ دەکەنو بەندەی بە وەفاو چاکنو پاکن، بەلام کەسێك هەموو گیانی سەرپێچییو کەموکوڕییو لاملیی بێ، هەڵبژێدراوی چییە؟

ئنجا لێرەدا خوای زانا بە ڕاشکاویی نەیفەرمووە: نەفرەتی لێکردوون، ئەدی ئێمە بەڵگەمان چییە کە خوا نەفرەتی لێکردوون بە هۆی ئەو کارە خراپانەیانەوە؟ بەڵگەمان ئەوەیە کە خوا ﷻ لە سوورەتی (المائدة) لە ئایەتی (١٣)دا دەفەرموێ: ﴿فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ لَعَنَّٰهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَٰسِيَةً يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ وَنَسُوا۟ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ...﴿١٣﴾﴾، واتە: بە هۆی پەیمان شکاندنیانەوە لەعنەتمان لێکردن، وە دڵیانمان ڕەق کرد... هتد، ئنجا بێینە سەر ئەو حەوت شتەی کە خوای زاناو شارەزا دەیانخاتە ڕوو:

١/ ﴿فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ﴾، بە هۆی ئەوەوە کە پەیمانیان شکاند.

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapirz
F/MediaAmeerOffice

٢/ ﴿ وَكُفۡرِهِم بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ﴾، وە بێبڕوابوون بە ئایەتەکانی خوا، چ ئایەتە خوێنراوەکان، چ ئایەتە بینراوەکان کە مەبەست دیاردە سروشتییەکانن، وە چ نیشانە یاسا دڕو دەستاوسانکەرەکان، کە لەسەر دەستی پێغەمبەران (علیهم الصَّلاَة والسلام) وەك موعجیزەو بەڵگە دەرکەوتوون، چونکە وشەی: (آیات) جاری دیکەش باسمان کردوە لە قورئاندا بۆ سێ شت بەکاردێ: بۆ ئەو ڕستانەی کە خوا دەیانێرێ دەخوێنرێنەوە (الآیات المَقروءة)، وە دیاردە سروشتییەکانی کەون و کائینات (الآیات المَنظُورة)، وە بۆ ئەو بەڵگەو موعجیزانەش خوای پەروەردگار دەیدات بە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بۆ ئیسپاتی پێغەمبەرایەتییان.

٣/ ﴿ وَقَتۡلِهِمُ ٱلۡأَنۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقّٖ ﴾، وە بە هۆی ئەوەوە کە بە ناهەق پێغەمبەرانی خوایان دەکوشت، جاری زەکەریاو یەحیایان بە تەئکیدی کوشتوە، وە پێغەمبەرانی دیکەشیان کوشتوون، بەڵام لە قورئاندا تەنیا باسی ئەوانە کراوە، وەك ناوهێنان.

٤/ ﴿ وَقَوۡلِهِمۡ قُلُوبُنَا غُلۡفُۢۚ بَلۡ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيۡهَا فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، وە بە هۆی ئەوەوە کە گوتیان: دڵمان توورەکەی زانیاریی یە، واتە: دڵمان پڕە لە زانست، ئەی موحەممەد! پێویستییمان بە زانیاریی تۆ نیە، یان واتە: دڵمان داپۆشراوەو لە کیس دایەو زانیاریی ناچێتە نێو[1].

جا خوا دەفەرموێ: ﴿ بَلۡ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيۡهَا فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾، بەڵکو خوا بەهۆی کوفرەکەیانەوە مۆری بەسەر دڵەوە ناون، بۆیە بە کەمیی نەبێ ئیمان ناهێنن، واتە: ئیمانێکی کەم نەبێ ناهێنن، یاخود کەمێکیان نەبێ ئیمان ناهێنن، هەردوو واتاکەی هەیە، بەڵام هی دووەمیان ڕاستترو بەجێترە.

---

[1] غُلُف: یان کۆی (غلاف)ە، واتە: کیفو توورەکەی زانست، یان کۆی (أَغلف)ە، واتە: لە کیفو بەرگدا داپۆشراوە.

F/AliBapir.net
youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

٥/ ﴿ وَبِكُفْرِهِمْ ﴾، وە بە هۆی بێبڕوایی یانەوە بە خواو بەرانبەر پێغەمبەرانی خوا.

٦/ ﴿ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَٰنًا عَظِيمًا ﴾، وە بە هۆی ئەوەوە دەربارەی مەریەم (دایکی عیسا عليه السلام) بوختانو تۆمەتێکی گەورەیان هەڵبەست، گوتیان: مەریەم ئەو کوڕەی کە بووە ڕاست ناکات خوا جیبریلی ناردبێو چووبێتە شێوەی بەشەرێکەوە، وە عیسای بە یەخەی مەریەمدا کردبێو، چووبێتە نێو منداڵدانیو بووبێتە منداڵ، بەڵکو مەریەم زینای کردوە لەگەڵ کابرایەکی دیکەدا، وە عیسایان کرد بە زۆڵ (بیژوو)، بۆیە خوا دەفەرموێ: وە بە هۆی ئەوەوە کە بوختانێکی گەورەیان بۆ مەریەم هەڵبەست.

٧/ ﴿ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا ٱلْمَسِيحَ عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًۢا ﴾، بە هۆی ئەوەوە کە گوتیان: ئێمە مەسیح عیسای کوڕی مەریەم پێغەمبەری خوامان کوشتوە، جا جێی سەرنج ئەوەیە کە جوولەکەکان عیسایان نەکوشتوە، وەك دوایی باسی دەکەین، بەڵام خوای پەروەردگار لەعنەتی لێکردوون بە هۆی ئەو قسەیانەوە، چونکە خۆیان بەوەوە هەڵکێشاوەکە عیسایان کوشتوە، هەرچەند نەشیانکوشتوە، ئەمەش ئەوەی لێوەردەگیرێ، کە هەرکەسێك خۆی بە گوناهێکەوە هەڵکێشێ، یا نەشی کردبێ، لەسەری دەنووسرێو لەسەری سزا دەدرێ، بۆچی؟ چونکە دیارە کە بەو گوناهە ڕازییەو ئەو گوناهەی پێ چاکە، بۆیە شانازیی پێوە دەکاتو، پێی وایە شتێکی باشی تۆمار کردوە، کە ئەو گوناهەی کردوە، بۆیە لەسەر خۆهەڵکێشان بەو گوناهەوە، سزا دەدرێ.

مەسەلەی چوارەم:

ڕاستکردنەوەی هەڵەیەکی مێژوویی گرنگ

بۆ جوولەکەو نەصرانییەکان

خوا ﷻ لە ئایەتەکانی (١٥٦ - ١٥٧)دا ڕاستییەکی مەزن ڕادەگەیەنێ، کە ئەوە ڕاستکردنەوەیەکی مێژووییە بۆ جوولەکەکان و نەصرانی یەکان بەشێوەیەکی تایبەتیی و، بۆ بەشەر بەگشتی، ئەوێش ئەوەیە کە خوا ئەو ڕاستییە ڕایدەگەیەنێ کە کوژران و لە سێدارەدانی عیسا ﵇ لەلایەن جوولەکەکان و ڕۆمەکانەوە، شتێکی بێ بنەمایە، جوولەکەکان لافی ئەوەیان لێداوە کە بە هاوکاریی ڕۆمەکان عیسایان گرتووە و لە سێدارەیان داوە، جا ئێستا جوولەکە وا دەڵێن بەهەرحاڵ، بەڵام نەصرانییەکانیش باوەڕیان کردوە کە عیسا لە سێدارە - خاچ - دراوەو هەڵواسراوە، وە دەڵێن نێژراوەو دوای سێ ڕۆژان زیندووبۆتەوە، ئەوانیش تووشی ئەو هەڵەیە بوون، ئنجا خوای زاناو شارەزا لەم دوو ئایەتەدا باسی ئەو مەسەلەیە دەکاتو، ئەو هەڵەیە ڕاستدەکاتەوە، دەفەرموێ: ﴿ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا ٱلْمَسِيحَ عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ ﴾، دوایی دەفەرموێ: ﴿ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ ﴾، وە نەیانکوشتوە، وە هەڵیشیان نەواسیوە، لە سێدارەیان نەداوە، ﴿ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ ﴾، بەڵکو وێنەی ئەویان بۆ براوەتە سەر یەکێکی دیکە، وێنەی عیسایان بۆ براوەتە سەر یەکێکی دیکە، وە ئەوانەی کە تێیدا کەوتوونە ڕاجیایی یەوە، بۆخۆیان لێی لە گوماندان و یەقینیان نیە کە کوژراوە، ﴿ مَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًۢا ﴾، وە زانیارییان دەربارەی نیە، جگە لە شوێنکەوتنی گومان، بەڵام یەقینیان نیە کە کوشتوویانە یان: بە دڵنیاییەوە نەیانکوشتوە، ﴿ بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيْهِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ

عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾، بەڵكو خوا بەرزی كردەوە بۆ لای خۆی، وە خوا زاڵی كاربەجێیە، ئەم دوو ئایەتە وەك ئەو دوو ئایەتەی سوورەتی (آل عمران) وان، كە پێشتر تەفسیرمان كردن، كە خوای تواناو زاڵ دەفەرموێ:

﴿ وَمَكَرُوا۟ وَمَكَرَ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ⑸⑷ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۖ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (٥٥) ﴾، واتە: وە ئەوان فێڵیان كرد، خواش تەگبیری كرد، وشەی: (مَكر) دەڵێ: (التدبير الخَفِيّ) واتە: تەگبیرێكی پەنهان، جا بۆ خوا ﷻ جوان نیە وشەی فێڵ بەكاربێنین، واتە: تەگبیری كرد، نەخشەی كێشا، بەڵام بۆ ئەوان كە مەبەستێكی گڵاوو خراپیان هەبووە، كە كوشتنی پێغەمبەرێكی خوایە، لێی دەوەشێتەوە بڵێین: فێڵیان كردوە، جا توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئەوە لەسەر شێوەی موشاكەلەیە، وەك دەفەرموێ: ﴿ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا (١٥) وَأَكِيدُ كَيْدًا (١٦) ﴾الطارق، واتە: ئەوان فێڵ دەكەن، منیش فێڵ دەكەم، خوای بەرز لەبەرئەوەی بەو تەگبیرو نەخشەیەی كە دایدەنێ، فێڵی ئەوان هەڵدەوەشێنێتەوە، بۆیە ناوی لێناوە فێڵ، ئەگەرنا ئەوەی خوای دادگەر پێی ناگوترێ فێڵ، (راغب الأصفهاني)دەڵێ: (المَكْرُ: صَرْفُ الغَيْرِ عَمَّا يقصِدُهُ بحِيلةٍ، وَذَلِكَ ضَربَانِ: مَكْرٌ مَحْمُودٍ وَهُوَ أَنْ يَتَحَرَّى بِذَلِكَ فِعْلَ جَمِيلٍ، وَمَذْمُومٌ وَهُوَ أَنْ يَتَحَرَّى بِهِ فِعْلَ قَبِيحٍ)، واتە: لە زمانی عەرەبییدا وشەی: (مَكْر) بریتیە لە لادانی بەرانبەرەكەت لەو ئامانجەی دەیەوێت، وە بە فێڵێك لایبدەی بە شێوەیەك كە بۆخۆی هەستی پێنەكات، جا ئەویش دوو جۆرە:

فێڵی باش: کە مەبەست پێی هێنانەدی کردەوەیەکی باشبێ.

فێڵی خراپ: ئەویش ئەوەیە کە بەهۆی ئەو فێڵەوە بیەوێ کردەوەیەکی خراپ یان ئامانجێکی خراپ بێنێتە دی، ئنجا وشەی: (مَكْر) کە بۆ دوژمنانی عیسا بەکارهاتبێ، بە پیلان و فێڵ لێکدەدرێتەوە، بەڵام کە بۆ خوای دادگەر بەکارهاتبێ، مەبەست پێی تەگبیرو نەخشەکێشانە.

ئنجا خوا کە دەفەرموێ: ﴿ وَٱللَّهُ خَيۡرُ ٱلۡمَٰكِرِينَ ﴾، واتە: خوا باشترین نەخشە کێشو پلان دانەرە.

ئنجا باسی دەکات دەفەرموێ: ﴿ إِذۡ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ ﴾، کاتێك خوا فەرمووی: ئەی عیسا! ﴿ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ ﴾، ئەم ڕستەیە بە سێ واتایان هاتوە: (مُمِيتُكَ أَوْ مُنِيمُكَ أَوْ قَابِضُكَ) واتە: دەتمرێنم، یان دەتخەوێنم، یان وەرتدەگرم، وە دەگوترێ: (تَوَفَّى الْمُدَّةَ: بَلَغَهَا وَاسْتَكْمَلَهَا) واتە: ماوەکەی تەواو کردو گەیاندیە سەر، یاخود تەواویی کرد، ئنجا خوای بەرز کە دەفەرموێ: ﴿ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ ﴾، دەبێ سەرنج بدەین! داخۆ کام مانایان لەگەڵ سیاقەکەدا دەگونجێ، ئەگەرنا لە ئەسڵدا (مُتَوَفِّيكَ) ئەو سێ واتایەی هەیە: مراندنو خەواندنو وەرگرتن، بەڵام لێرەدا بە مانای (دەتمرێنم) نایەت، بەڵکو بەمانای وەرگرتنی شتێك بە تەواوی دێ، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَا ...﴿٤٢﴾ ﴾ الزمر، واتە: خوا لە کاتی مردندا گیانەکان وەردەگرێ، ئەوەی نەشمردبێ لە کاتی خەوتنی دا...، کەواتە: ڕووح وەرگیران لە کاتی خەوتنیشدا پێی دەگوترێ (وَفَاة)، بەڵام بۆچی لێرەدا ناگونجێ بڵێین: (وَفَاة) بە مانای مردن دێ؟ چونکە جوولەکەکان دەیانویست عیسا بمرێنن، بیکوژن، جا ئەگەر خوای باڵادەست بۆخۆی مراندبێتی، مانای وایە ئەوە

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media.Ameer.Office

ئامانجی جوولەكەكانو ڕۆمەكان هاتۆتە دی ! نا، لێرەدا (وَفَاة) بەمانای خەواندنە، یاخود بە مانای وەرگرتنە، كەواتە: ﴿ مُتَوَفِّيكَ ﴾، لێرەدا یانی: دەتخەوێنم، (مُنِيمُكَ)، یان: بە تەواویی وەرتدەگرم، (آخِذُكَ بِكَامِلِكَ) واتە: من بە ڕووحو جەستەوە وەرتدەگرم، ﴿ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ ﴾، وە بۆ لای خۆم بەرزت دەكەمەوە ﴿ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ ﴾، وە پاكت دەكەمەوە لەوانەی بێبڕوان، وە ئەوانەی شوێن تۆ كەوتوون بەسەر ئەوانی دیكەیاندا زاڵ دەكەم تا ڕۆژیی دوایی ...هتد، دیارە لە تەفسیری سووڕەتی (آل عمران)دا كە بریتیە لە بەرگی دووەمی ئەم تەفسیرە بە تەفصیلْ باسی ئەو مەسەلەیەمان كردوە.

ئینجیلی بەڕنابا قسەی نەصرانییەكان بە لەسێدارەدرانی عیسا بە دۆر دەخاتەوە

ئنجا لێرەدا پرسیارێك دێتە پێشەوە: ئایا ئەو كەسەی شێوەی عیسای ﷷ براوەتە سەر، وە لە جیاتی عیسا ﷷ لە سێدارە درا، لە خاچ درا، بابایەكی خائین بووە، یاخود فیداكار بووە؟

دوو ڕا هەن:

ڕای یەكەم: لە (إنجیل بَرنابا)دا[1] هاتوە: كە ئەو كەسە یەكێك بووە لە دوازدە (١٢) حەوارییەكانی عیسا ﷷ، وە خیانەتی لە عیسا كردوە لە

---

[1] ئینجیلی بەڕنابا ئەو ئینجیلەیە كە (بەڕنابا) نووسیویەتی، كە یەكێك بووە لە (حوارِیی)یەكانی عیسا ﷷ، وە (الدكتور خليل سعادة) لە ئینگلیزییەوە بۆ عەرەبی وەریگێڕاوەو لە ساڵی (١٣٢٦)ی كۆچی چاپ كراوە، بەڵام نەصرانییەكان دان بەم ئینجیلەدا ناهێنن، چونكە ئەو ئینجیلە دەڵێ: عیسا بەندەو پێغەمبەری خوایە، نەك كوڕی خوا!!

بەرانبەر تۆزێك پارەو تەماع دا، ئێستاش با لەوبارەوە سەرنجی بەشەكانی (٢١٣، ٢١٤، ٢١٥، ٢١٦) ئینجیلی (بەڕنابا) بدەین، لە: (الفصل الثالث عشر بعد المِئَتَين)، واتە: لە فەصلی (٢١٣)دا، لە ئایەتی (٢٤ تاكو ٢٩) بەم شێوەیە هاتوە: {(٢٤) فَقَالَ يَسُوعُ أَيضًا: «الْحَقَّ أَقُولُ لَكُمْ: إِنَّ وَاحِدًا مِنْكُمْ سَيُسَلِّمُنِي فَأُباعُ كَخرُوف». (٢٥) وَلَكِنْ وَيْلٌ لَهُ لأَنَّهُ سَيَتِمُ كُلُّ مَا قَالَ دَاوُدَ أَبُونا عَنْهُ أَنَّهُ: «سَيَسقُط في الهُوَّةِ الَّتي أَعَدَّهَا للآخرِين». (٢٦) فَنَظَر من ثَمَّ التَّلامِيذ بَعْضُهم إلى بَعْضٍ قائِلِينَ بحزن: «مَنْ سَيكُونُ الْخَائِن؟». (٢٧) فَقَالَ حينَئذٍ يَهُوذَا: «أَأَنَا هُوَ يَا مُعَلّم؟». (٢٨) فَأَجَابَ يَسُوعُ: «لَقَدْ قُلْتَ لي مَنْ هُوَ الَّذي سَيُسَلِّمُنِي». (٢٩) أَمَا الأَحَد عَشَر رَسُولاً فَلَمْ يَسْمَعُوهُ»}، واتە: هەروەها یەسووع گوتی: من هەقتان پێ دەڵێم: یەكێك لە ئێوە من تەسلیم دەكات و وەك بەرخ دەفرۆشرێم، بەڵام سزای سەخت بۆ وی، لەبەرئەوەی ئەوە دێتەدی كە بابمان داوود لەبارەیەوە گوتوویەتی: "سەرەنجام دەكەوێتە ئەو چاڵەوە كە بۆ خەڵكی دیكەی هەڵكەندوە"، قوتابییەكان تەماشای یەكدییان كرد (واتە: حەواریی یەكان تەماشای یەكدییان كرد)، بە دڵ تەنگییەوە گوتیان: دەبێ ئەو خائینە كێ بێ؟ لەو كاتەدا یەهووذا گوتی: ئایا منم ئەی مامۆستا؟! یەسووع، (واتە: عیسا) وەڵامی دایەوە گوتی: ئەوە تۆ پێتگوتم كە كێیە تەسلیمم دەكات، (واتە: بۆخۆتی)، بەڵام یازدە قوتابییەكان گوێیان لەو قسەیەی عیسا نەبوو.

وە لە (الفصل الرابع عشر بعد المِئَتَين) واتە: لە فەصلی (٢١٤)دا لە ئایەتی (٢ تاكو ٧) بەم شێوەیە هاتوە:

{(٢) لَما كَانَ يَهُوذَا يعرف المَوضع الَّذِي كَانَ فِيهِ يَسُوعُ مَعَ تَلامِيذِهِ، ذَهَبَ إِلى رَئيس الكَهَنة (٣) وَقَالَ: «إِذَا أَعطيتني ما وَعَدْتَ بِهِ أُسَلِّمُ هَذِهِ اللَّيلَةَ لِيَدِك يَسُوعَ الذَّي تَطلَبونَهُ (٤) لأَنَّهُ مُنْفَرِدٌ مَعَ أَحَدَ

YouTube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

عَشَرَ رَفِيقاً». (٥) أَجَابَ رَئِيس الكَهنة: «كَمْ تَطْلب؟». (٦) قَالَ يَهُوذَا: «ثَلاَثِينَ قِطْعةً مِنَ الذَّهَب». (٧) فَحينَئذٍ عَدَّ لَهُ رَئِيس الكَهنة النقود فَوْرَاً...}، واتە: لەبەرئەوەی یەهووذا ئەو شوێنەی دەزانی كە یەسووع لەگەڵ قوتابییەكانی تێیدا بوو، چوو بۆ لای سەرۆكی كاهینەكان، گوتی: ئەگەر ئەوەی بەڵێنت پێداوم بمدەیە (واتە: ئەو ئەندازە پارەیە) ئەوە من ئەمشەو ئەو (یەسووع)ە، تەسلیمی دەستی تۆ دەكەم، كە ئێوە بەدوایدا دەگەڕێن، چونكە لەگەڵ یازدە لە هاوەڵەكانی لە شوێنێك تاك بۆتەوە خۆیان پەنهان كردوە، سەرۆكی كاهینەكان (واتە: سەرۆكی پەرستگای جوولەكەكان) گوتی: چەند داوا دەكەی بتدەمێ؟ یەهووذا گوتی: سی (٣٠) پارچە زێڕ، لەو كاتەدا سەرۆكی كاهینەكان ئەو ئەندازە پارەیەی دەستبەجێ بۆ ژمارد.

وە لە (الفصل الخامس عشر بعد المِئَتَين) واتە: لە فەصلی (٢١٥)دا، لە ئایەتی (١ تاكو ٦) بەم شێوەیە هاتوە:

{(١) وَلَما دَنَت الجنُود مَعَ يَهُوذَا مِن المحَل الَّذِي كَانَ فِيهِ يَسُوعُ، سمعَ يَسُوعُ دُنُوَّجَمٍّ غفير (٢) فَلِذَلِكَ انسَحَبَ إِلى البَيْتِ خَائِفَاً (٣) وَكَانَ الأَحَد عَشَرَ نياماً (٤) فَلَمَا رَأى اللَّهُ الخَطَر عَلَى عَبْدِهِ أَمَرَ جبريل وميخائيل و رفائيل و أوريل سفراءه أَنْ يأخذوا يَسُوعَ من العالَم (٥) فَجَاءَ الملائكَة الأطهار وأَخَذوا يَسُوع من النافذة المشرفَة عَلَى الجنُود (٦) فَحَمَلُوهُ وَوَضَعُوهُ في السَّماء الثَالثة في صحبة الملائكة الَّتي تُسَبِّحُ اللَّه إِلى الأَبَد}، واتە: وە كاتێك سەربازەكان لەگەڵ یەهوذا لەو شوێنە نزیكبوونەوە كە یەسووعی تێدابوو، یەسووع گوێی لە غەڵبە غەڵبو دەنگێكی زۆر بوو، بۆیە لەو كاتەدا (عیسا) بەترسەوە چوو بەرەو پشتەوەی ژوورەكە، وە یازدە هاوەڵەكەی خەوتبوون، كاتێك خوا ﷻ مەترسیی لەسەر بەندەكەی خۆی بینی، فەرمانی كرد بە جیبریل و

میخائیلو ڕوفائیل و ئۆریل كە ئەوانە نوێنەری ئەون، كە یەسووع لە دنیا بەرنە دەرێو بەرزی بكەنەوە، ئەو فریشتە پاكانە هاتنو یەسووع (عیسا)یان لەو پەنجەرەوە كە بە ڕووكاری باشووردا دەڕوانێ، بردەدەر هەڵیانگرتو لە ئاسمانی سێیەمیان دانا، لە لای ئەو فریشتانەی كە هەتا ئەبەد خوا بە پاك دەگرن.

وە لە (الفصل السادس عشر بعد المِئَتين) واتە: لە فەصلی (٢١٦)دا، لە ئایەتی (١ تاكو ٩) بەم شێوەیە باس دەكات:

{(١) وَدَخَلَ يَهُوذَا بعُنف إلى الغُرفَةِ الَّتي أُصْعَدَ مِنْها يَسُوعُ (٢) وَكَانَ التَّلامِيذُ كُلُّهُمْ نياماً (٣) فأتى اللَّهُ العَجَبُ بأمرٍ عَجِيبٍ (٤) فَتَغَيَّرَ يَهُوذَا في النطق وفي الوَجْهِ فصَارَ شَبِيهاً بيَسُوعَ حتَّى اننا اعتَقَدنا أَنَّهُ يَسُوع (٥) أمَّا هُوَ فبَعْدَ أن أيقَظنا أخذ يفتش لينظر أَيْنَ كَانَ الْمُعَلِّمْ؟ (٦) لِذَلِكَ تعَجَّبْنا وَأجَبْنا: «أَنْتَ يَا سيد هُوَ مُعَلِّمنا أَنَسِيتَنَا الآنَ؟». (٧) أَمَّا هُوَ فقَالَ متَبَسِّماً: «هَلْ أَنْتُمْ أَغْبياءُ حَتَّى لا تعرفونَ يَهُوذَا الأَسْخَرِيُوطي». (٩) وَبَيْنَما كَانَ يَقولُ هَذَا دَخَلَتِ الجنُودُ وَألقوا أَيديَهُم عَلَى يَهُوذَا لأَنَّهُ كَانَ شَبِيها ليَسوع مِنْ كُلّ وَجْه}، واتە: یەهووذا بە توندیی چوە ژووری، ئەو ژوورەی كە یەسووع (عیسا)ی لێ بەرزكرایەوە، وە قوتابییەكان هەموویان خەوتبوون، بەڵام خوای سەرسوڕهێنەر شتێكی سەرسامكەری كرد، ئەویش ئەوەبوو كە یەهووذا هەم قسەو هەم دیمەنو دەموچاوی گۆڕاو وەك یەسووع (عیسا)ی لێهات، هەتا ئێمە پێمانوابوو كە هەر یەسووعە، بەڵام ئەو دوای ئەوەی كە ئێمەی هەڵساند چاوی دەگێڕا كە داخۆ مامۆستا لە كوێیە؟ بۆیە ئێمە سەرمان سوڕماو گوتمان: ئەی گەورەمان! ئەدی تۆ مامۆستامان نی، ئێستا ئێمەت لەبیر چۆتەوە؟! (واتە: وامانزانی كە عیسایە) بەڵام ئەو بە زەردەخەنەوە گوتی: ئایا ئێوە گێلن! ئەدی ئێوە یەهووذای ئەسخەریوطیی ناناسنەوە (واتە: نامناسن كە من یەهووذام؟!) بەڵام كاتێك ئەو ئەو قسانەی

دەكرد، سەربازەكان هاتنە ژوورەوەو گرتیان، چونكە لە هەموو ڕوویەكەوە بە عیسا دەچوو (وایانزانی عیسایان گرتوە).

جا دەڵێ: جێی سەرسوڕمان ئەوە بوو كە بە یەهوذاوە دەبوو دوازدە كەس بن، بەڵام دەیان ژماردن یازدە كەس بوون، یەكێ كەم بوو، چونكە عیسا بەرزكرابۆوە(١).

ئنجا جوولەكەشو نەصرانییشو ڕۆمەكانیش پێیان وایە كە عیسا ﵇ كوژراوە! وە ئەم حەقیقەتە قورئان بەیانی كردووەو ڕاستی كردۆتەوە، كە ئەوەی لە سێدارە دراوە، عیسا نەبووەو هاوشێوەی عیسا ﵇ بووەو خیانەتی كردووەو خوای دادگەر وەك سزادان شێوەی عیسا ﵇ی بردۆتە سەر ئەو، وە ناویشی (یەهووذای ئەسخەریوطیی) بووە.

ڕای دووەم: ڕایەكی دیكەش دەڵێن: ئەو كەسەی كە لە جیاتی عیسا ﵇ لە سێدارە دراوە، یەكێك بووە لە حەوارییە فیداكارو دڵسۆزەكانی عیساو كاتێك كە عیسا ﵇ گوتوویەتی: كێتان ئامادەیە شێوەی منی بچێتە سەر، وە لە جیاتی من لە سێدارە بدرێ؟ گەنجێك گوتوویەتی: من، سێ جاران پێی گوتوون و هەر سێ جاران ئەو گەنجە گوتوویەتی: من، عیساش ﵇ گوتوویەتی: باشە ئەوە شێوەی منت هاتە سەر، وە شێوەی عیسا ﵇ ی چۆتە سەرێ، وە لە جیاتی عیسا ﵇ خۆی فیدا كردووە لە سێدارە دراوە، وەك دوایی دەقێكی لەسەر دێنین، بەڵام لێرەدا دەڵێین: ئایا ئێمە وەك مسوڵمان بەڵگەمان چییە لەسەر ئەوەی ئەو بیرۆكەیە كە دەگوترێ: عیسا ﵇ كوژراوە، لە سێدارە دراوە، ڕاست نیە؟! كە نەصرانییەكان ئێستا خاچێك (†) لە ملی خۆیان دەكەن، كە گوایە ئەوە ڕەمزی لە سێدارەدرانی عیسایە، عیسا ﵇ ئاوا لە سێدارە دراوە، ئەوە (—) داری سێدارەكەیە، ئەوەش (†) عیسایە پێیدا شۆڕبۆتەوە!

---

١) بڕوانە: (إنجيل برنابا)، ص: (٣٠٧ تا ٣٦٩)، ترجمة: الدكتور خليل سعادة.

ئێمە پێنج بەڵگەمان هەر لە ئینجیلەکانی خۆیاندا هەن، بێجگە لەم ئایەتەی ئێرە، کە خوای زاناو شارەزا زۆر بە ڕوون و ڕاشکاویی دەفەرموێ: ﴿ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ ﴾، وە نەیانکوشتوە، وە هەڵیشیان نەواسیوەو، لە سێدارەیان نەداوە، ﴿ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمۡۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكّٖ مِّنۡهُۚ ﴾، بەڵکو وێنەی ئەویان بۆ براوەتە سەر یەکێکی دیکە، وێنەی عیسایان بۆ براوەتە سەر یەکێکی دیکە، ئنجا وێڕای ئەم ئایەتە(١)، دەتوانین ئەم بەڵگانەش بێنین:

پێنج بەڵگە لەسەر بەهەڵەداچوونی نەصرانییەکان لەوەدا کە دەڵێن: عیسا لەخاچ دراوە

بەڵگەی یەکەم: چوار ئینجیلەکان(٢) بریتین لە: (مَتَّی، لُوقا، مَرقُس، یُوحَنّا)، کە دیارە کاتی خۆی خوای کاربەجێ یەك ئینجیلی بۆ عیسا ﷵ ناردوە، کەچی ئێستا نەصرانییەکان چوار ئینجیلیان هەن، ئەو چوارە بە ڕەسمیی دانیان پێدادێنن، ئینجیلێکی دیکەش هەیە کە لە هەموویان ڕاسترە، بە ناوی (إنجیل بَرنابا) کە پێشتر هەندێ شتمان لێوە نەقڵ کرد، وە ئەو ئینجیلە کە هی پێش هاتنی ئیسلامیشە، سەرەتا بە یۆنانیی نووسراوەتەوەو، دوایی بە ئینگلیزیی تەرجەمە کراوەو، لە ئینگلیزییشەوە بە سەرپەرشتی (شیخ محمد رشید رضا) تەرجەمەی عەرەبیی کراوە، هەرچەندە نەصرانییەکان زۆر دژایەتیی ئەو ئینجیلە دەکەن، چونکە (بَرنابا) کە یەکێك بووە لە حەوارییو قوتابییە

---

١) دیارە ئایەتەکە بۆ ئێمەی مسوڵمان بەڵگەیەکی تەواوەو پێویستیمان بە هیچ بەڵگەی دیکەی نیە، بەڵام ئەو بەڵگانەمان بۆ دوورخستنەوەی قسەی نەصرانییەکانەو، بۆ ئیسپاتی ئەوەیە کە ئەوەی قورئان فەرموویەتی لە بارەی عیساوە ﷵ هەر ئەوە ڕاستە .

٢) وشەی: (إنجیل) یانی: موژدە، مزگێنی.

دڵسۆزەکانی، وە ئەو بەسەرهاتەکەی تا ڕاددەیەکی زۆر بە ڕاستو دروستی گێڕاوەتەوەو، ئەوانی دیکە هەموویان دەستکاریی کراونو گۆڕدراون، جا ئەو چوار ئینجیلە کە ئێستا لەبەردەستی نەصرانییەکان دانو بریتین لە: (مَتَّى، لُوقا، مَرقُس، يُوحَنّا) وە چەندان ساڵ پاش عیسا عليه السلام نووسراونەوە، لەلایەن قوتابیانو قوتابیانی قوتابیانی عیساوە عليه السلام، واتە: نووسەری ئینجیلەکان هەر چواریشیان حەواریی نەبوون، هەندێکیان قوتابی قوتابییەکانی عیسا بوون، جا بەپێی ئەو چوار ئینجیلانە، قوتابییەکانی عیسا عليه السلام لە کاتی هێرشی ڕۆمەکاندا بە هاوکاریی جوولەکەکان، هەموویان ڕایانکردوە! هەر چوار ئینجیلەکە باسی ڕاکردنی هاوەڵە دانستەکانی عیسا عليه السلام دەکەن، دیارە ئێمە لێرەدا وەك عەرەب دەڵێن: (أُدِينُكَ مِن فَمِكَ) واتە: بە زاری خۆت دەتگرم، ئەگەرنا ئێمە پێمان وانیە ئەو هاوەڵە دانستانەی عیسا عليه السلام ڕایانکردبێ، بەڵام چوار ئینجیلەکان وا دەڵێن، ئێمەش بە نەصرانییەکان دەڵێین: بە چوار ئینجیلەکان دەتانگرین کە ئەو لە سێدارەدرانەی عیسا عليه السلام ئەسڵو ئەساسی نیە، بۆ نموونە: لە {إنجيل: متى، الإصحاح: (٢٦)، رقم: (٥٦)} لە (التفسير التطبيقي للكتاب المقدّس)، (العهد الجديد) ص: (١٩٦١)دا دەڵێ: (عِندَئِذٍ تَرَكَهُ التَّلامِيذُ كُلُّهُم وَهَرَبُوا)، واتە: لەو کاتەدا قوتابییەکان وازیان لێهێناو هەموویان ڕایانکرد.

وە ئەوە لە ئینجیلەکانی دیکەشدا بە هەمان شێوە هاتوە، ئنجا باشە کە ئەوان ڕایانکردبێ، مانای وایە زەمینە خۆشدەبێ بۆ سەرلێشێوان کە داخۆ کێ بوو لەسێدارە درا؟ چونکە ئەوان ڕۆیشتوونو هەرکەسە بۆ شوێنێك ڕۆیشتوەو ڕایکردوەو خۆی شاردۆتەوە، کەواتە: بەپێی چوار ئینجیلەکانیش، چارەنووس (مصير)ی عیسا بۆ نەصرانییەکان لێڵو نادیارە.

بەڵگەی دووەم: ئەوانەی کە چوون عیسا عليه السلام دەستگیر بکەن، دیارە لە سوپای ڕۆم بوون، وە مەرج نیە عیسا عليه السلامو هاوەڵانییان یەك یەك

Youtube/AliBapir
FB/Media/Ameer Office

ناسیبێ، ئێستا ئەگەر کۆمەڵە سەربازێك، پۆلیسێك بێن، ئایا مەرجە ئەو خەڵکەی ئێرە هەموویان یەك یەك بناسن؟ نەخێر مەرج نیە، بۆیە مەرج نیە هەموویان ناسیبن و لێکیان جیاکردبنەوە، کەواتە: لەسێدارەدرانی یەهوودا لە جیاتی عیسا، شتێکی زۆر نزیك و مەنتیقییە تەنانەت بە پێی ئینجیلەکانیش.

بەڵگەی سێیەم: لە ئینجیلەکانیشدا هاتوە کە هێرشەکە بە شەو بووە، دیارە تاریکیی شەویش هۆکاری سەرلێشێوان و لێگۆڕانە، وە ئەوە کە هێرشەکە بە شەو بووە، لە {إنجيل: متَّى، الإصحاح: (٢٦)، رقم: (٣١)}، لە (التفسير التطبيقي للكتاب المقدّس)، ص: (١٩٥٩)دا هاتوە.

بەڵگەی چوارەم: دەڵێین: شتێکی بێجێیە، عیسا عليه السلام لە بەرانبەر حاکم (بيلاطُس) کە حاکمی ڕۆمەکان بووە لە قودس، بەرگریی لە خۆی نەکات! وەك لە: {إنجيل: متى، الإصحاح: (٢٧)، رقم: (١٤)}، لە (التفسير التطبيقي للكتاب المقدّس)، ص: (١٩٦٤)دا هاتوە، دەڵێ: (لَكِنَّ يَسُوعَ لَمْ يُجِبِ الحَاكِمَ وَلَو بِكَلِمَةٍ حتَّى تَعَجَّبَ الحاكِم كَثيراً)، واتە: بەڵام عیسا عليه السلام بە یەك وشەش وەڵامی حاکمی نەدایەوە، بۆیە حاکمەکە زۆر سەری سووڕما! وا عیسا عليه السلام دەبەن لە سێدارەی بدەن، عیساش عليه السلام پێغەمبەری خوابێ و کەلیمەیەکیش نەڵێ!! چونکە دەڵێ: یەك کەلیمەی نەگوت، کەواتە: وا پێدەچێ یان (يَهُوذَا الأَسْخَريُوطي) بووبێ کە جاسووس بووە، یان ئەو گەنجە بووە کە خۆی فیداکار بووە، دەگونجێ پیاوێکی باشیش بووبێ، بەڵام حەپەساوەو قسەی بۆ نەکراوە، بەڵام ماقووڵ نیە، پێغەمبەرێکی پایەبەرزی خوا نەتوانێ دیفاع لەخۆی بکات، نابێ ئەو کەسە عیسا عليه السلام بووبێ.

بەڵگەی پێنجەم: لە: {إنجيل: متى، الإصحاح: ٢٧، رقم: (٤٦) لە (التفسير التطبيقي للكتاب المقدّس)}، ص: (١٩٦٤)دا هاتوە، دەڵێ:

(وَنَحو السَّاعَة الثالثة صَرَخَ يَسُوعُ بِصَوْتٍ عَظيم: إِيلي إِيلي! لِما شَبَقتَني! أي: إلَهِي إلَهِي لِمَاذَا تَرَكْتَنِي!)، واتە: لە دەوری سەعات سێی شەودا (ئەوە بە حیساب عیسا بە داریٚ هەڵواسراوە) یەسووع (واتە: عیسا) بە دەنگێکی مەزن هاواری کرد، گوتی: ئەی پەرستراوم! ئەی پەرستراوم! بۆچی وازت لێ هێنام!

کەواتە: دەبێ عیسا ﷺ گلەیی لە خوا کردبێ، کە بەڕاستیی مسوڵمانێکی عادەتییش گلەیی لە خوا ناکات، کەواتە: ئەوە عیسا ﷺ نەبووە، چونکە گلەیی کردن لە خوا لەلایەن پێغەمبەرێکی خواوە، شتێکی مەحاڵە، ئەوە هەر بە قسەی ئینجیلەکان، بۆیە دەڵێین: کەواتە: قسەی ڕاست ئەوەیە کە ئەوەی کوژراوە، یان (يَهُوذَا الأَسْخَرِيُوطِي) بووە، وەك لە (إنجيل برنابا)و ئینجیلەکانی دیکەشدا هاتوە، یاخود هاوەڵێکی فیداکاریی مەسیح بووە، کە ئامادە بووە لە جیاتی مەسیح هەڵبواسرێ، وەك لە تەفسیرەکاندا هاتوە، بۆ وێنە: لە (المصباح المنير في تهذيب تفسير إبنُ كثير)دا ئەم دەقە هاتوە: (أَيكُمْ يُلْقَى عَلَيْهِ شَبَهِي، وَهُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّة؟ فَانتَدَبَ لِذَلِكَ شَابٌّ مِنْهُمْ، فَكَأَنَهُ استصغره عَنْ ذَلِك، فَأَعَادَهَا ثَانِيَةً وَثَالِثَةً وَكُلُّ ذَلِكَ لا يَنْتَدِبُ إِلاَّ ذَلِكَ الشَّابُ، فَقَالَ: أَنْتَ هُوَ، وَأَلقَى اللَّه عَلَيْهِ شَبَه عِيسى، حَتَّى كَأَنهُ هُوَ، وَفُتِحَتْ رَوْزَنَة مِن سَقْف البَيْتِ، وَأَخَذتْ عِيسى ﷺ سِنةٌ مِنَ النَّوم، فَرُفِعَ إِلى السَّمَاءِ وَهُوَ كَذَلِك، كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالى: ﴿إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ ...﴿٥٥﴾﴾ آل عمران، فَلَمَّا رُفِعَ خَرَجَ أُولَئِكَ النَّفَرُ فلمَّا رَأى أُولَئِكَ ذَلِكَ الشاب ظَنُّوا أنهُ عِيسى، فَأَخذُوهُ في اللَّيل وصَلَبُوهُ، وَوَضَعُوا الشَّوك عَلَى رَأسِهِ، فَأَظهَرَ اليَّهُودُ أَنَّهُمْ سَعَوا في صَلْبِهِ وَتَبَجَّحوا بِذَلِك، وَسَلَّمَ لَهُمْ طَوَائِفُ مِنَ النَّصَارَى ذَلِكَ لِجَهْلِهِم وَقِلَّة عَقلِهِم، مَا عَدا مَنْ كَانَ فِي البَيْت مَعَ المَسِيح، فَإِنهُم شَاهدوا رَفعَهُ، وَأَما الباقون فَإِنهُم ظَنُّوا كَمَا ظَنَّ اليَّهُود أن الْمَصْلُوب هُوَ

Youtube/AliBapir1
FM/Media/AliBapir/Office

الْمَسِيح ابْنُ مَرِيَم...)[١]، واتە: عیسا عليه السلام بە حەواریی یەکانی خۆی فەرموو: کامەتان ئامادەیە وێنەی منی بچێتە سەرو وەك منی لێبێ، ئەوە دەبێتە هاوەڵی من لە بەهەشتێ؟ (واتە: لەجیاتی من لە سێدارە بدرێ) گەنجێك گوتی: من ئامادەم، عیساش ئەوی بە بچووك زانی (گوتی: بەڵكو یەكێكی دی تۆزێك تەمەنی زیاتربێ) جاری دووەمو جاری سێیەمیش دووبارەی كردەوە، هەر ئەو گەنجە ئامادەیی دەربڕی، ئەوانی دیكە ئامادەییان دەرنەبڕی، عیسا گوتی: دە تۆ وات لێهات، وە خوا وێنەی عیسای خستە سەر ئەو گەنجەو وەك ئەوبێ وای لێهات، وە لەسەر بانی سەقفەكەش كلاّو ڕۆژنەیەك كرایەوە، عیسا سەلامی خوای لێ بێ خەوی لێكەوت، وە بەرەو ئاسمان بەرز كرایەوە، وەك خۆی (كە خوا دەفەموێ: ﴿إِنِّي مُتَوَفِّيكَ﴾، واتە: دەتخەوێنم) وەك خوای بەرز دەفەرموێ: ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ...(٥٥)﴾، واتە: كاتێك خوا فەرمووی: ئەی عیسا! من دەتخەوێنمو بۆ لای خۆم بەرزت دەكەمەوە، كاتێك بەرز كرایەوە، ئەوانەی كە لەگەڵی لەو ژوورەدا بوون، چوونە دەرێ، ئنجا دوای ئەوەی ئەوانی دیكە ئەو گەنجەیان بینی، كە شێوەی عیسای وەرگرتوە، وایانزانی عیسایە عليه السلام، وە بە شەو گرتیانو بردیان، وە دڕكیان لەسەر سەری دانا، لە جیاتی تاج، وە هەڵیانواسی، (جا ئەوە لە ئینجیلەكانیشدا هاتوە، دەڵێ: بۆیە دڕكیان لەسەر سەری دانا تا سووكایەتیی پێبكەن، دەیانگوت: تۆ پادشای جوولەكەی؟! چونكە عیسا عليه السلام بۆخۆی جوولەكە بووە، یانی لە قەومی یەهوود بووە، دەیانگوت: تۆ پادشای ئێمەی؟! كە پادشا دەبێ تاجی لەسەربێ، ئەوان چوو بوون تاجێكی دڕكاوییان لەسەر سەر دانابوو، وەك ئیهانە پێكردن، وە هەڵیشیان واسیبوو و لە سێدارەیان دابوو)، وە جوولەكەكان وایان دەرخست كە ئەوان بوونە هۆكاری لە سێدارەدانی عیسا، وە خۆیان بەوەوە هەڵكێشا،

---

[١] المصباح المنير في تهذيب تفسير إبنُ كثير، ص: (٣٣٨).

کۆمەڵێکیش لە نەصرانییەکان ئەوەیان بەڕاست دانا، لەبەرئەوەی کە بێئاگابوونو عەقڵیان کەم بوو، عەقڵیان پێ نەشکا (کە ناگونجێ پێغەمبەری خوا بەو شێوەی لێبکرێ) جگە لەوانەی کە لەگەڵی لە ژوورەکە دابوون، ئەوان بینییان کە عیسا بەرزکرایەوە، دیارە ئەوانیش هەریەکەی بەلایەکدا ڕۆیشتوونو خۆیان شاردۆتەوە، بەڵام ئەوانی دیکە هەموو پێیان وابوو وەك چۆن جوولەکەکان پێیان وابوو، پێیان وابوو کە ئەوەی لە سێدارە دراوە، عیسای کوڕی مەریەمە سەلامی خوایان لێ بێ.

بەڵێ، ئەوەی کە ئێستا نەصرانییەکان لەلایەن شتێکی یەقینییە، ئەوە ڕیشەکەیەتیو بەو شێوەیە هاتوە، وەك چۆن شیعە چاوەڕێی (المَهْدي المُنْتَظَر) دەکەن، کە ئەسڵو ئەساسی نییە[1]، نەصرانییەکانیش لەڕاستییدا بەم شێوەیە تووشی هەڵەبوونو بە سەهوو چوون.

پووچیی بیرۆکەی خۆفیداکردنی عیسا بۆ سڕینەوەی گوناهان

لێرەدا شتێك دەمێنێتەوە، ئەویش ئەوەیە کە مەسەلەی فیداکردنی عیسا ﵇ بۆ سڕینەوەی گوناهی خەڵکی نەصرانیی، شتێکی بێ بناغەیە، واتە: ئەو بیرۆکەیەی نەصرانییەکان کە دەڵێ: هەموو ئەوانەی کە ئیمانیان بە عیسا ﵇ هەیە کە لە خاچ دراوە، ئەوە لە خاچدرانەکەی ئەو بۆتە هۆی سڕینەوەی گوناهەکانیان، ئنجا ئێمە بە پێی ئەم بەڵگانەی خوارەوە پووچییو بێ بناغەیی ئەو بیرۆکەیە دەسەلمێنین:

١- بێگومان عیسا ﵇ کوڕی خوا نەبووەو، بەندەی خوا بووە، ئنجا یەکێك لە بەندەکانی خوا، ئەگەر گریمان کە لە سێدارەش بدرێ، بۆ دەبێ ببێتە هۆی ئەوەی کە گوناهی خەڵکی پێ لابچێ؟! چونکە ئەو ئازاری لە سێدارەدان دەچێژێ، نەك خەڵکەکە!

F/AliBapir.net
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

---

[1] واتە: ئەو (مهدي)یەی ئەوان دەڵێن، کە کوڕی (الحسن العسکري) بێو خۆی پەنهان کردبێو ...هتد.

٢- خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ ...وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ... ﴿١٦٤﴾ ﴾الأنعام واتە: هیچ گوناهبارێك گوناهی یەكێكی دیكە هەڵناگرێ، كەواتە: بۆ دەبێ عیسا عليه السلام لە جیاتی گوناهی كەسانی دیكە لە سێدارە بدرێ؟ ئەوە شتێكی زۆر بێجێیە، با لەسەر هەڵەی خۆی سزا بدرێ، بەڵام بۆ دەبێ لە جیاتی گوناحو هەڵەی خەڵكی دیكە، لە خاچ بدرێو سزا بدرێ.

٣- ئنجا لەڕاستییدا ئەو بیرۆكەیە دەبێتە هاندەری خەڵك بۆ گوناح كردن، بۆ زانیارییتان خەڵكی نەصرانیی زۆریان كە گوناهان دەكەن، دوایی دەڵێن: ئەدی ئەوە نیە عیسا عليه السلام لە سێدارە دراوە؟! ئەوە لە جیاتی گوناهی ئێمەیە، دوایی گوناهەكانی ئێمە هەموویان دەسڕێتەوە، جا نەصرانیی ئێستا عەقیدەیان وایە، تا ئێوارێ گوناهان دەكەن، یان عومرێك گوناهان دەكەن، دوایی دەچنە لای پاپا یاخود قەشە، ئیعتیراف دەكەن بە گوناهەكانیان، ئەوانیش پێی دەڵێن: مادام ئیعتیرافت كرد، بڕۆ ئەوە لە جیاتی خوا عەفووم كردیو، گوناهەكانت هەموو سڕانەوە!!

مەسەلەی پێنجەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ﴾، هیچ كام لە خاوەن كتێبەكان نین، مەگەر پێش مردنی ئیمان بە عیسا عليه السلام دێنێ، ئەوەش مەسەلەیەكی گرنگە، ئەم ئایەتە پێشتریش ئاماژەیەكمان پێدا، بە دوو واتایان لێكدراوەتەوە:

١) هەندێكیان گوتوویانە: هەر كام لە خاوەن كتێبەكان پێش ئەوەی بمرێو ڕووحی دەربچێ، دەزانێ كە عیسا عليه السلام پێغەمبەری خوایە، واتە: ئەو ئینسانە كە بۆخۆی دەمرێ، لە سەرەمەرگدا بۆی دەردەكەوێ كە عیسا پێغەمبەری خوا بووەو ئیمانی پێ دێنێ.

٢) هەندێكیان گوتوویانە: (كە من ئەو ڕایەم زیاتر دەچێتە دڵەوە) هیچ كام لە خاوەن كتێبەكان نیە، مەگەر ئیمان بە عیسا عليه السلام دێنێ پێش

ئەوەی عیسا عليه السلام بمرێ، کەنگێ؟ کاتێك کە بۆ جاری دووەم دێتەوە سەر زەوی، وەك لە فەرمایشتە صەحیحەکانی پێغەمبەر ﷺدا هاتوە، کە دوای ئەوەی عیسا عليه السلام دادەبەزێ، بەر لەوەی دنیا بەجێ بهێڵێ، بۆ جاری دووەمو کۆتایی، جاری پێشێ بە خەوتن، ئەمجارە بە مردن، ئەوە هەرچی ئەهلی کیتابە، ئیمان بە عیسا عليه السلام دێنێ، کە پێغەمبەری خوایە، لەوبارەشەوە فەرمایشت زۆرن، کە ئێمە هەندێکیان بۆ وێنە دێنینەوە:

فەرمایشتی یەکەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلاً فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ، وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ، وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ، حَتَّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا»، ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿ وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴾﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد بِرقم: (١٠٩٥٧)، وَالبُخَارِيُّ بِرقم: (٢٢٢٢)، وَمُسْلِمٌ بِرقم: (٣٨٧)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٢٣٣) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: سوێند بەو کەسەی کە گیانی منی بە دەستە (واتە: خوا) نزیکە کوڕی مەریەم بێتە خوار، ببێتە دادوەرێکی دادگەر، خاچ دەشکێنێو بەراز دەکوژێ، (چونکە نەصرانییەکان بەراز دەخۆن) سەرانە لادەبات، وە ماڵ زۆر دەبێ (بۆیە سەرانە لادەبات، واتە: کەس نامێنێ سەرانە بدات بە دەوڵەتی ئیسلامیی، وە هەموو خەڵك مسوڵمان دەبن) وە ماڵ زۆر دەبێ، هەتا هیچ کەس نایەوێ، وە هەتا وایلێدێ، سەجدە بردنێك بۆیان بە قیمەتتر دەبێ لە دنیاو لەوەی تێیدایە، (واتە: لەلایان خۆشەویستتر دەبێ) دوایی ئەبو هورەیرە گوتی: ئەگەر حەز دەکەن، ئەوە بخوێننەوە: ﴿ وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ۖ وَيَوْمَ

Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا ﴾، هیچ کام لە خاوەن کتێبەکان نیە، مەگەر پێش مردنی ئیمانی پێ دێنێ، (واتە: پێش ئەوەی عیسا ﵇ بمرێ کە بۆ جاری دووەم لە ئاسمان دێتە خوار، هەموو خاوەن کتێبەکان ئیمانی پێ دێنن و مسوڵمان دەبن).

فەرمایشتی دووەم: ﴿عَن أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كَيْفَ أَنتُم إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُم فَأَمَّكُمْ أَوْ قَالَ إِمَامُكُمْ مِنْكُمْ»﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧٦٨٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٩٢). واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ئێوە چی دەکەن، کاتێك کە مەسیحی کوڕی مەریەم هاتە نێوتان، وە پێشەواتان لەخۆتانە (واتە: کەسێك کە پێشەوای نوێژە، یان پێشەوای سەرکردەیە، لە خۆتان بوو، وە عیسای کوڕی مەریەم هاتە نێوتان، بۆئەوەی کە ئەو ببێتە پێشەواو ڕابەرتان).

فەرمایشتی سێیەم: ﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَة ﵁ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: الأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ لِعَلاَّتٍ أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ، وَأَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، لأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ وَإِنَّهُ نَازِلٌ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَاعْرِفُوهُ رَجُلاً مَرْبُوعًا إِلَى الْحُمْرَةِ، وَالْبَيَاضِ عَلَيْهِ ثَوْبَانِ مُمَصَّرَانِ كَأَنَّ رَأْسَهُ يَقْطُرُ، وَإِنْ لَمْ يُصِبْهُ بَلَلٌ، فَيَدُقُّ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلُ الخِنْزِيرَ وَيَضَعُ الجِزْيَةَ، وَيَدْعُو النَّاسَ إِلَى الإِسْلامِ فَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ المِلَلَ كُلَّهَا إِلاَّ الإِسلامَ، وَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ المَسِيحَ الدَّجَّالَ...﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٩٦٣٠)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٨٢١)، وَقَالَ شُعيب الأرنؤوط: إسنادُهُ صَحيح عَلَى شَرْطِ مُسْلِم، واتە: ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: پێغەمبەران بران (لە بابێکن)، بەڵام لە چەند دایکێکن، (دایکیان جیاجیایە) بەڵام دینیان یەکە، وە من نزیکترینی خەڵکم لە عیسای کوڕی مەریەم، چونکە لە نێوانی منو

ئـەودا هـیچ پێغەمبـەری دیکە نـەبوون، (دوای عیسـا یەکسـەر موحەممەد هـاتوە) وە ئـەو دێتـە خـوار بـۆ نێوتـان، هـەر کاتێـك بینیتـان بیناسـنەوە، پیـاوێکی چـوار شـانەیە، دەسـتە پیـاوە، سـوورو سـپییە، دوو بـەرگی بۆیەکـراوی جـوانی لەبـەردان، سـەری وەك بڵـێی ئـاوی لـێ بێتـە خـوار هەرچەندە تەڕیش نەبێ، (واتە: سـەری دەبریسـکێ) صەڵـیب دەشکێنێ، بـەراز دەکـوژێ، سـەرانە لادەبات، وە خەڵك بـۆ ئیسـلام بـانگ دەکـات، وە لە زەمانی ئەودا خاوەن بەرنامەکـان هیچـیان نامێنـن[1]، جگە لە ئەهلـی ئیسـلام، وە خـوا لە سەردەمی ئەودا مەسـیحی دەججـال لەبەین دەبـات.

فـەرمایـشتـی چـوارەم: ﴿عَـنْ أَبِـي هُرَيْـرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُـولَ اللَّـهِ ﷺ قَـالَ: «لاَ تَقُومُ السَّـاعَةُ حَتَّـى يَنْزِلَ الـرُّومُ بِالأَعْمَاقِ أَوْ بِدَابِقَ فَيَخْرُجُ إِلَـيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ الْمَدِينَـةِ مِنْ خِيَـارِ أَهْلِ الأَرْضِ يَوْمَئِـذٍ، فَإِذَا تَصَافُّوا قَالَـتِ الـرُّومُ: خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ. فَيَقُولُ الْمُسْلِمُونَ: لاَ وَاللَّهِ لاَ نُخَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوَانِنَـا. فَيُقَاتِلُونَهُمْ فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ اللَّـهُ عَلَيْهِمْ أَبَـدًا، وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللَّـهِ، وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ لاَ يُفْتَنُونَ أَبَـدًا، فَيَفْتَتِحُونَ قُسْطُنْطِينِيَّةَ فَبَيْنَمَا هُمْ يَقْتَسِمُونَ الْغَنَائِمَ قَدْ عَلَّقُوا سُيُوفَهُمْ بِالزَّيْتُونِ، إِذْ صَاحَ فِيهِمُ الشَّيْطَانُ: إِنَّ الْمَسِيحَ قَدْ خَلَفَكُمْ فِى أَهْلِيكُمْ. فَيَخْرُجُونَ وَذَلِكَ بَاطِلٌ فَإِذَا جَاءُوا الشَّأْمَ خَرَجَ، فَبَيْنَمَا هُمْ يُعِدُّونَ لِلْقِتَالِ يُسَوُّونَ الصُّفُوفَ، إِذْ أُقِيمَتِ الصَّلاَةُ فَيَنْزِلُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ فَأَمَّهُمْ فَإِذَا رَآهُ عَدُوُّ اللَّهِ ذَابَ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِى الْمَاءِ، فَلَوْ تَرَكَهُ لاَنْذَابَ حَتَّى يَهْلِكَ، وَلَكِنْ يَقْتُلُهُ اللَّهُ بِيَدِهِ فَيُرِيهِمْ دَمَهُ فِى حَرْبَتِهِ»﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٧٢٠٧)، واتـە: ئـەبو هـوڕەیرە خوا لـێی ڕازی بێ دەڵـێ: پێغـەمبەری خــوا ﷺ فەرموویـەتی: قیـامەت نایەت هەتا ڕۆم (واتە: سـوپای ڕۆمەکـان) دێتە ئەعماق (کە ناوچەیەکە لە

---

[1] واتە: خـاوەن بەرنـامە ئاسـمانییەکان، نەك ئەوانی دیکە کە بڕوایان بە پێغـەمبەران نیـە.

Youtube/AliBapir
FM/Media/Ameer/Office

شام) یان فەرمووی: دابیق (کە ئەویش ناوچەیەکە لە شام) وە سوپایەك لە مەدینەوە دەردەچێ کە باشترینی خەڵکی سەر زەوی ئەوکاتەن، (کە دیارە سوپایەکی مسوڵمانانە) کاتێك بەرەو ڕووی یەکدی ڕادەوەستن، ڕۆمەکان بە سوپای مسوڵمانان دەڵێن: لێمانگەڕێن با بجەنگین لەگەڵ ئەوانەدا کە ماڵو منداڵی ئێمەیان بە دیل گرتوە، مسوڵمانانیش دەڵێن: نەخێر وەڵڵاهی مەیدانتان بۆ چۆڵ ناکەین لە بەرانبەر برایەکانی خۆماندا (واتە: ئێمەش بەرگریی لەوان دەکەین، واپێدەچێ ئەوکاتە سوپایەکی مسوڵمانان لەگەڵ سوپای ئەوڕوپییەکان دا شەڕی بووە).

ئیدی پێکەوە دەجەنگن، سێیەکی ئەو سوپایەی مسوڵمانان ڕادەکەن، ئەوە قەت خوا لێیان خۆش نابێ، وە سێیەکیان دەکوژرێن، ئەوانە باشترین شەهیدن لەلای خوا، وە سێیەکەکەی کۆتاییان سەردەکەون، کە هەرگیز ئەوانە هیچ گوناهێك زەفەریان پێ نابات و کاریان تێناکات، ئنجا ئەوانە (قُسْطُنْطِينِيَّة) فەتح دەکەن، (واتە: ئەستەنبوولی ئێستا) وە کاتێك کە خەریکی دابەشکردنی دەستکەوت دەبن، شمشێرەکانیان،[1] (مەبەست پێی چەکەکانیانە) بە درەختی زەیتوون هەڵواسیوە، شەیتان لەنێویاندا هاوار دەکات دەڵێ: ئەوە مەسیحە، (واتە: دەججاڵ، چونکە دەججاڵیش پێی دەگوترێ: مەسیح، چونکە سیاحەتی کردوە بەسەر زەویدا، هەروەك چۆن عیسا عَلَيْهِ السَّلَامُ پێی دەگوترێ: مەسیح، چونکە عیسا عَلَيْهِ السَّلَامُ گەڕاوە بەسەرە زەویدا، بەڵام عیسا عَلَيْهِ السَّلَامُ بۆ خوا گەڕاوەو بانگەوازی بۆ دینی خوا کردوە، دەججالیش بۆ ئەوە دەگەڕێ کە خەڵکی لە دینی خواو لە ڕێی خوا لابدا) هاتە نێو ماڵو منداڵتان، ئەوانیش دەگەڕێنەوە، بەڵام تەماشا دەکەن نەخێر ئەوە بانگەشەیەکی درۆیەو قسەی

---

[1] زۆر نزیکە پێغەمبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وشەی (أسلحتهم)ی بەکارهێنابێو ڕاوییەکە کردبی بە (سیوفهم) چونکە ئەوکاتە باوترین چەك شمشێر بووە، بەڵام وشەی: (أسلحة) کە کۆی (سلاح)ە، شمشێرو تفەنگو ... هتدیش دەگرێتەوە.

شەیتانە، بەڵام کاتێك دەگەڕێنەوە بۆ شام مەسیحی دەججال دێ، لە کاتێکدا ئەوان خۆیان بۆ جەنگ کردن ساز دەکەن و ڕیزی سوپاکانیان ڕێکدەخەن، قامەت دەکرێ بۆ نوێژ، عیسای کوڕی مەریەم دێتە خوار، پێشنوێژییان بۆ دەکات، کاتێك دوژمنی خوا عیسا عليه السلام دەبینێ دەتوێتەوە، وەك چۆن خوێ لە ئاودا دەتوێتەوە، وە ئەگەر لێی گەڕابا هەر بۆخۆی لەنێودەچوو و دەتوایەوە، (ئەوەندە لە عیسا عليه السلام دەترسێ) بەڵام عیسا عليه السلام بەدەستی خۆی دەیکوژێ، وە خوێنەکەی لە تیغی حەڕبەکەیدا پێشانی مسوڵمانان دەدات، (بۆئەوەی مسوڵمانان بزانن ئەو دەججالەی کە ئیددیعای خوایەتیی دەکرد، کە دەججاڵ یەکەم کەس و دوایین کەسە، کە ئیددیعای خوایەتیی دەکات و دەڵێ: من خوای پەروەردگارم، ئەوە تەرمەکەی لەوێ کەوتوە !).

کەواتە: بەپێی هەموو ئەم فەرمایشتانەی پێغەمبەر ﷺ عیسا عليه السلام لە کۆتایی ڕۆژگارو زەماندا، دێتە خوار.

مەسەلەی شەشەم: کە دەفەرموێ: ﴿ وَإِن مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤۡمِنَنَّ بِهِۦ قَبۡلَ مَوۡتِهِۦۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا ﴾، هیچ کام لە خاوەن کتێبەکان نیە مەگەر پێش مردنی ئیمانی پێ دێنێ، وە ڕۆژی قیامەتێ لەسەریان دەبێتە شایەد، پێشتر باسی ئەوەمان کرد، کە ﴿ قَبۡلَ مَوۡتِهِۦ ﴾، یانی چی؟ بەڵام کە دەفەرموێ: ﴿ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا ﴾، ڕۆژی قیامەت بەسەریانەوە دەبێتە شایەد، یانی چی؟ چونکە لێرەدا یەکێك بۆی هەیە بڵێ: مادام عیسا عليه السلام شایەد نەبووبێ بەسەریانەوە، چۆن لە قیامەت شایەدیی لەسەر هەموویان دەدا؟! چونکە ئەوەتا عیسا عليه السلام لە سوورەتی (المائدة)دا دەفەرموێ:

﴿ ... وَكُنتُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا مَّا دُمۡتُ فِيهِمۡۖ فَلَمَّا تَوَفَّيۡتَنِي كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيۡهِمۡۚ

﴿وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ١١٧﴾، واتە: (ئەی خوایە)! من بەسەریانەوە چاودێر بووم هەتا لەنێویان بووم، بەڵام دوای ئەوەی منت مراند(١)، (یاخود منت خەواندو(٢) بەرزت کردمەوە)(٣) تۆ بەسەریانەوە چاودێر بووی، وە تۆ بەسەر هەموو شتێکەوە چاودێری و ئاگاداری.

ئیشکالەکە لێرەدا ئەوەیە: مادام عیسا ﵇ لەنێویاندا نەبووە، چۆن لە قیامەت شایەدیی دەدا لەسەر هەموویان؟! وەڵامەکەی ئەوەیە: کە شایەدییدانی عیسا ﵇ لە قیامەتدا بریتییە لەوەی کە تەوحیدو پێغەمبەرایەتیی و دینی بەو خەڵکە ڕاگەیاندوە، نەك بەسەر یەك یەکی کردەوەکانیانەوە چاودێر بووبێ، بەڵام مەبەست لە شایەدیی دانانی دنیایان، ئەوەیە کە شایەدە لەسەر کردەوەکانیان.

کەواتە: شایەدییدانی قیامەتیان ئەوەیە کە دەڵێ: خوایە من پێیم ڕاگەیاندوون، کە دەبێ تەنیا تۆ بپەرستن و بەندایەتیی بۆ تۆ بکەن، وە بەپێی دینی تۆ بەڕێوەبچن، ئەوەم پێ ڕاگەیاندوون، لە قیامەتێ ئەو شایەدییەیان لەسەر دەدات، بەڵام ئەو شایەدییەی دنیایە، ئەوەیە کە شایەدە بەسەر کردەوەکانیانەوە، واتە: تا لەنێویاندا بووە، شایەدیی لەسەر کردەوەکانیان دەداو، کە لەنێویشیاندا نەماوە، ئەوە شایەدییەکەی شایەدییەکی گشتییەو دەڵێ: خوایە من دینی تۆم پێ ڕاگەیاندوون.

مەسەلەی حەوتەم: کە دەفەرمووێ: ﴿فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ١٦٠ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ

---

١) ئەگەر مەبەست پێی پاش دابەزینی بێ لە ئاسمانەوە.

٢) ئەگەر مەبەست پێی پێش بەرزکرانەوەی بێ بۆ ئاسمان، کە خەوێنراوە ئنجا بەرزکراوەتەوە.

٣) دەشگونجێ مەبەست لە (تَوَفَّيْتَنِي) وەرگیرانی عیسا بێ بەتەواویی و بە ڕووح و جەستەوەو بەرزکرانەوەی بۆ ئاسمان، چونکە ئەوەش مانایەکی دیکەی سێیەمی (تَوَفَّيْتَنِي) وەك پێشتر باسمان کرد.

نُهُواْ عَنْهُ وَأَكۡلِهِمۡ أَمۡوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡبَٰطِلِ﴾، خوا دەفەرموێ: بە هۆی ستەم لەلایەنی جوولەکەکانەوە، چەند خواردنێکی بەلەززەت هەبوو لێمان قەدەغە کردن، کە پێشتر بۆیان حەڵاڵ بوون، بە هۆی ئەوەوە کە خەڵکیان لە ڕێی خوا لادا، وە بە هۆی ئەوەوە کە ڕیبایان وەرگرت هەرچەند لێیان قەدەغە کرابوو، وە بە هۆی ئەوەوە کە ماڵی خەڵکیان بە ناهەق خوارد، ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتەی سوورەتی (الأنعام) وایە، کە دەفەرموێ:

﴿وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمۡنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٖۖ وَمِنَ ٱلۡبَقَرِ وَٱلۡغَنَمِ حَرَّمۡنَا عَلَيۡهِمۡ شُحُومَهُمَآ إِلَّا مَا حَمَلَتۡ ظُهُورُهُمَآ أَوِ ٱلۡحَوَايَآ أَوۡ مَا ٱخۡتَلَطَ بِعَظۡمٖۚ ذَٰلِكَ جَزَيۡنَٰهُم بِبَغۡيِهِمۡۖ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿١٤٦﴾﴾، قورئان هەندێکی هەندێکی تەفسیر دەکات، خوا دەفەرموێ: ئەوانەی کە جوولەکەن لێمان قەدەغەکردن، هەر ئاژەڵێك کە نینۆکی هەبێ (وەك: قازو مراوییو حوشترو نەعامە، بەلام ئەوانەی کە نینۆکیان هەبێ، بەلام پەنجەکانی پێکەوە پەیوەست نەبن، واتە: مریشكو کەوو کۆترو قەلو ... هتد، ئەوانە ناگرێتەوە) وە لە مانگاو مەڕو بزن چەورییو دوونگەکەیانمان لێ قەدەغەکردن، مەگەر ئەوەی بە پشتیانەوە لکاوە، یاخود ئەوەی لەگەڵ ڕیخۆڵەکانیان تێکەڵ بووە، یان ئەوەی لەگەڵ ئێسقان تێکەڵ بووە، ئەوەش بە هۆی دەستدرێژیی یانەوە، وە ئێمە ڕاستگۆیین.

کەواتە: ئەم ئایەتە لەگەڵ ئەوەی سوورەتی (النساء)دا کە دەفەرموێ:

﴿فَبِظُلۡمٖ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمۡنَا عَلَيۡهِمۡ طَيِّبَٰتٍ ...﴾، باس لە یەك بابەت دەکەن، کە جوولەکەکان بە هۆی ستەمو خراپەیانەوە، هەندێك خواردنی باشمان لێ قەدەغەکردن، بۆیەش ئەوە ڕوون دەکەمەوە، چونکە جوولەکەکانی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ بە مسوڵمانانیان دەگوت: چۆن گۆشتی حوشترو نەعامەو مانگاو قازو مراویی دەخۆن، لە حاڵێکدا کە ئەوانە قەدەغەن؟

دوایی خوای پەروەردگار ئەوەی ڕوونکردەوە، کە ئەوە کاتی خۆی لەسەر باب و باپیرانی ئێوە قەدەغەکرابوون، بە هۆی خراپەکارییانەوە، بەڵام لەسەر مسولْمانان قەدەغە نەکراون، ئێوە ئەی جوولەکەکان! گوناهو لادان و غەڵەتتان هەبوون، بۆیە ئەو شتانەتان لەسەر قەدەغەکراون، بەڵام لەسەر مسولْمانان قەدەغە نین.

مەسەلەی هەشتەم: کە دەفەرموێ: ﴿ لَّٰكِنِ ٱلرَّٰسِخُونَ فِي ٱلۡعِلۡمِ مِنۡهُمۡ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ يُؤۡمِنُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَۚ وَٱلۡمُقِيمِينَ ٱلصَّلَوٰةَۚ وَٱلۡمُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ أُوْلَٰٓئِكَ سَنُؤۡتِيهِمۡ أَجۡرًا عَظِيمًا ﴾، خوای پەروەردگار عادەتی وایە هەمیشە نەیارەکانی مسولْمانان پۆلێن دەکات و، هەمووان بە یەك چاو تەماشا ناکات، وەك عادەتی ئێستای هەندێ لە مسولْمانان کە دەڵێن: ڕۆژئاوا هەمووی خراپە، ئەمریکا هەموی خراپە، نەصرانیی و جوولەکەکان هەموویان یەك حیسابن، نەخێر، وانیە، بەڵکو دەبێ پۆلێنیان بکەین، ئەوانیش خراپیان هەیەو خراپترینیان هەیە، هەڵوێست چاکیشیان هەیە کە یان مسولْمان دەبێ، یان هەڵوێستی لە بەرانبەر مسولْماناندا دادگەرانەو چاکەکارانەیە، ئنجا خوای پەروەردگار لێرەدا باسی ئەو سیفەتە خراپانەی ئەهلی کیتاب بەگشتی و جوولەکەکان بەتایبەتی دەکات، دوایی دەفەرموێ: بەڵام ئەوانەیان کە بە زانیارییدا قووڵبوونەتەوە، وە ئەوانەیان کە ئیمانیان هێناوە، واتە: زاناکانیان و ئیماندارەکانیان، ئا ئەوانە ئیمان دێنن بەوەی کە بۆ تۆش دابەزێنراوە، وە بەوەش کە بۆ پێش تۆش دابەزێنراوە، واتە: ئیمان بە قورئان و بە کتێبەی دیکەی خواش دابەزێنراون، دێنن، وە ئەوانەی کە نوێژ بەرپا دەکەن و زەکات دەدەن، وە ئەوانەی ئیمان بە خواو بە ڕۆژی دوایی دێنن، ئا ئەوانە پاداشتێکی مەزنیان هەیە، کەواتە: ئێمەش پێویستە لێرەوە لە کتێبی خواوە

فێری ئینصاف بین، وە فێری دادگەریی بین بەرانبەر بە نەیارەکانی خۆمان، هەموویان بە یەك چاو تەماشا نەکەین، وەك ئەوان زۆرجار وا دەکەن، من زۆر جار لەگەڵ ئەو بەرپرسە ئەمریکییو بەریتانییو فەرەنسییانە قسەم کردوەو، پێمگوتوون: هەرچی ئیسلامییە ئێوە بە یەك چاو تەماشای دەکەن، ئەوەی کە پابەندە بە شەریعەتەوە لە شێوازی کاریداو، ئەوەش کە لادەدات، کە ئەوە هەڵەیە، وەك چۆن ئێمەش مسوڵمانی وامان هەن کە بە یەك چاو تەماشای ڕۆژئاوا دەکەن، یان بە یەك چاو تەماشای ئەو جوولەکانە دەکەن کە خۆپێشاندان دەکەن دژی سیاسەتی قەوارەی جوولەکەو، ئەو جوولەکانەش کە موڵكو ماڵی مسوڵمانانی فەڵەستینیان داگیر کردوە، کە ئەوەش غەڵەتە، لەنێو قەوارەی ئیسرائیل دا جوولەکە هەن دژی سیاسەتی جوولەکەو ئەمریکاو باقی زلهێزەکانی دیکەن، وە بەرگری لە مافەکانی ئێمە دەکەن، بۆیە نابێ هەموویان وەك یەك تەماشا بکەین، ئەو ئینصافە قورئان فێری ئێمەی دەکات، کە هەر کەسە وەك خۆی تەماشا بکەین، وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێن: (مەڕ بە پێی خۆی هەڵدەواسرێو، بزن بە پێی خۆی هەڵدەواسرێ)، ئنجا هەندێك لە توێژەرەوانی قورئان دەربارەی ئەو ڕستە قورئانییەی کە دەفەرموێ: ﴿وَٱلۡمُقِيمِينَ ٱلصَّلَوٰةَ﴾، هەرچەند قیرائەتی دیکەش هاتوە، (والمقيمون الصَّلاة)، ئەوانەی کە شارەزای زمانی عەرەبین دەزانن، لێرە بۆچی ﴿وَٱلۡمُقِيمِينَ﴾، لە جیاتی بە حاڵەتی (رفع) بێ، بە حاڵەتی (نصب) هاتوە؟ دەڵێ (مَنصوبٌ عَلَى المَدحِ: وأخصُّ المُقيمينَ الصّلاَةَ بالذكر)، واتە: بۆیە (منصوب)ە، چونکە ویستراوە مەدحکردن بگەیەنێ، کە ئەوکاتە ئاوای لێدێ: وە بەتایبەتی باسی ئەوانە دەکەم کە نوێژەکانیان بەرپا دەکەن، یان کە بەرپاکەری نوێژەکانن، دیارە ئەوە مەسەلەیەکی ڕێزمانی (نَحْوي)یەو بۆیەش باسمکرد، چونکە هەندێك لەوانەی کە بە حیساب تانە لە قورئان دەدەن دەڵێن: ئەوە هەڵەیەکی

(نَحْوي)یە لە قورئاندا، چونکە لە سیاقێکدا کە هەمووی بە حاڵەتی (رفع) هاتوە، ئەوە بە حاڵەتی (نصب) هاتوە، بەڵام نا، توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: مەسەلەکە ئەوەیە کە جاری وا هەیە چەند وشەیەك کە هەموویان یەك حاڵەتی ئیعرابییان هەیە، یەکێکیان جیادەکرێتەوە، لەبەر نوکتەیەکی ڕەوانبێژیی (نكتة بلاغية)، کە لێرەدا وایەو لە جیاتی ﴿ والمقيمون ٱلصَّلَوٰةَ ﴾، گوتراوە: (المُقيمينَ الصَّلاة) تاکو مەدحو ستایش بگەیەنێ بۆ نوێژکەران.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی بیست و چوارەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان حەوت (٧) ئایەت دەگرێتە خۆی، کە ئایەتەکانی (١٦٣ - ١٦٩)ن، لەم حەوت ئایەتەدا خوای بەرزو مەزن بە پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ ڕادەگەیەنێ، کە وەحی بۆ ئەو ناردوە، وەك چۆن وەحی بۆ نووحو پێغەمبەرانی دوای نووحیش سەلامی خوایان لەسەربێ، ناردوە، واتە: خوا سبحانه وتعالى ئەو ڕاستییە ڕادەگەیەنێ، کە وەحی ناردنی بۆ پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ هەروەك وەحی ناردنیەتی بۆ پێغەمبەرانی دیکەی وەك نووحو ئەوانی دیکەی دوای ویش، کە دیارە خوا سبحانه وتعالى لەو سیاقەدا ناوی یازدە لەو پێغەمبەرانە دێنێ، وە پاشان ڕایدەگەیەنێ کە بەسەرهاتی هەندێك لە پێغەمبەرانی (علیهم الصَّلاة والسلام) بۆ خوێندۆتەوە، وە بەسەرهاتی ژمارەیەکیشیانی بۆ نەخوێندۆتەوە، پاشان باسی حیکمەتی ڕەوانەکرانی پێغەمبەران دەکات، کە پێغەمبەرانی بۆ ئەوە ناردوە موژدەدەرو ترسێنەربن، یاخود دڵخۆشکەرو ورياکەرەوەبن، وە بیانوو بڕی خەڵك بن، واتە: دوای ڕەوانەکرانی پێغەمبەران خەڵك بیانووی نەبێ لەسەر خوا سبحانه وتعالى کە بڵێن: ئەی خوایە! نەمانزانی چۆن بژین؟ چی بکەین؟ چۆن بکەین؟ ئنجا باسی شایەدییدانی خۆیو فریشتەکانی دەکات لەسەر ڕاستیی قورئان، واتە: لە وەڵامی ئەوەدا کە بێبڕوایەکان بڕوا بە قورئان ناهێنن، وە بڕوا بەوە ناهێنن کە قورئان لە خواوە بۆ موحەممەد ﷺ هاتوە، خوای کاربەجێ دەفەرموێ: شایەدیی دەدەم، وە فریشتەکان شایەدیی دەدەن، لەسەر ئەوە کە تۆ پێغەمبەری خوایو قورئانیش فەرمایشتی خوایەو لەوەوە بۆ تۆ هاتوە، لە کۆتاییدا خوای پەنهانزان باسی سەرەنجامی شوومی بێبڕوایانی خەڵك لە ڕێی خوا لادەرو ستەمکار دەکات، کە لە دنیاو دوارۆژدا سەرەنجامێکی شوومو خراپیان هەیە.

FM/Youtube/AliBapir
FM/Media/AmeerOffice

﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ
إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ
وَهَٰرُونَ وَسُلَيۡمَٰنَۚ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا (١٦٣) وَرُسُلٗا قَدۡ قَصَصۡنَٰهُمۡ عَلَيۡكَ مِن
قَبۡلُ وَرُسُلٗا لَّمۡ نَقۡصُصۡهُمۡ عَلَيۡكَۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمٗا (١٦٤) رُّسُلٗا
مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا
حَكِيمٗا (١٦٥) لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشۡهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيۡكَۖ أَنزَلَهُۥ بِعِلۡمِهِۦۖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ
يَشۡهَدُونَۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا (١٦٦) إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدۡ
ضَلُّواْ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا (١٦٧) إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا
لِيَهۡدِيَهُمۡ طَرِيقًا (١٦٨) إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ
يَسِيرٗا (١٦٩)﴾.

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

مانای وشە بە وشەی ئایەتەکان

((ئێمە وەحییمان بۆ لای تۆ ناردوە، وەك چۆن وەحییمان بۆ لای نووحو پێغەمبەرانی دوای وی نارد، وە وەحییمان بۆ لای ئیبراهیمو ئیسماعیلو ئیسحاقو یەعقووبو ئەسباطو عیساو ئەییوبو یونوسو هاروونو سولەیمان ناردو، زەبووریشمان دایە داوود (١٦٣) وە پێغەمبەرانێك كە پێشتر بەسەرهاتیانمان بەسەرتدا خوێندۆتەوەو، پێغەمبەرانێك كە بەسەرهاتیانمان بەسەرتدا نەخوێندۆتەوە، وە خوا بە قسەكردن فەرمایشتی لەگەڵ مووسادا كرد (١٦٤) پێغەمبەرانێكی مژدەدەرو ترسێنەرن، تاكو دوای هاتنی پێغەمبەران، خەڵك بەڵگەی لەسەر خوا نەبێ، وە خوا زاڵی كاربەجێیە (١٦٥) (هەرچەندە بێبڕوایان ئیمان بە قورئان ناهێنن) بەڵام خوا شایەدیی لەسەر ئەوە دەدات كە بۆی ناردوویە خوار، كە بە زانیاریی خۆی ناردوویەتە خوار، وە فریشتەكانیش شایەدیی دەدەن، وە خوا بەسە بۆ شایەدییدان (١٦٦) بێگومان ئەوانەی بێبڕوان‌و (خەڵك) لە ڕێی خوا لادەدەن، بە گومڕاییەكی دوور گومڕابوون (١٦٧) بێگومان ئەوانەی بێبڕوان‌و ستەم دەكەن، ناكرێ خوا لێیان ببوورێ‌و هیچ ڕێیەكیان پێشان بدات (١٦٨) مەگەر ڕێی دۆزەخ كە بە هەمیشەیی تێیدا دەمێننەوە، وە ئەوەش لەسەر خوا ئاسانە (١٦٩)).

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەكان

(وَٱلۡأَسۡبَاطِ): كۆی (سِبط)ە، (السِّبْط: وَهُوَ وَلَدُ الإبنِ والإِبنةِ والسِّبطُ مِنَ اليهود كالقَبيلَةِ مِنَ العَرَبِ)، (سِبْط) واتە: ڕۆڵەی كوڕ (كوڕە زا) یان ڕۆڵەی كچ (كچە زا)، وە لەنێو جوولەكەكاندا (سِبْط) لە بەرانبەر قەبیلەیە لەنێو عەرەبدا، وەك چۆن گەلی عەرەب بۆ چەند قەبیلەیەك دابەش بوو ون، گەلی بەنی ئیسرائیلیش بۆ چەند (سِبط)ێك دابەش بوون، لە كوردەواریی خۆماندا دەڵێن: تیرە، هۆز.

(وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ): واتە: خەڵكیان لە ڕێی خوادا لادا، (صَدَّ عَنْهُ صَدًا وَصُدودًا: أَعرضَ، وَصَدَّ فُلانًا مَنَعَهُ وَصَرفَهُ)، دەگوترێ: (صَدَّ عَنْهُ صَدًا وَصُدودًا) واتە: (أَعرضَ) یانی: پشتی تێكردو ڕووی لێ وەرگێڕا، وە دەگوترێ: (وَصَدَّ فُلانًا) واتە: فلان كەس پێشگیریی لە فلان كەس كردو لایدا.

(ضَلُّواْ): (خَفِيَ وَغَابَ) واتە: پەنهان بوو، نادیار بوو، (وضَلَّ الشيءُ في الشَّيء: ضَاعَ وَتَلِفَ وَهلَكَ وَذَهَبَ) دەگوترێ: فلان شتە لە فلان شتەدا (ضَال) بوو، واتە: لەبەینچوو و نەماو فەوتا، (ضَلَّ الشيءُ: وَضَلَّ عَن الشَّيء، وضَلَّ الشيءُ في الشَّيء، وَضَلَّ الشَّيء: نَسيَهُ أو أُنسِيَهُ وفَقَدَهُ) كە دەگوترێ: (ضَلَّ الشيء) واتە: شتەكەی ونكرد، یان ئەگەر بگوترێ: (ضَلَّ عَن الشَّيء) واتە: شتەكەی لێ ونبوو، یان بە شتەكەی نەزانیەوە، (وضَلَّ الشيءُ في الشَّيء) واتە: ئەو شتەی لەو شتەدا ڕێی لێ ونبوو، یاخود ئەو شتە لەو شتەدا زایە بوو، واتە: لەبیری چوو، یان لەبیری چووێنرایەوە، یاخود بزری كرد، (وضَلَّ الطريق) واتە: ڕێیەكەی ون كرد، بە ڕێی نەزانی، (وضَلَّ الشيءُ فُلانًا: ذَهَبَ عَنْهُ فَلَمْ يَقدِرْ عَلَيْهِ وَعَجَزَ عَنْهُ)، واتە: ئەو شتە لەو كەسە ونبوو، لێی بزر بوو، وە توانای بەسەریدا نەشكاو لە بەرانبەریدا دەستەوسان بووە.

E/AliBapir
Youtube/AliBapir
FM/MediaAmeerOffice

هـۆی هـاتنـه خـوارەوەی ئایەتەکـان

١) هـۆی هاتنـه خـوارەوەی ئـەو ئایەتـەی کـە دەفـەرموێ: ﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيۡمَٰنَۚ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا ١٦٣﴾، ﴿رَوَى ابْنُ إِسحاقٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ عَديّ بْنُ زَيدٍ: مَا نَعْلَمُ أنَّ اللّهَ أنزلَ عَلَى بَشَرٍ مِن شَيءٍ مِن بَعْدِ مُوسى فأنزلَ اللّهُ الآيَةَ﴾ لُباب النقول في أسباب النزول برقم: (٣٧٧) للسيوطي، جامع البيان للطبري برقم: (١٠٨٤٥)[1]، واتـه: ئیبنو ئیسحاق لـه عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، کە عەدیی کوڕی زەید (دیارە یەکێك بووە لە زاناکانی جوولەکە) بە پێغەمبەر ﷺی گوتوە، نازانینو ئاگامان لێ نیە کە لە دوای مووسا خوا هیچ کتێبێکی ناردبێتە سەر هیچ کەس، خواش ئەم ئایەتەی ناردە خوار کە دەفەرموێ: ئێمە وەحییمان بۆ تۆ ناردوە، وەك چۆن بۆ نووحو پێغەمبەرانی دوای ویشمان نارد.

٢) هـۆی هاتنـه خـوارەوەی ئـەو ئایەتـەی کـە دەفـەرموێ: ﴿لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشۡهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيۡكَۖ أَنزَلَهُۥ بِعِلۡمِهِۦۖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَشۡهَدُونَۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ١٦٦﴾ ﴿رَوَى ابْنُ إِسحاقٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلَ جَمَاعَةٌ مِنَ اليهودِ عَلَى رسول اللّه ﷺ فقَالَ لَهُم إِنِّي وَاللّهِ أعْلَمُ أنَّكُم تَعْلَمُونَ أنِي رَسُول اللّهِ، فَقَالُوا: مَا نَعْلَمُ فأنزلَ اللّهُ الآيَةَ﴾ لُباب النقول في أسباب النزول برقم: (٣٧٨) للسيوطي،

---

[1] هەروەها بڕوانە: (الإستيعاب في بيان الأسباب، ج: (١)، ص: (٥١٩، ٥٢٠) بە بێهێز (ضعيف)ی داناوە.

جامع البيان للطبري برقم: (١٠٨٥٤)[١]، واتە: ئیبنو ئیسحاق لە عەبدوڵلای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ دەگێڕێتەوە، کە کۆمەڵێك لە جوولەکەکان چوونە لای پێغەمبەری خوا ﷺ ئەویش پێی فەرموون: سوێند بە خوا من دەزانم کە ئێوە دەزانن من پێغەمبەری خوام، ئەوانیش گوتیان: ئەوە نازانین (مەبەستی ئەوەبووە کە لە کتێبەکانتاندا ناوونیشانی من هەیە، ئەوانیش گوتوویانە: نەخێر، ئاگامان لە شتی وانییە) ئیدی خوای زانا ئەم ئایەتەی نارده خوار، کە دەفەرموێ: بەڵام خوا شایەدیی دەدا بەوەی کە بۆ تۆی ناردوە، بە زانیاریی خۆی ناردوویەتی، وە فریشتەکانیش شایەدیی دەدەن، دیارە ئەوانیش (زانایانی خاوەن کتێبەکانیش) دەیانزانی، بەڵام لەبەر بەرژەوەندیی و ئەو بەزمەو بازاڕەی کە بە ناوی جوولەکایەتییەوە سازیان کردبوو، بۆئەوەی ئەو بازاڕەیان لێ تێکنەچێ، چونکە خەڵك پارەی بۆ دەهێنان و بە قسەی دەکردن، ئامادەنەبوون دان بە پێغەمبەرایەتیی موحەممەددا ﷺ بنێن، وە ببنە شوێنکەوتوویکی سادەی پێغەمبەری کۆتایی!

---

[١] سەرچاوەی پێشوو، ج: (١)، ص: (٥٢٠) بە بێهێز (ضعيف)ی داناوە.

F/AliBapir
Youtube/AliiBapir1
F/MediaAmeerOffice

مانای گشتی ئایەتەکان

خوا ﷻ دوای ئەوەی لە چەند ئایەتی ڕابردوودا باسی کۆمەڵێك هەڵوێستو ڕەفتاری بێجێی خاوەن کتێبەکان بەگشتیو جوولەکەکان بەتایبەتی کرد، وە هەندێك لەوانەی کە بە ئینصافن لە خاوەن کتێبەکان، وە لە ئیماندارەکانیان، ئەوانەی ئیمان دێنن بە پێغەمبەری کۆتایی جیایکردنەوە، لە درێژەی ئەو ئایەتانەدا دەفەرموێ: ﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ﴾، ئێمە سروشمان بۆ تۆ کردوە، وەحیی لە ئەسڵی زمانی عەرەبیدا بە قسەیەکی پەنهان دەگوترێ، بۆیە بە دەنگی خشڵ دەگوترێ وەحیی، وە وەسوەسە پێی دەگوترێ وەحیی، بەڵام وەحیی لە زاراوی شەرعدا واتە: ئەو قسەیەی کە خوا ﷻ دەینێرێ بۆ پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام)، جا خوا دەفەرموێ ئێمە سروشمان بۆ لای تۆ ناردوە، ﴿كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ﴾، وەك چۆن وەحییمان بۆ لای نووحو بۆ پێغەمبەرانی دوای ویش ڕەوانەکردوە، صەڵاتو سەلامی خوا لەسەر نووحو لەسەر پێغەمبەرانی خوا بێ، ئنجا ناوی ژمارەیەك لەو پێغەمبەرانە دێنێو دەفەرموێ: ﴿وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيۡمَٰنَۚ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا ١٦٣ وَرُسُلٗا قَدۡ قَصَصۡنَٰهُمۡ عَلَيۡكَ مِن قَبۡلُ وَرُسُلٗا لَّمۡ نَقۡصُصۡهُمۡ عَلَيۡكَۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمٗا﴾، وە ئێمە وەحییمان ناردوە، بۆ لای ئیبڕاهیم، وە بۆ ئیسماعیل (کە کوڕی ئیبڕاهیمە)، وە بۆ ئیسحاق (ئەویش هەر کوڕی ئیبڕاهیمە برای ئیسماعیل، بەڵام ئیسماعیل لە هاجەرەو ئیسحاق لە سارایە)، وە یەعقووب (کە کوڕی ئیسحاقە)، (وَٱلۡأَسۡبَاطِ) (واتە: نەوەکانی یەعقووب

F/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/Media/AmerOffice

کە لەنێویاندا هەندێك لە پێغەمبەران بوو ون، (علیهم الصَّلاة والسلام) بەڵام کوڕەکانی یەعقووب جگە لە یوسوف وەك دوایی باسی دەکەین، هیچ کامیان پێغەمبەر نەبوون ئەو یازدە کوڕەکەی دیکە، چونکە شتی وایان لێ ڕووداون لە درۆکردنو هتد، کە لە پێغەمبەران ناوەشێتەوە، ئەدی مەبەستی چییە؟ کە لە (أسباط)یش پێغەمبەر بوون؟ واتە: لەنێو نەوەکانی یەعقووبدا هەندێك پێغەمبەر بوون کە یەکێك لەوانە مووسایە)، وە زەکەرییا، وە یەحیا، وە عیسا، (ئەوانە هەموویان نەسەبو ڕەچەڵەکیان دەچێتەوە سەر یەعقووب، وە عیسا ﴿عليه السلام﴾، عیسای کوڕی مەریەم کە کۆتا پێغەمبەری خوایە، پێش پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ، کۆتا پێغەمبەری گەلی ئیسرائیلە) وە ئەیووبو یونوسو هاڕوونو سولەیمان، (کە کوڕی داوودە)، وە زەبووریشمان بە داوود دابوو، (کە ئەویش یەکێکە لەو چوار کتێبانەی کە ناویان لە قورئاندا هاتوە تەوراتو ئینجیلو زەبوورو قورئان) ﴿ وَرُسُلًا قَدۡ قَصَصۡنَٰهُمۡ عَلَيۡكَ مِن قَبۡلُ وَرُسُلًا لَّمۡ نَقۡصُصۡهُمۡ عَلَيۡكَ ﴾، وە هەندێك لە پێغەمبەران کە پێشتر بەسەرهاتیانمان بەسەر تۆدا خوێندۆتەوە، وە هەندێك لە پێغەمبەرانیش کە بەسەرهاتیانمان بەسەر تۆدا نەخوێندۆتەوە، کەواتە: مەرج نیە هەموو پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام) نەك هەر بەسەرهاتیان خوێندرابێتەوە، بەڵکو هەر ناویشیان هێندرابێ لە قورئاندا، وەك دوایی باسی دەکەین، تەنیا ناوی (٢٥) لە پێغەمبەران لە قورئاندا هاتوە، لە حاڵێکدا کە ژمارەی پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام) بە هەزاران بووە، ﴿ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمًا ﴾، وە خوا بە دواندن فەرمایشتی لەگەڵ مووسادا کردوە، واتە: بە قسەکردن قسەی لەگەڵدا کردوە.

ئنجا وەسفی ئەو پێغەمبەرانە دەکاتو دەفەرموێ: ﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ﴾، ئەو پێغەمبەرانە هەموویان دڵخۆشکەرو ترسێنەر بوون، یاخود

www.AliBapir.net FM/AliBapir Youtube/AliBapir7 FMedia/AmeerOffice

موژدەدەرو وریاکەرەوە بوون، واتە: ئەرکیان بریتی بووە لە دڵخۆشکردنی خەڵك ئەوانەی کە بەقسەی پێغەمبەران دەکەن، دڵخۆشیان بکەن، بەوەی کە پاداشتیان بەهەشتە، وە ئەوانەش کە سەرپێچیی دەکەن لە فەرمانی پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام)، بیانترسێنن و وریایان بکەنەوە، کە سەرەنجامیان دۆزەخە، ئەوە ئەرکیان بووە، ئەدی حیکمەتی ڕەوانەکرانی پێغەمبەران چی بووە؟ ﴿لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِ﴾، بۆیە ڕەوانە کراون، تاکو خەڵك لە دوای پێغەمبەران، بەڵگەی لەسەر خوا نەبێ، هیچ بەڵگەو بیانوویەکیان بەدەستەوە نەبێ لە بەرانبەر خوادا، کە خوا فەرمووی: بۆچی منتان نەپەرستووە؟ بۆ بە دوای ڕێبازی ڕاستی من نەکەوتوون؟ بەڵگەو بیانوویان نەبێ، بەڵام ئەگەر پێغەمبەران نەهاتبانایە صەڵاتو سەلامی خوایان لەسەربێ، خەڵك بەڵگەو بیانووی هەبوو، دەیانگوت: خوایە! بە ڕێمان نەزانی، کە ئایا تۆ دەتەوێ ئێمە چۆن بژین؟ ﴿وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾، وە بێگومان خوا زاڵی کاربەجێیە.

ئنجا لە وەڵامی ئەوانەدا کە وەك لە هۆی هاتنە خوارەوەکەیدا باسمان کرد، دانیانەدەهێنا بەوەدا کە قورئان لە خواوە بۆ موحەممەد ﷺ هاتوە، خوا دەفەرموێ: ﴿لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشۡهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيۡكَ﴾، بەڵام خوا شایەدیی دەدا بەوەی کە بۆ تۆی ناردۆتە خوار، خوا شایەدیی دەدا کە ئەو کتێبە کتێبی خۆیەتیو بۆ لای تۆی ناردوە، ﴿أَنزَلَهُۥ بِعِلۡمِهِۦ﴾، بە زانیاریی خۆی ناردوویەتە خوار، زانیاریی خواش بێسنوورە، بۆیە نهێنییەکانی قورئان بێسنوورن، بەڵام دیارە ئەوەی زاناو شارەزا نەبێ، لە نهێنییەکانی قورئان تێناگات، سادەو نەفامو سەرکێڵی وا هەیە ڕەخنە لە قورئان دەگرێ، بێئەوەی هیچی لێ تێبگات! وەك کوردەواریی خۆمان دەڵێ: (تفەنگ بە تاریکییەوە دەنێ) ﴿وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَشۡهَدُونَ﴾، وێڕای ئەوە کە خوا شایەدیی دەدا، لەسەر ئەوەی کە بۆ تۆی ناردۆتە خوار، فریشتەکانیش شایەدیی دەدەن، دیارە ئێمە شایەدییدانی

فریشتەكان نازانین، بەلاّم خوا پێمان ڕادەگەیەنێ كە فریشتەكانیش شایەدیی دەدەن ﴿ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴾، خواش بەسە بۆ شایەدییدان، واتە: ئەگەر فریشتەكانیش شایەدییان نەدابایە شایەدییدانی خوا بەسە، بەلاّم خوای پەروەردگار پێمان ڕادەگەیەنێ كە هەموو فریشتەكانیش شایەدیی دەدەن، كە قورئان لە خواوە بۆ موحەممەد ﷺ هاتوە، ئەوەش بۆ زیادە دڵنیایی ئێمە، ئنجا خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدْ ضَلُّواْ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴾، بێگومان ئەوانەی بێبڕوان و خەڵكیان لە ڕێی خوا لاداوە، بە گومڕاییەكی دوورو سەرگەردانییەكی دوور، گومڕابوون، واتە: زۆر لە ڕێی خوا دوور كەوتوونەتەوە، یانی: ئەوانە نەك هەر بۆخۆیان پابەند نەبوون بە ڕێی خواوە، بەڵكو خەڵكیشیان لێ لاداوە، ئەو هەقە لە خواوە هاتوە قبووڵیان نەكردوەو، خەڵكیشیان بێبەش كردوە لە ناسین و بڕواهێنان بەو هەقە، ئنجا دوایی دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴾، بێگومان ئەوانەی كە بێبڕوا بوون، وە ستەمیان كردوە، ناگونجێ خوا لێیان ببوورێ، وە ناشگونجێ هیچ ڕێیەكیان پێشان بدا، واتە: هیچ ڕێیەكی ڕاستیان پێشان بدات، كە لێیەوە بگەنە ئیمان، بگەنە ڕەزامەندیی خوا، ئەدی چ ڕێیەكیان پێشان دەدات؟ ﴿ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ﴾، تەنیا ڕێی دۆزەخیان پێشان دەدا، كە بە هەمیشەیی تێیدا دەمێننەوە، ﴿ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴾، ئەوەش لە لای خوا ئاسانە، واتە: ئاسانە خوا هەر كەسێك بیەوێ ڕێی لێ تێكبدات، وە ئاسانە هەر كەسێك بیەوێ، ڕێنمایی بكات، بەلاّم ئایا خوای پەروەردگار لە گوتره هەندێكیان دەخاتە سەر ڕێ و هەندێكیان لە ڕێ لادەدات؟ وەك هەندێ خەڵك كە بە سادەیی و سەركێڵیی تەماشای یەك ئایەت دەكەن لە بابەتێكەوە، سەرەنجام چەمك و واتایەكی هەڵەی لێ وەردەگرن، كە

Youtube/AliBapir
FMMedia/AliBapirAmeerOffice

شێوازی ڕاست ئەوەیە تۆ ئایەتێك دەربارەی بابەتێك هاتوە، دەبێ تەماشا بکەی چەند ئایەتی دیکە لەوبارەوە هاتوون، هەموویان بێنی، ئنجا هەموویان واتاو چەمکێکت بە دەستەوە دەدەن، کە ڕاستو دروست بێ، وەك چۆن ئەگەر یەکێك تەماشای بینایەك، بکات، ئەگەر تەنیا لە ڕووکارێکەوە تەماشای بکات، دیمەنێکی دەکەوێتە بەرچاو، ئەوی دیکە لەو دیوەوە تەماشا بکات، دیمەنێکی دیکەی دەکەوێتە بەرچاو، ئەویدیکە لەلای ڕاست، ئەویدیکە لەلای چەپ ... هتد، بەلاّم ئەگەر لە هەموو گۆشەکانو لە هەموو لایەکانەوە تەماشا بکات، دوایی هەموو گۆشەو لایەکان بێنێتەوە بەرچاوی، ئنجا دیمەنێکی ڕاستو دروستی ئەو بینایەی دەکەوێتە بەرچاو، مەسەلەی قەدەریش هەروایە(١)، خوای دادگەر لێرەدا دەفەرموێ: خوا هەر کەسێك بیەوێ گومڕای دەکاو ئاسانە گومڕای بکات، وە هەر کەسێك بیەوێ ڕێنمایی دەکات، بەلاّم لە شوێنی دیکە بۆمان ڕوون دەکاتەوە کە کێ گومڕا دەکاتو کێ ڕێنمایی دەکات، دەفەرموێ: ﴿ ... وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ... ﴿٢٧﴾ ﴾ إبراهيم، واتە: وە خوا ستەمکاران گومڕا دەکات، هەروەها پێشمان دەفەرموێ: کێ ڕێنمایی دەکات، ﴿ ... وَيَهۡدِيٓ إِلَيۡهِ مَنۡ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ ﴾ الرعد، واتە: وە خوا ڕێنمایی ئەوانە دەکات کە بۆ لای دەگەڕێنەوە، کەواتە: دەبێ هەنگاوی یەکەم لە تۆوەبێ، چ بەرەو گومڕایی، چ بەرەو هیدایەت، ئنجا خوای کاربەجێش هاوکارییت دەکاتو دەستت دەگرێ، لە حالّەتی گرتنی ڕێی ڕاستداو، لە حالّەتی گرتنی ڕێی چەوتیشدا، وێلّت دەکاتو حەوالّەی خۆتت دەکات.

---

[1] لە بەرگی چواری کتێبی: (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەت دا) بە درێژی باسی چۆنیەتی ئیمان بە قەدەرو قەزامان کردوە

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ﴾، ئێمە وەحییمان بۆ لای تۆ ناردوە، وەك چۆن وەحییمان بۆ لای نووحو بۆ پێغەمبەرانی دوای ویش ناردوە، واتە: موحەممەد ﷺ ڕیزپەڕ نیە، وە یەکێکە لە پێغەمبەرانو سەرچاوەی ئاڕاستەکرانی هەموویان یەکە، ئەویش خوای پەروەردگارە، کەواتە: وەك چۆن ئەوانی دیکە پێغەمبەر بوون، موحەممەد ﷺیش پێغەمبەری خوایەو ڕەوانەکراوی خوایە، کەواتە: ئەی جوولەکەکانو نەصرانییەکانو صابیئەو خاوەن کتێبە ئاسمانییەکان، ئەوانەی خۆتان بە شوێنکەوتووی پێغەمبەرانی پێشوو دەزانن! بۆچی بڕوا بە پێغەمبەرانی دیکە دێنن، بەڵام بڕوا بە سەروەری پێغەمبەرانو کۆتایی پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام) ناهێنن؟! خۆ ئەو خوایەی وەحیی بۆ پێغەمبەرانی دیکە ناردوەو کتێبی بۆ ناردوون، هەر ئەویش وەحییو کتێبی بۆ پێغەمبەری کۆتایی ناردوە، وە ئەو پێغەمبەری کۆتایی یە، دان بە هەموو پێغەمبەرانی پێش خۆی دادێنیو، دان بە هەموو کتێبەکانیشیان دادێنێ، وە هێڵە گشتییەکانی بەرنامەی هەموو پێغەمبەران یەکن، وەك: خوا بەیەکگرتن، بڕوا بە ڕۆژی دوایی، حەڵاڵو حەرامە سەرەکییەکان، چاكو خراپە سەرەکییەکان.

مەسەلەی دووەم: کە خوای بەخشەر دەفەرموێ: ﴿كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيۡمَٰنَۚ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا﴾، لێرەدا خوا ناوی دوازدە لە پێغەمبەران دێنێ، ئەوانیش: نووح، ئیبراهیم، ئیسماعیل،

Youtube/AliBapir1
FM/MediaAmeerOffice

ئیسحاق، یەعقووب، عیسا، ئەییوب، یونوس، هارڕوون، سولەیمان، پاشان داوود، دوایـیش مووسا صەلاتو سەلامی خوا لەسەر هەموویان بێ، وە لە سوورەتی (الأنعام)دا ناوی ژمارەیەكی دیكەش لە پێغەمبەران دێنێ، وەك فەرموویەتی:

﴿ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِۦ دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٦﴾ ﴾، (یوسوف، زەكەریيا، یەحیا، ئیلیاس، ئەلیەسەع، لووط) ئەوە شەش، كەواتە: (٦ + ١٢) = ١٨ هەژدە، وە لە سوورەتی (الأنبیاء)دا دەفەرموێ: ﴿ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾ ﴾، ناوی ئیدریس و ذەلكیفل دێنێ (٢ + ١٨) = ٢٠ بیست، وە لە سوورەتی (هود)دا دەفەرموێ: ﴿ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ...﴿٥٠﴾ ﴾، ناوی هود دێنێ، (١ + ٢٠) = ٢١، پاشان هەر لە سوورەتی (هود)دا دەفەرموێ: ﴿ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا ...﴿٦١﴾ ﴾، ناوی صالح دێنێ، (١ + ٢١) = ٢٢، وە هەر لە سوورەتی (هود) دیسان دەفەرموێ: ﴿ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ...﴿٨٤﴾ ﴾، ناوی شوعەیب دێنێ، (١ + ٢٢) = ٢٣، وە لە سوورەتی (آل عمران)دا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰٓ ءَادَمَ وَنُوحًا وَءَالَ إِبْرَٰهِيمَ وَءَالَ عِمْرَٰنَ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٣﴾ ﴾، ناوی ئادەم دێنێ، ئەوە (١ + ٢٣) = ٢٤، وە لە هەمان سوورەتدا واتە: (آل عمران) ناوی موحەممەد دێنێ، (١ + ٢٤) = ٢٥، وە سەرجەم ژمارەی ناو هاتووان، بیست و پێنجە (٢٥)ە،

کەواتە: ئەو پێغەمبەرانەی (علیهم الصَّلاة والسلام) ناویان لە قورئاندا هاتوە، کامانەن ئەو بیستو پێنجەن، (ئادەمو ئیدریسو نووحو ئیبراهیمو ئیسماعیلو ئیسحاقو لووطو یەعقووبو یوسوفو مووساو هاروونو ئەییوبو هوودو صالّحو شوعەیبو داوودو سولەیمانو ذەلکیفلو یونوسو ئیلیاسو زەکەرییاو یەحیاو عیساو موحەممەد) صەڵاتو سەلامی خوا لەسەر هەموویان بێ، ئەوە ئەو بیستو پێنجەی ناویان لە قورئاندا هاتوە، ئەدی پێغەمبەران هەموویان ژمارەیان چەندە؟ لەم فەرموودەیەدا دەردەکەوێ کە ژمارەی پێغەمبەران سەدو بیستو چوار هەزار (١٢٤٠٠٠) پێغەمبەرن: ﴿عَنْ أَبي ذَرٍ ﷺ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَمِ الأنبِيَاء؟ قَالَ: مِائَةُ أَلْفٍ وَأَربعَةٌ وَعِشرونَ ألفاً، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كم الرُّسُل مِنْهُمْ؟ قَالَ: ثَلاثَمِائَةَ وَثَلاثَةَ عشر جَمٌّ غَفِيرٌ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ كَانَ أَوّلُهُم؟ قَالَ: آدَمُ، قُلْتُ: يَا رَسُول اللَّهِ، نَبِيّ مُرسل؟ قَالَ: نَعَمْ، خَلَقَهُ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ، ثُمَّ سَوَّاه قِبلا، ثُمَّ قَالَ: يَا أبَا ذَرّ! أَرْبَعَةٌ سريَانِيون: آدَم، وَشِيث، وَنُوح، وخَنُوخ (وُهَوَ إدريس، وَهُو أولُ مَن خَطَّ بالقَلَم) وَأَرْبَعَةٌ مِنَ العَرَبِ: هُود، وَصَالح، وُشُعيب، ونبيّك يَا أبا ذَرّ، وَأول نَبي مِن أنبياء بَنِي إِسرَائيل مُوسى، وآخرهُم عِيسى. وَأوّل النَّبِيّين آدَمُ، وآخرِهُم نَبِيُّك﴾ رَوَاهُ إبنُ مردوية في تفسيره، وَأبو حاتم البستي في كتابه: (الأنواع والتقاسيم) وَصَحَّحَهُ)[1]، واتە: ئەبو زەڕ خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ! پێغەمبەران ژمارەیان چەند بووە؟ فەرمووی: سەدو بیستو چوار هەزار، گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا! چەندیان ڕەسوول بوون (خاوەن بەرنامەی سەربەخۆ بوون)؟ فەرمووی: سێ سەدو سێزدە، ژمارەیەکی زۆرن، گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا! کێ یەکەمی پێغەمبەران بووە؟ فەرمووی: ئادەم، گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا! پێغەمبەرێکی خاوەن بەرنامە بووە؟ فەرمووی:

---

[1] تفسير ابن كثير، ج: (١)، ص: (٥٨٥).

Youtube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

بەڵێ، خوا بە دەستی خۆی دروستی کردوە (دەستێك کە سیفەتی خوایەو بۆ خوا شایستەیە) دوایی رووحی بە بەرداکردوە، وە رێکی خستوەو قسەی لەگەڵ کردوە، دوایی پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەی ئەبو زەڕ! چوار لەو پێغەمبەرانە سورەییانی بوون: ئادەمو شیثو نووحو ئەخنوخ (کە ئیدریسە، وە ئیدریس یەکەم کەس بووە کە بە قەڵەم نووسیویەتی) وە چوار لەو پێغەمبەرانە عەرەب بوون: هوودو صالحو شوعەیبو پێغەمبەری تۆ ئەی ئەبو زەڕ! (واتە: موحەممەد ﷺ) وە یەکەم پێغەمبەری بەنی ئیسرائیل مووسا بووە، وە کۆتا پێغەمبەریان عیسا بووە، وە یەکەم پێغەمبەر ئادەم بووە، وە کۆتا پێغەمبەریش پێغەمبەری تۆیە (کە موحەممەدە ﷺ).

مەسەلەی سێیەم: حیکمەتی رەوانەکردنی پێغەمبەران، وەك پێشتریش باسمان کرد، خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى لەبارەیەوە دەفەرموێ: ﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾، پێغەمبەرانێکی موژدەدەرو ترسێنەرن، تاکو لە دوای رەوانەکرانی پێغەمبەران، خەڵك بەڵگەی لەسەر خوا نەبێ، ئەمە ئەوەی لێوەردەگیرێ، کە پێش هاتنی پێغەمبەران (علیهم الصَّلاة والسلام) خەڵك بەڵگەو بیانووی هەیە، وەك خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى بۆخۆی لە سوورەتی (الإسراء)دا دەفەرموێ: ﴿ ... وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ۝١٥ ﴾، واتە: ئێمە خەڵکی سزا نادەین، هەتا پێغەمبەریان بۆ نەنێرین، کەواتە: ئەوانەی بانگەوازی پێغەمبەرانیان پێناگات، لە قیامەتیشدا خوا سزایان نادا، لەسەر ئەوەی کە بۆچی بەندایەتیی بۆ خوا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ناکەن، مادام بانگەوازی پێغەمبەرانیان پێ نەگەیشتبێ، هەروەها لە سوورەتی (فاطر) ئایەتی (٢٤)دا دەفەرموێ: ﴿ ... وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا

نَذِيرٌ (٢٤) ﴾، واتە: هیچ کۆمەڵێك و هیچ ئۆممەتێك نەبووە، مەگەر ڕەوانەکراوێك و ترسێنەرێکی تێدا نێردراوە، (پێغەمبەرێکی تێدا نێردراوە)، کە ئاگاداریان بکاتەوەو بیانترسێنێ و وریایان بکاتەوە، ئەمە ئەوەی لێوەردەگیرێ کە عەقڵی ئینسان بەتەنیا کافی نیە بۆ ئەوەی ئینسان ژیانی خۆی پێ ڕێك بخات، بەڵکو پێویستیی بە وەحیی خوا دەکات، کە بە پێغەمبەراندا (علیهم الصَّلاة والسلام) دەینێرێ، بەڵێ عەقڵی ئینسان دەتوانێ لە وەحیی خوا ﷻ حاڵی بێ، وە لە هەندێ وردەکارییەکانی ژیان تێدەگات، بەلام هێڵە گشتییەکانی ژیان، وە بەتایبەتی مامەڵەکردن لەگەڵ خوادا ﷻ، وە مامەڵەکردن لەگەڵ ئینسانەکاندا، پێویستیی بەوە هەیە کە لەلایەن خوای پەروەردگارەوە دیاری بکرێ.

مەسەلەی چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿ لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشۡهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيۡكَۖ أَنزَلَهُۥ بِعِلۡمِهِۦۖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَشۡهَدُونَۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴾، مەبەست لەو شایەدییدانە، ئەوەیە کە خوا ﷻ ئەو قورئانەی بۆ موحەممەد ناردوە (علیهم الصَّلاة والسلام) وە دەسەوسانکەرە بەڵگەو موعجیزەیەکە ئیسپاتی پێغەمبەرایەتیی موحەممەدی پێ دەکرێ، ئەوە شایەدییدانەکەی خوایە، واتە: خوا چۆن شایەدیی دەدا کە موحەممەد پێغەمبەری خۆیەتی؟ موعجیزەیەکی داوەتێ ئیسپاتی دەکات، کە ئەو موحەممەدە ﷺ ڕەوانەکراوی خوایە، چونکە کتێبێکی پێیە هیچ کەس ناتوانێ نەك وێنەی ئەو کتێبە، بەڵکو وێنەی سوورەتێکی بچووکی ئەو کتێبە، کە لە سێ ئایەت پێکدێت، وەك سوورەتی (کوثر)، بێنێ، وە ئەو قورئانە هەر کاتێ میللەتان دەستی پێ بگرن، زیندوویان دەکاتەوە: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمۡ لِمَا يُحۡيِيكُمۡۖ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيۡنَ ٱلۡمَرۡءِ وَقَلۡبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ

إِلَيۡهِ تُحۡشَرُونَ ٢٤﴾الأنفال، واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! بە دەم بانگەوازی خواو پێغەمبەری خواوە بچن، هەر کاتێ بانگیان کردن، بۆئەوەی زیندووتان بکاتەوە، بەڵێ لەڕاستییدا گەورەترین موعجیزەی قورئان ئەوەیە، کە هەر میللەتێك دەستی پێبگرێو بە شوێن ڕۆشناییەکەیدا بڕوا، زیندوو دەبێتەوە، ئەوە گەورەترین موعجیزەی قورئانە کە میللەتانی مردوو زیندوو دەکاتەوە، ئنجا ئەدی چۆن شایەدییدانی فریشتەکان دەزانین؟ خوا پێی ڕاگەیاندووین کە فریشتەکانیش شایەدن، ئەگەرنا ئێمە فریشتەکان نابینین، بەڵکو خوا ئێمەی ئاگادار کردۆتەوە.

مەسەلەی پێنجەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ طَرِيقًا ١٦٨ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ﴾، ئەو دوو ئایەتە موبارەکە ئەوە دەگەیەنن، کە کافرانی خەڵك لەڕێ لادەرو ستەمکار، نە دەبەخشرێنو نە ڕێنماییش دەکرێن، جاری وایە ئینسان بۆخۆی کافرە لەماڵی خۆی، وە جاری وایە کافرەو خەڵکیش کافر دەکات، یانی بۆخۆی گومڕایە ئەوە گومڕایە، بەڵام جاری وایە بەوەندە ئیکتیفا ناکات، دێ خەڵکیش گومڕا دەکات، ئنجا ئەوانەی کە خەڵك گومڕا دەکەن گوناهەکەیان زۆر گەورەیە، وەك لە باسکردنی خواوە بۆمان دەردەکەوێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدۡ ضَلُّواْ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴾، بێگومان ئەوانەی بێبڕوان و خەڵکیان لە ڕێی خوا لاداوە، بە گومڕاییەکی دوور گومڕابوون، واتە: زۆر لە ڕێی خوا دوور کەوتوونەتەوە، ئنجا دوایی دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ طَرِيقًا ﴾، بێگومان ئەوانەی کە بێبڕوا بوون، وە ستەمیان کردوە، (کە ستەمو زوڵمەکەیان ئەوەیە خەڵك لە ڕێی خوا لادەدەن)، ناگونجێ

خوا لێیان خۆشبێ، واتە: هەر بەکەڵك نایە خوا لێیان خۆشبێ، کە بۆ هیچ کەسی دیکە واینەفەرمووە، کەواتە: کەسێك کە گومڕایەو خەڵك گومڕا دەکات، واتە: کافرەو زوڵمیش دەکات، ئەوە هەر ناگونجێ وەبەر قەڵەمی عەفووی خوای بەرز بکەوێ، مەگەر تۆبەیەکی زۆر چاك بکات ئەوە جیایە، تۆبەکەشی ئەوەیە کە هەتا ئێستا خەڵکی گومڕا کردوە، ئەوجار دەبێ خەڵك ڕێنمایی بکاتو، خەڵك ئاشنای دینی خوا بکاتو بیانهێنێتەوە بۆ ڕێبازی ئیسلام.

خوای پەروەردگار ئێمە لەو کەسانە بگێڕێ، کە خۆشمان بە ڕێی خوادا بڕۆینو خەڵکیش بە ڕێی خوادا بەرین، وە بمانپارێزێ لەوەی ببینە هۆی سەرلێتێکدانی خەڵك.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی بیست و پێنجەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان دەرسی کۆتایی یە لە سوورەتی (النساء)و لە حەوت (٧) ئایەت پێکدێت، کە ئایەتەکانی ژمارە: (١٧٠ - ١٧٦)ن، سەرەتا خوای زاناو توانا بۆ جاری سێیەم لەم سوورەتەدا بە ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، ئەی خەڵکینە! بانگی مرۆڤایەتی دەکات، پێیان ڕادەگەیەنێ کە پێغەمبەرەکەی، واتە: پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ بە هەق هاتۆتە لایان، بۆیە با ئیمانی پێ بێنن، پاشان خوا سبحانه وتعالى بانگی خاوەن کتێبەکان بەگشتی دەکات، کە لە ئایینندا تێنەپەڕێنن، زێدەڕۆیی نەکەن، وە شتی ناهەق بە ناوی خواوە نەڵێن، واتە: خوا بە شێوەیەك وەسف نەکەن کە شایستەی خوا نەبێ، وە پێیان ڕادەگەیەنێ، کە عیسای کوڕی مەریەم پێغەمبەری خوایەو، وشەی موبارەکی خوایەو ڕووحێکی تایبەتە خستوویەتە نێو منداڵدانی مەریەمەوە خوا لێی ڕازی بێ، بۆیە پێویستە ئیمان بە خواو پێغەمبەرانی خوا بێنن، کە عیسا یەکێکیانە، وە خۆیان لە بە سێ کردن (تثلیث) بە دووربگرن، واتە: نەڵێن پەرستراوەکان سێن، بەڵکو پەرستراوی هەق یەکێکەو بەس خوا شایستەی پەرسترانە، تاکەو هاوەڵی نیەو، ڕۆڵەشی نیە، پاشان خوا سبحانه وتعالى ڕایدەگەیەنێ کە نە عیسای مەسیحو نە فریشتە لە خوا نزیکەکان، خۆیان پێ لەوە بەرزتر نیە، وە پێیان نەنگیی نیە کە بەندەی خوابن، وە هەر کەسێك لە بەرانبەر خوادا خۆی بە زل بگرێ، وە بەندایەتییکردن بۆ خوا بە نەنگ بزانێ، خوا هەموو ئەوانە تێکڕا کۆدەکاتەوە، وە ئیمانداران پاداشتو، خۆ بە زلگرانیش، سزای بەئێشیان دەبێ.

ئنجا خوا ﷻ بۆ جاری چوارەمو کۆتایی لەم سوورەتەدا بانگی مرۆڤایەتیی دەکات بە وشەی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ﴾، وە پێیان ڕادەگەیەنێ کە بەڵگەو ڕۆشناییەکی ڕوونکەرەوەیان لە پەروەردگاریانەوە بۆ هاتوە، وە هەر کەس ئیمان بە خوا بێنێ، وە توند دەست بەو بەڵگەو ڕووناکییەوە بگرێ، سەرەنجام ڕەحمەتو بەخششی خوای پێ دەبڕێ، وە ڕێنمایی دەکرێ بۆ ڕاستە شەقام، وە لە کۆتاییدا خوای کاربەجێ جارێکی دیکە دێتەوە سەر باسی کەلالە، (كلالة) واتە: ئینسانی بێ وەجاخ، ئەو کەسەی نە ڕۆڵەی هەیە، نە دایكو باب، ئایا چۆن میراتی لێ دەگیرێ، وە چۆن میرات دەگرێ؟ باسی ئەوە دەکات، وە ئەوەی لەوبارەوە پێشتر لە ئایەتی (١٢)ی ئەم سوورەتی (النساء)دا هاتوە، لێرەدا خوای کاربەجێ تەواوی دەکات، واتە: چۆنیەتی میرات لێگیرانی کەلالەو چۆنیەتی میراتگرتنی.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلۡحَقِّ مِن رَّبِّكُمۡ فَـَٔامِنُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ وَإِن
تَكۡفُرُواْ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴿١٧٠﴾ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ
لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّۚ إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ
رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ مِّنۡهُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۖ وَلَا تَقُولُواْ
ثَلَٰثَةٌۚ ٱنتَهُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ سُبۡحَٰنَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٞۘ لَّهُۥ مَا
فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا ﴿١٧١﴾ لَّن يَسۡتَنكِفَ ٱلۡمَسِيحُ أَن
يَكُونَ عَبۡدٗا لِّلَّهِ وَلَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ٱلۡمُقَرَّبُونَۚ وَمَن يَسۡتَنكِفۡ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيَسۡتَكۡبِرۡ
فَسَيَحۡشُرُهُمۡ إِلَيۡهِ جَمِيعٗا ﴿١٧٢﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمۡ أُجُورَهُمۡ
وَيَزِيدُهُم مِّن فَضۡلِهِۦۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسۡتَنكَفُواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمۡ عَذَابًا
أَلِيمٗا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴿١٧٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُم بُرۡهَٰنٞ
مِّن رَّبِّكُمۡ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ نُورٗا مُّبِينٗا ﴿١٧٤﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱعۡتَصَمُواْ بِهِۦ
فَسَيُدۡخِلُهُمۡ فِي رَحۡمَةٖ مِّنۡهُ وَفَضۡلٖ وَيَهۡدِيهِمۡ إِلَيۡهِ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ﴿١٧٥﴾ يَسۡتَفۡتُونَكَ
قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِي ٱلۡكَلَٰلَةِۚ إِنِ ٱمۡرُؤٌاْ هَلَكَ لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٞ وَلَهُۥٓ أُخۡتٞ فَلَهَا نِصۡفُ
مَا تَرَكَۚ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهَا وَلَدٞۚ فَإِن كَانَتَا ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَۚ وَإِن
كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۗ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ أَن تَضِلُّواْۗ
وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ ﴿١٧٦﴾ ﴾.

youtube/AliBapir7
FM/Media/AmeerOffice

مانای وشـــە بە وشـەی ئایەتەکـان

((ئەی خەڵکینە! پێغەمبەرتان بە هەقەوە لە پەروەردگارتانەوە بۆ هاتوە، جا بڕوا بێنن، هەر ئەوە بۆ ئێوە باشە، وە ئەگەر بێبڕواش بن، ئەوە هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دایە هی خوایە، وە خوا زانای کاربەجێیە ﴿١٧٠﴾ ئەی خاوەن کتێبینە! لە ئایینتاندا تێمەپەڕێنن، وە جگە لە هەق بۆ خوا مەڵێن: (واتە: تەنیا بە هەق خوا وەسف بکەن) بێگومان مەسیحی کوڕی مەریەم تەنیا ڕەوانەکراوی خواو، بە وشە دروستکراوی خۆی بووە، هاوێشتوویەتە نێو منداڵدانی مەریەم، وە گیانێك بووە لەلایەن خۆیەوە، دەجا بڕوا بە خواو پێغەمبەرانی بێننو مەڵێن: پەرستراوەکان سێن، واز لەو قسانە بێنن بۆ ئێوە باشترە، بێگومان خوا تەنیا یەك پەرستراوە، پاکیی بۆ وی کە ڕۆڵەی هەبێ، هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دایە هی ویە، وە خوا بەسە بۆ سەرپەرشتیاریی ﴿١٧١﴾ نە مەسیحو نە فریشتە زۆر لە خوا نزیك خراوەکان، بەندە بوون بۆ خوایان پێ نەنگیی نیە، وە هەر کەسێك بەندایەتیی بۆ کردنی خوا بە نەنگیی بزانێ، وە خۆی بە زل بگرێ، ئەوە هەموویان بۆ لای خۆی کۆدەکاتەوە ﴿١٧٢﴾ ئنجا ئەوانەی بڕوایان هێناوەو کردەوە باشەکان ئەنجام دەدەن، ئەوە پاداشتەکانیان بە تەواویی دەداتەوەو، لە بەخششی خۆی بۆیان زیاد دەکات، بەڵام ئەوانەی بەندایەتیی بۆ خوایان پێ نەنگیی بوو، وە خۆیان بە زلگرت، ئەوە ئازارێکی بەئێشیان دەداو، لە جیاتی خواش هیچ سەرپەرشتیارو یاریدەدەریان چنگ ناکەون ﴿١٧٣﴾ ئەی خەڵکینە! لە پەروەردگارتانەوە بەڵگەیەکی ئاشکراتان بۆ هاتوەو، ڕووناکییەکی درەوشاوەمان بۆ ناردوونە خوار ﴿١٧٤﴾ ئنجا ئەوانەی بڕوایان بە خوا هێناوەو، توند دەستیان پێوەگرتوە، بێگومان دەیانخاتە نێو بەزەییو بەخششێك لە خۆیەوەو، بەرەو لای خۆی ڕێیەکی ڕاستیان پێشان دەدات ﴿١٧٥﴾ داوای فەتوات لێدەکەن لە بارەی

چۆنیەتی میرات لێگیرانی بێ وەجاخەوە، بڵێ: خوا لە بارەی بێ وەجاخەوە فەتواتان بۆ دەدات، هەرکات پیاوێك مرد، کە هیچ ڕۆڵەی نەبوو، وە تەنیا خوشکێکی هەبوو، ئەوە نیوەی ئەوەی بەجێیهێشتوە هی ویە، (واتە: هی خوشکەکەیەتی)، وە براش هەموو میراتی خوشکەکەی دەبات، مادام ڕۆڵەی نەبن، جا ئەگەر دوو خوشك بوون، ئەوە دوو سێیەکی ئەوەی برایەکەیان بە میرات بەجێهێشتوە، دەبەن، وە ئەگەر کۆمەڵە براو خوشکێك بوون، ئەوە نێرینە هێندەی بەشی دوو مێینانی هەیە، خوا یاساکانی بۆتان ڕوون دەکاتەوە، نەوەك گومڕابن، وە خوا بە هەموو شتێك زانایە (١٧٦)).

شیکردنەوەی هەندێك لە وشەکان

(لَا تَغْلُوا۟): (الغُلُوُّ: تَجَاوُزُ الْحَدِّ، فَإذَا كَانَ فِي السِّعْرِ: غَلاَءٌ، وَإذَا كَانَ فِي القَدْرِ وَالْمَنْزِلَةِ: غُلُوٌّ، وفي السَّهْمِ: غَلْوٌ، وَأَفْعَالُهَا جَمِيعاً: غَلا يَغْلُو والغَلِيُ والغَلَيَانُ في القِدْرِ) وشەی: (غُلو) لە زمانی عەرەبیدا، واتە: سنوور بەزاندنو تێپەڕاندن، جا ئەگەر لە نرخ دابێ، پێی دەگوترێ: (غَلاَء)، یانی گرانیی ڕووی داوە، (غَلاَءِ الأَسعَارُ) زیادبوونی نرخەکان، وە ئەگەر لە پلەو پایەو پێگە دابێ، پێی دەگوترێ: (غُلُوٌّ)، وە ئەگەر لە تیرو ڕم هاوێشتن دابێ، کە تیرێ بهاوێی تێبپەڕێنی، پێی دەگوترێ: (غَلْو)، وە کردەوەی هەموویان پێی دەگوترێ: (غَلاَ يَغْلُو) وە (وغَلِي وغَلَيَان) مەنجەڵ کە دەکوڵێ سەرقاپەکەی بەرز دەکاتەوەو، جاری وایە لە مەنجەڵەکەش دێتە دەرێ، ئەوە (غَلَيَان)ی پێ دەگوترێ، چونکە ئەویش زیاد لە پێویست کوڵیوە.

(لَّن يَسْتَنكِفَ): واتە: پێی نەنگیی نیە، چونکە دەڵێ: (نَكَفْتُ وَاسْتَنْكَفْتُ مِنْهُ: أَنِفْتُ) واتە: پێم نەنگیی بوو، یان پێم لە خۆم نەوەشایەوە، (نَكَفْتُ عَن كَذا) واتە: ئەو شتەم پێ لە خۆم نەوەشایەوە، خۆم پێ بەرزتر بوو، عەرەب دەڵێن: (نَكَفْتُ الشيءَ: نَحَيتَهُ، مِنَ النَكْفِ) واتە: شتەکەم لادا، ئەویش لە (نَكْف)ەوە هاتوە، (وَهُوَ تَنْحِيَةُ الدَّمْعِ عَنِ الخَدِّ بالأُصبُعِ) ئەگەر یەکێك فرمێسکی لەسەر ڕوومەتی لابدات، پێی دەگوترێ: (نَكَف)، (وَبَحْرٌ لاَ يُنْكَفُ: أي لاَ يُنْزَحُ) دەریایەك کە نەگونجێ ئاوەکەی لێ دەربدەی، دیارە کە ئاوەکەی لێ دەرنادرێ لەبەر زۆریی.

(بُرۡهَٰنٌ): واتە: بەڵگە، بەڵگەیەکی ڕوونو ئاشکرا، دەڵێ: (البُرهانُ: بيانُ للحُجَّةِ)، واتە: بەڵگەیەکی زۆر ڕوونو ئاشکرا، (وَهُوَ مَصْدَرٌ بَرَهَ يَبَرَهُ إذَا

ابْیَّضَ) واتە: سپی بوو جوان درەوشایەوە، (والبُرهَان: أوكَدُ الأدِلَةِ، وَهُوَ الَّذِي يَقتَضِي الصِّدقَ أبداً)، (بُرهان) بەهێزترین بەڵگەیە، ئەویش ئەوەیە کە هەمیشە ڕاست دەربچێ.

(**يَسۡتَفۡتُونَكَ**): واتە: پرسیارت لێدەکەن، داوای فەتوات لێدەکەن، (وَالفَتْیا والفَتوَى: الجَوَابُ عَمَّا يُشْكَلُ مِنَ الأحْكَام)، (فَتْیا وفَتوَى) وەڵامی پرسیارێکە دەربارەی حوکمێك کراوە کە ئیشکالی تێدایەو خەڵك بۆی ڕوون نیە.

(**ٱلۡكَلَٰلَةِ**): واتە: بێ وەجاخ، (كَلَالَة) کەسێکە ڕۆڵە (فرع)ی نەبێ، واتە: کچ و کوڕ، وە ئەسڵی نەبێ، واتە: باب و دایك، کەواتە: کەلالە ئەوەیە کە خوشك و برای هەبن، ئەوەش لە چییەوە هاتوە؟ (كَلَّ: ضَعُفَ، وَكَلَّ السَّيفُ: لَمْ يَقْطَع فَهُوَ كَلِيلٌ، وَكَلَّ فُلانٌ: تَعِبَ فَهُوَ كالّ، وَالكَلالَة: مَنْ لَمْ يُخْلِفْ وَالِداً وَلا وَلَداً يَرِثُهُ، ووَارِثٌ لَمْ يَكُن والِداً ولا وَلَداً للمُوَرِّث) وشەی: (كَلَّ) واتە: بێهێز بوو، دەگوترێ: (كَلَّ السَّيفُ) شمشێرەکە نەیبڕی، (كَلَّ: تَعِبَ) ماندوو بوو، (فَهُوَ كَلِيلٌ) زۆر ماندوو و شەکەتە، (كَلَالَة) ئەگەر میرات لێگیراو بێ، کەسێکە کە نە باب و نە دایکی هەبێ میراتی لێبگرێ و نە ڕۆڵەی هەبێ، وە ئەگەر میراتگریش بێ، ئەوەیە کە نە باب و دایك بێ، نە ڕۆڵەبێ.

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media/AmeerOffice

هـۆی هــاتنــە خــوارەوەی ئایەتەکــان

١) هـۆی هاتنـە خـوارەوەی ئـەو ئایەتـە کـە دەفـەرموێ: ﴿يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ ...﴿١٧١﴾﴾، ﴿نَـزَلَ فِـي نَـصَارَى نَجـرَان النَّـسْطُوريَّة وَهُـم الَّذِين يَقولُونَ عَيسى ابنُ اللَّه، والْمَار يَعْقُوبِيَّة وَهُم الَّذِين يَقُولُونَ: عِيسَى هُوَ اللَّــه، والمُرْقُــسِيَّة وَهُـم الَّــذِينَ يَقُولُــونَ: ثَالِــثُ ثَــلاثَةٍ وَيَقُــولُوا لَــهُم: المْلكانِيَّـة﴾ (أَخْرَجَهُ الطَّبَرَاني فِي (تفسيره)[1]، واتـە: ئـەم ئایەتـە دەربـارەی نەصـڕانییەکانی نەجـڕان هاتە خوار: نەسطووریـیـەکان دەیانگـوت: عیـسا کـوڕی خوایــە، وە مــاڕ یەعقووبییــەکان دەیــانگوت: عیــسا بۆخــۆی خوایــە، وە مەڕقوسییەکان کـە دەیـانگوت: عیـسا یەکێکـە لـە سێیەکان، (واتـە: خـوا سێیە: خوایـەو عیسایەو ڕووحولقودوسـە، وە مەلـکانییەشـیان پێدەڵێـن).

٢) هـۆی هاتنــە خـوارەوەی ئـەو ئایەتـە کـە دەفـەرموێ: ﴿لَّن يَسۡتَنكِفَ ٱلۡمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبۡدٗا لِّلَّهِ وَلَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ٱلۡمُقَرَّبُونَۚ وَمَن يَسۡتَنكِفۡ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيَسۡتَكۡبِرۡ فَسَيَحۡشُرُهُمۡ إِلَيۡهِ جَمِيعٗا ﴿١٧٢﴾﴾، ﴿إنَّ وَفد نَجرَان أَتوا رَسُول اللَّه ﷺ وَنَـاظَرُوهُ فِـي أَمْـرِ عِيـسَى ؑ، فَقَـالَ لَـهُم النَّبِـيُّ ﷺ كَـانَ عَبْـد اللَّـهِ وَرَسُوله، فَقَالوا: لا تَقُل هكذَا، فَإِنَّ عِيسَى يَأنَـفُ عَنْ هَذَا القَولْ، فَنَزَلَ تَكْذِيباً لِقَوْلِهِم﴾ [2]، واتە: ئەم ئایەتەش دەربارەی وەفدی نەجڕانییەکـان هاتــە خـوار، کـە هاتنـە لای پێغەمبـەری خـوا ﷺ وتووێـژیان لەگـەڵ کـرد دەربـارەی عیـسا سـەلامی خـوای لـێ بـێ، پێغەمبـەری خـوا ﷺ پێـی فـەرموون: بەنـدەی خـواو ڕەوانەکراوی خوایە، ئەوانیش گوتیان: وامەڵـێ، چونکە عیـسا خـۆی پـێ لــەوە

---

[1] ج: (٢)، ص: (٣٣٦).

[2] أسباب النزول للواحدي، ص: (١٢٥).

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/Ameer Office

بەرزترە، (واتە: عیسا لەوە گەورەترە کە بەندەی خوابێ، ئەو کوڕی خوایە! یاخود بەشێکە لە خوا) ئنجا وەك بەدرۆخستنەوەی قسەکانیان، خوا ئەو ئایەتەی ناردە خوار.

٣) هۆی هاتنە خوارەوەی ئەو ئایەتەی کە دەفەرموێ: ﴿يَسۡتَفۡتُونَكَ قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِي ٱلۡكَلَٰلَةِ ...﴿١٧٦﴾﴾، ﴿عَنْ جَابِرِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَرِيضٌ لا أَعْقِلُ، فَتَوَضَّأَ فَصَبُّوا عَلَيَّ مِنْ وَضُوئِهِ، فَعَقَلْتُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّمَا يَرِثُنِى كَلالَةٌ؟ فَنَزَلَتْ: آيَةُ الْفَرَائِضِ﴾ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (١٩٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٤١٤٢)، وغيرهُم، واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵڵا خوا لێیان ڕازی بێ دەڵێ: من نەخۆش بووم، لە هۆش خۆم چوو بووم، پێغەمبەری خوا ﷺ هات سەردانی کردم، لێم بە ژوور کەوت، دەستنوێژی گرت و ئاوی دەستنوێژەکەیان لێ پرژاندم (دیارە هاتۆتەوە هۆش خۆی) دوایی گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا ! ﷺ من هیچ کەس میراتم لێناگرێ جگە لە کەلالە؟ (وەك گوتمان دەگونجێ وشەی کەلالە بۆ میراتگرو بۆ میرات لێگیراو بەکاربێ) (واتە: ئایا میراتەکەم چۆن دابەش بکرێ، کە هەر براو خوشکم هەن میراتم لێ بگرن، نە باب و دایکم هەن، نە کوڕو کچم هەن) ئنجا ئایەتی فەرائیض هاتە خوار.

مانای گشتی ئایەتەکان

خوا ﷻ وەك گوتمان بۆ جاری سێیەم ڕوو لە مرۆڤایەتی دەکات، ڕوو لە هەموو خەڵکی دەکات بە تێکڕایی‌و دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلۡحَقِّ مِن رَّبِّكُمۡ فَـَٔامِنُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ ﴾، ئەی خەڵکینە! پێغەمبەر {ئەو ئەلیف‌و لامەی سەر (الرسول) ئەلیف‌و لامی عەهدە، واتە: ئەو پێغەمبەرەی کە خۆتان دەیناسن، پێغەمبەری کۆتایی، موحەممەد ﷺ} بە هەق لە پەروەردگارتانەوە بۆ لاتان هاتوە، واتە: ڕەوانەکرانەکەی بە هەقە، یاخود هەقی لەگەڵ خۆی هێناوە، لەلایەن پەروەردگارتانەوە، ئیمانی پێ بێنن‌و بەڕاستی بزانن‌و شوێنی بکەون، ئەوە بۆ ئێوە چاکترە، بەڵکو هەر ئەوە چاکە لە دنیاو دواڕۆژدا، ﴿ وَإِن تَكۡفُرُواْ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، وە ئەگەر بێبڕواش بن (خوا بێباکەو بێنیازە)، چونکە بێگومان هەرچی لە ئاسمانەکان‌و زەویدا هەیە هی خوایە، وە خوا زانای کاربەجێیە، واتە: ئەگەر ئیمان بە پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ بێنن، بۆخۆتان خێرو چاکە لە دنیاو دواڕۆژدا، ئەگەر ئیمانیشی پێ نەهێنن بۆخۆتان خراپە، ئەگەرنا خوا خاوەنی ئاسمانەکان‌و زەوییە، ئێوە نەبوون، خوا هەر خوا بووە، خوا هەروەك خۆیەتی‌و ئەوەی زەرەر دەکاو قازانج دەکات لە کوفرو ئیمان، بۆخۆتانن، ئیدی ئۆباڵی خۆتان بەئەستۆی خۆتان.

ئنجا دوای ئەوەی کە بانگی بەشەرییەتی کرد، بانگی خاوەن کتێبەکان دەکات بەگشتی، بەڵام دوایی زیاتر فەرمایشتەکە نەصرانییەکان دەگرێتەوە، دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ ﴾، ئەی خاوەن کتێبەکان! لە دینداریی‌تاندا تێمەپەڕێنن‌و پەڕگیریی مەکەن، ئێمە دەبێ هاوسەنگ بین، نە تێپەڕێنین‌و نە بەجێ بمێنین، چونکە (تفریط) بەجێمان‌و بەزایەدانە،

(إفراط)یش ڕۆچوونو تێپەڕاندنە، دین چ لێی بەجێ بمێنی، چ لێی تێپەڕێنی، هەردووکیان هەڵەن، لێرەدا خوای کاربەجێ دەفەرموێ: لێی تێ مەپەڕێنن، ﴿وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّ﴾، وە بەنسبەت خواوە هەق نەبێ مەڵێن، واتە: خوا بە هەق نەبێ وەسف مەکەن، شتێك مەڵێن کە بۆ خوا شایستە نەبێو لە خوا نەوەشێتەوە، هەڵبەتە ئەم ڕستە قورئانییە بۆ جوولەکەو بۆ نەصڕانییو بۆ هەموو خاوەن کتێبو شەریعەتە ئاسمانییەکان بەکاردێ، وە ئێمەش وەك مسوڵمانان هەر دەگرێتەوەو، مانای ئەوەنییە کە خوا بەس بەوان دەفەرموێ: تێمەپەڕێننو زێدەڕۆیی مەکەن لە دینداریيتاندا، بەڵکو بۆ ئێمەش هەر دەگرێتەوە، وەك لەم فەرمایشتەدا پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ﴿إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوُّ فِي الدِّينِ﴾ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٣٨٧١)، وَالنَّسائيُّ برقم: (٣٠٥٧)، عَن ابن عباسٍ ﵄، واتە: خۆتان لە تێپەڕاندن لە دینداریيدا بپارێزن، ئەوانەی پێش ئێوە بە هۆی تێپەڕاندنەوە لە دینداریيدا فەوتان.

ئەوجار خوا ﷻ دێتە سەر باسی نەصڕانییەکانو تێپەڕاندنیان لە خۆشویستنیان بۆ عیسادا ﵇ کە لەوەدا زێدەڕۆیی یان کردووەو تووشی تێپەڕاندن بوون، دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ﴾، بێگومان مەسیح عیسای کوڕی مەریەم ڕەوانەکراوی خوا بووە، وە وشەی خوا بووە، هاویشتوویەتی بۆ مەریەم، وشەی خوا بووە لە ڕێی جیبریلەوە ئەو وشەیە هاوێشتراوە بۆ مەریەم، یانی چی؟ یانی خوا ﷻ لێرەدا ڕووحی عیسای بە وشە ناوهێناوە، لەبەرئەوەی کە عیسا ﵇ بێ باب دروست بووەو بە فەرمانی ڕاستەوخۆی خوای بەدیهێنەر دروست بووە، خوای کاربەجێ ئەو شێوە دروستکردنەی بە وشە ناو بردوە، وە لە ڕێی ئەو وشەوە ڕووحی عیسا لە ڕێی جیبریلەوە خراوەتە نێو منداڵدانی مەریەمەوە: جیبریل فووی بە یەخەی کراسەکەی مەریەمدا کرد، وە ڕووحەکەی چووە نێو

FM/AliBapir
YouTube/AliBapir
F/Media/AmeerOffice

منداڵدانییەوە، عیسا ؈ بەو شێوەیە خوا دروستی كرد، وە ﴿وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾، وە ڕووحێك بووە لەلایەن خواوە، دیارە ڕووحی هەمووان هەر لە لایەن خواوەیە، بەڵام ئەو ڕووحێكی تایبەتەو لە ڕێی تێكەڵبوونی نوتفەی باب و دایكەوە، نەبۆتە كۆرپە (جنین) بەڵكو ئەو ڕووحە ڕاستەوخۆ چۆتە نێو منداڵدانی مەریەمەوە، واتە: بێئەوەی كە باب و دایك پێك بگەن، عیسا دروست بووە، بۆیە دەفەرموێ: ﴿وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾، ئەگەرنا ڕووحی هەمووان لە خواوەیە، چونكە وەك دوایی باسی دەكەین: هەندێك لە نەصرانییەكان ئا ئەوە دەكەنە بەڵگەی ئەوەی كە عیسا كوڕی خوایە، یاخود بەشێكە لە خوا، بەڵام لەڕاستییدا بەهەڵەداچوون، وەك دوایی باسی دەكەین چونكە خوای بەدیهێنەر باسی هەموو ئاسمانەكان و زەوی دەكات و دەفەرموێ: ﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ ... ⑬﴾ الجاثية، واتە: هەرچی لە ئاسمانەكان و زەوی دایە، خوا لە خۆیەوە بۆ ئێوەی مەیسەرو دەستەمۆ كردوە، كەواتە: ئەگەر ئەو قسەیە ڕاست بێ، دەبێ هەموو بوونەوەرو كائینات بەشێك بێ لە خوا، ئنجا خوا دەفەرموێ: ﴿فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ﴾، دەجا ئیمان بێنن بە خواو بە پێغەمبەرانی خوا، كە یەكێك لەو پێغەمبەرانە عیسای كوڕی مەریەمە سەلامی خوایان لێ بێ، ﴿وَلَا تَقُولُواْ ثَلَٰثَةٌ﴾، یعني: (ولا تَقُولُوا: آلِهَةٌ ثَلاثَةٌ) أو (ولا تَقُولُوا: الإلَـه ثَلاثَةٌ)، واتە: مەڵێن پەرستراوەكان سێن، یان مەڵێن پەرستراوی بە هەق (كە خوایە) سێ دانەیە: خوایەو، عیسایەو، ڕووحولقودوسە، كە ئەوان دەڵێن: (ثَلاثَةُ أقَانيم: الأَب، وَالإِبن والرُّوح القُدُس)، وامەڵێن، چونكە ئەو ئەسڵ و ئەساسی نیە، فیكرێكی ئەفسانەیی یە، ﴿ٱنتَهُواْ خَيْرًا لَّكُمْ﴾، دەستبەرداری ئەو جۆرە قسانەبن، بۆ ئێوە باشترە، ﴿إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ﴾، بێگومان خوا یەك

پەرستراوە، ﴿ سُبۡحَٰنَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٞ ﴾، پاکیی بۆ وی کە ڕۆڵەی هەبێ، کێ ڕۆڵەی هەیە؟ کەسێك کە پێویستیی بەوە هەیە کە بوونی لە ئەسڵ‌و وەچەیدا بەردەوام بێ، بەڵام خوای باڵادەست خۆی هەر هەیە، واتە: ئێمە بۆیە پێویستمانەو حەزدەکەین ڕۆڵەو وەچەمان هەبێ، چونکە بۆخۆمان نامێنین‌و بوونەکەمان بەهۆی ڕۆڵەو وەچەمانەوە بەردەوام دەبێ، بەڵام خوای بێ هاوتا هەر هەیە، وە پاشان خوای بێ هاوتا لەوە بەرزترە کە ڕۆڵەو وەچەی هەبێ، چونکە: خۆی بێنیازەو جێی نیازە، وە بێ وێنەو بێ هاوتایە ﴿ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا ﴾، هەرچی لە ئاسمانەکان‌و زەویدا هەیە هی خوایە، وە خواش بەسە بۆ سەرپەرشتیاریی، ئنجا بەرپەرچی بڕوبیانووی نەصرانییەکان دەداتەوە، کە عیسا دەپەرستن‌و دەڵێن: عیسا کوڕی خوایەو، عیسا یەکێکە لە سێ پەرستراوەکان، دەفەرموێ ﴿ لَّن يَسۡتَنكِفَ ٱلۡمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبۡدٗا لِّلَّهِ وَلَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ٱلۡمُقَرَّبُونَ ﴾، مەسیح پێی نەنگیی نیە بەندەی خوابێ، وە فریشتە زۆر لە خوا نزیکخراوەکانیش، پێیان نەنگیی نیە کە بەندەی خوابن، بەڵکو شانازیی پێوە دەکەن، ﴿ وَمَن يَسۡتَنكِفۡ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيَسۡتَكۡبِرۡ فَسَيَحۡشُرُهُمۡ إِلَيۡهِ جَمِيعٗا ﴾، هەر کەسێك پێی نەنگیی بێ بەندایەتیی بۆ خوا بکات، وە خۆی بە زل بگرێ، ئەوە هەموویان کۆدەکاتەوە لە دواڕۆژدا ﴿ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمۡ أُجُورَهُمۡ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضۡلِهِۦ ﴾، جا ئەوانەی کە ئیمانیان هێناوەو کردەوە باشەکانیان ئەنجام داون، ئەوە پاداشتەکانیان بە تەواویی دەداتەوە، وە لە بەخششی خۆیان بۆیان زیاد دەکات ﴿ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسۡتَنكَفُواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴾، بەڵام ئەوانەی کە پێیان نەنگیی

بووە بەندایەتیی بۆ خوا بکەن‌و، خۆیان بە زل گرتوە، ئەوە ئازارێکی بەئێشیان دەدات، جگە لە خواش هیچ سەرپەرشتیارو یارمەتیدەرێکیان چنگ ناکەوێ، دەربازیان بکات لە سزای خوا.

ئنجا خوا ﷻ لەم سوورەتە موبارەکەدا بۆ جاری چوارەم‌و کۆتایی بانگی مرۆڤایەتیی دەکات‌و دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُم بُرۡهَٰنٞ مِّن رَّبِّكُمۡ ﴾، ئەی خەڵکینە! لەلایەن پەروەردگارتانەوە، (پەروەردگار، واتە: کەسێك کە سەرپەرشتیارتانەو بەخێوتان دەکات، ڕۆزییتان دەدات، دەتانژیێنێ، دەتانمرێنێ هەمەکارەتانە، لەلایەن ئەو پەروەردگارەوە) بەڵگەیەکی ڕوون‌و ئاشکراتان بۆ هاتوە، ئنجا ئایا ئەو بەڵگە ڕوون‌و ئاشکرایە چییە؟ دەگونجێ مەبەست پێی قورئان بێ، وە دەگونجێ مەبەست پێی پێغەمبەر ﷺ بێ، وە دەگونجێ مەبەست پێی ڕاستییەکانی شەریعەت بێ، کە لە قورئان‌و لە سوننەتی پێغەمبەردا ﷺ بەرجەستەن، بەلام بە پێی سیاق ئەوە زیاتر پێدەچێ کە مەبەست لە ﴿ بُرۡهَٰنٞ ﴾، لێرەدا پێغەمبەری خوا (موحەممەد ﷺ) بێ کە بەڵگەی ڕوون‌و درەوشاوەی خوایە ﷻ ﴿ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ نُورٗا مُّبِينٗا ﴾، وە بۆمان ڕۆشناییەکی درەوشاوەمان بۆ ناردۆتە خوار، کە دەگونجێ لێرەدا مەبەست لەو ڕۆشناییە دروەشاوەیە، پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ بێ، بەلام زیاتر واپێدەچێ مەبەست پێی قورئان بێ، چونکە قورئان لە سەرێوە هاتۆتە خوار، بەلام پێغەمبەران (عليهم الصّلاة والسلام) هاتوون، بەس قورئان‌و فەرمایشتی خوا، هاتۆتە خوار، کەواتە: پێغەمبەرتان بۆ هاتوەو قورئانیشتان بۆ دابەزیوە کە بە نوور وەسفی دەکات، ﴿ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱعۡتَصَمُواْ بِهِۦ ﴾، ئنجا ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو توند دەستیان بە خوا گرتوە، یان دەستیان بە ڕێسمانی خوا گرتوە، یان دەستیان بە پێغەمبەری خواوە ﷺ گرتوە، یان دەستیان بە نووری خواو کتێبی خواوە گرتوە، ئەوانە خوا چییان بۆ دەکات‌و چییان لێ

دەکات؟ دەفەرموێ: ﴿ فَسَيُدۡخِلُهُمۡ فِي رَحۡمَةٖ مِّنۡهُ وَفَضۡلٖ ﴾، بە تەئکید خوا دەیانخاتە نێو بەزەیی یەك لە خۆی‌و بەخششێك لەلایەن خۆیەوە، لە دنیادا دەیانخاتە نێو ڕەحمەت‌و بەزەیی خۆیەوە، وە لە دواڕۆژدا دەیانخاتە نێو بەخشش‌و چاکەی خۆیەوە، کە بە هەشتە ﴿ وَيَهۡدِيهِمۡ إِلَيۡهِ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ﴾، وە بەرەو خۆی بۆ ڕێیەکی ڕاست ڕێنمایی یان دەکات، کەواتە: بە ئەندازەی ئەوە کە ئینسان دەست بە قورئانەوە دەگرێ، وە بە دوای پێغەمبەری خوا ﷺ دەکەوێ، هیدایەت‌و بەرچاوڕوونیی بۆ پەیدا دەبێ، ئنجا لە ئایەتی کۆتاییدا - وەك باسمان کرد - خوای پەروەردگار جارێکی دیکە دەگەڕێتەوە سەر باسی چۆنیەتی میرات گرتن‌و میرات لێگیرانی ئینسانی بێ وەجاخ، ئینسانێك کە نە ئەسڵی هەیە کە باب‌و دایکن‌و، نە لقی هەیە کە ڕۆڵەو منداڵن، دەفەرموێ: ﴿ يَسۡتَفۡتُونَكَ ﴾، داوای فەتوات لێ دەکەن ﴿ قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِي ٱلۡكَلَٰلَةِ ﴾، بڵێ: خوا فەتواتان بۆ دەدات‌و بۆتان ڕوون دەکاتەوە، دەربارەی کەسێك کە میراتی لێ‌دەگیرێ‌و بێ وەجاخە، واتە: کەسێك نە باب‌و دایکی هەیە، نە ڕۆڵەی هەیە، ئەگەر میرات لێگیراوبێ، وە ئەگەر میراتگر بێ، کەسێك نە باب‌و دایك‌و نە ڕۆڵەیە ﴿ إِنِ ٱمۡرُؤٌاْ هَلَكَ لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٞ ﴾، ئەگەر پیاوێك وەفاتی کردو ڕۆڵەی نەبوو، وە بە پێی سیاق دەردەکەوێ کە باب‌و دایکیشی نەبوو ﴿ وَلَهُۥٓ أُخۡتٞ ﴾، یەك خوشکی هەبوو ﴿ فَلَهَا نِصۡفُ مَا تَرَكَ ﴾، نیوەی میراتەکەی بۆ خوشکەکەیەتی ﴿ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهَا وَلَدٞ ﴾، ئەو برایەش هەموو میراتەکەی خوشکەکەی دەبا، مادام ئەو خوشکەی منداڵی نەبن، هەروەها باب‌و دایکیشی نەبن، واتە: ئەو خوشکە نیوەی میراتی برایەکە دەبات، بەڵام برایەکە هەموو میراتی خوشکەکەی دەبات ﴿ فَإِن كَانَتَا ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَۚ وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ ﴾، ئنجا ئەگەر خوشکەکان دووان بوون ئەوە دوو لەسەر

سێی ئەو میراتە کە برایەکەیان بەجێیهێشتوە، دەگرن. ﴿وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ﴾، بەڵام ئەگەر ئەوانەی میرات دەگرن، خوشكو برا بوون، پیاوانو ژنان، ئایا میراتەکە چۆن دابەش دەکرێ؟ ﴿فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِ﴾، بۆ نێرینە هێندەی بەشی دوو مێینە هەیە، واتە: بۆ نێرینە دوو هێندەی مێینە هەیە، لە کۆتاییدا دەفەرموێ: ﴿يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ أَن تَضِلُّواْ﴾، خوا بۆتان ڕوون دەکاتەوە بۆئەوەی گومڕا نەبن، یاساکانی خۆیتان بۆ ڕوون دەکاتەوە، بۆئەوەی بزانن میرات چۆن دابەش دەکرێ ﴿وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ﴾، خواش بە هەموو شتێك زانایە، وە بە پێی زانیاری بێسنووری خۆی ئەو شتانە بۆ ئێوە ڕوون دەکاتەوە.

چەند مەسەلەیەکی گرنگ

مەسەلەی یەکەم: کە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلۡحَقِّ مِن رَّبِّكُمۡ فَـَٔامِنُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ وَإِن تَكۡفُرُواْ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، ئەوە بۆ جاری سێیەمە کە خوا ﷾ بە ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، ئەی خەڵکینە! لە سوورەتی (النساء)دا بانگی بەشەرییەت دەکات، دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلۡحَقِّ مِن رَّبِّكُمۡ ﴾، ئەی خەڵکینە! بێگومان پێغەمبەر لە پەروەردگارتانەوە هەقی بۆ هێناون، یاخود بە شێوەیەکی هەق ڕەوانە کراوە، ﴿ فَـَٔامِنُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡ ﴾، دەجا ئیمانی پێ بێنن، ئەوە بۆ ئێوە باشترە، ﴿ وَإِن تَكۡفُرُواْ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴾، وە ئەگەر بێبڕواش بن، ئەوە موڵکی ئاسمانەکان‌و زەوی هی خوایە، وە خوا زانای کاربەجێیە، واتە: خوا بێنیازە لە ئیمانی ئێوە، ئەگەر ئێوە ئیمان بێنن بۆخۆتان باشترە، یاخود ئەو ئیمان هێنانە بۆ ئێوە باشە، واتە: بۆ خوا ﷾ باش نیە، لەو ڕووەوە کە سوودێك بە خوا ناگاتو، بە ئیمان هێنانی ئیمانداران سوودێك بە خوا ﷾ ناگاتو، خوا ﷾ قازانجێکی پێ نابڕێ، هەروەك بە کافربوونی کافرانیش خوا ﷾ هیچ زەرەرێك ناکات، وە زیانی لێ نادرێ، بەڵکو ئەوەی کە قازانج دەکات، لە ئیمان هێنان‌و زیان دەکات بە هۆی بڕوا نەهێنانەوە، ئینسان بۆخۆیەتی، جا ئەوە دەربارەی ئیمان، دەربارەی هەموو شتەکانی دیکەش کە پەیوەندییان بە ئیمانەوە هەیە، واتە: طاعەت‌و بەندایەتیی‌و، خۆدوورگرتن لە قەدەغە کراوەکان‌و، جێبەجێکردنی فەرمانەکان، هەمووی هەروایە، وەك خوا ﷾ لە شوێنی دیکەدا بەگشتی فەرموویەتی: ﴿ مَّنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَنۡ أَسَآءَ فَعَلَيۡهَا ...﴿٤٦﴾ ﴾ فصلت،

واتە: هەر کەسێك کردەوەیەکی چاك ئەنجام بدات (کە ئیمان هێنان یەکێکە لە کردەوە چاکەکان) قازانجی بۆخۆیەتی، وە هەر کەسێك خراپەیەك بکات، زیانەکەی بۆخۆیەتی، بەڵام خوا ﷻ لەوە بەرزترەو مەزنترە کە ئێمە بتوانین سوودی پێ بگەیەنین، یاخود زیانی لێ بدەین، جا لێرەدا کە خوا ﷻ بانگی بەشەر دەکات، بانگی مرۆڤایەتیی دەکات، ئەمە چی لێوەردەگیرێ؟ ئەمە لێیوەردەگیرێ کە خوای بە بەزەیی زۆر بە تەنگ بەندەکانییەوەیەو، زۆر بەزەیی پێیان دێتەوەو مشووریان دەخوا، بۆیە پەیتا پەیتا لە قورئاندا لە چەندان شوێندا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، ئەی خەڵکینە! ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، ئەی خەڵکینە! هەروەها دەفەرموێ: ﴿ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ ﴾، ئەی وەچەی ئادەم! هەروەها دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ ﴾، ئەی مرۆڤ! ئنجا دوایی بەتایبەت بۆ ئیمانداران دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! چونکە لە نێو ئێمەدا واباوە، ئەگەر کەسێك بانگی یەکێك، یان کۆمەڵێ بکات و شتێکیان پێ رابگەیەنێ، دیارە خەمیان لێدەخواو گرنگییان پێدەدات، جا ئێمە جاری وایە کە بانگی کەسێك دەکەین خۆمان ئیشمان پێیەتی، بەڵام خوای پەروەردگار تۆزقاڵێکیش ئیشی بە ئێمە نیە، بەڵکو ئیشی خۆمانی بە خۆمان هەیە، یەك تۆزقاڵیش ئیشی خۆی بە ئێمە نیە، وەك گوتم نە بە ئیمان هێنانو طاعەتمان قازانجێك بە خوا دەگەیەنینو، نە بە کوفرو سەرپێچییشمان زەرەرێك لە خوای بەرزو مەزن دەدەین، بە پێچەوانەی خراپ لێ حاڵیبوونی زۆر مسوڵمانی کرچو کاڵەوە، کە کاتێك نوێژێك دەکات، یان ڕۆژوویەك دەگرێ، حەجێك دەکات، ماڵێك دەبەخشێ... هتد، پێی وایە ئەوە چاکەیەکی لەگەڵ خوادا کردوە، خوای دەوڵەمەندی منەتباری خۆی کردوە! نازانێ لەڕاستییدا کە چاکە دەکات، چاکەی لەگەڵ خۆی کردوە، وە کە گوناهو تاوانیش دەکات، ئەوە خراپەی لەگەڵ خۆی کردوە، بەڵێ خوای خاوەنو پەروەردگار زۆر لەوە بەرزترە کە

ئێمە بتوانین قازانجی پێ بگەیەنین، یاخود زیانی لێ بدەین، ئنجا لێرەدا ڕەنگە یەكێك بڵێ: ئەدی بۆچی خوا چاكەی ئێمەی پێخۆشەو خراپەی ئێمەی پێناخۆشە؟ وەك دەفەرموێ: ﴿ إِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ ۖ وَإِن تَشْكُرُوا۟ يَرْضَهُ لَكُمْ ...⑦ ﴾ الزمر، واتە: بێگومان ئەگەر بێبڕوابن ئەوە خوا دەوڵەمەندو بێنیازە لێتان، بەڵام ڕازی نیە كە بەندەكانی بێبڕوابن، یان سپڵەبن، وە ئەگەر سوپاسگوزاربن (كە ئیمان چڵەپۆپەی سوپاسگوزارییە بۆ خوا)، یان ئیماندرابن، خوا ڕازییەو پێی خۆشە، وەڵامەكەی ئەوەیە كە: خوا ﷻ قازانجی ئێمەی پێخۆشەو زەرەری ئێمەی پێناخۆشە، ئەگەرنا لەبەرئەوە نیە، ئەگەر چاكە بكەین قازانجی پێبگاتو، ئەگەر خراپە بكەین زەرەری پێبگات، بەڵكو بۆیە خوا كوفرو خراپەی پێناخۆشە، چونكە بۆخۆمان خراپە، ئەویش زەرەری ئێمەی پێناخۆشە.

مەسەلەی دووەم: كە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ يَـٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَـٰبِ لَا تَغْلُوا۟ فِى دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ ﴾، دوو شت بە خاوەن كتێبەكان دەفەرموێ، كە بە پلەی یەكەم جوولەكەو نەصرانییەكانن، بەڵام چەمكی فراوانتری (خاوەن كتێبەكان) هەموو ئەوانەن كە خۆیان بە خاوەنی كتێبێكی ئاسمانیی دەزانن، جا چ لە قورئاندا ناویان هاتبێ وەك: تەوڕاتو ئینجیلو زەبوورو صوحوفی ئیبراهیم، چ ناویان نەهاتبێ، وەك هەندێك كتێبی دیكە بۆ وێنە: زەردەشتییەكانو ئەوانی دیكە، كە خۆیان بە خاوەن كتێب دەزانن، دەڵێن: ئەوە كتێبی ئاسمانییە، خوا ﷻ دەفەرموێ: ئەی خاوەن كتێبینە! لە دیندارییتاندا تێمەپەڕێنن، پێشتر باسی وشەی: (الغُلُوُّ)مان كرد، (الغُلُوُّ: مُجاوَزَةُ الحدِّ)، واتە: سنوور بەزاندنو تێپەڕاندن.

ئنجا كە دەفەرموێ: لە دیندارییتاندا تێمەپەڕێنن، پاشان وەك وێنەیەك لەو تێپەڕاندنە دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ ﴾، واتە: وە خوا بە

شتێك وەسف مەكەن كە هەق نیە، دەڵێین: تێپەڕاندن لە دینداریيدا پیشەی جوولەكەو نەصرانییەكان بووە، كە لە ئایەتەكانی پێشەوەدا خوای كاربەجێ باسی زۆر شتی كرد كە جوولەكەكان تێیدا تووشی تێپەڕاندن بوون، وەك دەفەرموێ: ﴿ بِكُفۡرِهِمۡ وَقَوۡلِهِمۡ عَلَىٰ مَرۡيَمَ بُهۡتَٰنًا عَظِيمًا ﴾، وە بە هۆی بێبڕوایی یانەوە بە خواو بە پێغەمبەران، وە گوتنو هەڵبەستنی بوختانو تۆمەتێكی مەزن بۆ مەریەم دایكی عیسا عليه السلام (كە گوتیان: مەریەم ئەو كوڕەی كە بووە زۆڵە)، جوولەكە بەو لایدا تێیانپەڕاندو، نەصرانییەكانیش بە پێچەوانەوە، ئەوانیش بەوەندەوە نەوەستان بڵێن: عیسا عليه السلام بەندەی خوایەو پێغەمبەری خوایە، بەڵكو گوتیان: هەر خودی خوایەو، یەكێكە لەو سێیانەی كە بە هەرسێكیان خوا پێكدێنن، وەك خوای تاكو پاك دەفەرموێ: ﴿ لَّقَدۡ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ ... ﴿٧٣﴾ ﴾ المائدة، واتە: بێگومان بێبڕوان ئەوانەی كە گوتیان: خوا سێیەمی سێیەكانە، سێیەكان كێن؟

١) خوا سبحانه وتعالى.

٢) عیسا (كە دەڵێن: كوڕی خوایە).

٣) ڕوحولقودوس، كە ڕەنگە مەبەستیان پێی جیبریل بێ، وە هەندێكیان گوتوویانە: سێیەمیان مەریەمە، دایكی عیسا عليه السلام .

هەروەها لە ئایەتی (٧٢)ی سووڕەتی (المائدة)دا دەفەرموێ: ﴿ لَقَدۡ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ مَرۡيَمَ ... ﴿٧٢﴾ ﴾، بێگومان بێبڕوان ئەوانەی گوتیان: خوا بریتیە لە مەسیحی كوڕی مەریەم، كەواتە: نەصرانییەكان عیسا بە كوڕی خوا دەزانن، یاخود عیسا بە خودی خوا دەزانن، هەردوو لای هەیە، دوایی تۆزێكی لێ باس دەكەین.

ئنجا پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم زۆر بە تەنگ ئەوەوە بووە كە ئێمە لە دینداریيدا تێنەپەڕێنین، وەك جوولەكەو نەصرانییەكان، وەك لەوبارەوە دەفەرموێ: ﴿لا

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/MediaAmeerOffice

تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ﵇ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا: عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾ أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٥٤)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٣٤٤٥)، وَالتِّرمِذِيُّ في (الشمائل المحمدية) برقم: (٣٣١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٢٣٩)، وَالدَّارَمِيُّ برقم: (٢٧٨٤) عَنْ ابْنُ عُمَرَ ﵁، واتە: لە ستایشو پێهەڵگوتنی مندا تێمەپەڕێنن، وەك نەصرانییەكان لە ستایشكردنی عیسای كوڕی مەریەم دا (سەلامی لەسەربێ)، تێیانپەڕاند، (واتە: زیاد لە حەددی خۆی بردیانە سەرێ) بێگومان من بەندەم، بڵێن: بەندەی خواو ڕەوانەكراوی خوا، واتە: مەمكەن بە كوڕی خوا، وەك نەصرانییەكان عیسایان كردە كوڕی خوا، چونكە خوا ﷾ نە هاوسەری هەیە، نە ڕۆڵەی هەیە.

هەروەها دەربارەی تێنەپەڕاندن لە دینداریيدا، پێغەمبەر ﷺ لە فەرمایشتێكی دیكەدا دەفەرمویٚ: ﴿إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوُّ فِي الدِّينِ﴾ أَخْرَجَهُ أَحمد برقم: (٣٢٤٨)، وَالنَّسائيُّ برقم: (٣٠٥٧)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٠٢٩)، عَن ابن عباسٍ ﵁)، واتە: خۆتان لە تێپەڕاندن لە دینداریی دا بپارێزن، ئەوانەی پێش ئێوە بە هۆی تێپەڕاندنەوە لە دینداریی دا فەوتان. ئەو بەرنامەو دینەی خوا دەینێرێ، ئینسان هاوسەنگ دەكات، هەقی ڕووح، هەقی جەستە، هەقی عەقڵ، هەقی عاطیفە، هەقی تاك؛ هەقی خێزان، هەقی كۆمەڵ، هەقی دنیا، هەقی قیامەت، هەقی خوای پەروەردگار، هەموو هەقەكان دەدات، وەك لەم فەرمایشتەدا چەند مافێك باسكراون: ﴿عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو ﵁ يَقُولُ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟». قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: «فَلَا تَفْعَلْ، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمَتْ عَيْنَاكَ، وَنَفِهَتْ نَفْسُكَ، إِنَّ لِعَيْنِكَ حَقًّا، وَلِنَفْسِكَ حَقًّا، وَلِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، صُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ»﴾ أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: (١٩٧٧)، دین ئەگەر بە شێوەیەكی ڕێكو ڕاست بگیرێ، ئینسان هاوسەنگ دەكات، بەڵام كاتێك تێیدەپەڕێنی، هاوسەنگییەكە

تێکدەچێ، وەختێك کە ئینسان لەلایەکدا تێدەپەڕێنێ، لەسەر حیسابی بەزایەدانی لایەکی دیکەیە، جا ئەگەر لە لایەنی عیبادەتدا تێپەڕێنێ، دیارە لەسەر حیسابی لایەنەکانی دیکەیە، وە ئەگەر لەلایەنی دنیا بە کەمگرتن (زُهد)دا تێپەڕێنێ، دیارە لەسەر حیسابی لایەکی دیکەیە، لەلایەنی جەنگ و جیهاددا تێپەڕێنێ، دیارە لەسەر حیسابی لایەنێکی دیکەیە ... هتد، بەڵام ئەگەر هەمووی بە هاوسەنگی بگیرێ، دیارە بە هیچ لایاندا لاسەنگ نابێ.

ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ﴾، وە لەبارەی خواوە جگە لە هەق مەڵێن، لە تەفسیری ئەم ڕستەیەدا دەڵێ: (لاتَصِفُوهُ بِمَا يَسْتَحيل اتِّصَافُهُ بِهِ مِنْ الحلُولِ والإتِّحَادِ واتِّخَاذ الصَّاحِبَةِ أو الوَلَدِ)[1]، واتە: خوا بە شتێك وەسف مەکەن کە بۆ ئەو مەحاڵ بێ، وەك ئەوە کە بگوترێ: خوای بێ وێنە چۆتە نێو بەدەنی ئینسان و یەکیان گرتوە، وەك نەصرانییەکان دەڵێن: (إتَّحَدَ اللاهُوت بالنَّاسُوت) خواو بەندە یەکیان گرتوە، خوا چۆتە نێو جەستەی بەندەوەو، بەندە پەیوەست بووە بە خواوە، وە مەڵێن خوا هاوسەری هەیە، یان ڕۆڵەی هەیە، چونکە خوا ﷻ بۆخۆی دەفەرموێ: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۝١١﴾ الشورى، هیچ شتێك هاوشێوەی خوا نیە، هەروەها دەفەرموێ: ﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤﴾ الإخلاص، واتە: بڵێ: خوا تاکە، خوا بێنیازەو جێی نیازە، کەسی لێ نەبووەو لە کەسیش نەبووە، وە هیچ کەس هاوتای وی نیە، ئەوە پێناسەی خوای پەروەردگارە.

---

[1] محاسن التأويل، للقاسمي، ج: (٥)، ص: (٦٧٥).

F/AliBapir1
Youtube/AliBapir1
F/Media.Ameer.Office

جـۆرەکانی تێپـەڕاندن لە دینـــداریی دا

یەکەم: تێپەڕانـدن لـە عەقیـدەدا: کـە لـەنێو مسوڵمانانیـشدا بـووە، هەنـدێ بـە بیانووی ئەوە کە خوا زۆر بە پاك دەگرن، سیفەتەکانیان لـێ داڕنیـوەو لایـان بردوون، بە حیساب بۆ ئـەوەی کە خوا بە هیچ شتێك وەسف نەکەن، کە ئـەوە پێی دەگوترێ: (تعطیـل)، واتە: پەك خستنـی سیفەتەکانی خوای بـێ وێنـە، لـە بەرانبەریـشدا هەندێکـیان بـە حیـساب زۆر جـەختیان کردۆتـەوە، لەسـەر ئەوەی کە سیفەتەکان بۆ خوا ئیسپات بکەن، تووشـی وێچواندن‌و جەستاندن (تـشبیە و تجـسیم) واتــە: ئــەو ســیفەتانەی خوایــان وەك هــی بەشــەر لێکـردوون‌و تەماشـایان کـردوون، یـان حاڵـەتێکی جەسـتەییان بـۆ خـوا بڕیـار داوەو، گوتوویانە: سیفەتەکانی خوا وەك سیفەتی بەشـەرن، کەواتـە: ئەوانـەی سیفەتەکان لە خوا دادەڕنـن‌و لایاندەبـەن، بەزایـەدان (تفـریط)یـان کـردوە، وە ئەوانەش کە سیفەتێکیان بـۆ خـوا بڕیـار داوە، کـە وەك هـی دروستکراوەکانە، زێدەڕەیی (إفراط)یـان کردوە.

دووەم: تێپەڕانـدن لە عیبـادەتدا(١): ئەویش ئەوەیـە کـە مرۆڤـ لەسـەر حیـسابی کاسـبیی حەڵاڵ‌و ژیاندنی ماڵ‌و منداڵی، یان لەسـەر حیـسابی جـەنگ‌و جیهاد دژی دوژمنـــانی ئیـــسلام‌و بەرگرییـــکردن لـــە دیـــن‌و ژیـــن، لـە گۆشـەیەکی مزگەوتـدا هـەر خـەریکی عیبـادەتی شـەخـصیی‌و خـەریکی خەڵوەتکێـشان (الإعتکاف)ە، کـە لەڕاسـتییدا ئـەوە تێپەڕاندنـە لـە عیبادەتـدا، یـاخود لـە عیبادەتی شـەخـصیی دا.

سێیەم: تێپـەڕاندن لە دنیـا بـە کەمگـرتن (زُهـد)دا، بەڵــێ ئینـسان دەبــێ دنیـا بەکەم بگرێ، بەڵام بەو شێوەیەش نا کە وازی لـێـبێنیو، پـەکی ژیانی خۆی‌و

---

١) واتە: عیبـادەت بە چـەمك‌و واتایـە تەسـك‌و تایبەتـییەکەی، کە جێبـەجێکردنی دروشـمەکانی نوێـژو ڕۆژوو و زەکـات‌و حـەج‌و عومرەو زیکرو دووعـا، بەشـی سـەرەکییەتی، نـەك بە چـەمك‌و واتا گشتیی‌و ئەسڵییەکەی، کە سەرجەم چالاکیی‌و جموجۆڵەکانی مرۆڤ دەگرێتـەوە.

ماڵو منداڵو ئەوانەی نەفەقەیان لەسەریەتی، بخات، بە بیانووی دنیا بە کەمگرتنەوە، بەڵکو دەبێ دنیا ئەوەندە بە کەمبگیرێ کە شەرع ڕێگەی داوە، نەك وازی لێبێنێو ئیهمالی بکەیو، سەرەنجام ئەرکە شەرعییەکانیشی پێوە بفەوتێنی.

چوارەم: تێپەڕاندن لە دنیا ویستیی دا: بەڵێ شەریعەت ڕێگای داوە کاسبیی حەڵاڵ بکەیو، ڕزقی حەڵاڵ پەیدا بکەی، جلو بەرگی جوان لەبەر بکەیو، خواردنی خۆش بخۆی لە سنووری شەرعدا، وە بەخشندەبی، نەك چاوت لەدەستی خەڵکی بێ، بۆیە زەکاتدانو حەجکردن هی کەسانێکن کە دەوڵەمەندبن، چونکە ئەوەی دەوڵەمەند نەبێ، زەکاتی لێناکەوێ، وە ئەوەی دەوڵەمەند نەبێ حەجی لەسەر پێویست نابێ، زەکاتو حەج دوو پایەی ئیسلامن، کەواتە: لە ئیسلامدا دەوڵەمەندییو هەبوونی سەروەتو سامان نیعمەتە، وە هەژارییو نەداریی بەڵایە، هەرچەندە زۆر لە مسوڵمانان وادەزانن کە هەژارییو تەنگدەستییو نەداریی، شتێکی پەسندو باشە، دەوڵەمەندییو پارەدارییو سامانداریی شتێکی خراپە! نەخێر دەوڵەمەندییو سامانداریی شتێکی باشە، بە بەڵگەی ئەوە کە دوو لە پایەکانی مسوڵمانەتیی، کە زەکاتدانو حەجکردنن، بە دەوڵەمەندان نەبێ ناکرێن، ئینسانی هەژار زەکاتی لەسەر واجب نیەو، حەجی بۆ ناکرێ، بەڵگەشمان لەسەر ئەوەی کە هەژاریی بەڵایە، ئەم فەرمایشتەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ لە دووعایەکانیدا دەیفەرموو: ﴿اللَّهُمَّ إنِّي أَعوذُ بِكَ مِنَ الفَقْرِ وَالكُفْرِ﴾ أَخْرَجَهُ إبْنُ حِبَّانَ برقم: (١٠٢٣)، عن أنس رضي الله عنه، وَقالَ شُعيب الأرنؤوط: إِسنادُهُ صَحِيحٌ)، واتە: خوایە! پەنا دەهێنمە بەر تۆ لەبەر هەژارییو کوفر، هەروەها گوتراوە: (كَادَ الفَقْرَ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا) واتە: هەژاریی خەریکە ببێتە کوفر، واتە: سەردەکێشێ بۆ کوفر، لە ئەنجامی هەژارییدا مرۆڤ جاری وایە دینی خۆی دەدۆڕێنێ، ئەگەر ئیمانەکەی تەواو نەبێ، کەواتە: تێپەڕاندن لە دینداررییدا چەند جۆرێکی هەیە، کە ئێمە بەس وەك نموونە ئاماژەمان بە چوار جۆریان کرد.

مەسەلەی سێیەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ مِّنۡهُ﴾، خوای زاناو شارەزا لێرەدا پێناسەی عیسا ﵇ دەکاتو دەفەرموێ: مەسیح عیسای کوڕی مەریەم ڕەوانەکراوی خوایە، وە وشەی خوایە ناردوویەتی، هاوێشتوویەتی بۆ مەریەم، وە ڕووحێك بووە لە خواوە، لێرەدا ئەگەر تەماشا بکەین، خوا بە چوار شتان عیسا ﵇ وەسف دەکات، ئەو عیسایەی کە جوولەکەکان دەڵێن: زۆڵە، وە نەصرانییەکان دەڵێن: خوایە، یان کوڕی خوایە، ئەدی مسوڵمانان دەڵێن چی؟ دەڵێن: بەندەی خوایەو پێغەمبەری خوایە، وەك باقی پێغەمبەرانی دیکەو تەنیا جیاوازیی ئەوەیە کە عیسا ﵇ خوای بەدیهێنەر وای دروستکردووە کە بابی نەبێ، ڕووحێك بووە یەکسەر خستوویەتە نێو منداڵدانی دایکییەوە، وە لە ڕێی جیبریلەوە، عیسا ﵇ پەیدابووە، بۆئەوەی خوای پەروەردگار بە هەموو دنیای پیشان بدات، کە بەڵێ ئینسان بە بابو دایك پەیدادەبێ، بەڵام ئەگەر خوا بیەوێ، بەبێ بابیش پەیدادەبێ، هەروەك ئەگەر بشیەوێ، بەبێ بابو دایکیش پەیدادەبێ، وەك ئادەم، کە خوای بالادەست لەبارەیەوە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَۖ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٖ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ٥٩﴾ آل عمران، کە ئێمە لە سوورەتی (آل عمران)دا کە بەرگی دووەمی ئەم تەفسیرەیە، بەدرێژیی قسەمان لەوبارەوە کرد، وە باسمان کرد کە (قُرطُبي) ئەم بەسەرهاتەی لەوبارەوە هێناوە: ﴿نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ بِسَبَبِ وَفْدِ نَجْرَانَ حِينَ أَنْكَرُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَوْلَهُ: إنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَكَلِمَتُهُ، فَقَالُوا: أَرِنَا عَبْدَاً خُلِقَ مِنْ غَيْرِ أَبٍ، فَقَالَ لَهُم النَّبِيُّ ﷺ: «آدَمُ مَنْ كَانَ أَبُوهُ، أَعَجِبْتُم مِن عِيسَى لَيْسَ لَهُ أَبٌ ؟ فَآدَمُ ﵇ لَيْسَ لَهُ أَبٌ وَلا أُمٌّ» ﴾ أسباب النزول للسيوطي برقم: (١٩٨)، وَ أَيضَاً رَوَاهُ ابْنُ أَبي حَاتِمٍ مُرْسَلاً)[1]، واتە: ئەم ئایەتە بە هۆی شاندی نەجرانەوە

FB/AliBapir
YouTube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

---

[1] الجامع لأحكام القرآن للقُرطُبي، ج: (٤)، ص: (٩٢).

هاتە خوار، کە نکووڵییان کردو ڕەخنەیان گرت، لەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ کە فەرمووی: عیسا بەندەی خوایەو وشەی خوایە، (واتە: بە وشەی خوا دروست بووە)، گوتیان: بەندەیەکمان پێشان بدە، کە بەبێ باب دروست بووبێو لەدایکبووبێ، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەدی بابی ئادەم کێیە؟ ئایا سەرسام دەبن، بەوە کە عیسا بابی نیە، بەڵام سەرسام نابن کە ئادەم نە بابی هەیە، نە دایك؟ بۆیە خوا ئەم ئایەتە موبارەکەی ناردە خوار کە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَۖ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴾، واتە: وێنەی عیسا لە لای خوا وەك ئادەمە، لە گڵ دروستی کرد، پاشان پێی فەرموو: ببە، یەکسەر بوو، واتە: دروستکرانی عیسا ﵇ لە لایەن خوای زاناو تواناوە، هەروەك دروستکرانی ئادەمە، عیسا بابی نیە، کەچی ئادەم ﵇ نە بابی هەیە، نە دایکی هەیەو، خوای کاربەجێ ڕاستەوخۆ لە گڵ دروستی کرد، ئنجا ئەگەر عیسا لایەنێکی هەیە، کە دایکە، ئەوە ئادەم ﵇ هیچ کام لەو دوو لایەنەی نەبووە، واتە: نە باب نە دایك!! جا وەك گوتمان: خوا بە چوار شتان پێناسەی عیسا دەکات:

یەکەم: دەفەرموێ: ﴿ إِنَّمَا ٱلْمَسِيحُ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ ﴾، بێگومان مەسیح عیسای کوڕی مەریەم، کە لە قورئاندا لە زۆر شوێنان عیسا ﵇ پاڵدراوەتەوە لای دایکی، (عیسای کوڕی مەریەم) بۆچی؟ چونکە عیسا ﵇ دایکی هەیە، بەڵام بابی نیە.

وشەی (مَسیح)یش:

١) یان لەسەر کێشی (فعیل)ەو بە مانای (فاعل)ە، لەبەرئەوەی عیسا ﵇ هەر کەسێك نەخۆش بووبێ، دەستی لێدابێو دەستی پێداهێنابێ، چاك بووەتەوە.

٢) یاخود لەبەرئەوەی سیاحەتو گەشتی کردووەو بانگەوازی کردووەو خەڵکی هێناوەتە سەر ڕێی خوا.

٣) یاخود لەسەر کێشی (فعیل)ەو بە مانای (مفعول)ە، لەبەرئەوەی کە فریشتە دەستیان لێداوەو موبارەکیان کردوە، واتە: (مَمسوح) دەست پێداهێنراو.

دووەم: دەفەرموێ: ﴿ رَسُولُ ٱللَّهِ ﴾، ڕەوانەکراوی خوایە، چونکە خوا پەیامو بەرنامەی خۆی پێدا ناردوە..

سێیەم: دەفەرموێ: ﴿ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلْقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرْيَمَ ﴾، وشەی خوایە هاویشتوویەتی بۆ مەریەم، وشەی خوا یانی چی؟ دیارە وشەی خوا بەشێك نیە لە خوا جیابووبێتەوە، واتە: عیسا عليه السلام بە وشەی خوا دروست بووە، نەك بە بەیەکگەیشتنی بابو دایکی، واتە: خوا فەرمانی کردوە، دروستبێو دروستبووە، دیارە ڕووحەکەی بە فووی جیبریل کە بە یەخەی مەریەمی دایکی دا کردووە، چۆتە منداڵدانییەوە، بووەتە کۆرپەلەو دروست بووە، ئنجا لەبەرئەوەی بە وشەی خوا دروست بووە، بۆیە خوا ناوی لێناوە (كَلِمَة).

چوارەم: دەفەرموێ: ﴿ وَرُوحٌ مِّنْهُ ﴾، وە عیسا عليه السلام ڕووحێکە لە خواوە، ئاشکرایە هەموو ڕووحەکان لە خواوەن، وە هەر خوا دەیانخووڵقێنێ! بەڵام ڕووحی عیسا ڕووحێکی تایبەتە، چونکە وەك دروستبوونی خەڵکی دیکە بە پرۆسەی پێکەوە جووتبوونی بابو دایکدا تێنەپەڕیوەو، یەکسەر چۆتە نێو منداڵدانی مەریەم، ئنجا بۆ زانیاریتان نەصرانییەکان کە خوا دەفەرموێ: ﴿ وَرُوحٌ مِّنْهُ ﴾، ڕووحێکە لە خواوە بە درێژایی مێژوو موناقەشەیان بووە لەگەڵ مسوڵمانان، کە ئەوە عیسا عليه السلام ڕووحێکە لە خواوە، کەواتە: بەشێکە لە خوا، بۆیە ئێمە دەڵێین: کوڕی خوایە!! جارێك من لەگەڵ یەکێك لە نەصرانییەکان، کە خۆی بە زانا دەزانی موناقەشەم بوو لەوبارەوە، گوتی: خۆ قورئانی ئێوەش دان بەوە دادێنێ

کە عیسا بەشێکە لە خوا جیابۆتەوە! گوتم: کوا؟ گوتی: ئەوەنیە دەڵێ: ﴿وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾، ڕووحێکە لە خواوە، جا بۆ زانیارییتان وشەی: (مِنْ) دەگونجێ بۆ (بیانیة)بێ، وەك دەڵێ: (اشتریتُ کیلویاً عَسَلاً ثم اشتَرَیْتُ مِنْهُ کیلویینِ آخَرَین)، واتە: کیلۆیەك هەنگوینم کڕی، دوایی دوو کیلۆی دیکەشم کڕی، هەر لەو هەنگوینەم کڕی، یانی: هەر لەو جینسە، چونکە دوو کیلۆیەکەی دیکە بەشێك نین لەو هەنگوینەی پێشێ کڕراوە، وە دەشگونجێ (مِنْ)، (تبعیضیة) بێو ئەو شتەی دەچێتە سەری بەشێك بێ لە شتەکەی دیکە، وەك دەڵێ: (الفرعُ من الشجرة)، واتە: درەختەکە لقێکی لێ جیابۆوە، جاری واش هەیە (مِنْ) بۆ دەستپێکردن (إبتداء) بەکاردێ، واتە: ئەو شتە لەووە هاتوە، بۆ وێنە دەڵێ: (نَبَعَ الْمَاءُ مِنَ العَیْنِ)، واتە: ئاوەکە لە سەرچاوەکەوە هەڵدەقوڵێو لەوێوەش هاتوە، جا من کە موناقەشەم بوو، بەو زانا نەصرانییەم گوت: ئەگەر بە پێی قسەی تۆبێ، دەبێ ئاسمانەکانو زەویو هەموو دروستکراوەکان، بەشێکبن لە خوا، گوتی: چۆن؟ گوتم: خوای تاكو بێ وێنە لە ئایەتی (١٣)ی سوورەتی (الجاثیة)دا دەفەرموێ: ﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ⑬﴾، واتە: وە هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دا هەیە، بۆ ئێوەی دەستەمۆ کردووەو تێکڕا هەمووی لە خواوەیە، لەوەدا نیشانە هەن بۆ کەسانێك کە بیر دەکەنەوە، کەواتە: ئەگەر ئەو ﴿مِّنْهُ﴾، بەڵگەبێ لەسەر ئەوەی کە عیسا بەشێکە لە خوا، دەبێ بڵێین: ئاسمانەکانو زەویو هەموو ئەوەی کە لە نێوان ئاسمانەکانو زەوی دایە، بەشێکن لە خوا، کە دیارە ئەوەش شتێکی ناڕاستە، کەواتە: مەبەست ئەوەیە کە لە خواوە هاتوونو، خەڵقەندەو دروستکراوی خوان، هەروەها بە نسبەت عیساشەوە بە هەمان شێوە.

مەسەلەی چوارەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ۖ وَلَا تَقُولُوا۟ ثَلَٰثَةٌ ۚ ٱنتَهُوا۟ خَيْرًا لَّكُمْ ﴾، دوای ئەوەی خوای پەروەردگار ڕایدەگەیەنێ و پێناسەی عیسا سەلامی خوای لێ بێ، دەکەن بەو شێوەیەی کە لەگەڵ واقیعی عیسادا دەگونجێ، وە عەقڵ و فیطرەتیش قبووڵی دەکات، دەفەرموێ: ﴿ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ﴾، دەجا ئیمان بە خواو بە پێغەمبەرەکەی بێنن، کە یەکێك لە پێغەمبەران عیسایە سەلامی خوای لێ بێ، ﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ ثَلَٰثَةٌ ﴾، وە مەڵێن سێن، ﴿ ٱنتَهُوا۟ خَيْرًا لَّكُمْ ﴾، دەست هەڵگرن لەو قسە بێجێ و نامەنتیقییانە، ئەوە بۆ ئێوە چاکترە.

ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ ثَلَٰثَةٌ ﴾، ئەم ڕستەیە بە دوو جۆر تەفسیر کراوە:

١/ (ولا تَقُولُوا: الإِلَهُ ثَلاثَةٌ) واتە: مەڵێن: پەرستراو سێ دانەیە.

٢/ (ولا تَقُولُوا: الآلِهةُ ثَلاثَةٌ) واتە: مەڵێن: پەرستراوەکان سێن، بەڵکو یەك پەرستراو هەیە، کە ئەویش بەدیهێنەرو پەروەردگارو خاوەنی کەون و کائیناتە.

ئنجا کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ ثَلَٰثَةٌ ﴾، ئایا نەصرانییەکان گوتوویانە: خوا سێن؟ دەڵێین: بەڵێ، لە ئایەتی (٧٣)ی سوورەتی (المائدة)دا خوا دەفەرموێ: ﴿ لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ ... ﴿٧٣﴾ ﴾، واتە: بێگومان بێبڕوان ئەوانەی گوتیان: خوا سێیەمی سێیەکانە، کە دوایی ڕوونی دەکەمەوە، ئەو سێیانە کێن؟ هەروەها لە ئایەتی (٧٢)ی سوورەتی (النِّساء)دا دەفەرموێ: ﴿ لَقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ

مَرۡيَمَ ...(٧٢) ﴾، واتە: بەڕاستیی بێبڕوان ئەوانەی گوتیان: بێگومان خوا بریتیە لە مەسیحی کوڕی مەریەم.

بۆ زانیارییتان وەك پێشتریش گوتمان، نەصرانییەکان دەڵێن: خوا ﷻ لە سێ بەش پێکهاتوە، کە ئەوان پێی دەڵێن: (الأقانيم ثلاثة)، (أقنوم) واتە: توخم، یاخود پێکهێنەر، جا دەڵێن: ئەو سێ توخمە ئەمانەن: خوا ﷻ بۆ خۆی، عیسا (کە کوڕی خوایە)، (الروح القدس) کە گیانی پیرۆزە، ئەویش مەبەستیان پێی جیبریلە، وە هەندێکیش دەڵێن: خواو عیساو دایکی، ئەوان بۆخۆیان بە تەعبیری خۆیان دەڵێن: (الأب، الإبن، الرُّوح القُدس) باب، کوڕ، گیانی پیرۆز، بۆ وێنە: لە (کتاب المقدس)دا[1] هاتوە، دەڵێ: (وَلَمَّا تَعَمَّدَ الشَّعْبُ جَمِيعَاً تَعَمَّدَ يَسُوعُ، وَإِذْ كَانَ يُصلِّي انْفَتَحَتِ السَّمَاءُ وَهَبَطَ عَلَيْهِ الرُّوحُ القُدسُ مُتَّخِذَاً هَيْئَةً جِسميَّةٌ مِثْلَ حَمَامَةٍ، وَانطَلَقَ صَوْتٌ مِنَ السَّمَاءِ، يَقُولُ: أَنْتَ إِبني الحَبِيبُ بِكَ سُرِرْتُ كُلَّ السُّرور) واتە: کاتێك هەموو گەل خۆیان لە ئاو هەڵکێشا (نەصرانییەکان خۆیان لە ئاو هەڵدەکێشن کە تەعەمیدی پێ دەڵێن) عیساش خۆی لە ئاو هەڵکێشا (واتە: تەعەمیدی کرد)، وە کاتێك کە نوێژی دەکرد، دەروازەی ئاسمان کرایەوە ڕووح لقودوس هاتە خوار لە شێوەی کۆترێکدا خۆی نمایان کرد، وە دەنگێك لە ئاسمانەوە هات، گوتی: تۆ کوڕی خۆشەویستی منی، بە تۆ زۆر دڵخۆشم.

کەواتە: بە حیسابی ئەو دەنگە هی خوایەو، گیانی پیرۆزیش هاتۆتە خوارێ، عیساش کوڕی خۆشەویستی خوایە! هەرچەندە لەڕاستییدا ئەوە زۆر ڕۆشن نیە، مەبەستی پێ ئەوەبێ کە عیسا کوڕی خوایە، چونکە لە تەعبیری خاوەن کتێبەکاندا وشەی (کوڕ)یان بەکارهێناوە، بۆ بەندە، واتە: کە گوتوویەتی کوڕی خوایە، یانی: خۆشەویستی خوایە، بەندەی خوایە، لە

---

[1] (التفسير التطبيقي للكتاب المقدس)، العهد الجديد، إنجيل لوقا، الإصحاح: (٣)، الأيتان: (٢٢،٢١)، ص: (٢٠٧٤).

خوا زۆر نزیکە، جا لە شەرحو ڕوونکردنەوەی ئەو دوو ئایەتەی ئیصحاحی (٢٣)ی ئینجیلی (لوقا)دا ئەوانەی شەرحیان کردوە، دەڵێن: (هَذَا أَحَدُ المواَضِعُ العَدِيدَة في الأسفارِ المُقَدَّسة التي يُذْكَرُ فيهَا الثَّالوثُ الأقدس: الآب والإبن والرَّوح القدس مَعاً، وَحَسَب التعبير التقليدي للكَنيسة فإن اللّه واحِد في ثلاثة أقَانيم لَكِنَّهُم جَوهَرهُم واحِدٌ مُتَساوونَ منذُ الأزَلْ، وإلى الأبَد، ولايُمكن لأي قَدَرٍ مِن التفسير والشرح أن يُصَوِّرِ بِدِقَةٌ وَقُوة هَذِهِ العِلاقَةِ المُتميِّزةِ الفَريدة، وَلَيْسَ في الطبيعَة أيُّ شَبيهٍ كَامِلٍ لهَا لأنهُ لَيْسَ هُنَاكَ أيُّ عِلاَقَةَ تُشْبِهُ الثَّالوث)، واتە: ئەوە یەکێکە لەو شوێنە زۆرانە کە لە کتێبە موقەددەسەکاندا هاتوە، کە باسی سێیە پیرۆزەکە دەکات: باب، کوڕ، گیانی پیرۆز پێکەوە، وە بەپێی تەعبیری کلاسیکیی کەنیسە: خوا یەکێکەو لەو سێیانەدا خۆی نواندوە، بەڵام نێوەڕۆكو ماهییەتیان یەکە، وە هەموویان یەکسانن لە ئەزەلەوەو هەتا هەتایەش، وە هەرچەندە ئەوە زۆر ڕوونبکرێتەوەو شیبکرێتەوە ناگونجێ چۆنیەتی ئەو پەیوەندییەی نێوان ئەو سێیانە ڕوون بکاتەوە، چونکە لە سروشتدا هیچ شتێکی دیکە نیە وێنەی ئەوەبێ، وە هیچ پەیوەندییەك نیە کە لە شێوەی ئەو سێیانە بێ کە پێی دەگوترێ: (الثَّالوث) واتە: سێیانە.

لێرەدا مەبەستیان ئەوەیە کە هیچ عەقڵێك لەوە حاڵی نابێ، ڕاستیشە عەقڵی ئینسان ئەوە ڕەفز دەکات، شتێك یەکێك بێو سێش بێ! جا هەندێك لە نەصرانییەکان وێنەیەك دێننەوەو سەفسەطە دەکەن، دەڵێن: ئەدی چۆن هەڵم (بخار) هەیە، دوایی دەبێتە ئاو، دوایی دەشی بەستێو دەبێ بە بەفرو سەهۆڵ، کەواتە: یەك شتەو سێ شتیشن! بەڵام لەڕاستییدا ئەوە سەفسەطەیە، چونکە ئەوە هەر شێوەی خۆنواندنەکەی دەگۆڕێ، بەڵام لێرەدا خوای بێ وێنە زاتێکی بێ وێنەیەو، عیسا سەلامی خوای لێ بێ دروستکراوێکەو، لەدایکبووە، دوایی ئێوە دەڵێن: مردوەو هەڵواسراوەو، پاشان جیبریل فریشتەیە پێکهاتەیەکی دیکەیە، کەواتە: مەسەلەی (ثالوث)

زۆر جیایە لە مەسەلەی هەڵمو ئاوو سەهۆڵ.. بۆیە دەڵێین: لەڕاستییدا ئەوەی کە نەصرانییەکان دەیڵێن: خوای پەروەردگار یەکێکەو سێشە، بە هیچ جۆرێك عەقڵی سەلیم قبووڵی ناکات.

مەسەلەی پێنجەم: کە خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ سُبۡحَٰنَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٞۘ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا﴾، دوای ئەوەی خوای پەروەردگار باسی کرد کە عیسا عليه السلام چییەو؟ کێیەو؟ چۆن بووە؟ کە ڕاستە بابی نیە، بەڵام کوڕی دایکی خۆیەتیو بە فەرمانی ڕاستەوخۆی خوای بەدیهێنەر بە وشەی خوا دروست بووە، وە ڕەوانەکراوی خوایەو ڕووحێکی تایبەتە لەلایەن خوای کاربەجێیەوە دروست کراوە، پاشان بەرپەرچی عەقیدەو بیروبۆچوونی ئەفسانەویی نەصرانییەکانی دەداتەوە، ئنجا خوا ﷾ دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞ﴾، بێگومان خوا یەك پەرستراوە، ﴿سُبۡحَٰنَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٞ﴾، پاکیی بۆ ئەو کە ڕۆڵەی هەبێ، ڕۆڵەی نیە، نە کوڕ، نە کچ، ﴿لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا﴾، هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوی دایە موڵکی ئەوە، وە ئەو بەسە بۆ سەرپەرشتیاریی، کەواتە: خوای باڵادەست حەوجێی ڕۆڵەو وەچە نیە، پاشان خوای بێوێنە جیایە، لە دروستکراوەکانی، ئێمە دەبینین هەندێ لە دروستکراوەکانیش کە جۆریان لێك جیایە ناتوانن پێکەوە زاووزێ بکەن، ئینسانو ئاژەڵ پێکەوە زاووزێ ناکەن، ئینسانو جن پێکەوە زاووزێ ناکەن، پاشان هەر لە دروستکراوەکانی خوا هی وا هەیە، کە ڕەگەزیان نیە، وەك فریشتەکان، نەنێرن، نەمێن، ماددەی بێ ژیان، نە نێرە نە مێ، بەو ماناو چەمکەی کە ئێمە دەیزانین، ئەگەرنا دەزانم لە نێو گەردیلەدا ئەلیکترۆنو پرۆتۆن هەیە، یانی: بارگەی سالبو بارگەی موجەب، بەڵام بەو چەمکەی ئێمە نیە، کەواتە: خوا ﷾ تاکەو بێوێنەیە، بێهاوتاو هاوەڵە، چونکە

FM/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMediaAmeerOffice

ئەگەر هاوسەری هەبێ، دەبێ لە دروستکراوەکانی بێ، وە هیچ کام لە دروستکراوەکانی وەك وی نین، وە خوا زۆر لەوە بەرزترە، ئەو جۆرە تەصەووڕەی دەربارەی بکرێ، بەڵام بەداخەوە بەشەر زۆرجار کە نەیتوانیوە خوای پەروەردگار وەك خۆی بناسێ و تەماشا بکات، هەڵساوە خوای بەرزومەزنی قیاس کردۆتە سەر بەشەر، کە دیتوویەتی: بۆئەوەی بەشەر بمێنێ، دەبێ زاووزێ بکات، پێی وابووە دەبێ خوای بێوێنەش زاووزێ بکات، بۆ ئەوەی بوونەکەی بەردەوام بێ.

هەروەها کە خوای بەرزو مەزن لە قورئاندا باسی کورسی دەکات، هەندێك کەس وا تەصەووڕی کردوە، کە وەك چۆن ئینسان لەسەر کورسی دادەنیشێ، خوای بێ وێنەش بە هەمان شێوە لەسەر کورسی دانیشتوە!! بەڵام زۆربەی زانایان (كرسي) کە لە قورئاندا باسکراوە، بە زانستو دەستەڵاتی خوا لێکیان داوەتەوە.

یان کە خوای بێهاوتا باسی بارەگا (عرش) دەکات، خوا پێش ئەوەی کە عەرش دروست بکات، چۆن بوو، دوای دروستکرانی عەرشیش هەروایە، وە خوا پێویستی بە غەیری خۆی نیە، پێویستی بە عەرش نیە، تاکو هەڵیبگرێ، بەڵکو عەرشیش بە دەستەڵاتی خوا ڕاوەستاوە، کەواتە: لەسەر عەرش بوونی خوا، واتایەکی جیای هەیە، لەوەی کە دێتە زەینی ئێمەوە، وە هەموو سیفەتەکانی خوا جیان لە هی ئێمە، هەروەك زاتی خوا جیایە لە زاتی دروستکراوەکانی، لەبەرئەوە مەسەلەی هاوسەرگیریی و منداڵبوون و ئەوانە بۆ خوا شایستە نین، وە لێی ناوەشێنەوە.

مەسەلەی شەشەم: خوا ﷻ ڕاستییەکی دیکە دەخاتەڕوو کە لە هۆی هاتنە خوارەوەکەیدا باسمان کرد، کاتێك وەفدی نەجڕان کە نەصڕانیی بوون، هاتن بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، پێغەمبەر ﷺ کە باسی عیسای کرد سەلامی خوای لێ بێ، وە فەرمووی: بەندەی خوایە، گوتیان: عیسا لێی ناوەشێتەوە بڵێی بەندەی خوایە، واتە: بۆ عیسا نەنگییە، چونکە عیسا کوڕی خوایەو، بەشێکە

لە خوا !! خواش لەبەر پەرچدانەوەی ئەو نەفامییەی ئەواندا فەرمووی: ﴿ لَّن يَسۡتَنكِفَ ٱلۡمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبۡدًا لِّلَّهِ وَلَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ٱلۡمُقَرَّبُونَ ﴾، مەسیح پێی نەنگییو عەیب نیە، وە پێی وانیە لە شانو شەوکەتی دێتە خوار، کە بەندەی خوابێ، وە فریشتە زۆر لە خوا نزیکخراوەکانیش، پێیان نەنگیی نیە کە بەندەی خوابن، ﴿ وَمَن يَسۡتَنكِفۡ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيَسۡتَكۡبِرۡ فَسَيَحۡشُرُهُمۡ إِلَيۡهِ جَمِيعًا ﴾، وە هەر کەسێك پێی نەنگیی بێ، بەندایەتیی بۆ خوا بکات، وە خۆی بە زل بگرێ، ئەوە (خوا) هەموویان بۆ لای خۆی کۆدەکاتەوە، ﴿ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمۡ أُجُورَهُمۡ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضۡلِهِۦۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسۡتَنكَفُواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴾، جا ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کردەوە باشەکانیان ئەنجامداوە، ئەوە بە تەواویی خوا پاداشتیان دەداتەوە، وە لە چاکەی خۆی بۆشیان زیاد دەکات، بەڵام ئەوانەی کە پێیان نەنگیی بووە، کە بەندایەتیی بۆ خوا بکەن، وە خۆیان بە زلگرتوە، ئەوە سزایەکی بە ئێشو ئازاریان دەدات، وە جگە لە خوا یارمەتیدەرو پشتیوانێکیان چنگ ناکەوێ، کەواتە: ئەوەی کە نەصرانییەکان گوتوویانە: عیسا ﷺ پێی نەنگییە، بەندایەتیی بۆ خوا بکات، لەڕاستییدا شتێکی بێجێو نامەنتیقییان گوتوە، ئاخر پێغەمبەران (علیهم الصّلاة والسلام) بۆیە هەڵبژێردراوی نێو بەشەرییەت بوون، چونکە لە هەموو کەس بۆ خوا (عەبد)تر بوونو لە هەموو کەس ملکەچتر بوون، وە زۆر بە شانازییەوە بەندایەتییان بۆ خوا کردوە، وە لەڕاستیدا بەندایەتیی بۆ خوا، شەرەفێکە خوا بە هەموو کەسێکی نادات، ئەو پێغەمبەرانە (علیهم الصّلاة والسلام) بۆیە هێندە پایەیان بەرز بووە، چونکە بۆ خوای پەروەردگار زۆر عابد بوون، وەك خوای کاربەجێ کە مەدحی پێغەمبەری خاتەم دەکات، لە کاتێکدا لە مەقامێکدا باسی دەکات، کە

YouTube/AliBapir
FB/MediaAmeerOffice

بەرزترین مەقامە، کە بریتیە لە شەورۆو بەرزبوونەوە (الإسراء والمعراج) دەفەرموێ: ﴿ سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ لَيۡلٗا مِّنَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ إِلَى ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡأَقۡصَا ٱلَّذِي بَٰرَكۡنَا حَوۡلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنۡ ءَايَٰتِنَآۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ① ﴾ الإسراء، واتە: پاکیی بۆ ئەو خوایەی کە شەورۆیی بە بەندەکەی خۆی کرد (نافەرموێ: بە پێغەمبەرەکەی، دەفەرموێ: بە بەندەکەی خۆی) لە مزگەوتی حەرامەوە بۆ مزگەوتی ئەقصا، کە دەوروبەریمان بەپێز کردبوو، بۆئەوەی لە نیشانەکانی خۆمانی پێشان بدەین، بێگومان خوا بیسەری بینەرە.

مەسەلەی حەوتەم: ئنجا خوا ﷾ دێتە سەر بابەتێکی دیکەو دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾، کە ئەوە بۆ جاری چوارەمو کۆتایی یە، لەم سوورەتی (النساء)دا خوا بانگی بەشەر دەکات، بانگی مرۆڤایەتیی دەکات، ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُم بُرۡهَٰنٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ نُورٗا مُّبِينٗا ﴾، ئەی خەڵکینە! لە پەروەردگارتانەوە (پەروەردگار واتە: بەخێوکەر، مشوورخۆر، سەرپەرشتیارو سەیدو گەورە) بەڵگەیەکی ڕوونو ئاشکراتان بۆ هاتوە، وە نوورێکی ڕۆشنی تیشکدەرمان بۆتان دابەزاندوە، پێشتریش باسمان کرد، کە مەبەست لە ﴿ بُرۡهَٰنٞ ﴾، موحەممەدە ﷺ، کە بەڕاستیی پێغەمبەری کۆتایی خوا بەڵگەیەکی زۆر ڕوونە لەسەر ڕاستییێتی دینی خوا، وە لەسەر ئەوە کە خوای بە بەزەیی بەندەکانی خۆی پشتگوێ نەخستوەو ئیهمالی نەکردوون.

ئنجا هەر کەسێك لە ژیانو سیرەی پێغەمبەری خوا ﷺ وردبێتەوە: لە عەقیدەی، لە عیبادەتی، لە ئاکاری، لە هەڵسوکەوتی، لە ڕەوشتی، لە هەڵوێستەکانی ...، لە هەر ڕووێکی وردبێتەوە، زیاتر ڕاستییێتی دینی خوای بۆ دەردەکەوێ، چونکە پێغەمبەری ئێمە ﷺ قورئانی لە خۆیدا بەرجەستە کردوە، وەك دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، پرسیاری لێکراوە دەربارەی

ڕەوشتی پێغەمبەر ﷺ گوتوویەتی: ﴿عن سعيد بن هشام: سألت عائشة رضي الله عنها عن خلق رسول الله ﷺ، فقالت: كَانَ خُلُقُهُ الْقُرآنَ﴾ رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٢٤٦٤٥) وَقَالَ شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين)، واتە: سەعدی کوڕی هیشام دەڵێ: پرسیارم کرد لە عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەربارەی ڕەوشتی پێغەمبەر ﷺ ئەویش گوتی: ڕەوشتی پێغەمبەر ﷺ قورئان بوو، پێغەمبەری خوا ﷺ سوننەتەکەی بریتیە لە جێبەجێکردنی قورئان، بۆیە پێغەمبەر ﷺ بەڵگەیەکی ڕوون و ئاشکرایە لەسەر پەروەردگارییێتیی خوا، لەسەر بەزەیی خوا، لەسەر ڕاستییێتی ئیسلام، هەر کەسێك لە سیرەو ژیان و ئاکاری موحەممەد ﷺ وردبێتەوەو تێوەی ڕابمێنێ، لە ئیسلام تێدەگات، چونکە پێغەمبەر ﷺ ئاوێنەی ئیسلامە، ئاوێنەی بەرجەستەکەری ئیسلامە، وە هەر کەسێکیش چاك ئاشنای پێغەمبەری خوا ﷺ بێ، لە ڕاستییێتی دینی خوای پەروەردگار زیاتر تێدەگات، وە ئەوەی قورئان بە تیۆریی فەرموویەتی، پێغەمبەری خوا ﷺ بە کردەوە کردوویەتی و، لە خۆی دا بەرجەستە کردوە.

وە کە دەفەرموێ: ﴿ نُورًا مُّبِينًا ﴾، دیارە مەبەست لەو ڕووناکییە ڕوون و ڕۆشنە، قورئانە، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ هاتوە، بەڵام قورئان دابەزێنراوە، ﴿ قَدۡ جَآءَكُم بُرۡهَٰنٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ نُورٗا مُّبِينٗا ﴾، بورهانەکە موحەممەدە ﷺ هاتوە لە نێو خۆیاندا، بەڵام نوورەکە لەلایەن خواوە دابەزێنراوە، ئنجا ئەو ڕۆشناییە هەم لە خودی خۆیدا ڕوون و درەوشاوەیەو، هەم ڕوونکەرەوەو درەوشێنەرەوەشە(١).

---

١) چونکە وشەی (مُبِين) دەگونجێ لە : (بان يَبينُ) بێ، واتە: (لازم) بێ، وە دەشگونجێ لە: (أبان يُبينُ) بێ، واتە: (متعدِّي) بێ.

بەڵێ (بانَ) یانی: درەوشایەوە، وە (أَبان) یانی: درەوشاندیەوە.

www.AliBapir.net FMAliBapir Youtube/AliBapir FMMediaAmeerOffice

مەسەلەی هەشتەم: کە خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱعْتَصَمُواْ بِهِۦ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِى رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَٰطًا مُّسْتَقِيمًا﴾، جا ئەوانەی کە ئیمانیان بە خوا هێناوە، وە دەستیان بە خواوە گرتوە، یاخود دەستیان بەو بوڕهانە گرتوە، کە موحەممەدە ﷺ یاخود دەستیان بەو نوورە ڕوونە گرتوە، کە قورئانە، هەرسێکی دەگرێتەوە، ئیمان بە خوا هێنانو دەست بە خوا گرتن، یان دەست بە پێغەمبەری خوا ﷺ گرتن، یاخود دەست بە قورئان گرتن، وە یاخود دەست گرتن بە هەموویانەوە، دیارە هەر کەسێکیش دەست بە هەر کام لە خوا عزوجلو قورئانو پێغەمبەری خواوە ﷺ بگرێ، دەستی بە دووەکەی دیکەشەوە گرتوە، بەڵام ڕای ڕاستتر ئەوەیە کە مەبەست لێرەدا دەست بە خواوە گرتنە، چونکە دەست بە خوا گرتن، بەرهەمی ڕاستەو خۆی ئیمان پێهێنانیەتیو، واش ڕاستترە ڕاناوی (ضمیر) بۆ نیزیکترین باسکراو (أقرب مذکور) بچێتەوە، ﴿فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱعْتَصَمُواْ بِهِۦ...﴾، کە دیارە نزیکترین باسکراو لێرەدا خوا (اللّٰه)یە سبحانە وتعالی، هەر کەسێك وابکات، خوا دەیخاتە نێو بەزەییو بەخششی خۆیەوەو، بەرەو لای خۆی دەیخاتە سەر ڕێی ڕاست، چونکە ڕۆیشتن بۆ لای خوا دەبێ بە ڕێیەکی ڕاستدا بێ، من کتێبێکم هەیە بە ناوی (ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون)⁽¹⁾ ، ئینسان بە ڕێی خوارو خێچو بە کوێرە ڕێیاندا ناگاتە خوا، دەبێ بە ڕاستە شەقامدا بەرەو خوا بچێ، ئەو ڕاستە شەقامە کامەیە؟ قورئانە، ئەو قورئانەش پێغەمبەری خوا ﷺ لە خۆیدا بەرجەستەی کردوە، وە پێغەمبەری خوا ﷺ بە هۆی قورئانەوە خوای پەروەردگاری ناسیوەو خوای بەرزو مەزنی پەرستوە، وە زانیویەتی کە حەڵاڵو حەرامو چاکەو، خراپەو، ڕاستو چەوت، چییە؟ جا لێرەدا هەر باسی ئەوانەی کردوە کە ئیمان بە خوا دێننو، دەست بە خوا

---

(1) چاپی پێنجەمی کراوەتەوەو بۆ عەرەبیو فارسیش تەرجەمە کراوەو، تەرجەمە عەرەبییەکەی لە (دار الحکمة)ی لەندەن چاپکراوەتەوەو کەوتۆتە بەردەست.

دەگرن، یاخود دەست بە قورئان دەگرن، یاخود دەست بە پێغەمبەر ﷺ دەگرن، کە دەیانخاتە نێو بەزەیی‌و بەخششی خۆیەوە، وە بەرەو خۆی دەیانخاتە سەر ڕاستە شەقام، بەڵام باسی ئەوانەی دیکەی نەکردوە، کە ئیمان بە خوا ناهێنن، وە دەست بە خواو بە ڕێسمانی خواو بە قورئان‌و بە پێغەمبەرەوە ﷺ ناگرن، کە ئەوانە بە پێچەوانەوە تووشی کوێرە ڕێیان دەبن، وە لە جیاتی ئەوەی نسیبیان ڕەحمەت‌و بەخششی خوابێ، نسیبیان غەزەب‌و تووڕەیی‌و سزای خوایە، خوا پەنامان بدات.

مەسەلەی نۆیەم‌و کۆتایی: وەك پێشتر باسمان کرد، ئایەتی ژمارە (١٢)ی سوورەتی (النساء) باسی کەلالەی کرد، ئێستاش ئایەتی ژمارە (١٧٦) دیسان باسی دەکات، ئنجا هەموو توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئایەتی ژمارە (١٢) مەبەست پێی خوشك‌و برای دایکیین، واتە: باسی حاڵەتێکە کە خوشك‌و برای بابیی، وە باب‌و دایکیی لە ئارادانین‌و، تەنیا خوشك‌و برای دایکیی هەن، کۆمەڵێك خوشك‌و برا هەن، بەس لە دایکیاندا خوشك‌و بران، بەڵام لە بابیاندا خوشك‌و برانین، بەڵام ئەم ئایەتە باسی میرات لێگیرانی ئینسانی بێ وەجاخ دەکات، لەلایەن خوشك‌و برایانێکەوە کە هی باب‌و دایکیین، باب‌و دایکیان یەکن، یاخود تەنیا بابیان یەکە، دەفەرموێ: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ ٱللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِى ٱلْكَلَٰلَةِ﴾، داوای فەتوات لێدەکەن، داوای ڕوونکردنەوەت لێدەکەن، بەڵێ خوا بۆتان ڕووندەکاتەوە، فەتواتان بۆ دەدات دەربارەی کەلالە، شایانی باسیشە کە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ دەربارەی (كلالة) زۆر مشتومڕیان بووە، کە ئایا کێیەو؟ چۆنە؟ هەتا لە تەفسیرەکاندا هاتوە کە عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ، گوتوویەتی: یەکێك لەو شتانەی کە زۆرم مەبەست بوو پێغەمبەر ﷺ بۆم ڕوونبکاتەوە، پێناسەی (كلالة) بوو، هەندێکیش دەڵێن: کاتێك ئەوەی گوتوە، کە جارێ ئەم ئایەتە دانەبەزیوە، بە هەرحاڵ زۆربەی هەرە زۆری زانایان دەڵێن (كلالة) کە ئێمە بە کوردی دەڵێین:

بێ وەجاخ، کەسێکە نە بابو دایکی هەبن، نە کوڕو کچیشی هەبن میراتی لێ بگرن، ئەوە ئەگەر میرات لێگیراوبێ، وە ئەگەر میراتگریش بێ، ئەوەیە کە بە نسبەت ئەو کەسەوە کە میراتی لێ دەگرێ، نە بابو دایك بێ، نە کوڕو کچ بێ، بەڵکو یان خوشك، یان برای بێ.

ئنجا دێتە سەر چۆنیەتی میراتگرتنو میرات لێگیرانی بابای بێ وەجاخ (کلالة)و ڕوونکردنەوەی و دەفەرموێ: ﴿إِنِ ٱمْرُؤٌاْ هَلَكَ﴾، ئەگەر پیاوێك مرد، ﴿لَيْسَ لَهُۥ وَلَدٌ﴾، منداڵی نەبوو، واتە: نە کوڕ، نە کچ جا لێرە نەیفەرموە: (ولا والد) یانی: بابو دایکیشی نەبوون، بەڵام هەموو توێژەرەوانی قورئان لەسەر ئەوە یەکدەنگن کە دەبێ بابو دایکیشی نەبن، ئەوجار خوشکی میراتی لێدەگرێ، یاخود ئەگەر ئافرەت بێ، ئەوجار برایەکەی میراتی لێدەگرێ، ئەگەرنا هەتا بابو دایك هەبن، ئەوان میرات ناگرن، ئنجا دەفەرموێ: ﴿وَلَهُۥٓ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾، خوشکێکیشی هەبوو، ئەوە نیوەی ئەوەی بەجێیهێشتوە، دەبێتە میراتی ئەو خوشکە، ﴿وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ﴾، وە ئەو برایەش هەموو میراتەکەی ئەو خوشکە دەبا، ئەگەر ئەو خوشکەی بمرێو، هیچ کوڕو کچی نەبن، منداڵی نەبن، هەروەها دەبێ دایكو بابیشی نەبن، ﴿فَإِن كَانَتَا ٱثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ﴾، ئنجا ئەگەر خوشکەکان دووان بوون، ئەوە دوو سێیەکی ئەوەی کە برایەکەیان بە میرات بەجێیهێشتوە، بە میرات دەگرن، واتە: دوو لەسەر سێ بۆ ئەوانە، بۆ ئەو دوو خوشکەیە، توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: ئەگەر ئەو خوشکانە لە دووانیش زیاتر بن، هەر هەمان حوکمیان هەیەو، دوو لەسەر سێی میراتەکە هی ئەو خوشکانەیە، ﴿وَإِن كَانُوٓاْ إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَآءً﴾، بەڵام ئەگەر ﴿إِخْوَةً﴾، بوون، پیاوانو ئافرەتان، واتە: کۆمەڵێك نێرومێی خوشكو برا

بوون، ﴿فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ﴾، ئەوە بۆ نێرینە دوو هێندەی بەشی دوو مێینان میرات هەیە، واتە: دابەش دەکرێ، دووبەش بۆ برا، بەشێك بۆ خوشك، ﴿يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا۟ ۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌۢ﴾، خوا بۆتان ڕووندەکاتەوە، بۆئەوەی گومڕا نەبن و ڕێتان لێ تێکنەچێ، وە خوا بە هەموو شتێك زانایە.

ئنجا لێرەدا پێویست بەوە دەکات چەند خاڵێ دەربارەی ئەم ئایەتە بخەینەڕوو، بۆئەوەی کە چەمك و واتاکەی ڕوونتربێتەوە، هەڵبەتە مەسەلەی میراتیش یەکێکە لەو زانستە شەرعییانەی کە وردەکاریی زۆری تێدایە، بەڵام ئێمە ئەوەندەی کە پەیوەندیی بە ئایەتەکانەوە هەبێ، ڕوونی دەکەینەوەو ناچینە نێو تەفاصیل و وردەکارییەکانی میراتگرتنەوە.

ڕوونكــردنەوەی چەند مەســەلەیەك لەبارەی میــراتگرتن و میــرات لێگــیرانی بێوەجاخ (كـلالـة)ەوە

یەكەم: لـە ئایـەتـی (١٢)ی سووڕەتی (النسـاء)دا خـوای پەروەردگــار دەفــەرموێ:

﴿ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمۡرَأَةٞ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوۡ أُخۡتٞ فَلِكُلِّ وَٰحِدٖ
مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُۚ فَإِن كَانُوٓاْ أَكۡثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمۡ شُرَكَآءُ فِي ٱلثُّلُثِۚ
مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ غَيۡرَ مُضَآرّٖۚ وَصِيَّةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ
حَلِيمٞ ⑫ ﴾، ئێمـە پێشـتـر ئـەم ئایەتـەمان تەفسیر كـرد كـە باسـی میـرات لێگـیرانی (كلالـة) دەكات، بـەڵام وەك گوتمـان لێـرەدا مەبەسـت پیاوێكـە یـان ئافرەتێكـە، یـان چـەند پیـاوو ئافرەتێـك، چـەند بـراو خوشـكێكـن، كـە هـی دایكـیین، (واتـە: تـەنیا لـە دایكدا خوشـك و بـران)، دەفـەرموێ: ئەگـەر پیاوێك میـراتی لێگیـرا بـە شـێوەی كەلالـەیی، (واتـە: بـێ وەجـاخیی كـە بـاب و دایكی نـەبن، وە منداڵیـشی نەبـن)، یـاخود ئافرەتێـك، (كەواتـە: كەلالـە دەگونجـێ پیـاوبێ، وە دەگونجـێ ئـافرەت بـێ) ئنجـا ئـەو كەسـە برایـەكی هەیـە، یـان خوشـكێكی هەیە، ئـەوە بۆ هەركامیـان شـەش یـەك هەیـە، ئنجا ئەگـەر زیاتر بوون، (كۆمەڵێـك خوشـك و بـرا بـوون) ئـەوە لـە یـەك لەسـەر سـێی میـراتەكەدا بەشـدارن، دوای ئـەوەی ئەگـەر وەصـیـەتی كردبـێ، وەصیەتەكەی جێبەجـێ دەكرێ، وە دوای دانەوەی قەرزێك كە لەسـەریەتی، بەڵام قەرزێـك نا كـە زیـان بـە میـراتگرەكان بگـەیەنـێ.

كەواتـە: ئایـەتی (١٢)ی سووڕەتی (النسـاء) باسی براو خوشكی دایكیی دەكات، واتـە: (الأخ والأُختُ لأُم) كـە تـەنیا لـە دایكـدا خوشـك و بـرای یەكـدین، بـەڵام ئایـەتی (١٧٦)ی سووڕەتی (النسـاء) كـە ئێـستا خـەریكی توێژینـەوەینی، باسـی

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
F/MediaAmeerOffice

میراتگرتنی براو خوشکی دایکیی‌و بابیی، کە لە باب‌و دایکیاندا پێکدەگەنەوە، یاخود لە بابیاندا پێکدەگەنەوە (الأخ والأُختُ لأبٍ وأُمٍ، أو لأبٍ)، دەکات.

دووەم: دەربارەی پێناسەی وشەی (کلالة)، باشترین پێناسە ئەوەیە: (مَنْ لا وَلَدَ لَهُ، ولا وَالِدَ یرثُهُ)، واتە: ئەو کەسەیە کە نە ڕۆڵەی هەبێ (کوڕو کچ)، وە نە باب‌و دایکیشی هەبێ میراتی لێبگرێ، ئەوە ئەگەر میرات لێگیراوبێ، چونکە وشەی (کلالة)، دەگونجێ میرات لێگیراوبێ، وە دەشگونجێ میراتگربێ، ئنجا ئەگەر میراتگر بێ دەڵێین: (هو الوارث الذي لیس والداً ولا ولداً للمورِّث) کەسێکە کە میرات لە کەسێك بگرێ‌و نە باب‌و دایکیی ئەو کەسە بێ، نە ڕۆڵەی بێ، واتە: برا یان خوشکی بێ.

سێیەم: کە دەفەرموێ: ﴿إِنِ ٱمۡرُؤٌاْ هَلَكَ لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٞ وَلَهُۥٓ أُخۡتٞ فَلَهَا نِصۡفُ مَا تَرَكَ﴾، ئەگەر پیاوێك مرد ڕۆڵەی نەبوو، هەروەها باب‌و دایکیشی نەبوو، خوشکێکی هەبوو، نیوەی میراتەکەی بۆ خوشکەکەیەتی، ڕواڵەتی ئایەتەکە وادەگەیەنێ کە خوشك تەنیا لەکاتی نەبوونی ڕۆڵەدا نیوەی میراتی برایەکەی دەبات، بەلاّم لە کاتی هەبوونیدا واتە: ئەگەر برایەکەی منداڵی لەپاش بێ، نیوەی میراتەکەی نابات، بەلاّم وانیە، بەڵکو ئەوە تەنیا لەکاتێکدایە کە برایەکەی منداڵی کوڕی هەبێ، ئەدی ئەگەر منداڵی کچی هەبن؟ ئەوە خوشکەکە نیوەی میراتەکە دەبات، بەلاّم ئەگەر برایەکەی کوڕی هەبوو، ئەو خوشکە ئەو نیوەیە نابات.

چوارەم: کە دەفەرموێ: ﴿لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٞ﴾، بە ڕواڵەت ئەوە دەگەیەنێ، کە مادام برا مردووەکە، ڕۆڵەی نەبێ، خوشکەکەی نیوەی میراتەکە دەبات، بەلاّم لەڕاستییدا وێڕای نەبوونی ڕۆڵە، دەبێ دایك‌و بابیشی نەبن، واتە: دەبێ برایەکەی باب‌و دایکیشی نەبن، ئنجا خوشکەکەی نیوەی میراتەکەی دەبات، هەروەها بەنسبەت خوشکەکەوە، دەبێ دایك‌و بابیشی نەبن، ئەوجار

برایەكەی هەموو میراتەكەی دەگرێ، ئەوەش بە یەكدەنگیی زانایان دەڵێن: خوشك لەكاتی هەبوونی دایكو بابدا میرات ناگرێ.

پێنجەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَلَهُۥٓ أُخۡتٞ فَلَهَا نِصۡفُ مَا تَرَكَ ﴾، مەبەست پێی خوشكی بابو دایكیی، یاخود خوشكی بابییە، چونكە خوشكی دایكیی، لە ئایەتی (١٢)دا باسی میراتگرتنەكەی كرد، كە شەش یەك دەگرێ.

شەشەم: كە دەفەرموێ: ﴿ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهَا وَلَدٞ ﴾، واتە: برا هەموو میراتی خوشكەكەی دەبات، ئەگەر خوشكەكە ڕۆڵەی لە پاش نەبن، واتە: منداڵی نەبن، ئەوە ئەو برایەی هی بابو دایكییە، یاخود هی بابییە، ئەگەرنا برای دایكی هەموو میراتەكە نابات، بەڵكو شەش یەك دەبات، وەك لە ئایەتی (١٢)ی سوورەتی (النساء)دا باسمان كرد.

حەوتەم: بەڵگە لەسەر ئەوە كە مەبەست لە ئایەتی (١٧٦)دا براو خوشكی بابو دایكییە، یاخود بابییە، ئەوەیە كە خوا لێرەدا دەفەرموێ: ﴿ فَإِن كَانَتَا ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَۚ وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۗ ﴾، ئنجا ئەگەر خوشكەكان دووان بوون، (یان زیاتر) دوو لەسەر سێی ئەوە كە برایەكەیان بەجێیان هێشتوە میرات دەگرن، بەڵام ئەگەر كۆمەڵێك خوشكو برا بوون، بۆ نێرینە هێندەی بەشی دوو مێینان هەیە، بەڵام لە میراتی خوشكو برای دایكییدا، فەرموویەتی: ﴿ وَإِن كَانَ رَجُلٞ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمۡرَأَةٞ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوۡ أُخۡتٞ فَلِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُۚ ﴾، واتە: هەر یەكەی شەش یەك دەگرن، هەروەها لەوێ دەفەرموێ: ﴿ فَإِن كَانُوٓاْ أَكۡثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمۡ شُرَكَآءُ فِي ٱلثُّلُثِ ﴾، ئنجا ئەگەر خوشكو برای دایكیی بن، لە سێیەكدا بەشدارن.

هەشتەم: میراتگرتنی هەر کام لە براو خوشکی باب‌و دایکی، یان بابیی لە یەکدی، پاش دانەوەی قەرزو جێبەجێکردنی وەصیەتە، وەك لە ئایەتی (١٢)ی سوورەتی (النساء)دا هاتوە، ﴿مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصَىٰ بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍ غَيۡرَ مُضَآرّٖۚ وَصِيَّةٗ مِّنَ ٱللَّهِ﴾، دوای وەصیەتێك كە كراوە، دەبێ وەصیەتەکە جێبەجێ بکرێ، یاخود قەرزێك کە مردووەکە لەسەریەتی، دەبێ قەرزەکەی بدرێتەوە، ئنجا دوایی میرات دابەش دەکرێ، ئنجا هەرچەندە ئایەتی ژمارە (١٢) باسی میراتگرتنی براو خوشکی دایکیی دەکات، بەڵام ئەوە بۆ هەموویان هەر وایەو هەموو میرات دابەشکردنێك، دەبێ قەرزی خاوەن مردووەکە بدرێتەوە، وە وەصیەتەکەش جێبەجێ بکرێ، پاشان ماڵەکە دابەش دەکرێ.

نۆیەم: کاتێك براو خوشك میرات لە یەك دەگرن‌و، بابای میرات لێگیراو بەبێ وەجاخ (کلالة) دادەنرێ، کە برا یان خوشکە میرات لێگیراوەکە، نە منداڵی ڕاستەوخۆ (صُلب)ی هەبێ، نە منداڵی کوڕی (ولد الإبن)، هەروەها نە باب‌و دایکی هەبن، نە باپیر، ئەگەرنا مادام کچ‌و کوڕی کوڕ، یان باپیری هەبێ، میرات ناگرێ، وەك (تیسیر الکریم الرحمن)⁽¹⁾ هێناویەتی.

دەیەم: دەربارەی تەفسیری ئەم ئایەتە (إبن العربي) لە کتێبی (أحکامُ القرآن)⁽²⁾دا لە قەتادەوە هێناویەتی، هەروەها (فخرالدین الرازي) لە (التفسیر الکبیر)دا⁽³⁾ هێناویەتی، لە (أبو بکر الصدیق)ەوە، خوا لێی ڕازی بێ، کە گوتوویەتی: (أَلاَ إِنَّ الآيَةَ الَّتِي نَزَلَتْ فِي أَوَّلِ سُورَةِ النِّسَاءِ مِنْ شَأْنِ الْفَرَائِضِ نَزَلَتْ فِي الْوَلَدِ وَالْوَالِدِ، وَالآيَةُ الثَّانِيَةُ أَنْزَلَهَا اللَّهُ سُبْحَانَهُ فِي الزَّوْجِ وَالزَّوْجَةِ وَالإِخْوَةِ مِنْ الأُمِّ، وَالآيَةُ الَّتِي خَتَمَ بِهَا سُورَةَ النِّسَاءِ فِي الإِخْوَةِ

---

١) ص: (٢١٧).

٢) ج: (١)، ص: (٦٥٣).

٣) ج: (١١)، ص: (١٠١، ١٠٢).

FB/AliBapir
Youtube/AliBapir
FMedia/AmeerOffice

وَالأَخَوَاتِ مِنْ الأَبِ وَالأُمِّ ، وَالآيَةُ الَّتِي خَتَمَ بِهَا سُورَةَ الأَنْفَالِ أَنْزَلَهَا اللَّهُ سُبْحَانَهُ فِي ذَوِي الأَرْحَامِ)، واتە: گێڕدراوەتەوە لە ئەبو بەکری صیددیقەوە خوا لێی ڕازی بێ کە لە وتارێکی خۆیدا گوتوویەتی: ئاگاداربن! ئەو ئایەتەی کە خوا لە سوورەتی (النساء)دا دەربارەی بەشەکان (واتە: میرات دابەشکردن) ناردوویەتە خوارەوە، ئایەتی یەکەمیان دەربارەی چۆنیەتی میراتگرتنی ڕۆڵەو بابو دایکە، وە ئایەتی دووەمیان دەربارەی چۆنیەتی میراتگرتنی مێردو ژنە، وە هی چەند خوشكو برایەکە کە هی دایکیی بن، وە ئەو ئایەتەی کە کراوە بە کۆتایی سوورەتی (النساء) خوا دەربارەی برایانو خوشکانێك کە هی بابو دایکیین، ناردوونیە خوار، وە ئەو ئایەتەش کە سوورەتی (الأنفال)ی پێ خەتم کراوەو کراوەتە کۆتایی، دەربارەی میراتگرتنی خزمان بەگشتی هاتۆتەخوار.

ئنجا بەڕێزان !

وەك لە سەرەتاشەوە باسمکرد، بەڕاستیی ئەگەر بمانەوێ هەقی تەواو بدەینە ئەو وردەکارییانەی میراتو ئەو مەسەلە شەرعییانە، دەبێ بگەڕێینەوە بۆ سەرچاوە شەرعییەکان، کە زانایان بە تەفصیلێ باسیان کردوە، بەڵام ئێمە بە قەدەر ئەوەندەی پەیوەندیی بە ئایەتەکەوە هەیە، باسمان کرد.

لێرەدا پاش سوپاسو ستایشو شوکرانەی زۆر بۆ خوای پەروەردگار دێینە کۆتایی هێنان بەم زنجیرە دەرسەی: (تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز) لە سوورەتی (النساء)، لە خوای پەروەردگار دەپاڕێمەوە، یارمەتی هەموو لایەکمان بدات باشتر لە کتێبی خوا تێبگەین، وە باشتر لە سوونەتو ڕێو شوێنی پێغەمبەر ﷺ حاڵی بین، وە یارمەتیشمان بدات کە ئەوەی دەیزانین بیتوانینو حاڵی بوونەکەمان لە خۆمان بکەینە حاڵ، ئنجا بەوەندەش وازنەهێنین کە تەنیا خۆمان کاری پێبکەین، بەڵکو هەوڵبدەین بەو زانستە شەرعییو شارەزاییە، دەوروبەریشمان ڕووناك بکەینەوەو بیگۆڕینو چاکسازییو پاکسازیی تێدا

بکەین، بەو شێوەیە کە جێگای ڕەزامەندیی خوایە، وە بە تەئکید خواش بەوە ڕازی دەبێ کە خەڵك بەختەوەرو سەرفرازبن، وە تەنیا بە هۆی جێبەجێکردنی شەریعەتەکەشیەوە، بەختەوەری دنیاو سەرفرازی دوارۆژ دەبن، خوای پەروەردگار ئێمەو میللەتەکەمان لەو کەسانە بگێڕێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دوا پێداچوونەوەی :

٢٢ی ڕەجەبی ١٤٣٤ ك

١ی حوزەیرانی ٢٠١٣ ز

هەولێر

سەرچاوەکان

١) تفسير الطَّبَرِي الْمُسمى جامع البيان في تأويل القُرآن لأَبي جَعفَر محمد بن جرير الطَّبَرِي، تحقيق: هاني الحاج، عماد زكي البارودي، خَيْرِي سعيد، المكتبة التوفيقية، ٢٠٠٤ القاهرة.

٢) المِصبَاحُ الْمُنِير في تَهْذِيب تفسير ابن كثير للإمام الجليل عِماد الدِّين أبي الفِداءِ إسْماعيل بن عُمَر بن كَثير القرشي الدمشقي، إعداد جماعَة مِنَ العُلَماء، بإشراف الشيخ صَفي الرحمن المباركفوري، دار السلام، الطبعة الثانية (١٤٢١هـ - ٢٠٠٠ م).

٣) التفسير الكبير أو مَفَاتيحُ الغَيْب للإمام فَخْرالدِّين محمد بن عُمَر بن الحسين بن الحسن ابن علي التميمي البكري الرازي الشافعي، حَقَّقَهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ وَخَرَّجَ أَحاديثَهُ عِماد زكي البارودي المكتبة التوفيقية.

٤) الجامع لأحكام القُرآن، تفسير القُرطُبي لأبي عبدالله محمد بن أحمد الأنصاري القُرطُبي، حَقَّقَهُ وَخَرَّجَ أَحاديثَهُ عِماد زكي البارودي، خَيْري سعيد، المكتبة التوفيقية.

٥) أَحْكَام القُرْآن لأبي بَكر محمد بن عبدالله المعروف بابن العربي، راجع أصولهُ وَخَرَّجَ أَحاديثَهُ وَعَلّقَ عَلَيْهِ محمد عبدالقادر عطا، الطبعة الأولى (١٤٠٨هـ - ١٩٨٨م).

٦) فتح القدير، الجامع بين فني الرواية و الدراية من علم التفسير (تفسير الشوكاني) تأليف: الإمام العلامة محمد بن علي بن محمد الشوكاني، تحقيق: عبدالرزاق الْمَهدي، دار الكتاب العربي، الطبعة الأولى (١٤٢٠هـ - ١٩٩٩م).

٧) تفسير القاسمي الْمُسمى محاسن التأويل، تأليف: علامة الشام محمد جمال الدين القاسميى، دار الفكر الطبعة الأولى (١٣٩٨هـ - ١٩٧٨م).

٨) تفسير المراغي تأليف أحمد مصطفى المراغي، دار الفكر، بيروت.

٩) تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام الْمَنان، تأليف: العلامة الشيخ عبدالرحمن بن ناصر السعدي، تحقيق: عبدالرحمن بن معلا اللويحق مؤسسة الرسالة، الطبعة الأولى (١٤٢٠هـ - ١٩٩٩م).

١٠) صفوة البيان لِمَعَاني القُرآن، تأليف: الشيخ حسين محمد مخلوف الطبعة الثالثة.

١١) صفوة التفاسير، تأليف: العلامة محمد بن علي الصابوني، مكتبة الهداية، أربيل/ العراق، الطبعة الطبعة الأولى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤م).

١٢) تفسير القُرآن الحكيم الشهير بـ (تفسير المنار) تأليف: محمد رشيد رضا، دار المعرفة، الطبعة الثالثة.

١٣) الأساس في التفسير، تأليف: سعيد حوى، دار السلام، الطبعة الثانية (١٤٠٩ هـ - ١٩٨٩م).

١٤) في ظِلال القُرآن، تأليف: سيد قطب دار الشروق، الطبعة الشرعية الخامسة والعشرون (١٤١٧ هـ - ١٩٩٦م).

١٥) التفسير الْمُنير في العَقِيدة والشَّرِيعَة والْمَنْهَج، تأليف: الأستاذ الدكتور وهبة الزحيلي، دار الفكر الطبعة الثالثة (١٤٢٦ هـ - ٢٠٠٥م).

١٦) مُفرَدات ألفاظ القُرآن، تأليف: العلامة الراغب الأصفهاني، تحقيق: صفوان عدنان داوودي، دار القلم، الطبعة الثالثة (١٤٢٣ هـ - ٢٠٠٢م).

١٧) المعجم الوسيط، دار الدعوة، الطبعة الثانية.

١٨) لُباب النقول في أسباب النزول، للإمام الحافظ جلال الدين عبدالرحمن بن أبي بكر السيوطي خَرَّجَ أَحاديثهُ وَعَلّقَ عَلَيْهِ عبدالرزاق الْمَهْدِي، دار الكتاب العربي (١٤٢٦ هـ - ٢٠٠٦م)، (أسباب النزول) للنيسابوري.

١٩) الْموطأ للإمام مالك بن أنس برواية يحيى بن يحيى الليثي، تحقيق: الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا، دار الْمعرفة، الطبعة الثانية (١٤٢٩هـ - ٢٠٠٨ م)، (أسباب النزول) للواحدي.

٢٠) الْمُسنَد للإمام أحمد بن محمد بن حنبل، الناشر مؤسسة قرطبة، القاهرة، الأحاديث مذيلة بأحكام شعيب الأنؤوط عليها.

٢١) صَحِيح البُخَارِي للإمام أبي عبدالله محمد بن إسماعيل البُخَارِي، تحقيق: الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا، دار الْمعرفة، الطبعة الأولى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤ م).

٢٢) صَحِيح مسلم للإمام الحافظ مسلم بن الحجاج النَّيسابوري، حقوق أصولهُ و خَرَّجَ أَحاديثهُ على الكتب الستة: الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا، دار المعرفة، الطبعة الثانية (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

٢٣) سُنَن أبي داود للإِمام أبي داود سُليمان بن الأشعث السجستاني، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، مكتبة المْعارف، الطبعة الثانية (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

٢٤) سُنَن التِّرمِذِي للإِمام الحافظ محمد بن عيسى بن سورة التِّرمِذِي، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، مكتبة المْعارف، الطبعة الثانية (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

٢٥) سُنَن النَّسَائي للإِمام أبي عبدالرحمن أحمد بن شعيب بن علي الشهير بـ(النَّسَائي)، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، مكتبة المْعارف، الطبعة الثانية (١٤٢٩هـ – ٢٠٠٨م).

٢٦) سُنَن ابْنُ مَاجَهْ، للإِمام أبي عبدالله محمد بن يزيد القزويني الشهير بـ (ابْنُ مَاجَهْ)، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، مكتبة المْعارف، الطبعة الثانية (١٤٢٩هـ – ٢٠٠٨ م).

٢٧) سُنَن الدار قُطني، للإِمام الحافظ علي بن عُمر الدار قُطني، تحقيق: مجدي بن منصور بن سي الشورى، دار الكتب العلمية، الطبعة الثانية (١٤٢٤هـ - ٢٠٠٣ م).

٢٨) الْمُستَدرَك على الصحيحين للإِمام الحافظ أبي عبدالله الحاكم النَّيسابوري، تحقيق: صالح اللحَّام، دار ابن حزم، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

٢٩) صَحِيح ابْنُ حِبَّان للإِمام أبي حَاتِم محمد بن حِبَّان الخُراساني، تحقيق: حقوق أصولهُ وخَرَّجَ أَحاديثه: الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا، دار المعرفة، الطبعة الأولى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤ م).

٣٠) الْمُعجم الكبير للحافظ أبي القاسم سُليمان بن أحمد الطَّبَراني، حَقّقَهُ وَخَرَّجَ أَحاديثهُ حمدي عبدالمجيد السلفي، مكتبة الأصالة والتُّراث، الطبعة الأولى (١٤٣١هـ - ٢٠١٠ م).

٣١) سُنَن الدَّارمي للإِمام أبو محمد بن عبدالرحمن بن الفضل بن بهرام الدَّارمي، حَقَّقَهُ وَشَرَحَ أَلفَاظَهُ وَجُمَلَهُ وَعَلّقَ عَلَيهِ وَوَضَعَ فَهارسَهُ: الأستاذ الدكتور مصطفى ديب البغا، دار المصطفى، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ – ٢٠٠٧ م).

٣٢) مشكاة المصابيح، تأليف: محمد بن عبدالله الخطيب التبريزي، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي، الطبعة الثانية (١٤٠٥هـ - ١٩٨٥ م).

٣٣) إرواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل، تأليف: محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي، الطبعة الثانية (١٤٠٥هـ - ١٩٨٥ م).

٣٤) السراج الْمُنير في ترتيب أحاديث صحيح الجامع الصغير، للحافظ جلال الدين السيوطي، العلامة محمد ناصر الدين الألباني، رتبهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ: عصام موسى هادي، دار الصديق، الطبعة الثانية (١٤٣٠هـ - ٢٠٠٩م).

٣٥) السنن الكبرى تصنيف: الامام أبي عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي، تحقيق: دكتور عبدالغفار سليمان البنداري، وسيد كسروي حسن، دار الكتب العلمية بيروت — لبنان، الطبعة الاولى (١٤١١ هـ - ١٩٩١ م).

٣٦) سلسلة الأحاديث الصحيحة، تأليف: مُحَمَّد ناصر الدِّين الألباني، رحمه الله، مكتبة المعارف للنشر والتوزيع، الرياض، الطبعة الأولى.

بەرهەمەکانی دانەر

١- پوختەیەك دەربارەی ئیسلام.   چاپی ٢/ ٢٠٠٦.

٢- دەبەرێك ڕاچوونی ئیسلامو ڕێچكان.   چاپی ٣/ ٢٠٠٦

٣- یادی خوا، گرنگی یادی خوا لە ژیانی مرۆڤ دا.   چاپی ١ /١٩٨٧

٤- کۆمەڵی خوا.   چاپی ١ / ١٩٨٨

٥- پێشمەرگەی ئیسلام، یان مسوڵمانی موجاهید کێیەو چۆنە؟ چاپی٣ /٢٠٠١

٦- دەردو دەرمانی بزووتنەوەی ئیسلامی.   چاپی ١ /١٩٨٩

٧- ڕێبازی پێغەمبەر ﷺ کامەیە؟!   چاپی ١/ ١٩٨٩

تێبینی: دواتر خرایە نێو کتێبی (مسوڵمانی کامڵ: بەشی یەکەم: بیروبڕوای مسوڵمان) وە دواتر ئەمیش خرایە نێو کتێبی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)یەوە .

٨- ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون.   چاپی ٥ /٢٠١٢

تێبینی: وەرگێڕدراوە بۆ عەرەبیو لەژێر چاپە .

٩- کوردستان بۆ وێران بووو چۆن ئاوەدان دەبێتەوە؟!   چاپی ١ / ١٩٨٩

١٠- حوکمی گەڕانەوە ژێر نیری طاغووت.   چاپی ٢ /٢٠٠٥

١١- سۆزی نەتەوایەتیو بیری ناسیۆنالیزم لە تەرازووی ئیسلامدا.   چاپی ٣ /٢٠٠٥

١٢- مسوڵمانی کامڵ/بەشی یەکەم: بیروبڕوای مسوڵمان.   چاپی ١ / ١٩٩٧

تێبینی: ((دواتر خرایە نێو کتێبی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)یەوە)).

١٣- چارەسەری کێشەی کورد لە نێوان ئیمانو پەرلەمان دا. چاپی ١ / ١٩٩٢

١٤- بزووتنەوەی ئیسلامیی لە دووڕیانی مانو نەمان دا.   چاپی ١ / ١٩٩٣

١٥- بزووتنەوەی ئیسلامییو ئایندەیەکی گەشو ڕوون.   چاپی ١ / ١٩٩٥

١٦- پرۆژەی بەرنامەی فیکریی کاری ئیسلامیی.   چاپی ١ / ١٩٩٦

١٧- چەند ڕێڕوونییەك بۆ ئیسلامییەکانی کوردستان.   چاپی ١ / ١٩٩٦

١٨- ئیسلامو کێشە هەنووکەییەکان.   چاپی ١ / ١٩٩٥

١٩- با وریا بین! داڕووخانی ڕەوشت کۆمەڵگاکەمان بەرەو هەڵدێر دەبات. چاپی ٢ /٢٠٠٦.

٢٠- خواپەرستی ئیسلامیی: بەشی یەکەم/ خواپەرستی بەگشتی، پاكوخاوێنی .

٢١- خواپەرستی ئیسلامیی: بەشی دووەم/ نوێژ بەرپاکردن .

٢٢- خواپەرستی ئیسلامیی: بەشی سێیەم/ ماڵ بەخشینو زەکات.

٢٣- خواپەرستی ئیسلامیی: بەشی چوارەم/ ڕۆژوو گرتن، حەجو عومرە، زیکری خوا.

٢٤- گەڕانەوە بۆ لای خـوا ﷻ .   چاپی ٥ /٢٠١٠

٢٥- زانایانی ئیسـلام کێنو چۆنن ؟!   چاپی ٣ / ٢٠١١

تێبینی : بۆ زمانی عەرەبیش وەرگێڕراوە.

٢٦- بنچینە گرنگەکانی هەڵسوکەوتی شەرعییانەو ژیرانە لەگەڵ وردە بابەتە خیلافییـەکاندا، چاپی ١ / ١٩٩٩ .

تێبینی: ئەم نامیلکەیە باسێکی بەرگی یەکەمی کتێبی: (خواپەرستی ئیسـلامیی)یە، بۆ زمانی عەرەبیش وەرگێـڕراوەو چاپیش کراوە.

٢٧- مزگەوتەکانی کوردستان لەنێوان ئاوەدانکردنەوەو وێران کردن دا.   چاپی ١ /٢٠٠٠

٢٨- تاقیکردنەوەی خوا بۆ بەندەکانی چییەو چۆنە؟   چاپی ٢ /٢٠١٢

٢٩- بنەما شەرعییەکانو هێڵە گشتیەکانی کۆمەڵێکی ئیسلامیی ڕەسەن، چاپی ٤ / ٢٠١٢ .

تێبینی: (ئەم نامیلکەیە وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی).

٣٠- کۆمەڵی ئیسلامیی: ئامانجو هەڵوێستەکانی.   چاپی ١ /٢٠٠١

٣١- پاسـاوو بەڵگـە شـەرعییەکانی بنیاتنـانی کۆمـەڵیی ئیـسـلامیی، ئاڵقـەکانی: ١و ٢ و ٣ و ٤ . چاپی ١ / ٢٠٠١

٣٢- ئافرەتی مسوڵمانی کورد مافە شەرعییەکانیو ئەرکە گرنگەکانی. چاپی ١ /٢٠٠٠.

٣٣- ئافرەتو خێزان لە سایەی شەریعەت دا بەرگی یەکەمو دووەم.   چاپی ٣ / ٢٠١٢

٣٤- چەند مەسەلەیەکی باوی سەردەم .   چاپی ٥ / ٢٠٠٥

تێبینی: وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی.

٣٥- چەند ڕێڕوونییەك بۆ خوشكو برایانمان لە هەندەران.   چاپی ١ /٢٠٠٢

٣٦- سنوورە قەدەغەکان مەشکێنن! (چاوپێکەوتنی دکتۆرحسین محمد عزیز).   چاپی ٢ / ٢٠٠٣

٣٧- چۆن هەڵسوکەوت لەگەڵ خەڵکی دا بکەین؟!   چاپی ١ / ٢٠٠٢

تێبینی: وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی.

٣٨- شەهید کێیەو چ پلەوپایەیەکی هەیە؟! چاپی ١ / ٢٠٠٢

٣٩- جیهاد لە ڕێی خواداو چەند سەرنجو ئاگادارییەك. چاپی ١/ ٢٠٠٢

٤٠- بۆئەوەی لەسەر جیهادکردنمان قەرزدار نەبینەوە! چاپی ١ / ٢٠٠٢

٤١- جیهاد لەڕێی خوادا چییەو بۆچی دەکرێ‌و چۆن دەکرێ؟ چاپی١/ ٢٠٠٢.

٤٢- ئەشکەنجەو زیندان (چاوپێکەوتنی هاوژین عومەر) چاپی ٣/ ٢٠٠٩ .

تێبینی: وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی، هەروەها دوو تەرجەمەی فارسیشی کراوەو چاپو بلاوکراوەتەوە، هەروەها بۆ زمانی ئینگلیزیش وەرگێڕراوەو چاوەڕێی چاپە.

٤٣- کارو پرۆژەی ئیسلامیمان (وتاری کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵی ئیسلامیی) چاپی ٢/ ٢٠٠٦ .

٤٤- ئیسلام‌و مسوڵمانەتی‌وکاری ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئان‌و سوننەتدا. چاپی ١ / ٢٠٠٦ .

٤٥- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی. بەرگی/١، ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامی چی‌یەو چۆنە؟! ١ تا ١٢ چاپی ١ / ٢٠٠٦

٤٦- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی. بەرگی/ ٢، خوا بە یەکگرتن (التوحید) لە بەدیهێنەرایەتیی‌و پەروەردگارێتی دا. ١٣ تا ٢٦ . چاپی ١ / ٢٠٠٦

٤٧- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی. بەرگی/ ٣، خوا بەیەکگرتن لە ناوو سیفەت‌و لە پەرستراوێتی دا، ٢٧ تا ٣٦ . چاپی ١ / ٢٠٠٧

٤٨- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی. بەرگی/ ٤، ئیمان بە فریشتەکانی خوا (عزّ و جل)، کتێبەکانی خوا (عزّ و جل)، پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصلاة والسلام). ٣٧ تا ٤٠ . چاپی ١ / ٢٠٠٧

٤٩- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی. بەرگی/ ٥، ئیمان بە ڕۆژی دوایی قەزاو قەدەر ٤١ تا ٤٥ . چاپی ١ / ٢٠٠٨

٥٠- ئیمان‌و عەقیدەی ئیسلامیی. بەرگی/٦، تایبەتمەندیی‌و دیدو بۆچوونەکانی پەیڕەوانی ڕێبازی ڕاست. ٤٦ تا ٥٠ . چاپی ١ / ٢٠٠٨

٥١- تەوژمی ئیسلامیی‌و عەلمانیی‌و خاڵە هاوبەش‌و جیاوازەکانیان. چاپی ١/ ٢٠٠٧، چاپی ٢/ ٢٠١١.

تێبینی: زۆربەی بە (٢٤) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (هاووڵاتی)و ئەوەی دیکەش بە (٩) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (ئاوێنە)دا بلاوکراوەتەوە.

٥٢- گەنجەکانمان لە نێوان ڕەسەنایەتیی‌و لاسایی کردنەوەدا.

٥٣- بە دوورخستنەوەی ئافرەت لە ئیسلام چ زیانێك دەکەین؟

٥٤- سیاسەتی ئیسلامییو چەند ڕوونكردنەوەیەك.

٥٥- چۆنیەتی بوونە پێشەنگو بنیاتنانی بنكەی جەماوەریی.

٥٦- چەند بنەمایەكی گرنگی وتاربێژیی.

٥٧- قوتابیانی زانیاری شەرعیی چەند سەرنجو ڕێنمایی یەك.

٥٨- خوو ڕەوشتی بەرزو پەسند سەنگی مەحەكی مسوڵمانەتی یە.

٥٩- بانگەواز بۆ لای خوا .

٦٠- قوتابیان لەم هەلو مەرجەدا پێویستە چۆن بنو چی بكەن؟!

٦١- ضيف و قضية (مقابلة مع قناة العربية). كە دوایی لە شێوەی نامیلكەدا چاپ كراوە

٦٢- حوار خاص (مقابلة مع قناة العالم). كە دوایی لە شێوەی نامیلكەدا چاپ كراوە.

٦٣- خواناسیی، ئاییـن ، ئیمان.   چاپی ٢ / ٢٠٠٩ .

٦٤- واقیعی هەرێمی كوردستان ...دیدێكی ئیسلامییانە. چاپی ١/ ٢٠٠٨ .

٦٥- چەند بابەتێكی هونەریی لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا.   چاپی ١ /٢٠٠٨

٦٦- چۆن باشتر لە كتێبی بەڕێزی خوا بەهرەمەند دەبین؟! چاپی ١/ ٢٠٠٨، چاپی ٣ / ٢٠١٠

٦٧- سروشتو پایەكانی خێزانو مەسەلەی چەندژنیی لە تەرازووی شەرعو عەقڵ دا.

تێبینی: ئەم نامیلكەیە بە(١٤) ئاڵقـە لە ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە)دا بڵاوكراوەتەوە.

٦٨- پوختەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا ﷺ، چاپی ١ /٢٠١٠، چاپی ٢ / ٢٠١١، چاپی ٣ / ٢٠١٣

٦٩- چەند بابەتێكی سیاسی هاوچەرخ لەبەر ڕۆشنایی عەقڵو وەحی دا .

٧٠- كاری ئیسلامییو ڕەواندنەوەی چەند تەمومژێك.

٧١- حوكمی لە ئیسلام هەڵگەڕانەوەو هەڵسەنگاندنێك.

٧٢- مەلای گەورە كۆیەو تەفسیرەكەیو چەند سەرنجێك.

٧٣- ئەركی سەرشانمان بەرانبەر بە قورئان .

٧٤- هەڵسەنگاندنێك لەبارەی: هەبوونو نەبوونی نەسخ لە قورئان دا.

٧٥- الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله تبارك وتعالى، المجلد الأول.

٧٦- تاقیكردنەوەی خوا بۆ بەندەكانی چییەو چۆنە؟!

٧٧- بەرگی یەكەمی (تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز)، كە سووڕەتی (الفاتحة و البقرة)ی گرتۆتە خۆی.

www.AliBapir.net F/AliBapir Youtube/AliBapir F/Media/AmeerOffice

٧٨- بەرگی دووەمی (تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز) سووڕەتی (آل عمران).

٧٩- ڕوونکردنەوەی بنەما شەرعییەکانو هێڵە گشتییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی.

٨٠- ڕەوەندی کورد لە هەندەرانو ئەرکی سەرشانی.

٨١- خاتوون مەلاژن ئافرەتێکی هەڵکەوتوو و هاوسەرێکی ناوازە.

ئەو بەرهەمانەی لەژێر چاپن

١- خاتوو عائیشە دایکی بڕواداران.

٢- تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز / بەرگی سێیەم، سووڕەتی (النساء).

ئەو بەرهەمانەی چاوەڕێی چاپن.

١- الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله تبارك وتعالى، المجلد (١ - ٩).

٢- خووو ڕەوشتی ئیسلامیی.

٣- گرنگیو پێویستی پابەندیی بە قورئانو سوننەتەوە.

٤- ئیسلامو دەوڵەتدارییو حوکمڕانیی.

٥- تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز / بەرگی چوارەم، سووڕەتی (المائدة).

نێوەڕۆک

لاپەڕە	بابەت
٣	پێشەکی ئەم تەفسیرە بە گشتی.
٧	پێشەکی ئەم بەرگە.
٨	چۆنیەتیو نەخشەی تەفسیرکردنی سوورەتو ئایەتەکان.
٩	دەرسی یەکەم: پێناسەی سوورەتی (النساء)و بابەتەکانی.
٣٥	دەرسی دووەم: ئایەتەکانی (١ تا ١٠) بانگکردنی خوا بۆ مرۆڤایەتییو ئاڕاستەکردنی چەند ڕێنماییو یاسایەکی خێزانیی و کۆمەڵایەتیی....
٧٤	مەسەلەی چەند ژنیی
٩٨	دەرسی سێیەم: ئایەتەکانی (١١ تا ١٤) چەند بنەمایەکی گرنگی میراتگرتنو پاداشتی پابەندیی بە شەریعەتەوەو سزای لێلادانی....
١٣٢	دەرسی چوارەم: ئایەتەکانی (١٥ تا ١٨) باسی سزادانی ئافرەتانی خۆلێکخشێنەر (مساحقة)و پیاوانی نێرباز، وە باسی گەڕانەوە بۆ لای خوا....
١٦٧	کورتە باسێك لەبارەی گەڕانەوە (توبة)وە
٢٠٢	دەرسی پێنجەم: ئایەتەکانی (١٩ تا ٢١) باسی چۆنیەتی مامەڵەی پیاوان لەگەل ئافرەتانو قەدەغەبوونی تەنگ پێهەڵچنرانیان بە مەبەستی دەستبەرداربوونی مارەییەکانیان....
٢٣٣	دەرسی شەشەم: ئایەتەکانی (٢٢ تا ٢٤)، باسی ئافرەتانی مەحرەمو قەدەغە لە پیاوان: کە پازدە (١٥) جۆرن....
٢٧٨	دەرسی حەوتەم: ئایەتەکانی (٢٥ تا ٢٨) خستنەڕووی چەند ڕێنماییو ڕاستییەکی گرنگ لە بواری هاوسەرگیرییو کۆنترۆلکردنی غەریزەی جینسیی دا .
٢٩٨	دەرسی هەشتەم: لێکۆڵینەوەیەك لەبارەی کۆیلەو کەنیزەکەوە
٢٩٨	خاڵی یەکەم: ئیسلام چۆن تەماشای کۆیلایەتیی دەکات؟
٣٠١	خاڵی دووەم: ئایا دیاردەی سەیدو کۆیلایەتیی لەکاتی هاتنی ئیسلام دا چۆن بووە؟
٣٠٤	خاڵی سێیەم: ئیسلام چۆن دیاردەی کۆیلایەتیی چارەسەرو بنبڕکرد؟!
٣١٣	خاڵی چوارەم: مامەڵەکردن لەگەل کۆیلەدا.

لاپەڕە	بابـــەت
٣١٥	دەرسی نۆیـەم: ئایەتەکانی: (٢٩ تا ٣٥)، باســی قەدەغـەبوونی مـاڵی یەکـدی خـواردن بـە ناهەق‌و خۆکوشــتن‌و خەڵك کوشتن، وە چەند ئامۆژگارییەك بۆ پیاوان‌و ئافرەتــان، وە چـۆنیەتی مامەڵە پێکەوەکردنی ژن‌و مێردو چارەسەری کێشەی نێوانیان.
٣٧٧	دەرســی دەیــەم: ئایەتــەکانی: (٣٦ تــا ٤٢)، چـەند ڕێنمـایی یـەك لـەبارەی چـاکەکاریی‌و هاوکاریی‌و بەخشینەوەو خۆپاراستن لە ڕیابازیی‌و فیــزو دەمار نواندن‌و... .
٣٩٢	باســێك لەبارەی هاوبەش بۆ خوا دانان (الشــرك باللّه)ەوە.
٣٩٣	شــیــرکی گەورەو بەڵگەکانی و جۆرەکانی.
٣٩٧	شــیــرکی گچکەو جۆرەکانی.
٤٢٠	دەرســی یــازدەیــــەم: ئایــەتی: (٤٣)، باســـی قەدەغــەبوونی نوێــژکردن بــە سەرخۆشــیی‌و، قەدەغەبوونی چوونە مزگەوت‌و نوێکردن بە لەشــپیسیی‌و، باسی تەیەمموم کردن.
٤٦٤	باسێك لەبارەی تەیەممومەوە.
٤٧٥	دەرســی دوازدەیـــەم: ئایەتــەکانی: (٤٤ تــا ٥٧)، باســی خــستنەڕووی کۆمــەڵێك بیــــروڕاو هەڵوێســت‌و ڕەفتاری چەوت‌و هەڵەی خاوەن کتێبەکـان.
٥٤٩	دەرســی ســێزدەیەم: ئایەتــەکانی: (٥٨ تــا ٧٠)، چـەند بنەمایــەکی گرنگــی حــوکمڕانیی‌و دەوڵەتداریی‌و، پێویــستبوونی پابەنــدیی بــە شــەریعەتەوەو بەمــەرجگرتنی بــۆ بــە بــڕوادار لەقەڵەمدران...
٦٢٥	دەرسی چـواردەیەم: ئایەتەکانی: (٧١ تا ٨٤)، چەند ڕێنـمایی یەك لەبارەی جەنگ‌و جیهادو بەرەنگاریی یەوەو خســتنەڕووی هەڵوێســتی کەسانێکی دڵنەخۆش‌و لەرزۆك....
٦٩٤	دەرســی پــازدەیەم: ئایەتــەکانی: (٨٥ تــا ٨٧)، باســی تکـاکردنی چاك‌و خـراپ‌و، باســی ســلاوڵێکران‌و وەلامدانەوەی ....
٧٠٠	باسێك لەبارەی شــەفاعەتەوە.
٧٠٥	باسێك لەبارەی سلاوکردن.
٧١٨	دەرسی شــازدەیەم: ئایەتەکانی: (٨٨ تا ٩٢)، باسی چۆنیەتی مامەڵـەکردن لەگـەڵ دەغـەڵ‌و دووڕووەکان‌و کەسانی بێلایەنەوەو، باســی کوشــتنی هەڵـەو کوشــتنی بــە ئانقەســت...٧٦٦ باسێك لەبارەی کوشــتنی بەئانقەســت.
٧٥٧	ســزای کوشــتنی بەهەڵە.

لاپەڕە	بابـەت
٧٦٧	باسێك لەبارەی کوشـتنی بەئانقەسـتەوە.
٧٧٦	دەرسی حەڤدەیەم: ئایەتەکانی (٩٤ تا ١٠٤)، باسی چەند ڕێنمـایی یـەك لـە بـواری جـەنگو جیهادداو پلەوپایەی بەرزی موجاهیدانو پاداشـتی کۆچـکردن لـە ڕێـی خـوادا و باسـی نوێـژ کورتکردنەوە لە سـەفەرداو، باسی نوێژی ترس لە کاتی جەنگ دا.
٨٢٧	نوێژ کورتکردنەوە لە سـەفەرداو وەڵامی دوو ئیشـکال.
٨٣٤	نوێژی ترس.
٨٣٦	پێـنج شـێوە لە شـێوەکانی نوێژی ترس
٨٤١	چەند بابەتێکی مشـتومڕ هەڵگر.
٨٥٥	دەرسی هـەژدەیـەم: ئایەتەکانی: (١٠٥ تا ١١٥)، باسـی بەسەرهاتی بابایەکی مونافیقی دزو تەبریەکردنی جوولەکەیەکی تۆمەتبارکراوی بێخەتا.
٨٩٦	دەرسی نۆزدەیەم: ئایەتەکانی: (١١٦ تا ١٢٦)، باسی خوا بەیەکگرتن (توحید)و هاوبەش بـۆ خوا دانان (شرك)و خستنەڕووی ئەو ڕاسـتییە کە شەیتان دامەزرێنەری بیـرۆکەی شـیرکە ....
٩٣٣	دەرسی بیسـتەم: ئایەتەکانی: (١٢٧ تا ١٣٤)، باسی مافی ئافرەتان بەگشتیو مافی کچانی هەتیو بەتایبەت، وە باسی چارەسەری کێشـەی نێوان ژنو مێرد کە هۆکارەکەی مێرد بـێ..، وە چەند وەسفێکی گەورەی خوای بێهاوتا....
٩٨٦	دەرسی بیستو یەکەم: ئایەتەکانی (١٣٥ تا ١٤٧)، باسی فەرزبوونی هەڵسان بە دادگـەرییو باسـی ئیمـانو پایـەکانیو باسـی کـوفر، باسـی مونافیقـەکانو هەنـدێك لـەو هەڵوێـستو ڕەفتارانەیان کە پێیان دەناسرێن، وەباسی قەدەغەبوونی بەدۆستگرتنی کافرانو باسی تۆبەکردن لە نیفاقو مەرجەکانی....
١٠١٣	وەڵامی پرسیارو ئیشـکالێك.
١٠٣٤	مەرجەکانی تۆبەی مونافیقان.
١٠٣٨	دەرسی بیستو دووەم: ئایەتەکانی: (١٤٨ تا ١٥٢)، باسی حەزنەکردنی خوا لە بیستنی قسەی خراپ، مەگەر بـۆ بابـای سـتەم لێکـراو، وە باسـی هەڵوێـستی چـەوتی خـاوەن کتێبـەکانو هەڵوێستی ڕاستی مسوڵمانان لە بەرانبەر پێغەمبەران دا... .
١٠٤٨	بابای ستەملێکراو بۆی هەیە بە خراپ باسی ستەمکارەکەی بکات.

لاپەڕە	بابەت
۱۰٦۰	دەرسی بیستو سێیەم: ئایەتەکانی: (۱٥۳ تا ۱٦۲)، باسی خستنەڕوی چەند سیفەتو ڕەفتارێکی دیکەی خراپی خاوەن کتێبەکان بەتایبەت جوولەکەکان... .
۱۰۷۹	ئاماژەکردن بە چوار ڕووداوی مێژوویی جوولەکەکان.
۱۰۹٤	ڕاستکردنەوەی هەڵەیەکی مێژوویی گرنگ بۆ جوولەکەو نەصرانییەکان.
۱۰۹۷	ئینجیلی بەڕنابا قسەی نەصرانییەکان بە لەسێدارەدرانی عیسا بە دۆر دەخاتەوە.
۱۱۰۲	پێنج بەڵگە لەسەر بەهەڵەداچوونی نەصرانییەکان لەوەدا کە دەڵێن: عیسا لەخاچ دراوە.
۱۱۰۷	پووچی بیرۆکەی خۆفیداکردنی عیسا بۆ سڕینەوەی گوناهان.
۱۱۱۹	دەرسی بیستو چوارەم: ئایەتەکانی (۱٦۳ تا ۱٦۹)، باسی ڕاگەیاندنی ئەو ڕاستییە کە وەحی نێررانە بۆ پێغەمبەرانی دیکە، وە باسی حیکمەتی نێدرانی پێغەمبەرانو سەرەنجامی شوومی ناحەزانیان...
۱۱۳۷	دەرسی بیستو پێنجەم: ئایەتەکانی: (۱۷۰ تا ۱۷٦)، بانگکردنی مرۆڤایەتیی کە ئیمان بە پێغەمبەری کۆتایی بێنن، وە بانگکردنی خاوەن کتێبەکان کە لە دینداریی یان دا تێنەپەڕێنن، وە باسی حەقیقەتی عیسا، کوڕی مەریەم کە بەندەی خوایەو نە ئەوو نە فریشتە زۆر لەخوا نزیکەکان لە بەرانبەر خوادا خۆیان بەزل ناگرن... .
	وە دووبارە بانگکردنی مرۆڤایەتییو هاندانیان بۆ ئیمان هێنان بە قورئانو پێغەمبەری کۆتایی.
	وە باسی کۆتایی لەبارەی بێوەجاخ (کلالة)ەوە.
۱۱٥۹	جۆرەکانی تێپەڕاندن لە دینداریی دا.
۱۱۷۷	ڕوونکردنەوەی چەند مەسەلەیەك لەبارەی میراتگرتنو میرات لێگیرانی بێوەجاخ (کلالة)ەوە.
۱۱۸۳	سەرچاوەکان.
۱۱۸۷	بەرهەمەکانی دانەر.
۱۱۹۲	نێوەڕۆك.